

10,915
QUERCETANI REDIVIVI

TOMUS II.

HOC EST,

ARS MEDICA
AUXILIATRIX,

Videlicet

DIÆTETICA,
PHARMACEUTICA,

&

CHIRURGICA.

Pointe d'...

FRANCOFURTI,

Sumptibus JOANNIS BEYERI,

ANNO M. DC. XLVIII.

12. 11. 14

QUERCETANI REDIVIVI, DIÆTETICÆ

C A P. I.

De Diætica Definitione ac Distributione.

Artem Medicam medicatricem excipit auxiliatrix, quæ auxilia ad medicandum requisita describit.

Dicuntur alias Remedia seu Media quod sint Medici veluti instrumenta.

Ars hæc auxiliatrix pro diversitate auxiliorum tripartita est. Diætetica, Pharmaceutica & Chirurgica, quæ tribus tractatibus sequentur.

Diæta, Pharmacia & Chirurgia.

Nimirum tribus hisce mediis rite administratis non tantum sanitas integra conservatur, sed & ex statu morbidò in integrum reducitur, adeoq; pars hæc penurarium est, unde medicus depromit, quibus sanitatem conservet, morbos futuros præcaveat, præsentés arceat ac removeat.

Diætetica est quæ Remedia exhibet ad Diætā pertinentia.

N. Inscríbitorā Quercetāno, Diæteticon polyhistoricum. Etenim, cum ad vitam benè instituentiam, & contra gravissimos quosque morbos tuendam, restituendamque sanitatem, maximam esse vim in sedula exemplorum, & varia historiarum lectione & observatione, quotidie comperiamur, inquit Author, non absurdum putavimus, nostrum hoc DIÆTETICON, omnis generis elegantibus, & rudiorum præcipuè commodo cessuris, illustrare exemplis. Ut enim juvenus alioqui etfrænis, exemplis propositis flectitur & ad meliorem redit frugem: ita ægri viribus & animi & corporis deficientibus, præceptis medicorum salutaribus citius instaurantur, si animum illorum conspicuum exemplum subeat. Hinc occasio nobis data, in DIÆTETICON hoc nostrum, varia genera exemplorum, passim ex historiis collectorum inserendi: quæ non solum ægris ad valetudinem recuperandam plurimum sint profutura, sed & aliis quamvis doctioribus non ingrata futura.

Pars hæc medicinæ, Græcis Diæta, primum in praxi locum olim

A 2

obti-

obtinuit; rectè enim instituta, & observata, gravissimos morbos imminentes declinat, vitamq; diuturnam tuetur.

Absolvitur autem legitima sex rerum non naturalium, ut vocant, administratione: Aère videlicet, Cibo & Potu, Inanitione & Repletionem, Somno & Vigilia, Labore & Quietem, & Animi perturbationibus.

Hæc ordine, Dei gratiâ tractatum hunc absolverent, quem si quis tripartitum maluerit, in sectiones tres non incommode dividere poterit; quarum prima Alimenta continet, i. e. Aerem ac Alimenta in specie sic dicta. 2. Motus ac quietes corporis. 3. Motus animi.

Querc. Nemo miretur si fufus de singulis verba faciamus, ac argumentum uberius tractemus. Hac enim Medicinæ parte non tantum morbi profligantur, sed prospera etiam valetudo restituitur ac conservatur. Omnibus itaq; ægritudinibus tum gravioribus tum levioribus, omni ætati, omniq; sexui, junioribus ac grandioribus, pauperibus ac divitibus, rudioribus potissimum, hac nostra tractatione ingenuè consultum voluimus. Idcirco nihil omittemus, quod ad rem faciat, ut generalis hic regula ex vivendi ratione, omnibus sive ægris, sive sanis ad sui conservationem præscribatur.

CAP. II.

De Aere.

Officium Medici præcipuum est, hominem in statu salubri conservare, à morbis futuris præservare, & denique è morbo ad sanitatem reducere. Homo igitur cum secundum Hippocratem tribus nitatur alimentis, quibus curriculum vitæ peragitur; aere, cibo ac potu, ab aere, ceu communissimo exordiri fas est.

Necessitas aeris.

Aer itaq; est spiritus nostri non modo pabulum, sed & ventilatio, cuius usus non modo summè est necessarius, sed & ad hominem afficiendum maxima efficacia.

Hippocrates lib. de flat. Hominum & reliquorum animantium corpora inquit triplicialimento nutriuntur, cuius hæc sunt nomina, cibus, potus & spiritus. Ac spiritus quidem qui in corporibus insunt, flatus nominantur, qui vero extra corpus, aer. Hic dum flatus in corpore aerem Hippocrates appellat, cave vapores strictè interpreteris, qui nonnunquam abdomini, aliis loco inclusi, murmura, inflationes ac tensiones excitare sentiuntur; his enim tantam virtutem, totq; morbos producendi potestatem adscribere non sapit acutissimum Hippocratis ingenium. Itaque ut per aerem extra hominem intelligit Elementum macrocosmi, quod habitaculum.

calum est spiritus illius universi, quo omnia repleri ac gubernari, ait: ita per aerem intra hominem elementum aeris seu principium elementale aerem innuere videtur, cui spiritus seu balsamus noster natus proximi inhæret, vel si magis ex mente Erotiani (ut habet Foësius) ipsummet spiritum.

Necessitas igitur aeris illius externi in primis est ratione illius spiritus, quo spiritus noster in perpetuo actu constitutus, flammaq; vitali micans ceu pabulo indiget, non minus ac acre ceu vtilabro, &c. Et hæc necessitas spiritus omnibus corporibus tanta inest, inquit Hippocrates, ut si quidem aliis omnibus & cibis & potionibus quis abstineat, duos tamen & tres vel plures dies possit vitam ducere. At si quis spiritus vias in corpus intrecipiat, vel exigua diei parte homini pereundum sit. Adeo necessarius est usus spiritus in corpore. Ad hæc quoq; cum ab omnibus aliis actionibus homines quiescunt, quod mutationibus innumeris vita sit exposita, ab hac tamen sola actione nunquam deficiunt animantia, quin aut spiritum adducant aut reddant. Hinc omnibus animantibus cum aere maxima intercedit communio. *Hæcenus Hippocrates* de aeris necessitate. Unde non difficile erit metiri, aerem ad corpus afficiendum ob perpetuam attractionem magni esse momenti, adeo ut idem Hippocrates medico, si quæ in regionem peregrinã pervenerit,

inter alia in primis aerem considerare præcipiat. Hinc liquet itidem in curatione morborum, non minimæ eum esse considerationis.

2. Differentia.

Differentiis aeris, cum aliis prælixius propositæ sint, immorari superfluum est, nec huius loci utpote qui remediis aeris destinatus est.

Itaq; sit 1. Remedium.

Aer purus ac nitidus tum sanis, tum ægris convenit, ac crassus, impurus, inquinatus, omnibus inimicus. Seu ut præcipiunt Salernitani:

Lucidus ac mundus sit rite habitabilis aer.

Infectus neque sit nec olens fœtore cloacæ.

2. Ad aerem noxium caliditate ac siccitate.

Sit conclave terræ vicinior, domus subterranea, patula, ad septentrionem versa, ventilationes auræ, aquarum frigidarum de vasis in vasa transfusiones, pavimento aquæ frigidæ v.g. aqq. rosarum, violarum, Nymphææ aspersiones, herbarum frigidarum v.g. foliorum vitis, salicis strationes, &c.

Aliter.

Aer refrigerari novem potest modis; 1. copia ac frequentia, 2.

A 3. flabel-

flabello si novus apponitur; 3. si nix & aqua circa lectum, 4. si parietes fronde salicum obducti, vel linteis aceto & aqua rosata intinctis, 5. si irroratur area, & fontes in cubili parantur, 6. si lecti ex Avicenna super foveam aquarum, 7. si ex pilis Camelorum iidem, vel ex linteis substrato corio, 8. si conspersus lectus herbis, 9. si propter lectum fragrantibus fructus positi. Heurn. *Method. l. 2. c. 18.* & ex hoc clariss. Jenthen. *de admir. Class. 2. art. 4.*

Copiam aeris surrogat locus liberior ut inopiam infert locus angustior & hominum frequentia repletus. Hinc scribit Aristoteles de respiratione, eos qui in pauco aere respirant, suffocari, nam ilico ille calefcit ut postea non refrigeret. Quare ubi magna hominum turba calidum aerem respirat, ibi asthmatici vivere nequeunt. Sic & hysterica liberum aerem expetunt, quo denegato, de summa præcordiorum angustia conqueruntur.

Refrigeratur aer ex flabello, quia novus aer appellit. Unde non tantum apud veteres moris fuit flabello seu Umbraculâ quam vocant auram conciliare frigidiorum. Quod ministerii genus olim Eunuchorum erat proprium. Sicut apparet ex ancilla illius apud Terentium, quæ mandarat simulato Eunucho, flabellum caperet, & Ventulum Pamphilæ faceret. Imo & inter modernas usitatissimum est æstivum calorem flabello arcere.

Quin etiam præter refrige-

rium desideratur aliquod corroborans, quod corpus recreet, ut in febribus hecticis: aer etiam istis perfundi potest: & juxta Tralliani consilium (in huiusmodi morbis) con sternenda sunt vitium foliis pavimenta: nec non salicis, lentisci, sempervivi, rosarum, & similia: quæ refrigerandi, & simul corroborandi vires habent.

Huiusmodi quidem aer, inquit Trall. omnibus hecticis con ducit: maxime verò, quibus pulmo, vel cor, igneum ardorem primario fenserit. Etenim à cibo & potu refrigerante, non tantum juvantur illæ vitales partes, quantum ab aëris inspiratu: Contra majus à cibo sentiunt commodum, quàm ab aëre, partes nutritioni famulantes: ut sunt ventriculus, jecur, intestina, &c.

Ad aerem noxium frigiditate ac humiditate.

Si hyberno tempore, morbo alicui frigido, accommodandus est aer calidus, eligendus locus optimè circumseptus & undiquaque circummunitus, ut nulli auræ pateat: quin & luculentus ignis in eo excitandus est, quo aer ut satis est, incalcescat. Si verò natura morbi postulat, ut cum calefacientibus corroborantiamisceamus, ut plerunque peccatoris morbi id exigunt: ignes suscitabimus ex lignis, laurino, juniperino, medicarum arborum seu Aromaticorum, Rosmarini, lentisci, & id genus aliorum. Quin imò & in quibusdam morbis, opportunum fuerit

aer calidior corrigi & refrigerari debent.

Trall. l. 2. c. 9.

Quomodo aer frigidus calefaciendus sit.

Quomodo

fuerit, cubiculā suffire suavibus odoribus, ut caryophyllorum, avicularum Cypriarum, aut suffumigio aliquo alio ex fragrantibus rebus suavissimi odoris concinnato. Hujus generis simplicia sunt, grana juniperi, myrti, benioini, caryophyllorum, galliæ muscatæ, & similia.

Germani hypocaustis ad temperandum frigus æris utuntur, ut illis hyems verum tempus, nec non æstivum referat: Neque id tantum in hypocaustis & domiciliis; sed plenam campis moluntur, ut acrimoniam frigoris multis fructibus noxiam moderentur. Sic olim Heidelbergæ & Casselli in hortis principum magna fiebat lignorum strues, quæ in hypocaustis quatuor angulorum horti, ut aer illius loci temperetur, opportune intendebatur, ut hybernasetiam diebus & mala medica, granata aut punica cum limonibus atque fructibus conspici possent florere & maturescere, usque adeo ut ne hyeme quidem nati fructus, à Galliæ Narbonensis fructibus bonitate vincerentur.

*Ad aerem quoad qualitates hy-
postaticas.*

Cum qualitates à fulgure & nebulis fætidis subortæ, sint solum superficialiæ, extemporaneæ, & particulares; raro noxam imprimere valent, non incommodum tamen foret hoc aeris statum domi sese continere, vel si opus sit exire, aerem fætidum arcere poterimus, suffitu

aut panno vel simili naribus adjuncto cujus beneficio aer aliquo modo caliat & emendetur.

Ad aerem inquinatum & corruptum.

Aerem inquinatum purgant & emendant: Ignis flammeus, suffitus, gelu, attractio contagij, affluentis fomitis interceptio.

Ignis natura est calfacere, attenuare, illustrare, purgare. Est enim corpus simplicissimum, ideoque omnia ad suam naturam seu simplicitatem reducere nititur. De quo Drebbelius lib. de Elementorum naturæ. 2. Ignis, inquit, omnia & clarificat & mutat in eum statum, in quo à Deo fuere collocata, & Bartholomæus Anglicus lib. 1. c. 3. Ignis naturam habet purgativam, metalla enim, quæ non potest consumere à scoria & rubigine mundificat, expurgat & mundat. Idem l. 4. c. 1. Caliditatis vis est, inquit, inferiorum ad superiora reductiva, attractiva, superfluum consumptiva & sordium purgativa &c. Ex hoc fundamento moris fuit apud Ægyptios, ut Sacerdote si quando morbus publicus seu pestis invalescebat ad fanum Iacheni medico sacrum accedentes & sacris ritè peractis, ex ara ejus igne petito & pyris in urbe accensis, lue igni extinguerent. Fuit is Iachen famosissimus & celeberrimus, ob pestem curatam, unde & ipsi fuit dedicatum fanum, videatur Suidas. Sic Acronem Agrigentinum ferunt Medicum Athenis sub magnam

nam pestilentiam quod accendi apud ægrotos ignem præscripsisset, atque eo ægrotis plerisque opem tulisset salutarem, inclaruisse. Plut. de Iside. Cælus cap. 22. lib. 13. ex Suida,

Idem imitatus est Hippocrates in magna illa Atheniensium peste, qui ligna odorata ac corollas magnis passim accensis ignibus injici curavit.

Suffitus ad aerem inquinatum varij passim apud Practicos occurrunt, quorum alij agunt corruptioni resistendo, alij contagium obtundendo vel peculiariter arcendo, alij aerem vaporibus replendo, quo minus halitibus noxiis pateat.

Formula aliunde peti poterunt, Peculiariter autem venenatum aerem arcere percipitur sulphur, ad eo ut loca ubi sulphur è mineris eruitur, ac fusionibus depuratur, vix vel rarissime aere pestilenti infestari constet, exemplo esse poterit Scaplen-sularum cuprearum regio in Suecia, &c.

Attractionem contagiosorum halituum alij aliter meditantur. Nonnulli panem recentem dissectum in conclavi suspendunt, quo malignitatem attrahivolunt, alij frigidam in conclave collocant, in cujus superficie virus condensetur, &c.

Affluentis fomitis noxij interceptio seu remotio fit variis itidem modis, pro diversitate eius ortus.

Sic Empedocles Agrigentinus, Solinuntis ex vicini fluvij pestilentia laborantibus, duos quos-

dam ex vicinis annibus proprio sumptu in fluvium corruptum immisit, itaque factum ut ex commixtione salubris aquæ factor cessavit & pestis profligata fuerit. Laert. lib. 8.

Idem Empedocles Agrigentinus montis profundum quendam inter rupes hiatus, qui gravem & pestilentem per campos Austrum inspirabat, obstruxit; quare pestem existimatus est ex eo tractu exclusisse. Plut. de curiositate.

M. Ter. Varro, cum Corcyræ esset exercitus & classis & omnes domus repletæ essent ægrotis ac funeribus, immisso fenestris novis Aquilone & obstructis pestilentibus, januaque permutata, suos comites & familiam incolones reduxit. Varro lib. 1. de rer. rustica. c. 4.

Sic circa Celæna Phrygiæ oppidum, quum hiatus terræ & ingens vorago multos absorberet, essetque responsum ab oraculo, Voraginem ipsum non prius clausum iri, quam ad pacanda numina aliquis eo se dimitteret, Anchurus Midæ regis filius datis genitori & Cimotheæ uxori cõplexibus equum ascendit & eo se dimisit. Plut. in parall.

Romæ quum ingens vorago paulatim excreveret & pestilentia augetetur, responsum est ab oraculo, hiatus non posse definere, nisi id quo Pop. Rom. maximè valeret, eo demitteretur. Quo audito, M. Curtius armatus equo insidens illuc defiliit. Liv. 1, 17. Propert. 1, 3. Ovid. in Ibin.

CAP. III.

De Cibi ac potus necessitate.

De Necessitate cibi.

SEquitur de cibo & potu tractatio, quæ non minus videntur necessaria ad vitæ humanæ conservationem, quam ipse aer, licet is utilitate & subtilitate præcedat. Nimirum,

Cibo & potu quicquid nectaris nostri & vitalis humoris, calore, laboribus vel inedia exhaustum est, restituitur, pristina scilicet vires corpus cibo recreatum, recuperat: languorem suum ex recepta similitudine substantia, vitalique balsamo deponit, & novas vires reperit. Iisdem enim nutrimur, quibus constat.

Num homo diu citra cibum & potum vivere possit? *Q. An præstare quis diu possit & vivere citra alimentum, aut potum cibique assumptionem?*

R. Afferam hunc, quæ mihi Constantini vidisse contigit ante annos sex, & quæ de re nova & parum usitata breviter dici possunt, explicabo. Illic enim, suscepto in illos tractu sitinere, qui puellam tres aut quatuor annos natam, quæ jam sine cibo ac potu per sesquiannum perstiterat. Mirabantur omnes tam stupendum casum, multique sibi persuadebant, aliter fieri non posse, quin alimentis clam pasceretur. Vbi verò ego ventriculum, hypochondria, mesenterij, & inferioris abdominis regionem attrectavi, dimovi illos à sinistra opinione, aperte docens in

illo abdomine usque adeo depresso, & instar marmorei lapidis indurato, nihil colligi posse, cum nihil in illas partes trajici, nec influere queat; Subiit me quoque non levissimam novæ ac stupendæ rei admiratio, quæ vitam præstare posset, in organis illis naturalibus, omnibus facultatibus ac functionibus destitutis. Tandem meditatus sum rei causas, intuli coagulatas illas partes & prorsus exsiccatas, non minus subsistere ac à corruptione se tueri posse, quàm infans ille, qui in utero materno in lapidem conversus, ibi per multos annos citra sui, matrisque corruptionem perstitit, prout omnibus hujus rei nota est historia. Quod autem puella illa frueretur vitæ citra alimenti aut cibi usum: ratio est: quod potissimæ corporis partes, in quibus vita potissimam suam sedem habet, cor videlicet, pectus & caput, admodum vividæ & vitales perstarent: quæ cum ut alia ignobiliora membra crassum alimentum non desiderent, quale ventriculus, hepar & lien, ut in quotidiana ciborum concoctione animadvertitur: quibus ut vita conservetur, nec non cor, pectus seu pulmones, & caput, necesse est, ut in æream & spiritualem substantiam à ventriculo & hepate præparentur: Alioquin si crassior esset ciborum substantia, ab illis spiritualibus partibus non reciperetur, quæ similibus, non aliis oblectari solent. Cum, inquam, eæ partes sint spiritualiores, & magis ærææ, spiritu etiam & aere eadem foveri, certo certius inferre licet, Hinc fit ut cor statim

Ratio cur homo vivere possit citra alimentum aut cibi usum.

præfocetur, si ad momentum aeris ad cor meatis per pulmones aditus interceptiatur. Hinc docent etiam medici cerebrum odoribus foveri, & partes pectoris & cordis aereo spiritu reerari: quæ quidem partes cum vita fruuntur, eâ non sibi tantum retinent, sed in totum corpus, si pateant meatus diffundunt. At cum in illa puella, solæ illæ partes in tota capacitate abdominis sitæ, extinctæ & demortuæ prorsus essent, & omnibus suis functionibus destitutæ, quæ necessariæ etiam non videntur ad cibi, cerebri, pulmonum & cordis, hoc est, ad ærei & spirituosæ attractionem & concoctionem, nisi de cibo crassiore agatur, qui in spiritum & aerem præparari debet: mirum amplius esse non debuit, si præcipuæ illæ & nobilissimæ totius corporis partes, vita fruuntur, cum illis organis carere possint ad vitam suam tuendam. Verum quidem est eas bona sui nutrimenti parte destitui, quæ ex cibo à ventriculo, hepate, liene præparato, ad ipsas transfertur: satis tamen alimenti ab exteriori aere, & odoribus percipiunt, quo vivunt ad aliquot annos.

Q. Cur extinctis tam nobilibus partibus, & toti corpori summè necessariis, quales sunt ventriculus, hepar, lien, mesenterium, intestina, reliquum corpus non corrumpatur? Diximus ad alimenti ærei distributionem nobilissimas illas tres partes, facile carere functionibus, & præsentia ventriculi & reliquorum: Ad quod demortuis his partibus reliquæ non intereant, ratio est, quia nullam aliis corruptionem inferunt,

quæ inficiantur ac depereant: imò tantum abest, ut corrumpant, ut contra balsamo suo eas potius foveant. Cum enim mors istarum partium nihil aliud sit, quàm facta, sensim carnes essentia in salinam aut lapidosam substantiam conversio, quæ quidem salina substantia (ut salis proprium est) non corrumpit, sed à corruptione conservat: nihil mirum, si lapidosa ejusmodi partes sese ipsas in corpore tueantur, & aliis nullam noxam inferant. Patebit utramque, ut par est, cum hoc duplici medio vita corporis humani foveatur, aere videlicet externo, & cingesto, tum integram & perfectissimam in nobis vitam vigere, & corpus in omnes suas dimensiones extendi, cum utroque hoc medio homo uti potest:

Q. Quomodo partes in marmoream substantiam verti possint.

æ. Cum omnia non sint unius loci propria, differemus aliò hujus quæstionis solutionem: de qua tamen hic obiter dicemus, in microcosmo minerales etiam aquas contineri, quæ in salem & lapides, carneas substantias commutent: prout in macrocosmo multas similes videre licet, quæ quicquid in eas injicitur sive sint herbae sive ligna, congelant, & in marmora, saxa, lapides vel metallicam substantiam, pro suanatura convertunt.

Eandem puellam aliquot post menses, cum per eandem urbem transirem, in eodem statu compari, ita ut per integrum annum, me aliquando præsentem & invisentem, talis

persti-

*In quo via
ta corporis
humani
persistat:*

*Nam in
terna cor
poris par
tes lapide
sere, ofe
sint.*

perstiterit. Referebat illa melancholicum temperamentum, taciturna admodum, ut ne verbum quidem unquam vel vix hisceret: pendente semper capite, reliqua membris, ut brachiis & cruribus moveri nesciis: quod scilicet aereo tantum & spiritali cibo, non crassiore, quo crassiores & solidiores partes firman- tur, ad motum corporis esset impotens. At (quod me magis in admirationem rapuit) ab eo tempore, quo mihi visa est, intellexi: illam crevisse, incedere etiam & tandem naturalem edendi ac bibendi appetitum recepisse. Hinc constat non profus in lapideam substantiam conver- sas fuisse illius puellæ partes, quem admodum fœtus ille in utero totus in lapidem commutatus est, quod tamen fieri potuit, quodque ex insi- gni duritie conijciebam: sed tantum tartareis fœcibus, iisque densis ac spif- sis circumquaque involutas ad tem- pus: quæ vel natura, vel arte in li- quorem solutæ, sensim evanuerunt, & ex partibus exclusæ sunt: unde repurga- ta membra ad pristinas facultates, & destinatas functiones redierunt.

*Alia opinio
de eadem
historia.*

*Alia histo-
ria de qua-
dam alia
puella, ab
omni cibo
vix potus-
que usque
abstinentia.*

Agitur jam quoque tertius aut quartus annus, ex quo aliam vidi pu- ellam, octodecim annos aut circiter natam, temperamento quoque me- lancholico, quæ citra cibum & potum supra triennium vixerat.

Illam sensim primò panis, deinde ciborum aliorum appetitum, vel fru- ctuum etiam amiserat. Ad aliquod tempus jusculis nutrita, paulatim et- iam usum illorum remisit: Tan-

dem aliquot cochlearia vini, aqua diluti, ei oblata sunt, donec & usum illius profus etiam respuens, non ferente potum stomacho, ex dolo- re & cruciatu, quem illic præferbat: ita ut ad extremum citra ullius rei ingestionem: hac inedia aliquot dies duraverit, dein & hebdomadas, ac tandem integrum annum, quo citra ullius alimenti usum, quàm aeris vive- bat valetudine integrâ.

Puella hæc (quæ Apollonia Chrier nuncupabatur) nata erat in quodam pago seu oppidulo Galz di- mo, ditionis Bernensis, inter reli- quas Helveticas potentissimæ, Sena- tus Bernensis summa prudentia ac sapientia præditus, accepta inaudita fama, jussit Bernam & matrem & fi- liam adduci: quas in Xenodochio ur- bis collocari, & ibi observari à custo- dibus voluit, num mater filia aliquid clam porrigeret, ne quid fraudis subesset. Cui rei cum per aliquot dies accurate invigilatum esset, co- gnitum tandem verè fuit, & certissi- mè, illam citra ullam alimenti inge- stionem vivere. Tanti miraculi ru- mor statim totam Helvetiam, lon- giusque pervasit. Tunc ego Solo- duri eram cum Illustrissimo ac sapi- entissimo viro Dn. de Sillery Gallia Præcancellario (domino, inquam, mihi plurimum colendo) quem illuc eram præea, qua me amplectitur a- micitia, comitatus, in legatione ex re- gis mandato suscepta.

Hicigitur Illustr. Dominus stu- pendæ rei fama percussus, optavit, ut Bernam me conferrem ut ex teste

B 2. ocu-

oculatorei veritatem certius cognosceret.

Obj. *Radicalis Humor, continuo fluxu indies exhauritur & dissipatur, ergo debet rursus resarciri ac reparari, beneficio cibi aut potus, seu alimentorum ingestorum suffeçãoe.*

Corporis partes junctia Anatomie doctrinam

Re. Quomodo quæso, ô Anatomici, stabit hæc, vestra distinctio ac distributio partium nobilium & principum, cerebri scilicet, cordis & hepatis, sine quorum functionibus animal vivere non posse indubitanter astruitis, si nec citra functiones reliquarum partium, non minus, uti putatis, ad vitæ conservationem utilium ac maximè necessariarum, ut sunt ventriculus, splen, intestina, pulmones, renes, vesica, quibus secundum dignitatis ordinem, in vitæ œconomia attribuitis? Cum tamen ex his duobus exemplis, supra à nobis allatis, certius certo affirmari possit, ad eò, ut id veldigitis palpitare, & nisi voluntaria caligine offundi velitis, oculis ipsis intueri possitis: quod vita subsistere & persistere nihilominus queat, nec adhuc extingatur, licet tum functiones jecinoris, ventriculi, lienis, renum & vesicæ sint vel depravatae & corruptæ, vel omninò etiam destructæ & ablatae. Hæc duo raritatis, vel potius mirabilitatis exempla, confirmari adhuc possunt, aliorum plurium exemplorum autoritatibus.

Populi quidam ex solo radicum florumque odore viventes.

Plinius lib. 2. *hist. natural.* & post ipsum Cæli lib. 24 cap. 21. *ant. lect. scribunt*, quod in extremis Indiæ finibus, ab oriente versus fontem &

scaturiginem Gangis, populi quidam sint, Astomi dicti, qui solummodo ex odoribus & subtilibus exhalationibus quarundam radicum, florum & fructuum, per narium inspirationem attactis vivant.

Olympidorus Platonicus, interpres Aristotelis scripsit, quod homo quidam fuerit, qui toto ætatis ac vitæ suæ decursu, nihil unquam manducavit, sed in sole semper versatus, ex eo spirituale sibi nutrimentum attraxerit. *Plato in Phædone simile quid habet.*

Vita nutrimentum à Sole extrahunt.

Sed ut nostri seculi historias & exempla, tanquam recentiora, tandem adducamus: Albertus Magnus lib. de animalibus scriptum reliquit, quod fuerit scemina quædam Colonia in Germania, tempore Imperatoris Friderici undecimi, quæ interdum per viginti, sæpenumero etiam per trigintadierum spacium, ab omni esculentorum & poculentorum usu abstinerit.

Mulier quædam vixit citra cibum & potum.

Gerardus Bucoldianus, alijque complures authores gravissimi narrant, quod anno Christi 1539, inter Spirensum subditos, in pago quodam Rhodo, inventa sit puella quædam, nomine Margarita, filia Suffridi V. Veis & Barbaræ, quæ annum circiter decimum agens, levi quodam capitis ventrisque dolore tentata, ipso die festo S. Michaelis, cibum capere, & manducare non abhorruit usque ad festum nati Salvatoris nostri, à quo die ciborum usum cepit fastidire & prorsus abdicare, cessantibus simul alvi excretionibus. Eadem post dies paschales, recusavit quoque pocu-

Alia historia.

lento.

lentorum usum, nullamque amplius urinam reddebat. Imperator Ferdinandus, obviam ire volens tali imposturæ, si qua esset, mandavit medicis suis, ut hanc rem diligenti inquisitione, ac summâ industriâ, penitius cognoscerent.

Hæc historia non absimilis est illi alteri, suprâ commemoratæ, quæ in ditione Dominorum Bernensium in Helvetia accidit.

Hinc videmus, nullam esse thesin sive regulam in Medicina tam probabilem, certam ac firmam, quæ non exceptionem aliquam admittat.

De Necessitate potus.

Potus aquæ
necessarius
est ac cibum.

Potus necessarius est ad cibum, li-
quore aliquo imbuendum: ubi mul-
tos inveniri videmus, qui potius ci-
bilquàm potus usu, ad tempus carere
possunt. Sic etiam nulli dubium est
posse aliquem æque siti perire, ac fa-
me. Id si necessitas postularet, exem-
plis in medium allatis, iisque quàm
pluribus, facillè demonstrare posse-
mus.

*Quæritur An vita durare possit sine
potu?*

Notum est omnibus, famem ip-
sâ siti tolerabiliorem esse: atamen
negari non potest, aliquos etiam re-
pertos fuisse (quod etiam inter rara
contingentia annumerandum est) uti
Magonem Carthaginensem, & La-
fyrta Lasionensem; qui sine ullo li-
quidorum usu, totam ætatem exeger-
int: assumptis nihilominus & come-
ditis cibis salutaribus; ut Athenæus annota-
vit.

Athen. lib.
2. c. 2.

vit.

Coelius scribit, quod quidam
Neapoli, natione Tomacellensis,
totius vitæ curriculum absque potu
absolverit.

Aristoteles quodam in loco men-
tionem facit cujusdam Andronis Ar-
giensis, qui per omnem vitæ decur-
sum nunquam sitierit aut biberit, u-
sus interim multis cibus sale confectis
ac exsiccatis.

Idem profectus Hammonium,
licet in itinere nullis prorsus oblati-
quis, ipse sola farina sicca vivere, ab
omnibus tamen liquidis omnino ab-
stinebar, quod & reliquo ætatis cursu
continuo facere consuevit.

*Quomodo vita sine potu durare
possit?*

Non hîc diutius in ejusmodi cau-
sis Sitis tolerandæ inquirendis immo-
rabimur, hoc saltem notandum vo-
luimus, quod hæc in re natura, & tem-
peramentum humidum ac pituito-
sum, & solita ac consueta vivendi ra-
tio, plurimum possint: Quod facillè
demonstrari possit exemplis, ab hy-
dropicis sumptis, qui per potus absti-
nentiam (licet intolerabili & ingenti
torqueantur siti) tamè curati fuerint.
Verum quidem est, illos ab initio ex-
trema siti fuisse cruciatos: sed paula-
tim; consuetudine facillimè à pocu-
lentis posthac abstinere poterat. Imò
fuerunt, qui ab hoc affectu liberati
nunquam posthac, quamdiu viveret,
liquidis uti voluerunt, idque maximo
quodam recidivæ metu: ut in histo-
riis passim legitur, tum de Julio Via-
tore Equite Romano, tum de aliis
pluribus.

CAP. IV.
DE PANE,
Cibi basis est panis.

ANtequam antiquitas plenam habuerit multorum frumentorum leguminū granorumq; aliorum varij generis cognitionē: plures glande vescēbātur: alij peculiariter eorum fructuū genere, quibus abundabant, quē admodū de *Argivi*: scribitur, qui pyris pascebantur; *Athenienses* verō ficibus, quibus ita abundabant, ut illis pecora enutrent. *Medis* pro cibo erant amygdalæ: *Ethiopibus* arundinum fructus: *cardamum Persis*: *Palmylæ Babylonis*: *Ægyptiis* lotus, ex cujus semine quædam panis species conficiebatur, ut scribit *Ætius* *etr.* 1. *Succesu* temporis *arista*, hoc est, frumenti omne genus melioris nutritionis inventum est, quod utilius ceteris omnibus vegetabilibus & granis præbet alimentum.

Alex. l. 3. cap. 17.

Ex eo hodie conficitur panis noster; illorum granorum usus ubique nunc familiarissimus est: atque inde basis omnis nutritionis salubris & necessariæ statuitur.

Inventio frugum Ethnicis.

Finxerunt *Ethnici* *Poetæ*, olim *Cerere* primam frugum inventricem fuisse, granorumque colendorum, molendorum, nec non pinseidorum & in formam panis aptandorum ac coquendorum solertiam excogitasse: Hinc variis nominibus & titulis apud *Poetas* legitur insignita, ut modo fulva, rubra & frugifera vocetur: quæ certè nomina ad varia messis tempora referenda sunt, eò

quod frumentum pro gradumaturitatis varios colores induat, uberemque frugum copiam exhibeat. Eadem ex alimento, quod accipimus *μακροτέριον* nuncupatur; *ἰνσιδάριον*, *καρποφίον*, *ζυδάριον* *καρποφίον*, atque id genus aliis decoratur: ut inde, quam magna ad *Republ.* humanam ex agricultura inventionem accesserit utilitas & compendium innotescat. Harum inventionum fidem facit *Ovid.* 3. *Metam.* his versibus:

Prima Ceres unco terram dimovit aratro:

Prima dedit fruges alimenta, mitia terris, &c.

Nos quicertiorē habemus de *Deo Christiani* cognitionem, quā *Ethnici* illi, *ni*. qui idolum de *Cerere* constituerunt, artem agriculturæ granorumque omnium cognitionem & usum, quæ ad humanam vitam pertinent, ad Adamum ejusque posteros opportunius revocabimus, eis que accepta feremus: sacris quippe literis acceptimus, post diluvium & longè ante quā *Chaldæi*, *Græci*, *Latini*, eorumque *idola* *Cybele*, *Ceres*, & *Bacchus* extarent, edoctum *Noe* has artes restituisse, terram arasse & vitem plantasse, unde agricola & vinitor dictus est: ejusque temporibus panis, vini, aliorumque fructuum optinæ nutritionis, sit mentio, ut non sit fas alio inventum tanti boni referre citra scripturæ sanctæ contumeliā. Fatendum tamen earum rerum *industriam*, ubi cœpit orbis populis scaturire, auctiore fuisse: extitisseque solertiores aliquos, & subtilius colen-

lenda terræ, & solertiùs maturanda-
rum frugum, atque præparandorum
omnium in usum hominis alimento-
rum, peritos, quos tamen non licet
Ethnicorum more inter Deos recen-
sere, sed ut instrumenta Dei summi o-
pificis agnoscere. Quare non nisi tur-
pissimè & cum summa impietate la-
psus est Janus ille, Latij Rex (ubi con-
structa post Roma fuit) qui cum a-
griculturæ & frugum ferendarum ra-
tionem unà cum subditis ignoraret,
artemque agrorum colendorum à Sa-
turno profugo, regnoque à filio suo
expulso, didicisset, non tantum illum
ob insignem utilitatem, quam accepe-
rat, in societatem sui regni ascivit, sed
in Deorum quoque numerum retu-
lit.

*Janus in
Deorū nu-
merum re-
latus ob a-
griculturæ
usum quæ à
Saturno di-
dicerat.*

Quibus ex antecedentibus duos
Ethnicorum errores agnoscimus;
prior est, quod illi panem & vinum re-
liquosque fructus, nec non carnes &
piscès à Deo summo creatore in usum
& utilitatem hominis creata esse, i-
gnorant: posterior verò, quod per-
peram de alimentorum adeò salubriâ
præparatione senserint, quæ singulari
Dei Opt. Max. benignitate sensim
hominibus fuit communicata; unde
necessariò consequitur, quod ad di-
vini numen & inventionis frugum,
& præparationis earum gloria ubique
referenda sit.

Antequam ciborum artificium
ab omnibus gentibus cognitum fuisset;
multæ earum diversis in conserva-
tionem vitæ suæ alimentis usæ sunt;
alia siquidem in hunc finem agrestes
feras venabantur, ut Getuli; alia pi-

scès, ut Ichthyophagi; alia testudi-
nes, qui Chelophagi dicebantur: alia
locustas, ut Ægyptii.

Quin & hodie Indorum victus
longè alius à nostro, imò longè barba-
rior, ac inhumanissimus perspicitur,
ut qui carnibus etiam humanis pasci
non horreant, quod testantur histo-
riæ.

Sed barbaros istos homines, ac
plus quàm ferinos cum crudeli viven-
di genere relinquamus, tantumque de
illarum gentium victus ratione lo-
quamur, quæ in Europa sitæ sunt;
quæve cultiores ac politiores habentur,
quàm in ullis aliis orbis partibus.
Earum propè omnium idem est ali-
mentum, ratione tantum præparatio-
nis aliud ab alio differens.

1. *Natura panis.*

Basis ergo ubi omnibus fere Eu-
ropæis in pane posita est, qui ex granis
multo spiritu, aqua vitæ & balsamò
fœcundis, quæ cum nostris spiritibus
& vitali nectare magnum habent con-
sensum, eleganti artificio, & præpara-
tione salubri concinnatur.

2. *Virum panis vel vinum ma- gis nutriat.*

Et si autem plus spirituum, quàm
panis, vinum contineat; eiusque odor,
vel solo olfactu spiritus nostros con-
festim recreet, qui utcumque in syn-
cope dispersi à corde, aut profus nul-
li in nobis esse videntur; cum tamen
vinum glutine illo aut vinculo careat,
quo diutius retineri necesse est, ne sta-
tum à stomacho nostro avolet, siqui-
dem.

dem naturâ liquidum ac fluidum est : hinc fit ut minus solidam ac firmam corpori nutritionem, quàm panis exhibeat : citra quem aut aliquid simile, quod constantis sit corporis, commodè vivi non potest : at sine vino fieri vita facilè potest.

2. Differentia.

Differentiæ panum nunc nobis excutiendæ sunt, quarum præcipuas, quæ usitatæ sunt, describemus.

Panis siliginæ.

Fit panis multis in locis ex siligine, qui paulò acidior est, mediocri alimentum præbens, quiq; laxam alvum temperatè reddit. Non infrequens eius est usus multis in locis, & in ipsis quidem nobilium ædibus.

Hordeaceum.

Ex hordeo quoque pinfitur panis variis in provinciis, cuius vis est refrigerans : at non ita hordeaceus gratus est palato, ac siliginæ. Eo potissimum vescuntur agricolæ quod alio sæpè frumento careant, præsertim messis tempore, quo citius hordea demerentur, quàm reliqua farra. De hoc pane in hæc verba scribit Aët. *Panes autem hordeacei omnes minus nutriunt, quàm triticeï, & magis ventrem subducunt, quàm illi.*

Fabaceus.

Conficitur etiam ex fabis, aliisq; leguminibus panis, sed gravis est, ponderosus ac parum grati saporis

Miliaceus. Triplex panis genus ex milio.

Nonnulli panis ex milio familiarissimus est : cuius triplex genus præcæteris conficitur : unum ex milio in farinam redactò à suo furem undatam : ex qua cum aqua, aliorum more subigitur panis, pastaque salita ac fermentata, in clibano aut furno coquitur in panem : Hoc vescuntur ru-

stici, cuius gustus subdulciter est : Satis est boni alimenti : sed qui diutius assumptus fastidium parit.

Alterum ex milio panis genus in Vasconia Miques vocatur, qui parvi sunt globi, ex eius farina subacti, magnitudine globos referentes, quibus palemario lusu colluditur. Hi coquuntur in aqua, & in jentaculum infantibus offeruntur : singuli globuli venduntur denario.

Tertium panis genus id est, quod brasarium appellatur, cuius usus in bellariis est : satis est delicata gratiq; saporis esca, dicta idcirco brasarium, quod inter prunas ardentes, Gallis *brasier* dictas, quibus panis in foco undique involvitur, coqui solet. Is panis quadratæ est formæ, pedis longitudinem habens, & dimidii pedis aut circiter altitudinem. Obvolvitur autem illæ panis brassicæ foliis, cum inter brunas foci sepeliendus est, ut coquatur. nec cineribus conspurcetur. Atque hæc sunt tres panis miliaris coctionis species, de quibus loquitur Actuar. atque alii veteres, in clibano nempe, in aqua, & inter prunas.

Ex farina eiusdem milii, pulmenta ^{Triplex} fiunt aqua diluta, quæ sale cõdiuntur, ^{modus co-} & ad consistentiam coquuntur. ^{quendi panem.} Ista pulmèta delicie sunt rusticis, multis in locis. Diluitur etiã farina hæc lacte, vel brodio carnis, ex qua mixtione meliores redduntur pultes, Gal. *lib. de Aliment. facult. cap. de milio & panico*, hanc pultis speciem ex milii farina factæ describit : quæ rusticis antiquitus in cibum erat familiaris. N. Nostratibus cibus hic usitatus est.

In

Castaneis.

In regione Limoxensi, & quibusdam aliis locis circum vicinis (ubi abundant castaneæ) ex castaneis fit panis, quo vulgus & rustici pascuntur.

*Avena-
cena.*

In caritate annonæ & aliorum granorum inopia, fit etiam panis ex avena, quod equorum magis, quam hominum proprium est alimentum.

N. Imo ex corticibus arborum contusis alij addito furfure cum aqua subactis panes pinsere Rusticos in Finnonia superioribus annis necessitas docuit.

*Pulmentū
avenaceū.*

Germani quodam juscili aut pulmenti genere Habermusch ab illis dicto, utuntur, ex granis avenæ mundatis, & aqua constante: quod instar ordeati est: eiusque cibum admodum salubrem autumant.

*Triticus
panis opti-
mus.*

Inter omnia autem eiusmodi panum genera, nullum bonitate, sapore, salubritate ac nutritione ad panem accedit, qui ex tritico aptè paratur & conficitur.

Triticum.

Tritici autem tres aut quatuor sunt species, quas distinguere expedit, ut melior seligatur, unde optimus panis, saluberrimus, & alimentosus concinnetur.

Quod nascitur in Turcia frumentum & Barbaria, grana crassa producens, rufi coloris, non æquat bonitate illud, quod spelta vocatur, cuius color albus est, flavus & granorum minorum, sed firmiorum ac solidiorum dente iudice: quodvè majorem reddit farinæ copiam, quàm alterum furfure abundans. Quod nobis sedulo observandum est, ut suadet Galenus primo lib. de alim. facult. c. de tri-

tico: ubi videre licebit, omnia panum discrimina, sive bonæ sive malæ nutritionis: sive frumentorum varietas spectetur, quorum alia aliis vel meliora, vel deteriora sunt, idque velex natura, velex varia præparatione, velex trajectione per cribrum exactiore, aut negligentiore: sive ex fermentationis & coctionis artificio. Quæ omnia in pane conficiendo, ut sit salubris & saporosus, diligenter observanda sunt.

Sequuntur quæ de his scribebat Galenus eodem lib. & cap. ubi de diversa frumentorum natura cum differuisset, de differentiis quoque panum, qui vel meliores, vel deteriores conficiuntur, hæc subjicit: Cæterum mediū inter mundissimos & sordidissimos panes, longè lateque pro minoris majorisve ratione inter se discrepant: Alij namque mundi: alij sordidi nominantur, & revera sunt. Præter hoc tamen aliud est panis genus, planè in his medium, Græci nunc *ἀὐτὸ πύρον* vocant, eò quòd ex confusanea farina, furfureve, neutiquam cretis conflatur. Illum panem antiqui medici *σύνκομιστον* appellarunt: Verùm, & inter istos ipsos, qui ad unguem mediū inter furfuraceos, & quàm nitidissimos panes esse videntur, non mediocre est pro varia tritici natura discrimen. Etenim ex densa prægraque semine, panis præstantior, ex stolido levique deterior fit. At panis quidè sincerissimus, cum à Romanis tum ab omnibus ferè, qui illorum subjacent imperio, siligineus vocatur: huic proximus similaceus: tertio medioque loco, is quem *ἀὐτὸ πύρον*, vel

*Panes alij
mundi alij
sordidi.*

*Qualis fuerit
panis
Romanis
optimus.*

syncomistū appellari diximus. Quartus ab his est sordidus: postremus furfuraceus, qui intet omnes imbecillimus est, quique quàm citissimè per alvum descendit.

Agin. lib. 1. de re medica cap. 73.

Panis furfuraceus omnium deterrimus.

Actuar. lib. 2. cap. 3. de iisdem differentiis secundum Galenum loquuntur, pronunciantque furfuraceum panem, omnium esse deterrimum, & minimi alimenti. Cum enim is sit omni farina spoliatus, quæ glutinosa est, non potest nec in sese cohære, nec ventriculo firmiter adhære, unde minus alit, ac minus salubris est. Ex farina tenuissima & subtilissima gluten fit, vincendis ac conglutinandis multis rebus perutile, quod furfur tamen præstare nulla ratione queat.

C A P. V.

De præparatione panis.

HActenus dictum sit satis de granorum differentiis, de farinarum & panum varietate; illud verò constet inprimis, eos pro optimis habendos, qui ex farina optima mediocriter à suo fursure separata probè confecti sunt.

In confectioe autem magnum requiritur artificium. Nam et vitales habentur farinæ, quæ desiderantur: solertia tamen non levis in ea, aqua diluenda, pinsenda, fermentanda, sale condienda, dextreque pane apparando & coquendo requiritur.

In pane primo conficiendo, quid observandum,

Vrigitur bonus concinnetur panis, palato gratus, salubris, & boni nutrimenti,

Primo optimum frumentum, qua-

le expressimus, *deligendum est*: quod cribro sedulò à sordibus emundetur: cui ut nihil desit munditiei, omni diligentia procuretur. Illud ut benè fiat, triticum aqua pura eluendum est, postea ad Solem exsiccandum: sed lolium imprimis diligenter repurgetur, veluti prorsus noxium, non tantum quod inebriet: sed quod firmissimum etiam quod viscerebrum vertiginibus feriat, attonitos homines reddat atque prosternat.

Quod delectum est frumentum, mola aut pistrino albo, ut vocant, exterendum est. Hoc enim pistrino longè candidior farina, & melius à fursure suo repurgata redditur.

2. *Farina igitur delecta, solerter aqua diluenda, fermentanda, condienda, sale, pinsenda, & in pastam panemque colligenda, qui porro in utilis aut noxius futurus sit, ni ritè coquatur.*

Ex panis enim congrua coctione, nec non eiusdem fermentatione præcipua utilitas ac saporis suavitas exoritur. Quod idem Gal. exprimit eodem lib. supr à citato his verbis: Panes autem ad concoctionem appositissimi sunt, qui plurimum fermentati & approbè elaborati in Clibano, igne moderato percquuntur. Nam profusior ignis, primo statim occurru adurens exteriorem superficiem, in testæ modum indurat: ex quo utrobique ineptum, pravumque panem fieri contingit: utpote qui eruda incocta, & interiora habeat: ambugta, obarida & crustacea exteriora. Ignis verò iusto minoris vis, in totum panem nequit penetrare: ideoque illum non

Nota panis melioris & salubrioris.

perco-

percoquit, sed relinquit crudiores, maximeque intimas partes. Qui autem longiore spatio, undique æqualiter perassatur, hic & probissimè in ventriculo concoquetur, atque ad sequentes functiones erit accommodatissimus, &c. In elibano igitur salubrius, quàm inter prunas coquendus est panis.

Fermentatio.

Quod ad fermentationem attinet, qua cum fermento fit acido, ea inter cetera artificia, summè necessaria est.

Hæc enim pastam attollit, & levitatem idcirco pani conciliat atque saporem: qui citra eam gravis & insalubris redderetur, atque idcirco noxius & inutilis. Præterea panis mediocriter salus, melior ac salubrior est insulso, etsi multi aliter sentiunt.

In summa, panis eo modo, quem diximus, apparatus, magnum & elegans magisterium exhibet, in quo nobiliores & perfectiores Chymicæ operationes elucescunt. Primò puri ab impuro apparet separatio, hoc est, farina à furture: Secundò puri cum sua aqua coniunctio, quæ ibi tritanda, hoc est, piassenda, malaxanda, fermentanda, digerenda, ac demum perfectè coquenda, ex qua mixtione sic elaborata, panis salubris, vivificus, hoc est, lapis Philosophicus, immensæ virtutis progreditur. Denique longè aliquid præstantius est panis quàm farina. Si quidem quæ nobis grananatura exhibet, nisi artificium hominis in præparationem accederet, longè noxiora, quam utiliora homini futura essent. Accuratè igitur, & præparandus, & coquendus est panis: alio-

qui frumentum, quod simpliciter ex aqua coquitur, quocunque modo velis, nunquam alimentum utile ac salubre allaturum est. Quod testatur Galenus eodem lib. supra citato, historiam referens, cum aliquando rusexpatiatum animi laxandi gratia profectus esset, paulo ab urbe remotius, ubi panis erat inopia: se vidisse duas rusticasin suam cœnam triticum ex aqua & sale coxisse: ad quod epulum ipse Galenus cum duobus aliis sociis invitatus, avidè accessit, appetitu ex itinere contracto, eoque cibo copiosè & ad satietatem, alijque simul cœnatis sunt: cuius epuli exitus qui fuerit ex Galeni ipsius verbis audiamus: Verùm à cœna, inquit, gravitatem in ventre ad instar incumbentis luti copius sentire: postridieque toto die crudi, cibum fastidientes, languebamus, adè ut nihil possemus omnino assumere. Præterea statulentos spiritus plenis, caput dolebat, oculique ceu per nebulam cernentibus caligebant. Ad dit se ex rusticis quæsisse, num alias eodem cibo usi essent, & qui ex eo valuissent: qui responderunt, aliarum rerum inopia (prout ipse Galenus tunc premebatur) frequenter se eiusmodi cibum in usum assumplisse, qui semper gravis stomacho fuisset, potiusque noxius quàm utilis, quod faciliè citra experientiam colligi, & iudicati poterat. Farina enim frumenti istiusmodi, etsi puriore est frumenti substantia, cum sit concoctioni rebellis, noxam parit, nisi (inquit idem Galenus) per salem, fermentum, consersionem, triturationem, furnumque edometur ac perficiatur. Quis hinc

Quid Galeno accidit ex usu panis hanc probè cœni.

Magisterium Chymicum in panis confectione observandum.

*Frumentū
erudum in
salubre.*

non intelligat (addit) rude & illaboratum triticum, firmissimum ac pertinacissimum esse: contrā si congruē præparetur, ut suprà diximus, optimum esse nutrimentum, ac corpori humano summè necessarium, utilissimumque.

Si triticum inter vegetabilia omnia nutritioni imprimis, ac vitæ hominis conservandæ congruentissimum, ex aqua tantum, & citra ullam aliam præparationem coctum, tantas noxas & incommoda infert, ut verè scribit Galenus: quid de sexcentis aliis granis dicemus, feminibus, radicibus, herbis, floribus, ex quibus varia concinnantur remedia: nunquid graviora corpori nostro incommoda paritura sunt, cum iistantum ex aqua coctis crassissimo modo, vulgus pharmacopœorum in medicamenta, quæ apozemata, syrupos, julepos, &c. vocant, utatur, & ægris sic parata, hoc est, venenosa potius, quàm salubria exhibeat?

Si Censores nostri ista seriò meditarentur, non usque adeò latratibus suis veras medicamentorum præparationes, ex quibus (summa Dei gratia) in dies insignes effectus & virtutes prodeunt, lacerarent. Cum enim illæ juxta conditiones ab Hippocrate desideratas, tutò, citò & jucundè operentur: quorū sumigniari isti putidas suas decoctiones, & fastidiosas stomachoq; invidas, inscitè & impudenter præferre audent?

3. Delectus.

Redeamus ad panem, quem ut sit bonus & salubris, Galenus vult ex opti-

mo tritico, & à suo furfure separato fieri, medioeriter candidum, optimè pistum, fermentatum, sale conditum, & ut par est, coctum.

Oribasius lib. collect. medic. cap. 8.
de panibus triticeis loquens, idem sentit cum Galeno his verbis: Optimus panis & saluberrimus, inquit, est, qui plurimum fermenti, plurimumque salis habeat, qui que plurimum sit subactus, & elaboratus, ac in clibano moderatè calido sit affatus. Hoc verò, quod dixi, plurimum fermenti atque salis in gustu dijudicari debet atq; discerni. Quod enim in copiosiore horum mistura est, jam molestum id, & noxium est.

Ex his apparet Galeni & Oribasii aliorumq; multorum autoritatibus, quàm salubris sit panis medioeriter salis, quàmq; inter alios laudabilis: cum tamen sint medici quidam, qui sale in pane prohibeant: qui planè error est popularis.

Ex his, quæ suprà diximus, liquere potest, quæ apud pistores plantæ, pastilli, & id genus crustaceorum panū, qui omni fermento carent: proliis esse insalubres & noxios, tum ægris, tum etiam sanis. Eiusmodi enim pasta fermento destituta, dum subinguntur, & manibus elaborantur, aqua subinde diluta, tandem in gluten & collam vertuntur, & ichthyocollam, qua fabri lignarii utuntur in conglutinandis suis asseribus, duritie adæquant: quin etiam usque adeò solida ac dura evadunt hæc condimentorum & liborum genera, ut duritie lapidem vincant. Quod minime fermenta-

mentata pasta accidit. Hinc fit, ut ex infermentatis id genus pastis variæ obstructions in corporibus nostris nascantur, causæque materiales calcolorum, aliorumque id genus membrorum, ad hunc fontem jure merito revocentur.

Excussis singulatim ac fusè omnibus iis, quæ de pane dictu necessaria nobis visa sunt, deque granis aliis, quæ in cibum nostrum accommodantur, & quæ in farinam ac pastam subigi possunt: de reliquis alimentis, ne quid silentio supprimatur, opportunè consequenter dicendum esset: ac imprimis de carnibus tot tamque variorum animalium, quæ partim in terra gradiuntur, partim in aere volitant, & partim in aqua in marinis, tum fluvialibus nautant, quibus omnibus vesci solemus. Quin & hic aptè de variis terræ fructibus differeretur, tum æstivis, tum hybernis, qui suis temporibus nobis enascuntur in usum quotidianum ad voluptatem potius & delicias, quàm ad firmum & solidum alimentum: quorum tamen aliqui in medicamentum etiam nobis cedant. Sed cum tractatus noster brevis, tantam rerum copiam non ferat, quæ magnum & prolixum volumen impleat; cumque apud auctores ubique abunde de iis differatur, ab eorum fastidioso examine supersedebimus, breviter tamen de iis dilceptaturi, qui nobis sunt utiles cibi,

& quæ alimenta noxia, ostendemus.

CAP. VI.

De reliquis alimentorum generibus, ac primo de herbis.

Quicquid homines nutrit aut est herba seu planta aut caro aut piscis.

Piscium nomine comprehendimus; tum fluviatiles, tum marinos; pisces, cujuscunque generis sint, ut & conchyliorum omnia genera.

Sub carnium genere, tantum quadrupes, quam volucres complectimur.

Et per herbas non tantum folia, sed earum etiam semina, radices, fructusque; & herbarum arborumque intelligimus.

Ordinem autem ab herbis sive plantis propterea, quod ex illarum speciebus nobis suppetunt duo ista prima & principalia alimentorum genera: panis sc. & vinum. Sunt præterea hæc ipsæ plantæ quibus soli nostri primi parentes usi sunt in alimentum.

At sub herbæ vocabulo, specialius nunc sumpto: de herbis foliis, quæ in usum alimentorum variis conduntur modis, imprimis hæc verba facere constituimus:

Hæc modo decoquantur in jusculis, modo minutim concisa fringuntur. Ex illi modo frunt farcimina & plantæ, modo acetaria, modo variis aliis adhuc modis præparantur.

Hæc igitur sit, pro hoc instituto, propria herbarum consideratio: quarum

rum in condiendis cibis varius est & multiplex usus.

Herbarum differentia.

Cæterum herbarum aliæ sunt frigida, aliæ calidæ, aliæ vero temperatæ: *frigidis æstivo tempore utimur: calidis hyeme: temperatis autem reliquis duobus anni temporibus.*

Alia frigida.

Inter frigidas & illas, quæ mens communiter apponuntur, sunt *oxalis, portulaca, endivia sativa, cichoreum sylvestre, lactuca, borrago & buglossa.*

Calida.

Inter calidas in usu sunt *serpillum, thymus, byssopus, amaracus, menta, salvia, eruca, feniculum, petroselinum.*

Temperata.

Inter temperatas habentur *pimpinella, asparagus, lupulus, beta, spinachia, brassica.*

Oxalis sive acetosa.

Oxalis sive acetosa frigida & sicca, incidit aperitque, omnibus resistit putrefactionibus, ac idcirco confert febribus pestilentialibus & ardentibus, humorem biliosum exardescentem coercet: hepar nimium æstuans, mirificè contemperat. Hæc herba simul cum radice cocta, in jusculo sumitur. Ex succo eius expresso, condimentum fit, cujus usus frequens est admodum in condiendis pluribus diversisque cibis: qui singularem inde saporis jucunditatem nanciscuntur, & hac ratione utiles etiam redduntur, pro ea nimirum qualitate & proprietate, qua ipsam pollere diximus: fit ex ejus succo syrupus ad febres putridas.

Portulaca.

Exportulaca frigida & humida, sunt tum acetaria, tum juscula: quæ

ardorem ventriculi restinguunt: dysenteriam aliosque sanguinis fluxus cohibent: succus ejus specificum quoddam remedium est, contra dentium stuporem. Aqua ex ipsa herba distillatur, contra vermes utiliter exhibetur.

Cichoreum sylvestre, & endivia sativa, sunt herbae frigida & sicca, in eodem fere gradu: Hæ præter naturalem ventriculi æstum com-
Cichoreum sylvestre.
Endivia sativa.

perescunt: ardorem bilis extinguunt, hepaticque calidiori & ejus obstructionibus summè profunt.

Endivia albâ seu sativa, hyeme præsertim utimur, tam in acetariis quam in jusculis.
Endivia alba.

At veris tempore ex cichoreo sylvestri repullulascente, collecto & minutim conciso, admixtis sale, oleo & aceto fiunt acetaria: Italis præsertim usitatissima, & in summis deliciis: Nonnulli faccharum admiscent, ut reddantur acetaria gustu gratiora.

Ex *lactuca*, capitata præsertim, fiunt acetaria, quæ reliqua omnia, quæ ex aliis herbis fiunt, bonitate superant. Nam præterquam, quod palato gratissima, sanguinem copiosum, eundemque laudabilem, lacque generant: ardore bilis arcent, somnumque etiam conciliant. Modice tamen lactuca utendum: immoderatus enim ejus usus oculis nocet: fieri quin etiam tandem posset, ut ex ejus intempestivo usu, caloris nativi virtus vel imminuatur, vel nimium te frigeretur, quod præsertim senibus, ac illis, qui imbecillo sunt ventriculo, dictum sit.

Tolli-

Tollitur autem frigiditas eximia u-
nica ebullitione in aqua ferventi fa-
cta; ex qua postea cum oleo, aceto, &
saccharo, fiunt acetaria quàm optima
salubriaque. Lactucâ quinetiam in-
frigidandi somnumque conciliandi
causa, utimur in jusculis per totam æ-
statem.

Borrago.
Buglossa.

Borrago & *buglossa* herbæ tempera-
tissimæ, optimæ quoque sunt & salu-
berrimæ in jusculis cœctæ: illæ enim
exhilarant cor, & humorem melan-
cholicum ad temperiem revocant:;
unde sequitur, ipsorum usum impri-
mis conferre cardialgiæ cordisque de-
liquiis: nec non pectoris melancholi-
cisque affectibus omnibus.

Pianca ca-
lida.

Serpillum, thymus, hyssopus, amaracus,
mentha, salvia, fœniculum, & petroseli-
num: herbæ sunt omnes calidæ, plerû-
que hyeme in jusculis etiam utiliter
offeruntur, conferunt iis, qui imbe-
cillo sunt stomacho, quique sunt ob-
noxij morbis, quorum causâ à pitui-
tosis, frigidis humidisque pendent
humoribus.

Petroselin-
num.

Ex iis *petroselinum* frequentius u-
surpatur in culinis. Nam etiam crudû
& incoctum, carnibus bubulis, verve-
cinis, eorumque pedibus elixis, &
multis aliis diversis ferculis, etiam ex
piscibus præparatis, imponitur, ut
gratum illis saporem conciliet: Eius
radices & folia cocta, diversimodè in
cibus exhibentur, ac simul optimis
condimentis commiscuntur: habent
vim aperiendi.

Sed *petroselinum*, de quo hîc lo-
quimur, non est illud, quod nonnulli
adeo noxium vertiginosis & epilepti-

cis esse prædicant. Illud enim est. *Apium*
vulgare.
Radex fœ-
niculi.
Apium commune; à nostro *petroselino*
qualitatibus & virtutibus longè di-
versum.

Hyeme interdum, in jusculis etiam,
utimur *radice fœniculi* ad repurgandos
ab arenulis renes: nec non ad acuen-
dum visum: ætate dum semen suum
producit, offertur in extrema mensa
ut manducetur: concoctionem enim
adjuvat, non secus ac anisum, quod
etiam eundem in finem porrigitur.

Quod ad herbas temperatas spe-
ctat, quæ neque frigidæ: qualis est *pim-*
pinella & multæ aliæ ejusdem classis, ex
iis juscula & acetaria etiam varia con-
cinnantur. Præsertim ex lupulo & a-
sparagis, ex quibus, veris initio,
cum primum è terra repullulascunt:
& egerminant, primaria acetaria
sunt.

Lupulus.

Fasciculi ex *lupo* concinnati paulu-
lum decoquantur: ex quibus (oleo, a-
ceto saleque admistis) quam optima
acetaria fiunt: quorum vis aperiendi,
detergendi & crassos humores inci-
dendi est: heparque ipsum & reliqua
viscera nutritioni dicata obstructio-
nibus expediendi. *Lupulus* quinetiam
in jusculo coctus, totam sanguinis
massam emundat: biliosum & melan-
cholicum humorem simul & semel
contemperando & purificando, re-
purgat. Idem præstant aqua & syrupus;
ex eius succo concinnatus.

Asparagi, quoque in maximis sunt *Asparagi*,
deliciis: modicè cocti cum oleo & ace-
to vel primis mensis acetarii instar, vel
secundis bellariorum loco, butyro
prius recenti ac liquefacto delibuti
exhi-

exhibentur. Viscera ab obstructionibus liberant, urinam leniter cient, & sic consequenter renes abstergunt calculosis impuritatibus: appetitum stimulant, & ventriculum roborant. *Imprimis horum esu abstineant feminae, ne ipsi nimium indulgentes sterilecant: interim viris inde semen augeri, & Venerem excitari, in dubium non est vocandum.*

Spinachia.

Diebus Quadragesimæ frequens usus est *Spinachiorum*, quæ elixa & frixa salubria, thoracis partes optimè nutriunt, & tussim sedant: prima ebullitione laxandi vim acquirunt.

Brassica.

Brassica herba est notissima, & passim obvia. Eius variæ sunt species: aut enim viridis est, aut. crispa, vel est florescens, Gallicè *choux de fleur*; German. *Blumen. Köhl*/ quæ omnium & melior & rarior: vel capitata, cujus usus in jusculis, & acetariis in Germania plurimus, neque bonus, sed meo iudicio planè insalubris. Quamvis enim ea in jusculis sumpta, delicatum efficiat cibum, & palato grato saporis lenocinio ab initio blandiatur: diuturnior tamen eius usus sanitati plurimum obest. Nam præterquam quòd cruditarum & flatuum copiâ ventriculum replet, sanguinem in super melancholicum procreat, & molesta turbulentaque excitat somnia: ita ut *Brassica* viridis, Bononiensis, Mediolanensis, & omnis generis alia, in Gallia nostra plantata & educata, multò sit salubrior & melior: quæ in prima ebullitione vim demonstrat catharticam & diureticam: facultatem item hepatis, splenem & totum mesenterium

aperiendi possidet; crapulæ præterea, & cruditatibus à nimio vini usu contractis, prodest: Est denique tanta brassicæ laus & commendatio, ut à multis plurimorum morborum medicina quædam universali statuatur: quibus tamen non omninò assentior: quamvis ejus usum judiciosè adhibendum, potius utilem, quàm noxium esse, non negem.

De Radicibus.

Absoluta igitur herbarum illarum enarratione, ex quarum communi usu nutrimentum nobis suppeditatur: sequitur nunc, ordine ut proponamus radices, quibus hyberno tempore potissimum vescimur: ubi deinceps quoque fructus diversis temporibus à natura productos, in medium afferemus.

Inter radices, *beta*, rapa dicta, *pastinaca* coctæ vel super carbones, vel in aqua, & postea in orbiculos sive rotulas dissectæ, cum aceto & oleo, pro optimis hyeme acetariis offeruntur: liquor ille, qui coloris rubicundissimi, instar sanguinis, ab iisdem radicibus profluit, acetum & oleum in sanguineum & pulcherrimum tingit colorem. Quæ acetariorum genera non tantum palato gratissimum exhibent saporem, sed sanguinis etiam vitia & corruptiones emendant, & appetitum stimulant.

Sifer & *daucus*, radices parvæ & *sifer*. rotundæ, in aqua coquuntur, postea *Daucus*, cum butyro friguntur: ventriculum calefaciunt, menses & urinas provocant

Beta, rapa dicta. Pastinaca.

cant, Venerem excitant, si quis frequentius utatur.

Raphani, quovis tempore salubres, nephriticis præsertim. Nam urinam proluciant, & renes ab omni arena substantia purgant: quin imò materiã istam mucilaginosam, unde calculus generatur, virtute sua specifica, in aquam resolvunt: Ad quod institutum illos cum carniùm jusculis coquere licet, si ita videbitur. Aqua eorum stillatitia est præsentissimum quoq; calculi remedium: cocti etiam & contusi in forma cataplasmatum, pectinis & perinæ regioni feliciter applicantur, ut hinc crassa illa & mucilaginosa materia dissolvatur: sicut illorum effectus specificus in hoc statim se prodit, & acris sapor eorum, tam sit efficax, ut quamprimum Sali marino, intercedente quantumcunque spatio, admoveatur, illum statim resolvat, & in aquam convertat.

Eandem ferè vim & proprietatem habent *rapa*, & *napi*, quæ ejus generis sunt: Communis enim illorum usus est, ut jura inde boni saporis parètur: Sed in excessu usurpatis cruditates, flatus, & ventriculi imbecillitatem generant: ad eò ut hoc modo corpori maximum inferre damnum queant.

Cardui, foliis & radicibus arte dealbatis, liberalioribus ditiorum mensis perquam familiares sunt cum jusculis ex capone coctis comedantur: & crudi etiam cum sale & pipere bellariorum loco offeruntur, nec non cocti cum butyro fuso inter reliquias Gallia provincias Lugdunense soluna hos omnium majores & pulchriores

profert: urinas quoque promovent, ventriculum calefaciunt, & Venerem excitant. Horum foliorum & radicum usus idem existit, qui & cynararum, quia eadem ferè donorum insignia ambo obtinuerunt.

Ex bulborum præterea & radicum genere, frequenter in usum assumuntur *porra*, *cepa* & *alia*.

Nihil usitatus est in Francia, *Torrunt*. quàm ut ex albo porrorum, cum capone cocto, juscula matutino tempore parentur: quæ interea, quæ grati saporis sunt, & aperiendi urinamq; ciendi facultatem habent, non postremum obtinent locum.

Porris aliàs in Francia ægrè, nec nisi in jusculis utimur. Vascones autem illis crudis cum melle vescuntur: sed ut dicam, quid sit, hic mihi utendi modus planè displicet. Ventos & flatus gignunt in ventriculo, illumque offendunt: visum lædunt, & caput ipsum gravedine & doloribus infestant.

Accipiuntur quoque *ceparum* ali. *Cepa*. quot, ex albis majoribus, quæ cum butyro, aqua & sale, vel cum carne bubula & vervecina coctæ, reddunt jusculum gratissimi saporis: quod saluberrimum & utilissimum est ad urinam ciendam. Inveniuntur plurimi, qui his majoribus cepis, super carbones coctis, & ad dulcedinem reductis, in acetariis utuntur: quin etiam ipsæ pro remedio contra inveteratam tussim & pulmonum affectus, cum solo oleo, sine aceto, vesperi exhibentur.

Multi cepulis teneris recentibus in acetariis omnino crudis utuntur

Rapa.
Napi.
Decoctum
raparum
alterum
ad tussim
& pectoris
affectus.
Vid. Cratonem.
Cardui.

tur, ad excitandum appetitum, quod utriusque non usque adeò improbarem, si modò crebris ructibus ejusmodi non molesti postmodum forent, nec nimis immodicè ab iisdem sumerentur. Nam viscera detergendi mirabili potestate pollent, eademque ab obstructione & infarctu liberant: renumque ac vesicæ impuras crassasque mucilagines attenuant & expurgant.

Allium

Alliæ easdem vires obtinent, quæ insuper rusticis in Vasconia sunt instar theriacæ contra pestem & aërem pravis vaporibus infectum: Infantes ex illorum usu ab omni corruptione interna, vermiumque infestatione muniuntur. Sed hoc habent vitij, quod odorem nimis molestum & ferè intolerabilem excitent: Cocta super carbones vel in aqua de sua acrimonia multum renittunt. Diebus a farcis Vascones illis manè in primis mensis utuntur: Illorum quoque usus homines reddit fortiores ac vegetiores: cujus rei exemplum sunt ad tritremes damnati, quibus allium manducandum tum exhibetur, cum omni conatu & industria impressio quædam molienda fit.

De seminibus & granis.

*Semina semina
grana*

Restat ut de seminibus & granis dictorum fructuum verba faciamus. Et tantum commemorabimus, quæ vulgaria sunt, & vitæ humanæ magis necessaria, ex quibus panis confici, & corpus nostrum fieri potest.

Triticum

Primum ac præcipuum granum *Triticum* est, ex quo panis omnium optimus elaboratur. Qui varia ejus genera

volet cognoscere, legat *Plinii lib. 18. cap. 7.* ubi *Italicum* frumentum omnibus aliis antefertur. Hoc præsertim notandum de pane, ut sit benefermentatus, optimè coctus, & mediocriter salitus. *Triticum* panem bonitate sequuntur, *secalinus*, *hordeaceus*, & id genus alij. Qui verò alij panes ex milio aut leguminibus concinantur, procul ab aliis bonitate distant: imò nec satis salubres sunt: idcoque illis explicandis non immorabimur.

Ex illis tamen multis in locis si ve integris, si ve mundatis & suo cortice expeditis, vel etiam ex eorum farina, parantur multa fercula, pasta, pollentæ, quæ à nonnullis in deliciis habentur, & nutritioni non parum inferviunt: cum sobrius est eorum usus, nec usque adeò frequens. Simili genere ferculi utuntur *Helvetij* & *Germani* ex avena confecti, quod *Habermus* vocant.

Mundatum *hordeum* & apprimè coctum, magnam vim alendi habet, nec non phthicos medicandi.

In Vasconia pulres fiunt (quas *Milium* Arnotes dicunt), ex *milio* & *lentium* farina. Possimus inter vernos fructus *pisa* fabasque recentes annumerare: quorum usus est in jusculis & bellariis, fabis scilicet ex butyro frizis, & pisifera aqua, carne & sale in suis siliquis, coctis, butyroque recenti tanquam suo condimento acceptis. Sed in granorum & leguminum classem ea maldimus revocare: quod eorum hyeme frequentior sit usus. *Pisa* sicca hyeme cum suilla ex aqua

qua coquantur, quæ inter delicatos habentur cibos. Ex his quadragesimali tempore, ab iis qui carnibus tum abstinent, paratur cum Marsuino larido, ut vocant, optimum edulium: fringuntur porro in gratam saporem eadem, cum butyro & cæpa.

Faba sicca.

Ex fabis siccis & cortice seu siliqua liberis, varia quoque parantur juscula, nec non pollentæ grati saporis. His autem sobriè utendum est: quod frequentiore usu crassiorem generent sanguinem quam par est, pariantque crassos ac terrestres humores, unde morbi causæ suscitantur materiales calculi, & id genus aliorum.

Pisa rubra.

Ex pisce quoque rubris, nec non lentibus, optima juscula condiuntur. Eadem in remedium quoque aptantur, utpote quorum decoctum aperiens sit calculi subsidium: lentium vero jusculum infantibus propinatur ad variolas è corpore excludendas nec non exanthemata.

Oriza.

Oryza quoque grani aut feminis species est, non ita pravi alimenti, si ejus sobrius & moderatus sit usus. Coquitur hyeme cum capone in ferculum, delicatus cibus. Quadragesimali quoque tempore quotidianus ejus est usus, coquiturque ex lacte & cum aut sine saccharo, & secundis mensis offertur. Ejusmodi autem ferculis in cibum quotidianum non est utendum, nec immoderatè abutendum, citra valetudinis dispensium.

CAP. VII.

DE FRUCTIBVS.

De generibus fructuum usitatoribus.

Quod ad fructus attinet: alii ab ipsis herbis producuntur, alii ab arboribus. De utrisque simul verba faciemus, nec distinctionem aliam constituemus, quam ordinem, quo nobis sagax natura, certis temporibus eos in usum nostrum producit.

Qui igitur primi fructus à natura nobis suppeditantur vere declinante, & æstatis initio, quo tempore æstus augetur, ad refrigerium exhibet nobis natura, fraga, frambosia; mox cerasa varij generis, mala Armeniaca seu abricotia, mora: succedente tempore, ficus, uvas, persica, suo quæque maturitatis tempore, quibus per totam æstatem oblectamur, ad calorem nativum ab extrinseco auctum, at temperandum, & humidum primigenium astrorum fervore incallescens, externacibi humiditate perfundendum, languentemque ac prostratum appetitum revocandum.

Eadem cæli opportunitate nobis suppetunt amygdalæ, avellanæ, juglandes: ad recreandum appetitum, recentes usurpatæ: sed quæ meliùs in hyemem asservari debeant.

Suggestit etiam nobis æstas varia pyrorum, pomorum & prunorum genera in eundem finem: qualia sunt pyra muscatellina, bicipitia &c. ut iis calidiora & sicciora corpora, & appetitus languens temperetur, dum recentes à nobis sumuntur, quales sunt

D ij æstivi

Oporini.

æstivi fructus: Oporini verò & diuturnioris vitæ, in hyemem aservantur: qui etiam sub finem æstatis nascuntur, nobisque non parum costi profunt ex saccharo.

Eodem quoque tempore colliguntur stomachica mala: utpote Cydonia, granata, mespila, sorba, olivæ, pistacia, pineæ, cynaræ (quæ tamen ex sagaciorre cultu & transplantatione, tota prope æstate in usum veniunt) cedrini fructus, citri, limones, medica mala aut aurea, omnibus ferè anni temporibus, nobis recentia exhibentur; etiã in Gallia & quibusdam Germaniæ locis, iis præsertim, ubi sedulo coluntur & arte promoventur, ut fit in hortis quorundam illustrißimorum principum, ut jam superius diximus. In quibusdam etiam regionibus, utpote calidioribus, & hujusmodi fructibus progignendis opportunioribus, quales sunt Italia & Hispania, sponte sua omni anni tempore nascuntur.

De facultatibus fructuum.

Atque hæc de fructibus nostratibus optimis, ac valetudini nostræ conducentibus satis dicta sint. Qui in peregrinis regionibus producuntur, ut dactyli, myrobalani &c. cum iis facillè carere possimus, lubenter hæc etiam omittimus.

Sed extra rem non fuerit, si paucis horum fructuum qualitates & facultates excutiamus, quarum cognitio, liberio rem vel parcio rem eorum usum nobis permittat, & in quem usum nobis conferre possint, nos edoceat. Largius enim illis utimur, & plus

quàm par est, cum eorum noxa nobis incognita est: contra moderatius, si inde morbum metuimus, & proprietatum ac facultatum notitia.

Fraga frigida sunt & sicca. ex ter-
ræ natura, acido-dulcia tamen, & saporis gratissimi: appetitum languentem excitant, hepar refrigerant: renes expurgant, urinamque provocant: quæ & lepræ initis usurpata summè conducunt: puellarum delicia sunt, quibus & in icteritium subsidium exhibentur. Eduntur vino diluta & saccharo conspersa: crebro etiam ex lacte comeduntur. Eorum stillatitia aqua febribus & dysenteris adversatur, ac valetudinem restituit. Manè ante aliud quodvis ferculum edenda sunt, idque quantum satis, quod facillè in ventriculo corrumpantur, febresque malignas, aut mali moris suscitent.

Frambosa facillius fragis in ven-
triculo corruptionem subeunt, unde
fit ut fragorum bonitatem non æ-
quent.

Cerasa acidula, eaque matura, inter fugaces fructus, delicatissima, optima & saluberrima habenda sunt: fervidiorem bilis æstum temperant, crassum phlegma incidunt, refrigerant & appetitum provocant: nec ita facillè, ac fraga corrumpuntur. Aliæ sunt ejusdem fructus species, qui niger est ac subdulcis, nec æquè cum acidulis cerasis saluber & bonus: mò longè ab illis bonitate recedit. Hujus generis, bigarrella dicta cerasa, verminationi obnoxia sunt: quæ idcirco in stomacho proptè cor-
rum.

puntur, & vermes generant, quorum usus idcirco à nobis improbatur, præterquam rarus, & ut tantum quodammodo edentis appetitui latis fiat.

Apponantur cerasa menfarum introitu cruda : inter bellaria verò condita ex saccharo offeruntur. Eadem ut afferuntur, in clibano exiccantur, quæ ad sitim febricitantium fallendam commodè usurpantur. Aqua illorum stillatitia febribus & internis inflammationibus opitulatur.

Plin. lib. 15.
cap. 25.

Laudavit olim Plinius cerasa Campana & Lusitana. Allata sunt primò ex quadam urbe Ponti (Ceraso dicta) temporibus Mithridatici belli, in Italiam per L. Lucullum : ex quibus arbutuscula in varias orbis partes deportata sunt & consita.

Præcocia.

Fructus qui à Gallis *arbiticos* dicuntur, à nonnullis præcocia, cum primis ætatis fructibus producuntur: sunt autem fructus minus durabiles, ob quam causam etiam *præcocia* à Latinis appellantur: hoc est fructus fugaces & momentanei ex præcipitata & intempestiva maturitate, qui idcirco citò etiam pereunt. Dicuntur etiam mala Armeniaca, propterea quod illorum genus primùm ex Armenia ad nostram Ætatem sit. *Gal. lib. 2. de alimentis*, ea inter persicorum species numerat, iisque easdem proprietates adscribit, nisi quod præcocia, ut ipse refert, non ita statim in ventriculo corrumpuntur, sicut mala persica. Fructus sanè elegans & peramabilis, qui crudus primis mensis apponi, secundis verò, non nisi coctus &

saccharo conditus cum cæteris bellariis offerri debet. Hic quoque fructus saccharo in eum finem conditur, ut per integrum annum asservari, & in comestationibus, à prandio vel cœna institutis, exhiberi queat.

Mora, quæ ad justam maturitatem pervenerunt, ut scribit Galenus, ventrem laxant: Viridia autem & exiccata, eundem astringunt. Optima sunt illa, quæ mediam tantum maturitatem sunt assecuta: astrictione enim sua amabili, quæ tum pollet, nimiam illam laxandi vim impediunt, & omnem corruptionis occasionem adimunt. Habent etiam vim refrigerandi & appetitum excitandi, quæ ante cibos alios sumenda sunt, ne cum illis sumpta, citius corrumpantur: quod tum accidere solet, si ipsa in ventriculum malignis humoribus repletum, ingerantur. Non igitur promiscuè, sed cum iudicio iis utendum. Pharmacopœi ex horum succo conficiunt diamoron, unde gargarisimi, ad faucium inflammationes, concinnantur.

Mora
8. *simpl. ebor*
2. *de alim.*

Pruna inter eos fructus, qui bono ac jucundo sapore præditi, & in hominis usum à natura producti sunt, non postremum obtinent locum bonitatis. Totæ autem actam varietatibus illorum extant differentiæ, quibus in vicem odore, sapore, colore, virtute & multis aliis proprietatibus differunt, ut omnes differentiæ eorum hæc recenseri nequeant. Nos principaliorum tantum mentionem hæc faciemus, & eorum, quæ in Francia nostra

D 3. colli-

colligi, & in usum adaptari solent: omissis illis vel etiam melioribus, quæ aliis in locis producantur.

Reperiuntur igitur apud nos pruna, subdulcis saporis, damascena dicta, quorum nucleus à pulpâ non benè separari potest. Hæc eiusdem

7. de simpl. generis esse puto, quorum Galenus, & alii antiqui mentionem faciunt, ex quibus imprimis commendant ea, quæ Damasci in Syria crescunt: unde illa post in Italiam, Galliam, & alias regiones advecta fuerunt, quibus adscribunt vim laxandi: Pharmacopœi magnâ horum copiâ officinas suas instructas habent: ex quorum succo & pulpa,

Diapruni
conducit
febris
ardentibus.
nunt diaprunum simplex, ac diaprunum lenitivum, aut diadamaſcenum Nicolai: quæ purgantia conducunt iis, qui febribus ardentibus infestantur: quarum causa existit acris & biliosus humor, quem huiusmodi remedia alterant, & leniter purgant.

Eiusmodi pruna hodie, in usu cibario, ob saporis bonitatem non usque adeo commendantur, nec nisi in eum finem, quem modò posuimus, assumuntur. Sed sunt præter illa, alia adhuc damascena, violacea, alba & nigra: ab horum colorum varietate ita dicta: quorum nucleus, à carne ficans avellitur: hæc, inquam, singulari suâ bonitate & incomparabili saporis dulcedine, omnis generis alia longè superant: inter ea, saluberrima æstimantur damascena maiora nigra, utpote quorum dulcedo suavi aciditate mixta, vermium generationem impedit, & hinc ipsorum substan-

tiam, à momentanea corruptione tuctur.

Sunt præterea alia prunorum genera in Francia copiosa, ut pruna perdigon Gallicè dicta, pruna Regia & Imperialia, item alia: à dactylis appellata: quæ inter huius generis fructus, tantam etiam saporis jucunditatem referunt, ut vix alia inveniuntur, cum quibus conferri possint.

Turonensis ager, qui Franciæ hortus, à singulari amœnitate & fertilitate dicitur: dulcia pruna profert, quæ in furno aut in Sole exiccata, incredibilem saporis bonitatem acquirunt. Mensis opulentorum huius urbis Parisiensis primis, pro deliciis apponuntur, diebus præsertim quadragesimalibus. Coquuntur in aqua sine magna sacchari additione: ex insita enim proprietate sufficientem sacchari dulcedinem suppeditant.

Est oppidum quoddam in Vasconia non procul à Mont-auban situm, s. Antonin dictum, cuius terra eiusmodi fert. pruna nigra, saporis subacidi: quæ passim in remotas regiones venduntur. Ex his prunis quæstus fit magnus adeo ut summam centum millium coronatorum aureorum excedat: sed fides esto penes autores.

Sunt insuper alia quædam pruna, quæ ex provincia Gallica, Brugnole dicuntur, in cistulis sine nucleis inclusa & compacta, coloris aurei, & subacidi, sua vassimi que saporis, ad nos adferuntur: quæ tam cruda, quàm cocta commodissimè offeruntur sanis & ægris: potissimum autem iis, qui ex imbecillita-

becillitate quadam impediti, aliis edu-
liis frui non possunt; jucundissimum
simul ac utilissimum præbent alimen-
tum.

Cucurbis.
Cucumeres.
100.

Cucurbita, cucumeres, & melones
sunt fructus producti ex plantarum
feminibus. Vim habent insignem
refrigerandi. Ex cucurbitis cum mo-
dica omphalii quantitate juscula pa-
rantur: ut ex cucumeribus, quorum
tamen usus frequentior in acetariis:
sciuntur enim in orbiculares rotu-
las, quæ super infuso aceto & sale, in-
tra duas patinas jactantur: hoc verò
aceto ablato, & recenti cum oleo, sale
& pipere affuso, acetaria fiunt, & æsti-
vis diebus ut plurimum primis mensis
apponuntur. Reperiuntur in Va-
sconia, qui cepas in rotulas sectas ad-
miscent, quibus nimiam cucumerum
frigiditatem corrigunt. *Cucumeres*
immaturi adhuc, ut parvi, cum aceto,
sale & paululo fœniculi condiuntur:
usus horum hybernis diebus perinde
est, ac capparum & olivarum. Qui
verò imbecillo aut frigidiori ventri-
culo laborant: quales sunt ut pluri-
mum senes, ab eiusmodi fructibus,
quocumq; modo præparatis sibi omni
studio caveant: Proderunt illi quidem
juveni calidi & biliosi temperamenti:
cuius ventriculus instar aquæ bullien-
tis perpetuò fervet; hoc enim modo-
bilis acrimonia reunditur: sed tamen
illis cautè & moderatè utendum est;
propterea quod faciliè corrumpantur,
& febres putridas generent.

Melones.

Hos sequuntur nunc *melones*,
ex quibus meliores & selectiores, inter
fructus delicatissimos recensentur. In

regionibus calidis & agris opimis pro-
ducuntur optimi. Horum singulari
bonitate & abundantia gaudent Nea-
politani in Italia, nec non Astenses
Pedemontani. In Francia quoque
crescunt, in Gallia Narbonensi, in
Provincia, in Delphinatu, quin imò
Lugduni & in Turonensi etiam cælo,
ubi non in sterquilinum aut fimerum
feminantur, sicut in hac urbe Parisien-
si fieri solet: sed in terram bene cul-
tam & elaboratam. Hinc fit ut salu-
briores illi sint & meliores, quàm hi,
qui violento illo fimi calore putrefa-
ctionem simul inducente, ante tem-
pus ad maturitatem coguntur.

Illorum variæ sunt differentiæ,
quæ ratione coloris vel extrinseci,
vel intrinseci distinguuntur: Extrin-
secus alii sunt virides, alii flavi, alii albi,
pallidi & cineritij; alii præterea sunt
omniò lævigati & æquati; alii corti-
cem habent rugosum instar retis ali-
cuius expansi. Intrinsecus alii toti
sunt virides, alii auri sive aurantiorum
colorem referunt: alii sunt rubicun-
di, subalbidi, & alii profus ruffi. Qui
verò ponderosiores & floridiores ex-
istunt, & ad pedunculum crassiorem
& grandiozem portionem obtinent,
qui præterea corticem durum, intrin-
secus carnem solidam, rubicundam,
aurei coloris, aut omninò viridis ha-
bent (ut propriè ii sunt, qui Gallicè
succrins dicuntur) quorum semen
adè firmiter carni adhæret, ut vix in-
de separari possit; hi ex his notis pro-
optimis censendi sunt: Cæro in super-
illorum, denuum iudicio, solidâ con-
stare substantiâ; & jucundus gratulq;
illo

illorum in ore sapor, naturam aquarum rosarum, sacchari, ambræ & musci æmulari & referre debet. Melones his proprietatibus insigniti minus nocent. Fructus huius dignitas atque excellentia mihi occasionem præbuit, ut integram eius anatomiam sive sectionem in omnes partes, oculis hic subjicerem. Nec id sine consilio: scio enim Reges & Principes eò maxime delectari: meminerint tamen moneo, ut meliores assumant, & valetudini minus noxios. Fit enim, quod dolendum, ut ex promiscuo illorum usu, horrenda sæpe numero ac perniciosa symptomata oriantur: quin imò in optimorum etiam & selectissimorum usu, qui dulcedine & jucunditate sua homines ad nimium illorum esum pelliciunt, moderatio & temperantia summe observanda est. Refrigerant, sitim sedant, appetitum & urinam stimulant, renes ab arenulis purgant, & sic ex una parte non modò palato grati, sed sanitati quoque utiles sunt: verum e contra flatus generant, maximeque efficiunt colicæ flatulentæ obnoxios, ut quam excitare & augere soleant. Huius fructus proprietates est, ut facile corrumpatur, præsertim in his, quorum ventriculus jam pravis & malignis scatet humoribus: ex quibus febres malignæ, ventris profluvia, & ipsa dysenteria generantur.

Literis proditum est, Albinum Imperatorem, adeò fructuum, melonum præsertim & malorum persicorum esu delectatum esse, ut in una cœna octo satis magnos comederit melones, & mala persica centum.

Plurimi Imperatores alii, & summi viri ex eorum abusu interierunt: Fridericus III, Henricus VII. & Albertus II.

Platina, Paulum II. Pontificem Romanum, circa horam secundam noctis apoplexiâ correptum, & solum in cubiculo, extinctum tradit: cum tamen die præcedenti nihil mali sensisset, & in cœna melones duos prægrandes integros absumsisset.

Grana sive femina melonum in usum medicum asservantur, ut & grana cucumerum & cucurbitarum, quibus utimur in decoctionibus ad refrigerandos, aperiendos, & repurgandos renes ab arenulis, & calculo, nec non ad eorum & vesicæ ulcera detergenda. Ex iis etiam in eundem finem emulsionem, ut vocant, concinnantur.

Inter æstivos & oporinos fructus, *Ficus*, optimi sunt alimenti *ficus* probè maturæ: Olim, *juxta Athenæum*, primam laudis locum tenebant, ex *Ætholia* & *Caria*, *Paria*, *Chia*, & *Callistrutia* Romanis dictæ. Sed aliunde quàm è Gallia nostra, præcipuè *Narbonensi*, meliores petendæ non sunt. Sic & *Vasconia* hoc fructus genere adeò abundat, ut à nulla alia regione, nec copia nec bonitate illa vinci possit. Gaudet enim aère temperato, qualis est *Vasconicus*: ubi vineæ infinitis luxuriant ficibus, quarum tamen umbra vitibus & uvis haud officit. Varii coloris sibi producantur: albæ, nigræ, virides, purpureæ, subrubræ pallidæ & variegatæ. Optimæ sunt, quæ hincunt externa cute, & pulpam pinguem ac melle suaviorem habent.

Edun-

Cuspian.
Æn. Sylvii
us hist. Be-
hem. c. 56.

lib. 3. c. 13.

Eduntur horis matutinis cum pane, & paucò sale: quibus superbibitur merum optimum, juxta illud: *Post crudum purum, &c.* Conducunt pectori, nativum, vividumq; colorem restituant. Ficus & uvæ, alimenti bonitate & præstantiâ cæteros æstivos & autumnales fructus facile superant: magisque aliis impingunt, *Galenus*, ut ostendat earum nutriendi vim & præstantiam, exemplum adducit à vinearum custodibus, qui istis fructibus impinguntur, cum nullo alio utantur cibo, quàm ficibus & uvis cum pane: perinde ac in Vasconia nostra, ubi porci quoque iis saginantur: tanta illarum copia & nutriendi vis.

Inter *uvæ* illæ, ex quibus muscatum, ut vocant, Fruntignanum exprimitur, omnium sunt delicatissimæ: Germania quoq; nostra producit optimas, cum albas tum rubras, tum vividi mixtique coloris. Mane ante alium cibum sumi debent cum pane.

Et si autem huiusmodi fructus, ficus nempe & uvæ inter optimos, ut dictum, censeantur: non tamen omni carent noxa: ventriculo enim frigidiori & imbecilliori parum conferunt: nec abusus illorum, ut & cæterorum multum prodest. Modum igitur servent, quicquid sanitati suæ consultum velint: intemperantia enim medicorum nutrix

Pro hyeme asservantur ficus in hunc modum: Exsiccantur primùm in craticulis ligneis, Soli expositis: deinde in catinis (*Gallis Cabats*) repo-

nuntur: ubi compressæ liquorem saccharinum effundunt, quo perfusæ & imbutæ compinguntur, atq; ita incorruptæ servantur.

Massilia, quæ Narbonensis Galliarum metropolis, magnus sit ex iis questus: sic etiam Monspeffulo, & è finitimis locis ed convehuntur, in capsulis ligneis, uvæ probè exiccata: illincq; cum ficibus in Galliâ, & regiones varias avehuntur, ad usum tum alimentorum, quàm medicamentorum.

Mala, quæ vocantur Persica, nomen suum è Persia, unde primùm allata sunt, retinuerunt: quæ, licet in proprio & nativo solo lethifera sint (ut quidam referunt) in Ægyptum tamen aliòvè translata, benigna & innoxia redduntur. Duplicis sunt generis: mas nempe & fœmina. Fœmina faciliè nucleum dimittit: at mas cum pulpæ ad eò affixum habet, ut ægrè ab ea divellatur. Fœmina Vasconibus vocatur *Persegue*, quæ molliori & subdulciori pulpâ, quàm mas, *Persico* dictus, facilius eo corrumpitur. Mas autem fœminâ suâ crassior est, longèq; odorator, coloris subrubri ac vividi, ad aureum vergentis, durioris pulpæ ac sapidioris. Cruda in orbiculos dissecta ex vino, ut Vascones solent, aut inter cineres paululum asfata, cum Saccharo sumuntur. Pavniana aut Aubergea, eiusdem generis sunt cum masculis, saporis grati & delicati.

Galenus, ea primis quidem mensis apponi jubet: alibi tamen docet, persica omnia pravi esse nutrimenti, facilis corruptionis, & stomacho infensa.

fenſa. Suadeo igitur, quantum ad me, ut immoderatus illorum uſus, profuſe vitetur.

*Amygdala,
avellana,
& juglan-
des recen-
tes.*

Amygdalæ, avellanæ, & juglan- des recentes modicè ſumptæ, gratæ ſunt palato, pectori utiles, ad ſanguinem ſemenque generandum idoneæ: copioſæ verò & crudæ in ventriculum ingeſtæ difficulter coquantur, & ob oleaginoſitatem ſuam facilè bilem generant, hincq; dyſenteriam excitant. Exiccataſ affervantur ad uſum.

Amygdala.

Ex Amygdalis dulcibus parantur edulia, Gallis *blancs mangers* dicta: amygdalata etiam ægris ferè omnibus alimentum præbent optimum. Ex iisdem exprimitur oleum amygdalinū, calculoſis affectibus, doloribusque ex acribus humoribus productis utile. Propinatur intrò ad duas aut tres uncias: Exterius etiam eo pectus in difficili illinitur anhelitu.

Juglandes.

Juglandes nuces adhuc immaturæ, cum ſuo viridi cortice condiuntur ſaccharo, ad corroborandum & calefaciendum ventriculum: quæ myrobalanorum locum ſupplent. Ex harum nucleis ſiccis exprimitur oleum nucum, vulgo notum: cuius uſus eſt ad cibos condiendos, nec non in medicina ad curandam cholicam flatulentiam: ſive ſolum, vel cum vino generoſo in clyſterum carminativo (ut dicunt) de cocto, addatur.

Hoc remedio uti poſſunt ruricolæ, à pharmacopœis longè remoti.

*Avellana.
Macrob. li.
3. Satyr.
ap. 18.*

Avellana, Latinis Ponticæ & Præneſtinæ nuces, ita dictæ, quòd vel in Ponto vel apud Carſitanos in agro Præneſtino copioſè producantur. Hæc

præter uſum illum, quem diximus, ſiccæ quoq; cum uvis paſſis & ficibus, menſis apponuntur hyeme, & quadrageſimæ diebus.

Ex iisdem extractum oleum, doloribus arthriticis prodeſt: cortices illarum virides in pulverem redacti, & ex vino auſtero ſumpti, ad dragmas duas, diarrhœam & menſes albos ſiſtunt. Putamen item coloris rubei, ad dragmam unam, cum æquali corallorum rubeorum pondere, ſum- *Remedium
ad pleuri-
tidem.* tum, cum aqua cardui benedicti, aut papaveris rhæadis, quamvis vulgare, ſpecificum tamen auxilium eſt, & probatiſſimum in pleuritide.

Nunc de pomis pyriſque fructibus autumnalibus dicendū, quæ diuturnioris durationis æſtivis, omnibus anni temporibus menſis inferuntur, crudi, cocti, conditi, aliisq; modis appari.

Poma optima, inter alia ſunt, cur- *Poma.*

tipendula & Renetta dicta: nec non ea, quæ *paſſe-pommes* & *désaluille* Gallicè vocant, in Dania aut Normania nata, tam intus, quàm extra rubea: Secundis plerumque menſis offeruntur. Sed curtipendula, ſaccharo facta, & ad ignem lentum cocta, exhibentur manè ante cibum, in affectibus melancholicis, ad arcendam bilem utramq; alvumq; laxandam: ex *Syrupus* quibus etiam paratur ſyrupus, Sabor *Sabor.* veteribus dictus. Eadem ſaccharo Candi, olibanique pulvere facta & cocta, porriguntur pleuriticis, ad lateris apoſtoma maturandum, pus movendum & abſtergendum.

Inter *pyra*, *Bergamota*. & *Regia pyra*. pro

pro optimis habentur: Ex quibus Auxensia, & postea Turonensia, in Gallia nostra primam laudis ac bonitatis gloriam merentur: quæ cocta cum saccharo secundis offeruntur mensis. Sunt adhuc alia diversigen-
 ris pyra, hycmalia, austera, alstringentia, quæ non nisi sub Campana, vel cineribus carbonibusque cocta, ex usu sunt. Huius generis pyra Turonenses condiunt, & in clibano aut Sole exiccant, & ad usum servant. Ex sylvestribus pomis pyrisque torculari expressis, in Normania conficitur pomaceum & pyraceutum; potus incolis istius loci gratus, instar vini, cuius inopia laborant: nec obscure nimis, vini bonitatem is æmulatur: ut nihil dicam de ipsius præparandi modo, qui ferè in omnibus convenit cum vini expressione, sive instrumenta & locum, sive tempus spectes: nec minus ac vinum ipsum in cellis vinariis, doliis ligneis ad usum asservatur.

Cydonia. *Coronea mala*, Græcis *μήλα κυδωνία*, quod primum ex Cydone, urbe Cretensis insulæ, in Italiam transportata credantur: sub prunis & cineribus, cocta, & saccharo conspersa, bellariis inferuntur. Vim habent adstringendi, & orificium ventriculi corroborandi, ciborumque vapores coercendi, ne citò sursum ascendendo, cerebrum petant. Gratissimi sunt saporis: cordisque vires roborant, ac stomachum veneno infectum restituunt, sive id intra corpus, à pravis humoribus excitatum, sive extrinsecus ingestum fuerit. Apponuntur

menfarum initiis, alii adstringentia roborandaque causâ, adversus diarrhoeam, lenteriam & dysenteriam: Quin & vomitiones cohibent, & subversum ventriculum restitunt.

Has virtutes tam alimentosas, quàm medicamentosas sola pulpa, qualem natura nobis exhibet, præstat. Ex iis præterea, sub prunis coctis & saccharo conditis, conditum Cydoniatum præparatur: cuius magna quantitas, tempore Galeni, ex Syria *lib. de al. 2.* & Hispania Romam olim advhebatur. Huiusmodi cydoniata varii generis nobis urbs Aurelia suppeditat, tum palato gratissima, tum ventriculo, & sanitati utilissima.

Ex cydoniis porrò *Syrupus con-* *Syrupus ad*
ficitur ad ventriculum roborandum, *ventris flu-*
 & omnes alii fluores inhibendos. Ex *xxx.*
 solo jure probe depurato, & in balneo maris cocto, ad syrapi consistentiam, potentissimum remedium, vel citrà sacchari additionem, ad quavis alii profluvia paratur. Si verò ad singulam libram syrapi, sacchari unc. ij, addideris, jucundior quidem erit syrapi sapore, non autem virtute præstantior.

Oleum quoque ex iis extractum, & extrinsecus applicatum, dictis morbis est medicamen optimum.

Ex seminibus eorundem, cum aqua, mucilago lenta extrahitur, collyrium ad oculorum inflammationes præstantissimum; prodest eadem aliis affectibus, qui cum moderata quadam adstrictione leniendi sunt.

Granata, vel à multitudine intus *Mala gra-*
nata.
 grano-

granorum, vel à Grenade Hispania regno, quod præcæteris hoc fructu abundat, dicta: Latinis mala Punica: nobis nec ex Hispania, nec Italia convehenda sunt, quantumvis illic copiosissima. Francia enim nostra multis in locis ea abundè satis producit: sed præcipuè in Germania nostra, ubi horti & vineæ ubique horum arboribus luxuriant.

Tres sunt eorum species: alia enim sunt dulcia, alia acida, & vinosa alia, ex quorum granis, quibusdam in locis, vinum exprimitur, quod do- liolis vel lagenis vitreis accuratè in- clusum, diu asservatur. Vim habent refrigerandi & adstringendi, acida præsertim hac virtute plus pollent dulcibus. Febribus putridis & ar- dentibus auxilio sunt: refrigerant e- nim, & putrefactionem arcent, sitimq; febricitantium intolerabilem sedant. Dysentericis quoque opitulantur: bilisfrænum coercent, ardoremque stomachi ac hepatis attemperant. Mo- deratè tamen insutantur, quicumque vel tussi, vel anhelitus difficultate la- borant.

In nullo alio fructu lucidius elu- cescunt vitrioli virtutes, quàm in ma- lo punico. Cortex eius recens & sub- viridis ad flavum vergens, sua adstri- ctione vitrioli colores extrinsecos, & proprietates ad unguem exprimit. Ex quo, salarte extractus, eandem quoque cum vitriolo naturam, vi- res, & proprietates habet. Quod nihil novi, nihil à veritate alieni: Sa- tis enim id constat viris doctis, & in hac re probè versatis. Hunc corti-

*Vitrioli
proprietates
in cortice
granato-
rum.*

cem veteres malicorium vocabant, quod coriis elaborandis inserviret, non secùs ac Sumachi: quod totum quoq; vitriolatum est. Grana etiam adèò acida & vitriolata sunt, ut succus eorum expressus & depuratus, vim ha- beat dissolvendi uniones & corallos, non secùs ac litæonum succus, vel acetum, & similia. Sub viridita- te corticis granati, intrinsecus latet quædam rubedo, quæ in granis ru- bicundissimis conspicuè sese offert: non aliter ac in vitriolo, quod sub- virore & austeritate externa, inter- nam aciditatem & eximiam rubedi- nem, non exiguâ dissolvendi virtu- te præditam, continet. Sed hæc *magisterus*. Satis enim de his, *libro nostro de Signaturis rerum internis*, di- ctum est: & amplius fuliusq; *in libro nostro de Reconditarum natura*, favente Deo, dicetur.

Remedia ex malis granatis, vel sunt interna, vel externa. Ex succo *Remedia ex granatis composita.* (præter vinum, de quo diximus) componitur *syrupus granatorum* in of- ficinis, ad eosdem, ut supra dictum, usus. Ex florum foliis tenuibus & rubris, *Balaustis* vulgò dictis, con- tuis cum saccharo, fit conserva ad- tussim, dysenteriam, & cæliacum morbum: præcipueq; ad diurnum & album mensum fluorem: cui addi- tur pulvis ex granis ficcis, post succi omnis expressionem: sufficit dragma una pulveris ad uncias duas conser- væ. Huius mixturæ, drachmæ duæ per quindecim dies continuos ma- nè sumendæ sunt: idque à plenilu- nio ad Lunam usque silentem. Ex
cortis

corticibus quoque granatorum balauftiis & pſidiis, varia parantur alia remedia externa, ad rupturas & ulcera *xxxxij* resiccanda.

De vinosis granatis sententiam nostram confirmat Theophrastus, *lib. de stirpibus*, cui Apollonius astipulatur; inquit: *Iuxta Solos, Cilicia urben;* ad amnem Pinarum, ubi Alexander cum Dariopugnauit, mala Punica nasci sine ossibus, quorum granaper omne avinum referant. Neque id adeo mirum videri debet: cum fertilibus annis idem videre liceat in uvis: quæ vel nullos, vel solito pauciores tum continent acinos.

Mespilæ & sorba, fructus quoque sunt adstringentes. *Sorba*, non usque adeo deliciosa, vulgo tantum sunt pro medicina, ad ventris profluvium, ex uvis aliisque laxantibus fructibus irritatum *Mespila* vero butyro frixa, addito saccharo, bellariis adjunguntur. *Oſſæ* eorum durissima, nucleisque carentia, diuretica sunt facultatis: quæ trita & contusa in pulverem, ad calculi attritionem, & expulsionem faciunt.

Pistacia & pini nucleï sunt, oleaginosi, multique alimenti: ob quam causam plurimum conferunt anhelosis, phthificis, & emaciatis, quibus meliorem & carnosiorum habitum conciliant. Ingrediuntur pastas regales (ut vocant,) ad quem usum pinfuntur. *Pinea* mundatæ cum modico sacchari secundis mensis offeruntur. Recentes autem præferendæ sunt vetustis ac rancidis.

Oliua & Cappares, appetitus cau-

sa cibus aliis interferuntur. *Oliua* Hispanicæ, aliis sunt carnosiores, ideoque concocti difficiliore. Lucenses minores quidem, sed sapore, & ad appetitum stimulandum præstantiores. *Cappares*, ex jure sumpti, crassos humores incidunt, obstructions splenis soluat; ex quibus etiam oleum paratur, quo abdomen ad splenis regionem extrinsecus inungitur.

Cynara, fructus est herbaceus: *Cynara* quæ cocta, cum suilla & sale, butyroque liquefacto delibuta, mensis secundis apponi solet: vel frixa etiam, aut cruda cum pipere & sale editur. Aculeus appetitus, ventriculum calefacit, pituitam crassam incidit, & venerem excitat: qua sobriè utendum. *Pistor*es ex ea, cum pullis columbinis, cristis & testiculis gallinacis, artocreas delicatissimas conficiunt.

Truffæ seu tubera terre, radices fungorum instar, intra terram nascentes; cibus etiam delicatus, appetitum & venerem excitat: quorum usus quoque sobrius esto, ob difficilem ipsorum concoctionem, & flatuum generationem.

Castanea eandem ferè naturam habent, quam vis melius nutriant, ad eò ut ex iis panis conficiatur apud *Limoenses & Perigordinos*, qui iisdem abundant, ut supra dictum.

Omittolciens varij generis fungos & morillia, quæ quamvis grata & delicata, à quibusdam Lugduni condiantur, & ad usum afferuntur, illa tamen insalubria terræ excrementa censeo, quæ satius esset in suis radicibus

E 3 exare-

Lib. de hist. mirab. I

Mespila. Sorba.

Medicamè calculi. Pistacia. Pinea.

Oliua. Cappares.

exarefcere, quàm ut mensis appone-
rentur, aut iis, quæ ad victus ratio-
nem pertinent infererentur. Gravia
enim & contumacia symptomata ve-
fcitentibus plerunque excitant. Qui au-
tem inter fungos optimi generis, mi-
nusque noxij, quique vere, delicato &
gratissimo sunt cibo, nobis vocantur
Moufferones: qui tempore verno, non
ut vulgares illi Autumno, nasci solent,
in terra pingui; Vascones & Burgun-
di, qui his abundant, in summis eos
deliciis habent.

*Citreæ ma-
la. Limones
Auræ ma-
la.* Antequam imponamus finem
huic tractationi de fructibus: *Citreæ
mala, Limones, & auræ mala* paucis
perstringemus.

*Remedium
contra pe-
stem.*

Cortex hujusmodi oleaginosus
est & sulphureus diversæ prorsus qua-
litate ac facultate ab interioribus suc-
cis, qui mercuriales sunt, acidi, & vi-
triolati. Ex cortice, sufficiente quanti-
tate aquæ macerato, oleum cardiacum
& sudorificum, ad pestem aliosque
affectus venenatos, extrahitur. Ex eo-
demmet cortice cum saccharo fiunt
confectiones siccæ, ad cordis & sto-
machi robur. Ex interiori verò sub-
stantia, succus acidissimus exprimi-
tur, cujus vis est incidere & attenuare
crassos & viscosos humores: dissolvere
& comminuere arenulas & calculum.
Eadem enim ejus est operatio in trã
corpus humanum, quàm extra, in dis-
solvendis geminis, unionibus, & co-
rallis: quæ vis aliundè non dependet,
quàm à vitrioli natura: ut iam diximus
cum de granatis loqueremur.

*Vis dissol-
vendi in his
fructibus
& unde.*

Quid hac philosophia jucundius?
quid præstantius? In ea enim qui pro-

fundius versatus est, ab occultis illis
proprietatibus, ad quas tanquam ad
asinorum pontem, multi confugiunt,
facile excusatur. Communis est medi-
corum opinio, frigidos esse istius-
modi liquores: frigidi autem est con-
densare & constringere. Sed quis non
videt, illos contrariã prorsus opera-
tione, incidere, attenuare & dissol-
vere, quod non frigoris, sed caloris
propriè officium esse, aliàs creditur.
Hæc breviter de viribus & præstantia
horum fructuum dicta sint. Restat, ut
nunc de illorum usu, tam alimentoso
quàm medicamentofo, quædam ad-
damus.

Citreæ seu medicæ mala, cum li-
monibus magnam habent affinitatè: *Citreæ ma-
la.* Omnia pariter grata palato. Succus
eorum appetitum stimulat, ardorem
bilis attemperat, ardentibus & pestilen-
tes febres curat: omnibusque vene-
nis aliis maximè resistit: cum oleo a-
mygdalino dulci, ad nephriticos do-
lores, sedandos plurimum conducit;
ad unciam unam vel duas cum vino
albo, vel raphani decocto, haustus,
calculum atterit & expellit. Aqua ex
eodem succo destillata, coraliaque
corporis partes corroborat contra pe-
stem & malignas febres. In officinis
quoque ex eo paratur syrupus ad eor-
dem usum. Inter *mala auræ* quædam
sunt dulcia, quibus Itali instar pomo-
rum vescuntur, citra ullam sto-
machi offensionem: eaque
sunt pectoralia, & ca-
tarthosis maximè
utilia.

*Syrupus
Limonum.
Auræ ma-
la dulcia.*

CAP. VIII.

DE CARNIBVS.

Tanta virtute alendi pollet animalium caro, ut *ut ait i. e. x. l. u. ea Gallis de la viande* dicatur: Siquidem solidius in illa & perfectius nutrimentum continetur, quàm in aliis cibis.

De carnibus in genere multa observanda, ut in commodum nostrum sumi possint: Ac primùm *animalis e-* *tas,* Iuniorum enim animalium carnes maximè excrementitia, humiditate scætant, & laxam alyum reddunt: mediocris mediocris & salubris succi: At seniorum duræ, nervosæ, & exigui nutrimenti ac difficilis concoctionis existunt. Ita ut ex his liqueat, quæ mediocræ ætatem attigerunt, longè aliis salubriores, & optimi nutrimenti cèferi debere. Hinc natum Gallis proverbium: *Caro tenera, & piscis adultus:* quod rationi quidem ad stipulatur, si per teneram, mediocris ætatis animalis carnem intelligamus.

Sècundò *sexus* observandus. Maculorum enim caro, fæmellarum bonitate substantiæ præstat: vervecina caro, ovillâ longè suavior & alimentosior est: bubulâ vaccinæ præfertur: nec citra exceptionem ista asserimus: nam nisi mares castrati sint, utpote arietes, aut tauri non castrati, ovillis & vaccinis carnibus duriores, in suaviores, & difficilioris sunt concoctionis.

Porro *pinguioribus* carnes, macilentas bonitate substantiæ, & saporis suavitæ superant: ut vervecis & boves pin-

gues, macilentiora sui generis animalia vincunt saporis præstantia & alimenti copia. Veruntamen nimia eorum pinguedo ventriculo noxia est & fastidiosa; appetitum insuper prosternt: concoctionemque impedit. Idcirco parcus sit illius usus.

Ad bonitatem carniū pascua multum faciunt; siquidem *vervecum,* in Gallia Narbonensis, sterilibus, & tantum thymi, serpilli, & id genus odoriferarum herbarum feracibus pascuis, educatorum, inter optimas & sapidissimas habentur carnes, quin & eorum lanæ meliores inde evadunt. Quæ *vervecina* cunque etiam animalia in montibus, dumetis, lendibus, & sicco solo, ubi odoriferæ herbæ nascuntur, pasci solent, longè sapidiores & salubriores carnes acquirunt, quàm quæ in locis planis, lutosis, & palustribus, vliginosis, juncis & alga refertis, aluntur.

Regionum insuper varietas varietatis etiam carniū animalium causa est. In quibusdam enim regionibus aliæ aliis delicatioribus, ut exempligratia Gallia Narbonensis verveces cæteris aliarum regionum longè anteferuntur. Qui in Arvernibus pascunt, in genere quidem censentur boni, quod pingues sint. At quos tota Italia profert, carnem duriorē & inspidiorē obtinent; cum alioqui ejusmodi tractus & regiones vitulos ferant optimos, præsertim, si ante sextum aut septimum mensem non ablectentur, nec herbarum pascua degustent.

Optima caro bubulâ, hic in Gallis: sed ab Anglicorum & Vngarico-

Caro bubulâ in Angliâ & Vngariâ optima.

rum boum, bonitate superatur. Atque hæc de hoc subiecto sint satis, æquimus, quam par sit, longiores.

Ferina præstat domestica.
Est præterea caro alia domestica, alia ferina. Ferina delicatior domestica, & ex ea etiam minor excrementorum proventus nascitur. Siquidem liberiore aëre ejusmodi animalia fruntur: cum domestica contra includantur, & saginentur. Hinc fit etiam, ut sylvestrium animalium carnes diutius conservari à corruptione possint.

Certis temporibus carnes meliores.
Observandum porro est, carnis sua esse peculiaria tempora, quibus melius ac suavius nutrimentum præbent: Sylvestria enim animalia, non nisi optimè saginata, grati saporis sunt, quod certo tantum tempore accidit: At cum in femellas æstuant, aut volucres suis ovis incubant, ingratae sunt & insipidae, nec non pravi alimentis, idque potissimum vere: unde penes nos, hæc maxima quoque causa videri potest, cur tempore Quadragesimæ à carnibus abstineamus, & piscibus tum sapore & bonitate alimentis præstantioribus, indulgeamus.

Ultimò apparandi modus probè notandus: Variè enim condiri & coqui postulant. Bubulæ costæ, quæ nobis dicuntur *Aloyaux*, assari commodè solent: reliqua omnia elixantur melius.

Nunquam spatulæ & coxæ vervecinæ elixantur: sed assatæ semper apponuntur.

Varus carnis apponendarum modus.
Anteriora leporis in condimentum gratissimum, quod civetum vocamus, aptari solent: at posteriora as-

santur, vel arte pistoria crustis in pastillos includuntur. Lepusculi ac cuniculi non nisi multo lardo tosti apponuntur.

Hœdi, agni, gallinæ, capones, pulli gallinacei, & columbini, modò elixi, modò assi, modò in pastillos redacti in usum cibi veniunt.

At pulliperdicini, sylvestres gallinæ, phasiani, coturnices, turtures, turdi, merula, alaudæ, & id genus volucres assantur. Mei instituti non est, singula minutius ciborum condimenta & apparatus, juxta diversarum regionum consuetudinem excutere. Satis sit, paucis attigisse modum nostrum in Gallia.

Restat ut ex instituta methodo proponamus nunc carnes tum quadrupedum, tum volucrum: & facultates earum, quibus pollent, enarremus, ut meliores à deterioribus dignoscantur.

Carnes quadrupedum generis.
Quadrupedum domesticorum *Carnes quadrupedum generis.*
bubulæ, vitulinæ, vervecinæ, agninæ, hædinæ, suillæ. Sylvestrum cervinæ, aprugnæ, leporinæ, caprearum item, capreolorum, & cuniculorum, frequenter sunt in usu. Inter volucres domesticas, pavo, gallus aut gallina Indica, pullus Indicus, anser, anserculus, gallina, pulli gallinacei, capo, pulli columbini: Inter sylvestres verò perdicæ, perdiculi, conturnices & earum pulli, turtures, turdi, becificæ, Gallis *becafiques*, merula, artobanus, alaudæ, palumbæ, bizeti, phasiani, gallofremulus, nobis *coq bruyant* dictus, gallina sylvestris, nobis *gelinote* & rusticula: anseres & anates sylvestres, palumbes,

lumbes, querquedula, rusticulamini-
nor, gallina aquatilis &c in deliciis esse
solent.

Bubulaca.

Bubula inter crassissimas recen-
setur: multique est alimenti, ac copio-
sum gignit sanguinem; nutritioni il-
lorum apta est, qui magna corporis
exercitatione utuntur. Apponitur
mensis matutinis, quæ ut delicatior e-
vadat, per triduum sale maceratur.
Multis tamen salitæ carnes haud pro-
bantur, quamvis affirmare auserim, eas
sale teneriores reddi, ac concoctu fa-
ciliores, nec non gustui gratiores, &
salubriores; modò non in abusum
trahantur. In cujus rei fidem, con-
sulatur Marsilius Ficinus, magnus
ille Theologus, Philosophus Plato-
nicus, & insignis medicus, in libro
de vita cœlitus comparanda, ubi de
carnium salutarum & aromatum con-
ditorum usu tractat.

Vitulina.

Vitulina pinguis, tum elixa, tum
assa, salubris, & optimi est nutrimenti:
& præ cæteris, ægrotantibus exhi-
benda.

Vervecina.

Vervecina etiã frequentissima,
quotidiano tamen suo usu ventricu-
lum nunquam gravat, nedum ut nau-
seam moveat: optimi est & saluber-
rimi nutrimenti: Fatuum est dicere,
eam temperamenti esse calidi: ideo-
que ægris, & quorundam comple-
xionibus, ut loquuntur, adversari.
Tanta enim est eius præstantia, ut
statim vires reficiat, & singulari sua
nutriendi facultate, habitum cor-
poris macilentum, ex alvi immoder-
atis fluoribus, lienteria & dysenteria,
aliisque affectibus, contractum, brevi

restituatur: præsertim si ex coxa ver-
vecina, jusculum aut expressum, cum
modico ejusdem carnis, & pane in-
friato, subinde sumatur: quod cibi po-
tusque absolvit officium: & adhuc
gratius erit sapore, si succus limonum
aut arantiorum addatur.

Agnina caro viscosa & spumosa est, *Agnina.*

nimia humiditate & excrementis sca-
tens: cujus crebrior usus idcirco no-
xius, præcipuè phlegmaticis corpo-
ribus: fluxus ventris excitat, haud se-
cus ac ovilla, quæ quanvis pinguior
variis condiatur modis, gratum ta-
men vervecinæ saporem & nutriendi
vim, nunquam acquirit.

Hædus ut agno sicior, ita eò de-
licatior quoque ejus caro, concoctu
facilis & optimi nutrimenti; quæ id-
circo tum sanis, tum ægristudò ex-
hibetur.

Caprina, juxta Galenum, mali *Caprina.*

fucci est, quæ præterea acrimoniam
suâ cerebrum petit, ac epilepsiam ex-
citat. Hanc in alitiâ superat hircina.

Porcina sive suilla, juxta eundem *Suilla.*

Galeni magnam nutriendi vim habet, *lib. de alim.*
quod ipse probat ab athletarum ex-
emplo. Nam, inquit, si de exercitiis
consuetis nihil remittentes, alterius cu-
juspian escæ parem modum, vel uno die
assumant, postridie redduntur imbecil-
liores. Quod si plures exinde dies facti-
tent: non tantum infirmiores, vel et-
iam palam macilentiores evadent. In
exemplum etiam adducit operarios,
quales sunt rustici & agricolæ, qui li-
cet in cibum quotidianum nihil quàm
suillam salitam assumant, obeso tamen
& pingui sunt corpore: melioris præ-
terea

terea sæpe & salubrioris sunt habitus, quã qui delicatiorib⁹ utuntur alimētis. Sed hoc validæ eorum, nec nõ à primis annis, crassis cibis affuetæ naturæ, adferibendum : quibus ob continuos labores, quibus occupantur, suilla est utilissima : cum ex adverso otiosi aut delicatiores eam præ fastidio vix olfacere, ne dum concoquere in stomacho possint. Recens & insulsa noxam parit in corpore, ob superfluam & excrementitiam illam humiditatem, qua pollet, unde ventris profluvia, & ipsa quoque dysenteria procreari potest. Larido verò probè salito, carnes aliæ assandæ, melioris saporis comparandigratiã, transfiguntur.

Succulorū | *Succulorum* adhuc lac maternum
caro. | sumentur, sapidissima, magnique
nutrimenti caro est, si tosta in prandiis fuerit apposita. Vnæ sunt Vasconum cupediæ : immoderatum tamen illorum usum non laudo, sed ut rari apponantur, potiùs suadeo.

Cervina. | *Cervina* mali est succi ac difficilis concoctionis, ex sententia Galeni. Torretur, & crustis in pastillos includitur. Delibare eam potius, quàm satiari optimum.

Cervulorum. | *Cervulorum* delicata quidem est, attamen ex natura omnium tenellorum carniùm, spumosa & valdè excrementosa : bimestreshæ carnes salubriores sunt recentioribus : Sed foetus utero erecti, quæ in summis multorum deliciis habentur, dammandæ prorsus sunt.

Capreolina. | *Capreolina*, inter ferinas alias summe delicata est, grata & tenera

omniumque minus noxia, ad cuius bonitatem proxime accedit damarum caro.

Aprugna, superat bonitate suillam domesticam : sed ab hac in condiendis cibis, & gustu gratiori conciliando superatur.

Succulus aprugnus, adhuc lac suillus generis, superatur bonitate, sapore, & nutriendi vi, à domestico : hic enim plus habet pinguedinis.

Leporina satis boni nutrimenti : vividum & floridum faciei colorem conciliat : fœminis præsertim pallorem in facie tollit, & nativum restituit colorem. In Helvetia, aliisque locis monticulosis, lepores æquè teneram, vel delicatiorē etiam carnem habent, quàm lepusculi Galliaë nostræ delicatissimi : de quibus Poëta :

*Inter quadrupedes gloria prima
lepus.*

Cuniculorum hyeme, nec non lepusculorum æstate sapidissima & suavissima est caro : cum sanistum ægris, appetitu destitutis. Optimi enim est nutrimenti & facilis concoctionis, phlegma absomit, & supervacaneam humiditatem ex ventriculo derurbat, eumque roborat, Melancholicos tamen & atra bile vexatos nollemus in eum indulgere.

C A P. IX.

DE AVIBVS, IN ALIMENTARIUM usum venientibus.

PAvo in Gallias peregrinis regionibus advectus est, perinde ac gallus & gal-

& gallina Indica. Eorum alij sunt albi, aut variâ colorum elegantia, & admirandæ naturæ artificio insignes. Rarus illorum usus, & oculorum pascendorum gratiâ potius quàm corporis, aluntur. Carnem habent delicatissimam, saporisque gratissimi; nec hac in parte gallo Indico cedunt.

Remedium ad vertiginem. Inter cæteras eorum facultates, notanda excrementorum proprietates, ad vertigines curandas: Excrementum illud exiccatum & pulverisatum, dragmæ unius pondere, vino albo exceptum in plures dies manè propinatur.

Gallus Indicus.

Gallus Indicus, cum integrum annum attigit, perinde ut capo delicatissimus est; Elixatur vel assatur: at assus magis commendatur. Æstate & pulli quoque tosti apponuntur. Cibus est optimus, delicatus, suavissimi saporis & laudabilis alimenti: qui facile in ventriculo concoquitur; optimi sanguinis ac seminis copiam gignens. Præterea is bonitate sua & nutriendi vi, facile omnes superat alios cibos.

Anser domesticus.

Anser domesticus familiarissimus per totam Galliam & nostram præsertim Vasconiam. Delicatus eorum cibus, præsertim si benè saginati fuerint. Dissecantur apud nos per medium & sale conditi asservantur usui per annum. In ditiorum mensis, ubi per triduum salem suum imbiberint, apponuntur assi, vel integri, vel etiam membratim, frequentius tamen elixi cum sinapi: Quod nonnullis annua manna, vel multorum annorû annona dicitur. In plures enim annos

sic falsi servantur, adeò ut rancescant: quorum rancidorum vel frustulum tantum cum brassica coctum, album jusculum, densum & optimum concinnat, rusticis delicatissimum, & quotidianum alimentum.

Anserculi verno tempore, aut æstatis initio assantur, & optimis herbis tarcti apponuntur in cibum suavissimum, præsertim si pinguiores fuerint. Scorsim eorum collum, caput, pedes, & alarum extremitates, jecur, cor, & guttur, quæ parva vulgò occa dicuntur, elixantur, & ex aceto & petroselino eduntur; qui cibus delicatus, appetitum excitat. Anseris excrementum, verno tempore collectum, siccatum & pulverisatum, & cum vino albo ad dragmam unam, vel dimidiam tantum, datum, auriginosum seu regium morbum penitus tollit: cujus rei veritatem, experientia sæpissimè confirmavit. Pinguedo anserum perinde ac gallinarum anatumque, anodynum est medicamentum extrinsecus illi-

tum. Hæc item unguentorum & emplastrorum emollientium & lenientium compositionem ingreditur. Denique omnis anseris vel particula tam interna vel externa, aliquem in vita communi usum habet: cujus plumæ etiam pennæque tantæ sunt utilitatis, ut ad nocturnam quietem homini non solum inserviant, sed literis quoque pingendis scribendisque, in æternam multorum memoriam ac laudem, aptissima sint.

Communis est loquendi formula apud Gallos, *Qu'on appreste de la volaille*.

lailie: qua voce intelliguntur gallinæ, pulli gallinacei, capones, & similia; familiarisenim horum ususin Gallia est: siquidem ejusmodi carnes salubres & temperatæ, laudabilem generât sanguinem, & vires roborant; quæ variis modis, elixæ, assæ, in crustatæ, vel aliter in usum adaptantur.

Gallina.

Gallina Februario mense elixæ, nec non pulli adhuc implumes, delicatioribus mensis offeruntur: pulli verò paulò adultiores post festum Paschæ. At qui Gallis dicuntur *Estoudeaux* tempore mensis Augusti & Septembris, cum omphacio, assati apponuntur.

Pulli gallinacei.

Capones.

Capones omnibus anni temporibus, aut elixi aut assi in cibi usum veniunt. Vilitas harum carniùm ad morborum curationem inde patet, quod ex iis expressa caponum, restaurantia, consummata, gelatinæ cum pedibus aut poplitibus vitulinis in ægrorum usum parentur: optimè enim nutriunt & faciliè concoquuntur. Tunicæ etiam ventriculorum gallinaceorum extractæ, vino lotæ, & ad Soleni siccæ & pulverisatæ, singularem vim habent, tum corroborandi ventriculum, tum calculum comminuendi. Ex decrepito gallo, additis buglossa, borragine, capparibus, & modico folliculorum senæ, coquitur jusculum solutivum pro iis, qui à potionibus medicis abhorrent, & melancholicis affectibus sunt obnoxij.

Remedium ad ventriculum debilem Gallus decrepitus.

Columba.

Columba, boni sunt nutrimenti, a laudabilem generant sanguinem, & nativum ventriculi calorem fo-

vent: ob quam causam senibus maxime profunt, omnibusque, qui pituitosis & frigidis affectibus infestantur.

Præter vim illam nutriendi optimam, qua pollent columbæ, remedia quoque non vulgaria ex iisdem sumuntur. Sanguis enim illarum

Remedium oculorum.

calidus, venarum sub alis sectione exiliens, oculis immixtus, illorum dolores mitigat, contusiones ac

influxus curat, omnemque sanguinem in illis concretum discutit. Vix etiam per medium dissectæ, & vertici capitis, aut sincipiti rasæ, sanguine adhuc calente applicatæ, symptomatum vehementiam in phreniticis leniunt: biliosas exhalationes

Remedium contra phreniticis dem.

atque vapores, unde causam morbi dependet, consumendo, atque discutendo. Stereus earum cataplasmatum & emplastrorum compositioni sæpe additur ad apoplecticos & lethargicos affectus, quibus nitroïa illius vis plurimum confert.

Perdix post messëm, inter omnes alios cibos, cum sanis tum ægris exhibendos, cujuscunque facultatis aut bonitatis fuerint, facile primas tenet: optimi succi, facilisque concoctionis, ex cujus diuturniori usu, ventriculus ab omni vindicatur corruptione. Vnde causa tollitur anaplexiæ, quæ vitio stomachi aliàs oriri solet. Nidor plumarum adustarum, suffocationi matricis (quæ catalepsiæ quædam est species) hysteris

que aliis affectibus, multum prodest: quod experientia sæpius confirmavit.

Perdix post messëm, inter omnes alios cibos, cum sanis tum ægris exhibendos, cujuscunque facultatis aut bonitatis fuerint, facile primas tenet: optimi succi, facilisque concoctionis, ex cujus diuturniori usu, ventriculus ab omni vindicatur corruptione. Vnde causa tollitur anaplexiæ, quæ vitio stomachi aliàs oriri solet. Nidor plumarum adustarum, suffocationi matricis (quæ catalepsiæ quædam est species) hysteris

que aliis affectibus, multum prodest: quod experientia sæpius confirmavit.

que aliis affectibus, multum prodest: quod experientia sæpius confirmavit.

que aliis affectibus, multum prodest: quod experientia sæpius confirmavit.

que aliis affectibus, multum prodest: quod experientia sæpius confirmavit.

Remedium ad hystericos affectus.

CORR.

Coturnices.

Coturnices earumq; pulli post messem pinguiore & delicatior, multiq; nutrimenti: at utus illarum diuturnior non usq; adeo salubris est: carnes siquidem obtinent corruptioni facile obnoxias: unde febres, spasmus, & epilepsia, quibus ipsæ coturnices quoq; obnoxia, excitantur. Idcirco natura eas remedium docuisse videtur: cum illis hellebori indidit appetitum, quo abundè pascuntur.

Turtures.

Turtures milio (ut mos est in Vasconia) saginata optimi sunt nutrimenti, gratissimi saporis, & facilis concoctionis.

Turdus.

Turdus, vindemiarum tempore, quo uvis vescitur, impinguatus, delicatissimus quoq; & sapidissimus est; saluberque victus tum sanis, tum ægris: De cuius bonitate sic olim Poeta:

*Inter aves Turdus, si quis me iudice
certet;*

*Inter quadrupedes gloria prima
lepus.*

Ficedula.

Ficedularum magna copia in Provincia aut Gallia Narbonensi, & Vasconia: propterea quod hæc regiones sicibus conlita, quibus illæ vescuntur: delectantur quidem etiam uvis sed non ut illis pinguescunt. Sic enim de illis Poeta:

*Cum me Ficus alat, cum pascat dulci-
bus uvis.*

*Cur potius nomen non dedit a-
mibi?*

Artulus.

In ditone Lugdunensi avis reperitur, *Artulanus* dicta, pinguedine affluens, & regius cibus magnique

pretij. Optima est vindemiarum tempore.

Alia turdi species, quæ Gallis *Grive* dicitur, hyeme à montibus in planitiem devolat: juniperinis baccis vescitur, unde carnem delicatiorem acquirit. Cibus est Sabaudis & Helvetiis tunc temporis familiaris.

Merula vineitur à turdo bonita-
te, quod & duram & amori saporis carnem obtineat.

Alauda, quæ in eo tractu, qui *la Alauda* *Beaulce* (Gallis) dicitur, pascunt, præcæteris omnibus aliarum regionum optimæ sunt: & quod intensius frigus est, eò meliores & pinguiore habentur.

Phasianus, à fluvio Phasis dicto, *Phasianus* ubi id genus volucrum magnâ copia abundare conspicitur, (ut in fluvio nobis dicto *la Charante*, cygni ipsas aquas operire quasi cernuntur) in nostras regiones advectus est: species est quædam galli gallinacei aut caponis sylvestris & naturæ ferinæ, utcunque alimenti laudabilis: qui tamen omnibonitatis genere longè lateq; à gelinota vulgò dicta, vincitur; aslari vulgò solet.

Palumbes Livia, Gallis *bifets*, *co-palumbes* lumbarum sylvestrium genus est: *Dif-Bifets* ferunt tantum magnitudine, quod palumbi maiores sint & carnosiores. Huiusmodi sylvestres palumbes, carne suavi & delicata prædita sunt, quæ copiosum generat sanguinem. Meliores sunt absq; lardo, ac cum semilassantur tantum, & lardo incenso inflammantur, & succo granatorum

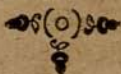
vel aureorum malorum perfunduntur.

Rusticula. Rusticula, Beccasse Gallis, in delitiis quidem esse solet: attamen caro eius dura, viscosa, & concoctu difficilis, crassiores succum ingenerat. Eius inferiores partes, contra aliarum avium morem (quarum alæ magis commendantur) hoc est, coxæ, avidius appetuntur à catillonibus hominibus. Ex avium illarum numero est, quæ dum assuntur, non eviscerantur: cum ipsa intestina, crusta panis tosti excepta, aliis partibus sint sapidiora ac gratiora.

Anser & anas, fluviatiles. Anseris & anatis fluviatilis in genere caro, non æquat aliarum avium montanarum ac sylvestrium bonitatem: propterea quod mucosa & spumosa, corruptioniq; obnoxia, ac sanguinem crassum, melancholicumve generat.

Rusticula minor. Rusticula minor, Querquedula, & Gallina aquatica, pinguissimæ sunt hyeme aves, suaves & gratissimi saporis, quæ tamen utcunque paludem redolent; crassiorisque sunt succi, quàm palustres aliæ. Commendantur tamen, mensis nobilium suo tempore appositæ: quarum usus rarus, nec vulgaris aut quotidianus est.

Et hæc de carnium quadrupedum & avium differentiis sufficiant: qui plura de avibus volet, consulat librum meum 6. Magni Mundi speculi.

CAP. X.

De animalium partibus, ac rebus ab ipsis prognatis, quæ hominis alimento & sanitati inserviunt.

Naturam, proprietatem, ac facultates carnium quadrupedum ac volucrum exposuimus, quæ vitæ hominis sustentandæ, sanitati restituendæ, aut conservandæ congruæ sunt. Restat ut de partibus eiusmodi animalium extremis, hoc est, extremitatibus parum carnosis, & à carnibus ipsis differentibus juxta ordinem ac methodum, quam Galenus secutus est lib. de facultatibus alimentorum 3. dicamus.

Extremitates animalium voco, capita, pedes, caudas, & viscera, quæ separantur, hoc est, cor, jecur, pulmones, lien, renes, totusq; venter, quo intestina cum testiculis continentur, atque adeo ipse sanguis.

Caput plures particulas complectitur alias, cerebrum, aures, oculos, linguam, &c.

Capita omnium animalium non æquè sunt bona. Multa enim rejiciuntur. nec in usum veniunt, nisi fortè quædam particule utiliores afferuntur, & exempli gratia lingua & palatum bubulum, quæq; membranosa caro palato supercrefcit.

In divitum mensis offertur eiusmodi palatum, variis etiam modis apparatus. Lingua verò bubulæ primò saliantur, deinde elixantur, apponuntur.

nunturque, instar pernae salitæ, mensarum initiis; cibus optimus & ad excitandum appetitum plurimum valet. Cum moderatus est illius usus, nihil aut parum nocet: siquidem omnium linguarum caro, utcunque sit mollis & fungosa, sapidissima tamen est, bonique alimenti & facilis concoctionis. Cuius rei fidem faciunt linguæ vervecinæ, quæ matutinis mensis deliciose apponuntur: modò ex dulci & saccharato condimento, modò alia ratione pro cuiusvis arbitrio. Quin & hic cibus ægris præscribitur, qui languent appetitu. Reliquum capitis vervecini solis pauperibus usui est.

Caput vituli.

Vitulinum verò caput, ut plurimum integrum mensis optimis apponitur, probè elixum; ex eo cerebrum, lingua, mandibularum musculi, tanquam optimum nutrimentum, manducantur, quæ tamen partes, ab oculis, & auribus longè lateque bonitate superantur.

Aprugnum caput integrum coquitur, sed illius optimæ partes, quemadmodum & porcorum domesticorum, sunt lingua, aures, & circumvicini musculi.

Capita bædorum & agnorum.

Capita bædorum & agnorum, integra quoque mensis quotidianis elixa, apponuntur: nec non pedes tùm in prandio, tùm in cœna: fiuntque prima ferula, delicata, gratissima.

Caput Leporu,

Leporinum caput scinditur in duas partes, & super carbones torretur: Cerebro eius gingivæ infantium illiniuntur, ut eorum dentes citius egerminet.

Exta animalium.

Nonadeò frequens *cordium* ani-

malium cibus est, quàm *pulmonum* eorundem, præsertim vitulorum: *Iecur* etiam vituli assum aut frixum suavissimum; ut & *renillius*, si pinguis sit & optimus: Ex quo minutim concisocum pane tosto delicatissimus fit cibus, additis quibusdam herbis & saccharo.

Parenchymata succulorum, hædorumve maximè etiam & frequentissimo sunt in usu: quæ tamen moderatè fumere præstat, quàm secus.

Ventriculi vervecini craterè affi, grati sunt saporis, boni nutrimenti, ac facilis concoctionis. At vitulini ventres cum intestinis elixantur, bonique sunt succi; ne nauseam aut fastidium pariant, quia pingues sunt, parcus sit illorum usus.

Atomasa & intestina boum, elixa, quæ potissimum hyeme eduntur cum sinapi: Item *intestina* suilla crassiora, sanguine proprio quibusdam herbis & aromatibus infarcta, *Gallis des boudins* dicta; *cervelata* item *Mediolanensa*, ex iisdem intestinis, & carne porci minutim concisâ, aromatibusque, & sale concinnata, atque alia huiusmodi edulia, cupidè sunt potius aut vini stimulus, quàm utilis & saluber cibus: idcirco quò parcior fuerit illorum usus, eò minùs quoque sanitati metuendum. Nec magis profunt *aures & pedes* porcorum saliti, condimento viridi vel cepa & acetate comesti. Hæc enim nisi parçè sumpta, noxia sunt, haud secus ac *buli, vitulini, vervecini*que; pedes variis etiam modis conditi: qui cum sint visceri,

Ventriculi vervecini & vitulini.

Omasa, intestina, & sarcimina.

Aures & pedes saliti porcorum, aliorumque extremi-

ferti, crassaq; substantiæ ac duræ concoctionis, crebro suo usu calculum generant, aut eius procreandi materiam suppeditant. Quod ab iis, qui huic malo obnoxii, studiose observandum erit.

Nunc de istorum animalium contentis, quatenus tum in nutrimenti, tum medicamenti usum veniunt, restat dicere.

Inter illa lac primas tenet, quæ prima est etiam hominis esca, nec non omnium ferè quadrupedum.

De lacte in genere, & eius differentiis.

Lactis autem multa sunt genera: sed hic de iis tantum, quæ in communem vitam usum veniunt, dicendum. Tale primum, *lac vaccinum* est, & ovillum: quæ quidem admodum butyrofa, magnam nutriendi vim possident. *Caprillum* iis minus alit: at salubrius est; *Afininum* verò minimam nutriendi virtutem obtinuit, ob nimiam eius serositatem. Attamen nonnullis morbis, iisq; gravioribus ac dubiis salubre; ulcera pulmonum, natura sua serosa detergit, & butyrofa, quantumvis exigua, lenit, conglutinat, ac sanat. Inter omnia tamen lac muliebre primum tenet locum, propterea quod tota eius substantia cæteris bonitate præstet, naturaq; nostræ magis analoga sit.

Galen. 7. meth.

Lacticia apud omnes nationes varia, ut omnia speciatim enarrare, longissimum ac tædiosum foret.

In ipsa lactis natura palàm se offerunt tres diversæ substantiæ; in aliis autem diversæ rebus omnibus naturalibus delitescunt, qualescunq; sint: substantia

nimirum sulphurea, quæ butyrum, flammam concipiens, magno discrimine à sero, quod mercurialis liquidioris & tenuioris substantiæ est, distinctum & separatum: A quibus longè lateq; differt crassa illa substantia, quæ tertia est salinosa dicta, caseus videlicet.

Butyrum aptum nutrimentum *Butyrum* hominum, ac post panem & vinum summè necessarium: Quin & sanitati multum conducit. Cum saccharo jejune sumptum, leniter purgat & detergit: prohibet calculi generationem: asthmaticis & tussientibus auxilio est, phlegma maturando, & ad expuitionem præparando: nec non omnibus doloribus leniendis opportunissimum.

Serosa pars nobis petiit *lactis* dicta, *Serum* minimè omnium aliarum substantiarum alit. In montibus bubulci eâ loco aquæ utuntur: quam nos ad remedia quoque refrigerantia adhibemus. In Italia & alibi ex ea potiores ad purgandum humorem, tum biliosum, tum adustum sive melancholicum parantur: dosis earum tria aut quatuor pocula, hoc est, ad viginti quatuor uncias, aut etiam ultra: in qua, per noctem, maceratur fumaris: alii parum sacchari violarum adjiciunt, ad suaviolem saporem induendum: quod optimum est remedium adversus scabiem, pustulas, pruriginem, morphæam, & id genus melancholicos affectus.

Caseus, crassissima lactis substantia majorem quidem cæteris eius partibus, nutriendi vim habet, sed minorem.

rem, alvum movendi: quod Galen. lib. citato, capite de lacte testatur: *Lac, inquit, quod humidius est, eò & sero magis abundat: quove crassius est, eò copiosorem caseum continet: Hinc tandem concludit: Meridò, inquit, lac humidum magis; crassum minus alvum movet: contraq; crassum valentius nutrit, tenue imbecillius.*

Quintuplex casei differentia.

Casei in multiplici sunt differentia; distinguuntur enim vel ratione animalium, quibus lac emulsum, vel pascuorum, vel locorum in quibus, vel temporis quo, vel denique externæ figuræ, quæ fiunt & efformantur.

Prima casei differentia, à pecorum varietate sumitur.

A varietate pecorum prima petitur differentia: ovillum enim lac cum omnium pinguisimum sit, cremoris, butyri & casei ferax, at pauci feri est. Vaccinum minus pingue, sed caprillo magis. Capillum verò a sinino crassius, quod inter alia vulgaria lactis generæ tenuissimum est, & pinguedine multa carens.

Secunda à pascuo.

Secundo, pascuo pecudum variorum lac, plus liquidò constat. Siquidem verno tempore, cum herbas teneras depascunt, lac & sapore & colore longè gratius deprehenditur, quàm cum scæno & paleis tota hyeme vescuntur. Lac vaccarum, quæ allianâ vescuntur, alii saporem retinet: quod Galen. lib. citato, his verbis comprobatur: *Quin etiam, inquit, si capra aut aliterius animalis scammonium aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumat, omninò alvus illi profluxura est. Sed quorsum exemplis à brutis petitis, fidem huius rei facimus, cum satis id testentur*

Tom. II.

liberi nostri, variâ lacte ex diversis nutritibus enutriti? Siquidem benè aut malè afficiuntur, prout lac quod exugunt, benè aut malè affectum est. Idcirco etiam Galenus sententiam nostram confirmans, optimè eo loco distinguit lac bonum aut salubre à pravo & insalubri, cum dicit, lac bonum semper boni ac laudabilis esse nutrimenti: At vitiosum lactantum abest, ut ad succi utilis generationem conducatur, ut pravis potius humoribus corpora repleat. Orationem suam probat testimoniis & exemplis à nutritibus petitis: At illud sanè, inquit, liquidò visum est, infantem priore nutrice extincta, aliterius lac sugentem, multis in toto corpore ulceribus tandem scatuisse: quippe secunda hæc nutrix, sylvestribus herbis ac oleribus ruri veris tempore, cum fames grassaretur, victitârât. Atque hinc discant parentes, ut nutrices tales seligant, quæ lacte, non copioso tantùm sed sincero, boniq; alimenti abundant.

Tertiò, ratione loci & regionis, *Tertio à loco & regione.* in quibus casei coagulantur, vel meliores, vel deteriores sunt: hinc Arverni reliquis delicatioribus & sapidioribus, non tam propter hominum industriam quàm montanorum pascuorum præstantiam.

Methodus etiam coagulandorum caseorum ad bonitatem, gratumq; saporem illis conciliandum non parùm confert: cuius rei fidem faciunt casei Placentini, & Gruerini, ac Brixiani, aliarumq; plagarum, qui artis beneficio suam acquirunt bonitatem.

Tempus deniq; discrimen parit inter *Quinta à tempore.*

G

inter caseos. Recentiores enim ex cremore, aut ex sero pinguiori, fetacei & juncei dicti, aliiq; id genus plures, aliis vetustioribus sunt salubriores; ac minus crassæ substantiæ: cum ex aduerso caseus inveteratus substantiam acquirit crassam, acrem, fortem, & acutam, linguamq; ferientem. *Maximè verò* (inquit *Gal. eodemlib.*) *inveterato acrimonia crescit, & omnino quàm ante calidior urentiorq; is redditur: ideoq; ut siticulosior & concoctioni rebellior, & succo deterior tandem evadit.* Hinc docemur vetustorum caseorum usum vitandum; aut moderatum esse debere: qui imprimis noxius iis est; qui calculo & obstructionibus sunt obnoxij. De cuius usu frugali sic *Poeta:*

Caseus ille bonus, quem dat avara manus.

Quod Gallicè reddere, hoc sequenti rythmo placuit:

C'est le meilleur fromage,

Que l'avare main mesnage:

Vique adeò tamen casei usus vulgaris est & frequens multis in locis, ut Sabaudi etiam, & Helvetii, tam inferioris, quàm superioris ordinis, serè nullo alio obsonio, quàm eo solo utantur. Sic quoq; nonnulli olim semmæ dignitatis viri, ex eius liberaliori usu mortem sibi consciverunt.

Testis est Antoninus Pius Imperator, qui cum Alphino caseo in cena plus quam par erat indulgeret, post vomitum febre correptus, ea tertio die extinctus est: anno imperii sui vigesimo tertio. Quod exemplum absterre debet omnes, qui caseo ni-

mis indulgere, & exatiari avidius cupiunt. Delicatissimus erat caseus Alphinus, quemadmodum caseus Vattificus olim Romæ, ut scribit *Gal. l. 3. de alim. facult.*

Atq; hæc de tribus illis lactis substantiis, eiusq; tum qualitate, tum virtute, quas *Galen.* ipse in eo observavit his verbis: (*Quæ utraq; lacti eveniunt,* inquit, *quia serosam non solum naturam in se, verum etiam pinguem & caseosam comprehendit*) dicta sufficiant.

Posteaquam igitur de lactis natura & proprietatibus ad nutritionem hominis, satis fuse locuti sumus: sequitur nunc, ut de eius usu tam alimentoso quàm medicamentofo, in morborum curatione, adhuc quædam addamus. Phthificis, hecticis, *Quibus as-* tabidis seu emaciatis, & peripneumoniacis, lac inter alia medicamen est *fectibus la-* potentissimum. Pinguior enim eius *dis usus* butyri substantia optimè nutrit: casei *proprie* verò vis in eo agglutinatur, & excedenti *competat.* febris calori resistit: serum detergit & refrigerat.

Mulieris lacti diximus ad hos affectus primum deberi locum: feligendum verò corpus sanum & sincerum; morbidum enim si fuerit & impurum, lac non medicamenti vires, sed eandem corporis impuritatem redolebit. Sanæ & benè constitutæ mulieris lac, omnino candidum *Nora lactis* est, suavis saporis, ac globosum: cuius gutta unguis superflua non facile diffluit, sed instar unionis aut crystallinæ guttæ subsistit integra. Tempus etiam, quo lac mulgetur, perpenden-

Cap. de caseo.

Casei anti-qui noxij.

Mors Antonini Pii Imperatoris caseo Alphino accerserata. Cuspiniana.

pendendum: medio enim & florenti ætate tempore lac emulsum, optimum. Mulier præterea non conturbanda est mariti congressu: nutrixq; optimis alimentis nutrienda: & à vini comotatione interdicens, cuius potus sit, hydromel, aut ptisana. Sæpè enim, vina bibens nutrix, vinosum reddit alumnum: Lac autem tale ex ubere, infantium more sugendum, vel saltem recens multum, & calens bibendum.

Quorū animalium lac, mulieris ut plurimū amittitur. Secundum locum obtinet in his morbis curandis lac asininum, quod sit tenue & serosum, nec facile coaguletur. Caprinum lac bonitate intermedium est inter superiora & ea, quæ sequuntur. Omnia autem lactis genera, quæ his morbis conducunt, ex animalibus (ut muliebri lac æmulentur) non vetulis, sed junioribus, aut mediæ ætatis, sumenda sunt. Caprinum & asininum lac nigrarum pecudum, albarum præstat: sic mulierum quoque nigriorum lac salubrius, quàm candidiorum, vel subruffarum, quarum lac omnium pessimum esse creditur.

De usu lactis tria observanda.
1. *Quantitas.* De usu lactis tria sunt perpendenda; quantitas, qualitas, & utendi modus. Quod ad quantitatem attinet, tribus primis diebus, quatuor aut quinque uncias hauriat æger, paulatim augendo dolin, pro morbi & ægrorantis natura.

2. *Qualitas.* Lactis qualitas pro diversa quoque morbi natura, & eius causis, diversimodè alteranda erit: ut si (verbi gratiâ) æger simpliciter, & citra febrim emaciatus fuerit, pascendum

erit animal, cuius lac bibit, tantum hordeo & avena. Si verò lac phthifico cuidam, cui exulcerati pulmones, præscribendum fuerit: detergentibus, veluti hordeo, furfure, atque hyssopi aut fœniculi pulvere, asina alenda erit: quibus si addideris flores sulphuris, res melius succedet. Sic ad consolidandum aut consolidandum ulcus, addenda erunt, huic scopo inservientia, veluti sunt consolidarubus, bursa pastoris, pilosella, plantago, veronica, limonium, pyrola, & id genus alia: quæ herbæ adhuc virides pascendo animali offerendæ: aut tempore hyemis siccæ in pulverem redactæ, furfurique, avenæ, & hordeo commixtæ. Si refrigeratione opus fuerit, pascendum erit pecus lactuca, foliis salicis, & similibus.

Sequitur nunc utendi modus: 3. *Utendi modus.*

Ubi lac manè recens multum, & adhuc calens propinari, vel ab ipso met ægro ex mammis exugi debet. Ne autem coaguletur, aut in stomacho acefcat, opportunè adjiciendum est saccharum rosatum aut violatum. Sumpto lacte quiescendum, citra tamen somnum, ne confestim lac in venas dispergatur: nec cibo alio utendū, quàm tribus aut quatuor post horis. Tandem, quibus sit exhibendum, observari debet. In febribus enim putridis non est offerendum, neque in cephalalgis, seu capitis, doloribus: aut intestinorum flatulentis affectibus: quod magnus ille medicorum coryphæus Hippocrates monuit lib. 5. aphorism. quem secutus Galenus idem docet. *Lac quibus nocissim.* Galen. 3. de alim.

docet his verbis : Thoracis pulmonisq[ue] partibus, inquit, omne lac utile est, capiti minimè, nisi admodum valenti, sicut nec hypochondriis si qua levi de causa inflare nata sint : quandoquidem ventrem statibus implere consuevit, ut paucissimos inuenias, qui non ita ab ipso afficiantur.

De ovis
tria notanda.
1. Substantia.

Ova inter alimenta *ἰσχυρὰ*, *ἰσχυρὰ* recensentur : quæ habent tria notatu dignissima. Primum & præcipuum est substantia, natura seu qualitas ovi : siquidem nonnullarum avium ova melioris naturæ & substantiæ sunt aliis. Gallinarum enim ova aliis omnibus utilitate & salubritate præferuntur, vincuntq[ue] anserina anatinaque, & id genus alia nutrimenti bonitate, ita ut cum simpliciter & absolutè ova dicimus, gallinacea intelligamus, tanquam vulgaria & melioris substantiæ, & quorum copia & multitudine præcæteris naturas abundè ditavit.

2. Tempus.

Secundum, quod in ovis observandum, est tempus : Aut enim recentia sunt, aut vetustiora : quò autem recentius est ovum, eò melius est & salubrius : contrà si vetustius, facilè in stomacho corrumpitur, nec ita boni est nutrimenti. Ad tempus etiam referre possumus, ova juniorum gallinarum, vel vetustiorum. Juniorum enim, quæ sibi præsentem semper galum habent, aliis sunt meliora.

3. Præparatio.

Tertiò & ultimò observanda est eorum præparatio, quæ non est parvi momenti : Quæ ad duritiem cocta sunt, vocamus *αὐτὸς δὺρς*, Græci verò ex Galeno *ἰσχυρὰ* vocant, quasi multum

elixata & cocta ova : quæ ad medicorem coctionem perducuntur, ut inter mollia & dura sint, tremula Latinis dicuntur : Quæ verò parum tantum ad ignem incaluerunt ; forbilia vocantur, omnium saluberrima. Tremula idcirco vocata, quod aquæ bullienti injecta tremiscant : copiosum & salubre nutrimentum præbent : Sorbilia verò, non ita copiosè alunt ; at in ventriculi fundum facilius delabuntur. Tremula & sorbilia, frixis aliisque omnibus præferuntur.

Ova dura, durioris etiam sunt concoctionis, crassamq[ue] substantiam reddunt.

Popularis quidam error est, al- Error popularis de ovorum albumine consultatum.
bumen ovi sive indurati, sive in tremulum elixi, in salubre esse & noxium : calculoq[ue] generando occasionem præbere : quasi statim concresecat & in lapidem convertatur : quæ causa, cur multi ab eius usu abstineant. Sed stultum est, inde lapidis generationem adstruere velle : sic enim eodem jure, vel potiori etiam, idem affirmari posset de crystallo, vitro, corticibus ovorum, lapide Judaico, lyncis, pumicis, spongiarum, oculiscancerorum corporibus multò durioribus & concrecioni magis aptis : quæ tamen omnia adversus calculum summa sunt remedia. Sic judicandum quoq[ue] de duris mespilorum offibus, de millio Solis, aliisque id genus, quæ vel ipsos lapides potius referunt, quàm semina : & interim maximam calculi atterendi vim possident. Imò quis non videt contrariam planè

planè albuminis operationem, in saccharo & variis salibus dissolvendis, & ad solutionem promovendis? Et ut huic rei fides fiat, accipiat ovum induratum, & in duas æquales partes dissectum: exempto vitello, in ejus locum reponatur saccharum pulverisatum: quod in vas vitreum inclusum, ne quid effluat, sereno exponatur aëri, aut in cella quadam humida fervetur per 24. horas: quibus clapsis Saccharum omne dissolutum invenies in oleum sive liquorem dulcissimum, admiranda virtute & potestate præditum. Præstantissimum enim est & singulare remedium ad asperæ arteriæ raucedinem, & defluxiones, à falsa pituita ortas, unde tussis excitatur: nec non ad alia mala plurima, quæ leniendi & expectorandi auxiliium postulant: ut alibi dicitur.

CAP. XI.

DE PISCIBVS.

Absoluto de quadrupedum, aviumque carnibus tractatulo nostro: restat de piscibus dicere, quorum numerum singulatim recensere, cum sit infinitus, infiniti laboris ac penè impossibile foret. Longè enim uberior est piscium & copia & diversitas, quam quadrupedum, reptilium & volucrum. Summa inter alia admiratione hoc dignum est, quòd præstantissima quæque terræ animalia, forma, specie & nomine in mari etiam producantur, qualis est vitulus marinus, porcus marinus, aut marsuillus, &c. Sed abundè de his omnibus & e-

nucleatè differuimus, præcipuorumque piscium ac naturarum eorù summa observatione dignarum differentias, ac quicquid accurata investigatione ac explicatione fuit dignissimù, adnotavimus in *historia piscium libro sexto nostri Magni Mundi speculi descripta*: quò lectores ablegamus: Fide nobis satis sit, eos pisces tantum enarrare, qui in frequentiore sunt usu. At prius quàm eorum numerum seriemque contexamus: admonendi gratia, certos quosdam canones præscribemus, qui sint nobis instar axiomatum, ex quibus promptum sit, meliores à deterioribus, salubriores ab infalubrioribus distinguere.

Marini pisces alij aliis bonitate præferuntur, et si ejusdem etiam sint generis, idque juxta aquarum à ventis majorem vel minorem commotionem, vel earum perspicuitatem ac munditiam & puritatem. Quin & mare pro loci diversitate profert vel copiosos pisces, vel raros. Oceanus siquidem copiâ & fertilitate superat mediterraneum mare. Quin & mediterranei maris plaga Genuensis multò stérilior est, Galliæ Narbonensis: quod planè aquarum bonitati tribuendum est, quâ pisces magis alliciuntur quàm à corruptis.

Pisces porrò qui in profundo, & summa maris altitudine, ventorum procellis agitati, & undique perflati, capiuntur, bonitate illis præstant, qui in portibus aut littoribus irretiuntur. Quod *Galenus cap. de piscibus* disertè *Lib. 3. de* monet ubi de animalium aquatico- *alim.* rum variis generibus, optimos esse

„dicit, qui in puro natant mari, maximè
 „cum ventorum æstu agitato atollitur.
 „At piscium in cœnosis aquis sordidusque
 „versantium, excrementitiam, & mucosam
 „admodum esse carnem: quibus paulò post
 „subjicit: Nam in silente, inquit, nullisque
 „agitato fluctibus mari, tantò piscium caro
 „vilior est, quanto minus exercitata.

Qui sint optimi
 pisces inter fluviatiles.

Quod ad fluviatiles pisces attinet, magna quoque illorum differentia est, pro diversa aquarum, quas incolunt, conditione & natura: Aut enim ex rapida sunt aut quietæ: puræ aut cœnosa: Quin: & pro herbarum in aquis nascentium natura, quibus nonnulli pisces nutriuntur, variat eorum caro. Sic piscis in fluminibus altis, rapidis, & arenosis, enutritus, præstat illi in amnibus quietis, aut lentè fluentibus; & cœnosis: qui tamen illis in stagnis minoribus, & lutosis aquis, ac palustribus præfertur. At lacus profundiores, lapidosi, & arenosi, quique aliorum fluviorum aquis diluuntur, ventisque crebrò, maris instar, agitantur, optimos quoque & saluberrimos pisces copiosè producunt: quales sunt Constantiensis, Lemanus, Yverdunensis, & id genus alij plures.

Pisces omnium deterrimi qui.

Istud quoque observandum est, pisces sive marinos, sive fluviatiles in ripis urbium littoralium, vel iis proximis, multis quisquiliis & sordibus refertis, nec non cloacarum impuritatibus infectis, captos, omnium esse deterrimos. Tales enim impuritatibus illis nutriti fœtent, & statim contumuntur, ex quorum usu quoque cor-

pora fœtoribus inficiuntur. Quod ipsi confirmat Gal. loco citato. Sunt, inquit, qui in aqua vel fluminibus populosarum urbium, hominum stercoribus, & pravis id genus succis victitant, qui extremum pravitatis gradum tenent.

Operæ pretium porrò fuerit aliquid in piscium coquinario apparatus notare. Alii enim prunis super craticula torrentur: alij in patella friguntur cum oleo, aut butyro, Alii cum vino, aqua & sale elixantur, Alii porrò variis modis cœdiuntur. De quibus omnibus, & eorum meliori præparatione paulò post dicemus.

Ut igitur ordiamur ab enumeratione piscium, in nutrimentum meliorum, & quorum quotidianus est usus, recensebimus primùm marinos: eorum præcipui sunt, Solea, acipenser, aurata, passer asper sive squamosus, passer, rhombus, rhombus levis, viva seu draco marinus, rubellio; capone; (qui Italis ita dictus, similitudine accedit ad rubellionem) mulus, apua, raja, scombrus, acus sive belone, halec, sarda sive trichia, encrasicholus, merlucius, afellus, thunnus, burdus, sepia sive calemarius, & quos Gallicè vocamus le carlet & l'esperlan.

Inter conchyliæ sunt locustæ, astacus, quæ sunt cancerorum marinorum species, cancer, capella, aranæ marina, ostrea, muscoli sive mytuli, pettunculi, & quæ Gallicè dicuntur les tellines, multa que alia hujus generis.

Inter pisces, qui aquis dulcibus gaudiunt, & ex marinis propterea in fluviatiles.

Differentia piscium iuxta illorum apparatus.

Pisces marini.

Pisces fluviatiles & stagnosi.

vialēstranant, primas tenent salmo, mustela sive lampetra; triffa aloze Gallicè. Inter fluviatiles autem, & aquarum dulcium, ut stagnorum, lacuum & similium pisces optimi censentur trutta, pertica, lucius; umbra, umbella, lavaretus, cyprinus, brama, tinca, barbus, barbulus sive mullulus, fundulus, cobites fluviatiles, anguilla, ranæ, testudines, cancri, & qui Gallis dicuntur *le ferrat, la besoulote, le gougeon.*

Nunc de natura, viribus, & qualitatibus piscium aliquid nobis dicendum est: quo eos in usum nostrum adaptemus, sive alimentis, sive medicamento gratia illos assumamus: idque juxta eandem methodum, quâ in quadrupedum aviumque carniū explicatione, usi sumus.

Soles per dix mari- na. Primum locum damus *Solia*, quod inter alios delicatissimus sit piscis: hinc etiam *perdix marina* à quibusdam dicitur: unicam habet spinam, quæ à carne post coctionem facile divellitur: elixa cum condimento albo offertur: vel butyro frixa cum intinctu succi aurei mali, panis crustâ infriatâ, & paucis aromate, quæ omnia simul coquuntur ad justam consistentiam. Carnem obtinet delicatissimam, albam, firmam, boni saporis & facilis concoctionis. Cibus familiaris erat, diebus asarcis, Regi Henrico tertio felicissimæ memoriæ.

Acipenser Gallis esturgeo. *Acipenser* seu *oniscus*, crassus est, & longus, boni alimenti & gratissimi saporis, qui magno in pretio habetur, adeo ut piscis & cibus regius dicatur. Captus à piscatoribus, nemini citra

multam, quàm Provincia: istius gubernatori, aut alij primario offertur. Sanguinem refrigerat & purgat: sed liberalius sumptus facile naucaem parit stomacho, ob nimiam ejus pinguedinem: hujus apparandi modus idem est ac Salmonis.

Aurata. *Aurata* parum à præcedenti differt: non tamen tantum æstimatur: Caro eius nutriendi quidem magnam vim possidet: sed valentiori tantum stomacho competit: durioris enim est concoctionis.

Rhombus, rhombus lævis, & passer asper sive squamosus, la limende, Gallicè Rhombus lævis, passer asper sive squamosus. *Rhombus*, *rhombus lævis*, & *passer asper* sive *squamosus*, omnes simul eandem ferè carnem, candidam, & firmam bonique saporis obtinent. Cæteris tamen *rhombus* præstat bonitate, licet *rhombi* caro tenerior sit, faciliorisque concoctionis. *L' alimende* tertium bonitatis gradum obtinet. *Elix* cum vino & aqua, ac petroleo postea conspersi, & recenti butyro liquato, vel aceto delibuti, apponuntur. Parisiensibus familiæres sunt, quos illis suppetit Oceanus. In mari mediterraneo rarè capiuntur.

Hos tres, forma referunt: *passer Passer, lævis & le Carlet* Gallis dicitur: at sapore & bonitate longè ab illis discedunt. Et si enim carnem quoque habeant satis candidam: spumosa tamen illa est & mollis: ob quam causam, non nisi inferior plebecula eos sibi in cibum assumit.

Viva, la vive Gallis, aliàs *dracoma-rinus*, piscis parvus, halecis magnitudinem referens: carnem obtinet candidam, friabilem, ac saluberrimam.

Tofta

Tosta super carbones, & butyro liquato perfusa, cum modico omphacij apponitur. Occurrit tamen omni admiratione dignum, quod etsi aliàs salubris, dorsalis tamen eius spina usque ad eò venenosa sit & exitialis, ut si quis ab ea sauciatus fuerit ad sanguinis eruptionem, pars læsa statim ad eò intumescat & accendatur, ut præ maximis doloribus ac perniciosis symptomatis, sæpè numero mors consequatur.

*Rubellio.
Coccix.*

Le rouget, Gallis dictus, Latinis *rubellio*, & *le Capone* Italis, Latinis *coccix*, forma, colore subrubro, carnifque bonitate, quæ candida est, delicata ac facilis concoctionis, pares sunt. Hique inter salubriores marinos pisces recensentur, qui ægris præscribi solent. Hi in passillos incrustari solent; vel torrentur super carbones, deinde butyro liquato, additis petroselino & aceto perfunduntur.

Aulus.

Mulus, crasso capite & carne candida ac dura bonitate proximè accedit ad præcedentes tres.

*Radius
Pisces.*

Radius piscis carnem albam & in filameta longa teneraque deductam, habet; saporis non ad eò ingrati est, & stimulat appetitum. Elixus eodem intinctu, quo *rubellio*, vel *frixus* cum butyro apponitur; jecur præsertim ejus delicatissimum est.

Apua.

Apua, *Merlan* Gallis, carne est levi, & satis delicata, unde constat facilis esse concoctionis; vulgaris est & omnibus familiaris. At piscis qui Gallis *Esperlan* dicitur, est paulò minor, sed multò salubrior; *frixus* delicatissimus est.

Esperlan.

Qui Gallis *Maquercan*, Latinis *Scombrus*, in eunte vere optimus: est carnis candidæ ac subcinereæ, firmæ tamen, ac non ingrati saporis. Super carbones assus, feniculo conspersus & butyro liquato, omphacio, aceto, ac petroselino conditus, apponitur. Delicatuli caput ejus & spinam, craticulæ & carbonibus impositam, torrent. Piscis hic, quia rarior, & certo tantum tempore occurrit, idcirco melior habetur. Vfus tamen illius diuturnus, ob difficilem ejus concoctionem, insalubris, stomachum facile gravat.

Halec, & *Sarda*, sive *trichia*, *le sardine* Gallis, inter optimos & delicatissimos pisces marinos recensentur. Magnum tamen est inter illos discrimen, ratione utriusque naturæ; quamvis multa quoque habeant communia. Discriminum potissimum differunt, in corporum crassitie positum est; siquidem *sardæ* ab *halecibus*; corporis magnitudine superantur. In hoc autem conveniunt, quod ambo iisdem temporibus occurrant, sale condiantur, & ad usum ferventur; quin & fumo ambo indurentur. Ex utroque etiam magnus fit quæstus; in longinquas enim regiones hinc inde avehuntur, ut horum etiam beneficio fruantur exteri.

Sardæ vulgo *halecibus* antefervuntur, quæ tamen, meo judicio, recentes tantum ac probè salitæ, salubriores sunt, quam si insulsa fuerint. Sal enim in illis tollit excrementitiam superfluitatem, & corpori magis innoxias reddit.

Anchoyes

*Encrasi-
choli.*

Anchoyes Gallis, Encrasi-choli Ron-
deletio, ejusdem propè cum trichiis
sive fardis speciei esse videntur: mi-
nores tamen illis sunt ac delicates.
Meliores cæteris producit mediterræ-
neum mare. Sale sufficienter conditi,
aqua rursus eluuntur, ad tollendam
salis acredinem: quorum detractâ
spinâ, cum oleo & modico aceti, cru-
di apponuntur. Pro condimento
Itali addunt mentham, aut origa-
num. Stimulant appetitum, & vi
salis, ex ovo participant, attenuant,
incidunt, ventriculumque deter-
gunt, & à recrementis mucosis libe-
rant: Hinc obæsis & pinguibus, nec
non humidis corporibus, imprimis
conducunt.

*Merlucius
molua.*

*Merlucius & molua, Gallis mer-
lus & molue,* recentes, carnem obti-
nent duram, viscidam, & excremen-
titiâ: quæ saliturâ corrigitur, & e-
tmollitur. Quod *Gal. lib. citato* testa-
tur: *Animalium corpora* (inquit depi-
scibus loquens) *quæ excrementitia car-
ne constant, salitura sunt per idonea. Ex-
crementitias autem carnes (addit) voca-
mus, ut ex superioribus liquet, quæ pi-
tuitosam humiditatem in se respersam
continent. Eiusmodi igitur cibi sale con-
diti idcirco sunt salubriores, quàm cum
recentes sunt, ob rationes superius al-
latas.*

Alia *Merlucii* species ex Anglia
advehitur, longè ab hoc nostro disce-
dens, & carne sicciore, viscidiori, spu-
mosa & tenaci prorsus prædita.

Asellus

German.

Stocffisch

Qui vero vulgò *Stocffisch* / Lati-
nis *asellus* dicitur, *merlucij* quoque spe-
cies est, ex quo tantus fit quæstus, per

Tom. II.

superiorem & inferiorem Germa-
niam, ut nihil eo sit vulgarius, nihil fa-
miliarius. Non ille solet saliri more a-
liorum, qui ex Molucis insulis adve-
huntur: sed in Seythico & glaciali
mari captus, vi frigoris intensissimi
exiccatur, qua ratione excrementitius
eius humor tollitur, ac citra ullam sa-
lis additionem, ab omni corruptione
vindicatur. Sed ut liberè meam de hu-
jusmodi piscibus sententiam expo-
nam, qualitatem illorum non noxiam
esse statuo, sed quantitatem; idcirco
sobriè, aut perquam rarò illis uten-
dum suadeo. Crassi enim sunt succi,
viscidi, duri, ac difficilis concoctionis:
valentioribus ventriculis & biliosis
potius quàm debilibus, & pituitosis
exhibendi: sufficienter ac diu cocti,
cum butyro, omphacio, aut aurei ma-
li succo apponuntur. Quamvis cum
cepis & sinapi, ut moris est in Valco-
nia, frixi, salubriores habeantur. At
verò *asellus* aded durus est, ut non nisi
diu multumque percussus, & per no-
ctem aquâ maceratus, ad elixan-
dum, & butyro frigidum, idoneus
fiat.

Acus piscis est marinus Italis fa-
miliarissimus, crassitie murænulæ, a-
cutum rostrum habens, duræ carnis,
ac concoctionis difficilis, multi ta-
men nutrimenti: plerunque frixus
cum succo arantiorum apponitur.

Thunnus & Burdus, Gallis Tonine Thunnus.

*& Creac, immensa sunt crassitie pi-
Burdus.*

scæ, crassam quoque carnem ac diffi-
cilis concoctionis habent; quæ bu-
bulæ, aut hujus generis simili, planè
respondet. *Thunnus* plerunque in

H Orien-

DIÆTETICA.

Orientali mari capitur: Burdus autem in Oceano apud Burdegalenses: certis enim temporibus intrat aquas fluviales, Garonnam præfertim.

Sapia.

Sepia vulgaris est, quæ non nisi arefacta & exiccata ad usum servatur. Antequam coquatur, per diem integrum aut amplius in aqua maceranda est, ut duritie deposita mollescat, fiatque sic edulio apta: quæ in frusta concisa, & instar omasorum frixa cum butyro apponitur. Latinis dicitur *calemarius*: quod liquorem atrum instar atramenti in corpore contineat, quo effuso aquas conturbat, ut celatus hoc modo, piscatorum manus evadat. Minores Gallis *Quasseros*, Latinis *loligo parva*, delicatissimi, & Pictonibus familiarissimi, cum intinctu nigro apponuntur: carnem habent non admodum salubrem, sed spumofam & viscosam, perinde ac omasorum & intestinorum: quæ idcirco nutrimentum crassum exhibent: materiamque calculi suggerunt.

Conchyliæ.

Præter enarratos hæctenus pisces, varia quoque *conchyliorum* aut *concharum* genera mare producit, quæ grati saporis sunt, & provocant appetitum: ut sunt *Ostrea*: Gallis *huystres*; inter quas illæ (*de grevette*), propè Rupellam & Burdegalum, licet minores, optimæ tamen censentur. *Musculi* sive *mytili*, Gallis *moules*, ætate ut plurimum apponuntur. Varia alia conchylium genera suppetit Oceanus, & mare mediterraneum: appetitum excitant, quibus tamen moderatè utendum censeo.

Locusta.

Sunt porro *locusta*, Gallis *Ho-*

mar seu *langoustes*, quæ cancerorum marinorum speciem referunt; Harum caro dura est: Probè tamen coctæ cum aqua aut in clibano, cum intinctu bonum & suavem acquirunt saporem, modò semel aut bis, vel rarissimè saltem apponantur: creber enim illarum usus, fastidium parit, ex quo plus adfert nocimenti, quàm utilitatis.

Marini canceri carnem habent locustæ teneriorem ac meliorem. His abundat mare orientale prope Mopsellum. Reputantur à multis pro Astacis, Gallis *Escrevisses*; quorum cancerorum usus est adversus morsum rabiosi canis: de quibus *Gal. lib. xj. de simpl. med. facult.* Nihil ferè inter eos deprehendo discriminis, utrumque enim in cineres redactum, eisdem planè vidi effectus producere, in omnibus affectibus melancholicis.

Non aberit ab instituto, hæc *Gal.* testem adducere, de singulari vi & virtute cancerorum fluviatilium, adversus venenatum canis rabidi morsum: Vbi duo præcipuè notanda: Primum, quòd tantus vir sibi ignominia non dixerit, chymicas has preparationes, calcinationem nempe & incinerationem, docere & explicare: Vnde palàm fit, illum chymicam artem comprobasse, tantum abest, ut illam damnarit more quorundam eisdem planè imperitorum; qui perperam omnia calcinatione caustica fieri statuunt, & ignea: cum tamen certo certius sit, caneros calcinatos, contra virulentos hujusmodi morsus, qui non ignea aut calida, sed humida

Canceri marini.

Canceri fluviatiles. Remedium contra morsum rabientis canis.

Gal. comprobat chymicas operationes, quæ nonnulli damnant.

mida & frigida' pofcunt medicamina, præfentiffima effe ac fpecifica remedia.

Secundò hîc videre licet cunctis, quanto honore Galenus affecturit Empiricum illum, Aefchriion nomine, à quo remedium hoc didicerat: quem doctiffimum ac peritiffimum, in medicamentorum præparationibus fenem appellat, illumque præceptorem fuum meritò lubenſique agnoſcit ac reveretur. Cujus candor & modestia, qua æquales feu collegas fuos honorificè excipiebat, longè hodie abeft, à terina illa quorundam natura, qui nihil probant, quàm quod fuum eſt. En verba ipſa Galeni, integram remedij præparationem, ad verſutam exitiale venenum continentia: *Fluviatilium cancrorum cinis*, inquit, *quanquam ſimiliter prædictis* (de cochleis illorum, que cineribus paulò ante locutus fuerat) *exiccatorius eſt, ſubſtantie tamen proprietate, mirabilis eſt eius in is, qui à rabiente cane ſunt morſi, effectus: niſque tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem unam eſſe oportet, quinque autem gentiane, porò cancrorum decem, & rarò quidem aliter illis uſus nos ſumus uſi. Cæterum ad eum modum plerumque, quo Aefchriion Empiricus ille, medicamento- rum peritiffimus fenex, concivis ac præceptor meus, Patella erat aris rubri, in quam impoſitis cancris viventibus, eos hætenus uſi: dum facile ad lavorem redigi poſſent. Hic Aefchriion paratum ſemper hoc habebat in edibus medicamen, urens eos poſt ortum canis, quando Sol in Leo-*

ne tranſiſſet, non niſi Luna decima octava.

Post remedij præparationem, ejus quoque utendi modum docet, cujus cochlear parvum, aquâ diluû, per 40. dies exhibendum eſſe dicit. Quin & ad ſingularem ejuldem vim & præſtantiam ulterius declarandam, hæc addit verba: *Hæc tametſi*, inquit, *à præſenti inſtituro, eſſe aliena, ſcribenda tamen cenſus: quia magnopere medicamento huic conſiderem, nimirum cum nullus unquam eorum, qui illi fuerunt uſi, ſit mortuus.*

Qui Gallis dicuntur *Cheurettes*, *Cheurettes* inſtar ſunt parvulorum aſtacorum, parvis pedibus & cochleâ admodum tenui. Cocti cum aqua marina, citra aliam præparationem, frigidi apponuntur cum aceto & pipere. Frixi quoque delicioſi ac palato gratiffimi ſunt: appetitum ſtimulant, Regumq; menſis offeruntur.

Aſtaci, Gallis *eſcreviſſes*, perinde *Aſtaci* ac teſtudines aquaticæ aut nemoroſæ, *Gallis Eſcreviſſes*, nutriendi & humectandi vim habent, *Teſtudines* atque hinc aſthmaticis, phtificis & *aquaticæ* macilentis utiſſimi: quod tenaci ſua *& nemoroſa* & viſcida humiditate, liquidam partium ſubſtantiam evaporantem, retineant ac cremorentur; & frigiditate ſua, ac humiditate, febris ac caloribus igneis ſenſim corpus depaſcentibus, frænum injiciant & contemperent.

Ex iis varia parantur remedia, *Remedia ex aſtaci & teſtudinib.* tam alimentoſa, quàm medicamentoſa: de quibus paulò poſt dicamus ſuo loco, formulasque quaſdam eorum adijciemus. Creditur teſtitudinis

sanguis, proprium esse ac specificum morbi caduci remedium. In asticis, præterquam quod elixi vel frixi cibum præbeant optimum & saluberrimum, ægrisque concedendum; reperiuntur in illorum capitibus lapilli rotundi, oculi formam referentes, unde impropiè oculi cancrorum dicti, qui in pulverem triti, & ad dimidiam drachmam cum vino albo propinati, ad calculi curationem plurimum conferunt. Astacorum testæ, exsiccatæ & contusæ in potionibus vulnerariis commodè adduntur.

Sturgus.

Sturgus piscis est optimus: fluviatilis tamen suavior marino. Carnem habet alidam admodum, & Venerem excitantem, quia pinguis est, & viscida; difficulter quoque concoquitur.

Salmo.

Rhenanus
Garunneus
Allierius.

Salmo Rhenanus aut *Garunneus*, & *Allierius*, tum recens, tum salitus, regius est cibus, optimus & delicatissimus; sed frequentior eius usus stomachum debilitat, & appetitum prosternit: siquidem multum alit, nimisque ventriculum gravat.

Parvi Salmones, Germanis, Salmeling.

Parvi Salmones magna apponuntur copia Basileæ & Argentinæ, Iulio & Augusto, quorum delicatissima & suavissima est caro. Coquuntur cum aqua & vino, acetoque in modum *Sturgi*.

Alofa sive Trissa.

Alofa sive Trissa, Gallis *aloufe*, Vasconibus *colac*, in frustra dissecta, Salmonis instar, & inter duas patinas cum butyro vel oleo, additis aromatibus & lauro, cocta: vel craticulæ imposita, ad prunas assata, & cum butyro liquato, & succo oxalidis, ultimo

condita, apponitur. Moderatus illius debet esse usus, ne quantitate aut frequentiore esu offendamur.

Murana (*Gall. lamproye*) formam *Lampretæ* anguillæ crassioris referens, nigrioris tamen cutis, multisque foraminibus ad collum variegata: optima est mense Februario & Martio, priusquam in chordam induruerit.

Muranula piscis optimus & delicatissimus, assatur, & cum dulci condimento, ex saccharo, cinnamomo, & aromatico vino, & succo ipsius piscis inter assandum collecto, apponitur: Dici vix potest, quantæ bonitatis & grati saporis sit: at tamen concoctu difficilis.

Narratur de quodam Angliæ *Rex* quidam rege, qui cum avidius hunc cibum, contra medicorum consilium deglutiret, sequente post nocte, tam ardenti febre correptus sit, ut ea confestim, hoc est, tertio die jugulatus sit.

Trutta, pertica, & luciulus, mediocris magnitudinis, optimi sunt & saluberrimi nutrimenti, utcunque coctione parati sint in cibum.

Hipisces, præsertim *Trutta & lucius*, in lacubus, quam aliis aquis fluvialibus aut stagnosis, multò majores evadunt: adeò ut magnitudine & crassitudine suâ, vel quadraginta, aut quinquaginta, pluriùve librarum pondus sæpenumero excedant: Ob quem magnitudinis excessum, duriorum quoque carnem concoctuque difficiliorem habent, quam minores aut mediocres: qui bonitate meliores, præ crassis illis

*iores boni-
sate ce-
dunt.*

illis & magnis, ægris præscribuntur. Maiores autem transportati aliò, meliores evadunt, quàm si in locis, ubi capiuntur, recentes, & nulla agritati veſtura apponuntur. Quin magna perſtica, per diem integrum mortua, tum demum delicatiorẽ carnem acquirit: quæ alioqui dura eſt, ac nimis firma, ideòq; durioris concoctionis. Variis modis cocti & apparatus hi piſces apponuntur. Caput truttæ, Gallichæ, cum vino, aqua, & fale elixum, cum aceto apponitur. Quibusdam in locis piſcatoribus præparandum & condiendum relinquitur.

Lucius.

Omnium *Lucii* præparationum; optima Germanica cenſetur: qui modus, coquis omnibus in Gallia notus, & familiaris eſt.

Pertica.

Pertica elixatur, & cum recenti butyro liquato, addito omphacii modico, & nucis moſchatæ apponitur. Eius ova delicata ſunt, & boni nutrimenti: conducuntq; iis, qui frigidiores ſunt & imbecilliores: Elixæ & per medium diſſectæ, prunis aſſantur. Menſe Julio, aut circiter deponunt ova, ex quibus piſciculi minimi naſcuntur, vix acicula magnitudinem equantes, quos *Chilychthion* vocant; propterea quod mille ſingulis morſellis ſimul deglutiantur: delicatiſſimi ſunt, cum butyro recenti & modico omphacii inter duas patinas elixi. In lacu Lemano & Novicaſtellano ab uadèid piſcium genus conſpicitur.

*Chilych-
thion.*

*Umbra
Umbella.*

Quin & *umbra* & *umbella* ibidem magna copia reperiuntur, cuiusdem magnitudinis piſces, qui inter optimos habentur. Ego verò palinam

bonitatis attribuerem piſci cuidam, in diſcis lacubus, ac præſertim Geneventi, naſcenti, quem communi nomine *Ferrat* appellant: Craticulæ impoſitus torretur, ut macharellus in Gallia, deinde cum intinctu, ex butyro recenti liquato, omphacio, & petroſelino concifo apponitur. Per medium diſſectus, carnem repræſentat nive candidiorẽ, & friabilem inſtar duriuſculæ panis medullæ. Unam tantum ſpinam habet, inſtar Soleæ; cæteros piſces omnes, ſive marinos, ſive fluviatiles, ſaporis bonitate & ſalubritate, longè poſt ſe relinquit. Coctus etiam in aqua, cum condimento ex butyro recenti liquato, omphacio, & ſalubribus bonique ſaporis herbis apponitur.

Ferrat nomen
vulgo ap-
pellatur.

Lavaretus, quem *Rondeletius* *Lavaretus*

tanti facit, cuiusdem eſt cum ſuperioribus ſpeciei; non tamen magnitudine *Befoulæ* reſpondet: quem (non citra admirationem) in lacubus *Allobrogum* tantum reperiiri conſtat. Tanta eſt eius bonitas ac præſtantia, ut exenteratus *Romam* uſque avehatur. Sex horis tantum ſale conditus, & in oleo frixus, cum intinctu ex aceto, in quo piper, caryophyllum & cinnamomum, & croci modicam bullierint; & laurinis ſive myrrinis foliis involutus aſſervatur. Quovis modo paratus uſq; ad eò eſt boni & grati ſaporis, ut gulam mirum in modum oblectet.

Carpio in lacu (*de la garde*) in *Carpio*,
ter *Breſſam* & *Veronam* captus, eſt optimus piſcis: carnis tenerrimæ & ſaluberrimæ: Exenteratus per totam

H. 3 etiam

etiam Italiam passim venditur, & magno in pretio habetur.

*Cyprinus
Gallis.
la Carpe.*

At *Cyprinus*, Gallis *la Carpe*, lutosis gaudet fluviis, quibus impingatur & melior evadit. Idcirco Sequanæ & Araris optimi sunt *Cyprini*, ac bonitate superant stagnolos. Satis boni & laudabilis nutrimenti est: non tamen copiosè nec frequenter nimis sumendus. Præparatio eius fit vel elixatione, cum vino solo: aut cum aromatibus & vino, omphacio & modico aceti, & cepa, quod Gallis dicitur *estruuee*: vel frixione cum oleo aut butyro. In *Cyprino* optimum est caput, & delicati sunt admodum eius oculi, lingua & ova.

*Cobites fluviatiles,
Loches
Gall.*

Cobites fluviatiles, Gallis *Loches*, parvi sunt, variegati, veluti truttæ. Inter duas patinas cocti cum butyro, omphacio, piperis & foliorum lauri modico: aut incrustati in pastillos, vel quovis alio modo parati, apponuntur. At quos Galli vocant *gougons*, Latini *Gobiones*, paulò grandiores cobitibus, assi aut frixi, cum butyro ac succo aurei mali apponuntur. Inter duos etiam patinas coquuntur, sed rarè.

*Brama sive
Cyprinus
latus.*

Brama, sive *Cyprinus latus*, eiusdem bonitatis est cum *Cyprino*: carnem tamen habet delicatiorè & suaviorem, faciliorsque concoctionis. Assatur super carbones, & cum butyro, omphacio & optimis herbis conditus apponitur.

Tinea.

Tinea bonitate & magnitudine carpioni & bramæ non respondet: maculis variegata, ut *Plica*: carnem viscosam & glutinosam, cum insigni

nutriendi vi, obtinet: quæ crassos humores in corpore generat. Cum oleo frixa, cum condimento ex aceto, cepa, & aromate apponitur, suavissimi est saporis, quo plurimi delectantur. Per medium dissecta, in febribus intermittentibus, ægrorum plantis pedum admogetur, tanquam summum remedium: cuius felicem successum & singularem virtutem, quotidiana probat experientia. Eodem modo & eadem *Carpis brachiorum* applicatur.

*Remedium
contra
quarta-
nas.*

Barbo piscis optimus, Julio, Augusto, & Septembri, qui ex omphacii intinctu, suavem & gratum acquirit saporem. Sed absque intinctu, eius caro non adèd boni succi est, etsi candidissima. Siquidem albedo non semper bonitatis comes, fallaxque est sæpè numero coloris species, unde

Barbo.

Poëta:
*Alba lignustra cadunt, vaccinia nigra
leguntur.*

At in molli illa & alba carnis substantia, latet acrimonia quædam, id quod in eius ovis apparet: quæ alvum perturbant & exagitant, modò per vomitum, modò per secessum, ac si antimonium vitrificatum quis sumserit. Quod apprimè notandum, ne incauti fortè fallantur.

*Barbonis
ovo: si in-
commoda.*

Molitor, Gallis *meusnier*, tam insipidam carnem nullaque prorsus nutriendi facultate præditam, habet: ut non necesse sit, de illius historia verba facere.

*Molitor
meusnier.*

Anguilla sive marina sive fluviatilis, plus noxæ in corpore parit, quàm utilitatis: viscosam enim carnem habet,

Anguilla.

bet, stomachium, aliaque nutritionis viscera, ex crasso viscidoque illo sanguine, inde producto, gravat. Sale conditæ meliores & salubriores sunt: insulsis: propterea quod sale superflua & excrementitia eius humiditas absumatur. Proinde illæ differunt pro aquarum salubriorum ratione. In Loto, Vasconizæ fluviõ, anguillæ minores capiuntur, quæ salitæ longè lateque avehuntur. Sunt enim crassioribus, quantumvis salitis, multò salubriores. Coctæ ad mollitiem (quæ coctione omnis simul aufertur falso) & craticulæ impositæ ad assandum, cum proprioliquore pingui citra alium intinctum apponuntur: qui cibus parè sumptus, optimus est, & appetitum excitat.

Rana. Frequens ac familiaris ranarum usus, præsertim quadragesimæ tempore. Solæ earum coxæ, fixæ cum recenti butyro, & modico origani & menthæ apponuntur. Delicatæ sunt, salubres, & palato gratæ; & asthmaticis imprimis, tabidis & phthisicis conferunt: qui ex morbi diuturnitate attenuati, & sua nativa humiditate spoliati, sensim conficiuntur. His enim humidum primigenium instauratur ac refarcitur: præsertim stillarum coxæ in jusculo caponis elixentur, & jus illud sorbeatur: summū enim phthisicis ac inveteratis tussibus remedium.

*Ranarum
varia in
medicina
proprietate.*

Siquidem jusculum aridas partes humectat, somnum gratum acutilem provocat. Coquuntur etiam coxæ in aqua & aceto, quo jure colluitur os, ad dentium dolores mitigandos.

Ex earum spermate, initio veris, destillatur aqua, quæ extrinsecus adhibita, in extinguendis inflammationibus oculorum, aliorumque partium gangranis, & Erysipelatis sedandis, incomparabile est remedium: quin & impetigines faciei eadem met: aqua tollit: & immoderatis mensibus oportuna est: præsertim silinteum, ab illa spermatis ranarum viscositate sæpe imbutum in vulvam immittatur. Vel ex eodem met linteo siccato, & infusta conciso, fit pessus matrici applicandus: cuius virtus est sistere omnem hæmorrhagiam à quacunq; causa ortam. Idem linteum ejusmodi spermate imbutum, & in cinerem redactum admirandam sistendi vim habet, menses & hæmorrhoides, si pulvis ille vel in matricem, vel anum inspergatur. Fel præterea ranarum in cinerem redactum, & cum vino albo propinatum ad dimidiam drachmam, quartanis febribus certissimum esse auxilium, certò reditur.

*Remedia
probatissima
ad oculorum
dolorum, gan-
granas, ery-
sipelata,
hæmorrhagias,
aque
quemvis a-
lium san-
guinis fluxum.*

Fel ranarum, ad febres quartanas.

Limaces, quibus postremum inter pisces ac conchylia locum destinavimus, Italis potius, & Vasconibus familiæ sunt, quàm cæteris Francis. Rectè enim præparati, ipsis delicatissimi & gratissimi sunt. Multa enim in illis regionibus ciborum genera habentur, quæ à Gallis nostris tanquam fastidiosa nimis reprobantur.

Limaces.

Quibus insuetus est testudinum aliarumque cochlearum usus, etsi boni sint succi; fastidium tamen vel solæ illarum præparatio multis movet. Sed constat medicis, limaces cochleis suis

inclu-

inclusos per totam hyemem, propriâ suâ substantia se alere & nutrire; undeliquet, quanta sit illorum nutriendi vis atque præstantia: ut vel hoc solo nomine maximè à Galeno lib. 3. de alim. facult. commendentur & imprimis hæcticis, tabidis, & macilentis ad vires recuperandas ab eodem præscribantur. Eandem virtutem habent & testudines & cancri, atq; id genus alia testacea.

Optimi Limaces qui & eorum præparatio.

Optimi limaces sunt qui in vineis & circum sepes reperiuntur. Variâ est illorum præparatio. Primum in lixivio ex sarmentis facto, cum suis testis coquuntur, ad impuritatem tam intrinsecam quàm extrinsecam tollendam: deinde quater aut quinques cum aqua coquuntur & recoquuntur: probè mundati, per sex horas aut amplius adhuc elixantur cum aqua, sale & butyro, aut oleo olivarum, additis lauri foliis, thymi, serpilli, & id genus herbarum aromaticarum: hoc modo ad perfectionem cocti, cum piperis modico apponuntur: appetitum stimulant; qui etsi videantur viscosi, tantum tamen abest, ut difficilis sint concoctionis aut stomacho graves, ut ipsi contra magno sint auxilio, ad calorem eius fovendum & augendum, veneremque provocandam. Aut elixi, & extra cochleas frixi cum oleo aut butyro, succo que aurantiorum apponuntur: plurimico cibo maximè delectantur, quæo affecti sunt. Magnus fit ex iis quaestus apud Mediolanenses: ex quorum testis, calces ad tinctoriam artem præparantur. Quin & eadem teste

Remedium præstantiss.

in aceto destillato soluta, & in magisterium redacta, non minorem virtutem ad calculi expulsiorem habent quàm magisterium ex corticibus odororum aut lapide Judaico paratum.

CAP. XII.

Eorum, quæ in apparatus & condimenta ciborum usurpantur, & primum

1. De Sale.

UT cibi, de quibus antea abundè diximus, aptè & delicatè condiantur, ut eo gratiores fiant palato; & gustu reddantur suaviores, quædam ad id præstandum in usum veniunt, de quibus hinc privatim verba faciemus, ut earum rerum proprietates ac qualitates tam ad alendum, quàm ad tuendam valetudinem efficaces demonstremus.

Hæc autem de quibus institui-
mus dicere, sunt quæ sequuntur, *sal* Varia condimentorum ingredientia.
nempe, saccharum, piper, cinnamomum, caryophyllum, nux moschata, zingiber, quæ inter alia optima habentur aromata, crocus, mel, oleum, acerum, omphacium. Ex quibus vel singulis, vel pluribus simul commixtis, coqui aut pistores sua condimenta parare solent.

Sal calidam ac siccam qualitatem Salis factitates. obtinet, vimque habet detergendi, dissolvendi, purgandi, & adstringendi: qua ratione excrementitias ac super vacaneas humiditates ciborum, si ve carnes sint, si ve pisces, fructus, olera & id genus alia, ablumendo, tuetur illa à corruptione: unde inter alia, maximè omnium necessarius in usum hominis

homines sal censetur, quo nemo care-
re unquam commodè possit: præ-
terquam quod ipse solus plus in con-
dimentis ciborū possit, quàm quod-
vis aliud adiunctum, qui alioqui eo
destituti insipidi prorsus ac insuaves,
ingratiq; expuerentur, nedum ut avi-
dè à stomacho exciperentur: aut si ab
eo recipiantur, statim corrumpantur,
ipsiq; ventriculo non parùm noceant.
Unde constat, quantus sit eius & effi-
cax usus, imò etiam pernecessarius ad
conservandam valetudinem, & vitam
prorogandam. Hinc dicebat Gale-
nus: *Quicquid in corporibus, (inquit,
loquens de sale) humidum inest, id quo-
dammodo absumit, & quod reliquum est
substantiæ solidæ, adstrictione contrahit,
ac prorsus etiam conditura sua carnes
servat, & à putredine tectur.* Unde
sub finem infert, usum salis non esse
necessarium rebus, quibus prorsus
nulla est humiditas superflua, ut melli
& quibusdam aliis: nec iis, quæ cor-
pore constant solido, quales sunt la-
pides: At utilissimus quidem & neces-
sarius est iis omnibus, addit, quibus
suspecta est putredo. Pauci autem
cibi à corruptione sese naturâ vindi-
cant. Idcirco omnibus propemodum
cibis summè necessarius est sal; nec abs

*Nam sapit esca male, quæ datur absq;
sale.*

*Error vul-
gaxis de sa-
le consueta.* In hunc sermonem ingressi sumus de
industria, quod vulgaris ille error,
quo sibi plerique omnes & aliis per-
suadent, usum salis nocentiorē,
quàm ad sanitatem esse utilē, à nobis

ferri nequeat. Perniciosa enim per-
suasio isthæc est, quæ complures usq;
ad eò falcinantur, ut ne micam qui-
dem panis salis ausint ori mittere, aut
salis granum ovi inspergere ad sapo-
rem, citra metum periculi. Quod
quàm ridiculum & à ratione alienum
sit, palàm est omnibus. Certum igitur
habeamus sanitati conducere, ut
mediocri salis aspersione cibos no-
stros condiamus, aversemurque qui
secus sentiant. Fit enim inde, ut non
tantùm suavior ac gratior palato red-
datur esca; sed eò etiam salubrior ac
minùs corruptioni obnoxia fiat. Hu-
miditates enim supervacaneas, quibus
facilè cibis corrumpitur, & nausea
movetur, is absumit & desiccatur, gu-
stusque sapidus redditur, quo vel pro-
stratus appetitus restituitur: conco-
ctio ventriculi adjuvatur, & excretio
stimulatur. In quem ultimum finem
usus eius est quotidianus in clysteri-
bus, glandibus & suppositoriis.

Nec tamen inde inferre volu-
mus, vescendum semper esse salis, nec
ab iis temperandum, citraque condi-
tionum hominum rationem; eorum-
que infirmitatum, quibus sæpe salsa
nocumento sunt, iis tamen utendum
esse: At censemus distinguenda om-
nia, dextreque singula esse interpre-
tanda, sive ciborum habeatur ratio,
sive complexionum, ut vocant, ipso-
rum hominum. Ciborum enim alii
saltem expetunt, alii non. Temporis
etiam habenda est ratio & distinctio,
siquidem quæ pridem salita est caro,
& ad fumale desiccata diu est, etsi

*Cur cibi
sale mode-
ratè con-
diendi?*

*Quid ob-
servandū
in salis usu.*

per se effeſt mollis, durioſem tamen ſubſtantiam ex diuturnitate ſalfedinis & infumationis contraxit: contra, quæ per ſe dura, qualis eſt bubula, aliquot tantum dies ſalita, emollitur, & delicatior redditur. Sic bubulæ carnes ſale condiuntur ad paucos dies, quæ deinde appoſitæ ex recentis ſua ſalitura, avidius & ſuavius excipiuntur: quod Gal. lib. 11. de medic. facult. confirmat his verbis: *Animalium corpora, inquit, quæ excrementitia carne conſtant, ſaliturae ſunt peridonea: excrementitias autem vocamus carnes, quæ pituitoſam humiditatem in ſe conſperſam continent. Acrius ulterius progreditur, ac differit de omnium ciborum ſalitorum differentiis & qualitatibus, qualeſcunque illi ſint, ſic ſcribens: Non modica, inquit, differentia ſalſarum carniū eſt, prout quædam ex ipſis ſaliuntur. Nam adedò immutantur, ut ſæpe animalis temperamento humidi, caro ſalita longè ſiccior evadat, quàm caro animalis natura ſiccior non ſalſa. Deinde docet Aetius, quæ carnes opportunius ſale condiendæ ſint; Illa, inquit, quæ ſubduriores & excrementoſe ſimul ſunt, aut quæ ſupervacanea humiditate ſciant. Deinceps cum pariter docuiſſet, quibus carnibus & cibis ſalis conditura non debetur, quod à ſale duriores, ac concoctu difficilioreſ reddantur cibi: ſimul indicat eduliorum utilitatem, quæ aptè & opportunè ſalita ſunt: atq; ſic caput abſolvit eodẽ verbis: Quæ verò, inquit, ad ſalſuram idonea ſunt, tenuium partium ſunt, & comēſta crāſſos ac glutinoſos hu-*

mores attenuant. Caterum vetera ſalſameuta omnia vitioſa ſunt.

Quod genus ciborum etiam nos damnaviſus, præſertim cum frequens aut aſſiduus eorum eſt uſus, quod tum vel maximè noxii ſint: at per intervalla ſobria eorum uſurpatione, non uſque adedò damnola eſt, nec ubique aſpernanda. De quibus conſulatur celeberrimus ille vir Marſilius Ficinus, ubi de ſalitis eduliis & aromate conditis ſcribit in libro ſuo De vita cœlitus comparanda. Illic enim in populari illo errore explodendo, mecum ſentit.

Quod ad varia eaque præſtantia Salis tria medicamenta attinet, quæ ex ſale e-
principia.
 ruuntur, videre licebit alibi, & quæ hypoſtatica illa tria principia, ſpiritus nempe mercurius æthereus, iſq; acidus & vitriolicus: ſulphurq; eius dulce ac narcoticum; nec non ſalina ſubſtantia, qua abundat educantur, & in apertum prodeant, quò lectorem ablegamus.

2. De Saccharo.

Post ſalem, ſaccharum in magno pretio & uſu eſt, ad condienda multa edulia, quibus congruum eſt: nec minus omnis generis fructibus condiendis ac conſervandis idoneum eſt. Si ſingula minutim expendere & docere vellem, nunquam fuerit finis.

Non fatis mihi conſtat ex ſcriptis antiquorum, Hippocratis nempe
Quo tempore ſaccharū venerit in uſum.
 & Galeni, illos eius cognitione fuiſſe imbutos: aut illud ſaltem mero ſilentio.

lento obruerunt, si fuerit notum. Temporibus *Æginetæ* tum demum cognitum & in usu fuisse ex scriptis eius legi potest. Pauca, enim obiter de eo loquitur *Ægineta* in hæc verba: *Cæterum, inquit, saccharum, quod ex felici Arabia affertur, minus dulce est eo, quod apud nos est: sed æqualem vim habet ad hoc, quod neque stomacho noxium est, neque sitim inducit, velut hoc nostrum.* Ubi notandum tum temporis ab *Ægineta* observatum fuisse à saccharo sitim excitari: calidæ enim est qualitatis, ac faciliè in bilem vertitur: idcirco frequentiore eius usu omnibus interdico. Qui enim avidiores sunt ad saccharum, & saccharatas confectiones immodicè deglutiunt, sanguinem sibi retorrent, perpetuam sitim incurrunt, ac scædam dentium nigredinem contrahunt. At juvenibus præsertim nocentissimum est, qui calido & bilioso temperamento esse solent.

Primi omnium Arabes nobis usum sacchari invexerunt in medicinam, ex quo variè parantur varij syrupi, innumeræque aliæ confectiones, & id genus alia, quæ quidem Priscis erant prorsus incognita. Etsi candidum est saccharum, sub candore tamen suo magnam celat nigredinem, ut & sub eius dulcedine ingens acrimonia delitescit aquæ forti par & similis. Ex quo etiam dissolvens, ac liquor tam fortis educi potest, qui vel ipsum Solem in aquam solvat, & colliquet.

Qui interna rerum Anatomia

versati sunt, quique altiùs transcortice[m] pervadunt ac penetrant, norunt quid dictum velim. Discant alii harum ignari, prius ex *Isaaco Hollando* singula, quæ de saccharo conscripsit opera, quàm de eo absurdam sententiam proferant; tunc enim opportunum fuerit de iis loqui, quæ optimè didicerint ac calluerint. Alioqui honestius fuerit eorum silentium, quàm temeraria garrulitas.

3. De Melle.

Veteres, sacchari loco, mel in usum assumebant: *Hippocrates, variis in locis*, de aqua mellita, sive hydro-melite, ac de aliis ex eo paratis remediis verba facit. Quorum *Galenus* meminit *1. lib. de simpl. medic facult.* Ubi & de natura in mellis ac eius facultatibus, aut qualitatibus abundè loquitur, asserens naturam mellis separatum quid esse, tum à plantis tum ab animalibus. Nam etsi mel occurrit inter folia & flores quarundam plantarum, nec succus tamen nec fructus earum est: at ne minima quidem earum portio; sed eiusdem generis cum rore mel censendum est: utpote cœli fructus, quem apes ex floribus seligere, aut exugere solent, nec non ex herbis huius feracibus: Qui utique *Mel est* ^{*cibus cœlestis*} cibus est cœlestis, in aëreo ventriculo animalculorum illorum cœlestium, apum videlicet, concoctus & elaboratus, in eam dulcedinem, quam gratam & miræ virtutis exhibet: qui idcirco animalis cibus etiã dici potest,

I 2 licet

Sacchari
incommoda.

In candore
sacchari
magna latet
nigredo.

licet à prima sua origine, cœlestis sit fructus, qui etiam citra apum artificium reperiri queat.

De variis locis, ubi mel citra apum artificium reperitur.

Plinius enim lib. 21. cap. 14. meminit cuiusdam mōtis in Creta sitū, Carinæ nomine, ubi nullæ conſpiciuntur apes, cum tamen is magna mellis copia abundare soleat: quod in medicinam præstantissimum asserit. Fuscè etiam docent historiæ in Media, Thracia, & Hyrcania in quadam plaga, quæ Fortunata dicitur, arbores extare, ex quibus copiosissimè mel defluit & extillat. Qua de re inter cæteros consulatur Cælius lib. Ant. lect. 23. cap. 35. Quin etiam Galenus eodem libro de simpl. med. scribit se vidisse & comperisse mel perfectè efformatum, in quibusdam arboribus & plantis: Huius sunt verba: Memini aliquando, inquit, in æstate super arborum herbarumq; folia mellis quamplurimum repertum fuisse, ut gaudio exultantes rustici cantarent:

Iupiter mellapluit.

Mellis differentia à plantarum bonitate.

Tandem eodem loco mellis differentias edocet ex plantarum bonitate, ex quibus colligitur: opinaturque id quod ex thymo, salvia aliisque odoriferis herbis eruitur, esse optimum. Docet idem etiam eius præparationem, coctionem nempe & despumationem: quæ præparatio usum mellis reddit longè meliorem & salubriorem: quod secus non paratum, nec coctum, nec despumatum, nocentissimum redditur, cuius noxas & damna explicat. Eius sunt verba: Præterea, inquit, in hoc differunt, quod mel non plene coctum,

Mel præparatum salubrius non præparato.

ventrem & intestina inflationibus impleat: contra quod in coctione omnem spumam abiecerit, status expers sit, & urinam moveat. Demum de eius utilitate disserens, ac demonstraturus, quibus mellis usus confert aut nocet: Senibus, inquit, ac in universum frigiditatem temperamenti corporibus, mel perutile est. In vigente autem ætate & calida temperie in bilem convertitur.

Quibus mellis conveniant.

Multi sunt, qui naturâ à vino abhorrent, aut quibus illud ipsum adversatur: Aliis verò, ne sua mala & morbos, quibus obnoxij sunt, eodem foveant, idcirco illius usu tanquam noxio, interdicunt. Eiusmodi hominibus bochetum, quod vocant, hoc est, potio illa, quæ fit ex aqua, saccharo, & cinnamei modico, aut hydromel aliquod ex aqua & melle coctis ac depuratis præscribitur, eorumque usus in potum quotidianum consulitur.

Hydromel simplex.

Ex eodem hydromelle simplici multa parantur apozemata, multa hydrotica & diaphoretica. Quin ego ipse eo sæpe utor in frigidis morbis, ex crassis & pituitosis humoribus genitis, apud eos etiam qui obæfiores aut repletiores sunt, temperamenti admodum humidi & pituitosi. Qui verò macilenti ac exiles sunt corpore aut bilioso temperamento ac jecore fervidiorè, ab eius usu illos excludo tanquam nocentissimi. Confestimque enim in bilem vertitur; in se porro inclusum habet (utpote cum sit æthereæ ac cœlestis naturæ) spiritum vitæ ardentissimum, qui que vinorum omnium ac

Remedia varia ex simplici hydromelle parata.

Hydromel quibus noxiū.

Spiritus vitæ ardē.

malva.

issimus ex hydromeli te extra-ctus. malvaticorum etiam spiritus omnes facile incendio vincit. Quin & paratur ex quinque aut sex aquæ partibus, & una mellis defæcatorum, & ad perfectionem coctorum, hoc est, dum lixivio isti ovum recens supernatet, potus usque ad eò fortis & generosus, ut vel optimam malvesiam, seu vinum malvaticum bonitate & generositate æquet; saporem eundem & gustum cum malvatico obtinens, nec minus, at amplius etiam incendens ac concal-

Aqua vitæ ecchydræ melite & eius virtutes. faciens. Ex quo etiam potu aqua vitæ educitur longè majoris virtutis & ardoris eâ, quæ ex vino etiam generosissimo extillatur. Ex eodem etiam comparatur acetum acerrimum, quod omnia alia virtute & acrimonia vincit.

Vnde videre est, quanta affinitas sit & similitudo hydromellis cum vini proprietatibus: cum perinde ac vinum ipsum possit reduci, & in aquam vitæ, & in acetum, tanta aciditate vitriolata præditum, ut instar ipsiusmet spiritus vitrioli, margaritas, corallos, & alios lapides pretiosos dissolvat.

Philosophi, qui circa hoc nobile subjectum laborarunt, illudque in partes suas, ex internæ Anatomix legibus, artificiosè disseuerunt, longè sublimius quid in eo deprehenderunt, quàm sunt vulgares istæ facultates, aperiendi, attenuandi, detergendi, mundificandi, sputum & urinam provocandi. Habet enim se (modo per solertis artistæ industriam ingeniosè præparatum fuerit) vim & potestatem aurum, quod aliàs ob corporis molem & crassitiem quasi mortu-

um est, revivificandi, & in medicinam summam ac potissimam, ad universos corporis languores reducendi.

Atque hæc de melle sint satis. Plura enim *alibi*, ac præsertim in *Pharmacopœa nostra* de eo differemus, nec varia hydromelitem aut oxymelitem genera, mel helleboratum, passulatum, anacardinum, & innumeras id genus alias præparaciones, quæ ex melle concinnantur, silentio suppressimus.

4. De oleo olivarum.

Supra *olivas* in album fructuum recensuimus quidem: At de earum oleo tractationem in hunc locum distulimus, utpote quod in condimentum multorum ciborum usui sit. Ad frigendos enim quosdam cibos, ut pisces, ova, & quadragesimales alios, variis etiam modis coquendos valdè opportunum est: iis præsertim locis, ubi butyrum desideratur. Eo crustulæ tostæ impinguntur & eduntur. Acetaria omnis generis eo delibuta gratissima parantur, placentæ, juscula, fabacæ & pisacæ exuccationes aut expressa jura, quàm suavissimè conduntur: Vndeliquet quàm necessarius sit olei usus: fateor quidem à multis abhorreri, præsertim coctum: ut aliis suavissimum est & salubre, præsertim si virgineum sit oleum, ut vocant, & recentissimum: quale ex Gallia Narbonensi, nec non ex Hispania nobis advehitur.

Plinius præ omnibus aliis, Italia cum laudat oleum, ac præsertim illud, quod ex Licinia asportatur, Athenæo

De oleo olivarum vario eiusdem usu.

Quæ olea optima veterum temporibus.

Virilias olei

verò commendatur Samium, Caricum & Thurium. Optima sunt isthęc olea omnia, quibus tamen nostra nō sunt inferiora. Mihi valdè probantur hæc olea, quæ butyro etiã bonitate & salubritate, utilitate ac necessitate præferam. Valde enim sanitati conducunt, quod potissimum est. Fortius enim butyro putrefactionibus reluctatur oleum: si quidem butyrum per seipsum corrumpitur, nec confestim saliat aut liqueat. Oleum verò nulla ratione immutatum, aut permixtum, vi propria sese ipsum diu conservat. Quod idcirco censetur antidotus & venenorum hostis, seu alexipharmacum, quod è venenis omnibusque aliis corruptionibus tuteri soleat, sive intrò sumatur, sive topicè extra inducatur in litum. Eo idcirco veteres olim proceres corpus inungebant ad sanitatem fovendam. Unde Democritus aliquando interrogatus, qua ratione homo, omnium optimè, posset perfectam valetudinem tueri, vitamque diu prorogare: Si, inquit, intus melle, extra oleo utaris. Attamen non minus utile est ipsum oleum intrò sumptum: sive cum cibus aliis misceatur, sive remedij loco, vel per se, vel cum aliquo liquore permixtum offeratur: ut exempli gratia cū succo limonum, quod ita propinatum dosi congrua, hoc est, uncia una singulorum, summè conducit ad vermes infantium extrudendos, à quibus perperamque necari solent.

Remedium ex oleo contra vermes.

Extrinsicorum porò remediorum, ut unguentorum, lituum, mixtorum oleorum basis & fundamentum

habetur oleum. Sed cum hoc argumentum longæ sit, nec hinc propriè tractationis, ad pharmaciam reijciemus, ubi centena varij generis ballama, innumeraque alia remedia utilia ac necessaria, ex oleo olivarum confecta animadvertentur.

55. De Acetis.

Acetum quoque & omphacium usui sunt in condimenta eduliorum, nec quicquam boni aut suavis condiri potest, quod eorum altero careat. *Suprà* (dum de aciditate limonum ageremus) attulimus varias medicorum sententias, de qualitatibus aceti contententes, utpote quorum aliis esset frigidum, aliis calidum: de qua re illic nostram exposuimus sententiam. Idcirco hoc loco plura de eo non dicemus: satisque fuerit nobis addere, in varia ciborum condimenta, acetum usurpari, quod inter cætera sit strenuus gulæ & appetitus stimulus: cujus porò etiam vis est incidendi, aperiendi, deobstruendi, ardores bilis moderandi, corruptiones & putrefactiones arcendi, concoctionem juvandi, vel in stomachis etiam calidioribus: nec nō in pestiferis morbis, à contagio utentes conservandi & liberandi.

Cautè tamen, prudenter, ac sobriè aceto ubique utendum est. Neque enim senibus satis salubre est nec maxime acris aut extenuatis, ut junioribus, corpulentis & plethoricis solet conferre. Præterea sciendum, ab eo partes nervosas lædi, & in pectore tussim excitari. Quædam mulieres matricis morbis obnoxia, eo, si degustarint, statim offendunt.

De acetis omphacio.

Proprietates eius.

Virtutes acetis.

Acetum quibus notandum.

feruntur. Idcirco non erit immodice usurpandum, sed cautè & prudenter, ut diximus, idque ipsum temperando ac corrigendo saccharo, melle, oleo, aut id genus aliis.

De vario
aeti u. u. in
medicina.

Ad medicinam quoque conducit acetum, ut iam monuimus. Ex eo enim conficiuntur oxymelita, acetum scilliticum, syrupus acetosus, oxycratum, atque id genus alia, tum interna, tum externa medicamenta; de quibus in Pharmacopœa nostra, tanquam proprio loco, abunde agemus, iuvante Deo.

Proprietas
omphacii.

Omphacii pariter usus ad provocandum appetitum conducit, ad sanguinem ardentiolem, biliosumque humorem commodèrandum. Idcirco iracundis hominibus & facile excandescentibus, iisque qui calidis morbis impetuntur, utile est & congruum. Eo tamen senes & pituitosi, minus usuti debent. Ex omphacibus, hoc est, ex uvis immaturis conditura fit ad sedandam sitim peropportuna, febricitantibus omnibus utilissima.

6. De Aromatibus.

De aromatis
in genere.

Restat in conclusionem capituli de apparatus & conditura ciborum, de aromatibus aut speciebus; ut vocant, dicendum: cum iis nec coqui nec piftores carere facile possint ad sua condenda fercula: ubi tamen summa illorum industria est; ut ritè illa & appositè permisceant, ut ne quid nimis, nec quicquam etiam desideretur: unde omnia convivarum palato sapidissima ac gratissima reddantur juxta regionum mores & consuetudinem; si-

quidem in Germania, copiosiore aromate & croco condiuntur cibi, quam in Gallia: Quin & in ipsis Gallis, non omnes provinciæ pari aromatum quantitate delectantur: siquidem hic eorum usus fuerit paucissimus; illic liberalior. Imò & in eadem provincia, atque etiam urbe, varia variorum hominum sunt palata, quibus singulis à coquis & pistoribus satisfaciendum est. Alii porrò hoc aromatum genere, alij alio sibi congratulantur. Tempus præterea à pistoribus observatur tanquam indice, quo sua condimenta metiantur. Qui enim ex ferina pastilli parantur, si diu asservandi sunt, aut procul aliò amandandi, copiosius aroma in suum condimentum & conservationem postulant.

A pipere ordiemur vulgari, quod rotundum & nigrum est: quodque à vulgo calidissimum aroma esse censetur: unde plerisque eius usus reformidatur. Ego verò & eo loco & pretio piper habeo, ut omnia alia aromata vincat salubritate & temperie, minus aliis exalfaciens, nedum incedens. Quod enim acumen & acrimonia in pipere gustu deprehenditur, proficiscitur ex sale eius aronico, subtili, penetrante, attenuante, incidente; & dissolvente, à quo tartarea omnia & viscida ex ventriculo, aliisque partibus soluta, facile deturbantur. Quæ ratione veteres persuasi, in curatione quartanarum febrium, nec non aliorum morborum ipsum feliciter usurparunt. Apud Aetium legitur antidotus ex duobus piperibus concinnata, juxta Archigenis descriptionem: quæ dolo-

Piper rotundum & nigrum.

Aet. rat. 4. serm. lib. 6. cap. 104.

dolorem omnem sedat, febres extinguit, & colicam omnem affectionem compescit, ut scribit etiam Actuarius, qui libro 5. meth. medendi, antidotum præscribit ex tribus piperibus conformatam, utilem, ut afferit, ventriculis infirmis, adversum ructus acidos, febrem quartanam, jecoris affectiones, inflationes, & tusses. Eandem depingit antidotum Nicolaus Myrepsus, quam iisdem morbis affirmat esse opportunissimam.

De Antid.
sect. prima.
cap. 116.

Remedium
contra fe-
bres inter-
mittentes.

Multi hodie in præstantissimum & promptissimum tertianæ febris remedium habent, oleum, quod chymica industria ex pipere elicitur, cujus aliquot guttæ, ex aliquo idoneo liquore exhibentur: hujus olei vis est, rartarum, in quo seminarium morbi cōtinetur, dissolvere, ac solutum per urinas aut sudores discutere, ut ex eo quam elegantissimæ ac certissimæ curæ præstentur, prout quotidianâ demonstratur experientiâ. Vt status est etiam piperis ulus, adversus dolores & inflationes stomachi. Ejus enim tria grana vel integra vel per medium interfecta, deglutita, mirè ejusmodi dolores & promptè compescunt: nec minorem obtinent in hanc rem virtutem, baccis juniperi: quæ in hujusmodi affectibus præscribi solent.

Zinziber
& eius præ-
prietates.

Aet. test.
serm. 1.

Zinziber proximè accedit ad naturam piperis, veruntamen crassioris est substantiæ, quo fit ut minùs penetret, suasque operationes tardiores habeat: piper verò promptius agit, ut quod longè tenuiorum sit partium, quàm Zinziber. Quod ab Aetio & Orisibasio confirmatur his verbis: Zinzi-

ber radix validè calefacit, sed non primo Oris. mal. statim occursu ut piper, quamobrem minus tenuium partium, quàm piper esse censendum est. Quin & ipsum zinziber virtutis salis aronici particeps est, ut quod pugnat & vellicet linguam, atque idcirco vim discutientem habeat, attenuantem & aperientem, profuturumque obstructionibus & doloribus hepatis expediendis, nec non quartanis, & aliis id genus morbis proffigandis. Duplicem describit antidotum Myrepsus, Myr. lib. de zinzibere inscriptam: ultimamque dicit, apoplexiis, maniacis, & insanientibus & quartanariis esse utilem. Ex eo chymici extractum quoddam diaphoreticum ac diureticum admirandæ virtutis præciunt, quod suo loco depingemus.

Caryophylla, pinguiora, ac olea-
ginosiora sunt superioribus aromatis, nec non magis calefaciunt. Eorum tamen oleum crassiorum est partium inter alia olea aromatica, quo fit ut statim fundum aquæ petat, cum alia olea aquæ supernatare soleant. Hinc oritur tanta illius caliditas, tanquam diuturna, ut propemodum vim causticam possideat. Eius usus est in doloribus dentium. Quod si intrò assumendum est, vel aliquot eius guttæ electuario alicui solidoad miscentur, citra ignem, vel ex ejusdem guttis aliquot tabellæ jam concinnatæ perfricantur extrinsecus ex penna, adversus cruditates, flatum & incoctiones imbecillis ventriculi, cujus promptum utique præstansque remedium est.

Nuxmoschata inter alia aroma-
ta, omnium est temperatissima, & schata.
impri-

Cinnamomum. imprimis stomachica, ex qua oleum expreffum & deſtillatum, eoſdem caryophyllorum uſus, in medicina præſtat.

Cinnamomum, Gallis *Canella*, tenuium admodum partium eſt, hinc fit ut omnium minimè aliorum aromatum calefaciat: at cum adjunctam ſibi poſſideat adſtringēdi facultatem, impar eſt ſolum perfectè condiendo ferculo, & aromatizando: quod per ſe & ſolum præſtat piper, nullius alterius auxilio indigens: At aliis aromaticis ex debita proportione admixtū cinnamomum, compoſitiones reddit admodum ſuaves & palato gratas, ſalubrioresque, quàm quæ ex aliis concinnantur.

Seorſim tamen & eo utuntur ſolo coqui in quibuſdam condimentis. Interſigunt enim eo aliquos fructus, ut ſunt pyra & poma, quæ poſtea cum aqua & ſaccharo condiuntur: quemadmodum Gallus Indicus & nonnullæ aliæ aves caryophyllis circumquaque configi ſolent. Cinnamomum porrò ad vina etiam hippocratica, ut vocant, componenda præ aliis aptiſſimum eſt, adjecta ſacchari ſufficiente quantitate: à quo hippocraticū dulce ac gratum redditur, quo magna utilitate, cum propinatur, ſtomachus imbecillus hyeme mediocriter incaleſcit & corroboratur.

Diſcimus ex chymia, varias quarum cinnamomatatum ſpecies, quas cancellæ aquas vulgò vocant, conficere: quarum uſus eſt frequens & quotidianus: quin & ex cinnamomo extrahitur oleum tenuium partium, car-

diacum admodum, ſtomachale & corroborans, ſed exigua admodum prolicetur quantitas: quod hoc oleum uſque ad eò æreum ſit & ſubtilium partium, ut non niſi ſolerti ingenio, ab aqua ſua ſecerni & ſeparari queat. Quo fit ut rarò oleo extrahendo immotentur artifices: At varias cancellæ aquas in ejus locum ſupplent, quæ corroborando cordi, ſtomacho, omnibuſque aliis nobilibus partibus inſerviūt: quin & deliquiis, ſyneopis, & lipothymiis accolicis affectibus ſummo uſui ſunt. Conducunt etiam gravidis mulieribus, ad partum accelerandum. Epilepticis & apoplecticis ſuos paroxyſmos arcent, cerebroque deperditam lucem reſtituunt. Harum conficiendarum methodum in pharmacopœa variis modis docuimus: ut & varia alia quæ ex cinnamomo concinnantur remedia: Quin & ex corpore cinnamomi ejuſque ſubſtantia terreſtriore, rationem indicabimus, qua in ſigneſtypticum medicamentū proliciat, quo fluxus omnes, vel dyſenterie etiam ipſæ, ſiſti queant.

Trajani & Antonini temporibus, imò etiam imperante Severo, à quo Galenus juſſus eſt theriacam componere, ut ipſe ſcribit, oportuit illum, uti, in defectum alterius, cinnamomo à temporibus Trajani aſſervato: unde patet, quàm rarum vel tunc temporis jam eſſet cinnamomum. Idcirco mirandum non ſit, ſi noſtris temporibus creamus: cujus locum tamen noſtra canella commode ſupplere poſſit, cum vel ipſi veteres ſua remedia capſa condierint.

Proprietates cinnamomi.

Aqua cinnamomi? Oleum eiusdem, & eorum virtus in medicina.

Tom. II.

K

Myre-

Lib. de Antidotis.

dolorem omnem sedat, febres extinguit, & colicam omnem affectionem compescit, ut scribit etiam *Actuarius*, qui *libro 5. meth. medendi*, antidotum præscribit ex tribus piperibus conformatam, utilem, ut asserit, ventriculis infirmis, adversum ructus acidos, febrem quartanam, jecoris affectiones, inflationes, & tussis. Eandem depingit antidotum *Nicolaus Myrepsus*, quam iisdem morbis affirmat esse opportunissimam.

De Antid. sect. prima. cap. 16.

Remedium contra febres intermittentes.

Multi hodie in præstantissimum & promptissimum tertianæ febris remedium habent, oleum, quod chymica industria ex pipere elicitur, cujus aliquot guttæ, ex aliquo idoneo liquore exhibentur: hujus olei vis est, tartarum, in quo seminarium morbi continetur, dissolvere, ac solutum per urinas aut sudores discutere, ut ex eo quam elegantissimæ ac certissimæ curæ præstentur, prout quotidianâ demonstratur experientiâ. Vt status est etiam piperis usus, adversus dolores & inflationes stomachi. Ejus enim tria grana vel integra vel per medium interfecta, deglutita, mirè ejusmodi dolores & promptè compescunt: nec minorem obtinent in hanc rem virtutem, baccis juniperi: quæ in hujusmodi affectibus præscribi solent.

Zinziber & eius præsertates.

Aet. tert. form. 1.

Zinziber proximè accedit ad naturam piperis, veruntamen crassioris est substantiæ, quo fit ut minùs penetret, suasque operationes tardiores habeat: piper verò promptius agit, ut quod longè tenuiorum sit partium; quam *Zinziber*. Quod ab *Aetio & Orribasio* confirmatur his verbis: *Zinzi-*

ber radix validè calefacit, sed non primo Orib. mor. statim occurru ut piper, quamobrem minus tenuium partium, quam piper esse censendum est. Quin & ipsum zinziber virtutis salis aronici particeps est, ut quod pugnat & vellicet linguam, atque idcirco vim discutientem habeat, attenuantem & aperientem, profitque obstructionibus & doloribus hepatis expediendis, nec non quartanis, & aliis id genus morbis profligandis. Duplicem describit antidotum Myrepsus, de zinzibere inscriptam; ultimamque dicit, apoplexiis, maniacis, & insanientibus & quartanariis esse utilem. Ex eo chymici extractum quoddam diaphoreticum ac diureticum admirandæ virtutis præcipiunt, quod suo loco depingemus.

Caryophylla, pinguiora, ac oleaginosa sunt superioribus aromatis, nec non magis calefaciunt. Eorum tamen oleum crassiorum est partium inter alia olea aromatica, quo fit ut statim fundum aquæ petat, cum alia olea aquæ supernatate soleant. Hinc oritur tanta illius caliditas, tanquam diuturna, ut propemodum vim causticam possideat. *Eius usus est in doloribus dentium. Quod si intro assumendum est, vel aliquot eius guttæ electuario alicui solidoadmiscentur, citraignem, vel ex ejusdem guttis aliquot tabellæ jam concinnatæ perfricantur extrinsecus ex penna, adversus cruditates, flatum & incoctiones imbecillis ventriculi, cujus promptum utique præstansque remedium est.*

Nuxmoschata inter alia aroma-
ta, omnium est temperatissima, &
impri-

Cinnamomum. imprimis stomachica, ex qua oleum expressum & destillatum, eisdem caryophyllorum usus, in medicina præstat.

Cinnamomum, Gallis *Canella*, tenuium admodum partium est, hinc fit ut omnium minimè aliorum aromatum calefaciat: at cum adjunctam sibi possideat adstringēdi facultatem, impar est solum perfectè condiendo ferculo, & aromatizando: quod per se & solum præstat piper, nullius alterius auxilio indigens: At aliis aromatis ex debita proportione admixtū cinnamomum, compositiones reddit admodum suaves & palato gratas, salubrioresque, quàm quæ ex aliis concinnantur.

Seorsim tamen & eo utuntur solo coqui in quibusdam condimentis. Interfigunt enim eo aliquos fructus, ut sunt pyra & poma, quæ postea cum aqua & saccharo condiuntur: quemadmodum Gallus Indicus & nonnullæ aliæ aves caryophyllis circumquaque configi solent. Cinnamomum porro ad vina etiam hippocratica, ut vocant, componenda præ aliis aptissimum est, adjecta sacchari sufficiente quantitate: à quo hippocraticū dulce ac gratum redditur, quo magna utilitate, cum propinatur, stomachus imbecillus hyeme mediocriter incalcescit & corroboratur.

Discimus ex chymia, varias quarum cinnamomatarum species, quas cancellæ aquas vulgò vocant, conficere: quarum usus est frequens & quotidianus: quin & ex cinnamomo extrahitur oleum tenuium partium, car-

diacum admodum, stomachale & corroborans, sed exigua admodum prolicetur quantitas: quod hoc oleum usque ad eò aëreum sit & subtilium partium, ut non nisi solerti ingenio, ab aqua sua secerni & separari queat. Quo fit ut rarò oleo extrahendo immotentur artifices: At varias cancellæ aquas in ejus locum supplet., quæ corroborando cordi, stomacho, omnibusque aliis nobilibus partibus inserviūt: quin & deliquiis, syneopis, & lipothymis ac colicis affectibus summo usui sunt. Conducunt etiam gravidis mulieribus, ad partum accelerandum. Epilepticis & apoplecticis suos paroxysmos arcent, cerebroque deperditam lucem restitunt. Harum conficiendarum methodum in pharmacopœa variis modis docēbimus: ut & varia alia quæ ex cinnamomo concinnantur remedia: Quin & ex corpore cinnamomi ejusque substantia terrestriore, rationem indicābimus, qua in signe stypticum medicamentū proliciatur, quo fluxus omnes, vel dysentericæ etiam ipsæ, sisti queant.

Trajani & Antonini temporibus, imò etiam imperante Severo, à quo *Galenus* jussum est theriacam componere, ut ipse scribit, oportuit illum, uti, in defectum alterius, cinnamomo à temporibus Trajani asservato: unde patet, quàm rarum vel tunc temporis jam esset cinnamomum. Idcirco mirandum non sit, si nostris temporibus creamus: cujus locum tamen nostra canella commode supplere possit, cum vel ipsi veteres sua remedia eâ ipsâ condierint.

Lib. de Anisodis.

Proprietas: cinnamomi.

Aqua cinnamomi? Oleum eiusdem. & eorum virtus in medicina.

Tom. II.

K

Myrc.

lib. de An-
tid. sect. 1.
cap. 40. 67.
467.

Myrepsus quatuor describit antidotos cinnamomi : quarum unam dicit aduersus stillicidium urinæ , & calculosos , nec non ad omnia vesicæ mala facere , ita ut lapides conterat ac expellat , ut totidem scribit verbis : *Alteram* vocari dicit ab Italis , *manum dei* : quamque scribit esse præstantissimam , aduersus cordis deliquia , & corporis imbecillitatem , si ex vino optimo propinetur . Huic *tertiam* : annectit doloribus stomachi & vomitibus succurrentem . *Quartam* : verò solutivam esse vult , & tussientibus , pleuriticis , ac abscessu correptis , destillationi , jecoris , lienis , & viscerum obstructioni succurrere , ac , ut ipse infert , totius corporis sanitatem efficere . Qui autem ingredientia compositionum istarum antidotorum excutiet , & cum simplicibus aquis cinnamomi committet , quas in pharmacopœa nostra dabimus : quique de earum effectis sanam pronunciare volet sententiam , aperte cognoscet , quanta ars chymica ornamenta & virtutes remediis conferat spagyricè preparatis : quanti que idcirco fieri , inquiri & addisci , debeant : non autem indignè nimis contemni , aut prorsus damnari !

Procus.

Restat , ut adhuc pauca de *croco* differamus , quo Germani pluribus in locis , non solum in ciborum condituram utuntur , sed externam etiam panis crustam eo tingunt : vim habet cor exhilarandi : stomachum & partes nutritioni dicatas roborandi : obstructions hepatis & lienis solvendi . In jusculis item cum radici-

bus aperitivis sumptus , mensium suppressionem promouet : somnum præterea conciliat . *Sed à nimio eius usu maximè cavendum : nec dosis unam , aut duas , ad summum , drachmas excedere debet : ne à summa eius vi narcotica , cerebrum nimis offendatur : aut interdum etiam mors ipsa inferatur .*

C A P. XIII.

De cibis tam alimentosis , quam medicamentosis .

HActenus de omnis generis alimentis , herbis , fructibus , carnibus & piscibus , vitæ hominis sustentandæ ac fovendæ necessariis : nec non de vario eorundem apparatu , satis abundè diximus . Scio aliquos fore , qui hic nimium meum accusabunt indagandi studium , & tantam alimentorum diversitatem ac multitudinem , sanitati potius inimicam quàm congruam improbabunt : hic præfertim , ubi propositum est , de ea vendicatione differere , quæ in recto alimentorum usu consistat . Sed jam alibi huic objectioni satis fecimus , clareque ostendimus : finem præcipuum instituti nostri fuisse , non describere saltem particularem quandam victus rationem , sed universale aliquod Diæteticon , quo ea omnia huic negotio necessaria in genere includerentur .

Propositis igitur variis illis alimentorum generibus , variisque illorum apparandi modis : non idcirco abusum illorum approbamus : sed in illis ,
sobrie-

sobrietatem servandam omninò censemus : cum & ipsa natura omne aversetur nimium ; paucò verò & exiguo sit contenta. Quod & *Plinius* his innuit verbis ubi scribit *saluberrimum cibum esse simplicissimum.*

De horum autem coquendi apparatusque artificio, si quis obijciat, hoc potius coquum decere, quàm medicum ; respondeo, non esse ad eò indignum medico, si, urgente necessitate, cibos ipsemet præparet, ad appetitum prostratum recuperandum. Si verò hanc rem vilem esse & indecoram, ad artemque culinariam pertinere, ulterius cavillettur ; ipsi obviam eundo opponimus exempla tot amplissimorum clarissimorum virorum, principum, senatorum, Philosophorum, aliorumque ex antiquis celebriorum, qui hoc nomine passim commendantur, quòd culinariæ artis periti non solum fuerint, sed & ipsi ferculis præparandis manum admoverint. Tanta est hujus artis dignitas, ut, ut vir quidam doctissimus testatur, tanta est ejusdem necessitas, ut sine illa, convalescere ex morbis, vix valeamus ; neque etiam sine eadem, bona frui valetudine : quod vel lippis & tonforibus notum est. De cujus præterea dignitate, apud veteres probatissimos quoque auctores, tam Græcos, quàm Latinos, passim literis proditum est. Testis est *Homer. in Iliad.* qui non solum *Thrasimedem* filium *Nestoris* introducit hujus artis peritum : sed *Achillem* etiam magnum illum & fortem herocem, quem

constringit, epulas propriis ipsius manibus præparasse : quibus convivio lauto admodum & splendido excepturus erat *Vlysses*, *Ajacem*, & *Phœnicem*, tres illos invictissimos Duces, qui pacis reconciliandæ causâ cum *Agamemnone*, ad eum venerant.

Cum igitur in superioribus nihil de iis prætermisum videatur, quæ mensis ab omni generis cibis probè instruendis, sunt necessaria, ad eò ut homines sani, tam inferioris, quàm superioris conditionis, commodè & sufficienter tractari queant, nunc reliquum esse videtur, ut antequam huic tractationi finem imponamus, ægrorum etiam rationem habeamus, ipsisque congruis esculentis ac poculentis prospiciamus : quòd tam ægri, quàm sani, aliquid utilitatis ex nostro labore percipiant.

Nonnullis ægrotantibus, ob affectus acutissimos, quibus conflantur, in momento perit omnis appetitus : ad eò ut sæpenumero vix vel minimam panis portiunculam deglutire queant. Alij verò chronico aliquo morbo detenti, non ad eò fiunt in appetentes ; hi eduliis gratis, quibus ipsi delectantur, quæque facillimo labore in ventriculum ingeruntur, sunt reficiendi : ita tamen, ut & eadem tam alimenti, quàm medicamentivires habeant. Hujus generis sunt varia biscocta & placentæ : veluti pastæ regales, lacamygdalinum, hordeatum, frumentatum, pultes, panatellæ, & similia, quæ omnia in panis vicem offeruntur : non secus

ac gelatinæ, consummata, restaurantia, & expressa, carniū loco exhibentur.

Non præter instituti rationem facturi sumus, si horum præparandorum formulas annexerimus: initium facientes ab iis, quæ panis vicem suppleant. Est enim panis præcipuum nutritionis fundamentum, & primum vitæ conservandæ fomentum.

Vt igitur modum biscocta conficiendi tradamus, ab illo ordiemur, quod omnium delicatissimum & optimum est, vulgò Regiæ biscoctum appellatum: quod Lutetiæ frequenter, opulentiorum mensis inter bellaria apponitur.

*Biscoctum
Regiæ.*

℞. Farina albisima, & ab omni fursure optimè repurgata unc. xij. sacchari albisissimi unc. sedecim: ovorum N. xij. è quorum tribus vitelli separandi sunt, ne massa nimium flavescat: adde anisi & coriandri, quantum voles, omnibus mixtis & probè agitata fiat massa liquidior: quidam addunt paululum fermenti. Massa particulas excipe cuculis parvis, ex papiro factis, aut ex ferro albo: quas in furno mediocriter calefacto reponè: post sufficientem coctionem tollantur cuculi: & massa foliis chartarum exposita, ad lentum calorem in eodem furno reficetur. Biscoctum hoc, loco calido ad usum servatur, & offertur in appetentibus, qui quæ alium cibum difficulter assumunt. Nam infusum cum aqua vel ptisana, vel vino puro, aut multa aqua diluto, aut alio quovis liquore, & ori ad motum, liquescit, nulloque negotio in ventri-

culum descendit, & ægrum ita nutrit atque sustentat.

Aliud est biscocti genus: quod Hispanicum dicitur: quodque secundum bonitatis locum tenet: cuius præparandi modus hic est:

℞. Farina, & sacchari albiss. Biscoctum lib. j. ovorum N. xv. paulatim misce, Hispanicè benè multumque agitando: adde anisi & coriandri, quantum voles: fiat massa liquidior: qua in fornacula ferrea, minori vel majori, pro instituta ratione, aliquantulum detineatur: dein in furno calefacto sufficienter coquatur: & cocta in laminas secetur tenuissimas: quæ rursus igni reficandæ causa admoveantur. Biscoctum hoc, sua bonitate, ad primum illud proximè accedit.

Præparatur porro aliud biscocti genus, Gallis dictum *Biscuit filé*, quod conficitur hoc modo:

℞. Farina optima lib. semis, sacchari albissimi uncias quatuor, quæ cum tribus aut quatuor ovis in massam redigantur: hæc diu & sufficienter elaborata in filorum vel chordarum modum distrahatur, & variè pro cuiusvis arbitrio intertexatur: papyropostea exposita, coquatur in furno. Hoc biscoctum vulgare est, & tam saporis bonitate, quam pretij valore, à prædictis longè superatur.

Omnium infimum biscoctum habetur Lotharingicum, ut vocat: quod fit in hunc modum:

℞. Farina optima lib. j. sacchari uncias quatuor: coriandri, anisi, quantum voles: ovorum N. quatuor & aqua quan-

quantum sufficit: fiat massa, ex qua formetur panis, qui in furno coquatur. Sufficenter coctus dissecetur in frusta quatuor aut plura, quæ in eodem furno, chartæ superposita, usq; ad justam exiccationem denuò coquantur.

Biscoctum commune.

Nolo his biscoctis annumerare illud commune, quo utuntur, qui peculiarem diætam, uti vocant, observant, sive in cura luis Venereæ, aut alterius alicuius affectus gravissimi ac inveterati. Quod biscoctum plerumq; ex pane cibario conficitur, cui inter pinifendum semina anisi & fœniculi adduntur; ex quo postea panes minores formati, recoquantur. Hoc biscoctum convenit tantum iis, qui præter firmam & integram dentium constitutionem, bonum etiam appetitum habent. In acutis verò morbis, biscocta saccharata, & ea, quæ faciliè in liquorem transeunt, præ cæteris locum habent.

Panis Martij.

Est panis Martij species, Gallis maquaron dicta: cuius conficiendi modus est ut sequitur:

Re. Amygdalarum dulcium, in aqua maceratarum, & decorticatorum libr. j. quæ optimè tuse in mortario, aqua rosarum irrorentur: adde sacchari libr. j. omnibus probè agitati, fiat massa: quæ in patina stannea sensim coquatur, idq; in furno tepido: ex qua mediocriter cocta, formentur frustula, pollicis magnitudinem referentia: quæ chartæ exposita denuò coquantur in eodem furno per hora quadrantem. Postea sublata à chartis in loco calido servantur ad usum. Aliquæ admiscent modicum tragacanthi,

& duo vel tria albumina ovorum, ut magis eleventur & intumescant, maioremq; tum albedinem, tum bonitatem acquirant. Boni sunt & salubris nutrimenti, & imprimis conducunt phthificis, asthmaticis, tabidis, & inveteratâ tussi, aut quovis alio thoracis malo laborantibus. Mensis lautis quoque probellariis apponuntur. Sunt enim gratissima, sanitatiq; utilissima.

Fiunt quoque diversa placentarum genera. Sed sufficiat nobis unum tantum, quod nobis videtur & optimum & saluberrimum, hîc apposuisse: cuius compositio ita se habet:

Re. Ovorum N. quatuor aut quinque, panis medullam infriatam: sacchari unciam semis: salis modicum; omnibus probè mixtis & agitati fiat massa, quæ in patina argentea, cum uncia una butyri reliquati, calidissimi & optimè despumati, coquatur:volvendo & revolvendo in utrumq; latus, ut omni ex parte benè ac sufficienter decoquatur. Quibus factis gratus & deliciosus, omnibus ferè ægrotantibus exhiberi potest.

Quamvis varia quoq; sint genera placentarum, quas Galli tourtres & tartres appellant, quæ divitum plerumq; mensis secundis apponuntur; tourtres & tartres tamque sanis quàm ægris plurimum conducunt: nos tamen hîc unam tantum atq; alteram earum componendarum formulam præscribimus, quæ ad prostratum appetitum revocandum maximè faciunt. Ordinem itaque ab illis, quæ ex herbis parantur: quibus magis delectantur plerique, quàm aliis ex fructibus paratis. Italis potissimum gratæ sunt eadem: nec

Kij; non

Placenta Gallis gaussteaux.

Alia placentarum genera Gallis tartres.

non hoc tempore Gallis, Compositio illarum est, ut sequitur :

Placenta ex herbis : Gallis tourtre de herbe. *Rx.* Betas, in aqua coctas, & minutim incisas ; butyroq; frixas, admisce tres aut quatuor vitellos ovorum : sacchari, cinnamomi pulverisati, nucleorum pini, & uvarum passarum, quantum voles, & parum salis communis : Quæ omniaprobe invicem mixta, intra massale tenuissimum adaptentur, inq; furno medio criter calido coquantur.

Vt gratius & delicatius evadat massale, illud ex farina albissima, ovo uno & modico butyri componendum est : cui quidam tantillum sacchari, & fermenti ad ipsi magnitudinem (est enim fermentatio omninò necessaria) adjiciunt.

Placenta ex pomis. *Gallis* tourtres de pommes. *Placenta ex pomis* untur :

Rx. Poma, Gallis rambons dicta, vel quæ sunt omnium mitissima, minutim concisa, quibus adde paululum sacchari & cinnamomi contriti. Postea hæc omnia intra massale adaptata, uti supra, in furna coquantur : adjiciunt nonnulli uvas passas, & nucleos pini ad libitum.

Alius modus. *Modus alius componendi eadem placentas.*

Rx. Dicta poma, vel similia, frustulatum concisa : quæ post separationem nucleorum sive seminum internorum, massa in tenuissimum quasi folium redacta circumdabis, ita tamen, ut superior massæ pars, post sufficientem coctionem elevari possit : pomis autem undique rectè aptatis, adde sacchari, cinnamomi, quantum voles, & tantillum aquæ rosarum : & reposito massæ operculo, in furno, leviter saltem calefacto, reponuntur.

Eodem modo placenta ex piris optimis præparantur.

Placenta ex lardo, quas Galli vocant *tourtres au lard*, sunt omnium delicatissimæ & optimæ : quæ opulentorum primis plerunque mensis offeruntur : quarum parandi modus est, ut sequitur :

Rx. Lardi, neutiquam rancidi, culto minutim incisi, & aqua rosarum sæpius loti, & in mortario marmoreo minutissimè triti, sesquiunciam, amygdalarum dulcium decorticatarum N. duodecim : quæ simul cum lardo iterum terantur : affundendo modicum aquæ rosarum : adde duos aut tres vitellos ovorum, cinnamomi triti, & sacchari, quantum voles. Hæc omnia debite permixta intra massam tenuissimè extensam adaptanda sunt : dein coquenda. Hanc placentam gustu suaviorem reddes, limoschi duo grana in tantillo aquæ rosarum dissolveris, & pennâ, hac aqua, intinctâ, mixturæ huius superficiem illiniveris.

Præparatur quædam compositio ex lacte, Gallis *crefine* dicta, quæ se habet instar communis cuiusdam materiæ, ex qua diversigenis placenta, *tourtres* & *tartres* Gallis dictæ, conficiuntur : eius componendi modus talis est :

Rx. Lactis mensuram Parisiensem unam, quod in ahenule bullire sinas : intereâ necesse est, ut paratam habeas sequentem compositionem :

Rx. Ovorum N. sex è quibustria tantum à principio probe agitentur : his admisce farina uncias duas aut tres : mixtura super adde reliqua tria ova sufficienter

cienter agitata, ut compositionis substantia evadat liquidior. His omnibus probe invicem mixtis, totum cum lacte supradicto ebulliscente infunde; cochleari ligneo id continuè agitando: postea intercoquendum adde butyri libræ quartam partem, decoctionem ad ignem lentum continuando, quoad ad pultis consistentiam redigatur. Ex hac compositione confici possunt omnis generis placentæ, velex admixtionefacchari, cinnamomi minutim triti, aliorumque similibus, prout cuique videbitur. Dicta compositio massali tenui includatur, & pro cuiuslibet arbitrio, inde variæ parentur placentæ.

Placenta ex fructibus, Gallis tartres des fructs. Fiunt præterea placentæ, Gallis tartres ex groiselles, cerasis, uvis immaturis, præcocibus, & aliis fructibus acidulis: quæ non solum grati sunt saporis, sed utiles etiam omnibus inappetentibus. Sic etiam aliæ ex pistaceis, nucleis pini, & uvis passis componuntur satis delicatæ, & ad eò frequentes, ut opus non sit, hic in illis describendis diu immorari.

Pasta Regia ad phibitum. Pasta regales hoc modo parantur:

℞. Amygdalarum dulcium decorticatarum, nucleorum pineorum, pistaciorum, ana uncias quatuor, aut amplius: seminum cucumerum, cucurbitarum, mundatorum uncias duas: tere optime in mortario, irrigando massam aquâ rosarum: adde sacchari uncias duodecim, penidii uncias duas: gummi Arabici uncias tres: amyli unciam unam: omnibus ex arte agitatis, & invicem mixtis, fiat liquidior massa: ex qua

fiant tabellæ ad formam tabellarum manus Christi, vel pineolari: aut placentula: coquanturq; ut artis est.

Alius modus pastæ regalis præparandæ præstantior, & viribus exhaustis reparandis utilior:

℞. Pulpæ caponis assi, & perdicum assatarum: carnum testudinum, cancrorum fluviatilium, in vino albo lotarum; & in aqua hordei decoctarum: ana uncias quatuor: adde pinearum recentium mundatarum, in aqua rosarum tepida per quatuor horas infusarum, uncias tres: amygdalarum dulcium decorticatarum, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, ana uncias duas: panidiolum sesquiunciam: pimsantur omnia fortiter in mortario marmorea; dein per Setaceum cum aqua rosarum trajiciantur: addendo sacchari albisimi in aqua tussilaginis & rosarum dissoluti lib. unam: sacchari candi uncias duas, gummitragacanthi drachmas tres: Decoquantur ad ignem lentum ad convenientem glutinationem: & cum refrigerescere cœperint, adde margaritarum preparat. & corallorum preparat. ana semiunciam. Ex qua compositione pasta formari possunt, minores vel maiores, prout videbitur: quæ iterum coquenda sunt, ad sufficientem usque decoctionem & exiccationem. Hic cibus plurimum confert phthificis, tabidis, peripneumoniacis, & quicunq; restaurantium auxilio opus habent.

Iuxta hanc formulam, tanquam *Pasta regalis* exemplaris loco propositam, poterit *les. ad diversi generis affectus.* verus ac peritus medicus alias diversis generis componere: quibus ea addenda, quæ morbo, cuius curationem

Alia methodus pastæ regalis prioris præstantior.

Pasta regalis les. ad diversi generis affectus.

nem suscepit, conveniunt: verbi gratia in *asthmate*, ubi expectoratio requiritur, addet pulverem resumptivum, diatragacanthum frigidum, pulverem diatragacanthi, faccharum violatum, diapenidium, & similia. In *phthisi* aut ulcere pulmonum, addenda erunt detergentia, exiccantia, & agglutinantia: ut sunt corallis, mucilago seminum cydoniorum, terra sigillata, pulveres radices consolidæ maioris, tormentillæ, seminis berberis, & imprimis faccharum rosatum: quo solo remedio Herulanus & Valescus (post Avicentiam) curasse, & integræ sanitati restituisse multos phthificos deploratissimos scriptis testantur.

Accedamus nunc ad alia nostra alimenta medicamentosa, in ægrorum usum proferenda: inter quæ Amygdalina, hordeata, frumentata, pultes, & panatellæ, omnium maximè in usum veniunt; quæ brevissimè tantum, utpotè omnibus nota, perstringemus: idque propter juniores inprimis medicinæ studiosos, aliosve rudiores: quibus solis operam nostram, hac in parte destinatam volumus.

Lac amygdalinum sic fit:

Lac amygdalinum.

℞. Amygdalarum decorticatarum uncias quatuor, sem. cucumerum, melonum, mundatorum ana unciam unam. Semina cum amygdalis, in aqua rosarum, horis tribus aut quatuor macerata, & in mortario trita exprimantur per setaceum cum sufficienti aque quantitate: Addatur sacchari albisimi, quantum pro ægri natura postulat. Alij enim aliis plus delectantur saccharo. De-

coque in lebece aut patina argentea, ad lenrum ignem, donec satis fuerit.

Hordeatum fit hoc modo:

℞. Hordei mundati uncias iiii. *Hordeum cum.*
coque in ollula, affundendo inter coquendum jus optimum ex capone: in quo suo tempore lactuca, borrago, acetosa, portulaca, incocta fuerint. Hordeum ita coctum per spatium sex aut septem horarum ad minimum; & optime tritum, trajice cum jure illo per setaceum, & in patinam effunde absque alia additione. Quidam (ut albius & gustui gratius reddatur hordeatum) addunt terendo hordeo, amygdalarum decorticatarum unam aut alteram unciam.

Alii hordeum mundum exiccant, *Alium modus faciendi hordeati.*
in furno, ex coque farinam conficiunt, que per integrum annum reservari potest: ex qua cum jure prædicti pulvis hordeatum conficiunt, omnia coquendo, ut supra.

At si provocandus sit somnus, *Hordeati tale paretur hordeatum somniferum.*
tale paretur hordeatum somniferum:

℞. Hordei mundati, accuratè vel cum prædicto jure aut simplici aqua cocti, uncias quatuor, amygdalarum dulcium uncias duas: quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, ana semiunciam, seminis papaveris albi drachmam unam. Amygdala & semina macerentur per duodecim horas in aqua lactuca; dein una cum hordeo, ut supra, cocto, optime terantur in mortario marmoreo: & transcolantur per setaceum, addendo sacchari, quantum sufficit, coquantur secundum artem, & exhibeatur hora somni, tale pifinarium vel hordeatum, ut vocant.

Fru-

Frumenta-
ta.

Frumenta fiunt cum tritico optimo, mundato, non aliter ac hordeatum: quod triticum diu in aqua simplici aut lacte coctum, in mortario marmoreo terendum est, addendo aliquot amygdalas: dein trajiciatur per setaceum, & coquatur ad pultis consistentiam: addendo grana aliquot salis, & sacchari quantum voles.

Aliud fru-
mentatum.

Ut magis nutriat, addatur pulpa caponis unius cocti, minutim incisa: & cum jusculo optimi caponis coquatur: dein pinsatur, & transcoletur, & rursus coquatur ad pappam consistentiam.

Pappa.

Pappa præparatur cum farina albißima, quæ dissolvi debet in sufficiente quantitate lactis: omnia decoquendo in lebere, usq; ad justam consistentiam. Quidam addunt vitellum ovi, & sacchari ad libitum.

Panatella
pro diebus
sarcoticis.

Panatellæ confectio talis est:

℞. Medullam panis albi, infunde cum jure caponis per unam aut alteram horam, & per setaceum trajice, addendo vitellum ovi unius, & parum sacchari: Coque usq; ad justam consistentiam. Diebus asarcis pro jure caponis infundatur panis cum lacte.

Panatella
pro diebus
asarcis.

Alius panatellæ conficiendi modus:

℞. Medullam panis candidissimi minutim infriatam, & probe in patina argentea super carbones exiccata: infunde cum jure caponis, diebus nempè sarcoticis; aut cum lacte, diebus asarcis: coque in ollula, super infundendo continuo jus caponis, vel lac, usq; ad perfectam decoctionem: Hæc panatella ægris quovis tempore porrigi potest.

Edulium
album.

Restat edulium album, Gallis

Tom. II.

blanc mangé, cuius præparatio varia est: sed optima in hunc modum conficitur:

℞. Farinæ orizæ, semilibram: infunde cum lacte: accipe præterea pampam integram caponis cocti: amygdalarum n. 24. terantur in mortario, addendo orizæ farinam cum lacte infusam: mixtis & trajectis omnibus per setaceum: adde sacchari ad libitum: coque, subinde mixturam agitando cochleari vel spatula lignea, usq; ad consistentiam pappæ.

Hæc igitur sunt varia illa eduliorum genera, locum panis tenentia, quæ in usum agrorum, aliorumque qui inappetentes sunt, producenda duximus: medici periti partes sunt, ut in iis delectum instituat, & pro ratione morbi aut symptomatis, nec non temperamenti ac naturæ aërotantis, legitime omnia administret.

Quæ ex carnibus edulia parantur, ægris salubriora, & utiliora sunt omnis generis juscula, consummata, restaurantia, expressa, & gelatina.

Remedia
alimentosa
ex carni-
bus.

Inter juscula alia sunt minus, alia plus nutrientia. Quæ minus nutriunt, parantur ex pullis gallinaceis, & pauca vitulina: additis pro temporis occasione, ex herbis, endivia alba, acetosa; borragine, portulaca, & lactuca: Hæc sunt juscula, quæ ægris in morbis acutis offeruntur, ubi tenuis victus ratio requiritur, juxta Hippo-
cratem, ut in febribus ardentibus & continuis, inflammationibus internis, & similibus affectibus.

Lib. 1. A-
phorif. &
lib. de vit.
rat. in
morb. acut.

In diuturnis autem, seu chronicis morbis, juscula magis nutrientia exhibenda sunt; qualia sunt, quæ parantur

L

ex ca-

ex capone aut pullis gallinaceis, vervecina & vitulina: quibus in morbis calidis, addendæ sunt refrigerantes illæ herbæ prædictæ: in frigidis verò locum tenent petroselinum, hyssopus, thymus, amaracus, mentha, salvia, & alia huius generis.

Consummata.

Consummata inter ea, quæ optimè nutriunt, primas tenent: & ob hanc causam, longis & diuturnis morbis imprimis conveniunt: nec non iis, qui viribus exhaustis prorsus languent: parantur ex capone, vitulina & vervecina: quæ carnes longa coctione adeò consumuntur, ut in minutissimas dissolvantur particulas: cum quibus jus per linteum fortiter exprimitur: pinguedo quæ supernans inde vel pennâ, vel oris flatu scernitur. Refrigeratum in gelatinam congelatur, & in patina ad ignem lentum resolvitur: cuius quatuor aut quinque cochlearia ægris exhibentur, singulis quatuor horis semel: præsertim si alimenta solidiora assumere nequeant.

Error vulgari de vervecina.

Nonnulli ex errore populari, in febribus usum vervecinæ improbant, idque ob nimiam, ut dicunt, eius calefaciendi facultatem. In quorum opinione refellenda nolo hic diutius immorari: siquidem eandem supra refutavimus. Sed consummata sine vervecina paranda, & in eius locum vitulinam poplitariam assumendam censemus: non quidem propter erroream illam opinionem, pridem à nobis explosam, sed propter saporis insuavitatem, qua vervecina stipata est, quæ ex ægroto inappetentior em aliàs redderet.

Restaurantium varia sunt genera. A nonnullis præparantur ex capone, phasianorum, perdicum carnibus minutim incisus, & per alembicum in liquorem destillatis: cui quidam addunt flores borraginis, buglossæ, rosmarini, margaritas, corallo, & species cordiales: quod tamen minimè probandum puto. Nam nihil præter phlegma inde destillatur, siquidem gluten illud alimentosum, in quo recondita manet omnis nutriendi vis, per alembicum non transcendit: adeò ut ii, qui restaurantia hoc modo ex carnibus destillatis parant, in vanum potiùs laborent, quàm ut momentaliquid conferant ad hominis sanitatem conservandam.

Vera igitur restaurantia, juxta sequentem formulam præparanda sunt:

Re. Caponem duorum aut trium Optimorum annorum, deplumatum & exenteratum: restauran- quem collo, aliis, & pedibus resectis, in fru- tium præ- sta minuta discinde: porrò accipe unam parandorū modus. aut duas perdices, coxam vervecinam, aut vitulinam: Hæ carnes omnes minutim incisa & invicem commixta, mace- rentur per 12. horas in vino albo: Indan- tur postea in phiolam vitream, addendo cinnamomi semiunciam, & unam aut alteram nucem moschatam, crasso modo contusam: corallorum, margaritarum præparatarum, aut drachmas tres: florum borraginis, buglossæ ana pugillum unum: omnibus ritè mixtis & invicem agitatis, vasisq; orificio optimè clauso, ut nihil exhalare queat: ac in aheno aqua repleto, collocatis, coquantur, idque sine ebullitionis intermissione per septē octove- horas.

horas. Quo tempore carnes perfectè & sufficienter coquentur, & jurulenta fient. Tepe factum vas aperiatur, in quo inde separetur, exprimendo residuam carnum partem per linteum: omnibus refrigeratis, pinguedo, si qua restat, cochleari argenteo separanda est: sique fortè cruditatibus quadam apparent vestigia, jus inter duas patinas recoquendum est, donec albedinem & decoctionem perfectam assequatur. Huius restaurantis, inquit gelatinæ gelati, accipe tria vel quatuor cochlearia, quod in patina super carbones eliquatum, sorbendum desuper ad vires instaurandas: idque continuandam singulis tribus horis: ex quo brevi restitutum in illum videbis.

Expresso-
rum variorum
genera.

Expressa sunt ex caponibus, pedicibus, coxis vitulinis & vervecinis, & similibus carnibus boni nutrimenti: ex quibus semiaffis, per torcularè exprimitur jus: quod quia crudius & non satis coctum apparebit, super carbones in patina recoquendum, usque ad perfectam decoctionem. Hoc in appetentibus, & imbecillis corpore, ad reparandas vires, toto morbi decursu exhibendum.

Expressum
ad ventris
profluvia.

Expresso coxæ vervecinæ, si inter recoquendum addideris medullam panis, gummi Arabici scrupulum aut alterum: vitellum ovi unum, terræ sigillatæ vel croci martis & nucis moschatæ parum, summum habebis remedium alimentosum, contra quævis ventris profluvia, diarrhœam, lenteriam, & dysenteriam, & similes affectus.

Restat ut adhuc pauca dicamus de gelatinis: earumque præparanda-

rum modis: ex quibus unam præcæteris utilissimam tantum proponemus: quæ fit, ut sequitur:

Re. Vnum caponem duorum an-
norum vitulinam, poplitariam, pedes vi-
tulinos quatuor: omnia decoque cum vi-
ni albi duabus mensuris, & aqua tantun-
dem, idque in olla nova vitreata: despu-
mando pinguedinem, tam inter coquen-
dum, quam post: omnibus sufficienter co-
ctis, jus per linteum fortiter exprimatur:
& pinguedo si qua restat omnis dematur:
jus porro in ollam novam trajiciatur, ad-
dendo sacchari albisimi sesquilibram:
cinnamomi integri semiunciam: garyo-
phyllorum n. 12. Post cuius ebullitionem,
addenda in super sunt duo ovorum albu-
mina sufficienter agitata: iterumque, ebul-
liat: dein transcoletur per manicam, &
sic habebis gelatinam optimi nutrimenti,
quæ prodest appetitui prostrato, & lan-
guoribus alius diuturnis.

Gelatina
præstantis-
sima.

Eadem ut colore rubicunda efficiatur, in locum garyophyllorum, alii parum fantali rubri adjiciunt: alii ut flava fiat, paululum croci addunt: alii ut acidulum & suavem acquirat saporem, affundunt succum limonum, vel parum aceti.

Hactenus satis dictum est, de cibis tam alimentariis quam medicamentosis; temporis ratio nunc postulare videtur, ut in posterum de omni generis potibus, dicamus, adeo ut nihil in hoc Diætetico nostro desideretur, quod tam ad universalem, quam ad particularem victus rationem spectet.

CAP. XIV.

De potibus, tum in alimentum corporis nostri, & vita conservacionem, tum in morborum curacionem necessariis &

primum

DE VINO.

Potus basis est Vinum & huius succedanea alia potuum genera.

I. Vini natura.

SI verum est quod asserunt Philosophi, in frigore mortem, in calore vitam esse repositam, nonnullorum opinionem, ignoracionis aut pertinaciæ spiritu magis, quam amore veritatis contendentium, apertè erroneam demonstrabimus, dum axioma hoc suum tueri volunt, frigidam aquam usui hominis in alimentum, & vitæ conservacionem, vino esse aptiorem & utiliorem. Cum enim vinum ca-

Vini natura alimentosa.

lida sit essentia, spiritibus vitalibus abundet, & à Deo Opt. Max. nobis datum sit in recreationem cordis: sicut panis in hominis alimentum, id regio Prophetæ differente, quis ibi inficias, apprimè nostræ naturæ esse amicum atq; consentaneum? Faceffiant igitur isti homines, qui iudicant vinum in hominis detrimentum potius, quam commodum fuisse à Deo concessum: suam alibi pertinaciam ostentent, ignorantiamque patefaciant, qui non vereantur, tam falsam tueri opinionem, quam neque ratione, neque auctoritate ullâ fulcire possint. E. con-

Psal. 104.

traverò nulli non constat, uno consensu omnes Philosophos ac Medicos scribere de singularibus vini virtutibus, imò etiam vinum inter optima ac maximè substantialia ac succosa alimenta recensere; ut Galen. de eossentit lib. 3. de alimentorum facultatibus, ubi nonnullorum medicorum sententiam impugnat, qui asserunt, alimentum quod & cibum, edulium, & esca dicitur, contrarium potus seu potionis quid esse, ea de causa vinum alimentum vocari nolunt.

Plato imprimis in id genus homines insurgit, qui tantum de vini bonitate & virtute detrahunt, in eosque hæc scribit, *Vinum, ut ferunt nonnulli (inquit) ad ultionem hominibus datum est, ut insaniant.* Ut autem sermo habet noster, remedium & medicina in contrarium, ut anima quidem pudorem: corpus autem sanitatem & vires adipiscatur.

Quin & in Timæo idem Plato, ut naturam & qualitates vini propriè definitet, scribit in hæc verba: *Quod animam simul cum corpore calefacit, vinum dicitur.*

Deniq; ea est omnium medicorum sententia, vinum esse calida facultatis ad generandum sanguinem aptissimum, in cuius naturâ facile transit: Unde inter præcipua alimèta secundum panem connumerandum est, primumq; nostrorum spirituum instaurativum. Quam etiam opinionem sequitur Galen. lib. 3. de Aliment. facult. in quo de vino privatim caput scripsit, ubi sententia eorum quæ supra dicta sunt, conti-

continetur: nec in eodem libro, de aqua uspiam tanquam de alimento tractatur, ut quæ inter alimenta non censetur.

Galenus sequitur sententiam Orbasius, easdem qualitates ac facultates vino tribuens in lib. suo de morbis ca. 12. his verbis: *Vinum igitur recreat, ac calorem suscitatur nostrum: atque idè concoctiones meliores fiunt, & sanguis probus gignitur, alimentumque in omnem corporis partem à vino, quia vim habet permeandi, diducitur. Quocirca eos, qui tenues ex morbis fiunt, habiliores reddit, & simul etiam appetitum alimentorum affert, pituitam attenuat, bilem urinam expurgat, iucunditateque & alacritate perfundit animum, & robur addit. Vinum ergo moderate potum (inquit) est horum bonorum causa, immodicè verò, contrarium.*

Hinc constat ex usu, non abusu vini, magnas eius esse facultates ac vires, tum ad alendum, quòd copiosum gignat sanguinem, tum ad virtutem cordis corroborandam, tum etiam ad instaurandos languentes aut deficientes nostros spiritus, tum ad multa alia præstanda, quæ corpori humano maximè utilia sunt, sive conservanda sit sanitas, sive morbi profligandi, quorum curationi conducit, ut paulò post suo loco dicemus, postquam de differentiis eius differuerimus.

2. Differentiæ.

Galenus tertio commentario quem in librum de ratione victus in morbis acutis Hippocratis edidit, Aetius tetr. I.

serm. 1. tr. de vino, & de victus ratione in morbis acutis. Aegin. lib. 1. de re medica. cap. 15. Actuarius de Spirit. ani. nutr. cap. 8. Hi, inquam, authores varias vinorum differentiæ constituerunt, quas in medium primo proferemus: deinde nostras adijciemus.

Prima vini differentiæ in colore. à Colores statuitur, quatenus aliud est album instar aquæ, aliud flavum & coloris paleæ aut stipulæ: aliud heluellum, & colorem rubini dilutioris ac vivacioris referens: aliud rubino vegetiori, aut colorationi simile: aliud granato clariori: aliud granato rubicundiori & obscuriori colore respondens.

Secunda in sapore posita est: alia enim vina dulcia sunt, alia austera & pontica: alia gratissimi saporis: alia insuavis gustus: alia matura: alia non satis cocta.

Tertia vinorum differentiæ rationem habet, ut alia sint admodum tenuia & spirituosæ, qualia sunt vina Græca & Canariæ, aut nullas aut paucas fœces gignentia: alia verò crassa & admodum materialia, magnam tartari atque fœtum copiam deponentia: Alia inter utramque hanc differentiæ medium tenentia: qualia sunt in Germania, Vina Rhenana vel Neccarina, in Gallia, vina, quæ dicuntur de Grave. Hujusmodi sunt vina, quæ in Gallia Narbonensi, vin de Cante perdris, dici solent, vin de Beaulne in Burgundia, & varia alia, quæ in multis Galliarum locis nascuntur, vina, inquam, tenuia spirituosaque potius, quam materialia & crassa: quæque idcirco salubriora & præstantiora sunt, aliis

L. 3. longè.

longè terrestrioribus & multas fœces ex se deturbantibus.

4. ab odore. Quarta in odore sita est, quem gratum & suavem bona omnia vina obtinent: reliqua ingratum. Hinc fit ut docti bibones, odore vini bonitatem vel pravitatem, priusquam degustent, experiri soleant, pronuncientq; de vino sententiam. Alia odore carent: quo arguuntur spiritu carere, ideoq; bonitate: quod vini bonitas in spiritu ejus posita sit.

Nec alienum fuerit à proposito hoc loco narrare, quid in vinis tentandis fiat Burdegala, quod cum sit verissimum, multi tamen in dubium vocaturisunt, nisi qui ibi rei periculum fieri viderint. Omnia Vasconia vina, quæ mari in varias provincias avehenda, Burdegalam comportantur. Illuc convecta, in cellas publicas immensa longitudinis ac latitudinis, ut forum vinarium verè dici possint, in hunc finem constructas, & ab urbe paulisper subductas, reponuntur: atque ita compressis ordinibus seriatim componuntur, ut inter ordines desit spatium ad perforandum dolium, è quo vinum hauriatur. Quo fit, ut mercatores, vina empturientes, & in hac re versatissimi, non ex gustu vini notent, quæ probant, vini dolia: sed super singulos ordines vasorum gradientes, in singulis vasis, gressum prementes, facillè dignoscant, quæ spirituosiora sunt & leviora, atq; idcirco ut meliora sigillis suis de notent. Levius enim ac agilius super meliora incedunt vina, quàm super cras-

siora ac terrestriora, quæ graviorem & tardiorem gressum reddunt.

Alia porrò sunt vini differentia ^{5. à tempore} petita, ut cum vina alia ^{re atate.} aliis recentiora, aut vetustiora sunt: siquidem pro varietate, & vetustate temporis, variam qualitatem contrahunt: alia enim temporis spatio potentiora & calidiora redduntur: colore, sapore & substantia variant: alia verò viribus imminuuntur, & brevi temporis intervallo fugiunt.

Differentia alia vinorum petuntur ^{6. à regionibus nativitate.} ex regionibus & terra varietate, ubi crescunt: Nimirum in hoc climate alia vina, in alio alia diversæ naturæ, sive ex soli qualitate, sive ex racemi natura id fiat, producuntur. Quicquid est satis nobis constat, vina hæc, quàm illic meliora: nec ubique æqualia bonitate nasci: imò in eodem vineo vineas alias aliis vini melioris esse feraciores, alias deteriores, quotidiana experientia confirmatur. Sic in Gallia vinum *de Couffy, d' Hai*, & similia probata sunt Aurelianis salubriora, atque idcirco Regibus congruentiora, quod non ita vaporibus & fumis suis caput feriant, ut alia. Hinc in Oeconomia Regis sancitum est lege domestica, ne Oeconomus cum ad hoc munus vocatur, Aurelianum vinum Regiæ Majestati ausit propinare: quod bona fide & jurejurando se præstiturum promittit: Etsi Aureliana vina inter cætera sapore quàm suavissimo excellant.

Sic in Germania Rhenanum reliquis præfertur, ceu salubrius, est in his

His Rincoviensē quod præ aliis expectatur ceu delicatius & spirituosius.

Postrema vinorum differentia eorum facultatibus & proprietatibus desumitur.

3. *Delectus.*

Sed hinc quæritur quid utilitatis, istarum omnium differentiarum cognitio Medico pariat? Maximam testatur *Aetius tetr. I. serm. I.* his verbis: „ Quandoquidem verò, inquit, plurimas in vino differentias reperimus, „ distinguendum est de ipsis, quàm brevissimè id fieri potest. Rubra itaque & „ crassa ex omnibus ad generandum „ sanguinem commodissima sunt, ut „ quæ parva egeant in sanguinem transmutatione. Deinde nigra, simul- „ que dulcia & crassa: Deinde colore „ quidem rufâ aut nigra, compage verò crassa & habentia simul adstringentem qualitatem. Hic minus valent „ alba, simulque crassa & acerba ad nutritionem. Minimè verò omnium „ sunt, colore alba, compage tenuia & „ quodammodò aqua similia. Concoquantur autem in ventriculo, & magis „ distribuuntur dulcia, quàm austera, „ utpote calidiore vi prædita: sed & ventrem magis subducunt. Ceterum valde crassa & tardius concoquantur, & „ tardius in corpus distribuuntur. Vbi „ autem ventriculum robustum nacta „ fuerint, ut probè concoquantur, amplius nutrimentum corpori præbent. „ Manifestum est autem, quod & alvum „ sistunt, & urinæ ciendæ incommoda „ existunt: in quibusdam crassum succum generantes. Quædam ex ipsis et-

iam jecur & lienem, ac renes obtur- „ rant: atque inde aliqui in aquam intercutem incidunt: aliqui è calculo „ laborant ex nimio ipsorum usu & præsertim senes. Tandem *Aetius* sic con- „ cludit: *Optimum vinum est, & sanis & ex morbo se recolligentibus, commo- „ dissimum, quod colore rufum, compage tenue, & leviter subalstringens existit.*

Ex his omnibus, ac ex iis quæ ab *Hippocrate* scripta sunt *lib. 3. de ratione victus in morbis acutis*, nec non à *Galeno Lib. Meth. in principio commentarii tertii eiusdem med. & sanilibri, aliisque locis*, medicus discat, quæ vina meliora, salubriora, ac conservanda sanitati congruentiora sunt, ut quæ in curam multorum morborum concedantur, tum mera, tum plus aut minus aqua diluta.

Vis medicinalis ad corpus.

Non enim tantum alendo nostro corpori aptum est vinum, aut cordi recreando, & instaurandis ac roborandis spiritibus nostris: *Quin & eius facultates ac virtutes ad medicandum curandumque protenduntur*, ut non solum ex *Hippocratis* testimonio probabimus *libro jam citato*, *Galenoque* ejus interprete: sed ex omnium celeberrimorum medicorum, Græcorum, Arabum, & Latinorum uno eodemque consensu. Quod idcirco in medium proferimus: ut qui nituntur vini tanquam humanæ naturæ noxij usum explodere, desinant antiquorum, quos malè consuluerunt, autoritate, errores suos tueri.

Hæc:

*Aret. lib. 1.
de cur. a-
cut. morb.
c. 1. de cura
phrenis.*

Hæc sunt etiam quæ *Aretæus* inter antiquissimos Græcos, ab Hippocrate, cujus summus est imitator, testatur de usu ac proprietate vini in phrenesi etiam, deliquio animi aut syncope stipata. Sed cum metus sit ne in vaporem humiditatemque homo dissolvatur, unicum subsidium vinum est: celeriter enim subitantiã alendo instaurat, & quoquo versus ad extremitates usque permeat; tenori tenorem apponit, & spiritum torpentem expergescit; frigiditatem calore temperat, laxãtem madorem adstringit, extorsum erumpentia ac diffluentia coërcet: olfactu suavi delectat: vires demum fulcire ad vitam prorogãdam potest, atque in insania ad animum detraulendum optimum est. Hæc omnia epotum vinum simul præstat, iracundia enim mollescente animus conquiescit: atque ipsimet ad recreandas vires cibos accipiunt: quin etiam seipsas ad voluptatem replent.

Hæc una tanti viri authoritas satis esse deberet ad errorem illum diluendum, quo isti sibi licere putant aliis imponere: veruntamen alias auctoritates citabimus, quæ nostram hanc sententiam confirmant,

Vinum quibus inter dictum?

Dum virtutes vini commendo, ejusque proprietates enarro, nolim inde inferri, omnibus nullo discrimine administrandum esse, aut quibusvis ægrotantibus, ut febricitantibus, inflammatione interna laborantibus, & id genualis, ubi pitafana, aut alius

liquor humectans ac refrigerans congruentior sit exhibendus. Idcirco medici prudentia requiritur, ut quibus morbis aptum sit, vinum præscribat, juxtaque naturam ægrotantis, quam nosse debet, naturam morbi & causarum illius, idoneos potus administret.

Sed ut ostendam vinum sine ulla exceptione longè insignius ac utilius magisque necessarium alimentũ, aquã: utque diluam erroneam istorũ hominum opinionem, proferam iterum aliud Tralliani testimonium, qui 12. lib. cap. 4. de hæticis loquens, iis usum vini concedit, idque non sine moderatione à prudente medico præscripta, qualis ille fuit. Atque hæc sunt, quæ scribit. Vinum iis qui frigidam siccãque intemperiem in solidis particulis habent, & marasmo ex morbo (ut vocant) detinentur, exhibere necesse est, ut quos calefacere simul & humectare oporteat: quæ omnia vinum moderatum præstare ipsis potest. Qui verò cum febre marcescunt, præsertim, qui macie torrentur: iis vinum dare cautio est, ut quod eis, si quid aliud, maxime ad-

Idem Trall. eodem libro, cap. 3. de syncope tractans hæc scribit: Vinum dare febris quidem causa non oportet: verum ob crudiores materiam superantem eorum, quæ sensim extenuare & calefacere possunt, usus existit. Nihil itaque absurdum est, vinum tenue, quod in corpus facillè distribuitur, & nullam manifestam adstrictiõnem, aut dulcedinem obtinet, exhibere.

„bere. Ætate verò non nimium re-
 „cens, neque vetus esto, neque colore
 „nigrum, sed potius subfulvum, & al-
 „bum, & substantiâ tenue. Cupimus e-
 „nim ut quàm primùm in venas, to-
 „tumque corpus distribuatur: præfer-
 „tim cum vires collapsas, & in periculo
 „interius constitutas, recreare festina-
 „mus. Quin etiam, si ab igneis in-
 „flammationibus deliquia animi susci-
 „tentur, vitæque periculum subesse co-
 „gnoveris, vinum mox exhibebis, ma-
 „ximè quod chondro incocto super-
 „fuderis, &c.

Vt autem ostendat, quantâ vir-
 tute polleat vinum ad instaurandas
 corporis vires, vel etiam imbecillimas
 & totas propè prostratas, idem scri-
 bit, quæ sequuntur: *lib. 7. cap. 14.* Sin-
 autem vires urgeant extremarum per-
 frictiones, convulsionesque, & animi
 defectio oriatur: salutare est etiam vi-
 num decocto admiscere. Nam vinum
 (addit) omnium maximè subitò & ce-
 leriter vires collapsas refocillare po-
 test: ac multos novæ solæ illius po-
 tionis, præter spem, mortis periculum
 evasisse.

Producendus adhuc nobis hic
 est alius locus ex eodem Tralliano, in-
 signis & elegans, Vbi, quin sanitatem
 corporis & curationem morborum
 præferunt quam vino, ipsumque tam
 protervè respuunt ac vituperant, quasi
 exitiale quid potius, quàm salubre &
 utile, erroris & fallitatis suæ damna-
 tionem audient. Hæc igitur verba
 sunt Tralliani, dum agit de phreniti-
 de curanda, quæ ad nostrum iterum

Tom. II.

faciunt institutum. Quin & vinum
 (inquit) quod sitim restinguat, dare
 phreniticis audendum est, in quibus
 multæ urgent vigiliæ & vires sunt im-
 becillæ: febres autem nondum vehe-
 mentiam, neque ardorem habent: sed
 quædam concoctio urinarum quo-
 que in eis apparet. Præterea illis cum
 fiducia dandum est, qui per sanitatem
 quoque vinum amare consueverunt,
 & os ventriculi imbecillum & natura
 frigidius obtinent. In his enim tem-
 pestiva est vini potio, & omnibus me-
 te alienatis, si modicè assumatur. Nã
 ferociam ipsorum mutat, & ferinos
 mores ad hilaritatem transfert, som-
 numque conciliat, eò quod cibum
 celeriter concoquat, & in totum cor-
 pus distribuendum adjuvet. In quibus
 igitur nullatervens inflammatio aut
 magnus admodum calor præcordia
 infestet, & vires infirmentur, audacter
 vinum ipsis exhibeto. Majus enim ex
 eo commodum erit, quàm quæ noxa
 fore putetur. Si enim vires recolle-
 ctæ fuerint, & non collabi permiffa,
 omnia tentare possumus, & multifa-
 riam ægro succurrere. Collapsis autè
 ipsis, omnis medicorum curatio de-
 sperata erit. Quare metiri conve-
 nit, & noxam quæ ex vino expecta-
 tur, & commodum: atque si plura fu-
 erint, quæ permittant, propinare de-
 bes, minorem offensionem contem-
 nendo. Fieri enim haud potest, ut
 id quod juvat, aliqua etiam parte non
 noceat. Medici autem est ejusmodi
 tum metiri, tum judicare. Nam si uni-
 versa moderata quantitate, qualitate,

M

ordi-

ordinē & tempore adhibeantur, totam
artem absolvunt, consummantque, &
finem bonum imponunt.

Atque hæc sunt, quibus prudens
Medicus intentus esse debet ex con-
silio Tralliani, ut usum vini in gravissi-
mis etiam morbis vel concedat, vel
detrahat, prout viderit expedire, non
ut profuse jiciat ac damnet, quasi
perniciosum quid potius, quam u-
tile.

*Vis alexi-
pharmaca.*

Pergamus ad aliarum vini facul-
tatum expositionem, ut tandem finē
huic orationi imponamus: Omnibus
venenis contrarium est, ut vult *Celsus*,
lib. 3. de re medica cap. 27. Quidam, in-
quit, post rabiosi canis morsum, pro-
tinus in balneum mittunt, ibique pa-
tiuntur desudare dum vires corporis
siccant, ulcere ad aperto, quo magis ex-
co quoque virus destillet. Deinde mul-
to meracoque vino excipiunt, quod
omnibus venenis contrarium est.

Vinum porro inter omnia alia
præsidia, summa est senectutis medi-
cina: quod docet *Aetius tetr. I. serm. 4.
cap. 30. de ratione victus senum*: Vinum
verò, inquit, senibus utilissimum est.
Sic autem ex calidioribus natura, qua-
le est quod substantia quidem tenue
est, colore autem fulvum, aut flavum.
Atque unum quidem hoc maximum
bonum senibus accedit, quod cale-
fiunt omnes eorum partes: deinde
quod serum sanguinis per urinas pur-
gatur.

5. *Vis medicinalis quo ad a-
nimum.*

Quid præterea de vino dicemus,

quod non tantum nutriendo corpo-
ri, recreandis & corroborandis cordis
viribus, & innumeris ægritudinibus
curandis aptum est: sed & mentis me-
dicamentum optimum est ex *Oribasij*
sententia? Sic enim *Oribasius lib. 3.
Medic. collect. cap. 7.* scribebat; Quin et-
iam vinum poterit animum quodam-
modo afficere, quippe cum vinum sit
mæroris medicamentum: Atque *He-
lena* quidem mihi videtur hoc crate-
ri infudisse, ut mærorem sedaret.

In hoc argumentum *Plato* quo-
que dicebat; Equidem, inquit, si infi-
nita commemorares, nunquam inve-
nires, in quo per jocum, sine omni
profusus periculo, spectare ingenia, sic-
ut in vino, licet.

Satis superque de natura, diffe-
rentiis & singularibus vini proprieta-
tibus ac facultatibus, ex spiritibus,
quibus abundat, ei comparatis, di-
ctum est.

C A P. XV.

De aliis potuum generibus.

Similes secundum vinum tritico, ac
omnibus frumentis, granisque ex
quibus elicitur farina, insunt: ex qui-
bus sola fermentatione, aqua vitæ ad-
urentis copia extillari potest, qualis
ex vino prolicitur; ex fructibus quo-
que, sed minore copia, ejusdem fer-
mentationis vi, aqua vitæ similis extra-
hi potest. Quin & per eandem ter-
mentationem duplex potus genus o-
ptimum ex pomis & pyris in Nor-
mandia conficitur, quibus potibus in-
ebriantur etiam, qui immodicè iis
utuntur,

utuntur, perinde ac vino: nec non ex illis etiam ardentissima aqua, ut diximus, educi potest.

De cerevisia.

Idem aut similes spectantur effectus in variis cerevisiarum generibus, quæ ex hordeo granisque aliis concinnantur: quibus potantur Angli, Belgæ, & plerique Germani, vini loco, non minus caput afficientes, quam vinum ipsum: ex quibus etiam aqua vitæ ardentissima educitur, quæ vim in ipsis alimentosa & roborantem latere, satis arguit. Propria enim sunt hæc spirituum officia, & effectus, qui idcirco non absurdè (sed in primis virtus ex vino expressa) spiritus & aqua vitæ à præclaris Philosophis vocantur: quibus spiritibus cum aqua simplex careat, nullo modo alimentosa, nec corroborans dici potest: nullumque est alimentum, qualecunque fuerit, sive vegetabile, sive animale, quod ejusmodi spirituum non sit particeps: unde ingeniosus artifex, & verè Philosophus, aquam vitæ non extrahat.

De Hydromellibus.

Præter ejusmodi cerevisias, pomaria, & pyrraria vina, aliosque id genus potus, quos necessitas invexit variis in locis, nec non utilitas ad alendum corpus: plura alia sunt potuum genera excogitata, quæ & alimenti vices suppleant. Hujus generis sunt hydromella, quæ antiquis maximè familiaria fuerunt & usitata. Variè autem concinnantur, quin & nonnulla etiam

sunt usque adeò vinosa, ut malvatica vina bonitate & generositate æquent: quod immoderate potum facile inebriat, tantumque aut plus etiam, vel potentissimo vino calfaciat: Ex eo magna aquæ ardentis copia, cuiusque potentioris, quam quæ est vini, prolucitur, quamvis ex sola aqua & melle, debita proportione mixtis, debite exhalatis, fermentatis, & ad solem aliquandiu, vel in cella vinaria, non usquequaque humida decoctis, confectet. Hoc idem Hydromel separato spiritu, usque adeò acescit, ut vini acetum quam fortissimum superet. Denique vires obtinet, ac qualitates admodum calfacientes, ut quod ex materia roris cælestis ac spiritualis, digestionem in animali, hoc est, apibus jam passæ, partim confectum sit: Quæ quidem apum digestio longè potentior est, omni alia quæ per vegetabilia perficitur: cum & vegetabilium digestio sub animalis digestionem, quod primò herbis pascitur, continetur: Sed de tam eleganti Philosophia, apertius in alijs meis operibus differui, ad quæ lectorem relego, ne toties dicta repetantur.

Multæ sunt aliæ hydromellum species & simplices, & compositæ, tum in alimentum, tum in medicamentum utiles, de quibus in Pharmacopœa nostra restituta, omnibus satis superque tractabimus.

De Ptisanis.

Variæ etiam ptisanarum genera conficiuntur, quæ in morbis, loco vini usurpantur, quas hîc non opus est inserere.

Vina medicata.

Quin & medicata vina multorum generum concinnantur : Quæ dere consulendus est *Myrepsus* inter omnes, *sect. 37. cap. 29. Act. tetr. si serm. 3. cap. 58. 60. & 61. Oribasius lib. 5. medic. collect. cap. 25. Trall. lib. 1. cap. 15. Ægineta lib. 1. de re med. cap. 23. & lib. 7. cap. 9. Celsus lib. de re med. 4. cap. 5.* De stomachi morbis eorumque curatione. Apud illos liceat videre, innumera vinorum genera, purgantia & alia, quorum jam aliquam in pharmacopœa nostra descriptionem exhibuimus. Atque hæc sunt variæ utilitates & proprietates vini, aliorumque potuum, è quibus facilè est perpendere, an ad potus aquarum accedant, & cum iis ullo modo conferri queant.

C A P. XVI.

De Aqua.

Aqua.

Communis aqua (utpote ad elementum aqueum proximè accedens) frigidæ est & humidæ qualitatis : non caret illa vitali principio, ut nec reliqua omnia creata.

1. Usus.

Eius usus admodum necessarius est, ac utilis (si quid aliud est) ad vitæ conservationem. Terra enim eius irrigatione, germina, & fructus producit, quæ alioqui steriles, & infrugifera langueret. Ea quantur animalia alia cum hominibus, ut sitim extinguant, nec commodè alioqui citra eius usum viverent.

Hac diluitur farina, ut pasta fiat, & panis : nec citra illam edulia in usum hominis coquantur : hæc pariter non parvo usui est ad multos potus alimentosos ac medicamentosos conficiendos in salutem hominis. Denique si hûc congerere omnes illius usus, ac commoditates proposuerim, nullus unquam fiet finis.

Satis est mihi illius proprietates indagare, quæ diætæ sanitati que conservandæ congruæ ac necessariæ fuerint. In quem finem summè necessaria est medico facultatum illius cognitio. Atque id ipsum est, quod nos docet *Ægineta lib. primo de re medic. cap. 50.* De Aquis, inscripto, quod sic orditur : Oportet etiam (inquit) aquarum virtutis ac vitij pretium esse. Multi enim usus sunt aquæ, præ omnibus fere rebus aliis, ad omnem victus rationem.

2. Differentiæ.

Vt bonas ac laudabiles aquas à vitiosis distinguamus, differentiæ illarum primò nobis cognoscendæ sunt : quæ ex sententia Actij in genere spectatæ, quintuplices numero sunt : *4. Act. tr. 1. quæ pluvia, fontana, putealis, fluvialis, & serm. 3. 163. stagnosa vel lacunosa* : quæ quidem generales differentiæ, in alias specialiores dividendæ sunt.

Aquæ pluriæ nomine intelligi potest, quicquid ab aere in terram defluit, aquæ formam obtinens. Quod cum variè accidat, diversas quoque distinctiones, ut necessarias postulat.

Aliæ

Aliæ enim sunt pluvix lenes ac suaves, quæ nulla æris commotione decidunt: *aliæ* sunt procellosiores.

Præterea nivalium quoque aquarum, à pluviis distinctarum, nobis statuendum est discrimen: quæ etsi inter levissimas censentur, quod sublimatæ & destillatæ fuerint, ideoque putrefactæ aut digestæ: hoc nomine tamen inter optimas aquas non sunt reponendæ, ut quæ febricitantibus & ictericis incommodæ & detrimentosæ sint, ut scribit *Aëtius eodem loco*: Verùm febricitantibus, inquit, & iis quibus bilem supernè ac infernè reddunt, & regio morbo, incommoda est. Subjungitque postea: Quare neque extergat, neque concoquit, neque madefacit, & excretiones impedit: diuturniorque, tardiùs item concoquitur ac digeritur: De aqua pluvia loquitur. Antea enim dixerat, eam non nisi recentem esse utilem, idque si trajiceretur aut transcolaretur. Quæ magna est molestia & nimia feruitus, in potu aquæ. Nec dubium est tamen, quin cisternarum aquæ in Italia usitatissimæ, & quæ in Gallia nunc frequentes esse solent, liberent aquas hac trajectionis molestia. Si quidem eiusmodi aqua per arenam transfusa, atque sic repurgata, leviorque reddita inter optimas censetur, sive gustus, sive valetudinis habeatur ratio.

Fontana:

Quod ad *fontanas* aquas attinet, usitatissimæ sunt omnium, atque inter optimas connumerantur. Veruntamen advertendum est accuratè, inquam partem fluant, & quo sole spe-

ctentur. Si enim ab Oriente id fiat, ceteris præstant, ut ait Oribasius, humiditate, tenuitate, odoris suavitate, & moderatè refrigerando, moderateque calefaciendo. *Aëtius loco præcitato* in huiusmodi aquis exigit, ut per meatum quendam, aut terram puram excolentur, calefiant ac refrigerent citissimè. Has ait inter alias esse optimas, nisi aliquid vitium ex cloacis contrahant.

Nota optimarum aquarum.

Fontanæ verò aquæ (addit *Aëtius*) quarum fontes ad septentrionem erumpunt ex petris stillantes, solem aversum habent; incoctiles ac tardi transitus sunt, tardeque calefiunt & frigescunt, idcirco aliis deteriores sunt: Quæ ad Occidentem vergunt, ut ait Oribasius, violentæ sunt, & refrigeratione, & durtiæ. Quæ ad meridiem spectant, magis salis sunt, & calidiores, & ad mejendum non idoneæ, sed ad descendendum per intestina promptiores.

Aqua ex puteis vivas scaturigines habentibus, ex quibus in horas hauritur aqua, si nullum aliunde vitium accedat, inter bonas censetur, & quibusdam hominum naturis congrua est. De ea sic scribebat *Aëtius eodem libro & capite*: At puteana, inquit, frigida est, terrâ difficulter excernitur, ægrè digeritur: propterea æstuoso stomacho aut ventri commodior est, quàm fontana.

In examen aquarum fluvialium & putealium, naturæ terrarum, & loca unde scaturiunt, nobis imprimis observanda sunt: sive sit locus planus & campestris: sive monticulosus, aut

M 3,

etiam

etiam montanus: Nam qui fontes aut putei in planis locis siti in suo nativo solo scaturigines nacti sunt, minus commodas ac salubres aquas producunt, quàm quæ ex altioribus & montanis locis decurrunt. Ut enim scribit *Oribasius libro jam citato*, colles & montes ad bonas aquas eructandas potiores sunt humiliore & platiore solo. Nam & puriores & tenuiores, ac odorazione dulcedineq; suaviores aquas emittunt.

Distinguenda porrò sunt eiusmodi loca. Quædam enim sunt plana quidem, sed sub quibus rupes delitescunt, ex quibus aquæ frigidiores emergunt, quàm ubi nullæ sunt. Quædam sunt arenosa, aut pinguis & opima arva, ex quibus quæ scaturiunt origines, semper meliores aliis habentur.

Quod verò ad eas aquas attinet, quæ ex montibus & collibus delabuntur, cum alii montes aut colles sint terrei, (ut ibidem scribit *Oribasius*) alii petrosi, pro varia natura diversas etiam aquas emittunt. Terrei siquidem ferunt præstantiores, & mollior, & minoris frigiditatis: Saxei aquas habent deteriores, tùm duritiæ, tùm frigore: Puriores tamen, quàm aliæ sunt, minimumque habent subsistentiæ.

Fluvialis & stagnosa. De fluvialibus verò & stagnosis aquis *Aëtius* loquens, eodem ipsas ordine collocat, cum sic scribit: Fluviales, inquit, aquæ & stagninæ, omnes malæ sunt, Nili aqua excepta: hæc enim (addit) omnibus virtutibus exornata est. In summa, mirum in

modum laudat fluminis illius aquam: aqua cum procul distemus, parùm tot illius laudes nobis conferunt. Hinc tamen inferre possumus, cum istud flumen lutosius sit, quàm arenosius, à quo tota *Ægypti* regio (ut ferunt historiarum) quotannis, cum ab alveo suo excurrit; impinguatur: omnes fluviorum pingues aquas, pari modo, aliis ex torrente arenoso profluentibus, esse præferendas. Hinc fit, ut *Sequanæ* lutosa & pinguis, *Ligurinam* aquam fabulosam bonitate superet: Non enim ex *Ligeri* exundante impinguntur arva, quæ potius ad eò arenam conteguntur, ut inde sterilecant: At cum *Sequanæ* lutosam aquam & pinguem, per opima arva transfluens, obtineat, meliorem idcirco exhibet aquam, tùm quod onera ferat graviora; quàm alii *Galliæ* fluvii, tùm quod equos impinguet, leguminaq; citius, & melius coquat, quæ bonæ aquæ certissima sunt indicia, ut paulò post dicemus. Hinc concludimus inter optimas recensendas esse *Sequanæ* aquas, præsertim si ab hypostasi sua repurgatæ fuerint, aut in cisternas depurandæ infundantur.

Celsus fluviorum aquas, nec in *Lib. 2. de psc* eodem loco, quo stagninas statuit, *re medic.* quemadmodum nec *Aëtius*: At *secundo loco* fontanas illas æstimat, *cap. 18.* putealibus etiam eas præferens. De stagnosis verò ac palustribus, quæ quiescunt, nec moventur, ita ut mortuæ videantur, censet inter pessimas & summè noxias esse reponendas. Quare (ut inquit *Aëtius*) nunquam talis aqua

aqua, alia præfente debilibus exhibenda est.

3. Delectus.

Hæ sunt omnes aquarum differentiarum, & quaratione vitiosæ à bonis fecernendæ sint: quarum conditiones & qualitates propriæ, ut verè bonæ dici possint, huiusmodi esse debent, nempe *ut bona aqua sit levis, pellucida, limpida, & oculis grata, ut omni sapore & odore, aliave id genus qualitate careat: quæ tamen palatum delectet: ut sit in facile sedet: ut parum diu ventriculo immoretur: ut promptè incalescat, promptè refrigeretur: quæ hyeme calida sit, æstate gelida: quæ legumina facile, & citò, nec non carnes, reliquaque edulia percoquantur.* Et etiam (inquit Aëtius) bona est, quæ cibos in ventre bene concoquit. Hæ omnes notæ, bonitatem aquæ significant: quæ tamen pro variis gradibus illarum conditionum, vel melior, vel deterior redditur.

4. Effectus seu vires.

Quæ bona vel mala inferat humano corpori aqua simplex & cruda, idem Aëtius eodem libro abundè edocet: ubi tamen quæstionem reticet, *an aqua elementum sit, nec ne: an nutriat, nec ne, num alimenti vehiculum sit.* Non est, inquit, propositum hîc quærere. Ut tamen magnam eius utilitatem ostendat, quàm supra exposuimus initio huius capituli, hæc addit: Quod verò dicere necessarium est, hoc est, quod sine aqua alimen-

tum concoqui non potest, sicut neque citra aquam, quicquam commode concoqui potest.

Oribasius Hippocratis sententiam referens, quæstionem solvit, quam Aëtius videtur de industria subieciisse, aut in dubium vocasse. Sic enim scribit, Porro aquam non alere, sed vehiculum tantummodò alimenti esse, & Hippocrates & ceteri præstantissimi medici dixerunt: ob eamque causam non potest vitalem facultatem roborare; & hoc fuit in causa, ut Hippocrates ab aquæ usu in ægrotantibus abstinens, ad mulsam, oxymel & vinum se contulerit &c. Quæ Oribasius ex Hippocrate, nec non etiam Galeno, in commentario de ratione victus in morbis acutis transcripsit. Sequuntur verba Hippocratis, quæ postquam de vini usu, etiam oligophori, de hydromelite & oxymelite usitatis potibus, & in multis acutis morbis concessis, differuit, de aqua subjicit: Aquæ quæ in acutis bibitur, nullam sanè aliud habeo, quod concedam officium. Neque enim in peripneumonicis tussim sedat, neque sputum educit: imò ceteris minus, si quis aquæ potione utatur: verum si inter oxymel & mulsam parùm aquæ instilletur, ob qualitatis passionum transmutationem sputum educit, &c.

Galenus in suo commentario addit, quod sequitur, quodque Oribasius ex ipso mutuatus est ad verbum, in eo textu, quem supra citavimus. Hæc igitur (de aqua optima verba

Lib. 5. med. collect. c. 1.

Aqua non alit, sed est alimentum tantum vehiculum.

*Quales a-
qua pora
proprieta-
tes.*

verba faciens) quanquam optima sit, multo tamen tempore in ventriculo manet, fluctuationesque plurimas parit: quo fit ut cum biliosus ventriculus fuerit, corrumpatur. & illa. Præterea cum ex ventriculo ad jejunum intestinum ægrè perveniat, non facile distribuitur, neque in hepar, & minùs in renes, thoracem, & pulmonem: Quo fit ut neque urinas movere possit, neque sputum educere: imò neque per totum corpus molitur transpirationes: id namque substantiæ, quæ tenuium sit partium, opus est, calidæque non frigidæ, nec crassarum partium. Neq; præterea sitim sedat, quod in amplis, tum ventris, tum intestinorum animalis instrumentis, pluculo maneat tempore, neque prorsus imas penetrat partes, neque siccitatem humectat.

*Aqua vi-
tali facul-
tate caret.*

Quòd autem non alat, antè est dictum: quo fit ut neq; vitalem facultatem roborare possit: Atque ea est causa, propter quam Hippocrates, ad mulsam, oxymeli & vinum se contulit, in ægris ab aqua simplici abstinentibus. Illud ipsum est quod Hippocratis interpres Galenus docuit, cum scripsit, aquam nullam habere alendi facultatem, his verbis: At quæ nullo pacto nutriunt (ut aqua) ea neque virtutem habere, neque imbecillitare, neq; roborare quippiam verè dixerit, nisi id aliquando per accidens contingat. Aqua scilicet non ut alimentum vires recreat: sed benè, ut medicamentum ad temperamenti symmetriam, quæ propter ipsius immoderationem imbecilla sunt, reducens.

Ex verbis Hippocratis & Galeni, primo appulsu, nullius usus, nec effectus, aquam quis dixerit ad alendum; prout expressis verbis scriptum legitur: imò ne in medicamento quidem usum transire: veruntamen si attentè expendantur sententiæ & distinguantur, ut par est, satis constabit, nec ab Hippocrate, nec Galeno usum aquæ in medicamentum, explodi. Quin argumentum ipsius libri Hippocratis, & tota illius tractatio contrarium docet, præsertim cum hæc scribit: In quibus autem maximè utendum sit aqua, & quando valde multa, & quando gelida & quando calida, partim quidem antea dictum est: partim verò suo tempore dicetur. Quin & aliis locis idem Hippocrates censet aquam inter alia, ad vitam summè esse necessariam, etsi in curam morborum plures alias potiones commendet, cum ipsa compositas, ut ptisanam, hydromeli, oxymeli: & quæ ab herbis viridibus, uvis passis, vinaceis, pyris, cnico, myrtis, panico, & aliis parantur: (ut eodem libro scribit) quas quidem simplicis aquæ potui præfert ob rationes superiùs allatas.

*Num aqua
usus ali-
quis sit in
medica-
mentum.*

*Lib. de vsu
rat. in
morbis a-
cutis.*

Hoc ipsum hodiè adhuc inter nos in usu est inter medicandum: ut scilicet in pleuritidibus, febribus ardentibus, propinetur ægro citiùs ptisana, aut similis alius potus, mediocriter detergens & humectans, quam simplex aqua frigida: quam tamen ego quicquid dicant alii, naturæ vitalis ac alimentosæ esse participem censeo: ut quæ ad naturam elementi sui

*Cur aqua
via par-
ceps esse di-
catur.*

sui proximè accedat : quæque benedictionis fructum ferat, quam Deus illi impertitus est, cum iussit, ut aquæ producerent reptile animæ viventis, &c. quæ quidem benedictio permanet adhuc, & permanebit in finem seculorum. Hujus aquæ vitalis fidem faciunt, quæ construuntur privata vivaria ad asserandos pisces : qui licet voraces sint, & ex præda aliorum piscium victitent : qualis est Lucius, ingentestrutæ, & id genus alij, tamen diu in vita perstant, citra prædam ullam sola aqua vitam foventes : quæ illis foret inutilis, si vitali omni spiritu, & alimentosa facultate, destituerentur.

*Aqua mi-
nus vitalis
spiritus pos-
sides vino
& aliis po-
tibus.*

Nolim tamen inferre aquam, vino aliisque potibus, æquales nutriendi habere facultates : quos necessitas ad conservationem vitæ in usum nostrum excogitavit, quod & salubriores essent, & magis alerent, quam potus aquæ : Quæ quamvis omnibus sit communis, ea tamen non contenti homines, alios sibi potus meliores, majorisque alimenti indagare omni ingenio non deserunt, prout necessitate adacti fuerunt. Sic Americani, aliæque barbaræ gentes, vineæ plantandæ ac colendæ imperiti, ex succis fructuum quarundam arborum potiones concinnare in usum compulsi sunt : quem admodum & illi apud quos vina nasci queunt ob caloris defectum, & terræ repugnantiam, quales diximus esse cerevias, pomaria, pyraria, & id genus alia.

Atque hæc de aqua, pane & vino, nec non aliis alimentis, quæ præ-

cipua sunt cibi & potus fundamenta, satis superque dicta sint : restat ut de reliquis potionum generibus dicamus.

CAP. XVII.

De potulentis alimentosis.

SVb Vino ac aquis tanquam generalioribus, comprehenduntur adhuc alia potus genera : qualia sunt, Zythum, pyrium & cerevisia : quæ quibusdam in regionibus, incolis pro vino sunt. Horum quoque frequens apud illos usus est, in iis morborum affectibus in quibus à vino mero & aqua cruda profus abstinendum est. Esset enim vinum ex insigni illa calefaciendi vi, qua pollet, febribus & inflammationibus noxium : aqua vero simplex & cruda, frigiditate sua nimia progigneret crudos humores & obstructions, unde infiniti alij morbi orientur.

Aqua nihilominus & vinum sunt instar basis, quibus præparatis, mixtis & compositis tuto uti possunt. Sunt enim morbi quidam in quibus vini usus aquæ præfertur : veluti in viribus prostratis, ventriculi cruditatibus, hydrope, cachexiis & symptomatis ex iis prodictis. Idem quoque in febris quartana multum prodest : ita ut ad plures affectus curandos vinum aquæ præstet : quin etiam præcipuum & principale fomentum sit ipsius senectutis, aliàs imbecillitatum & molestarum plenissimæ.

Ex vinis igitur, salubriora & præstantiora sunt, oligophora, matura,

*Quale vi-
num agris
conueniat,*

non austerâ, non fumosa, neque tur-
bulenta : sed sincera & ab omnibus
fæcibus depurata. Vina alba quibus-
dam affectibus & temperamentis mag-
is conueniunt : sic alijs rubra magis
congrua sunt. Sunt præterea vina
plus minùs aquâ diluenda, pro ratione
videlicet morborum, & temperamē-
torum hominum : quod à periti ac
prudentis medici iudicio pendet : qui
similiter consulendus erit de aquæ u-
su : num ipsa pro vino diluendo cru-
da vel cocta sumenda sit, quò melius
mali causâ tollendæ conferat. Sic ex-
emplicausa, in obstructione solvenda
sciendum est, num utile sit, in aquam,
quæ coquitur, adiecere radices grami-
nis, aut similis alicujus herbe : quæ sa-
pore tamen suo nullum pariat agro-
tanti fastidium, neque ipsum ab ejus
usu retrahat : An item expediat di-
luere vinum eademaquâ, in dysente-
rijs, lienterijs, alijsve ventris fluoribus :
numque usus aquæ chalybeatæ sit ad-
mittendus potius, quàm simplicis a-
quæ, & crudæ : In his, inquam, omni-
bus, docti medici consilium audien-
dum, & sequendum erit.

*Fulgares
vini corre-
ptiones.*

Alij cum pane affato super ear-
bones, vinum attenuant : nonnulli
in eo macerandam ponunt pimpinel-
lam, buglossam, & similes herbas mi-
nus fastidiosas : quibus palato jucun-
dus vinum efficiunt, coque utuntur
in quotidiano victu ; quod non usque
ad eò improbamus.

*Vinum gla-
cie infrigi-
datum, no-
nim.*

Sed interim approbare minimè
possumus consuetudinem illam, ma-
gnatibus & opulentis per totam Ita-
liam & Hispaniam familiarissimam,

qui vinum impositâ glaciè ad eò refri-
gerant, ut in os sumptum, dentes ex
nimia illa frigiditate congelæcet : qui
quidem usus, quamvis gratus sit pala-
to, ventriculo tamen plurimum nocet :
ejusque nativum infringit calorem,
colicas in super passionibus, obstruc-
tiones, & successu temporis, infinitos
alios morbos progenerat. Nec, aquâ
refrigeratum vinum, noxâ caret :
saluberrimum autem est, bibere id,
vel in maximo Solis æstu, quale è cella
depromitur. Et hæc de vini usu & cor-
rectione sufficiant.

Quemadmodum igitur vinum, *Aque usum
in quibus-
dam mor-
bis.*
ut diximus, anteferendum est aquæ in
nonnullis affectibus : sic vicissim in alijs
quibusdam, aqua præferenda est
vino. In febribus enim continuis, ab
eo abstinendum : sic etiam in inflam-
mationibus internis, nec non in simili-
libus alijs morbis.

Non tamen idcirco aqua exhibenda
prorsus cruda & simplex : sed *Aqua con-
sistans
in phiala vitrea optime elausa, ut
nihil exhalare possit : idque in balneo
Mar. per horam integram. Hæc opti-
ma ejus præparatio.* Nam citra par-
tium tenuiorum & salubriorum ex-
halationem, cruditatem omnem amittit
in B. M. fæcesque ejus & impuritates
terrestres in fundo residuebant omnes :
quod vulgaris ebullitio vix aut nunquam
præstabit. Eadem quoque ex additione
radicum graminis aut oxalidis efficacior
evadit, & magis innoxia.

*Aqua siue cruda, siue cocta, cum
pane infriato, sæpius transvasata &
elutria.*

elutriata, dicitur aqua panata: quæ datur iis, qui ab aqua cocta abhorrent.

Aqua saccharata.

Fiunt etiam aquæ ex saccharo, quibus si addideris cinnamomum, & per manicam transcolaris: habebis Hippocraticum ex aqua: Gallis *Bouchet* dictum.

Ptisana.

Ptisana est potus familiaris multis ægrotis: paratam illam ad usum servant pharmacopœ. Ejus præparatio varia est: alij cum aqua sufficienti, solam adjiunt liquiritiam: alij hordeum, uvas damascenas, & pruna dulcia, quibus virtutem ejus augent.

Cremer hordei.

Veteres familiariter utebantur *cremore hordei*, quem hoc modo parabant: *R. Hordei cum aqua infusi, & à sordibus omnibus per ebullitionem purgati, libram unam: ablata impurâ aquâ, novam reassunde, & coque usque ad medietatis consumptionem: potus hic, humectandi & detergendi vi pollens, veteribus cremor ptisanæ nuncupatur. De his vide Gal. lib. de ptisana, in versione Lalamantij.*

Hippocrates, & *Prisci* medici probabant usum mellis, ex quo hydromel paratum ægris propinabant: de quo supra cap. 8. copiosè sat dictum.

Hæc de vinis, aquis, aliisque poculentis alimentarijs dicta sufficiunt.

C A P. XVIII.

De Vigilâ & Somno: & primum De Vigilâ.

D Bernhardo familiare dictum erat, dormientem monachum Deo mortuum esse, neque sibi neque ulli utilem. Ex lege igitur contrarium inferre possumus, vigilantem

monachum Deo vivere, nec non, & sibi & aliis usui esse: Quod utiq; non tantum de iis, qui religionis voto in monasteriis degunt, commodè dici ac pronuciari potest: sed dereliquis etiam omnibus, cujuscunque ordinis & conditionis tandem homines ipsi fuerint. Potissimum enim in vigiliis creata est lux diei: cui si succedat nox in quietem, id in animalium potius gratiam à Deo factum est, quàm hominum, qui perpetuis vigiliis, in contemplandis admirandisque operibus summi opificis, illiusque maximis decantandis laudibus versari debent: et si quieti etiam hominis aliquot horas Deus concesserit ad refocillandam naturam, & actiones, quæ communis vitæ conservandæ gratiâ necessariò suscipiuntur, commodiùs obeundas. Sic enim scriptum legitur:

Luce vigent operosa artes, it miles in arma

Luce, gemant fessi sub juga luce boves.

Delia non noctu venatur: nocte quiescunt

Pulpita: sed luce est docta Minerva vigil.

Luce minax Pallas: vigilat & quot bona lucis

Corpora, dij, sensus, ingenium, arte que vigent.

Undeliquidò constat, quàm longè vigilia sit somno anteposenda, & quomodo horum alterum altero sit magis appetendum, magisque necessarium ac utile, in quibusvis scientiarum generibus. Idcirco posthabito ordine illo medicorum, quo somnus præmit-

titur vigiliæ, nos contra sermonem inchoabimus à vigilia, ei que priorem locum destinabimus.

Encomia Vigiliarum.

*Commen-
datio vigi-
liarum.*

Vt igitur demonstremus, quæ ratione præstantiæ nobilitate vigilia somno præluceat, nos illum, veletiam eximiam maximamque dignitatis virum, vigilantem, attentum ac diligentem appellamus, quem singulari honoris laudisve titulo ornatum cupimus: cum secus, si parum honorificè de aliquo sentire volumus, & stupiditatis aliquid inertiamque exemplar introducere, segnem & somniculosum ejusmodi hominem nuncupamus.

Hoc enim nomine notamus humani ingenij extremam aliquam & deplorandam tarditatem, crassitiemque: quandoquidem vigilantia semper præ se ferat laudem & gloriam, individuamque comitem habeat singularem ingenij, promptitudinem ac eminentiam. Homerus Iovem fingit continuè vigilantem: ut patet ex his versibus:

*Tum reliquos omnes divosque ho-
minesque tenebat:*

*Pernox somnus: at in somnis Sa-
turnius unus:*

Pectore sollicitoolvebat, &c.

Eodem elogio extollit Agamemnonem, quem, dum reliqui duces alto proflarent pectore somnum: solum interea indefessis vigilijs, noctem insomnem, transgisse laudat. Quod idem Virgilius in suo Ænea imitatus est. Ideoque vigilantiam laudem solis,

principibus viris competere, testatus est idem Homerus, eo versu, quem Erasmus inter proverbialia voluit:

Οὐ κερὶ πανυχίας εὐδίας. βεληφίρον δ'. 10. Iliad.
82a.

*Turpeditotam somno consume-
re noctem.*

Artaxerxes magnus, ne ocio tem-
pus perderet, commentarijs nocturnis vigilans. *Artaxer-
xes vigilans.*
conscribendis rerum gestarum invigilasse, notum est:

Epaminondas celeberrimus ille *Epaminon-
das sobrius:
in vigi-
as.*
Thebarum Dux, ac princeps magna-
nimus, interea dum cives Thebani
petulantes, nimis genio suo a luxu
indulgerent: solus vigil *ut scribit Plu-
imperitum.*
tarchus) ac sobrius arma & urbis mœ-
nia perlustrabat. Rogatus verò, cur id
faceret; Respondit: sobrium esse se, &
vigilare, quò reliquis liceret temulen-
tos esse dormire. Unde summam ex-
stimationem, & immortale nomen
consecutus est.

Cujus & alij forti & generoso
animo viri imitati sunt vestigia: qualis fuit inter alios Philosophos Plato,
qui, ut scribit *Cælius*, non plus dormire solebat, quam quod satis esset ad evitandum ex nimia vigilia malam habitudinem. Ceteros etiam admonere solebat, ut nocte surgerent, ad restum publicas, tum privatas obeundas. Somnum enim immodicum, & corpori, & animo obesse dicebat, parumque inter mortuum & dormientem interesse. Itaque ut quisque vivere & sentire cuperet, sic vigilare oportere, quantum salva corporis valetudine fieri posset.

*Lib. 30. c. 9.
ant. sect.
Platonis
vigilantia.*

Com-

*Commoda vigiliarum.**Commoda
vigiliarum
moderatissimum.*

Proposuius breviter vigilantia encomia & exempla : videamus si lubet, eius moderatae in corpore humano commoda, & contrariò ex abusu incommoda.

Mediocrates enim & modica, spirituum distributionem per totius corporis partes adjuvant, sensibus stuporem torporemque excutiunt, quo singulae corporis facultates, naturalis, vitalis, & animalis, promptius sua obeant munia, earumque beneficio legitima & naturalis alimentorum concoctio ac digestio perficiatur : superfluitates autem & excrementa ex corpore tanquam noxia pellantur.

Sed de his plura apud *Oribasium lib. 6. Medic. collect. c. 6.* ex professo de harum usu ibi tractantem, ex quo ad stabilienda ea, quae diximus, hinc annotare nonnulla placuit. *Vigilia*, inquit ille, plenitudinem per halitum digerit, quae in ventre sunt, minuit, & ut per partes infernas exeant, praeparat : languorem dissolvit, gravitatem dispensat, resoluta corrigit, & robur naturae atque animo adjungit, sudores cohibet, &c. En praecleara illa & insignia proprietatum dona, quibus vigiliae ad praescriptam mediocritatis naturaeque legem moderatae insigniuntur : utpote per quae corpus nostrum in convenienti temperiei symmetriam bonaque valetudine perpetuo conservetur, quemadmodum id palam ex illarum effectis apparet.

Incommoda vigiliarum immodicarum.

Verum si immoderatae, naturae praescriptos terminos transgrediantur, à quacunque etiam causa accidentali id fiat, sive ea sit interna, sive externa : statim temperamentum hominis mutatur : facies pallescere incipit, corpus macie contabescere : oculi in capite concavi cum austero & tristi vultu : frons vel serenissima ac placidissima, deformes anilesque contrahit rugas : omnes facultates naturales depravantur : unde harum vitio mala & perversa concoctio procreat crudorum ac malignorum humorum copiam : Sic deinceps vitales attenuantur vires : nec hinc animales excipiuntur, sed etiam laeduntur adeo, ab impetuoso illo & hostili humorum incurso, ut corrupta vitataque cerebri temperie, sensus tam interiores, quam exteriores à naturali insitaque agendi ratione deflectant ac aberrant, ac saepe numero actio illorum omnino pervertatur. Humores enim & spiritus nimium calefacti & inflammati, progignunt omnis generis febres ardentes, & siccas aegritudines : quae in cerebro suscitant phrenesim, maniam, deliria & id genus alia : Hinc non immerito eius generis vigiliae Plinius refert inter corporis mala. In quaere ad evitandos praevendosque huiusmodi & similes errores, medici industria & prudentia plurimum valet.

N. 3;

Causa

Causæ immodicarum vigiliarum.

Lib. 2. c. 12.

Oportet igitur medicum, ad consequendum scopum suum, imprimis indagare ac nosse earum causas quæ ut plurimum secundum Astuarium à nimia siccitate & caliditate oriuntur. Quandoquidem, inquit, quæ desiccare consueverunt, hæc suapte natura vigiliam introducunt.

Actius eiusdem opinionis tetr. 2. serm. 2. c. 23. de memoria amissa: Sola quidem, scribit, humiditas redundans, profundos ac longos somnos facit, sola vero siccitas vigiliam.

Remedia.

Quoniam igitur constat, huius affectus causam pendere à siccitate, petendum necessariorum erit remedium ab humidis, tanquam siccitati contrariis. Ubi ad generalem curam, prout illa communiter instituitur, conducit balneum dulce & appropriatum, nisi aliud quid obstat; Ad particularem autem prosunt, lotio pedum; frontalia, irrorationes cerebri, factæ ex floribus Camomilla, sambuci, nenupharis, capitibus papaveris, foliis mandragora, semine hyoscyami, lactuca, cum anomo, anetho, camphora, croco & similibus: ex his omnibus coctis in aqua communi, aut maceratis in aquis conveniuntibus, concinnari possunt Epithemata hypnotica ad cerebri: quæ non tam ratione humidæ istius qualitatis, quam virtute sulphuris narcotici, quod ut plurimum

abundat in illis simplicibus, somnum provocant. Hæc, & huius generis similia remedia conferunt propriè iis vigiliis, quæ nata sunt ex causis interioribus, utpote morbis quibusdam, qui corpus humanum divexant: ut sunt dolores, febres calidæ & ardentibus, mania, melancholia & similes.

At si fortè iste vigiliarum affectus eos comprehendat, qui nulla corporis aegritudine consistantur, illarumque causa extrinsecus accedat, vel à tristitia, aut alia quadam animi passione: tunc necesse est, ut eiusmodi tristitiæ mentisque perturbationi imprimis, & quanto fieri potest studio, consulatur, propositis omnis generis rebus jucundis ac gratis, quæ mentem exhilarare, latitiamque afferre queunt, ut sunt lusus jocosus & faceti, instrumenta musica & similia. Ad quod institutum etiam remedia accersenda sunt, de tristitia proposita.

Adducemus huc locum ex *Egineta lib. de re med. c. 98.* quo huic vigiliæ reprimendæ in hunc modum remedium præscribitur: Verum, inquit, nunc de sanorum vigilia dicendum est: Si igitur aut ob tristitiam, aut curam, aut aliquam animalem affectionem vigilarint, primùm quidem tristitiam, & id quod molestum est, quantum eius fieri potest præcedemus: postea etiam jucundorum sonorum auditu cogitationem ab illis abducemus: & quidam sanè sonum aquæ placidum, ad hoc machinantur, quo deliniti ad somnum deducuntur. Sed & balneis maximè vespertinis, ubi probè cibum concocerint, utantur:

*Causæ vertentes
nimiam
vigilias.*

Et

Et victu humectante velut lactucis & similibus : & papaveris nigri quandoque folia viridia obsoniis admisceant, & pisces concoctu faciles edant : vinoque uberiore, tenui, non vetusto utantur. Ubi verò reclinari volunt, rosaceo caput ungant, aut oleo in quo papaveris capita aut mandragoras incocta sint. Quin & anethinum oleum non vetustum ex somnificis est. Novi & post prægressam lassitudinem, quietem derepentè succedentem, somnum induxisse. Sed & coitus moderatus idem hoc efficit. Alii si aut caput, aut pedes perfrigerentur, facile in somnum delabuntur. Si verò ob multitudinem aut malitiam cibi stomacho gravati vigilarunt (nam & hoc factum novimus : quemadmodum rursus alii præter consuetudinem à cibo abstinentes aut modicum cibum capientes vigilarunt) considerare hoc & causam recidere oportet.

Hæ sunt vigiliarum causæ & scaturigines, quæ hominem sanum invadere possunt, atque affligere, earumque opportuna remedia, de quibus (uti videtis) satis prolixè hîc ab Ægineta tractatum fuit.

Alia species.

Sunt præterea alia adhuc vigiliarum genera, quarum causa nimis occulta atque abdita est : propterea quod illi, qui hoc affectu corripuntur, tanto eam studio celant, ut de illa inquirenda neminem patiantur quicquam dicere : Ubi prudenti Medici sagacitate opus est, in eiusmodi

veris pervestigandis causis, debitisque ac salutaribus medicamentis inventendis. Quæ industria atque dexteritatis laude, claruerunt olim Hippocrates & Erasistratus, quorum ille Perdiccam, hic verò Antiochum restituit.

Eiusmodi laboriosâ vigiliarum molestiâ conflictabatur C. Mæternas primarius quidam aulicorum Cæsaris Augusti, qui nimis moleste ferens amorem illicitum Terentiæ uxoris suæ (quam Augustus deperibat) & morosâ uxoris repudiâ deflens, cum nec mero, nec aquarum fragoribus somnum allicere posset, toto triennio vigilavit, & vix tandem per symphoniarum cantum ex longinquo lenè sonantium sopitus est, sicut scribit *Seneca lib. de providentia.*

Ex qua historia videre licet, quanta vis sit Zelotypiæ : quantaque efficacia sit harmoniæ : ad sedandos & consopiosos spiritus, nimia vigiliâ perturbatos.

Sed de vigiliis, quibus pro nostri instituti ratione satis à nobis investigatum huc usque fuit, dictum sit satis. Tempus nunc postulare videtur, ut adoptatæ quietis soporisque portum nos conferamus : ubi in posterum docebitur, quæ commoda vel incommoda proferat somni moderati, vel immoderati usus.

C A P. XIX.

De Somno.

DIXIMUS supra, ingentem esse necessitatem utilitatemque vigilia-

giliarum, legitimarum ac modicarum: adè ut in harum gratiam lux & tempus diurnum sit datum ac institutum: quo homo & omnia animalia, ad vitæ sustentationem, omnium actionum, laborum negotiorumque curam vigilando sustineant: animaque & spiritus, tanquam idonea vigiliarum organa, tunc diffusi ac distributi in singulas corporis partes. huic sensuum dona largiantur, & reliquas inducant facultates, ut sunt audiendi, videndi, odorandi, gustandi, tangendi, ambulandi, aliasque functiones necessarias administrandi: Postèaquam itaque corpus, diurno hoc vigiliarum labore satis fatigatum ac defessum, incipit sensim languescere, sensus item torpescere ac paulatim obtundi: spiritusque resolvi ac dissipari: tunc ad horum omnium instaurationem ac refectio- nem homo nactus est gratissimum illud nocturnæ quietis soporisque beneficium: ex cuius debito legitimoque usu percipit infinitas ac maximas utilitates.

Commoda Somni.

Etenim Somnus moderatus spirituum infirmitatibus medetur: perturbatæ mentis affectiones reprimit: cunctas facultates instaurationem: corpus imbecillius redditum corroborat: alimentorum concoctionem & digestionem adiuvat: crudiores humores coquit: membra labore defatigata ac enervata reficit: omnis generis defluxiones impedit, caloremque naturalem & humorem radicalem adau-

get. Præterea illum appellare licet refrigerium & solamen Spirituum, omniumque corporum ægrotorum morbidorumque.

Hic nobis ad stipulatur *Egineta*, 1. Lib. de re qui dum tractat quæstionem illam, *med. cap. de Somno.* quid sit somnus, has postèa ipsius eximias recenset utilitates, *his verbis*: Somnus, inquit, animalium facultatum quies est, bona humiditate cerebrum rigante contingens: Quod si rectè admittatur, multa bona facere potest. Nam & cibos concoquit, & dolorem mitigat, lassitudinesque lenit, & distentorum laxitatem efficit: sed & animalium affectionum oblivionem inducere potest, & emotam mentis rationem corrigere. Non igitur sine causa factum est, quod ab antiquis Poetis appellatur pax & tranquillitas omnium rerum, nec non quies Spirituum: ita enim canit *Ovidius his versibus*:

*Somme quies rerum, placidissime, Somne, Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, tu pectora duris
Fessæ ministeris mulces, reparasque labori.*

Et *Seneca in Tragedia Herculis furiosi*, definit somnum in hunc modum:

*Tu quæ dormitor somne malorum,
Requies animi, pars humana melior vitæ.*

Hac ratione Somnus, ut saniori & Christiano more loquamur, est Dei donum eximium ac præstantissimum, generi humano in quietis locum datum. Unde primus homo, tempore adhuc suæ integritatis, sensit ex per-

Gen. c. 1.

ex permissione & voluntate divina, primas illas & singulares somni virtutes, dum Deus illum sinebat labi in somnum profundum, ut de illius corpore sumeret costam, ex qua crearet sociam: Res certè plena maximi & admirandi mysterii.

Eiusmodi singularia commoda, & insignes utilitates, quæ somni beneficio in genus humanum derivantur, occasionem olim dederunt Ethnicis, ut illum in Deorum numerum retulerint. Hinc factum est, ut hymnorum Orphei (qui author illorum æstimatur fuisse) unus dicatur sit Somno: quem Regem Deorum hominumque non veritus est nuncupare. *Hesiodus in Theogonia* ipsum nominat filium Noctis. Hinc etiam ab *Ovidio lib. Metam.* relegatur ad Cimmerios Scythiæ populos, quæ regio est frigidissima, glacialis & tenebricosa: quo innuere vult, quod tempore hyemis, brumalisque solstitii noctes sint longissimæ, quibus ut plurimum homines tempus dormiendo insumant. *Virgilius & alii Poetæ* vocitant ipsum mortis filiam. Nihil enim est, quod propius accedat ad similitudinem mortis, quodque illam magis representet, quam somnus, cuius lectus sepulchrum est. Hinc idem *Ovidius* arcem seu palatium Somni definiens, in hæc verba erumpit:

*Muta quies habitat; saxo tamen exit
ab imo*

Rivus aquæ lethæ.

Paulo post addit:

*Ante fores antri secunda papavera
florent.*

Tom. II.

Eo quòd omnia oblivioni rradantur tam in somno, quàm in morte: Papa-^{Papaveris} ver namque inducit somnum & stu-^{proprietate.} pefacit. Hæc deprompta ex naturali Philosophia, sub illis fabulis & allegoriis tacitè insinuant proprietates ipsius immoderati & præternaturalis somni: in quo sensuum functiones profus impeditæ ac prostratæ jacent: adeò ut aures non audiant: oculi non videant: os nihil loquatur: manus tangendi potestate priventur: Pedesque ambulare non possint. Præterea, homo sensuum rationisque expertus, vera & ipsissima mortis imago est, ut non malè somnus *ἀδελφὸς πάντων* dictus sit.

Porro intemperatus eiusmodi somnus non est, nisi via quædam & dispositio ad lethargum, carum, apoplexiam & similes soporiferas affectus, qui sorores germanæ sunt ipsius mortis, ipsorumque interventu tandem in illam delabimur.

De somni utilitate.

Redeamus ad somnum moderatum, ac ostendamus, quonam tempore eo debeamus commodè uti: ubi ulterius diligenter consideranda veniunt ipsius qualitas, quantitas ac aliæ circumstantiæ, quæ hic occurrunt scitu dignissimæ.

Jam antea diximus, quod dies factus sit in usum vigiliarum, ex quo concluditur, noctis tempus esse constitutum ordinatumque; pro quiete somnoque capeffando, qui tunc omnium naturalissimus, & maximè tempestivus judicatur.

O

Quo:

Quibus & quando somnus diurnus sit concedendus.

Quoniam autem nulla est regula tam communis, quæ non aliquam admittat exceptionem, ita & nos non omninò damnamus somnum diurnum in certis quibusdam hominibus, qui, si consueverunt in multam vigilare noctem, tardiusque ire cubitum, coguntur certè bonam diei partem quieti attribuere: Nolo autem hîc inferre, quasi ad hoc propositum solummodo sit requirendum tempus matutinum: neque occasionem anfasque iis præbere, qui præsertim in aulis, vix ante horam decimam aut undecimam antemeridianam è plurimis stratisque suis tandem solent exurgere: sed potest in hanc rem eligi tempestivius commodiusque tempus, uti est pomeridianum: hora scilicet una atque altera à prandio. Quod tempuserit commodissimum iis, qui dolore aliquo corporis, aliâve quadam ægitudine impediti; nocturnam quietem capere nequeunt. Item si quis tanta membrorum lassitudine premitur, ut erecto corpore stare nequeat, huic etiam permissum est paululum conquiescere, & si potest, dormire. Similiter & iis, qui debili & imbecillo laborant ventriculo, ac in quibus alimentorum concoctio difficulter, magnoque negotio perficitur.

Sed necesse est, ut eiusmodi homines in sella erecto capite dormiant: neque somnus excedat spatium unius aut duarum horarum, idque fiat prima aut secunda post prandium, ut dictum est.

Hîc enim summopere ac dili-

genter circumspiciendum est, ut & salubrior & tempestivior deligatur somnus, qualis est nocturnus, tertiâ ad plurimum horâ post cenam inceptus: propterea quod talis somnus potentissima sit causa procreandorum benignorum ac salutarium vaporum, qui mediante alimentorum concoctione à ventriculo in cerebrum ascendunt, cuius naturali refrigerio congelantur ac condensantur, tandemque convertuntur in rorem benignum utilemque; quo suffunduntur meatus sensuum cerebri, aliarumque partium, unde talis quædam oritur (si ita dicenda est) stupefactio, quam somnum appellamus.

Si igitur interposita aliqua mora eouque vigilatur, donec vapores alimenti prorsus evanescent & consumantur (id quod post illius concoctionem perfectam, absolutamque, quæ spatio quatuor, quinque aut sex horarum, prout ventriculus se melius percipere habet, perficitur, fieri potest) somnus hoc modo vi quasi coactus, nulla ratione bonus erit, nec naturæ consentaneus. Id quod intelligi tantum velim de iis, qui bona temperataque sunt corporis cõstitutione. Nam reperiuntur nonnulli, quorum cerebrum naturâ tam humidum est & nubilosum, ut non indigeant eiusmodi alimento sorum vaporum ad somnû excitandum, sed sua sponte omnibus horis ac momentis somnolenti dormituriunt: quibus potius interdiciendus est somnus tam diurnus, quam nocturnus, nec nisi parcissimus concedendus.

Qua sit causa somni.

Quibus interdiciendus somnus.

Quod

Quod ad modum cubandi attinet, alii diuturna sed mala consuetudine resupini solent jacere, oculis sursum versis : alii verò in contrarium proni, ventre videlicet inferius versus lectum demisso : Sunt & aliæ aliorum recubandi varietates, quæ neutiquam sunt probandæ. Hæc ratio optima, ubi in principio somni cubatur in dextrum latus, postea post primum somnum in sinistrum : Situs verò supinusesto paucus ac rarus, ad evitandam renum inflammationem.

Quantitas somni.

De quantitate, diurnitate & brevitate somni diversæ sunt considerandi viæ, pro variis nempe differentiis, diversorum hominum temperamentorum, proq; multiplici ætatum aliarumq; circumstantiarum discrimine. Nam ii, quorum ventriculus benè temperatus, promptè & facilè cibos coquit ac digerit, non tantum temporis dormiendi requirunt, quàm illi, qui imbecillioris sunt ventriculi, qui que ad promovendam digestionem auxilio aliquo externo indigent, quale est somnus, qui ad hoc institutum plurimum confert. Ubi prioribus illis sex aut septè horæ sufficiunt : hi verò plus temporis postulant. Juvenibus fanis ac robustis satis erunt sex horæ : at plures sibi possunt senes.

Ex his apparet, quomodo ratione temperiei diversæ, & ætatis quantitas, ac diurnitas somni varietur.

Exempla somnolentiæ addam animigratiâ. Endymion quidam à

Luna adamatus (ut fingunt Poeta) à Jove impetravit copiam perpetuò dormiendi in monte Atmiæ in Caria sitò : hæc inepta petitio omniq; reprehensione digna occasionem postea dedit adagio isti in homines somnolentos & desidēs : Endymionis somnum dormire. Ubi contra in honorem & gratiam illorum, qui pro Reipub. commodo ac utilitate per multas noctes, assiduo literarum studio ac continuis vigiliis vacant, inventum est istud alterum : Scopeliano more invigilare : propterea quod Scopelianus celebris Philosophus ac sophista inter cæteros minimè dedituserat somno : qui singulis noctibus, absoluto studiorum penso, interambulandum subinde hæc repetere solebat verba : *ô Nox, tu quidem sapientiæ diviniæ obtines plurimum.* Contra P. Scipio (magnæ aliàs autoritatis vir) ob nimiam somnolentiam à Pop. Rom. publicis opprobriis & contumeliis affectus est. Plutarch lib. polit.

Aristoteles ad fugiendam vitandamq; eiusmodi somnolentiam, grutesimitatus, Sphæram manu tenebat, subjecto lebere æneo, quæ per somnum delapsa strepitu suo dormientem excitaret ut Laertius in ipsius vita commemorat.

Ammianus Marcellinus simile quid enarrat de Alexandro Magno, Aristotelis discipulo, qui cum dormitaret, brachio extra cubile protenso, pilam tenuit argenteam supposita pelvi, ut cum nervorum rigorem sopor laxasset, pilæ elapsæ tinnitus somnum abrumperet. Vigilavit uterq;

tam pro literis, quàm armis, dispari fine, eodem tamen imitaturis exemplo.

Julianus Augustus parum dormivit.

Julianus Augustus tam extremè flagrabat amore & studio philosophiæ, ut armagerens contra Persas & Alemannos sive Teutones, à quibus licet variis ille modis, ac quàm plurimis impedimentis irretitus & districtus tenebatur, nihilominus alacriter & summa cum dexteritate suo perfangeretur officio, humique jaceret dormiturus, totamque propemodum noctem scribendo ac legendo consumeret, dum interim reliqui somni beneficio fruentes, mollior conquiescerent: Sicque noctem divideret in tria tempora, quietis, reipub. & Musarum, Alexandri magni exemplo.

Marcel. lib. 15.

Cum contrà, & olim, & nunc, omnes dormitatores, qui similes sunt Smyndridæ Sybaritano, & Pontico Histiaeo, qui se jactabant, viginti annis nec orientem, neque occidentem Solem vidisse (vox nec pecudis, nec hominis) omnes, inquam, tales dormitatores & somnolenti glires visi sint nihil aliud promeruisse, quàm ignominia ac vituperii opprobria: ut qui digni centendi sint appellari turpissimo & sordidissimo suum porcorumq; nomine, quorum voluptas deliciaeque sunt cæno noctes & dies volvi.

Quare Romani olim diei initia à media nocte duxerint.

Sapientiores Romani hanc olfacientes summam utilitatem & nobilitatem vigiliæ, cuiusq; beneficio rerum omnium actiones perficiantur, Civiles diei initia à media nocte duxerunt: ut solis exortus esset quidem ope-

ris initium, tempus verò quod præcedit, apparatus impenderetur. Quippe paratos instructosq; obire negotia oportet, non inter obeundum instrui apparare.

Cœl. lib. 16. cap. 1. an. 1. q. lect.

Quod ad incredibiles illos & nimis diuturnos somnos attinet, quibus complures olim fuere correpti, si historiis credendum est, veluti est exemplum somni Epimenidis Cretensis, qui cum rus ablegaretur oves pasturus, & ob nimium Solis meridiani ardorem æstumque in antrum aliquod refrigerandi se causa, ingrederetur: ibi somno oppressus dormivit per spatium quinquaginta septem annorum, ut Plinius & Apollonius volunt, aut quadraginta, juxta Pausaniam: eius generis sopores, quamvis scriptis historicorum tum Græcorum, tum Latinorum pro veris passim approbentur, nihilominus tamen pro incredibilibus potius & prodigiosis habendi videntur.

Sic etiam miraculosa censenda est historia illa, cuius à Sigeberto in Chronicis, & ab aliiis probatis historiographis Ecclesiasticis fit mentio; de septem illis dormientibus (ut vocantur) nempe Maximiano, Malcho, Martiniano, Dionysio, Joanne, Serapiano, & Constantino, qui cum ob immanem & crudelem Decii persecutionem ex hominum conspectu abire, ac, ne fortè proderentur, se in loco quodam remoto ac occulto abscondere constituisent: in quadam tenebrosam ac inhospitâ cavernam ingressi sunt ut videlicet ibi per tempus aliquod laterent: Tandem

Historia de septem dormientibus.

autem

autem, deliberatione factâ, cibisque ad corporis recreationem sumptis, eam sententiam unanimiter omnes inierunt, multò videlicet satius sibi videri, si relicta istâ latibuli spelunca, in lucis propatulum prodirent, seseque impavido ac constanti animo, atrocissimo martyrij, istius supplicio subicerent: sed cum jam exituri essent è caverna, singulari Dei providentiâ subitò, tam diuturno ac profundo correpti sunt somno, ut ibi commorantes dormirent per 196. annorum spacium: sicuti id ex temporum computatione facilè colligitur. Nam expergefacti & resuscitati sunt à tanto somno, die paschatis, anni 30. regni Theodosii junioris. Hæc & similia, inquam, omninò sunt miraculosa, & captum ingenij nostri, omnemque admirationem, imò & fidem excedunt.

C. A. P. XX.

De insomniis.

Satis dictum est hactenus de his, quæ pertinent ad somni quantitatem: Transibimus nunc ad ipsius qualitatis considerationem, ubi se offerent quædam scitu quoque non indigna.

*Somni ac-
cidentia:
sunt in som-
nia & no-
cturna vi-
siones.*

In quolibet somno solent plerumque apparere insomniâ & nocturnæ visiones, quæ ipsum non aliter ex accidente comitantur, quàm vmbra corpus. Vnde mirari subit, quid sibi velit illud quod scriptum reperitur apud Plutarchum de quodam Cleone, item apud alios de quodam Thrasy-

*Lib. de or-
tuchis.*

mede; nec non id, quod Herodotus ^{Homines} observavit, & post illum Pratenfis, de ^{quidam} Atlantibus videlicet, Aphricæ popu- ^{nullis ob-} lis, quos affirmant nullis unquam ^{noxii som-} somnijs aut visionibus esse obnoxios. ^{nia.} Quod utique vix credibile est. Fieri autem posse non negamus illos ejusmodi apparitionibus minùs subiectos, minùsve pronos ac proclives, idque peculiari quadam victus ratione, aut singulari nativi proprij; temperamenti complexionis: ut qui sint cerebro solidiore ac fortiore, à quo vapores illi & exhalationes, à quibus ejusmodi insomniâ aliàs excitari solent, multò facilius citiusque dissipentur.

Poëtarum est, fabulis suis ali- ^{Metam. lib.} quid utile innuere: inter quos Ovidius ^{ur:} facile princeps lib. metamorph. simili- ^{Triplicia} ter somno affinxit tres ministros, quo- ^{somnia.} rum primus ab eo appellatur Morpheus: qui in visionibus nocturnis humanas repræsentet figuras, tam masculas, quàm fœmineas: ideoque ab autore etiam dicitur:

Artifex simulatorque figura:

Alterius autem nomen est Icelus: five Phobetor, qui insomnijs & visionibus refert animalium brutorum formas ac figuras: de quo idem author his versibus:

Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens:

Et: *Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus [Nominat.]*

Et propterea, quod Phobetor insomnijs repræsentat bruta animalia, quæ nobis terribiliora videntur ipsi-

O 3; homi-

hominibus, dictus est *φωβήτας*, qui Græcis significat perterrefactorem.

Tertius Phantafus, qui in apparitionibus nocturnis repræsentat & exprimit omnis generis species ac formas illarum rerum, quæ animalis animæ sunt expertes.

Tres somniorum differentia.
Lib. 10. comment. de divinis.

Horum autem somniorum ac visionum tres sunt differentie: vel enim illa sunt divina, vel supernaturalia: vel naturalia. Peucerusea distinguit in divina, diabolica, allegorica, prædicentia, & naturalia: quæ omnia ad hanc trium differentiarum classem, haud incommodè reduci possunt.

Quid in somniis divinis observandum.

Somniorum divinatorum origo & inspiratio pendet à solo Deo Opt. Max. qui horum adminiculo, tanquàm idoneo medio & instrumento usus ad Prophetas, suosque fideles servos locutus est. De illorum autem veritate aut certitudine nemo sanæ mentis dubitabit unquam, modò ob oculos sibi ponant autorem, qui ipsa veritas est. Misit autem Deus spiritum suum vel etiam angelos in hominum ministerium creatos, qui fidelibus per somnia revelarent omnia ea, quæ divina ipsius & bona voluntas decreverat, sive id spectaret communem ecclesiæ salutem, sive privatæ personæ consolationem aliquam: quamvis definitum temporis terminum Deus sibi soli reservavit. Ejusmodi revelationum visiones, dormientibus noctu contingebant, ut videre est ex somniis Danielis. Nonnunquam talia visionum genera habebant certas & peculiare eventuum significationes,

ut ex plerisque Patriarcharum, Prophetarum, item ex Sanctorum Petri Paulique in novo testamèto somniis, colligitur. Voluit quoque Deus ejusmodi apparitionum participes fieri nonnullos, qui ab ecclesia separati erant: idque in hunc finem, ut vel populo succurreretur, & mundanæ Reipublicæ confuleretur: vel ut specialiter domesticorum vitæ servandæ & incolunitati subveniretur, ut sunt somnia Pharaonis, ipsiusque duorum ministrorum. Horum enim principalis & præcipuus finis erat, ut Joseph ex diuturno & indigno carcere liberaretur, & in aula Pharaonis Principem evehere, atque ita totius Ægypti cōmodo & utilitati prospiceretur: tandem in specie quoque ut inde domus & familia Jacobi Patriarchæ confervaretur. Sic nullum alium finem spectabat somnium Nebuchadnezaris, nisi ad emolumentum ac salutem Ecclesiæ Dei.

Diabolus igitur hostis & contemtor maximus Dei & operum ejus mirabilium, dum ipsa conatur imitari, potius ea corrumpit, depravat, & mentitur. Hinc in suam Synagogam introduxit falsa & abominanda sacrificia: sic etiam sua invexit perversa iniquitatis somnia, quæ, quamvis ad decipiendos solummodo homines, veritatis quandam speciem præ se ferant, non tamen nisi pura putanda mendacia, & perniciosæ ac calamitosæ depravationes existunt: quod Deus fieri permittit in talium superstitionum idololatrarum justissimam pœnam ac vindictam.

Erant

*Duplicia
sunt somnia
diabolica.*

Erant autem hæc diabolica somnia divisa in duo genera: primum requisitorium vocabatur, ubi ab Ethnicis inquietudinis spiritu exagitatis, somnia illa requirebantur, & detestandis conjurationibus impetrabantur: cui execrandæ actioni, certa quædam loca & templâ destinata ac consecrata erant: in quibus illos, peractis prius memoratis istis conjurationibus ac ceremonijs, dormire oportebat: & quicquid inter dormiendum somniabant oraculi loco habebatur.

Hæc autem sunt primaria loca istis somniorum accersendorum ritibus dicata: templum scilicet Amphiaræi, & ara Ardia in urbe Træzene: quò misera Ethnicorum gens, turmatim ab omnibus mundi angulis convolabant.

Præter hæc alia quoque erant: ut antrum Charonis in urbe Tralles: & in Ægypto templum Isis, Deæque Melopidæ: nec non in Epidaurio templum Æsculapij, in quo, prout Ethnicis certò sibi persuadebant, ægroti, qui illuc veniebant, certissima & aptissima remedia per somniorum visiones inveniebant, ad curâdos proprios morborum vel etiâ deploratissimorum & immedicabilium languores & infirmitates. De cujus rei effectis portentosis ac prodigijs, passim literis proditum est in historiarum commentarijs. In eodem Æsculapij templo, ut refert Pausanias, erectæ erant columnæ, quibus insculpta cernebantur, cum nomina eorum, qui sanitatem recuperaverant, tum etiâ reme-

*Satana a
Antia.*

dia, quibus ex consilio Oraculi ac visionum, ipsis dato, usi fuerant.

Idem mos fuit apud Romanos usque ad Antoninorum tempora, id quod ex tabella marmorea Romæ in Æsculapij templo in insula Tiberina inventa, & usque in hanc diem apud Maphæos conservata, intelligere licet. In qua tabula, teste Hieronymo Mercuriali, medico doctissimo ac celeberrimo, scriptum reperitur (scriptura est translata è Græco in Latinum) quomodo oraculum docuerit Cajum & Valerium utrumque cæcum, modum recuperandi visum: idque factum est publicè coram omni populo, & maximo cum applausu. Item aliud remedium, pro cruenta sanguinis spuitione revelatum fuit per Oraculum Iuliano: & cuidam Lucio, qui gravissimo laterum dolore laborabat, adeò ut profus desperatus ab omnibus relinqueretur, remedia illa, qualia fuerint, notata invenies in ipsa tabula.

Est adhuc, præter illa requisitoria somnia, aliud somniorum diabolicorum genus, quod inopinatum dicitur, propterea quod ejusmodi somnia accidere solent ex improvise, præterque omnem spem & expectationem, quæque neque accersita, neque postulata unquam fuere: idque ex solo diaboli instinctu & fraudulenta machinatione, dum modò hoc, modo illud ad prædicendum præsciendumque sese offert: solummodo in eum finem, ut imponat illis, quos insidiosis suis fallarum persuasionum, præstigiis, tumque cassibus irretitos ac captivos tenet.

tenet. Id quod abunde testantur somnia veneficorum, nigromanticorum & talium fanaticorum hominum, qui Enthusiasmo, nescio quo, afflati creduntur.

Sed relictis his somnijs & terculamentis diabolicis, nos ad illas somniorum differentias, supra à nobis constitutas, recurramus: ubi primo loco de divinis egimus: sequuntur nunc ordine supernaturalia, quæ medio loco se habent inter divina & naturalia: utpote quorum causæ, neque ad ipsum Deum immediate referendæ sint, neque etiam ad pravorum humorum malignitatem, à quibus naturalium somniorum origo dependet. Sed ad animam nostram, quæ dormiente etiam corpore, vigilat: quæque raptu quodam supernaturali excitata, præsertim bono genio inspirante, per somnium ac visiones nobis representat multa phantasmata, quæ plerumque certialiquid præfagiunt, quorum certitudo ut plurimum per rerum eventum cognoscitur.

Solent autem ejusmodi somnia plerumque matutino tempore contingere, quando nimirum cerebrum est liberum, & à vaporosis istis ciborum exhalationibus immune, quæ aliàs illud offuscarent, & ejus generis visionibus obstaculo essent.

Exempla ejusmodi somniorum quam plurima passim occurrunt, ubi somniantibus sæpenumero visum fuit, aut in morbum aliquem incidisse, aut ab eodem convaluisse: quibus visionibus postea respondit similiter eventus ad omnia, quæ in somnis au-

tea præviderant: quamvis illa non fuerint neque citata neque postulata, sicut acciri solent diabolica somnia.

Alius Aristides Rhetor Smyrneus, cum quondam peste laboraret, somniabat se Lysin, posteriorem fabulæ partem videre, ex quo somno coavaluit.

Phayllus dux Phocensium, sub initia sui imperij effigiei cuidam æreæ, (quæ Delphis inter donaria spectabatur, ab Hippocrate Medico dedicata) hominis cui carne consumpta sola superessent ossa similem se somniabat: nec multis post diebus tabe periit.

Quidam, ut refert *Cælius ex Galieno*, visi sunt in somnis, pedes in lapideam substantiam induisse: non longè post paralyti infestabatur ea pars pedis, ubi nulla mali suspicio antea à medicis deprehensa fuerat.

Arnoldo de Villa nova insigni medico, sicut scribit *Fulgosius l. 1. c. 5.* noctu in somnis visum fuit cato quodam nigri coloris in pede se sauciatur: sequenti statim die erupit in eadem pedis regione, malignum & cancriforme ulcus.

Avenzoar, in somni visione, invenit medicamentum, quo oculi affectum curavit: in cujus diurna inquisitione, in cassum antehac laboraverat: ut scribit idem *Fulgosius*.

Artemidorus scribit *lib. 5.* quòd aliquis in somnis sibi visus fuerit accepisse vulnus à Marte: cui ex tempore quoque prorupit ulcus in podice: quo secto aperto que lanceola quadam, subito restitutus fuit.

Extat

Somnia supernaturalia.

Aelii Aristidis aliorumque plurimumque effectus. Pausan. lib. 10.

Gal. Coel. l. 7. c. 15. ant. lect.

*Aelian in
lib. var.
hist. 12. illu-
stru histo-
ria de A-
spasia.*

Extat apud *Aelianum* historia quædam memoranda de *Aspasia*, filia *Hermotimi*, quæ (postquam mater ob difficiliorem partum ejusdem mortem oppetierat) à parente suo, singulari modestia disciplinaque fuit enutrita ac educata. Hæc frequenter admodum somniabat se nupsisse cuidam specioso, eleganti ac magno viro: sed dum interea temporis tardius labentis, mora aliqua introducitur; accidit, ut fortè in ipsius mento tumor quidam ingens enasceretur: qui ob ejus insignem magnitudinem & horribilem aspectum faciei pristinam formam totam immutavit, eamque adè deturpavit, ut sine summa molestia ac animi ægritudine, id neque parens, neque ipsa met etiam ferre posset. Hinc motus parens, in consilium, auxiliumque filia accersivit medicum: is ubi rem cognovit, continuò eam pereurandam suscepit, sed ea lege, si tres sibi stateres persolverentur. Cum autem pater tantum se non habere diceret, medicus puellam incuratam dimisit, quæ ob id in acerbissimo luctu versata est. Verùm postea cum præ dolore non cœnasset, planè opportunus eam somnus invasit. In somno autem visio oblata, hæc verba protulit: Bono animo esto: valeant medici cum suis pharmacis: Tu verò rosam *Veneris* cape, eamque contritam tuberi impone. Hæc ubi audisset & excuta esset, tuber evanuit. Porro *Aspasia* inter omnes puellas, adè forma, vitæ honestate, incorruptisque moribus emicuit, ut primùm *Cyros Per-*

Tom. II.

farum Regi, eo autem interfecto, *Artaxerxi* etiam nupsit.

Plinius narrat historiam de matre militis, qui longiori loci distantia ab ea remotus erat: Hæc admonita fuit per visionem, ut colligeret radicem rosæ sylvestris, quæ *Cynorrhodon* aliàs dicitur; quam ipsa die præterito hesternò, in orto cum animi quadam delectatione ac voluptate aspexisset: & ut eandem radicem illicò mitteret ad filium suum, quàm in lacte infusâ macerataque, pro potione medica uteretur. Ad quod mater fecit. Et hinc paulò post accidit, ut miles iste, unâ cum ipso medicamento, matris acciperet literas, quibus filium summò opere hortabatur, ut sine mora exequeretur id, quod scriptum esset in literis. O quàm opportunum certè nuncium! Nam miser ille tunc temporis læsus canis rabiosi morfu, in tanto vitæ periculo versabatur, ut ex hujus veneni, profundiores radices agerentis, nimia atrocitate, jam incidisset in hydrophobiam, quæ mortis certissimum indicium est: hoc autem matris usurpato remedio, ab interitu se inopinato præservavit: quod postea à multis aliis feliciter quoque usurpatum probatumque fuit.

Hæc dicta sint de morbis de que horum curandiratione, desumpta ex somniorum visionumque nocturnarum præsagiis ac prædictionibus.

Ex his jam intelligi potest, quanta sit vis & efficacia somniorum, ut quorum beneficio ac interventu quàm plurimi, in vitæ etiam discrimine con-

P stituti,

*Plin. lib. 25.
cap. 2.*

*Herba con-
tramosum
rabiosi ca-
nis.*

stituti, evaserint. Hæc tamen à nobis non dicuntur in eum finem, quasi ad nimiam superstitiosamque somniorum observandorum diligentiam quævis pellicere velimus: cum somnia interdum fallere possint: sed nostrum est propositum solummodo indicare & commonefacere, non semper contemnenda esse eadem, legemque illam Catonis, *Somnia ne cures*, non ita generaliter de omnibus somniis, sed cum certa quadam limitatione intelligendam.

Cic. lib. 2. de divinac. Simonidis somnium.

Simonides per somnium admonitus, ne illo die quem constituerat, se committeret mari, salutariter obtemperavit: Nam reliqui omnes, qui tunc navem conscenderant, fluctibus & procellis in conspectu eius obruti sunt: ipse interim sibi gratulatus est, quod vitam somnio, quam navi credere maluisset.

Plutarch. Aliud Themistoclis.

Themistocles etiam ex maximis insidiis, quas ipsi struxerat quidam Epixyes in pago Leontocephalo (quod significat Leonis caput) liber & incolumis evasit: cum nimirum in somnio vidisset matrem his illi verbis alloquentem: *Evitæ Themistocles Leonum caput, ne in leonem incurras.*

Cicero in eodem libro divinatum: & *Suetonius* in vita Augusti Octavij quoque referunt: cum copiarum Augusti & Antonij ex una parte, & ex altera Bruti & Cassij jam instructæ essent ad prælium committendum in campis Philippicis: M. Artorium, Medicum Augusti, oblata visione, Mandatum à Minerva accepisse, ut hortaretur Octavium tunc ægrum,

ne se contineret etiam per morbum, quin ipsemet in præsens iret prælium. Quod cum *Cæsar* audivisset, lætica se in aciem ferri iussit: in qua cum supra vires pro victoria laborasset, morbo liberatus est, & à Bruti militibus, de eadem ejus cogitantibus, castraque diripientibus, & læticam inane jaculis & pilis trajicientibus, liberatus.

Quot regnorum ac imperiorum mutationes ac translationes, per somnia ac visiones, longo antè tempore, prævisæ ac prædictæ sunt à multis potentissimis ac summis viris, aut etiam ipsorum propinquis & cognatis, ad quos regna illa ac imperia postea pervenerunt?

Olympiæ matri Alexandri, visum est in somnis prima nocte, quæ legitimo ac matrimoniali thoro Philippo, marito suo, jungebatur: è visceribus suis profuissent tonitru immensum & fulgur: cujus flamma sese in amplissima & remotissima quæq; loca diffunderet. Philippus similiter somniabat eadem nocte, se in ventrem *Olympiæ*, uxoris suæ, impressisse fortissimum quendam leonem. Omnia hæc prælagiebant Alexandri filij ipsorum, summam imperij alicujus amplitudinem ac maximam potestatem. *Hæc in vita Alexandri apud Plutarchum, & Sabellium.*

Antigonus somniavit, se à *Minthidate*, (quem cum filio suo Demetrio intimo amico, simul educabat ac sustentabat) regno suo spoliatum & expulsam fuisse. Quod somnium *Antigonus* filio suo Demetrio revelavit, sed ea juramenti lege, ne verbulum quidem

quidem referret ad Mithridatem, quem aded amabat: quemque Antigonus constituerat, clam interficere. Demetrius, licet silentij juramentum præstiterit, ægerimè tamen ferens hoc patris nefandum consilium, in necem amici sui fidelissimi, susceptū: cogitare cœpit de ratione præmonendi de hac re Mithridatem, & cum ambo soli essent, accepit telum suum, cujus acie hæc in terram exarabat verba: *Fugè Mithridates: Quod simul ac intellexerat Mithridates, statim arrepta fugâ, sequenti nocte trajecit in Cappadociam usque: Id somnium autem Antigoni, mox factum comprobavit: amplam enim & bonam regionem Mithridates regni Pontico occupavit: sicut habetur apud Plutarchum in vita Demetrii.*

Julius Cæsar, antequam Dictatoris nomen & dignitatem gessisset, per somnium visus cum matre sua concubuisse: quod (ut somniorum conjectores interpretati sunt) terrarum imperium illi promittēbat: cum terra sit omnium mater, quam subactam sibi viderat per quietem.

Octavius & Actia parentes Augusti Cæsaris videbant in somnio, filium suum magnum olim monarcham futurum: quod idem viderant Philippus & Olympias, ut suprâ diximus. Nam Actia dormiens in Apollinis templo, visa est cum dracone commisceri, peperitque expletis ad pariendum mensibus. Ad hæc, antequam pareret, somniavit viscera sua sublimē in cælum ferri, & in totum

terrarum orbem diffundi. Eadem nocte Octavius Solem ex utero uxoris oriri in somnis vidit, Nigidius Figulus Senator statim patri summum imperium prædixit. *De his consule Suetonium in vita Augusti.*

Trajanus, Hadrianus & Marcus Antoninus Philosophus eadem somnia & visiones habebant, priusquam, ad imperij gubernacula accesserunt, Sicut scribunt *Xiphilinus, & Dion Niceus in illorum vita.*

Sed, ne solummodo profanas historias, in mirabilibus ejusmodi somniorum & visionum effectus demonstrandis, afferamus, loco conclusionis annectemus adhuc unicū verissimū exemplum, quod literarum monumentis mandatum apud *Theodoretum lib. 5. cap. 6. & 7. & alios Ecclesiasticos Doctores: quod de verbo ad verbum transcriptum ita habet:*

Theodosius dux exercitus adversus barbaros à Gratiano imperatore constitutus, oblatam sibi in somnis Meletij Antiocheni imaginem vidit, paludamentum sibi Imperatorium injicere & coronam capiti imponere: nec caruit eventu visio. Nam bello feliciter contra barbaros confecto, à Gratiano paulo post imperator designatus est. Annoque sui imperij tertio, Christi 383. Synodum Constantinopolitanam pro fide Nicæna confirmanda indixit. Cum Episcopi convenissent, Imperator Meletium sibi indicari vetuit, facturus periculum, utrum imagini per somnium inspectæ, vera esset Meletij

Somnium Theodosii notatu dignum.

facies responsura. Ingressus ad patres ad Meletium confestim agnitum accurrit, eumque complectens osculatus est, & somnium coram omnibus exposuit.

Somnia naturalia.

Satis dictum est de somniis supernaturalibus, quorum nonnulla divinorum naturam non obscure æmulantur. Reliquum est, ut nunc agamus de naturalibus, ut quæ specialiter ad Medici considerationem pertinent. Somnia naturalia sunt passionum animi & corporis indicia: proinde sunt à Medico contemplanda, ut ait Aristoteles. De his etiam scripserunt Hippocrates, Galenus pluresque alij medici, sed plenissimè Artemidorus.

Autores qui de somniis scripserunt.

Varia somniorum causa externa.

Suscitantur ejusmodi somnia plerunque è causis cum externis, tum internis: Externæ sunt, usus ciborum, copiosos vapores excitantium, & eorum, qui gignunt sanguinem torridum & melancholicum: Ex intempestivo caulium usu tristia somnia suboriuntur: phaseliturbulenta insomnia inducunt: Cæpæ & allia terribilia. Ita etiam aliorum ciborum noxiorum immoderatus usus potest dormientes ejusmodi molestis & tristibus visionibus perturbare. Hæc omnia pendunt à causa externa: sicut & aliarum mirabilium visionum causæ creduntur esse varia animalium corda, capita, & dormientium capitibus supposita, ut docet *Albertus magnus*. Ad eandem quoque causarum externarum familiam referre licet id quod

Olaus notavit in suo lib. 18. cap. 8. Hæc sunt ejus verba: In Succia septentrionali Gulo animal voracissimum capitur: Pellis eius pretiosissima: dormientibus sub harum pellicum tegumentis evenire solent somnia, quasi eius animalis vitæ naturæque cõformia, & cum insatiabili vorandi cupiditate, & bestiis insidiis faciendis & præcavendis.

Quod ad causas internas attinet: illæ sunt humores maligni atque melancholici, qui tenebrosa sua caligine mentis lucem obfuscant, illiq; varia molestiarum genera imprimunt: ut manifestè conspicitur in omnibus iis, qui melancholico temperamento sunt præditi.

Sed, quod magis stupendum est, ejusmodi somnia & visiones, non tantum sensuum functiones, sed ipsius etiam motus, afficiunt.

Testis est Theon Stoicus, qui inter dormiendum ambulabat: ejusdem rei testimonium perhibet servus Periclis, qui domus tectum dormiens, conscendebat.

Hujus quoque testis existat ipse Galenus de se ipso scribens lib. 2. de motu musculorum cap. 4. Qui noctu aliquando iter faciens obdormivit inter eundem, & stadium ferme integrum dormiendo peregit, somnia videns, nec prius excitatus est, quam in lapidem pede impigisset.

Remedia igitur, quæ ad præcavendam ejusmodi somnia, bonam noctis quietem interturbantia, adhiberi debent, talia sunt: ut videlicet ab initio imprimis cuivis caveatur ab omnium.

omnium ciborum usu, qui illorum causam fovere possint: utque prætereâ usurpentur remedia; purgantia humores istos melancholicos, qui talia in nobis somnia plerunque excitant: ut adhibeantur quoque corrigentia atque alterantia, antidoti & medicamenta alia appropriata: item revulsiones ac dérivationes ad dissipandam nimiam fumosorum vaporum exhalationem, quia ascendentes in cerebrum talium molestiarum causæ existunt: ut denique non omitantur etiam opportuno tempore & loco sanguinis missio, cucurbitularum applicatio & alia remedia à Chirurgia mutuata.

*Simplicia
quædam me-
dicamenta
contra in-
somnia.*

Medicamina particularia sunt; femina lactucæ in jusculo sumpta: femina quinetiam portulacæ lecto imposita, insomnia arcent secundum Amech. Albertus laudat pulverem cutis serpentis pulvinari suppositum. Margaritæ suspensæ collo timorem in somno abigunt; secundum Avicennam. Anisum in somnia levat suspensum in pulvino, ut dormientes olfaciant; juxta Plinium. Galenus commendat anethum sub cervicali positum ad stertentes, & eos qui è lecto exiliunt. Et Rasis dicit, quod dentes equi positi sub capite dormientis, cum continent. Coronidis loco, hoc quoque tibi somnum conciliabit tutissimum, ad insomnia, phantasmata, & malos spiritus profligandos, Deo sese commendare ab eoque custodiam bonorum geniorum exorare.

CAP. XXI.

De Exercitio.

I. De utilitate Exercitiorum.

INTER res alias maximè utiles, summeque necessarias, ad humani corporis integram sanamque constitutionem conservandam, plurimosque eiusdem languores & infirmitates præcavendas ac propulsandas, in quas alias homo ex nimio otio ac quiete facile præcipitaretur, exercitium primum sibi locum jure vendicat. Est enim illud nostri caloris innati verum fomentum, & fuliginosarum superfluitatum in corporibus redundantium, aptum remedium: omnis plethoræ sive plenitudinis inducendæ obstaculum ac impedimentum: agilitatis ac promptitudinis corporis comparandæ incitamentum; nervorum & juncturarum corroborandarum idoneum & opportunum auxilium: nec non præcipua ac primaria causa a pertionis pororum ac meatuum, per quos fuliginosa illa & superflua sanguinis & spirituum, qui alias vitæ nostræ fomites ac sustentacula sunt, materia foras propellitur ac dissipatur. Unde fit, ut singulæ corporis facultates corroborentur & instaurantur: omnium sensuum tam interiorum, quam exteriorum actio promptius ac rectius perficiatur: liberior fiat pulmonum inspiratio ac respiratio: cordis robur ac vigor restituitur: partes quoque nutritioni inservientes melius concoquant, digerant &

*Effectus
exercitii.*

P. 3, assim-

assimilent alimenta, eorumq; excretionem citius absolvant. Hæc sunt insignia illa emolumenta, quæ legitimè moderatumq; comitantur exercitium, in tempore scilicet, & loco, ut mox dicemus, institutum.

Paulus Aegineta de exercitio scribens, nostram sententiam his verbis confirmat: Exercitium est, inquit, motus vehemens: vehementiæ terminus est respirationis mutatio ad densitudinem: Exercitia verò præparant partes instrumentales, ut ne facile offendi possint, & robustas ad actiones efficiunt. Faciunt etiam alimentum attractionem fortiolem, & alterationem promptiolem, & nutritionem meliolem, propter exorientem caliditatem: expurgant quoque meatus, & superfluitates evacuant propter fortem spiritus motum, &c.

In eundem modum ferè scribit *Oribasius*: Exercitatio, inquit, est vehemens motus. Terminus vehementiæ est anhelitus ad frequentiolem alteratio. Porro laboriosæ exercitationes membra organica præparant, & robustiora ad actiones, & ad validissimam alimenti attractionem, promptissimamque alterationem, & meliolem appetitum propter calorem excitatum reddunt, meatus purgans, & vehementi spiritus impetu excrementa expellunt.

Ex hac itaque definitione *Oribasii*, illoque laboriosi vocabulo, quo dicitur, intelligere licet, plures esse exercitiorum differentias: quæ nos in tres species reduximus, eaque distin-

ximus: 1. in laboriosa, vehementia seu violenta: 2. in mediocria sive media: & 3. in parva seu levia. Hæc est generalis exercitiorum divisio, quæ specialius considerata, pro diversa ætatum ratione ulterius distinguitur: proutque alii aliis plus minusve laborum ferre queunt.

De qualitate & differentiis exercitiorum.

Est præterea advertendum, *qualia* nam exercitia vel in genere corpori convenient: vel in specie singulis eius partibus, ut capiti, collo, pectori, humeris, brachiis, manibus, renibus, coxendici, cruribus, & reliquis.

Ratio quoque non minima habenda est *loci*, quo instituuntur exercitia: Alii enim magis assueti sunt se exercere, super vel subter terram: alii verò in aquis, stagnis, fluviiis mari aut similibus locis aquaticis: circa hæc enim elementa duo homines operando communiter versantur.

Sic similiter *temporis* consideratio hæc admodum est necessaria: Sciendum enim est, quodnam exercitio tempus sit maximè idoneum: matutinum ne, an vespertinum: ante vel post pastum. Quorum omnium usus legitimè ac debitè administrandus erit, pro ratione varia corporis, aliarumque circumstantiarum: interim tamen ingenij exercitia minimè debent negligi: quæ sæpenuerò corporis exercitiis longè prævalent.

Quoniam autem nunc constituimus, veterum, cum nostri seculi *Præoccupatio.*
exerci-

Lib. 1. de re med. cap. 16.

Lib. 1. synops. cap. 2.

Varia exercitiorum differentia, distincta in tres species.

exercitiis, paulò exquisitiùs ac fufiùs conferre: vix aberit, quin Momus aliquis hìc sibi calumniandi ansam arripiat. Pergat ergò ille calumniari, quantum lubet. Tu verò, benevole lector, æqui bonique consule, quicquid in tui gratiam & utilitatem, hìc de exercitiis elucubraverimus.

Ars Gymnastica.

Apud antiquos passim in usu fuit ars illa Gymnastica, quæ successu temporis, simul cum mundana luxuria ac intemperantia adeò increvit, ut quam plurima eius vestigia, hodierno adhuc seculo inter nos reperiantur, sicuti paulò infra suo demonstrabimus loco.

Extat de hac arte, ex neotericis Hieronymi Mercurialis celeberrimi medici, elegans sanè & doctus liber.

Hæc ars est primùm inventa à Græcis, teste Cicerone, qui Gymnasia, delectationis & exercitationis gratia primùm à Græcis inventa asserit, quod vocabulum Gymnasij est derivatum à Græco *γυμνάσιον* quod *exercere* significat. Accipitur quoque Gymnasium pro quolibet exercitiij loco, ut luctandi, currendi, disputandi, literas tractandi; ut Plautus testatur. Et Gymnasiarchus sive Gymnasiarcha dicitur is, qui supremum obtinet locum, in quodam horum exercitiorum ludo: sicut refert idem Cicero.

Quantum ad horum ludorum sive exercitiorum differentias attinet, illarum quidem plures recenseri possunt; quas tamen in hæc duo præci-

pua capita reducimus: (pendent autem utraque illa à motu naturali, accedente arte:) quorum alterum est simplex: alterum verò comitem habet æmulationem ac imitationem: Simplex seu antecedens erat, quando homo solus vel saliendo, vel currendo, vel sine socio aliter se exercendo ludebat: Hoc secutum est mox alterum illud æmulationis videlicet, qua ingenti quodam desiderio ac omni conatu sese attentabat lusor; ut vel idem exercitium ad unguem imitaretur, vel etiam alterum colludendi socium majori industria sua vinceret: unde orta est primùm invidia, obtractatio & maledicentia: ex maledicentia verò lucta, quæ non nisi inter duos ad minimum fieri potest: qua alter alterum supplantare conatur studetq;. Pro varia horum certaminum conditione, varia quoque exercitiorum nomina inventa, variaque inter luctatores præmia divisa fuerunt. Dicebantur enim digladiatores illi palæstritæ; pugiles sive palæstræ lusores. Athletæ verò dicti sunt *ἀθληταί*; hoc est, à præmio.

Genera Exercitiorum veteribus usitatorum.

Luctarum autem harum sive exercitiorum quinque erant præcipue genera: nempe 1. *cursum*; 2. *lucta*, 3. *pugilatus*, 4. *saltus*, 5. *jectus disci, saxi & jaculi*. Hi qui palmam reportabant, *pentathli* appellabantur: Latine *Quin-questiones*.

De his quinque ludorum generibus;

Duo exercitiorum præcipua capita.

Lucta can-

Athletæ unde dicitur.

Pentathli Scalig. lib. 1. poem. cap. 22.

ribus, nostro adhuc faculo vigentibus, sermonem deinceps habebimus.

De cursu.

Ordinemur autem à *cursu*, cui locus publicus destinatus erat, cuius longitudo erat spatium bis centum & viginti quinque passuum, aut ducentorum cubitalium: ac qui vincebant cursores in genere vocabantur: in specie verò eorum alii dicebantur *stadiodromi*, qui stadium semel tantum in longum percurrerant, & in limite quiescebant. *Virgilius* mentionem facit septem *stadiodromorum*, qui ludis illis intererant, quos *Aeneas* celebrari curavit, in Sicilia, in honorem sepulchri *Anchisæ* parentis sui: ii verò qui peracta meta & decursu eò demum sine intermissione revertebantur, unde cursum inierant, *Diaulodromi* dicebantur. Qui verò sexies repetito cursu stadium obibant, perpetuoque impetu duodecim stadia decurrerant *Dolichodromi* nuncupabantur: hi verò, qui sine intermissione ac quiete, sineque ulla respiratione per totum diem à diluculo usque ad vesperam cursum continuabant, vocabantur *Hemerodromi*.

Tale cursus exercitium usitatum est adhuc in nonnullis locis *pene rusticos*. Nimirum his usitatum est quod quotannis solenne aliquod festum celebret. Instante verò tali aliquo festivo die, undique ex proximis adjacentibus pagis convolant & congregantur coloni: ubi juvenes videas à prandio se exercere in variis ludorum generibus: hinc ludunt & se exercent *sclopetarii*: illic *arcubalistarii*,

alteriusve generis *lutores*: ubi ludorum varia constituta sunt præmia illis, qui victoriæ palmam ludendo impetrant. Ex dictis exercitiis, cursus quoque familiaris est ipsis confluentibus scilicet finitimorum locorum exercitioribus cursoribus.

2. *De Palæstra.*

Cursores in palæstra, vel palæstricæ, sunt ipsi *lutores palæstræ*, Gallicè *des Barres*: Hic lusus specialiter ad exercitium cursus pertinet, & valdè usitatus est in Gallia, in eo se plerumque exercent juvenes literarum studiosi, ad corporis fortitudinem ac robur explorandum. Nam contingit sæpenumero, ut ex huius ludi longiori continuatione, nō solum sudor provocetur, sed totum etiam corpus interdum, prorsus madore irrigetur.

Pausanias in Atticis huius palæstricæ artis inventorem statuit *Theæseum*: quæ etiam pertinet ad *luctatores*, dictos *palestras* vocabulo Latino, quod derivatum est à Græco *πάλη*, id est, *lucta*: Unde *παλαιστής* *luctator*, qui in ipso luctæ impulsu tantum, & tractu, & pressione, & supplantatione adversarium prosternere potest, sed non cadere: ut scribit *Scaliger* in eodem libro & capite suprâ citatis. Eius generis lucta hodie quoque adhuc conspicitur in maximo usu esse in Gallia, nec non in aliis regionibus. Proponuntur præterea alia duo luctarum genera ab antiquis olim observata: ubi videlicet aliquando luctatio illa fit amplexu mutuo ab ileis & humeris: interdum consertis brachiis, manu apprehensis.

Deniq;

Stadiodromi.

L. Æneidos 7.

Diaulodromi.

Dolichodromi.

Hemerodromi.

Modus lu-
candi.

Denique luctaturi olim, vestimentis depositis, nudo que corpore in arenam descendebant, ac ceromate inungebantur, hoc est, quodam linimento ex oleo & cera composito: & ministri, qui in eiusmodi ceremoniarum ritus observandos constituti aderant, Ceromatistæ appellabantur. Hinc *Stat.* palæstram vocat pinguem; *Claud.* liquidam, & *Ovidius* unctam: aliiq; *Poeta* illam nominant madidam, fordidamq; palæstram, ut annotavit *Ravifius*.

Secundum *Thucydidem*, Lacedæmonii primum in huiusmodi ludis Gymnasticis, modum inungendi & denudandi corpus introduxerunt: ob quam denudationem ars ista præsertim nomen Gymnastiæ accepit.

Cal. l. 7. c.

46. ant.
l. 7.

Alex. lib.
cap. 25.

Lucta Lacedæmonii familiarissima.

Cælius & Alexander literis prodiderunt, quod & ipsæ filix Lacedæmoniorum nondum adultæ Palæstra exercebantur nudæ. Quod studium *Plato* nequaquam improbat: censuit enim ut non modò puellæ, sed & anus luctarentur cum viris, ut patientes laborum eò facilius res arduas subirent: quorum studio in posterum ad eò infecti sunt, ut pro fortibus militibus se bonos Palæstras & Athletas dici potius exoptarent.

Lib. 2. En-
nead.

Sabellius confirmat hoc ipsum de iisdem puellis Lacedæmonii, addens, nudationem illam nil turpis habuisse, aderat nempe verecundia, aberatque omnis petulantia. Sed quamvis sint, qui honestatis quodam prætextu, huic strumæ bitaphum quendam prætexere conantur: me tamen iudice, talia ludorum genera, vere-

cundix modestiæque fines longè excedunt. Neque enim viros, neque sceminas aut puellas unquam decent nuda huiusmodi exercitia. Fuit hæc consuetudo simul etiam cum luxu accrescente introducta, ut quæ nullibi antehac apud priscos in usu erat. Athletæ olim ferulatis campestribus certabant, ut scribit *Thucydides*: certabant tecti aut veste, vel etiam armis, ut est apud *Hippocratem*. Hinc *Augustus* morem & consuetudinem hanc inverecundam ac turpem deprehendens, omninò prohibuit eiusmodi Spectaculis sceminas interesse.

3. De pugilatu.

Tertium antiquorum exercitium est pugilatus, unde pugil dicitur, qui pugno plagas impingere potest; & adversarium solo percussu prosternere. Est illud genus pugnandi, quod Gallicè dicitur; *se battre à coups de poing*, id est, pugnos invicem conlerere: Agreste nimis & indecens exercitium, quo tamen nihil familiarius in Gallia servis & pedisequis, & eiusmodi inferioris conditionis petulantibus turbæ: quo de pluribus agendum non est, quia fatius est illud dediscere, quam addiscere.

Ex his duobus exercitiis pugni scilicet & luctæ, surrexit quoddam aliud certaminis genus, quod *Pancratium* apud priscos nominabatur. Tales enim dicuntur, qui corporis totius conatu, etiam calcibus, etiam genibus, etiam dentibus, omni que virium contentione insurgunt in pugnam, ut adversarium superent. *Cælius* huius

Lib. 13. ant.
l. 15.

inventionem ascribit Theſeo, quando in Creta abſque gladio Minotaurum aggreſſuſeſt. Quod licet ita ſit, eſt tamen exercitium potiùs Syco- phantarum & hominum nauici, quo hodie dicti iſti ſervi ac pediffequi, & huius farinae bajuli, ſe ſolent oblectare, ubi ipſi in tali pugna, pro ſui deſenſione & obtinenda victoria, contra adverſarios ſimul cum pugno, inferunt etiam dentes & pedes, & genua, & alia corporis membra. Egre- gius certè ludus, ſi diis placet; qui in 28. *Olymp.* primum invec- tuſeſt. Nihil ipſo communius eſt in hac Pariſienſi urbe, ad quem videas, tanto concuſſu ſe congregare, tot otioſos ſpectatores, *Badauts* Gallicè dictos, qui finito certo certamine, de eorum poſtea virilitate, ac heroica (ſcilicet) roboris præſtantia, quaſi re benè geſta, iudicium ferunt.

4. De Saltu.

De quarto antiquorum exerci- tio, quod eſt ſaltus ſive ſaltatio, abun- de ſatis ſcripſerunt *Athenaus*, *Alexan- der*, *Cælius*, *Iulius Scaliger*: quò lecto- rem relegatum volumus. Hoc tan- tum obiter placet hîc monuiſſe, ma- jores olim noſtros non minori ſtudio huic exercitio incubuiſſe, quàm ad- huc noſtro ſeculo fieri ſolet non ſo- lum in Francia noſtra, ſed propemo- dum ubiſvis locorum.

Huius primi inventores fue- runt *Orpheus* & *Mufæus*, tanquam ſuo tempore ſaltatoriæ artis *Cory- phæi*, qui & feſtivities & ceremonias omnes, ut & cætera omnia, ut hone-

ſtiſſimum quiddam, legibus ſanxiſſe videntur initiati cum rythmo & ſal- tatione.

Prima omnium, antiquorum *Luc. lib. de Saltatione. Antiquo- rum saltati- di ratio quædam* ſaltandi ratio, non erat, niſi ſimplex, leviſq; corporis commotio, ſive unius ſolius, ſive plurium, manibus catena- tis invicem cohærentium; Græci eam appellabant *ἄρτυσις*: Latini ſaltationem: quæ ſine cantu & instrumento muſi- co fiebat: Idem ſaltandi modus, mul- tis adhuc in locis, apud plures in uſu eſt. Poſtea verò acceſſit cantus vo- calis, à quo ipſam ſaltationem *χορευ- νον* nuncupabant: cuius uſus frequentif- ſimus exiſtit hiſce adhuc temporibus, inter plebeios.

Tandem etiam omnis generis, inſtrumenta muſica fuerunt adhibi- ta: quorum tot tamque diverſa ho- die genera habentur, quibus etiam, præſca illa tempora caruerunt. Pro- greſſu enim temporis, artium ac ſcien- tiarum, ſecunda inventio, magis ma- giſque accreſcit.

Idem *Scaliger* ſaltationem divi- dit in duplicem potiſſimum ſpeciem: *Principalis Saltatio- num differ- rentia.* ſaltatio- nem in ſtatariam nempè unam: & in mo- tionem alteram: non quod alterutra citra motionis miniſterium perficia- tur: aliàs enim ſaltationis nomen ſte- rile ac inane eſſet: cuius tamen pro- prius finis eſt corporis exercitatio, quædam, ſive ea ſit levior, ſive pau- lò vehementior: Sed quòd ſolum- modo oſtendatur differentia, ma- joris aut minoris commotionis, om- nium corporis membrorum. Cu- jus rei exempla ſe offerunt manifeſta, & omnibus nota in illis ſaltationum generi-

Arb. l. 14.

Alex. l. 2.

cap. 25.

Caſ. l. 5. c. 3.

ant. lect.

Scal. lib. 1.

poet. c. 18.

Inventores

ſaltatoria

artiſ.

generibus, quibus tùm Galli, tùm aliæ nationes utuntur: ut sunt (nominibus simul cum re & populis ipsis natis, ignoscite quæso Latini) *Volte*, *Curante* & *Galliarda*: quæ majorem corporis requirunt motum, sicut ostendit nominum illorum derivatio: quàm ceterorum populorum, ut Germanorum aliorumq; consuetudo fert, qui inter saltandum primum leviori, ac tandem in secunda saltationis parte, paulò majori corporis impulsu commoventur.

Ex his duabus generalibus differentiis possunt aliæ plures deduci: idq; vel ratione corporis, plus minusve lassitudine oppressi: vel honestatis, ubi saltatio alia modesta, & laudabilis est, alia verò lasciva & inverecunda: vel à loco ipsarum regionum, ubi primum inventæ fuerant: vel à singulari quadam & artificiosa membrorum dispositione. Sic & aliæ ab imitatione & varietate melodix, musicis instrumentis præcantata: & ab habitus sive indumentis, tali exercitio destinati, qualitate.

Erant præterea alia saltationum genera antiquis consueta, quæ vel ipsorum authorum ac inventorum, vel etiam aliorum, in quorum gratiam instituta fuerant, nominibus insigniebantur: ut est *Pyrrhica saltatio*, pro juventute in armis se exercenda, à Pyrrho inventa ac celebrata: Et tripudium Castoris, cuius fit mentio à veteribus: in quo saltandi genere juvenes, armis induti tripudiabant, & pedibus terram feriebant.

Quæ saltandi ratio introducta fuit in gratiam & honorem Castoris à Lynceo interfecti.

Dua quoq; aliæ saltationum principales species erant, quæ vocabantur *vulgares* & *Theatrica*: *Vulgarium* usus erat in nuptiis & sacrificiis. Antiquitùs enim nulla fiebant sacra sine saltatione & choro musico. Proderant enim (ut Cælius memorat) puerorum Chori tibiis ac cithara præcinentibus: inter quos exercitiores & peritiores ad saltandum eligebantur: & illorum cantiones ab huius saltationis usu appellabantur *hyporchemata*, ita dicta, quod inter saltandum ferè generosum quiddam servarent & virile. Sed cantus solus sine saltatione, *stasima* i-*stasima* plis dicebatur.

Theatrica verò distinctæ erant ratione argumenti sive materiæ ipsarum fabularum, quæ in theatris adduci agique solebant. In tragœdia enim, tanquam materia tristi, saltatio erat gravis, certis numerum gradibus distincta, ac luctuosa: quam appellabant *εμερειαίον*. In Comœdia verò saltus erat liberior ac festivior potius, quàm lugubris: qui nuncupatur *κόρδαξ*. Satyrorum autem saltatio conjuncta erat cum summa levitate, ac lascivia, quæ propterea dicebatur *σολοπίον*.

Hæc sunt præcipua antiquorum saltationum genera, è quibus plurimam partem tam in Gallia quàm in pluribus aliis regionibus adhuc hodie vigere, cuius studiosè inquirenti patebit.

Pyrrhica saltatio.
Plin. lib. 7.
Lact. lib. de Saltat.

Hæ saltationes sive choreæ, vocibus ac instrumentis musicis adaptatæ, apud Ethnicos olim non solum usitatæ, magniq; estimatæ fuerunt, sed in sacris quoq; literis, easdem approbatas fuisse, ex sequentibus videre licet exemplis.

David Regius ille propheta, lineo cingulo succinctus totis viribus saltabat & simul cum ipso tota ipsius domus: dum nimirum, cum magna jubilationis vociferatione, adhibitis simul omnis generis musicis instrumentis, ut cithara, buccina, tympano, decachordo, tuba & cymbalis benesonantibus, arcam fœderis à Philistinis Hierosolymam reducebat.

1. Sam. 6.

Sic quoque Iudith celebris illa heroïna, Holoferni capite abscisso & detruncato, hacque ratione copiis Assyriorum nimio terrore perturbatis ac prostratis, urbeq; ab obsidione eorum sic liberata, à cunctis mulieribus Israeliticis, laudis & gloriæ benedictione ac plausibus excepta, oleaq; ramo præcinctæ, thyrsu gestans, & chorum mulierum præcedens, cum omni populo Israelitico, hymnum triumphalem Deo æterno ac maximo, saltando decantabat, eiq; immensas ac immortales, pro tam admiranda ac incredibili victoria, gratias referebat.

Hoc exercitii genere, non solum modo homines plebei ac juvenes olim usi, eoque delectati sunt: sed fuerunt etiam magni quidam reges, ac Philosophi sapientissimi, qui eandem artem in summis deliciis habuerunt, didicerunt atque exercuerunt.

De Socrate legimus, quòd artem saltatoriam, non solum summis profecutus sit laudibus: sed & ipsam quoque addidicerit, nec veritus sit in provecta etiam ætate saltare, eamq; simul cum aliis gravissimis scientiis conjungere: multum tribuens venustæ concinnitati & elegantia, tum apto motui, neq; non moventis affirmationi. Hinc videmus adhuc hodie in usu esse, dum pueros nostros aut puellas, hac in arte erudiri volumus, potissimum id fieri, ob morum elegantiam, concinnamque corporis compositionem comparandam. Magnum enim discrimen apparet inter illos, qui huius artis periti aut imperiti sint, qui que illam addidicerint, vel non addidicerint.

Socrate: saltandi arti deditus.

Ath. l. 1. c. 16.

Adeò magni faciebat Socrates hanc artem, ut familiariter cum amicis loquendo, illam membrorum ac totius corporis exercitium utilissimum esse, prædicaret: & subinde diceret, scite tripudiantes maximè esse idoneos rebus bellicis. De quo hi versus extant:

Lucian. lib. de salt.

Qui rectè scivere choris decorare deos, hi Optimi & in bello.

Inter Reges olim eodem saltationis exercitio summoperè delectabatur Antiochus magnus, nec non & alii plures. Poeta quoque in Deorum laudes usi sunt saltatoris titulo. Pindarus & Homerus Phœbum Orchesten saltatorem appellant. Idem nomen & Jovi attribuitur. Homerus præterea dicit, saltationem certis temporum intervallis, & musicis rhythmis mensuratam, esse donum cœlestè potius, quam

Ath. lib. 1. cap. 16. Cœl. 5. c. 3.

Encomium saltationis.

quàm mundanum aut terreſtre. Sic igitur diſiſio hoc munere donatus homo, à ceteris diſtinguitur animantibus eo deſtitutis; ut qui non ſit merum animal, ſed Deus mortalis.

Dùm autem hic generalem ſaltationum commédationem inſtituo, non propterea in ſpecie & illas approbare conſilium eſt, quæ indecoræ & læſivæ ſunt, ſineſque honeſtatis tranſiliunt: Neque etiam illas, in quibus tot tantæque ridiculæ geſtulationes, indecentes quoque ac nimis impetuoſæ corporis hinc inde dimotiones, atque agitationes, aliæque ſexcentæ ejuſmodi fatuitatum ineptiæ conſpiciuntur: quæ ſaltandi ratio deteſtandâ, potiùs convenit circulatoribus, quàm hominibus liberali ingenio natis & educatis: quæque ab omnibus Rebus publ. bene conſtitutis quondam damnata, & tanquam ſordida, vilis & abjecta, maximeque infamis, repudiata fuit: quam & ego ipſe ſummopere abhorreo & deteſtor, (nec nõ quosdam alios ludos gymnalticos) quemadmodum & eadem, non ſolum in verbo Dei, ſed à compluribus etiam ſanctorum Patrum aliis que graviffimis authoribus, tanquam res deteſtandâ, & homine verè Chriſtiano, Deum que timente indigniffima, damnatur ac improbat. Quamobrem ſciendum eſt, noſtrum eſſe inſtitutum, de licitis tantum ſaltationibus, honeſtis & laude dignis verba facere: quibus Deus ipſe non offenditur, quæque civilitatis & urbanitatis ſtadium promovent & provehunt, quò homines negotia ſua, cum decè-

tiori corporis, ejuſque membrorum commoderatione expedire queant: & hoc pacto ipſius quoque corporis habitus ac conſtitutio bona, non ſolum ſarta tecta conſervetur, ſed vegetior etiam, agilior & promptior redatur ad quolvis labores ſuſtinendos: utque hinc otium, turpiſſimum Sathanæ pulvinar, devitetur.

Tales ſaltationes ſunt, quas *Socrates, Plato, Sophocles & alii ſapientes* comprobaverunt, & adſcendere teireque in votis habuerunt, uti diximus: quæ, ſi temporum injuria, hominumque improba depravatione in abuſum quendam devenerunt: non propterea tamen ars ipſa reprehendenda eſt: poſſent enim pari modo omnes etiam reliquæ artes damnari ac vituperari, quod iis ut plurimum abutantur homines: Vèteres autem ſapientes abuſum illum, qui tunc illorum temporibus jam irrepſerat, neque recipere, neque ullo modo tolerare conſueverunt.

Plato enim, cum mandatum accepiffet à Dionyſio Tyranno (quod idem mandatum & aliis pluribus datum erat) ut in quodam convivio, togâ longâ purpureâ, qualem Reges tunc temporis geſtare ſolebant, indutus ſaltaret: id ille fieri recuſavit, hoſque Euripidis verſus recitavit:

*Muliebri ego hæudquaquam indui
queam ſtolâ:
Vir natus ipſe, & ex virili ger-
mine.*

Quo indicare voluit, tale ſaltandi genus, cum habitu muliebri, arguere: ſummam quandam levitatem, & po-

tius circulatorum, quam Philosophum decere. Et Demades Orator facundissimus, cum quodam die contempserit Philippum Macedoniæ regem, vino obrutum saltare in media perditorum hominum, ac captivorum turba, coram quibus detexit turpitudinem ac miseriam suam: illum sic compellavit ipsique Philippo erubescenti, vitæ emendandæ occasionem dedit: *Cum, ô Rex, inquit, fortuna tibi Agamemnonis personam imposuerit, non pudet te factis agere Therpsiten?*

Elegans admonitio Demadis ad Philippum regem Macedonia.

Erasm. in apophth.

Ex quibus palam fit, multos viros egregios ac præclaros, tum Philosophos, tum etiam alios (de quorum autoritate supra dictum) comprobasse, commendasse, nec non exercuisse quoque artem hanc saltatoriæ, tanquam utilem & necessariam, tam ad corporis sanitatem conservandam, quam ad bonos mores comparandos: contra verò improbasse & detestatos fuisse, sicut & nos simul cum ipsis detestamur, omnis generis alias saltationes illicitas, ad saltum natas, & exitiosas tam corpori, quam animæ.

Sciens volensque hinc silentio pertranseo exercitia illa salendi in altum, & in ærem quasi volandi: quæ etiam si quodammodo ad saltationum speciem aliquam referri queant, ob motum illorum violentum & vehementissimum, propter quem etiam non omni carent periculo: ipsa tamen potius circulatoribus relinquenda sunt, qui iis utuntur in theatris ad spectatorum oculos pascendos: non enim magni aliquid momenti asserere possunt

ad vitæ communis commodum, & sanitatis studium.

Nec miror amplius, cur *Plato, Hippocrates & Galenus* tantoperè avertati fuerint, adeoque damnarint saltatoria nonnulla exercitia, nec non gymnasticos ludos. Surrexerat enim tunc illorum temporibus, tantus illorum abusus, tantaque confusio, ut mutata rerum facie, usus illorum bonus & laudabilis, prorsus depravatus atque corruptus.

Hæc de variis exercitiorum differentiis & conditionibus tractatio, fusior fortassis & prolixior quibusdam videbitur, nimisque vereor ne me hinc critici cujusdam iniqua vexet cenlura, mihi que his verbis obstrepit: me nil nisi actum agere, & eandem canere cantilenam, toties ab aliis prius decantatam: Quod quidem, quanvis non ignoro vulgatissimum illud, nihil dici posse, quod non dictum sit prius: nequaquam tamen id adeò alienum esse puto ab hoc nostro instituto, ut forsitan iste somnare possit. Nam, posteaquam exercitij, quod unum è sex rebus non naturalibus à medicis constituitur, generalem quandam tractationem proposueramus: non intemptivè hinc varia simul saltationum genera, tam antiquorum, quam nostri seculi introduximus, idque idè, quod hoc exercitij genus sit familiarissimum: Sic quoque reliquorum exercitiorum gymnasticorum, ab antiquis olim usurpatorum, comparatione cum nostris facta, horum præcipuas differentias, quibus ratione ho-

nesta

nestatis & turpitudinis: laudis ac vituperij: celebritatis & infamiz: commodi & incommodi, distinguebantur, breviter perstrinximus. Quæ omnia pro instituti nostri ratione raptim congesta, ac ordine debito disposita, benevolis lectoribus lubenter obtulimus; quibus labor noster, ut spero, haud ingratus futurus est: siquidem inde fructus jucundos simul, & utiles percepturi sunt: utpote, quos ex collatione quadam facta, appibis non immeritò assimilare liceat quæ omnia illa, quibus pascuntur, in dulcissimum mel convertunt: cum contra Censores non inique comparandi sint cum bruchis, qui vel saluberrimos quosque flosculos a herbas in venenum transmutant.

§, De lactu. vel disci vel jaculi.

Quintum exercitationis genus, quod adhuc tractandum restat, est jacetus, vel disci, hoc est, lapidis rotundi, & in medio perforati: vel jaculi.

Hujus ludi inventum ascribunt Perseo, eiusmodi exercitij genus, in quo lapis admodum ponderosus, fortissimo lusoris impulsu, propellitur.

Sed solebant olim jaculum manu tantum torquere, quod & hodie multi, multis in locis solent: cujus loco ingeniosa & apta nunc habentur instrumenta, veluti arcus & arcubalistæ, quibus ad antiquorum imitationem majori cum violentia, sagittas ac tela nostra, quæ jaculi nimis longi vicem gerunt, jaculamur: quod idem exercitium Vasconibus admo-

dum familiare est, qui præ cæteris nationibus, majorem veterum exercitiorum, & monumentorum partem retinuisse videntur.

Qui verò tela illa aut jacula moliebantur, jaculatores olim nuncupabantur.

Sarmata & Parthiolim, quem ^{Qui populi peritiores iaculandi sagittas.} admodum hodie Scythæ & Tartari, singulari dexteritate, hoc exercitio utebantur: veluti mira de ipsis scripta legimus. Nam non aliis armis, quam his ipsi telis atque sagittis in bello, equis insidentes utebantur: ut etiam fugientes à tergo jaculari, aversique sequentes hostes læderent perinde ac aduersi:

Sarmatica major Geticaque frequentia gentis

Per medias in equis itque reditque vias.

In quibus est nemo qui non Coryton & arcum;

Telaque vipereâ lurida felle garrat.

Ejusdem exercitij peritissimi quoque fuerunt Ithuræi, unde Poëtæ cecinerunt arcum Ithuræum; sagittas Parthicas; nervos Geticos: Pharetras Sarmaticas.

Cretenses item fuerunt ballistæ & sagittandi peritissimi, atque inter alios celebriores, pagi Cydonij coloni; Vnde Virgilius:

Ire libet Partho torquere Cydonia: cornu

Spicula, tanquam hæc sit nostri medicina doloris.

Romani dabant operam, ut sua juvenus plerumque imbueretur. atque

que institueretur omnibus istis disciplinis, quæ ad bellicam artem spectabant: præcipuè tamen curabant, ut jaculandi peritiâ excellerent, eiusque rei inter arma peritiam non vulgarem haberent.

Hæc ars olim ad eò fuit honorifica atque spectabilis, ut Ethnici inde honoris titulos ac nomina mutuati sint: quibus Deos suos, & fortissimos sui seculi heroes affecerunt. Poeta Apollinem vocant Sagittiferum:

Mars clypeo melior: Phæbus præstantior arcu.

*Arcubali-
sta præstan-
tissimi.* Et Hercules, qui à Rege quodam Oechaliæ, nomine Euryto, didicerat sagittandi industriam: Centaurum Nessum, quamvis in ulteriore Acheloi ripa remotum, & cervam æripedem, certo trajecit ictu, Harpyiasque volucres in medio aere confecit.

Fuerunt similiter multi potentes Monarchæ, Principes, duces, alique magnates, qui summe sibi laudi & gloria duxerunt, si in huiusmodi exercitiis eminere, & primas præ aliis partes obtinere potuerunt.

Cyrus rex Persarum: Teridates, Dux & Princeps Parthorum excellens, à Nerone tandem superatus: Constantius ac Gratianus, Imperatores Romani: hi omnes, inquam, eximie in historiis celebrantur, ob singularem industriam, qua in telis & sagittis jaculandis excellebant: qua etiam in arte incredibilia & admiranda peritiæ suæ ediderunt specimina.

Quid dicemus de Commodò (et si sit, qui à parentis sui singulari probi-

tate ac pietate profus degeneravit) cuius tamen interim tantum erat robur, ut etiam elephantem jactu haste penitus transfigeret: tantaque dexteritas, ut emissis centum sagittis, centum leones humum dejiceret: unoque solo ictu plures teras simul in terram prosterneret: imò tam peritam & exercitatum sibi comparaverat manum, ut quicquid oculo destinasset, jaculo & sagitta contingeret: ut author est Sabellius, lib. 5. Ennead. 7.

Non minori industria præstantiaque in hoc exercitiorum genere, olim florebat Imperator Domitianus: qui in sagittarum studio totus erat: Centenas variis generis feras sæpè in Albano successu confidentem spectavere plerique: atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua effingeret. Sed adhuc magis mirandum est, quod de eodem scribit Suetonius: Nonnunquam, inquit, in pueri procul stantis præbentisque pro scopulo dispanfam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte dirigebat, ut omnes per intervalla digitorum innocuè evaderent.

Posset mihi hîc quispiam objectionem, hanc de huius generis exercitiis tractationem, potius specialem (ut quæ de rebus bellicis agat) quam generalem esse: Esse præterea talia exercitia solummodò particularia brachiorum, non autem totius corporis.

R. Ad quorum objectionem respondemus, quamvis hæc ita sese habeant, nos tamen quotidie perspicere, plurimos homines sedentariam ac me-

ae mechanicam exercentes, solere diebus festis à prandio, arcuum & arcubalistarum exercitio incumbere, idq; non solum in pagis ac oppidis, sed pluribus etiam civitatibus primariis, ubi publica loca talibus exercitiis destinata sunt: Vnde occasionem arripuimus de ejusmodi exercitiis differendi, illorumque præcipuas differentias propositas, huc capiti inferendi: utpote, quæ non minus etiam sanitati, quàm quævis alia conducant, ac ubi vis locorum maximè vigcant.

Satis dictum esse opinor, de quinque horum exercitiorum generibus, quæ præcipuè ab antiquis olim inventa & usitata fuerunt.

His progressu temporis, quam plurima alia accesserunt. Nam loco cursus pedestris, equi postea adhibiti fuerunt, quorum ministerio insidentes ad cursum urebantur. Equi porro in hunc finem domiti, artificiosè edocebantur, ut pro cuiusvis arbitrio, scitè ac bellè saltare, ac resultare addiscerent: quorum usus postea non solum erat in ejusmodi exercitiis equestribus, sed etiam in aliis certaminibus ac ludis, quos vocabant equestres concursus. *Virgilius* 5. *Æneid.* de horum exercitiorum origine tractat. Quæ, cum nimis usitata hodie sint, & in Gallia & alibi, non necessum esse puramus, de illis plura hinc scribere.

Fuerunt etiam in hunc modum certamina ac ludi instituti, duobus scilicet equis, simul in curru conjugatis ac copulatis, interdum etiam quatuor: quæ certamina vocabantur bijuga & quadrijuga. Utimur hodie

Tom. II.

in Germania, Gallia & aliis regionibus, ejusmodi curribus, bigis & quadrigis in eum finem, ut illorum beneficio, de uno loco in alium, sive propinquum sive longius distitum provehamur, ac sic ab una urbe in aliam quoque commodissimè pervenire queamus. Sunt autem isti ab omni parte occlusi ac desuper testi, contraque omnem tempestatum injuriam optimè muniti, instar alicujus cubiculi.

Ex hac curruum commoditate, ^{Vt in curruum.} sæpenumero incommodum maximè incurritur: quod scilicet, qui illis vehuntur, dum perpetuo iis insident, & alternatim pedibus incedere negligunt, ex assiduo horum, ac nimis violento motu, corpus concutiant, & crurum ac reliquorum membrorum juncturas enervent, ac torpidas inde referant. Præterea ex hujusmodi motus violentia, præter reliquæ corporis perturbationem, renes simul concutiuntur, unde facile inflammantur, nec non qui calculo obnoxij hinc valde læduntur ac torquentur.

Si hinc recensere vellem omnia exercitiorum ac ludorum genera, quæ apud veteres olim usitata erant, quæque adhuc nostro seculo non desierunt, ut est inter alia, ludus digladiatorum sive pugilum, citius me tempus, quàm scribendi materia deficeret.

De Ludopila.

Dicam solummodò pauca quædam de pilæ ludo tanquam usitatiore ac omnium primo & nobilissimo, cui veteres plurimum olim tribuerunt.

R

Scri-

Lib. de re-
rum vocac.

Scripterunt enim de illo multi, inter quos Pollux quatuor hujus ludi distinctas proponit species, quarum primam vocat *πίσικυρον*: secundam *φάινδα*: tertiam *δοτιπία*: quartam *εργάριον*, propterea quod in hac ultima differentiâ, lusorum unus, resupino corpore jacens, in altum versus cœlum pilam totis viribus mittebat, quam reliqui collusores excipiebant, antequam relapsa, terræ superficiem attingeret.

Quatuor
pila ludi
genera.

Adhuc quatuor pilæ ludi genera habentur, quæ in omnibus tamen cū veterum differentiis non conveniunt. Primum genus sola manu & pila, mediocriter molli, perficitur: cujus magnitudo respondet globo ligneo, cujus usus est in ludo, dicto Gallicè *Pailemaille*: familiaris hic ludus est literarum studiosis, nec non alijs juvenibus: quem Galli vocant, *Ieu de la Pelette*. Secundum vocatur, *Ieu de langue Paulme*: propterea quod in eo ludometæ locus, quò mittitur & remittitur pila, majori longitudinis distantia, à priore distinguitur: Utuntur autem lusores ad pilam jaciendam palliculâ quadam, sive instrumento quodam ligneo, parvo, mediocriter lato, cum capula rotunda, quod prorsus simile est isti malleolo ligneo, quo mulieres, quibusdam in locis, lintheamenta sua inter lavandum percutiunt ac repurgant. Tertium, & elegantius, & usitatus est illud, quod simpliciter ludus pilæ dicitur, Gallicè *Ieu de Paulme*. Hic ludus exercetur in certis quibusdam locis, sive domibus ex quatuor parietibus constructis, iisque vel tectis vel apertis, quæ loca similiter ludi-

psus nomine à Gallis insigniuntur, & vocantur *Ieux de Paulme*: Germani dicunt *Ballhaus*: à pila & loco, ubi ludi habentur. Hoc in ludo, pilæ agitantur reticulo quodam, hoc est instrumento ad retis similitudinem, ex nervis diametraliter & transversim expansis, confecto. Quem ludum indifferenter hodie exercent, tam superioris quam inferioris conditionis homines. Qui hîc cum judicio & industria diligenter observant eos, qui male ludunt, aut qui benè, faciliorem utique viam inveniunt, ad hujus ludi perfectionem perveniendi. Quartum genus ludi pilæ, est ludus folliculi, Gallicè *Ieu du Balon*. Folliculus autem hic, est genus quoddam pilæ, rotundum, magnum, ex corio confutum, intus vacuum, & non nisi aëre repletum: quem brachiali quodam ligneo in aërem magna violentia propellunt: qui ludus in pluribus locis admodum familiaris est ijs, qui ditiores sunt, aut summo nobilique loco nati. In quibus omnibus enarratis ludis, lusores partitè, duo videlicet aut tres, contra alios totidem: aut etiam plures contra plures sæpenumero, ludere, sequi tali exercitio mirificè oblectare solent.

De ludo trunculorum.

Præter hos adhuc alij ludi & exercitia reperiuntur, ut ludus trunculorum, Gallicè *Ieu de Quilles*: qui à meta duplici, longiori scilicet & breviori, distinguitur in ludum longum & brevem. Est præterea ludus, *Palemaille* Gallicè dictus, quo globus ligneus, (ple-

(pleranque ex buxo, tanquam duriori & solidiori ligno tornatus) pugni magnitudinem, aut paulò majorem referens, malleo similiter ligneo, manubrium rotundum ac oblongum habente, per planam terræ superficiem, summo ac maximo cum impulso ludentis propellitur. Qui duo ludi valde communes sunt inter plebeios quoque, tum in Gallia, tum in aliis regionibus.

De Venatione.

Inter omnia vero exercitia, quæ præstantiæ ac celebritatis laudem merentur, venatio facilè primum occupat locum: cujus differentias varias ponit *Plato in Sophista*. Nos autem hîc tantum de illa disceremus, quæ affinitatem quandam habet & communio-nem cum vita rustica, & in qua feris ac bestiis persequendis capiendisque, insidia struuntur. Ex qua consideratione elicitur, quod exercitium hoc maximè sit necessarium, utilissimum simul, ac jucundissimum: sicut id paulò post pluribus exemplis demonstrabimus.

Necessariam enim illud est, ad arcendas & è medio tollendas atrocissimas & crudelissimas istas feras, ut sunt Leones, Ursi, Lupi, Vulpes, ac alia rapacissimæ & nocentissimæ id genus similes bestię, quæ non nisi noxam ac damnum hominibus inferunt.

Utilitas autem ejus in his duobus maximè conspicitur: primò quod corporis sanitati hinc prospiciatur ac consulatur, dum scilicet id venator

variis exercitationum modis, prout ipsi visum fuerit, expedire potest, sive pedes ire libuerit: sive equi ministerio adjunctus, incedere voluerit: sive laborem grandio-rem aut levio-rem suscipere, eumque longiori vel breviori temporis spacio continuare placuerit: in quibus omnibus, tum pro corporis varia constitutione ac conditione, tum pro fortioris aut imbecillioris valetudinis ratione, cautè & adhibito judicio agendum est. Deinde utilitas hujus exercitij eximia ac maxima, hinc quoque elucescit, quod ex illius usu ac beneficio, carnibus ferinis & deliciosis non solum urbium fora, sed potentiorum etiam mensæ ac tabulæ refertæ ac ornata, videantur.

Tandem exercitium hoc proprium est Nobilium, & eorum, qui generoso & illustri stemmate procreati sunt: uti videmus, eo quondam potentissimos monarchas & principes summo perè delectatos esse, nec non nostro adhuc seculo quàm plurimos oblectari: tempore scilicet pacis, armisque, ut aiunt, unco suspen- sis. Nam, dum ipsi in armorum silentiis, adversus hostem, heroicam animi fortitudinem ostendere nequeunt, illam in persequendis interim, ac venandis sævissimis bestiis, satis abundè declarant.

Cyrus, in domo *Astyagis* Medorum regis, avi sui educatus, solebat in pubertate sua teneriori, edomare equos, & in venatione bestias conficere, septo inclusas: postquam adolevit, ut *Xenophon lib. 1. Cyropædiæ* addit, aut leonem aut aprum in sylvis petebat. Et idem author, ut demonstra-

Cyrus venationi deditus.

ret, in quanta æstimatione ejusmodi bestiarum venatio apud cæteros quoque Perfarum reges esset, ulterius de illa in hanc sententiam scripsit.

„ Perfarum, inquit, rege exeunte
 „ venatum (exit autem in mense multo-
 „ ties) epheborum dimidia pars ab ipso
 „ educitur. Causa verò cur publicè

*Venationis
 exercitium
 est speculū
 belli.*

venationi operam dent (in qua rex
 ducis officio, perindè ac belli tempo-
 re fungitur, cum & ipse venetur, &
 ut venentur alij, curam adhibeat)
 „ hæc est, quòd bellicarum rerum, hæc
 „ meditatio verissima videatur esse.
 „ Consuefacit enim ad surgendum di-
 „ luculo, & ad frigora, caloresque per-
 „ ferendum: atque etiam ad itinera, &
 „ cursus exercet. Præterea sagittis ja-
 culisque bestiam petere necesse est, ubi-
 cunque inciderit. Sæpe etiam a-
 cui animam in venatione oportet, ob-
 jiciente se feroci aliqua bestia. Nam
 quæ offerunt sese bestia, ferienda
 sunt: ab iis autem cavendum, quæ in
 venantem irruunt. Ita ut hinc colligendum sit, sicut & author ipse in sequentibus declarat, quod non secus venationis exercitium sese habeat, ac si in bello contra hostem dimicandum sit. Hæcque duo venatio & bellum, ex pari utriusque conditione, & similitudine, se invicem mirum in modum referant.

Hinc *Lycurgus* legislator Lacedæmoniorum, (imitans Cretenses) eos, qui jam puberem ætatem superassent, in venatione præcipue exerceri voluit, ut studio venationis intenti, ad bellum redderentur aptiores, ut scribunt *Xenophon* & *Stobæus*. Porrò

*Xenoph. in
 Repub. La-*

Strabonib. 10. & *Alexander* l. 2. c. 25. 0. cedamon. stendunt, hanc fuisse Cretensium cō-*Stob. serm.* suetudinem, qui filios suos ab ineunte^{42.} etiam ætate assiduis laboribus firmabant, ne senes jam otio torpescere, honestum ducerent. Unde legimus (apud eosdem auctores) eos semper laboriosis exercitationibus, utpote currendo ac venando, algendo, æstuando, arduas, difficilesque vias peragrandō, omnes consumuisse juventutis annos. Quin imò eorū pueri in classes, quas *Ayia* vocabant, distribuebantur: hisque præerat *Pædonomus* certis diebus in venationes eos educens.

Plutarchus recenset *Alexandrum* magnum, *Antiochum*, & alios præclaros reges a deo fuisse deditos venationis exercitio, ut ejus nomine nullam molestiam, neque laborem ullum subterfugerint, quin imò multis sese & maximis periculis sæpenumero objecerint.

Idem anthor testatur reliquit *Pompeius* de *Pompeio*, in eius vita, illum scilicet, magnanivictis & subactis *Numidis* & barbaræ *mus & for-* isti genti terrore incusso, ob nominis *tit.* charitatem & potestatem summam Romani imperij; non quievissè hominibus devictis: sed, cum sciret, regionem illam præ cæteris, innumeris bestiis ac feris, iisque ferocissimis & invectissimis abundare, eas impetiissè, domiissè ac debellasse: ut & hæ Romanorum felicitatem ac virtutem, omnium rerum domitricem ac expugnatricem, tandem sentirent: Et ob hanc causam, certis quibusdam diebus exhibat ad venationem Leonum & Elephantorum.

Mithras-

*Mithridates
& Adrianus
Imperator
venatores.*

Mithridates Rex Ponti in Asia, & *Adrianus Imperator Romanus*, tam in-
explebili uterque amore prosequen-
bantur studium venationis, ut mira
de illis referant historiæ: ubi unus
huic exercitio tam stupendo modo
intentus erat, ut etiam septem inte-
gros annos nullo profusus usus fuerit
tegumento, vel opertorio, sive ruri, si-
vedomi, aut in urbe. Alter verò
mortuo & sepulto equo suo, in æter-
nam eius memoriam erexit colum-
nam, super inscripto Epitaphio: eò
quod opera eius in venationibus lon-
go jam tempore usus fuisset. Hi
potentes monarchæ non interim à
negotiis publicis, cum res postularet,
obeundis super sedebant: nec quod
spectabat ad imperii administrationem,
diligenter eius satagere cessaban-
t: qui promptissimi semper ibant
singulis horis atque in omnis, hosti-
bus obviam: eosq; si quid fortè mo-
liebantur, à finibus suis arcebant, non
secus ac ipsi solebant ex consuetudine
quotidiana, feras ac bestias venando
persequi & profligere.

*Venatio
proprie
conveni-
nit viris.
Saltatio
autem fa-
minis.*

Imperator Albertus solebat sub-
inde dicere, venationem esse exerci-
tium virile, & viri tanquam bellicosus
magis competere: cum saltatio con-
veniat feminis, quæ omnia alia volu-
ptatum genera superat, excepta illa,
quæ ex venatione capitur.

Nec *Carolus Magnus*, ut confir-
mat *Cuspinianus*, vel in senectute sua
contemnebat venationis exercitium,
tanquam rem saluberrimam: ac
quando is exire constituerat, neque
nive, neque glacie, neque frigore, ne-

que æstu, neque asperrimis scopulis,
neque horrendis & inaccessis monti-
bus, neque densissimis dumetis per-
terrefactus, à sententia unquam reces-
sit: sed institutum constanter prose-
cutus est.

Falconaria sive *accipitraria ars*, *Falconaria*
genus etiam quoddam est venationis,
quod propriè principum ac nobilium
exercitium est, ex quo ipsi singula-
rem etiam voluptatem referre solent.
Nos de *Falconaria* abundè satis in lib.
6. nostri Magni speculi mundi scripsi-
mus: quam ob causam plura hîc dice-
re supervacaneum est.

De Natandi exercitio.

Restat de *natandi exercitio* disse-
rere, quod in aquis perficitur, quodq;
non minùs, ac alia quævis, scitu utile
ac necessarium est: utpote cuius be-
neficio sæpenumero magni viri, in
gravissimis periculis constituti, sese
salvos ac incolumes morti eripuerint:
ut interim nihil dicam, de singulari
eius utilitate, ad corporis sanitatem
conservandam, deperditamq; restitu-
endam: quæ sanè tanta est, ut ex eius
usu tempestivo & legitimo, infinita
corporis mala, quæ ob caloris exces-
sum, refrigerium & humectationem
postulant, è medio tolli & curari pos-
sint. Cui instituto confert balneum
universale maris aut fluviorum: reme-
dium vulgare, morsu canis rabiosi la-
borantibus, nec non melancholicis ac
phthificis.

Græci & Romani, quæ præ cæte-
ris populis, hac laude extolluntur, ut
qui juvenuti suæ præscripserint salu-
taria

taria præcepta, omnis generis disciplinarum, eandem quoque, juxta Aristotelis doctrinam, utilissimam docuerunt natandi artem: ut juvenes suos robustiores redderent, ad graviora exercitia ac labores perferendos.

Alex. l. 2.
c. 25. & l.
12. c. 20.

Nobiles præsertim Romani, inter alia exercitia bellica, nandi quoq; studio summopere incumbabant. Unde proverbium natum est, in liberos deploratos: neque natate, neq; literas didicit.

Si *Julius Caesar* imperitus fuisset natandi, neq; vitam neq; commentarios suos salvos unquam conservasset: dum nimirum cogebatur se præcipitem dare in mare, & ultra ducentos passus nando conficere, ut in navim propinquam se reciperet, & à nimis subitaneo ac improvise hostium incurfu, se in Alexandria defenderet.

Natandi u-
silitas.

Quintus Sertorius, & *M. Scævola*, solâ arte bene natandi, uterque magna cum admiratione, & in super armis induti, evaserunt hostium impressionem: Unus quidem non mediocriter sauciatus, natando trajecit Rhodanum fluvium rapidissimum, in ipso hostium conspectu: alter verò undique ab hostibus circumvallatus neque aliud refugium præter mare videns in id præcepit irruit, & exercitum Caesaris Ducis sui insecutus est. Quis igitur natandi peritiam non laudet, ex qua tanta utilitas promanat etiam vel ad eos, qui militiam sequuntur?

Hoc exercitium maxima olim in commendatione erat, ut videre est in Agrigentinis populis, qui suo tempore

omnes alios, deliciarum cultu & sumptuum profusione superabant, ut Plato testis de illis scribit: Perinde Agrigentinos ædificare, ac si victuri perpetuò forent, itemq; convivari, velut semper morituri. Iidem, Agrigentini inquam, ædificari curabant, in honorem & gratiam Gelonis (qui ex Satellite factus erat insignis Rex ac dux belli) magnis impensis & sumptibus natatoriam, cuius ambitus septem stadia continebat. profunditas vero erat viginti cubitorum: in quam derivatæ multæ aquæ fluviatiles & rivuli fontani, ad aquam vividiorum reddendam, decurrebant. Abundantia cygnorum, & varia piscium genera, conspectu pulchriorem ac amœnorem reddebant locum. Ita ut natatoria illa inter miracula mundi, sui temporis relata fuerit: tandem successu temporis diu neglecta computruit, & collapsa est, ut Athenæus & Diodorus scribunt.

Natatoria
Agrigentis-
norum.

Ath. l. 12.
cap. 2.

De Applicatione Exercitiorum.

Nos hîc ferè omnia illa exercitiorum genera exposuimus, quæ humanæ vitæ plurimum prodesse, ac vulgò in usu esse solent. Restat nunc, ut doceamus, quomodo ea pro variis ætatis, naturæ & personarum circumstantiis, convenienter applicari debeant.

Diod. lib.
11. c. 1.

Est igitur generale & commune officium omnium exercitiorum, ut ex eorum usu legitimo animalium calor excitetur & augeatur. Distinximus autem suprâ exercitia in vehementia seu laboriosa; in mediocria; & in levia.

Æginetæ
lib. 1. de ro-
med. c. 17.
Oribas. lib.
2. synopsis. 15.

Vehemens

Exercitia violenta. Vehemens & laboriosum dicitur, in quo respiratio est difficillima sine velocitate, ex quo musculis & nervis robur paratur. Eiusmodi sunt terram fodere, & onere maximo imposito, vel eodem subsistere loco, vel paulatim incedere.

Mediocria. Exercitia verò *mediocria* citra tantam violentiam fiunt: huius generis sunt, cursus levis, armorum exercitatio, lucta, magnæ & parvæ pilæ lusus.

Parva. *Levisimum* exercitium est lectio, musica vocalis, & instrumentalis, ludus chartarum, tabularum, & deambulatio.

Omnium horum exercitiorum diversus est finis, & applicandi modus, pro diversa partium corporis, personarum, & ætatum variatione.

Exercitiorum violentorum differentia. Violenta in genere musculis, & nervis robur parant: quod non minus & reliquæ duæ efficiunt differentia: in specie verò certis corporis partibus consulitur: ubi exercitiorum alia lumbos, alia manus & crura, alia spinam, aut collum solum; alia caput, vel thoracem, & alia pedes juvant. Sed quoad respectum personarum, & ætatum: violenta exercitia conveniunt juvenibus & viris robustis potius quàm senibus: potissimum verò iis, qui in sudore victum quotidianum quaritant, quales sunt agricolæ, operarii, bajuli, dosuarii, saccarii, & multi huius generis opifices alii: qui id genus exercitiis laboriosis maturo tempore assueverunt.

Mediocria propriè conveniunt divitibus, qui ex fortunarum suarum

reditu victitant: nec non & illis, qui literarum studio, & armis ex professo addicti sunt.

Quin, ut liberè dicam, quod sentio, Nobiles in primis nec non & alios, ad arma natos ac destinatos juvenes, magis deceret laboribus asperrimis, quàm exercitiis maturè assuescere, quàm molli otio delicatè indulgere.

Hunc morem à Lacedæmoniis imprimis observatum legimus: qui simul ac animadvertent, juvenes suos à prandio, jucundis quidem & gratis, sed prorsus inutilibus obambulationibus tempus fallere, Ephorirepentè per suos ministros imperabant, ut ad honesta officia se conferrent, nec malè aut otiosè bonas horas perderent. Indignum enim Lacedæmoniis esse, deambulationibus aut inertia, non autem congruis exercitationibus bonam corporis valetudinem tueri: sic enim alacriores ac promptiores, aptioresq; ad omnes bellorum molestias perferendas futuros, cum

Æl. lib. 22 de var. lib.

Iustin. l. 32.

Quin etiam Lycurgus eorum legislator, pueros impuberes non in forum, sed in agrum deduci præcipiebat, ut primos annos non in luxu, sed in laboribus agerent: nihil somni causa substernerent, vitamq; sine pulmento degerent, neque prius in urbem redirent, quàm in viros fortes evasisent.

Sed excipiet hinc aliquis asperam nimis hanc Lacedæmoniorum fuisse disciplinam, ac moderationis terminos transivisse, quæ ubique congrua

& salu-

& salutaris esse debet. Sic enim tenellum juventutis florem in timore & perpetua formidine educatum, flaccescere potius & marcescere, quàm vim vigoremque assumere: singula enim singulis ætatibus opportunè esse accommodanda, ne vires labascant excessu. Optarem hinc quidem, si res meo staret arbitratu, modum & mediocritatem servari: quanquam probo, ut qui juvenes ad arma nati sunt, eiq; studio addicti, & qui aliis præficiendi sunt, pro huius seculi conditione paulò severius ac asperius tractentur ac exerceantur, ab omniq; molli- tie & deliciis avocentur, ut ex matura assuefactione, sive in venationibus, sive aliis laboriosis & violentis exerci- tationibus, fortius discant omnes temporum injurias sustinere, sive pedibus potius, quàm equo vectis incedendum fuerit, sive noctuq; diu- que, æstivis hybernisque tempestati- bus, intensissimis & extremis calori- bus, frigoribusque, in nivium pluvia- rumque molestus, perpetuò sit labo- randum.

*Exercitia
propria no-
bilibium ju-
venum,
militum.*

Hoc igitur vitæ genus tyroni- bus omnibus, qui armorum studiis dediti sunt, apprimè congruum est, ut scilicet jaculandis telis & sagittis, cursuque (non, ut hostem fugiant, sed fugent) inicientur. Quin etiam ipsemet ludus saltus ac pilæ, ex quibus in major corporis agilitas & prompti- tudo comparatur, huiusmodi juveni- bus convenientissimus est. Omnium autem accommodatissima exercitatio futura est, arma subinde capeffere, e- quum informare ac ritè agitare: in

arenam cursoriam descendere, pugnas ludicras instituere, & huiusmodi alia exercitia ad armorum cœconomiam spectantia. Quod si literarum stu- dium accefferit, quibus ingenium ex-erceatur, perfectissimi, ac consumma- tissimi militiæ magistri fient: literis enim magis illustratur arma. Id quod testantur tot magni illi Græcorum ac Romanorum duces, qui olim florue- runt, quiq; penè omnes literis ab ine-unte ætate incubuerunt, unde com- parata uberrima doctrina, & in senatu & in armis excelluerunt.

Literarum quin etiam beneficio accessum habebunt juvenes, ad alia exercitia & ludos scholasticis familia- res, ut est lucta, saltatio, palæstra, & id genus aliamediocria exercitia, quæ etiam ab aliis cuiuscunq; dignitatis aut conditionis hominibus institui ac u- surpari possunt.

Exercitia moderatiora, quorum In exerci-
suprà fecimus mentionem, ut est vo-
tiorum de-
calis musica, lectio, & ludi tabularum, *lectu, respe-*
in quibus inter ludendum à mensa *ctus per o-*
non surgendum nec exeundum est, *narum ha-*
sunt ea, quæ corporis simul, & in- *bendus.*
genii operâ peraguntur. Item diu-
turniores ac vehementiores deam-
bulationes tam matutinæ quàm ve-
spertinæ, quæ potius cœmineo com-
petunt sexui aut delicatulis, quorum
natura aut complexio imbecillior est:
vel etiam ipsis, qui senio confecti, lan-
guescere incipiunt: quibus conces-
sum est, pro crurum pedumve viribus
recreandis, deambulare tantum,
quantum velint.

Nam senes proffus otiosi, qui
nullâ

*Senib. com-
parit exer-
citiium mo-
deratum.*

nüllâ utuntur exercitatione, corpus vitiosis humorum cruditatibus replet, quæ feminariæ causæ existunt multorum affectuum, unde sæpenu-mero, morte acceleratâ, vitæ cursus ante tempus abruptitur, quæ aliàs ex interventu huiusmodi exercitiorum, conservari diutius possit: ubi imitandum sibi eiusmodi homines proponant exemplum magni illius Philosophi Socratis, qui, dum solebat quotidie ferè usq; ad vesperam contentiùs ambulare, à quodam interro- gatus, cur hoc faceret, respondit, quò melius cœnem. Quibus verbis ostendit vir sapientissimus, deambulationis usum, tum ad ciborum appetitum, tum ad cruditates absumendas, non parum conferre.

Porro in his particularibus am- bulationum exercitijs, de quibus sermo est, quæque non solum senibus, sed cuilibet etiâ ætati familiaria sunt: alia quædam occurrunt observanda, à Celso studiose annotata, quæ huic loco non malè inferenda esse duxi: ex quibus non nihil utilitatis benevolus etiam lector, si placet, capiat. Differentia autem ambulationum, inquit, fumitur, vel à situ loci, vel ab hora, & tempore, vel ab alijs circumstantiis: ubi ostendit, ambulationem per locum planum minùs commodare & conferre, quàm per locum acclivior- em ac declivior- em: idq; ideò, quod tum quadam varietate corpus moveat. Sed nolim hoc referri ad eos qui corpore languidiore ac imbecilliore sunt, & qui vix è morbo quodam con- valuerunt, quiq; podagricis dolori-

bus, alijsve corporis languoribus sunt obnoxij: his enim melius conducant deambulationes per loca plana. De reliquis horum exercitiorum circum- stantiis Celsus hæc subjungit: melior^{cc} autem est sub dio, quàm in porticu: melior (si caput patitur) in Sole, quàm^{cc} in umbra: melior in umbra, quàm^{cc} parietes aut viridaria efficiunt, quàm^{cc} quæ tecto subest: melior recta, quàm^{cc} flexuosa.

In explicatione & consideratio- ne horum exercitiorum, quorum va- ria genera ac species supra enucleavi- mus, palàm in multis ostenditur, quàm eximia & excellens sit illorum utilitas. Illis enim, qui valentioris ali- menti cibum sumpserunt, exercitatione uti convenit vehementiore & concita- tiore deambulatione, venatu, palestra, cursu, disco, pilâ parva, ubi scribit Actua- rius lib. de spiritib. animal. nutr. cap. 11. hæc superioribus adjungens: summa- tim quòdcunq; tandem exercitatio- nis genus existimetur respirationem vehementiorem conciliare posse, ac calorem adaugere, & tenui quodam sudore humectam cutim perfundere, his ipsi accommodum.

Exercitia præterea congruant cum natura & complexione ejus, qui in- utetur. Opus enim habent exerci- tatione majori & violentiori, qui- cunque corpore præditi sunt carnosò & solido: pituitosò & excremento- rum copia luxuriante: quàm qui graciles sunt, macilenti & emaciati, qui dum sunt sicciore temperamenti, à tanta superfluitatum excrementitia- rum ubertate facile excipiuntur. Quæ

S omnia

Tom. II,

*Cic. lib. 5,
Tusc.
quæst.*

*lib. 1. de ve-
med. cap. 2.*

*Locus de-
ambulatio-
nis desti-
natus qua-
lis esse de-
beat.*

omnia medici prudentis iudicio ac solertia committenda sunt. Ratio quoq; habenda est illorum exercitiorum, quæ tum ad tuendam sanitatem. tum ad curationem morborum diuturnorum & chronicorum, ut podagræ, epilepsiæ, & similibus, præcipiendæ sunt.

De tempore exercitiorum.

Tempus quoque idoneum exercitationum probe considerandum, semperq; quo ad fieri potest, ante cibum sive mane, sive vesperi, corpus exercendum est.

Hoc quamvis nulla egeat probatione, doctisque plus satis constat: audiamustamen, rudiorum gratia, veterum hac de re testimonia.

Lib. de re med. c. 16.

Agineta de opportuno exercitiorum tempore sic loquitur: Quædo quidem igitur, inquit, distributioni alimenti opitulatur, non oportet: crudorum & incoctorum, neq; ciborum, neq; humorum copiam aut in ventre, aut in venis contineri. Periculum enim est, ne ad omnes corporis partes attrahantur priusquam concocti commodi fiant. Clarum itaq; est,

Tempus exercitii opportunum ex urina cognoscitur.

ante cibos exercitia sumi debere. Verum temporis opportuni exercitiinotæ ex urinarum colore colliguntur. Nam quæ aquea est, incoctum adhuc significat distributum in ventre humorem: fulva verò & biliosa, jam diu concoctum esse: moderatè autem pallida, recens factæ concoctionis signum est. Tunc igitur ad exercitia ducere oportet, idq; vesicæ & ventris recrementis prius reiectis.

Synops. lib. 10 c. 2.

Oribasius idem confirmat iisdem ferè verbis: cum igitur, inquit, dige-

stionem in corpus adjuvant, neq; crudorum, neq; incoctorum & ciborum aut succorum in ventriculo atque intestinis multitudo sit oportet: periculum enim esset, ne antequam per concoctionem utiles facti essent in omnes animantis partes reparentur: ex quo patet, exercitia ante cibum fieri debere. Ut igitur non medicus tantum, sed quilibet alius intelligat sciatque signa perfectæ concoctionis urinae, ex cuius inspectione aptum & opportunum exercitationis tempus colligere potest, audiat, quæ & *Oribasius*, & *Agineta* subjungant. Pro opportuna temporis nota inquirunt, urinae color est: Quæ enim aquæ speciem præfert, crudum adhuc esse eum succum indicat, qui in ventriculo submititur: quæ verò ruffa biliosaq; est, jam dudum concoctum esse: quæ mediocriter pallet, nuper factæ concoctionis signum est, ac tunc quidem adeunda est exercitatio, eiectionis tamen prius excrementis, quæ in vesica & ventre continentur.

Hæc sunt salutaria illa præcepta, quæ de exercitiorum tempore, & ejus legitima observatione nobis proponuntur à clarissimis illis duobus antiquorum medicorum luminibus: ut ipsorum utilitates nobis innotescant. Neque hæc dicta sint agricolis & operarijs, qui æquè post, ac ante cibum, nulla intercedente vacatione, à matutino tempore usque ad vespertinum continuè manuum suarum operatione, ac labore, panem lucrantur: sed potius illis, quibus Deus largitus est opes ac fortunas, ex quarum affluentia

CAP. XXII.

De quiete.

ac copia omnia ad vitam sustentandam necessaria abunde illis suggeruntur, principibus præsertim, ac iis qui autoritate primariâ ac summâ reliquis præcedunt, ac præsumunt, qui que claves imperii tenent, & ad gubernacula Reipub. sedent: à quorum sanitatis tutela ac præservatione, non privata solum ipsorum, sed publica potius omnium salus dependet: & cum quorum interitu ac perditione, intereunt ac cadunt simul omnia. In horum, inquam, gratiam, hæc saluberrima exercitiorum præcepta, data potissimum sunt: ad quæ ut diligenter vitæ suæ rationem instituant, summâ industriâ ac diligentia niti illos decet: præcipue autem illi hæc dicta sunt, quicunque jam aliquam corporis ægritudinem præsentunt, quæ subinde, ex delictis exercitiorum, non maturo opportunoque tempore adhibitorum, longius proserpit, ac in dies magis magisque augeri potest.

Lib. 1. de re med. cap. 2. Celsus præterea, in specie, his qui ventriculo debiliore sunt, observandum illud imperat. *Prima* (inquit) eius *curationis, exercitatio est*, quæ semper antecedere cibum debet: in eo qui minus laboravit, & bene concoxit, amplior: in eo qui fatigatus est, & minus concoxit, remissior.

Sufficiant igitur hæc de exercitiis: quorum usus naturalis ac legitimus, admodum utilis est & necessarius, ad sanitatis vitæque diuturnæ conservationem: cum contra illorum

ectv. 3. form. 4. cap. 7.

intermissio varios morbos, teste Aëtio, in generet.

DEmonstravimus supra, clarissimorum virorum autoritatibus non solum, sed firmissimis etiam ac validissimis rationum momentis comprobavimus, quàm utilis & necessarius exercitiorum sit usus, ad corporis humani sanitatem conservandam: adeò, ut non putem, inveniri adhuc quendam posse, qui in rem certa ac manifesta dubitare auserit.

Hinc igitur palàm liquet, ex primis illis & antiquissimis medicis, Asclepiadem, & post illum Erasistratum (errore ambo effascinos) perperam non solum reprehendisse, sed *Abrogatio exercitiorum* conatos quoque fuisse omnem exercitiorum usum tollere, tanquam rem inutilem & exitiosam: quique eò venianæ processerunt, ut hominibus persuaserint, majorem esse quietis otiique necessitatem, quàm exercitij, contra plus quàm centum medicorum, illorum ætate florentium, opinionem.

Sic igitur summis hæctenus laudibus, exercitiorum usum, ad sanitatis conservationem summè necessarium prosecuti fuimus, id ad imitationem plurium antiquorum medicorum, qui nobiscum idem sentiunt, fecimus. Adjunximus præterea differentias illorum conspicuas, ex quibus disci potest, quænam exercitia sint violentiora, quæve moderata, & naturæ consentanea.

Similiter nunc de quiete dicturi, neque Asclepiadis neque Erasistrati

S 2 opinio-

opinionem amplectemur, qui nimis otio seu quieti indulgentes plus justo ipsi attribuerunt.

Incommoda quietis nimia.

Nimis enim diuturna ac otiosa quies obest non solum corpori, sed etiam animæ: causaque existit pravorum cogitationum: vitam dissolutam reddit, torporem membrorum inducit, ignorantiam fovet, fœcundiam excitat, memoriam aufert, sapientiæ studio adversatur, iudicium obtundit, corpus nimis refrigerat & discolorat, pororum meatus obstruit, humorum defluxiones irritat, morbum articulare m gignit, epilepsiam & apoplexiam procreat, & infinita præterea alia mala tam animæ, quam corpori, uti diximus adfert.

Effectum otii
sive quietis.

De utilitate quietis.

Est igitur institutum nostrum deinceps verba facere, non de ea quiete (quam potius damnamus) de qua Poëta his versibus:

*Cernis ut ignavum corrumpant otia
corpus;*

*Vt capiant vitium, nisi moveantur,
aqua.*

Sed de illa, quæ motui contraria, spiritus nostros reficit, & membris defatigatis laboreque languentibus novam roboris vim ac virtutem immitit: partes enim corporis diutius durare nequeunt sine quiete: sicut poëta canit:

*Quod caret alternâ requie, durabile
non est;*

*Hæc reparat vires, fessaque membra
levat.*

Est igitur quies illa, de qua loquimur *moderata*, quæ inter res reliquas, non naturales dictas, *utilissima* quoque & *imprimis necessaria est ad sanitatem*, si scilicet rectè & legitime usurpetur.

Hinc è sacris edocti literis habemus expressum mandatum, quod Deus creator & Opifex omnium rerum hominibus dedit: ut scilicet quiescerent septimo die, sicuti & ipse illo ipso die cessavit & quievit ab opere, quod absolverat: ut salutaris hoc exemplo doceamur, diurnos labores ut leviores fiant, intermissione aliquando levari oportere, ut hoc modo instauratis viribus promptiores animo corporeque ad novos perferendos labores reddamur: nam ut scribitur:

Otia corpus alunt, animus quoque patitur illis.

Mediocris igitur & modica quies *utilissima est*, ob rationes supra dictas, tam ratione valetudinis bonæ tuendæ, quam ipsius vitæ producendæ. Maxime etiam necessaria est illa ad multorum morborum curam, in qua omnino quies requiritur, aut juxta proverbium illud Italicum: Oportet ut te

*Quibus fatis
neas la man al peço, & il piedi al quietandum.*

pedagrigi, qui doloribus maximis cruciantur: & illi, qui vulnere quodam accepto vel in pede, vel in humeris miserè torquentur: aut qui tumore aliquo & inflammatione alicuius partis ad motum ciendum, & corporis progressum promovendum, facta, infestantur. Quies optimum & præsentissimum est remedium multorum.

multorum malorum, quæ à lassitudine proveniunt : similiter illa confert etiam omnibus diarrhœis, lienteris, dysenteris, & reliquis ventris profluviis.

*Aet. setr. 3.
serm. c. 27.*

Nam, ut scribit *Aetius* : Silentium quidem ac quietes ventrem cohibent, motus autem & deambulatus impellunt.

*Cels. lib. 2.
de re med.
cap. 6.*

Id quod confirmat etiam *Celsus* his verbis : Quem verò frequenter citata alvus exercet, semper debet post cibum conquietere, ac neque intendere animum, neque ambulatione, utcunque etiam levi, dimoveri.

Quemadmodum igitur somnus mediocris post vigilias requiritur, tanquam res utilis & necessaria : sic pari modo utilis & necessaria quietes est, post exercitia & labores.

Oribasius lib. 6. collect. medicin. ca. 2. ubi tractat de quiete, expressè docet, quibus hominibus, & quibus in casibus quietes potissimum sit necessaria : Quibus, inquit, decubitus, iis etiam quietes & tranquillitas convenit : ac præcipuè quidem in principiis ac effusionum : itemque incrementis, & post cibum nuper sumptum, & cum quis dormire cogitat, apta est quietes & tranquillitas.

Præterea diligenter observandum est, circa quietis considerationem, quibus temperamentis naturaliter homines sint præditi. Nam quemadmodum exercitium mediocre, juxta *Hippocratem*, congruum est & utile phlegmaticis, & iis, qui natura sunt frigidi & humidissimi : ut qui sunt pingues, obesi, carnosissimi &

robusti : sic similiter quietes maximè convenit iis, qui sunt biliosi & calidæ temperiei & sicci : qui sunt extenuati, macri, & emaciati, ac imbecilli : propterea quod quietis beneficio spiritus refocillantur & corroborantur, corpusque grata humiditate perfunditur. Hæc breviter dicta sint de utilitate & fructibus, qui ex moderata quiete proficiscuntur. Multa sunt supra de somno à nobis dicta, quæ aptè hinc ad quietis contemplationem referri possunt : propterea quod hæc duo maximam viciniam invicem habeant, & unum alterum non obscure referat : quod lectorem, ne rem unam eandemque toties repetere necesse sit, relegatum volumus.

C. A. P. XXIII.

De repletione & inanitione.

PAucis agendum restat de repletionis & inanitione.

Repletio igitur, quam Græci *πλησιότης* vocant, non est nisi redundantia, plenitudo ac multitudo humorum, qui in corporis cavitatibus & vasis continentur.

Hujus autem plenitudinis sive repletionis fons & origo, plerumque est alimentum, quo corpus, dum nutritur simul etiam nimiam humorum superfluitate ac redundantiam repletur ac oneratur. Hinc diverſa est considerandi ratio alimenti & replementi, si ita loqui liceat.

Solet autem hujusmodi repletio plerumque contingere in ventre, in intestinis, in vasis & venis, quæ nunquam adeò obstruuntur, imple-

tur, inflantur ac distenduntur, ut omnino disrumpantur, ac inde nisi summa diligentia præveniatur, sanguinis sæpè numero eruptio causetur: quæ venarum repletio majori cum periculo conjuncta est, quàm illa, quæ in ventre fieri solet: quæ ut plurimum, aut supernè per vomitum, aut infernè per secessum evacuatur. Idem confirmat *Aegineta*, ubi de repletionem loquitur, in hunc modum scribens: In cibis, inquit, maximè delinquitur circa repletionem. Nam etiamsi venarum trculus probè concoquat, venæ tamen nimium impleta affliguntur, distenduntur, rumpuntur, obturantur, plena fiunt & valdè gravantur.

*Aeg. l. 1.
de re med.
cap. 32.*

Incommoda repletionis.

Pessimum autem est in morbis, venarum repletio. At ventris repletio quandoque sursum evacuat id quod redundat, quandoque deorsum per secessum. Et tamen neque hæc admitenda est; verum si quis plura ingesserit, statim vomere oportet.

Hinc constat, cibum ac potum immoderatè sumptum superfluitates & excrementa gignere: quæ omnis repletionis fomites, removeri & auferri debent evacuatione, quæ vel natura, vel artis ministerio perficitur.

Quemadmodum igitur eiusmodi excrementitiarum superfluitatum plures sunt differentia: sic etiam varia & diversa evacuandi loca natura inservavit. Caput ad sui purgationem auribus, tanquam sentinis utitur, per quas sordes, & alia capitis excrementa biliosa purgantur. Oculi & os pituitæ evacuandæ inserviunt: crassi verò seu

Varii corporis meatus per quos excrementa purgantur.

melancholici humoris maxima pars, per nares destillando effluit.

Horum excrementorum omnium generatio excitatur à meteoris, à partibus inferioribus sursum in cerebrum elatis: hoc est, à vaporibus & exhalationibus, quæ partim ab alimentis, partim à sanguine calefacto & fervescente procreata fuerunt.

Duos sunt adhuc alij meatus, si-
Intestina & vesica.
vel sentinæ & cloacæ, *intestinum scilicet rectum & vesica*, quorum paritate usus & officium est, ut excrementorum materiam crassiorem, ex alimentis productam, sive sulphura, liquores & sales crassiores excipiant, ad tempus retineant, & tandem excernant.

Fœminæ quoque *uterum sive vterus, matricem*, loco sentinæ obtinuerunt: ut illius operâ menstruum exonerent sanguinem, quamvis ipsi se ejusmodi vacuandi ratio propria & peculiaris sit, non aliter, ac nonnullis viris, qui resolutis *hemorrhoidibus* sanguinem melancholicum per anum evacuant.

Cutis instar cribri perforata, est commune quoque totius corporis repurgandi instrumentum; per quam generaliter & continuè (sive insensibili, sive sensibili & manifestâ transpiratione) vaporosa & spiritalia corporis nostri substantiæ evaporantur & dissipantur: sicuti hujus rei documento sunt sudores, aliæque variæ ac imperceptibile expirationes, tenuium substantiarum, quæ plerumque è corpore nostro, solius naturæ beneficio excluduntur, evanescent.

Si igi-

*Evacuatio
arte pro-
mouenda.*

Si igitur ejusmodi evacuandi instrumenta (sive naturæ imbecillitate, aliove vitio partis singularis) ab actione sua impediuntur: statim sequitur repletio, quæ plurimorum malorum causa existit, quibus arte, naturæ ministrâ, præcavendum est.

Hinc errhinis, sternutamentis & masticatoriis, expultricem cerebri facultatem expeditiorem & promptiorem reddimus, ad evacuandas & rejiciendas fuliginosas ejusmodi superfluitates, quæ sine noxa in corpore aliâs subsistere nequeunt.

Ventriculum, nimia vini, cibi quæ, vel aliorum etiam pravorum humorum copia repletum, inanitione juvamus: naturam quæ imbecillam vomitoriis arte factis irritamus, & superflua removemus.

Multi reperiuntur, qui ventrem naturâ siccum & durum habent, ob quam causam excrementa multa colligunt: quibus omnibus per artem præveniendum est, jusculis, clysteribus, suppositoriis, aliisque similibus, quæ ventrem emolliendi laxandi quæ facultatem habent.

Ars imitatur naturam, in variis evacuandi generibus.

Ars præterea suppeditat: varia diureticorum & exercitiorum genera: balnea item artificiosè præparata, naturalium vim ac virtutem æmulantia: quæ poris & meatibus cutis aperiendis conferunt, & in ciendis provocandisque sudoribus, naturæ auxiliantur, & hac ratione corpus superfluo vaporum ac excrementorum onere sublevant: quorum diuturnior mora alias noxam inferret.

Plenitudine existente in vasis

artis industriâ venam secamus, sanguinem quæ detrahimus: quo remedio, si res postulat, hæmorrhoidum mensium quæ suppressionem tollimus.

Hinc patet, quomodo ars imitetur naturam, cum in variis remedium præparandorum modis: tum etiam in aliis rebus pluribus: id quod suo loco, sectione scilicet sequente, specialius tractabimus, adjunctis simul quibusdam formulis particularebus.

Remedium repletionis Sobrietas.

Inter alias repletionis causas, principem obtinet locum *crapula*: sive nimia cibi ac potus ingurgitatio cum otio conjuncta: cui malo medendo, medicamen nullum est potentius sobrietate sive temperantia, cui imprimis studendum est: non tantum sanitatis tuendæ causa, sed ut & re, & opere demonstremus, nos homines rationis participes esse: non verò pecudes, quibus deteriores, vino cibo quæ stomachum ad regurgitationem usque læpenumero infarcimus, id quod vel vix in ipsisprehenditur.

Non autem hinc intelligimus illam sobrietatem, quæ vel in universum omnem cibi potus quæ usum tollat, vel certis diebus, quorundam ciborum esu interdicit: quæ quam vulgè jejunium vocant, sed moderatum & frugalem cibi usum innuimus, quo vita sufficienter quidem ac sobriè sustentetur.

Repudiamus interimatque damnamus omnis generis sumptuosas coenas.

nas sive convivia, aliasque non necessarias & inutiles expensas, in damnosæ gulæ gratiam factas: quæ non minùs corporis valetudini, quàm animæ salutis plurimum obfunt.

Sobrietas vitam longam & sanam conservat.

Inter ceteras causas vitæ longioris, ad quam patres nostri perveniebant, una vel ex præcipuis erat sobrietas: qui cum frugibus solis vescerentur, hanc virtutem *Frugalitatem* appellarunt: quam à parcendo alij dixerunt *Parfimoniam*.

Marullus lib. 4. ca. 2. Dicaarchus lib. antiq.

Nostri itaque primi parentes, qui tam longævam degebant vitam, non aliis usi sunt alimentis quàm liquoribus fructuum, mellis, & lactici-niorum: ita ut usus vini & carni-um post diluvium demum sit introductus: anno nimirum, à mundi creatione 2242. Saturnino enim seculo homines abstinebant carnibus, ac folis vescabantur frugibus ac pomis.

At licet vini, carni-um, similia-que alimentorum cupiditæ, iam introductæ essent, istam tamen veteres sobriè & frugaliter utebantur: fugientes atque averfantes, tanquam sanitati infensissimam non solum, sed etiam turpissimam, bonisque moribus prorsus inimicam, Crapulam & Ebrietatem omnemque epularum superfluitatem atque luxuriam.

Exempla insignis sobrietatis.

Agyptiorum reges simplici vescabantur cibo: ut quorum mensæ nihil præter vitulum & anserem inferretur. Vini certa præscripta erat mensura, qua neque farciri venter, neque inebriari quis posset. Denique vita cæ regebatur modestiâ, ut non à Legislatore, sed consilio peritissimi

medici ad conservandam sanitatem videretur instituta. Lycurgus legislator Lacedæmoniorum, masculo cibitantum dandum censuit, ne unquam gravari crapulâ, & indigentiam ferre posset.

Diodor. lib. 1. cap. 6. Xenophon lib. de Re-pub. Val. Max. lib. 2. c. de instit. antiq. Plin. lib. 6. c. 11.

Eidem sobrietatis studio maximeperè dediti quondam erant antiquiores Romani: ex qua summa rerum felicitate, prosperaque valetudine fruebantur.

Incommoda gula.

Vt autem ostendamus, quanta mala ex gula nimiaque ciborum ingestione proveniant, quædam exempla in medium proferemus.

Gula & in-gluxie quæta pariat mala.

Seneca quodam loco in Eunuchos & scæminas sui seculi invehitur: eò quod mendacij convincant Hippocratem, mulieres & Eunuchos arthriticis doloribus divexari non posse, affirmantem: qui tamen temporis successu, luxuria sua ac nimia intemperantia tam obnoxij redditi fuerunt, ut cæteri.

Contrà Rogatianus, nobilis quidam senator Romanus, mirum in modum commendatur à Porphyrio: propterea quod acerrimus fuerit hostis omnis luxus & intemperantiæ: qui etiam singulari sobrietate sua & frugalitate tantum effecit, ut cum antea arthriticis cruciatibus vehementer ac subinde torqueretur, mox ita convalesceret, ut manuum pedumque munere non uteretur secus, ac quilibet optimè habens.

Rogati-anus luxu-rie inimi-cus ac oser.

De

De Ebrietate.

Ebrietas o-
lim dam-
nata.

Ebrietas vitium apud veteres pas-
sim tam infame, turpe, & abomina-
bile erat, ut illud tanquam pernicio-
sissimum ac pestiferum malum, brutis
potius, quàm homine dignum cē-
ferent: & hinc omni studio illud fu-
giendum, dictis ac scriptis hortaren-
tur.

Eras. lib. 7.
apoph.

Vnde *Anacharsis* quodam die
interrogatus, quo remedio sibi ab ebri-
etate præcaveret? Si semper (re-
spondit) præ oculis habeam ebriorum
turpissimos & indecoros mores.

Increvita autem hodie ad eò lux-
uria, tamque commune & frequens
gulæ ebrietatisque vitium, in pluribus
locis grassatur, ut inde ventrem plu-
rimi pro Deo habeant. Vnde pro do-
lor! mihi cum Catone conqueren-
dum est, qui cum pop. Romani lux-
um censoriè coargueret, difficilli-
mum esse addebat, verba ventri face-
re, qui aures non habeat: ita mihi
reshæc plena difficultatis esse vide-
tur: ad eò ut me operam simul & oleum
perdere jam existimem, qui ventri,
auribus carenti, verba faciam.

Ebrietas
nostri tem-
poris repro-
henditur.

Quorsum igitur hoc tempore,
quo omnia gulæ & intemperantiæ
barathro multo profundius immerfa
videntur, quàm nunquam antehac,
laboramus, tam perspicuè & ad oculo-
rum quasi demonstrare, infinitas istas
ægritudinum & calamitatum scaturigines,
ex immodica & pecuina ven-
tris ingluvie, pro manantes? Siquidem
hoc vitium nimis commune est, & tã
altas jam radices egit, ut vix amplius

Tom. II.

evelli possit aut eradicari: in alia enim
naturam transit consuetudo. Neque
etiam nostri est instituti, hinc omninò
exactam horum vitiorum reforma-
tionem instituere velle: cum non i-
gnorem, illud superare vires meas:
sed sufficiat saltem ostendisse, gravia
illa & enormia delicta, aliasque cor-
poris ægritudines, ex vini & ciborum
abusu procreari. Hæc enim vitia ple-
runque repletionem comitantur, non
secus ac unibra corpus. His itaque
malis, ob hominum oculos positis,
prout me, non solum rationibus, sed
etiam autoritatibus, & exemplis huc
adductis, nunc fecisse videtis, procul-
dubio vel his, qui præ cæteris plus
pollent animi moderatione & æquita-
te, occasionem dabimus, ut posthac e-
jusmodi vitia plusquam Vatiniano odio
prosequantur, abhorreant & fu-
giant, & majorem sanitatis, vitæque
conservandæ curam adhibeant.

Vel solum spectaculum homi-
nis, repletionis dominio & imperio
subjecti, & undiquaque æquale cor-
poris plenitudine quasi turgentis, tam
horrendum & terribile est aspectu, ut
meritò inde quilibet abhorreere de-
beat.

*Albertus Episcopus Vormatiensis, Repletionis
& frater Rhodolphi Suevia Ducis, ad eò monstra.*
fuit repletus, pinguis, crassus, ventri-
culosus, adeoque vorax & ingluvio-
sus, sicut refert Chronica Hirsaugia-
na, ut aspicientibus horrorem incute-
ret: atque ipsa adipis mole tandem suf-
focatus est.

Neque is solus est, qui nimia re-
pletionem & pinguedine vitæ usurâ pri-

T vatus:

Alian. l. 2. var. hist. vatus: sed & *Dionysius Heracleotes* pari modo ob nimiam pinguedinem & crassitudinem vitam perdidit: cujus etiam corpustam extremè plenum, obesum & ventrosum erat, ut nocte dum quiesceret, cogeretuis lateribus hircines admovere, quæ tumorem superfluum paulatim exhaurirèt, eoque modo aliquid adimerent de crassitudine.

De subtil. lib. de plantis. *Cardanus* mentionem facit alterius cujusdam crassi & ventrosi montis, *Sanctii* videlicet *Regis Hispaniarum*: qui cum præ nimia obesitate, neque equitare, neque manus circumvertere commodè posset, tædio quasi vitæ advocavit medicum quendam celebrem à rege quodam Africa, à quo curatus fuit ad tempus, semine ejusdem herbæ, quam *Cardanus* existimat fuisse linguam avis: sed (addit) seu veneno adjecto, seu mutata ex contrario intemperie corporis, brevi periit.

Lib. 13. cap. 25. ant. lect. *Epaminondas Thebarum Dux*, uti scribit *Cælius*, tantoperè odit pingues & obesos, ut tanquam inutiles exercitu suo relegaret.

Lib. de sap. sapientia. *Bæoti* nimium gulæ dediti, nulla alia de causa ab Atheniensibus (ut scribit *Plutarchus*) appellati stulti, hoc est, rerum omnium ignari, quàm propter edendi inexplibilem aviditatem, qua sibi tantam corporis obesitatem accelerarunt.

Euripides scriptis suis testatur, se inter Græcos varia miseriarum genera vidisse: peius autem ac miseriusprehendisse nullum, quàm athletarum, qui solummodò servi ac mancipia ef-

sent maxillarum & ventrum: ut scribit *Cælius*; id quod *Hippocrates* & *Galenus* *Lib. 7. c. 10. ant. lect.* pluribus in locis in commentariis suis, de hac re, & doctissimè, & copiosissimè satis confirmant.

CAP. XXIV.

De Inanitione.

Quemadmodum repletionis remedium evacuationem esse diximus, ita inanitionis repletionem fieri debere, certum est.

Sunt autem hujus inanitionis duplices potissimum differentia: una *Inanitionis spirituum*, quæ ex nimia spirituum resolutione ortum trahit; altera verò ab immodica excrementorum evacuatione procreatur.

Resolutio sive inanitio spirituum à variis & diversis causis dependet: vel oritur spirituum subitancà quadam exhalatione, motu aliquo inopinato & repentino, aliove aliquo animi affectu, ut nimio gaudio, ira aut tristitia concitata. Spirituum hujusmodi inanitio interdum adeò vehemens est, ut mortem inferat, sicuti suprà pluribus exemplis demonstravimus de animi passionibus.

2. Idem spiritus etiam pro ætatis ingravescens & senectutis ratione sensum evaporant & evanescent, unde mors consequitur: quod nulla eget probatione, siquidem id plus quàm satis notum est omnibus. Hæc autem spirituum evanescencia non est, nisi abolitio, & consumptio omnis balsami, veri nectaris & olei spiritualis pretiosissimi, quod instar vitalis lampadis.

padistenebricosum corpus illuminat & fovet.

3. Inanitionis fomentum atque causa existit quoque alimentum, & immoderata humorum evacuationes: quarum differentia ex varia diversarum partium, generationis modo, & causarum consideratione fumenda sunt.

2. Inanitionis Excrementorum.

Altera inanitionis differentia est, quæ ab immodica & nimia excrementorum egestione provenit. Hæc similiter variatur ratione meatuum, per quos excretio illa fit, idque vel à motu ipsius naturæ, vel ab eo, qui arte comparatur.

Cholera.

Excitantur autem à motu naturæ, vehementes vomitiones & rejections, ut exempli gratia cholera, quæ nihil aliud est, quam solutio stomachi & ventris, intestinorumque, etiam cum celerrimo periculo. Hujus mali causam, ipsum nomen prodit, quæ est bilis, sive alius humor mordax, qui facultatem expultricem nimium irritat.

Sunt præterea aliæ evacuationes, quarum origo pendet ab ipsius quoque naturæ motu, ut sunt diversa fluxionum genera, & excrementorum expulsioniones per secessum; uti sunt diarrhæa, lienteria, & variæ dysenteria species, & id genus aliarum sive sudorum & urinarum excretiones, sive illæ sint critica, sive non.

Sic quoque evacuationes artis ministerio perficiuntur, ut sunt vomitiones, & dejectiones, non modò superius per os, sed inferius quoque per anum: laceffit ab antimonio, hel-

leboro, & id genus aliis remediis violentis, quibus multi Empirici hodie utuntur, vel potius inconsideratè in multorum ægrorum perniciem abutuntur. Sic præterea sunt hydrotica, diaphoretica, & diuretica medicamenta, quæ sudores & urinas movent: nec non alia, quæ tamen à plerisque medicis, sinistrè administrantur, ad eò ut etiam hinc magnæ sæpè numero, repentinæ & immodicæ evacuationes eveniant, quæ interdum tam vehementem & subitanam spirituum inanitionem & resolutionem inducunt, ut non tantum varia inde & gravissima excitentur symptomata, sed mors quoque ipsa sæpè numero sequatur.

Remedia inanitorum spirituum.

Vtigitur hujusmodi inanitionibus, vel à spirituum resolutione, sive ab excrementorum evacuatione ortis, medeamur, in genere opera danda est, ut spiritus dissipati reparentur, quibuscunque modis id fieri potest, sive bonis & benignis alimentis, sive etiam medicamentis, quæ proprietate & facultate sua, vires instaurant, reficiunt, & naturam corroborant.

Remedia contra inanitionem & resolutionem spirituum.

Siverò malum ab animi passionibus, ut à nimio gaudio, tristitia, & cæteris ortum fuerit: remedia hujus curationis petenda sunt ex prima hujus tractatus sectione.

Sin verò spirituum resolutio atque inanitio fiat ratione extrema & decrepita ætatis: ejusmodi senes reficiendi sunt roborantibus, paulò liberaliori

raliori vini usâ, salutaribus vitæ elixiriis, omnibusque iis, quæ vim & facultatem possident spiritus recreandi roburque parandi.

Sin autem inanitio spirituum facta fuerit *penuriâ & inopiâ alimentii*, corpusque minusquam par erat, fuerit nutritum, illud nutriendum erit omnis generis bonis alimentis. Sed observandum, ne corpus inanimatum cibo refarciatur, sed lentè reficiatur tantum, sin secus, malum; quia omnis mutatio repentina, periculosa; & reperti sunt, qui nimiam inedia sitimque perpeffi, immodicâ ingestione ciborum, mortem sibi conciliarunt.

Remedia inanitionum. Excrementitiarum.

Sin verò provenit à *nimia fluxione sanguinis*, aut alterius alicujus humoris, curatio medicamentis, sistendi facultate præditis, institui debet; ut revulsionibus, derivationibus, ligaturis, & remediis tam internis, quam externis, quæ ad sistendum sanguinem, humorumque fluxum immoderatum idonea sunt.

Si *nimia & repentina excrementorum evacuatio* ejusmodi inanitionem invehat, illa juxta præcepta & regulas artis cohibenda est. Si igitur infringendus nimius vomitus, aut etiam ventris profluvij, vis atque importunitas, interdum vomere & purgare expediet, idque ad causam irritantem tollendam: vomitus enim curatur vomitu, & alvi fluxor. curatur

ex Hippocratis sententia, alvi fluore. Sed hîc non omittenda sunt corroborantia, & adstringentia, ad coërendum nimium fluxum, vel à natura, vel ab arte irritatum.

Sudores diaphoretici, & urinae fluxus, qui interdum (dum scilicet nimis immoderatè fluunt) spirituum quoque inanitionis causæ existunt, debitis appropriatis, & specificis remediis cohiberi & retineri debent: quia in re experti medici prudentia requiritur, ad bene discernendum, num ejusmodi vacuatio sit critica; aut si vires dejiat, vel non? an nimis sit immoderata, nec ne? an si lacescit à natura, vel ab arte? idque in hunc finem, ut postea administrari commodè queant operationes istæ, ut sunt revulsiones, derivationes, corroborationes aliaque remedia huic instituto necessaria, quorum particularem descriptionem alibi dabimus.

C A P. XXV.

De perturbationibus animi in genere earumque cura universali.

Doctissime utique ac copiosissimè: quicquid ad hanc tractationem de animi pathematibus pertinet, videntur philosophi Ethnici, Plato, Aristoteles, Xenophon, Plutarchus, Seneca, compluresque alij disseruisse, & quod satis est de ejus quiete ac labore dixisse. At qui vis Christianus, & veri Dei cognitione imbutus, primo statim occurfu adulterina & falsa illorū documenta ex Lydio scripturæ sacræ lapide de-
reget:

*Error phi-
lo, ophorum
de natura
morborum
ab. mi.*

teget : ac in lucem proferet hallucinationes falsasque opiniones, quas de natura morborum, essentiis & eorundem causis ac curatione fallaci indagine conceperunt, utcunque tamen est, elegantissimas ac eruditissimas de his rebus agitarunt disputationes, ut in illis quasdam veritatis scintillas emicuisse certum sit : quæ tamen nobis deducendis, ac in viam rectam dirigendis citra veriluminis prælucentem flammam splendoremq; impares sint ac nimis imbecillæ.

*Plato duas
anima fr-
cit partes.*

Inter illos Plato de iis dilucidè philosophatus est : qui dum huiusmodi malorum originem scrutatur ac inquirat, animam in duas partes dividit : quarum una ut pote propinquius rationi adhærens & vicinior, tranquilla, pacata & cupiditatum domitrix est, quæ logica & rationalis dici potest : altera bruta, ferox, indomita, omnibus cupiditatum illecebris, ac voluptatibus addicta & mancipata.

1. Quietam.

Primam illam partem voluit omni molestia ac turbulentis motibus carere, quiete perpetua frui, cui idcirco adjunxit tanquam hospitem, Constantiam illam, quam animi tranquillitatem vocat.

2. Turbulentam.

In altera, quibusvis cupiditatibus dedita modò voluptatum illecebris pellecta, modò mali studio compulsa, hûc & illûc navis instar contrariis fluctibus agitata, & indefessis motibus fluctuante, quæque nullâ rationis anchora sisti aut retineri valeat,

*Hæc sedes
cupiditatis,
invidia, ira,
et, &c.*

turbulenta omnia animi pathemata collocavit : Cupiditatem, (inquam) invidiam, iram, furorem, metum, tri-

stitiam, & alios id genus furibundos motus.

Hanc ipsam Animæ partem eiusmodi pathematis obnoxiam, idem Plato in *Phædone*, eleganti comparatione, feroci, efræni ac indomito equo assimilat : ut alteram equi mansueti docilis, ac freno assueti, sefforis moderamen facillè ferentis, nec non ad arbitrium ejus compositi, imaginem perferre docer : ut hæc ratione seduci ac regi patiat, cui facillè adhæret ac obtemperat ; atque idcirco fortiter, & constanter calamitates omnes ac adversos fluctus despiciat, nec magis boni ullius præsentia aut futuri spe moveatur, quam occurrentiam malorum mœstitiâ ac indignatione percellatur.

Ex his igitur tam limpidis & perennibus scaturiginibus, plures Ethnici philosophi vanam illam opinionem deduxerunt, & umbratilem illam constantiam exhausserunt, qua voluptates respuebant : & ad studium imaginariæ cuiusdam virtutis sese impellebant : falso opinati, sibi suæque posteritati hoc modo famam ac gloriam sempiternam partam iri, ibique summam hominis felicitatem esse repositam.

*Vana Eth-
nicorû phi-
losofhorum
opinio.*

Qui verò majore cœli, quam terræ, hoc est, rerum divinarum quàm humanarum amore rapiuntur & flagrant : divini quæque verbi simplicitati plus fidei & honoris, quàm gravibus illis philosophorum sententiis attribuent, nullò negotio deprehendent, quicquid de constantia sua sapientes illi garrunt ex virtutibus, ne latum quidem unguem à vitiis discre-

*In formas
perenni-
summam
felicitatem
esse.
Refutatio
Ethnicor-
um.*

pare: Siquidem constantia aut fortitudo illorum mera pertinacia est stuporq; scepticus: magnanimitas, superbia: prudentia, fraus & dolus: sapientia, stultitia, & quam summè commendant abstinentiam, tota ea honoris & inanis gloriæ ambitio est: ut solas eas virtutes dicere liceat, quæ ex sacerum literarum doctrina, & luminæ cœlesti nobis affulgent: Nam in Deo solo eæ inhabitant, & ab eo proficiuntur omnes, ut frustra in sese & suis viribus, mundana sapientia earum comparandarum ac assequendarum gloriam quærat. Ineptè igitur & inscitè philosophorum nonnulli, & quicumque Deum ignorarunt, divinos illos virtutum habitus sibi met vendicarunt: cum quicquid non sit ex fide, purum putum sit peccatum, nec ullum bonum aliunde, quàm à supremo luminum patre, Apostolis suffragantibus, derivetur, & sapientibus infundatur. Sapientes autem eos vocamus, qui in Deo patre unigenitum eius filium, in quo virtutes omnes emicuerunt, norunt & fide apprehenderunt: si quidem veris virtutibus solij donantur, qui Christo per fidem & charitatem copulantur: illique omnibus donis plenè potentiuntur, qui perfectè suo cum Capite, tanquam membra corporis connectuntur.

Verè sapientes qui.

Christiana philosophia vera philosophia.

Longè aliter *Christiana Philosophia*, omnis moralibus dotibus, virtutes deprehendit, Ethnicis multò nobiliores: easq; ex veritate sacri verbi in fidem, spem & charitatem distribuit: quibus probè instructus homo

verè sôphus, non philosophus tantum dici meretur, cum sint verè sapientia suavissimi fructus, non aliundè quàm ab arbore vitæ pullulantes.

Cætera Ethnicorum mundana luce fulgentium documenta, licèt plausibilia sint, præ illis tamen flocci facienda sunt: siquidem non felicitatem, aut gloriam caducam ac momentaneam à gentilibus philosophis collineatam, sed æternam Christiani ex virtutibus, gratia Dei erogatis, sibi promittunt: quæ idcirco stabilissimæ sunt ac firmissimæ, quod ex Deo solo eiusque filio Christo deriventur ac traducantur. Hanc idcirco mundanam sapientiam, quantum possunt initiati fidei mysterijs à se excutiunt, solamque eam sectantur, quæ cœlitus edocta, homines verè sapientes reddit, & tandem perpetua felicitate beat.

Hujus quidem beatitudinis ethnici gustum quemdam perceperunt: ac ulterius progredi suo lumine non potuerunt: Contra verò Christiani discipuli, luce æterna verbi divini illustrati, plenam eius cognitionem hauserunt, ac fructum suo messis tempore certissimum ac uberrimum expectant, portumq; certissimum, in quo firmissima fidei anchora nixi, tutò confidunt ac conquiescant.

Nolim tamen quæcumque luce naturali sapientes, à salute alieni sentirent, prorsum explodere atque damnare. Naturæ enim sua lux est: sed cum illa multis ex maledictione divina inquinamentis sit conspersa: ac rerum omnium homo sit corruptissimus:

Lumen natura.

ptissimus: ex ea naturaliter nihil certi ac firmi expiscari potest, ubi tutò pedem figat. Ad clariorem igitur notitiam, & ab omni caligine liberam progrediendum est, ut veræ sapientiæ documenta ac æternæ felicitatis doctrinam hauriamus. Veruntamen multa quæ de perturbationibus animi (de quibus hîc agitur) earumque remediis ac medelis attulerunt, admittimus, ac præclara eorum scripserunt; rationes, ac elegantes huius argumenti enarrationes, quibus vitia & virtutes nobis effigiarunt, admiramur.

Virtus depicta.

Siquidem virtutem depinxerunt totam suavem, gratam, & admirandæ pulchritudinis, ut eiusmodi illecebris nos in amorem illius raperent. Contra verò vitium usque ad eò deforme, turpe, fœdum ac pravum descripserunt, ut nobis odiosum prorsus ac execrandum redderent, ac tanquam horrendum monstrum exhiberent. Sed hîc vereor, ne à nostris Censoribus malè excipiar, quod medicinæ terminos transilire videar: dum ex Theologia, vera perturbationum animi remedia mutuor, ac veram in cœlo beatitatem peruestigo. Sed credant illi velim, hæc tantum obiter à me dicta, quæ omnis Christianus candido animo de osculetur, meumq; laudet institutum, qui sacram philosophiam profanæ antepono.

Eia igitur hoc argumentum modicè persequamur, dignam utique materiam, quæ magna attentione ac sedulitate inquiri ac dextrè intelligi meretur.

Perturbationes animi, quæ vulgò accidentia animæ nuncupantur, Græcis πῶσι, & Latinis perturbationes ac pulliones animæ dictæ, aliud nihil sunt, quàm motus quidam præcipites ac esseri, fervidum animum, turbulentum ac inquietum, & à recta rationis via ac terminis evagantem, agitantem, prout major philosophorum numerus arbitratur.

Definitio perturbationis animæ.

Quomodo morborum corporalium curatio, potissimum in vera causarum à quibus pendent, cognitione posita est: sic ut morbis spiritualibus, hoc est, animi affectibus succurratur, proinde eorum cause medicis cognita ac perspectæ esse debent. Præterea

Cum causæ ægritudinum corporalium, ut plurimum in duas classes distribuuntur, ut aliæ internæ sint, aliæ externæ: sic nobis affectionum animæ causæ partiendæ sunt in internas & externas.

Sicut: anæ morborum corporis sunt vel interne vel externe, ita & animi.

Ad externas referuntur, probrum, inopia, honorum ac bonorum jactura, inimicitia, injuria, & id genus alia. Quæ quidem causæ externa dicuntur, quod extra corpus nascantur, & aliunde in ipsum incurrant: quæ tamen multas molestias, mærores, indignationes, iras, in animo nostro concitare valent: atq; sic perturbationum animæ causæ præbere.

Internæ causæ, duorum sunt generum: aliæ corporeæ dicuntur, quod primo loco corpori occurrant, cuiusmodi sunt dolores, infinitique alii affectus, qui corpus discruciant, quibus

Internæ vel corporeæ vel spirituales.

ut prædictis ac arctissimam utriusque coniunctionem anima patitur, ac suo modo

modo

modo divexatur. Aliæ spirituales sunt: quæ sunt illæ ipsæ animi perturbationes, ac turbulenti motus, qui propriè & privatim morbi ac affectiones animi dicuntur: ut potè quæ præ aliis omnibus causis spiritus nostros & animum exagitare ac contorquere possint. Cum enim ex mobiles, instabiles, ac leves sint, prorsus aereæ & spirituales sunt: quæ idcirco ratione sua subtilitatis ac levitatis, eiusdem naturæ spiritus nostros facillè permeant, afficiunt, ac variis, usq; stupendis motibus exercent, intellectumque ipsum perturbant. Non secus enim spiritus nostri mobiles ac leves, ac eadem facilitate commoventur ab eiusmodi levibus quantumvis & mobilibus causis, quæ aer & aqua mobilia corpora, ventis agitantur, ac conturbantur nullo negotio: à quibus scopuli rupesq; marina, aut terreni montes, ne minimum quidem dimoventur.

Causa sublatio.

Quemadmodum igitur Medici, ut præsens auxilium morbis corporeis exhibeant, eorum causas callere debent, quibus ex arte sublatis, effectus etiam ipsos, hoc est, morbos extinguant: Sic & agritudines spiritus, sublatis causis profligari consentaneum est.

Morborum animi causa triplices, sicut & corpora.

Hæ etiam morborum spiritualium cause, quemadmodum & corporaliū, dividi possunt, in primitivas, antecedentes & coniunctas.

Primitivæ quæ Græcis *πρωτα* (æλη) dicuntur, ad externas, de quibus paulò antè verba fecimus, revocantur, quæ & evidentes nuncupantur: quibus idcirco quod oculis subjiçiantur, faciliùs ac promptiùs remedium offerri potest, quàm antecedentibus

& coniunctis, quæ internæ sunt, & minùs sensibus occurrunt: at tamen veræ & genuinæ spiritualium morborum causæ censerè debent: quantum magnus est consensus & vicinitas, cum antecedentes causæ, ex pravis humoribus, doloribus, ac pravibus morbis in corpore nascentes, fomentum conjunctis, quæ sunt ipsæmet animi passiones ac perturbationes malè dispositæ, suppeditent. Hinc fit, ut quivis dolor, ex pravis ac virulentis humoribus, aut flatibus in corpore genitis, ac continuum solventibus, corpus discretians, simul & spiritus & animum conturbet. Haud secus ac melancholici humores, fuliginosique vapores ipsum afficiunt: qui & aciem intellectus nostri obtundunt: sicque phantasiam aliasq; animæ facultates ac functiones corrumpunt & vitiant, ut animum ipsum prorsus de sede rationes dimoveant atq; deturbent, ut paulò post multis exemplis suo loco probavimus, cum privatim de ea animi perturbatione, quæ tristitia vocatur, differemus.

Ut autem prophylactica pars medicinæ, seu præservatrix, propriè ad *prophylactica* evacuationem, revulsionem, & derivationem antecedentis cause pertinet: therapæutica verò seu curatrix ad conjunctionem, hoc est, morbi curationem: similè eadem methòdo, causam morbi, aut morbi ipsi, qui animum perturbant ac torquent, propulsandi sunt. *Modus curandi animi morbum.*

Præcipuum autem quod desideratur remedium, primò causæ conjunctæ debetur, hoc est, ipsi animi morbo: qui nisi corpori auxilia, sive intrin-

intrinsicus, sive extrinsecus adhibeantur, fugari aut tolli non potest.

Remedia ad passiones animi.

Primo igitur loco, corpus suis impedimentis, quibus animum etiam fatigat, liberandum est: idque duplici illa via, salutaribus remediis intrò assumptis, & topicis extrinsecus ad motis.

2. Quæ magis, tum generaliatum specialia habentur auxilia, secundum illud divinum, quod potissimum ex verbo Dei nobis accersendum est, in quo certissimam ac copiosissimam recreationum silvam, spiritus supra modum etiam agitati & divexati nanciscuntur: Sunt cohortationes, colloquia, rationes, & exempla, nec non elegantes ac viva virtutis & vitij pictura, effigies ac descriptiones, oculis ægrotantium ac perturbatorum sigillatim subindeque subjecta, ut sic animum componant, virtutem amplectentur, & à vitis abhorreant.

Remedia ad animi passiones generalia.

Dehortatio spiritualis.

Atque hæc remedia generalia dicuntur, tanquam universales medicinæ, ad omnem morborum spirituum genus aptæ & habiles: cui rei in primis Theologus verus animæ medicus necessarius est, qui varia consolationum genera, hæud secus ac medicus corporum, varia remedia ac congrua ad varios morbos spirituales è vitis corporum procreatos, quibus animæ functiones ac facultates interpellantur & perturbantur, subministrant. Quæ quidem animi affectiones & perturbationes, ex aëreis &

subtilibus humorum corporis vaporibus excitatæ, non nisi magna ingenij dexteritate, & solertis medici industriâ abigi possunt. Cum enim ex eiusmodi causis, phantasia seu vis imaginatrix obledatur ac depravetur, non nisi magna ingenij sagacitate ac acumine, tot portentosa ac fanatica imaginationes detrudentur ac evanescent. Sic peritus ille sagaxque medicus fuit, qui ægrum suum sibi nasum magnitudine ac crassitie urnæ æqualem imaginantem magna dexteritate curavit: cum ei persuasisset novacula esse amputandum eundem: cui artificio cum apparasset duo aut tria bubula hepata, cum novacula obtusiore cultri parte naso admota, ut contactum illius æger perferret: acutiore magna hepatum frustra medicus rescidit, quibus totam faciem ægri cruentavit, ut hoc conspecto sibi suæque naturali formæ restitutum nasum æger crediderit, atque sic ex opinione ac imaginatione contraria, convaluerit.

Phantasia depravata, causa principia perturbatorum animi.

Varios id genus morbos suo loco, & quibus remediis, curati fuerint explicabimus: quod multis ac variis exemplis vix fidem inventuris, ostendemus: quibus tamen non sit detrahenda fides, cum superstites adhuc non parvæ notæ viri, ac fide omnium dignissimi, testimoniis suis veritatem eorum, quæ dico, confirmant, suisque comprobent suffragiis.

Cum autem causas huiusmodi motuum animi, radicitus evellendas esse dico, nolim Stoicorum more

stupidos homines prorsus reddere, quasi omni affectionum sensu spoliandi sint. Neque enim fieri potest, ut animus corporis gubernator, suis motibus careat, cum infinitas syderum proprietates, in se naturaliter possideat: quibus etiam brutorum instar commovetur. Etenim in bruti modum non potest homo appetitibus suis carere, quin fame & siti pressus, cibum & potum appetat, ceteraque necessaria inquirat. In naturalibus itaque istis motibus foveri hominem volumus: at ubi perturbati sunt, & extrâ naturæ ac rationis limites evagantur, ad rationes & naturæ cancellos, sagaci medici consilio censemus revocandos.

Stoicorum error in affectibus radicatus evellendus reseratur.

In Stoicos Philosophos, qui homines eiusmodi motibus exuere volunt, insurgit *Aristoteles in ethicis*: eosque carpit, quod virtutem in omnium affectionum privatione constituisse, docetque in affectuum moderatione eam consistere: nec minus omni sensu destitutos damnat (qui ut plurimum fatui, stupidi, crassi sunt) quàm eos, qui intemperanter & immoderatè, suis se cupiditatibus laxant & addicunt. Has cum agnosceret facultates & affectiones animi Plato, tantum abest ut damnarit, ut contrâ nervos spiritus, in Philebo, esse pronunciarit: indicans hac comparatione, instar nervorum toti corpori sensum & motum distribuentium, huiusmodi *etiam* habere. Si quidem illa, nervorum usum spiritui præbent, ut hûc & illûc moveatur, ac modò deorsum, modò sursum fe-

ratur: Quin & inde animus sensum & omnem omnium rerum cognitionem mutuatur.

His igitur si prorsus esset destitutus homo, velut immobilis jaceret, tanquam navis omni vento carens, nec quoquam dirigeretur. Hæ si quidem affectiones impellunt hominem, ut hoc vel illud aggrediatur, quas tamen ratio, gubernator hujus navis primarius, dirigat necesse est, ne præter naturam morbida fiant.

Hinc igitur inferre licet, ut *eiusmodi morbi & perturbationes seu affectiones animi curentur, non esse eis prorsus spoliandum hominem: sed perverfas, ex quacunque causa vitiate fuerint, omnibus modis esse corrigendas*: hoc est, tollendum esse ab illis malum, ut integræ ac sanæ vigent: quemadmodum boni solent medici facere, qui non omnes ex corpore humores deturbare solent: sed vitia & impuritates eorum extirpant, ut salutare & puras functiones exerant, ad optimam crasin revocati.

Officium boni medici.

Sic quoque periti hortulani se habent, quos utique imitari liceat: si quidem ex hortu suo solas inutiles, aut etiam noxias eruncant ac evellunt herbas, salutaribus relictis, quas magna sedulitate ac industria rigant, fovent, excolunt. Quod si contingat interdum nonnullas etiam bonas è suo loco extirpari, id non fit ut abjiciat eas agricola, sed quæ minùs interfentes ac spinas suffocata proficiebant, liberiori aeri & fertiliori solo implantentur, ubi uberius eductæ,

occatæ.

oecataque fructus suos citra impedimentum suo tempore, non agrestes, sed cicuratos; non acidos sed suaves, & minùs acres explicent.

Quinam
animi affe-
ctus evel-
lendi?

Sic & erga animi affectiones agendum, quas non expedit ex naturæ suæ sinu promiscuè & temere avelle-
re: ita enim in iacturam spes lucri de-
generaret.

Quemadmodum igitur, ut aptè & concinnè corpori medeamur, præparantia in primis purgantibus præscribenda sunt, quo fluxiores reddantur humores, & ad evacuationem faciliores: nec non ut minori molestia, & citra vim purgationem æger ferat. Sic in curandis animi perturbationibus, præparante methodo utendum est, qua cicutentur præ illæ affectiones, & mansuetiores reddantur, eademq; via ægrotus ipse, post imploratam Dei misericordiam & auxilium, componatur ad admittenda remedia, hoc est, salubres adhortationes, recreantia colloquia, consolationes, & id genus alia salutaria consilia, argumenta, & exempla, quæ pro passionum natura & conditione, ad sanitatem mentis restituendam explanabuntur.

Præpara-
tio.

Atque hæc quæ superiùs allata sunt, ad universalem morborum animi curam pertinent: cui particularis nunc demum annectenda est curatio: hanc aggrediemur ab explicatione singulorum remediorum, quæ singulis passionibus sigillatim aptari debent, postquam priùs illarum numerum, naturam, differentias, & causas enucleaverimus.

Tenendum est igitur, præter ap-

petitum, qui nobis cum aliis rebus omnibus creatis communis est: & rationis facultatem, quæ nobis est singularis, reliquis aliis naturis præter humanam, ea destitutis, animalem quoq; appetitum nobis insidere, aliter sentientem, quo & bruta prædita sunt.

Triples in
homine ap-
petitus.

Ex hoc sensitivo appetitu, aut naturali sentiendi potentia, qua quæ bona sunt & salutaria amplectimur: quæ verò mala & noxia declinamus & refugimus, duo insignes rami tanquam ex eadem radice enascuntur, irascendi videlicet, & concupiscendi studium: ex quorum dominio pendent varii illi motus & perturbationes, quibus agitatur instar arundinis ventorum flatibus hùc illùc impulsæ.

Appetitus
sensitiveus.

Ad concupiscendi appetitum referuntur sex diversæ perturbationum species, tres quidem ex bono, quod sibi proponit, exurgentes: aliæ verò tres ex malo, quod vitare studet. Tres primæ dicuntur esse amor, cupiditas & gaudium: quibus tres aliæ opponuntur, odium, aversatio, mœstitia.

Concupi-
scendi ap-
petitus sex
species.

Ex irascendi appetitu, qui sibi bonum proponit tanquam objectum, & eius comparandi difficultatem: quippe fugam mali velut scopum, sibi objicit, cum eius declinandi impotentia, quinque aliæ motus species oriuntur, spes nempe, desperatio, metus, audacia & ira.

Irascendi
appetitus.

Unde quidam undecim passionum aut perturbationum genera derivant, quas alii ad septem contrahunt. Ambitionem videlicet, Avaritiam, Voluptatem, Invidiam, Curio-

V 2 sitatem,

sitatem, Iram & Metum. Pleriq; verò quatuor tantum agnoscunt in genere, gaudium, dolorem, spem & metum: Unde illud Virgilianum,

*Servius in
6. Æneid.*

*Hinc metuunt, cupiunt, gaudentq;
dolentq;*

Varro & major Philosophorum natio, de quatuor passionibus verba faciunt: duas à bonis, totidem à malis existimatis rebus deducentes. Nam dolere ac timere duæ opinionones mali sunt, una præsentis, & altera futuri. Si in hoc argumentum penitus introire constitutum esset, in gurgites & abyssos immensi maris incideremus, unde navis nostra nunquam emergeretur. Satius igitur est hæc vela complicare, nec ulterius progredi, tantumque de illis spiritus passionibus verba facere, quæ motibus suis varia morborum genera in corpore parere idonea sunt: quod præcavere, & eiusmodi incommodis maturè prospicere, boni medici & religiosi officium est: non secus ac Theologi partes sunt, perturbatæ animæ motus depravatos compescere, quales sunt *ambitio, avaritia, cupiditas & invidia*, quæ sæpè corpori iacturam & interitum minantur, & conciliant.

C A P. XXVI.

De Ambitione.

AMBITIO, quæ supremorum honoris graduum ardens est insania, datur vitio, quod inanis gloriæ immoderato studio teneatur, non quò publicam utilitatem spectet, sed

cæteris cum fastu tumoreq; dominetur. Unde etiam maiore ratione damnatur, si obliqua via, & nocendi potius, quàm proficiendi studio, ad eos gradus contendat;

Remedia.

Luculenta insaniæ istius, quæ ^{1. Exempla} inter primas alias animi perturbatio- ^{punitorum.} nes in humanam scenam irrupit, apparuerunt omnibus sæculis testimonia, insigniaque supplicia: quòd ubiq; & semper solitus sit Deus hominum *superbiam & arrogantiam* gravibus pœnis mulctare: Quibus ne ipsi quidem Angeli erepti sunt. Illi enim acerbissimas primi omnium sustinuerunt, ^{Lapsus ante} & in æternum sustinebunt ærumnas, ^{gloriam.} in profunda inferorum barathra detrusi: è quibus nullus unquam futurus est exitus, quòd divinis superbi mandatis reluctati sint. In idem peccatum primus noster parens Adam lapsus est, cum sese Deo æqualem superbe redere voluit, & ambivit pares cum illo dominandi honores: cuius ambitionis opera perfectum est, ut omnibus exueretur, cum animi, tam corporis dotibus, quibus insigniter & abundè à Deo fuerat ornatus & instructus.

Ad illius exemplum reliqui, quotquot sunt, sive Principes, Reges, Monarchæ, sive mediæ conditionis, aut inferioris etiam ordinis homines, qui velut Thraones & Salacones cristas attollere voluerunt, miseri tandem & infames perierunt, & mole sua præcipites abierunt.

Testis est iudiciorum Dei immanis ille gigas Goliath: testis superbus

Senna-

Sennakerib; nec non audax ille Holofernes: qui superbia sua abrepti, & furibunda audaces ferocia, in Deum ipsum insurgere, ac insolentibus dictis viventem in secula, incescere ausi sunt; humanæ suæ conditionis & imbecillitatis immemores.

Eandem superbiæ multam pertulerunt Ozias, quod dignitate regia minimè contentus, sacerdotium ambiret: Nebuchadnezar, quod cultum divinum, & adorationem sibi ut Deo præstari imperaret: Herodes, quod divinitatis titulos à populo assentatore sibi tributos alacriter exciperet. Nec manus Dei effugerunt potentes illi monarchæ Caligula, Domitianus, Heliogabalus, aliique complures, qui sibi divinos honores deferri, simulachra sua ubique erecta adorari, sequæ in Deorum numerum referri, suæ vilitatis oblitæ, imperiose & minaciter jusserunt, ut qui miserrimum & infelicissimum vitæ exitum in suæ ambitionis & superbiæ pœnas, experti sunt.

Hoc ipsum Poeta fabulis suis, veritatem rei velantes, ingeniose expresserunt: cum Phaëtona inducunt audacter nimis & superbe, ad agendos Solis equos proclivioræ, majoraque viribus suis arroganter molientem, contra Phœbi patris monita, filium sic compellantis:

Altiùs egressus cœlestia signa cre-
malis;

Inferius terras: medio tutissimus
ibis.

Cujus ambitionis, temeritatis, & audaciæ, eo ipso momento, suppli-

cium conflagratione sui pœnas dedit: ut verè dictum fuerit, rarò antecessorem scelestum deseruit pœna pedeccludo. Simile quid de Icaro etiam idem referunt, artificiosum volatum sibi arrogante, quem solutis alis per aerem volantem, præcipitem in mare ruisse confingent. His nempe figmentis infelicem ambitionis exitum & arrogantia docentes.

2. Verbum Dei dehortans.

Dēponit enim Deus potentes de sede, & exaltat humiles: superbos enim is ferre non potest, quin variis supplicijs multet, & incognitis morbis afficiat, quibus nulla medicorum auxilia conducunt: tale Ozias tulit supplicium, qui deploratam incurrit Elephantiasin: Herodes verminofum & pedicularem morbum. Tales etiam morbos, potentissimi quidam monarchæ nostri temporis, fulmina belli, passi sunt: quos medici nulli, quantumvis eruditi, naturalibus suis remedijs profligare potuerunt: utpote quorum supernaturales essent causæ, naturalibus remedijs minimè curabiles. Quod utique maximè notandum, & alia cogitatione ac meditatione spectandum occurrit, cum ista captum sensus humani superent.

C A P. XXVII,

De avaritia.

Ambitionem cominùs sequitur Avaritia, quæ inter violentissimas & furiosissimas animi perturbationes annumeranda est. Infinitis enim studiis

ctibus omnium propè hominum animos exagitat, ut nullo non turbine nocte dieque perpetuis vigiliis inquietoscosc concutiat, emaceret atque prosterneat. Instar enim freti & angustiarum Lybicarum hæc se habet; ubi perpetuis flatibus & fluctibus, iisque contrariis inter Scyllam & Charybdim, mare conturbatur, ac sursum & deorsum pervolvitur.

Furia hominis effectus avaritia.

Cum enim differentia, metu, sollicitudine, vana spe, aut desperatione, sapius stipetur (quas quinque furias sibi semper adjunctas habet Avaritia) nocte dieque perpetuis vigiliis animum fatigat & contorquet, ut nulla quiete frui possit. Hinc fit ut Avarus insomnes noctes ducat, rigida terræ incubes potius, quam mollibus stratis: quæ impensarum metu in lentes, spinas, & urticas commutat: atque usque ad eò animum torquet variis fluctibus, ut mille mortes in horas exingenti illo curarum ardore subeat, & sic inter pereundum vivat: Tantumque est ille cruciatus, ut Phalaridis tyranni incensum & ignitum Taurum in supplicium crudele excogitatum, non æquet modo, sed etiam immanitate superet.

1. Demonstratio sequentium malorum.

Hinc Megarilla Avaritia tot furiosis motibus animum exagitans, jure à Spiritu Dei radix malorum dicitur: à qua idcirco *Polit. lib. 1. cap. 1.* & ab ambitione tanquam seminariis, omnia promanare vitia ac scelera, rectè ac verè sensit, scripsitque Aristoteles. Huic igitur tam horrendæ me-

retrici quicumque adherent, & laqueis ejus irretiuntur, insani prorsus sunt judicandi, & omni ratione sensuque carentes. Quid enim insanius, quam furiosis impuræ istius belluæ motibus à casto virtutis amore, quæ cælo & æterna vitæ beatæ amplexantes, avocari? Quid non molestiarum & cruciatuum exhibet avaritia, non tantum in hoc seculo: at in futuro etiam pœnis apud inferos æternis sequaces suos multiplicatura: Nullum tamen frequentius & usitatius vitium vel inter Christianos etiam, avaritiâ pullulat, ut hoc nomine ab Ethnicis etiam, & infidelibus multis superemur, qui spretis caducis his opibus immortalis virtuti & gloriæ toti incubuerunt.

2. Exempla Ethnicorum avaritiam detestantium.

Vbi nunc alter occurrat Demetrius Phalereus, qui ex mercatura ingentes consecutus opes, audito forte fortuna Cratete, publicè docente, ac per unam atque alteram horam de laudibus, & admirandis virtutis effectis diferente, se miserum exclamavit, qui tam diu ignorantiam fovisset, bonaque; tam exquisita virtutis paucò comparanda negotio, flocci pendisset, ut magnis cum laboribus, & crebris vitæ periculis ad ea attentior fuisset, quæ usque ad eò vana sunt & caduca.

Pauci non occurrunt sive literati sive ignari, qui Anacreontem imitandum sibi constituent, qui à Polycrate quidem tyranno tria circiter nummorum aureorum millia dono data accepit: at cum metu & gravioribus

Demetrius Phalereus Plutarch. in Tract. de tranquill. An.

Anacreon.

zibus curis infuetis vexaretur, sibi que somnum eripi indignaretur, inter que dormiendum subfultim expergefactus, ac nimia conservandi muneris cura perpetuo teneretur, non solum de pecunia, sed etiam de vita à latronibus, vel domesticis eripienda sollicitus, cœpit de pristina sua animi tranquillitate recuperanda cogitare, ac de anxietate deponenda. Quod ut præstaret, idem argentum Polycrati restituit, addiditq; ab eo sibi plus negocij constat, à quo tempore suis scrijnijs incluserat, quàm ex eo voluptatis & delectationis in posterum esset experturus.

Atque hæc in hunc finem dicta sint, proposita que exempla, ut quàm prava illa cupiditas & avaritia infinitis animum torquent & perturbationibus doceamus, quo minus illis mancipemur, easque tanquam corporis & animæ perniciem ac interitum excremur.

3. *Demonstratio subsequenti- um symptomatum in cor- pore.*

Restat ut tanquam medici, quibus corpus humanum medicæ facultatis objectum proponitur, quàm gravibus affectibus & symptomatis impetatur ab execrando illo monstro recenseamus, & huic narrationi adijciamus. Avarus famelica ingluvie & inexplebili perpetuò thesauris inhiat, struthionicum gerens stomachum, quo non tantum ferrum concoquit: at aurum, argentumque solidissima

inter omnia metalla absorbet atque concoquit.

4. *Demonstratio noxia Diætæ quam tenent avari.*

Excuciamus etiam remedium, imò dignissimum avari supplicium, quo ad sedandum avarinum illum appetitum, & immoderatam rabiem, utatur exigendam. Remedium tenere cupis? frustulo panis autopyri & secundarij, fecalini, sapiusq; rancidi: cœpa, porro, suilla aut bubula salitis & tumosis molligine cœnosa, falsis hæcibus, & id genus pessimis sive asarcorum dierum, sive asarcorum tempore, suæ fami & hianti perpetuò gutturi consulit. In potum assumit vappam vinorum fœces & acelescentes reliquias, fugax vinum & corruptum, atque id genus depravatos potus: ex quibus omnibus nihil in corpore præter falsum sanguinem, retorridum, impurum, ac pessimos humores, valetudinem ejus labefactantes gigni potest. Hinc redditur valetudinarius, & de perpetuis doloribus conqueritur.

Præterea cum adversus aëris injurias, vel rigidissimam etiam hyemem propè nudus incedat, aut vili attritoque vestimento parcius aut segnius sese induat; maria terrasque percurrat, nocte dieque æstivis & hybernis tempestatibus sese negotiando citra quietem torqueat: quas non potest infirmitates, cruditates, incoctiones, rheumata, catarrhos non contrahere, & innumeros alios affectus incurrere? Unde enim pleuritides, febres, chira-
græ,

græ, podagræ, & id genus alia, ex hoc nisi fonte promanant? quibus ut medeatur, quid agit? nimia nempe abstinentia, seu parsimonia sibi familiari utitur, ut qui in necessarij instaurativi locum, unicum ovum, vix adhuc integrum cineribus coctum assumat: pane aqua diluto, panatellæ delicatæ aut minutalis loco vescatur: jusculum ex butyro salito & brassica coctum, in consummati alicujus optimi locum sorbeat, aut gelatinæ. In purgantis verò medicamento vicem, si adstricta sit alvus, drachmam unam granorum ebuli, rhabarbaro alioqui cariori substituit, usus alicujus veneficæ consilio: ne apud medicos & pharmacopœos sumptus ullos faciat.

Eò tandem hujusmodi homines desperationis adiguntur, ut si fertiliorem messem, & viltorem annuam fortè præferant, quæ venditionem suorum frumentorum ac vinorum iam ex longa etiam pretij expectatione, rancidorum & pendulorum, remoratura sint, sibi laqueo vitam eripiant, vel in puteos præcipites se dent, ut hac ratione corpus & animam iusto Dei judicio perdant.

Punitio divina in avaros.

Sexcenta hinc annecteremus pœnarum in illos maledictos homines divinarum genera, ni obstreperet Momo aliquis aut invidus Censor, reclamaretque hæc nihil ad rem futura, neque proprij esse loci in quadam de diætâ tractatione tot verba, tot historias, & tot exempla percensere. Sed æquior lectori institutum nostrum as-

secuto, res secus videbitur. Satis enim perspiciet, universalem hinc à nobis, non particularem tradi de diætâ tractationem, quæ idcirco nihil indictu aut prætermisum ferat. Tantus enim ejus est ac tam necessarius usus, ut laxam hinc, non strictam ejus explanationem, in qua nihil desideraretur, proponere constituerit: cujus idcirco accuratior & longior tractatio tãquam supervacanea inique redarguetur. Boni igitur ac æqui consulet candidus lector nostrum hoc institutum, nec sibi inutile futurum, aut de nimia verborum copia, ex qua non possit fructum decerpere, conqueretur.

Consultò enim me in hanc tractationem effundo, quòd ejusmodi affectionum & morborum animi cognitio, maximè sit medico necessaria, & ad eas explorandas attentissimum ejus esse debeat studium, quod magnis iisque stupendis perturbationibus & sævissimis etiam cruciatibus corpus excrucient, ex humoribus, quos conturbant, & prorsus depravant: Vnde etiam magnus ille Hippocrates coactus est aliquandò dicere, in quibusdam morbis divinum quid inesse.

Vt igitur institutum nostrum persequamur, juverit unum idque perhorrendum de insigni Avaro sumptum supplicium, quàm brevissimè recitare: siquidem fufus alibi versibus Gallicis ante viginti sex annos illud descripsimus in nostra morocofinæ, aut cantionibus Doricis à Iohanne Tornesio Lugduni typis expressis.

Is, de

*Episcopus
Moguntinus à mu-
ribus de-
voratus.*

Is, de quo loquimur, insignis avarus fuit Moguntinus Episcopus, qui ad querulas voces innumerorum pauperum fame pereuntium, & stipē ab illo emendantium, tædio indignatus, omni humanitate & misericordia deposita: sed immanitate & crudelitate, sævissimos quosvis superante Leones, assumptâ, totam illam murium sarragenem, ut vocabat, area frumentaria concludi jussit atque ædificium incendi, ut miserando ibi spectaculo, deplorandi pauperes contremarentur: sed scelestissimum ac crudelissimum hominem pœna non deseruit, divinaque vindicta. Eo enim ipso tam nefarii sceleris patrati momento, repentinâ murium innumerum ceterâ circumvallatur, quam nullo ingenio, nullaque vi à se excutere & summovere potuit, quin sive stans, sive sedens, sive decumbens in lecto, sive mensæ accumbens, ab illis roderetur, ac dilaceraretur. Nec jurarunt detestandum hominem latebræ, quas quæsit, aut ergastula, quæ januis & fenestris carentia murium turbam introitu arcerent: securè illi diplomate Dei nixi, quo vis irreperunt: nec quicquam opis Satellites tulerunt, licet huc illac fustibus, & baculis irruerent, ferirent, seque circumagerent. Frustrâ etiam arx & turris in medio Rheno extrui jussa est, qua piaculum illud includeretur, vana vitandæ divinæ vindictæ spe & persuasione, quasi mures tranare a quas reformidarent. Repentè enim magnis turmis in aquas irruerunt, trajecerunt, turrim conscenderunt, su-

perarunt, introierunt, execrandum illum hominem adorti sunt, vellicarunt, tandemque ab omnibus suis satellitibus derelictum, & frustra vires humanas implorantem, devorant, absumseruntque.

Præter visibile illud Dei judicium, occulta alia in thesauris suis Deus aservat, quibus scelera hominum coercet, quorum causæ abditæ sunt ac nobis incognitæ, captumque hominum superant: quæ idcirco vel acutissimorum ac doctissimorum medicorum leges & medendi normas rideant ac fallant: Ad quam tamen Christianum medicum attentum esse oportet, ne quid supra vires aggrediat, atque aliundè remediâ petat, quàm ex libris Hippocratis, Galeni, Celsi, Avicennæ, & aliorum.

C A P. XXVIII.

De Invidia.

HAs omnes ambitionis & avaritiæ horrendas deformitates depingere graphicè suscepimus; quæ tamen parvi utique momenti sunt, præ portentoso illo *invidia* monstro, quod longè horribiliore, & magis execranda ceteras vincit pernicie. Tanta enim hæc animi perturbatio est tot venenis cor absumens, internis ac cæcis ignibus adurens, vel citra rationem & argumentum, quibus superiores carere non videntur, ad suorum motuum speciosam excusationem, ut nullo calamo dignè fatis describi aut ratione exprimi possit. Ambitio siquidem virtutis speciem sustinere vide-

*Invidia
monstrum.*

tur: avaritia boni alicujus imaginem simulare, quo sibi & posteris consulat: At invidia nihil habet, quod jure fucum suæ perturbationi compareret.

Nam quamvis ambitionis & vanæ gloriæ ardore, rapti fuerint Alexander ille Magnus, & Themistocles inter Græcos, excusandi tamen videntur: ille, quod vereretur, ne à patre Philippo semper victore sibi nihil relinqueretur, quo gloriam & famam assequi posset. Hic, quod nihil aliud quam Miltiadis virtute & trophæis excitatus, ipsius vestigia præclaræque gesta, non æquare solum, sed etiam superare die nocteque meditaretur. Siquidem vilem eorum conditionem & abjectam apud omnes fortem animadvertebant, quin nullâ virtutis gloriâ præstitissent, nec ab egregio aliquo facinore ullam sibi famam conciliafent. Sic voluptas suos motus dulcedinis cujusdam prætextu excusat: quod in congressu & consuetudine sociorum hilariter vivatur, quod honestius sit eleganti veste, quam vili & lacera indui, illiberalem & sordidam esse parsimoniam. Avaritia his exceptionibus tuebatur se, quod nihil sit calamitosius, nihil turpius, nihil contemptius egestate summum bonum in divitiarum acquisitione & possessione collocari: & genus & formam à Regina pecunia donari: qua deficiente, omnia simul deficere: à medicis in morbis etiam gravissimis nullum auxilium expectari ab illo qui censu careat. Con sanguineis etiam, agnatis

& proximis illum esse odiosum, cui curta fuerit vel nulla supellex.

His modis *ambitio & avaritia* Invidia inexcusabilia. se tutantur. At invidia nihil habet quod opponat in excusationem, si accusetur, nihil quod reclamet, si perturbationum omnium animi foedissima & turpissima esse dicatur: Siquidem superiores motus, ex imbecillitate naturæ emergunt. At invidia ex improbitate nostræ voluntatis nascitur. Natura enim invidia usque ad eò horrenda ac portentosa est, ut ex felicitate alterius suum contrahat infortunium, & ex alterius infortunio suam sibi conciliet felicitatem: hinc malamens, hinc malus animus, cum prosperæ proximi fortunæ invidetur, & gaudium ex ejus mærore comparatur: cum ridetur ex lacrymis ejus, & ploratur ex risu ejusdem: cum bonus ex alterius mærore habitus contrahitur: contra cum ex ejusdem pingui habitus abescit aliquis. In summa conferri potest invidus cum Timone Invidiosus comparatio cum Timone Atheniensis. illo Atheniensi περὶ τὸν Τίμονα, & fortunæ cum Timone & felicitatis alienæ osore, omnique ne Atheniensis. charitate destituito: quod nihil ingratius animo concipiat, quam erga homines benevolunt ac beneficium Deū se habere, eosque prosperè ac feliciter prospiciat degere.

At quem ex suo livore fructum Invidus se carpit invidus? ut scilicet alter fiat milis Prometheus. Prometheus, cujus cor à vulture acerbissimis, iisque assiduis cruciatibus eroditur & vellicatur: ipsum theatrum, ipsum supplicium, ac simul sui fiat carnifex: cui tabes illa instat hirudinis

nis sanguinem exhauriat, medullas exsiccer, ossa absumat, ut macie, pallore, squalore, & habitu corporis prorsus deformi & horrido *οκείλιτος* potius quàm hominem referat. Quod utique vitium, atque horrendum malum pulcre depinxit poëta his versibus:

*Livor tabificum malis venenum,
Intactas vorat ossibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem,
Quum quisquis fuerit invidetque
forti*

Vt debet, sibi pœna semper ipse est.

Hic aliquos istorum Censorum, qui mihi semper obstrepunt, & calammum meum in se exacuunt, ac argumentum suppeditant patefaciendæ suæ immoderatæ invidiæ, cum omnibusejusdem proprietatibus & effectis, perbelle depictos mihi videre videor, in quos utique cum acerbis calamo nostro decrevissem invehi, & suis genuinis coloribus eos delineare, communicassemque cum illustrissimo primario, consilium meum: Sapienter & graviter, ut prudentia, consilio, & gravibus sententiis refertus est, respondit in hæc verba: Conquereris, inquit, de iis quæ non possunt non esse tibi laudæ, & in trophæum præclarum concedere. Si enim invideris, hæc certissima nota est, aliquid in te esse præclarum & laudabile, cui invidetur & quod æmulatione dignum sit: simulque addidit hoc Diogenis apophthegma, qui homini apud illum de livore & odio quorundam, quo incessabatur expostulanti, hoc aperuit consilium: ut scilicet in ultionem inimicorum inceptu

virtutis cursum fortiter & alacriter persequeretur, nec eum abrumperet: ut quæ certissima sit via ad vindictam de illis fumendam, qui hoc nomine sese perpetuò excruciant, & intimas cordis partes sensim & assidue exurunt. Majore siquidem invidi cruciatu torquentur virtutibus conspectis in eo, quem imitari nequeunt, quàm si fustibus & armis ab hostibus impeterentur.

Fufiorem de his tractationem Theologis relinquam, cum ea sint mera animi pathemata, cujus illi curam gerunt: transcamusque ad alias quatuor perturbationum animi species, quæ restant excutiendæ, ut pote quæ propius corpus attingant, ipsumque conturbent, ut inde magna sanguinis humorumque aliorum oriatur perturbatio, quæ intestinum bellum, & furiosos insultus prorsus in corpore excitet. Hinc variis agitantur ægritudinum procellis, quarum nulla haberi possit, præterquam à sagacissimo & peritissimo Medico, cognitio, nec turbarum ejusmodi compositio, aut extinctio.

CAP. XXIX.

De Amore Veneris.

Quæ igitur nobis restant enarrandæ animi affectiones, sunt *veneris amor, ira, gaudium, timor & tristitia*; inter quas primum occupat locum Amoris perturbatio, velut aliarum radix & scaturigo.

Ab eo enim oritur æmulatione, ab æmulatione ira & furor, à furore

*Fructus
veneris
amoris.*

X 2 vindi-

vindicta, ex qua injuriæ nascuntur & læsiones, quæ demum supplicij metu incutiunt, quem perpetuò tristes recordatio, tædium & mœstitia consequuntur. Aut sialiter negotium hoc expedire velimus, ex hoc ipso amore, absentis boni potiundi cupiditas nascitur: ex cujus præsentia & possessione oritur lætitia: quam brevi duraturam, ut leve mobile & mutabile bonum, mox metus excipit, ne excidat: ita ut quantacumque sedulitate ac custodia difficili retineatur, de jactura fugacissimi boni semper timeatur. Ex hujus boni privatione, ingens nascitur tædium, & prorsus lethalis mœstitia ac indignatio, quæ animum nocte dieque contorquet.

Venerem cupiditas est basis & origo aliarum affectionum.

Venerem igitur hæc cupiditas, cum basis & origo aliarum affectionum, atque inde omnium motuum, quibus animus cum corpore perturbatur & excruiatur, quoties ab ea abripi nos patimur, & transversos agi, primò nobis examinanda suscipietur. Hujus itaque tales sunt effectus ut sapientissimos quosque, nec non fortissimos duces, nullis bellorum æstibus aut machinisterritis, invadat & concutere soleat, imò expugnet & prosternat: acutissimos reddat stupidissimos, & qui judicio pollent, dementet: prudentissimos ad insaniam redigat, moderatos effrænet, denique hominem in brutum commutat: cujus porrò tanta vis est, ut quos aggressa est, in desperationem præcipitet, ac manus sibi inferri miserando aspectu cogat: homines belluis immaniores efficiat, quas ad

mortem ruere voluntariam nusquam animadvertimus, aut alias sui generis, unguibus aut dentibus dilacerare.

Quemadmodum autem illa *Sicuti Circe à poetis tam decantata, ce, hominibus in pecus: ita Amor, virtutem in vitium versis.* nefica Circe à poetis tam decantata, fingitur eos, quos ad se intromitteret, non tantum effalcinasse, mente & judicio privasse: sed etiam in fœdissima bruta, porcos nempe, turpissimum animal convertisse: Sic quos rapit insana illa cupiditas, de statu mentis deturbat, à studio & cognitione virtutis avocat, omnem illorum fortitudinem infringit, corporis robur ðnervat, functiones animæ omnes inturbat & oblædit, ad omne vitium omnemque turpitudinem præcipites agit, denique ex hominibus bruta animalia effingit, ut jure voluntatem alteram Circe esse dixeris.

Morbi ex venere quoties & quantum. Si morbos ex amore procedentes spectemus: corporis & animi mollietiam parit, languores, lipothymias, syncopes, paralyfes, cruditates, omnis generis arthridites, vigilias perpetuas parit, omnem threptices facultatem & œconomiam vitiat, ut subtumidi, pallidi, lividi, hujusmodi homines, omni vegeto destituti colore conspiciantur: quin & luem illam veneream tam famosam, lepraque qua totum corpus in frustra putrida solvitur, progignat: qua ratione Circeos porcos fœditate superat. Hęc sunt ornamenta, illæ dotes, quibus satellites suos ac milites voluptas exornat: quos tamen præ amoris insaniam parum reformidant, aut nihili potius faciunt.

Attamen ut à depravatis ejusmodi cupi-

cupiditatibus & perturbationibus juveniores avertamus, & medicos etiam crudiamus, quæ ratione fons ille mali exhauriri ac exsiccare possit: exempla quædam subjiciemus illustrium quorundam virorum, quibus saniores & prudentiores doceantur ex aliorum deformitate, mentem ab eiusmodi inquinamentis, pravisque cogitationibus, abducere. Solent enim aut debent lapsus aliorum, & infelices male institutæ vitæ eventus, alios terere, qui eadem vestigia sequantur: quique luto inter gradiendum immergitur, comiti suo meliori incendiæ via autor esse debet. Alioqui non careat ille reprehensione, qui periculum sibi imminens non defugiat, justæque imprudentiæ ac temeritatis arguatur, qui alieno exemplo non sapiat.

Ut igitur offendamus vel sapientissimos etiam veneno hoc amoris infici, occurrit primò sapientis illius Salomonis infigne exemplum, de quo dicere super se debimus, cum ex sacris scriptis illius historia omnibus satis elucescit. Cuius tamen exempla pius quisque movebitur, ut ab eiusmodi illecebris avertatur: ne fortè quem audivit tot virtutum donis, tantaque sapientiâ instructum, turpiter tamen prolapsus, imitetur, ne è idem ipse inferioris longè conditionis, & levioribus ac nullis propè munitus præsidis, periculum lapsus incurrat, aut graviora peccata committat: sicque Dei gratiâ spoliatus gravissimum æternæ mortis subeat supplicium.

Præter hoc, aliorum etiam saga-

cis ingenij virorum, sequuntur exempla, qui licet fortitudine præstantes essent, hoc isti veneno, & rationem & virilitatem amiserunt, & prorsus enerves, & effeminati facti sunt. Te-
Marcus Antonius, Cleopatra.
 statur hoc Marcus ille Antonius, vir prudentia singulari præditus, qui Cleopatræ nimio amore incensus, infana etiam ejusdem suscepit studia ac consilia, nihil non imprudenter, leviter, ac negligenter tractavit, aut deinceps aggressus est, quod laudem meruerit, & famam ei conciliârit. Totus enim in eo erat, ut in amplexibus suæ senu & amplexibus viveret, eiusque fascino & incantationibus usque adeo illaqueabatur, & nulla habita ratione periculi vel dedecoris, unam Cleopatram & spiraret & loqueretur, ut scribit *Blutarchus in eius vita*: cuius demum utriusque infelicissimus ac summè miserandus secutus est vitæ exitus.

Quid ego Herculem in medium producam, communem orbis humani *ἀλεξίπικρον*, monstrorum dominatorem, totiusque fortitudinis speculum? ille amatorio Omphales beneficio infelix succubuit, & robur in fœmineam mollitiem, laborem in luxum, Martemque in delicias muliebres, appensa lateri colo, commutavit: Deliramenta fortassis putas? intueamur quid de fortissimo illo & robustissimo Samsonè scriptum reliquerit sacra historia: Quem alioqui invictum una mulier, quam deperibat, emollivit, & tanquam pecudem citravim ac repugnantiam in manus hostium tradidit.

Salomonis
amor ille-
gissimus.

Exemplum
Herculis.

Lucius Vi-
tellius.

Signatur Lucius Vitellius, Vitellii Imperatoris pater (ut scribit *Suetonius*) strenuus, ingeniosus ac prudens, qui turpis & infamis libertinæ cuiusdam amore irretitus usque adeo fuit, ut nihil non homine indignum patraret: quippe qui inter cætera, scorti vilissimi salivam cum melle in illitum commilceret, quo tanquam summo balsamo instaurandæ vitæ oportuno, arterias & guttur crebrò, idque publicè, abjecto omni pudore, ad gratiam eiusdem aucupandam perfunderet.

Mirum utiq; est usq; adeo homines mente & oculis excæcari, ut quam incurrunt ignominiam ac infamiam, nequeant percipere, ego idcirco amorem depingi cœcum existimo: Si enim oculorum luce frueretur, suæ ipsum infamiæ puderet. At eiusmodi venerei ac lascivi homines oculorum lumine perstricti sunt, quod citatum modò exemplum satis ostendit.

Qualis porrò iste sit amor docere nos voluit *Æsopus* in quadam *suarum fabularum*, cum dicit, omnes animi affectiones ac perturbationes ad effingendum formandumq; amorem concurrere: Iram nempe, metum, tristitiam, gaudium, mansuetudinem, acerbitem, æmulationem, diffidentiam, & demum reliquas omnes, inter quas pudor unus & verecundia desiderantur.

Repetamus cursum nostrum, doceamusq; ingenti illo amore instar pecudum homines hebetari, nec solum molles ac effœminatos fieri, qui illi adhærent: ad dementiores omni-

bus omninò limphaticis reddi, ut sæpè etiam sese præcipites agant, ac crudelem vitæ suæ lanienam exercent. Huius generis monstra fuerunt Phyllis, Iphis, Hæmon, Sappho, Biblis, Calluce, Phædra, Timagoras, Zidica, quibus mors à scipis illata, quòd insultus tantæ perturbationis ferre non possent: Hisce nonnulla etiam, quæ nostris temporibus evenerunt exempla, apponemus.

Galeaxius Mantuæ Dux Patavii *Galeaxius Mantua Dux.* degens, iustus à puella, quam deperibat, ut sese in fluvium profundum & ingentem conjiceret, admissis statim generoso equo calcaribus, se in flumen præcipitem dedit, ut illi morem gereret, posito omni mortis terrore, cum tamen vel sola facti recordatio, leætiòq; sanæ mentis hominem percellat, & in quendam veluti horrorem conjiciat.

Aliis porrò huiusmodi amore capitis, vel sola anasarum jaçtura vel absentia mortem statim præ desiderio intulit.

Simile quid nobis exemplum *Nobi is juvenis Gal- lus amore perit.* suppeditat nobilis quidam Gallus juvenis, non minus strenuus quàm omnibus gratus, ex familia Alegriorum oriundus, qui cum ingenti amore Mantuani Ducis filiam prosequeretur, ab eademq; vicissim coleretur: cumq; ei fortè veneno infectum pomum ac deleterium, quod in sui perniciem inscius ab alio acceperat, obtulisset, & ex eius usu extremos illam ducere spiritus animadvertisset: deprecatus primò culpam extremo animi dolore percussus, in sinu eius non sine

fine suspiriis ac lachrymis, animam prior exhalavit: quem statim illa secuta est comes. Hinc quam potens sit amoris vis liquet, qui omnem napellum, arsenicale venenum, & quodvis aliud deleterium, quo potuit pomum intoxicari, noxæ promptitudine, & exitij celeritate superet.

*Historia de
insigni a-
moris vi,
cuiusdam
Euryali a-
licorumq.*

Aliam historiam amoris impetum mirificè referentem petere licet ex Euryalo quodam equestris ordinis, & comite Sigismundi Imperatoris Augustano, & Lucretia Siemensi puella ab eodem adamata: quorum ardor & flamma pauco temporis curriculo usque adeò increvit, ut cum Euryalo, discedente Imperatore, abeundum esset, discessumque sui Euryali & longum vale ferre non posset Lucretia, ex desiderii vehementia, repentina morte paucas post horas concidit: cuius mortem cum audisset Euryalus eundem vitæ exitum subiisset, ni recreatione amicorum, & salutaribus cohortationibus fuisset restitutus. Nec tamen per totam vitam deinceps mœrorem illum excutere, vel ullâ animi hilaritate at ne risu quidem oblectari potuit.

Quin & prodigiosi huiusce amoris effectus eò usq; provecti sunt, ut non tantum amatarum mulierum illecebræ exceperent, & homines sibi ad dictos intellectus luce privent: at poculis eisdem amatoris fortius pellere, ac prorsus subigere sibi studeant: quod si secus contingat, insanæ illæ mulieres prorsus contabescunt, aut furias agitata vitam sibi met eripiunt.

Caligula usq; adeò ab uxore sua

Cefonia amatoria poculo infectus est, ut nullam postea, nec animi, nec corporis sanitatem sit consecutus.

Cornelius Gallus, tempore Augusti Ægypti præfectus, simili potu furiosus redditus, ac prorsus mente privatus est, ut testatur Eusebius in suis Chronicis.

Idem scribit de *Lucretio Poeta*, *Hieron. in Ruffinus* quem ex simili poculo ab uxore Lucilla propinato (ut nonnulli volunt) tantis furias agitatum fuisse dicit, ut tandem suis ipsius manibus sibi mortem consciverit.

Idem ex antiquissimis & præcipuis doctoribus quidam, his verbis confirmat: *Livia*, inquit, *virum suum interfecit, quem nimis odit: Lucilla suum quem nimis amavit; illa sponte miscuit aconitum: Lucilla decepta furorem propinavit pro amoris poculo.* De eodem quoque extat illud Politiani in Nutritiis:

Hic qui Philtrabit, nimioq; insanus amore,

Mox ferro occubuit, sic mentem amiserat omnem.

Sunt qui scribunt inter præcipua amatoriorum poculorum pharmaca Hippomanes recenserit: ut ut sit nihil amor, hoc tantum ad jiciam, cuiusmodi pocula ad illiciendum amorem spectantia planè esse diabolica, ac nomine Christiano indignos esse habendos, qui iis abutuntur.

At scelerati sunt quidam alij, qui longius progrediuntur, quos certum est intoxicatis annulis, alijsq; id genus artificijs, quas depereunt, sibi irretire, ut omnem illis pristinam libertatem prorsus

profus eripiant, easq; sibi velut mancipia devinciant.

Quæ quidem *vis aduulæ* existimare, nisi frequentior vincienda ligæ, sive ligandorum ac enervandorum genitalium abusus certis quibusdam incantatoriis vocibus intusurra-
tis, satis superque horum scelerum fidem faceret.

Accedit hûc veterum auctoritas, qui subindè scriptis suis, amatoriorum poculorum, philtorum, annulorum, characterû, imaginû cerearum, & similium, mentionem faciunt.

Quid enim aliud Pharmaceutria Theocriti & Virgili, per hos intendit versus?

Limus ut hic durefcit, & hæc ut cerea liquefcit,

Vno & eodem igni, sic noster Daphnis amore.

Quidve Dipfas illa Ovidiana hoc disticho:

Devovet absentes simulachraq; cerea fingit:

Et miserum tenues in jecur urget acus.

Quid deniq; Canidia Horatij, poculum Circes, Asinus aureus Apuleij, aliud quàm mera philtro & incantamenta amatoria innuunt? Græcis enim & Latinis, his nihil olium fuit familiarius, nihil solennius. Sed autorem horum Diabolum esse, quis non videt? Meritò igitur ex Jurisconsultorum, tam priscorum, quàm recentiorum sententiâ, gravia in eos decreta sunt supplicia, quicunq; his poculis & philtis, in amore potiundo, sceleratè utantur.

Hæc insuper confirmant quidam ex Ecclesiasticis Doctoribus, inter quos est Nicephorus lib. 5. c. 27. de *Historia*
Amoribus Cypriani adhuc Ethnici, & S. Cypriani
Iustina Christiana: Et Epiphanius de S. Iustina
Gnosticis, qui primi hæretici, publicis scholis magiam, & artem sortilegiorum ad amorem conciliandum, professi sunt.

Deniq; ut quæ à nobis hac de re dicta sunt, luculentius declarentur, *Carolus Magnus*
historiam recensebimus mulieris istius tantoperè à Carolo Magno adamatæ, cujus etsi vitâ defunctæ longo pòst tempore fœtidum cadaver, Imperatoris cubiculum usq; ad eò inficeret, ut nemo fœtorem sustineret; unustamen Imperator non tantum nõ exosus est, sed tanquam suavissimum odorem violæ Cypriæ, aut rosæ Majoris flore explicantis, odoratissimum retinuit. At priores imperatorii senatus, cum apud Imperatorem nihil promovere possent, ut studium illius ab hoc cadavere avocarent, cogitarunt id citra incantationem & veneficium fieri non posse, atq; idcirco hujusce sortilegij causam perveffigiarunt, quam tandem compererunt in annulo auro sitam, ori incantatricis istius imposito, ut sibi post obitum etiam Imperatorem devinciret. Quo in eius ore deprehenso & amoto, deliit repentè sortilegium: ita ut domum liber Imperator, & ad sanam mentem revocatus, ubi cubiculum suum ingressus est, nedum obturatis etiam naribus tam tetrum putridi cadaveris fœtorem pateretur, quinimò statim pedem revocavit, magnoq; clamore cadaver

cadavera illud asportari illicò demandarit. Quid porrò hujus annuli asseruatori postea contigerit, quàm diu ipsam retinuit, & donec eo loco abdidit, ubi reperiri non posset, ut hoc fascino plenè Imperator liberaretur, ex historia ipsa disci potest.

Præter autem ejusmodi incantationes, veneficia, manias, furores, stupores, & amentias, quas perturbatio isthæc vel præclarioribus animis, senioribus ac constantioribus inducit: quibus præterea Deus bone! ægritudinibus, iisque gravissimis, quarum causæ abditæ sunt, corpus conflatur, ad quas propulsandas celeberrimus ac prudentissimus medicus, utiq; imprimis necessarius est.

Quot puellæ, mulieres, adolescentes, viri maturæ ætatis, senes, plebeji, nobiles, humiles, potentes (cum cæcus amor nullius conditionis aut ordinis hominum rationem habeat) hac tyrannica crudelique servitute, eùm animo, tum corpore, contorquentur, omni quieti spoliantur, prostratum habent edendi bibendique appetitum, pallefcunt, emaciuntur, contabescunt, ac præ deliquiis ac virium prostratione quasi morbi alicuius pravitate oppressi, perpetuò decumbere cogantur? In horum curam si accersantur medici, ij. expulso frequentiore, urinarum rubore, perpetuisq; vigiliis & animi anxietate aliisq; signis commemoratis, statim judicabunt morbum vel cachexiam esse, aut lentam aliquam primæ hecticarum speciei febrim, aut aliam aliquam ægritudinem, symptomatibus prædi-

Tom. II,

ctis consentaneam: hinc hæc vel illa remedia præscribent: sanguinis missionem imperabunt, benignam aliquam purgationem, aut vehementiorem præcipient: usum lactis suo tempore, & dulcia balnea administrabunt: nec omittent revulsiones, derivationes: sectiones venæ saphenæ in puellis suos menses nondum emittentibus, aut jam suppressos habentibus: condita cardiaca ac obstructions referantia: nec non optimam vivendi rationem præscribent. Sed frustra hæc omnia, cum spiritualis morbus, corporeis auxiliis non juvetur. Hic medici scientia, industria, experientiaque requiritur: hic certa cognitio causarum morbide desideratur.

Id ipsum sua ætate venerandum *Summa Hippocratis prudentia ac solertia,* ille medicorum Coryphæus Hippocrates prudentissimè ac solertissimè affectus est: cujus scientia ac fama per totam Græciam diffusa Perdiccæ Macedonum regi in primis innotuit: à quo chronico & gravi morbo detento tandem in auxilium evocatus est. Is verò cum ad regem, unà cum Euriphonte socio natu majore pervenisset, & morbi regii naturam accuratè esset rimatus, certissimis signis deprehendit, morbum esse spiritualem, non corporeum, eumque ex perturbatione aliqua animi foveri. Ex debili enim & languido eius pulsu ad aspectum cuiusdam Philæ patris concubinae sese prodente, quam amore occulto deperibat *Soran. in vita Perdiccæ.* Perdiccas, cuius tamen non audebat flammam aut indicium aperire, radicem morbi, quo sensim indies conficiebatur, agnovit, agni-

Y

agni-

agnitæque pari industria curationem adhibuit Hippocrates: siquidem Philæ affectus causam explicavit, monuitq; ut Regem servaret: suavis Perdicæ oculis, familiaribus colloquiis adblandiretur, & animum illius recrearet: ex quo factum est, ut priktinæ mox valetudini sit restitutus.

Aliud subsequitur exemplum priori haud dissimile Antiochi Stratoniceis amatoris, qui quod improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione ita contegebatur, ut pater Seleucus mœrore prostratus, de solo unici filii obitu cogitaret. Hanc tamen desperationis nebulam Erasistratus medicus sua discussit providentia. Cum enim juxta Antiochum federet, & eum ad Stratoniceis ingressum & regressum, varios animi & corporis motus subire animadverteret, morbū illic deprehendit & patri exposuit, qui charissimā sibi conjugē, filio cedere nō dubitavit.

Magna certè fuit illustrium horum medicorum in curandis istis principibus solertia & ingenium: illicet turpissimo morbo, turpissimum quoque remedium, scortationem nimirum & incestum in medicamentum perscriberent. Verùm ethnicorum medicorum fuerunt hæc præsidia: quæ à Christianis prorsus rejicienda sunt: aliaq; æquiora ejusmodi malis citrà majestatis divinæ offendiculum pervestiganda ac administranda sunt. Quæ quidem abunde suppetunt: tamq; salutaria opportunaque huic malo, ut egri potius quàm medici culpa, curationem perturbet.

Remedium optimum ad affectiones animi

Auxilium divinum.

Primum autem universaleq; remedium quod in hac affectione, aliisque id genus morbis præferendum est & præscribendum, auxilium est divinum à Deo tanquam supremo medico exorandum: cuius potentia, gratia, & benedictioni, quivis medicus, seque suaq; remedia committere debet, à quo vires suos mutuatur. Prætereà facinoris indignitas apud eos, qui turpibus ac violentis affectibus rapiuntur, insaniaq; mentis audacter exaggeranda, & oculis subjicienda est, ut morbi periculum, ad mortem inclinantis apprehendant, ac judicia Dei in se acerba reformident, cœlesti beatitudine in æternum carituri.

Atque sic verè ac fidelis medicus fungitur officio ille, qui in gravibus ejusmodi morbis periculosos ac infelices eorum exitus, liberâ prædictione ægris exponit, unde sæpè accidit, ut ægri, periculū metu proposito, sibi medici monitis ac præceptis alacrius obtemperent, felicemq; morbi eventum experiantur.

Huius universalis remedii, planè divini, pharmaca è cœlo nascuntur, solusque Deus ea suggerit ac administrat, suaq; benedictione & gratiâ beatificibus ab eodem efflagitentur.

Remedia particularia.

1. *Ratio vivendi perparca & sobria.*

Particularia porro alia sunt remedia,

Erasistrati prudentia.

Plutarch. in vita Demetrii.

media, quæ ex medici scientia pendet, tanquam Dei in hoc negotio ad restituendos ægros ministri ac famulantis.

Inter alia privata auxilia, norma est vivendi, à qua in omni alio morbo etiam medici suas curationes auspiciari solent, utpote quod supremum sit malorum remedium. Quæ verò omnium sit in hac affectionis violentia, congruentissima ac tutissima diætata, Pythagoricam utique censeo, sive parcam & sobriam: aut eam quæ à Lycurgo arcta & laudibus Lacedæmonij instituta est: quam sobrietatis scholam vulgò in Græcia vocabant. Imperandum estigitur illis in condimentum aut restaurativum, jusculum

Schola sobrietatis.

Jusculum nigrum Regum Spartanorum.

Xenophon in Cyropædia.

illius gentis nigrum: quo reges ipsi, in gravissimi saporis ferculum, & tanquam delicatissimo, utebantur: sed non nisi fame prius, ex laboriosa exercitatione corporis obsonata, citra quã ingratus erat cibus & planè nauseabundus: cujus rei testis est Dionysius tyrannus: Optimum enim condimentum est fames. Aut præscribenda est illis vulgaris illa captivorũ, qui non sunt solvendo, diætata, quæ panis & aqua paucissimis constat. De qua ut querantur, nullo jure fieri potest, cum vel hoc victus genere Imperator ille Cyrus, nullo morbo ad id adactus, contentus degeret. Interrogatus enim semel à quodam ex suis domesticis, quid sibi in cœnam parari vellet: nihil præter panem, inquit, mox enim ad fontem cœnabimus.

Hæc igitur vivendi ratio perparca & sobria, mirum in modum huic

perturbationi animi conducit. Sine Cerere enim & Baccho friget Venus, ad quam exercendam proni sunt, qui otio torpent; unde illud:

Queritur, Egisthus: quare sit factus adulter:

In promptu causa est, desidiosus erat.

Hæc, inquam, arcta abstinencia (famis germana comes) quam amantibus imperamus, ex formulis remediorum Cratetis Thebani petita est. Eam enim illis indicēbat, qui hoc morbi genere torquerentur. Tria quippe remedia proponebat, ut potissima & suprema, in hujus mali curationem:

λίπον, χρόνον, βεβήον, famem, tempus, & laqueum. Nam cum luxus sit præcipuum amoris alimentum, huic medetur fames & abstinencia: Sin aliter, tempus omnia tollens, aut certè mitigans, illum levat: Quæ si nihil prodesent, Ethnici istius damnandâ sententiâ, supererat laqueus, ut morbus extremo remedio finiretur.

Laertius lib. 6. cap. 5.

Tria amoris remedia.

2. Exempla infelicis exitus.

Restat adhuc particulare quoddam, & ultimum hujusce perturbationis remedium: ut ejusmodi ægri exemplis doceantur, quibus infelicis aliorum exitu proposito, dedecus, & mentis perturbationem vitare discant. Magnopere enim exempla aliorum nos movent, ut meritò dicitur à poëta:

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

3. *Demonstratio subsequentiũ affectuum.*

Quod si hæc apud eos carent aculeis remedia; alia via suppetit, ut exponamus torsiones, dolores, putredinem, fœtorem, luem veneream, cancrøs, vultum ac totum corpus virore suo depascentes, & id genus alia symptomata, quæ sine funere perpetuum funus in dies minantur, ac cruciatus inauditos ipsa morte ferociores eiusmodi ægris pariunt.

4. *Subsequens infamia.*

Denique proponenda sunt eis horror, turpitude, infamia, dedecus, ex tam fœtido nascentia affectu, nihilque præter miserandum ac calamitosum statum eiusmodi hominibus promittentia: quicquid sibi speciosum & delectabile singuli imaginentur. Non alienum fuerit ab hoc proposito, duo præclara experimenta & curationes, in gratiam quorundam amore infano perditorum excogitata, hoc loco breviter perfringere.

Hypatia.

exemplum.

Prius est *Hypatia* heroinæ, quæ præter corporis insignem pulchritudinem tantis animi & ingenii dotibus ornabatur, ut eruditione ac doctrina, præclara sui seculi ingenia superaret, publiceque docendo magnam famam consequeretur. Ea cum à quodam discipulo perditè adamaretur, eiusque cruciatus agnosceret, nolletque (ne in desperationem juvenis incideret) acrius reluctari, & postulata acerbius repellere: excogitavit lenè congru-

umque remedium, quo illum à suo fascino liberaret: siquidem cum eum agnosceret aliàs prudentem, & rationi facilè morem gerentem, hoc artificio usa est, ut linteamina multa congesta, menstruis & sanie fordidata illi exhiberet: nec non sublata veste, pudenda tota sanguine madentia oculis eius subjiceret, quò turpitudinem ac fœditatem rei tantoperè amata averteretur sui que ipsius puderet. Adjecit simul hæc verba: *Istud quidem adamas Adolescens: nihil autem pulchrum.* Hinc factum, ut præ pudore indecoræ demonstrationis ille erubuerit, flammæque remiserit, ac modestior deinceps factus fuerit.

Posterius est *Raimundi Lulli*, qui cum adamaret elegantem mulierem, ejusque amoris fructum decerpere magna importunitate contenderet: diem habuisse ab ea dictam memoratur, qua ipsam adiret. Accessit Lullus, cui illa cum sinistram mammam explicasset, & fœdissimum ulcus cancrosum palàm exhibuisset, à quo propemodum tota pars illa depasta erat: Hoc tamen turpi & abominando spectaculo territus Lullus, præsensuæ insanix remedium expertus est. Hac enim ratione factum, ut impudicus illius amor in castam amicitiam transferit, studiumque suum totum in curationem ulceris Christiana charitate ductus contulerit. Hinc occasionem captavit peregrinandi, cum magnis ac doctis viris versandi, ac philosophiæ chymicæ sedulam operam navandi, ut medicinam universalem investigaret: quam consecutus

Secutus mulierem illam integræ valetudini restituit.

Tempus est, ut huic venereæ perturbationi finem imponamus: de cuius natura, origine, & causis tum internis tum externis, iisque quæ ad curationem ejusdem pertinent, fusè latius differuimus.

Verùm antequam finem attingamus, monebimus; nos hanc effrænam libidinem jam pridem ad vivum expressisse in doricis nostris cautionibus: ubi veri sanctique amoris discrimen ab adulterino fœdoque ostendimus.

Expressi adhuc accuratius hunc ipsum amorem, imò furorem, *primo magni speculi mundi à me editi libro*; per hanc antithesin, quod Deus sit benignus, mansuetus & amoris plenus; ubi amorem Deo proprium & genuinum, qui unus, verus, & rectus est amor, à nostro segrego, qui nullo moderamine fertur, in objectum concupiscentiæ, mutationum momenta, & intervalla, contrariosque motus ac discordes semper sabiens, nulla certitudine ac constantia veræ charitatis nixus: cum unum & idem in Deo sint amor, constantia amoris, & charitas, ut dilucidè paucis versibus perseripsi. Nostri est igitur officij petere à Deo, ut vera ipsius charitatis erga nos cognitione imbuamur, dictoque amore ad ipsam totis animæ viribus feramur, ut Deum perinde amemus, prout ab illo vicissim diligimur. Quod potissimum est ad verus effrænam hanc affectionem remedium.

CAP. XXX.

De Ira aut Biliofa affectione.

Inter morales Philosophos, qui animæ affectiones descriperunt, non infimo loco *Seneca & Plutarchus* annumerantur: Qui quidem uterque videtur de industria recreasse & laxasse animum in describenda & ad vivum efformanda *Ira*, ut ex ejus genuinis *Effectibus* neamentis hanc tam portentosam belluam omnes detestentur, quæ cornibus, dentibus, unguibus, aspectu truculento, & immani ferocia, minax & terribilis est:

Nobis igitur illi, animæ iram representant, tanquam alteram *Megeram furiosissimam, truculentissimam, audacissimam, crudelissimam, ac summè omnibus terribilem*: radices in se & scaturigines seditionum omnium, turbarum ac tumultuum continentem, litium, bellorum, homicidiorum, excidiorum, everisionum, ac omnium malorum abyssum: tempestatem, diluvium, ignem, machinam, tonitruac pestem, inundantem, submergentem, urentem, diruentem, fulminantem, inficientem, occidentem, ac omnia evertentem: homines quos invasit ad omne sceleris genus præcipientem è qua innumera mala stupendaque tum in corpore tum spiritu contrahantur. Denique scelerata illa eousque improbitatis & nefandæ malitiæ procedit contagio, ut non tantum illos in belluas & tigrides immanissimas: sed in dæmonas quodam modo transmutet.

Y 3

Hic

Hic effecta Trigidis istius, sive calamitates, quas hæc furia in orbem immittit, non est nostri instituti sigillatim explicare: satis est, quod in genere proprietates ejus, idque paucis & obiter attigerimus. Quæ tamen illa homini procreet incommoda, quod in illum ius & imperium habeat, quosque effectus progeneret, paulò latius explicabimus, ut in vestigatis causis, effectis, ut par est, medeamur, prout præcipuæ nostri officij partes postulant.

Descriptio
iracundiæ.

1.

Atque ut in primis hanc tam effrænam & teterrimam belluam suis delineamentis, tam intus quàm in cute depingamus, *irati incompositum incessum & actiones* observemus. En quanto fastu, & quàm truciore superbaque corporis agitatione, modò hùc, modò illùc volvitur ac circumfertur: quàm variè modò erubescit, modò pallefcit: cubitis quicquid occurrit hinc indè propulsat atque disijcit: Ea ut à sua ipsius umbra etiam exacuitur, quam ferre nequit placidè: ut vocetremula, modò alta, modò depressa ad bilis agitata motum aut quietem intonat? En ut labia commordet, pectus pugnis verberat, crines indignabùdus vellicat, in quos citra rationem involat, instar canis in lapidein ruentis, quo ictus est? Si acriùs ac propiùs irâ percitum intueri voles, & os ejus circumspicere, in quibus omnes iræ proprietates tanquam in speculo elucescunt, omnis perturbationum generis notas in illo sævire videas: ut rubore & ferocia scintillet, ut ruffis maculis leopardi instar ubi-

que scateat: ut igneistedis micantes oculi truculentiam minentur, ut capilli colore bovini in Maurorum speciem arrigantur & crispentur. Denique in ea sæva perturbatione animi, nihil non horrendum & monstrosum cernerelicet. At forma illius, quam descripsimus, primis iræ motibus tantùm congruit, videturque suavis ac benigna, si cum paroxysmo illius impetuque comparetur.

Tunc enim illa infernalis *Megera*, vinculis solutis rabiem totam exerit, non uno flagello simplici contenta: sed cruentatum ensẽ unã, incensam tedam altera manu intentat: illius brachia reducta veste, nil nisi cædes & sanguinem minantur: apertum pectus fastuosè explicat: auras ictibus quasi feriò prælians diverberat, modò hùc modò illùc circumagitur: quin & horrendo voce, ad arma & cædes, ad sanguinem & ignes furijs omnibus agitur, ac ferro ignique se vastaturam omnia comminatur: usque ad eò insolens illa rabies omnibus modis truculentam & atrocem belluam refert.

Altera est *iræ species* superiori prorsus opposita quæ laudabilis ac iusta dici potest, ardentissima videlicet æmulatio, zelus, aut fervens studium omnes in officio continendi, & in gyrum rationis revocandi, qualis est acerba reprehensio & minæ quibus pastores gregem suum territant, ut in officio erga Deum, ipsum contineat, aut lapsum & devium erigant, ac in rectam viam reducant. Sic pater iusta commotione fertur in pervicacem filium,

filium, qui à vero tramite digreditur, dum pervicaciam ejus castigat. Sic dominus servum, & præceptor discipulum stomachosè increpant. Hac ira Philosophus ille corripiebatur, qui cum in peccantem servum excandesceret, moderamine & fræno suum furorem coercuit his verbis: Ne, inquit, iratus essem, multis plagis vapulareres..

3. Est & tertia iræ species, quæ intermedia est, vera animi affectio passioque, quæ simul cum spiritu corpus divexat, & variis modis conturbat.

Ira dua species. Hujus dua traduntur species, quarum altera nihil putidi perferens statim erumpit, & virus conceptum evomit: utcumque in ijs laudibilis, qui fætidas aquas corde includi & foveri diutius damnant.

Alter a simulata est & ficta, quam longo tempore clam asservari posse ajunt: interim tamen, quæ instar ignis cineribus sepulti se habeat, quibus fovetur ac conservatur sine ullo interitu aut imminutione.

Etsi autem irarum hæ species inter se differre videantur, idq; subiecti ratione, varium temperamentum subeuntis: ut in melancholico alia sit iræ species: in phlegmatico & pituitoso alia: alia in bilioso temperamento: Harum tamen alia semper violentius animum perturbant: alia lenius, ut dictum est. Hæc volatilem ignem, & Persicum repræsentat: illa occulti cancri clam & sensum rodentis speciem exhibet: cujus idcirco cura difficillima est.

Hanc utramque speciem privatim tractandam suscepimus, utpote

quæ veræ animi affectiones & ægitudines sint, à quibus corporis nostri functiones læduntur ac depravantur: variaque morborum & symptomatum genera procreantur, in quibus curandis apprime medici opera desideratur, ac necessaria est.

Ira ulciscendi instrumenta.

Duobus autem utraque instrumentis utitur: manu & lingua: siquidem præterquam, quod animus desiderio nocendi exardescit: manus atrociter, non auram tantum diverberant: sed quemlibet occurrentem feriunt, & propulsant: famam & nomen scriptis proscindunt, ac omne convitiatorum genus infesto calamo congerunt: ut aculeos irata pennæ vel remotissimi quique perferant, & ferre cogantur.

Lingua Lingua non minùs periculosa & acerba, imò manu ipsa acerbior, omni veneni genus clâ exerit: quod vix vitare quis possit, cum occulta sint vulnera, nec facile perspicua, à quibus caveri possit. Cujus ictus si minùs apertè corpus feriunt, lethalia tamen vulnera animo infligunt, convitijs, maledictis, & horrendis execrationibus ipsam obruentes, ut jure parcemia inde nata sit, nocentius esse lingua, quam lancea vulnus.

Ea enim si convitiando, detrectando, ac maledicendo incumbat, tû præsertim eum bilis effervescit, tonatorem vocem reddit, quàm Colonicus illius primarij & cathedralis templi organica fistula emittunt, follibus concii-

concitata, et si ad earum sonum aures
obsurdescant audientium.

Morales Philosophi (inter alios
Plutarchus & Seneca) satis superque
docent exemplis, quàm varia & infi-
nita mala ex linguæ procacitate, & ef-
frænilitentia irati & furibundi homi-
nis orientur: sicut ex aduerso sum-
mam virtutem ad societatem homi-
num tuendam in silentio & taciturni-
tate collocant: ut scilicet longa sit au-
rium attentio, brevis linguæ respon-
sio: sicque nihil vel pauca responde-
antur.

Hæc igitur duo præcipua iræ in-
strumenta, manus nempe & lingua, nisi
fræno & moderamine aliquo retine-
antur, iratum hominem & furibun-
dum in gravissimos affectus & pertur-
bationes præcipitem agunt, quæ si, ut
par est, ritè gubernentur, magno sunt
hominia auxilio & usui: nec minus quàm
reliqua corporis membra sint homini
oportunissima & utilissima. Hinc tri-
tusille versus:

*Nil melius linguâ, linguâ nil peius
eâdem est.*

Abstrigitur, ut animum perturba-
rum sequamur, eiq̃ue obsecundemus,
cum in benè composito animo lingua
se canendis Dei laudibus voveat, ad
quas destinata est. Minus verò ijs de-
scribendis, nec non pijs omuibus o-
peribus & charitati in proximum ex-
ercendis incumbat.

Signa.

Præter illa duo superiora instru-
menta, quibus ira in acuendis suis ef-
fectis, & producendis utitur, ac sese pa-

tesfacit: alia sunt ejusdem indicia, eaq̃
ferventes motus irati hominis certò
præflagientia & apertè testantia: si qui-
dem ejusmodi homines iracundi mul-
to fastu turgent, multa de se sibi polli-
centur: & pavonum instar, cum mira
oblectatione ac superbia sese circum-
spiciunt: sibi nimium blandiuntur &
indulgent, præcipites, acuti, & subtiles
sibi videntur: parum tamen firmi, ut
qui facilè ad levissimum verbum, vel
torvum intuitum & inopinatum, sto-
machentur & bilem moveant: quibus
omnia displicent & fastidium movêt,
ad omnemq̃ actionem & orationem
exardescunt. Illis ne quidè omnes Lu-
culli coqui gratum ferculû condirent:
neminem loquentem ferunt, et si cum
ratione reprehendentem aut contra-
dicentem: sese solos celebrant reliquis
omnibus abjectis: ad quamlibet aurâ,
aut nihili rem amâtur, & querelas cõ-
citant. Eorumq̃ue animus usque ad eò
delicatus, levis, sensibilis, mobilis, &
omnium impatiens est, ut ex solo alio-
rum habitu offendantur: similesque
prorsus arthriticorum fiunt, qui ante
chirurgi manum ad moram, jam de
dolore conqueri, & inclamare solent.
Denique nullus non iracundus in-
sculptas fronti trium Charitum loco
gerit, *impatientiam, inconstantiam, &
impietatem* dycharites Eumenidas.
Qui ejusmodi comitibus stipatus in-
cedit, nihil non impium, crudele, &
truculentum admittit, omnique cha-
ritate spoliatur: cumq̃ue mâfuerudo,
pietas, cæteræque virtutes hominem
lenem, benignum, constantem, lepidû
ac *μακρόθυμος*, reddant, contrariæ bilis
& iræ

*Manus &
lingua, utri-
usque ho-
minis in-
strumenta.*

*Iracundiæ
hominis
nota.*

& iræ affectiones hæc virtutibus ex diametro opponuntur. Vt autem impietas, & crudelitas charitati adversatur: sic impatientia & inconstantia suos motus habet admodum feroces, ut non minùs omnibus injuriæ sint ac contumeliosæ, quàm superiores.

*Remedia. 1. Expositio incommo-
modorum.*

Ex hac igitur furiosæ bilis commotione & continuis fluctibus, animus & spiritus primùm agitantur, totum corpus concutitur; sanguis aliq; humores incalecunt & conturbantur, ac imprimis ipsa bilis inflammatur, stomachosis omnibus & iracundis imperat: cum enim tota sit sulphurea, reliquis omnibus citius incenditur. Inde ardentes nascuntur febres, & tertianæ biliosæ, inde pleuritides, omnesque alix inflammationes internæ, ab eodẽ humore à suo temperamento excidẽte excitantur. Inde varia porò procreantur mala, cum interna, tum externa: ut cholera seu cœliacus aut iliacus morbus, qui tanquam sumpto antimonio per inferiora & superiora expurgat: ut icterus croceo colore totum corpus inficiens: ut Erysipelas, ignes perfici, serpigines, & nomica ulcera externas partes corporis, instar lepræ depascunt.

Hæc idcirco in medium proferimus, ut conspicuum fiat, quanta & quam varia inde in corpus mala promanent, ex morbis spiritalibus nascẽtia, qui ut plurimum ad mortem usq; ægros suos deducunt, quod imprimis

Tom. II.

in hac furibunda affectione ex frequentibus exemplis videre licet.

Nerva Imperator valetudinarius ac *Nerva Imperator* ventriculi tanta debilitate laborans, ut crebrò assumptum cibum evomeret: cum semel in quendam nomine Regulum excandesceret, tantum pectoris dolorem sustinuit, ut confestim febre exitiali, deplorataq; correptus sit.

Idem *Valentiniano Imperatori* con-*Valentinianus Imperator* tigit: qui cum adversus Sarmatas non-*nus Imperator* nunquam propter Illyriæ vastationem in pratorio sævus infremere: & universæ genti excidium rigidus minaretur, sanguine irrupente animam exhalavit.

Simile quid de *Venceslao Bohemix* *Venceslao Rege* hitorix suppeditant, qui ira in *Bohemix* pocillatorem suum percitus, cum in-*Rex* terficere eum proprijs suis manibus vellet, paralyti affectus concidit, & paucis post diebus vita excessit. Quod *Cromarius* utique summè mirandum est, ab una *lib. 18.* scilicet biliosa commotione, cujus natura ferventissima est, paralytim posse generari, cujus efficientem ac materialem causam, ad frigidam pituitam medicorum vulgus revocat: quæ quidem causa naturæ bilis prorsus contraria est.

Si saperent stomachosi homines, & furibundi illi Ajaces, hujusmodi exempla semper sibi animo versanda, & oculis perpetuò intuenda proponerent, ut à tam infelici exitu, & effectis crudelissimæ perturbationis sibi metuerent atque caverent.

Sed alia præsentiora ac opportuniora habemus remedia, quæ in

Z hujus

*Ira incommo-
moda quot
& quanta.*

hujus affectionis præcautionem & curationem adferemus.

Atque ut à curatione ordiamur, primò notandum est, nequaquam spernendum esse malum, at sedulò promteque medicandum.

Continentia.

Vbi igitur vellevissima iræ commotio percipitur, quod expulsus elevatione & levibus quibusdam fervoribus, qui temperamentum excedere, & à naturali suo statu deflectere testantur, cognosci potest, confestim, juxtà illud Poëtæ,

Principiis obsta, serò medicina paratur,

ejusmodi ignis aquà continentia à ratione sublimata & alembicata extinguidendum est. Ad id suppetit exemplum Socratis, qui simulacrum in se primos bilis iffus igniculos persentiret, ad remedium convocabat, quoque illa magis ad vehementiorem motum concitabatur, eò promptius fræna moderationis iniiciebat: quoque magis illa ad violentiam ac acerbiterum periret, tantò moderatiorem, dociliorem, ac paciorem animum, corpusque sedatius ac compositius exhibebat: quod ore, oculis, gestu corporis & omnibus tranquillæ animæ notis satis superque testabatur, ut nihil deforme in ipso conspiceretur.

At quæret aliquis, qui in iracunda affectione aut irato homine ejusmodi sedativum ac illud contemperrans papaver reperiatur? Si in cordis, linguæ, manuumque hortis maturè

transplantetur, colatur, foveatur, & sedulò educetur. Quomodo enim transplantatione & cultu, cichorea natura amara hortulani artificio edulescunt: Ita si colamus & alamus in nobis hanc contemperantiam, hoc est, si docilitati, mansuetudini, moderationi assuescamus, naturam nostram, aliqui agrestiorè & ferociorem cicurabimus, ac ita moderabimur, ut cõtrarias facultates ac vires cõciliet acquiratq;.

Vt hanc moderationem & temperantiam consuetudine sibi compararet idem Socrates, idque in omnibus affectionibus, quæ homini molestæ esse solent: cum acriori siti premebatur, non statim se aquis ingurgitabat, sed è puteo ipse sibi lentè hauriebat, quas super oram putei morari ac quiescere diu sinebat: ne avidius quam decebat ebiberet: qua ratione frænabat desiderium ut immoderatis cupiditatibus eluctandis ac domandis assuesceret, naturam dociliorem sibi compararet, sibi que tandem imperaret: consuetudo enim (ut communi fertur proverbio) altera est natura.

Atque hoc remedium ad prophylacticon hujus affectionis partem pertinet & spectat.

Hæc eadem moderatio & abstinentia tanta cura à Platone excolta fuit, tantasque ac tam firmas in cordices egit: ut nullâ injuriâ, convitiis, crudelitate, quibus à Dionysio Tyranno olim lacebatur, à statu rationis unquam dimotus fuerit, aut in excandescen tiam, iramve quantumvis levem eruperit,

Hæc

*Summa
continentia
Socratis.*

*Plutarch.
in traç.
de Ira.*

*Moderationis
exemplum
in Platone.*

Hæc eadem virtus in eodem ipso Philosopho confirmatur, ac testimonio Plutarchi declaratur. Qui de illo fidem facit in tractatu, *Cur divina Iustitia scelerum pœnas differat*: Cum enim ipse Plato semel servum in culpa & gravi flagitio deprehendisset, illico commotus & irâ percitus baculum arripuit, quasi servum eo cæsurus, sed ipso tamen momento sese continuit, nec illum ejus puniendi dedit indicium. Id cum quidam ejus amicus demiraretur, qui cuncta perviderat, & sciscitaretur, cur baculum apprehendisset: respondit Plato, ad iram propriam coercendam, quæ extra rationis limites evagabatur, id esse à se factum.

Eadem mansuetudo diuturna consuetudine à nobis comparata, certissimum nobis præbet in hujusce perturbationis præcautionem, auxilium, prout experientia veteres illi Philosophi didicerunt, & certam nobis hujus rei fidem fecerunt, suo exemplo docentes, quos vis iracundos iisdem aut similibus in curationem sui mali, uti posse præfidiis.

3. Patientia seu mansuetudo.

Trita est vulgarisque illa medicorum sententia, extremis morbis extrema esse adhibenda remedia. Huic igitur morbo inter alios gravissimo, ira nempe & furioso affectui, extremum hoc appono, novum tamen ac præsens remedium, Patientiam videlicet, quæ sit illius affectionis specifica theriacalis aqua, quæq; à tam lethifero veneno mortales eripiat liberetque.

Ira remedium, patientia.

Eadem patientia cordis nostri probitatem ac integritatem aperte testatur, monetamque nostram nequaquam esse adulterinam indicat, dum citra imminutionem aut immutationem sui, tot istius passionis, eaq; violentissima sustinet incendia: nolque auro in fornacibus excocto similes reddit: quod quò pluribus ignibus probatur, eò purius, nitidius ac coruscantius emicat, naturamque suam magis ac magis retinet. Sic patientia nostra, dum variis exercetur malorum procellis constantior & robustior redditur adversus hujus perturbationis feroces motus: palmamque victoriæ magna cum gloria ex conflictu reportat. Siquidem palmæ ipsi planè respondet, quæ quò magis premitur, eò fortius attollitur, aut tympanum imitatur, quod fortioribus baculi ictibus percussum, resonantiis auditur.

Sed hujus porrò patientiæ ab Ethnicis ipsis excultæ elegantes affectus conspiciamus.

Aristippus Dionysij tyranni vitia semel increpans, illum in tantum bilis fervorem compulsi, ut boni illius Philosophi faciem conspuere non vereretur: qui hac vera patientia instructus & probè munitus tantum abest, ut in iram proruperit, ut contra injuriam sibi illatam joco exceperit his verbis, *Si Piscatores*, inquit, *ut Pisciculum irretiant facile imbres aquarum perferunt: molestum mihi esse non debet, si in piscando rhombo parum humectet.*

At ne eadem virtus aliis denegetur,

Z 2

tur,

tur, & solis Philosophis asservetur, qui omni vindictæ telo carebant: fuerunt & magni Principes non pauci, qui Philosophos imitati sunt, nec mediocri modestia & patientia armati fuerunt. In his præluet *Antigonus*, qui cum tempore hyberno castra transfuisset in locum ubi non erat rerum necessariarum copia, atque hac de causa milites quidam in regem maledicta congerent, ignari ipsum esse in proximo, virgâ tentorij vela diduxit. *Flebitis*, inquit, *ni longius semoti de me male loquamini*. Quid hac facietia clementius? aut quid hac clementia facietius? simulabat se non indignari, quod male de ipso loquerentur, sed quod tam vicini, ut exaudiri possent ab eo, cui maledicebant.

Idem Rex cum nocte quadam quosdam è militibus suis audisset omnia mala ipsi imprecantes, à quo in iter præceps & inexplicabile lutum inducti fuissent: accessit ad eos, qui maximè laborabant, eosque incios à quo adjuvarentur, explicuisset: *Num*, inquit, *maledicite Antigono, cujus vitio in has miseras incidistis: sed ei bene optate, qui vos ex ea voragine eduxit*.

Hanc ille solam ultionem repetiit ab inferioribus, quos extremis poterat meritò suppliciiis afficere, unde magna eius elucescit patientia, clementia, ac magnitudoque animi.

Quid porrò de tam insigni patientiæ & clementiæ virtute commemorabimus, qua Philippus Macedonum Rex fortiter adversus multas gravissimas injurias, convitia, & ca-

lumnias prævaluisse dicitur? quas mirum in modum patienter ac constanter pertulit, variis in locis & temporibus, ut historia ipsa testantur. Luculentum hujusce veritatis testimonium fortasse requirimus? *Peloponneses*, qui multa magnaq; beneficia à Rege Macedonum Philippo acceperant, nihilominus in Olympicis ludis illum dictariis prosciderant, & acriter in suis tragediis & comœdiis confoderant. Philippus re cognita, cum à quodam ex suis aulicis, ad pœnase exigendas incitaretur, hoc consilium rejecit, & hæc verba addidit: Si tam pravo homines isti sunt ingenio, ut eos irrideant, qui de ipsis bene merentur, quid tum fiet, si quid mali ab ipsis accipiant? Sic Rex patientissimus ac clementissimus, prudens in iit consilium, ceterosque docuit maledicos non esse provocandos, ne fortè magis male dicant.

At quis non mirabitur simile ejusdem regis responsum datum cuidam è suis aulicis Smicytho, Nicanorem utique de regia majestate detrahentem ac calumniantem accusanti: *Nicanor*, inquit Rex, *non habetur inter Macedonia pefimos: Expendendum est igitur, num mea sit culpa, nec ne*. Expendit Philippus negotium & animadvertit illum summa obrui inopia, spreumque ac oblivioni traditum, licet egregiam in bellis antè susceptis navasset operam: jussit ergò ad eum splendidum munus comportari: unde nactus occasionem Nicanor, mutatâ sententiâ, Regis laudes ubique suis præconiis celebravit:

Hanc

*Plutarch.
in Apoph.*

*Philippi
Regis Macedonia
clementia*

Hanc repentinam prædicationem idem Smicythus cum ad Regem detulisset, hoc alterum responsum clementissimum accepit: *Nunquid vides, (inquit Rex) in nobis esse situm, ut bene aut malè audiamus?* Quo satis dicto declaravit, Regum & primatum beneficiis, omnes homines ad benedicendum de ipsi obligari, & contrà injuriis ad detrahendum provocari.

*Plutarch.
in tracta.
de ira.*

Simile quid legimus de huiusdem Regis erga Arcadem clementia, qui de illo ubique detrahebat, quem cum Rex semel excepisset clementius, & blandis verbis eum compellasset, abditis simul exquisitis muneribus, Arcadem habuit suarum laudum per totam Græciam promptissimum & studiosissimum præconem. Qua in re Rex & patientiam insignem, & admirandam clementiam omnibus patrefacit, simulque pessimos Arcadis mores hoc artificio correxit: qui scelere suo mortem promeruerat. Hac patientia & clementia doctiorem se medicum præstitit, & salubriorem iis, qui capitis pœna hominem multandum, & de medio tollendum censuerant.

Ceteris tamen præstat illud, quod de eodem rege apud antiquos legitur, quo singularem suam in Democharem declaravit mansuetudinem, qui ob nimiam linguæ procacitatem cognominabatur Therfites. Is cum ex numero legatorum ab Atheniensibus ad Philippum missorum esset: Ipsique jam dimittendi à Rege audirent: si quid posset in Reipub. Atheniensis gratiam, se studiosè factu-

rum: statim in sulso responso, & nimium audaci ac temerario Regis verba excepit Demochares: *Tu, inquit, Rex re civitati nostræ gratissimam feceris, si te ipsum suspendio præfocaris:* Quod tam indignum & atrox responsum, pessimè audiit apud alios legatos, qui non sine gravi murmure ac indignatione hanc contumeliam Regi factam pertulerunt. Hos tamen blandissimè, & citra ullam commotionem Rex compellans: *Nunciate, inquit, Atheniensibus, multò superbiores videri, qui ob animi impotentiam eiusmodi dictis & sarcasmis non abstant, quàm eos qui impunè dici permittant, ac insolentiam talem facile concoquant.*

Tam illultribus Philippi regis exemplis adjicietur *Pericles*, qui cum per integrum diem ab improbo & impudente quodam calumniatore usque adèdè convitiis lacefferetur, ut ne in aperto quidem foro, ubi *Pericles* de rebus seriis ad rempub. spectantibus tractabat, injurias & calumnias adversus eum remitteret: sed publicè in eum sine fronte debaccharetur. Id tamen citra omnem bilem patientissimè & constantissimè tulit. Deindè verò cum impurus ille & sceleratus convitiator, ipsum *Periclem* sub vesperam continuatis calumniis domum usque comitaretur & deduceret, *Pericles* lares ingressus, jussit nocte ingruente, tædam accendi, & à servo detrectatorem tutò suos reduci: tantum hîc abest, ut stomacho suscipere illum proruperit.

Quanta hæc sit & patientia & moderatio animi, omnibus notum est.

est. Ab historiographis *Pericles* tanquam clementiæ, temperantiæ & moderationis speculum proponitur, quod velin ipso extremo vitæ anhelitu testatus est. Cum enim tunc temporis, qui ad illum accedebant amici, omnes egregia illius facta sigillatim enarrant & celebrarent, Observastis, inquit ille, totum vitæ meæ curriculum, & probè examinastis: At quod præcipuum & laudabile, de quo glorior, hoc est, quod nemo a tratus de me unquam expostularit, quibus verbis innuebat, neminem à se unquam interfectum, cæsum, vel aliquo modo læsum, quem a trati amici defleverint, quam diu Reipub. Athenensis gubernacula sit moderatus: Proindeque nulla unquam bile commotum, in aliquem involasse: sed patientiam, moderationem & clementiam semper exercuisse; quæ magnum utique principem decet & exornant.

Has si Ethnici tam studiosè virtutes excoluerunt: Nos qui Christianorum nomen profitemur, si illorum vestigia non sequamur, & ab illis superari patiamur, quantum dedecus & ignominiam merebimur, quos deceat longè majore in perferendis calamitatibus constantia, & in injuriis vindicandis clementia, tanquam *ἡθροδιδάκτορος* præ illis *αὐθροδιδάκτορος* esse instructos atq; munitos? At cum secus faciamus, in eoq; gloriæ nostræ caput positum falsò censeamus, ut nullam impunè feramus injuriam, vel ipsa vocetenus illatam, per cædesque mutuas credamus honorem nostrum conservari: qualem Christianismum jactabimus,

qui Ethnicarum virtutum gloria superetur?

Plura hanc in rem à me proferentur exempla, ni præstantiores quique historici memoriæ prodidissent, quanta Artaxerxes, Pisistratus, Leontychidas, & alii principes in frænanda & coercenda adversus injurias sibi illatas ira, virtute præstiterunt. Quibus omnibus Christiana autoritate confirmatis, iterum atq; iterum moner, ut in posterum omnes malevolorum & invidorum voces, in me oblatrantium floccifaciam, cum præsertim illorum semper judicaverim contemnendam maledicentiam, quod non à judicio, sed ab animi morbo, invidia nempe virtutis semper inimica proficiscatur.

Ultimum sequitur *ira remedium*, cujus autorem & præceptorem laudo *Athenodorum*: quod idcirco à me profertur in medium, ne quid indictum in curationem tam exitialis affectus desideretur.

Hoc præscripsit Philosophus ille Imperatori Augusto, cum ab eo esset discessurus ob ætatis & senij gravitatem, ad feliciter & sapienter imperii gubernacula moderanda. Tale autem fuit illud, ne quid cum ira & animi acerbitate unquam gereret: In quam tamen si quacunq; gravi occasione incideret, caveret quicquam præcipere, quin prius numerum viginti quatuor literarum Græcarum digitis attentè subduxisset, innuens meditanda esse otiosè, nec præcipiti momento decernenda; quæ plus temeritatis,

Valerius Maximus lib. 5. c. 1. Brusonius lib. 1. c. 16. Plutarch. tractat. de Ira. Erasmus in Apophth.

Athenodori consilium Imperatori datum.

meritatis, quam sapientiæ in Imperatore arguant.

Atq; hoc remedium non ad latentes illas iras, invidias, & clandestina odia spectat: at biliosis & ferventibus furoribus opportunum est: qui bombardici pulveris instar juno momento incandescunt, & violentissimo impetu feriunt. Si quidem hoc temporis intervallo, quod alphabetarum literarum enumeratio interponit, ut ad mentem redeatur, fervores hujusmodi iræ momentanei retineri ac coerceri possunt. Rationi enim conceditur tempus, quo omnia prudenter moderetur: & aquâ clementiæ & temperantiæ tanquam specifico auxilio flammillas & incensos motus extinguat atq; cohibeat.

CAP. XXXI.

De Gaudio.

QUOD Gaudium Latini vocant; Græci in significantioribus vocibus feliciores dicunt *χαρῆς* quasi *χαρῆς πῆλον*, quod hilaritate cor diffultat, & dilatatis meatibus Spiritus effundat ac expiret, unde repentina oritur læpenero exanimatio.

Hoc quidem gaudium vel interne est, nullis notis extrinsecus se prodens, & dicitur tacitum & occultum: vel externum, quod risu aut benevolo ac hilari vultu, grataque ac jucunda congratulatione, testimonia de se profert.

Nascitur autem gaudium diversis ex causis: aut ex commoditate & utilitate, quæ nobis contigit, aut ex ea

quam futuram speramus, quæ proprie *χαρῆς* & gaudium dicitur: aut ex ea felicitate exoritur, quâ fruuntur vel quam morantur, qui nobis sunt amici, quæ quidem *εὐχαιρία* dicitur, id est, gaudium ex rebus aliorum secundis: prout alia gaudii species est, quæ nascitur in nobis ex infaustis inimicorum successibus & infortuniis: atque hæc *εὐχαιρία* apud Græcos nomen habet.

Huius gaudij apud Suetonium leguntur affectus, quo populus Romanus audita Tiberij Neronis aliorumque imperatorum morte, perfusus est, quorum tyrannidem diuturnam expertus fuerat.

Gaudium
ex morte
tyrannorum.

Apud eundem scribitur, quanto gaudio senatus Romanus ex Imperatoris Domitiani cæde affectus fuerit: cuius hæc sunt verba; *Senatus inquit, aded latatus est, ut repleta statim curia, non temperaret, quin mortuum contumeliosissime atque acerbissimo acclamationū genere laceraret, &c. Quin & Cuspinianus admirandum huius speciei gaudij affectum, per totam Italiam circumjacentesque regiones diffusum describit, post interfectum in Sicilia Constantem Secundum Imperatorem: Aded extulerunt, inquit, animos letitiâ, ut Italia Exarchus & copiarum duces in Publico gaudio nec minimum tristitia signum ostendere ausi sint, usq; aded istius Imperatoris odium capitale, omnibus infederat, ob spoliatam Romam, & tributum ab Italia tota exactum.*

Hujusmodi autem affectio aded interdum exuberat, ut uno momento

Causæ gaudij.

mento hominem perimat. Cor enim violenta & subitanea dilatatione à gaudio explicatum, omnes spiritus repente exhalat & effundit, caloremque nativū efflat, unde subsequitur mors.

Chrysippus ob nimium gaudium mortuus, Sic *Chrysippus* ridendo mortuus est, dum alinum vescentem ficibus conspiceret.

Zeuxis quoque insignis ille pictor, qui nullam non industriam, ingenium & artificia ad perfectè depingendam Helenæ pulchritudinem appulerat; cum vetulæ cuiusdam deformitatem suo artificio perfectè delineasset, eamque attentè intueretur, usq; adeo in effusum prorupisse risum legitur ob expressam *νεροφικω* anus deformitatem ac turpitudinem, ut animā ipsam inter ridendum efflaverit.

Prioribus alia quædam subjungemus exempla eorum, qui, quod prospera uli fuerint fortuna, amicosq; habuerint & agnatos scelices atq; florentes, gaudio soluti è vita emigraverint.

Sophocles insignis ille *Poeta tragicus*, qui toties palmam ex tragediis victor reportarat: ex ultima sua tragedia denuò relata victoria, tantâ animorū ab omnibus congratulatione ac applausu exceptus est, ut nimia lætitiâ diffusus spiritum momento emisit.

Philippus Atheniensis Comicus jam ætate provectus, cum in Poëtarum certamine præter spem vicisset, coronâq; potitus fuisset, præ nimio gaudio anima deficiens, repente mortuus est.

Eodem mortis genere, ex insolenti lætitiâ constatæ, uno momento

spiritibus dissipatis, quidam *Ænetus Pausanias* in *Laconia* diem obiit extremum.

Insignem porrò historiam adiciemus, de quodam parente nimia lætitiâ correpto, ob honores inopinatos liberis præstitos, in quorum amplexibus expiravit. Parenti illi nomen erat *Rhodiæ Diagoras*, qui tres filios juvenes habuit, bonæ omnes indolis & frugi, atq; inter alios ejusdem se cum artis facili primos. *Unus* illorum pugillatum exercuit: *alter* Pancratiastes, *tertius* vero luctator. Hosedem Olympiade vidit simul triumphantes, & corona insignitos: cum autem illi patris capiti coronas imponerent, quas adepti fuerant, & suavissimè amplecterentur, præ nimio gaudio commotus pater inspectantibus singulis inter manus filiorum animam exhalavit. Eandem narrat historiam *Cicero* 1. *Tuscul.* Veruntamen duorum tantum filiorum coronis procinctorum mentionem facit.

Hæc proponimus exempla, ut innotescat omnibus, quantis viribus eiusmodi affectiones polleant, & ad nocendum potentes sint, cum terminos excedunt, quæ alioqui, si modum servant, sanitati maxime conducunt: Si quidem Joviales omnes complexionones, ut loquuntur, quales sunt lætæ & hilares inter reliquas, summè sunt salutares: alioqui usque adeo corpori humano exitiosa, ut vita ipsum tandem idq; momento spolient.

Hinc igitur monemur, ut ejusmodi affectionum alieni simus, omniaque ita temperatè & moderatè à Dei manibus excipiamus, ut in neu-

tra

tram partem excurramus, sed medium servare perpetuò studeamus, juxta illud:

Medium tenuère beati.

Ex his etiam à nobis propositis exemplis, medicus hunc fructum privatim referet, ut in primis caveat, ne nunciū, quod ægris vehementius gaudium inducat, repente deseratur, sed ut singula, quæ ad hoc faciunt, sigillatim, & variis momentis distribuantur, ut motibus illius affectionis, etsi hilaris, paulatim tangatur, nec uno impetu abripiatur & solvatur. Præcipiti enim & immoderato gaudio, ut exemplis adhuc pluribus, ni breves esse vellemus, doceretur, plerosque repente concidisse & exanimatos fuisse, certo certius est.

C A P. XXXII.

De Timore.

INTER alias animi perturbationes sapientius *Timor* nos adurit, aliasque affectiones ut plurimum tanquam umbra corpus comitatur. Etenim avarum sequitur comes ille perpetuus, à quo semper egestas ac pauperies reformidatur. Ambitioni adiungitur, quæ probra & vituperia metuit. Quin & amor eo stipatur, qui nocte dieque à re amata repulsam pati veretur: perturbatio sanè ceteris pertinacior, qua vix ullus carere possit, aut eam à se avertere. Imò verò reliquis affectionibus prior: Aliæ siquidem malæ aut noxiæ esse non possunt, nisi quatenus perstat earum causa, qua sublata, tollitur etiam effectus. At

Tom. II.

timor citra ullam causam coniunctam sæpè nasci potest, ut qui non tantum præsentia reformidet, sed etiam futura, imò quæ nunquam fortè eventura sunt, cum tremore prælagiat.

Malum igitur hoc, quod opinione sola mali sæpè subit speciem, nos perpetuò lacessit, ac omni quiete non tantum nos privat: sed usq; ad eò perterret, ut nobis mentem & rationem eripiat, sensus omnes nostros implicet ac confundat, lethargicosq; ac prorsus stupidos & immobiles reddat. Quin etiam metus vel minimus, omni prorsus virtute & robore cor nostrum spoliatur, tantoq; ipsum constringit frigore, ut omnes febriles horrores ac rigores facillè superet. Hinc sensim nascuntur terrores vani, vel incautus etiam ille metus, qui animos percellit, ut verissimum sit poetæ dictum:

Pedibus timor addidit alas:

Tantaq; sit animi ex ea imaginatione perturbatio, ut ab hostibus nos sæpè opprimi, alioqui longè distitis aut nullis, falsò nobis persuadeamus. Hinc *terror* ille qui dicitur *Panicus*: quo percussus est aliquando Brennus Gallorum in Græciam trajiciendorum ductor & imperator. Tota hæc historia de artificio, conatuque, quo in conservando suo Delphico templo usus est Dæmon impius adversus hostiles Brenni copias, & de origine & causis ingentis illius terroris, habetur apud *Iustinum sub finem 24. libri.*

Quin & *Paulanias* disertè de eisdem terroribus *Panicis* mentionem facit *lib. 10.* quibus nonnunquam &

▲ a

equi

*Timor per-
petuus est
comes avar-
itia &
ambitionis.*

*Terror Pan-
nicus.*

equi & homines subitò , nulla apparente causa consternantur & profligantur.

Roma per leporum captam.
Scriptum reliquit *Sigebertus* , quo modo anno 900. per leporem capta sit Roma. Cum enim Arnulphi Imperatoris, à Pontifice Formoso propter seditionem civium evocati, milites lepusculum versus urbem fugientem infectarentur cum clamore: Romani timore exanimati, sese de muro dejecerunt, & hostibus per factos cervos murum ascendendi locum dederunt.

Ex quibus apparet hos Panicos terrores fieri nulla urgente causa, omnium propè animis uno momento consternatis. At magis particulares sunt timores, in quos facillè nonnulli solent incidere, qui varias ob causas oriuntur, sæpius occultas, & quarum nulla haberi potest cognitio. Sunt enim quidam, qui vel solo audito hostis strenuissimi nomine, repente expavescent: quemadmodum Johannis Huniadis ducis apud Turcas fortissimi nomen formidabile omnibus usque adedè fuit, & terrificum, ut nutrices ad comprimendos infantulorum vagitos, Huniadem adesse confingerent. Multos ego vidi pueros, iudicio adhuc carentes, larvatum hominem aut nigredine infectum citra terrorem oculis sustinere non potuisse: imò ut coèrcerentur eorum ejulatus, qui verberibus compeisci non poterant: audito solo horridi cuiusdam aut squallidi hominis nomine, & simulata ipsius appellatione, statim

obmutuisse, & clamores continuasse, usque adedè naturali imaginatione, citra rationem terrores ejusmodi ab illis concipiebantur.

At non solis infantibus hoc terro-
ris genus accidit, & pueris: verum etiam magnis ac præstantibus viris: nec non ipsis philosophis Stoicis, qui inter alios temperantiæ, continentiæ, patientiæ, aliisque id genus virtutibus incumbentes, se ab hac perturbatione animi destitutos asserere non potuerunt. Omnibus enim cuiuscunque ordinis, sexus, ætatis hominibus, est adedè communis hæc perturbatio, ut nemo se ab ea liberare queat, nequidem constantissimi, fortissimi, ac sapientissimi quique.

Hujus rei exemplum nobis sup-
editatur in vita Alexandri, in qua re- Plutarch.
fertur, *Cassandrum Antipatri filium, ob insidiarum suspicionem aliquando ab Alexandro malè exceptum, & post Cassandri*
Alexandri mortem in regem Mace- terror ma-
doniæ, totiusque Græciæ creatum: ximus un-
cum semel Delphis inambularet, & de ?
inter alias statuas simulachrum Alexandri inspiceret, tanto terrore percussus fuisse, ut subitò toto corpore contremuerit, & ad illius imaginis conspectum æstuans ægrè se collegerit.

Hujusmodi pavor sive terror, non tantum accidit ex conspectu aut recordatione eorum, qui nobis infesti sunt, quos ob injurias nobis illatas, ultionem meditari suspicemur: at diversas alias ob causas aliunde etiam nascitur.

Neq;

Neque enim leones, tigrides, aliaque id genus ferocia animalia ob solum metum mortis reformidantur, etsi iustum suppeditent terroris argumentum. Nec serpentes etiam, buf-fones, araneæ idcirco timentur, quod venenis suis nos possint perimere. At naturæ sunt quædam & peuliales hominum proprietates, quæ *ἀνθρώπων* dicuntur, quibus hoc vel illud citra apertam causam odimus & metui-mus, etsi ab eo nihil incommodi pati possimus. Atq; huiusmodi natura-les affectiones nullam curationem sui admittunt.

Sic sunt, quorum summa est aliàs animi fortitudo & ad versus hostes in procinctu invicta ferocia: qui tam facile aspectu aut sensu alicuius muris in cubiculo degentis perterrentur, ut se ipsum vix continere possint.

Sic fuit quidam nobilis convi-vio aliquando exceptus cum multis aliis nobilibus viris, quem videre li-cuit in medio prandio corpus modò hùc, modò illùc agitare, ac torquere, modò pallefcere, modò sudores emit-tere, ita ut ab omnibus crederetur ac-cumbentibus, gravi aliquo malo con-fictari: nisi ab aliquo ex convivis, apud quem ille agebat, narratum fuisset, necessariò in cubiculo selem adesse, cuius præsentiam simul atque no-bilis ille vel oculis vel sensu tantùm perciperet, his animi motibus & perturbationibus angeretur. Cuius rei ratio aliò refertur non potest, quàm ad antipathias naturales, quibus mu-res natura feles reformidant & oves

lupos, simile quid dici potest de oc-culta Antipathia, qua nonnulli homi-nes oderunt certa quædam animalia tum sylvestria tum domestica.

Hæc affectio seu perturbatio longè ulterius progreditur: si quidem alii aquas & naufragia reformidant, qui *ὀφθαλμοί* vocantur: alii audito tonitru mirum in modum percelluntur, qualis fuit *Caligula Imperator*: quem scribunt fuisse naturam pertimidum, usq; adeò, ut vel mediocri tonitru au-dito, formidine quateretur, & subter-raneas latebras amenti similis percon-taretur.

Dantur strenui & bellicosi mi-lites ac duces, qui ad aspectum phle-botoniæ deficiebant animo, licèt illi in prælio enses, hostium cruore au-dacter inficerent, nec ulla mortis for-midine teperentur.

Istud quidem timoris genus ad-ventitium est, & occultis quibusdam causis implicatum: aliud verò insitum & naturale, à quo vix, ac ne vix quidè, homo se ipsum potest temperare. At-que id est quod *Zeno* respondebat a-pud *Laertium* cuidam interroganti, cur canem allatrantem timuisset; *Perdifi-cile est*, inquit, *prorsus hominem exue-re*, quibus verbis licet inferre, homi-nem nunquam esse tam fortem, quin aliquando ostendat se hominem esse, & affectibus obnoxium.

De *Aristippo* referunt etiam hi-
storix, dum navi veheretur, ob exor-
tam subitò vehementem tempesta-
tem, quæ naufragium minaretur, ti-
more expalluisse: quod miles qui-
dam

dam animadvertens ridendo: dixit, illum parum philosophicè se gessisse, cum ipse nihil metueret, cui *Aristippus*

Elogans respondit: Nō eadem causa tibi atq; mihi fuit metuendi: Tu pro anima nebulonis sollicitus non fuisti: Ego autem pro anima Philoſophi: ex quibus intelligi poteſt: phantaſiā quidem mali, Stoicos philoſophos moveri potuiſſe tanquam homines: At curia & ſermon non addidiſſe.

Certiffimum quidem eſt, non nullos reperiri uſque adeo forti, conſtanti ac pacato animo, ut nulla ratione ejuſmodi perturbationibus vincantur ac conſternentur, etiamſi ex improvifo iſiſ occurrant. At rara eſt talis conſtantia, & paucis familiaris: non enim omnes Fabricii ſunt. Fabricius enim cū legatus eſſet à Romanis miſſus ad Pyrrhum Epirotarum regem: tentatus eſt ab illo, num quid de conſtantia & animi fortitudine, cujuſ in ſignem apud omnes reportabat gloriam, remitteret: & ad tentationem illius cum juſſiſſet Rex inter tapetes celari Elephantem, qui Fabricio illac tranſeunti immaniter aruderet, ac incautum perterreret, nullo modo terribili illius animalis boatu atque inopinò percuffus eſt, imò verò cum illud de industria factum ſuſpicaretur, ſic Pyrrhum compellavit: *Neque aurum tuum o Rex meheri, neque Elephas tuus hodiè perterreſcit.* Atque hæc exempla ſunt notatu digniſſima, magnæque virtutis & efficacix: ex quibus liquet, tanta conſtantia præditos occuſiſſe aliquando homines, & adhuc poſſe oc-

currere, ut nullo terrore correpti, varias hujusmodi animi perturbationes citra moleſtiam perferant.

Reſtat tandem de timoribus quotidianis nulli non familiaribus, iſiſque inter alios gravioribus diſſerere; nempe de iſiſ, qui ex ægitudinibus, & corporis animique affectionibus concipiuntur: ubi apertiffimè innotefcit, hanc animi perturbationem omnium eſſe callidiſſimam & perveriſſimam: cujuſ altitia ſæpius decipimur ac incauti opprimimur.

Timor ex morbo.

Remedia:

Etenim per timorem ſæpè accidit, ut eſi cornucopia rerum nobis affluat, integraque valetudine fruamur, ut tamen inopiam rerum & ſanitatſ jacturam, temerè reformidemus. Quid autem hoc eſt aliud quàm venturis miſeriis, iſiſque incertis torqueri, quiete noſtra, qua recreari debemus, cum opportunè occurrit, ſpoliari, & ante tempus divexari? Nec id ſolum ab hac conſtatur affectione, quin imò tyrannica iſta perturbatio, malum, quod bonum reveradici meretur, nobis objicit metuendum. bonumque aliena mali ſpeciei larvatum nobis fugiendum præſentat. Huius generis ſpeciem in tribulationibus videre licet; quas velis remiſiſque omnes diffugiunt, & averſantur: cum tamen illæ ſint nobis in primis ſalutares, & januam beatitudinis aperiant. Etenim ut docet Apoſtolus, per multas tribulationes introire neceſſe eſt in regnum hi-

1. Malum quod metuitur ſæpè bonum eſt.

Qua utilitas ex max- calorum:

Plutarch. in vita Pyrrhi.

Inſignis Fabricij conſtantia.

caelorum : Siquidem eæ nos ad Deum cognoscendum, timendum & orandum excitant, nostrisque naturæ corruptionem oculis subijciunt, ac mortem ex peccato ortam perpetuò commonefaciunt.

Si Ethnici pridem, eo nomine deplorandi quod Deum non noverunt, ejusmodi meditationibus, calamitatum temporibus, animum exercuerint: quid de Christianis cognitione Dei imbutis colligendum & inferendum est? Nonne illos deberet pudere Antigonì, qui ex gravissima ægritudine sanitati restitutus, *Hodie inquit, didici* (compellans quendam ex domesticis) *ex morbo meo, me esse mortalem. Antea enim cum integra & firma sanitate fruerer, omni que luxu ac delictis disfluere, tanquam potentissimus Rex, de morte futura nunquam cogitavi.* Sic ille ex morbo momentaneam esse vitam hominis, eamque uno halitu quo fovetur, finire, fateri adductus est: ita ut nec ulla portione medica, vix ad breve tempus valeat retineri. Atque hinc elucescit, quantum boni, potius quam mali ex hujusmodi affectionibus oriatur, quæ idcirco magis optandæ, quam metuendæ sint, et si falsò malæ ab ignaris judicentur.

Eadem præterea calamitates ac morbi, veri antidoti adversus metum, vices subeunt: metum inquam, vel ipsius mortis: cujus amorem potius nobis, quam timorem conciliant. Mors siquidem nos omnibus miseriis, ærumnis ac cruciatibus liberat, à quibus magis distorquemur, quam

ab ipso supremo fato, quod malorum omnium ultima linea est ac remedium.

Qui horrendâ quadam epilepsia invaditur: qui epulando & deliciis ac voluptatibus indulgendo, nihil minus, quam subitum exitium metuens, repente fulmine apoplectico ictus cõcidit; aut (si animam non exhalet) vel membris omnibus, aut media corporis parte percellitur. Quid is in reliquo vitæ cursu omnibus corporis functionibus privatus cum voluptate expectat? Imò qui non ista eum invitent, ad mortem potius efflagitandam; tanquam omnium malorum portum certissimum: aut meditandum, quàm vana sit & caduca vita humana, ut eam in bonorum numerum nequaquam recenseat, sed meliorem quærat, ad quam illa nos introducit?

Quos pleuritis acriter & sine intermissione lancinat, quorumque peccatus magna angustia premitur: Qui colicis, nephriticis, & arthriticis nocte dieque doloribus conficiantur, mortemque in auxilium sæpius invocant: nunquid jure subsidium illud implorant, quod è tantis malis eos eripiat? nunquid illi, qui ex miserimo & calamitosissimo hoc mundo egressum optant, laudatis votis commendabuntur, præsertim cum in beata vita, perpetuam quietem expectent, eamque certò sibi polliceantur?

Sed cum certissimo Dei decreto fixum & ratum sit, ut necessariò sit moriendum, & naturæ tributum persolvendum, proindeque deserenda hujus mundi, quæ putantur, deli-

Antigonus per morbum sapere didicit.

Antidotus adversus metum.

*Elegans si-
milit.*

cia, ut alacriores ad exitum paremur : Deus optimus melli deliciarum fellis non nihil intermiscet admodum acris amarique, quo nos ab illis ablaet, ne semper iis immoremur : instarque nutricis amaris rebus mammillam oblinentis erga nos se gerit, quæ alumnū suum à lacte se vocat, ut firmiori & cōstantiori cibo assuescat : Sic Deus mundanis & delitiis mœrores intermiscet, ut ad certiore tranquilliorēque vitam, in qua nihil stomachū perturbet, nec animum moveat, nos provocet, & adducat. Atque hūc spectant morbi & ægri tudines tūm corporis, tūm animi, ut suaviorem regni cœlestis sedem meditemur : ad quam evecti beare ac feliciter in æternum quiescamus.

2. Spes meliorationis seu emendationis.

Sed hæc videntur esse animæ, non corporis remedia. Nos verò qui corporum etiam ægorum curam suscipimus, ut finem huic perturbationi imponamus, annectemus auxilia, quæ corpori ipsi satisfaciant, quemadmodum & in aliis morbis eidem succurrere consuevimus.

Officium veri Medici.

Veri igitur medici officium sit, ægrum solari, eidemque bonam futuræ suæ pristinæ valetudinis spem concitare: ac periculum, si quod inesset, vitæ dissimulare. Interea tamen, etsi deploratissimus esset morbus, ipsimet ægrotanti sua solertia cognitus, bonis tamen verbis à medico recreandus est: nec non opem medicinæ, in salutem hominum creatæ, ut multa sibi bona polliceatur, hortandus est: Ipse Deus in optimum & benevolum medicum ac potentissimum proponendus, qui ex

morte ipsa, vel exanimis possit revocare: eum esse, qui ex sepulchris mortuos eruat: in eum totam spem & fiduciam esse reponendam: nec medicorum prædictionibus immorandum, ut quæ sæpius fallaces & incertæ sint: multos in gravissimis morbis à medicis fuisse derelictos, & morti adjudicatos, qui singulari tamen Dei benignitate restituti sint: Denique non prius de vita esse desperandum, quam spirandi finis accesserit.

Atque hæc quæ ægris opportunè spes iniicitur, magni est momenti, & insigne pharmacum, quod non minus morbis omnibus opitulatur, quàm metus è contrà lethali suo veneno omnibus est exitio

C A P. XXXIII.

De tristitia.

Philosophica medicaque methodo ad amissam excutiemus, quicquid ad hanc spectat affectionem, è gravissimis animi corporisque perturbationibus non minimam. Si igitur aliquântulum in illius explicatione immorabimur, veniam eo præsertim nomine merebimur, quod ad faciliorem tantæ ægri tudinis, exactamque cognitionem conatus nostros dirigamus.

Descriptio tristitiæ.

Hæc ergò passio, ut ab illius descriptione accuratum sumatur exordium, nihil aliud esse deprehenditur præter mœrorem ac languorem quædam ex apprehensione alicuius mali præsentis, aut certè proximè ingruentis

entis metu contractum. Qui quidem metus animo conceptus cor confestim exagitat, mentem obnubilat, omnes animales facultates perturbat, omnibus sensibus, tam externis, quam internis ruinam minatur præsentissimam: ac demum (ut paucis multa cõplectar) ad eò omnes nostras vitiat & inficit actiones, ut illius malignitate vis imaginaria de suo statu deturbetur: cerebrum debilitetur, & æger mirum in modum discrutietur.

Quicumque hujusmodi symptomatis afficitur, hunc sæpenumero licet videre omnis prorsus expertem, dies ac noctes in somno transigentem: lentis gressibus incedentem, obstipido capite humum transigentem, circa sepulchra & deserta loca errantem, uberes lachrymas ex oculis emittentem, aures cuilibet passim consolationi occudentem, nilque nisi suspiria ore effudentem: Manibus is pectus lividum pertundit, lucem refugit, & latebras quarritat remotiores, seseque ab humano fecernens consortio, sola gaudet solitudine: cum vultu sereno fronteque prius exprorecta vigeret, nunc iisdem livet & corrugatur: Si habitu corporis præstabat antea validissimo, tabescit sensim atque liquefcit.

Hæc porro iniqua animi passio usque ad eò ægrum fatigat, & in illum sævit, ut rubigine ingenium illius cõficiat. aciem mentis & vires obtundat: è forti meticulosum, è vivido somnivolosum, èque diligenti torpidum & segnem prorsus reddat. Denique ut Stomachus malè affectus & nausea-

bundus, in probum chylum cibos ingestos minus potest transmutare, sic confecti mœstitia, facultatum animalium nullam probè norunt exerere functionem, nullum ministerium. Quin imò si aliquando per incuriam accidat, ut gliscenti hujusce morbo non occurratur, mens sapius de sua naturali sede & imperio dimovetur: nunc homo stupidus, & velut saxea quædam Niobe redditur, nunc furore maniaque corripitur. Atque hæc sint quæ de natura & effectis morbi istius perniciosi dici possunt, cujus innumeræ sese offerunt differentia à diversa imaginationum congerie petita, pro ut sequentibus exemplis clarius illustretur.

Divisio.

Ist hæc rursus affectio dividitur ^{Duplex tri-} in veram & naturalem, ^{stitia. vera} cujus internæ ^{nimirum} sunt causæ: & in adulterinam, ^{adulterina.} cujus externæ sunt radices: quæque à naturali & vera toto, quod ajunt, cœlo distinguitur: cum ista nil aliud censerit debeat, quam mera inducta perturbatio, verus animi languor, & germano *Tristitia* vocabulo: cujus id est proprium & peculiare, ut locis incultis immoretur æger, seseque ab hominum luce & oculis mœrendi lugendique gratia sponte subducatur. Hoc tristitia genere vexatum *Bellerophontem* accepimus, de quo Poëta:

*Qui solus miser in campis errabat
Alcis,*

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Infiniti propemodum homines hæc olim

olim fuere ægritudine pessundati: prout suo loco opportunè à nobis demonstrabitur.

Altera tristitiæ species hanc re vera nuncupationem sortiri non debet, eò quod sit adulterina, & præcedenti minus consentanea, quapropter *luctus* potius ab emunctioribus nuncupatur.

Luctus.

Verùm *luctus* iste dolorem nequaquam naturalem sapit, imò totus est fictitijs: pigmentis obductus, ceremonijs ritibusque circumdatus, qui certè palàm & in propatulo ingens videtur, genuinam quandam mœroris naturalis speciem repræsentans, attamen qui longè à corde & intimis abest diffidetque præcordiis.

Hujusmodi latvatus dolor, diversis temporibus, & usque ad eò varijs modis assumptus fuit ab Ethnicis & usurpatus, ut inde facile liceat colligere vanum illius spectrum & simulachrum.

Ægyptij, authore Diodoro & Herodoto, ad exequias defunctorum suorum, præsertim Regum atque principum, celebres quasdam adhibuerunt diurnasque ceremonias: Vniuersus populus cæcis quibusdam distinctus centurijs viris & mulieribus intermixtis, unum in locum ad planctum & lamentationem cogebatur: vestibibus discissis progrediebatur: facie cæno limoque deturpata: syndoneque subtus mammæ, tum mulieres, tum viri cincti, bis in die novantes luctum circumambulabant, atque cum cantu & clangore regis virtutes numerabant: cibus animantium coctisque ac vino

omniq[ue] mensæ apparatus, per septuaginta duos dies abstinebant: non lavacris, non unguentis utebantur: sed tanquam defuncto patre aut filio, per eos dies graviter lugebant.

Græci Romanique veteres suum à Chaldæis & Ægyptiis planctum in exsequijs videntur mutuati, quem ritibus penè innumeris, temporis progressu, iisque absurdis, & à ratione penitus alienis adauxerunt.

Luctus Græcorum, Romano-rum aliorumque.

Si enim apud Græcos Rex quispiam, aut Imperator diem obijisset, extremum funus solenni pompa & apparatu regio deferebatur, captivi que & milites circa rogum digladiabantur, oves bovesque mactabantur, utque in omnem formam luctus concederetur, equi virique tondebantur, propugnacula è incenibus diruebantur, aræ subvertebantur, lares convitiis tradebantur, ignisque extinguebatur.

Romani à Græca superstitione nonnullas hujus generis ceremonias in hanc rem deduxerunt, & alias quàm plurimas superinduxerunt. Posteaquàm enim defunctum deplorassent, & in rogum deportassent, supremum eidem *Salve & Vale* tanquam nunquam visuri, impendebant: postea *ILICET* omnes clamabant, qua voce missum populum faciebant: hujus supremi *Vale* Virg meminit:

--*Salve æternum mihi maxime Virg. 3. Aeneid.*

Palla

Æternum vale.

Et de Polydoro:

--*Animamque sepulchro*

Cte-

*Credimus & magnâ supremum
voce ciemus.*

Ad hæc quæ modò retulimus, rursus accedit, quod certis quibusdam personis, ære conductis, ad lugendos mortuos uterentur, quæ modo ingētes gemitus ore edebant: modò verò nœnias funebres alta voce resonabāt: & aliquando ad majorem pompam, organa Musica & lituos pro varia virorum dignitate asciscabant: ferri enim mortuos olim solitos ad tubam, indicat *Virg. in Æneid.*

-- It clamor cælo, clangorque tubarum.

Et *Persius* poëta Satyricus.

*Hic tuba, candela, tandemque beatus
tulus alto*

Compositus lecto:

Alexander lib. 3. c. 7. & Cælius l. 16. lect. antiq. harum muliercularum ad condendos mortuos empitiarum, meminerunt, easque Carinas & Præficas appellari tradiderunt: eò quod luctui præessent, quæque cantu Hebili carmineque funebri mortuos in funeribus lamentarentur, vitamque & præclara eorum gesta non sine commiseratione celebrarent: nec non, qui facta dictaque repræsentarent, adhibebant.

Carina & Præfica.

Insuper receptor in luctu *indumenti species*, & ab omnibus penè gentibus celebrata, coloris fuit candidi atque pullati. Quem ritum hodiernus adhuc viduarum luctus, non tantum in regnis exteris, sed etiam nostro observat, in quo Regina post obitum Regum conjugum suorum, candido velamine circumteguntur: unde fit ut

Vestimenta, in luctu, qualia.

albæ vestis gratia Regina candidè toto viduitatis curriculo vocetur. Quod si quis altiùs causam voluerit investigare, cur hæc duo colorum genera in luctibus publicis fuerint introducta, nihil moror; videtur tamen hæc notio commuais, & à natura parente menti humanæ insita ita quidem, ut albedo animi à corporis ergastulo soluti splendorem denotet, nigredo verò nota sit corporeæ corruptionis.

En fucos, en pigmenta, en falsa hujusce tristitiæ lineamenta: Hinc Carinas & Præficas vidisses; inde mancipia, & hujusmodi plebis fœces, mercede conductas, ut publicum luctum ad eos deplorandos assumerent, quos nunquam, vel de solo nomine cognovissent, ut lachrymas, inquam, pretio extorquerent, ipso citius aspectu deficientes. Adde planctus, ululatus, comarum direptiones & capillorum, immolationem victimarum, & alia hujusfarinæ commenta exteriora, ad fingendam tristitiam exoticam atque spuriam, quæ sola nititur aura populari, quæque sola opinione moreque communi, talis doloris ingenioso artifice, aut potius ridiculo, sustentatur.

Quo circamirum videri non debet, si tam vana consuetudo à cunctis ferè populis minus fuerit approbata: Thraces quippe, Sapientiæ titulum ea præsertim de causa sibi meritò conciliarunt, quod infantum suorum nativitatem luctibus, funus verò gaudio plausibusque prosequerentur: inde nimirum genus humanum edocentes, cum nascimur nos vitam ingredi

Cur Regina candida vocetur.

Solin. c. 17.

Val Max l. 2. cap. 1. de Thraces quippe, Sapientiæ titulum ea præsertim de causa sibi meritò conciliarunt, quod infantum suorum nativitatem luctibus, funus verò gaudio plausibusque prosequerentur: inde nimirum genus humanum edocentes, cum nascimur nos vitam ingredi

Thraces, cur sapientes habiti.

ærumnosam, miserimanam, & infinitis vexationibus obnoxiam: à qua cum decedimus, tot & tantis periculis extricamur, ut hujus beneficij ratione, nemo non lætitia perfundi debeat, & summè delectari.

Solonius abusu reprehendit.

Inter septem Græciæ sapientes non infimus *Solon* hos luctus commentitios, à communi usu planè censebat amandandos, ut in illius vita *Plutarchus* commemorat, quia lacerationes plangentium, ceteraque ploratum excitantia, & ejulatum in alienorum funeribus sustulit.

Ex superioribus tamen hoc nequaquam inferri velim, non licere scilicet luctum facere, nec condolere in obitu parentum nostrorum, affinium & amicorum, nec dolorem aliquem ex eorum absentia testari, aliter enim ferinam naturam proderemus, & quasi sub Caucaſea rupe à feris educati videremur. Hac quippe de causa *Sapiens ille*, de quo nuper *Solon* funeris luctum à suis expetiit, ut elogium illius apud *Ciceronem* in *Catone* majorè apertè testatur:

Ne mi illugubris veniat mors, sed mihi charis

Mærore potiùs adferat & gemitus.

Quod si in hanc rem sacrarum facit paginarum auctoritatem asciscere, plurimis sanè locis constabit, luctum & lachrymas in mortuorum postremum honorem atque gratiam religiosissimè ab omni prorsus hominum memoria approbatas.

Luctus Iacobi Patriarchæ.

Cùm filij sui *Ioseph* dilectissimi vestem *Patriarchæ Iacob* conspexisset,

sanguine delibutam, illumque à fera devoratum credidisset, scissis vestimentis, & succinctis Sindone lateribus, filium luxit: diu cõsolationem omnem respuens, quinimo ad eò gravis & vehemens fuit illius afflictio, ut in inferû usque ad natum suum descendum cupierit descendere.

David non ficcis oculis sed fervidioribus lachrymis filij sui *Absolon* mortem lamentatus est.

Magnus olim planctus totam occupavit *Judeam* in obitu regis *Ioſiæ*: in cujus luctum *Ieremias* Prophetam nãniam conscripsit: omnesque cãtores in luctu *Ioſiæ* uno concentu edum in nãniis canere, ut tanti Regis & memoria, & mentio foveretur iussi sunt.

Univerſus *Judæorum* populus magnis gemitibus *Judæ Machabæi* mortem legitur hisce verbis profecutus: *Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat Israel!*

Posteaquam *D. Stephanus* lapidibus obrutus est, primusque suo sanguine martyrij semitam aperuisset, quidam Christianæ pietatis assertores, illius corpus curandum à *Judæis* impetrarunt, & magnum planctum (inquiunt divina monumenta) super eum fecerunt.

Hisce & similibus exemplis innotescit, non omnium luctuum genera damnari. At quædam decenter Christianis etiam esse concessa, quod confirmavit suo exemplo *Christus*, *Lazarus* obitum gemitu prosequens: ea tamen lege, ut verus sit planctus, ut moderatus, ut à furo penitus absit, ut

certis.

certis quibusdam cancellis contineatur, nec ullam mœrentibus inferat perniciem. Israëlitis in funere corpora lacerare & sinciput decalvare nefas erat, quod infidelium luctus esset, resurrectionem ignorantium.

Ut luctum moderatum meis affero suffragiis: sic etiam piis Christianorum exequias me ipsum comprobare profiteor, tanquam verè pietatis indices, & scripturæ sacræ consentaneas.

Sepultura
patribus
olim hono-
rifica.

Abrahamo non mediocri fuit curæ, ut corpus conjugis suæ Saræ honorifico tumulo mandaretur.

Pari sollicitudine *Isaac & Ismael* patrem suum Abrahamum, corporis vinculis exolutum, curaverunt: cujus corpus in duplici caverna agri sepelirent, quem ab Ephrone Hettæo vivus emerat.

Jacob Patriarcha, qui diem suum in Ægypto clausit: extremum filiis suis id muneris demandavit, ut in terra Canaan sepeliretur, in sepulchro patrum suorum. Nec quid dissimile paulò post præstitit *Ioseph* illius filius, eadem in regione è vivis excedens: suos quippe jurejurando obstrinxit, ut cum ipsis eorumque posteris Deus subvenisset, & ex Ægypto e-duxisset, ossa sua illinc deportarent.

2. Reg. cap.
21.

David non parum etiam fuit sollicitus exequiarum regis *Saul*, *Ionathæ*, & aliorum ejusdem Principis filiorum. In terram enim Palæstinarum & Galaaditarum hujusce muneris obeundi gratia ingressus est.

Tob. 4.

Tobias jam jam spiritum Deo reddi-

turus, unicum præ cæteris id filio imperium reliquit, ut semortuum sepeliret honorificè, matrem honoraret, memor dolorum, quos ejus causa pertulisset, eamque vitâ functam, in eodem sepulchro honestè sepeliret.

Præterea in scriptis vetustissimorum authorum, ex *historiæ Ecclesiasticæ* cernere licet, quanto perè exequiæ à Christianis commendatæ fuerint, & accuratè celebratæ. Moderatione igitur, cum naturali affectu temperata, ritus iste non nisi laudabilis, & magna gloria dignus habendus est.

Id nos doctos esse voluit magnum illud Ecclesiæ ornamentum *D. Chrysostomus* homil. 16. ubi sic scriptum reliquit: *Honorem mortuorum non esse fletum, non eiulatum, sed hymnos, & psalmos, & optimam vitam: perditum, si in funere universam etiam habuerit civitatem, nihil tamen inde lucraturum.*

Honorem
tuorum
qualis esse
debeat.

Hæc est genuina inter sanctum, verum, legitimumque planctum, nec non inter falsum, fictum, & illegitimum differentia.

Ad institutam ergò de vera tristitia disputationem, à qua nimium fortè digressi sumus, iterum redeamus. Huic enim præsertim enucleandæ magis nobis est incumbendum, cum sit mera & ex naturæ fontibus deducta perturbatio: quæque talis dignoscitur pluribus signis & indicis exactè à *Celso Medicorum Latinorum Antesignano* explicatis, lib. 2. de re medic. c. 7.

Suis eam satis coloribus antea expressimus & lineamentis: præcipuè

B b 2 autem

autem pertinacis istius mali notę sunt, continua quę affectus sollicitudo metusque comitatur, & omnis penitus quietis carentia: vultus illis subest lividus, facies confternata, oculi concavi, errabundi, caliginosi, semper cogitabundi, illi sunt nunquam non ex pectore suspiciosi, & locorum desertorum cultores, omnia suspecta habentes. Pulsus habent instar tabescentium vermicularum, lienem tumidum, ventrem variis subinde flatibus distentum, & crepitantem, stomachum humoribus acidis & vitriolatis redundantem, fameque sæpius canina eos divexari videas. Præterea,

» quod ait *Aetius tetra. 3. serm. 2. ca. 17.*
 » nigra lotia excernunt, aliquando autem & per intervalla ipsorum corpora torpescunt; iterum vero calchanti colorem referunt, atque alvus his ut plurimum resiccatur. Quod si demum caput habeant siccum, fuliginosum, modicumque, id pro certo ratum statuas, hujuscemodi homines omninò in hanc atram & malignam proclives esse affectionem. Quod ad causas attinet, exteriores illę sunt, aut certe interiores: illę à variis petuntur doloribus & ærumnis, quibus non una stirps aut origo una est. Parentes quippè filiorum anguntur interitu, filij parentum, occasu discruciantur, sæminę conjugum, conjuges fœminarum suarum fato vexantur, amicique vicissim suorum necessariorum orbitate afflictiuntur.

Alios tangit bonorum jactura, angit honorum dispendium, aliis demum tale quid incommodum, malaque

fors fortunę tristitię ansas suggerit & occasiones. His adde usum ciborum crassę melancholicęque substantię, qui sanguinem procreant hac infectum contagione, Zizaniarum præterea semen, quod pluribus in locis reperitur inter frumenta & hordeaceas fruges adolescens; ni fiat in panis & zythorū confectione ejus secretio, vapores proculdubio generat non parum perniciosos, mentemque perturbantes, acedentem inebriantes.

Causę interna quęque in ipsis nostris resident corporibus, humores sunt atrabilarij, sanguis melancholicus adustus, qui vel in cerebro minus calido & sicco continetur: vel per omnes venas, totiusque corporis molem dispergitur: aut certè in hypochondriis plene & mesenterio delitescit, è quo fumi, & nigrę elevantur exhalationes, quę tenebras menti offendunt, cerebrumque obnubilant, & tenebris simile reddunt. Haud aliter enim atrilli fumi mentem afficere videntur, quàm nocturnę tenebrę animos hominum in iis versantium terrentes & perturbantes. Hinc ratio cæcutit, & id genus nubib. circumseptaluce sua privatur, totaque passim in suis discursibus hallucinatur & errat.

Secundùm igitur diversam harum explicationum qualitatem, à diverso sanguinis ortam temperamento: diversi surgunt fumi, fuligines, atque vapores multiplices occurrunt, *Tristitia* sive melancholiae diverse *Diversa species* *tristitia sive melancholia species.* progrediuntur, quę facultatem lædunt præsertim. *imaginationis.*

natri-

natricem, eamque præ ceteris vitiant atque corrumpunt. Ex hac humorum mutatione corruptelaque, quæ in melancholicis affectibus percipitur, oriuntur absurda & inopinata imaginationes & phantasia, quibus nulla alia causa subest, præter fumos istos diversos atque fuligines, ex supra dicto humore procedentes.

3 De locis
affectis.

Quosdam invenias, inquit *Galenus*, qui se putent figlinum vas: quamobrem contactum hominum & omninò propinquitatem expavefeunt, ne eo modo comminuantur, decurtenanturve.

E prioribus quidam se vitreum opinabatur; quocirca amicis supplicabat, ne ad se propius accederent, cum tamen ceteris in rebus perspicaci frueretur maturoque ingenio.

*Caelius l. 17
cap. 2. Ant.
lect.*

Sunt quos perpetuò timor percellat, ne mundum fulciens Atlas servansque lassescat: isque feratur in præceps & omnes una pereant ruina. Proinde fugam semper meditantur, ut (si fieri possit) sese extra mundana claustra proripiant.

Alii in novam speciem transformatos se existimant: unde alii cuculorum, alij gallorum, aut aliorum animalium voces gestusque imitantur.

Alii vates se augurantes, de rebus futuris multa pollicentur: nonnulli potentes se putant, qualis Hippocampus ille, de quo Muretus, qui se Pontificem summum imaginabatur, certisque hebdomadæ diebus, Venetiis in domo heri sui, hac de causa confessorium Cardinalium in charta de-

pietorum, quos alloqueretur, staturabat.

Alii se capite, nonnulli cruribus, brachiisque truncatos putant. Aëtius refert quendam in id erroris prolapsum, ut se capite minutum crederet, idque passim lamentaretur, donec pileo ingentis ponderis ferreo, illius vertici superaddito, ab hac phantasia dimoveretur.

Adolescens quidam nasum suum, adeò increvisse sibi persuaserat, ut vix è loco in locum transmearet, ne fortè alicubi impingeret.

Alii quamvis mortem pertimescant, hanc tamen exoptant, & aliquando sibi consciscunt, ut nimis multis claret exemplis.

Alii sunt, qui se fame confici putant, seque propterea continuis escis ingurgitant. Nonnulli cibum recusant, nihil vitæ superesse existimantes.

Trallianus scribit, se mulierem vidisse, quæ se à serpente exedi pertinaciter alleveraret: hanc autem pharmacis vomitoriis, & supposito in pelvim æneam clanculum serpente curavisse.

Demophon Alexandri Magni Oconomus, se ad æstum Solis infrigidari, & in opacis nemorum umbris æstare credebat.

Ardron Argivus ferventissimum Lybiæ eremum ad frigus captandum decurrebat.

Multi inter dormiendum deambulantes: sicut & alij plurimi, qui ad osetiam puteorum dormientes spatiantur: Unde forsan tritum illud pro-

Bb 3, verbium,

verbinm, Deum singulari sua providentia, & Itultis & pueris pariter confalere, eolque à periculis, quæ incur-runt, vindicare.

Sunt præterea qui se à latronibus continud putant circumveniri & spoliari: alii verò qui à lictoribus se colligari, & mox in carcerem conjiciendos credunt.

Alii se vivos à terra absorberi & deglutiri jam tremuli exclamant: alii aliis imaginationibus, prout vitæ fuit institutum perturbantur.

Denique alii aut contentioni-bus, aut studiis, aut precationibus, ali-ñve institutis, quibus addicti fuerunt, toti occupati sunt, iisq; vigilantibus hoc accidit, quod sanis sæpe dormi-entibus contingere solet.

Hæ sunt *innumera & incredibiles* penèphantasæ & deliria, in quæ tetra hæc animi perturbatio syderatos semel flatu suo ægros præcipites agit at-que deducit: quæ sæpius etiam tantam exercet tyrannidem, ut non tantum spiritus obsidendi & crucian-di vires habeat, omnibus iis modis, quos modò diximus: sed corpus etiam tot insultibus impetit, ut planè ipsum obruat, & prorsus suis functio-nibus ineptum reddat ac inutile: Quin & tantam interdum ferociam exercet, ut mortem eius acceleret & præcipitet.

Hujus rei certissimam nobis faci-tid fidem *Octavia* sororis Imperatoris Augusti historia, quæ usque adèd tri-stitia, mœrore & dolore ex morte filii sui *Matcelli*, maximæ spei principis,

oppressa est, ut omnem confanguin-eorum suorum ac agnatorum res-puerit accessum: quòd nullas ab illis adhortationes aut consolationes vellet admittere, ad illorum suaves voces aures obstruens, quia potius omninù conspectum fugiens, latebras seorsim quæriraret, ut mœrore solitaria libe-rius indulgeret, & nati mortem abun-dè citra impedimentum deffleret: què toto reliquæ vitæ curriculo perge-
muit, tantisque postcà & languoribus
& mœrore ac animi angustis con-
flictata est, ut millies moriendo mo-ri non posset.

At ostendamus quàm plurimos etiam ex eiusmodi liberorum jactu-ris, quas constanter ferre non potue-runt, non nisi morte solatium sibi
comparare potuisse, usq; adèd urgens
& tenax est ista animi perturbatio.

Adrastus cum exercitum à The-barum expugnatione domum redu-ceret, audito *Megara* de morte filii sui *Ægyptei* nuncio, extremo repente mœrore correptus, exanimis concidit ac sepulchro illic conditus est.

Eduardus tertius Anglorum Rex, amisso *Eduardo* filio suo, principe jam
illustrissimo, & multis virtutibus cla-rissimo, majoraq; adhuc in posterum de se promittente, ex gravissimo ani-mo dolore luctuq; exanimatus est.

At quot videre est exanimatas conjuges, ex maritorum morte audita, quarum luctus non nisi morte finire potuerunt? Ex earum numero habentur *Iulia* C. Iulii Cæsaris filia, *Pompeii* uxor: item Imperatrix *Irene*.
Impe-

Seneca
traç. de
consol.

Mors subitanea, ex nimia tristitia.

Paul. in
1. c.

Polyd. l. 19.

Cuspinian.
in Philop. Imperatoris Philippi uxor: quæ au-
dito de morte mariti nuntio, gravis-
simo mœrore percita, gravida in tem-
pestivum foetum exclusit, & paulò
pòst obiit.

Hæc portentosa utique & im-
placabilis animi perturbatio, non tan-
tùm mulieres adoritur: at fortissimo-
rum etiam virorum regumque ipso-
rum corda, non invadit modò, sed
edomat etiam: qualis fuit rex *Anti-*
gonus Epiphanes, qui licet strenuissi-
mus, fortissimus ac potentissimus,
2. Machab.
a. 6. tantâ tamen animi tristitiâ obrutus
est, ut vi ab hoste repulsus, ignomi-
niosam hanc fugam ferre non potue-
rit. Is enim & hac ignominia suffu-
sus & auditâ *Lysia* fugâ, à Judæis ho-
stibus profligati, ad eò dolorem inge-
minavit, ut coactus sit suis amicis fa-
teri se prorsus animo esse consterna-
tum, tantoque mœrore obrutum, ut
prorsus langueret ac concideret viri-
bus animi, unde propediem interitum
sibi extremum præfagivit: qui & paulò
pòst secutus est.

Cuspinianus narrat *Justinum*
minorem usque; adeò gravi ex clade a-
pud *Persas* accepta, mœrore corre-
ptum, ut rationem & iudicium pror-
sus amiserit, demensque tandem in le-
thalem phrenesin incidere.

Simili vitæ exitu *Visatus* quidam
Justinianus navalis belli *Veneticorum*
dux, usus est, ob infortunium quod-
dam & detrimentum, quod inopina-
to accepit in bello.

Fuerunt, qui elato ac sublimi a-
nimo præditi, cum ad optatum finem
consilia sua perducere non possent,

tanto mœrore aut indignatione idcir-
cò laceffiti fuerunt, ut uno momento
mortem oppetierint.

Philetas Cous insignis quidam *Giral. 21*
Creticus, cum sophisma quoddâ sol-
vere non posset, præ mœrore conta-
ponti.
buit.

Quid non etiam de magno illo
Philosophorù principe *Aristotele Sta-*
girita scribitur; Is cum in *Chalcidem*
appulisset, & in *Euripi* freto, crebras
euntis & redeuntis maris fluctuum re-
ciprocationes admiraretur, quæ die
nocteq; septies iterabantur: cum hu-
ius rei altius animo agitata & perve-
stigata rationem assequi non posset:
tantum inde mœrorem concepit, ut
in eum prolapsus sit morbum, è quo
nunquam convaluerit. *Celius* progre-
ditur ulterius: narrat enim tanta il-
lum indignatione ac desperatione agi-
tatum fuisse, ut se in mare præcipitem
dederit: Inde natum proverbium:
Quoniam Aristoteles non cepit Euripum,
Euripus cepit Aristotelem.

Hinc, videre licet ab hac ferissi-
ma bellua nemini, cuiuscunque gene-
ris sit & fortis, parci: ab eademque non
tantùm animum variis modis obfi-
deri, sed corpus etiam eousque adigi,
ut sæpissimè sibi mortem ultrò con-
sciscat.

Nostre igitur sunt partes, tam
gravi perturbationi succurrere, ac sin-
gularia quæque laudabiliaque reme-
dia in medium adferre, quæ ferocis-
simum illud malum cohibeat & ener-
vent.

Quemadmodum autem varias
horum morborum differentias attu-
limuss

Exempla
tristitia a-
lia.

limus, eorumque diversissimas causas ostendimus: sic varia, in curam, remediorum genera postulari certissimum est.

Curatio igitur primò in generalem & particularem dividetur. Generalis omnibus morborum sive genitorum & exquisitorum, sive spurriorum speciebus & differentiis adaptabitur.

*Curatio
generalis
tristitia.*

Præcipua autem huius curationis universalis remedia ex duobus fontibus haurientur, nempe ex plausible ac fidem etiam facientibus rationibus, quæ vagum alioqui iudicium & inconstantem animum sistant & roborent tritis ac melancholici hominis, quæque certissimis documentis avertant & leniant ejusmodi perturbationem.

Alter fons remediorum est, qui variis redundat & scaturit exemplis, quæ ejusmodi tristitiâ affectorum oculis subjicienda sunt: ut intemperatum ac firmiorem statum animus eorum perturbatus revocetur: Si quidem his exemplis doceri potest, quanta commoda ex ejusmodi curis feliciter id genus morbis exhibitis, orta sint. Cum enim animus huiusmodi malis præcipuè ac privatim torqueatur, ad eum præcipuè etiam, ac privatim restituendum, tota nostra ferri debet intentio ac sedulitas. Juxta porrò malorum varietatem, variæ etiam rationes ac diversa exempla accommodanda sunt: singulaque ad singulas causas revocanda. Sublata enim causa facillè tollitur effectus.

Divisus autem horum mor-

borum causas in externas & internas. Et si autem medicus in ægritudinibus corporeis, ex causis externis nullam curationis intentionem mutuetur, nisi quatenus eæ sunt præsentis, ut vult Galenus methodi quarto: non ita res habet de animi morbis. Etenim ejusmodi causæ licet absentes aut jam pridem adventitiæ sint, semper tamen sese animo tanquam præsentis exhibent, quarum idcirco perpetua habenda est ratio.

Octavia de qua supra diximus, *Octavia* tristi huiusmodi perturbatione, ab externa causa, ex morte nempe filii obsessa: nunquam ea tristitia expediri potuit, quia sibi perpetuò morbi causam, et si absentem, oculis subjiceret: Ita ut ad vitæ usque exitum perpetuò causæ sui morboris intenta, mœrens ac deflens filii sui funera, perstitit.

Sed excipiet aliquis, cum *Octavia* tanti Imperatoris soror, nulla ratione Romæ, ubi celeberrimi ac doctissimi totius orbis viri tum degebant, nullum auxilium percipere potuerit: quorsum igitur huic morbo nunc præscribantur remedia? at non sequitur, si quibusdam non profint semper remedia, quin aliis auxilio non sint futura. Ut enim omnes corporei morbi non omnium ergò semper curationem admittunt: sic & spirituales ægritudines non ubique per sanantur.

Livia eiusdem Imperatoris Augusti uxor, eodem tempore, eadem ob causas, & ipsi simili perturbatione tentata, ex morte *Drusi* filii sui, Imperii successoris futuri, salutaribus remediis,

*Livia ob
filii mortē
nimis lu-
tuosa, per
Arriū Phi-
losophum
restituitur.*

mediis, ac summè animum solantibus, quibus eam adhortatus est Philosophus Arius, sic revocata est, ut tandem patienter ac constanter, sapienterque filii obitum tulerit: sicq; lethali illa ægritudine liberata fuerit.

Marcia ex filii morte quanta orisistia.

Marcia ad mortem usq; eadem ægritudine ex jactura filii sui Metelli, eximia spei nobilis, omniq; virtutum genere clarissimi confictata, tandem & ipsa ad mentem revocata est, ac sapientissimis magni Senecæ exhortationibus ac consolationibus, sanitati restituta.

Mutuanda igitur sunt nobis à magnis illis & præclaris viris remedia, quibus in curam huiusmodi malorum ex similibus causis procreatorum usi sunt: quorum formulas quasdam hîc præscribemus summam: quas quisvis latius diffundere poterit, certa industria & methodo, prout singulis viderit expedire.

Vera animi afflicti solatio.

Prima remedii formula fuerit, communem totius generis humani conditionem oculis subjicere: quæ quidem huiusmodi est, ut omnia orta occidant, & aucta senescant: ita ut homines, cuiuscunque fortis sint, vix nati, ad interitum properent. Docendum præterea fuerit à Deo præscriptos esse nobis vitæ nostræ limites, quos pertransire non liceat: ipsunque nosse, quid nobis expediat: atque omnia ab eo in salutem nostram derivari: ita ut vitæ nostræ fila regat, quæ producit, prout nobis expediat; vel corripit, prout è re nostra esse cognoverit: ad hæc sapientissimè omnia ab eo gubernari, nec quicquam citra

Tom. II.

eius voluntatem contingere, cui nos subiecti æquum sit, omniaque ab illo pendere, qui nobis sit pater, de cujus benevolentia dubitare filiis sit nefas: alioqui frustra illius imperio refragemur, qui nos homunciones parum moretur, & quos halitu solo possit in nihilum profus redigere. Cum igitur necessariò nobis sit moriendum, vitæ tamen nostræ exitus incerta sit hora, quæ vel acceleratur, vel differtur, prout beneplacitum divinæ fert voluntatis: quorū sum tottristitiæ, mœrores & continui fletus, cum nihil de sententia Dei immutare valeant: cum vitæ terminus hac ratione produci nequeat; cum mors à mortu suo ne latum quidem unguem vanis istis luctibus recedat? Quid mortalibus & mortuis profint nostri planctus, nisi ut nobis ipsis mortem consciscamus, ne dum ut alios in vitam revocemus?

Cum porrò multis fletibus desiderentur, qui ex his mundi miseriis ac calamitatibus egressi, in felicem portum, tranquillum, ac ob omnibus procellis mundanis liberum, tutò recepti sunt, & æternâ vitâ, loco caducæ fruuntur: Quorsum animæ immortalis invidetur, si ex castulo corporis, quo captiva includitur, perpetuò ad libertatem anhelet? Et cœlum summis votis adeat, unde duxit originem, ibique proprium domicilium quærat?

Si quis excipiat notissimam esse omnibus generalem moriendi legem: attamen inopinas eiusmodi mortes, non posse non desleri, floren-

Et tisque

tisq̄ue ætatis ac summæ spei juvenes, immaturo obitu sublato, non posse etiam non desiderari ac lugeri. Illi responsum sit, voluntate Dei rerum omnium legem stabiliri, magniq̄; delirii ac insanix esse, si quis cuiuscunq̄; ordinis, ætatis & sexus fuerit, stultè crediderit vitam prærogativa quadam ad extremam usq̄; senectam deberi. Quod cum Imperatorum, Regum & principum liberi, nullo jure privato, arrogare sibi audeant: ut scilicet vitam ultra Dei voluntatem producant: sed in cunabulis etiam ipsis cogantur animam exhalare: quid alij gregarii homines a suis sibi promittere? Hinc canebat Poëta: *Mors æquo pede pulsat pauperum tabernas, Regumq̄; turres.*

Sed quæ lugendi aut sese mœrore conficiendi ob defunctos, sive brevi sive diu, inter nos commorati fuerint, justa sese offert occasio? Si enim omnibus vitiis inquinati fuerint, aut nullius in Rep. humana usus, quorsum isti lugeantur, quos jam pridem ex hominum consortio sublato oportuerit, & utile fuerit? Si gloria & virtutibus claruerint, quare gloriosum exitum illis invidemus, cum fortè & diutius in hac vita permansissent, nãvis gloriam suam aspergere, & fœditate huius vitæ, quæ plena est fordibus, famam (ut proclives sunt homines ad vitium) magno dedecore conspurgare potuerint? Nunquid satius fama celebres, & gloria præclaros occidere, cum in huiusmodi exitu, immortalem apud homines vitam sibi

comparent, æternaque gloria in cœlis fruantur?

Addemus in postrema huius classis remedia, in gregariorum esse & infimæ notæ hominum, parumque cordatorum numero, qui ultra rationis cancellos, ultraque modum sese torqueant. In gravissimis etiam perturbationibus constantem nos oportere animum gerere: omnia temporis edacitate absorberi, nulumque non dolorem tandem extinguere: A natura ipsa nos doceri, vel in gravissimis luctibus modum esse tenendum: à qua arguimur majoris, quàm in brutis animantibus socordix ac desipientix: si quidem sive pecudes aut animantes terrestres, sive volucres fuerint, ubi ex antris suis aut nidis pullos, aut genituram abreptam perceperint, eo quidem ipso momento, ex suorum jactura conturbantur: at paulò post perpetua oblivione damnus suum sepeliunt, hoc habentes à natura partum remedium.

Quot rationum momenta superius allata sunt, tot sunt tuta remedia præparandæ constantix ad perfendam tristitiam idonea, quæ ex ejusmodi causa, quam diximus, genita est. Ut autem eam prorsus evellamus & extirpemus, exemplis præstandum est à nobis commemoratis: eorum aut illarum, quæ strenuè & constanter, magnaque cum admiratione ac fortitudine animi, eiusmodi perturbationes perpessæ sint: indeque sibi immortalem gloriam, perpetuumq̄;

petuumq; nomen pepererunt. His enim ratione præditi homines facile movebuntur, & ad sanam mentem revocabuntur.

At si qui tanta obruantur tristitia, ex liberorum morte, quibus opera nostra sit impendenda, ut eos à tanta perturbatione dimoveamus: primo loco *Davidis exemplum* eorum oculis fuerit subjiciendum, qui filium suum ex Bethsabea conceptum videns in extremis vitæ angustiis versantem, quem ex eo ipso morbo moriturum à Propheta Nathan audiverat: toto morbi filii tempore in jejuniis & precibus perstitit, sese in pulvere volutans, & perpetuis lachrymis ac planctibus coram Deo, noctesque, diesque sese excrucians, quem iusta ira percitum satis sciebat, eo consilio aut irati Dei fortè animum pacaret. At defuncto septimo die filio, surrexit à luctu, corpus inunxit, atrata vestimenta in regia permutavit, cibumque tandem sumit. Quod mirati domestici, huiusq; rei causæ intelligendæ cupidi: quod à luctu destitisset, quem mors auxisse debuerat, exposuit David, dum vitâ adhuc infans frueretur, se ingemuisse seseq; jejuniis & precibus à Deo summe contendisse, ut si fieri posset, vitæ infantis misereretur, eique parceret: quod cum secus acciderit, nullis jejuniis, nec precibus Deum amplius esse sollicitandum, ut qui secus de illo jam statuisset: Deinde sermonem suum concludens addit, se tandem ad filium

iturum: at nunquam filium ad patrem reversurum.

His paucis verbis tota remediorum à me propositorum essentia enucleatur: quæ inter consolatoria primæ classis auxilia pluribus verbis supra attulit: Qui Deum timent, certissimum tutissimumq; præsidium luctibus suis comperient, si ad tanti Regis, tamq; fidelis Dei servi illustre propositum sese componant.

His si Ethnicorum exempla adjiciamus, qui virtute quadam naturali, & philosophia humana edocti, constantiam hanc adepti sunt, & sese omni consolationum genere in perturbationibus suis recrearunt, citra ullam Dei cognitionem: quàm pudibundum nobis fuerit, & ignominiosum, si nos qui Christianum nomen profitemur, & aliam longè firmiorem eruditionem ex cœlesti schola hausimus, ab illis nos vinci patientia & constantia patiamur!

Anaxagoras aliquando, inter amicos familiariter de natura & proprietate rerum differens, in susurratam auribus ab amico filii mortem accepit: quo tristi nuncio statim commotus, & momentum interpellata oratione, paulò post cursum narrationis suæ repetiit, eumq; constanter secutus est, hoc tantum nuntianti respondens: *Sciebam, inquit, me genuisse mortalem.* Haud secus *Rochardus Polyænidæ* filius audito de obitu filii sui nuntio, mœrorem dissimulans respondit, *Olim sciebam illi esse moriendum.*

Pericles inter Athenienses illustris princeps, intra quatrimum duobus adolescentibus filiis, ornatis multis virtutibus præclaris, orbatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est.

Val. Max. lib. 5. c. 10.

Plut. in vita Fabii, Æmilii, Cato. Val. l. 5. c. 19. 20.

Si Romanorum exemplis in remedia uti velimus: quis non in id genus perturbationibus admirandam *Quinti Fabii, Pulvilli, Horatii, Pauli Æmilii & Catois Censoris, ut apud Plutarchum, Valer. Max. Pontarium, & alios authores* videre licet, constantiam non suspiciat? quorum virtute nulli non affecti permovebuntur, & ad mentem revocabuntur.

L. 4. c. 10. M. Bibulum.

In conclusionem huius de constantia & patientia Romanorum orationis addam, quod *Val. Max.* scribit de *M. quodam Bibulo*, magnæ auctoritatis viro, ac multis præclaris ac honorificis muniis decorato, qui quo tempore in Syria moras ducebat, filios duos, eximiis virtutibus insignes, crudeli & immani cæde à quibusdam militibus *Gabianis* sublato amisit. Quos *Regina Cleopatra* tantum scelus exosa, corripit iussit, collegatosque homicidas properè ad *Bibulum* transmissit, qui pro facinoris immanitate, dignas de illis pœnas sumeret. At ille oblato beneficio, quod nullum majus lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coegit: carnificesque sanguinis sui intactos è vestigio ad *Cleopatram* reduci iussit: dicendo, potestatem huius vindictæ non suam, sed senatus esse debere.

Atque hæc sunt tam præclaræ tantorum virorum exempla, quæ exhiberi possunt hominibus hoc morbi genere affectis ex filiorum suorum jactura. Quæ quidem vera sunt antidota, discutiendis huiusmodi doloribus idonea: Exemplum inquam tum ex sacris literis, tum ex profanis historiis deprompta.

Atque hæc viris virilia exempla in consolationem proponenda sunt: si quæ verò mulieres id genus perturbationibus tententur, habebunt *Exempla* & ipsa documenta, ab exemplis illustrium mulierum & magna constantia in adversis rebus præditarum, *mulierum.* petita: quarum aliæ Christianæ fuerunt, gravissima potius constantissimè martyria perpessæ, quàm quid indignum nomine Christiano perpetrarent. Quin & liberos ad atroces cruciatus constantissimè perferendos adhortatæ sunt potius, quàm ut eorum obitum crudelissimis suppliciis comitatum plangerent, & impatientissimè lugerent. His nemo non Christianus moveri possit, præsertim si perpendat, nihil non sibi à Deo immisum, omniaque ex Dei voluntate fieri, cui reluctari sit nefas.

Inter ea verò, quæ ex *Ecclesiasticis historiis* peti possunt, opportunè citari queunt exempla, *Blandinæ, Sophiæ & Felicitatæ*: quæ incredibili constantia ac animi fortitudine liberos suos ad gravissima martyria comitatæ sunt, & infinitis doloribus excruciaci patientissimè viderunt. Inter has sanctas utiq;

Felicitata. utique mulieres *Felicitata*, vidua Romana, quæ inter primos Christum amplexa fuerat, ejusque cognitione temporibus Imperatoris Antonini & Severi, totam suam familiam cum septem liberis, quos pepererat, imbuerat: magna constantia intuita est eorundem liberorum crudelissima martyria; quorum sortem, tantum abest, ut desleret, ut contra variisisque gravissimis adhortationibus non sine magna animi fortitudine excitaret, & compelleret, ut ad ultimum usque vitæ exitum in fide, quam profitebantur, strenuè perstarent, his verbis eos compellans: *Filij charissimi, in fide & confessione persistite: vos iam spectat Christus; cum sanctis suis, pugnat pro animabus vestris, & fideles vos exhibet Christo.*

Quos cum singulos ordine fortiter mori spectasset, illa & ipsa forti animo post martyrium subiit, proprio sanguine consignans eruditionem, quam de Christo liberis tradiderat, & quam animo suo Dei gratiam penitissimè infixerat. Atque hæc sunt quæ *Gregorius* in eius laudem scriptis mandavit: *Felicitata, credendo exitit ancilla Christi, predicando vero mater Christi facta est: predicando peperit filios Deo, quos carne pepererat mundo. Filios suos carnem esse noverat: sine dolore morientes videre non poterat: sed erat vis amoris interior, quæ carnis amorem superabat, &c.*

Præter hæc sanctissima exempla, ex historiis profanis alia mutuari possumus, quibus admirandæ constantiæ virtutes nobis innotescunt, mulierum etiam complurium, in morte liberorum suorum: quæque tuta re-

media & salutaria exhibebunt, si attento animo recolentur, & in usum revocabuntur apud mulieres, aliosque homines, qui id genus perturbationibus conflictati fuerint.

Primo ordine *matronarum Laconicarum* virtutes recensebimus in genere *Laconicarum mulierum*. quæ statim post conflictus pro Republica susceptos de more accurrebant, audituræ num filij sui generosè vicissent, aut fortiter occubissent: quos cum fortiter id fecisse intellexissent, magna animi alacritate vulnera, quibus interfecti fuerant, circumspiciebant; quæ si adversa patebant, in persequendis hostibus inflicta esse congratulabantur, magnoque sepulchri honore evehebant. At si ea averla fuissent, cum testimonium fugæ exhiberent, pudore & ignominia suffusæ, cum magna indignatione domum revertebantur, indignaque sepulchri honore cadavera jacere feris avibusque prædam, permittebant.

Fuerunt & privatæ quædam mulieres, quæ in hujusmodi adversis rebus magnæ læ constantiæ testimonio, eaque non vulgaria exhibuerunt. His exemplis refertæ sunt historiæ.

Fulgosius mentionem facit cujusdam *Laconicæ mulieris* quinque filios habentis: qui omnes in conflictum pro patria alacriter descendebant: illa ubi egressa & sciscitata ex quodam quis status esset prælij: respondit talem fuisse, qui omnes ejus liberos sustulerit, & solo prostraverit: Illa fatis acerbè respondens, *Malo, inquit, tuo fato hoc à te non petii, sed ut patriares se habeat, rogavi.* Cui cum

alter iterasset, quod ad Rempubl. at-
tineret, rem benè habere: addidit &
illa pulcherrima hæc verba magna a-
nimi constantia plena, nec muliebre
quid redolentia: *Lugeant ergò misera, e-
go victrice patria beatam me existimo.*

*Plutarchus in Lacon. apoph. & Dio-
dorus libro suo 12.* præclaram aliam &
summè admirandam historiam descri-
bunt de Archileonide Brasidæ illius
generosi ac strenui Spartanorum Du-
cis matre: qui cum sæpè fortitudinis
animi & in victæ strenuitatis specimen
pro patriæ libertate edidisset, tandem
signis collatis, cum Cleone Athenien-
sium duce, ad Amphipolim fortissimè
ante omnes pugnans, inter stratos ho-
stium acervos sanguinem profudit:
interfecto pariter inter dimicandum,
altera ex parte Cleone. Hujus tam
crudelis conflictus, cum nuntius La-
cedæmona pervenisset mortis etiam
Brasidæ fidem faciens: Mater audito
nuntio inter omnia fuscitata est, num
Brasidas gloriose & fortiter dimicans
occubisset: quæ cum rescivisset, nul-
lum illi in certamine fuisse virtute pa-
rem, nullumque magis strenuè in ho-
stes irruisse; *Hallucinamini, inquit, vi-
ri, video non satis vobis cognitos esse La-
cedæmonios.* Vir quidem erat bonus,
filius meus, verax & strenuus: sed qui
plerosque alios longè se virtute præ-
stantiores habuerit antea, & relique-
rit concives. His verbis passim per ur-
bem divulgatis, Ephori publicis ho-
noribus ac laudibus ornarunt Archi-
leonidem, cui patriæ laudes & maje-
stas publica, filij sui gloria chariores
extitissent. Quis vel extremâ tristitia

languens, his tam eximiis & illustri-
bus exemplis non permoveatur & re-
creetur?

A Spartanis ad Romanos tran-
seamus, ut enim Roma jam nobis pe-
perit illustrium virorum insignia ex-
empla, qui tam constanter hujusmodi
animi affectiones pertulerunt, non
minus celeberrimarum mulierum in
hoc virtutis genere indiguit, quæ sese
generosas ac fortes in hujusmodi per-
turbationibus ferendis ac edomandis
exhibuerunt.

Testis est inter Christianas *Melania*
lania quedam Romana, è nobili oriū-
da familia, & Marcelli Consulis uxor;
cujus meminit *D. Hieronymus in Epist.*
ad Paulam, super obitum Blesillæ. Atque
hæc quidem Melania, postquam eo-
dem tempore & maritum & duos filios
amisisset, strenuè & constanter hanc
jacturam ferens, devoluta in pedes
exclamans ad Deum, hæc dixit: *Expe-
ditius tibi servitura sum Domine, quia
tanto me onere liberasti*

Inter Ethnicas *Livia* quedam
fuit (cujus jam mentionem fecimus)
fuit & *Rutilia, Arria, Cornelia* Scipio-
nis filia ac *Gracchorum* mater, quæ
omnes in filiorum jactura eximia cō-
stantiæ patientiæ exempla, summaque
admiratione digna, in omnem homi-
num memoriam propagarunt.

Sed in Colophonem tam illu-
strium exemplorum liceat hoc admi-
rabile *Amatricianæ*, gregariæ mulie-
ris, addere: quæ cum audisset filium
suum, qui ad supplicium trahebatur,
animo concidere, accurrit ipsa ad eū,
hortans, ut temperaret à lachrymis,
nec

ne mortem formidaret : at sursum cor & caput attolleret , ubi cœlum & solem intueretur : cui dicta materna audienti addit illa, *An, inquit, ignoras filii, confestim te in arces illas emigraturum ? ac vix unius momenti dolorem , perpetuam tibi quietem & voluptatem pariturum?*

Quis tantâ tristitiâ, tam atrâ bile inter Christianos vexatus, ob amissos liberos, propinquiores agnatos, aut fidelissimos amicos, his exemplis non moveatur & recreetur: quibus tantam animi constantiam ac generositatem, in perferendis rebus adversis, vel apud ipsos Ethnicos extitisse, perspiciet? Quis, inquam, Christianorum non tantum illos imitari, imò constantia ac fortitudine animi non conetur superare : præsertim cum certum habeat (quod incognitum fuit Ethnicis) resurrecturos esse mortuos, mortique expenso tributo, Dei filios vitâ beatâ in perpetuum esse potituros?

Remedia.

I. Rem esse de nihilo.

Si nascatur tristitia ex fortunarum jactura aut simili casu : remedia quibus ratio uti debet hæc sunt, ut scilicet doceatur *ob rem nihili & nullius momenti, dolorem concipi* : siquidem & bona hæc externa, & mundana gloria, si in sese attentè spectentur, titivillitio sunt viliora : etsi ab hominibus, iniquis æstimatoribus, magni fiant qui in hac sententia plurimum hallucinantur : præsertim cum satis notum sit, hanc æstimationem prorsus esse naturæ contrariam, quæ

paucis sit contenta, nec quicquam superfluum ambiat.

Intueamur ipsa hominis rudimenta. Cùm is in lucem editur, solo lacte contentus fovetur & recreatur: commodeque hoc uno vesci potest etiam toto vitæ cursu cum pane & aqua : quæ quidem regula à natura præscribitur. At inexplibili appetitui & famelico abdomini, multa alia præternaturam desiderantur: cùm hujusmodi homines naturæ legem violantes, caninam famem sibi ipsi ultro contrahant, quæ nunquam expleri possit : at quo magis vorat, eo minus exfaturetur. Sic qui bonis & fortunis inhiant, nunquam tot opes sibi accumulare possunt, quibus acquiescant, sed acervos acervis, nulla nec corporis intermissione & quiete adhibita, cumulant & superimponunt. Atque id genus homines cum nunquam sibi satisfaciant, in paupertate, quam fugere cupiunt, perpetuâ versantur : nec felicem unquam vitam degunt, etsi totum etiam mundum possederint : siquidem in eo posita est bonorum felicitas, ut quisque sua sorte sit contentus.

*Felix quis
sua sorte
contentus.*

Præterea quæ bonum illud dici potest, quod uno momento potest excidere & elabi? Deinde quam stultum & vesanum illud est, divitem jacturam bonorum suorum facientem, mœrore idcirco confici & tristitia conflictari : cùm nihil è suis bonis perdiderit? Omnia enim mundi bona, sic à Deo nobis cōcredita sunt, ut quando jubeat eorum reddere rationem, & restituere, nusquam liceat detrectare.

Frustra

Frustra igitur lugeat, aut desperabundus indignetur, si commissi & depositi rationem Deus expostulet.

Hæc sunt utique remedia, quæ animi Medicum iis proponere debet, qui huiusmodi perturbationibus ex honorum & bonorum jactura conflictari solent.

2. *Exempla sociorum.*

In documenta proponuntur eorum exempla, qui ad summum felicitatis humanæ fastigium evecti, in calamitatum & miseriarum abyssos tandem devoluti, & præcipites acti sunt, ut his documentis addiscant, quàm varius & inconstans sit rerum humanarum status: nihilque in hoc mundo stabile, unde nos promoveri aut meritoribus confici oporteat.

Cræsus Lydorum Rex inter potentissimos sui temporis principes relictus, eo nomine à Solone correptus est, quòd suam beatitudinem in divitiis & opibus constitueret: illud enim certo certius summus ille Philosophus sibi persuadebat, nullum, inter mortales, hominem existere, qui ante orbitum felix meritò nuncuparetur. Hæc tamen verba malè apud Cræsum audierunt, propter quæ Solonem tanto est odio persecutus, ut suo regno eijceret & exulare cogeret, tanquam stultum hominem & omni iudicio carentem. At tandem Cræsus à Cyro Persarum Rege captus in bello, quod adversus eum iniquius ac audacius, quàm par erat, susceperat: tunc se hominem agnovit: cumque se busto proximum cremaadum videret, tum

exclamavit, ô Solon, Solon: saluberrimi Solonis consilij licet paulò seriùs recordatus. Cyrus Cræso longè prudentior, & res humanas attentius pervidens, cum Solonis hanc vocem ex Cræso audivisset, Cræsum ab incendiis liberavit, & apud se toto vitæ tempore honorificentissimè habuit: instabilitatis & inconstantiae rerum mundanarum memor.

Nec incommodè id genus ægris, nempe graviore tristitia ob bonorum jacturam sese cruciantibus, opportunè obijcitur Polycratis exemplum, ab Herodoto descriptum; Is Sarniorum fuit Tyrannus, qui toto vitæ tempore non tantum fortunæ alünus dici poterat, at ipsemet fortunæ pülus, ab ea conceptus & editus, usque adèò mundana omnia ex voto succedebant & arridebant. Attamen cum mortem obiret infamem, probrosam & calamitosam, quantæ infelicitati tandem fuerit mancipatus, cui bonorum omnium suorum auxilio non potuit eripi, satis superque patefecit. Licet enim innumeris opibus scateret, illæ tamen non impedièrunt, quin ab Oronte Persarum Satrapa captus, patibulo miserè & ignominiosè suffigetur.

In ultimum exemplum afferemus *M. Crassum*, qui ex inope dives factus, imò inter Romanos omnes opulentissimus, ut qui non vereretur jactare, sibi neminem videri divitem, qui per annum integri exercitus impensas non sustineret, miserandum tamen fatum immensis suis divitiis non avertit, quin miserè à Sureno Partho-

Quomodo Cræsus evaserit supplicium.

Miserabilis interitus Polycratis.

M. Crassi exemplum.

rum Duce caperetur, captus bonorum omnium jacturam pateretur: quinimò à victoribus trucidaretur, & trucidati caput truncatum & amputata dextera ad Hyrodem Armenia Regem in trophæum mitterentur.

Hæc & similia exempla eorum oculis subiicienda sunt, qui hujusmodi lethalibus ægritudinibus correpti sunt ob amissos liberos, naufragia bonorum, honorum imminutionem, & aliquid aliud simile. Sic enim eorum frustra agitatus spiritus ob res nihili, quæ vel potentissimis hujus mundi principibus illuduntur, revocabitur, & in sedem suam postliminio restituetur.

3. *Revulsio spirituum à tristitia.*

In ultimum hujus malorum curandorum scopum, revulsio est spiritus à tristibus cogitationibus facienda, quæ præstabitur, si jucunda omnia, grata & voluptuosa ægro exhibeantur: quod utique remedium aptissimum est, maximeque necessariû omni mœrori & tristitiæ tum ab externis, quàm internis causis ortæ.

Veri igitur medici in hujusmodi malorum curam vocati officium fuerit: objecta grata ac animum recreantia, omnibusque modis spiritus exhilarantia proponere: sive verbis facietis & delectantibus id fiat, sive musica vocali, aut instrumentorum harmonia, concentibusque summè mentem reficientibus, quæ spiritus & animum omni delectationum genere pascunt & erigunt: ista enim in hu-

Tom. II.

jusmodi ægritudinibus summè conducunt, unde sic canebat Menander:

Sermo enim est tristitiæ remedium solus:

Tristitiam enim benevolus scit mœderi sermo:

Sermo medicus est, quæ est in animo, passionis:

Animi ægotantis est medicina sermo.

Præter orationem, quæ non mediocri cuivis est solatio, diximus, & harmoniam musicam, expressamque fidibus vocem, suis numeris concinnè adaptatis, & varietate rythmorum aures ac animum summè oblectantem, hujusmodi morbis non parum succurrere. Cum enim simile simili plurimum afficiatur, animusque noster ex Pythagoræ sententia, sit natura quædam ex harmonia & numeris consistans, non modicum certè illi recreatur & juvatur in suis perturbationibus. Etenim in vocali musica atque organica, tam exacta est numerorum, rythmorum hæc proportio concordia (ut Plutarchus, Boetius, Glareanus, compluresque recentiores musici testantur, & scriptis suis docuerunt) ut nihil sit, quod magis animam permoveat & recreet, nihil quod per externas auras suaviter diverberatas, magis illam afficiat atque oblectet, quàm concentus, & exactæ proportionibus: quas cum ingenti voluptate concipit, prout re ipsa facile comprobatur. Si aliquis quippe, qui quatuor aut quinque vocum eleganter temperatarum harmoniam ac melos

D d auri-

auribus hauriat, præcipuè si à vocibus optimè selectis, canoris, & suavis, ut in hac aula regia viderelicet, proficiscatur: is proculdubio mecum fateatur necesse est, nihil unquam elegantius aut suavius audiri posse, nec re ulla magis animos hominum permoveri ac recreari: cum vel ipsa anima propemodum à corpore, præ nimia dulcedine abstrahatur, abripique videatur. Idiplum in choreis, e muncti iudicij quilibet homo perspiciet, in quibus mens delectatione raptâ, tripudiare potius, quàm corpus advertitur. Neq; enim corpus ad modulos movetur, quin ab ipsa anima agitur, ut elegantibus motibus hûc & illûc impellatur. Accedat hoc superioribus miraculum, quod vel ipsos infantes ratione carentes, in gremiis suarum nutricum ad suaves ejusmodi cantus, & instrumentorum musicorum harmoniam, suapte natura moveri, suosque ejulatus videas compescere. At nunquid ipsimet rustici, vel agrestiores homines, profusius desacterreni, recreantur ejusmodi instrumentorum suavitatem? Quid de belluis & pecudibus dicemus, nunquid constat hac melodia omnes passim moveri: sed præcipuè aviculas, quæ ad hujusmodi cantus partes suas præstare & ipsæ velint, cantibusque suis melodiam istam imitari, aut etiam superare conentur? Quod factis inter alias philomelæ aut luscinix, serini, ac acanthides testantur, quæ quò magis intonat harmonia, eo spiritus intensiores edunt,

Quantum
ad Musicam.

vel media etiam nocte, ut victoriam tantæ suavitatis ac melodiæ reportare obnoxie contendant. Hic factum, ut poëtæ, nec citra rationem confinxerint, ab Orpheo illo Thracio suaviter lyra modulante, arbores & rupes pellectas, & de suis motas sedibus, arbores radicitus erutas, quæ tandem melos sequerentur, belluas vel ferocissimas cicuratas, & ad tactum lyræ abreptas atque lenissimas redditas. Quæ utique Poëtarum fictio aliud nihil voluit, quàm admirandos harmoniæ musicæ effectus representare.

Orpheus
Thracius.

Sed omissis fabulis ad rem ipsam veniamus, ostendamusque, quanta sit potentia hujusmodi rythmorum & concentuum in morbis animi leniendis: Ac primùm Saulem Israelitarum regem intueamur: qui quotiescunque humore quodam melancholico & furioso spiritu agitabatur, sola Davidis lyra demulceri & recreari poterat.

Saul Rex
Israelitarum,
lyra
Davidis à
melancholia
restituitur.

Quin & in icētis Tarentulæ venenosæ morfu, miram melodiæ & concentuum virtutem animadvertimus. Etsi enim varia pro varietate humorum in homine gignantur symptomata, omnia tamen cujuscunque sint generis instrumentorum sono, & Musicæ harmonia restitui solent. Scaliger 183. suarum exercitationum adversus Cardanum, & Matheoli 57. cap. 2. lib. Dioscoridis, miræ de ea prædicant. De ea ipsa admiranda concentuum potestate ipse disserui 4. libr. meorum poemata.

Musica harmonia curat Tarentulæ morbum.

212

*tum, quæ magnum mundi speculum in-
scribuntur.*

Atque hæc sunt, quæ melancholiz, & tristitiæ remedia exhiberi possunt postrema, ab externa causa suscitatis: quin & harmonia musica, aliis quoque mœroribus ex atro humore & melancholico in nobis dominante, procreatis aprabuntur, & opportunè succutent. De cujus humoris curatione nunc nobis dicendum, prout alter ille humor, variè suis exhalationibus spiritus nostris afficit, ex diverso temperamento, quo quisque præditus est, unde varij producuntur effectus, quales sunt stultæ cogitationes, & variæ in phantasia impressiones: quibus cerebrum multis modis perturbatur. Sive enim morsus tarentulæ alios ad risum compellat facetum, juxta hominis temperamentum, sive ex melancholico humore tristitiam & luctum, ictis progignat; sive ferociam, sive stupiditatem, sive mobilitatem, sive garrulitatem, sive furorem, aut quid aliud simile ex eodem temperamento suscitet: quemadmodum ex ebrietas effectus in vino repletis, varia vinorum symptomata progignuntur, diversasque, homines ebrietate correpti juxta suum singuli temperamentum, proprietates, gestus aut gestulationes edunt: ut alij inde garruli & faceti, alij lugentes, alij ridentes, alij saltitantes, alij stupidi, alij cogitabundi, alij dormituri, alij perpetuò vigiles, alij tripudiantes, alij furibundi conspiciantur: Sic in

Variæ melancholiz effectus.

iis, qui à Tarentula feriuntur, res habet: quæ tamen omnia symptomata, ut diximus, harmonico concentu compesci solent, juxta tamen humoris melancholici ægrum possidentis proprietatè.

Iam verò præter melodias, ut accuratè medicus succurrat: perpendendum est, ex quo genere melancholiz malum oriatur, ut aptum humori peccanti remedium adhibeat. Etenim alter ille humor, cum sit præcipua & potissima hujusmodi ægritudinum causa, danda est opera, ut præparantibus ac purgantibus medicamentis, iisque melanagogis aptis & specificis excludatur, cui rei opportunè adhibebuntur syrupus de pomis fragrantibus: violaceus, debuglossa, de epithymo, de cõtoneis, de fumaris, ut sint præparantia remedia, eaque vulgaria: quibus succedat, quæ sequuntur, remedia, lapis lazuli, hellevatorum arte spagyrica præparatus, ut decet, quæ non postremum virtutis locum occupant inter purgantia vegetabilia. Hisce remediis exhibitis, ad revulsiones, ut derivatione, transendum: quibus addantur postea, quæ leniunt & tristitias demulcent, quæ hujusmodi humore pascuntur.

Sed nec tempus, nec locus, nec nostra fert intentio, ut specifica alia plura remedia, hinc atexamus, sive interna, sive externa, quæ tum ex vegetabilium, tum ex metallorum familia, infinita erui possunt. Ea enim abundè aliquando Pharmacopœa

Dd 2 nostra

nostra suppeditabit : suggeret etiam alia *Diætetica seu optima vivendi ratio*. Quin & Chirurgia, sanguinis missio-
ne & hæmorrhoidum apertione, aliis-
que manuum operationibus, suas par-
tes explebit.

Cæterum cum imaginatrix vis in hujusmodi morbis potissimum depravetur & lædatur : ad eam totum nostræ curationis scopum dirigamus oportet : ut scilicet à falsis suis & illu-
soriis conceptionibus avertatur, im-
pressionibusque phanaticis liberetur :
Qua in re non parva desideratur Me-
dici solertis industria.

Diximus supra, tres aut qua-
tuor phantasticæ imaginationis ægri-
tudines nonnullis accidisse homini-
bus, quæ, ut mox dicemus, sagaci
medici artificio curatæ sunt : quibus
fuit istius hominis depravata imagi-
natio, qui nasum se credebat habere
urnæ magnitudinis instar, quem di-
ximus lusoria illa impressione fuisse li-
beratum à medico, accommodato
illius naso bubulo hepate, ex quo
magna frustra rescindebantur, nova-
cula inversa naso admota, ut aliquid
doloris naso inferretur, qui testare-
tur excessum illum excindi, frustis he-
patis undique sanguinem profunden-
tibus, quo tota facies cruentata est.
ut hinc sibi nasum restitutum æger
crediderit, & falsis stultisque suis ima-
ginationibus, fuerit hac ratione expli-
catus.

*Alii cre-
debat se in
ventriculo
à serpente
torqueri.*

Similis fuit & ille, qui certò cre-
debat se in ventriculo à serpente tor-
queri : cujus curatio fuit, ut imposito

polubro serpente vivo, & vomitorio
ægro medicamento ingesto, facilè ille
persuasus fuerit, hunc serpentem vo-
mitu ex stomacho expulisse : utque
sic se suo morbo expeditum credi-
derit.

Sic in aliis id genus morbis, ubi
falsis stultisque imaginationibus illu-
duntur ægri : magna dexteritate & so-
lertia eorum curationi incumben-
dum est.

Vt tandem huic perturbationi *Historia*
finem imponam, historiam admiran- *notatu dī-*
dam & narratu dignam, hoc postre- *gna, de ea-*
mo loco inferam, insignis curationis *dem me-*
similis, & id genus morbi, quæ à viro *lanchoia*
docto & magni nominis Medico, D. *phantasti-*
Penæ industriè & prudenter præstita *ca.*
est.

Dominus Viel insignis medicus, &
historiographus regius agnatum quē-
dam habuit virum doctum & cele-
brem, qui hujusmodi morbo phan-
tasticam depravante, & spiritum per-
turbante laborabat : is sibi imagina-
tus fuerat, & credebat certò, sibi à
quodam amico ex Italia reverso, in-
gestos in corpus duos spiritus, qui in
colloquium cum ipso sæpè venie-
bant : à quibus multa audiebat, sed
qui præsertim mortem sæpè intermi-
nabantur, aut grave aliquod ma-
lum, quo torqueretur. Is cùm Do-
mino Viel rem patefecisset, & mor-
bum suum exposuisset, agnovit ille
statim phantasie elusæ esse morbum.
Cumque juvandi consanguinei stu-
dio teneretur, consilium iniiit, quò
morbo illius mederi posset. Atque
hic cùm

hi cùm Lutetiam appulissent , rem cum D. Pena communicaverunt , qui malum confestim agnovit : facultatem videlicet imaginatricem esse vitiatam (quin imò æger ipse ferebatur spiritali se morbo consistari) atque idcirco non nisi mentalibus remediis juvari posse. Huic exemplo astipulatus est D. Pena , pollicitusque se idoneum excogitatum remedium , quo restituere- tur in pristinam sanitatem , & vindicaretur à spiritibus , qui singulis horis mortem aut gravissimum malum intentarent. Hic multis strophis utendum fuit , variaque strategemata excogitanda , quibus huiusmodi impressiones à phantasia excluderentur : quòd eò difficilius videbatur , quo vir doctus & perspicacis ingenii æger , volebat omnia sibi communicari , quibus medici in curam uterentur : sed radiosum fortasse fuerit , si singula quæque fusè persequi velim : præcipua tantum huius rei capita attingam. Sic igitur in curam processum est :

Confingendi fuerunt in libello characteres , & spirituum nomina , nec non persuadendum , committendos esse fortiores spiritus , cum iis qui corpus torquebant , ut in hac pugna potentiores ex corpore debiliores ejicerent. Arrisit hoc medicandi genus ægrotanti : Interim dum tempus opportunum expectabatur administrandi huius remedii , alia præscribebantur remedia , quibus indies utebatur æger ad atram bilem fugandam :

atque id per aliquod tempus continuatum est , dum canicula occideret , & feliciores dies orirentur. Tandem medici ut rem suam peragerent , magnam aulam quandam selegerunt , ut illic & characteribus suis & invocatione spirituum , ac aliorum conjuratione confictis phantasticam illam imaginationem exploderent. Ad hoc institutum delectus est honestus & prudens quidam Chirurgus , qui invocati spiritus personam ageret , quique optimè calleret quid sibi dicendum & faciendum esset. In quo loco horaque electa delineatus tandem est quidam circulus , aliæque adhibita ceremoniæ , quibus spirituum conjuratores & Necromantici uti solent , quas attentè observant. In medio circulo collocatus est æger , monitus ne quid reformidaret. Deindè post insurrectiones quasdam & cœca murmura : convocatus est primò orientalis spiritus , ut accederet : eadem & meridionali spiritui facta est conjuratio , sed frustra. Tertio demum loco , convocatus ille spiritus , qui opportunus videbatur , assurgit tunc prudens ille Chirurgus , latitans in quodam obscuro illius aulae loco : qui sese in larvam spiritus dat conspicendum. Monetur rursus æger ne quid metuat , qui ob spem & expectationem valetudinis , quam ex huiusmodi præstigiis certò præ sagiebat futuram , respondit , nihil se reformidare. Tandem res ita peracta est , tamq̃ dextrè , ac artificiosè ducta , ut sibi prorsus æger persuaserit , à se suos spiritus

prorsus excludos & integræ valetudini se restitutum. Atque hac ratione & industria imaginatrix eius facultas prorsus depravata ad sanam mentem revocata est. Nec tamen defuit doctus Pena promoveri confirmationem valetudinis ægri, remediis atram bilem purgantibus, ut reliquias omnes morbi excuteret. Tandem post mensem, prorsus expurgato huiusmodi humore: & restitutus æger, cum doceretur ab atra illa bile falsam illam de spiritibus intra corpus opinionem temerè conce-

pissee, erubuit, quod tam parum firmamente fuisset, & ingenio adeò debili lubricoq;.

Hæc recitata à me historia est, ut prudentes medici abstrusorum huiusmodi morborum remedia venentur, & artificiosis modis, ratione morbi sedulò explorata, si quæ sint eiusdem generis, curationes aggrediantur.

Et sic finitur Diætetica.

QUER-

QVERCETANI REDIVIVI
PHARMACOPÆA GENERALIS
SEV DOGMATICA.

CAP. I.

*De Definitione Pharmacopææ &
Alchymia.*

Pharmacopæa est quæ docet medicamenta ad usum medicum præparare. Sive id fiat modo vulgari, quem Dogmaticum author vocat, sive Spagyrico, quem Hermeticum appellat.

N. Author noster Querc. Pharmacopæam hanc Dogmaticam, restitutam vocat, quia constitutum sibi habuit. Medicamenta potissimum Dogmatico more præparata inibi describere, eaque elaborationibus chymicis adornare. Verum nos conjungemus modum utrumque utpote qui non raro concurrunt: Nimirum non ignorarunt & Dogmatici Medicamenta simplicia impuritatibus esse immixta, adeoque separationi puri ac impuri incubuerunt, atque eandem aliquatenus assecuti sunt, ut patet ex salium elixiviatione, ex Decoctorum, Sympliciorum, Infusorum, &c. præparatione, quæ operationes singulæ ad seque-

strationem puri ab impuro collimant. Nec in separatione solum operam collocarunt, sed & digestionibus & fermentationibus studuerunt, v.g. in Theriacâ, quæ fermentatione exaltatur. Quinimo Hippocrates in Auri potabilis ac Panacææ scientiam penetrasse videtur; hujus enim mentionem facit in jurejurando; Quod autem ad pleniorum cognitionem non pervenerint, id peculiarem artem non constituit, sed solum imperfectiorem.

Alchymia seu Spagyrica, est quæ omnium corporum compositiones & dissolutiones, eorumque præparationes, alterationes, atque exaltationes patefacit.

N. Alchymia ut ab Arabibus ad nos devenit: ita quoque arabice inscripta est Titulo: Al enim articulus est Arabicus. Kadmiâ autem corrupto Kamiam artem nonnulli volunt à Kadmo derivatam. Kadmum porro fuisse Hermetem illum Trismegistum, à quo & Academiâ deduci putant. Aliis placet Chymiam vel Chemiam nominasse. Chemiam quidem à voce *χημία*, qua olim Ægyptus teste Plu-
tarcho

tarcho in *Ofride* cognominabatur, ab *Aegyptiis* enim ad *Arabes* eam propagatam esse verisimile utique est. *Chymiam* vero à *χύμα* fundo seu à *Chymos*, humor, quasi artem fuforiam dices, eamque potissimum circa fusionem seu elaborationem salis occupatam. Et his *Al* quasi *ἀλς*, *Sal*, dicitur, inde *Halchymia*.

Spagyrica eadem dicitur, quod ἐν τῷ σπᾶγί τῳ ἀγρίῳ ἐν in extrahendo sive separando & congregando sive coagulando tota occupatur.

Hermetica dominatur ab *Hermete* seu *Mercurio* illo *Trismegisto*, sub cuius nomine vetustissima illa *Tabula Smaragdina* dicta, totius se *chymicæ* artistudamentum, in manibus fere omnium versatur.

Alchymia autitur septem precipue operibus, seu gradibus, quibus tanquam organis necessariis, rerum mutationes instituit atque perficit.

Per transmutationem hoc in loco intelligimus, cum res suam formam extrinsecam amittit, & ita alteratur, ut prorsus priori substantiæ & formæ suæ pristinæ non sit similis, sed aliam nunc induit formam, atque aliam assumit essentiam, alium calorem, aliam virtutem, aliam denique naturam, & proprietatem. Exemplum esto, ut cum linteamen fit papyrus: metallum vitrum: pelles seu coria: gluten: herba cinis: cinis sal, & sal liquor: mercurius res mobilis admodum, quoddam fixum, ut cinabrium, & pulvis. Se-

ptem autem isti operationum gradus sunt:

Calcinatio
Digestio
Fermentatio
Distillatio
Circulatio
Sublimatio
Fixatio.

De quorum omnium utilitatibus hîc maximoperè à nobis differi nihil attinet, cum eæ in hoc opere passim sint manifestandæ, & aperiendæ.

1. 2. An Medicum deceat φαρμακοποιῶν?

Sunt, qui interesse *Reip.* velint, Medicum à *Pharmacopæo* ita distingui, ut unus prescribat, alter operetur, quia nisi essent distincti artifices, posset uterque, quando luber agrum impune occidere, possent singuli fel pro melle, venenum pro remedio propinare. Item, Operationem *Pharmacopæis* relinquendâ esse, ceu indignam *Medici* majestate, cuius est prescribere non operari.

3. Antiquitas, contraria prorsus nos docet, nec usque adeo desides ^{1. Antiqui-} Medicos facit, ut omni labore illos liberet.

Hippocrates ipse eorum faciem conspuisset, qui præparatorum suorum remediorum scientiam illi detraxissent, quorum utique veteres tam vigiles fuerunt custodes, ut ea nequaquam publica facerent omnibus, sed magna cautione sibi asservarent, & filiis ac nepotibus seriatim tandem committerent, ac per manus traderent.

rent. Quod adhuc nostro seculo, in quibusdam familiis, inter Danos atq; alibi observari videmus, ubi nullæ familiæ hoc à parentibus longo ordine traditum habent, ut morsum canis rabidi curationem calleant: aliæ epilepticum affectum sanent: aliæ fracturas ac luxationes reponant, atque id genus affectiones privatim curent.

Celsus Latinorum omnium Medicorum facile princeps, atque altera Hippocratis summa in præfatione sui libri scribebat ut *Hippocrates* sui seculi lumen (quod divina eius scripta ubique testantur) inter primos fuerit, qui Medicinam à Sipientia vel Philosophiæ studio distinxerit, quam ante ipsum *Pythagoras*, *Empedocles* & *Democritus* (ipsius Hippocratis Præceptor) tanquam Philosophi professi erant.

Hippocratem sequuti sunt, (ut refert idem *Celsus*) *Diocles*, *Carestius*, *Praxagoras*, *Chrysippus*: deinde *Herophylus* & *Erasistratus*, qui tam varie medicinam exercuerunt, ut ab eo tempore illa in *Diateticam*, *Pharmaceuticam* & *Chirurgicam* divisa sit, nec tamen illi singularum suarum sectarum duces ac præclari Medici, seorsim vel *Pharmacopæorum*, vel *Chirurgorum*, vel *Diateticorum* nomen aut titulum assumebant, sed *Medicorum*, qui in officiis trium illarum partium sedulo versabantur, et si *Diatetici Medici* primum locum obtinebant, quod potissimum rerum naturalium scientiæ incumbere, citra quam inutilam ac imperfectam medicinam judicabant, quosta-

men ut nec ceteros pudebat aut tædebat, pharmacis manus intingere, quorum delicatuli multi ne oculis quidem præparationem intueri audeant, aut dignentur.

Dioclem & alios illius seculi Medicos sequutus est *Serapio*, qui privatam *Empiricorum sectam* instituit, se ipsum *Empirici* nomine insigniens, evidentium causarum & experimentorum fundamento innitens. Quæ quidem secta non paucos habuit discipulos, nec infimæ notæ homines. At eam amplexi sunt *Apollonius*, *Glaucius*, *Heracitus*, *Tarentinus*, ac alii complures. Qui quidem insignes Medici omnes non abhorrebant à remediorum præparationibus & eorum administrationibus, prout ex illorum formulis, apud Græcos auctores passim descriptis, colligere licet, ipsorum nominibus insignitis. Quin illis parandis & exhibendis summa cura ipsimet invigilabant: eaq; experientia probata ali nemini, quam suis in manu tradebant, aut mutuo sibi impertiebantur, nec nisi multis precibus exoptulata: adde etiam illorum quam plurimos sic sibi solis ea a se servasse, ut non nisi post obitum suum, copiam ulli fieri religiose vetuerint: ne dum ea Pharmacopæis publice evulgarint, aut illorum præparandorum aut exhibendorum curam eis commiserint. Nunquid igitur operatio Pharmacopæis relinquenda erit, indigna Medici Majestate, cuius est præscribere non operari.

Sicci-ne personata Medicorum Majestate & fallaci pompa morbi flagabuntur? Quid si rus istiusmodi

Ee farina

2. Necessitas si desiciat Pharmacop.

farinæ Medici ad invifendos ægros accerfantur, ut sæpe fit, ubi defiderantur *Pharmacopœi & Chirurghi*, ibique morbus vigeat, nec ullas patiatur inducias, sed promptum auxilium expectat? Quid isthic agat medica majestas venerabilis Doctoris? An illum factum morbis reformidet, à quo iugulari ægrum necesse fit, silente sic turpiter Medico? Meretur ne ignarus iste medici celebris nomen? Quis tibi Censor tuæ professionis homo hoc concedat? quin potius, quis te non laceffat & jure criminetur, qui videat talia verba ore tuo excidisse? Nunquid is, qui venam opportune fecare, & apte apostema aperire, ulcus aut vulnus tractare, chirurgique officio, cum urget necessitas, defungi novit, aliasque id genus operationes exercere; quique & medicamentorum præparaciones callet, eaque semper parata ac experientia tuta in promptu habet, & secum circumfert, verius celebris Medicus dicatur & agnoscat? An majestas & pompa, hellenismus & latinismus medici nomine tenus, non re (ut qui & morborum curandorum rationem ignorat, & remedium vim ac præparacionem) Medicum reddet aliquem, qui præcipuis aliis dotibus, & veluti medicinæ anima, quæ in apposite, cito & tuto curando posita est, careat & plane sit destitutus? Nunquid forma facit id, quod res est, non simulachrum adumbratum rei?

Si medicamenta varianda. Quid igitur agant Medici, quorum non est operari, ubi pro regionis, locorum, personarum, affectuum ra-

tionem varianda sunt medicamenta, eorum præparaciones, concinnaciones, formæ: ut pro circumstantiarum conditione auxilia mutantur & convenienti forma ac grata ægris exhibeantur? Quæ quidem observaciones, non nisi longo usu ac operationum experientia comparatæ, quum in istis Pseudomedicis desiderentur, quid ab illis expectetur aut sperandum sit? Faceffat igitur fastuosa ista Majestas, nec non *κετολογικη* Censoris, cum ad rem nihil, quam ad aucupandos loculos faciunt. Sic enim sentiebat *Celsus*, quum scribebat, ingenium & facundiam vincere, morbos autem non eloquentia sed remediis curari. Quæ si quis elinguis usu discretæ bene norit, hunc aliquanto majorem Medicum futurum, quam si sine usu linguam suam excoluerit. Idem alibi dicit, verum esse ad ipsam curandiracionem, nihil plus conferre quam experientiam. Quæ quidem experientia non levi aliqua industria, aut ex sedetaria arte, sed perpetuis vigiliis, assidua operatione prudentiq; observatione, inter arma, Xenodochia & peregrinationes longinquas, ad colloquia cum variis Doctoribus ac præclaris viris ineunda, susceptas, comparatur.

Scribonius Largus in suo de Compositione Medicamentorum libro, Cajo Julio Calisto dicato, sic loquitur: Inter maximos quondam habitus Medicos Herophilus Caii Iuli Caliste fertur dixisse medicamenta divinum munus esse, & id quidem non sine ratione, ut mea fert opinio. Prorsus enim quod tactus divinus efficere potest, id præstant medicamenta, usu experientiaq; comprobata. Animadvertimus

vertimus itaq; sepe inter deliberationes, contentionesq; Medicorum autoritate præcellentium, dum quæreretur, quidnam faciendum, aut quæ ratione succurrendum esset ægro, quosdam humiles quidem, & alioqui ignotos, usu vero peritiores, & (quod fateri pudet) longe summos à disciplina medicinæ, ac ne affines quidem eius professiones medicamento effficaci dato, prorinus velut præsentium, ne omni dolore periculoq; liberassè ægrum. Quamobrem spernendi sunt, qui Medicinam spoliare tentant usu medicamentorum, non à medendo, sed à potentia effectuque medicamentorum ita appellatam: probandi autem qui omnimodo succurrere periclitantibus student. Ego certe aliquoties magnum scientia titulum consecutus sum ex usu prospere datorum medicamentorum: Multosque ex eadem causa non mediocrem gloriam tulisse memini. Est enim hæc pars Medicinæ, ut maximè necessaria, ita certè antiquissima, & ob hæc primùm celebrata ac illustrata.

Paulò post autem, ubi declarasset ex quorundam testimonio, Asclepiadem non usque adeò firmam remediis, à sola diæretica medendi ratione petitis, fidem habuisse, ut prorfus quæ à Pharmacia impertiri possunt aspernaretur, hæc quæ sequuntur adjicit de ipso Asclepiade, in libro *de Agri cultura* inscripto, id est, præparationum, ubi contendit ultimæ fortis esse Medicum, seu indignum Professione Medicinæ, qui non ad singula quæque vitia binas ternasque compositiones, & expertas prorinus paratas habeat.

En quæ ab ipso Asclepiade & Scribonio Largo nostri censoris Majestati

in faciem exspuuntur, ut qui Medici nomine prorfus indignum judicet eum, qui omnium operationum ad Medicinam facientium prorfus expertus ac imperitus sit: Qui si insolentius in sui defensionem prioris suæ tam præclaræ sententiæ clypeum opponat, quæ fert Interesse Reipub. Medicum à Pharmacopæo ita distingui, ut unus præscribat, alter operetur: quia nisi essent distincti artifices, posset uterque quando lubet, ægrum impunè occidere, possent singuli se pro melle, venenum pro remedio propinare. Quid aliud, quàm omnium Medicorum & Pharmacopæorum iras in se exactuat, quos tam improbæ fidei notat, ut, si seorsim oprentur ac medicentur, non saluti ægrotantium restituentur, sed morti accelerandæ, de industria studeant? Quis huiusmodi calcipodiatorem suo calceo alios calcantem ferat? Nunquid omnis Medicus famæ suæ integræ ac sinceræ conscientiæ studiosus in capillitium hominis inolet, ut oculos etiam eruat? Satis Argumenti Censor toti Academiæ Medicæ suggestit, ut in ipsum omnibus nervis insurgat, qui tam iniqua de Medicis & Medicina (sanandi non nocendi scientia) non comminisci modò, sed publicè etiam promulgare ausus est: quasi verò non potuerit cogitare, etsi præscribit salubria Medicus, posse à Pharmacopæo in perniciem ægri adulterari, si malæ mentis homo est, & Medicus procul absuerit. Quasi verò longè nobilior & verior ratio distinctionis utriusque officii afferri non potuerit, ut nempe rebus præparandis ac peragendis

Pharmacopœus adesset, & levaret tanquam ministræ dædia & molestias Medici, qui tot discerpi occupationibus nequit, ut simul multos ægros invisat, & illis sua remedia paret. Quibus officii unus Medicus par & satis esse non potest. Quis ausit animo concipere, Medicos usque ad eum esse sceleratos, ut ad necandum potius, quam sanandum, Medicinæ incumbant? Nunquid lanius, & magis Christianum, ex regula charitatis fuerit, eos judicare, artem suam magnis laboribus & sumptibus didicisse, ut humanæ Reip. profint, cum omnes alii artifices eò suas artes candidè referant?

Idcirco dicebat idem Scribonius eadem epistola: *Nec hostibus quidem malum medicamentum dabit: Sed persequetur eos, cum res postulaverit, ut miles, & civis bonus omnimodè, quia Medicina non fortuna neque per foris homines æstimat, verum æqualiter omnibus implorantibus auxilia sua opitulaturum se pollicetur, nullique unquam nocituram profiteretur.*

Hippocrates Conditor nostræ Professionis initia disciplinæ à Iurejurando inchoavit: quo sancitum est, ne prægnanti quidem medicamentum, quo conceptus protrudi possit aut detur aut demonstratur à quoquam Medico, longè præformans animos discitentium ad humanitatem.

Tantum igitur abest censor, ut operandi peritia Medicos spolies, & ad Pharmacopœos medicamentorum præparationes, tanquam Medico indignas transferas, ut contra ad pecudes ille sit ablegandus, ne dum illustri Medicis titulo insigniendus, qui medi-

cinam jactat, cuius usum in auxilium ægrotantium nescit, & omnis re-medii, operationis. ac præparationis est ignarus.

Longè aliter res se habeat antiquorum Medicorum seculis, quos operationes suas (ne dum ut eas majestate & nomine suo indignas putarent, ut *Reges nomina medicamentis suis imponerunt.*) tantifecisse constat, ut celeberrimi quoque Medici, nec non Reges ac Principes medicinæ studiosissimi, præparationes, operationes ac compositiones medicamentorum, quas suis manibus ipsi elaborabant, nominibus suis tanquam à se profectas, insigniri voluerint, adhucque nomen retinuerint, quibus in dies ipsi utimur. Cuius rei fidem faciunt tot remedia, celeberrimis totius antiquitatis Medicis attributa, tanquam eorum authoribus, inventoribus ac artificibus, Hippocrati nempe Chryssippo, Herophilo, Asclepiadi, Serapioni, Apollonio, Glaucio, Heraclidi Tarentino aliisque compluribus, quibus non tantum illa, quæ diximus, sed infinite compositiones, tanquam eorum genituræ acceptæ ferendæ sunt, ut diversæ illæ Hierarum species, quæ Antiocho, Galeno, Archigeni, Tralliano, Longadio, Iusto, Constantino adscribuntur, quod ex eorum officinis profectæ sint, quemadmodum Mithridatarum à Mithridate, Theriaca Andromachi ab Andromacho, Athanasia Adriani ab Adriano, Philonium à Philone, Elect. Iustinum à Iustiniano, & id genus infinita alia ab aliis excogitata & elaborata sunt: qualia sunt etiam Recentiorum auxilia ac compositiones, ut ex eorum nomine

nomine cognita & nobis usitata, à *Mesue, Nicolao Myrepsō* aliisque descripta, quarum inventio & administratio *Græcis, Arabibus & Latinis* arrogatur, ut ex eorum scriptis videre est: quarum tamen cognitio non nisi multo post illorum obitum prædiit in publicum.

Sed videamus, quid *Scribonius Largus* seorsim de *Hiera Pachij* magni nominis Medici scribat, qui Romæ temporibus *Fyberij* floruit; qui quidem *Scribonius 23. cap. de Compos. medicamen. libri*, breviter tractans ac differens de *Hiera Pachij*, admirandisque ejus effectis, in cura variorum ac gravissimorum affectuum, quos ordine enumerat, ac eodem capite describit, sic loquitur; *Fecit* (inquit de *Pachio* scribens) *magnos quæstus ex ea, propter crebras successus in vitis difficillimis. Sed ne hic quidem ulli, dum viveret, compositionem dedit. Post mortem autem ejus, Tyberio Casari per libellum scriptum ad eum, in publicis bibliothecis recondita, venit in manus nostras, quam antea nullo modo extrahere potuimus, quam vis omnia fecerimus, ut sciremus quæ esset. Ipse enim inclusus componebat, nec ulli suorum committebat. Plura enim quam recipit ipse contundi jubebat fragmenta, fallendi suos causa, hanc postea nos scivimus: quæ (ut sane in libello ipse fatetur) non à se inventa, sed usu exactiore comprobata data perficeret.*

Addamus & quod idem *Scribonius* de remedio quodam in colicum affectum scribit, à *Cassio Medico*, quodque de plerisque aliis auxiliis refert, unde videre liceat ab antiquis Medicis ce-

leberrimis, sua propria manu remedia parari, nec aliorum præparatorum commissam fuisse curam, quod pretiosissima, & tanquam singularia arcana haberent, & sibi solis afferuerent. Qui si hodie viverent, scilicet tam gravi illi nostri Censoris sententiæ suffragarentur, ac subscriberent: quam imperiose sic tonat magister noster: *Attamen operatio Pharmacopæis relinquenda erit, indigna Medici Majestate, cujus est præscribere, non operari.*

Ergo quis te ferat ita inconsulto in præceptores tuos injurium? Quos constat ita parandis remedijs, hoc est, *Pharmacopææ*, insudasse, ut suis manibus operationes ejusmodi attrectarēt & versarent, ægris ipsimet Doctores auxilia exhiberent. & si quæ arcana medica callebant, sibi solis ea afferuerent, vel ita alijs impertiebantur, ut non nisi sagacissimo *Oedipo* enucleatorum fas esset suis involucris expedire. Habueruntne *Hippocrates & Galenus* distinctos *Pharmacopæos*? aut, cum ipsimet ministeria ista obirent, putarunt ne sibi dedecori verti, aut, ut tu delicatulus censes, de majestate sua & reverentia detrahi? Proh vanitatem, cujus vitia quam plurima ignoras. Quam turpe est Medico, sibi Doctoris titulum arrogare, & materiam, qua uti debet, modumque illius parandæ ac administrandæ ignorare, patique se à ministris suis superari? An ignoras, experientiam rerum esse magistrum?

Ergo *Pharmacopæus* eam callens.

Magister erit, tu verò bru-

ta statua cathedræ af-

figeris.

Ecce 3,

CAP.

C A P. II.

De medicamentis in genere.

Objectum Pharmacopœæ est Medicamentum.

Quid medicamentum Galeno.

Medicamentum Galeno, & omnibus Dogmaticis medicis, est id omne quod naturam nostram immutare, & quocunque licet modo vincere potest.

Hoc autem vel simpliciter tale est, vel secundum quid.

Simpliciter tale purè medicamentum dicitur, quod verè & semper cum definitione modo allatâ adequatur & convertitur.

Secundum quid medicamentum, licet non ita propriè, dicere possumus, omne id, quod cum alimenti natura quovis modo, vel aliqua sui parte participat. Ejusmodi appellantur medicamenta alimentosa, & alimenta medicamentosa, (absit Medicis terminis novitatis invidia) de quibus aliàs, quæ etiam si lubet, commodè huc referri possunt.

Medicamento velut è diametro est oppositum alimentum: illud enim imminuat, hoc simile fit. Mutare & assimilare sunt contraria. Ergo & illa quæ hoc efficiunt. Iam verò medicamentum de utroque intermedio, hoc est, de medicamento alimentoso, & alimento medicamentofo recedit, atque participat, sic etiam & alimentum. Sed id ea lege atque conditione, ut medicamentum ad finem sit medicamentum alimentosum; alimento alimentum medicamentofo, cujus rei ratio infra dicitur.

Differentia inter medicamentum & alimentum.

De medicamento hoc opere propositum est agere, sive propriè, sive impropriè sumpto, non autem de alimento. Placuit tamen hæc in tractationis limine ita distinguere, juxta illud accuratum in Tropicis Aristotelis decretum, contemplatio differentiarum utilis est, & ad inductivas rationes, & ad syllogismos & ad definitionum assignationem, & ad claritatem secundum eam rem faciendam.

Iam verò omne medicamentum, aut simplex est, aut compositum.

Simplex appellantur medici, non tantum id, quod purè & simpliciter tale est, cujusmodi ignis purus, aqua impermixta, aut tale quid aliud; & in Spagyrica, sal, sulphur, & mercurius: sed quod ad composita collatum, tale esse videtur respectu eius, quod magis compositum est: ut verius, simplicius dicas, quam absolute simplex.

Compositum autem est omne id, quod ex simplicibus prædictis concinnatum est.

Utriusque exempla hæc sunt:

Simplicia ex mineralibus sunt, metalla, succi, lapides: ex vegetabilibus, stirpes omnes, earumque partes, radix, lignum, cortex, folia, flores, fructus, semina, juli, excrementa, resina, gummi, herbarum succi, denique quicquid à stirpibus quocunque tandem modo procedit.

Ex animalibus sunt, vel integra, vel partes Integra sunt scinci seu aselli, lumbrici, scorpiones, cantharides, & liaque plurima: Partes eorum sunt adiposus, cornua, ossa diversa, pili, sanguis, pulmo-

pulmones, ventriculi, lienes, uteri, jecinora, excrementa, &c.

Hæc, inquam, omnia naturalia simplicia in officinis appellantur, quæ nullam adhuc præparationem sunt experta. Sunt namque & alia etiamnum in Pharmacopœorum officinis dicta simplicia, non tamen à natura sed arte parata, ut aquæ stillatitiæ simplices, olea simplicia, syrupi simplices, & his similia, quæ collatione cum magis cõpositis ejusdem formæ medicamentis talia dicuntur, viceque versa, composita dici merentur. Horum omnium cognitio exacta, medico Dogmatico non tantum utilis est, sed etiam necessaria, vel ipso Galeno Dogmaticorum medicorum omnium coryphæo multis in locis illud attestante. [com. 3. in aph. I. lect. 5. & 6 Epid.] Idem Galenus hanc methodum medicamenta præparandi, atque componendi fusæ ac doctè tradidit in suo opere de compositione medicamentorum secundum genera.

Medicamentorum materia, unde sumenda, & quibus modis in medicum usum aptanda sit.

Porro medicamentorum omnium tum simplicium, tum compositorum materia, vel ex mineralium, vel ex vegetabilium, vel denique ex animalium familia depromitur, ut jam dictum est.

Quorum omnium perfecta cognitio consistit, in delectu, præparatione, mixtione, compositione, quantitate, proportione, atque forma; & præterea in omnium tam simplicium, quam compositorum administratione, atque usu legitimo.

Electio ex arte fit, indicatione sumpta à substantia medicamenti, vel ut nuperi quidam profundius philosophantes

voluerunt, à totius substantia proprietate, à qualitatibus, omnis generis, earumque gradibus, primis, secundis, tertiis, quartis, horumque latitudinibus: à quantitate, numero, figura, situ, loco: & postremo à tempore tum durationis, tum collectionis, quæ omnia brevitate causa fusiùs hic non exponemus. Sed de his consulendi sunt veteres, ut Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Meues, & alij, qui de medicamentorum præparandorum ratione scripserunt:

Præparationem verò, mixtionem, compositionem, quantitatem, seu dosim, proportionem atque formam nos in progressu docebimus.

C A P. III.

De causis compositionis medicamentorum secundum doctrinam Dogmaticorum.

NON avaritiæ, aut hominum voluptatis inventum est compositio medicamentorum; uti Plinius clamat, & more suo, haud semel tragicè, tanquam officinarum commenta perstringit; Sed eorum qui dogmaticam medicinam tuentur, atque sectantur (quam suo loco, suo tempore, sua occasione ritè cum spagyrica contemptam, probatissimam & nobilissimam censemus) summo consilio, summa prudentia, summaque tam necessitate, quam utilitate adinventam atque introductam. Nam ipsa met morborum vel simplicium, vel compositotum naturæ, qualitatesque contrariæ, & variæ citra eas intentiones:

(pro)

(pro varietate causarum, symptomatum, partium affectarum, natura egrotantium, conditioneque eorundem, pro etatis vigore, consuetudine : addam & illud si iubet, pro voluptate, & placito eorundem) medicamentorum compositioni ansam præbuerunt rationemque suppeditarunt.

Sed ut liberè fateamur, quod resest:

Compositionis medicamentorum, præcipua causa fuit, & esse debet, ut commodiùs, citiùs, atque jucundiùs morborum curatio procedat: juxtà illud, quod in votis habuit summus medicorum dictator:

Citò, tutò, jucundè.

At etiamnum urgentior causa fuit.

1. *Causa morbi.*

Ut diligentius, & quo fieri potuit maximè circumspecto artificio respicerent ad impugnationem cause morbificæ: nimirum ut adhuc influentem materiam repellent, nascentem prohiberent, crudam coquerent, crassam inciderent, atque attenuarent, infractam liberarent, extirparentque, ut eleganter hanc rem explicat Galenus cap. 5. lib. 1. de comp. med. secundum genera.

Interim dum hæc omnia fiunt ad partium situm, naturam, robur vel debilitatem, respicere par fuit.

2. *Partis affectæ.*

Hæc, inquam, omnia occasionem & necessitatem quoque pepererunt compositionis diversorum medicamentorum Sunt & plurimæ aliæ causæ, quæ hanc medicamentorum mixtionem introducere medicos Dogmaticos coegerunt. Nam ut omittam

alias plurimas, quid non suadere videbatur ad hoc institutum partium affectarum diversitas, distinctaque conditio, ac interdum etiam contraria? Quid, inquam, antiquos compulit, ut sua *πρόλογος* pararent atq; concinnarent? quæ sanè ab ipsomet Galeno laudantur, & commendantur, ca. 7. secundum locos & ca. 1. de compos. med. secundum genera.

Enim verò partis affectæ præstantia eandem medicamentorum compositionem iure optimo sibi vindicavit.

Hæc ratio, hoc judicium, ista denique necessitas (quam secundum quid, & propter melius vocant philosophi) suasit, & quali coëgit eos, & affectibus, vel ventriculi, vel hepatis accommodatis medicamentis perpetuò resolventibus, aut aperientibus, roborantia, & modicè adstringentia conjungerent. Hoc sanè ipsomet præcipit Galenus, ut passim, sic potissimum lib. 1. de compositione med. sec. loc. ca. 8. & ca. 15. l. 13. meth. med. & cap. 95. artis parua.

Sic medicamenta etiam sapissimè miscentur, quæ proprietate quadam specificæ partes respicientes, aliorum vires ad affectas partes ferant.

Sic in medicamentis, quibus in affectibus capitis utimur, cephalica admiscemus, ut & in remediis, quæ cordis, ventriculi, hepatis, lienis, & uteri affectibus conducunt, cardiaca, stomachica, hepatica, splenica, hysterica admiscentur, ut ex Galeno lib. de comp. med. sec. gen. ca. 1. intelligere licet.

Præterea miscentur quoque medicamenta, quando simplicia propter viam habilitatam.

• *crasitiam, aliamve quandam ob causam ad partem affectam internam non pervenire, aut certè vix & agrè pertingere possunt.*

Idcirco parant sua oxycrata : & metallicis tritis acetum admisceri jubet ipsemet Galenus [c. 1. lib. 8. de comp. med. sec. gen.] quo nimirum facilius ad intima usque penetrare possiat.

Sed & huic mixtioni simplicium studere, ipsa quoque necessitas compulit Dogmaticos.

Aliena facultas.

Nam cum perciperent plurimum medicamenti simplicibus, maximè verò purgantibus inesse aliquam malignitatè, coacti sùt multa addere, quæ eam corrigerent, aut saltem infringere, & palato atque naribus gratiam aliquam commendarent, atque in grati saporis, ac nauseabundi molestiam vel reprimerent, vel certè quodammodo obfuscarent [Gal. teste cap. 3. l. 8. secund. loc. & com. in aph. 1. l. 2. & de rat. vict. in acutis.]

Durabilitas necessaria.

Et quoniam medicamenta non præparantur solum in rem præsentem, sed etiam in usus futuros, nempe ut quovis tempore, & quavis occasione sint in promptu: idèd, ut & multis aliis de causis reservare ea pharmacopœi consueverunt: idque etiam ex summi dictatoris consilio [lib. de decenti ornatu.]

Quare ne putredinem contrahant, suis compositionibus ea admiscant, quæ humiditatem excrementitiam, putredinis authorem, exsiccent, & absumant: ut sic integra ad plusculos non solum menses sed & annos, viribusque valentibus conservari possint. Qua de causa mel, saccharum, sal,

Tom. II.

& his alia similia commiscenda censent.

Porro si quis alias compositionis medicamentorem causas, & quæ ad legitimam medicamentorum mixtionem comparandam requirantur, exactius scire velit, consulat Mesuem in principio Theorematis secundi. Exactè etiam legat Galenum in locis citatis, ut illius hac de re mentem consequatur. Cujus tamen fundamenta & institutum, paucis etiam hoc loco libet delineare.

Causa cõp. Galeni.

Galenus itaque postquam morbos ex intemperie simplici & nuda subortos, & cum materiæ affluxu introduxisset, symptomatum manifestis injuriis animum adhibens, humorumque vitia, ex quibus morbi derivantur, in ipsorum copia, asperitate, visciditate, crasitie, mollicie, cruditate, collocasset, istis adversa opponenda esse remedia ex lege contrariorum censuit. Itaque alteratis & intemperatis, calida, frigida, humida, sicca: caularum vitiiis expurgantia, attenuantia, incidentia, relaxantia, constringentia, concoquentia, & his similia opponenda esse decrevit. Saporum proinde beneficio, & applicatione (unde indicatio illa à juvantibus & lædentibus) partim etiam priscorum experientiam, partim propriam industriam, aut etiam empyricorum, partim analogica quadam ratione, atque cõjectura ad ejusmodi virium atque facultatum cognitionem pervenit.

Iam verò postquam idem Gal. Quid Galeni. (quæ erat summâ industriâ atque ingenio præditus)prehendisset in unâ *num moris ad*

Ff

simpli-

medicamē- simplicique substantiâ interdum dif-
torum com- similes, & contrarias inesse proprieta-
positionem. tes, hinc correctione atque retusione
 alterutrius obfistendum esse iudicavit :
 (quamvis contrarias illas qualitates
 leuiuscule tantum, & velut per tran-
 sennam solummodò attingit :) hoc
 autem aliter fieri non posse putavit,
 quàm admittione alterius alicujus, vel
 unius, vel plurium.

Rursus quia in medicamentis
 simplicibus vel pauca, vel nimia inerant
 vis agendi, aut odores & sapes erant
 ingrati, aut facultates contrariæ, om-
 nia obstacula hæc sustulit mixtione
 & compositione jam à nobis comme-
 morata. Itemque violentis remediis
 proprias & anodynas correctiones at-
 tulit: venenatis & malignis confortan-
 tia & cordialia adjunxit: ingratiæque
 remediorum amaritudinem cū mellis,
 & sacchari fœcunditate ab Arabibus
 deprompta, in quandam dulcedinem,
 sed ut ingenuè fatear, plerisque nau-
 scabundam transformavit.

Atque hæc sunt cause, & potissima
 rationes dogmaticorum, cur sua medica-
 menta miscerent, cur tot compositiones
 suis Pharmacopœis parandas, & tot pyxi-
 des, phialas, scatulas, atque ollas medici-
 nis refertas ad usum reservandas præcipe-
 rent: quibus non tantum se adductos vo-
 lunt, sed omnes reliquos, qui medicinam
 profitentur, empiricos appellantes illos,
 atque ignaros, qui hisce non tanquam
 delphicis quibusdam præceptionibus confi-
 dunt. At mehercule, ut non usque quaque
 improbo ordinem, talem in ordine præ-
 scriptum, ita tyrannidem inconsideratam
 omnino abdicandam censeo, Toleranda.

sanè esset vel illa, si non ut habet *ad d. 7. 10.*
 ut plurimum, aliud in scripto aliud in
 pyxide, reperiretur.

C A P. IV.

Ordo & classis omnium medica-
mentorum vel arte vel
ratione composito-
rum.

CONsuetum est hodie officinis, &
 quasi in legem abiit, pharmaco-
 pœorumque hodie præcipuam cu-
 ram, summumque studium esse no-
 vimus, ut ad omnis generis affectus
 peculiaris sibi remedia parent, eaque
 in officinis, ceu thesauros quosdam,
 in usum dogmaticorum medicorum
 adservent. Nimirum ut felici ope-
 ris successu, id postulante necessitate
 in promptu statim habeant, quo artis
 nominisque sui dignitatem & gloriam
 augeant, atque tueantur. Veteres *Veteres non*
 quidem, in domo sua conficienda *publicè in*
 curabant remedia, quibus in casu *officinis, sed*
 præcipiti usuri essent, vel etiam ex tē- *domi pri-*
 pore, si morbus daret inducias. At *vatim sua*
 hodie, quia separata habetur ferè *medicamē-*
 pharmacopœa à medicinâ, hæcque à *ta præpa-*
 liberali disciplinâ, non mirum si de- *rabant.*
 sciverit (excuserent, quæso, modesti &
 prudentis ingenij viri) ferè in mecha-
 nicam: quod pharmacopœorum in-
 scitiæ tribuendum est, qui nullo judi-
 cio consilioque medicorum docto-
 rum directi, sua parant medicamenta.
 Sed aliter est melius multò ab iis, qui
 reipta veri sunt pharmacopœi, qui que
 nihil nisi ex arte & præceptorum au-
 thoritate & imperio ducti agunt, talia
 parari solent.

*Catalogus medicamentorum, quæ
hoc libro continentur.*

Aquæ
Decocta
Vina
Acera
Oxymelita
Hydromelita
Syrupi
Purgantia. s. Electuaria
Pilula
Pulveres purgantes
Vomitoria
Clysteres, ac olea purgatoria.
Caputpurgia }
Nasalia }
Apophlegmatismi }
Eclegmata }
Confectiones aromatica, seu
species roborantes.
Tabellæ
Trochisci
Condita }
Opiata }
Conserva }
Antidot. liquid. card. & robo.
Antidot. alexiter.
Antidot. opiat. seu Hipnot.
Extracta
Essentia
Magisteria
Arcana
Liquores Sulphurei
Sales.

Destillatio
Maceratio
Decoctio
Infusio
Expressio
Pulverisatio
Trituratio
Mixtio
Conservatio, & similes.

Quæ omnia meræ sunt operationes
à pharmacopœi industriâ dependen-
tes.

De his omnibus & singulis ordine
sumus acturi, præparationumque
modos consuetos, & non consuetos,
sed tamen ad artis præscriptum con-
venientes tradituri.

Nunc autem, prout ordo ac
methodus nostra postulat, ordiemur
ab operationibus vulgarioribus, & a-
pud ipsosmet pharmacopœos com-
munibus, initium sumentes à destilla-
tione: ex cujus reformatione, beni-
gnus lector, summam tuam jucundita-
tem, tum utilitatem percipiet.

C A P. V.

*De aquis destillatis, & de destil-
latione in genere.*

POSTerior ferè ætas aquis stillatitiis
maximè incumbit, ut eas parandi
ars hodiè mulierum veriùs esse videat-
tur, quàm medicorum. Ergo metho-
do, & ordini nostro incepto insi-
stentes, trademus prius methodum
destillandi, hinc in quo delinquant, &
peccent in earundem præparatione, &
qua arte atq; industria parari debeant

Operatio-
nes vulga-
res pharma-
copœorum,
At in nonnullis istis formulis præ-
parandis variæ operationes inserviunt,
nempe,

Ff 2 aquæ

aquæ stillatitiæ, clarè & veraciter docebimus. Tertia quæ & quales hodie habeantur in officinis aquæ destillatæ usitatiores, recensēbimus. Tandem plures pulcherrimarum, utilissimarumque aquarum tam simplicium quàm compositarum longâ experimentiâ atque industriâ, multorumque ægrotantium cum salute atque solatio conquistatarum, & in usum translatarum, descriptiones & præparationes aliquot proponemus: sicque caput hoc de aquis paratis finiemus.

Destillatio quid.

Destillatio, de qua hic orationem instituimus, est liquoris aquei seu partis humidioris in halitus à calore extenuatio, atque elevatio, & ob frigiditatem aeris in aquam conversio. Vel est puræ, & liquidæ substantiæ à dispositis ad hæc corporibus extractio per calorem.

Arabes.

Arabes, & qui eos secuti sunt complures nonnunquam appellarunt *sublimationem* latiori nomine, quia in sublime vapores feruntur, sed spagiricis haud satis proprio. Nam alius gradus est à *destillatione* diversus, *sublimatio*, in qua in altum vapores à rebus siccis attolluntur, sed non ut in aquam degenerent: Verum ut sicciore puriores, splendidioresque fiant, adhæreantque ad vasis latera & operculum. Neque enim, quod ad sublimationem propriè dictam pertinet, rostrato pilæ opus est, nisi sit colligendi aquam animus, quæ exundabit. Itaque, ut ex rebus terrestribus partes puriores separentur, sublimantur sulphura volatilia, & sales volatiles. Cunde-

stillatio contra in aquam fluentem, seu liquorem eas adducat, ex definitione destillationis facilè patet, quænam sint ea, quæ distillari possint. Cùm enim *destillatio nihil sit aliud, quam liquoris aquei, seu rei humidioris in vapores extenuatio, & in aquam conversio*: satis inde constat ea tantùm distillari posse, quæ & humiditatem in se continent & halitus emittunt, qui rursus in liquorem fluentem cogi possint.

Peripathetica Philosophia princeps 2. *Peripateticus*
Architectus Aristoteles constituit discrimen inter ea, quæ exhalant, & quæ evaporant. Nam exhalant, inquit, quæ à calido comburente fumum emittunt, in quo siccæ & humanæ partes ita conjunctæ sunt, ut non tanquam duo, sed ut unum calido subiiciantur, & divelli una pars ab alterâ non queat. Quamobrem hujusmodi fumus, neque in aëre, neque in spiritu vertitur, cùm distrahatur, dissipeturque, sed magis inficit, quod in fumo lignorum videtur: qui, ut docet *Albertus magnus*, ob siccum terreum adustum atro inficit colore, qui adhæret propter humidum, quod tamen cum exiguum sit, non continuus est, & durus apparet, nisi ab unctioso educatur. Tum enim nidorem appellant, quem admodum è *Difer. inter pingue & unctuosum*
 pingui, fuliginem; ut ex resinis fere omnibus fit fuligo. *Et inter illa quæ distillant Aristoteles*
 Quid verò inter sit inter pingue & unctuosum *quæ distillant*
Arystoteles insinuat. Nam picem, ceram, thus, & cetera possunt, quæcumque picem habent, pingua vocantur: *vel non possunt.*
 Oleum autem, & quæcumque oleosa sunt,

sunt, vinctuosa. Videtur itaque ex his, quæ *Aristoteles* prodidit colligi posse, ligna, ossa, oleum, ceram, thus, & huiusmodi destillari non posse, cum horum fumi non madescant ex ipsius sententiâ: sed in aërem extenuentur, nec possint in aquam cogi. Oleum enim ex sententiâ *Aristotelis*, non incrassatur, neque elixatur, quia non est vaporabile, sed exhalabile: Ad hæc cum idem dicat mirram, thus, & cætera, quæ lachrymæ appellantur, terrea esse: quæ autem talia sint non exhalare, cum nequaquam liquantur. Quapropter frustra eorum instituetur, aut suscipietur destillatio. Satis etiam perspicuè idem *Aristoteles* asserit mel, lac, oleum, salem, nitrum & sanguinem in igne non evaporari, sed crassiora reddi: causamque adferens, ait, idè id evenire, quod mel sit naturæ terreæ: & alibi, inquit oleum esse aëreæ atque terreæ, lac aëreæ & aqueæ, & sanguinem (præsertim fibrosum) aqueæ & terreæ, sed magis terreæ, sal, nitrumque eiusdem naturæ, quare incrassari igne non evaporari.

3. *Hermesticorum Philosophia Hermetica*, ipsa experientia rationum victrice stipata. Nam ex prædictis omnibus stillatitii liquores elici possunt, sed per diversos modos, uti norunt id vel *semestres Spagirici*, & nos suis locis exactiùs docebimus. Nec est omittendum etiam, illud *Aristotelis* & præsci illius ævi ætate multa vera fuisse, præsertim quæ de hac dissolutionum ac eliquationum materiâ disputari possunt. Vera, in-

quam, non simpliciter, sed secundum quid: quia eiusmodi operationes Chymicæ istis temporibus nondum innotuerant. Nondum sanè cognitum erat quâ ratione liquores ex salibus elicerentur, quæ vel corporum durissima metalla dissolverent. Non olei ex cerâ conficiendi ratio, non sublimatio corporum fixorum, atque solutio: non coagulatio volatiliùm, atque spirituum. Et ut brevibus rem comprehendam, ad externum, & ordinarium naturæ calorem respexit vir ille, cuius vires, & exactè cognitæ habebat, & quid in unam quamque materiam posset: ita in artificialibus hisce ipsum, aut non exercitatum fuisse aut certè de iis nihil prodidisse, satis constat ex iis, quæ ab illo prodita ad hanc nostram ætatem pervenerunt. Si enim cognitæ habuisset operationes chymicas, non ita scripsisset summus ille vir. Sed ex iis principiis, & fundamentis, quæ posuit ille, Geometricorum more, & rectè, & evidenter, & candidè decrevit.

Et, At, inquires, unius rei unica *Obi.* tantum veritas: At, inquam, veritas non est, nisi in animo percipientis: veritas inquam considerationum, & operum artis, neutiquam verò scientiæ, quæ perpetuè una est, & simplex. At artis veritas etiam variat, pro artificum ingenio, industria, & inventionis modo, pro quorum diversitate effectus sæpè contrarij consequuntur. Ergò *Aristoteles* excusandus est hac ratione, & præterea ei gratia quoque habenda, quod tam vivis, & tanta facilitate comprehensibilibus ac externis

Ff. 3. ratio.

rationibus posteritatem docuerit. Non tamen ita suspiciendus est, ut huic nihil detrahi, nihil demi posse videatur. Nam artes contrarium docent, & ex his potissimum nobilissima illa *Pharmacopœa*, quam artificiosam appellamus, & à spagirica nihil nisi nomine solo, differre existimamus.

Itaque longè aliter, atque diversa ratione de rebus hodie decernendum, statuendumque est, postquam tota quarum, tot liquorum, tot præparationum genera (quod dixerim ipsis priscis si reviviscerent) miracula futura, sunt introducta. Enimvero si vel Hippocrates vel ipse etiam Galenus nunc ad superos revocarentur, summo gaudio utiq; perfunderentur, si viderent artem tanto & tam nobili accessorio ditatam, & manus porrigerent ac gestirent de iis omnibus, quibus ars hodiè aucta est, quæque illis prisco ævo incognita atque inexperta fuerunt. Multa fortè etiam suorum placitorum, præ novis vel ipsimet rejicerent, assueti utique maximi illi viri summique Philosophi, rationi cedere & experientia. Nam patet ex eorum scriptis, quàm in multis sapè hesitent, in aliis fluctuent, propter fundamenti, cui superstruxerunt, imbecillitatem. Quæ tamen eorum adificia penitus diruere, vel quomodocunque quatere, candoris nostrum non est. Quin potius fulciamus ea strenuo ingenii nostri & experientia nisi, ut & constet posteritati nos non fungos esse, sed nostro etiam ingenio præditos fuisse, & mentem nobiliori illo sale conditam habuisse. Quod fiet si majorum scripta non repudiantes novis in-

terim inventis ornemus atque ditemus. Traduntur enim artes veluti per manus, & quisque suam novis inventis adornat, quo quisque altero est ingeniosior, vel magistro etiam in aliquibus superior. Inventis, inquit, facile est addere. Quid tum? Inventoribus gratiam habeamus, & ditatorib. qui nunc sunt aut fuerunt, eandem referamus, nos traque, si quæ sunt, etiam conferamus, ut à grata posteritate benè merendi de omnibus voluntas nostra prædicetur.

Verissimum itaque est, quod sapientum quidam medicorum nostri seculi ait: Creverunt cum ingenis, & ipsa scientia artesq; magna & inestimabilia incrementa sumperunt. Sed ut (quod nostræ ingenuitatis sit atque modestiæ) tueatur quantum licet priscos illos Athlantes, fatebimur vel ultrò, eo calor modo, hoc est, externo, eoq; artificio ignis vulgari, de quo Aristoteles loquitur, & rusticis ac coquis notissimo, dissolvi ea non posse, atque destillari: At posse tamen & dissolvi & separari, in sua principia, ingeniosis machinationibus artificum, in regimine ignis tam interni, quàm externi, nos in hoc, & aliis nostris operibus methodo perfacili docebimus atque declarabimus.

C A P. VI.

De destillationum differentiis.

Destillationis modi diversi sunt pro diversis rationibus, modis atque subjectis, unde diversa destillationis differentia exurgunt,

Prima

Varia de-
stillationis
differentia.
Prima à rebus è quibus humorem ,
vel liquorem elicimus, desumitur. Nam
alio modo mel, alio sulphur, alio vi-
num, alio cera, alio terebinthina,
gummi, ut maffix, euphorbium, ity-
rax, & reliqua eiusmodi: alio sales, alio
herbæ, alio radices, alio flores, alio de-
nique semina destillantur.

Secunda ex differentia liquoris
stillatitii desumitur: nam aliter aquæ
seu stillatitij liquores: longè autem
diverso modo olea ipsa eliciuntur.
Exempli causa ex herbis, floribus, ra-
dicibus, & seminibus non siccis, sed
virentibus, aquæ per simplicem destil-
lationem eliciuntur sine admixtione
alicuius liquoris. At ex radicibus,
herbis, floribus & seminibus siccis, &
odoratis præfertim mediante aquâ,
aut quovis aliquo alio liquore admix-
to olea supernatantia eliciuntur.

Tertia differentia à materiâ & fi-
gura vasis dependet. A materiâ: nam
aliud est terreum, aliud æneum, aliud
plumbeum, aliud vitreum. A figura:
alius nanq; destillationis modus per a-
lembicum, alius per cornutam, alius
per matrarium, alius per pellicanum,
&c.

Destill. per
ascens.
Quarto à vasis situ: fit enim vel
rectâ cucurbitâ, vel incurvâ, aut incli-
nata, cujusmodi destillationes per ascen-
sum dicimus: seu cum unius matrarii
(quod vocant) seu cucurbitæ collum
in alterius collum immittitur, quod
bociam contra bociam, vel botum
barbatum destillatores chymici nun-
cupant. Nimirum quando per con-
cursum vasa ita junguntur, ut alterum
alterius os excipiat, idque diverso po-

situ, & situ recto, obliquo, procum-
bente, &c. Atque his ferè destillantur,
quæ difficilè ascendunt, succiq; minus
habent. Multa etiam per descensum *Per descens-*
destillantur, vase eo, quod materiam
continet, inversim alteri imposito:
qui modus per descensum vocatur, &
contrarius est ei, qui fit per ascensum.
Per descensum destillantur gagates &
variū generis ligna, ut Guajacinum, ju-
niperinum, & resinarum genera.
Quod si verò accipiamus latius destil-
lationis nomen, ut sit humidi ductio
à calore, ad hanc etiam referri poterit
ea, quæ per descensum fit inverso cu-
curbitæ ore.

Quinta à gradibus ignis, qui sunt Quatuor
quatuor, primus, secundus, tertius, *ignis gra-*
quartus. *duo.* Primus est lentus, qualis est
ignis baluri, aut vaporis: secundus ci-
nerum: tertius arenæ vel scobis ferri:
quartus est ignis nudus, ut vocant.

Cum primo aut secundo ignis
gradu destillamus per ascensum: cum
tertio & quarto, per concursum &
descensum. Sic destillantur olea ex-
salibus, ut sale communi, vitriolo & re-
liquis huiusmodi. Item.

Destillatio complectitur sub se tan-
quam partes ac veluti succenturiatas,
aut certè haud multum absimilesq; opera-
tiones:

Evaporationem
Exhalationem
Circulationem
Rectificationem
Cohobationem.

Evaporatio est superflui & impuri
humoris à pura evaporatio, in quo dif-
fert à destillatione, in qua liquores:
extra-

extrahuntur specie vaporis congelati in liquorem, seu aquam. At *exhalatio* fit penitus evaporato humore aqueo, idque sola cucurbita absque pileo, aut *patellavitrea*, cujusmodi operatio frequens est & consuetudine in parandis extractis, ut essentia croci, fennæ, radicum omnium, rhabarbari, hellebori, & similib. uti docebimus.

Circulatio est frequens, & crebra rei destillata ascensio in vasis ad id accommodatis, fitque per se, sine fœcibus in organis, quæ pellicani artificibus appellantur.

Rectificatio est repetita liquorum destillatio, quo multum purificentur, & magis exaltentur.

Cohobatio, est quoque destillationis repetitio, qua liquor destillatus rursus fœcibus affunditur, & denuò destillatur, ut fit in arcano vitrioli.

Porro per destillationem omnes aquæ liquores & olea proliciuntur ex omnibus lignis, herbis, feminibus, & floribus. Ex omnibus verò pinguis oleum potissimum extrahitur.

C A P. VII.

De destillationis quibusdam quasi præludiis comitibus, & veluti ancillis, nempe fermentatione, concoctione, & maceratione: operibus imprimè pharmacopœo necessariis.

Non sufficiat pharmacopœo simplicem tenuisse destillationis modum: de quo jam egimus in genere: sed opus habet insuper, ut præpa-

rationes sibi inservientes exactè cognoscant, si ut industrius pharmacopœus debet, suas resex arte parare velit.

Eiusmodi autem sunt *fermentatio, concoctio atque digestio*. Quas operationes si ritè intellexerit, naturam quodammodo imitatus, varias pulchras atque utiles præparationes efficere poterit. Nec pharmacopœum tantum easdem novisse par est, sed ipsium etiam medicum pharmacopœis præcipientem, si suo honori, & ægrorum salutem consultum velit. Sed talia hodie ita in despectum abierunt, ut vel negligant ista multi, vel certè superciliosè contemnant, nescientes nimirum, quid utilitatis ejusmodi præparationes in recessu habeant. Et certè, non video, cui potius causæ ejusmodi pertinacissimum despectum tribuam, nisi meræ ignorantix: cum satis notum sit, non contemnendum aliquid, nisi ab ignorante. Necessitatem aspiciant vitæ nostræ, ut discant eam coëgisse nos quærere præparationes ciborum ad alimenta corporis necessariorum: in quibus tamen præparandis tanta fortè necessitas non fuit, quanta debet esse in præparatione medicamentorum sanitatis causæ generatorum.

Respiciant *frumenta*: quæ non cruda, qualia ex terra emerferunt, statim pro cibis offeruntur: sed separata prius palea & furfure in farinam rediguntur: quæ etiamnum non cruda, sed fermentata ritè probeq; subacta pinfitur & coquitur, ut fiat panis aptus nutritioni. Non itaque unica tantum & simplex præparatio est panificium, sed multi-

multiplex, artificiosa, & insigne magisterium. Nam fermentationem considera, qua panis levis & ad nutritionem aptissimus fit: tantoque levior atque salubrior, quanto magis fuerit fermentatus. Ponderosior verò tanto nutritioni ineptior & insalubrior, quanto minus fermentatus fuerit. Quæ sanè præparatio, si non præcedat, sed farinæ simplici aqua affusa, & ita cocta, pro pane, glutinum naturæ noxium parabis. Nunquid vides, ut *amylam*, restenacissima, sola aquæ infusione paretur? aut panis non fermentatus, si cum modico aquæ irroretur, digitisq; subigatur in tenacem, ceream, & prorsus glutinosam substantiam abeat? Quid igitur putas futurum in stomacho atque visceribus, præsertim debilibus si ejusmodi offeratur? nempe talis nihil aliud quam obstructions, materiam calculosam, & plurimorum morborum seminaria procreare potest. Quapropter in regimine therapeutico ejusmodi usum, cuiusmodi sunt placentæ farinacæ pistæ pistoria opera & similia pastarum non probè fermentatarum curiosè interdiceret solent. Nec tamen, quod mirum est, satis attentè ad causas, cur id faciant, advertunt. At sciant eam solam ob causam fieri potissimum, quod pastæ, ex quibus ejusmodi panes fiunt, non ritè sint fermentatæ. *Tantum prodest hæc præparatio, ut Pharmacopœo omnino cognitu sit necessaria. Hæc quippe attenuat omnem substantiam, hanc solvit à suo corpore & impuritate terrestri, ut apta fiat postea ad producendum verum balsa-*

Tom. II.

mum radicalem, atque spiritum vivificum. Hujus solius fermentationis beneficio (ut postea pluribus patebit) eliciuntur aquæ vitæ ex omnibus seminibus farinaceis, atque adeò ex ipsis etiam rosis, denique ex omnibus floribus, herbis, & in univèrsum vegetabilibus cunctis. Per hanc fermentationem seu fermentum hoc naturæ pari modo omnes corporis nostri humores attenuantur subtilianturque, de quo alibi.

Et sanè qui ejusmodi præparationem, quæ per fermentationem fit, panificio non adhiberet, sed tantum grana frumenti, sicut à natura producta sunt, aquæ incoqueret, quid quæso gratiæ tam mobili alimento conciliaret? Quid utilitatis adferret naturæ? Inmò quid non molestiæ eidem, ex re alioquin nobilissima utilissimaq; crearet? At parantur hoc modo, atq; huc usque medicamenta in officinis. Non dicam homines absque panificio etiam fermentato vivere non posse: Notum enim est, & tradunt historiæ plures nationes magna ex parte simplici hordei, aut leguminum, vel radicum (*ut hodiè solent Indi Americani*) decocto vivere. At nostros homines absque eò æquè commodè atque salubriter victitare posse, illud verò pernego. Digni sunt profectò, qui alia comedant, qui nolunt meliora. Nimis crassa hercè ista medicatio, & suis cultoribus tantum digna.

Referamus exempli gratia, quod 2. *Exempl. omnibus notum est, quid agatur cum à vino.* Hujus pulchram præparationem, qui non attento & Philosophico

Gg animo

animo contemplatur, non meretur sanè ut bibat. Primum separantur racemi, vinacea, pelliculæ: tum exprimitur succus, hic rursus in doliis suamet natura effruescit, spumam ejicit, fœces deponit atque tartaream materiam, donec depuretur perfectè. Quæ profectò præparatio, licet naturalis quodammodo sit, juvatur tamen ab arte. Frustrà namque vinum à natura præstoleris, si non exprimas succum, & ritè præparatum in dolia infundas. Nec similis utilitas ex uvis, quæ ex vino. Helveticos milites novimus, ceu strage quadam, vineta obruisse, uvasque magna voracitate depavisse. At quid accidit? Nimirum crudum, non coctum, nec ritè fermentatum vinum, quod vorare, quàm bibere maluerunt, voracitatis inconsideratæ (licet fortè ob famem, utcumque necessaria) dederunt pœnas. Nam dysenteriam paulò post maxima eorum pars interiit. Salubrius & latius egissent, si quo unicè gaudent, merum perfectum & ritè fermentatum fuissent præstolari.

*1. Exempla
à cibus a-
his.*

Quid dicam de reliquis cibus? Carnes non crudæ, sed debitè coctæ, atque conditæ comeduntur. Eadem quoque ratio est in aliis cibus.

*Extractorū
præparan-
dorum ra-
tio, mulier-
culis haud
ignota.*

Nunquid vides, ut industria percupidæ mulierculæ nonnullæ, suis ægrotantibus ex carnibus, & volatilibus, parare norint colaturas, gelatinas, consummata? At hæc extracta sunt. Separantur quippè terrestria laudatiori substantia, & ægro condu-

cibiliori. Cur non idem facimus de medicamentis? Ægri certè natura, jam plus satis prostrata, crudos istos cibos sustinere nequit, sed ab iis patitur aut etiam succumbit. Quantò istud magis fiat à medicamentis non ritè præparatis & ab impurioti sua substantia sejunctis? Nihil profectò aliud, quàm impedit ejusmodi impuritas, quo minus medicamenti vis gemina cum hoste suo, morbo, inquam, eiusque causa congregiatur, eumque vincat, commodè atque pessundet.

Quid igitur fiet de iis medicinis, quæ non tantum cruditatem in se continent, sed malignam quoque qualitatem aliquam; & talem non separatam, aut ritè præparatam, vel castigatam etiam porrò exhibere audebimus? Solent, & (proh dolor) solent ac nimis verè sæpè, inquam, solent, ejusmodi decocta, pulverata, mixta, nec alio ullo artificio parata medicamenta ægris plus molestiæ (ne quid gravius dicam) adferre, quàm solatij atque auxiliij. Non itaque spernenda, aut negligenda sunt ejusmodi præparaciones, concoctiones, inquam, digestiones & fermentationes. Nam hæc si fiant, ad imitationem fient natura, quæ iisdem utitur operationibus ad perfectè maturandos fructus, resque, quas producit universas. Sed pergamus.

Aristoteles in quarto meteor. ut res constituit *in suis* live concoctionis species, & prima est *in suis* quæ est humoris in humido semine existentis & indefiniti, à calore naturalifacæ concoctio. Modus autem hic concoquendi,

quendi, maturandi, atque perficiendi plantarum & reliquarum rerum semina, ut germinent, & fructus uberri- mos producere possint, est opus so- lius naturæ, quæ pro instrumento utitur illo calore vivifico qui elemento stellarum proportione respondet, ut idemmet ait Aristoteles. Hunc ars si non imitari, ipsius tamen sequi vestigia potest.

Secunda concoctionis species est *ψηθσις* seu elixatio, quæ est indefiniti in humore existentis concoctio, ab humido calore facta.

Tertia & ultima est *ψηθσις* seu as- fatio, quæ est ejusdem interminati à calore arido, & alieno facta conco- ctio.

Hæ duæ ultimæ concoctiones ab arte præsertim fiunt: circa quarum moderationem diligentes phar- macopœos erudiemus: diligentes, inquam, & verorum medicorum arti- fisque observantes, non nugivendulos, qui candelas, faces & nescio quid ridiculi conficere; atque diven- dere malunt, & mercatoria merce officinas suas opplere, quam veris arti- operibus incumbere, suamque & artis quàm temerè profitentur, digni- tatem tueri. Sint igitur pro libera- libus mercenarij, & sordidi, non arti- ficcs, artifque (quotquot sunt huma- no generi summe necessariæ, & almæ medicinæ famulæ) cultores, sed mer- catores, mechanici, spem in pompa collocantes, atque lucro. Hostem in urbe malim videre, quàm hos ne- bulones. Ab illo enim cavere norunt sibi cives. At ab istorum perfidia, quæ

vel ignorantia, vel malitia, vel sanè ne- gligentia sua præstant, quis sibi cave- bit, nisi qui eisdem extrà urbium po- meria ejiciet, atque exterminabit: De impostoribus hoc dico, & pharmaco- pœi titulum falsò usurpantibus, ac inercatoriam avaritiæ causa cum ea confundentibus, non de candidis bo- nis atque diligentibus, ad quos hic noster labor pertinet, quibusque hæc nostra studia, & admonitiones in sa- lutem plurimorum, ipsorumque lau- dem & emolumentum dicata sunt.

Sed latius digressi sumus, ac for- tè extrà ipsa etiam instituti pomeria: placuit tamen in re non parvi mo- menti, utrumque hoc loco arrepta occasione & nostram sententiam pro- ferre. Nunc verò ad propositum re- deamus: ad *digestiones*, inquam, tan- toperè operibus pharmaceuticis ne- cessarias, quarum utilitates ad purifi- cationes, & exactas, atque veras om- nium rerum concoctiones facile percipient, qui eas ritè adhibebunt. *Opus est tantum vel unico Balneo Mariae, Instrumen- vel saltem cacabo pleno aqua, quæ vel eum dige- tepida, vel calida ad ignem, si opus sit, red- stionis Bal- di possit.* Nam differentias, & earum *nei Mariae.* regimen postea trademus. Hoc me- dio apozemata, atque decocta pura & clarificata parantur: non, ut illa, quæ vulgò ori albumine repurgata hoc est crasso illo modo parata, vel unius quartæ horæ spatio omnem fœcem in fundum deponunt, quam tamen iterata agitatione cum liquore perfusam misero ægrio obrudere non erubescunt. Has faces paucis aliquot horulis separabimus per digestionem,

viribus nihilominus integris servatis, aut certè etiam longè valentioribus redditis, dempto nimirum eo, quod laudatioris essentia vim, atque actiones obtundere, obfuscare, aut penitus impedire possit.

Sic solatio erimus ægris, sic naturam eius tuebimur, morboque, minore eius molestia fræna injiciemus, donec à natura specifici medicamenti ope adjuncta penitus extirpetur extermineturque. *Eadem porro digestionem perfectè depurantur succi radicum, foliorum, florum, uti docebitur in progressu. Et quod magis etiam est, dum digeruntur, coquantur etiam, hoc est, dulcorantur, atque per Balneum Mariæ humido liquore seu vapore separato in syrupo consistentiam rediguntur, quem diu servabis, absque melle, vel saccharo.* Ut

Omnia cõ-
apitione
dulcescunt.

vel hinc constet verissimè ab Aristotele prolatum, omnia concoctione dulcescere, id quod experientia verè confirmat. Aut, ne quid novi introducere videar in officinas, & à Pharmacopœorum communi methodo, duas tertias tamen sacchari minus, quàm solent, in ritè digesto atque concocto succo addendas suadeo, ut palato magis deserviam: exempli gratiâ, in quo syrupo antea posuerunt sacchari lb̄ iij. jam unam tantùm adjicient: eritque talis syropus minoribus paratus sumptibus, nihilominus longè utilior, & qui longè minori possit exhiberi dosi, quæ tamen communibus illis longè sit efficacior. Nam cochlear unicum syrupo de succo rosarum pallidarum hoc modo parati sufficiet ad evacuationem sufficientem moliendam,

Cùm interim Syruporum, ut vulgè solent confici, vix plures uncia sufficiant. Nec mirum: quid enim aliud ferè in iis, quàm saccharum cum minimâ succi quantitate? At notum est saccharum nec purgare, nec refrigerare, quod tamen conditio Syrupi rosarum pallidarum maximè requirit.

Ut quæ hætenus dicta sunt paucis contraham Beneficio digestionum, coctionum & fermentationum, impura quæque defecantur, maligna corriguntur ac emendantur, amaraque edulcescunt, citra quas operationes vel ipse panis ac vinum, præcipua nostri alimenti fercula, nobis noxia & pernitiola futura sint. Si enim crudis tritici granis vesceremur, aut illis etiam soli aquæ incoctis uteremur, quot quantique inde morbi essent in nobis nascitur? Purum igitur ab impuro, ut ea sint nobis utilia, separamus, farinam nempe à furfure, quam aqua diluimus, fermentamus, pinsumus, coquimus, unde magisterium magnum oritur, panis nimirum, nutritioni aptus, & in carnem nostram hoc artificio tranfiturus: in cuius elaboratione si vel tantillum peccetur, non usquequaque gratus ac commodus futurus est, ut videre est in malè fermentato, malè pisto, aut malè cocto pane, quem respicimus, si quid istorum deest, aut perperam ac negligenter factum. Eadem in vino perficiendæ operationes, si ipsum nobis commodo usui esse optamus. Separandum enim purum ab impuro, coctionibus, digestionibus,

digestionibus ac fermentationibus excernendo ab acinis & cute, granorum purum liquorem, qui in mustum ductus, & vasis suis impositus, novas separationes, fermentationes, digestiones & coctiones efficit, disgregans fæces & tartarum à pura vini substantia, quæ sic secreta, tandem clarescit, & potui in nutrimentum apta redditur, cum alioqui, si crudior & sic permixta ebiberetur, dysenterias potius, alui profluvia, calculos, capitis dolores, & id genus alios morbos ac incommoda procrearet. Quas quidem operationes ad imitationem naturæ fieri, & ex ejus schola ac luce depromi, abundè docuimus, ut hinc discant Medici & Pharmacopæi, si citra periculum edulii imparatis, inconditis & crudis, et si nobis affinis ac analogis, uti non possumus, quanto magis Pharmaca & remedia, cum suis impuritatibus & malignis fæcibus oblata, nec depurata arte, ægris iam plus nimio debilibus & quasi prostratis nocitura sint, ut inde etiam ægris suis in escam consummata, restaurantia & gelatinas artificio concinnatas potius, quam alios crassioris apparatus & *alvius* cibos, (ne dum medicamenta crude, aut levi artificio quasi nullo parata) præscribere moneantur.

C A P. VIII.

1. Methodus destillandi reformata.

Restat ut doceamus modum destillandi servatis integris virtutibus

atque proprietatibus, qui quidem alia longerratione perficitur, quam vulgaris illa destillatione, qua phlegma solum & inutilis quædam aqua cito putrescens ac flaccescens extrahitur.

I. Modus.

Itaque ut eam methodum plane restituamus, novamque prorsus et dissimilem introducamus: herbas, flores, aut reliqua ejusmodi integra in alembicum, sive æneum, aut vitreum sit, coniecta, destillandi loco: flores destillandos conteremus, eorumque jure torculari expresso, & in commune alembic. infuso virtutem eius integram, substantiamque more solito extrahemus. Quæ quidem ut efficacior evadat, vegetiorque, excipiendæ sunt fæces, & quæ post succum expressum, & quæ in alembici fundo remanserunt, quas in vas terreum impositas, igni ardentissimo calcinabis, donec omnino in cinerem abeant. His peractis cineres istos in manicam Hippocratis iniicies, quibus infundes prædictam aquam destillatam, ut omnem salelem recipiat: reafusione sæpius repetita: & ita quidem habebis aquam suo sale imbutam, præcipuisque stirpis, ex qua emanavit, virtutibus præditam. Aquam, inquam, quæ multos menses, imò & annos integra incorruptaque conservari potest, cujus etiam vel unica plus præstabit, quàm plures illius, quæ communi via extrahitur. Nec sanè labori parcendum, aut ab ea operatione nequaquam deterrendum, cum tantæ rei tamque

precioſa, fanitatis nempe humani corporis, gratiâ fiat.

Quod ſi prædictæ aquę colorem, & odorem proprium imprimere ſit animus; ingentem eorummet florum copiam in roſtro Alembici impones, ut inter deſtillandum, aqua ſurſum aſcendens ex iſtis floribus colorem & odorem (quæ utiles & pulcherrimæ ſunt qualitates) aliciet & retinebit.

*Et hæc tibi eſt, concinnâ, ni fallor, brevitate, vera & legitima aquarum ſtil-
latitiarum præparatio.*

At verò ſi unico pharmacopœo omnes ſuprà enarratas aquas præparare per ocium ac commoditatem non liceat, plures ejuſdem urbis inter ſe convenire deberent (ut ſit plerisque in locis ac potiſſimum in Italia) ut unusquisque ſibi partem earum præparandam aſſumeret, aliisque ſi opus fuerit; mutuò ſuppeditaret. Et ita quidem artis medicæ dignitas conſervaretur, illorumque gloria, & honos, non ſine ingenti populi utilitate au-
geretur.

Porro non nobis ſatis eſſe duco primam illam & ſimplicem, aquas cū integris virtualibusque qualitatibus deſtillandi reſtitutam methodum inſtituiſſe: quâ quidem methodo (præter ipſius aquæ bonitatem) ſi furni vaſaque propria & commoda ſuppeditant, plus uno die, quàm alias pluribus, & faciliori longè negociodeſtillabis: ut cuivis experto facile patebit.

2. *Alia aquæ extrahendæ ratio per
balneum vaporoſum.*

Quinimò etiam eadem ratio-

ne, ſi per *balneum vaporoſum* aquam extrahere in mentem veniat, totum penè ſuccum prædictum deſtillabis, ita tamen, ut aqua ne minimum quidem fumum aut uſtionem ſuboleat: neque hoc ſolum, verùm etiam eadem methodo ex omnibus plantis calidis, ac odoriferis præſertim (quas ſulphure ac oleo ex odore illo abundare conſtat) unâ cum aquis olea puriſſima, clariffimaque elicies, quæ quidē quod aquis ſupernatare percipiuntur, facili negotio ſeparabis.

Spiritus ſ. ∇ vita deſtill.

Sed & ultra progredi, ac certam facilemque *aquas vita* ex plantis, floribus, ſeminibusque cujuſcumque generis ſint, extrahendi methodum tradere eſt animus. Et id quidem per *digestionis viam*, quâ ſanè cuivis, candidi ſincerique ingenij viro judicare per facile erit, nos non perperam ſuprà operationes iſtas tantis laudibus & encomiis extuliſſe. At ipſe quidem altiùs penetrare (niſi ſtupendo proſus, ac hebeti ſit ingenio) philoſopharique poterit & percipere, quàm ſcietè, quamque commodè alibi, ſanguinis noſtri analogiam cum vino, ipſiusque aquæ vitæ cum neſtare vitæ noſtræ, baſſamoque radicali contulerimus.

Cùm ex omnibus rebus, ac iis potiſſimum, quæ in alimentum veniunt, ſolâ prædictarum *digestionum*, & ferme-
tationum ope, imò etiam & ex iis, quæ *bis* alimē-
frigida exiſtuntur, aqua vita elici poſ-
ſit, quæ ſit vera rei quinta eſſentia. Aqua, *vita elici*
inquam, vitæ, quæ de naturâ caeleſti
potest.

æthereâ,

æthericâ, participat, flammamque non fecûs ab ea, quæ ex vino elicitur, concipiet. Experientia etiam ipsa satis planum faciet, quomodo non tantum vinum, sed & triticum, omniaque cerealia, & semina alimētosa, multo plus nectaris illius vivifici, quàm reliqua vegetabilia, alendo corpori nostro inepta, contineant.

Ex floribus rosarum.

Hanc autem methodum, ut tandem aperiamus: ordiemur quidem à rosis, quæ frigida esse existimantur, ex quibus tamen odoratissima aqua vitæ extrahitur, & adeo excellens; ut unica ejus guttula, ingenti satis aquæ copiæ odorem suum communicare, eamque utilissimam jucundissimamque reddere possit.

Rosa igitur tempestate, nec eâ quidem pluviosa & roridaque, cum scilicet planta madidore humescunt; sed expectandum, donec sol radiorum suorum in omnem istam roridam humiditatem dissipaverit, copiosa satis quantitate colligi debent.

Rosas itaque collectas, & quàm fieri potest diligentissimè tritas, in vase terreo vitreato, aut paruo dolo querno includes, & quàm optimè manibus premes, quo vas prædictum penè impleatur. Quod quidem vas clausum obturatumque, ut facilius fiat digestio, repones in cellam vinariam per mensem unum, aut diutiùs, si opus fuerit, donec materiam prædictam, vinum acetatum sublere odoratu percipias: quo argumento iam absolutam fermentationem esse cognosces, & eò quidem protelanda est donec prædictum signum

appareat. His præactis, assume tibi quartam, quintamve rosarum fermentatarum partem pro vasis tui magnitudine, quod sanè necessarid tale esse debet, qualia ea sunt, quibus destillatores Chymici olea sua & aquas vitæ eliciunt: quæ quidem ampla, aneque potius, quàm plumbea sunt, refrigeratoriisque suis instructa, quibus aqua plenis, spiritus, frigore condensati, facilius commodiusque eliciuntur: assumptam illam rosarum fermentatarum portionem, more solito destillat: quo factò, fæces residuas in fundo Alembici subsidentes separa, & tantumdem prædictarum rosarum fermentatarum eidem vase repone, hisque prius extractam aquam affunde, omnia rursus (vase Hermeticè clauso, uti dictum) ad siccitatem usque (non combustionem) destillando. Collige iterum resiccatas fæces (quas etiam si velis cum prædictis reservabis) & Alembico eandemmet prædictarum rosarum quantitatem, quàm priùs iniice, quibus denuò totam aquam destillatam reaffundes & toties iterabis, donec omnes prædictas rosas fermentatas destillaveris. His ritè, ut decet, ab-^{Rectificatio} solutis, universam, quàm elicueris aquam assumes, & lento igni in vase collongi, sive matrario, sive quo aque vitæ extrahi solent, duodecimam eius tantum partem (quæ omnium penè spirituum quantitas est) destillabis. Ita ut, si verbi gratia duodecim aque libras habueris, unicam tantum aqua, odorifera tamen & jucundissima, spiritnalisque, atque flammam aquæ, ac ea, quæ ex vino est, concipientis elicies. Quam etiam, ut magis virtualis reddatur, adhuc rectificare poteris.

Reliqua

Reliqua verò aqua, quæ in fundo Alembici subsidebit, odorifera, longaque suavior & melior existet, quàm ea, quæ communi aut vulgari modo destillatur: cui etiam sal suum imprimere poteris, si prædictis fœcibus in pulverem redactis, & manica Hippocratis impositis, eam sæpius affundas, quo salem suum facilius alliciat, retineatque.

Eadem plane ratione ex violis, aliisque floribus ac iis potissimum, qui calidi odoriferique existunt, ut rosmarini, salvia, betonica, cæterisque eiusmodi aquas vitæ elicias, quæ multò præstantiores efficacioresque sunt ad morbos (quibus supra convenire docuimus) propulsandos, quàm si communi illo vulgarique tramite id perficiatur. Adde quod vel minima quidem quantitate exhiberi possunt, ut admirandos prorsus, & incredibiles effectus pariant.

Ex stirpibus.

Ita etiam ex stirpibus (cujuscunque generis sint, sed ut plurimum calidis) tritis, ac dicto modo præparatis, prædictæ aquæ vitæ facillimè extrahuntur.

Ex fructibus.

Idem fit ex fructibus optimè fermentatis, ut latis abundè testatur experientia in Pomaceo, Pyraceoque, quæ, ex pomis pyrisque in vase proprio (non secùs ac vinum) præparantur, quodammodo vinefcunt, ac tunc ex iisdemmet aqua vitæ extrahuntur.

Ex granis.

Eademmet aqua vitæ ex tritis, granis juniperi, lauri, seminibusque farinaceis calidis omnis generis, elici potest. At quoniam iisdem seminibus non tanta inest, quanta floribus, foliisque liquoris mercurialis, seu aquæ copia, trita, crassoque modo pulverizata, in parvulum dolium, quod ex ligno querno confectum sit, iniici, & aquâ tepidâ, donec in liquidio rem quandâ consistentiam abeant, imbibi debent.

Quibus etiam ad digestionem accelerandum (cui præcipuè incumbendū est) tantillum fermenti communis, aquæ vulgari distemperati adjicere poteris. His peractis, vaseque optimè clauso, in loco frigidissimo (quò faciliùs fiat fermentatio) reponantur, donec acescere, vinumque redolere persentias. Tunc eadem methodo, destillandique ratione procedes, quam supra in extractione rosarum docuimus.

C A P. IX.

De Aquis.

Opportunum jam est, ut quam tradituri sumus pharmaciam in ordinem, ducto à liquoribus exordio redigamus. At quoniam inter liquores omnes aqua primum sibi vendicant locum, earum descriptiones præmittere operæ precium esse duxi. Has autem in simplices & compositas dividemus.

Ex simplicibus alia sunt calida, alia frigida, alia denique mediam inter utraq; qualitatem retinent:

Calis-

Calidis ad humoris pituitosi, ac melancholici (quos frigidis esse autumant) præparationem utuntur.

Frigida verò ad bilis omnes species (quæ calidæ, ignisque in homine naturam retinere existimantur, quæ admodum pituita aquæ, & melancholia terræ) præparandas usurpantur.

Aquæ autem *calidæ*, quas Pharmacopœus in officina sua paratas adseruare, omnique tempore destillare debet, sunt hæc sequentes:

Aquæ calidæ Officinales.

Abrotani
Allij
Anethi
Absinthij
Artemisicæ
Basiliconis
Bardanæ
Betonicæ
Calamenti
Camomillæ
Cardui bened.
Centaurij
Ceparum
Chelidoniæ
Ebuli
Esule minoris
Enulæ campanæ
Feniculi
Hyssoji.
Iridis
Euphrasie
Iuæ arthriticæ
Iuniperi
Lavendulæ
Maioranæ
Marrubij

Matricariæ
Melissæ
Meliloti
Nucum viridium
Florum nucum
Origanij
Petroselinij
Pulegij
Pæoniæ
Rosmarini
Raphani
Rutæ
Sabinæ
Salviæ
Satureiæ
Serpilli

Aquæ Frigidæ Officinales

Acetosa
Borraginis
Buglossi
Succi citri
Cichorij
Cucumeris
Cucurbitæ
Cerasorum acit.
Cerasorum nigr.
Endiviæ
Fructus fragariæ
Lactucæ
Limonum
Melonum
Nymphææ
Plantaginis
Papaveris albi
Papaveris rubri
Portulacæ
Pyrorum agrestium
Ranarum, aut
potius spermatis illarum
Rosarum

Hb

Sem-

Sempervivi
Solani
Sorborum
Violarum
 Aquæ Temperatæ sunt:
Adianti
Agrimonia
Argentaria
Althea
Alchimilla
Asparagi
Alkekengi
Barbæ hircinæ
Bursæ pastoris
Calendula
Caudæ equinæ
Cassie recentis
Cerefolij
Ceterach
Consolidæ utriusque
Caprifolij
Citoniorum
Ebuli
Eupatorij Ayic.
Fraxini
Fumariæ
Filicis
Genistæ
Halicacabi
Iuæ arthriticæ
Lilij convall.
Lupuli
Maluæ
Mercurialis
Milij solis
Nucum viridium
Parietariæ
Primulæ veris
Polytrichi
Pomorum redolentium
Prunellæ

Sambuci
Senecij
Scolopendrij
Scabiosæ
Tamaricis
Tapsi barbati
Tussilaginis
Valerianæ
Vermium terrestrium
Verbasci
Veronica
Verbena
Vrticæ
Vlmariæ

Inter enumeratas aquas alie sunt: cephalicæ, & cerebri affectibus accommodatæ, sive hi generales sint, sive particulares & proprii, & aurium, oculorum, & reliquarum capitis partium morbi.

Aquæ cephalicæ, sive cerebrales ∇ Cephalicæ sunt, aqua basiliconis, veronica, calendula, calamenti, juniperi, lilij convall. majoranæ, melissæ, pœoniæ, primulæ veris, rosmarini, saturiæ, serpilli, florum tiliæ arboris, visci querni. Omnes hæ aquæ frigidorum humorum, qui in cerebro existunt, pituitæ nempe, ac melancholicæ præparationi inserviunt: ac potissimum quidem Aquæ Basiliconis, Antapoplebetonica, salviæ, rosmarini, stæchados, tiliæ, serpilli, Apoplexiæ, reliquisque ejusmodi soporiferis affectibus ex pituitâ, & humore crudo natis dicatæ sunt.

Aquæ calendula, granorum juniperi, Antiparalyticæ, primulæ veris (quæ & herba paralyticæ dicitur) mirè ac specificè ad paralysem conducunt.

Aquæ pœoniæ, lilij convall. florum Antiepilepticæ, tiliæ arboris, visci querni antiepileptica ^{ptic.} nomi-

nominantur, ut ipsa etiam cerasorum nigrorum aqua.

Ad surditatem.

Aqua fraxini cum suo sale mixta, specificum est ad surditatem non inveteratam remedium.

Ophthalmic.

Aqua chelidonij, euphrasie, feniculi, rosarum, & peculi rosarum, caprifolij ophthalmica sunt, ac alię quidem oculorum inflammationibus, alię reliquiseorum affectibus, imò & acuedaïporum aciei conservandęque accommodatę sunt.

Pectorales.

Aqua bardanae, camomilla, enula campana, iridis, hyssopi, urtica, peti, adianti, scabiosa, tusilaginis, buglossi, borraginis, violarum, papaveris rubri, pectoris vitis mirificę conducunt, ex quibus quidem alię humori crasso, viscidoque bronchiis pulmonum contento attenuando, & juvandę expectorationi: alię verò tenuiori ac subtiliori increassando per se, aut syrupo convenienti immixtę mirum in modum conferunt.

Ad Pleurit.

Aqua papaveris rubri (quam semper paratam Pharmacopœi habere debent) singulare, specificumque ex intensissimo rubore notum, ad peripneumoniam, pleuritim, cæteraque pulmonum inflammationes, remedium est.

Ad asthma

Aqua peti (quam nec parant Pharmacopœi) generosissima est ad affectum, quem Asthma vocant, ut & ipse etiam syrupus, qui ex illo conficitur, ut dicetur suo loco: hæc aqua etiam purgat.

Ad hydrop.

Aqua granorum ebuli & sambuci serosos humores deturbant, & asciti conveniunt.

Aqua destillata ex foliis & floribus rapsi barbari, prius in vino per tri-duum maceratis, est aqua valde efficax ad sedandos arthriticos dolores, ex quacunque causa subortos.

Aqua barbae hirci seu candelaria ad idem mirificę prodest.

Aqua vermium terrestrium contra sanguinē ex casu concretū confert.

Aquę melisse, scabiosa, acetosa, succi citri, succi limonum, granatorum, cardui benedicti, rosarum & violarum corroborationi cordis sunt saluberrimę: pestilentibusque febribus, syncopis, palpitationibus tum assumptę, tum formã epithematis extrinsecus ad-motę medentur.

Aquę Absynthij, mentha, cotoneorum stomachales sunt.

Aquę cicborij, endivia, adianti, hepatica, agrimonia, eupatorij Avic. lapathi acuti, hepaticę sunt, intemperiesque jecinoris humores præparando, ipsumque corroborado corrigüt.

Spleniticę sunt aquę ceterach, scolopendrij, genista, tamaricis, pomorum redolentium.

Aquę raphani, halicacabi, granorum juniperi, limonum, parietaria, milij solis, esula minoris, calculum comminuunt, arenulasque & materias tartareas in renibus accumulatas dissolunt.

Aquę malua, bismalua, cucurbita, melonum, cucumeris, nymphae, leniunt, urinęque ardorem & acrimoniam contemperant.

Aquę pyrorum agrest. & sorborum alui fluoribus omnibus conducunt.

Aquę plantaginis, bursę pastoris,

Hh 2 alchi.

alchimilla, veronica, pirola, caudæquina, consolida utriusque renum ulceribus, ac excoriationi conferunt, suntque aquæ vulnerariæ.

Sudorif. a-
lexipharm. Aqua cardui bened. & ulmarie, petasites sunt aquæ sudorificæ, ac pestilentibus affectibus conducunt.

Hysteric. Aqua artemisia, matricaria, marrubij, mercurialis histericæ sunt, uterunq; iuvant, & affectibus ipsius profunt.

Et hæc quidem sunt aquæ, quæ singulas corporis nostri partes respiciunt, singulisque ipsarum pathematis sive affectionibus medentur; Et inter eas quidem sunt, quæ diversis, tam internis, quam externis, præter supra enumeratos, morbis specifica quadam qualitate accommodantur: videlicet aquæ anethi, florum camomilla, sambuci, florum nucum, rutaque colicis doloribus ex vento profectis, levamen tribuunt.

Ad Hydro-
phob. Aqua cepearum ad morsus rabidi canis per os exhibita multum conducit: prodest etiam ad calculum.

Ad calcul-
lum. Aqua ex succo corticum viridium nucum extracta ad calculum tum renum, tum vesicæ cominuendum pelendumque expertissima.

Alliorum aqua ad idem confert.

Ad lum-
bric. Aquæ hyperici & portulacæ, puerorum lumbricos enecant.

Antifebril. Aqua cerasorum acidulorum, fructus fragorum, papaveris albi, florum centaurij tertianis febribus & biliosis non mediocriter fuerunt solatium.

Arthritic. Aquæ ebuli, iya arthritica, verbasci, arthriticos doiores sedant, si partibus dolentibus, linteamina supra dictis aquis imbuta, tepidè apponantur.

Aqua ex foliis & radice filicis destillata omnibus adustionibus ex linteaminibus ea imbutis tepidè applicata, singulari virtute confert.

Aqua spermatis ranarum mense martio destillata, antequam excludantur, excellens est ad omnes oculorum, faciei, totiusque corporis partium phlegmonas, eo quo dictum modo admotæ, remedium.

Ecce tibi aquarum stillatitiarum, quibus nullo tempore carere debent Pharmacopœi, catalogum: ecce inquam specificas verasque uniuscujusque proprietates.

Et hæc tenus de aquis simplicibus. Restat tandem, ut de compositis verba faciamus, utilesque quarumdam descriptiones tradamus, quas pharmacopœi non modò scire, verum etiam paratas semper habere, aliisque quam plurimis aquis nullius, aut parvi momenti præferre debent.

Aque artificiosè compositæ.

1. Aqua imperialis communis & paratu facilis.
2. Elixir vita maius, admirandum remedium ad inveteratos morbos, penè neque desperatos propulsandos, sanitatem conservandam, vitamque ipsam prorogandam.
3. Aliud Elixir vita minus facillimum.
4. Aliud Elixir paratu facillimum.
5. Aqua theriacalis cephalica, & affectionibus cerebri deploratis, nempe apoplexia, paralyssi, epilepsia, & similibus specifica.
6. Antepileptica major
7. Antepileptica major nobilior.
8. Aqua antepileptica minor.

9. Alia:

9. Alia Aqua ad epilepsiam, apoplexam, paralyfin.
10. Aqua hirundinum antepileptica.
11. Alia aqua hirundinum.
12. Alia prædictæ aquæ præparatio.
13. Alia adhuc eiusdem aquæ præparatio.
14. Aqua picarum composita ad epilepsiam quoque specifica.
15. Aqua ophthalmica.
16. Aqua ophthalmica metallica.
17. Alia aqua aciem oculorum acuens, cæcitatemq; in senibus incipientem prohibens.
18. Alia aqua ophthalmica.
19. Aqua ad hæmoptosin seu sanguinis sputum.
20. Aqua ad phthisim, & ulcera pulmonum præstantissima.
21. Aqua antipleuritica.
22. Aqua mirabilis ad collapsas vires instaurandas: & ad spiritus vitales & animales roborandos & reficiendos: qua elixirio vitæ equiparari potest.
23. Aqua caponis ad idem.
24. Aqua ad cordis roborationem contra venena & pestilentes omnes affectus.
25. Aqua ad pestis curationem & præseruationem.
26. Aqua theriacalis communis pro gregariis.
27. Aqua theriacalis cordialis & Bezoardica omnibus cordis pathematibus, pestiferisq; affectibus, miro progressu conferens, sudoremque movens.
28. Aqua theriacalis excellens pro pestis præseruatione.
29. Aqua theriacalis bezoardica.
30. Alia aqua theriacalis excellens præparaturq; facilis.
31. Aqua antifebricitica.
32. Aqua alia contra omnis generis febres, præcipueq; contra intermittentes.
33. Aqua ad febres etiam pestilentes, & ardentissimas:
34. Aqua antinephritica.
35. Aqua alia antinephritica.
36. Alia prædictæ aquæ præparatio.
37. Alia aqua antinephritica.
38. Aqua ad comminuendum calculum: etiam in ipsâ vesicâ.
39. Alia aqua ad idem.
40. Alia aqua ad idem.
41. Alia adhuc ad idem.
42. Aqua ad præseruationem calculi.
43. Aqua hysterica.
44. Aqua contra colicam ventriculi & intestinorum, à cruditatibus & flatibus subortam.
45. Aqua scorbutica & hydropica.
46. Aqua dysenterica.
47. Aqua hypnotica.
48. Aqua ad gonorrhæam virulentam.
49. Aqua ad ictus sclopetariorum.
50. Aqua balsamica excellentissima adversus omnis generis apostemata, ulcera interna & externa, potissimum autem contra fistulas & ulceraphagedenica & maligna.
51. Aqua podagrica.
52. Aqua alia podagrica.
53. Alia aqua antipodagrica.
54. Aqua ad ambusta.
55. Aqua cancrorum ad idem.
56. Aqua purgans.
57. Aqua vomitiva & purgativa simul.
58. Aqua ophthalmica.
59. Aqua cinnamomi.
60. Aqua cariophyll. & aliorum aromatum.

Hh 3.

1. Aqua

1. Aqua imperialis communis & paratu facilis.

℞. Cortic. arantiorum,
Limonum exsiccatorem ad solem, ana ℥ iij.

Nucis moschate,
Garyophyllorum,
Cinnamomi ana ℥ ij,
Herb. Melisse,

Maiorane,
Thymi,
Hyssopi, prius per se exsiccatarum ana m. j.

Flor. salviae,
Anthos,
Calendula,
Betonica, ana p. j.

Incisis & contusis omnibus, quæ incidi & contundi, aut imminui quoquomodo debent; ponantur in alembicum affundendo,

Aquarum rosarum
Vlmarie ana q. s.

Ut supernatent materiam duobus tribusve digitis: digerantur vase optimè clauso, ad calorem balnei Mar. per octiduum: dein per cineres destillentur ut artis est, & fiat aqua imperialis: Cui si proprium salem addideris, validior efficaciorq; efficietur.

Hæc aqua cerebrum, cor, stomachum, imbecillum roborat: siguttula a liquot vel per se, vel cum jusculo exhibentur. Specifica præsertim quoque est adjuvanda in sterilibus conceptionem, huic adjecta prius copiosa satis testicularum leporum quantitate, ex quibus prædicta aqua per viam digestionis salem alligere poterit, & præstantior reddi.

2. Elixir vitæ majus admirandum remedium ad inveteratos morbos penèque desperatos propulsandos, sanitatem conservandam, vitamque ipsam prorogandam.

℞. Rad. Zedoaria
Angelica
Gentiana
Valeriana
Tormentilla
Scorzoneræ
Galanga

Ligni aloes
Santalici citrini, ana ℥ iij.

Fol. Melisse
Mentha rubra

Maiorane

Basiliconis

Hyssopi

Thymi

Chamadryos

Chamæpityos, ana m. ss.

Granorum lauri

Iuniperi

Cort. limonum

Arantiorum

Sem. pœoniae

Seseleos

Anethi

Fœniculi

Anisi

Citrij

Cardui benedicti ana ℥ ij.

(al. ℥ i ss)

Arom. Garyophyllorum

Cinnamomi

Macis

Zingiberis

Cubebærum

Carda-

Cardamomi
Piperis longi
Et rotundi
Spica nardi ana ℥j. ℞.
Gum. Benioini
Myrrhæ
Olibani
Succini
Mastiches ana ℥vj.
Flor. Rosmarini
Salvia
Pœonia
Stæchados
Calendula
Lavendula
Hyperici
Centaurij minoris
Betonica
Lilij conyall.
Talite arboris ana p. ij.
Cichorij
Rosarum rubr.
Buglossæ ana p. j.
Mellis granati
Sacchari albi ana ℔ j.
Aquæ vitæ optimè rectificatæ ℔ x.
 Incidenda incidantur, & contunden-
 da contundantur. Omnia hæc
 in matrarium capax, & Hæreticè
 clausum, ne quid exhalet, injecta in fi-
 mo equino mediocriter calido per 8.
 aut 10. dies putrescant: putrefacta
 fortiter exprimantur: expressio verò
 per cornutam, vel alembicum ad con-
 venientem ignem destillentur: po-
 nendo in limbo alembici *moschi ℥℔.*
ambra grisea, *croci ana ℥j.* Aquam
 quæ primùm ab expressione illa ef-
 fluet clarissima (pretiosa tamen) seorsim
 asservabis. Cùm verò recipiens

(quod capax vitreum quæ esse, & opti-
 me cum collo cornutæ adhærere de-
 bet, ne vel minimum quidem expiret)
 obscurari, spiritibusque subalbidis
 offerri percipies, aliud eius loco,
 aut idemmet repones, si prius extilla-
 tum illum primum liquorem seorsim
 asservandum separaveris. Juncto-
 quæ denuò optimè, ut prius cum col-
 lo cornutæ recipiente, ignem per
 gradus ut artis est, pedetentim auge-
 bis, quo prædicti spiritus subalbidi
 non amplius appareant. Dein aufer-
 tum recipiens, ut eam, quæ secun-
 dò elicitæ est, aquam (quam matrem
 balsami vocant) seorsim etiam sepa-
 res, adferuesque, & hæc quidem tum
 ad plures morbose extirpandos, tum ad
 conservandam sanitatem mirabili
 profectus conducit. Accommoda-
 rursum prædictum recipiens, sicut
 fecisti antea, per gradus auge, do-
 nec destillato primò oleo subflavo,
 deinde rubicundo, materiæ in fun-
 dò sicæ remaneant, nec tamen per-
 adustionem suboleat. Quibus per-
 actis, assume tibi aquam illam clarissi-
 mam, quam primò satis copiose eli-
 cuisti, affunde residuis fœcibus, & fac
 ut simul per 6. aut 7. dies digerantur
 ad calorem bali. Mar. donec aqua
 coloretur, & flavescat, attracta scilicet
 magis ignea, & oleaginosa materiæ
 portione. Fœces residentes, cum scilicet
 omnem tincturam suam prædictæ
 aquæ impesserint, seorsim ad dicendos
 usus adfervetur. Post omnes prædictos
 liquores (servata tamen si libuerit ex u-
 noquoque, proportione aliqua ad effectus
 supra)

suprà commemoratos, quib. mirum in modum profunt) & eum quoque ipsam liquorem, qui ex fœcibus tincturam attraxerit, simul miscebis, ut inde pretiosissimum, longeq; prædictis excellentiorem elixir vitæ elicias, ut sequitur procedendo.

Tres itaque prædictos liquores simul mixtos per cornutam, aut alembicum vitreum (nulla tamen præmissa digestionem prætermixtionum ipsam) destillabis, eademque planè ratione, qua prius elementa principiaque liquorum separabis. Elicies namque primam aquam clarissimam quam seorsim reservabis, cum scilicet recipiens fumo nubiloso obscurari percipies: dein mutato recipiente, accommodatoque ut prius ignem eò continuabis, donec liquorem subflavum effluere percipias, quem etiam seorsim ut priorem adservabis. Interim dum prædictæ destillationes aut elementorum live principiorum duorum separationes fient, reservatas superius taces ad ignem reverberij, calcinabis, ex quibus in cinerem reductis sal, ut artis est, cum prima tua aqua clarissima allicies, quæ quidem aqua sale suo imbuta, cum reliquis duobus adservatis liquoribus, permisceatur, ut tandem ex triangulo facias circulum, ut loquuntur philosophi, nempe ut ex tribus illis distinctis aquis, per circulationem in pellicano, ea qua decet arte, factam, una essentia erumpat. Fiatq; ea ratione magnum illud elixir vitæ arcanum admirandum. Et id quidem via satis succincta, facili atque

philosophica verisque philosophis nota, ex qua viam & certam methodum omnibus rebus conficiendi elixiris consequeris.

Hactenus Quercetani præparatio, quæ cum nonnihil difficultatis præ se ferat, nō abs re erit illius correctionem subungere, quam edidit *Friedericus Greiff* Med. Candidatus ac Pharmacopæus apud Tubingenses celeberrimus ex cuius præscripto

Iaculis & contulis speciebus superfunde Vini alcoholisati lb̄ x. Digere in Balneo Mariae per 8. dies. Postea exprime, & expressum in Balneo Mariae vel Balneo vapor. destilla in aquam clarissimam.

Hujus aquæ clarissimæ ℞. medietatem, cum eadem denuo extrahe id quæ in fundo cucurbitæ remansit, deinde ex fœcibus omnibus junctis & mineratis Sal extrahe cum aqua pura; salis purificati medietatem misce cum prædicta Essentia, quam deinde altius colora cum croci ℥℥.

Edulcora cum mellis despumati

Sacchar. sin. ss. ana lb̄ ℥

vel

Sacchari solum q. s.

Fragrantium concilia cum mosch.

gr. xv.

ambr. gris. ℥℥.

Alteram medietatem aquæ clarissimæ citra novam extractionem Essentia, acue cum altera parte salis proprii reservati, colora, edulcora, & fragrantiam concilia eodem modo, quo supra, & habebis duplex Elixir, clarum sc. & gustui magis gratum hoc ultimum, sed altioris Tincturæ

Tincturæ & majoris efficaciæ, licet minus jucundum illud primum.

Hæc est præparatio prædicti Elixiris correctæ, cujus correctionis causas corrector Dn. Greiff subjungit sequentes:

Cur hoc modo præparemus Elixir, & Quercetani præcepta non obfervemus, hæc est ratio, inquit, quia huius elixiris ineffabiles sunt virtutes ad curandas, & præcavendas vertigines, epilepsias, apoplexias, paralyfes, manias, melancholias, asthmata, syncopes, lipothymias, stomachique & aliarum partium imbecillitates, cachexias, hystericas passionés, & alia id genus summa & deploranda symptomata. Huius guttula aliquot tantum exhibentur cum decocto convenienti, morboq; approbriato: ut verbi gratia, ad epilepsiam, cum aqua pæonia, lilij convall. aut florum tiliæ arboris: Ad paralyfim, cum aqua calendula: ad pestem, cum aqua ulmaria, aut cardui benedicti: ad althma, cum aqua scabiose, peti, tussilaginis, aut similibus. Valet etiam illud elixir ad restaurationem, & conservationem balsami nostri radicalis, si quatuor, aut quinque guttula exhibeantur cum iusculo, vino aut convenienti aliquo liquore.

Sed dices laboriosiore æquò, prolixioremq; esse huius elixiris præparationem; At fanè longè fatius, necessariumq; magis est tempus in tantis, tamq; admirandis rebus, quàm in refarcienda vilibus ac inutilibus penè medicamentis officina collocare. Attamen ut omnibus, etiam indulgeam, faciliorem & jucundiorē forsan elixiris ad sanitatem con-

Tom. II.

servandam vitamq; prorogandam, efficacissimi præparationem subscribam.

3. *Elixir vitæ minus facillimum.*

℞. Rad. gentiana in talleolas sectarum & exsiccatarum

Rad. Centaurij minoris ana ℥ iij.

Galanga

Cinnamomi

Macis

Garyophyllorum ana ℥ j.

Flor. Salvia

Hyperici

Rosmarini, ana p. ij.

Vini albi generosissimi ℔ vj.

Macerentur in matracio vitreo benè clauso per octo dies ad ignem Baln. Mar. lentum deinde fortiter exprimantur, & per alembicum vitreum destillantur per cineres ad siccitatem. Aquam destillatam fœcibus reafunde, ut ex his in balneo Mar. tepido totam tincturam elicias: fœces post tincturæ extractionem reducantur in cineres, ex quibus salem elicias aquâ cardui benedicti, vel ulmaria, salemq; illum ex artis præscripto optime depuratum, ut docebimus, cap. de salibus, prædictæ suæ propriae aquæ jam tinctæ addes.

Ex hoc elixire, quarta cochlearis pars aut per se, aut ex liquore convenienti diu exhibeatur. Specificum est remedium ad omnes cachexias, stomachi imbecillitates, quem à viscidis & mucilaginosi humoribus, huic adherescentibus expurgat, mundificatque, vermium generationem prohibet, corpusque sanum conservat, & ab injuriis tuetur. Hoc

li

autem

autem bis tantum in hebdomade, sed tamen longo tempore utendum est.

4. Aliud elixir paratu facil-
limum.

℞. Ligni aloes.
Rad. galangæ.
Zedoaria
Scorzoneræ ana ℥j.
Macis,
Garyophyllorum.
Cinnamomi,
Cardamomi.
Dictamni.
Corticis citrij ana ℥℥.
Coriandri præparati,
Granorum alkermes,
Juniperi ana ℥iij.

Crasso modo contusa in vas vitreum cum collo oblongo: quod matricium nuncupamus, ponantur: superinfundatur aqua vitæ fortissima, ex vino canariæ distillata, ut materiam quatuor aut quinque digitos supernatet: macerentur omnia in loco frigido per spacium 8. dierum: agitando vas bis vel ter in die: aqua interea temporis cunctas simplicium virtutes extrahet, ac iisdem imprægnabitur & tingetur: Tunc id, quod clarifac-tum, eorundemque ingredientium proprietatibus tinctum & imprægnatum fuerit, separabis per inclinationem, studioseque in phialis probe clausis servabis:

Tempore necessitatis eiusdem exhibebis cochleare dimidium, vel unum integrum ad summum. Ex residua materia sive spissamento illo formari poterunt linimenta ad apoplexiam & paraly-sim,

coronali sutura, spina cervicis, & partibus ex causa aliqua frigida dolentibus applicata in forma cataplas-matis sive lini-menti, addendo olea convenientia. Vel ex his omnibus etiam aquam, in modum aliarum aquarum modo descriptarum, componere licet, si libet.

5. Aqua theriacalis cephalica, & affectionibus cerebri deploratis, nempe apoplexiæ, paraly-si, epilepsix, & similibus specifica.

℞. Rad. pœonia:
Visci querni
Acori vulgaris, ana ℥iij.
Gran. juniperi maturorum.
Sem. pœonia ana ℥j.
Garyophyllorum
Macis ana ℥vj.
Castorei ℥℥.
Flor. stachados.
Calendula.
Reticone.
Anthos.
Salvia.
Lilii convall.
Tilia arboris ana p. ij.

Incidenda, incidantur, contundenda contundantur, & macerentur per triduum ad ignem balnei calidi, in Vini albi generosi ℔ ij.

Aqua pœonia.
Salvia.
Calendula ℔ j.

deinde exprimantur fortiter. Huic expressioni adde:

Theriacis Alexandrina ℥iij.
Confect. anacardina Mes. ℥j. ℞.
Diamoschi
Aromatici Gabrielis ana ℥℥.

Mace-

Macerentur denuò per duos tref-
vé dies ad ignem lentum baln. Mar.
dein exprimantur, & distillentur per
cineres ad siccitatem: fiat aqua the-
riacalis.

Datur ex parvo cochleari argen-
reo, ad insultus epilepticos, apoplecti-
cosq;, & prædictos morbos mirificè con-
ducens.

6. Aqua antepileptica maior *Quer-
cet. ex tetrad.*

R. Rad. Angelicæ

Zedoariæ

Bardanæ

Scorzioneræ

Tormentillæ

Bistortæ

Enulæ campanæ

Gentianæ ana ℥j. ℞.

Rad. pæoniæ maris & femine, de-
crescente lunâ, in signo Leo-
nis collectæ

Rasura ligni buxi.

Visci querni.

Et visci coryli ana ℥ij

Santali citrini

Ligni aloes

Myrobolan. omnium ana ℥j.

Dictamni albi ℥vj.

Herb. Melissæ

Scabiosæ

Acerosæ

Fumariæ

Agrimoniæ

Rutæ

Anagallidis

Matricariæ

Menthæ rubr.

Absynthij Pontici.

Hyssopi ana m. ij.

Sem. Cardui bened.

Citrij

Pæoniæ

Seseleos

Gran. Juniperi ana ℥℞.

Cubebærum

Macis

Nucis moschatæ

Cinnamomi ana ℥ij.

Flor. genistæ

Hyperici

Centaurij minoris

Tilia arboris

Lilia convall.

Calendula

Lavendula ana p. ij.

Cichorij

Buglossæ

Ros. rubr. ana. p. i.

Sumendæ erunt radices, herba &
flores, qui quam recentissimi fuerint
ex temporis opportunitate, qua pa-
rabitur hæc theriacalis aqua: quod
quidem commodissime fiet in æstate,
cum omnia tunc abunde vigeant,
& viribus valeant. Atque hæ radi-
ces, herba & flores recentes, in amplo
mortario quàm tenuissime contun-
dentur. Quæ si sicca fuerint recen-
tiorum defectu, crassiuscule conqua-
sabuntur. Omnia autem optime
mixta ollæ indantur vitreatæ fatisca-
paci, ut tota mixtio libere ea conti-
neatur: cui super infundantur

Aquæ stillatitiæ primulæ veris

Lilij convall.

Flor. Tiliæ

Calendula ana ℞j. ℞

Melissæ

℞i 2

Hyssopi

*Hyssopi**Rosmarini**Genista ana ℥℥**Vini albi optimi ℔ ij.*

aut quantum satis fuerit, ad mixtionem illam imbuendam & perfundendam: quæ sæpe manibus intrò aut cochleari comprimitur, ut melius humectetur, & liquorem imbibat. Hæc autem olla arctissime oclusa, ne quid expiret, lento igne foveatur, dum materia tepescat, ut sic melior ac facilius fiat fermentatio, septem aut octo dierum spatio: quo enim diuturnior maceratio, eo melior futura est fermentatio. Postea exprimantur omnia, & linteo secernatur ac trajiciatur expressio. Deinceps fæces torculari fortiter comprimantur, ut tandem aridissimæ reddantur. Atque totus hic expressus liquor in plures alembicos diffundatur, vel in magno destillatorio cupreo simul colligatur, cum refrigeratorio vase (quæ omnibus pharmacopœis obvia & in promptu semper esse debent, ad aquas & olea vegetabilium extrahenda) ex quo aqua extilletur, quæ pretiosa & excellens futura est. Relictæ autem fæces superiores interea igne reverberij in cineres reducentur: quibus apprime calcinatis, superior aqua calide affundetur & reafundetur, donec suum salem ab illis extraxerit, sicque potentior & efficacior reddatur.

Sola & citra salis sui adiunctionem, ad curationem & præcautionem epilepsiarum omnium, sive idiopathicarum, sive sympathicarum: omnibus etiam

atibus & temperamentis ad ℥℔. tutò & feliciter exhiberi potest, idque maturis horis. Neque enim ea præparandi tantum & corroborandi agri vim habet, ut quæ etiam malignas qualitates adoriatur, undecunque ea progrediantur: sed etiam huius morbi verum specificum, & aliis quædam esse certissimum sit.

7. *Aqua antepileptica major nobilior.*

Verumtamen ut hæc aqua nobilior, perfectior & majoris virtutis sit, ac energiæ magis specificæ adversus hunc morbum, additamentis his quæ sequuntur ditabitur, ut videlicet ad istius aquæ libras quatuor addas.

Theriaca Veneta aut Monspessulana, eiusque quam optima ℥ ij.

Confectionis de hyacintho ℥ j. ℔.

Confect. alkermes ℥ ℔

Puly. Diamargarit.

Diacorall.

Latificant. Gal. ana ℥ ij.

Diacastorei ℥ ℔. aut etiam amplius,

Castorei ipsius simplicis ℥ ij.

Camphoræ ℥ j.

Mixtis omnibus & vasi longioris colli (quod matracium vocant) firmissime clausi impositis, in baln. Mar. fiat digestio per quatuor dies: Deinde igne cinerum destillatio per alembicum extrahatur, destillatam aquam ter aut quater super suas fæces cohobando, ea cautione tamen, ne nimia fæcum exsiccatione, liquor extractus adustionem redoleat. Quæ tamen non est metuen-

metuenda, si ex balneo Mar. vapo-
ro, vel ad siccitatem usque fiat extil-
latio. Hac ratione præstantissima a-
qua elicietur, non tantum in omnes
epilepsias, sed etiam apoplexias & pa-
ralyses. At si secundæ hujus destilla-
tionis fæces in cineres redigatis & ex
iis salern, aqua melissæ, juxtâ artem
extrahatis, eumque ter aut quater, ad
majorem puritatem & subtilitatem,
solvatis, filtretis, & coaguletis, eumq;
suæ aquæ immisceatis, in qua confe-
ctum solvetur, auctiores longè vires, &
potentiorum multò energiam ejusmodi a-
qua habitura est.

8. *Aqua antepileptica minor.*

℞ *Aquarum Flor. Tilia arboris.*

Lily convall.

Cerasorum nigrorum

Salvia

eo quo dictum supra modo extracta-
rum ana ℥ j. ℞

Visci querni

Dictamni

Garophyllorum

Cinnamomi

Nucis moschata

Macis

Cubebarum

Zingiberis ana ℥ j.

Sem. pœonia

Baccarum juniperi

Dictamni ana ℥ j. ℞.

Flor. anthos.

Salvia

Betonica

Stœchados

Calendula

Hysopi ana p. j.

Camphora ℥ ij.

Digerantur per aliquot dies: dein
destillentur per balneum vaporosum
ad siccitatem: dosis cochleare j.

9. *Alia aqua ad epilepsiam, apople-
xiam & paralysem. Quercet.
ex Tetrad.*

℞ *Rad. recentium angelica*

Enula campana

Zedoaria ana ℥ j.

Ras. ligni buxi ℥ vj.

*Rad. Pœonia, luna in leonis signo
decescente, si fieri potest collecta.*

Visci querni rec. ana ℥ ij.

Dictamni albi ℥ j.

Sem. Cardui bened.

Citrij.

Acetosa

Portulaca

Pœonia,

*Luna decrescente collectorum & de-
corticorum ana ℥ ℞.*

Nucis moschata

Macis ana ℥ ij.

Flor. Cotula fœtida

Sambuci ana p. ij.

Flor. Salvia

Stœchados

Lily convall. ana p. ij.

Pulverisanda pulveriscentur crassi-
usculè, & contundenda contundan-
tur, ac macerentur per quadriduum ad
ignem Baln. Mar. in aquarum

Ruta

Cerasorum nigrorum

Flor. Tilia

Genista

Hyperici ana ℥ ij.

Li 3

Dein

Dein fortiter per torcular exprimantur. Huic expressioni adde

Spec. Diamofchi

Diamargariti frig.

Diacorall ana ℥ ℥.

Rasura cornu cerui ℥ j.

Confect. de hyacintho

Confect. alkermes

Theriaces veteris ana ℥ ℥.

Camphora ℥ j.

Denuò per duos dies in baln. Mar. digerantur, ac tandem destillentur per cineres.

Huius aqua exhibeantur pro dosi ℥ ℥. vel ℥ j. in ipso paroxysmo.

Vt præstantius evadat remedium, salem ex capite mortuo aut fœcibus in cinerem redactis, ut artis est, extractû addes, reaffusa nêpe ea ipsa aqua super cineres toties, dū virtute salis impregnata sit. *Vsum vidi in cura apopiexia, ubi præ aliis maximopere commendatur*

10. Aqua hirundinum antepileptica.

℥ Hirundinum adhuc in nido existentium viij. aut x. paria.

Flor. lilij convall. p. ij.

Garyophyll.

Macis ana ℥ ℥.

Coquantur omnia in duabus tribusve heminis vini albi optimi: dein exprimantur fortiter, & destillentur:

Huius aqua cochlearia duo hoc morbo correptis exhibeantur: promptè enim à presenti paroxysmo liberat, futurumque prohibet.

Hanc me primùm docuit D. Rondeletius, med. celeberrimus Monspeliensis, & præceptor meus: quam tamè pro magno & nō revelando secreto cela-

bat. Eidem autem hirundinum aqua, paucula que sequuntur adieci, cujus etiā felices & admirandas vidi experientias.

II. Alia aqua hirundinum.

Accipe suo tempore sex aut septem, vel plures, si velis hirundinum nidos, cum ipsa lanugine cooperiri incipiunt. Has integras in alembicum proprium conice, destilla & aquam inde effluentem asserua. Dein fœces residuas infûdo subsidentes in cinerè, qua decet arte, redige, ex quo sume ℔ ℔.

Cinerum cranij humani, & si fieri potest, non humani ℥ ij.

Castorei ℥ j. ℔.

Pulv. visci querni ℥ j.

Succi rad. & fol. pœonia ℥ vj.

Aquarum flor. hyssopi

Flor. tilia arboris

Lilij convall. ana ℔ j.

Aceti scillitici ℔ ℔. quib⁹ infunde aquam omnem, quam ex hirundinibus elicuisti: macerentur omnia per aliquot dies ad ignem balnei: dein per cineres aut saltem per Balneum vaporosum ad integram siccitatem destillentur: ea n. ratione aqua *εμπεριεμενον* redolebit, sed cum omnibus suis qualitatibus integris & requisitis effluet.

Hac aqua per se sola, sale proprio imbuta (præmissis tamen per mensem integrum generalibus remediis convenientibus) ad medium cochleare sumpta mirabiles effectus prodit.

12. Alia prædictæ aqua præparatio.

Ex Tetrad.

℥ Suo tempore vij. aut viij. pullorum hirundinum nidos, sola tantùm lanugine hirsutorum, nec dum perfectis plumis vestitorum: hoc in terreo vitreato

treato vase, firmissimè obstructo, ad reverberandum composito, dum toti pulli in cinerem cum visceribus & plumis redacti sint.

Ex hoc cinere accipe ℥ iij. (cujus si tanta non sit copia, de reliquis tantum detrahes, quantum fuerit defectus pulveris.)

Cineris cranii humani ℥ ij.

Puly. rad. visci querni

Angelica

Zedoaria ana ℥ j. ℞.

Sem. pœonia

Gran. juniperi conquassatorum

ana ℥ vj.

Castorei ℥ j.

Succiradicum & foliorumpœonia

Aceti scillitici ana ℔ j.

Aquarum hyssopi

Flor. Tilia

Lilij convall.

Salvia

Rosmarini ana ℔ j.

Macerentur simul omnia in vase fortiter obstructo ad aliquot dies in Baln. Mar. deinde fiat destillatio in cineribus, medio cri igne, ad siccitatem. Cavendum, ne destillatum adustionis saporem referat.

Vt autem aqua corroboretur, & vis eius augeatur, aridas fœces accipe, easque in calcem, vi ignis albissimam redige, quibus in manica, aut filtro Hippocratis impositis, superfundatur destillatus liquor, qui crebra repetitione suæ calci reafundatur, & itentidem traiciatur: dum totum salem, in quo posita est summa remedij virtus, secum eduxerit & asportarit.

Atque sic aquam, non simpliciter & crasse stillatam, quales sunt vulgares, qua statim muciditatem & corruptionem contrahunt: sed omnium simplicium dotibus ac virtutibus imprægnatam, ac diuturna conservationis habebitis. Ex qua admirandos effectus (ex arte spagyrica manantes) sitis ubique & semper experiri. Dof. cochl. ℞. adultis, infantibus minus, & in paroxysmo N. Ad præcautionem usus aliquot dies continuari potest.

13. Alia eiusdem aquæ præparatio.

℥ iij. aut v. hirundinum nidos, quos in frustra cum ipsis plumis ac lanugine & visceribus, dissecabis.

Coquantur in v. aut vj. hydro-melitis sextariis, eo modo quo aliæ carnes in olla elixantur. His adde

Rad. & sem. pœonia

Angelica

Visci querni

Rasura cranii humani

Cornu cervini

Gran. juniperi conquassatorum

Herb. Dictamni

Melissa

Beronica

Thymi

Hyssopi ana q. volēs

Iusculum prælo fortiter exprimitur ac percolerur. Expressioni aut colaturæ sequentia adiuciantur.

Macis

Nucis Moscibata

Garyophyllorum

Cinnamomi, ana ℥ ij.

Castorei ℥ ℞.

Flor. purpureorum anagallidis

Lilij

Liliorum convall.
 Tilia arboris
 Rosmarini
 Salvia
 Betonica anap. j. aut duos.

Croci ℥℞.

Camphora ℥ij.

Aquarum florum primula veris

Et calendula ana ℥j.

Macerentur simul omnia ad aliquot dies, deinde fiat liquoris destillatio ex arte:

Huius & in ipsoparoxysmo, & extraisum prout morbus exigit, exhibeatur semicochleare. Eadem aqua aurium & narium inferiora foveantur.

14. *Aqua picarum composita ad Epilepsiam quoque specifica.*

℥ Pullospicarum N. xij

Frustratim unâ cum intestinis & pennis incidantur, & ponantur in vas terreum vitreatum, addendo

Rad. pœonia

Zedoaria

Visci querni ana ℥ij.

Flor. Tilia arboris

Lilij convall.

Hyssoi anap. ij.

Coquantur in oxymelitis anthosati & aqua millif. an lib. iij. ad medietatis consumptionem: dein exprimantur, Huic expressioni adde

Gran. juniperi

Sem. pœonia ana ℥℞.

Garyophyllorum

Nucis moschate

Croci

Cinnamomi

Cubebatum ana ℥ij.

Castorei ℥ij.℞.

Flor. Betonica

Stœchados arabica

Primula veris

Citrij mali anap. ij.

Anagallidis purpureis floribus p. iij.

Contusis contundendis, digerantur per 4. dies: dein destillentur per balneum vaporosum ad siccitatem. Dosis hujus aqua est cochlear unum vel alterum.

Alia aqua antepilepticam metallicam ex croco metallorum vide infra.

15. *Aqua ophthalmica.*

℥ Succi eufragia

Chelidonia ana ℥℞.

Lactis caprini ℥j.

Misceantur omnia simul, addendo

Zingiberis

Macis crassiusculè conquassatorum ana ℥j.

Aloes ℥℞.

Vitrioli albi ℥ij.

Macerentur quatuor aut quinque dierum spacio, destillenturque per balneum vaporosum. Aqua destillatæ adde tuthiæ frustrula non tamen pulverifata, quæ prius in cochleari ferreo novo ignita fuerint novies extinguantur, & tandem cum aqua prædicta continuo refidere sinantur.

Cujus guttula una oculo etiam infusimato admoveatur: nec respiciendum ad calidam illam, quæ prædictam illam aquam ingrediuntur, etiamsi initio dolor ingravescat, ferveatque per tempus aliquot, miros enim effectus prodet: tartarum illud oculis adhaerescens, pungens acerrimumque

numque dolorem inferens, & salsas mo-
vens lachrymas, dissolvendo. Singulare est
remedium ad omnes ophthalmias, praeferen-
dumque sanè omnibus istis simplicibus aquis
refrigerantibus, ut rosarum, plantaginis,
ceresol. & similibus, colliriisque oculorum
refrigerationi dicatis, ut ipsa etiam expe-
rientia, praeter allatam supra rationem fi-
dem faciet. Confert etiam ad amblyopiam
& amaurosim, si huic crocus metallorum
admisceatur, quem credo basim & funda-
mentum aquae ophthalmicae Martini Ru-
landi, doctissimi celeberrimique me-
dici Germani, cuius ipse admirandos effe-
ctus miro successu expertus est, ut videre est
in illius centuriis iam diu in lucem editis.

Ex croco illo metallorum fit et-
iam insignis

16. Aqua ophthalmica.

Aqua
ophthalmi-
ca ex cro-
co metal-
lorum.

Sicroci ex dicta magnesia & parati,
& prorsus insipidi, accipias drach-
mam unam vel duas & infundas cum
aquarum euphrasiae, foeniculi, aut simi-
lium, quae oculorum affectibus ido-
neae sunt & salutareae ℥.v. vel vj.

Aquam conficies ophthalmicam, mi-
ra admodum virtutis contra amblyopiam,
amaurosim, & suffusionem oculorum. Po-
test guttatim in oculum instillari citra
ullum doloris sensum: cuiusvis enim a-
crimonia expertus est: Ex ea etiam oculus sin-
gulis matutinis, idque ad plures dies irri-
gari debet.

Nubecularum visum turbantium,
discussioni, similibusque affectibus multo
aptior est, quam caetera quaeque collyria,
ex corrosivis composita, ut in-
ter alia est |

Aqua caerulei coloris.

Quae paratur ex aqua pluviali &
latè ammoniaco, diu in pelvi tonforia
simul agitatae, cui spiritus vitrioli ea
agitatione commixtus elegantem in-
ducit viriditatem.

Eaque multi haud infelici successu u-
tuntur. Sed ex inflammatione & dolore,
quem adfert malum, subinde acuitur, aded
ut aqua, ex croco dicta magnesia concinnata
multo praestantior habenda sit, utpote quae
circa ullum dolorem efficaciter & utiliter
operetur.

Alia aqua aciem oculorum acuens
cacitatemque in senibus
incipientem pro-
hibens.

℞ Rad. valeriana.

Enula campana

foeniculi ana ℥j.

Herb. Chelidonia

Euphrasia ana m.ij.

Betonica

Pulegij ana m. j.

Sem. foeniculi

Sileris montani ana ℥vj.

Baccar. juniperi ℥℞.

Fol. caprifolij

Rosarum albarum an. p.ij.

Stachados.

Salvia

Anthos.

Sambuci

Calendula

Schoenanthos ana p. j.

Zingiberis

Piperis longi

Cubebarum

Cardamomi ana ℥ j. ℞.

Pulverifanda pulverifentur, & contundenda contundantur, & infusa in hydromelitis malvatici vel canariæ vini ℔ iij. ponantur ad ignem lentum vel solem per quatuor sexve dies: omnia prælo fortiter exprimantur: cui expressioni adde

Aqu. pecul. Rosatum

Euphrasia ana ℔ ij.

Fœniculi

Chelidonia ana ℔ j. ℞.

Misceantur.

Dosis ℥ j. vel ℞ pro iunioribus: sumatur bis terve in septimana ieiuno ventriculo Ex eademmet potest instillari una aut altera gutta in oculis quotidie manè.

18. *Alia aqua ophthalmica.*

Componitur etiam aqua ophthalmica ex ℔ ij. urina pueri optime purificate, additis ℥ iij. vitrioli, totidem uncis thuria.

Ex quibus omnibus per dies aliquot maceratis: dein per cineres ad siccitatem destillatis fit aqua ophthalmica.

Hujus guttule aliquot inflammato oculo, aut debilitato admoventur.

19. *Aqua ad hæmoptosin seu sanguinis sputum.*

℥ Rad. bistortæ

Symphyti maioris

Tormentilla ana ℥ j.

Herb. ceni in odia

Millefolij

Veronica

Pyrolæ

Sanicula

Bursa pastoris cum rad. an. m. j.

Summitatum rubi.

Lentisiana m. ℞.

Gran. sumach.

Myrtill.

Sem. plantaginis

Berberorum

Papav. albi ana ℥ vj.

Flor. Nymphaeæ

Cucurbitarum

Citionorum

Ros. rubr. an. p. ij.

Contusis & commixtis omnibus, macerentur per quadriiduum ad ignem balnei in succorum deparatorum

Plantaginis

Portulacæ

Acetosæ

Agrimonia an. ℔ ij.

Dein fortiter exprimantur: his adde

Succorum acacia

Hypocistidos ana ℥ ij

Terra sigillata

Boli armeni veri an. ℥ ℞.

Electuarij diatragacanti hi frigidij ℥ ij.

Macerentur denuo per quadriiduum, dein per cineres ad siccitatem destillentur.

Hujus aqua, qui laborat hæmoptosi, capiat cochlearia duo aut tria, vel per se, vel addito syrupo myrtill. de rosis siccis, aut symphyti descript. Fernelii. Quod si ab immodico sanguinis fluxu exolvatur vires, adde ℞j. tinctura corallorum, vel para destillatum, quod cum morbo pugnet, & refectio in-serviat.

Aqua ad phthisim & ulcera pulmonum præstantissima.

℥ Spec. Electuarii resumptivi,

Diapenidii

Diatragacanti hi frigidij.

Dia-

Diacorall. ana ℥℞.
Trochisc. de spodio
Et de terra sigillata ana ℥vj.
Conserv. symphyri maioris.
Ros. rubr.
Flor. verbasci ana ℥j.

Sem. plantaginis
Berber.
Melonum
Cuscute
Papav. n. i.
Citoniorum ana ℥x.
Pulveris cancrorum fluviatilium ℥ij.
Contusis crassiusculè omniibus
macerentur per 4. dies in
Aquarum veronicæ
Scabiosæ
Buglossi
Plantaginis
Symphyti maioris ana ℞. j.

Dein fortiter exprimantur &
destillentur per cineres: huic aquæ
distillatæ adde

Tinctura corallorum
Et Magisterii perlarum ana ℥ij.
Butyri seu lactis Sulphuris ℥℞.
Misc. Dosis ℥℞. vel per se, vel ad-
mixta ℥℞. syrupi myrtillorum, aut de
rosis siccis: de qua utendum ad plusculos
dies.

21. *Aqua antipleritica.*

℥. Flor. papav. rheadis exsiccato-
rum p. vj.
Coralli rubri tenuissimè pulveri-
zati, & pulveris corticum
avellanarum rubrarum.
Sem. cardui benedicti ana ℥j.
Macerentur per triduum ad
ignem Baln. Mar. in

Aq. Papaveris rheadis ℞. ij.
Cardui benedicti
Ulnaria ana ℞. j.

Dein per cineres destillentur:

De hac aqua exhibe ℥ij. addendo
syrupipapav. rheadis ℥j. idq. ante som-
num: reiteretur si opus fuerit: non præ-
termittenda erit prius sanguinis missio:
cum hac aqua multos pleuriticos etiam
desperatos sanitati brevi restitutos sæpè
vidimus.

22. *Aqua mirabilis ad collapsas vi-
res instaurandas: & ad spiritus vi-
tales & animales roborandos &
resciendos: quæ elixiri vitæ
equiparari potest.*

Fac destillari vinum Candia sive
vinum malvaticum optimum quin-
quies vel sexies, in unaquaque vice
rectificando, ut artis est. In hac aqua
vitæ, post primam vel secundam de-
stillationem, phlegmatifque separa-
tionem, macera

Flor. Rosmarini exsiccatorum
Buglossæ
Borraginis
Cort. citri sicci
Ligni aloes
Et cinnamomi ana q. voles

Habitâ semper quantitatis con-
ficiendæ ratione: multoties hanc
aquam cohobando & reducendo:
In cuius optimè rectificatæ ℞. j. dis-
solue

Confect. alhermes ℥. ℞.
Ambræ griseæ ℥ij.

De hac exhibe cochleare dimidium
in cordis deliquio, melancholicis & alris
deploratis affectionibus.

23. *Aqua caponis ad idem.*

Quamvis in Weckeri viri doctissimi antidotario, opere non minus laborioso quam utili, aliquot huius aquae descriptiones satis elegantes reperiuntur: non tamen intermittere potui, quin hic unam de nostris adiungerem.

℞. Caponem unum (vel plures pro ut libet) antiquum, & pingvem exenterarum in frustra discinde, & in Phialam vitream capacem iniice, addendo:

Santali citrini
Ligni aloes
Garyophyllorum
Nucis moschatæ
Cinnamomi
Macis ana ℥.j.
Galangæ
Corticis citrii
Zedoariæ
Croci ana ℥.℞.
Flor. Rosmarini
Salvia
Betonica
Lavendula
Borraginis
Buglossæ
Ros. rubrarum, ana p. j.
Coralli preparati ℥.j.
Granorum alkermes, ℥.iiij.
Vini canariæ mens. j.
Sacchari albisimi ℔.℞.

Vas bene clausum, ut nihil evaporet, collocetur in Balneum Mar. fervidum, per octo, vel decem dies: donec capo vi bullientis aquæ in minutissimas particulas decoctus fuerit,

exprimantur postea omnia pertorcular, & in alembico destillentur.

Dosis est cochlear unum atque alterum.

Gesnerus hanc aquam mirificè commendat ad vires exhaustas, & ipsam etiam febres continuas.

24. *Aqua ad cordis roborationem contra venena & pestilentes omnes affectus.*

℞. Rad. Angelicæ
Carlina
Tormentilla
Cort. citrii
& Olibani ana ℥ij.
Sem. Cardui benedicti
Acetosæ
Ulmariæ
Santalorum omnium ana. ℥℞.
Conserv. Buglossæ
Rosarum
Violarum
Mithridatis
Confect. de hiacyntho ana ℥ij.
Spec. Diamargariti frigidi
Camphoræ ana ℥ij.

Terenda terantur crassiusculè, & indantur omnia in alembicum vitreum, superaffundendo aqua vitæ rectificata ℔.iiij. digerantur vase optimè clauso: dein per cineres aut balneum vaporosum destillentur.

Est aqua mirabilis ad lipothymiam, syncope, & pestilentes omnes affectus: dosis semicochlear argenteum, vel paulò plus.

25. *Aqua*

25. *Aqua ad pestis curationem
& preservationem.*

℞. Ligni Aloes ℥j.

Rad. Garyophyllatae

Gentiana

Zedoaria

Angelica

Tormentilla ana ℥ij.

Cinamomi

Macis

Santali rubri

Bacc. Iuniperi

Sem. Cardui benedicti

Cort. Citrii & sem. eiusdē ana ℥vj.

Fol. Dictamni Cretensis sicc

Melisse

Hysopi ana M. j.

Rasura cornu cerui

Eboris, ana ℥℥.

Macerentur ad ignem lentum
per sex octove dies in succorum de-
puratorum ruta, scordii, & ulmariae
ana ℥viii. dein fortiter prælo expri-
mantur: his adde

Theriaces

Mithridatii optimi ana ℥ij.

Confect. de hyacintho,

Alkermes ana ℥℥.

Spec. diambra ℥ij.

Croci ℥j.

Camphora ℥℥.

Vini maluarici

& aqua vite ana ℔j. ℥.

Infundantur denuò per sex dies
ad ignem lentum vase optimè clau-
so, ut nihil expiret: dein fortiter ex-
primantur.

De hoc expresso, si velis, exhibere
poteris, peste iam correpto ℥ij. Est magnum

sudorificum. Velepressum illud destil-
letur per cineres, & fiat aqua: dosis ℥ij. ℞
his addendo syrupi acetositatis citrii,
vel limonum ℥℥. fiat potio: sudorem
mirum in modum provocat: peste corre-
ptis primo etiam die exhibetur, etiam præ-
termissa purgatione, & sanguinis misio-
ne, quam evacuationem in multis pesti-
lentibus affectibus improbamus: reitere-
tur potio, si opus fuerit sequenti die. Con-
fert etiam ad omnes affectus venenatos, si
cum aliqua aqua vel syrupo convenienti
commisceatur. Ad pestis preservatio-
nem sufficiunt quatuor sexve huius aqua
guttula, in vino, vel iusculo convenien-
ti, & mane propinata ex guttulis aliquot
eiusdem aqua labra, nares, aures, illiniri
etiam poterunt, singulis matutinis gra-
sante morbo.

26. *Aqua theriacalis communis
pro gregariis.*

℞. Theriaces Alexandrina ℥iiij.

Myrtha ℥j. ℞.

Aqua vite

Vini odoriferi ana ℔℥.

Misceantur, digerantur, & de-
stillentur ad siccitatem in balneo va-
poroso. De hac aqua exhibe ℥℥.
cum aqua ruta, vel fumaria: potenter
sudores movet, valet & ad pestilentes
omnes affectus.

N. Poterit destillandis quoque
addi croci ℥ij,

27. *Aqua theriacalis, cordialis,
& bezoardica, omnibus cordis pa-
thematibus, pestiferisq; affectibus,
miro progressu conferens, si-
doremq; movens.*

Kk 3 ℞. Rad.

℞. Rad. Angelica
Zedoaria
Garyophyllata
Barba hirci
Tormentilla
Petasites
Enula campana ana ℥ij. ℞.

Raf. cort. Ligni Indici ℥vij.

Santalicitrini

Cinnamomi

Macis

Gran. Iuniperi

Sem. Cardui benedicti

Citri

Et corticis eiusdem, ana ℥j.

Herb. Diptamni albi

Scabiosa

Mentha rub.

Chelidonia

Scordii

Ruta

Melisse

Scorzoneræ ana m. j.

Flor. centenarii minoris

Hyperici

Geniste

Calendula

Borraginis

Buglossæ ana p. j.

Macerentur per quadriduum ad
ignem Baln. Mar. in

Vini maluatici ℔iij.

Succi limonum

Aquæ nucum viridium.

Melisse

Vlmaria

Cardui bened. ana ℔. ℞.

Dein exprimantur. Expressioni adde

Theriaces ℥iij.

Confectionis de hyacintho ℥j

Conf. alhermes ℥vj.

Diamargarit. frigid.

Diacoralliana ℥iij.

Dianbra

Diomoschi ana ℥ij.

Crosi

Myrrha ana ℥℞.

Sacchari candi ℔. ℞.

Macerentur denud per duos
tresve dies ad eundem metignem bal-
nei. Dein destillentur per cineres ad
siccitatem: fiat aqua theriacalis. Ut
præstantior & efficacior fiat, extra-
hendus est sal ex fecibus residens, et
ea qua decet arte, atque cum aqua
prædicta commiscendus.

Si velis non opus erit destillatione:
Sed de secunda infusione exhibebis ℥ij.
Validius namque ac præstantius erit re-
medium, & provocandis sudoribus magis
idoneum.

N. Aliquantulum discrepan-
tem descriptionem habes in Confil.
sacchæica quæ summe commendatur.

28. Aqua Theriacalis excellens
pro pestis præservatione.

℞. Rad. Zedoaria

Angelica

Tormentilla

Scorzoneræ, ana ℥ij.

Ligni aloes

Santalicitrini, ana ℥j.

Granorum Iuniperi.

Sem. Cardui benedicti

Citri & corticum eiusdem, a. ℥j. ℞.

Cinnamomi

Macis

Cardamomi, ana ℥j.

Diptam.

De corro-
boratione
& reme-
diis Bezo-
ardicis.

Flor.

Flor. sicc. *Genista*
Calendula
Hyperici
Centaurea minoris
Rosar. rubr.
Buglossi, an. p. ij.

Omnia leviter macerata atque
 pernixta injiciantur in vas vitreum
 capax, cujus collum strictum sit &
 oblongum, quod vulgò *Matracium* di-

aitur, iisq; superinfundantur,
Aquæ Cardui benedicti

Vlmaria, an. ℥. ℞.

Succi Scordii

Rutæ caprariæ

Limonum, an. ℥. iij.

Vini albi, ℥. ij.

Hæc omnia in vase bene clau-
 dantur, & in balneo Mariæ mediocri-
 ter per sex aut quinque dies mace-
 rentur, macerata demum pro viribus
 exprimauntur, feces separatim re-
 ferrentur, & succo expresso superad-
 dantur,

Theriaca Veneta

Mithridat. an. ℥. j.

Confectionis Alkermes

Hyacinthi

Electuarii de gemmis, an. ℥. ij.

Croci, ℥. j.

Camphora ℥. ℞.

Omnia relinquuntur iterum di-
 gerenda per unum vel duos dies, de-
 inde per cineres ad siccitatem destil-
 lentur. Interim dum hæc fiet destil-
 latio, feces in reverberio secundum
 artem in cineres redigantur. Ex istis
 cineribus cum *aqua Vlmaria, aut Car-*
dui benedicti, alteriusve aquæ cordialis sal-
 extrahatur, quod sæpius philtabitur

& purificabitur, donec purissimum
 & clarissimum evadat. *Sal illud ma-* Modus u-
teria prædicta adjectum, illius virtutem tendi a-
uplicabis, magnumque proinde fiet Be- qua præ-
zoardicum, tam ad pestem præcaven- dicta Ther-
dam, quàm curandam. Pro præcau- iacali.
tionem ℥. j. vel ℥. ℞. sufficit, & vel per
se deglutatur, vel cum aliquo liquore dis-
solvatur.

29. *Alia aqua Theriacalis*
bezoardica.

Si ex his aquam velis compara-
 re Theriacalem Bezoardicam, quæ &
 ipsa plurimum conferet emolumenti:
 sequenti modo procedendum est.

Accipe omnia simplicia & ingredien-
 tia prædicta aqua Theriacalis, quibus an-
 tea tamen admiscueris aquas & succos
scordii & rutæ caprariæ (quæ aliter
 herba Veneta nuncupatur) unacum
succis limonum, & albo vino, juxta id
 quod supra tradidimus. Postquam
 omnia permixta fuerint, & leviter
 in balneo Mariæ decocta, ad ignem
 cinerum destillanda curabis, vel ad
 ignem vaporosum, qui tantopere in
 nostra Pharmacopœa celebratur, idq; ad
 siccitatem.

In prædicta modò aqua, quæ
 veluti menstruum quoddam erit, ad
 extrahendas tincturas Alexiterio-
 rum, & Bezoardicorum, qualia sunt
Theriaca, Confectiones Alkermes, hyacin-
thi, & similia, omnia maceranda com-
 mittes balneo Mariæ calido, elapsiq;
 duobus fere diebus, prædictam
 aquam instar rubini, claram & tinctam
 videbis, nec non omnibus dictæ
 supra

supra Theriacæ & aliorum Bezoardicorum virtutibus imprægnatam. Quod clarum erit atque purum assumes, & à fecibus separabis, atq; inde extractum concinnabis, nec alia tamen opus erit operatione vel destillatione: quippe qua multum de substantifica rerum virtute & potentia imminuitur.

Aliquantula solummodo istius essentia atq; infusionis gutta, vel separatim sumpta, vel cum vino aut aliquo alio liquore permista: egregium suppeditabunt contra omnia venena atq; corruptiones alexiterium, quod non modo pestem procul à nobis amandaverit: sed etiam invecctam & savientem in membris compestet atq; propellet.

Iuxta univasas harum formularum rationes, quivis non modo Pharmacopola, sed etiam matrona paululum in destillationibus versata, plures alias cum similibus ingredientibus, quantitatem augendo vel diminuendo, poterit concinnare præparationes.

30. *Alia aqua Theriacalis excellens, præparatuque facilis.*

℞. xii. nuces cum suis corticibus viridantibus, dum tempus circa mensẽ Julium postulat:

Herb. *Vlmaria*, m. iij.

Ruta capraria

Cardui benedicti una

cum capisibus

Scordii, an. m. ij.

Rad. Angelica, ℥ j.

Granor. Juniperimatur. ℥ iij.

Alterius aqua Theriacalis excellens descriptio.

Omnia simul conquassentur, & per duos dies, in sufficiente aqua *buglossi*, & *vini albi optimi*, æqualiq; quantitate, macerentur, & demum aqua ad siccitatem beneficio balnei vaporosi accuratè destilletur.

In tota hac aqua prædicta solve

Theriaca Venet. ℔ ß.

Mithridat. ℥ iij.

Corn. cervi, dum adhuc sunt tenera, quæq; suo modo venatores, le revenu, in frusta discerptorum & incisorum, ℔ ij.

Omnia per duos dies macerentur, & postea in balneo vaporoso, semel & iterum aquam super feces transcolando, destillentur: sic aquam Theriacalem conficies excellentissimam ad dosin unius aut duorum cochlearium argenteorum, ut à peste omniq; prorsus toxico præserveris, atque curari possis. Sin autem ad ignem omnia simplicia & ingredientia, quæ prædictam aquam subeunt, in cineres redigantur: sique è cineribus cum aqua quadam cordiali aut communi, secundum artem sal extrahatur, & cum prædicta aqua Theriacali permisceatur: remedium longè optabilius & præstantius comparabis.

31. *Aqua anti-febricitica.*

℞. Melissa

Betonica

Argentina ana partem unam;

Ut ex illis omnibus simul tritis & expressis ℔ iij. ad minus succi extrahi possunt.

Succi foliorum & rad. Centaurii minoris (quod febrifugam vocant) ℔ ij.

Aqua

Aqua aſtacorū ſeu cancorū ſluvis-
tilium cum cruſtis conquaſtorū ℞ j.

Aq. ex ſucco capitū papav. albi elicita ℞ ℞

Aque fructuum fragaria ℞ j. ℞.

Miſceantur, & per alembicum
vitreum per cineres deſtillentur.

Specificum eſt remedium ad omnis ge-
neris febres, ac intermittentes potiſſimum,
ſed maximè tertianas nothas & exquisitas.

Hujus autem uſus eſt ejuſmodi: ut 12.
horis ante paroxiſmum clyſter emolliens, &
refrigerans injiciatur: dein quinque ante
prædictum paroxiſmum horis juſculum o-
ptimè conſummatum exhibeatur. Acceſſio-
nis verò initio propinanda agro ſunt ℞ij.
prædictæ aque: cui ſi guttulas aliquot ſpiri-
tus vitrioli addideris, præſtantior evadet.

31. Aqua alia contra omnis generis
febres, præcipuè que contra
intermittentes:

℞ Aquarum fragorum.

Centaurij ana ℞ ij.

Mellis ℞ ij. vel iij.

Omniſ, invicem mixtis indan-
tur in Alembicum, quod ſine pileo, in
formicarum acervum ſepeliatur: vbi
formicæ à mellis dulcedine pellectæ,
catervatim irruent in hanc aquam:
poſtquam harum ſufficientem colle-
geris quantitatem, exime vas, omnia
invicem optimè agitando: dein capi-
tello ſuper alembicum reſoſito, o-
mnium fiat deſtillatio per cineres.

Dofis eſt ſemicochleare, aut pauld plus
ſi vires patiantur. Initio paroxiſmi, ſatis ve-
hementem provocat vomitum: in ſinici ex
hujus aqua uſu præſtinam valetudinem re-
cuperarunt.

Sed Medicis eſt, deliberare priùs quàm
eandem porrigat, num ager ad vomitum

Tom. II.

proclivis ſit, nec ne? num materiæ, qua fe-
brem efficit, idonea ſit vacationi per vom-
itum, aut contra? numque agri vires validio-
res aut debiliores exiſtant? Hiſ omnibus ex-
quiſiſſo judicio libratis, intrepidè vomiti-
vum hoc exhibebitur cujus effectus præſtan-
tiſſimi ſe in dies in pluribus agrotis prodent.

32. Aqua ad febres etiam peſtilen-
tes & ardentiffimas.

℞ rad. Tormentilla

Bugloſa

Scorzionera

Acetoſa ana ℞ j.

Theriaces Alexandria ℞ ij.

Succi Limonum depurati

Aquar. Fumaria

Vlmaria

Cardui bened.

& centaurii minoris ana ℞ iij.

Diamargarit. frig. ℞ ℞.

Extractiſcordii ℞ iij.

Macerentur per quatrimum:
dein exprimentur & deſtillentur.

De hac ager febricitans capiat ℞ij. &
coopertus pauld plus ſolito ſudabit.

33. Aqua antinephritica.

℞ Rad. Reſte bovis.

Petroſelini

Eryngiorum ana ℞ j. ℞.

Herb. Parietaria

Herniaria

Saxifragiæ cum toto ana M. ij.

Argentaria M. j. ℞.

Senelorum

Baccar. Alkekengi conquaſſ. ana ℞ iij.

Sem. Milii ſolis

Feniculi dulcis ana ℞ ij.

Conquaſſentur & macerentur
in vini albi generoſi ſuff. quautitate

Ll

per

per quattriduum: dein fortiter exprimantur & destillentur.

De hac aqua sumas cochlear unum: aut alterum singulis matutinis, assumpto prius bolo ex capsia, vel ex electuario lenitivo, vel de infusis.

34. Alia aqua antinephritica.

℞ Succor. Argentariae
Sendorum
Parietaria ana ℥ j. ℞.
Hydromelitis scillitici ℥ j.

In his liquoribus simul mixtis: macera per 5. aut 6. dies ad ignem lentum Bal. Mar.

Gran. Iuniperi contusorum ℥ ij.

Sem. Milii solis.

Saxifragia.

Athaea.

Bardana.

Foeniculi ana ℥ ij.

Herb. Herniaria.

Rad. Restae bovis.

Cin. zomoni an. ℥ j.

Camphora ℥ ij.

Dein destillentur per cineres.

De hac aqua exhibe ad ℥ ij. cui aquae fistal proprium ex arte paratum, & convenienti quantitate addas, longe potentius eris: remedium.

35. Alia aqua antinephritica curativa. Quercetaria.

℞ Succor. Raphani
Limonum ana. ℥ j. ℞.
Aquat. Betonica
Argentaria
Saxifragia
Verbena ana ℥ j.

Hydromelitis malvatici ℥ ij.

In his liquoribus simul mixtis: macera per quatuor aut quinque dies ad ignem lentum B.M.

Granor. Iuniperi maturor. & recent. ℥ ij.

Milii solis.

Sem. Bardanae.

Raphani majoris.

Saxifragia.

Vrtica.

Capae.

Anisi.

Foeniculi ana ℥ j.

Quatuor sem. frig. major. mandator.

Sem. Altheae ana drachmas vj.

Extracti lithontrib.

℞. Essent. Ducus.

rufini, Nicolai ana ℥ ℞.

Calcis testarum ovorum.

Cinnamomi ana ℥ ij.

Camphora ℥ ij.

Dein fortiter exprimantur & destillentur per cineres.

De hac aqua exhibe ad ℥ ij. cui aquae fistal proprium ex arte paratum & convenienti quantitate addas, praestantior multo evadet aqua, vel si ipse addideris ℞. Extr. Betonic.

36. Alia adhuc ejusdem aquae praeparatio.

℞ Rad. Helenii
Pimpinella
Petroseleni
Pyrethri ana ℥ j. ℞.
Sem. Milii solis
Saxifr.
Anisi
Foeniculi

Vrtica.

Vrtice ana ℥vj.

Spec. Diatrionpiper

Lithontrib. ana ℥ij.

Baccar. Lauri

Iuniperi ana ℥ij.

Sanguinis hirci seu cervi ℥iiij.

Halicacabi

Sem. geniste ana ℥℔.

Contundenda contundantur & macerentur in suff. quantitate spiritus vini, per quatuor dies, dein destillantur.

De hac aqua exhibe ℥j. vel ℥j. ℔.

38. Aqua ad comminuendum calculum etiam in ipsa vesica.

℥. Succor. Porri

Cepæ

Raphani ana ℔. ij.

Limonum

Parietaria

Auriculæ muris ana ℔ ℔.

Omnibus his succis simul commixtis, fiat primùm digestio, & fermentatio (quæ duæ operationes magnoperè requiruntur) dein destillatio.

N. Addi quoq; potest crystallus calcinatus, nec non simus columbinus, qui totus est nitrosus, singulorum quantum satis est.

Hæc aqua per os exhiberi, vel in ipsam etiam vesicam iniici potest. Calculum comminuit, & sensim in pulverem conterit, mucilaginosam præterea & tartaream omnem substantiam, unde lapis generari solet, tum in renibus tum in vesica, incidit & dissolvit, idq; sine ullo periculo & dolore. Est denique remedium potentissimum & summum nostrorū artificio inuentum & descriptum.

39. Alia ad idem.

℥. Succ. Esula minoris

Verrucaria

Centumnodii ana ℔ j.

In his macera borracis ℥j. dein destillantur.

40. Ad idem.

℥. Aquarum stillatitiarum Alkekengi

Fol. Querc. ana ℔. ij. ℔.

In quibus macera per quatuor dies ad ignem Baln. Mar.

Rad. Pyrethri crassiusculæ contuse

Galange ana ℥℔.

Aloes ex vesica ℥vj.

Sem. Fœniculi

Geniste

Miliæ solis ana ℥iiij.

Lapidis Iudaici

Lincis, ana ℥ij.

Destillantur per cineres lente igne: dosis ℥ij. vel tres.

41. Alia adhuc ad idem.

℥. Rad. Raphani in orbiculos dissectæ, & in alembicum iniecta bonam partem.

Huic adde

Cinnamomi

Nucis mosc. ana ℥j. aut amplius.

Pyrethri ℥vj.

Bacc. matur. iuniperi ℥j. ℔.

Fœniculi dulc. ℥j. ℔.

Vini albi optimi tantum, ut duos tresve digitos materiam superemineat: omnia digerantur in loco frigido per 10. vel 12. dies, & postea destillantur per cineres.

Dosis huius aquæ est ab ℥j. ad ℥ij. vel omiſſa destillatione, postquam macerata & digesta fuerint, traiciantur per ma-

Lb 2 nicans

nicam Hippocratis, ac si voles, saccharum addes ad conficiendum claretum: de quo capies ℥j. vel duas.

42. Aqua ad præservationem calculi, s. nephrocathartica præservativa.

℥. Rad. Eryngiorum

Restæ bouis

℥ quinquè rad. aperitivarum an. ℥j.

Herb. Herniariae M. ij.

Cort. Limonum ℥j. ℞.

Quat. Sem. frig. maior.

Sem. malua

Altheæ ana ℥iij.

Saxifrag.

Milii folii

Lapillorum Mespilorum

Raphani maioris

Bardana

Gran. Iuniperi maturorum ℥ rec. ana ℥vj.

Fruct. Alkekenginum. xx.

Iuinbarum paria vj.

Dictamni Manip. ℞.

Flor. Genistæ.

Hyperici

Betonica

℥ Maluæ arborescentis ana p. ij.

Liquiritiæ ℥ij. ℞.

Cassia lignea ℥j.

Contundenda contendantur, & pulverilanda pulveriscentur & macecentur in

Aq. Argentine

Senelorum

Parietariæ ana ℞.

Vini albi generosi ℞. ij.

Idq; per quadriduum in B. M. calido: dein fortiter exprimantur: Expressioni adde

Spec. diatragacanthi frig.

Trochiscorum alkekengi sine opio an. ℥j.

Denuò digerantur ad ignem.

Baln. Mar. per unum diem vel alterum, & destillentur per alembicum vitreum, ut artis est.

Vires huius v. in cura Calculi, Dosis ℥iij.

43. Aqua hysterica.

℥. Succorum depuratorum

Matricariæ

Mercurialis ana ℞. j.

Nucis moschatae

Cinnamomi

Ligni aloes

Macis ana ℥j.

Flor. Anthos

Salviæ ana p. ij.

Castorei ℥vj.

Fœcule Bryoniæ ℥ ℞.

Vini albi generosi ℞. j. ℞.

Digerantur per tres aut quatuor dies: dein destillentur per balneum vaporosum ferventissimum.

Aqua est pro hystericis omnibus affectibus: dosis cochlear unum mane. Vrerum ab impuritatibus detergit: muliebri fluori confert, hystericisque omnibus affectibus conducit.

44. Aqua contra colicam ventriculi & intestinorum, à cruditatibus & flatibus subortam.

Destilla aquam ex floribus Nucum & Camomillæ, de quibus singulis cape ℞. iij. misceantur, in iisq; infunde per quadriduum, florum Camomillæ veræ & Sambuci, ana p. vj. dein fiat expressio & colatura in qua rursus infunde ut prius, per 4. dies prædictorum florum, ana p. vj. tandem denuò colentur, & prælo

prælo fortiter exprimantur, cui oppressioni adde

Sem. Fœniculi
Anisi ana ℥j.
Baccar. iuniperi ℥ij.
Lauri ℥j. ℞.
Cinnamomi electi ℥vj.
Mentharubr. sicca.

Stent in infusione in B.M. per duos dies: dein destillentur per cineres.

Anodynum & adversus flatum remedium.
Hæc aqua est tum ventriculi, tum intestinorum anodynum remedium: dolores omnes à flatibus, & à quavis alia frigida causa subortos sedat, flatusque ipsos discutit. Dosis ab ℥ij. ad tres.

45. Aqua scorbutica & hydropica.

℞. Coræ. Capparum.
Fraxini
Tamarisci
Polypodii querni ana ℥ij.
Herb. Cochlearia

Nasturtii aquatici
Sum. Melisse
Eupatorii Mesue
Ceterac
Chamadri

Chanepit. ana m. ij.

Sem. Fœniculi
Anisi
Cardui bened. ana ℥j. ℞.
Flor. Genista
Centaurii minoris
Hyperici
Sambuci
Epithymi anap. ij.

Omnia macerentur per tres dies in

Aquarum Fumaria
Seri lactis ana ℔ iij.
Vini albi generosi ℔ iiij.
Oxymelitis scillitici ℔ j.

Dein colentur & exprimantur: expressioni adde

Trochiscorum de capparibus,
Dialacca ana ℥vj.

Dein destillentur per cineres ad siccitatem.

Dosis ℥ij. manè tribus horis ante cibum: continuando per aliquot dies secundum morbi magnitudinem.

Hæc aqua tartareos crassosque humores melancholicos tum in liene tum in mesenterio, aliisque nutritioni famulari-
Aqua adversus humores melancholicos.
tibus partibus collectos ac infarctos præparat, incidit, digerit, emollit & liquescit, futuræ evacuationi aptos reddit: melancholia hypocondriaca, quartana febris, scirrhum hepatis tum lienis conducit. Sed confert propriè ad scorbutum, malum quidem maritimis aequilonisque præsertim regionibus familiare & endemicum.

N. Si prædictæ compositioni herbas eichoraceas, radices vincetoxici, rubie tinctorum, valerianæ, seminæ sambuci & ebuli addideris, cum trochiscis de eupatorio, de rosis & de rhubarbaro, consinnabis aquam ad hydropem perutilem.

46. Aqua dysenterica.

℞. Rad. Acetosa
Pentaphylli
Tormentilla
Bistorta
Bursapastoris
Symphyti utriusque ana ℥j. ℞.

Cort. Citrii sicca ℥j.

Ligni aloes
Ligni rhodii
Myrobalan. omnium ana ℥j. ℞.

Sem. Melonum
Cucumeris

Acetosa

Citri

Portulaca

Endivia

Papav. albi

Psyllii

Citoniorum

Coriandri preparati

Et granorum myrtiana ℥vj.

Flor. Tapſi barbat

Malua arboreſcentis

Camomilla

Rosarum rubr. anap. ij.

Macis

Nucis moſchata ana ℥ij.

Cornu cerui preparati

Trochiſc. de ſpodio

de terra ſigillata

Lapidis hamatit is preparati an. ℥ij. ℞

Acacia ℥j.

Contundenda contundantur,
& pulverifanda pulverifentur, ac
macerentur per vj. dies ad ignem
Baln. M. in

Aq. Pyrorum agreſtium

Sorborum

Plantaginis

& Tormentilla ana ℥ij.

Florum Malua arboreſcentis

Camomilla &

Verbaſci ana ℥j.

Dein colentur & quara optimè
exprimantur: huic expreſſioni adde

Opii Thebaici preparati, (ideſt ſuo ſul-
phure narcotico quod ſuaviſſimi
ſomni loco veternum inducit per
lenem ignem prius ſpoliati) ℥j. ℞.

Extr. dyſſenterici noſtra deſcriptionis

Crocimartis ana ℥ij.

Croc orientalis ℥j.

Spec. ℥. Diatragacanthi frigidi ℥vj.

Dein exartis præſcripto deſtil-
lentur, ut fiat aqua: Hæc non tantum ^{Contra-}
mirabilis eſt in dyſſenteria communi vel ^{hamor-}
peſtilentiali ſed & in omni alui fluore o-
mnig; hamorrhagia ſanguinis à quacun-
que parte deſluat aut ſuboriatur.

47. Aqua hypnotica.

℥. 4. Sem. frigidorum maiorum ex-
corticatorum, ana ℥ij.

Sem. Papav. albi ℥. ℥.

Lactuca ℥iiij.

Hyoſſiami ℥ij.

Flor. Nymphaea

Violarum

Roſ. rubr.

Papav. rheadis anap. iiij.

Sambuci

Sum. Ruta anap. ij.

Macis

Nucis Moſchata

Benioini ana ℥vj.

Contundantur, & infundan-
tur per quadriduum

In aquar. Rosarum

Lactuca

Nenupharis

Papaveris rheadis ana ℥ij:

Dein colentur & exprimantur:

huic expreſſioni adde

Requi. Nicolai ℥℞.

Croc

Mumia ana ℥ij.

Camphora

Caſtorei ana ℥j.

Deſtillentur exartis præcepto:

Dofis huius aqua ℥ij. tempore ſo-
mni: in omnibus diurnis vigilis, à fe-
bribus ardentibus præſertim excitatis
plurimum conducit: præſerendaque
eſt.

est, ut longe tutior, aliis vulgaribus narcoticis, simplici nempe requieui Nicolai, Philonio, ipsiq; pilulis de cynoglossa, & aliis eius generis. Hac aqua dolorem etiam omnem obtundit & mitigat: atq; inflammationibus internis confert, viresq; emulatur alicuius laudani.

48. Aqua ad gonorrhœam fetidam & virulentam atq; etiam inuenteratam, præstantissima.

℞ Pulveris Mentha sicca.

Distamni &

Rad. Ireos Florentia an. ℥j.

Sem. agni casti.

Rutæ.

Lactucæ an. ℥vj.

Terebinth. Veneta ℥iiij.

Vini albi ℥xx.

Hæc omnia injiciantur in Alembicum & per Bala. vaporosum destillentur.

De hac aqua exhibe tunc die cochlearia per aliquot dies, præmissa convenienti seu mercuriali aliqua purgatione: hanc cures expretus sum: conducit etiam ad plceræ renum.

49. Aqua adictus sclopeta-riorum.

℞ Aristolochia rotunda.

Baccarum lauri in pulverem redacti. an. ℥℞.

Veronica.

Pirolæ in umbra resicatorum an. ℥ij.

Astacorum in phenilunio captorum, & in furno exsiccatorum, & pulverisatorum ℥vj.

Omnes hi pulveres inter se mixti lineo sacco includantur. Quibus peractis, accipiendum est vas novum terreum, vitreatumque, & satis capax, cui infundendæ sunt heminae tres vini optimi, miscendo simul Pervincæ recens collectæ m. j. dein etiam sacculum prædicto pulvere refertum & optime deligatum. Quæ omnia ita disposita, macerentur per dies aliquot, exprimantur fortiter, & destillentur ad mediæ aut duarum partium consumptionem. Tum reservata seorsim aqua destillata fæces residuæ per manicam Hippocratis transcolentur & seorsim asserventur.

Hujus usus est etiammodi, ut saucius vsus aqua uncias circiter duas, aquæ destillata singulis adictus matutinis per dies xiiij. continuos capiat, sclopeta-riorum. ut ex eo, quod in vasis fundo remanserit, optime ut dictum colato vulnus lanet, & turandam (quæ parua esse debet, etiam si cavum & profundum vulnus fuerit) illinat; cur tandem folium caulis rubri superimponat, atq; ita mirabiles aquæ effectus experietur. Vulneraria quoq; est prædicta aqua, miroq; progressu altera inueterata tam interna, quam externa sanat. Confert etiam ad cancrum, si cum ea decoquas vermiculos, qui multipedes dicuntur.

50. Aqua balsamica excellentissima aduersus omnis generis apostemata, vlcerâ interna, & externa: potissimum contra fistulas & vlcerâ phagadenica & maligna.

Ex æquis partibus foliorum & florum Rosmarini, foliorum & granorum Lauri

Herb. Sanicula
Veronica
Peti
Myrti
Plantaginis

Destilla aquam: in cuius lb̄ vj. adde
Terebinthina Veneta lb̄ j.
Gummi bedera
& Ceraforum an. ℥ iij.
Thuris masculini
Myrrha
Mumia vera, an. ℥ ij. ℞.
Aloës succotrina ℥ iij.
Macis
Piperis
Garyophyllorum an. ℥ j.
Sacchari lb̄ ℞.
Croci ℥ ℞.

Omnibus invicem mixtis, fiat in retorta destillatio per cineres, ut artis est: donec recipiens sua sponte refrigeretur.

Hanc aquam, que tota oleaginea est citra ullam res alicuius separationem, serva in phialis probè clausis. Nam excellentissima est, & pretiosissima: ex ea lavabis fistulas, ad motus solummodo eius aliquot guttulis: item ulcera canerosa: phagadenica & sordida, qua vicina sunt malo mortuo: & mira videbis. Prestantissima quoque est ad carbunculum & anthracem pestilentem, ad vomicas, abscessus, apostemata, & interna ulcera. Offerenda sunt tantum aliquos guttula cum vino albo, aut cum alio quodam iusculo, vel aqua vulneraria.

Carbunculus & Anthrax pestilens, &c.

51. *Aquapodagrica.*

℞. Aqua Destillationis Spermatis ranarum,

Tapsi barbati
Filicis an. lb̄ ij. ℞.

Urina pueri vinum bibentis lb̄ iij.

His adde Theriacis recentis ℥ ij. ℞.

Vitrioli

Salis fusi

Aluminis an. ℥ iij.

Destillentur ad siccitatem per cineres: huic aquæ adde

Salis Vitrioli, id est, è suo colchotari extracti ℥ j. ℞.

Camphora.

Croci an. ℥ ij.

Misce.

Ex hac aqua foveantur partes dolentes tepidè, sæpè nova immersione renovando linteola. Vel cum muria salis & urina pueri ana simul mixta, destilletur aqua ad eosdemmet dolores pacandos.

N. Paulo aliter vide hanc aquam infra de podagra.

52. *Aqua alia podagrica.*

℞. Foliorum & florum sambuci viridium an. lb̄ j. aut plus minus, prout libuerit, majorem vel minorem quantitatem conficere. Contundantur omnia, & optimè macerentur in aqua vita, idque per dies duos vel tres in Baln. Mar. dein destillentur per vas vitreum vel cupreum ad siccitatem:

De hac aqua bis in die foveatur pars dolens, eaq; fidenter & intrepidè utere, vel etiam in ea Podagra specie, qua à calidè humoribus promovetur.

53. *Alia*

53. *Alia aqua antipodagrica.*

℞ Spiritus Vini rectificati ℥ ij.
Mellis purissimi ℥ j.

Destillentur in balneo vaporoso :
sic duos destillabis liquores ; primus
est aqueus, secundus multò fortior &
sulphureus, quem seorsim reserva :
magmati sive remanentiz adde croci
orientalis integri ʒ j ℞.

Terebinthina Veneta ʒ ij.

Castorei ʒ vj.

Tartari ad albedinem calci-
nati ℥ ℞.

Salis fusi ʒ j.

Phlegmatis vitrioli, à suo spi-
ritu non separati ʒ iij.

Lixivij sarmenorum vitis
℥ ij.

Macerentur per 24. horas: dein de-
stillentur ad siccitatem: liquor qui in-
de emanabit servetur etiam seorsim.
Fæcibus remanentibus affunde prio-
rem aquam reservatam : macerentur
& destillentur : Tandem omnes li-
quores destillatos misce, & denuò per
Balneum vaporosum destilla :

Habebis aquam antipodagricam
miræ facultatis.

Hanc mihi aquam Germanus
quidam, vir celeberrimus tanquam sin-
gulare donum obrulit, affirmans hanc
esse ipsam aquam M. Rulandi. Eodem i-
gitur, quonobis constitit pretio, eam
nunc reddamus, dignam eandem statu-
entes, ut in publicum hominum conspe-
ctum veniat. Eximios enim ipsius effectus
vidimus in sedandis podagricis doloribus,
si linteola in eadem mediocriter calefacta
& immersa membro dolenti applicentur.

Tom. II.

Alias aquas antipodagricas vide in
arthritide, ubi quoque enodatur aqua
Quercetani antipodagrica.

54. *Aqua ad ambustia.*

℞ Aqua Stillatitia foliorum Filicis
℥ j.

Phlegmatis vitrioli
& Aluminis ana ℥ ℞.

Flor. Tapsi barbati

Folior. Hederæ nigræ ana M. j.

Limacum rubrarum

Ranarum

Astacorum aut Cancrorum fluvia-
tilium, ana N. x.

Destillentur in alembico plum-
beo, satis magno igne:

Ex hac aqua fove adustum locum quic-
quies aut sexies in die.

NOTA.

Aqua quoque spermatis ranarum mi-
xta cum solo Vitrioli phlegmate multum
confert.

59. *Aqua cancrorum ad idem.*

Cancri aut gammarum bulliant cum
aqua Sempervivi majoris in vase dupli-
ci accurate ocluso per diem integrum : Aqua ex-
tempora-
nea can-
crorum.
post destillentur igne subiecto. Aqua
ter affundatur capiti mortuo, & abstra-
hatur, tum demum reservetur.

Inflammationi, ambustis, & carci-
nomati multum confert. Si ex cineribus
capitis mortui salem cum propria aqua e-
licies, præstantius evadere remedium
ad curanda carcinomata, &
phagædenica omnia
ulcera.

MSS

CAP.

C A P. X.

*De aquis, ex omnibus aromatibus,
herbis, floribus, & seminibus,
calidis, siccis.*

Aqua Aromaticum.

PRæter enumeratas tam simplices quam compositas artificiosas aquas, quas pristino splendori restitui-
mus, ars spagirica alias aquarum differ-
rentias, novo nos docet artificio com-
ponere, præsertim verò ex omnibus
aromatibus, herbis, floribus & seminibus
calefaciendi dote præditis: hæ autem
aquæ paratu facillimæ sunt, ex quibus
plurima emergunt comoda, & qua-
rum ope olei plura genera maximè
aërea, & partium tenuitate efficacis-
sima eliciuntur. Verum quia omni-
bus ferè notæ hujusmodi aquæ exis-
tunt, in iis recensendis non multum
immorabimur: præcipuas tantùm in
medium proferemus; atque illas quas
pharmacopœi semper paratas in offi-
cinis habere debent: quod scilicet
propter insignes operandi vires in
quotidianum usum cadant: nec ratio
aliunde petenda, quàm quod nobili-
ori quodam modo simplicium me-
dicamentorum, unde extractæ fue-
runt, facultates ferè totas & integras
in se contineant. Eodem modo sim-
plicium olea, quæ propriis aquis su-
pernatent eliciuntur, quæque effectus
exerunt non paucos atque vulgares.
Aquæ etiam modò dictæ ad syrupos
diversimodè concinnandos prode-
runt, basinque subministrabunt:

*Olea sim-
plicium, a-
quis innas-
tant.*

quorum inventionem mihi jure ad-
scribere possum, ut capite de syruporum
restauratioue latius patebit.

Exordiemur autem ab aqua cin-
namomi, quia ejus usus & vulgatio-
rior & notior est: ea itaque sic parabitur.

Aqua cinnamomi.

℞ Cinnamomi ℥ iij. quod crassi-
usculè conquassatum, & in aquis vini al-
bi generosi, & aquæ rosarum partibus (a-
lij in solo vino) duorum aut trium die-
rum spatio infusum in alembico destil-
lant, atque sic aquam lacteam, quæ simul
in se partem sulphuream & oleaginosam
cinnamomi continet, eliciunt, accura-
teque adservant. Quod si in agnam
ejus quantitatem componere velis,
utere æneo vase majusculo, cui refri-
geratorium annexum sit. Vulgò pro
singulis cinnamomi libris vini albi &
aquæ rosarum, ana libræ duæ adijci-
untur. Quia vero non multum olei
ex cinnamomo extrahi potest pro-
pter partium illius tenuitatem, unde
fit ut cum aqua commisceatur, pro-
pterea vinum album & aqua rosarum
peculiariter & præcipuè usurpantur,
quorum loco in aliorum aromaticum,
herbarum, florum & seminum de-
stillationib. aquam duntaxat commu-
nem assumimus. Exempli gratia:

℞ Garyophyllorum conquassato-
rum ℔ j. aut duas, aquæ fontanæ repe-
factæ quadruplum, imò plus si visum fu-
erit: hæc recipiantur vase æneo comme-
morato, cui vasculum refrigerans ad-
hæret: macerentur unum duos aut tres
dies: post mediocri ignis supponatur ita

ut a-

Oleum ab aqua in fiddiculo separandum.

ut aqua bulliat, cum evaporantem conspicias, secumque oleum Garyophyllorum deferentem, quod quia quovis alio gravius est, totum ferè immum perit. Ab aqua verò secernitur cum in fundibulo (ut vocant) & lagenula ritè occlusa reconditur. Aqua quæ remanet post olei sui separationem, turbida est & oleaginosa: odor & sapor Garyophyllorum impressi tam vegeti existunt, ut si ea hauriatur aut naribus admoveatur, qualitates garyophyllorum quam maximè indicentur.

Ex omnium horum simplicium aquis componuntur Syrupi.

Ex hac aqua quemadmodum ex aliis, quæ hac arte extrahuntur, ex qualibet aromatatum specie, ut pipere, nucemosechata, mace, Zingibere, cubebis, & hujusmodi ceteris, ut etiam ex omnibus seminibus & baccis calidis, lauri scilicet, juniperi, fœniculi, anisi, cumini, dauci, pœonia, & cæt. denique ex herbis & floribus, calore pollentibus, ut salvia, rosmarino, thymo, hyssopo, ruta, calamentha, origano, pulegio, mentha, betonica, & similibus, componi poterunt Syrupi, qui longe melius vires simplicium, ex quibus concinnantur, sibi concedit aservabunt, geminasque facultates multò efficacius referent, quam eorumdem aqua, & decoctiones gregaria viaparata, ut paulo post dicturi sumus, ubi de Syrupis cum iisdemmet aquis preparatis agemus: & consequenter suo locoeuilibet compertum erit, quibus usibus olea ipsorum simplicium inserviant, quæ ut monuimus, à propriis aquis separari debent.

Sed hæc de aquis alterantibus tractatio,

hucusque sufficiat: Temporis nunc ratio postulat, ut vela contrahamus, ne fortè longiori mora in vertices inextricabiles abrepti, benigno lectori molestiam creare videamur.

C A P. XI.

56. De Aquis purgantibus.

1. Aqua purgans simplex.

Accipiantur semina sambuci & ebulli, suo perfectæ maturitatis tempore, quod erit circiter Autumni initium: ex his prælo exprimatur vinum sive succus, conquassatis simul vinaceis sive nucleis suis internis: mixtis simul omnibus fiat destillatio.

Hæc aqua superficies suas corroborata insignem purgandi efficaciam habet, præcipueque serosos humores trahit, aromatizetur cinamomo, coriandro cum succo cotoniorum preparato, & similibus. Hydropicis dari potest ab ℥j. ad ℥ij.

2. Aqua purgans composita.

Vt ex iisdem, ad eisdemmet usus, aqua fiat composita, quæ nobiliores ac validiores purgandi vires obtineat.

℞. Aq. ut supra destillatarum
Sem. Ebulli & sambuci ana ℥j.

Succ. Peti

Florum persica arboris ana
℥℞.

His adde suo tempore

Flor. Ebulli

Sambuci

Hyperici

Centaurij ana m. ij.

Mm 2

Flores.

Flores prius contundantur: dein omnia simul destillentur per retortam, ad siccitatem usque, idque virtute caloris balnei vaporosi. Aquæ huic adde

Aloes succotrina ℥ iij.

Scammonij ℥ ij.

Myrrha ℥ j. ℞.

Cinnamomi

Sem. Fœniculi dulcis

Anisana ℥ j.

Omnia iterum distillentur per retortam, cum suo recipiente, ut nihil expirare possit, idque in eodem balneo vaporoso: digestionis tempus duret ad dici unius spatium, postea intervescat balneum ad summum, ut ad siccitatem omnia destillentur: nec ulum adustionis periculum hic timendum erit: aquæ enim ferventis vapores, vase undiquaque accuratissime occluso, adustionem prohibent. Quæ distillandi ratio omnium est optima, tutissima & facillima, qua sola citra alterius rei additionem, ex omnibus herbis & floribus calefaciendi vi præditis, aquæ & olea simul & unâ elici possunt.

Aqua & olea simul & una eliciuntur ex omnibus herbis & floribus calidis virtute caloris. Bal. vaporosi.

Dicta aqua omnes humores clementer purgat, infantibus, qui lumbricis & corruptionibus intervis infestantur conducit, nec non iis, qui alia remedia vulgari modo parata, prorsus abhorrent. Dosis est ab ℥ j. ad ℥ ij. habita agrotantis nature viriumque ratione.

57. *Aqua Vomitiva & purgativa simul. Aqua benedicta vocata.*

Circa finem hujus tractationis de aquis, unica adhuc coronidis loco

addenda, quæ vomitiva & purgativa simul existit. Hujus admirandæ admodum sunt dotes in curandis febribus, etiam pestilentibus hæc insuper præstantissimos prodit effectus in persanandis pleuritisibus, morbis multum popularibus & communibus in quibus arduum & excellens est secretum, quamvis id præter institutum, ex metallicorum remedium familia desumptum sit, adeoque ad mineralogiam referendum.

℥ *Magnesia Saturnina opalina, & Magnesia pellucida, Antimon. & lapidis vel salis Saturnini, prunella ana, misceantur, igniantur, & Sal prunæ calcinentur calcinatione philosophica: nella. magnesiã invenies calcinatam & coloratam instar hepatis, quam dulcorabis & usibus reservabis.*

Pulvis hic erit instar alicujus croci, cuique nomen *croci metallorum* verè *Crocus metallorum* competit, si quidem magnesia, à qua originem traxit, est metallorum radix & primum ens.

Ejus accipe ℥ j. aquæ cardui benedicti ℥ ij. vel tres: cinamomi ℥ ℞. macera omnia per biduum aut triduum: dein transcola, & usui reserva hanc aquam, quæ jure optimo meretur nuncupari aqua benedicta, insignes enim & mirandos edit effectus.

De hac sume ℥ j. ℞. aut amplius hõris matutinis, non est ingrati saporis: blã-*Aqua benedicta ex tallorum.* deprovoat vomitum, & quatuor aut croco quinque sedes, evacuando per superiora & inferiora simul, quod vix præstabit aliud remedium.

Vsurpatur ut supra felicissime ad omnium generis febres, etiam pestiferas: pleuritisides item, aliosque deploratissimi

mos affectus, qui ob radices profundius validiusque infixas, vix subigi & edomari possunt.

Aqua antepileptica ex magnesia dicta, & crusta panis.

Ex dicta magnesia, & nulla addita præparatione alia & ex crusta panis pulverizata, elicit per cornutam ad ignem satis magnum aqua antepileptica quæ præferenda cæteris omnibus supra descriptis, quantumvis è varia vegetabilium familia petitis.

Huius non mediocres effectus in pluribus feliciter expertus sum, potissimum autem in I. Vignone, Eustachij illius typographi magni hominis filio, is à pueritia in Germania educatus, circa decimum octavum ætatis annum, gravi admodum epilepsia corripitur, quam ex omnibus signis idiopathicam, omniumque pessimam pronunciare licuisset: auxilium primo & opem à doctissimis quibusdam in Germania medicis imploratam, adhibuit: tandem in natale solum à parentibus evocatus, me cum I. Antonio Saraceno viro doctissimo cum aliis quibusdam celeberrimis medicis accersivit: ubi cum à nobis communi consensu, juxta artis præcepta, omnibus præscriptis & tentatis remediis vulgaribus, nihil proficeretur, sed frustra omnia fierent, imò morbus in dies admodum increveret, ut cum antea semel in septimana, postea singulis ferè diebus horrenda mali accessione & insultu ager infestaretur. Hinc D. Candolius affinis ejus, & veteri amicitia mihi coniunctus, illum fidei & curæ meæ privatim commendavit, obnixè petens, & præter illa vulgaria auxilia, aliquod singulare de meis profligando morbo adhiberem: cuius petitioni, frustra tentatis cæteris omnibus, tandem locum lubens dedi. Purgatione

semel tantum præmissa cum panchymagorum meorum uno, statim usum prædictæ aquæ meæ antepileptica ad triginta vel quadraginta dies singulis matutinis continuandum præcipio: in cuius secundæ exhibitione, vermiculorum quoddam genus in excrementis hinc inde volutari animadverto. Hac enim aqua proprietatem habet aluumbis vel ter, citra corporis tamen ullam perturbationem aut vomitum commovendi: cuius aqua continuo usu, in dies magis magisque infinitus vermium numerus educatur: hæc enim tanti mali minera & fomes, in occulto nimis delitescens, post exhibitionem vigesimam vel vigesimam quintam tandem sese prodebat: qua expulsa & penitus excisa, æger tam firmam recuperavit sanitatem, ut ab eo tempore, quo sanatus est, ne vel minimum huius mali vestigium perceperit.

Hæc est hujus curæ historia, quæ per Dei gratiam, feliciter & ex voto successit. Hanc ut verissimam de industria hic commemorare, oculisq; subjicere volui, ut indubitanter omnibus constet, quàm potentes & planè inenarrabiles sint effectus horum medicamentorum, vulgo incogitorum: quorum tamen notitiam in reipublica, et molumentum magis ac magis cessuram, apud plures ex animo precor & exopto.

C A P I T U L U M XIIII.

De Decoctis.

FATEOR equidem, celebrem decoctorum usum longo jam tempore, in communi phar্মacia extitisse: quem nec ipsi improbamus, sicut

M in 3; falso

salò de nobis garrunt quidam Cen-
sores. Sunt tamen potissimum duo,
quæ in iisdem desideramus, ob quæ
nostræ reformationi, haud immeritò
ipsa subjicienda putavimus. Quod
utique æquus lector ipsemet secum
paulisper consideret, nostroq; cona-
tui haud gravatè favere dignetur.

Primum est, quod in horum de-
coctorum compositionem, ex com-
muni more recipiantur ingredientia
adhuc viridia, & superflua humidita-
te scatentia: ex quibus essentiam &
virtutem elicere conantur, decoctio-
nibus cum aqua sola fontana, vel flu-
viali factis. Ac licet decocta huius-
modi per manicam transeolentur, &
cum ovi albumine clarificentur, pro-
ut moris est, compertum tamen est,
ipsa paucorum dierum spatio situm
contrahere & corrumpi. Qua ra-
tione igitur potest id, quod per se i-
psum facilè corrumpitur, à corruptio-
ne vindicare corpora nostra, in quem
tamen finem pleraque ferè decocta
ægotis præscribuntur ac offeruntur?

Ut igitur jejunis his & imperfectis o-
perandi viis consulamus, necesse erit,
ut simul ac clarificatio fuerit facta,
adhuc aliæ duæ ipsam consequantur
operationes: digestio scilicet & fer-
mentatio, quarum ope & vi, paucis
post horis, separari percipies mate-
riam quandam crassam ac terream, in
eo, quod purissimum & clarissimum
credebatur, adhuc delitescentem, quæ
huius corruptionis unica causa existit:
quemadmodum de his fusiùs dicitur
in cap. de Syrupis, ubi modum ex variis
herbis, fructibus & floribus, expri-

mendi succos docebimus: ex quibus
digestus, fermentatis, & perfectè de-
puratis, syrupi in longissimum tem-
pus, citra sacchari mellisve additio-
nem reservandi concinnabuntur.

Alterum, quod notatione & re-
formatione nostra imprimis etiam o-
pushabet, est, quod sæpenumero e-
jusmodi decocta, fiant ex lignis, corti-
cibus, radicibus, herbis, seminibus &
floribus, omnibus siccis, ac omni hu-
miditate excrementitia spoliatis, quæ
cum aqua in vase aperto decoquun-
tur, ad eò ut hoc modo partes illorum
acidæ & mercuriales, ut sulphureæ si-
ve oleosæ, in quibus præcipua illorum
virtus & proprietas delitescit, defi-
ciant: indeque ejusmodi decocta ut
plurimum aut omnino nullius aut
exiguæ saltem efficacæ comperian-
tur.

Huius dicti veritas stabilitur et-
iam per ea, quæ modò sub finem de
aquis diximus, ubi modum proposui-
mus, quo ex omnibus aromatis, ex se-
minibus, herbis & floribus siccis, ca-
lidis & fragrantibus, aquæ & olea eli-
ci possint, quæ integras & totas ferè
suorum simplicium facultates retine-
ant, quod equidem soli destillationi,
cum vase optimè clauso, acceptum fe-
rendum est: nunquam enim id præ-
stabit ea decoctio quæ fit cum vase
aperto: cuius rei ut periculum facias,
accipe unicam tantum libram Sem-
anisi, addendo quinque aut sex li-
bras aquæ? Si ex eo, more chymico,
oleum vase clauso destilles: hæc aqua
separato oleo, anisi odorem, cæteras-
que eius qualitates, quibus impræ-
gnata

*Digestio &
Fermenta-
tio decocto-
rum post
clarificati-
onem vul-
garem.*

*Decocta
perperam
fieri in va-
se aperto.*

gnata est, longè perfectiùs æmulabi-
bitur & reservabit, quam decem, vel
etiam plures libræ anisi, cum ea aquæ
quantitate cocti, qua vulgo decoctio-
nes cum vase aperto parari solent, ubi
spiritus anisi pereunt & prorsus eva-
porant. Idem de cæteris omnibus
aromaticis, fragrantibus & calidis,
quod de aniso, sentiendum est; im-
primisq; notandum, in decoctis hy-
droticis & sudorificis paratis ex guaja-
co, & aliis rebus sudorifica proprie-
tate pollentibus, id necessario obser-
vandum esse.

At, dices hunc morem ita stu-
diosè admodum observari, ut eius-
modi decocta in duplici vase præpa-
rantur: Sed ratio hæc nullius pror-
sus momenti esse potest; si quidem
partes illæ acidæ & oleaginosæ, quibus
plurimum abundat guajacum, nihi-
lominus eo modo dissipantur, & in
auras evolant: spiritus enim sunt sub-
tilissimi, in quibus tamen omnis vir-
tus sudorifica & balsamica consistit.
Quib. incommodis ut subveniamus,
decoctio illa fieri debet in vitro circu-
latorio vel pelecano, ubi nihil omninò
expirare potest: Si desideretur Peleca-
nus, in cornuta vel retorta, vel in vase
æneo, stanno interius obducto, cui
refrigerium suum appendeat, quod-
que ejusmodi decoctis aptum sit, & in
longum tempus usui tuo inservire
possit. Ut ut sit, opera danda est, ut
vastuum, sive vitreum sit, sive cupre-
um aut stanneum, accuratissimè clau-
datur, ita ut nihil prorsus evaporet, &
de liquore tuo vel nihil, vel minima
tantum portiuncula imminuatur aut

pereat. Unde libræ ligni guajaci li-
bræ tantum tres aquæ addantur, &
ita satis diluta erit decoctio; nihil enim
de ea, aut parum exhalat, & in fumum
consumitur. Vide infra de Vegetabili-
bus.

Coctio hæc multò accuratius
perfici potest balneo vaporoso, quam
quovis alio caloris genere. Si usus
fueris cornuta vel alembico, ea quæ
destillaveris, fœcibus suis rursus ad-
denda erunt, & dein totum decoctum
per manicam trajiciendum, ut clarifi-
cetur. Pro dosi exhibebis tres vel
quatuor uncias, & excellentes effe-
ctus in sudore provocando videbis.
Exempli loco hic proponimus deco-
ctum Guajaci, ad cuius imitationem
parari poterunt quævis aliæ ex rebus
calidis & aromaticis. Neque hic tem-
pus spectandum est, cuius respectu
quidem vulgaria illa citius parantur:
sed hæc diuturnitatem temporis infi-
nitis commodis inde emergentibus
resarciunt, interim tamen, vel admit-
tere vel repudiare horum usum, libe-
rum cuivis esto. Temporis ratio
nunc postulare videtur, ut ea propo-
namus decocta, quibus pharmaco-
pœam nostram ornandam acciditan-
dam constituimus.

Decoctio

1. Lenitiva aperitiva refrigerans.
2. Lenitiva aperitiva calfaciens.
3. Carminativa.
4. Diuretica.
- Præparantia.
5. Preparans bilem.
6. Ad bilis tenuitatem.

7. Præ-

Decoctio in
pelecano
aut alio de-
stillatorio
vase.

7. Prepar. pituitam.
 8. Prap. melancholiam.
 9. Digestiv. cephalicum.
     Purgantia.
 10. Purgant. bilem.
 11. Purg. pituitam.
 12. Purg. melanchol.
 13. Solutiv. Catholic.
 14. Aliud solut. catholic.
 15. Purg. pro delicatulis.
     Hydrotica.
 16. Decoctum Guajaci simplex.
 17. Decoct. Guajaci secundarium.
 18. Dec. Guajac. composit.
 19. Dec. Guajac. purgativ.
 20. Dec. Salsaparilla.
 21. Decoctum china.
 22. Dec. Sassafras
 23. Dec. sudoriferum antivenerereum.
     Hydrotica cephalica.
 24. Hydr. antepilepticum.
 25. Hydr. antiparalyticum.
 26. Aliud.
 27. Hydr. ad asthma.
 28. Hydr. ad hydropem.
 29. Hydr. ad casum.
 30. Hydr. D. Ambrosij.
     Vulneraria.
 31. Potio vulneraria uniuersalis.
 32. Alia.
 33. Alia.
 34. Alia antivenerata.
 35. Alia ad fracturam ossium.
 36. Al. Cephalica.
 37. Al. ad hemorrhagiam vuln.
 38. Potio ad ulceram venenum & vesica.
 39.   ad gonorrh. virulent.
     Decocta varia.
 40. Dec. purgans ad quartan.
 41.   ad menses promov.
 42. Dec. ad menses sistend.
 43.   ad precipitat. uteri.
 44.   ad conceptum.
 45.   ad morsum venenat.
 46.   ad febres chronicas purg.
 47.   ad verminationem.
 48.   ad feb. intermittentes purg.
 49.   ad Hydropem purg.
 50.   ad Ictericum.
 51.   ad duritiem splenis.
 52. D. Galli ad obstr. Epat. lienis, colic.
     febres, &c.
 53. D. Seri lactis.
 54. D. ad dysenteriam & lienteriam.
 55. D. ad calculum.
 56. D. ad idem.
 57. D. Splenis bovis.
 58. Infusio purgativa catholica.
 I. Decoctio lenitiva aperitiua
     refrigerans.
 B. Rad. Taraxaci
     Graminis
     Acetose
     Oxylapathi ana ℥j.
 Passul.
 Liquiritie ana ℥vj.
 Herb. Cichorij.
     Endivia
     Scariola
     Agrimonia
     Portulaca
     Acetosa
     Lactuca
     Fumaria
     Capill. omnium ana Mj.
 Sem. Quatuor frig. majorum
     Althea ana ℥B.
 Prunorum damascen. num. x.
 Injubarum paria vj.

Flor. Violarum

Buglossæ

Ros. rubr. ana. p. j.

Fiat decoctum : aromatizetur, si ita placuerit, pauco cinnamomo, & edulcoretur saccharo : vel addatur syrupus violaceus, vel acetosus, limonum, & similes.

2. Decoctio lenitiva aperitiva calefaciens.

℞. Cort. Fraxini

Tamarisc. ana ℥ ℞.

Rad. Fœniculi

Petroselini

Polypodij ana ℥ j.

Prunorum Damascen.

Iujubarum anapariavj.

Passul.

Liquiritiæ ana ℥ ℞.

Sum. Lupul.

Agrimonix

Betonica.

Primula veris

Fumariæ

Ceterac.

Polytrici

Absynthij

Petroseliniana M. j.

Asari ℥ ij.

Sem. Cardui benedicti.

Citrij

& Corticis eiusdem an. ℥ iij.

Sem. Maluæ

Altheæ

Citoniorum ana ℥ ij. ℞.

Flor. Genistæ

Buglossæ

Borraginis ana p. j.

Fiat decoctio : coletur, clarifi-

Tom. II.

cetur, aromatizetur & dulcoretur, ut supra, saccharo, vel adde syrupi de duabus vel quinque rad. & capill. verneris q. sufficit.

3. Decoctio carminativa seu flatibus discutiens.

℞. Rad. Fœniculi ℥ j.

Fol. Thymi

Pulegij

Serpilli ana M. j.

Passul. Corinthiac. ℥ j.

Sem. Fœniculi dulc.

Anisi

Dauci

Cumini ana ℥ iij.

Cinnamomi ℥ ℞.

Flor. Anthos

Camomilla vera ana p. ij.

Decoquantur in hydromelite malvatico. Dosis ℥ ij. vel tres.

4. Decoctio diuretica.

℞. Rad. Vincetoxicæ

Rubia tinctorum

Valerianæ

Pimpinellæ ana ℥ j.

Liquiritiæ ℥ ℞.

Fol. Betonicæ

Capill. omnium ana M. j.

Sem. Bardanæ.

Fœniculi

Milij solis

Anisi

Cuscutæ

Baccarum Iuniperi ana ℥ iij.

Fructuum alkekengi num. x.

Flor. Genistæ p. ij.

Na

Coquan-

Coquantur, aromatizentur cin-
namomo & dulcorentur melle an-
thofato.

Decocta præparantia.

5. Decoctum præparans bilem ni-
miã adustione incrassatam, & sol-
vens obstructionem in visceribus:
quod in plerisq; febribus etiam
ardentibus contingere
solet.

℞. Rad. Taraxaci
Graminis
Petroselini
Acetosæ
Eryngiorum

In aceto maceratarum ana ℥j.

Passul. corynthiac. ℥vj.

Liquiritiæ ℥℔.

Herb. Cichorij cum toto

Scariolæ

Agrimoniæ

Cuscute

Fumariæ

Lupulorum

Hepaticæ

Polytrici

Adianthi ana M. j.

Sem. 4. Frig. major.

Et Minorum

Sem. Citrij & cort. eiusdẽ ana ℥iij.

Flor. Genistæ

Violarum

Borraginis

Buglossæ ana p. j.

Coquantur in fero lactis. Huic de-
cocto adde si velis

Oxymelitis simplicis

Syrup. Acetos. compos.

De limonibus

De succo acetosæ q. suff.

6. Ad bilis autem tenuitatem e-
mendandam decoctum parabi-
tur, ut sequitur:

℞. Rad. Acetosæ

Cichorij

Buglossæ ana ℥j.

Iujubarum par. vj.

Fol. Endiviæ

Portulacæ

Lactucæ

Acetosæ ana M. j.

Sem. Cuscute

Cucumeris

Melonum

Lactucæ

Psilij

Citoniorum

Papav. albi ana ℥℔.

Flor. Violarum

Nenupharis ana p. ij.

Gummi arabici

Tragacanthi ana ℥ij.

Fiat decoctio, in colatura dissolvi
poterunt:

Syrup. De papav.

De nenuphare

Viol.

De rosis siccis &

Diacod. sine speciebus q. suff.

7. Decoctum præparans pituitam.

℞. Rad. Acori

Cyperii

Feniculi

Petroselini

Apij ana ℥j.

Polypodij

Passul.

Passul. ana ℥vj.
 Herb. Betonica
     Chamedr.
     Chamæpit.
     Thymi
     Hyssopi
 Sem. Anisi
     Fœniculi
 Cort. Citrij ana ℥iij.
 Flor. Primulæ veris
     Anthos
     Stæchados
     Betonica anap. j
     Zingiberis
     Cinnamomi ana ℥ij.
 Coquantur in hydromelite; in cola-
 tura dissolve

Syrup. De calamintha
     De Betonica simpl. & compos.
     De corticibus citrij
     Bizantinum compos.
     De præsio
     & Huiusmodi.

8. Decoctum præparans melan-
 cholicam.

Decoctio ad parandum succum
 melancholicum crassum, tartareum
 & faculentum, constare debet partim
 ex his, quæ incidendi & attenuandi
 vim obtinent, partim etiam ex iis, quæ
 mediocriter calefaciunt & hume-
 ctant, exempli causa:

R. Crot. cappar.
     Tamarisc.
     Fraxini ana ℥℞.
 Rad. Enula campanæ
     Polypodij
     Oxylapathi
     Graminis

Asparagi
 Fœniculi ana ℥j.
 Herb. Buglossæ utriusque
     Fumariæ
     Lupul.
     Agrimoniæ
     Melissæ
     Thymi
     Epirhymi
 Herb. capill. omnium ana M. j.
 Sem. Cardui benedicti
     Cuscutæ ana ℥℞.
 Flor. Genistæ
     Tamarisci
     Violarum
     Borraginis
     Buglossæ ana p. j.

Coquantur ex sero lactis, addendo
 sub finem coctionis

Succor. Depurat. pomorum redolentium.
     Fumariæ
     Buglossæ ana ℥iij.

Dein colentur & aromatizentur cin-
 namomo:

Syrup. Fumariæ
     Scolopendriæ
     Sabor
     Buglossi q. suff.

Ad atram bilem præparandam, quæ Lib. de atra
 ex Gal. sententia toto genere à succo ^{bile.}
 melancholico differt, decocta consta-
 bunt, partim ex his, quæ bilem retor-
 ridam & adustam refrigerant & hume-
 ctant: partim ex his quæ eius crassi-
 tiem incidunt, de quibus jam supra egi-
 mus: fiunt autem decocta, in succis
 depuratis fumariæ, lupul. buglossæ,
 pomorum redolentium, & id genus
 aliis, in quibus syrups de epithymo, de
 bisantiis addi poterunt.

Nn 2 Hæc

Hæc rursus prædicta omnia decocta tum bilem, tum pituitam & melancholiam præparantia, Cephalica, Thoracica, Stomachica, Hepatica, Splenetica, Nephritica & Hysterica concinnari poterunt, si ea simplicia, quæ his partibus conveniunt, addideris.

9. *Decoctum digestivum cephalicum ex Tetrad.*

Rad. Pæon.
Galang.
Cyper.
Angelic.
Cal. ar. an. ʒʒ.
Gramin.
Asparag.
Visc. quern. an. ʒ vj.
Herb. Cichor. c. rot.
Endiv.
Scariol.
Fumar.
Lupul.
Meliss.
Primul. Ver.
Agrimon.
Ceterach.
Polytrich. an. M. j.
Chamadri.
Chamapit.
Hyssop.
Thym.
Majoran.
Menth. an. M. ʒ.
Sem. Anis.
Card. bened.
Pæon.
Sesel.
Citr.

Cort. Citri. an. ʒ iij.

Flor. Anth.

Calendul.

Betonic. an. p. j.

Tilia arb.

Lil. convall. an. p. j. ʒ.

F. Decoct. in Oxymel. simpl. ad ʒbj. ʒ.
 In colatura clarific. dissolv.

Syr. Cort. Citri.

de Stæch.

de Betonic. an. ʒ iij.

P. apozema aromatizandum ʒj. diamosch. dulc. utatur per 5. dies.

10. Prædicta decocta simul ac semel purgantia efficiens, si decoctis ad bilem præparandam aptis, cholagoga, qualia sunt *tamarindi, rhabarbarum*, inter simplicia, & inter composita *Diaprunum solutivum, elect. Ros. Mes. & elect. de Psillio* infundantur & admisceantur.

11. Phlegmagoga verò reddes, si *enicum, & agaricum*: & inter composita *Diaphœnicum, Diaturbith, elect. Indum maius minus*, decoctis, quæ pituitam præparare apta nata sunt, addideris:

12. Ut melanagoga efficiantur, *senam, epithimum*, & inter composita *confect. Hamech, Diasennam, Syrupos helleboratos*, iis decoctis, quæ ad utriusque melancholix præparationem convenire scripsimus, addere poteris.

Addam saltem unicam & alteram decocti formulam, qua simul & semel sensimque tum præparari tum deturbari noxij omnes humores poterunt, idque per epicrasim, ut dicunt.

13. Decoctum solutivum Catholicum.

℞ Polypodij querni

Sem. Carthami contusi ana ℥x.

Passularum.

Liquiritie ana ℥vj.

Cort. Fraxini

Tamarisci an. ℥℞.

Prunorum damasc. parax.

Fol. Fumariæ.

Melissa

Eupatorij Mef.

Lupul.

Agrimoniæ.

Chamad.

Chamapit.

Et Capill. omnium ana m. j.

Flor. Centaurij minoris:

Hyperici

Genista

Tamarisci ana p. j. ℞.

Trium cordalium

Nymphææ ana p. j.

Agaric. rec. troch. cum suo nodulo

Hermodytylorum,

Fibrarum rad. ellebori nigri ana ℥℞.

Coquantur in æquis partibus feri lactis, & aquæ pomorum redolentium vel fumarix: in colatura clarificata infunde, ac tandem parùm decoque

Foliculorum sene ℥j. ℞.

Rhabarb. electi ℥iij.

Cinamomi.

Garyophyllorum ana ℥j.

Epithymi p. j.

Facta tandem expressione, & colatura reducta ad ℥xvj. dissolue.

Syrup. violati ex novem infusionibus

Oxymelitis majoris Iuliani ana ℥ij.

Fiat apozema in 4. doses, pro 4. matutinis consequentibus, vel alternis, secundum operationem & vires.

14. Apozema solutivum catholicum ex Tetr.

℞. Polypod. q.

Senn.

Sem. carth. ana ℥x.

Passul.

Liquirit. ana ℥℞.

Sem. Anis.

Sesel. an. ℥ij.

Flor. cichor.

Violar.

Borrag. an. p. j.

Agar. troch. cum sua ligatura ℥℞.

Folic. senn. or. ℥i℞.

Fiat Decoct. m. colatur. ℥℞. solve:

Syrup. de cichor. cum Rhab. & rosar. solut. ana ℥ij.

Fiat Apozema pro 3. dosibus, adde: inultima Diacartham. Electi. de Citro an. ℥i℞.

Hæc decocta purgant omnes humores vitiosos, & eos etiam qui ob tenacitatem & contumaciam suam minùs expelli, primoque insultu vix moveri, aut extirpari possunt: Reiterandus est illorum usus bis ad minimum, aut etiam amplius, prout mali radices validius

per fundiusque inherent. Hæc purgandi ratio massam sanguinis mundificat, omnes corruptos & putridos humores, vermium authores è corpore aufert: prodest omnibus affectionibus melancholicis, vertiginibus, epilepsis, paralytibus: Confert etiam cachexiis, febribus quartanis, & similibus affectibus, qui ob contumaciam suam eccoproticis vix cedunt.

Cautio.

Aqua destill. ad eliciendam vim purgantium sunt meliores de coctis.

Omnia decocta, quæ ad mucilaginosam & crassiorem substantiam iam redacta, & virtutibus simplicium, quæ in illis coquebantur, imprægnata sunt in posterum minù idonea sunt, ad essentiam & vim purgatoriam, ex simplicibus eliciendam. Præstat igitur ejusmodi purgantia simplicia infundere & decoquere cum aquis destillatis cichorij, buglossæ, acetosæ, pomorum redolentium, fumiterræ & similibus, quæ indicationum scopo inserviunt: ubi correctiva illorum, nec non syrups affectibus debellandis apti, simul addi poterunt: & sic evadent multò utiliora, & tam visu, quàm gustu jucundiora decocta.

15. Decoctum purgans pro delicatulis.

Ad finem harum decoctionum purgantium unam hic inferere placeat, qualem plerumque præscribere soleo delicatis, & qui natura sua à remediis turbidis & nausebundis adeò abhorrent, ut quidvis pati ma-

lint, quam de iis vel minimam guttulam degustare.

Accipio foliculorum senæ opt. mundatorum ℥vj. hæc patina argentea aut alij vase apto imposita in aqua pomorum redolentium aut fragorum, quæ duæ omnium sunt suavissima, macero: aquæ quantitas non major sit, quàm una dosis requirit, ut melius purgatoria senæ proprietate imprægnetur: aciditatem ipsi cum succo limonum inducere soleo. Verus thymista, qui mirandas acetorum suorum montanorum vires expertus est, ad reddendam aquam acidulam, acetosos suos liquores admiscendos haud extimesceret. Correctivo loco addi potest si ita videbitur, paululum cinnamomi: omnia macerentur per 24. horas ad minimum: dein leviter bulliant, & fortiter exprimantur: in qua expressione adde succi pomorum redolentium recens extracti ℥j. ℞. sacchari candi pulverizati ℥℞. quod præstat ad majorem clarificationem (alias à sacchari additione supersederent: succus enim pomorum decoctus ejus vicem substituit) cum ovi albumine exquisitè agitata omnia admoveantur igni, clarificentur juxta artem, potio sic erit clarissima, boni odoris, ac ne tantillum quidem fastidij concitabit, aluumque præterea blandè & utiliter deiciet. Syrupus ros. pallidarum, aliisque similes, enarratis potionibus admixti, ingratum ipsis saporem inducunt. Sed pro iis, qui palatum habent non adeò delicatum, addi possunt. Si opus sit, rhubarbarum, nec non alia laxativa his addes, potestque major quantitas, si res expostulat, præpa-

vari: Adde autem pro una dosi, senæ drachmas sex, eò quod clarificatio quartam ad minimum partem virtutis medicamenti auferat. Sequamur nunc ordinem nostrum & ad decocta hydrotica accedamus.

16. *Decocta hydrotica Anti-venerea.*

Decoctiones hydroticæ plerumque parantur ad curationem diversorum affectuum, quorum quilibet opus habet sudativis specificis & peculiaribus remediis: quemadmodum id ex variis formulis ordine hîc in pharmacopœæ nostræ condècorationem describendis liquidò patebit.

Ejusmodi remedia, propriè locum habent in luis venereæ curatione, quam communi & usitato nomine Diatam appellant. Totum enim id temporis spatium, quo ejusmodi decocta ægris offeruntur, stricta valdè & severa victus ratio imperatur, quamvis provocatio sudoris sit peculiare, & proprium remedium, ad edomandos hujusmodi affectus, quorum venenum in abscondito inhærens, & per ipsas venas transfusum primariò adoritur hepar facultatèque naturalem non secus ac serpens ictu suo venenato primum occupat cor: Carnis rabidus functionem animalem, lepus marinus pulmones. Quemadmodum igitur videmus, in febribus continuis, ad eò providam esse naturam ut ad expellendas impuritates in venenoso genere inhærentes, ut plurimum tanquàm crisis salutariibus utatur evacuatiõne per sudorem, vel per urinam: sicut

iam hujus veneni malignitas per eundem sudorem extruditur. Hinc natum est illud, quod vulgò dicunt: *sudare pustulas venereas*. Verum quidem est, ejusmodi morbos sæpè numerò per urinæ profluvium finiri: siquidem sudor & urina, ex eadem profluunt materia: omniaque sudorifica, citra omnem dubitationis ansam, simul diuretica existunt. Sed de his abundè satis egimus in *consilio nostro de lue venerea*, ita ut non necesse sit hîc plura addere. Rectè nunc accedamus ad descriptiones nostrorum hydroticorum, quæ iisdem affectibus, quibus *Guaiacum & lignum Indicum* conducunt: quorum quatuor formulas, præ cæteris usitatissimas hîc profereamus.

16. *Decoct. Guaiaci simplex.*

*℞ Rasura ligni Guaiaci ℥ x.
Corticis eiusdem ℥ iij.*

Macerentur horis 24. in aquæ fontanæ tepidæ ℔ viij. dein coquantur in vase circulatorio, in quo nihil expirare possit, ad ignem Balnei vaporosi luculentissimum per 24. horas: dein percolentur:

De colatura quæ erit valdè limpida, atque suo sulphure balsamico & aciditate vitriolata impregnata, sufficiet exhibere: mandè ℥ iij. ager sumpto decocto superdormiet. si posset: tectus plus solito sudet, abstergatur, caveat à frigore & vento: prandeat nona, cœnet verò sexta.

17. *Decoctum Guaiac. secundarium.*

℞ Magma præscripta decoctionis:

CH 2

cui affunde aqua fontane tepida ℥ xii. & post infusionem octo horarum circulentur, ut supra horis octo, dein colentur. Quidam decoctioni huic adjiciunt liquoritiam, & passularum Corynthiacarum, ad libitum & tandem aromatizatur pauco cinamomo suavioris gustus gratiâ, quæ dulcorandi ratio nobis magis probatur, quàm ea, quæ fit cum melle vel saccharo.

Hæc decoctionum parandarum methodus, tam ad sudorem provocandum, quàm ad potum quotidianum in pastu, omnium est simplicissima, ac ipsi sui venereæ, meo quidem judicio, utilissima: additis nimirum correctivis, de quibus paulò post dicturi sumus: & hic est primus modus: sequitur nunc secundus.

28. Decoctum Guaiaci compositum.

℥ Scobis ligni Guaiaci ℥ vj.

Corticis eiusdem ℥ iiij.

Salseparille

Rad. Petasitis ana ℥ ij.

Ras. ligni rhodij

Ras. Fboris ana ℥ vj.

Sem. Cardui benedicti ℥ j.

Macerentur ut supra per 24. horas, atque coquantur in eodem vase & igne, addita eademmet aquæ quantitate, deinde addendo sub finem decoctionis.

Karabes conquassatæ ℥ ℞.

Summitatum Fumarie

Lupul.

Flor. Buglossæ

Stæchados

Anthos anap. j.

Cinnabrij in nodulo lineo ligati ℥ j.

De hoc decocto transcolato per maxillam Hippocr. capiat ager ℥ iiij. manè, idque ad plusculos dies.

19. Decoctum Guaiaci purgativum.

℥ Rasura corticis ligni sancti

℥ vj.

Sassafras ℥ ij.

Rad. chinae in tenues orbiculos sectæ

℥ j.

Herb. siccarum Vlmariæ.

Card. bened. ana m. j.

Foliculorum senæ ℥ iiij.

Hermodytylorum

Turbith ana ℥ j. ℞.

Nucis moschate

Cinnamomi ana ℥ ℞.

Epithymi p. ℞.

Aquæ Melissæ

Fumarie ana ℞ j.

Vini albi optimi ℞ iiij.

Macerentur ad ignem Baln. Mar. tepidum, vase optimè clauso, per tres quatuorve dies: dein fiat expressio, & colatura dulcoretur si velis saccharo.

Dosis ℥ iiij. hoc decocto utendum manè per xx. aut xxx. dies.

NOTA DE VSV.

Ex horum trium decoctorum usu procurari tandem potest lues venerea quantumvis etiam inveterata. At verum est, usum eorum quandoque pro mali contumacia, & malignitate, in longius tempus continuandum esse. Quod cum ita sit, omninò hinc improbandam esse existimo diæticulam illam decem tantàm vel duodecim dierum, quæ plus noxæ quàm commodi inducit: siquidè dū interrumpitur cum

cùm humores ad motum & fluxum præparati, nondum tamen, prout res postulat euacuati sint. Temporis igitur ratio hîc per quàm accuratè habenda est, id quod ex solertis medici arbitrio dependet, qui eam quoque ex dictis tribus decoctionibus eligere poterit, quæ videbitur maximè conuenire, tum naturæ & speciei morbi, tum ipsius ægri temperamento.

Nam in corpore crasso, obeso & pituitoso, locus erit decoctioni primæ, coque magis, quod quidã Guaiaco & imprimis eiusdem cortici, nimiam calefaciendi vim tribuant. Hęc igitur sunt vera illa & præcipua remedia hydrotica, venereæ lui congrua & vtilia, naturæ balsamicæ participantia: quæ vel biliosis etiam & emaciatis, in toto morbi decursu, tutissimè exhibebuntur; mallem tamè hîc, aquæ communis loco, ad decoctionem suadere *aquas cichorii, buglosæ, pomorum curtispendulorum, fragariæ & sumiterre*. Denique sciendum est, hydroticorum vsum non admittendum esse plusquam corpus idoneis præparantibus, & purgantibus vacuatum sit, inò nec ipsa sanguinis missio intermittenda, si opus fuerit.

Æger intrà hoc tempus, quo sumit hanc decoctionem (*sumat autem continenter ad minimum per integrum mensem*) abstineat ab esu fructuum & acetariorum: contentus vno tantùm cibo, eoque asso potiùs, quàm elixo; comedat panem bis-coctum: & in mensis secundis vvas damascenas

Tom. II,

vel corinthiacas: Aluus suppressa, soluatur tertio quoque die clysmatis emollientibus: & in quemlibet sextum diem vacuetur purgante quodam specifico, & emittatur eo die decoctum sudatiuum; In potum vtatur decoctione secundæ descriptionis: vel decoctione folius *salsa parilla, vel china*, quæ probè diluta, gustuique gravior reddita fuerit. Hęc de hoc hydrotico eiusque vtendi modo hîc notanda fuerunt; sed & in fine reiteranda erit purgatio, & sanguinis missio: sic quoque corporis habitus, nimis exsiccatus & excalefactus, prout sitis & calor in ægro id facile indicant: balneo quodam idoneo humectandus erit vt primi decocti vis multò efficacior reddatur, fæces quæ post primam & secundam decoctionem remanserunt, in cineres redigantur, & sal inde iuxta artem extrahatur, decoctionique sudoriferæ admisceatur: cuius virtus sic auctior reddetur ad sudoris prouocationem. At ventrem semel vel bis blandè commovebis, vbi in *singula decoctionis sudorificæ dosi, quæ constat ex quatuor vnciis*, uti supra dictum, *addideris & dissolueris gummi sine extracti proprii guaiaci ℥. ss.* præparationem illius gummi alibi docebimus.

N. 18.

Secunda decoctio excellens est, etiam in dolorifica & nodosa lue venerea: neque hic quenquam absterreat cinnabrium vulgare quod additur cum nodulo, quod tantum abest, vt noxium sit, vt è cõtra vtilissimum sit & specificum huius generis affectibus, tam in eorum

Oo

mali-

malignitate compescenda, quàm in sudore concitando: vnde licet huius decoctionis vis validior efficiatur, sine detrimento tamen aut vlla noxa, potest dosis eiusdem augeri: nodulus ille inferuiet pluribus decoctis. *Ad modum vtendi quod attinet eadem hęc, quę in secunda decoctione, obseruanda veniunt: tum ad preparandum, tum ad euacuandum corpus, in principio & sine dieta, de qua supra.*

N. 19.

Tertia decoctio geminam simul obtinet facultatem, sudatiuam, & purgatiuam, quę partim cum vino, partim cum aquis appropriatis paratur: Ea potius inaceratio & expressio dicenda est, quàm decoctio. Macerationem præ aliis maximè idoneam iudicamus ad rerum virtutes extrahendas, si fortè ex vasis circulatorij defectu, vel etiam ex ignorantie vitio circulatio ipsa in actum deduci nequeat. Est autem circulatio omnium operationum optima ad rerum proprietates aucupandas educendasque, vt iam dictum. Vinum additur, eo quod præditum sit maiori agendi & penetrandi in ipsas venas potestate, quàm qualibet alia aqua.

Geminę igitur vacuationes, simul & semel eodem remedio perficiuntur, quod quibusdam inauditum & absurdum videbitur: quemadmodum egomet ipse eodem errore circumductus, quondam opinabar, antequam in contrariam sententiam ipsa me perduxisset experientia rerum optima magistra: & quam plurimos affectus desperatos, vt *Neapolitanum*

morbum inueteratum, paralyfim, caobexiam & similes, hoc solo medicamento perfectè curatos fuisse vidissem. In consilio nostro de lue venerea, alia nobis multò adhuc præstantiora & tutiora remedia, tum hydrotica, tum purgantia describuntur, quę ex mineralium ordine mutuati sumus: quò lector è ablegamus. Possent hęc si res postularet, infinitos adducere, qui omnes adhuc superstites, tam admirandos horum remediorum effectus, in se ipsis experti sunt: inter quos alij ad corpus purgandum, *pilulis meis polychrestis mercurialibus* vsi sunt: alij ad sudorem prouocandum *mercurio meo vitæ*, per solam spiritum nitri correcto, coagulato & fixato: è cuius sex tantummodò granis cum conserva quadam permixtis, pilula vnica ad pisi magnitudinem efformatur, quę cum iusculo quodam, vel alio quouis liquore exhibita, citra omnem operandi vehementiam & incommoditatem, facilius, promptius, & multò etiam vtilius, cunctis cæteris hydroticis nostris, sudorem elicit.

20. *Decoctum Salsaparilla.*

Sunt qui ad eandem luem veneream, decoctione conficiunt cum sola salsaparilla, cuius accipiunt ℥iij. ad aquę ℥x. & omnia concoquunt ad duas tertias; quam decocti Guaiaci loco offerunt, addendo interdum radicis chinę, apios dictę ℥j. æstimantes eiusmodi decocta minus calefaciendi modum excedere, quàm cætera supra dicta, quę Guaiacum excipiunt.

21. *Decoctum China.*

Alij decoctum cum sola china vsurpant,

*Mercurius
Vita sudorificus.*

Surpant, ac eiusdem in rallecolas secte
 ℥ ij. accipiunt ad aqua ℥b. x. quæ etiã
 ad medietatis consumptionem co-
 quantur: cui decocto etiamsi ita vi-
 debitur, addi poterunt ea quæ expu-
 gnando malo ipsique ægri tempera-
 turæ conueniunt, v.g.

℥ Rasura rad. china ℥j.

Aqua fontana ℥vj.

Succi limonum ℥ij.

Macerentur per 24. horas deinde
 coquantur ad tertiæ partis consum-
 tionem, ac tandem transcolentur per
 manicam Hippocratis. Dosis ℥. vj.

N. 1. Hoc decoctum, gustu suauissimum
 est, & summo per se prodest calidis intempe-
 ribus hepatis, ardoribus vrine, & vlceri-
 bus renum: potissimum autem conducit
 falsis & mucilaginosi humoribus in vesica
 dissoluendis, qui sepe numero Stranguriam
 excitant, & calculi speciem amulantur.
 De eo potandum, exhibeatur mane & ve-
 sperti in dosi vt supra: viniq. eodẽ diluatur.

N. 2. Potes etiam, si velis, ad eundem v-
 sum, decoctum parare ex rasura ligni Rho-
 dij: vel addeshuius ligni rasura ℥b. ad su-
 pra dicta china ℥j.

Huiusmodi ergo decocta, minus aliis ca-
 lesfacere putantur, eorumq. plurimus vsus
 est in diuersis morbis: præsertim ad labefa-
 ctam hepatis facultatem instaurandam,
 & ingruentis cachexie vel hydropis peri-
 culum præcauendum.

22. Decoctum Sassafras.

Non multo abhinc tempore in-
 notescere quoque cœpit sassafras, li-
 gnum aromaticum, cuius vsus ad plu-
 rimos morbos curandos inualuit. Sed
 inter cætera hydrotica, vel ad impu-
 ritates venereas auferendas, Guaiac-

cum, vt opinor, facillè primas tenet.

Hic ad finem horum decoctorum,
 non præter decorem fecisse videbi-
 mur, si huic catalogo vnum adhuc fa-
 mosi cuiusdam Empirici Germani
 aduersus ipsammet luem veneream,
 annexerimus, qui magnum quotan-
 nis quantum ex eodem facere sole-
 bat in nundinis Francofurtensibus:
 nec dubito quin eius fama ad pluri-
 mos iam delata, passim increbuerit.

23. Decoctum sudorificum contra luem ve-
 neream catarrhosam & similes affectus
 inueteratos, Henrici Von Stran-

Empirici Germani.

℥ Ligni sancti vel indici ℥iij.

Salsa parilla,

Stochados Arab. ana ℥b.

Gratiola m. ℥.

Cardui benedicti m. iij.

Seminis eiusdem ℥vj.

Auricula muris cum rad.

Scabiose ana m. j.

Tormentilla ℥j.

Rhabarbari ℥ij.

Polypodij ℥j.

Hæc omnia contusa infundantur
 per sex dies in aqua fontana ℥b. 30.
 aut 40. dein omnia bulliant in vase
 magno, olcorum extractioni apto eo-
 que clauso, vel in alembico cæco, vt
 nihil respirare possit per 5. vel 6. ho-
 ras. Adde huic decoctioni frustulo-
 rum ferri & chalybis ana ℥b. ij. Qui-
 bus peractis, denuò in vini mens. iij.
 seorsim macera

Corticis eiusdem ligni Guaiaci ℥b.

Hermodytylorum

Turbith

Granorum paradisi ana ℥ iij.

00 2

Omni-

Omnibus contusis, in olla terrea vitreata, operculo suo clausa per horam integram coquantur: Confundantur postea hæ duæ decoctiones, & denuò bulliant per aliquod tempus; dein omnia simul per manicam traiciantur. Empiricus ille hanc decoctionem in doliolis inclusam reservabat in cella vinaria, eamque divendebat ad morbum Neapolitanum inveteratum, & similes affectus curatu difficiles. Tenebat autem hunc utendi modum.

Manè ù propinabat decocti vitrum vnum, in quo tamen denuò prius incoqui curabat scabiosa, auricula muris cum anaroto M. j. Dein hac omnia colata agris offerebat, & sudorem per horas duas spectare iubebat. Residuam portionis partem, in doliolis reservatam, loco quotidiani potus ipsis exhibebat, tam in pastu, quàm ante & post pastum. In cæteris præterea duram admodum vivendi rationem imperabat, panem nempe bis coctum & passulas vel amygdalas assatas dabat. At si cum malo ulcera coniuncta erant, lavanda ea iubebat cum eadem decoctione, idque bis vel ter in die, & sic plures fuerunt restituti.

Hanc decoctionem non idcirco in publicum mitto tanquam quid rari inde expectandum sit, cum econtrà multa in ea desiderentur: proportio enim duarum drachmarum rhabbari, ad tantam decoctionis quantitatem, quàm inepta sit & inutilis, cuius facile constat, ut nihil de cæteris dicam: non enim est nostri instituti, omnia sigillatim hic discutere. Curationis autem effectum, temporis longinquitati adiudicandum

existimo: per integrum namque mensem uti dicunt, hoc suo decocto continuabat vacationes, tam per sudorem ac urinam, quàm per secessum: Vnde mali vel pervicacissimi radices tandem euictas & subactas evanuisse, haud mirum fuit. Hoc decoctum tanquam secretum aliquod singulare, à quodam viro doctissimo, & amico meo accepi: de cuius usu commodo vel incommodo, cruditio res ipsi iudicabunt.

Hydrotica cephalica.

Sat dictum est hætenus de decoctis, ad luis veneræ curam spectantibus; transeamus nunc ad ea, quæ specifica quadam facultate conducunt vertiginibus, epilepsis & paralytibus, quæ in numero gravissimorum affectuum censentur, ut pote, quæ summam corporis humani ætatem & propugnaculum, cerebrum nempe ipsum oppugnant.

Adversus epilepsiam hydroticum specificum est viscus quernus, semen pæoniæ, & rasura ligni buxci, quæ inveteratis etiam vertiginibus opem ferre potest: componi poterit ut sequitur.

24. *Hydroticum antepilepticum ex Tetrad.*

℞ *Rasura ligni buxci* ℥ ij. ℞.

Raf. Ligni luniperi

Rad. Pæoniæ

Visci querni ana ℥ j. ℞

Raf. Ligni rhodii

Cornu cervi ana ℥ vj.

Raf. Eboris &

Rad. china an ℥. ℞.

Sem. Cardui benedicti

Corti-

Corticis citrii ana ℥j.

Macerentur per 24. horas in ℔. viij. aquæ fontanæ tepidæ: dein coquantur ad vini tertie consumptionem, addendo sub finem coctionis

Flor. Tiliæ arboris

Lilij convall. ana p. ij.

Fiat colatura per manicam Hippocratis, cuius dosis sit ℥ v. vel vj. in potu. Hæc utique potio cuiusvis ætatis & temperamenti hominibus Epilepticæ hoc malo affectis, commodè exhiberi potest.

25. *Hydroticum antiparalyticum.*

Adversus paralytes hydroticum versusandum est ex ligno iuniperino cum floribus calendula, laudula, & rosmarini magna copia: addendo singulis hydroticis suos sales in maiorem utilitatem, nec non liquorum acidorum ex sulphuris & vitrioli spiritibus aliquot guttulas.

26. *Hydroticum specificum ad paralytim.*

℥ *Aquar fumaris*

Ulmariæ

Flor. Calendula ana ℔ j.

Fol. Salvia ℔ ℔.

Aciditatis sulphuris q. suff.

ut fiat remedium acidulum.

De hoc remedio, cuius aciditas gustum non afficiat tristi sensu, exhibe horis matutinis ℥ ij. quæ satis erunt: egerg, rectus sudet, & admirandos huius sudatorij effectus comperiet: quod etiam in usum eorum, qui sicco nimis & bilioso sunt temperamento, cum solis aquis sumiterra & calendula parabis: aciditatem ipsis aquis inducendo cum dicto liquore acidulo sulphuris, & sic sudarium habebis quod non vltra modum calefaciet: sed humores potius

attenuabit & fermentabit, instar fermenti acidi, quod panis substantiam attenuat, rarefacit, & eleuat, quæ aliàs gravitate sua noxia foret: eodem modo humores nostri attenuantur, & vacuationi per sudorem idonei redduntur. Vix inuenies sudarium, quod virtute & efficaciâ huic æquiparandum sit, ad paralytim.

27. *Hydroticum ad asthma.*

Si cum dictis liquoribus acidulis, aquis scabiosæ & tussilaginis aciditatem ut supra induxeris, hydroticum conficies, Eximios atque stupendos exeret effectus in cura Asthmaticorum, præmissis nempe vacuationibus generalibus & congruentibus.

28. *Sudarium specificum ad hydropem.*

℥ *Fumaris*

Eupatorij Mes. an. M. j.

Rad. Asari

Hirundinariæ ana ℥ j.

Baccarum iuniperi ℥ ij.

Raf. eboris ℥ vj.

Nucis moschatæ

Santali citrini ana ℥ ℔.

Macerentur per 24. horas in suff. quantitate aquarum florum ebulli & genistæ, & vini albi, de hoc decocto tractato per colatorium vini aromatici, ager capiat ℥ v. manè, continuando ad plusculos dies: præmissa sufficienti & idonea purgatione hydragoga, cum extracto Esula & sero lactis. Hoc remedio per Dei gratiam è medio sustuli omnis generis hydropises imprimis autem eam hydropis speciem, quam Anasarcam dicunt.

29. Sudorificum singulare ad vehementem corporis concussionem, ex alto quodam & graui lapsu contractam.

℞ Rad. Buglossæ

Carduibenedicti ana ℥ij.

Sem. Carduibenedicti ℥℔.

Butyri recentis ℥j ℔.

Spermatii ceti ℥℔.

Mumie verae ℥j ℔.

Croci ℥j.

Bulliant in ℔j. ℔. vini albi lento igne; ad consumptionem tertiæ partis: De colatura exhibe ℥ iij. vel vj. calidè: eger expectet sudorem in lecto coopertus plus solito.

30. Decoctio hydrotica, qua D. Ambrosio attribuitur, aduersus febres intermittentes & ipsas etiam tertianas.

℞ Milij à superiore cortice mundati ℔j. coquatur in suff. quantitate aquæ fumarix ad crepaturam. Cape huius decoctionis colata ℥iij. vini albi ℥ij. exhibe agrotanti calidè, qui expectabit sudorem in lecto. Hoc decoctum provocat sudorem sine molestia, ardores febriles, sitimque extinguit.

N. I. Oxymel etiam diureticum quoddam eiusdem authoris D. Ambrosij videlicet descriptum reperitur in pharmacopœa Iobineti: in qua item D. Augustino nonnulla adiudicantur remedia hydrotica cõtera pestem & venena, ceu sunt varia aqua theriacales, diuersis affectibus accommodata, vt ibidem singula suo loco explicantur.

Bezoar Me- N. 2. Ex omnium præstantissimis sudorificis
talicum & contra pestem & venena, est Bezoar me-
Mercurius talicum fixum, & ex purgativo & vomiti-
vita fixus, uo sudorificum factum: & præceteris Mer-
sudatiua a-

curius noster vita etiam fixus per nitri spiri-
ritum, qui ad sex grana pro dosi exhibitus, ^{lia omnia}
per nitri spiritum mira præstat: vt iam su- ^{ex vegeta-}
prà dictum. Eiusmodi sudatiua longè præ- ^{bilium fa-}
stantiora sunt, quàm qua ex vegetabilium ^{prompta lō-}
familia educuntur: quamvis & his suo loco ^{gè superat.}
& tempore, laudem quoque suam non detrahamus.

De decoctionibus vulnerarijs.

Antiquis in magno vsu erant positiones vulnerariæ, quæ licet per aliquod tempus exolescere cõpissent, ^{Decoct.}
postliminio tamen in statum suum ^{vulner.}
reuocatæ, nostro adhuc seculo vigēt: adeo vt nemo sit, qui negare facilè auit illorum incredibiles effectus, quos in curandis ictibus globulis bõbardicis illatis, aliisque diuersis ulceribus malignis & inueteratis, siue ea interna sint, siue externa, in dies potenter exerunt.

31. Potio vulneraria vniuersalis, id est, omnibus tam internis, quàm externis vulneribus & vlcibus conduens.

℞ Rad. Tormentilla

Consolidæ vtriusque ana ℥j.

Herb. Limonij vtriusque

Sanicula

Pyrola

Verbena

Alkimilla

Persicariæ ana M. j.

Vincaperuinca

Herba Roberti ana M. ℔.

Flor. Verbasci,

Hyperici

Centaurij minoris ana p. ij.

Astacoriū expurgatorum & exsiccatorum

Mumia ℥. ℔.

(N. vj.

Mace-

Macerentur per duos dies in vini alibi & aquæ veronicę ana ℥ij. in vase circulatorio ad calorē Baln. Mar. vaporosum: dein fiat expressio & colatura per manicam Hippocratis, aromatizata panco cinnamomo, vel coriandro in succo citoniorum præparato, Dosis cochlearia duo vel tria manē, & vesperi tantundem, tribus ante cibum horis.

N. Pro iis quos amaritudo minis offendit, addi potest radix aristolochia & enule campana: & cum potio, suavioris gustus ergo, dulcoretur saccharo, aut fiat maceratio in hydromelite vinoso. Continuanda est ad dies plusculos, & effectus referet planè mirandos.

32. Alia.

℥ Oculorum cancri ℥ ℥.

Mumia ℥ij.

Boli armeni veri ℥ j. ℥.

Herb. Agrimonia

Ophiogloss

Veronica

Cyclaminis ana M. j.

Spermatis ceti ℥ j.

Macerentur in vino albo per duos tresve dies: dein fiat expressio & colaturæ clarificatio. De hac capiat cochlearia duo vel tria, manē & vesperi, si opus fuerit, inflammationes plurimum arcent, atque ambustis conveniunt.

32. Alia potio vulneraria.

℥ Zedoarie

Galanga ana ℥ij.

Herb. Virga aurea

Pyrola ana M. j.

Cochlearum Astacorum conqussatarum Num. iij.

Coquantur in vino & aqua: vtatur vt supra.

34. Potio venenatis vulneribus sclopetariis conueniens.

℥ Rad. Angelica

Galanga

Zedoarie ana ℥ ℥.

Flor. Vincaperuina

Lilij conuall. ana p. j.

Mumia

Boli armeni veri ana ℥ j. ℥.

Spermatis ceti ℥ ij.

Digerantur & circulentur in baln. Mar. per quatuor dies in suff. quantitate vini albi & aquæ vlmariæ: (cū mēse 1.) dosis & vtendi modus, vt dictum est.

35. Potio vulneraria in fracto osse ab ictu sclopetario.

℥ Aristolochia

Cyclaminis

Serpentaria maioris

Consolidæ vtriusque

Geranij ana M. j.

Sanicula M. ℥. (Sabina.

Macis

Zedoaris

Oculorum cancri ana ℥ ℥.

Mumia

Galanga minoris ana ℥ j. ℥.

Conquassatæ & minutim concisæ herbæ, & reliqua in puluerem crassiusculum redacta, circulentur in duplici vase horis quatuor cum mensura una vini: æger vtatur manē & vesperi.

N. Solum hoc remedium multo commodius est, quam tot ferulę quibus non nulli excreuiantur.

36. Potio vulneraria cephalica.

℥ Herb. Limonij sylvestris

Melissa ana M. j.

Acori vulgaris ℥ ℥.

Vincaperuina

Persica

Perficaria

Chelidonia

Pyrola

Veronica

Verbenana M. j.

Flor. Verbasci

Lilij conuall.

Betonica ana p. j.

Macerentur vt suprà, & ad vsua
ferantur.

Plures formulas habes in Chirur-
gia.

38. Potio sanguinem ex vulneribus
erumpentem prohibens.

℥ Cineres testarum Astacorum

& Ranarum ana ℥ ℔.

Corallirubri

Spodijana ℥ iij.

Mumia ℥ ij.

Macerentur in ℔. j. aquæ sperma-
tis ranarum ad calorem Baln. Mar.
per 24. horas: dein fiat expressio &
colatura, de qua exhibe cochlearia
duo: cum eodemmet decocto fouea-
tur extrinsecus vulnus sanguinolen-
tum.

38. Potio ad renum & vesicae vlcera.

℥ Rad. Consolida maioris

Sigill. Salomonis ana ℥ j.

Herb. Polygoni

Alchimille

Plantaginis ana m. j.

Croci Martis optimè preparati ℥ j.

Macerentur in æquis partibus hy-
dromelitis simplicis & tincturæ rosa-
rum præparatæ, vt docebitur alibi:
bibat ager huius decocti cochlearia duo vel
tria, manè & vesperi.

39. Ad Gonorrhœam virulentam seu
fœtidam.

℥ Herb. vermiculariū m. j.

Sem. Cytoniorum

Ruta

Agni casti

Plantag. ana ℥ j.

Rad. Tormentille ℥ ℔.

Fl. Rosrubr. p. ij.

Verbasci p. j.

Succi Limoniorum ℥ vj.

Aque Flor. malua arborecentis ℔. j. ℔.

Macerentur per tres quatuorve di-
es ad calorem B. Mar. lentum, dein
transcolentur: Dosis cochlearia duo vel
tria manè & vesperi, continuando ad plu-
sculos dies.

In eiusmodi remediis usu, & præ-
sertim in hoc ultimo contra gonorrhœam
virulentam, non omittenda sunt vacua-
tiones congruentes & necessaria: quib. præ-
missis, agro postea illa per aliquot dies exhibe,
& mira videbis, vel in gravissima etiam
& inueteratissima gonorrhœa.

Decocta varia diuersis affectibus tam in-
ternis, quam externis aptissima, cer-
taq; experientia comprobata.

40. Decoctum purgans ad quarta-
nam expertum.

℥ Folliculorum sena

Epithymi ana ℥ ij.

Myrobolanorum citrinorum ℥ ℔.

Flor. Buglossa

Centaurii minoris

Hyperici ana p. j.

Fiat omnium decoctio in suffici-
enti quantitate feri lactis, in cuius
colatura macera per xij. horas.

Rhabarb. electi ℥ ℔.

Rad. Esulae preparata ℥ j.

Cinnamomi ℥ ℔.

Dein exprinantur, addendò sy-
rupi

rupi de pomis redolentibus compos.
 ℞. iij. fiat apozema in tres doses: prima
 dosis detur per vnam horam ante accessio-
 nem, alia duæ sequentibus aliis duabus.

41. Ad menses provocandos experi-
 mentum mirabile.

℞ Milij solis

Anisi

Visci querni ana ℞ iij.

Distamni ℞ j.

Croci ℞ j.

Contundenda contundantur &
 macerentur per 24. horas in vino al-
 bo generoso: dein parùm bulliant. De
 hoc decocto exhibe ℞. iij. Propinanda est
 hæc potio mulieribus ad provocandos men-
 ses, vt statò iustog₂ tempore stuant: præmis-
 sapurgatione cum pilulis aloës, aut simili
 quodam & congruo purgante medicamē-
 to, idque duobus vel tribus subsequenti-
 bus diebus. Ad promouendum partum, siue vi-
 uum, siue mortuum, ipsamque secundinã
 protrudendam (addito tantùm scrupulo
 diambra) idem remedium mira præstat.

42. Ad sistenda menstrua.

℞ Rad. Tormentilla

Consolidamã maioris ana ℞ j.

Sem. Berberis

Acetosa ana ℞ ℞.

Gummi Arabici,

Tragacanthi ana ℞ ij.

Succi plantaginis depurati ℞ j. ℞.

Macerentur per 12. horas: dein
 coquantur, exprimantur, & colentur:
 & addendo syrupi citoniorum vel
 myrtillorum q. suff. fiat apozema in
 duas doses: Prudentis medici est, hic deli-
 berare & circumspicere priusquam hoc ad-
 stringens exhibeat remedium, num fortè
 fluoris scaturigo & fons dependeat ab hu-

Tom. II,

moribus falsis & sanguine seroso: tunc e-
 iusmodi humores acres & serosi sunt dige-
 rendi, siue concoquendi, & postea expur-
 gandi, syrupis preparantibus & purganti-
 bus opportunis & idoneis.

43. Ad præcipitationem vteri.

℞ Fol. lauri

Myrtillorum ana ℞ ℞.

Sem. Pastinaca domestica ℞ ij.

Macerentur, postea coquantur
 cum vino generoso: De hoc decocto ex-
 hibere mulieri ℞ iij. reiteretur potio, si opus
 fuerit.

44. Ad iuuandam conceptionem.

℞ Testiculorum verueci preparatorum
 in vino & exsiccatorum.

Vulua lepotis idem idem preparata &
 exsiccata.

Macis, Cinnamomi

Garyophyllorum

Zingiberis albi

Ameos ana ℞ ij.

Croci ℞ j. ℞.

Medulla vel carnis nucum communium

Avellanarum

Pistaciorum ana ℞ vj.

Contundenda contundantur, ma-
 cerentur, & tandem concoquantur
 in ℞ ij. vini maluatici ad tertiã partis
 consumptionem. Huius decocti mulieris
 statim post legitimum mensium fluxum,
 offerenda sunt tres vel quatuor uncia, ma-
 nè tribus vel quatuor horis ante cibum,
 idque tribus diebus consequentibus: quarto
 verò die iungatur marito suo, ac nisi planè
 sterilis sit, concipiet.

45. Ad morsum venenatum serpentis
 & rabidi canis.

℞ Rad. Gentiana

Valeriana ana ℞ j. ℞.

pp

Fol. Con-

Fol. *Consolida minoris*

Ruta sicca

Pulegij ana m. j.

Mumia

Cancrorum calcinatorum ana ℥ j.

Coquantur cum vino: De horum decocto ager capiat manè ℥ ij. vel tres per octiduum. Loco laboranti ex morfu, applicanda erunt balsama & emplastra cōgrua, qualia suo loco describemus: Hoc decoctum peculiare est remedium ad morsum canis rabidi. In morfu serpentis, addi debet radix serpentarie maioris.

46. Ad febres chronicas decoctio perutili.

℥ Folior. *scolopendria*

Sum. *Abfimi* hij

Centaurij minoris ana m. j.

Fuarum Corinth.

Hordei ana ℥ j.

Rad. Asari ℥ ij.

Coquantur in æquis partibus ferri lactis & vini albi: in colatura dissolue sacchari, & cinnamomi q. suff. ad dulcorandum & aromatizandū prædictum decoctum pro duabus dosibus. N. Si dicta febres, forte à verminatione quadam, vt in pueris sæpenumerò accidere solent, producantur, tum sequens exhibenda erit decoctio.

47. Ad verminationem.

℥ *Vermium terrestrium* in vino albo lotorum & exsiccatorem ℥ B.

Flor. Hyperici p. ij.

Coquantur cum suff. quantitate vini albi generosi, ac tandem transcolentur, & fiat decoctio: de hac exhibe aegroto ℥ ij. manè & vespere: continuando ad quatuor quinqueve dies.

48. Ad febres intermittentes, quotidianam & quartanam, aliud decoctum purgans optimum.

℥ *Rad. & cort. Sambuciana* ℥ j.

Asari ℥ ij

Cinnamomi ℥ j. B.

Coquantur ex lacte. Hoc decoctum mouet simul & semel vomitum ac secesum: sumatur initio paroxysmi: reinterrotio si opus fuerit.

49. Ad hydropem & purgandas aquas.

℥ *Rad. crocorum recentium* ℥ j. B.

Soldanella

Asari

Spec. Diacardhami ana ℥ ij.

Sem. Ebuli

Cinnamomi ana ℥ j.

Sacchari ℥ j. B.

Vini albi

Et aqua *Sambuciana* q. s. & fiat maceratio & decoctio in tres doses.

50. Ad iterum expertum.

℥ *Chelidonia* cum toto m. j.

Fol. & flor. hyperici ana m. B.

Rus. eboris

Pulu. stercoris anserini ana ℥ ij.

Croc. ℥ B.

Puluis stercoris anserini & *crocus* ponantur in linteolo lineo, & omnia coquantur æquis partibus vini albi & aqua *scolopendriae*: colentur & dulcorentur, si velis, saccharo, fiat decoctum in tres doses pro tribus matutinis continuu, & perfecta curabitur.

51. Ad duritiem splenis.

℥ *Rasura ligni sancti* ℥ ij.

Cort. eiusdem

Corticis fraxini ana ℥ ij.

Rad. Asari ℥ vj.

Liquiritia

Polypodij quer. ana ℥ j.

Fol. Ceterach

Adianti

Polytrichi

Chamadri.

Chamapit. ana m j.

Flo. Genistap. ij.

Macerentur per duos dies integros in vini albi & aquæ scolopendriæ ana ℥ iij. idque in bain. vaporoso vase optimè clauso vt nihil exspiraret, tandem clarificentur per manicam Hippocratis, aromaticentur & dulcorentur cinnamomo & saccharo. De hoc decocto vtatur eger ad plures dies: dosi ℥ iij. manè, & totidem vespere, tribus ante cibum horis.

§2. Decoctum galli veteris ad oppilationem hepatis, lienis, mesent. vj, colicum dolorem, calculum, quartanam, & chronicos omnes affectus.

℞ Polypodij quer.

Sem. Carthami ana ℥ j. ℞.

Sem. Thymi

Epthymi ana p. j.

Sem. Cumini

Anisi

Anetbi

Fœniculè

Carui

Carduibenedicti ana ℥ ij.

Folicul. sena ℥ j.

Turbith gummosi ℥ ℞.

Cinnamomi ℥ j. ℞.

Crystallorum vel cremoris tartari albi. ℥ ij.

Salis gemmæ ℥ ℞.

Contundantur & misceantur simul: ex qua mistura venter galli veteris cui scerati impleatur: dein coquatur

tribus aquæ partibus, & vna vini albi, quousque galli caro ab ossibus separetur: De hoc decocto seu iusculo vtatur eger omnimodè, idque ad plures dies. §3. Decoctio feri lactis.

Vsus feri lactis admodum frequens est in Italia: quod sub finem Veris, ac in Æstate, ad purgandum, magna in dosi, ad pocula videlicet quatuor, quinque & plura etiam exhibetur. Purgat clementer, continuando ad aliquot dies. At si inde conficere voles remedium, quod omnibus affectibus, ab atra bile & melancholico humore subortis, & nutritioni dicatis partibus, ab inflammatione aut nimio calore astuantibus in quibus opus est refrigeratione & humectatione, aptam & idoneum sit, hac via præparatio aggredienda est.

℞ Feri lactis ℥ iij. vel amplius: haic Succilimonum ℥ iij. (adde Succi pomorum redolentium recens extracti ℥ vj.

Omnia simul, cum vno atque altero ouæ albumine, probè agitata & enixta, igni admoto clarificètur. Adde, si velis, parum sacchari, & habebis medicamentum excellentissimū & suauissimū ad supradictos vsus: De quo sufficet pro dosi exhibere ℥ vj. horis matutinis: robustioribus autem plus dabitur, continuando ad 15. vel 20. dies. N. Nō est maior simul & semel paranda quantitas, quàm quæ satū sit pro duobus tribusue diebus, ne aceſcat.

Aut si animus sit, aliud componendi remedium, ex eodem sero lactis, prius acidulo factū cum succo limonium, & clarificato adde

℞ p 2

℞lo-

*Florum violarum**Et Buglosse*

Recentium, vel exsicccatorum & optimè mundatorum hoc est, in quibus amplius nihil, quod viride sit, sit persit, quantum volēs: & in 24. horis, serum tingetur colore, sapore, & odore enumeratorum florum: adicies sacchari ad lubitum; & habebis Iulapium suavissimum & vtilissimum.

N. Eodem modo cum aqua communi, cui aciditatem prius induxeris cum aceto montano, philosophi noto, elicies tincturā è rosis rubris, omnibus febribus & calidis intemperiebus hepatis, mirificè conferentem: necnon ex ceteris cuiuscunque generis floribus: eadem vi à variis, ad varios affectus educes tincturas.

54. Decoctum ad Dysenteriam & Lienteriam.

*Rad. Tormentilla**Acetosa**Santali rub. ana ℥j.**Sem. Berberis**Plantaginis, Portulaca**Et granorum myrti ana ℥ss.**Coriandri preparati**Cinnamomi**Macis ana ℥ij.**Been albi**Et rubri ana ℥j.**Flor. Thapsi barbati**Ros. rubrarum**Spica nardi ana p. j.**Aqua. Plantaginis**Acetosa**Agrimonia**Absinthij ana ℔j. ℔.*

Coquantur ad medietatis consumptionem: deia fiat expressio &

colaturæ, adde syrupi de granatis acidis, citoniorum & de rosis siccis ana ℥ij. fiat apozema in quatuor doses.

N. Antequam hoc decoctum porrigatur agro, si forte ex dysenteria aut lienteria inueterata ac continuaci labore, hoc sequens pomum exhibendum est.

℥ Pomum curtispendum, quod excauatum, rursus impleatur gummi Arabici, & rasuræ cereæ albæ ana ℥j. claudatur pomum proprio suo obturamento, coquendumq; igni admioueat: donec cera & gummi liquata, per totius poma & gummi confundantur: & sic coctum pomum edendū exhibe agro, semihora post superbibendo dictam potionem. Iulsculis quibus vescitur, adde paululū gummi Arabici. Nullus est fluxus dysentericus aut lientericus, qui aspirante simul diuina gratia, per hanc medendi rationem non feliciter curetur. De purgationibus alii congruis nihil hic addo, quæ si res forte postulat, pramitti debent.

55. Decoctum ad calculum comminuendum & expellendum.

*Rad. Restæ bouis ℥j.**Herb. Saxifragia**Virgæ pastoris ana m. j.**Fruct. Senelorum**Alkekengi ana par. xx.**Milij solis ℥j.**Cinnamomi**Sem. Bardana**Saxifragiæ, Anisi**Fœniculi ana ℥iij.**Gran. Hedera arborea ℥ss.*

Straminis vel stipitum fabarum exsicccatorum ℥ss.

Coquantur ex æquis partibus aqua-

quarum parietariæ, argentariæ, & vini albi ad vnius tertiam consumptionem exhibe pro dosi ℥iij.

56. V E L.

℥ Cineris rad. Resiæ bouis

Et cineris stipitum vel corticum fabarum ana ℥j. ℞.

Indantur in nodulo lineo, & cum

Aquar. Parietariæ

Senelorum

Et Betonice ana ℥j.

Coquantur, donec fiat lixiuū factis forte: transcoletur bis tērie per manicam Hippocratis: & aromatizetur, si velis cinnamomo: de hoc decocto cape ℥iij. vel tres, addendo, si velis, syrupi limonum ℥vj. & fiat potio, gustui grata. Nullum reperitur remedium efficacius & præstantius ad expulsionem calculi, & ad ipsam Ischuriam, & suppressionem vrine, hac ipsa decoctione, quæ exhiberi tum debet, cum aeger est in balneo siue semicupio.

N. Ex enarratis cineribus Ononidis & corticū fabarum, iuxta eā quā suo loco docebimus methodū, educes ipsorum sales: primū cū aqua cōmuni: deinde eos depurabis, variis dissolutionibus, filtrationibus, & coagulationibus, cum aquis parietariæ, saxifragiæ & similibus calculo idoneis, donec ipsi fiant albissimi & pellucidi. De horum salium vno misce drachmā semis, vel cū superiori decoctione, vel cū iusculo quodā, aut vino albo, & singulare cōficietur remediū cōtra dolores colicos & nephriticos, & cōtra Ischuriam & suppressionē vrine siue mēdi difficultatē. Sal corticū fabarum in his affectibus omnium est præstantissimum medicamentum.

57. Decoctio splenis bouis, congrua ad duritiem & obstructionem lienis, & specifica ad mensium suppressionem.

℥ Splenem bouis integrum: huc in frustra incisum, in phialam vitream capacem iniice: ita vt ad medietatem vsque impleatur: addendo

Cinnamomi crasso modo contusi ℥j.

Garyophyllorum ℥℞.

Croci ℥ij.

Vini albi Canaria, siue vini maluat' ei mens. parisiensis 4. partem.

Ad humectandam solūmodò materiam, vas probè clausum ponatur in ahenō aqua repleto: vel in baln. Mar. feruentissimo, ad eō vt ebulliat per 24. horas: donec dictus splen in particulas minutissimas coctus & cōsumptus fuerit, magna que iuris exquisitissimè cocti & fragrantissimi copia restet: de hoc agra manē capiat ℥iij. continuando per quatuor aut quinque dies tum cum menses fluere debent.

NOTA.

Mirabitur sine dubio hīc aliquis Censor inquirens, quomodò ea corporis particula, quæ receptaculum sit bilis atræ, humoris planè crassi & terrei, vt vulgò medentium fert opinio, in medicamentum aperiendi & attenuandi viribus insignitum, quali opus est in mensium prouocatione, adaptari possit: huiusq; remediū vim ac energiam aromatibus potiùs & croco, quæ eiusdem compositionem ingrediuntur, quàm ipsius lienis proprietatibus tribuet: cui respondeamus, huius decoctionis specificam facultatem à sola lienis cocti substantia præsertim dependere: reliqua ve-

Pp 3

rò vt

ed vt vinum & aromata solummodò gustus gratoris causa adhiberi.

Alibi in meis scriptis, dudum sententiam meam de succo melancholico exposui: quem per analogiã quãdam aceto vini comparandum esse duxi: ac tantùm ab est, vt lien eiusdẽ humoris crassi ac tartarei domiciliũ, durioris idcirco sit substantiã vt cõtrã, ob fermentationem proprii humoris, spongiosus potius, leuis & rarus euadat: succusque in eo contentus, attenuantem aceti facultatem participet, insitaque sua vi aperiendi & attenuandi virtutem obtineat. Sed quia alias fusiùs & accuratiùs disputatum à nobis fuit de eodem subiecto: hinc plura addere puto superuacaneum. Experientia denique ipsa, medicaminis huius vtilitatem & efficaciam summam ad ciendos menses, satis abundè demonstrabit. Decoctis non incommode subiunguntur Infusiones. v. g.

§ 8. Infusio purgatiua Catholica.

℞. Foliorum sene electorum ℥ss. vel ℥vj. pro iis qui non ita facilè commouentur, santalici citrini, cinnamomi an. ʒj. Hęc omnia macera in sufficienti aqua scabiosã, buglossi, & pomorum curtispendulorum, quibus aciditas comparari poterit mediocris è succo citreo quantum sufficiet: idque in vase vitreo accommodato, quod relinquetur in prædicta maceratione balnei Mariæ, viginti quatuor horarum spatio. Qua peracta post vnam ebullitionem exprimetur. In hac expressione, pro vna tantum dosi adice succi pomorum curtispendulorum ℥j. s. 46.

chari candi ℥ij. totum cum oui albumine agiteur & clarificetur.

Et sic remedium habebis gratissimum, quod insuper benignè & sufficienter euacuabit.

N. Pro biliosis verò, *is*que quibus *Quid illi* medicinarum amaritudo non est ita *addendum* grata, poterit materia & ingredientib. *substitutis* præ dictis: rhabarbari ℥ij. myrobolanorũ ℥j. infundere, infusionem exprimere, & expressionem arte modo præscripta, clarificare.

N. 2. Id porro in gratiam delicatiorũ, qui medicinas spissiores nolunt degustare, subiunximus: vt enim illa clarificentur: ℥vj. sene assumenda sunt: pro aliis vero qui ista minus indigent clarificatione, ℥ss. pro prædicto medicamento sufficiet.

N. 3. Poterunt etiam loco rhabarbari, pro iisdem biliosis temperamentis, electuarij de succo rosarum, aut citri, ℥j. vel ℥ij. substitui.

Pro pituitosis, Diacarthami, aut *Pro pituitosis.* Diaphœnici ℥j. vel ℥j.

Pro atrabiliaris (iuxta personarum curandarum temperiem) *Pro atrabiliaris.* confectio hamech, aut eryphæ persicæ ʒiij. vel amplius: quæ duo remedia vna cum infusione sene, ad omnia clarificanda, apponentur.

C A P. XIII.

D E V I N I S.

EXpositis iis, quæ Aquarum & Decoctorum tam simplicium, quã compositorum differentias, virtutes, proprietates, descriptionisque modos spectant, æquum est vt vini etiam, liquorum omnium post aquas communissimi, quod humanè imprimis inseruit nutritioni, symphytum-
que

que corporis nostri calorē instaurat roboratq; tractationem secundo loco aggrediamur. Nec verò hęc diuersa vinorum genera, quatenus scilicet, gustu, viribus, proprietatibus, & aliis huiusmodi qualitatibus inter se differunt, exponere statuimus; neque est huius loci est, diuersos, vina corrigendi, validioremque illis virtutem & excellentiam imprimendi, modos explicare. Qua ratione, inquam, ipsorum emendanda sit cruditas, ex aquosa & excrementitia humiditate contracta, quæ ob calorē vitalis defectum (Sol quippe quibusdam annis imbecilliores radios immittens, terram minus calefacit) digeri, consumi que non potuit: Vnde fit vt vina aliquando cruda, viridia, imbecilla que & minus restaurantia existant, diu que conseruari non possint. Quæ sanè omnia, arte naturam imitante, emendare, ac corrigere facillimum est, si superfluitas illa aquea & excrementitia coctione, artificiali quidē, sed naturalem tamen æmulante, à vino separatur, & expurgetur. Quæ tunc solummodò separari potest, cū vinum iam expressum, in dolis à calore suo naturali & interno concoquitur, & ex suo tartaro, solito more more expurgatur.

Cuius cuius apertè demonstrabit experientia, quòd substantia illa quæ primò à vino separatur, extillatque, nihil aliud quàm pura putaque sit aqua passiva, nulliusque saporis compos, ac instar fontanæ insipida: quæ nihil vino, præter viriditatem, cruditatem, imbecillitatemq; imprimit,

ac ipsius corruptionem iuuat & accelerat. Quin etiam aciditatē ipsam, prædictæ humiditati ab imbecillo calore minus absumptæ, & digestæ tribuit. Qui quidem calor (vt *alio loco dictum est*) omnia perfectè dulcorare potest, & eius opera prædicta humiditas omninò separatur: Sed eo solum tempore, quo vinum in mustum redigitur, digeriturque. Absolutis enim primis illis digestionibus, & fermentationibus, id nequaquam fieri potest: nam quod primò ex prædicto vino, vel minimo quidem calore admoto extillat, spiritus vini est, qui cum vino coniunctus, illud viuificatuum & nutritiuum efficit, quo separato vinum amplius non est vinum, sed acetum & corruptum quid, mortuum atque nutritiæ facultatis expers respectu superioris vini. Talis inquam correctio, vini que rectificatio, vt & aliæ plures, non minus iucundæ, quàm vtiles inuestigationes, in alium locum remittuntur, vbi ex professo *de vino vini que natura* disputabimus. At in rem præsentem sat esse duximus, plures vinorum tum simplices, tum compositas præparationes restituta nostræ Pharmaciæ inferere, quæ corporis humani conseruandæ sanitati, morbisque conferant depellendis.

Diuidemus *vina* (sicut & aquas supra) in *simplicia* & *composita*, nempe quòd ex variis rebus componantur, cum simplicia ex vna tantum consistant, vnde & ipsorum orta differentia. Hoc porro ordine eadem recensebimus.

VINA SIMPLICIA.

- Vina simplicia alterantia seu corroborantia quæ ad plures affectus curandos apta sunt.
- Vinum Acori
  - Vinum Angelicæ
  - Vinum Enulatum
  - Vinum de Tussilage
  - Vinum Anthosatum
  - Vinum Saluiatum
  - Vinum Buglossatum
  - Vinum Iuniperinum
  - Vinum Euphrasie
  - Vinum Feniculatum
  - Vinum Hyssopi
  - Vinum Anisi
  - Vinum Epithymi
  - Vinum Absinthij
  - Vinum Hypericonis
  - Vinum Centaurij minoris
  - Vinum Alkængi
  - Vinum Eryngiorum
  - Vinum Scilliticum
  - Vinum Senæ simplex
  - Vinum Hermodactylorum
  - Vinum Turbiti
- Vina simplicia laxatiua.
- Vinum Sem. ebuli maturi
  - Vinum Sem. ebuli non maturi
  - Vinum Sem. sambuci
  - Vinum Sem. hederæ
  - Vinum Flor. persicæ arboris, prunorum
  - Flo. hyperici & prunorum.
  - Vinum Helleboratum
  - Vina varia purgantia composita
  - Vina varia Hippocratica, claret adicta
  - Vinum Antepilepticum
  - Vinum Antapoplecticum
  - Vinum antiparalyticum
  - Vinum Zedoaria
  - Vinum Ophthalmicum
  - Vinum Chalibeatum
  - Vinum Antinephriticum
- Vina composita.

Eiusmodi vina conficiuntur duobus modis, primo cum musto, tempore vindemiarum; ubi aliquot doliola parua duodecim, quindecim aut plurius mensurarum comparanda erunt. Describamus autem hinc exempli loco *Absinthiacum*, ad cuius normam cætera omnia facile concinnabuntur.

Accipe igitur absinthij Romani exsicca Vinor. ariz-
ri, quantum voles, hoc in uice in vas aliquod scialium
idoneum, super affunde mustum recens, & processus.
sine bullire per aliquot dies, nouum perpetuo mustum alternis diebus reasfundendo, quo vas semper repletum maneat, vinumq; à facibus suis exquisitius repurgetur: peracta ebullitione, reple totum doliolum eodemmet musto, & optimè claude. Macerentur & digerantur omnia per 24. dies aut mensem: nec priusquam hoc temporis spatio perfectè digestum & clarificatum fuerit, hoc bibendum exhibe: seruari potest ad annum unū aut amplius. Dosis est dimidium vitrum tempore matutino.

Deinde parantur hæc vina quouis Alius mo-
tempore: exempli gratia. Recipe idem dus extem-
absinthium minutim incisum, immitte in poraneus.
vas vitreum, ita ut tertia pars vasis vel paulo plus eo impleatur: affunde vinum album optimum, vase probe obturato: quod deinde in repositoio vel loco quodam tepido ponatur, ad macerandum: per decem aut duodecim dies, interea temporis vinum attrahet absinthij virtutem atque saporem: & ita in phiala siue vitro illo relinquatur: & loco eius, quod in usum quotidianum detrahitur, reasfunde nouum vinum generosum: & sic habebis vinum absinthites, & diu quoq; ad usum seruari pot.

Quod

Quod si magis specificum redere voles, ita ut efficaciorum vermes expellendi vim acquirat, adde flores *Hyperici vel Centaurij minoris*: & ita in aliis vinorum compositionibus, prout scopus fuerit procedatur.

Inter vina simplicia supra enarrata, vinum *acori, angelica, anthosatum, salviatum* frigidis cerebri affectibus conducunt.

Vinum *euphragie & feniculi*, oculorum aciei & corroborationi confert.

Vinum *enulatum & de tusilagine*, althmati & pulmonum vitii medetur, valetque ad detergendos pulmones & juvandam expectorationem.

Vinum *absinthij* in Germania ad lumbricos, omnique corporis arcedam putredinem commune est remedium: non secus ac vina *hypericonis, & centaurij minoris*, quæ ad liberandas jecoris obstructions ipsi sumque roborandum maximè etiam profunt.

Vinum *buglossatum* cordi, omnibusque melancholicis affectibus accommodatum est, fitque vel cum floribus vel radicibus ejusdem.

Vinum *anisi* ad colicum dolorem ex flatu profectum, sive in stomacho, sive in universo ventre existat, laudatur.

Vinum *santalinum* jecinoris substantiam sustentat atque corroborat.

Vinum *epithymi*, sicut & vinum *tamaricis*, lieni confert.

Vinum *passulatum* admirabile est ad virium restaurationem in senibus.

Tom. II.

Vina *alkekengi & eryngiorum*, nephriticos & calculosos leuant, ut & ipsum vinum *juniperinum*, quod miretiam cor, cerebrumque, & reliquas partes nobiles corroborat.

Vinum *scilliticum*, præstantissimum est ad humorum præparationem & digestionem: hoc enim ad incidendas & attenuandas crassas, pituitosas, melancholicasque materias assumitur, hoc etiam nullum est ad attenuandos omnis generis humores mucilaginosos, tartareosque excellentius remedium.

Vinum *senæ* melancholicos, imò etiam alios humores purgat. Facillimum quidem est, nec injucundum remedium, quolibenter etiam utitur, qui à potionibus medicinalibus abhorrent, cum benignè & sine perturbatione ulla, vel commotione purget.

Vina *hermodactylorum & turbiti*, serosos & pituitolos humores ex ipsis juncturis evacuant: Vnde ad arthritidem usurpantur.

Vina *femini ebuli, & sambuci* aquas potenter ducunt, & ad hydrops curacionem adhibentur, quemadmodum & vinum *hederæ*.

Hactenus præcipua vina simplicia, eorumque virtutes & proprietates ordine enumeravimus: Ad eorum verò præparationem quod attinet, alia hic instructio opus non est, quando quidem illa per se facilis est, & ex duobus exemplis supra propositis nullo negotio addisci possit.

At verò vina *feminum ebuli & sambuci*, quòd hæc femina vinosa, &

Qq

coloso-

eo solum tempore, quo vuae, matura sint paulò aliter, quam dictum est, præparari debent. Quare prædictorum seminum utrumlibet exprimendum est, & succus extrahendus, qui cum dupla musti optimi vini albi quantitate admisceatur, & in dolium magnitudinis convenientis, ad solitam digestionem & fermentationem infundatur. Notandum verò hîc melius esse, si id obturato dolio peragatur, hoc est si dolium penitus non repleatur, & obturetur benè, ne quid exhalet. Quo facto, & fermentatione per mensem integrum absolutâ, dolium aperiendum, vinoque ad summum usque adimplendum est. Hæc una purgant ferofos humores & conducunt hydropicis.

Vinum scillicum.

Vinum præterea *scillicum* paulò etiam diversa ratione, quam prædicta vina parari debet. Scilla enim cultro ligneo aut eburneo, vel quovis alio, qui tamen ferreus non sit, mundari, & in tallcolas secari, Solique per 25. aut 30. dies ad exsiccandum exponi debet.

De qua sic præparata accipe ℞ j. & in vas vitreum aptum in iij. superaffundendo vini albi optimi ℞ viij. omnia vase benè clauso digerantur in baln. Mar. calido per 5. aut 9. dies: dein transcolentur per manicam Hippocratis: adjectisque mellis optimè deputati ℞ iij. parum bulliant, & purificentur: & sic vinum habebis *scillicum*, quod ad usum reservabis in vase accuratissime occluso.

Remedium est præstantissimum ad om-

nes humores præparandos, ut iam dictum. Ut vina ar-

Verùm, ut vina purgantia in-^{sifical, gu-}gratum suum saporem amittant, & ^{stui grata} gustui grata fiât, post prædictam illam ^{reddantur.} macerationem, per manicam Hippocratis sæpius transcolanda, & saccharo, paucoque cinnamomo & coriandro aromatizanda sunt: ad quâ eandem methodum parantur etiam alia vina, tam roborantia, quam purgantia: quæ grata & utilia erunt, nec adeò magno constabunt pretio, sed promiscuè omnibus, tam infimæ quâ summæ conditionis hominibus commodissimè exhibentur.

VINA COMPOSITA.

Restat jam, ut de vinorum etiam *Vina com-*compolitorum præparatione, ducto *posita.* à vinis purgantibus exordio, verba faciamus. Suntque

Vina 1. Purgantia.

1. Purgans Sena
2. Purgans catholicum
3. S. Claretum Catholicum
4. Aliud purgans.
5. Purg. ex floribus prunorum.
6. ex florib. Persic.
7. Purg. Hyperic. Centaur fumar.
8. Purg. Rosar.
9. Purg. ex sem. Ebuli & hedera.
10. Helleboratum

2. Corroborantia.

11. Hippocraticum commune.
12. Hippocr. extemporaneum.
13. Claretum excellens
14. Claretum corroborans

- 15. Antepilepticum
- 16. Antapoplecticum
- 17. Antiparalyticus
- 18. Zedoaria compos.
- 19. Ophthalmicum
- 20. Aliud
- 21. Chaly beatum
- 22. Aliud
- 23. Antinephriticum

I. *Vinum purgans senæ, Autumni sive vindemiarum tempore parandum.*

Comparanda sunt aliquot dolia, ex lignis eiusmodi vasorum facta, quæ vinum malvaticum, aut aliud simile, album & generosum prius continuerunt, quorum quodlibet capax sit quindecim aut viginti mensurarum vel plurium, prout videbitur. Præstat tamen plura dolia, eaque minora in promptu habere, quam solummodo unum, idque maximum, si magna vini quantitas præparanda veniat. Si igitur vasis magnitudo erit viginti mensurarum in eopone,

Foliculorum senæ ℥ iiij.

Vel amplius, prout purgandi virtutem plus minus augere velis, addendo

Garyophyllorum ℥ ij.

Cinnamomi

Macis ana ℥ ij.

Sem. Fœniculi ℥ ij. B.

Prunorum Damascen. sine nucleis

℥ iiij. vel v.

Liquiritia incisa ℥ j.

Polypodij

Sem. carthami contus. ana ℥ ij.

Omnibus probè invicem mixtis, indantur in vas, & affuso musto generoso bulliant, superaffundèdo semper vinum novum: Post perfectam coctionem vase optimè clauso, omnia macerentur & fermententur ad viginti, aut viginti quinque dies.

Sic habebis vinum purgans, quod vsus eius integris validisque viribus per integrum in contum annum perstabit, cuius dosis est vitrum macibus paruum in aurora. Vel si matutina affectibus.

purgatio non satis suum assecuta fuerit effectum: uncia tres vel quatuor adhuc sumenda erunt circa vesperam, duabus vel tribus ante cœnam horis, idque eodem die. In affectibus porro contumacibus aliasque radices habentibus, quorumque authores existunt impuritates tartarea sive humores crassi & faculenti, purgatio eodem remedio continuanda erit ad duodecim vel etiam quindecim dies: per epicrasin, id est, sensim & paulatim eiusmodi humores evacuabuntur, citra virium deiectionem. Eodem quoque modo febris Melanchol. quartana, melancholia hypochondriaca, hypochon. cachexia, & similes affectus difficilis sanationis, curabuntur, & prorsus excidentur.

Ad præservationem corporis, sufficiet id semel tantum per octiduum, vel bis per mensem sumpsisse. Potes si velis: id paulo ante cibum, vel etiam in ipso prandio cœnave sumere.

Vinum purgans catholicum.

Si facultatem ejus purgatricem reddere cupis generaliore, ad eò ut instar catholici omnes humores simul trahat & expurget: addere

Qq 2 oportet

oportet radicem exsiccatam oxylapathi, sive rhabbari monachorum, hermodactylorum, mechoacæ, turbitith quantum lubet.

Et sic medicamen habebis summum adversus podagram, luem veneream, & similes affectus: addendo salsaparilla & rasura ligni guaiacini ad libitum. Ex cuius usu continuato ad plures dies, singulares & eximios percipies effectus.

Quod si nonnulli in eiusmodi remedium preparationibus accusent nimiam temporis longitudinem, quamvis in tanta copia simul & semel parari possint, ut sufficiant pro uno atque altero anno: ut tamen prorsus illis satisfiat, hic purgantia quadam quovis anni tempore parata facilia, nec minus ceteris utilia profereamus. Primi preparatio est, ut sequitur.

Vinum seu claretum catholicum purgans facilis preparationis.

℞ Polypodij quercini
Sem. Carthamiana ℥j.
Rad. Acori ℥℥.
Sem. Fœniculi

Anisana ℥iij.

Cort. Myrobalanorum citrina.

Chebulorum ana ℥ij.

Cinnamomi ℥ij.℥.

Garyophyllorum

Macis ana ℥iij.

Conserv. Flor. genista.

Violarum

Malva ana ℥℥.

Hermodactylorum alborum ℥vj.

Turbith. ℥℥.

Foliculorum senæ ℥ij.

Vini albi generosi ℔ ij. vel iij.

Omnibus probe invicem mixtis, in vase vitreo optimè lutato & clauso macerentur ad calorem lentum B. M. per quatuor aut quinque dies, ampliusve. Colentur aliquot vicibus per manicam, addendo sacchari ℥vj.

Hoc vinum sive claretum purgans ad aliquot dies reservari potest, ex quo facies sex octove doses. Pro dosi una, uncia dua sufficient: exhibendo id horis matutinis, & singulis diebus aut alternis continuando. Purgat clementer omnes humores, sive serosos, sive crassos: & melancholicos: prodeat calculosis & podagricis: & potissimum delicatioribus, nec non imbecilliori ventriculo laborantibus, qui citra vomitum alia purgantia admittere nequeunt. Conducit præterea hysteriis affectibus, & albos sistit mensium fluores, si addatur saccula bryonia, qua est specifica uteri medicina, cuius preparandi modus docebitur alibi.

4. *Aliud vinum purgans facillime preparationis.*

℞ Senæ ℥℥.

Hanc immitte in vas vitreum addendo,

Cinnamomi contusi ℥℥.

Garyophill. N. v. aut vj.

Vini albi q. s.

Claudatur vas charta & bombace saltem & addatur, si ita videbitur, paululum sacchari. Omnia macerentur

tur in loco frigido per dies tres, quoad vinum sufficienter tinctum sit.

V. us.

Huius vini fumantur cochlearia duo vel tria manè: cum iusculo, si placuerit: ac tantundem serò: idque continetur ad dies duos vel tres: Remedium hoc ex uncia semis tantum senæ præparatum: (quod vel pueris & prægnantibus exhiberi potest) si continuò ad dies tres vel quatuor quis sumpserit, blandè & utiliter corpus purgabit.

5. *Vinum purgans ex floribus prunorum, persicæ arboris, hyperici & cæter.*

Ad huius vini compositionem, verno tempore sufficiens colligenda est *florum prunorum*, tam *hortensium*: quam *agrestium* copia: hisque tertia vel media pars dolij replenda, quibus adde

Vvarum Corinthiac. ℥ v;
Prunorum dulcium ℥ ij,
Iujubarum ℥ ij.
Dactylorum absque nucleis ℥ j;
Feniculi ℥ ij;
Cinnamomi ℥ ij,

Affundatur vinum optimum usq; ad summum vasis, quo accuratè clauso, omnia macerentur ad dies viginti, aut mensem unum:

V. us.

Hoc vinum nullam planè nauseam exhibet, & potest loco diapruni sumi. Habet enim vim alterandi & purgandi humores biliosos: servatur ad usum per integrum annum. Dosis est dimidium vitrum, quod citra diagridij additionem blandè purgabit.

N. Tempore vindemiarum etiam præparari potest idem vinum cum:

musto vini albi optimi, sicut & reliqua, hæctenus à nobis descripta.

Flores in umbra exsiccati, servandi sunt usque ad tempus enarratum. Eius vim purgatricem efficaciorē reddes, si folliculorum senæ ℥ unam atque alteram addideris.

6. *Vinum florum Persicæ.*

Ad eundem modum parari potest, tempore Veris, vinum purgans contra vermes sive lumbricos ex *persicæ arboris floribus*.

7. *Vinum hyperici, centaurij & fumarie.*

Ex floribus hyperici, summitatibus centaurii minoris, & fumiterræ, collectis omnibus suo tempore dum florent, & exsiccatis.

Est vinum purgans adversus vermes, quod idem sanguinem mundificat, & tam atram quam flavam bilem purgat: Si addideris senæ ad libitum, potentiorē purgandi vim acquirat.

N. Hæc vina licet saporis sint paulò amarioris, purissima tamen sunt & clarissima, corrigi potest amaritudo illarum vis corinthiacis & liquiritia.

8. *Vinum rosarum purgans.*

Sic eodem modo purgans vinum præparetur cum rosis pallidis & albis, tam hortensibus, quam sylvestribus.

Purgat humores serofos: ex quo etiam optimum remedium parari potest contra hydropem, quod etiam addita vinæ cetoxici radice per urinas purgat. Dosis

℞. ʒ. quoo

quo cochlearia mand exhibita, idq³ continenter ad plures dies, fires postulat.

Vinum ex feminib. Ebuli & hederæ.

Ad eosdem humores purgandos vinum paratur ex feminibus ebuli & hederæ, tam in Autumno, quàm quovis alio tempore. Eadem vina conducunt etiam hydropicis.

IO. Vinum Helleboratum.

Accipe radices hellebori nigri bene mundatas, & ab omni terrestri impuritate purgatas, quas minutim concisas in B M. cum sufficienti vini, vel aceti quantitate, & semine anisi per 24. horas macerabis; hinc post quatuor aut quinque dies vinum prædictum separabis: eo enim modo omne venenum ex prædicta radice extrahetur, quæ dein exsiccare debet.

℞. Rad. Hellebori ea quæ dictum est ratione præparatarum ℥ij. ℞.
Foliculorum senæ ℥iij.
Feniculi dulcis
Anisi ana ℥vj.
Corticis citri ℥℞.

Macerentur omnia in duabus vini albi optimi, & jam purificati mensuris per quatuor aut quinque dies in balneo Mar. calido, coleturque vinum absq; expressione ulla: dein bis terve per manicam Hippocratis transmittatur, dulcoretur, & aromatizetur cum sacchari sufficienti quantitate, & pauculo cinnamomo.

Mania, Melancholia, pituitosis & melancholicis humoribus. & alij affectus capitis. Optimè igitur est ad maniam, & me-

lancholicos omnes affectus, tum intro assumptum, tum extrinsecus capiti cum lincolis in eo madefactis tepidè admotum.

Vina corroborantia.

Hactenus de vinis compositis purgantibus: sequuntur nunc quædam vina composita corroborantia & certis quibusdam affectibus appropriata.

II. Vinum Hippocraticum commune.

℞. Vini rubri vel albi optimi ℔ x.
Cinnamomi ℥j. ℞.
Garyophyllorum ℥ij.
Cardamomi
Granorum Paradisi ana ℥iij.
Zingiberis ℥iij.

Omnia crasso modo contusa, macerentur in dicto vino per tres aut quatuor horas: addendo sacchari albillimi ℔ j. ℞. transeolentur per manicam aliquot vicibus, & fiat Hippocraticum.

Aliter.

Nonnulli tantam aromatum copiam exosti, id præparant ex solo cinnamomo & saccharo: sed alij vim eius calefaciendi paulò plus acunt pipere, zingibere & garyophyllis.

Hyemis serè tempore sumitur cum pane tostato ad corroborandum ventriculum. Porrigitur etiam in quartanis, & aliis affectionibus ex frigida causa profectis.

12. Hippocraticum extemporaneum, ad cuius exemplum omnis generis extracta, & remedia etiam specifica ad diversos affectus possunt preparari.

℞. Cinnamomi ℥ ij. vel iij.
 Caryophyll. ℥ ℞.
 Zingiberis
 Piperis longi
 Cardamomi
 Granorum paradisi
 Galangæ ana ℥ ij.
 Nucis moschata ℥ j. ℞.

Omnibus crasse contusis & invicem mixtis macerentur in spiritu vini, in vitro optimè clauso, positoque in baln. Mar. per tres aut quatuor dies: aut donec spiritus vini colores & virtutes aromatum omnes extraxerit. Frigefactum vas aperi, & separa tincturam per inclinationem quam in phiala seorsim serva ad usum. Facibus separatis reliquam aromatum partem fortiter exprime per linteum, quam in phialis aliis reservabis ad usum. Sed prior tinctura post macerationem filtretur & coletur per manicam, idque ob extractionem faciliorem virtutum rerum aromaticarum. Eiusmodi extracta diutissimè ad usum servari possunt.

N. Quoties igitur libuerit, cum vini optimi mensura una infundes drachmam unam atque alteram extracti, & sacchari quantum voles: & sic habebis vinum aromaticum: Loco sacchari simplicis, inserviet oleum sacchari cum albumine ovorum indurato factum.

13. Claretum excellens.

℞. Cinnamomi ℥ ij.
 Macis ℥ ℞.
 Dactylorum sine nucleis, minutim incisorum num. xx.
 Myrobalanorum num. iij. aut iij.
 Sem. Anisi
 Fœniculi ana ℥ j.
 Vvarum Damascen. ℥ v. aut vj.
 Coriandri preparati ℥ ℞.

Aromatibus & seminibus crasso modo contusis, omnia indantur vitro, affundendo aquæ vitæ rectificatæ vini Canariæ, vel vini albi generosi, singulorum mensuram unam Parisiensem, quæ facit tres libras aut circiter: occluso vase macerentur in loco frigido per quatuor aut quinque dies: citra separationem liquoris à facibus suis; aut si placet, post macerationem transcola per manicam instar vini Hippocratici, serva in phialis clausis ad usum.

Ventriculæ
 cruditas
 flatu.

Dosis est unum atque alterum cochlear tempore matutino. Est medicamentum optimum ad roborandum ventriculum, eiusque cruditates & flatulentiam omnem materiam tollendam: nec non contra colicos dolores & similes affectus. Potest hoc claretum dulcificari cum saccharo.

14. Claretum aliud præstantissimum corroborans omnes facultates.

℞. Vini malvatici, aut vini albi optimi mens. j. ℞. vel ℞ iij. aut v.
 Indatur in vitrum aut pellectanum, addendo

Caryo-

Garyophyllorum
Nucis moschatae
Macis ana ℥j. ℞.
Zingiberis
Cardamomi ana ℥℞.
Coriandri
Anisi
Fœniculi ana ℥ij.
Diptamni
Flor. Rosmarini

Buglossa ana p. ij. aut in ho-
rum locum recipe illorum
Conservarum ana ℥j. ℞.

Tabellarum aromatici rosati ℥j.

Sacchari albisimi ℔j.

Omnibus crasso modo contusis & invicem mixtis, infundantur cum vino, & ad macerandum ponantur in baln. Mar. tepido, vase benè clauso, per duos aut tres dies. Postea colentur per manicam aliquot vicibus, ut specierum virtus meliùs extrahatur.

Usus. Huius vini, quod diutissimè servatur in lagenis clausis, manè exhibe unum aut duo cochlearia. Hoc claretum corroborat omnes facultates, & reficit spiritus tam animales, quàm vitales & naturales.

Corroborat omnia membra. Conducit igitur universis cerebri affectibus. Estque medicina prestans contra omnes imbecillitates, cruditates, & flatu ventriculi: corroborat jecur & lienem, & medetur omnibus cachexiis, melancholiis hypochondriacis, & ipsis hysteriis affectionibus: præservat præterea corpus à peste, vermibus, & aliis putrefactionibus è quibus diversi morbi excitantur.

N. Si eo uti voles in quodam affectu curando, addenda erunt ea, quæ huic fuerint appropriata & speci-

fica, quæ pondere suo cæterorum ingredientium quantitatem superent: ut in epilepsia adjicienda est *radix pœonia cum suo semine*, *ramenta cranii humani*: *flores tilia*, *lilii convall.* *calendula* & *similium*: Ex quibus fiat claretum, aut vinum antepilepticum, quod conducet epilepsie, tam ad paroxysmi ferociam tollendam, quàm ad præcautionem, si aliquot eius cochlearia exhibueris in qualibet Luna quadra.

In epilepsia ex uteri affectibus orta, addenda est *radix bryonia exsiccata*.

In apoplexia & paralyfi addenda sunt, *bacca juniperi*, *flores lavendula*, *calendula* & *salvia*. Et sic pro vario affectuum genere, varia quoque claretata sive vina aromatica medicata concinnari possunt.

15. Vinum antepilepticum.

℞. Raf. cranii humani rec. ℥ij.

Visi quærni minurim incisi ℥j. ℞.

Flor. Pœonia

Lilii convall.

Tilia ana p. ij. vel iij.

Sem. Pœonia

Cardui benedicti contus. an.

℥vj.

Cinnamomi ℥℞.

Nucis moschatae ℥ij.

Indantur in vas vitreum colli oblongi: affundatur vinum optimum: occluso vase, macerentur omnia in B. M. tepidissimo per quatuor aut quinque dies: colentur bis vel ter, & si velis dulcificare colaturam, adde paululum sacchari.

Hoc remedium summum est tam ad
cura-

curationem, quàm ad præservationem epilepsie. Eius dosis sunt aliquot cochlearia tempore matutino, idque in quovis Luna septentrio.

16. *Vinum antapoplecticum.*

℞. Flor. Lavendula
Salvia
Anthos anap. iij. aut v.
Baccarum Juniperi ℥ ij.
In cæteris facit supra.

Vnum vel duo cochlearia huius vini exhibita subito apoplecticum restituent, & tanti mali tyrannidem arcent: non tamen omittenda interim sunt alia evacuationes generales, item revulsiones, derivationes, &c.

17. *Vinum antiparalyticum, à celeberrimis medicis ordinariis, illustriss. principis Mauritij Landgraviij Hassiæ &c. mecum communicatum.*

℞. Florum calendula, lavendula, mediocriter exsiccatorum bonam partem: quibus imple lagenam vitream, amplam & robustam: affunde vini malvaticitantum, ut tres vel quatuor digitos supereminet: vas probe clausum pone ad solem per tres septimanas aut integrum mensem: quo temporis spatii vinum florum illorum virtutes atque essentias extrahet, & vim acquirat adèdè efficacem & potentem, ut si vitrum ponas ad parietem aut murum aliquem, ubi ex radiorum solarium reflexione calor auctus, in id fortius operetur in centum frustra diffiliat. Ponendum igitur est ad fe-

Tom. II.

nestram apertam, ubi radiorum non tanta est reflexio. Elapso tempore enarrato: vas refrigerandum in cella per noctem integram est ponendum, ut vis nimia spirituum mitigetur ac sedetur: & postea, aperiendum.

Confert supradictis affectibus, uno atque altero cochleari in aurora sumpto: quod præstandum est usque ad viginti quinque vel triginta dies: & præmissis purgationibus generalibus, admirandos videbis effectus.

N. Si dictum vinum post sufficientem florum macerationem per alembicum in B.M. vaporoso, destilletur cum omnibus istis floribus, usque ad siccitatem: multò efficacius evadet: omnium autem efficacissimum erit remedium, si florum faeces in cineres redigantur. Salque extrahatur, & cum propria sua aqua permissceatur.

18. *Vinum Zedoaria compositum.*

℞. Zedoariae ℥ ij.
Garyophyllorum
Macis
Cinnamomi ana ℥ j. ℞.
Zingiberis
Piperis longiana ℥ j.
Nucis moschatae ℥ ℞.

Omnia crassiusculè conquassata, uno pluribusvè nodulis lineis includantur & suspendantur, per doliohi foramen, in dolio musti pleno quadraginta dierum, aut ad minus mensis unius spatii, ad macerationem: quibus postea sublatis, vinum ad cerebri ventriculû ventriculûq; corroboracionem tempore necessitatû exhiberi potest. Cerebri & ventriculû affectus

Rr

19. Vi-

19. *Vinum ophthalmicum.*

In vini ophthalmici præparatione eadem planè methodus ac suprâ in vino Zedoaria observanda est, ut scilicet suspendas per foramen dolii quomultum continetur (loco aromatû.)

℞. Rad. Enula campana in tallecolas
secta & exsiccata ℥ ij.

Euphrasia m. j.

Sem. Fœniculi dulcis.

& Sileris montani ana ℥ j.

Visus debi-
lis.

Contundantur crassiusculè, & omnia in unum vel in plures nodulos conclusa, suspendantur in dolio, ut dictum est, aut in phiala vitrea, & macerentur per mensem.

De quo una atque altera uncia ad acuendum visum exhibeatur, idq; singulis matutinis.

20. *Aliter.*

℞. Accipe vindemiarum tempore musti seu vini recens facti, mensuras septem vel octo, plus minus, infunde in doliolum huic instituto destinatum: in quo prius indideris.

Euphrasia exsiccat a manipulos vj.

Sem. fœniculi, & sileris montani,
ana ℥ iij.

Cinnamomi ℥ ij.

Flor. Stœchadis Arab. manipulos ij.

Hæc omnia (impleto dolio & clauso) ad macerandum ponantur per tres hebdomadas, vel unum mensem, antequam ad usum veniant.

Huius vini uncia una vel dua sumenda sunt horis matutinis, & diu id continuandum est: eximias enim vires habet visum acuendi, & ventriculorum roborandi.

21. *Vinum Chalybeatum.*

℞. Limatura chalybis ℥ iij.

Rad. Eryngiorum

Enula campana ana ℥ j. ℞.

Santali citrini ℥ j.

Coralli rubri

Rasura eboris ana ℥vj.

Garyophyllorum

Macis.

Cinnamomi

Zingiberis ana ℥ iij.

Ceterach.

Flor. Genistæ.

Anthos.

Epithymi ana p. ij.

Vini albi generosi ℔vj. aut
hydromelit.

Macerentur per octiduum ad minimum ad ignem baln. Mar. calidum, dein transcolentur per manicam Hippocratis ter quaterve, ut vinum optimè clarificetur, quod dulcorari saccharo poterit, ut fiat vinum gustui gratum.

Dosis unum aut alterum cochlearre, in principio, quæ deinceps si opus sit augeatur.

Mira præstat in omnib; obstructionib; Viscerum & præcipuè in cachexia virginum. Vide Consil. Cachecticum.

22. *Vinum aliud chalybeatum.*

℞. Laminas chalybis purissimi ut ignis scintillantantis atque liquefactioni proximi, mergantur in magdaleones sulphuris, ut lique scat chalybs instar cerae Hispanicæ, recipiatur in vase semipieno vini albi generosi, vel aceti sambucini: dein in tigillo ad ignem ardentem.

dentem sinatur per unam atque alteram horam ut optimè exsiccecur, levigeturq; tandem ut alkool in porphyrite; huius sic præparati chalybis cape ζ iij.

Rad. Eryngiorum
Rubiæ tinctorum ana ζ vj.

Cort. med. fraxini

Rad. Filicis ana ζ lb.

Sem. Fœniculi

Baccar. Iuniperi rec.

Gran. Alkermes ana ζ iij.

Pol. Siccorum chamædr.

Ceterach

Flor. Genistæ ana p. j.

Garyophyllorum

Macis ana ζ ij.

Cinnamomi interioris ζ ij. lb.

Vini albi generosissimi lb x.

Indantur omnia in vas vitreum, & exponantur ad radios solares Æstatis tempore, vel ad ignem lentum per xx. dies, materiam bistervè baculo agitando: dein transcolentur per manicam Hippocratis.

Ad cachexiam & hydropem ineuntem, Melancholiam hypochondriac. icterum, inflationes, obstructions hepatis & lienis singulare illud est præsidium: dosis primis diebus ab ζ j. ad ζ ij. dein in dies augenda & continuanda censeatur. Movet interdum nauseam atq; vomitum.

23. Vinum antinephriticum.

Ut vinum antinephriticum conficias: dolium justæ magnitudinis, vino generosissimo repleatur: quod quidem vinum prius concoctum, & ab aquea sua humiditate depuratum sit. Super huius vini heminis octo dolio inclusis ut suprà, addes

Fructuum Alkekengi lb j.

Rad. Restæ bovis

Et Tringiorum in Tallecolas dissectarum & exsiccatarum ana ζ iij.

Sem. Bardanæ

Milii solis

Saxifragiæ ana ζ iij.

Herniariæ

Flor. Malv.

Bisnalyæ

Genistæ ana p. iij.

Macerentur omnia per mensem integrum, deinde ad usum reservetur vinum.

Si post prædictam macerationem illud transcolaveris, mellisque optimè depurati tertiam partem addideris, & ut suprà, in vino scillicet ebullire sineris: vinum efficies, quod diu conservari poterit neque ingratum gustaverit.

Huius uncia ij. aut iij. (præmissa tamen prima corporis regionis purgatione, cum bolo aliquo ex castia aut simili lenitivo nephritico) ad calculi expulsionem, & prohibendam eius generationem, exhibentur.

C A P. XIV.

De acetis medicatis.

NON erit ab instituto alienum, variis vinorum generibus jam enumeratis, acetorum etiam medicatorum, quæ passim in antidotariis describuntur, classem annectere: inter cætera frequentiora sunt.

Acetum scylliticum

Acetum Rosaceum

Acetum florum calendulæ

Rr 2

Acetum

Acetum florum Garyophylli

Acetum salviatum

Acetum anthosatum

Acetum sambucinum

Acetum passulatum

Acetum garyophyllatum.

Quorum præparationis imitatione, infinita alia effingi poterunt, in quibus acetum vices vini subire poterit, tam ad materiæ præparationem & alterationem quàm ad eiusdem evacuationem.

Acetum scylliticum.

Aceti scyllitici præparatio.

Acetum scylliticum paratur eo, quo sequitur modo: *Scyllæ laminæ* inter corticem & cor mediæ, ex arte purgatæ, & in orbiculos sive talleolas sectæ, Soli, aut remisso calori exponantur per 30. aut 40. dies: dein libra minutim concisa, (cultro è candidiore ligno parato aut eburneo) in lagenam demittatur, *optimi aceti* ℥vj, vel octo affusus; vasculum ritè obturatum, ne quid exhalet, exponetur æstivo tempore, radiis solaribus, triginta aut quadraginta dies. Postea aperto valetotum transcolabitur, indeque *acetum scyllinum* conficies, quod lagenis diligenter occlusis adservabis.

Vulgaris præparatio scyllæ.

Quidam *unicam* vel plures *scyllas* accipiunt decorticas, quas *maza* sive pasta involuunt, ut singulæ panis figuram videantur adeptæ, tum demum furno calido aptoque pani coquando illas committunt, & ita tempore multò breviori *scyllas* suas præparant, quàm si per quadraginta dies soli objicerentur. *Scyllarum* ita co-

ctarum in clibano, & postea ad lentum calorem desiccatarum scsquilibrium accipere oportet, *aceti fortissimi* ℥vj. excipiantur lagena vitrea benè clausa, quæ ad solem aut similem tepidum calorem per triginta aut quadraginta dierum spatium posita, sinantur. Quod si furni athanoris ^{Furnus athanoris} igne ex cineribus structo usus fueris, ^{digestioni commodiore.} cum ille diu noctuque perseveret, dimidij temporis compendium facies, adeò ut duodecim aut ad summum, quindecim dies sufficient fermentationi & digestioni huiusmodi aceti, si illa hoc perenni calore procurata fuerit. Tandem materia per colum transmissa servabitur vitreis vasculis diligenter obturatis. Hæc præparatio à nobis maximè probatur: nullum enim vomitum ciet, ut prior implerisque facere solet: breviori etiam tempore perficitur, tutiusque exhibetur.

Acetum rosaceum.

Ut *acetum rosaceum* conficiatur, accipere oportet *rosas rubras exsiccatas*, quibus lagenam implebis, & *acetum optimum* affundes, donec illud lagenæ cervicem ferè pertingat: vasculi osculum arctissimè occludes, & ad solis calorem expones per spatium temporis jam expositum: vel ad hypocaustum transferes, vel igni cineritio committes.

Alia aceta ex variis floribus.

Eodem prorsus modo compones *Acetum passulatum: florum resiccatorum. salvia, rosmarini, sambuci, calendula, veronis.*

peronica sive *floris cariophylli*: imò tot formas & species Acetorum licebit tibi parare, quot sunt simplicium vinorum, quæ etiam in variis morbis debellandis, propter eisdem scopos usurpabuntur: verùm acetum quodlibet semper erit facultate magis attenuante, incidente, & magis idonea, dissolvendis & liquandis humoribus viscosioribus & tartareis: præterea validiùs etiam adversabitur cuilibet putredini & corruptionibus omnibus quam vina superiùs enarrata.

Usus acetorum simplicium.

Usus horum simplicium Acetorum præcipuerunt, ut sunt bases in componendis oxymelitem formulis, tum purgantibus, tum robur conciliantibus: ut quoque satisfaciant scopis & medicamentibus, quæ sese offerunt in plurium & magnorum affectuum cura, iam sequenti capite sumus ostensuri.

CAP. XV.

De varia oxymelitem & hydromelitem medicamentorum compositione, quæ diversis affectibus medendis aptissima sunt.

INstituti nostri ratio postulat, ut diversas *oxymelitem & hydromelitem compositiones*, quarum hodie in medicina lactitanda magnus est usus, in medium proferamus.

Quæritur oxymelita & hydromelita, Syrupis in praxi præferenda? Aff.

Duo san.

Hæc remedia, apud veteres in

multò majore erant commendatione, quàm jam apud nos. Nam in nostris officinis etiam famosissimarum urbium tantùm præstat *oxymelitem simplex & scilliticum*: rarissimè *Elleboratum Iuliani*, præsidium tamen à Gesnero magnoperè celebratum, adversus morbos comitiales, febres quartanas, & alios hujusmodi morbos, qui jam altiùs radices egerunt, & quorum occulta sunt seminaria. Solummodò etiam reperitur *unica hydromelitem simplicis* quemadmodum & *compositi*, descriptio, quæ in officinis locum habeat:

cùm tamen videamus apud Galenum, Aetium, Trallianum, Oribasium, deinde etiam apud Nicolaum Myrepsum, & Mesuam (qui in fasciculos redegerunt, & in ordinem revocarunt, quæ alij sine methodo, in suis libris tanquam scopas dissolutas disperferant) infinita remedia purgantia, præparantia, roborantia, aliisque intentionibus servientia: quorum bases primariæ à supra dictis *oxymelitem, & hydromelitem* formulis petuntur: adeò ut quotquot vina simplicia & composita, arte descripsimus, possunt etiam parari (imò in majori cum emolumento) *oxymelita & hydromelita*, æquè benè ac si vino parata forent.

Arabes qui primi sacchari usum introduxerunt in causa sunt, quod norma componendi varia *oxymelitem & hydromelitem* genera, immutata fuerit in eam, quæ syruporum est, quorum magna farrago in officinis adser-

Oxymelitem & hydromelitem apud veteres erant in usu.

Arabes, Oxymelita & hydromelitem mutarunt in Syrupos.

Quod verò adfertur pro stabiliendo & confirmando syruporum usu

R. r. 3; ab. iis,

ab iis, qui tantoperè illis additi sunt, nempe hujusmodi remedia diutius conservari posse, & palato gratiora esse confirmatione indiget. Sed extra omne dubium est, omnes hydromelitis & præcipuè oxymelitis species, maximè verò id, quod *melicratum* nuncupatur (*ubi aqua, mel atque interdum acetum simul confunduntur & miscentur*) longè esse utiliora commo- diora, imò magis idonea omnibus curandi intentionibus, quàm sint syr- rupi. Cum *saccharum sit sal quidam dulcis*, non exiguo calore præditus: cui qualitas quædam obstruens & glutinans conjungitur: unde minus aptū saccharum judicari potest ad præpara- tionem, alterationem, mitigationē humorum, eorumque excretionem: cujus rei tamen causa commemorati syr- rupi ut plurimum componuntur & præscribuntur.

Sacchari calor non exiguus est, obstruens & glutinans.

Saccharū facile in bilem vertitur.

Mel purius Saccharo,

His adde *saccharum in corporibus biliosis & natura macilentis*, quemadmodum & cætera dulcia, minimo negotio *bilescere*, & proinde plus damni quàm utilitatis hujusce texturæ hominibus adferre. Verùm quispiam nobis insultabit, & mel quovariè oxymelitis & hydromelitis formulæ paratur, dulce forsân esse contendet. Admittemus id quidem: *at longè mel defaciatius & purius est, natura que præditū magis aëria, cœlesti & ad quintam essentiam accedente, quàm saccharum*: quod licet dulce & candidum sit superficie tenus, intrinsecus tamen acrimonia scatet & nigrore non mediocri, ut probè norunt & experiuntur illi, qui

in rerum interna & vitali anatome aliquem progressum fecerunt.

Quod animadversum & diligenter observatum fuit à *Galeno*, & deinde ab *Oribasio Medic. coll. lib. 5. c. 24.* qui dum intendit oxymelitis facultates, quæ acidæ & vitriolatæ sunt, præfert hydromeliti: quod propter dulcedinem temperamentis calidis & naturis fervidioribus, minus congruit, propterea quod in bilem facillimè convertatur, in hunc modum scribit: *Cum melicrati facultas cætera omnia habeat, quæ ad acutos morbos valent, in uno tamen duntaxat eis est contraria, quod super calfacta in bilem convertatur: hanc eius mutationem aceti permixtio cohibet præstantissimum medicamentum efficit: tantumque aceti melicrato addendum est, quantum satis sit ut facultas in bilem convertendi corrigatur.*

Oribasius verò postquam longa verborum serie retulit ingentes utilitates & commoda quæ ex oxymelitis usu promanant, & postquam recensuit specificam vim & proprietatem, quæ valet adversus affectus hypochondriacos & thoracicos, cum scilicet opus est materiæ crassæ & lentæ attenuatione & incisione: ut magis palam fiat in quanta commendatione apud illum sit oxymel, illoque hydromel longè inferius esse, ita pergit. *Cum igitur mel facultate calidum sit, & in bilem citò in calidis corporibus vertatur, idcirco edulium est pituitosioribus naturis, & senioribus, ac morbis frigidis accommodatus: & oxymel omniatati & natura ad tuendam valetudinem utilissimum est,*
cum

omnes angustos meatus aperiat, sic ut crassus & glutinosus humor nusquam contineatur. Quam etiam ob causam medicamenta, quæ tueri valetudinem à medicis dicuntur, attenuante facultate sunt prædita: Ac tibi quoque & ratione & experientia perpendenti ea quæ ad victum extenuantem faciunt, oxymeli accommodatissimum esse videbitur: nam neque stomacho insensum, neque aliam absurdam facultatem habet. Si verò scilliticum acutum fuerit, ita non modo eorum, quæ ad victus rationem, sed omnium medicamentorum aptissimum est ad incidendum, convenitque hoc eos uti, itemque vino & aceto, qui humores incidere & attenuare morbum cupiunt, qui in corpore sit, quod crassum glutinosum & pituitosum excrementum contineat: Atque infinitos propè vidi qui ex aceti scillitici, atque etiam vini (sciliciti supple), usu ad vitæ finem usque sani vixerunt.

Voluimus de industria referre, quid Galenus & alij antiqui sentirent de oxymelite acido & vitriolato, quodque potiores & efficaciores vires illi adscriberent ad sanitatem conservandam, & morbos curandos quam hydronitidi dulci, ut hinc colligere liceat ipsum Oxymel Syrupis anteponendum esse, qui tamen hodie plures fiunt, & contra omnem rationem, ut supra demonstratum est, majorem auctoritatem & usum sibi comparaverunt.

*Oxymelitem & hydromelitem
preparationes.*

Iam superest, ut nostram pharmacœutricam quibusdam oxymelitis, & hydromelitis descriptionibus velut:

præsidiiis. vtilissimis locupletemus, quarum imitatione, quilibet proprio Marte poterit novas componere.

Porro oxymelita & hydromelita *Oxymelitis* dividuntur in simplicia & composita *simplicis* *preparatio.* eaque alterantia & purgantia,

Veluti:

Oxymelita alterantia.

1. Oxymel simplex
2. Oxym. simpl. extemporaneum
3. Oxym. simpl. scylliticum
4. Oxymel cephalicum
5. Oxym. pectorale
6. Oxym. de Peto

Purgantia.

7. Oxym. ad serum
8. Oxym. benedictum
9. Oxym. diureticum

1. Oxymel simplex.

Oxymel simplex duobus modis parari potest, prior est si sumas unam mellis partem, cui tantumdem aquæ pluriæ, aut cisternis ad servatæ, si haberi possit, primò admiscebitur, miscellam igni lento admovebis, perfectè despumabis, donec mel omnem sortitiem deposuerit, purumque appareat. Tum melli affunde optimi aceti tantum quantum gustui gratificando sufficit, sicque regulam & normam certam habebis, ne justo acidius, aut plus æquodulcius, oxymel componatur. Interim igne lento hæc coquantur, inter coquendum paulatim, & per vices instilletur aqua, q. suff. quæ fecernendis heterogeneis operâ supeditabit, & magis defæcatum reddet: proderit etiam ad dulcorem comparandum, id est, ut remedium *γλυκύπινον* & dulcoacidum fiat:

In pastu. potionis loco, uti quis poterit in diversis corporis affectibus, potius quam hydromelite aut vino, ut superius annotavimus.

2. *Oxymel simplex extemporaneum.*

Vt vulgare oxymel componatur extempore, hac serie progredi oportet.

℞ Mellis à sordibus liberi & expurgati, sextarios quatuor sive duas pintas Parisienses.

Optimi aceti sextarios duos

Aqua octo sextarios sive quatuor pintas.

Imprimis misceas baculo aquam istam tepesactam cum melle, totum fervere sinas, mitiori igne absq; magnis bullis & ebullitionibus, tum spumam auferas & coqui permittas, donec aqua ad medium resoluta & consumpta fuerit, tum demùm acetum adiciatur, cui affuso tres aut quatuor ebullitiones satis eruat, facta legitima simul confusorum coctione, per manicam sive pannum densum transmittentur, colatura diligenter asservetur.

Alia oxymelitum genera.

Quod si vice vulgaris aceti scilliticum, rosaceum salviatum, anthosatum, sambucinum, passulatum, & similes aceti simplicis compositiones, quarum supra meminimus, admiscuerimus: efficiemus oxymel simplex rosaceum, passulatum, anthosatum, &c. quorum singula variis affectibus aptissima existunt: verbi gratia, quando ea usurpamus, ut humores lenti & viscidii incidantur, plurimorum mor-

horum causa, etiam si cum febre complacentur, oxymel paratum cum aceto rosaceo buglossato, violaceo, & similibus accommodatius erit salviato, vel anthosato, quæ magis idonea sunt melancholicis, hypochondriacis, epilepsis, apoplexiis, cachexiis & huiusmodi affectibus, quarum causa terrestris potius & frigidus humor statuitur quam calidus.

3. *Oxymel simplex scylliticum.*

Et quando voles in morbis contumacioribus & pervicacioribus humores validius attenuare & incidere oxymel simplex & scillinum hoc modo compones.

℞ Mellis depurati ℔ ij.

Aceti scillitici ℔ ij.

Coquantur ad perfectam mixtionem & consistentiam: hoc oxymelite *Scylliticum simplex* & aliis supra descriptis observatis, seligendo semper magis accommodata morbis quos expugnare voles, poteris tot species oxymelitis compositi fabricare, quot decoctorum aut vinorum, quæ diversis medendi scopis inservient, ut verbi causa oxymel cephalicum hoc modo tibi erit faciendum.

4. *Oxymel Cephalicum.*

℞ Rad. Feniculi.

Polypodij

Acori vulg. ana ℥vj.

Fol. Betonicæ

Melissæ ana m. j.

Seselseos ana ℥j.

Flor. Stachados

Buglossæ ana p. ij.

Cinnamomi ℥ij.

Macis

Garyophyll. ana ℥j.

Croci ℥j.

Macerentur per 24. horas in ℔ iiij. oxymelitis anthofati, dein coquantur ad unius tertie consumptionem: dosis ℥iij. vel iiij.

Conducit omnibus cerebri affectibus frigidis & melancholicis: spiritus animales fovet & illustrat, prodest ad memoriam, itemque ad mœsticiam à quavis causa subortam. Prout particulares cerebri affectus postulabunt, adjicere poteris, quæ specificæ proprietate ipsis adversantur: ut si epilepsia curanda proponatur, addes viscum quernum rad. pœonia, flores tilia, lilium convall. & similia. Idem judicium relinquatur si morbi & symptomata alteri cuidam parti infixæ hereant.

s. Oxymel. pectorale sive
thoracicum.

℥ Rad. Enule campanæ

Tussilaginis

& Iridis florent. ana ℥j. ℔.

Herb. Capill. veneris

Polytrici

Scabiosæ

Hyssopti ana m. j.

Dactylorum.

Juiubarum ana par. vj.

Sem. Cardui benedicti

Bombacis

Vrticæ ana ℥j.

Flor. Tussilaginis

Violar.

Buglossi

Nymphææ

Papaveris rheadis ana p. ij.

Macerentur in oxymelitis passulati

Tom. II.

& buglossati ana ℔ j. ℔. & aquarum cardui bened. & scabiosæ an. ℔ per 24. horas: dein coquantur ad ignem lentum ad unius tertie consumptionem, ac tandem transcolentur per manicam Hippocratis & aromatizentur paucocinnamomo dosis ℥iij. vel iiij.

Confert orthopnoea, asthma, peripneumonia, tussi inveterata, & diurnis omnibus pectoris affectibus.

Hoc thoracicum oxymel tibi exemplar quoddam erit, ad cuius normam alia infinita stomachica, hepatica, splenica, diuretica, &c. effinges. Si addideris radices, herbas, flores & semina scopi tuo convenientia, ut videre est in aquarum nostrarum, decoctorum, & vinorum artificialium supra enumeratorum descriptione, quæ ad hos agendi scopos direximus, aded ut viam tibi sternant & veluti manu ducant ad varietatem, copiam & delectum remediorum.

s. Oxymel de peto.

Purgatorium mirabile non solum pituita crasse, sed & bilis flavæ, itemque nigra, anhelosus thoracis & ventriculi affectus iuvans, & denique ad omnes morbos inveteratos laudatissimum remedium.

℥ Fol. Nicotiana seu peti exsiccatorem ad solem & pulverizatorum, inditorumque in noduloliteo ℥j. ℔.

Ss

Rad.

Rad. Iridis siccata & in talleolas
secta ℥j.

Polypodij

Liquiritia

Sem. Carthami contusi ana ℥vj.

Spicanardi

Thymi

Epithymi

Hysopi

Mentha ana m. j.

Sem. Anisi

Feniculi

Cardui benedicti ana ℥.

ij.

Flor. Tusilaginis.

Buglossæ ana ꝑ.

Fol. Senæ ℥ij.

Agarici trochiscati in nodulo con-
clusi ℥j.

Nucis moschatae

Garyophyllorum

Cinnamomi ana ℥ij.

Contundantur & macerentur per
triduum in aceti passulati & sambu-
cini ana ℔ ij. deinde coquantur, ex-
primantur & clarificentur: addendo
mellis Narbonensis optimè despumati
℔ j. β. denuò coquantur ad bonam
consistentiam, usu postulante, præbe
cochlearia aliquot, vel per se, vel cum
aliqua aqua pectorali.

Sanè medicamentum hoc opti-
mè & validè purgat è toto corpore, è tho-
race, è ventriculo præavorum humorum sa-
burram & illuviem exhaurit, deterget &
extirpat: remedium est asthmaticis si
quid aliud accommodatissimum & ma-
ximè peculiare. In eius usu, cautio-
ne & diorismo opus est, augenda enim
vel minuenda dosis, pro ægrorum atate

& viribus. Aliquando vomitum ciet, Petum per
qui contingit ratione peti, quod in vo- se sumptum
mitu provocando pares vires, cum helle- vomitoriū
bore vel antimonio habet, si solitarium est.
& per se exhiberetur. Sed alia pur-
gantia, quæ admiscuntur cum aceto
(quod primas dotes in corrigendo
& demulcendo obtinet) vehemen-
tiam & eius remittunt, & eorum ope præ-
stantissimum & efficacissimum remedium
constituunt.

Oxymelita purgantia.

Ad hujus oxymelitis imitatio- Oxymel
nem licebit tibi multa alia diversa phlegmagoga,
phlegmagoga, cholagoga, & melana- gum, Cho-
logoga, id est, pituitæ, bili & melan- logog. &
cholico succo excernendis, sive se- melanagog.
orsim, sive simul peculiariter compo-
nere, prout animus dictabit, aut ef-
fectus expugnandus postulat. Sed
meminerit semper esse apponenda,
quæ partibus peculiariter amica esse
perhibentur: deinde etiam purgan-
tia humori analogo seligenda, non
neglectis iis, quæ malignitati medi-
camentorum obtundendæ operas
suas conferunt. Oxymel mox descri-
bendum, exempli loco tibi erit, quod ad
omnia hydropis genera singulare est præ-
sidium, aquas enim subducit, viscerum
nutritioni famulantium obstructiones
soluit, imò hepar ipsum & lienem, ho-
rum malorum prima seminaria, in far-
ctu & scirrhusa durtie liberat: de-
nique partibus languidis &
effæctis pristinum robur
& tenorem re-
stituit.

Oxymel

7. *Oxymel accommodatum humo-
ribus serosis evacuandis, hydropi
& cachexia perquam utile, hepar,
lienem, & totum mesenterium
roborans, eorumque ob-
struēta simul refe-
rans.*

℞ Rad. Irid. vulg. ℥j ℞.

Vincetoxici ℥ij.

Taraxaci

Valeriana

Mechoacam

Rubia tinctorum

Polypodij ana ℥j.

Cort. Fraxini

Tamarisci

Ebuli ana ℥vj.

Raf. Ligni rhodij

Eboris in nodulo lineo indita
ana ℥℞.

Herb. Eupatorij Mesua

Fumaria

Hepatica

Ceterach ana m.j.

Sem. Cuscuta

Melonum

Acetosa ana ℥ij.

Carthami

Ebuli

Halicacabi ana ℥v.

Feniculi

Anisi ana ℥ij.

Flor. Geniste

Ebuli

Sambuci

Centaurij minoris ana p.ij.

Cichorij.

Spica nardi ana p.j.

Trochiscorum derbabarbaro ℥x.

Trochisc. de capparibus ℥℞.

Agarici trochiscati cum suo nodulo
℥vj.

Macerentur omnia in aceti sam-
bucini & scyllitici ana ℞ j. aquæ flor.
ebuli ℞ j. ℞. per tres quatuorve dies,
ad ignem Baln. Mar. dein coquantur
ad unius tertie consumptionem: in
colatura clarificata adde

Syrupi ros. solutivi

Flor. Persica arboris ana
℥iiij.

Mellis Narbon. opt. prius de-
spumati ℥x.

Et coquito ad ignem, materiam o-
ptimè despumando: addendo sub fi-
nem coctionis, elaterij ℥ij. scammo-
neæ ℥℞. fiat oxymel coctum ad legiti-
mam consistentiam.

Dosis cochlearia duo vel tria
pro robustioribus: Remedium est ad
cachexias, hydropes, obstructions &
scirrhosos tumores jecoris & lienis maxi-
mè accommodatum, ut iam supra dixi-
mus.

Eius usuper aliquot vices re-^{vses.}
petendus, prout malum facile aut
difficile permanferit, per se assume-
tur, aut commixtum uni aut duabus
unciis aquæ nostræ scorbuticæ, quam an-
tè descripsimus, aut alteri conve-
nienti.

Cautio.

In traditis iam variis aceti mulsis
formulis, coctionis tempus accuratè
considerari debet. Coquetur enim ^{Coctionis}

℞ 2 oxy-

*tempus in
oxymelite.*

oxymel magis aut minus, prout vide-
licet diutius adseruari; vel statim in
usus transferri debet. Quippe quod
ex tempore componi potest, si mor-
bis presentibus destinatur, miorem
postulat coctionis gradum & consi-
stentia symmetriam. Quod si oxymel,
vi purgandi polleat, unica eaque levis
ebullitio sufficiet, aut in totum ea ab-
dicata eius vices infusio diuturnior in
diplomate, sive balneo Mariae tepido
facta, supplere poterit. Vas autem
perfectè obturabitur, ne scilicet ni-
mio contentorum fervore spiritales
particulae exhalent: hinc enim longè
imbecillior & retusior agendi poten-
tia redderetur. Quare in similibus
maceratio etiam in frigido facta mul-
tò tutior est, ita enim spiritus intus
manent, & retinentur, quamvis lon-
gius temporis spatium ad hoc mini-
sterium requiratur: id quod diligenti
animadversione dignum est, ut iam
fusus & dilucidè explicatum fuit,
dum hydrica decocta exposui-
mus.

*Lus vene-
rea in ve-
terata.*

Pro paradigmate purgantis oxyme-
litis hoc iam iam describendū propo-
nemus, propter singulares eius dotes
adversus *luem veneream*, quantumvis
inveteratam, & iam altius inhaerentè
solidis nostri corporis partibus: valet
etiam *adversus alios similes contumaces
affectus*, proindeque *oxymel benedictum*
à nobis appellabitur, cuius formula est
hujusmodi:

8. *Oxymel benedictum.*

℞ *Scobis ligni guaiacini*

*Corticis eiusdem (qui magis olea-
ginus est & natura balsa-
mica) an. ℥ ij.*

Sarsaparilla ℥ j. ℞.

Fol. sena orient. ℥ ij.

Hermodytylorum

Turpethi ana ℥ j.

Raf. Eboris

Cornu cerui

Sem. Fœniculi

Cinnamomi ana ℥ ℞.

Flor. Anthos.

Stæchados.

Hyperici

Epithymi ana p. j.

Flor. Buglossæ

Cichorifanap. j. ℞.

*Rasura ligni & cort. guaiacini, e-
boris, & cornu cervini nodulo inclu-
dantur, & alia quæ supersunt, crassius-
culè pistillo frangantur & conuas-
sentur: omnia excipiantur alembico
vitreo convenienti, eo que cæco, id
est, cujus os optimè occludi possit, af-
fundendo.*

Aquarum cardui benedicti.

℞ ℞.

Oxymelitis simplicis.

aut. Buglossati ℞ ij.

Omnia ritè commixta maceren-
tur balneo Mariae blandoque calore
(imò absque eo si voles in frigido
horum infusio fieri potest) si per
quatuor aut quinque dies foveantur.
Interea ipsum oxymel alliciet ad sese
& imbibet dictorum simplicium fa-
cultates: deinde post unam aut al-
teram ebullitionem fiat valida ex-
pressio.

pressio, & colatura per manicam transmittatur, imò etiam depuretur si ita libuerit, ut exquisitioribus & delicatioribus hominibus satisfacias, in quorum gratiam dulcedinem quoque saccharo, si velis, conciliabis, ne ullas gustus molestias perferant.

Dosis erit quatuor aut quinque unciarum, quandoque etiam plurimum pro validioribus. Utendi modus is est, ut constituta dosis mane trib. aut 4. horis ante pastum hauriatur. Cibus paucus agro dandus, isque unius generis & unius apparatus, assus potius quam elixus: pro bellariis omnes fructus ablegandi, præter uvas damascenas: decima hora prandebit, quinta cœnabit, & circa decimam vespertinam ad lectulum se componenti, equalis oxymelitis dosis propinabitur & porrigetur.

N. 1. Cavendum ne vi repugnante, & negante natura, seu matutino seu vespertino tempore sudores eliciantur, nisi sua sponte erupturiant naturæque motu propriè foras protrudantur: Proprius enim huius nobilissimi remedi effectus est maleficos humores per ventris vias & urina ductus excernere, sanguinisque massam sordibus & fœda illuvie inquinatam atque confluxatam repurgare: Huius usus sæpe repetendus, & ad quindenam saltem prorogandus, si malum contumacius veniat, nec facile cedat propter somitem penitus insidentem, in longius tempus ager huius oxymelitis usum producet. Hæc via & ratio expugnandorum magnorum affectuum contra naturam optima & tutissima est, non autem primo quoque

tempore violento phatnacò ipsos extirpare, ut multi perperam facere solent: fidem facit hoc oxymel magistrale, cuius ope & dore atque usu sæpe repetito tum paralytici tum pervicacissima quæque venerea lues, etiamsi nodosa & tophacea, etiamsi ulcerationes cariosas & cancerosas comites habeat, sensim & paulatim domatur, & radicitus evellitur.

N. 2. Quod si oxymel displiceat, sume vinum album, quod majorem cum natura, quam oxymel societatem habet, cæteraque ut dicta sunt perface: Ita enim concinnatum longè utilius erit hoc remedium obasis hominibus & temperaturis pituitosis, usque qui jam vino assueti sunt: quemadmodum oxymel temperamento calido & bilioso donatis, & abstemiis convenientius judicatur, si aquarum cardui benedicti & ulmarie loco, aquam fumarie & cichorii addideris.

N. 3. Si visum fuerit, alio præparationis modo eoque faciliore & breviori, oxymel componere poteris: maximè si aceti medicati jam expositæ differentie non ubi vis locorum parata inveniantur. Si itaque non sit ad manum acetum rosaceum, buglossatum sambucinum, aut aliud quod vis, cuius tamen ope opus tibi esset, satis erit, si suo tempore horum medicamentorum flores aut conserva aceto admisceantur, quod si etiam passulati aceti, aut veronica sive floris caryophylli non suppetat copia, adde suo loco uvas damascenas vel Corinthias sufficienti quantitate, aut veronicas. Igitur ut exerceamus pharmaceuticæ studio-

sum in extemporaria oxymelitis compositione, in medium proferemus exempli loco oxymelitis diuretici & aperientis nostræ descriptionis formulam, cuius usus erit, dum viscerum obstructions tollere, dum incidere, attenuare & dissolvere humores viscidos & concretos, urinas ciere menstruumque fluorem præter naturam institutum suppressum provocare: quinetiam dum calculum renum atterere & comminuer paulatim & sensim voluerimus: Descriptio est huiusmodi.

9. Oxymel diureticum.

℞. Mellis albi Narbonensis provincialis aut Hispanici (quale optimum judicatur & facibus minus abundans) ℥ ij.

Quibus primò addes,

Aquæ itidem ℥ ij.

Blando igni hæc committantur, ut secundum artis præscriptum sæculentia deponatur, quæ tamen pauca erit: qua penitus ablata, admiscebis ℥ vj. aquæ & duas aceti generosi, sive albi sive rubri non refert, vel unam & semislem, si minus acidum affectes: huic miscellæ fictili vitreato convenienti contentæ, adjicies quæ sequuntur:

℞. Rad. Taraxaci

Valerianæ

Vincetoxici

Rubia tinctorum

Asati

Xringij

Fœniculi

Petroseliniana ℥ ij.

Ononidis

Raf. Corticis Fraxini

Capparum

Tamarisci ana ℥ x.

Sem. Raphani

Bardanæ

Anisi

Coriandri

Fœniculi dulcis

Petroselinii

Asparagi

Cinnamomi electi

Cassia lignea ana ℥ ℥.

Flor. Hyperici

Genistæ

Sambuci ana p. ij.

Omnia simul coquantur ad medietatum consumptionem, post trahantur semel atque iterum per manicam Hippocratis ad meliorem clarificationem.

Habebis oxymel ad ea accommodatum, quæ supra commemoravimus, de quo utendum ad plures dies, dosis ℥ iij.

Huius oxymelitis parandi ratio valdè facilis est, ad cuius normam infinitas alias formulas componere licebit, quæ non majorem quàm apozemata difficultatem, si parandi modum spectes præ se ferent.

Apud Nicolaum Myrepsum, Mesueum aliosque veteres auctores, imò etiam recentiores, reperies alias oxymelitis species tam humoribus præparandis, quàm expurgandis dicatas: quo in numero est oxymel helleboratum maius Iuliani, tantopere à Gesnero celebratum ad versus morbum comitialem, & varios alios morbos, ut jam diximus

ximus. Verùm non fuit nostrum institutum, quæ passim in aliorum scriptis recitantur, in hanc nostram pharmacopœam coacervare: accedit præterea, facillimum fore etiam tyroni, si vini helleborati, cuius antea fecimus mentionem, parandi modum norit, ad eius exemplar oxymel efficere helleboratum, tum maius, tum minus. Instat jam ut de hydromelite pauca dicamus.

CAP. XVI.

De Hydromelitem componendi ratione & varietate.

PRincipem locum huiusce tractatus dabimus *vinoso hydromeliti*: quandoquidem potionis genus sit suavissimum, æquè alimentarium, ac medicamentosum, iis affectibus maximè peculiare, quibus vinum damnolium est & nocuum, ut sunt *paralytes, arthritides, &c.*

Exhibentur.

1. *Hydromel vinosum.*
2. *Hydrom. simplex officinarum.*
3. *Hydrom. cum seu cerasor.*
4. *Hydrom. citri & s.*
5. *Hydrom. antiparalyticum.*
6. *Hydrom. antepilepticum.*
7. *Melicratum vinosum aromaticum.*
8. *Hydrom. alexipharmacum.*
9. *Hydrom. alexiph. domesticum.*
10. *Hydrom. contra pestem.*

1. Hydromel vinosum.

℞. *Mellis albi Narbonensis optimi & granulati partem unam*
Aqua pluvie partes quinque.

Ponantur in cacabum æneum stanno incrustatum, his liquoribus recipiendi. Satis capacem, *mel & aquam* simul confunde, hæc tamen plusquam tepida & calidiuscula esse debet, dum melli sociatur, fiat horum coctio, sed blando calore procurata, id est, quàm minimùm fines fervescere: atq; interim spumam cochleari solido vel perforato diligenter auferes, ipsumq; decoctum ad unius tertiæ consumptionem consumi permittes: ad æquatæ coctionis notam tibi erit, si ovum recens injectum non demergatur, sed supernatet. Totum artificium in coctionis modo consistit, proinde industrium te & accuratum esse oportet, ne in illius defectu aut excessu pecces. In mellis bonitatem etiam attendere debes: Si enim primæ notæ fuerit, minorem exposcit coctionem, si ab illa recedat maiorem. Porrò materiam perfecte coctam adhuc mediocriter calentem per duplicatum pannum transmittes, vel per *Hippocratis manicam*, sed amplam & huic ministerio tantùm dicatam, ut ita exquisitius crassior sæx secernatur. Tum transfundes in dolia *vinum malvaticum* olim recipientia, vel in alia quæ ex vase, quod vinum album idq; generosissimum continuit, fabricata fuerint. Expones deinde diebus canicularibus ad Solis radios, vel potius in hypocauftum

stum calidum transferes, vel etiam supra furnum collocabis, in quo quotidie panificia coquuntur. Relinques illic mensem vel sex hebdomadas in fermentationis & defæcationis gratiam. Tandem vascula in cellam traduces. Usus erit non ante trimestre: intereà temporis hydromel vinosum penitus fit, simulque redditur vino malvatico è Creta asportato: atque hic modus vulgaris est.

N. Qui enim tartari tincturam elicere norunt illiusq; tantùm in singula dolia addunt, quantum potest capere putamen ovi, & qui artem tenent fermentum adjungendi ipsi hydromeliti ut augeatur & producat ebullitio, potionem multò præstantiorem efficiunt, quæ nihil mellei saporis gustui repræsentat, nunquam acescit, & quæ diutissimè integra servatur, imò hydromelita paratum in dies melius redditur, & quo antiquius, eò generosius evadit.

Vires: Huiusmodi hydromel quem admodum nuper descriptum, utile est pro vecta jam ætatis hominibus, pituitosis, asthmaticis, paralyticis, epilepticis, podagricis, calculosis & similibus quibus vini usus interdicitur.

N. 1. Ex commemorato malvatico vino nostro artificiali, extrahitur præstantissima aqua vite, vino longè accommodatior ad eliciendas rerum essentias.

N. 2. Idem etiam hydromel vinosum non destillatum optimum organum ad plurimorum medicamentorum extracta conficienda. Ex illo quoque acetum componitur validum ac vegetum

quod vinoso aceto non cedit ad diversa remedia, & diversis oxymelitis compositionibus aquè conveniens ac acetum vulgare.

2. Hydromel simplex officinarum.

Hydromel simplex quo communiter pharmacopœi utuntur ita fit.

℞. Mellis optimi ℥ j.

Aqua ℥ viij.

Fiat commistorum coctio ad perfectam mellis despumationem. Tot hydromelitis species præparari possunt, quæ vel morbificum humorem excernunt, vel excretioni idoneum reddunt, quot oxymelitis, eademq; etiam medicamenta recipere poterunt, prout agendorum scopi dicentur & insinuabunt.

3. Hydromel cum succo cerasorum ad sitim sedandam.

℞. Aqua fontana ℥ xij.

Mellis albi ℥ ij.

Coquantur simul, donec expurgata sint, hoc est mel amplius spumam non emittat: Adjice

Succi cerasorum acidulorum ℥ ij.

Rursum bulliant parùm, spumam auferendo quàm fieri potest accuratissime, tum hydromel è cerasis habebis saporis jucundissimi.

4. Hydromel citri & sim.

Eodem plane modo conficies è succo citri aliisq; succis acidis & gratis, ut inde fiant portiones dulcicidæ suavissime.

visima, & ad omnes febres oxysaccharo
potiores & aptiores.

5. *Hydromel antiparaly-
ticum.*

℞. Rad. Acor.
Enul. c. an. ℥i℥.
Herb. Hyssop.
Paralys.
Flor. Lil. convall.
Calend.
Lavend. ana p. ij.

Macerentur hor. 24. in ℔ vj. hy-
dromelit. simpl. dein coq. ad medie-
tatis consumptionem tum demum
transcoletur per man. Hippoc. & a-
romatizentur cum paucō cinam, &
nuce moschata.

Capiat ℥ iij. mane & vesperi to-
tidem.

6. *Hydromel antepilepticum
ex Tetr.*

℞. Raf. Lign. buxei ℥ ij.
Rad. Enul. camp.
Visc. q.
Coryl. an. ℥i℥.
Rasur. c. c.
Lign. Rhod. an. ℥ j.
Sem. Card. bened.
Citr.
Rut. an. ℥i℥.

Macerentur per hor. 24. in ℔
viij. hydromel. simpl. dein coquantur
ad unius tertie consumptionem, ad-
dendo sub finem coctionis

Tom. II.

Flor. Til. arb.

Lil. conv.

Calendul. an. p. ij.

Rad. Scyll. preparat. ℥ j.

Demum transcoletur per ma-
nicam Hipp. aromatizentur, si velis
cum paucō cinam, & fiat hydromel
antepilepticum.

7. *Melicratum vinosum cum mul-
tis aromatibus paratum, mecum ab
illustrissimo principe Friderico pia
memoria, electore Palati-
no communica-
tum.*

℞. Mellis optimi & albisimi partem
anam, vel ℔ 10.

Aqua pluvia, si haberi queat, aut flu-
viatilis partes sex vel ℔ 60.

Imponito in cacabum respon-
dentem copie hydromelitis quam
componendam suscepisti: utrumque
simul confundito, coquito, & crassio-
rem facem despumando detrahito:
deinde herbas, quæ sequuntur resic-
catas imponito, saccoq; concludi-
to, videlicet,

Salvia

Arthemisia

Hyssopi

Origani

Hormini

Betonica ana M. j.

Propterea alio nodulo recipito

Baccarum lauri crassiuscule
conquassatarum ℔ j.

Tt

Flor.

Flor. Lupuli m. iij.

Hordei integri p. iijj.

Omnia simul bulliant, & à spuma expurgentur ad partis tertiæ consumptionem, ita ut liquor ovum recens immissum in superficie sine demersione contineat, ut jamantè demonstravimus: fiat omnium exquisita per pannum trajectio. Colatura recondatur uno aut pluribus doliolis, prout quantitas liquoris postulat. Vasa autem vinum album generosum antè adferantur quæ etiam firmissimè ligneis circulis coagmentata sint, ne dissiliant aut disrumpantur spirituum agitatorum effervescencia. Elapsis tribus aut quatuor diebus à fervore per vasorum latiuscula & superna orificia nodulum suspendito, cuius hæc est materia.

℞. Cinnamomi:

Garyophyllorum:

Galangæ.

Piperis.

Granorum paradisi ana ℥℔.

Aliquot dies fervescendo & fermentando liquori concedito: Tandem singula vasa ad eorum capedinem replebis eodem liquore: quem quibusdam lagenis servatū oportuit, & arctè obturabis appposito operculo: sed memineris aromaticum nodulum relinquendum esse. Post tres menses liquorem habebis planè vinosum; linguam jucundissimè afficientem & oblectantem, nec minus utilem maximè hyemalibus frigoribus, si manè jejuno ventre quotidie ad duas aut tres uncias assumatur.

Mirificè enim spiritus exhaustos reparat, obtusiores sensus illustrat, & acuit; Senectutis oculos imbecilliores corroborat, hebetiores juvat, auditus gravitatem & difficultatem sanat, omnibus principibus partibus robur & firmitatem addit, cordi scilicet, cerebro, quinetiam ventriculo maximè languenti & debilitato. Et, ut uno verbo dicam, est languida senectutis refocillatio, levamen calorisq; restauratio; deniq; ad contracturas, paralyses & similes affectus frigidus, quibus senectus obnoxia est, salutare præsidium judicatur.

8. Hydromel alexipharmacum.

℞. Rad. Tormentill.

Scordii

Scorzoneræ an. ℥j.

Dictamn. m. j.

Rasura modulo inclusæ.

Santal. citrin.

Eboris

C. C. an. ℥℔.

Sem. & cort. citr. an. ℥iij.

Flor. Genift.

Bugloss.

Rosar. rub. an. p. j.

Posteaquam hæc omnia prius macerata fuerint, in hydromelit. simplicis vel oxymel. lib. 3. spatio hor. 12. ad tertiæ partis consumptionem decocta, colentur per manicam Hippocratis, ac tantillo cinam. aromatizentur.

Dosis ab ℥ij. ad iij. matutino tempore.

apore assumenda, duabus ante cibum horis.

9. Hydromel alexipharmacum domesticum.

℞. Aqua pluvialis quadraginta veluti libras. In hac aquæ quantitate bullire facies duas libras tartari candidi electi, non minus pulehri quàm crystallini: quod mediocriter conquassandam curabis, & ab omnibus fecibus crassioribus & purgamentis, multis aquæ lotionibus adhibitis, abluendum, ea prorsus, qua fieri solet in cremore Tartari præparando, ratione. Id totum duarum aut trium horarum spatio, in vase æneo bene compacto bulliat, ac spumis emergentibus depuretur, & demum aqua per manicam transcoletur, ut purior & clarior evadat.

Super quindecim ejusdem aquæ pintas paulò calidioris, duas pintas adijce mellis Narbonensis, omnia cum aqua prædicta probè miscendo, & ad lentum ignem decoquendo, usque ad tertiam partis consumptionem, vel donec decoctio ovum recens valeat sustinere: hoc enim ovum supernatans perfectæ concoctionis signum erit manifestum.

Quando verò semel hæc coctio refrigerata fuerit, per manicas Hippocratis laxiores, & ad illud ac commodata transcolabitur, ut magis ac magis semper à fecibus depuretur, quæ impediunt, quo minus illa diutius conservari possit & aciditatem contrahere faciunt.

Hæc decoctio postmodum transfundi debet in doliolum ligneum, ad tales usus paratum, quod antea vino albo optimi liquoris continendo inservivit, modo tamen in prædicto doliolo, hæc simplicia & aromata quæ subsequuntur, impesueris:

Rad. Scorzonera

Angelica

Zedoaria

Tormentilla

Leviter conquassatarum an. ℥ iij.

Grana Juniperi matur.

Sem. Cardui benedicti.

Cort. siccorum citri an. ℥ iij.

Fol. sicca Scordii

Scabiosa

Dictami an. m. ij.

Cinnamomi

Macis

Cardamomi an. ℥ ij.

Rasura, Cornu cervi

Eboris in uno

vel pluribus nodis indita an.

℥ ij. ℞

Flor. Buglossi,

Violarum

Calendula

Hyperici

Rorismarini an. p. ij.

Ubi simul hæc omnia in prædicto doliolo repesueris, decoctionem, de qua supra egimus, in illud infundas, ibique aliquandiu fermentari & ebullire sinas: vas præfatum soli diebus æstivis exponendo, vel rectius hypocausto, hyemali tempore. Postquam ebullitio & fermentatio perfecta fuerit, in aliud vas transferenda

T t 2 erit

erit materia, hoc est, hac decoctione doliolum aliud bene compactum, erit omnino replendum, quod accuratè occludes, & in aliqua cella repones, ubi melius adhuc poterit fermentari, antequam per sex aut septem hebdomadas ipso utaris: sic enim liquor mirum in modum gustuierit acceptus, nec multum à vino malvatico diversus, imò verò utilis simul & salutaris conficietur.

Ex hoc vino sic preparato, singulis matutinis ad duos digitos haurire poteris, ut pestem à reprocul expellas.

10. Hydromel contra pestem.

Cum eodem hydromelite, & solis Juniperi grani, valde maturis, ad debitam quantitatem adjectis, hydromel vinosum præstantissimum gratissimumque simul contra pestem conficies. Modo si in huiusmodi decoctione & fermentatione, ea, quam declaravimus, ratione processeris.

C A P. XVII.

De Syrupis.

Syrupi, quorum saccharum basis existit, in nullo usu erant tempore Hippocratis, Aretæi, Galeni, Aetii & aliorum his coætaneorum, qui tamen vinum ad certam consistentiam coctum, sapam ab illis appellatum, usurpabant. Galenus multis in locis huius

mentionem facit, ut colligere licet ex cap. 5. lib. 3. de compositione medicamentorum per genera, & ex lib. 12. meth. circa finem. Hoc nomine etiam decoctum quodlibet, succusvé melle dulcoratus comprehendebatur, ut patet ex c. 1. lib. sexti secundum locos. Porro hæ antiquorum remediorum formulæ syruporum nostrorum classe contineri possunt, de quorum nominis etymologia solus Aëtius 1. 5. cap. 10. rursus inter veteres verba facit, quo loco etiam sacchari meminit, recensens enim formulas compositionesque remediorum, quibus medicina utitur, tandem cum ventum est ad potiunculas sive liquidiora remedia hæc scribit: Aut aquam decoquentes ad tertias, & colantes eum tantum liquorem jam medicamento sum usurpamus aut cum altero quopiam, puta vino, melle, sapa, vel eiusmodi alio conveniente propinamus: aut quod proportionè is respondet *αδραγε* nuncupatum: vel, mel prout, expedire arbitramur: denuò cum medicamento, quousque convenerit ac constiterit, coquimus & *αδραγο* vel *βλαδο*: nos verò hodie ferè syrupum vel julepium barbara voce nominamus.

Hinc patet syrupum nihil aliud *Syrupus* esse, quàm medicamentum consistentia liquidiorè præditum compositum, vel stillatitia aqua, vel ex succo, infusione & decocto radicum, foliorum, florum, fructuum, & seminum, plantarum, quæ omnia sint cocta convenienter & ad amussim, cum saccharo aut melle, ad conservationem longiorem & gustum jucundiorem.

Jam

*Syruporum
differentia*

Iam verò Syrupi secundum Me-
suam, in simplices & compositos, divi-
duntur.

Simplex Syrupus duobus modis
dicitur, aut compositionis aut efficacia
ratione.

Qui *Simplex* dicitur propter com-
positionem paratur ex succo, macera-
tione, aut decoctione partium unius
tantum plantæ, admiscendo tantum
sacchari quantum satis fuerit, & ad le-
gitimam consistentiam decoquendo.
Componitur etiam ex foliis aquis stil-
latitiis plantarum: hujusmodi autem
remissionem & minorem coctionem
postulat: utendi tempore etiam ple-
rumque conficitur, & ab Arabibus
peculiariter Iulep. nominatur.

Simplex Syrupus ratione effectus is
vocatur, quod quamvis ex plurimis
simplicibus concinnatus sit, tamen
unico destinatus est tantum operi: aut
enim attenuat, aut aperit, aut inspif-
fat, aut calefacit, aut refrigerat, aut
simili cuidam indicationis scopo ope-
ram & opem suam dedicat.

Compositus

Compositus Syrupus nuncupatur
ratione diversorum medicamentorum in-
psum constituentium, sive factus sit ex
succis variis simul commistis, quem
admodum Syrupus *bizantinus* Mesuæ
paratur ex solis succis endiviæ, apij,
lupulorum, buglossæ, clarefactis &
coctis eum idonea sacchari copia: si-
ve componatur ex eisdem succatiun-
culis, quibus alia multa incoquan-
tur: sive ex solo radicum, corti-
cum, foliorum, florum, fructuum,
& Neminum plantarum decocto, ut est

Syrupus bizantinus compositus ejusdem
Mesuæ: Syrupus acetosus diarrhodonis
Mes. Syrupus de arthemisia, de prasio, de
hyssopo, &c. qui ex aqua communi
fiunt, vel pluvia, vel stillatitia: Ali-
quando vinum etiam additur, ut in
Syrupo de absinthio: aliàs acetum, ut in
Syrupo bizantino composito Mesuæ: ace-
toso diarrhodon ex eisdem authoris
descriptione: quin etiam Syrupus ace-
tosus, ex solo aceto & saccharo com-
ponitur.

Videtur hic: paucis expressam præ-
cipuam divisionem quam faciunt Dogma-
porum, suorum Syruporum, quorum maxi-
ma ex parte apud illos usus est, in præpa-
randis & mitigandis humoribus, ut at-
renuari, detergi, liquati, & domiti,
faciliter cedant: cathartici: medicamen-
tis, quorum usum præparantia illa præ-
cedere debent, ut testis est Galenus va-
riis in locis: propterea à numerosis Syrupis
preparatoriis, & singulis eorum scopis
statim subjungunt Syrupos tam simplices,
quàm compositos, purgatoria dote insi-
gnitos: quales existunt Syrupi ex g. in-
ful, violatum & rosarum simpl. &
compol. cum agarico, & Syrup. de ci-
chor. cum rheo, Syrupus Sabor cum
fenna paratus &c. Hujus etiam colligere
licet Syruporum divisionem, qua alij
dicuntur purgantes, alij non.

Atque hæc generatim dicta sunt in
gratiam novorum & juvenum medi-
corum, & pharmacopœorum, qui-
bus præcipue nostros hodie labores
dedicamus: Quare hanc rem denuò
resumemus, & magis speciatim ut do-
ceantur, tractabimus. Nefas enim exi-

stimarem, duo illa suprema capita, tanti in medicina momenti, de humorum vitioforum preparatione, & eorumdem purgatione scilicet, perfunctoriè, & quali sicco pede percurrere.

*Quid in
syruporum
doctrina
reformatum.*

Proinde ut instituta à nobis methodi vestigiis insistamus, catalogum preparantium syruporum proponemus, nec quoslibet, sed communiores, & magis necessarios ad medicinam faciendam commemorabimus: ordine digeremus calidos, frigidos, mediocres, tum singulos singulis humoribus accommodatos, & peculiariter convenientes atq; etiam pro afflictæ partis conditione apponemus. Aliquot syrupos quoque expungemus, quorum dispensatio inutilis videtur, aut saltem non necessaria: In eorum autem locum substituemus alias novas syruporum formulas, easque perquam utiles & opportunas, quæ in vulgariû Pharmacopolarum officinis non præstant. Multa castigabimus, quæ perperam in parandi modos irrepunt: tandem hoc caput de syrupis tot facilibus, efficacibus & variis compositionum formulis ditabimus & decorabimus, ut lector quilibet, modò humanitatem omnem, & gratum benevoluntique animum non exuerit, aut mali genij particeps, vel critico reprehendendi stimulo percitus non extiterit, an sam arrepturus sit meos labores celebrandi exhibendique gratæ mentis testimonium.

*Syrupi calefacientes hac serie
continentur.*

Syrup. de Absinthio

*Arthemisia
Betonica simpl.
Beton. compos.
Calamentha
Cort. citrij
Epithymo
Hyssopo
Mentha minor
Mentha major
Prasio
Quinque radibus
Stachados simpl.
Stachados compos.
Thymo*

Syrupi refrigerantes.

*Syrup. Acetosus simplex
De succo acetosa
De agresta
Berberorum
Acetositat. citri
De succo cichorij
De cotoneis
De endiu. simpl.
De succo cerasorum
De granatorum acidorum
succo
Degranatis dulcibus
De limonibus
De nenuphar. simpl.
De nenuphar. compos.
De papave simpl.
De papau compos.
De pomis simpl.
De portulaca
Violarum*

Syrupi temperati.

*Syrup. Acetosus compos.
Acetosus diarrhodon*

De

De Borraginis succo.
 De buglossa.
 Byzantinus simp.
 Bizantinus compos.
 De endiu compos.
 Fumar. simpl.
 Fumar. compos.
 Deglycyrrhiza.
 Iujabinus.
 Lupulorum.
 Myrtinus.
 Ex mercuriali.
 De duabus & quinque ra-
 dicibus.
 Sabor compos.
 Descolopendria.
 Descabiosa.
 De veronica succo.

Ex his syrupis alij præparant sive:
 concoquunt pituitam, alij bilem a-
 tram: alij verò flavam.

*Pituitam præparantes in gene-
 re sunt.*

De duabus & quinque radi-
 cibus

De mentha { Minor
 Major
 Destoechade { Simplex
 Compositus.

De prasio.

De pœonia.

De hyssopo.

De betonica { Simplex
 Compositus.

De calamentha.

De arthemista.

De absinthio.

De corticibus citrij.

De eupatorio.

Derubiatinctorum

Exhibentur cum aquis.

Fœniculi.

Apij.

Absinthij.

Salvia.

Nepeta.

Mentha.

Petroselini.

Basiliconis.

Maiorana.

& similibus.

*Melancholicum succum digeren-
 tes ferè hi sunt:*

Syrup. De fumaria.

De lupulis.

De succo borraginis.

De succo buglossa.

De ceterach sive scolopendria.

Capill. veneris.

Bizantinus.

De thymo.

De epithymo.

De pomis.

Exhibentur cum aquis.

Pomorum redolentium.

Buglossa.

Borraginis.

Lupulorum.

Fumaria.

Melissa.

Scolopendria.

Florum sambuci.

Genista.

Bilem flavam concoquentes:

Syrup. Violarum.

Exc

Ex infusione violarum
 De succo violarum
 Acetosa { Simplex
           { Compositus
 De succo acetosa
 De succo cichorij
 Endivia
 De succo cerasorum
 De succo portulacæ
 Myrtinus
 De limonibus.
 Acetositaris citrij
 De agresta
 Berberis
 De cotoneis
 { Symplex
 De nymphaea { Compositus
 Acetosus
 De granatis
 Depapavere
 Exhibentur cum aquis.
 Lactuca
 Nenupharis
 Rosarum
 Violarum
 Portulacæ
 Acetosa
 Cotoneorum
 Endivia
 Cucurbita
 Cichorij
 Solatri

Syrupus
 alij aliis
 potentiores

Inter iam enumeratos syrupos, alij in præparandis humoribus mitius agunt, alij vehementius: prout videlicet humor alius alio est crassior, viscosior, tenacior, aut præparationi, attenuationi & liquefactioni minus idoneus. Nam ut pituita alia est te-

nior: alia verò crassior ac glutinosior: ita humor melancholicus alius aquosus sive ichorosus, ut vult Hippocrates: alius verò instar tartari & fæcum acetii, fæculentus est, ut atrabiliaris. Pro varia igitur humorum natura, alij syrapi, minori vel majori operandi potestate præditi, usurpandi sunt. Quod, medico imprimis observandum, & cognitu pernecessarium est, ut aptum præparando humori præscribat remedium. Cholerae præparandæ exemplo hoc clarius patefaciemus.

Cùm enim bilis ad eò interdum *Comment. in Aphor. 16. 2. pro- gnost. li. de nat. fac. 2. & 1. de a- tra bile.* efferuecat, ut corpus ipsum erodat *ex sententia Galeni: nonnunquam autem in calescat simul & increffetur, ut in bilem vitellinam convertatur: & 1. de a- aliastenuior fiat, qualis est pallida, ut idem docet Galenus* pluribus in locis: boni ac periti medici partes erunt, adversus prædictæ bilis incommoda syrupis uti, nunc refrigerantibus & mitigantibus, nunc attenuantibus & increffantibus ad eius crassitiem incidendam, & increffandam contra nimiam ipsius tenuitatem.

Ad bilis fervorem contemperandum conveniet.

Syrupus de succo violarum, de succo acetosa, de succo portulacæ, acetosus simplex, de limonibus, de granatis, cum aquis portulacæ, lactucæ, melonum, fragarum & id genus aliis, cum quibus concinnari poterunt Iulepi.

Si bilis ab excessu caloris, ut in febribus ardentibus plerumque accidere solet, usque adeò increffatur, ut in vitel-

Syr. atten-
nuantes
bilem.

vitellinam degeneret, & in hepate, mesenterio, & partibus aliis nutritioni famulantibus obstructiones pariat: vtendum erit syrups attenuantibus & aperientibus, citra tamen manifestam calefactionem; in quem finem præscribendi sunt syrups endiuia & acetosa compositi, syrupus acetosus diarrhodon à Mesuæo descriptus, syrupus bizantinus simplex & compositus, & id genus alij, cum aquis agrimonie, absinthij, lupulorum sumiterra, scolopendria, graminis, valerianæ, &c.

Syr. incrassantes bilē. sandam mirificè conferunt syrups papaueris, portulacæ, nymphaeæ, myrtilorum, agrestis, berberorum, granatorum, cum aquis lactucæ, melonum, portulacæ, nymphaeæ.

Hæc breuiter de syrups, humorum preparationi aptis monuisse sufficiat.

Syrups specifici.

Syrups Cephalici.

Notandum est præterea syrups illos omnes certis quibusdam corporis partibus esse appropriatos: nonnulli enim dicuntur cephalici, qui cerebri affectibus appropriati sunt, veluti syrups betonica, stachados, pœonia, melissa, &c.

Pectorales.

Nonnulli sunt thoracici siue pectorales, vt syrups iuiubarum, papaueris rheadii, de succo scabiosæ tusilaginis, capillorum veneris, de liquiritia, de prassio, de hyssopo, & similes: quorum alij tenues incrassant humores, alij crassos & viscosos attenuant, & vna eademque opera anacatharsin siue expectorationem promouent.

Tom. II.

Alij sunt cardiaci, vt syrups acetositate citrij, limonum, de succo arantiorum acidorum, cerasorum & granatorum, de succo buglossæ, borraginis, &c.

Cardiaci

Stomachici sunt.

Syrups i. mētha maior & minor, de absinthio, 2. de succo acetosa, de rosis siccis, de agresta, myrtinus, &c. Horum illi roborant ventriculum à nimia frigiditate languentem, & pituitosas, crudas, & mucilaginosas impuritates, in eius tunicis tenaciter inhaerentes, detergunt & emundant, simulque flatus discutunt: hi verò conferunt ad cōtemperandam bilem, ipsumque stomachum à nimia ipsius acrimonia lacescitum & debilitatum adstringendo corroborant.

Hepatici sunt, syrups de succo cichorii, de succo endiuia, bizantinus simplex & compositus, acetosus diarrhodon. Horum alij ardorem hepatis compefcunt & restingunt: alij verò eiusdem obstructionem, quæ fomes esse solet plurimorum affectuum, & ipsarum plerumque febrium, reserant & tollunt.

Hepatici.

Sic lieni conducunt Syrups de cate-rach siue scolopendria, lupulorum, fumaria, & de pomis, &c.

Splenici.

Nephritici.

Renum affectionibus profunt syrups de althæa & fructuum alkekengi.

Hysterici.

Matrici verò succurrunt syrups de artemisia, de mercuriali, &c.

Ex tanta syrups, multitudine plurimè occurrunt, qui ad enarratos vsus, & easdē partes adaptari possunt:

Vu plu-

In officinis
sunt multi
Syrupi non
necessarii.

plures qui superuacanei, passim ob-
soleti, ac minus necessarij, ex dispen-
satorijs prorsus eradicandi sunt. non-
nulli præterea nondum ibi descripti
inueniuntur, quorum tamen dispen-
sationi incumbere debet industrius
quiuis pharmacopœus, colque in of-
ficinis paratos adseruare, ob magnâ
illorum vtilitatem: siquidem reme-
dia existunt specifica ad plurimos
grauissimos morbos. Horum nobis
partem communicarunt viri hinc in-
de doctissimi & rei medicæ experien-
tissimi: plurimam verò partem illo-
rum, nostro Marte & arte adinueni-
mus, quos simul certa experientia à
nobis comprobatos animo liberali,
publici nunciuris facere placet.

Sequitur catalogus Sympliciorum, de
quibus nobis sermo est.

Syrupus violaceus, tribus modis paratus

Mucharum, sive Syrup. infusionis rosa-
tum

Citoniarum sine saccharo

De pomis cum sena

Florum calendula

Primula veris

Lauendula

Flor. tilia arboris

Liliorum conualli.

De succo peti seu Nicotiana { Simplex
Compositus

De succo hedera terrestris

Florum papaueris rheadis

De succo scordij & Scorzonera { Simplic.
Compos.

Hyperici

Centaurij minoris

Florum camomilla

Florum sambuci

De granis maturis sambuci

Florum ebuli

De granis maturis ebuli

De granis hedera

Florum genista { Simplex
Compositus

Frustrum senelorum { Simplex
Compositus

De succo alchimilla

Plantaginis

Sanicula

De succo mercurialis

De succo radice bryonia

Syrup de Cassia. de Cassia & manna, &c.

vide in Cassia.

Helleboratus minor Q.

maior Q.

Cinamomi cum aqua propria

Anisi cum aqua propria

Cinamom. cum vino

Nucis moschat.

Piperis

Gariophyll.

Anisi simpl. cum vino

Feniculi s. cum vino

Sem. Peon.

Seminib. faxis frag.

Milij solia

Baccar. Lauri

Iuniper.

Rad. Angelic.

Zedoar.

Hyssop.

Thymi

Rosmarini simpl. c. vino

Ex solo vino Villanouani

Purgantes cum vinis & aquis

Ex aromatibus & seminibus calidis v. g.

Cinamomi

anti-

Antipilepticus
Alexipharmacus
Deruta capraria
Magistratus contra pestem
Egemmis v.g. Corallorum
Perlarum
Aliarum gemmarum
Tincturis florum ac fructuum.

Quorum præparationis imitatio-
 ne, quilibet peritus medicus, & qui
 vel tantillum in philosophia & me-
 dicina Hermetica sit versatus (hæc
 enim Dogmaticæ, plurimum adfert
 ornamentum) poterit infinitos alios
 syrupos componere, in quibus hya-
 cinthus, granata, aliique pretiosi lapides,
 balsi vicem subibunt, & plures con-
 tumaces affectus edomabunt.

Huiusmodi syrupos, nequaquam
 triuiales, neque plebi notos, in pu-
 blicam lucem nunc producendos iis-
 que pharmacopœam nostram resti-
 tutam locupletatam censemus: quo-
 rum facultas & vis specifica poten-
 tissima est & efficacissima ad omnes
 vniuersi corporis affectus, vt pauld
 post sumus ostensuri.

*Syrupi aromatatum & odora-
 tarum.*

Addemus insuper his, in maiorem
 operis nostri gratiam, sicut & supra
 polliciti sumus, omnis generis syru-
 pos haud vulgares, ex aromatibus &
 simplicibus odoratis, vnde olea elici
 possunt paratos, veluti suat

Cinamomi
Garyophyllorum
Nuci muscata
Carpobalsami
Cardamomi

Piperis
Ligni aloës
Rad. angelicæ
 Syru. *Zedoaria*
Sem. feniculi
Anisi
Peonie
Baccarum Lauri
Iuniperi
Fol. Et flor. Saluæ
Rosmarini
Hyssopi
Thymi
Serpilli
Maiorana
Cort. Citri
Arantiorum, & similibus.

Quorum omnium præparatio vna
 eademque est, eaque facillima, qua
 syrups cunctæ corporum simpliciũ
 dotes ac virtutes, longè perfectiũs
 imprimuntur, quàm euenire solet in
 vulgari syrupsorum præparatione.
 Addemus præterea modum eliciendũ
 multorum florum tincturas, easque in
 syrupsos vel iulapia concinnandi.

Præparationes, proprietates, ac vsus syru-
 psorum nostra descriptionis, ad quorum
 normam complures, qui vul-
 gares sunt, reformari
 possunt.

Non diu hîc in describendis syru-
 psorum vulgarium formulis siue ij calidi sint,
 siue frigidi, aut temperati, immora-
 bimur: illa enim trita nimis & vul-
 garia ac vel minimo pharmacopœæ
 tyroni notissima sunt, quorum et-
 iam numerosam supellectilem sup-
 petunt dispensatoria, quo lectorem
 ablegamus:

Vu 2 Syrup.

Artis spagirica notabiles operationes.

Syrup. igitur nonnullorum haud vulgar. accessione, nunc pharmaciã nostram amplificabimus, eamque ditabimus quibusdam ornamentis, à Spagirica arte mutuatis, quæ solâ digestionē & putrefactionē, cruda concoquere, armata dulcorare, acidaque & acria contemperare docet, etiam sine sacchari additione. Hac methodo medicamenta eiusmodi ritè præparata, etiam in minori dosi exhibitã, vtiliora, & gustui gratiora redduntur, suaque munia iuxta tres illas conditiones, tan-toperè ab Hippocrate commendatas, cito, tuto, & incundè, perficiunt.

Syrupis in vniversum præparandis inferuiunt potissimum radices, semina, folia & flores vegetabilium. Ex foliis & floribus tanquam partibus plãtarum mollioribus exprimitur succus: ex radicibus & seminibus plerunque fiunt decoctiones aut infusiones, quæ cum certa sacchari quantitate, postea in syr. decoquuntur.

Syrupi vt retineant saporem & odorem suorum simplicium interdum etiam colorem.

Noua quædam methodus componendorum syrup. reseruat propriis coloribus & odoribus innotescere cœpit: de quibus in pharmacop. antiquorum, vel etiam recentium ne gr̃i quidem: quo artificio hoc nostrum ditabimus opus. Paradigmatis loco sumemus syr. violarum, eiusque præparandi aliquot trademus methodos, quibus proprium florum illorum & odorem suum, & pulchrum simul colorem conseruabimus.

I. Syrupus violatus violaceus.

I. MODVS.

Accipe flores violarum, suo tempore Syr. viol. viuentes, quibus foliatim studiosè examinatis, quicquid album virideque ipsis adfuerit, diligenter admodum fecernendum, adeò vt nihil aliud præterquam quod violaceum sit, relinquatur: neque hic in re pulchra & vtili, labori parcendum erit: collecta florum optimè mundatorum factis bona quantitate, in mortario marmoreo, pistillo ligneo contundantur, veluti in conseruarum præparatione vsuuenire solet. Accipe horum florum ita contusorum ℥ iij. sacchari (instar sacchari rotati perfectè ex arte cocti ℔ j. infunde saccharum illud ita coctum, & adhuc feruens in mortario, quo dicti flores continentur, & omnia probè in vicem misce, ac ita in infusione sine per 24. horas dein modicè calefacta per torcular exprimantur: Et ita habebis syrupum violatum violaceum.

II. MODVS.

Aut si voles, ex floribus illis contusis præloque suppositis, succum educes: cuius accipe ℥ iij. sacchari albissimi ℥ vj. mixtis omnibus, & in cucurbita vitrea positis, stent in baln. Mar. feruenti per duas horas, vsque dum saccharum optimè solutum, & in consistentiam syrupi decoctum fuerit. Spumam, si quæ adsit, spatula separabis, & elegantem exiniungue habebis syrupum.

III. MODVS.

Vel accipe flor. optimè, vt suprâ, *mundiorum* ℥ j. aquæ pluuialis, vel violarum ℥ ij. macerentur per 24. horas: dein prælo exprimantur: expressio- ni adde eandem quantitatem nempe ℥ j. eorum inct. florum recentium, & per idem temporis spatium denuò macerentur, ac tandem exprimantur: reiteretur eadem operatio quater vel quinquies: quò plures, eò meliùs. Vltimæ expressio- ni, ad ℥. iij. aut quatuor circiter redactæ, addi possunt sacchari ℥ xij. & inditis omnibus in vas vitreum aut stanneû, sinantur in B. M. calido vsque ad iustam syrupi decoctionem.

Huius syrupi vim ac facultatem si reddere cupis præstantiorem & efficaciorem, aded vt *elementer & benignè purget*, aquæ communis vel aquæ violarum loco infusio fiat cum duabus libris succi violarum: atque si eundem syrupum in minori quantitate præparare sit animus, de præscriptis dosibus tantum detrahes, quantum videbitur.

En triplices illos modos, iuxta quos non tantum violarum, sed omnes etiam, omnium aliorum florum syrupos conficies, qui imprægnati sint ac tincti proprio suo sapore & odore, in quibus qualitatibus rerum omnium virtus ac essentia præcipua consistit.

Cum igitur circa infusiones versemur, inque pharmacia maximus sit vsus syrupi nouem infusionum de rosâ pallidis, qui *mucharum* dicitur: non alienum erit ab instituto, si eiusdem vnam atque alteram formulam

nostræ descriptionis hîc addiderimus. Artis enim spagyricæ beneficio, syrupi in tantam virium amplitudinem excrescunt, vt vulgares illos multis post se stadiis facîle relinquunt. Ad horum exemplar alios plures componere licebit. Neque hæc ipsa, in opere hoc nostro amplificando, inter minimas recensenda erit reformatio.

2. *Mucharum siue syrupus infusionis rosarum Quercetani.*

℥ Succirosarum pallidarum, vel succi rosarum rubrarum (quas vt aptiores magis probo, ob propriam & naturam adstringendi dotem, qua laxandi vim in remediis ex rosâ pallidis concinnatis corrigunt) ℥ vj. in his infunde rosarum pallidarum mediocriter contusarum ℥ iij. & in B. M. tepido sinatur per 24. horas: dein omnium fiat expressio: addendo nouarum rosâ pallidarum contusarum ℥ iij. digerantur omnia in Bal. Mar. per 24. horas: dein exprimantur, addendo denuò nouarum rosâ pallid. ℥ ij. reiteratis omnibus infusionibus, digestionibus, & expressionibus, vsque ad nouenam vicem, aut pluries, si vim in eo laxandi efficaciorem reddere voles. Vltima expressio in vno vel pluribus vitris reponatur ad digerendum in B. M. tepido per 24. horas, aut amplius: donec in fundo vasis appareat hypostasis quædam siue sedimentum spissum crassumque: reliquum clarescere & rubescere incipiat rubini instar, aut vini rubicundissimi. Purum ab impuro separabis per inclinationem, hoc est, clarum à turbido seu.

Vu 3 do seu.

*Digestio
Syrup.*

do seu fœcibus, quas seorsim referuabis:reposito eo, quod claresfactū depuratumq; tibi videbitur, in alio vase nouo & capaci, iterum digeri permittas in B. M. tepido horis 24. & deuoè sedimentum in fundo subsidere animaduertes, sed non prorsus idem cum priori. Iterumq; separata parum ab impuro, & crassamentum in fundo remanens transfundendo, priori adde:&exquisitiùs depuratum priori infunde rursus vase mundo & eloto: & iugiter continuabis eamde operationem, donec fœces amplius nullæ in fundo conspiciantur: quod perfectæ depurationis signum est.

*Aq. rosarū
ex infusio-
ne depura-
ta.*

Ex perfectè depurata hac essentia, in alembicum cui collum cum recipiente suo adaptatum sit, indita, elicies liquorem mercurialem, siue aquam rosarum præstantissimam. Residuum decoctione inspissabitur, & dulcorabitur in syrupum, qui ad ℥. β. vel drachmas sex ad summum, cum propria aqua sumptus, benignè vtiliterq; purgabit. Huius generis remedia non sine longiore temporis spacio, neque sine labore, & industria elaborantur. Sed quid hîc laboriosum videbitur ei qui maxima illorum commoda spectauerit? Sanitas enim (qua pretiosius nihil, nihilque nobilius in vita humana dari potest) per illa in mediocritatis statu, factaque tecta conseruatur. Quinetiam eiusmodi politiores & ingeniosæ præparationes, conueniunt principibus viris, ac præcipuè iis, qui delicatæ teneræque sunt naturæ, quique trita illa & gregaria purgantia, magna ni-

mis & fastidiosa dosi exhibita, vix ferre, ac ne assumere quidem possunt.

Sin verò ex prædicto succo præparare velis syrupum, in longius tempus adseruandum, dosiq; minore, quam communiter in syrupo rosato solutio, exhibendum: quique nihilominus sine magno negotio felicissimè operetur, sicuti huius rei veritatem, experientia facilè euincat: succi huius summè depurati vnciis xvj. oportebit addere sacchari albisimi ℥ iij. vel vj. & in digestionem ponere, idque in B. M. feruenti per 24. horas: & habebis syrupum ad iustam consistentiam decoctum, præclarisq; dotibus, (de quibus paulò ante) præditum.

Quod si nimium subterfugere laborem, tempusque abbreviare malis: post primas nouem infusiones & expressiones, & vnicam saltem aut alteram in B. calido digestionem atq; depurationem ad crassiores fœces separandas, quod nulla vnquam clarificatio cum oui albumine facta præstabit: huius materiæ crasso modo solummodò depuratæ vnciis sexdecim adde sacchari ℥ viij. vel x. dein more communi decoque, & excellentem habebis syrupum, qui ad vnciam vnam tantum exhibitus plus operabitur, quàm vulgari modo paratus, licet ad ℥ ij. vel tres exhibeatur.

Additio de hætenus enarratis syrupis, notatu digna.

Si syrupo rosarum, post primas infusiones, digestiones & expressiones, aliquot guttulas spiritus aciduli vel vitrioli, vel sulphuris addideris (vel syrupis ad-

*miscendi,
aciditatis
gratia.*

tum addere potes, cum syrupus iam fuerit absolutè & perfectè præparatus) non tantum color syrupi pulchrior ac rubicundior instar rubini apparebit, sed gustum etiam suaviorum, viriumque præstantiam longè maiorem, vel ad ipsum purgandum corpus, acquirat.

Quinetiam syrupi violati violacei, ad iustam gratamque aciditatem, cù prædictis liquoribus redacti (ponderis hîc iudex, gustus solus est) in purpureum & elegantissimum simul colorem tinguntur. Sumi possunt vel per se ex cochleari, vel cum *piisana*, vel aqua, quæ rubicundissimi vini colorem induet, & gratissimum sapore repræsentabit. *Medicamen hoc extinguit omnes ardores febriles, & inflammationes internas, arcet omnes corruptiones, sedat sitim ardentissimam, stimulat appetitum, & vt paucis, multa complectar, præstantissimum ac vniuersale est remedium, quod hac via methodoque præparatum, solum, & quidem cum laudabiliore effectu, absoluet officium omnium syruporum acetosorum, de succo acetosa, de succo limonum, acetositate citrij de granatis, de agresta, quos aliàs ceteris in tota medicina anteferendos, magisque necessarios aestimamus.*

Tempus nunc instat, vt eadem methode, qua insisteret hæctenus cōsueuimus, breuiter ac succinctè describamus illas syruporum formulas, quibus officinæ vulgò destituuntur, quarum fœcundo accessu, dignoque ornamento nostram pharmacopœam amplificandam decorandamque sta-

tuimus: ne inani sterilique *Restituta* nomine ac titulo superciliosè superbire videantur.

Digestiones, depurationes, & separationes puri ab impuro, quarum conditiones iam in variis illis syruporum violatorum & rosatorum præparationibus plus satis exposuimus: hæc, inquam, operationes, nobis iam exemplar constituant, ad cuius normam varias syruporum iam describendorum formulas, maiori breuitate perstringemus.

3. Syrupus cytoniorum sine saccharo.

Paratur igitur per hanc digestionem, & depurationem & separationem fœcum, siue puri ab impuro syrupus excellens ex succo cytoniorum, cuius virtutis mirabilis admodum est. Nam præterquam quod corroborat ventriculum, urinam insuper prouocat, & sudorem & ventrem laxat, estque excellentissimum remedium. Totius autem magisterij operatio fiat in Bal. M. ne adulationem redoleat: si addere velis ad ℥ j. sacchari ℥ ij. vel tres, syrupus gratior erit gustu, virtute interium eius nequaquam imminuta.

His syrupis supradictis adiungam syrupum de pomis redolentibus cum sena nostra descript. qui gustu suauis & ad omnes affectiones atrabiliaris siue melancholicas utilis est, qui que omnibus, vel etiam iis à quibus medicina ægerrimè assumitur, vt prægnantibus & infantibus omni tempore commodè exhiberi poterit.

4. Syrupus de pomis cum sena

Quercetani.

℥ Succij de pomis redolentibus ℥ j. ℞
huic

huic admisce Succorum citri vel limoniorum, recenter extractorū & depuratorū ℥ iij. vel quantū ad aciditatē aquæ dictæ inducendam sufficit: his adde

Fol. Senæ elect. ℥ ij. ℞. vel tres

Cinamomi conquassati ℥ j.

Flo. violarum recentium, aut exsiccatorum & optimè mundatorum p. ij.

Buglossæ p. j. vel eiusdem conseruia ℥ vj.

Macerentur omnia in balneo tepido per duos dies continuos, & aqua ista tingetur in elegantissimum calorem purpureum, & imprægnabitur virtutibus simplicium additorū: dein fiat omnium colatura & expressio, addendo

Succipomorum redolentium rec. extracti, ℥ vj.

Sacchari violati ℥ x.

Omnia probè agitata cum vno vel duobus albuminib. ouorum clarificantur, dein coquantur ad ignem lētum in consistentiam syrupi: qui & visu iucundissimus & gustu gratissimus, cætera quæuis purgantia & syrupos huius ordinis, nature & qualitatis præstantia & vtilitate sua facile superabit: ad huius normam plures alios componere licebit.

Nota, quod huiusmodi aciditates admixtæ, iuuent attractionem proprietatum & tincturarum rerū, quod pro singulari & maximo secreto habendum est. Sed si loco succi citrij aquam tuam acidulam reddideris cū liquore acidulo salis marini vel sulphuris, aut vitrioli, præstantior multo euadet syrupus.

5. Syrupus calendula.

Ut syrupus fiat calendula, eius succi ac-

cipienda erit ℞ ℞. quem in B. M. per 3. vel 4. dies depurabis, separando semper purum ab impuro, sicuti supra præcepimus. Huic succo ita preparato, adde sacchari albisissimi ℞j. Decoque in syrupū in B. M. vt artis est.

Aut si eundem conficere velis per infusionis modum, paradigmati loco tibi præponas syrupum violatum, per infusionem paratum: cuius descriptio supra habetur.

Mirari hic subit, quod cū huius floris, qui elegans admodum & prorsus solaris existit, tanta sit excellentia & præstantia, vt etiam vel in media hyeme, quæ cæteri languentes, & emortui iacent vigeat & florescat, & vtique signum est insignis virtutis balsamicæ (qua præ cæteris abundat, & cuius fauore à temporum iniuria præseruatur) & hinc etiam magna virium potestate non possit, non excellere: mirari, inquam, subit, & antiqui eū, in vsum medicum vocare neque ex eo syrupos, conseruas & similia remedia componere non dignati fuerint, quod tamen in aliis quam plurimis floribus qui non sunt tanti momenti, factitatum constat. Huius floris noticia nihilominus tamen sese prodidit, veluti alibi monuimus, per insignem suam efficaciam & vim in corroborandis facultatibus, animali scilicet & vitali, & propter vim quamdam specificam, quæ paralytibus prodest, & contracturis, non secus ac inter gemmas Hyacinthus: quo etiam nomine syrupus noster ad eiusmodi affectus, æquè, vel etiam magis, commenda est, quam

6. Syrupus florum primula verū.

Hic simili modo, ad enarratum vsum reformari potest.

7. 8. 9. Sy.

7.8.9. Syrup. Lavend. Fl. Tilia &
Lil. conv.

Syrupi florum lauendula, flor. tilia arboris, & liliorum conuall. iuxta eandem methodum preparati, specifica polleunt potestate: prior aduersus apoplexiam, posteriores duo ad omnis generis epilepsias.

10. Syrupus de peto simplex nostræ descriptionis.

℞. Succij ꝑi ℥ iij.

Hydromelitis simplicis ℥ j.

Oxymelitis simplicis ℥ iij.

Omnibus simul mixtis in matricio vitreo capaci fiat digestio in B.M. per 2. vel 3. dies, interea temporis crassior sedimenti portio in fundo vasis apparebit: tunc per inclinationem, magna industria, ne turbida fiat materia, separabis purum ab impuro, hoc est crassum illud sedimentum, à claro & pellucido liquore: quo iterum in noua digestionem posito, in cæteris progredieris vt supra: donec materia ab omni fæculentia depurata fuerit, adde postea sacchari ℥ ij. & in syrui consulentiam decoque.

CAVTIO.

Succus peti opus habet perexquisita & ingeniosa digestionem, qua sola vera omnium rerum correctiones dulcorationes, & conieporationes perficiuntur, ac omnes acres, maligna, & venenata qualitates discernuntur ac tolluntur. Cuius rei euident habemus testimonium in helleboro, rithymalo, & esula minori: ex quibus per hanc solam rationem, varia & saluberrima concinnantur remedia: hoc insuper in peti succo manifestè euincitur, qui licet potens sit in prouocando vomitu, & in corpore tam supernè, quàm infernè

Tom. II.

perturbando: digestionis tamen interuentu in syrupum abit prestantissimum aduersus omnes affectus asbmaticos, in quibus pulmonum bronchi, pituita crassa ac viscosa aded infarciuntur, vt intercepta respiratione suffocationis periculum imminuat: in quo casu syrupus hic, ritè preparatus, & administratus mira prestat: Cerebrum insuper à catarrhus siue fluxionibus serosis & frigidis liberat.

Dosis eius est dimidium cochleare tantum, vbi tamen à principio summa opus est circumspeditione: postea vero dosis augenda erit. Præterquam quod pectus mirificè euacuat per *αιωνά-ζαρον* per inferiora quoque potenter educit.

11. Syrupus de peto compositus.

℞ Succij ꝑi vt supra depurati ℥ ij. ℥.

Hydromelitis simplicis ℥ j.

In quibus macera per duos trésvē dies ad ignem baln. Mar.

Herb. Hyssopi

Polytrici

Adianti

Flor. Tusilaginis

Stæ: hados

Violarum

Buglossæ anap. ij.

Sem. Bombacis.

Vrticæ

Cardui benedicti ana ℥ j.

Folicul. Senæ ℥ iij.

Agarici recent. trochiscati ℥ j.

Cinnamomi

Macis

Garyophyllorum ana ℥ j.

Dein fortiter exprimantur, digerantur denuò ad perfectam fæcum

Xx

deputa-

deurationem; in ℞ j. ℞. colaturæ adde sacchari ℞ j. ℞. coquantur in syrupum.

Ufus ad eosdem affectus.

Ad anhelosos & asthmaticos, aliosque affectus omnes pulmonum, à frigidis & crassis humoribus subortos, qui pulmonum bronchiis inherentes, vel tussim antiquam vel ipsam dyspnœam pariunt, excellentissimum remedium. Dosis ℞ j. ℞. vel ℞ ij. ad summum.

12. Syrupus de succo hedera terrestris.

℞ Succi hedera terrestris ℞ ij. ℞.

Digeratur & purificetur ad ignem baln. Mar. vt supra: cui succo ita perfectè depurato adde

Sacchari rosari ℞ j.

Penidiorum ℞ iij.

Coquantur in syrupum. Singulare prasidium ad phthoam seu ulcera pulmonum, de hoc vtendum exhibe ex cochleari.

13. Syrupus de succo papaueris rheadis.

℞ Succi papaueris rubei, quo mense Iulij in campis segetes rubescere cōspiciuntur ℞ iij. digeratur & depuretur per se in B. M. vt succus violarum supra: additis postea duabus libris sacchari, & tantandem penidiorum: in syrupum redigantur omnia.

Eundem quoque præparare licet (si libet) per infusionem florum cū ipsorum propria aqua: quæ deinde æquis partibus sacchari candi ac penidiorum in syrupum decoquantur.

Ufus in pulm. mo. in inflam. Hic syrupus singulare prasidium est in omnibus thoracis inflammationibus, in pe-

ripneumonis, & ipsi etiam pleurifibus: ^{pleurifibus} detur ex cochleari aliquot vicibus, idque ^{etc.} vel per se, vel cum aqua scabiosa & cardui benedicti: & mirandos videbis effectus.

4. Syrup. scord. & Scorzoneræ simplices.

Syrupi simplices succorum scordij, & scorzoneræ ad eundem modum, vt supra præparati, sunt cordiales, & succurrunt pestilentibus affectibus, lipothymiis, & omnis generis venenis.

15. Syrupus scordij compositus.

Etiam admirandus est pro aditu virtutibus, & in hunc modum conficitur.

℞ Succo scordij depurati ℞ ij.

Succi limonum depurati ℞ j.

Succi scorzoneræ ℞ ℞.

In quibus macerentur.

Rad. Angelicæ

Zedoariae crassiusculæ conquassari-
rum ana ℞ j.

Fol. Diptamni m. ℞.

Cardui benedicti ℞ j.

Granorum alkermes ℞ ℞.

Conserua florum

Euglossæ

Rosmarini &

Enula campana ana ℞ vj.

Cinnamomi ℞ j.

Crocii ℞ ℞.

Camphora ℞ j.

Omnibus in matracium inditis, & at digestio in baln. Mar. feruido per 24. horas aut amplius: dein exprimantur, & cum albumine oui clarificantur: At vt omnia melius depurentur, denuò in digestionem posita, eo vsque sinantur, donec à materia nullæ planè fæces amplius secerni aduer-

aduertantur. Huic succo ita depurato addatur saccharū ad pondus quartæ quintæue partis ad summum, & fiat syrupus: De quo dicitur vnum atque alterum cochlear per se vel cum aqua vmaria, idque ad præseruationem & curationem, contra omnis generis venenatos & pestiferos affectus, vt suprâ dictum.

Vsus in venenatis affectibus. Sudorem modicè pronocat, & pellit cuncta venena à corde, eiusque circumvicinis partibus: hinc etiam confert morbilis & variolis infantium, epilepsis, & aliis affectibus, quos maligna comitatur qualitas. Singulos deceret pharmacopœos, in officinis suis paratum potius habere talem aliquem syrupum, quàm multos alios planè inutiles, & quorum ferè pleraque pars non facit, nisi ad ornatum externum & ad friuolam inanemque pompam.

16.17. Syrup. flor. hyperici & Centaur. min.

Syrup. flor. Hyperici & Centaur. minoris contra corruptionem ventriculi. Ad Syrupos florum hyperici & centaurii minoris quod attinet, ijs nunquam carere deberent officinæ, ob summam ipsorum utilitatem & necessitatem: prior instar balsami omnibus resistit corruptionibus ventriculi, aliorumque viscerum: & singulare specificumque est medicamentum, contra vermes siue lumbricos & omnis generis affectus vermiculares: posterior febrium, ex bile ortarum, ferociam compefcit, ac facillimo negotio edomat, ac biliosum illum succum benignè euacuat ac educit: hepar insuper cæteraque viscera ab obstructione liberat; & omnis generis icteritia conducit. Hic syrupus in se continet proprium suum rhabarbarum, ita vt eiusdè additione opus non habeat, sicuti id necessariò re-

quiritur in syrupo cichorij cum rhabarbaro. Centaurium enim ex quo componitur, nuncupatur etiam fel terræ & febrifuga. Denique eius præparatio, siue cum succo, siue per infusionem fit instituenda, eodem se habet modo cum iis, de quibus suprâ iam mentionem fecimus.

18.19. Syrupi florum camomilla & sambuci.

Horum etiam vsus infrequens & perrarus existit, si per infusionem præparentur (hi enim flores non multò abundant succo.) Optima sunt a noxia ad omnis generis dolores consopiosos, tam à flatibus, quàm aliundè profectos, tum in ventriculo, tum in imo ventre.

20.21.22. Syrupi florum & seminum ebuli, ac Sambuci.

Per infusionem præparati, singularià sunt auxilia in hydropo ad serosos humores purgandos. *Syr ebuli contra hydropem.*

23. Syrupus granorum hederæ.

Sic præparatus, ad eosdemmet vsus porrigatur. Dosis est tantum unicum cochleare. *Syr. hederæ.*

24. Syrupus florum geniste simplex.

Hunc concinnare licet, vel cum syr. fl. succo, vel per infusionem, idque iuxta methodum suprâ præscriptam: præstat ad ducendum humorem melancholicum, ad tollendam obstructionem, & ad abolendam inflammationem & scirrhum, quibus malis alias lien instari plerumq; solet. *Lienis obstructio.*

25. Syr. geniste compos.

Compositus vires habet multò efficaciores ad educendum succum atrabilarium, & ad obstructions scirrhosæque tumores lienis soluendos, componendi eius ratio ea est, quæ sequitur.

℞ *Succorum. Flor. genista* ℥ iij.
Succ. Summitatum fraxini
Folior. Fumariae ana ℥ j.

His adde

Herb. Hepatica
Ceterach ana m. j.
Flor. Borrag.
Buglossa
Violarum
Epithymi ana p. ij.
Sem. Fœniculi
Anisi
Cardui benedicti ana ℥ vj.
Cinnamomi ℥ ij.

Macerentur ad ignem B. M. feruidum: dein fortiter exprimantur: in qua expressione denuò adde, & macera vt prius, per triduum ad eundemmet ignem Bald.

Polypodij querni confusi ℥ j. ℞.

Pulpe tamarindorum ℥ iij.

Folicul. sene ℥ iij.

Tandem fortiter exprimantur, & cum oui albumine clarificentur: addendo *sac. hari albi* ℥ iij. & *syrup. de pomis redolentibus simplicis* ℥ j. fiat *syrupus*, vt artis est, mira virtutis ad enarratos vsus. Dosis ab ℥ j. ad ℥ ij. per se ex cochleari, vel cum aqua *flor. genista*.

Melanch. Hic *syrupus* porrò ad melancholiam
Hypochondr. hypochondriacam, omnesque morbos ab humore albo vel bile natos con-
 ducit, pso-
 ram, impetiginem, serpiginem, itémque
 malum mortuum curat.

Syr. Senel. *Syrupus* fenelorum siue fructuum
contra cal- paliuri: tam ad precautionem, quam ad
culum. curationem calculi confert: renes purgat ab arenulis, & tartareis viscosisque humoribus, qui per venas emulgentes eò translati,

genitricem calculi causam fouent: hic fructus saporis est dulcacidi, & coloris rubri: vterque tam sapor quam color in eo abundè satis produnt spiritum vitriolatum, omni solidæ crassæque substantiæ dissoluendæ aptum: vnde specificum calculi remedium esse facilè colligitur.

26. *Syrupus fenelorum simplex*
Quercetani.

℞ *Aqua fenelorum*, Autumno, siue suæ maturitatis tempore destillatæ: ℥ iij. vel partem maiorem, si velis maiorem eius quantitatem parare: sin minus, quatuor illius libras, vt dictum, accipe: in quam aquam tamen prius infundere oportet *acidulum liquorem vitrioli vel sulphuris*, ad gratam aciditatem ipsi conciliandâ. Crassus & materiatus aliquis censor, qui eiusmodi æthereorum cœlestiumque liquorum proprietates animo concipere neque potest, neque vult, nimis additus cortici externo, interiorisque rerum medullæ minime sollicitus, acidulam reddat (modò velit) dictam aquam, *succis citrii & limoniorum*, naturam vitrioli participantium: qui acidi liquores omnes, etiam insignis sunt efficaciam, ad rerum tincturas extrahendas, quâuis hoc paucissimis notum sit. Huic succo iusta gratæque aciditate perfuso, addantur *fructuum fenelorum* ℥ vj. & macerentur in B. M. feruenti per biduum: aqua intereà temporis colorabitur, & tincturis virtutibusque fenelorum imprægnabitur. Dein fortiter exprimantur omnia per linteum: in qua expressione denuò in-

fundan-

fundantur, vt antea, eorundem fructuum ꝑ. vi. idque ter quaterue reiterando. Et ita liquor erit rubicundus ac miris dotibus insignitus, qui digeratur & depuretur in B. M. per 24. horas: dein per inclinationem separetur purum ab impuro, sicuti alibi iam satis declaratum est: materiam depurata, vitibusque succi sufficienter tincta & imprægnata, adde saccharum albiſſimum ad pondus medietatis: dein decoquantur omnia in syrupum, qui efficax est contra calculum, vt supra.

Circa huius syrupi senelorum descriptionem, hæc & aliam nostræ descriptionis formulam addere placet, iuxta quam si concinnatus fuerit, maiori virium potestate, quàm prior ille, donabitur, tum ad præseruandum, tum ad curandum calculum. Præparationis eius methodus talis est:

27. Syrupus Senelorum compos.

Quercetani.

℞ Dicitur aqua senelorum, tincturis & proprietatibus propriis fructus iam imprægnate, vt supra ꝑ. ij.

Succorum fructuum alk. kengi
& limonum ana ꝑ. b.

Sem. Foeniculi dulcis

Saxifragia

Raphani

Bardane ana ꝑ. j.

Milij solu ꝑ. ij.

Cinnamomi ꝑ. b.

Digerantur omnia in Bal. M. fermenti per biduum aut triduum, dein clarificentur, tandemque cum sacchari suff. q. decoquantur in syrupum. Dosis ab ꝑ. j. ad ꝑ. ij. tam ad præseruatio-

nem, quàm attritionem & expulsionem calculi plurimum valet.

28. 29. 30. Syrupi de succo plantagine, & sanicula.

Iuxta supradictam methodum parati, curant omnia vlcera interna, præcipueque in renibus & vesica.

31. 32. Syrupi de succo mercurialis, & rad. bryonia.

Iuxta eundem modum, vt supra, concinnati, digesti, & perfectè depurati, & decocti, cum debita quantitate mellis vel sacchari, purgant & mundificant matricem, malignis terriſque impuritatis scatentem, fluori que muliebri profunt.

33. Syrupus belleboratus minor
Quercetani.

℞. Fibrarum bellebori nigri selectissimi ꝑ. x.

Agarici rec. trochiscati ꝑ. ij.

Folicul. sene mundatorum ꝑ. ij.

Turbith

Hermoadylorum ana ꝑ. j.

Anisi

Foeniculi

Cort. citrij ana ꝑ. b.

Garyophyllorum

Macis

Cinnamomi ana ꝑ. ij.

Maceretur in suff. q. & æquis partibus oxymelitis simpl. vini maluatice & aquarum melissæ ac fumaricæ, vase vitreo optimè clauso, in B. M. moderatè calido per quatrimum: tandem aucto calore fiat leuis ebullitio & expressio: omnia denuò maccurentur ad idemmet Bal. Mar. tepidum per biduum ad maiorem coctionem & sæcum depurationem: huic depu-

Xx 3

rata

rata & clarificata materię adde syrupi de pomu redolentibus soluiui, & syrupi de succo ros. pallid. sacchari rosati & violati ana ℥ iij. vt fiat syrupus lentē omnia coagulando.

• Omnibus morbis à materia tartarea, crassa, ac renace, à phlegmate, adusta bile aut melancholia dependentibus, in capite, thorace, ventriculo, hepate, liene, vtero, ipsisque articulis, mirum in modum confert.

34. Syrupus helleboratus maior
Quercetani.

℥ Rad. Hellebori nigri, veri & electi ℥ j. ℞.

• Polypodij querc.

Sem. Carthami ana ℥ ij.

Visci querni

Visc. Cory. ana ℥ j.

Turbith gummosi

Agarii trochiscati

Asari ana ℥ vj.

Sem. Pannonia

Anisi

• Citrij

Cardui bened.

Acetosa ana ℥ ℞.

Diptamni cretensis

Flor. Tilia arboris

Calendula

Centaurij minoris

Hyperici ana p. ij.

Violarum

Buglosse

Nymphaeana p. j. ℞.

Macerentur in suff. q. oxymelitis feillitici, & aquę fumaricę, idque in vase vitreo optimē clauso, ad ignem Baln. Mar. per duos dies ad minimū, dein fortiter exprimantur & clarificantur. In ℔ ij. huius colaturę mace-

ra deinceps, & digere ad eundemmet ignem Baln. per 4. dies.

Rad. Hellebori nigri veri & electi ℥ j.

Folicul. sena ℥ iij.

• Macis

Garyophyllorum

Cinnamomi ana ℥ j.

Denuò fortiter exprimantur, & per vnum aut alterum diem in eodēmet Baln. Mar. quā optimē purificentur, vt artis est, semel aut bis in die ad minimum fæces, quas in fundo vitri subidere percipies, reiciendo, & quod purius est, denuò purificando, idque reiterando, donec materia nullas amplius fæces deponat ad fundum vasis. His peractis adde sacchari viol. q. ℞. & coquantur in syrupum, addendo sub finem coctionis, rhabarbari seorsim in succo ros. pallidarum macerati & expressi ℥ j. ℞. misce fiat syrupus mediocriter coctus: Dosis esto ℥ j. vel ℥ ij. Per se exhibeatur, vel cum aqua lilij conuall. semper addendo portioni guttulas aliquot spiritus vitrioli ex arte preparati. Atque si vnus est syruporum nostrorum purgantium antiepilepticorum, cuius omnibus æquē siue ij sint infantes aut femina. siue iuuenes aut senes, obæsi aut macri, siue cuiusuis temperamēti homines, tutus est vsus, eam dosin exhibendo, quę pro cuiusuis agrotantis debili aut robusta natura satis esse possit. Idemmet auxilium apoplexiis, paralyfi, & melancholia, aliisque id genus morbis, validas etiam, fixasque radices habentibus, summē conducit.

36. Syrupus cinnamomi ex propria aqua.

Cinnamomi crasso modo contusi ℥ iij. vel iij. iniiciantur in alembicum, su-

per-

peraffundendo aqua fontana q. suff. & maceretur in loco frigido per biduū vel triduum, dein destilletur. Huius aqua destillata accipe ℥ j.

Sacchari ℥ ℥.

Et coque in consistentiam syrupi, qui totum cinnamomi odorem & saporem refert.

Ad hunc modum fieri possunt syrupi ex qualibet aromatum specie, ex omnibus seminibus, herbis & floribus calefaciendi proprietate præditis, uti supra in capite de Aquis iam dictum est. Exempli gratia

36. Syrupus cum aqua anisi.

Recipe Anisi ℥ j. vel ij.

Contunde & pone in Al. superfunde ℥ viij. vel x. aquæ fontanæ; maceretur per viginti quatuor horas, antequam ad ignem admoueat: postea destilletur secundum artē: ubi aqua & oleum anisi simul destillabuntur: oleū aquæ innatans, cum infundibulo separandum est, cuius quantitas vncias duas vel tres non excedet: quod seruari seorsim debet. Aquā verò, licet post olei separationem nullius amplius utilitatis esse pleriq; existiment: ex ea tamen, anisi odorem & saporem adhuc integram retinente syrupus componitur in hunc modū:

Recip. aqua dicta lib. duas: sacchari lib. unam: & ad syrupum decoque. Ad quem modum componi potest etiā syrupus famculi, & omnium aliorum seminum, herbarum, & florum calidorū, veluti salvia, & rosmarini, quorum aqua propria, separatis prius oleis: sicuti dictum est, ad hoc institutum restamendæ sunt.

Aqua enim communis, cum qua femina calida, herba, floresque calidi exiccati macerantur, & tandem destillantur per alemb. aneum cum suo refrigerio, omnem illorum saporem, vim & virtutem attrahit: multoque evadit efficacior, quam sunt vulgares aquæ, destillatæ ex iidemmet rebus etiam virentibus.

Hinc colligere licet, cum propria cuiuslibet rei aqua, vel cum aquis cardiatis, aqua seri lactis, & aliis id genus, ex aloë, rhabarbaro, sena, atque aliis purgantibus fieri posse extracta, syrupos, & similes remediorum formulas, ad purgandum corpus: quorum dosis multò minor erit vulgaribus istis: neque tam gustu ingrata.

37. Syrupus simplex cinnamomi cum vino.

℥. Cinnamomi ex asso modo contusi iij. maceretur in vini maluatici ℥ ij. per triduum, idque in vase vitreo ad lentum ignis calorem; coletur, colaturæ adde sacchari ℥ j. ℥. lentè omnia coquantur, & fiat syrupus secundum artem. Si vinum maluaticum fortè desideretur, eius loco vinum album optimum substituendum erit. Hic syrupus ob saporis suavitate, ac utilitatem præstat cunctis aquis cinnamomi, quæ cordi sunt appropriatæ, multisque aliis affectibus congruæ.

38. Syrupus nucis moschata confers ventriculo.

39. Syrupus piperis quartanis prodest febribus.

Decoctio simplicium in vase clauso fieri debet, ne spiritus exhalent. Extracta cum iisdem aquis, ex omnis generis purgantibus, tam simplicibus quam compositis, parari possunt.

40. Syrupus garyophyllorum conducit ad liporhymiam cordū deliquia, & affectus lethargicos.

Ad tormina ventris & colicam passionem fiat Syrupus anisi simplex in hunc modum.

41. Syrupus anisi simplex cum vino.

℞. Anisi conuassati ℥ iiii. maceretur in vini albi generosi ℔ ij. per tres dies, coletur: colaturæ adde sacchari ℔ j. & coque in syrupum.

42. Syrupus feniculi.

Eadem via præparatus, gustu gratus est: ventos & flatus in corpore quoscunque discutit, ac visum insuper mirificè acuit.

Syr. ex seminibus. Sic concinnari poterunt syrupi ex aliis seminibus, veluti.

43. Syrupus ex semine pœonia: contra epilepsiam.

44. 45. Ex bacca lauri & iuniperi: contra flatus & calculum.

46. 47. Ex saxifragia & milij solis seminibus: contra calculum.

Eodem plane modo concinnabis.

48. Syrup. radicis angelicæ.

49. Zedoariæ.

50. Hyssopi.

51. Thymi, & storum calidorum: ad varios affectus

52. Syrupus storum rosmarini simplex cum vino.

℞. Florum rosmarini ℥ ij. vini & sacchari dictam quantitatem: & sequere in cæteris methodum modò præscriptam, & fiat syrupus.

53. Syr. ex vinis medicatis.

Parabuntur etiam syrupi & julepi cum vinis medicatis, multis ægritudinibus aptis: exempli causa.

℞. Vini absinthiaci ℥ ij. huic adde sacchari ℔ j. s. & fac syrupum vel julepum, decoquendo in B. M. vt de cæteris dictum est. Ea methodo cõfici poterunt diuersi generis syrupi, qui iisdem affectibus, quibus vina, vnde componuntur, accommodabuntur. Quinetiam cum vinis purgantibus, addita iusta sacchari quantitate, vt suprâ, concinnabuntur varij syrupi purgantes.

54. Syr. ex solo vino generoso Villanouani.

Arnoldus de villa noua, solebat julepi siue syr. quoddam genus conficere cum solo vino albo, coque omnium optimo & generosissimo, quod offerebat ad recreandos & roborandos spiritus: idem quoque congruum est imbecillo stomacho, cruditatibus, & flatibus, quibus malis senectus plerumque obnoxia esse solet. Si addas pauca aromata præstantius euadet.

Syrupi purgantes cum vinis & aquis.

Componuntur etiam syrupi purgantes cum vinis & aquis simul: quorum descriptiones in practica Ioannis Stockeri habentur. Quod syruperum genus haud improbo, imò felici cum successu iisdem sæpenumerò vti soleo. Vinum enim non tantum gustum amabilem iis conciliat & iucundum, sed efficaciam etiam illorum præstantiorem reddit ac præter corroborandi facultatem, qua excellit, idem quoque vehiculi muniis perfitius ad venas transferuntur, & ita ipsorum actiones atque operationes accelerantur.

55. Syr.

55. Syrupus ex aquis & vini simul.

℞ Aqua communis (vel cuiusvis alterius, pomorum redolentium, sumiterra, buglosa, cichorij, &c.)

Vini generosi albi ana ℥ ij.

Bulliant simul ad ignem lentissimum, quo melius despumari queant. Peracta despumatione perfecta, adde ℥ j. mellis optimi Narbonensis vel Hispanici granulati, & adhuc semel decoque omnia & despuma vsque ad perfectam depurationem, & medietatis consumptionem. Huic hydromeliti vinoso, ita præparato, & in phialam vitream capacem indito, adde

Folicul. sena mundatorum ℥ iij.

Turbith. gummosi

Hermoadylorum ana ℥ j. ℞.

Cort. ras. ligni guaiaci ℥ j.

Cinnamomi ℥ ℞.

Garyophyll.

Sem. Anisi ana ℥ ij.

Vas occlusum, nec ad summum repletum, quo materiæ commouendæ spatium locusque maneat, stet in hypocausto aut tepido quodam loco, & intra biduum vel triduum materia bullire incipiet, & sua sponte decoquetur. Cessante ebullitione, quod die sexto vel octavo post accidere solet, omnia traiciantur per manicam Hippocratis, & reseruentur. Detur ad ℥ ij. vel tres. Hoc syrupi genus, gustu haud inuicundum est: vtilitas quoque eius tanta existit, vt mira præstet in omnib. morbis chronicis, quorum causa in profundo validius inheret, quales sunt febres quartana, cachexia, paralyses, & lues venerea nondum inueterata.

Tom. II.

Sed huiusmodi medicaminum vsus, seruata semper prædicta dosi, ad decimum quintum, vel vigesimum vsque diem continuandus erit. Nam, vt & alibi diximus, eiusmodi morbi solent hac via, & continuo horum remediorum vsu, tandem subigi, & funditus extirpari.

56. Syrupi ex aromatibus & seminibus calidis.

Est & adhuc alia methodus, ex iisdem aromatibus & seminibus, calida qualitate exuperantibus, syrupos conficiendi, qui affectibus, à causa frigida enatis, & vbi illicò, siue morbi alicuius, siue ætatis vt in senectute, ratione anguentium & collapsorū spirituum corroboracione & instauratione opus est, conducunt. Exempli gratia hæc vnam atque alteram tantum eorum, tam simplicium quàm compositorum, parandorum formulam præscribemus non minus facilem quàm vtilem.

Syrupus simplex cinnamomi, alio modo paratus cum aqua vitæ.

℞ Cinnamomi (aut alterius aromatis cuiusdam prout tibi visum fuerit) ℥ ij. vel tres, vel plus minus pro quantitatè conficiendæ ratione: crasso modo contusum, indatur in matracium capax aut in simile aliquod vitrum aptum, superaffundendo spiritum vini fortissimum, vt materia tres vel quatuor digitos supereminet: vase optimè clauso, macerentur omnia per triduum aut quarriduum in loco frigido, ne spiritus vini exhalet: & intereà temporis aqua dotes atque virtutes cinnamomi extrahet, iisque

Y y

tinge-

tingetur & imprægnabitur: tunc id, quod tinctum & claresfactum fuerit, effunde: & vncias octo liquoris adde tres vel quatuor vncias sacchari candi pulverizati. dein subiecto igne, saccharum in liquore illo dissoluatur: & accensa charta ignis transferatur & admoveatur spiritui vini siue aqua vita, quæ si fuerit bona, & ab omni phlegmate separata, sicut optima eius conditio postulat, in momento flammâ concipiet: omnia interim continuò agitentur longiori spatula, donec aqua vitæ exustione illa tota consumpta fuerit, & syrupus in fundo remaneat. Huius utique gustus gratissimus est: viresque ac proprietates eius ad eò sunt efficaces & præstantes, vt vel optimas cinnamomi aquas, multis post se stadiis relinquat. Si eius vires fortiores reddere velis: aqua vitæ paulò ante, quam tota exuratur, suffocanda erit patina argentea: vel euaporatio fieri poterit orbe aut quadra argentea, & intercluso aère, aqua vitæ in momento suffocabitur: & ita multò fortior erit syrupus, saporemque cinnamomi redolebit.

Sufficit pro dosi semi cochleare in omni cordis deliquio, lipothymia, imbecillitatibus, cruditatibus & flatibus ventriculi, quos huiusmodi remedium illico restituit. Hoc medicamentum singulare quoque est ad accelerandum partum in gravidis mulieribus: Si ex simplicei hoc syrupo, compositum, & ad certum morbum vt ad epilepsiam expugnandam, aptum, reddere velis, cum dicto cinnamomo simul maceranda, adde semen pœonia, flores tiliæ arboris ex-

siccatos, & similia, procedendo in cæteris vt supra. Dentur de hoc syrupo duo cochlearia infanti vel adultiori in insultu epileptico, & mira præstabuntur. Ad apoplexiam & paralysem macerentur cum cinnamomo, garyophylla, flores rosmarini, saluæ, & calendulæ exsiccati, & procedatur, vt supra. Ita consequenter varij syrupi, ad varij generis affectus componi poterunt.

57. Syrupus Antepilepticus ex
Tetr.

℞. Rad. Pœonia
Visci querni an. ʒss.
Cinnamomi optimi ʒvj.
Flor. Calendula
Lilij conuall.
Tilia arboris
Lauendula ana p.ʒ.
Ros. rubr. p.ʒj.

Sicca autem & arida, non recentia, omnia ista sumantur: radix pœonia in frustula secetur: at reliqua vt se habent, citra conuassationem, in matracium vt vocant, iuxta capacitatis iniiciantur: quibus abundè saturis, aqua vita, saluæ, & iuniperi (si haberi potest, vt in Germania) superfundantur. Quæ si desiderentur, sumatur aqua vitæ ex optimo vino prolecta, quæ quatuor digitos materiæ superemineat. Vas verò optimè clausum, ne quid expiret, in Bal. M. collocetur, aut radiis solaribus ad tres quatuorue dies exponatur, vbi aqua per leuem inclinationem à fœcibus erit separanda, ad cuius vncias decem sacchari candi in puluerem red-

redacti ℥iij. vel ℥iij. adicienda erunt, omniaque argenteo cochleari agitata, vt soluantur saccharum in patina argentea, deinde ignis, ex incensa charta, aquæ vitæ imponendus, vt ardeat, versando seu commouendo semper materiam cochleari argenteo, tam diuque exuret aqua, dum syrupus satis coctus, aut plus minusue fortis videatur. Tum enim, cum tempus erit, extinguendum erit aquæ vitæ incendium, quadræ aut orbæ stanneo vel argenteo suffocatum. Atque hic syrupus in modum Hermetico-rum paratus, antepilepticus prestantissimus futurus est, cuius, siue in precautionem, siue curationem morbi semicochlearis mensura exhibitæ satis futura est. Ad idem prodest maceratio florum calendule, lauendule, lilij conuall. in hydromelite maluatico nostro per mensem facta, cuius macerationis exhibentur ℥j. vel ℥ij. pro dosi mane.

§ 8. Syrupus alexipharmacus frigidus ex Alexic.

℞. Rad. Gramin.

Oxalid.

Tormentill. an. ℥j.

Glycyrrhiz.

Vuar. pass. an. ℥j. ℞.

Herb. Cichor.

Oxalid.

Agrest.

Scabiosf.

Capillarium an. m. j.

Sem. Citri

Lactuc.

Oxalid.

Berber. an. ℥iij.

℞. Genist.

Borrag.

Buglossf.

Violar.

Rosar. rub.

Nymphaea an. p. j. ℞.

℞. decoctio in aqua communi.

Colaturæ clarificatæ lib. i. adice, succorum limonum, malorum puniceorum acidorum, iustam aciditatem affecturum, an. vncias tres, succi malorum cydonior. ac pomorum vinaceorum, an. vncias duas, sacchar. fin. libram vnam. De-coquantur omnia igne læto. s. a. probè purificando, in syrupi mediocri consistentiam: quem aromatizare poteris tantillo santali-citrini, vel cinnamomi.

§ 9. Syrupus de ruta capraria.

℞. Succu rutæ caprariæ depurati, ℥vj.

Scordij similiter accuratè purificati, ℥ij.

Limonum, ℥iij.

℞. Flor. Violar.

Buglossf.

Calendula

Genista

Roris marini

Epithymi, an. p. j.

Croci, ℥j.

Santali

Cinnamomi, an. ℥vj.

Cuncta hæc macerentur in balneo, spatium duorum dierum, Postea colaturæ expressæ adice sacchari rosati, violati, q. s. fiatque syrupus mediocriter coctus: Dosis sit singulis matutinis ad vncias duas, assumaturque vel perse, vel cum aquis, cardui benedicti, aut v. mariæ.

Yy 2 60. St.

60. Syrupus Magistralis contra
pestem.

℞ Rad. Tormentill.

Oxylapath.

Scorzonerana ℥vj.

Polypod.

Cort. Fraxin. ana ℥j.

Herb. Endiuia

Scabiosa

Agrimonia, an. m. j.

Sem. Oxalidis

Portulacæ

Citricum corticibus, an. ℥iij.

Flor. Genestæ

Calendule

Centauræ minoris, an. p. j.

Cichorij

Violarum

Nenupharis, an. p. ij.

Omnia hæc secundum artem decoquantur, colentur, & clarificantur. libram vnam & dimidiam colaturæ adijce succi limonum ℥iij. & succi oxalidis depurati ℥ij. In hisce liquoribus probe commixtis macerentur, & postea secundum artem decoquantur.

Fol. Senæ ℥iij.

Rhabarbari, ℥j.

Agarici trochiscati ℥vj.

Cinnamomi

Santalii citrini

Feniculi dulcis, an. ℥j.

Deinde omnia exprimantur aut colentur. Colaturæ tantum sacchari electi quantum sufficit, apponatur: & syrupus inde mediocriter decoctus conficiatur. Cuius dosis erit ad ℥ij. vel per se separatim, aut cum aliquis cordialibus permixti. *Hic porro*

syrupus mirificè à pestilentia, nec non à quibusvis generibus corruptionum corpora inuadentium & labefactantium præseruat. Sin autem huiusmodi syrupus in Vere, quo omnia terræ germina efflorescunt, dispensetur: illi tantūdem florum persicor. quantum succi limonum adijciatur. Sic enim virtutis magis purgatricis, & contra quaslibet infectiones potentiores efficietur.

Si pariter Hydromeliti vinoso & alteratiuo, quod alibi descripsimus. Polypodium, sena & alia purgantia in sufficienti quantitate superaddantur: exinde remedia præstantissima, facillimaque ad purgandum, que tum à malo vindicabunt contagioso, tum nullam gustui inferent molestiam, componentur.

Eisdem in vsu tempore vindemiarum, diuersa vinorum purgantium, Hydromelitis prædicti vice, parari poterunt.

61. Syrupi è gemmis.

Ad huius tractatuli de syrupis nostris reformatis, conclusionem, obliuione nullo modo præterire possum syrupos de corallis & gemmis, quorum inuentionem mihi iure vendico, egoque primus experius sum illorum insignes & admirandos effectus, quos nunc publicæ utilitatis ac emolumentis causa, hæc describere placet: quò & alij, si quid habeant rari & præclari meo exemplo incitati, id in medium adducant, semperq; publicum bonum priuatis commodis præferant.

62. Syrupus de corallis Quercet.

Oportet perfectæ suæ maturitatis tempore exprimere, filtrare, & depurare perquam accuratissimè suo-

CLXXX

cum herberis aut limonum: nam acetosi si eiusmodi, & acidi succi, quò perfectius fuerint depurati, & à crassa sua terrea substantia, qua scatent, exquisitius segregati, eò aptiores erunt & efficaciores ad dissoluendum corallium crasso modo pulverizatum: ex cuius genere ad hunc syrupum cōficiendum seligas, omnium rubicūdisimum & elegantissimum: Hoc iniiciatur in matracium vitreum & idoneum, affundatur aliquis prædictorum succorum optimè depuratorum, vt materia quatuor digitos aut paulò plus supernaret: collum subere vel cera Hispanica occludatur: & in balneum vaporosum feruidum collocetur, hoc est, matracium aquã non attingat, sed vapores ex aqua bulliente ascendentes circumquaque illud feriant, vbi necesse est, vt vas aquã continens ex omnibus partibus probè muniatur atque claudatur, ne vapores exhalent: (minimus autem chymistarum nouit, quid sit balneum vaporosum: quod hîc seorsum in gratiam eorum, qui in hoc negotio tyrones sunt, explicare volui.) Huius balnei calore, qui dies noctesque per triduum integrum cōtinuabitur, totum corallium in illo liquore ferè dissolutum apparebit, idque colore subrubro & sapore dulci: Effunde per inelinationem quicquid dissolutum fuerit, fæcibus, si ita videbitur nouum succum depuratũ rursus affundendo, & in cæteris procedatur, vt supra.

Ad ℞j. dicti succi, corallina essentia optimè imprægnati, sufficiet

sacchari candi vncias sex adiacere & ad syrupi consistentiam decoquere, in ipso quidem Baln. vaporoso, non tamen clauso, sed aperto: & vasis loco accipere oportet alembicum aut simile vas, cuius collum & orificium sit satis amplum.

Artificio & dextetitate singulari opus est, ad eiusmodi syropos ritè cōficiendos, ne corall. essentia à succis illis separetur, qua in re vigilantia & experientia summa requiritur: nec mirum videri debet, si quis prima vice forsan à scopo aberrauerit. Ob quam causam velim, vt quilibet hîc præmonitus sciat, me quidem pro viribus fusè & perspicuè satis in scriptis meis proposuisse omnis generis operandi methodos & vias, sed iis tamen omnibus ocularem demonstrationem longè præstare.

Hic syrupus præditus est miris proprietatibus ad instauracionem facultatum naturalium, & omnium affectuum ab hepatis vitio & imbecillitate scaturientium: Confert præterea omnibus fluxionibus hepaticis, dysentericis & lientericis. Hoc ipso, tanquam præcipuo (post Deum) auxilio, illustrissima Domina & Ducissa de Seulli, à fluxu hepatico inueterato, quiq; incurabilis iudicabatur, intra paucos dies planè liberata fuit. Eosdem remedij huius effectus iam ante expertus fueram in quadam nobilissima virgine Domini Garrot in supremo senatu Paris. Consiliarii filia, eidem fluxui hepatico subiecta, quæ à medico suo relicta, vitam tenui adhuc filo pendentem traherat cùm ipsam curandam susciperem: Eodem modo plures alij à nobis curati sunt, inter quos est

Regina nostra ephippiarius nomine Philipp. le guagneur, qui vltra octo menses dysenteria laborauerat, nec vllis aliis remedijs leuari poterat, is tamen hoc ipso prasidio, necnon quibusdam alijs conuenientibus adhibitis, intra trium septimanarum spatium, integram recuperauit sanitatem.

Loco succorum dissoluentium, berberorum & limoniorum, vti quis poterit liquoribus acidis destillatis iuniperi aut guaiaci, efficacissima pretiosorum lapidum dissoluentium potestate insignitis. Chymici non vererentur illorum loco, vti aceto suo montano, exquisitissimè & deterrimè depurato.

62. Syrup. perlarum.

Ad eundem modum paratur syrupus perlarum, qui praestantissimum est remedium in omni cordis deliquio: con-
ducit praeterea proprietate sua specifica pibificis & emaciatu.

63. Syrupi aliarum gemmarum.

Quemadmodum etiam syrupi de hyacintho, smaragdo, & saphyro in genere conferunt ad instaurandos spiritus naturales, vitales & animales: in specie verò primus opportunus est contracturis & conuulsioni, secundus prodest epilepsis: tertius verò opitulatur omnium generis affectionibus melancholicis & atrabilariis.

64. Huius subiungere fas est, Tincturas è Vegetabilibus nonnullis prolectas & cum Saccharo pro vsu in julepos redactas.

Aque igitur pomorum vinearum, oxalidis, buglofi, scabiosae, aut cordiales si-
miles solae, vel mixtae (vel etiam cum a-
qua fontana limpida ac pura) guttu-
aliquot alicuius ex dictis acetis montanis
(Spir. vitriol. aut sulphur.) ad similitudi-
nem oxycratis communis acescant: cui post-
modum duos vel tres pugillos (qui qui-
dem pro vna libra liquoris sufficient) ro-
sorum adijcies rub. prouincialium, ex-
siccatarum. Initio omnia in vase vi-
treo amplo seu alembico, ad accura-
torem rosarum macerationem, pro-
be bacillo circumagito, relinq; post-
modum duobus diebus quiescere. Quo quidem temporis spatio, aqua
tuam instar rubini conspicias tin-
ctam, omnibusque pariter virtuali-
bus rosae qualitatibus, hoc est, colo-
re, odore, & sapore, reperies imprae-
gnatam. Ac quod plus est, licet ro-
sas prorsus flaccidas, ac tribus annis
continuis ex cista aliqua, omni pla-
nè externo vigore destitutas assump-
seris: eas tamen vigorem similem il-
li quem possidebant, cum adhuc cau-
li adfixae haerent, aut certè parum
differentem, recuperare videbis.

Atque exigui huius experimenti tamque facilis, vt ne puerorum qui-
dem, ac muliercularum captum transcendat, ductu: verus Philosophus Lynceis suis oculis elatium reperiet, vel abstrusissimorum naturae
mysteriorum recludendorum, ac in apertam lucem proferendorum. Di-
ctae, inquam experientiae adminiculo, requisitam ad vitalem rerum a-
natomiam ritè administrandam, obtinebit

tinebit nouaculam. Simulque perspiciet, quisnam sit, & qualis ignis ille naturæ reconditus, à Philosophis tot tantisque laudibus exaltatus, ac in nostris scriptis, variis in locis indigatus.

*Quomodo
ex omnibus
tinctura
extrahenda.*

Dicta verò, extrahendæ ex rosis tincturæ, in omniflorum genere vsum habet ratio.

Nec verò in floribus modò: sed etiam radicum, fructuum, seminum, ac denique in omni vegetabilium genere locum suum nanciscitur, vt ex ipsis non modò purgantes; sed etiam quasçunque alias cæteris præstantiores virtutes ac proprietates eliciat.

Ne verò à proposito nostro euagari longius, ac inchoatæ rosarum tincturæ imperfectam relinquere tractationem videamur; quæ superesse videntur, in rudiorum gratiam, paulò fusiùs, plenius, ac copiosius persequamur. Afferere tamen verè possumus, ex paucis illis, quæ iam proposuimus probè intellectis, à mediocri ingenio, præstantissima naturæ, ac ad vsum medicinæ in primis accommodata elici posse mysteria.

Ubi igitur aquam tuam instar rubini conspexeris tinctam, per inclinationem, eam in aliud vasculum transfundes. Sique intendere paulò virtutem eius astringentem desideres: dictas rosas linteis exprimes. Expressioni huic, odore, sapore, & colore, nil nisi rosas referenti, adicies postmodum saccharum com-

mune, aut rosatum, indeque efficitur *Iulepum rosatum*, tantæ præstantiæ, cum quo communis ille officinarum nulla ratione comparari possit.

Ille *Iulepus non mediocri & leuis erit* *Iulepus à momenti ad ardores bilis compescendos, tinctura rosarum cõpofitus quid præstet.* ad robur jecoris, & aliorum nutritionis viscerum instaurandum, nec non ad omnem corruptionem & putrefactionem abigendam. Illius vncia pro dosi sufficiet, imò verò aliquid minus, modo serò, & maturinis horis eodem vtaris. Hoc remedium non solum valet ad contagionis præseruationem procurandam, sed etiam ad omnes febres ardentis mitigandas: in quibus opus est, vt tota sanguinis massa refrigeretur, & frenum bili iniiciatur. Non parum etiam conducit ad sistendas dysenterias, maximeq; pestilentes & contagiosas. De quibus infra sermonem instituemus.

Sin autem ex eadem tinctura, *Syrupus à Rosis siccis, haud vulgaritate compositione* rosarum siccarum comparare volueris, à vulgari plurimum differentem, qui omnibus rosæ qualitibus virtualibus imprægnetur, quique præter gratissimum colorem, odorem, atque saporem non parum astringat, nihilque aliud nisi rosam redoleat: eo, quem nunc descripturus sum, modo procede.

Facias igitur, si placet, exhalarè quartam, vel tertiam, imò dimidiam partem, liquoris prædicta tinctura imprægnati, ad Balneum Mariæ. Ob liquoris namque liquidi separationem, quod super-

pererit materiae, multo magis sine comparatione erit rubicundum, magisque tinctum, & facundatum virtutibus acidis & astringentibus, tum fermenti, tum rosae ipsius: quae certè virtutes nullatenus hoc mediocri calore adhibito separari poterunt.

Ut inde igitur *syrupum* conficias, qui diuturno tempore conseruetur, omnibus antedictis qualitatibus in potentia praeditus: qui colore, odore & sapore probatissimis gaudeat, quique demum tum visui iucundus, tum odorati & gustui sit gratissimus, mirisque interim in curatione plurimorum morborum praestet effectus, in quibus virtutes rosarum sint necessariae: hac, quae sequitur, via procedatur.

Recipe saccharum rosatum, quod in pauca quadam aquae rosatae quantitate dissoluendum curabis, & ita decoquendum egregiè, vt formam sacchari rosati repraesentet. Sic ergo perfectè decoctum, extra igne paulatim rursus decoques, tincturam, quo supra modo, praeparatam subinde deijciendo, massamque totam frigidiorē agitando. Ea tamen cautione adhibita: vt tantundem praeditae tincturae adiciatur, donec totum in formam & consistentiam boni syrupi redactum conspiciatur.

Ratio componendorū
variorū, &
tinctura
florum, sy-
roporum.

Ea planè ratione syropos ex omni genere florum praeparabis, in quibus illorum color, odor & sapor retinebitur.

Quae cum maximam habeant utilitatem cum voluptate conjunctam: de ijs quaedam, licet non ita clarè &

perspicuè, in nostra Pharmacopoea restituta declaravimus. Ut autem syropos simplices conficias, aquas illorum proprias vsurpabis. Exempli gratia, si syrupus rosatus tibi curae sit: aquam illius acidam reddes, & flores rubicundos in ea macerabis, non secus ac in syrupis violarum, aqua illorum acidam reddi debet, & flores violarum sicci in ea macerari, & similiter in aliis.

Tincturae porro istae, Iulepi vel syrupi, qui methodo, de qua supra, è floribus rosarum, violarum, aut cichorii praeparantur: siue illi flores soli sint, aut aliis simplicibus immixti, modo cum liquoribus sulphuris, aut spiritus vitrioli, acidi reddantur: *Iulepi accommodati biliosis.* plurimum iuuant biliosos, & eos omnes quibus sanguis astuans, & nimis incallescens non parum facit negotij.

Tincturae, Iulepi, & syrupi è floribus buglossi, borraginis, nenupharis, & genistae compositi, nec non cum suis aquis extracti, cumque praeditis liquoribus acidi redditi: *Melancholicis & melancholicis acicis.* non parum commodantur.

Pro illis verdè qui nimium pituita & *Pituitosa.* rheumatibus abundant, vt pote quorum cerebrum & stomachus sunt frigidiora, vel aetas ad senium vergit: eadem tincturae, Iulepi & syrupi praeparari poterunt, cum floribus siccis, & accuratè selectis betonicae, rorismarini, salviae, atque calendulae. Quibus etiam adlicere licebit aliquot radices leuiter conquassatas, scorzonerae, & scordij cum cortice citrino sicco copulati.
℞ Aquar.

Remedia
eiusdem ge-
neris pro
Magnati-
bus.

Iuleb. s. Tinctura refrigerans.

℞. Aquar. fragorum, cerasorum, oportuno tempore destillatorum, ana. lib. j. aqua destillata ex succo pomorum redolentium, lib. ij. His adijce quantum ad saporis gratiam conciliandam opus videbitur, depurati succi citri, malorum puniceorum acidorum maturorum, cum tantillo aceti rosati optimi. Postmodum cunctis hisce alembico impositis adijcies, conserv. rosar. rub. optimarum, siue provincialium, conserva florum violarum singulorum vncias duas. Digerantur omnia in loco frigido, spatio trium, aut quatuor dierum, donec aquas rubedine purpurea, non minus gustui suavi, quam oculis accepta tingi conspexeris. Huiusce remedij usus non tantum mirabiles in refrigerando, ac ardores bilis retundendo: verum etiam in corruptione seu putredine humorum tam precauenda, quam corrigenda pariet effectus.

Notatu digna observatio.

In superioribus ad aquas fragorum, cerasorum, pomorumque redolentium, suavi quadam ac probata gustui aciditate tingendas: succi citri, malorum puniceorum, ac aceti rosati (vt trium aciditatum vitriolacearum, ex toto vegetabilium genere præcipuarum, ac non tantum bilis ardori ac efferuescentiæ domandæ: verum etiam corruptionibus ac putredinibus variis inhibendis accommodatissimarum) vsum consultò proposuimus, ac pro merito commendauimus. Tum ne exemplo multorum, remedia etiam præstan-

tissima, eo ipso quod sint communia, præposterè reijcere videremur: tum vt scrupulo indulgeremus eorum, qui aciditatem vitriolaceorum mineralium, ac acetorum montanorum (vt à Theodoro Zvingero vocantur) vsum planè auersantur. Quales sunt liquores acidi extracti, vel ex sale marino fixo, omnium reliquorum salium quasi patre & origine prima: vel ex vitriolo, de natura mercuriali & volatili: vel ex sulphure, mediam quandam naturam inter fixum & volatile nacti, quorum tamè virtus priorum longe superat de quo alibi.

Cur vsus citri, malorum puniceorum, ac aceti rosati ab Auctore laudatus.

C A P. XVIII.

DE PURGANTIBVS.

HActenus ordine descriptiones & compositiones aquarum, decoctionum, vinorum, oxymelitum, hydromelitum, & syruporum proposuimus, quibus si purgantia quædam interdum obiter admiscuerimus, in eo methodum aliorum secuti videbimur, qui decoctis & syrupis, seorsim alterationi & præparationi destinatis, sæpenuerò etiam ea adiungunt, quæ propriè vacuationi, quæ post humorum demum præparationem instituenta est, inseruiunt: sicut docet Gal. comment. 1. 4. aphoris. lib. 1.

Hæc igitur vacuatio fit medica-
mentis purgantibus, quæ iuxta eundem Gal. duplicis sunt naturæ: alia in genere dicta purgantia, quæ promiscuè tantum ac sine delectu hominis

Purgantia duplicia. Lib. 5. c. 20. simpl.

excrementa edunt: alia verò proprie sic dicta & κατ' ἐξοχὴν à certa quadam facultate siue proprietate, aut à totius substantiæ, vt volunt, similitudine, vim & efficaciam habent trahendi & vacuandi humores, quorum alia ducunt pituitosos, alia biliosos, alia verò melancholicos & adustos succos, vel per vomitum, vel per secessum, idque vel blandè, aut vehementer, aut mediocriter.

Vnde enarrata medicamenta in tres classes diuisuntur.

1. In benigna seu moderata: vt sunt

Cassia

Manna

Succus prunorum dulcium

Syrupus violarum

Serum lactis & similia.

Quæ remedia sunt alimentosa, hoc est, quæ facillè in alimentum commutantur: ab his tanquam leuioribus Galenus, & alij eius imitatores, omnem morborum curationem inchoandam statuunt.

2. In mediocria, qualia sunt:

Rhabarbarum

Agaricus

Sena

Aloë

Turbitib

Hermoadactylus

Polypodium

Myrobalani.

3. In violenta: vt sunt

Colocynthis

Scammonium

Elaterium

Peplium

Helleborus

Thymalea

Chamalea

Thapsia

Cataputia, & alia rithymali species.

Ex cunctis enarratis simplicibus, diuersis corporis humani humoribus purgandis, idoneis, parantur medicamenta composita, quæ purgant vel bilem vel pituitam, vel melancholicam, vel crassos, ac viscosos, & aqueos, siue serosos humores; modò vnum, modò binos seorsim, modò omnes simul: quam causam talia remedia nuncupantur cholagoga, phlegmagoga, & hydragoga.

Differunt & eadem remedia ratione consistentiæ: vbi alia mediocritatem inter molle & durum obtinent, & dicuntur *electuaria liquida*: alia sunt solidæ consistentiæ, & siccæ: ex quibus rursus triplicia efformantur genera, *electuaria* videlicet solida, *pulueres*, & *pilule*, ita à figura sua rotunda, quasi *parua pila* dictæ: quas Græci à sumendi modo *καταπότιον* appellant.

Hæ sunt præcipuæ omnium illorum purgantium compositorum formæ, de quibus impofterum sermo nobis futurus est: vt potè de materia, quæ in pharmacia imprimis necessaria est, ac reformatione summè opus habet: vbi quidem largam illam & communem viam, quantum fieri potest,

est, sequemur: quod si verò in aliam fortè flexerimus, qua & citius, & directius, & facilius, & maiori cum emolumento, instituti nostri finem adepti fuerimus id publici solummodo boni prouehendi causa (hic enim est finis noster, hic scopus, hæc intentio sola) fieri, constantè asseueramus.

Vt igitur ordinem nostrum sequamur: inter purgantia primum assignabimus locum electuariis mollibus & liquidis, eaque hæc, quæ maximè in vsu esse solent, describemus, quorum alia humoribus acris & biliosis, alia melancholicis vacuandis magis conueniunt.

Remedia lenientia, bilemque purgantia.

Lenitua
Cholagoga

- { Cassia extracta simplex & composita.
- { Diaprunum lenitiuum seu diadamasenum Nicolai.
- { Antidotus catholica Nicol. præpositi.
- { Electuarium diasebestè Montagnana.
- { Electuarium lenitiuum cum manna Nicol. Alexand.

Hæc sunt purgantia illa eccoproptica, vt vocant, ad primam corporis regionem purgandam apta: ab omnibus authoribus inter maximè benigna recensentur, vt quæ humores humectando & leniendo clementer educant: præscribuntur etiam in febribus calidioribus, biliosis & ardentibus, quas comitari solet sitis intolerabilis, vbi humectatio vberior, minor autem rariorque calefactio sequitur.

Vera
cholagoga.

- { Diaprunum solutiuum Nicolai.
- { Electuarium de succorof. Nicolai.
- { Electuarium ros. Mesua, & Montagnana.
- { Elect. de psyll. Mes.
- { Monternana.

1. Diaprunum solutiuum, quod paratur ex solo lenitiuo addendo scammonium preparatum, hoc est in trochiscos cum succo citoniorum, cortice myrobalanorum citrinorum & mastiche redactum, singulare est remedium ad omnes affectus ex bilibus productos. Quidam tamen in febribus tertianis eius vltimè reformidant, propter scammonij nimiam & excedentem calefactionem. Sed docemus infra scammonij præparationem talem, qua ipsius calor immoderatus temperabitur: necnò descriptionem quandam diapruni solutiui, quod sic præparatum, erit summo vsui, & in omnibus febribus biliosis & ardentibus commodè & innoxie exhiberi poterit.

2. Electuarium è succo rosarum Nicolai ad omnes affectus à bile flaua aut biliosis ichoribus redundatibus subortos conducit; idcirco tertianæ, simplicis & duplicis; febribus quoque aliis ardentibus, malisque à bile caloreque subortis confert. Est etiam magis refrigerans & exsiccans, quàm diaprunum laxatiuum, vnde maior quoque inest ei laxiorum viscerum adstrictio & roboratio, sicq; ad omnes morbos à calida fluxione excitatos magis confert, vt in podagra, chira-

gra, & doloribus articulorum à biliosis & serosis ichoribus subortis: simul enim & semel vitiosos illos succos detrahit, fluxionem deprimi, & adstringendo membra roborat.

*Elect. ros.
Mesu.*

3. *Electuarium rosarum Mesua*, iisdemmet affectibus, quibus Nicolai, confert: illud tamen facilius & cum minori molestia purgat, minusque corpus conturbat, quàm hoc.

*Et de psyll.
Mes.*

4. *Electuarium de psyllio Mes.* bilem tum flavam, tum vitellinam euacuat: febribus igitur omnibus ab ytraque bile suscitatis, tum ardentibus, tum diuturnis, & curatu difficilibus, quæque tandem ægros ad hydropem perducere solent, summoperè conferre creditur: morbo quinetiam regio & iecori supramodum calefacto, vt & vertigini & doloribus capitis à biliosis euaporationibus procreatis summoperè confert.

*Elect. de
psyllio Mö-
sagn.*

Electuarium de psyllio Montagnagna vires in curandis biliosis affectibus, electuarij de psyllio Mesuæ æmulatur: sed satis potens est medicamentum ad humores permixtos & varios euacuandos, præsertim pituitam crassam cum bile permixtam: idcirco tertianis nehis & morbis huiusmodi, qui ex humoribus mixtis fiunt, prodest.

Humores crassos, viscidos & pituitosos purgantia, sunt:

Phlegmago	}	<i>Diaphenicum Mesua</i>
		<i>Diacarthamum Arnold. de villanova.</i>
		<i>Diaturb. maius Petri de Tusignano.</i>

Benedicta laxatiua Nicolai
Electuarium indum maius Mes.
Hiera pura Gal. cum agarico.
Hiera Pajo.

1. *Diaphenicum viscidam crassamque pituitam, eamque à remotioribus etiam partibus trahit.* Febribus compositis & diuturnis, in quibus multi crassi ac viscidi humores permixti sunt auxiliatur: doloribus ventriculi à cruditatibus subortis, itemque colicis cruciatibus, & aliis affectibus ex crudo humore generatis, mirificè confert.

2. *Diacarthamum Arnaldi* iisdemmet affectibus ex viscida & crassa causa procreatis prodesse iudicatur, vt quotidianis febribus, paralyti, &c.

3. *Diaturb. maius Petri de Tusignano*, cuius descriptio reperitur in dispensatorio Valerij Cordi, crassos aut pituitosos humores attenuat, digerit, simulque deturbat & euacuat.

4. *Benedicta laxatiua Nicolai* humores pituitosos seu in articulos decumbentes, seu in renibus & vesica contentos, mirificè & per os sumpta, & per clysteres iniecta, elicit & euacuat.

5. *Electuarium Indum maius* excrementa cruda, pituitosa, putrida & corrupta à ventriculo, hepate, aliisque partibus nutritioni fumulanti- bus educit: idcirco lue venerea laborantibus prodest, vt & cachexiis, inflammationibusque ventriculi & colicis doloribus: nam vt pituitosa & cruda excrementa purgat, simul etiam status dissoluit & discutit.

6. *Hiera*

*Hiera pē-
era Gal.*

6. *Hierapicra Gal. cum agarico*, ventriculum corroborat eumq; à mucilaginosiſ impuritatibus ipſius tunicis adhærentibus liberat & repurgat, & flatuſ ipſos diſcutit.

*Hiera Pa-
chit.*

7. Scriboniuſ Larguſ *de hiera Pachit*, miranda prædicat; hancque compositionem propter eiſ vires & efficaciam ad infinitos & deploratos morbos curandos ſummis laudibus in cælum effert. Ad omnes enim ſpasmus neruorumque tenſiones, ad ſpinæ lûborumque dolores, ad vertiginem epilepſiam, paralyſim ad diuturnos capitũs dolores, incubum, & ſubitas omnes præfocationes mirificè conuenit.

Melancholicum denique ſuccum trahentia ſunt.

*Confectio maior & minor
Hamec. Meſu.*

Melana- *Diaſena Nicolai*
goga *Triphara perſica Alexan-
dri.*

*Confect.
Hamec.*

1. *Confectio Hamec* eſt febribus autumnalibus curandis, quartanis præfertim atque omnibus aliis morbis, ex tartareis craſſis, falſis, retorridis & melancholicis humoribus ſubortis optimum remedium: elephantiaſi, cancro, impetigini, ſcabiei, in ſumma omni ſcœditati cutis à falſis & adultis humoribus procreata, mirificè ſuccurrit.

Diaſena.

2. *Diaſena*, melancholia, mania, quartana vexatiſ: lienofiſ etiam & melancholicis omnibus affectibus auxiliatur.

*Triphara
perſica.*

3. *Triphara perſica* confert febribus ardentibus, hepatis & ventriculi

inflammationibus, ictericis & omnibus affectibus ex atrabile factis medetur: ſitim quoque mitigat, morboſque adultos fieri prohibet.

Hæc ſunt præcipua illa *electuaria purgantia* in forma opiata, vel mediæ inter durum & molle conſiſtentia, quæ in communi ferè uſu ſunt, & quibus Officinæ ad uſum neceſſarium inſtructæ eſſe debent. Inter quæ, nonnulla in formam ſolidam & in tabellas rediguntur, vt commode ſumi poſſint, & guſtui gratiores fiant. *Diaphœnicum* hoc modo in formam ſolidam redigitur, quemadmodum & *electuarium è ſucco roſarum, diacarthamum diaturbith, & ſpecies illorum*, mellis loco cum ſufficienti quantitate ſacchari priuſ diſſoluti, miſcentur, & in electuaria ſolida iuxta artem coquantur.

Deſcriptiones & formulas horum remedium de industria huiſ prætereo: ſiquidem eas videre licet in ipſis authoribus quos citauimus, necnon in omnibus pharmacopœorum antidotariis ac diſpenſatoriis, tam veterum, quàm recentium: ſuperuacaneum enim foret, toties eandem repetere cantilenam, crambemque toties coctam reponere.

Multò verò minus in iſdem enarratiſ compositionibus, vel vnicam immutare literam conabor, ne fortè audacia & temeritatiſ arguendus videar, quaſi ille ſim ego, qui tam præſtantiffimorum virorum, noſtrorum maiorum ac patrum, placitiſ & ſcriptiſ doctiſſimiſ, communi antiquitatiſ conſenſu receptiſ & approba-

Zz 3 tis, vt

ris, vt bonis & vtilibus, longaque experientia hætenus stabilitis, meæ conscientia tenuitatis ausim refragari & contradicere. Nos nihilominus vt humiles pumiliones Gigantum humeris insidentes, & eorundem ope, ad altio rem locum euecti, longè exactiùs rem eminus perspicimus, quàm veteres ipsi; cum præsertim facile sit inuentis addere, & in dies vel tantillo auctario eadem exornare & locupletare. Quare dignitate & existimatione antiquitatis facta tecta conseruata, me propterea haudquaquã culpandum fore, neque rem ab officio meo alienam fracturum arbitrator, si in hoc opere nostro ea qua decet reuerentia animique modestiã, reformationem purgantium, circa quã nunc versamur, & quã præcipuè in pluribus reformari merentur, aggrediamur. Hic ergo quædam huius generis purgantium remediorum descriptiones atque formulæ, nostro Marte & arte adinuentã, & chymico artificio exquisitiores, politiores & auctiores redditæ, tanquam summè necessariæ & vtilis, adiciuntur, & in publicum commodum propalabuntur. Quod tamen, quicquid id sit, eruditiorum iudicio sponte submitto, de eodem, pro ea, qua polent æquanimitate, sapienter iudicaturis.

At verò tantum abest vt medicamentorum præparatio vltimum perfectionis gradum sit adepta, quinimo in Officinis multæ sese offerunt compositiones, quæ variis adhuc erroribus yndiquaque scateant; imò vel

illa ipsa, quarum maximus & quotidianus ferè est vsus, differentem planè & diuersam compositionis sortem experiuntur: adeò vt vix inuenias duos pharmacopœos, qui in iis conficiendis, vnã eandemque rationem sequantur: huius rei euidentis testimonium habemus in *diaphœnico Mesuæi*: videas enim hic, quantum hoc electuarium in *Val. Cordi dispensatorio* descriptum, differat ab eo, quod in *antidotario Florentinorum*, & *pharmacopœa Augustana* habetur.

Multi quidem reperiuntur, qui in indicandis & ostendendis huiusmodi erroribus diligentem nauant operam. Sed maius operæ prætium ij facerent, si studium suum exquisitori harum compositionum præparationi addicarent, & securiores atque vtiliores ipsarum operationes redderent, vt celeriori & commodiori agendi potestate, vim suam exercerent, gustuique gratiores existerent. Hoc enim modo miseris ægrotis solatio essent, eosque lege Hippocrate, *tutò, citò, & iucundè* percurarent. Huiusmodi igitur præparationibus politioribus pharmacopœa hæc exornabitur, simulque purgantia quædam diuersis curationum intentionibus congrua addentur, ad quorum imitationem alia componere licebit.

Traduntur Electuar.

Catholicum

Aliud Catholicicum

Cholagogum

Phlegmagogum

Melanagogum diabelleborum

Leni-

Lenitrum antinephriticum
Electuar. hystericum.

*Catholicū
siue Anti-
dorus uni-
uersalis.*

Exordiendum autem est à *Catho-
lico siue antidoto vniuersali*, quod om-
nes noxios humores clementer
purgat: ad cuius exemplum quoque
alia præparabuntur.

I. *Catholicum Quercetani.*

℞. Succi cichorea

Fumiterræ

Lupulorum an. ℞.

Succi ros. pallid. ℞ ij.

Succi limonum ℞ j.

Hi omnes succi perfectè depuren-
tur in B. M. donec nullæ amplius fæ-
ces appareant, vt docuimus in cap. de
syrupis his adde

Fol. Senæ mundatorum ℞vj.

Agarici recent. trochiscati ℞iij.

Mais

Cinnamomi

Fœniculi dulcis an. ℞j.

Omnia indantur in matracium vel
aliud vas vitreum capax, stent in in-
fusione in Bal. M. feruido per 3. dies,
Dein exprimantur omnia torculari:
quæ expressio rursus in vase idoneo
ponatur in Bal. M. ad denuò digerend-
um, coquendum, depurandum iux-
ta artem, prout idem in cap. de syrupis
explicauimus: interim dum hæc fiat
digestio, cape quoque seorsim

Pulpæ castiæ

Pulpæ tamarindorum an. ℞vj.

Hæc dissolue in suff. q. aquæ vio-
larum, maluæ, & citrullorum, vel in
decoctione lenitiua optimè clarifi-
cata: omnia in matracium vitreum

simul iniecta, similiter adhuc dige-
rantur per duos vel tres, dies, donec
materia appareat clarissima. Collige
seorsim quod depuratum fuerit, &
misce cum priore infusione depura-
ta: his adde

Mannæ calabrina ℞.

Sacchari albisimi ℞ ij.

Manna & saccharum dissoluantur
in sufficienti quantitate aquæ, & de-
purentur antequàm cum duabus his
infusionibus permisceantur: dein co-
quantur omnia ad ignem lentum ad
mellis spissitudinem & consistentiã,
vel vlteriùs. Remoueantur ab igne,
& sub finem addantur

Pulueris senæ

Rhabarbari an. ℞ij.

Spec. Diatragacanthi frigidi

Anisi an. ℞.

Probè diuque misceantur omnia
pistillo ligneo, & fiat electuarium ad
iustam consistentiam. Sufficit robu-
stioribus pro dosi exhibere ℞vj. & cæ-
teris ℞. Generale hoc & benignum
purgatiuum quouis tempore exhi-
beri potest tam ad præcautionem
quàm ad curationem februm, alia-
rumque corporis ægritudinum. Lo-
co succi limonum substitui potest
succus mali punici: huius generis
succos data opera addimus, eo quod
aciditate sua vitriolata ad extractio-
nem tincturarum & essentiarum om-
nium vegetabilium multum con-
ducant, & in omni purgatiuo, quod
insigni calefactione præditum sit,
veri correctiui vicem submini-
strent: est præterea eiusmodi aciditas
adre-

ad rerum omnium fermentationem
conciliandam efficacissima, quod
summoperè notandum est.

2. Aliud *Quercetan.*

Catholicum.

Antidotus catholica.

℞. Polypod. q.

Visc. q. potest omitti.

Sem. Cartham. an. ℥ij.

Passul. purg.

Liquirit. an. ℥j.

Prunor. dulc.

Iuiub. an. N. xx.

Sem. Pæon. (ob caput)

Card. bened. an. ℥℞.

Flor. Calendul.

Til.

Lil. conv. an. p. j.

Cichor.

Violar.

Borrag.

Bugloss.

Ros. an. p. ij.

Santal. citr. ℥iij.

Cinam.

Anis. an. ℥j. ℞.

Decoq. ex exprim. ac clarific. In f. q.
huius decoct. clarif. adde

Fol. Sen. or. ℥iij.

Agar. troch.

Rhabarb. an. ℥vj.

Epithym. p. j. ℞.

Optime clausa in vase vitreo dige-
rantur in M. B. sp (3) dein fortiter
exprimantur. Expressioni addantur

Pulp. cass.

Tamarind. cum ∇ viol. extr. an. ℥iij.

Mann. granat.

Fenidior.

Sacchar. violar. q. s.

F. Electuarium f. an.

Minoratiuum est non solum ante-
pilepticum, sed quod variis aliis, tum
acutis, tum diuturnis morbis con-
ferre potest, blandeque humores om-
nes euacuare ac reprimere citra ca-
lesfactionem aut vllam molestiam.

Exhibetur ℥℞. in forma Boli.

N. Si forma, potus iucundior ac grati-
or est, dissoluatur in Decocto aut Aqua cō-
uenienti, in qua per noctem maceretur:
dein clarificetur cum alb. ovi. Si fortior
expetitur addi poterit Syrup. aliqui rosat.
solutivus cum Rhab. aut cum Senna.

3. Cholagogum *Quercetani.*

℞. Succorum perfectè depuratorum

Centaurij minoris

Rosarum rubrarum

Pallidarum an. ℥j.

*Succi rad. oxylapathi identidem depu-
rati ℥℞.*

In quibus macera ad ignem Baln.

Mar. per triduum

Rhabarbari elect. ℥ij.

Folicul. sene ℥iij.

Cinnamomi

Santali rubri

Anisi an. ℥℞.

Hæc omnia in vas vitreum indita,
macerentur & digerantur per tres die-
es: dein fiat expressio, & colatura, cui
adde

Pulpæ prunorum dulc. ℥℞.

Sacchari ℥j.

*Syrupi ex nouem infusionibus vio-
lar.*

Et mucag. sem. psyllij an. ℥iij.

Coquantur lento igne ad melli-
tam consistentiam, cui adde

Scam-

Scammonij preparati, vt docebitur,
℥j.

Pulueris rhabbarbari

Fol. sene an. ℥j. ℞.

Spec. Diatriasentali

Trochisc. de berber. ana ℥iij.

Sem. Scariola

Portulaca

Lactuca an. ℥ij.

Parabis hoc electuarium (si velis) etiam sine scammonio, quod tamen post veram suam preparationem, calore suo priuatum, ad eò innoxium est, vt potius cæterorum remediorum vim & efficaciam, ad serfos & biliosos humores vtiliter euacuandos potenter acuat & extimulet. Loco igitur vulgaris preparationis cū succo citoniorum, cortice myrobalanorum, & masliche, optima eius & elegantissima preparatio cum aceto montano, vel succo limonum fieri debet, quod fusius docebimus alibi.

4. Electuarium purgans pituitam
Quercetani.

℞. Rad. helenij ℥j.

Polpodij

Sem. Carthami an. ℥ij.

Herb. Chamædryos

Camapitjos

Thymi

Hyssoij an. m. j.

Sem. Feniculi

Anisi an. ℥℞.

Flor. Stachados

Betonica an. p. j.

Calendule

Hyperici ana p. ij.

Coquantur in aqua betonica: deia

Tom. II.

fiat expressio & colatura, de qua cape ℞j.

Succorum depuratorum citoniorum

& rosarum Damascenarum, an. ℞j.

In quibus mixtis macera ad ignem

Baln. M. calidum, vt supra.

Agarici recens trochiscati ℥ij.

Turbit h gummosi ℥ij. ℞.

Foliorum sene ℥ij.

Asari ℥j. ℞.

Scammonij preparati, ℥vj.

Garyophyll.

Cinnamomi

Zingiberis an. ℥℞.

Dein fiat fortis expressio, defæctio seu depuratio, vt iam docuimus, ac tandem transcolatio: in qua adde manna granata purificata, ℞j. penidiorum ℥iij. coquantur lento igne, donec reducantur ad bonam electuarij consistentiam: dosis ℥℞. vel ℥vj. pro robustioribus.

Febribus diuturnis à pituita & bile vitellina mixtis, auxiliatur: quinetiam pituitosa, crassa, cruda, & mucilaginosæ excrementa, qua circa ventriculi, intestinorum, renumque regionem, statim cruciatibusque excitare solent, discucit & radicitus educit.

5. Electuarium purgans melancholiam
atramque bilem.

Dia helleborum Quercet.

℞. Rad. Hellebori nigri non adulterini
℥ij.

Polypodij querni ℥j. ℞.

Cori. capparum.

Tamarisci an. ℥j.

Summitatum melissa

Thymi

AAA

Epi-

Epithymi an. p. j.
Folicul. sena ℥iij.
Turbith. gummosi ℥ij. ℞.
Myrobalanorum omnium an. ℥℞.
Agarici rec. trochiscati ℥j. ℞.
Scm. Ireos.
Cardui bened.
Feniculi
Anisi ana ℥vj.
Cubebarum
Cinnamomi
Macia
Garyophyllorum an. ℥iij.
Conseruæ flor. buglosse
Violarum
Nymphaeana ℥j.

Hæc omnia contusa & permixta
 macerentur in suff. quantitate seri la-
 ctis, & succorum quàm optimè de-
 puratorum *fumarie, buglosse, pomorum*
redolentium, idque in Baln. M. vapo-
 roso, vase optimè clauso per qua tri-
 duum: dein fiat expressio, colatura,
 itemque depuratio, vt iam docui-
 mus: his adde

Mannæ granata
Sacchari violari
Pulpa tamarindorum
& pulpa racemorum recentium præpa-
rata vt docuimus, an. ℥vj.

Coquantur lento igne ad consi-
 stentiam syrapi perfectè cœcti, cui
 subsequentes pulueres paulatim in-
 sperge, rudicula omnia semper com-
 mouendo

Pulu. Diasenæ nostræ descriptionis ℥ij.
Pulu. Trochisc. de rhubarb.
De eupatorio
De capparibus an. ℥℞.
Scammoneæ præp. vt iam docuimus ℥vj.

Misce & fiat electuarium, vt est artis.

Hoc est vnum ex melanagogis nostris,
 quod minori agendi violentia operatur,
 quàm hiera diacolocynthidos Puccij aut
 Logadij: mirum in modum etiam vniuer-
 sam sanguinis massam mundificat, & ad
 ℥℞. tantummodo exhibitum, vitia ab v-
 traque bile, & ipsa pituita salsa enata po-
 tentissimè tollit. Hinc ad omnes affectio-
 nes melancholicas, febres quartanas, ca-
 chexias, oppilationes lienis & mesenterij,
 epilepsiasque auxilium est singulare, nec-
 non aduersus morphæam, impetiginem, &
 cancerum. Specificum præterea & excellens
 purgatiuum ad diuersas melancholia &
 manie species esse comperitur, addita ef-
 fentia lapidis lazuli in sufficienti quã-
 titate: sicut eius præparandi metho-
 dum suo loco trademus cum pulpam
 vuarum extrahendi ratione, quod
 extractum, à gallis Resinæ appellatû,
 Autumni solummodò tempore præ-
 parari potest.

ADMONITIO.

Plures hodiè audito hellebori nomi-
 ne statim obstupescere solent: cum
 tamen certum sit ipsos suis eccopro-
 ticis nihil vnquam effatu laudeque
 dignum sine illius beneficio præstare
 posse, in morbis præsertim chronicis
 & difficilibus, qui corporis membris
 altius & tenacius inhærescunt: in iis
 verò helleborata, modò ritè præpa-
 rata fuerint, citra vim & molestiam,
 multò validiores penetrandi vires
 exerunt, quàm colocynthis, thymæ-
 lea, chamælea, peplium & similia: sic-
 ut alibi demonstrauimus, simulque
 ostendimus, quanti olim antiquitas,
 necnon ipsemet Hippocrates hellebo-
 rum

tum fecerint, quod ob summam eius virtutem & efficaciam, laudibus maximis in cœlum vsque extulerunt.

6. Electuarium lenitiuum antinephriticum Quercetani.

℞. Rad. Alibee
 Polypodij q.
 Sem. Carthami an. ℥j. ℞.
 Rad. Taraxaci
 Asparagi
 Petrosel.
 Fœniculi
 Tringiorum ana ℥j.
 Iuiubarum
 Sebestenana par. vj.
 Herb. Cichorij
 Scariola
 Agrimon.
 Pimpineli
 Saxifrag.
 Herb. Capillar. ana m. j.
 Sem. 4. frigid. maior.
 Lactuca
 Portulaca
 Malua
 Papau. alb. ana ℥iij.
 Anisi
 Fœniculi
 Bardana
 Milij solis
 Saxifragia ana ℥℞.
 Fruct. Alkekengi
 Senelorum
 Prunorum Damascen. ana par. xij.
 Flor. Geniste
 Violarum
 Nymphaea an. p. ij.
 Coquantur vt artis est in suff. a-

qua: in lb. j. ℞. colaturæ clarificata, adde succi limonum optimè depurati ℥iij. in quibus macera per 24. horas ad ignem Baln. Mar.

Folic. Sena ℥ij.

Macis

Cinnamomi an. ℥ij.

Dein fortiter exprimantur, & in hoc expresso denuò macera & parū decoque folicul. oriental. ℥j ℞. in colatura adde

Penidiorum

Sacchari violati ana ℥iij.

Pulpa cassia

Tamarindorum extra ℞. cum aqua violar. ana ℥ij.

Coquantur ad mellis consistentiam, addendo pulueris sena ℥ij.

Crystall. tartari ℥j. ℞.

Pulu. Diatriasant. frigidi ℥℞.

Omnia simul ritè miscantur, & fiat electuarium secundum artem: dosis ℥℞. vel ℥vj.

Excellentissimum est aduersus calculi præseruationem, sumptum ad ℥℞. luna decrescente, purgat blandè & vtiliter: robustioribus sufficit exhibere ℥vj. in forma boli. Vsius quinetiam eius vtilissimus erit in remediis purgantibus & clysteribus ad dolores nephriticos vsurpandis.

7. Electuarium hystericum Quercet.

℞. Succorum optimè depuratorum mercurialis.

Beta

Fumaria ana lb. j. ℞.

Artemisia

Matricaria

Ebuli

Centaurij minoris an. ℥ss.

Folicul. Senæ ℥iij.

Sem. Fœniculi

Pœonia

Anisi ana ℥j.

Altheæ ℥ss.

Flor. Violar.

Chamomil.

Sambuci

Hyperici an. p. ij.

Fiat decoctio, expressio, & colatura: cui adde

Pulpæ prunorum

Pulpæ castiæ an. ℥vj.

Manna

Sacchari an. ℥viij.

Lentè coquendo reducantur omnia in elect. addendo sub finē pulveris subtilissimi folicul. senæ ℥ij. ℞.

Fœcula Bryoniæ ℥j.

Sem. Anisi

Fœniculi dulcis

Cinnamomi an. ℥ss.

Misce fiat electuarium: dosis ℥ss.

Hoc electuarium est efficax ad suffocationem matricis, epilepsiam, vertiginem, melancholiam hypochondriacam, cardialgiam, & diuersos alios affectus, qui ab his dependent: de quo pro specifica horum malorum purgatione per os exhiberi potest ℥ss. in forma boli: vsq; ad ℥vj. in clysteribus.

Ad horum duorum electuariorū normam & formam, alia plura conficere poteris; vel cum decoctionibus, vel cum succis depuratis, qui affectibus, quos edomare velis, conueniant. Vnde alia plura electuaria mollia purgantia hęc describere nunc superfedebimus.

Sequuntur nunc ordine purgantia solidioris consistentiæ, quales sunt pilule, quibus proximum nunc locum post electuaria destinabimus.

C A P. XIX.

De pilulis seu catapotii.

Remediorum quorundam purgantium, quæ à rotunda sua forma à Latinis vocantur *pilule*, quasi *parua pile*, quæque à Græcis à sumēdi modo *καταπότις* dicuntur, vti iam dictum, maximus vsus esse solet, hodie in medicina factitanda. Sunt etiam multi, qui eas sumere malunt, quàm bolos & electuaria. Sub hac enim rotunda forma, medicamenta vel ingratiſſima minori tū molestia, tum dosi deglutiantur, & in ventriculum ingeruntur, vnde paulò diutius in huius generis remediis immorabimur, & sub iisdem postea extracta quoque purgantia comprehendimus, utpote quæ in pilulas magna ex parte efformari possint.

Hæc per pilulas medendi ratio, olim antiquis quoque familiaris & consueta fuit, quemadmodum videre est ex *rescriptis Gal. l. 9. secundum locos ca. 1. Item cap. 14. lib. 5. & cap. 8. lib. 14. method. med.*

Porro huiusmodi remedia, non purgationis solummodò scopo inseruiunt, sed illorum vsus multò latius extenditur: Pro varia enim morborum causa & natura, variis quoque accommodantur vsibus: qui tamen omnes ad hos *quinque* potissimum reduci

Pilularum differentia.
 duci possunt: ad diuersorum nimirum viciosorum & noxiorum humorum euacuationem, ad dolorum mitigationem, ad somni inductionem, ad fluxionum tuſſiſque prohibitionem, & tandem ad ſitis extinctionem.

Vt autem ordinem institutum ſequamur, nec longius fortè ab eodem digrediamur, hinc de pilulis purgantibus tantùm nunc agemus, de cæteris ſuo loco dicturi.

Pilula Cholagoga.

Ex his itaque nonnullæ purgant bilem, veluti ſunt pilulæ aureæ: de hiera cum rhabarbaro, de eupatorio maiores Meſ.

Pblemagoga.

Pblegma. Alia pituitam, vt cochix, fœtidæ maiores Meſ. de agarico, de hiera cum agarico, de ſarcocolla, de colocythide.

Melanagoga.

Melanag. Alia ſuccum melanſholicum atramque bilem, vt pilulæ Indæ Haly ex Meſ. de lapide lazuli, de lapide Armeno.

Panchymagoga.

Panchymag. At earum nonnullæ omnes humores ſimul deturbant, vt pilulæ Arabicæ Nicolai, ſine quibus eſſe nolo eiufdem Nicolai, pilulæ aggregatiuæ maiores Meſ. & pilulæ de opopanace Meſ.

Purgantes diuerſos humores.

Alia duos humores ſimul euacuant, vt pilulæ aggregatiuæ minores, de hiera cum rhabarbaro & agarico, pilulæ ſtomaticæ Alkindi ab Auicenna deſcriptæ.

Harum omnium pilularum alia

mitiùs, alia valentius, alia verò mediocriter euacuant.

Mitius pilulæ de rhabarb. de agarico, de hiera.

Vehementius: pilulæ de euphorbio, de opopanace.

Mediocriter: alia.

Poteſt etiam alia pilularum fieri diuiſio, qua alia certis partibus, & peculiaribus morbis conueniunt: vbi videlicet.

Alia capiti deſtinantur, vt ſunt pilulæ cephalicæ minores Gal.

Alia oculis, vt opticæ ſeu lucis, qua viſum roborant, conſeruant, excrementaque pituiſoſa, tum à cerebro, tum ab oculis educunt.

Alia pectoris regionem expurgant, vt bechicæ, pilulæ de aloë, & maſtiche Nicolai Myrephi, de hiera picra Galeni, vt & elephanginæ ſunt ſtomachicæ, vitisſque ventriculi conducunt, ac ex eo pituitam, itemque bilem blandè educunt: ipſumque ventriculum ſimul & ſemel roborant, concoctionem iuuant & appetentiam excitant.

Pilulæ de mezereo valent ad aquas hydropicorum educendas.

Pilulæ de caſtoreo hyſtericæ ſunt & vter affectibus conducunt.

Pilulæ peſtilentiales Auicennæ & pilulæ Ruſſi, quæ ex iſdem ferè componuntur, peſtiferis affectibus auxiliantur.

Pilulæ arthriticæ Nicolai, & pilulæ maiores, de hermodactylis Meſ. pituiſoſos ſeroſoſque humores ex partibus remotiſſimis educunt, & ad podagram alioſque articuloſum dolores mirifice proſunt.

Ad vitia, ex humoribus adustu pituitaque salsa procreata, à quibus morphae, pruritus, scabies & similia symptomata suboriuntur, conferunt pilulae de fumo terrae Auicennae.

En paucis omnium pilularum, quae hodie in usu sunt, & in celebrioribus prostant officinis, enumerationem distincta methodo, iuxta illarum proprietates & vires purgatorias tam generales quam speciales, hic à nobis propositam.

Non hic pharmacopœam meam, tot tamque numerosis pilularum modo enumeratarum formulis onerabimus: alij enim in suis scriptis plus satis de iis commentati sunt, quod lectorem ablegamus, sed ornabimus illam potius & ditabimus quibusdam pilulis non vulgaribus, quae tamen ad grauissimos & diuersos affectus veilsissima sint & specifica quaeque minori dosi, quam vulgares illae exhibita, omnes noxios humores è corpore nostro potenter educant, citratamen vllam eiusdem conturbationem aut molestiam. Hic pilularum minimè vulgariū delectus (quarum maximam partem nostrae inuentio- ni iure vendicamus: cæteras ex mutua communicatione cum viris hinc inde per totam Europam doctissimis accepimus) hic, inquam, pilularum delectus efficiet, vt meo exemplo alij suam quoque pharmaceutricen, selectissimis quibusuis, non tritis aut vulgaribus remediis ditaturi & exornaturi sint. *Sed absit dicto inuidia.* Soli enim publicæ utilitati propagandæ incumbere, vanæ & inanis gloriolæ perpetuus contemptor.

At cum inter præcipua harum pilularum ingredientia, Aloës primas teneat, & rei cardo in eo potissimum versetur, vt ex arte rectè repurgetur, ab eius præparationis descriptione hic initium faciemus, quæ ita habet.

Vera aloes præparatio.

℞. Aloës succotrina optima & laudatissima ex vesica ℥vj. aut ℥ss. vel tantū, quantum lubet: quam redactam in puluerem immittas in matrarium seu cucurbitam vitream: affunde aqua endiuia aut acetosa, vt quatuor vel quinque digitos superemineat: pone in Balneo Mar. calido ac ferè bulliète, vase optimè clauso cum subere ac cera Hispanica. Stet ita per duos vel tres dies integros, & conflagris aquam ab aloës essentia tinctam, & rubicundissimam rubini instar, quam lentè per inclinationem à facibus separabis, ne quod crassum est, exeat simul, liquorem effusum seorsim asserua in alembico probè clauso. Materix relictae aliam affunde aquam endiuie, sed non tantum quantum prius. Denuò digere vt antè, colaturam separa, priorique adice, ac rursus aliam affunde, donec aquam nullum amplius eliciat colorem, & videbis residuū, quod est in fundo arenæ instar aut cineris in magna satis copia. Ex media libra duæ vel tres vnciæ restabunt: est autem fax aloes inutilis, nec in aqua dissoluitur. Aquam omnem tinctam destilla per alembicum, aut fac exhalare in patina argentea, carbonibus calidis imposita, donec materia restet crassitudine mellis: quæ erit

erit lucidissima rubini instar & majori artificio atque iudicio præparata, quam solet vulgo simplici illa abluitione, si vel centies abluatur.

Hæc aloës sic præparata & depurata, basis vicem obit ad plures effingendas pilulas: quæque iam per se ad vnius scrupulû desin exhibita, excellens medicina est.

Gummatum præparatio.

In pluribus etiam pilulis formandis recipiuntur gummi ammoniacum, bdellium, opopanax, myrrha, scammonium, quæ ipsa quoque imprimis præparatione opus habent, ut potè quæ multis adhuc fæcibus crassis & inutilibus scateant.

Gummata ferulacia.

Gummatû præparatio.

Antequam igitur gummi ammoniacum, bdellium, opopanax, & similia in vsum veniant, ea in aceto rosato aut vino albo dissolueda sunt, & per fetaceum traicienda.

Myrrha.

Myrrha præpar.

Myrrha quoque in vino ad ignem Baln. M. dissoluta, adhuc calens per linteum transcolanda est.

Scammonium.

Scammon. præpar.

Vera scammonæ præparatio fit cum succo limonum depurato, idque in eodè Baln. Mar. calido: in quo dissoluatur, & feruens etiam adhuc per linteum transmittatur, & hoc pacto crassa eius & impura substantia, quæ non nisi noxans parit, ab ea secernatur.

N. Chymici, qui certa quadam, & infallibili experientia edocti, elegantes istas & singulares vitrioli proprietates occultè

in eo delitescentes eruere norunt, haud verentur scammonæam, myrrham, & ipsa etiam gummi præparare & dissoluere cum phlegmate vitrioli, toto suo spirita impragnato. In hoc solo enim spiritu latet vera illorum simplicium præparatio, quæ cum exuperante calefaciendi qualitate insignita sint, hac via exquisitè & perfectè corriguntur: hic etiam spiritus, verum euphorbij correctiuum existit, quod aliàs tanquam venenum, tum in pilulis euphorbij, tum in aliis inde concinnandis remediis (nisi prius vera, vti diximus, & legitima eius accedat præparatio) penitus abdicandum puto.

Hæc omnia hæctenus dicta sunt, ut si in posterum de aloë præparata, de gummi: myrrha, & scammonæa præparatis mentio fiat, præmonitus lector, veras præparationes modò expositas intelligat.

Pilule Authoris.

1. Pilule panchymagoga.
2. Aloe panchymagoga.
3. Phlegmagoga.
4. Melanagoga.
5. Pil. Cholagoga de centaur.
5. Alia cholagoga ex Alexic.
7. P. de Rhabarb. monach.
8. P. phlegmagog. de absynth.
9. P. Tartarea melanogog.
10. P. polychrestæ Q.
11. P. Benedicto Q.
12. P. de ammoniaco.
13. P. de Sagapeno.
14. P. Hydragog.
15. P. de Euphorbio.

16. P. de Euphorb. contra pestem.

17. P. ad tremorem & spasmodum.

18. P. pestilentialia Alberti Ducis Bavariae.

1. *Pilula panchymagoga s. Catholica*
Quercetani.

℞. Aloës preparata vt supra ℞. B.

(vel amplius prout tibi videbitur) hanc inde in vitrum amplissimum capax (quali plerumque conseruæ solent aduersari) & simul affunde succum violarum, variis coctionibus, & separationibus puri ab impuro per solam digestionem in B. Mar. mediocriter calido, adeo depurati & cocti, vt tandem ad syrups consistentiam reduci possit citra mellis sacchariue additionem: de qua præparationis methodo, abundè satis dictum est supra in capite de syrups: sic quoque in præparandis cæteris succis procedendum erit. Hic succus ita præparatus cum prædicta aloë misceatur & vitrum in quo continetur materia, radiis solaribus æstiuo tempore, aut simili calori, vt hypocausti exponatur, & prædictus succus inspissabitur, atque paucis diebus adeo cum aloë permiscebitur, vt omnia in vnum corpus, & in vnam consistentiam reducta esse videantur.

Nota: Materia singulis diebus, rudicula lignea optimè agitetur, vt omnia probè in vicem misceantur: cui mixtionis suo tempore adde

Succor. Flor. primula veris
Persica arboris
Rosarum pallidarum
Cichorij

*Buglossæ**Hyperici an. ℥iiij.**Singuli hi succi præparentur ad modum succi violarum.*

Et sic intra quatuor vel quinque menses, quod temporis spatium, huius operis perfectio requirit, propter flores, qui diuerso tempore nascentes, simul colligi nequeunt, semilibram aloës tuæ, ad libram vnam & semis auctam inuenies: omnes enim succi perfectè cum illa incorporati sunt: huius materiæ fæsquilibræ, insuper adde essentia siue extracti

*Senna ℥iij.**Extracti rhubarbari**Agarici an. ℥ij.**Cinnamomi**Pulueris feniculi dulcis**Anisi an. ℥j.**Spec. diatriasantalii ℥iiij.*

Omnia reducantur ad bonam pilularum consistentiam quæ ad ℥j. B. exhibitæ, in vniuersum omnes purgant humores, & ipsum etiam sanguinem: vnde hoc remedium *panchymagogum* appellandum dixi.

Hæ pilula citra extractorum purgantium additionem, per se sunt præstantissima ad corporis sanitatem conseruandam, ex virtute sua balsamica: vnde etiam vermium generationem prohibent: in genere omnes humores corruptos, noxios & superfluos euacuant, totam sanguinis massam purificant, & ad alios diuersos affectus curandos conducunt. Basis præterea vicem subeunt ad diuersa & specifica remedia concinnanda, aduersus febrem quartanam, & omnes lienis obstructions, addèdo suff. quantitatē gummi

gummi ammoniaci, bdellij, ad eum, quem scripsimus modum preparatorum: vim earum purgatoriam efficaciorē reddes, adiciendo scammonium ut supra præparatum.

Nonnihil discrepantes ab hac descriptione exhibet *Author in tura Arthritidis*, ut & in consilio *cachoxia* nobili cuidam Virgini præscripto, addit, nimirum & *myrrham, Crocumque* &c. atque maximè opere commendat in præsertione ac curatione diætorum affectuum. *Vide dictis locis.*

Aloes usus & vires.

Quilibet pharmacopœus debet ad modum præscriptum, magnam ejusdem essentia aloës, quæ in olures annos ad lervari potest, quantitatem simul præparare: *per se sola enim exhibit a purgat ventriculum à mucilaginosi impuritatibus, in ipsius tunicis impactis: roborat etiam eundem, coctionemque juvat.* Frequens præterea unci hujus balsamici remedij usus, modò id rectè præparatum fuerit, vitam diuturnam & sanantur à pluribus morbis.

Celsus eiusdem Aloës laudes mirè prædicat nec immeritò propter eius virtutes summas, quæ multò efficaciores adhuc, enumerata illa digestionem & depurationem evadunt.

Aloe panchymagoga.

Si quis voluerit ex ea parare remedium simplex purgans bilē, quatuor uncias aloes ut supra præparatæ, addat unciam unam essentia sive extracti rhabbarbari, vel unciam unam extracti agari-

ci aut turbiti, si pituitam purgare velit: vel eandem dosim extracti helleb. nigri, & senæ, si solam melanchol. educere animus sit: non hîc opus habes correctivis (quæ potius molem corpoream in plerisque medicamentis augent, quam nimiam illorum vim purgatoriam minuant) ea tamen addi videbis in capite de extractis, ubi de eorundem simplicium vera præparatione & correctione agetur.

Si generale quoddam remedium ad omnes humores simul, ut par est, purgandos conficere velis: misce hinc omnia illa extracta, augendo dosim aloes ad eorundem proportionem.

Si quis de labore & longiori tempore conqueratur, & crassiori quadam horum remediorum præparatione contentus esse velit: is quatuor his unciis aloes præparata admisceat.

Rhabbarbari subtilissimè pulverizati ℥j.

Cinnamomi ℥ij.

Croci ℥j.

Spec. diatriasantalii ℥ss. ex his omnibus formentur pilulæ ad purgandam bilem.

3. *Aloephelegmagoga.*

Ad pituitam deturbandam, eisdem aloes ponderi adijce

Agarici trochiscati, & in pulverem redacti ℥j.

masticis ℥j.

Salis gemmæ ℥ss.

Vel agarici trochiscati loco, adde spec. diacarth. ℥x.

Bbb

4. Aloe

Simplicia
purgantia
cum Aloe.

4. *Aloe melanagoga.*

Vt fiat melanagogum simplex,

adde

Senna subtilissimè pulverizata. $\zeta j.$ *anisi,**fœniculi,**Epithymiana* $\zeta \text{ss.}$

Temporis ratio postulat, ut formulas nostrorum cholagogorum, phlegmagogorum, melanagogorum, prout supra promisimus, nunc proferamus.

5. *Pilula cholagoga de centauryo Quercet.*

$\mathcal{R}$ Succorum optimè depuratorum centauryi minoris.

*Rosarum pallidarum.**Eupatorij Mesuæ.**& rad. oxylapathi ana* $\zeta iij.$

In quibus adde aloes preparata ut supra $\zeta vj.$

Digerantur ad ignem Baln. Mar. per 12. horas, ut fiat perfecta dissolutio & mixtio; dein omnia coagulentur ad mellis consistentiam; cui adde

Pulveris rhabarbari $\zeta j.$ *Xyloaloes**Myrrha ana* $\zeta ij.$ *Croci.**Cinnamomi ana* $\zeta \text{ss.}$ *Spec. Diatriasantali.**Trochisc. Diarrhodon. ana.* $\zeta j.$

Misce fiat pilularum massa : dosis,

 $\text{ʒ} j. \text{ss.}$ vel $\text{ʒ} ij.$

Præsunt in omnibus febribus bilosis, acurato morbo & cachexia. Iecoris item,

cæterarumque partium, nutritioni dicatarum, obstructionibus mirificè auxiliantur.

6. *Pilula cholagoga Querc. ex Alexic.**R. Rad. Polypod.**Cort. Fraxin. ana* $\zeta ij.$ *Herb. Scord. m. ij.**Agrimon.**Fumar.**Scabios.**Meliss. an. m. j.**Dictamn. p. ss.**Sem. Endivia.**Citri & corticis ejus, ana.* $\zeta iij.$ *Flor. Buglossi.**Violarum.**Tapsi barbati.**Hyperici.**Calendula, an. p. j.*

Omnibus hisce probè decoctis, in libra hujus decoctionis bene transcolata, atque clarificata: dissolve Aloes, in vesica $\zeta vj.$ Quæ certè dissolutio fieri debet in phiala, vel alembico vitro, in balneo Mar. calidissimo, imponendo ut sic melius ejusdem aloes, fiat dissolutio & à fecce terrestris separatio, imo vero exhalatio usq; ad mellis consistentiam, quam separatim conservabis.

Separatim quoque extractionem, quæ subsequitur, faciendam curabis.

 $\mathcal{R}$ *Fol. Senæ,* $\zeta ij.$ *Rhabarb,* $\zeta j.$ *Caryophyllorum.**Cinnamomi.*

Mars

Macis

Santali citrini an. ℥j.

Ex hisce omnibus extractionem fac separatam, cum aqua mali citrei, aut endiviæ. Extractio autem quo supra modo separata, postquam ab aqua secreta fuerit, & in consistentiam mellis reducta: miscebitur cum essentia aloes reservata, & mixtioni ad-
jicientur

Myrrha select. ℥iij.

Mumia vera ℥j.

Croci ℥℥.

Salis absinthij & Melissa, an.

℥iij.

Ex tota hac materia cum syrupo citreo fiat massa pilularum. Dosis ad ℥j. sufficiet.

6. *Alie de Rhebarbaro monachorum.*

℥ Succi radicum rhabarbari quod monachorum dicunt.

Succi summitatum fumarie

Centaureæ minoris, Lupulorum,

Eupatorij Mesue, an. ℥. j. vel amplius secundum quantitatem præparandam.

Hi omnes succi invicem rite permixti in matracium injiciantur, atq; in balneo Mar. digerantur ac perfecte depurentur: tandem ex his liquorem per alembicum elicitò, donec reducatur ad mellitam consistentiam, quam seorsim ad servabis.

Eadem quoque operatio & præparatio fieri poterit cum succo florum prunorum domesticorum sive sylve-

strium, quæ eodem tempore efflorescunt, & mellita illorum consistentia cum præcedenti jam reservata superaddatur. Talis autem inter utranque erit proportio: quod si ex prima sex uncia constent, & secunda quatuor apponantur, & optime invicem misceantur.

Eadem tertium fiat extractio, digestio, & separatio puri ab impuro, usque ad mellaginem, & succis florum rosarum pallidarum & Damascenarum invicem mixtis.

Deinde accipe horum succorum depuratorum, & in mellaginem reductorum ana ℥℥. Misce, & totam hanc mixtionem in consistentiam satis duram decoque, ut inde pilulas concinnare possis: cui materia si proprium salem addideris, præstantius evadet remedium purgativum, quod diuturno etiam temporis spatio conservabitur.

Dosis ℥j. ℥. Ex qua dosi fac si velis pilulas. Vel certe hujus extracti, cum aqua horum simplicium quam prius ante reservaveris, vel cum alio quovis liquore dissolvere poteris ℥℥. vel ℥j. portionemque inde in parva quantitate conficies: ad dosin scilicet, qua sine ulla perturbatione benignam, & apprime salutarem evacuationem procurabit.

Ad hujusce descriptionis typum, non modo quivis è turba Medicorum, sed etiam aliorum, quialiquantis per in arte destillandorum & præparandorum remediorum versati sunt: infinita pene purgantia,

Bbb 2 utu-

ut utilitate, sic bonitate præstantia, ex herbis & floribus hortorum communium conficiet: indeque pariter comperiet, quomodo coctionis, depurationis, & coagulationis istius, in consistentiam satis solidam, comparatæ beneficio, omnes confectiones purgativas communiore, diutius sine saccharo & melle conservare, & ex eisdem in minori multo quantitate dare, poterit.

Pilule phlegmagoga de absinthio Quercetani.

℞ Spec. Hiera simplicis Gal.
℥j.℞.

Trochisc. albandal ℥vj.

Agarici recenter throchiscati ℥ij.

Sem. Carthami

Hermodylorum

Asari

Turbith gummosi, ana ℥j.

Myrrha electa ℥vj.

Cinnamomi

Macis

Piperis

Sem. Feniculi ana ℥ij.

Macerentur in ℥j. ℞. succi absinthij optimè depurati, & ℥j. vini albi optimi, idque in vase vitreo optimè clauso ad ignem Bal. Mar. satis luculentum per triduum: dein materia adhuc fervida per setaceum trajiciatur, his adde aloës ut supra præp. ℥ij. tandem omnia ad ignem cinerum coagulentur, donec acquirant bonam pilularum consistentiam.

De his pilulis in extracti modum.

preparatis, sufficet exhibere pro dosi ℥j. vel ℥j. ℞. ad summum. Pituitam à cerebro, pectore, ventriculo, cæterisque partibus nutritioni dicatis, & serosa excrementa à partibus etiam profundioribus & nervosis blandè educunt: atque idcirco morbis omnibus à causa frigida genitis conferunt, ut cephalalgia, apoplexia, paralyti, cruditatibus ventriculi: doloribus item arthriticis, tum ad præseruationem: tum ad curationem, non paruas afferunt suppetias.

9. Pilule tartareæ melanagoga Quercetani.

℞ Crystallorum vel cremoris tartari ℥ij.

Polypodij querni ℥ij.

Passul. Corinthiacarum ℥j.℞.

Myrobalanorum omnium ana ℥℞.

Florum buglossæ

Borraginis

Nymphae, ana p. j.

Coquantur in suff. quantitate aquarum fumarie & scolopendriae ad medietatis consumptionem. De hoc decocto acidulo & gustui grato, optimè depurato & clarificato cape ℥ij. succi optimè depurati pomorum redolentium ℥j. in quibus adde.

Foliculorum sena. mundatorum ℥ij.

Turbith

Rad. hellebori nigri veri ana ℥j.℞.

Myrrha electa ℥j.

Macis

Garyo

Caryophyllorum

Cinnamomi

Epithymi ana ℥℞.

Macerentur ac digerantur ad ignem Bal. Mar. per quadriduum, idque in vase vitreo optime clauso; deinde dum materia adhuc fervet fiat expressio, vel per setaceum trajectio, cui adde aloës, ut supra præparata ℥ iiij. omnia sufficienter coagulentur ad ignem lentum: addendo sub finem dum ferè refrigerata erit materia.

Spec. Diarrhod. abb.

Lat. f. cantis Gal.

Trochisc. dialacca ana ℥ j.

Salis Absinthij &

Praxini ana ℥ ij.

Essentia croci ℥ ij.

Olei anisi aliquot guttulas.

Reducantur in bonam pilularum consistentiam.

Dosis harum pilularum est quoque ℥ j. vel ℥ j. ℞. ad summum. Admiranda illarum virtus nunquam satis laudari potest: purgant utramque bilem, omnes humores crassos, tartareos, falsos & mucilaginosos radicitus eliciunt, vel è partibus etiam profundissimis: succurrunt diversis maniacis & melancholicis affectibus, febribus quartanis: opitulantur & conducunt adversus psoram, cancrum, lepram, & luem veneream, eo quod purificent totam massam sanguinis, à variis corruptionibus diversorum affectuum effectricibus causis. Idcirco & sani iisdem singulis mensibus semel purgantur ad multorum morborum præcautionem. Sumi possunt manè vel vesperi post cœnam parciolem, & ante somnum: & mirum in modum evacuari animadvertes faces

atras, vel humorem atrabiliarium, qui omnium rotius corporis contumacissimus, agerrimè evincitur aut subigitur.

Pilulæ polybrestæ Querc.

Iisdem pilulis interdum adjiciantur

Essentia aloës & scammonii;

Essentia rhabarbari an. ℥ j. ℞.

Essentia senæ ℥ j.

Essentia trochiscorum althandal.

℥ ℞. vel amplius.

His essentiis, vel seorsim, vel omnibus simul præparatis pilularum harum vim purgatoriam longè efficaciorè reddo, quastunc appello polybrestas, à summa illarum utilitate incurandis pluribus affectibus, & à singulari earundem proprietate, qua omnes humores simul educunt.

De his licet vel unum solummodo scrupulum, aut minus etiam exhibueris, operationem excellentem & omnino admirandam percipies.

N. Sed dum sic à nobis præparantur, & tam exigua dosi exhibentur, quidam censores in eliciendis purgativis rerum essentiis parùm versati, & balsamicæ virtutis penetrativæ, operativæ & activæ profusignari, inde occasionem arripiunt eas mercuriales & antimoniales vocitandi: quibus duobus lethalibus & pestiferis vocabulis, pilulas meas statim infectas, & suspectas venenositatis macula insultasiri opinantur: quasi verò ipsæ ex veneno paratæ essent, & idcirco dignæ judicandæ, ut in perpetuum exilium ad Anticyras usque & Garamantas relegarentur.

11. *Pilula benedicta Quercet.*

Sed frivolæ huius & effectæ suspicionis nebulam facilè discutiet veritatis lumen, & ipsa experientia: quæ sola fretus, de pilulis meis polychrestis accipio partem unam, & totidem Mercurii mei vitæ: ex quibus probè invicem mixtis, cum quodam syrupo conficio pilulas meas benedictas.

Has sic appellandas puto, ab excellentissimis & planè stupendis effectibus, quos exerunt in curâ luis venerea, quantumvis inveterata, & quam cancer, pustula, modi, dolores, & similia perniciosa, & gravissima symptomata comitantur: hæc porro pilulæ blandè perficiunt operationes suas citra vomitus provocationem, aut ullam corporis conturbationem, ad eò ut à pueris & gravidis mulieribus tuto deglutiri queant: continuando illarum usum quindecim, vel etiam viginti diebus alternis, donec eiusmodi affectus radicatus evellantur & perdoherentur: nulla profus salivatione per os concitata, sed tantùm per urinam interdum, quæ vera in his affectibus crisis esse solet.

Nota. Testes hîc producere possent infinitos medicos, chirurgos, & plures alios, qui verborum meorum veritatem confirmarent: sed res ipsa per se satis loquitur, ita ut non opus sit verbis, ubi rerum ad sunt testimonia. Omnes præterea veri & sapientes medici, quibus æquè ac mihi de summis & admirandis mercurii virtutibus, quas in occulto continet, constat, his fidem attribuere minimè dubitabunt.

Huc me nolentem volentem compulerunt meæ pilulæ benedictæ,

ut in quædam verba de mercurio vitæ, me tanquam obiter & extra institutam vagantem effunderem.

Sed repetamus cursum nostrum, & priusquam huic capiti de pilulis finem imponamus, iis tanquam generalibus quibusdam pilulis suprâ descriptis, huc quasdam alias adjiciamus non minus præstantes, quàm utiles, certæque experientia comprobatas, & certis quibusdam morbis peculiare: sic febrî quartanæ conferunt pilulæ de ammoniaco, quarum descriptio mox sequitur.

12. *Pilula de Ammoniaco.*

B. Aloes us supra præparata ℥iij.

Gummi ammoniaci in aceto scyllitico dissoluti & per setaceum trajecti

Myrrha præparata ℥ss.

Mastiche

Spec. Diatriasantali, ana ℥j.

Croci ℥ij.

Salis fraxini, vel absynthii ℥iij.
cum syrupo de stœchade.

vel de succo rosarum fiat pilularum massa.

N. Potest etiam addi camphora non nihil, v. g. ℥ss. circiter.

Excellentes harum pilularum vires atque virtutes pro merito satis predicari nequeunt: adeo copiose & utiliter purgant tartarum, omnemque fœculentam corporis materiam, idque citra ullum dolorem, molestiam & perturbationem, magnoperè etiam conferunt adversus omnes defluxiones & dolores ventriculi, adversus cachexias, oppilationes lienis eius-

eiusdemque duritiem & scirrhum, febres quartanas tollunt & quotidianas inveteratas: præstantissima præterea sunt ad homines corpulentos & plethoricos evacuandos: & sufficere exhibere unicam aut alteram saltem pilulam iis, qui difficulter vel bolos, vel potiones, vel huius generis alia medicamenta, ob ingratum saporem & nimiam quantitatem. nauseabunda, sumere possunt. Poterunt quoque eadem sine extracto scammonii, & trochiscis albandal preparari: sufficienter enim per se purgant, ac ita iis preparatis quilibet citra incommodum aut molestiam ullam feliciter uti poterit.

N. Hoc utique unum erat ex numero præcipuorum purgantium.
 "D. Rivierii, non ita pridem regis nostri
 "invictissimi primarii medici.

Q. An gummi ammoniacum detestandum?

Scio quosdam hic demirari satis non posse, gummi ammoniacum à nobis additum, quòd illorum iudicio immoderato & excedente calore præditum sit, & idcirco huiusmodi remedia inter deleteria referri debere, planè sibi persuadent. Ob hanc ipsam causam ad me venerunt quidam, summæ authoritatis viri, sciscitantes, num & ego tales pilulas approbarem: quas illi tanquam noxias & exitiosas à quibusdam nec infimæ notæ medicis improbari & planè damnari audivissent. Quibus responsum fuit, quòd eadem pariter sententia, condemnanda esset tota propemodum reliquarum pilularum familia, quæcunque in dispensatoriis, ad communem usum hodiè

descriptæ haberentur: siquidem & illarum plerisque, easdem gummi vel sine ulla præparatione adderentur: addita simul oculari demonstratione, & oblatis dispensatoriis ipsimet viderunt, quàm magnus sit pilularum earum numerus, quæ ab iisdem gummosis remediis & nomina & appellationem suam adhuc retinuerunt, ut sunt pilula de sagapeno, opopanace, bdellio, sarcocolla & quod eadem gummi in aliarum plurium compositionem recipiuntur, ut sunt pilula de agarico Mes. de colocynthide Ioan. Damasceni, fetida, de hermodactylis, de nitro Alex. Tralliani, quibus etiam inter ingredientia additur ipsum euphorbium omnium calidissimum, inque venenorum classem relatum. Quibus omnibus evidenter satis demonstratis sic illi facile colligebant, quòd critici isti has pilulas, quæ solummodo gummi ammoniacum, optime insuper præparatum excipiunt, vel ex invidia, vel ex cæca ignorantia oppugnassent, ut qui partim acuto oculorum lumine sua inspexissent dispensatoria.

Ob has virtutes præstantissimas *Pil. de Sagapeno.* & efficacissimas, quibus huiusmodi gummi eximie dotata sunt, non intermittam & hic in publicum proferre pilulas de sagapeno nuncupatas, quarum participem me fecit in ultima mea peregrinatione Italica D. Camillus à Camillis nobilis patricius, & medicus celeberrimus Genuensis, quas inter alia sua secreta plurimi faciebant: præsertim autem illas ad febrem quartanam propulsandam maximè operè commendabat.

13. *Pilula de sagapeno Camilli.*

℞. Sagapeni gummosi præp. ℥vj.
Ammoniaci identidem optimè præp.

℥vj.

Extracti trochisci. alhandal. ℥j.

Scammonii præparati ℥℔.

Salis gemmae ℥j. ℔.

Cum syrupo violato acidulo & tincto fiat massa, ex qua conficiantur pilulæ in pisi vel ciceris formam.

Vnica tantum pilula in initio paroxysmi exhibenda est, continuando ad aliquot dies. Sed harum usum præcedat humorum præparatio cum decoctis nostris præparantibus melanagogis, & syrupsis de pomis redolentibus, & de sumaria.

Paulo ante, vel post harum pilularum deglutitionem, inungi debet cervix, collum & tota spina dorsi linimento composito ex theriacâ, aqua vitæ, salvia, vel juniperi, aut vulgari, & pauco oleo laurino, vel de spica.

Curatio februm quartanarum.

Hac methodo ad imitationem Camilli instituta per Deigratiâ multas febres quartanas substuli: quæ à facibus gummosis viscidis, & tenaciter corpori nostro adhærentibus subortæ, non alia ratione, quàm per eadem gummi dissoluntur & liquefiunt. Res enim oleaginosas & sulphureas dissolvit sulphur, quod ne summa quidem aquæ fortis vehementia & vis efficiet unquam. In omni enim actione opus est mixtione, quæ fit per limilia, veluti id alibi fusius & clarius demonstravimus. Et rationi consentaneum est, quod gummi à sui similibus gummi attenuentur, dissolvantur & liquentur, & per conse-

quens ad expulsionem, & evacuationem idonea & apta fiant. Id quod à cæteris medicamentis sive præparantibus, sive eccoproticis vel laxativis nunquam præstabitur: unde fit, quod tam infiniti morbi relinquuntur incurabiles.

Huius febris magnitudo, longitudo & frequentia, quæ est tanquam medicorum opprobrium, & tormentum perpetuum, quo se expedire haud possunt, occasionem mihi dedit in hanc pilularum de sagapeno descriptionem digrediendi, quarum effectus sunt admirandi in cura februm quartanarum, procedendo ut supra. Quarum usus similiter continuandus est ad aliquod tempus, egerque duabus vel tribus horis post illarum devorationem, sumat quoddam jusculum, humectandi viribus insignitum, in quo ex herbis incocta sit borrago, buglossa thymus & radices aperitivæ, cum pomo simul curripendolo in rotulas dissecto.

14. *Pilula hydragoge Quercet.*

℞. Succorū quam optimè depuratorū Summitatum fraxini ℔j.

Valeriana

Centaurij minoris ana ℔℔.

In quibus macera & digere ad ignem Baln. Mar.

Folicul. Senæ orient. ℥ij.

Hermoadactylorum

Turbith

Asari ana ℥ij.

Cinnamomi

Santali virgini

Spica nardiana ℥℔.

Deia

Dein fortiter exprimantur, & coquantur ad mellitam consistentiam, cui adde

Aloes præp. ℥ iij.

Fœcule byronie

Fœcul. Iridis ana ℥ j.

Scammonæ præp.

Extracti trochisc. albandal. ana
℥ iij.

Elaterii preparati, ut docebitur

℥ j.

Salis ceterach

Salis prunelle ana ℥ j. ℞.

Trochisc. de eupatorio ℥ j.

Cum syrupo ros. fol. fiat pilularum massa dosis ℥ j. ℞.

Adpellendam viscerum obstructionem, educendas aquas: denique ad cachexiam & omnem hydropis speciem præstantissimum illud est remedium.

N. Preparationem elaterii vide in capite de extractis purgantibus: & in capite de salibus, quid per salem prunelle, (qui ex fossilium familia elicatur) intelligamus.

15. *Pilula de Euphorbio.*

Pilula de Euphorbio, quæ non nisi in chronicis & extremis morbis, ubi attenuandum, liquefaciendum, & evacuandum est, exhibentur: idque ob materiam quandam adeo tenacem, viscosam & contumacem, ut reliquorum auxiliorum vim tanquam irritam & non satis validam respuat: hæc, inquam pilulæ, quibus euphorbium adhuc crudum & sine præparatione additum est, mihi semper fuerunt suspectæ: & si res meo staret ar-

bitrio, illorum usum vix ac ne vix quidem approbarem: tale enim remedium, quod non artificiosa quadam præparatione prius emendatum fuerit, in corpus ingeri non potest, quin evidentissimam & nimiam ejus simul inducat calefactionem, seditio-nemque moveat. Acutinam ij, qui adeo morose damnant & proclamant antimonium, paulo accuratius discrimen maximum inter hæc duo remedia perpenderent, adverterentque euphorbium in venenorum numero, tum à Dioscoride, tum ab aliis, non verò antimonium sicut jam alibi fusiùs ostendimus, recenseri.

Interim verò ex eodem *Euphorbio*, artis industria correcto & præparato, tam excellentissima parantur remedia tum purgantia, tum sudorifica adversus febres quartanas, & similes indomitos & contumaces affectus, & contra ipsam etiam pestem ut multi hinc medici, viri gravissimi & doctissimi, postquam ejus vires certa experientia comprobassent, idem ad usum medicum vocandum judicaverint, & proprietates ejusdem in scripta retulerint. Sic quoque arrepta occasione, idem euphorbium in pharmacopœam meam introducere volui, addita simul vera & genuina illius correctione & præparatione, qua vim ejus deleteriam & perniciosam tollo; ac inde medicinam produco ad multos gravissimos affectus utilissimam & saluberrimam.

Pilula de Euphorbio mirabiles contra omnis generis febres chronicas intermittentes, atque quartanas, nec non contra omnes cachexias, hydropilim, paralyfim & colicos dolores.

R. Euphorbii preparati, ut mox docetur, ℥j.

Spice nardi

Mastiches ana ℥vj.

Opopanacis

Sagapeni preparati,

Bdellii ana ℥℞.

Agarici trochiscati

& Trochisc. alhandalana ℥ij.

Syrupi violati aciduli & tincti colore purpureo, quantum suff. &

Fiat pilularum massa: dosis à ℥j. ad ℥ij.

Preparatio Euphorbii.

Primo omnium optimè mundetur ab omni fæce: postea in exigua redigatur frustula, ex quibus cum limonibus sive citriis, in orbiculos sive rotulas dissectis, unà cum suis corticibus fiat S. S. S. aded ut primum & ultimum stratum constet ex limonum orbiculis, & totum hoc pastre involuero includatur in panis formam, qui in furno mediocriter calefacto coquatur, idque in modum biscocti, hoc est, panis ille semel coctus remittatur in furnum, & coquatur secunda vice.

Quo facto, aperi panem, & euphorbium inde perquam accuratissi-

mè separa simul cum orbiculis limonum, quibus illud adhærebit, & albisimum simul apparebit, separata & abolita omni eius vi venenata.

Huic euphorbij præparationi, quam aliundè acceptam fero, nondum acquiesco, sed illud ita præparatum, in matracium aut vitrum aptum & capax injicio, superaffundendo succi limonum vel granatorum acidorum optimè depurati tantum, ut supernatet tribus vel quatuor digitis: dein omnia colloco in Balneo Mariæ ferventissimum ad digerendum, donec euphorbium dissolvatur à dictis succis, quibus omnibus per linteam trajectis, succi postea per evaporationem separentur, & euphorbium remanebit in fundo depuratissimum, utpote à quo omnis calor exuperans, & qualitas venenata penitus sic separata. Sed ut ad chymicos sermonem nostrum convertamus, cum phlegmate vitrioli, totali & integro suo spiritu impregnato: vel cum citoniorum, aut pomorum curtispendulorum aquis, acido sulphuris, vel ipsius vitrioli spiritu tinctis & acidulis redditis, multò adhuc præstantior fiet eiusdem euphorbij præparatio: quod licet alibi jam dixerimus, non tamen hæc piget idem adhuc semel obiter tantum repetere.

Ut igitur ex euphorbio concinnetur pilula, adversus pestem efficacissima, hoc sequenti modo, procedendum erit.

os(o)so.

16. Pi-

16. *Pilula de euphorbio contrapestem Quercetani.*

℞. Euphorbii ut supra preparati ℥j.
 Extracti nucis vomica
 Extracti croci orientalis ana ℥ij.
 Extracti ad. angelice
 Et tormentilla ana ℥j. ℞.
 Extracti theriacis ℥ij.
 Confect. alkermes
 Et de hyacintho an. ℥j.
 Essentia corallorum ℥j. ℞.
 Terra sigillata vera q. s. ut

Reducantur in pilularum consistentiam:

Dosis ℥j. ℞. Qui peste correpti sunt utentur iis manè in dosi præscripta, confestim superbibendo aqua benedicta ℥ij. & stragulis recti multum sudabunt: quo modo venenum à centro ad circumferentiam provocabitur, & admirandum percipietur remedium.

17. *Pilula mirabiles ad tremorem & spasmus.*

℞. Castorei
 Pyrethri
 Cassia lignea an. ℥iij.
 Sagapeni preparati, ut docuimus
 Extracti trochisc. alhandal
 & hiera pira Gal. ana ℥℞.

Misce fiat pilularum massa: Dosis ℥j. vel ℥ij.

18. *Pilula pestilentialia Alberti Ducis Bavariae.*

℞. Croci
 Myrrha
 Camphora
 Ossis de corde cerui

Spodii an. ℥j.
 Ligni aloes
 Been albi an. ℥℞.
 Terra sigillata vera ℥ij.
 Flor. sulphuris ℥j.
 Cort. & sem. citrii.
 Caryophyllorum
 Zingiberis albian. ℥ij.
 Ambra ℥j.
 Fragmentorum hyacinthi
 Smaragdorum
 Granatorum an. ℥j. ℞.
 Agarici electi
 Rhabarb. optim. an. ℥℞.
 Aloes ex vesica ad pondus

omnium

Misce fiat pilularum massa: dosis ℥℞.

Si loco horum ingredientium, crasso tantum modo præparatorum recipiantur illorum extracta, remedium evadet multo præstantius & utilius.

Has pilulas instar secreti alicuius magni acceptas fero D. Birkmanno, viro doctissimo & medico Colonien- si celeberrimo, quem tum hac presentis memoria, tum aliàs semper honorifice & peramanter colo.

CAP. XX.

Depulveribus purgantibus.

PULVERES purgatorii ita dividuntur, ut alii vel simpliciter purgent quemlibet humorem seorsim, bilem videlicet, pituitam, & succum melancholicum: alii vel duos saltem, vel omnes pariter educant: alii vero apti & appropriati sint certis corporis partibus, veluti capiti, stomacho,

CCC 2 ventri,

ventri, lieni, peculiariter à varia fecum illuvie, putredine & corruptione purgandis, de quibus solis pulveribus purgativis, ne longius ab instituto discedamus, hinc agemus. Quibus si accesserint nonnulli pulveres morbis quibusdam peculiare & specifici, eos adedò addimus, quòd tanquam selectissimi propriaq; experientia diutius à nobis comprobati sint, quibus lucè aspiciendam publici commodi causa, nullo modo denegavimus. De cæteris pulveribus, tam alterantibus quàm roborantibus, variisque aliis medendi scopis accommodatis, amplissima quidem dicendi occasio hinc esset: sed illos rejicimus in cap. de confectionibus aromaticis, ubi de maxima illorum parte tractaturi sumus: plures verò alios in scriptis hinc inde nostris sparsim tradidimus.

Traduntur hoc loco.

1. Pulvis cholagogus.
2. Phlegmagogus.
3. Melanogogus.
4. Panchymagogus.
5. Alius.
6. Cephalia ad morbos frig.
7. ad hydropem.
8. ad lumbricos.
9. ad lumbricos.
10. Cachecticus.

1. Pulvis cholagogus.

- ℞. Rhabbarbari electi ℥ iij.*
Flor. Violarum ℥ ij.
Ros. pallidarum
Hyperici an. ℥ j.
Spec. Diatriasantal.

Masticbes

Cinnamomi an. ℥ ℞.

Scammonea præp. ℥ j.

Sacchari violati ℥ ℞.

Misce fiat pulvis: dosis ℥ j, sumaturrex jusculo.

2. Pulvis phlegmagogus.

℞. Spec. Diacarthami ℥ ij.

Agarici trochiscati ℥ ℞.

Turbith

Hermodactyl. ana ℥ j.

Misce: dosis ℥ ij, cum jusculo vel vino.

3. Pulvis melanagogus Querc.

℞. Sena ℥ j.

Anisi

Feniculi dulcis an. ℥ j.

Cinnamomi ℥ ij.

Crystalorum tartari ℥ vj.

Sacchari ℥ j. ℞.

Dosis ℥ ij.

Hic pulvis non injucundi saporis est:

*Optimè purgat humores acres, sal-
 sos, retorridos, & melancholicos: ventri-
 culum à viscida & mucilaginosamateria
 detergit, & sic quoque eundem roborat.
 Sic huic pulveri, Aquila nostræ celestis
 (quæ licet planè infipida sit, nihilomi-
 nus tamen 17. granorum pondere,
 cum vino infusa & exhibita omnes
 corruptos & putridos humores è cor-
 pore clementer educit) drachmam u-
 nam atq; alteram adjeceris, excellens re-
 medium habebis: vel contra ipsam luem
 veneream, addendo nimirum commemo-
 rata dosi gummi guajacini ℥ iij. omnia-
 que sic reducendo in pulverem: de quo
 satis erit pro dosi exhibere ℥ iij. statim
 super sorbendo jusculum, & admirandos
 fortietur.*

fortietur effectus. Vfus ejufdem conti-
nuandus est 12. vel 15. diebus confe-
quentibus. Prima venerea luis species,
hac methodo sine negotio expugnatur:
Sed si fuerit inveterata, cancrofa, no-
dofa, doloribus & aliis infectis sympto-
matis complicata: fumpto pulvere enar-
rato, eger in super de decoctione quadam
hydrotica noftra descriptionis, ut fuprà,
Z iij. vel v. fuperbibat, & in lecto ultra
horam fudet: probeque linteis abfterga-
tur, idque tam matutinis horis, quam à
prandio: & potentes mirificosque effe-
ctus percipiet, quos pulvis hic exeret, per
inferiora vacuando omnes maleficos ve-
nenatosque humores, qui aliàs cateris re-
mediis nunquam edomarentur.

Aquilæ cœleftis defcriptio ha-
betur in mercurio.

4. Pulvis panchymagogus.

℞ Crystallorum tartari ℥j.

Sena ℥x.

Hermodactyl.

Turbith. ana ℥℞.

Rhabarb.

Agarici trochifcati ana ℥iij.

Scammonæ præp. ℥ij.

Macis.

Cinnamomi.

Galangæ ana ℥j.℞.

Sacchari violati ad pondus om-
nium.

Dofis ℥j. cum jufculo.

5. Alius.

℞ Fol. Sena ℥j.℞.

Epithymi.

Rhabarbari ana ℥iij.

Ligni Aloes.

Macis.

Zingiberis ana ℥ij.

Salis abfynthij ℥j.℞.

Spec. Diatriasantali ℥j.℞.

Turbith.

Hermodactylorum ℥℞.

Sacchari ad pondus omnium.

Misce fiat pulvis: dofis semico-
chleare argenteum fuperbibendo juf-
culum.

6. Pulvis purgatorius conducens
ad omnes morbos frigidos
cerebri.

℞ Crystallorum tartari

Foliculorum fena ana ℥j.

Hermodactylorum.

Turbith ana ℥℞.

Pulveris foliorum petri ℥iij.

Calami aromatici

Zedoaria ana ℥j.

Sem. Pœonia

Sileris montani.

Fœniculi.

Anifi.

Ameos.

Nardi indici ana ℥iij.

Coralli præp.

Margaritarum præparat. ana ℥j.

Culebarum.

Macis.

Garyophyllorum ana ℥℞.

Salis euphragie

Betonica ana ℥j.℞.

Sacchari anthofati ad pondus om-
nium.

Misce fiat pulvis: dofis ℥j. fuperbi-
bendo statim jufculum.

Pulvis hic manè fumptus bis terve
alium ducit, caput nebulofis & crassis
humoribus.

℞ 3.

in humoribus, cerebrum turbantibus liberat: acuendo & roborando usui mirifice confert, memoriam iuvat, & specificum est remedium epilepsii, apoplexiis, & paralytibus quo diebus alternis ad horum affectuum & symptomatum preservationem & curationem diu utendum erit.

7. Pulvis purgans hydropicorum aquas.

℞ Rad. Asari

Mechoaca ana ℥ij.

Esula preparata

Soldanella ana ℥j.

Spec. Diacarthami ℥j. ℞.

Scammonea preparata

Fœcula bryonia & ireos
ana ℥iiij.

Trochiscorum de rhabarbaro

De eupatorio ana ℥ij.

Spec. Diatriasantali

Cinnamomi

Macis ana ℥j.

Croci martis ℥℞.

Sacchari rosati ad pondus omnium

Misce, fiat pulvis: dosis ℥j. cum iuculo aut vino juniperino.

Hic pulvis accommodatissimus & peculiare est remedium ad omnis generis hydropises, & mirifice purgat aquas, & ana eademque opera secur corroboret.

8. Pulvis ad expellendos lumbricos & ad deturbandum eorum seminarium.

℞ Pulveris

Flor. Hyperici

Centaurij minoris ana ℥ij.

Coralli

Sem. Portulacæ

Citrijana ℥℞.

Corallina

Gentiana

Diptamni ana ℥j.

Rhabarbari

Asari ana ℥iiij.

Myrrhe

Croci

Scammonea præp.

Trochiscorum alhandal ana ℥j.

Cinnamomi

Coriandri ana ℥ij.

Sacchari parum, ad gratiam gustus

Dosis ℥j.

Hic pulvis gustui quodammodo in-
gratus est: sed eius vis tanta est, vermes & lumbricos expellendi, ut ne unum quidem corpore relinquat: simili modo etiam corruptos & putrefactos humores, generationis illorum authores & artifices exturbat.

Ex eo quoque formabitur cum syrupo quodam pilula parua, scrupuli unius pondere, addito pauco saccharo, quæ facillimo negotio deglucietur tam à viris, quam à fæminis provecsta jam ætate hujusmodi affectibus infestis, addendo, loco trochiscorum alhandal, scammoneæ præparatæ ℥j. pulveris Aquilæ nostræ celestis tantundem. Et sic verum erit specificum, quod vel ipsis infantibus exhiberi poterit, miscendo pulverem justum cum pomo.

Præcipuum & omnium facillimum adversus hujusmodi affectus remedium paratur ex vermibus, quos infantes per anum dejecerunt, vel etiam ex lumbricis terre-

terrestribus, qui vino albo prius sunt lavandi, dein in ollam vitreatam indendi, & olla optimè lutata, in furno, in quo modo panificia cocta fuerant ad eam exsiccandi, ut ad pulverem redigi queant.

De hoc pulvere sic parato exhibe: ℞ j. aut aurei unius pondere ad summum, vel per se, vel cum jusculo, vel vino, & mira inde colligentur.

9. Pulvis alius paratus facilis ad eorundemmet vermium infantum expulsionem.

℞ Pulveris lumbricorum, ut supra prepar. ℞ iij.

Rhabarbari

Cornu cerui preparati

Spodij

Corall. rubr.

Sem. Acetosa ana ℞ j.

Coriandri preparati ℞ ij.

Milce: dosis ℞ j, vel ℞ j. ℞.

10. Pulvis cachecticus Quercet.

℞ Limatura chalybis in tenuissimum alkool per simplicem aquam redacta, vel cum sulphure calcinata, ut artis est ℞ j.

Faculâ rad. Aronis ℞ j. ℞.

Ambra grisea ℞ j. ℞.

Essentia curallorum, margarit. ana ℞ ij.

Succini preparati

Cinnamomi ana ℞ iij.

Sacchari q. s. ut fiat pulvis gustui gratus.

Dosis fémicochleare argéteum manè.

Hic pulvis est summum remedium ad omnes pallidos & depravatos colores, ut

cachexias, tam virginum, mulierum, quâ virorum, juvenum & senum, quicumque tandem his affectibus obnoxii fiant: quod malignus ut plurimum est secundum Avicennam & Aurelianum, hydropis causa antecedens. Sed ad ejus usum non accedo, quin prius corpus præparaverim repurgaverim, crySTALLIS meis tartari, & pilulis meis polychrestis tum deinceps continuè ad 15. dies usque hunc pulverem exhibeo: & post tertiam vel quartam dosim purgantur noctu per aluum, materiamque quâdam crassam ac nigram instar picis ciciunt; qui atrabilarius humor, tanquâ seminarium horum malorum, vacuabitur continuè usque ad perfectâ sanationis terminum. In curandis omnibus cachexiis, admiranda videtur hujus pulveris experimenta, nec ejus usus spem meam de optimo curationis progressu conceptam, utiquam fellit. Hoc idem inter secreta mea medicinalia non ultimum tenet locum: quod tamen publico jure donare non intermitto. Omnem verò præcipuamque curam pone in limatura tua chalybis ritè præparanda: In hac enim consistit remedij basis & totum fundamentum.

Faculâ ad Aronis præparationem alibi docebimus.

C. A. P. XXI.

De Vomitoriis.

ARS in omnibus sequi debet naturam. Natura verò in corpore humano sua sponte molitur omnis generis evacuationes, tam generalés, quam

quàm particulares : supernè & infernè videlicet *per secessum, per urinam, per sudorem & per vomitum* : & quidem hæ sunt illius vacuationes generales particulares autem, quibus eadem utitur, sunt quando cerebrum & ventriculum à pluribus repurgat excrementis, quæ homo per nares emungendo, & per os salivando & expuendo reicit. In his igitur vacuationibus tam universalibus, quàm particularibus ars illam imitatur & sequitur.

Vniversales igitur *purgationes* fiunt per secessum & vomitum, ut docet *Gal.* Sed de his quæ *per secessum* iam supra in *cap. de electuariis, pilulis, & pulveribus* egimus : Comprehenduntur autem sub iisdem etiam *clysteres*, de quibus quidem hîc dicendi locus est : quoniam tamen remedia purgantia, quæ per os exhibentur, priùs ordine persequi constituimus, vomitoria clysteribus iam præmittemus.

Vacuatio per vomitum in longè majore frequentioreque olim usu erat, quàm iam apud nos. Nonnulli inter medicos recentiores eum idcirco abdicare videntur, quòd corpus plus æquo, uti opinantur, commoveat & disturbet, nec non molestissima plura inducat symptomata : adductis prætereà his rationibus, nostras regiones multò frigidiores esse quàm Græcorum ; cujus nationis *Hippocrates* frequentissimè eadem vacuatione utebatur, & infiniti post illum alij Græci authores, ipsius exemplum secuti : addunt etiam homines nostrarum regionum esse multò pituitosiores, & minus ad vomitum proclives. Sed his

rationibus & argumentis parum poteris inesse, nemo non videt; quæ idcirco, tanquam frivola explodentur cum econtrà hujus vacuationis usus utilissimus & summè necessarius sit ad plurimos affectus gravissimos & desperatos profligandos, licet vel iis remediis concitari debeat, quæ timidulis illis & meticulosis medicis ex auditu tantùm horrorem incutiunt. Sed quomodo se naturæ amicos illi iactitant, cum relictis iis, quæ maxima agendi vi & potestate excellunt, quorumque ne periculum quidem facere audent, potiùs eiùdem sint inimici ? Sic enim naturæ adultores tantùm sunt, qui imbecillis nimis & invalidis præsidium eam frustra propugnare conantur, nec potentibus satis armis, illius hostem ferocissimum adoriri cogitant; qui interim velut invictus cuncta illorum eccoprotica, imò vomitiva blanda & adulantia ridet, & respuit, quibus elisis vix secundò ad eadem auxilia refugere audent.

At verò non diffitemur, in hujusmodi remediorum usu summa *cautelâ* & *vomitionis* prudentia & circumspectione opus esse, qui primò omnium explorare debet naturam ægri, num facilis sit ad vomitum, necne? Nam à laborioso nimis & difficili vomitu, qualis iis plerumque contingere solet, qui carnosiori corporis habitu sunt, proflus abstinentum est : juxta præceptum *Hippocratis lib. 4. Aphoris. 7.* Iis quoque, qui collum habent oblongum, pectus angustum, & per consequens, qui sunt ad tabem dispositi, vomitus non nisi extrema urgeat necessitas, concedendus

du

aus est: multò verò minus iis, qui vè-
triculo sunt nimis imbecillo, & qui
obnoxij sunt inflammationibus & ab-
cessibus faucium: aurium item & o-
culorum doloribus. Praterèa verus
medicus in his facilè obtemperabit
præceptis & doctrinæ Aetij cap. 100.
serm. 3. l. 1. nec non aliorum Græcorum
plurium: & naturam ægri, nec nò me-
dicamèti sui vires & proprietates probè
cognitas habebit & rimabitur: quod
deinde medicamentum pro affectus
magnitudine ac vehementia, quem
expugnare volet, prudenter & cautè
admodum in usum transferet.

Remedia igitur, quæ vomitum
provocare solent communi nomine
vomitoria nuncupantur. Eorum qua-
litas ab arte producta, ex iis causis in-
daganda est, quæ naturaliter vomitum
concitant. Quod cum ita sit, vomit-
us naturalis est opus & beneficium fa-
cultatis expultricis ventriculi ea, quæ
ob aggravantem copiam aut molestant
qualitatem, aut substantiam venena-
tam & prorsus alienam illi adversantur
& noxia sunt, per œsophagum vi & im-
petu expellit, inferioribus suis partibus
contractis: superioribus verò dilatatis,
ut docet Galen. pluribus in locis. Vo-
mitiones arte concitata istorum sunt
generum, ut vel ventriculum nimia co-
pia & quantitate pressum molestant, sive
sit aqua sive vinum, sive similis quavis
potio: aut eundem qualitate sua acri &
mordicante, vel licent, lancinent, aut
dissolvant, & sic ad vomitum excitent:
aut tota sua substantia prorsus ipsi cõ-
traria sint, qualia sunt quæcunque in
venenorum numerum veniunt.

Tom. II.

Differentia vomitorio- rum.

Hinc tres differentia medica-
mentorum vomitoriorum, æquè ac
suprà purgantium efficiuntur; suntq;
vel benigna, vel modiocria, vel violenta,
hæc est, quæ summa vi vomitum eli-
ciunt.

Quas tres differentias vomito-
riorum remediorum vel ex ipsius Ga-
leni scriptis eruere licet lib. 1. de alimen-
tis cap. de sesamo, & l. 15. cap. 4. de usu
partium, quò lectorem ablegamus.

Materia igitur, ex qua tria illa
vomitoriorum genera componun-
tur, necessariò quoque triplex sta-
tuatur.

Vomitoria benigna.

Benignis fabricandis sufficiet a-
qua tepida cum syrupo acetoso vel
oxymelite simplici, vel oleo olivarum
amygdalarum dulc. quæ in quantitate
fatis magna sunt exhibenda.

Vom. modiocria.

Modiocria paulò magis priori-
bus istis stimulant, & irritant expul-
tricem ventriculi facultatem, quibus
sola & simplex accedit decoctio cum
rad. & sem. raphani, atriplicis, erucæ,
nasturtij, cæpæ: quibus addi potest,
vel syrupus acetosus compositus, vel
oxymel scilliticum, aut hydromel
quoddam compositum cum rad. asari,
prout vomitivum tuum plus minus
efficacius reddere voles.

D d d

Et Rad.

Cause vo-
mitus tam
naturalis
quàm ar-
tificialis.

3. de sympt.
causis & l.
3. de fac.
not.

℞. Rad. rosari
Sem. raphan.
anethi
urtic. an. ℥ iij.
F. decoct. ad ℥ v.
in qua solve
Oxymel. s. ℥ ij.
F. Vomitorium.

Hic notandum est, quod vomitoria enarrata primi & secundi ordinis usurpari queant, quando superflui & noxii humores, tunicis stomachi adhærescentes evacuandi veniunt, qui alias progignunt cruditates: unde ventriculi imbecillitas, flatus, ἀπορία & similia symptomata, tãquam illarum comites individui consequuntur: in quibus purgantibus huic scopo destinatis, semper addenda erunt detergentia.

Commemorata vomitoria tam benigna illa, quàm mediocria, etiam utiliter exhiberi possunt, quando ventriculus nimis repletus est, vel vino, vel cibo, nimiaque horum copia, molestatur & gravatur: ut disertè monet Hippocr. l. 3. de diætâ & albi.

Vomitoria Violenta.

Quod ad tertiam vomitoriorum speciem attinet, quæ sunt violenta, ut veratrum album, de eorum qualitate, quæ ventriculo prorsus infensa est, & è diametro ipsi adversatur, suprâ satis diximus. Vfus eorundem non vacat periculo. Nam, ut Celsus inquit, illud scire oportet, omne eiusmodi medicamentum (de helleboro verba faciens) quod potus datur, agris non sem-

per prodesse, semper verò nocere sanis. Si igitur ex necessitate quis coactus ea præscribere, & ægrotis propinare cogitet, varias prius circumstantias considerare debet. Nam prima corporis regio semper prius purganda est: humores crassi & viscosi incidendi & attenuandi, & vacuationi per vomitum aptiores reddendi: omnes meatus corporis referandi, corpusque optimè nutriendum & humectandum, tam alimentis boni succi, quàm balneis & fomentationibus peculiaribus: sicut id dilucidè docent Hippocr. & Gal. Aphorif. sect. 5. 6. Epid. aphorif. 9. l. 2. & 13. l. 4. & Celsus l. 2. cap. 13.

Parabant autem olim veteres eiusmodi violenta vomitoria, plerumque ex utroque helleboro, & potissimum ex albo, thymelea, chamælea, peplo, & similibus violentis, & venenatis purgantibus, quæ penitus improbo, ipsamque etiam helleborum, imò & album, quod excitat convulsiones, si quis enim eo usus fuerit sine præparatione, de qua veteribus, nisi eam fortè celarint, nihil constitit, non mediocri incurret periculum.

Inventa sunt nostra ætate (sic *Nova vomitoria, à recentioribus inventa*) ut sæcundo temporis progressu nova rerum inventio iu dies incrementum sumit,) multò præstantiora vomitiva, multoque tutiora, quorum usus plurimus hodie existit in diversis & gravibus affectibus curandis, iis etiam adjectis, quibus plerique vomitum nocuum & infestum existimant: ut verbi gratia in pleurifibus, quarum plerisque vomitus valdè necessarius est, ut

est, ut pestilentibus, & in ijs, quæ cum lumbricis sive vermibus complicantur, de ijs supra in cap. de aquis, ubi descripsimus aquam nostram benedictam purgativam vomitivam, mentionem fecimus.

Quoniam autem tot infinita & egregia experimenta descripta inveniuntur in centuriis M. Rulandi Med. peritissimi & doctissimi, quorum affectum aquæ suæ benedictæ etiam vomitivæ purgativæ adscribit, nec non aliis potionibus vomitoriis, quas ad plurimos profligandos morbos & ad ipsam etiam pleuritidem solvendam describit: non alienum erit ab instituto, si nostram sententiam ipsius auctoritate stabilierimus & quanta emergant commoda ex vomitionibus, oculis subjecerimus.

Vomitoria Rulandi.

1. Ex vomitoriis ipsius ordinariis, unum tantum invenio, quod ex vegetabilium familia depromptum, componit ex drachma semis pulveris rad. asari, addendo aquarum hyssopi, præsij, melissæ, cardui benedicti ana ℥j. interdum nil præter aquæ cardui benedicti ℥v. vel vi. adiecit: Et sic parat vomitivum sudorificum: exhibet id cum felicissimo successu in asthmate & diarrhœa, & ipsis etiam febribus quotidianis & tertianis: sicuti videre est in Centur. 6. Curat. sive cap. 5. & Centur. 8. cap. 95. & 97.

A sumpta potione, jubet ægrum suum iuncto benè tectum decumbere, & plurimum sudare, & tandem

vomere: & hoc modo ipsum restituit, & à febre in momento liberat.

Reperiuntur adhuc quinque, aut sex alia vomitoria in Centuriis ejusdem Rulandi, quæ ex metallico genere desumpta videntur, quorum præcipuum est aqua illius benedicta, cui tribuit plurimos & admirandos effectus, quos in præservandis diversis affectibus, & præsertim in pleuritis, sive vermibus complicatis, sive aliis expertus est.

2. Remedium hoc appellat vomitorium ruptorium: rumpit enim & aperit abscessus & apostemata, in quæ plerumque & promptè degenerant inflammationes. Eodem etiam utitur in cura anginae sive scinantiæ. Vide Cent. 2. Curat. 14. sive c. 14. Cent. 2. cap. 52. 53. 62. Cent. 3. cap. 18. Cent. 4. ca. 11. & 16. Cent. 9. cap. 14. 35. 36. Vbi simul invenies annotata, locum, nomen, sexum, & ætatem eorum, quos ab eiusmodi deploratis pleuritis restituit, in dè brevissimo tempore, ante septimum videlicet diem, & plerumque cirra sanguinis missionem. Sic in posterum, ubi usus hujus generis remedia fortè expostulat, ille narrata sua contentus est aqua vomitiva purgativa, aut vomitorio suo ruptorio, ut vocat.

3. Alibi eadem aqua benedicta, plurimos gravissimos morbos feliciter percurat, veluti dolores & inflammationes ventriculi, iterum, febres tertianas & quotidianas Cent. j. cap. 8. Cent. 2. cap. 31. 34. 65. Et videre quis potest in Centuria 9. c. 51. quàm mirificè prædicet eandem suam aquam

benedictam, & similia vomitiva purgantia, tam ad *praeservationem*, quam ad *curationem* ipsius *podagrae*.

Spiritus aureus Rulandi. 4. Vtitur *praeterea* alio vomitivo, quod ab eo nominatur *Spiritus aureus*, quo facillimè & laudabiliter cum successu curavit duas foeminas: quarum una sexaginta annorum aut citius fuit, altera quinquaginta: illa *hydropica, icterica, astmatica: hac vero astmate suffocativo & lethali consuetata.* Has curas annotat *Cent. cap. 25. & 35.*

Aq. terra sancta Rulandi. 5. Apud eundem *Rulandum* aliud adhuc habetur vomitivi genus, quod sudorificum est, idque nominatur *aquam terra sancta*, quae elegantia quoque & singularia percepit experimenta in *epilepsis, stranguriis & ischuriis.* Vide *Cent. 4. cap. 31. & 33.*

Calix vomitis. 6. Ibidem etiam ad *curam omnium febrium intermittentium, calix quidam chymicus* occurrit, parandus (ut arbitror) ex vitro antimonij, vel calce plumbi cum silicibus vitrificata, quae in typum quemdam effusa, in calicem sive vasculum quoddam fingitur: in quo per noctem macerentur vel vinum vel alius quidam liquor ad $\text{ʒ} \text{iiij.}$ vel v. quae postea potio bibenda manè exhibetur: qua haustâ provocatur vomitus, multùm benignior quam ab antimonij vitro, Et notandum est, quod huiusmodi vasculum, ad eundem usum semper aptum & idoneum permaneat, citra ponderis sui viriumque diminutionem: de qua purgandi ratione iam alibi in scriptis nostris egimus.

7. Tandem adhuc aliud vomiti-

vum in eodem *Rulando* se offert, quod est ipsius *crocus metallorum*, de quo accipit solummodò ad *pisi magnitudinè* quod macerat per 24. horas in 4. aut 5. uncii vini albi: Omnia colat & exhibet. Hoc nominatur purgatorium vomitivum *pantagogum*: utitur eo *contra anorexiam, aepsiam, & spasnum.* vide *Cent. v. cap. 13.*

Hic enumeratus metallorum *Crocus metallorum.* *crocus*, est, ni fallor, basis aquae eiusdemque benedictae: Equidem meam inde concinnare soleo, sicut scripsi supra sub finem *cap. de aquis* & modum docui *crocum* illum fabricandi, quavis obscurioribus quibusdam verbis, quae tamen vel minimo chymistae intellectu facillima sunt.

Aqua ipsius terra sancta vomitiva sudativa, spiritus item eiusdem aureus vomitivus purgativus, sunt optimiora remedia metallica, ex mercurio nimirum & antimonio ritè praeparata: ex quibus peritus medicus elicere novit vomitiva, quae virtute sua usque ad radices & mineras mali penetrant, & nihilominus tamen minus noxia & perniciofa sunt helleboris istis antiquis olim tam celebratis & usitatissimis remediis. De huius generis medicamentis in nostra spagirica tanquam in loco suo proprio nobis dicendum erit.

Sal Vitrioli.

Satis mihi sit, hinc in nostram pharmacopoeam unum saltem vomitivum inferere, quod paratur ex *sale vitrioli*, de quo accipias grana 7. 8.

vel

Sal. vitriol. vel ʒo. imoad ʒj. vel ʒij. pro agrotantis viribus, idque dissolvatur in vino, jusculo, aut congruo aliquo liquore, & exhibeas iis, qui eo opus habent, & mirandos eliciet effectus.

Porrò ut palam fiat, quàm potentes & mirabiles effectus, huiusmodi purgandi ratio, vomitorii congruis. & qua altius mali radices extirpant concitata, exerat, hic historias duas memoratu dignas enarrare placet.

Historia notabilis.

Prior est de D. de Luynes, & de Fourmentieres qui summa & veneranda authoritate vir erat, piæ memoriæ, regiusque consiliarius parlamenti Parisiensis: is anno ætatis suæ quadragesimo, ut ipsemet mihi sæpius referebat, gravi & diuturno morbo corripiebatur, quem simul febris lenta ac languida comitabatur, ex qua corporis habitus omnino resiccatus, & marasmo consumptus ferè videbatur: ac licet medicorum Parisiensium consilio, & infinitis eorumdem remediis per annum & dimidium continuè usus esset, nihil tamen opis & levaminis unquam inde senerat. Derelicto igitur ab iis, & tanquam desperato offerretur illi à Domina de la Noüe, muliere omni virtutum laude ac splendore clarissima, (quæ adhuc superstes harum rerum ipsamet testis erit) tabella ex floribus albis Antimonii, & saccharo parata, quam ipsa sumere eum hortatur simulque huius remedii vim & operationem prædicat. Unde D. de Luynes ad extremum jam redactus, fortunæ alex se commisit, hancque oblatam tabellam sumpsit. Aliquot horis post, tam vehementi impetu

vomitibus prorupit, ut inde quasi obstupesceret; altera verò vice evomit albugineam quandam & viscosam materiam, formæ rotundæ & conglobatæ, pedis ferè longitudinem, canneque sive arundinis crassitudinem referentis: quæ evomita statim se restitutum, ut & erat, exclamabat, & sic paucis post diebus perfectè curatus, convaleuit: venit, & gratias egit commemoratæ Dominae, & secretum remedii ab illa petens, obtinuit. Unde occasione oblata, idem sæpenumerò in aliis pluribus ægrotis expertus est: & indagandis postmodum subtilioribus naturæ secretis, ad mortem usque detritissimus fuit.

Altera mirabilis curæ historia, est de nobili quadam Domina ex provincia *Pictaviensi*, de cuius affectu, & symptomatis, quibus præterito mense Junii vehementissimè affligebatur, ad me scriptum fuit: erant autem hæc: frequens lipothymia & animi deliquium, capitis dolores, vertigines, convulsiones, vomitus, ventriculi dolores, vertigines, convulsiones, vomitus, ventriculi dolores, diarrhœa, & infinita alia: & quod notatu dignum est, in horum symptomatum exacerbatione & vigore, interdum evomebat pilorum tenuissimorum, sive capillorum per intervalla copiam, quorum unus in epistola conclusus mihi transmissus fuit. De quo malo gravissimo ac deterrimo, simul in consilium vocabam D. Turquetum virum doctissimum, medicum regium, collegam & amicum meum charissimum. Ex communi igitur utriusque nostri

Ddd 3) conf-

consilio ipsi cum scripto, remedia aliquot chymica, nec vulgaria remittimus. Frustrâ enim ac sine ullo progressu hæcenus diu usâ fuerat medicamentis aliis, ex præscripto primariorum medicorum Pictaviensium ipsi exhibitis. Inter enarrata remedia nostrâ, erat etiam Mercurius noster vitæ in tabellis, qui vomitivus & purgativus est: item pilulæ nostræ polychrestæ, nostrum laudanum sive nepenthes, & similia, qualia apud vulgares pharmacopœos prostrare non solent; quæ ipsi cum regimine atque utendi modo transmittimus. Quorum remediorum felicissimus successus statim sese prodidit: nam sumptis tabellis nostris purgativis vomitivis, tam supernè quàm infernè, ad eod feculentem & putrem eiecit materiam, ut & astantes inde inficerentur. In secunda & tertia exhibitione earundem tabellarum, à quibus jam magnum persenserat levamen, tam vehementi symptomatum insultu adhuc exagitata, ac aliàs nunquam (mali enim radices, vi medicamenti cedere & extirpari cœperant) tam magnam capillorum copiam evomuit, ut sese inde suffocatum iri crederet, idque per duos aut tres integros dies. Tandem sumpto eodem remedio, molem quandam in faucibus hærentem, & vellendo lancinandoque molestantem persentiscebatur: paulò post verò vomitione prolectâ, vermis adhuc vivus miræ crassitudinis & longitudinis prorupit, paulò post illa adhuc vomuit capillos aliquot, qui sua sponte moveri vide-

bantur, & similes erant cristæ anthesiculo plumeo, ab utroque latere distinctè disposito: exhibita postridiè una adhuc de enarratis tabellis, tres tantum capillos rejectavit, & sic extirpata morbi causa perfectam recuperavit valetudinem: quemadmodum de harum rerum circumstantiis, & remediorum successu, pharmacopœus quidam nomine A. Mayaut', qui ipsi toto curationis spatio auxiliatrices præbuerat manus, ad me luculenter perscripsit.

Mercurius vitæ.

Docemus præparationem Mercurii vitæ in Spagyrica cap. de Mercurio: *Breviter is preparatur ex duabus substantiis metallicis, quarum una sumitur ex regulo Magnesiæ, altera ex mercurio eiusdem met magnesiæ in meteoron redacto, æqualiter mixtis: ex quibus extrahatur vi ignis per retortam liquor gummosus, qui precipitatur in aquam frigidam in forma cremoris seu floris lactis, qui optimè à sua aciditate pluribus ablutionibus edulcatus, in pulverem nivei coloris convertitur: hic ad 4. vel 5. grana ad summum exhibetur, idem etiam si velis cum saccharo in tabellis redactus, vel etiam cum quodam liquore, vel secus offerri potest.*

Est enim omnium vomitivorum, & purgativorum præstantissimum, ultra quam dici aut cogitari potest. stupendosq; planè effectus prodit in diversis morbis profligandis. Præstantia tam insignis remedii vi quasi è manibus nostris extorsit clariorem eiusdem descriptionem, quæ

clausula

et infula loco, huic capiti appendere volui, ne alias mancum mutilumq; forte videri posset.

C A P. XXII.

De clysteribus.

AB SOLUTO tractatu nostro de purgantibus generalibus, quæ per os exhibentur, nunc æquum esse videtur: ut juxta ordinem nostrum inceptum, etiam de purgantibus liquidis, quæ per anum immissa corpus ab excrementis pravisque humoribus repurgare apta sunt, sermonem faciamus. Vocantur autem huiusmodi remedia communi nomine *clysteres*: nonnullis appellatur *enemata*, hoc est infusiones & immisiones juxta Celsum.

Cel. cap. 12
lib. 1.

Est igitur *clysteris vocabulum* generale, & pro variis remediis exhibendis, usurpandisque accipitur: pro alio enim atque alio partis affectu, cuius ut remedium adhibetur & in usum aptatur, situ, aliam quoque nominis appellationem sortitur: unde *clysteres alii sunt auriculares*, otenchitæ antiquis dicti, *alii sunt clysteres vesicæ*, vocati syphones sive catheteres, per quos, quicquid volumus, in vesicam injicimus.

Alii uterini, metrenchitæ nuncupati.

Eiusmodi remedia diversis affectibus, quibus tres illæ nobiles enumeratæ partes defatigantur, medendis inserviunt: hos tamen eosdem clysteres in alium locum tractandos rejicimus.

Sufficiet nobis hinc de veristan-

tum clysteribus dicere, quales sunt, qui in genere ita appellantur, & qui in anum infunduntur: quorum ulum, juxta Plinium, avis lbis appellata (quæ longo suo rostro sibi ipsi clysterem quasi per inferiora injicit) nos primum edocuit.

Galenus comment. in Aphorif. 36. sect. 2. lib. 6. Epidem. plures tradit clysterum differentias & compositiones: quorum alii ventrem nimis siccum emolliunt, & facultatem expultricem consopitam excitant.

Alii emolliunt & purgant simul, non tantum communia illa ventris excrementa, ad ipsius naturæ imitationem (quæ felle sive bile in intestinum jejuni regurgitante, expultricem facultatem, ad naturalem excrementorum egestionem irritat & stimulat,) ut Gal. docet lib. 5. de usu partium: sed etiam evacuunt & revellunt pituitosos, biliosos, aliosque superfluos & noxios humores; tum in ipsis intestinis, tum in toto mesenterio & circa hepatis sinum stabulantes, ut idem Gal. scribit comment. aphorif. 17. 6. Aphorif.

De his solum modò clysteribus, quorum ope naturalem tantum evacuationem expeditimus, jam tractabimus, tanquam de re quæ ad purgationis scopum maximè spectat: simulque iis adjungemus decocta, modò carminativa modò lenitiva, modò detergentia; & id genus aliis medendi finibus inservientia; ubi scilicet vel evacuatione, vel revulsione, vel derivatione humorum peccantium opus erit: sed instituti tamen memores non latius æquo hinc divagabimur.

Clyst-

Clysmata emollientia.

Clysmata emollientia, quæ aridas & induratas alui fæces humectant, componuntur ex rad. & foliis *bismalva*, *malva*, *violarum*, *branca ursina*, *beta*, quibus adduntur *olea butyrum*, aut aliæ pinguedines jura etiam intestinorum vel capitis *vervecini* sola eidem usui destinantur.

Anodyna.

Ut vis anodyna augeatur, si fortè humor acris, mordax, falsus, sive pituitosus, sive biliosus, intestina obfideat, doloremq; inducat, decoctioni adduntur *semina lini*, *fenugraci*, *bismalva*, *psyllii*, *flores camomilla*, *meliloti*, *sambuci* & *similium*.

Carminativa.

Sin verò dolorem comitetur, vel eundem etiam excitet flatus, & crassus ac pituitosus humor: semina carminativa adjiciuntur, nempè *cuminum*, *anisi*, *fœniculi*, *bacca lauri*, *herba origani*, *calamenti*, *ruta*, *summitatum anethi*.

Quoniam autem eiusmodi dolores ut plurimum proveniunt vel ab humore tenui, acri & bilioso, vel etiam à crasso, mucilaginoso, & pituitoso, falso & vitreo: biliosus quidem vacuandus est *loochex castia*, *diapruno*, *catholico*, *lenitivo*, *elect. de psyllio*, & similibus levioribus *cholagogis*: pituitosus verò deturbandus *hiera picra* Galeni, *diaphanico*, *diacarthamo*, *benedicta laxativa*: & interdum ubi humore extente tenaciore, frigidiore, & glutinosiore, validiùs trahendum purgandumq; est, *hiera diacolocynthidos* assu-

mitur: olea congrua ad utriusque humoris acrimoniam obtundendam admiscenda sunt, minùs quidem calida & lenientia humori bilioso cõferunt, ut *oleum violarum*, *ol. liliorum*, *lini* & *camomilla*: *laurinum* verò, *juniperinum*, *sesaminum*, *anethinum*, *sambucinum*, *rutaceum*, *irinum* ad pituitosum, & ubi majori attenuatione, resolutione, & calefactione opus est.

Si verò dolores huiusmodi, sicut sæpè accidit, oriantur ab inflammatione quadam intestinorum aut circumvicinarum partium, vesicæ nimirum, uteri, aut renum, medicus parùm versatus curiosè & accuratè quid faciendum sit, consideret: hæc enim mala semper cum febre conjuncta sunt, Ejectis igitur cum emolliente aliquo clystere priùs crassioribus alui excrementis, lenitiivis & refrigerantibus clysmatis utendum erit; paratis ex lacte, in quo incoxerint semina *lactuca*, *psyllii* & *bismalva*, ut *mucilaginosum* fiat, & magis anodynum. Aliquando paretur enema ex solo oleo violarum, in quo incoqui possunt aliquot capita *papaveris*. Sed de his juniores medici consulant *Aetium* cap. 4. 16. & 26. *serm. 3. lib. 3.* Videndum præterea, quid *Galenus* scribat de clysteribus ex solo sero lactis paratis 10. *simpl. cap. de sero lactis*: quos ad pus detergendum, dolorem sedandum, & acrimoniam humorum obtundendam, summopere commendat.

Hæc obiter dicta sint: *Scopus* enim noster est, uti jam protestati sumus, hic de solis purgantibus enematis verba facere.

His

His enumeratis communib. & vulgaribus emolliatibus, lenientibus, & anodynis, quosdam alioseiusdem ordinis adijcere possem ad huius operis ornamentum, nisi constitutum esset, *cap. de extractis* annotare plura extracta purgantia simplicia & composita: plura item extracta lenitiva, anodyna, carminativa, & diversa alia, omnibus intentionib⁹ curativis apta, quæ ad quoslibet clysteres conficiendos abundè sufficient.

Nam si (exempli gratia) componendus sit *clyster ad dissipandos ventos*, extractum carminativum jam paratum in promptu aderit, quod diurno tempore reservabitur, omnibus virtutibus & proprietatib. baccarum lauri, juniperi, sem. fœniculi, anisi, anethi, cumini, dauci, herbarum siccarum, rutæ, calamenti, pulegii, origani, floram sambuci, camomillæ, & similibus dotatum: cuius varias compositionum formulas describemus (sicut & extractionum lenitivarum & anodynarum: & sufficient commemorati extracti tantum drachmæ duæ vel tres, cum jusculo quodam aut aqua calida aut vino, prout opus est, permixtæ: qua methodo carminativam clysteris decoctionem, sine laboriosa operatione statim parabit: in qua extractum purgans affectui, qui edomandus est, congruum dissolvit, sicut ex variis illis formulis, quas *cap. de extractis* describemus palam fiet. Ita ut adhuc magis supervacaneo labore pharmacopœos sublevemus varias quoque oleorum formulas dabimus, quæ facultate anodyna,

Tom. II.

lenitiva, carminativa & purgativa limul prædita erunt. Exempli loco hîc *oleum nostrum diacolocynthidos carminativum* in medium proferemus.

Oleum diacolocynthidos carminativum purgativum Quercetani.

*℞. Herb. sicc. rutæ
Calamenti
Origani
Pulegii an. m. j.
Sem. Dauci
Cumini
Fœniculi
Baccar. Lauri an. ℥ j.
Ol. Olivarum ℔ ij.
Vini rubri ℔ j.*

Coquantur ad vini consumptionem: cum hoc oleo sic præparato decoque pulpæ colocynthidos ℥ ij. digerantur ad ignem B. M. cal. per 12. horas: dein bulliant per duas horas, donec oleum vim totam colocynthidos attraxerit: dein exprinantur & colentur.

Hoc oleum in officinis parari, diuq; ad servari potest: dosis ℥ j. vel ℥ ij. prout maiori vel minori operandi efficacia opus fuerit: cum jure pingui permixtum, *medicamen summum erit ad omnes soporiferos affectus, apoplexiam, lethargum, & similes.*

Oleum compositum purgativum.

Ex commemorata colocynthide, cocta cum oleis lenitivis lumbricorum, lini, liliorum, visci pomi &

Ecc camo-

camomillæ: componere licet *oleum compositivum lenitivum purgativum*, in modum olei carminativi purgativi, quod cum jusculo capitis vervecini mixtum, ad omnes dolores singulare est præsidium. *Oleum* enim mirificè *contemperat acrem & venenatam colocyntidos qualitatem*, adeò ut sic præparata, neutiquam noxia aut damnosa sit intestinis, quorum tunicis aliàs vel subtilissimè etiam pulverizata, & in trochiscos redacta, semper aliquantum adhærere solet: quod incommodum hac præparatione, & oleorum cum ipsis essentia & proprietate permutatione intercipimus: sicque auxilium evadit minùs periculofum ipso diaphœnico, & benedicta laxativa: cuius usus utilis erit in variis clysmatis concinnandis, & effectus præstantes felici cum successu ostentabit in sedandis potissimùm intolerabilibus doloribus & passionibus colicis, ut plurimùm à pituita vitrea in intestinis, subortis, in quibus purgantia lenitiva sola exhibita, inefficacia prorsus & invalida comperientur.

Oleum purgatorium.

Coronidis loco hîc annectam adhuc aliam olei purgatorii descriptionem, quod ad prohibendam vermium generationem, & ad corruptorum, putridorum, & depravorum humorum, unde illi nascuntur expulsionem, præstantissimum est: ex quibus aliàs infinita alia mala progredierentur: Si quidem plures hodie tam inter viros quàm sceminas, juvenes & adultos videmus his affectibus obnoxios: quibus hoc oleo tam internè in forma clysteris, quàm

externè applicato, auxilium gratum, & indubitatum, sæpenuerò tulimus.

℞. *Aristolochiæ rotundæ*

Gentianæ an. ℥ ss.

Tormentillæ ℥ j.

Herb. Centaurii minoris

Summitatum oleæ

Marrubii

Absinthii pontici

Persicariæ

Lupulorum

Diptamni an. m. j.

Sem. Polii montani

Portulacæ

Citrii

Cardui benedicti

Lupinorum

& sem. contra verm. an. ℥ j.

Amygd. amararum ℥ iij.

Flor. Persicæ arboris

Hyperici

Stœchados an. p. ij.

Myrrhæ ℥ ss.

Turbiti

Hermadactylorum an. ℥ j.

Pulpæ colocyntidos ℥ ij.

Contundenda contendantur, & miscantur cum ℔ iij. olei olivarum & ℔ j. vini albigenerosi: dein bulliant ad vini consumptionem: addendo sub finem duo vel tria bovis fella, priùs ad B. Mar. optimè depurata seu defæcata, & fiat oleum.

Hoc oleum mixtum cum lacte, aut jure quodam congruo in suff. q. ad fingendum enema, summa erit medela adversus lumbricos quosvis: infantibus ʒ. ʒ. aut quinque annorum sufficet exhibere pro dosi ℥ ss. vel ʒ. vj. cum lactis ʒ. iij. aut v. ut fiat.

ut fiat clyster, ut supra mediocriter robustis satis erit ℥j. robustissimis verò ℥j. ℥. imò & ℥ ij.

Hoc etiam oleum excellentissimum est ad vermes, unguendo aliquot eius guttulis orificium stomachi & regionem umbilici. Admirandi horum duorum modò descriptorum oleorum effectus indies magis magisque, per ipsam experientiam sese prodent, & dispalabunt.

Purgantia metallica.

Sed ut paulò magis caput hoc amplificemus, unum atque alterum adhuc remedium ex mineralium classe petitum, eidem inferamus: cuius generis medicamenta, cætera purgantia in clysterum compositionem venientia, longissimo intervallo post se relinquunt, sive ad demulcendos & leniendos dolores, à causis frigidis, cruditatibus, flatibus, ac humoribus mucilaginosi, tartareis & arenosis sive calculosi suscitatos: sive ad expellendos vermes, educendam fetidam humorum illuviem & putredinem: vel ad validius expurgandos omnes humores, citra tamen calefactionem nimiam, qualem inducere solent Hieræ Logadii, vel Pachii diacolocynthid. benedicta laxat, & huius generis alia, quibus pleriq; ad ægros excitandos utuntur in comatosi & soporiferi symptomati & affectibus: quorum tamen vim, excedens istorum medicamentorum calor potius auget, cerebrumque majori vaporum copiareplet & fatigat, quam ut eisdem dissipando imminuat. Hoc non

contingit in remediis aliis, quæ manifestis illis & noxiis qualitatibus prorsus ablatis, potius formales & spirituales produnt effectus, quàm materiales.

Crocus metallor. in clysteribus.

Illud medicamentum, de quo loquor, est *crocus metallorum*, cuius alibi mentionem fecimus, eiusque admirandas operandi actiones, quas etiam per os sumptus perficit, ostendimus.

Si quis timidulus & inexpertus medicaster, horum remediorum, quorum nullam habet notitiam, usum minus approbaverit, si per os assumantur, non tamen credo illum tam stupido fore ingenio, ut eadem clysteribus excepta, contemnere ausit: si præsertim eorundem summos effectus, quos benignè quidem, sed efficacissimè præstant, ignoverit: qui nihil molestiarum neque ab oleorum ingrato factore, neque à quavis alia reconciliant, sicut in vulgatis plerumque accidere solet. Pretium quoque eorundem non excedet 3. asses: cum quilibet aliorum ad minimum vendatur sedecim vel etiam 20. assibus. Sufficit enim remedium illius enarrati, semidrachma vel drachma una ad summum, quod macerandum est in 4. vel 5. uncis aquæ cuiusdam congruentis, aut vim per noctem integram aut amplius, & sic maceratio hæc misceatur cum quodam jure in suff. quantitate, ut fiat clyster. Eandem macerationem in aqua vel

Ecc 2 vino

vino factam, potes, si velis, paratam adseruare, eamque in magna copia, aucta singulorum dosi, parare: quam diutissimè reseruabis, & in usum, ut res postulaverit adaptabis, seruata semper supradicta dosi.

2. *Vitrum antimonii.*

Loco croci metallorum, licet non tanto cum emolumento uti poteris *Antimonio vitrificato*, quod tamen infusum, colatum & exhibitum in clysteribus, minorem noxam adfert, quàm diaphœnicon, hocq; ipso utiliores & efficaciores multò effectus demonstrat. Sed dum hæc remedia Dogmaticis propono, liberum iudicium cuiilibet relinquo, siue iis uti uoluerit, siue non. Hoc solum affirmare possum, me in iis describendis solido certoq; niti experientiæ fundamento, quod nullis argutiarum machinis, à quodam fortè Momo subuectis dirui & subverti poterit.

Utut sit, unus quisque tandem fatebitur, modò non fuerit omnium ingrattissimus, hisce Hermeticorum ornamentis & floribus, quibus vulgarem pharmaceutricem amplificauimus, sibi satisfactum; quos licet magnificiamus, & inter fructus laborum vigiliarumq; nostrarum charissimos habeamus, eos tamen omnibus, propenso & liberali animo impartimur.

Hismultas alias diversorum clysterum calefacientium & refrigerantium, detergentium, consolidantium, cicatrices inducentium, adstringentium, corroborantium, & nutriendium, & pluribus aliis medendi scopis

inservientium, formulas addere possem: sed quia nimis vulgares sunt, inque antidotariis passim descriptæ, iis hîc enotandis jam superfedebimus. Unam ac alteram solummodo formulam subijcietes.

1. *Clyster attrahens in Apoplexia.*

Piat decoctio cephalica.

Herb. *Melissa*

Origani

Ruta

Maiozan.

Calamentis.

Betonis

Sem. Pæon.

Gran. Iuniper.

Flor. Chamæmel.

Centaur. singul. q. v. e. g. p. j.

In hujus q. s. incoquantur

Pulp. colocynth. ℥j. ℞.

Agaric.

Sena an. ℥ij.

In colatura dissolv.

Mellis anthosat. ℥ij.

Sal. gemm. ℥j.

Ol. nardin.

Aneth. an. ℥j. ℞.

Clyfma.

2. *Clyster in morbis capitis ex*

Tetrade.

℞. Rad. Aristoloch. ros.

Polypod.

Sem. cartham. an. ℥ij.

Pæon.

Cumin. an. ℥j. ℞.

F. Decoct. ex lacte.

℞. Colatur. ℥v. vel vj.

Hier. picr. Gal. ℥ij.

M&C.

Mell. anthosat. ℥j.
Ol. rutar.
Pil. alb. ana ℥j.
M. f. Clyster.

3. Clyster anodynus.

℞. Summit. alth.
Malv.
Violar.
Parietar.
Mercurial.
Bran. urs.
Betul.
Sem. Lini.
Fœnugr.
Alth.
Fl. Camomill.
Melilot.
Sambuc.
Sum. Aneth. an. q. s.
Coq. in Iure capitis arietini.
In ℥j. Colaturæ dissolv.
Diasebest.
Hier. mellit. an. ℥ij.
Mell. anthosat. ℥j. ℥.
Ol. rutac.
Lilior. an. ℥j.
Croc. ℥j.
Vitell. ovi N. M. F. Cl.

4. Clyster emolliens.

℞. Herb. Malv.
Violar.
Mercurial.
Bet. an. m. j.
Hordei
Fl. Chamamel.
Borrag.
Nymph. an. p. j.
℞. Decoctio colata.

℞. Colat. ℥.
Cass. extract. cum fol. Sen.
Diaprun. simpl. vel Tryphera
persica an. ℥vj.
Mellis
Ol. violat. an. ℥ij.
M. proenemate.

CA P. XXIII.

De Caputpurgiis & errhinis
remediis.

HActenus de omnibus purgatio-
num generalium speciebus ver-
ba fecimus: ordinis ratio postulat, ut
nunc dicamus de particularibus, quæ
illas sequi debent, ut Gal. docet lib. 2.
cap. 2. secundum locos. Exordiamur
autem à cerebri vacuatione, utpote
quæ pars corporis suprema omnium
humidissima existit, & quæ omnium
maximè opus habet non uno evacua-
tionis genere.

Nobilis hæc pars præ cæteris ob-
tinuit particularia quædam emuncto-
ria, quorum ope excrementa super-
flua deponit, inter quæ nares præci-
puè numerantur, quarum usus à na-
tura non tantum inspirationi, & respi-
rationi & odorum attractioni, sed &
crassiorum excrementorum evacua-
tioni destinatus est; veluti monet Gal.
lib. 8. de usu partium, c. 6. & 7.

Ars itaque naturæ imitatrix no-
xiorum humorum quibus cerebrum
nimis repletur, expulsionem & edu-
ctionem per easdem narium vias sive
canalés consuetos operatur, idque
congruorum & idoneorum remedio-
rum opera.

Ecc 33 Hujus

Hujusmodi remedia in genere à medicis *nasalia* sive *caputpurgia*: à Galeno vero lib. de simpl. *errhina* dicta sunt, quæ varij generis sunt:

1. Aut enim *liquida* infunduntur & attrahuntur.
2. Aut in *oblongam figuram* formatarum naribus induntur.
3. Aut in *forma linimenti* naribus illinuntur.
4. Aut per *instrumentum*, quod *ἰνὴρ ἰσθμῶν* dicitur, iniiciuntur.
5. Aut *seca* naribus insufflantur. Ut *pulveres*.

Galenus de *caputpurgiis* canonem ponit, quo hortatur, semper à levioribus inchoandum, & postremò ad fortiora confugiendum esse, si opus fuerit. Nos observato hoc canone, hinc formulas quasdam utilissimas & maximè necessarias, pluribusq; morbis, quorum sedes potissimum in cerebro stabulatur, peculiare & accommodatas describemus.

1. *Caputpurgium in forma liquida.*

Caputpurgia sive *errhina* formæ liquidæ fiunt ex aquis sive succis, aut decoctionibus radicum, herbarum, & florum convenientium.

Huius scopo maximè inservient aqua *majorana*, *salvia*, *rosmarini*, *betonica*, *hyssopi*, *pæonia*, aliæque *cephalicæ*, quarum vel binæ vel plures invicem mixtæ, & tepefactæ, in nares infunduntur, quibus quarta vel sexta pars vini promptioris penetrationis ergo

additur: hæc & similia *errhina* omnium sunt mitissima.

Ut validius attrahant, adde enarratis aquis succos depuratos *maiorana*, *anagallidis*, *syrupum stachados*, & *oxymel scylliticum*.

Si opus fuerit majori attractione & evacuatione: macera radices *claminis*, *iridis*, unum atque alterum *folium peti resicatum*, *pulveratū*, & sic habebis insigne medicamentum, quod *cerebrum à nubilosis & turbulentis vaporibus* expediet: *vertiginibus* quoque, *lethargis*, & *epilepsis* idem conveniet, additis horum affectuum specificis, sicut *epilepsia* est *viscus quernus*, *radix pæonia*, *flores tilia* & cæ.

Hæ sunt formulæ liquidorum *caputpurgiorum* sive *errhinorum*, tam benignorum, quàm mediocrium & fortissimorum.

2. *Caputpurgium in forma formata.*

℞ *Pulveris herb. absinthij*

Maiorana

Morsus gallinae

Betonica

Salvia

Diptamni ana ℥ij.

Sem. Nigella

Ameos

Rutæ ana ℥j.

Trochisc. alhandal ℥iij.

Coquantur cum succo *betæ* & *mercurialis* ad succorum consumptionem: dein incorporatentur, cum *terebinthina*, & fiant *nasalia* ad longitudinem

diem digiti & cordulæ ligatæ : nari-
bus indantur.

3. *Caputpurgium in formalini-
menti paratum.*

℞ Pulveris flor. calendula
Lavendula.

Tilia arboris ana ℥j.

Puly. Sena.

Rœonia.

Nigella.

Sileris montani ana ℥℥.

Castorei ℥j.

Hellebori ℥j.

Piperis gr. vj.

Ligni aloes ℥℥.

Mofchi.

Ambra ana gr. vj.

Olei terebinthina

& cera q. suf. ad fingendum
linimentum.

De hoc parum digito minimo in-
de in profundissimum narium locum,
& optatos in purgando cerebro effe-
ctus videbis. Est quoque aptissimum
remedium ad vertigines, epilepsias, & ad
ipsum repurgandum in infantibus, ad hæc
malaproclivibus cerebrum, quod acidis
& seorsis humoribus plerumque obside-
tur, ex quibus commemorata mala origi-
nem ducunt.

*Caputpurgium aliud ad humores
à capite in pectus defluentes,
revellendos, & per na-
res expurgan-
dos.*

℞ Gummi ammoniaci ℥j.

Pyrethri subtilissimè pulverizati
℥ij.

Incorporentur optimè cum succo
radicis ireos in unguenti consisten-
tiam. De hac mixtione parum baculi
ad id aptati extremitati impone, & in
narium profunditatem immitte, &
statim destillari videbismagnam aque
ferosæ quantitatem.

4. *In forma liquida infundenda.*

In quarta forma errhinorum
quæ per instrumentū, quod *peritris*
dicitur, apparantur, ut suprâ, si re-
medium liquidum profundius in na-
res iniici debet, ita ut nulla alia ra-
tione validius attrahipossit. Ad eju-
dem compositionem inservient aque
& decoctiones radicum, herbarum,
feminum & florum huic scopo con-
gruentium, uti iam suprâ diximus.

5. *In forma sicca.*

Supereft, ut loquamur de ca-
putpurgii in consistencia sicca, nempe
de pulveribus, qui in nares penna, vel
simili instrumento insufflantur.

Hujusmodi remedia, licet in
genere quidem inter caputpurgia an-
numerentur, in specie tamen sternu-
tamentis provocandis inserviunt, id-
que semper ad ipsius naturæ imitatio-
nem.

Sicut enim sternutatio à natura
secundum Galenum excitatur, sive
per rarefactionem aut fusionem hu-
morum ferosorum & acrium, qui in
cerebro continentur: sive per vim
naturæ, quæ conatur reiicere & ex-
pellere e

pellere ea, quæ naribus noxia & infecta sunt: Sic etiam ars excogitavit sternutamenti concitandi rationem, qua ipsi cerebro vacuando subvenit, idque medicamentis, quæ vel cerebrum calefaciunt, humores crassos & pituitosos in eodem sedem figentes incidunt, & liquefaciunt & sic aptiores, expulsionis & evacuationi reddunt: vel mordicant & vellicant nares: vel utrumque simul efficiunt, & ea ratione sternutationem eliciunt. Vnde materia sternutatoriorum plerumque est calida, sicca, acris, pungens, & omnino tenuium partium: Quorum aliquot formulas hæc proponere non absre fuerit.

1. *Pul. sternutationem provocans.*

℞ Rad. Ireos
Fol. Maiorana ana ℥j.
Sem. Sinapis
Cubebarum
Garyophyllorum
Piperis albi ana ℥j.
Castorei ℥ss.

Misce: fiat pulvis, ex quo parum insuffla naribus.

Vel 2.

℞ Pulveris rad. ciclamini
Maiorana
Hyssopi ana ℥j.
Sem. Nigella
Pyrethri ana ℥j. ℞.
Macis ℥j.
Hellebori albi ℥ss.
Moschi, gr. viij.

Misce, fiat pulvis.

Vel 3. ex Terr.

℞ Rad. ireos ℞.
Fl. Majoran.
Hyssop.
Sem. Pæon.
Nigell.
Caryophyll.
Piper. an. ℥j.
Helleb. alb. ℥ss.
Mosch. gr. iij.
M. F. Pulv.
In^r fletur narib.

His addemus sternutatorium quoddam Martini Rulandi med. peritissimi, in ipsius Centuriis descriptum, cui excellentissimos effectus author adscribit.

4. *Pulvis sternutat. Rulandi.*

℞ Sem. Nigella
Hellebori albi ana ℥j.
Maiorana
Rosmarini
Salvia ana ℥ss.
Moschi gr. ij.

5. *Alius Quere.*

Nos utimur alia sternutatorij forma, quæ non in nares insufflatur, ut pulvis qui possit, eo quod helleborum excepiat, facile aliàs cerebrum offendere.

℞ Pyrethri ℥ss.
Hellebori nigri ℥j.
Nasturtij ℥ss.

Vel

Vel 6.

℞. Rad. Hellebor. nigr. ℥j.
Mastich. ℥℥. F. S.

Vel 7.

℞. Rad. reos
Cyclamini ℥j.
Castorij ℥j.
Helleb. alb.
Thym.
Serm. nigell.

Pulverentur & includantur in nodulo: maceretur nodulus in aqua rosarum, & naso admoveatur subodorandum. Sternutamentum citra molestiam excitat, quæ ratio cæteris multo securior est.

Avicennas quoque usurpat sternutatorium quoddam vaporosum, paratum ex aceto fortissimo, in quo dissolvit parum castorei, cujus vapor in nares immixtus sternutationem vehementissimè prolicit.

Nonnulli usum horum remediorum averfantes, putant, per eadem humorum fluxum potius augeri, quàm revelli, nec iisdem nisi extrema urgente necessitate, & præmissis generalibus vacationibus utuntur. Sed ipsi, ut mea quidem fert opinio, graviter falluntur: quando quidem ejusmodi remedia in defluxionibus magnis suffocativis, & subitò supervenientibus, commodè admodum & feliciter exhibentur. Natura enim canales sive ductus narium dicavit cerebri vacationi, quam ars ad ipsius imitationem promovet ita, ut aperto & libero transitu, cursus serosorum

Tom. II.

humorum per eandem viam expeditur: & hoc modo revellantur, ne in partes nobiles inferiores, thoracem nempe & ventriculum illabantur. Eadem remedia utiliter quoque usurpantur adversus epilepsias, lethargos, caros, apoplexias, & similes affectus frigidos, ut scribit Gal. li. de instrumento odoratus, & deinde Orib. lib. 10. ca. 3.

Eorundem quoque usus felici successu comperitur in uteri suffocatione, partu difficili, & secundina retentione: sicut testes sunt Hippocr. & Gal. lib. 5. aphor. aphor. 35. & 31.

Caput purgia sive errhina enumerata, non tantum purgant & evacuant cerebrum, sed sunt nonnulla alia quæ conducunt etiam ad calidam ejusdem intemperiem tollendam, ad narium hæmorrhagiam sive sanguinis stillicidium sistendum: ad humores acres exulcerationi gignenda aptos, temperandos: ad narium fetorem, & ipsum etiam polypum ibidem productum, absque dolore consumendum.

CAP. XXIV.

De Apoplegmatis & Eclegmatis.

Ordinis nostri ratio postulat, ut particularibus cerebri purgationibus, quæ per nares procurantur absolutis: nunc de præsepis, ad particularem quoque tam cerebri, quàm thoracis vacationem accommodatis, & per os exhibendis, tractemus.

Horum medicamentorum alia dicuntur apoplegmatis, quos privatim & breviter tantum perstringemus;

Fff

NON

Hæc omnia eclegmata de eorum sunt genere quæ fortius attenuant detergentque materiam crassam in thorace vel pulmonibus contentam. *Tussientibus, asthmaticis & difficulter spirantibus, obpurulenta lentaque puita copiam, respirationis viam opprimentem, auxiliantur.*

Minus incidentia & detergentia sunt.

1. Looch pussulatum.
2. Looch de sarsara seu rufilagine.
3. Looch de caulibus Gordonij.
4. Looch è pulmone vulpis Mes.

Incrassantia fortiora sunt.

1. Looch è papavere.
2. Diacodion simplex Gal.
3. Diacodion Ioan. Bat. Montani.

Horum usus est in omnibus destillationibus è capite in asperam arteriã, ex perpetua tussi in somnum parientibus. Tussi quin etiam & gutturis asperitati à tenui destillatione seu catharro excitata auxiliantur: defluentes enim illos humores inspissant, mitigantque, excretioni preparant: febribus etiam ardentibus & pectoris inflammationibus interdum exhibentur.

Incrassantia leniora sunt.

1. Looch de psyllio.
2. Looch de portulaca.
3. Looch ex tragacantha.

Hæc ipsa ad sputum sanguinis commendantur. Posteriora duo partim ex rebz adstringentibus & stipticis composita, venarum rupturis constringendi & agglutinandis conveniunt.

Enumeratorum remedium formulæ, in ipsis authoribus à nobis citatis, & in omnibus dispensatoriis sive antidotariis communibus inquirendæ sunt. Nobis sufficiat de nostris tantùm ea inserere, quæ non vulgaria sunt, & tamen præclare conferant asthmaticis, phthisicis, & aliis pulmonum gravissimis & penè incurabilibus affectibus.

1. Looch de Althea Quercet.

℞ Rad. bismalua optimè mundatarum lb ℥. aut quantum volueris, bulliant in hydromelite communi ad sufficientem decoctionem: optimè coctæ tundantur, & per setaceum traiciantur: de quarum mucagine accipe ℥ij.

Spec. Diatragacanthi

Diatreos ana ℥ij.

Sacchari candi

Penidiorum ana ℥ ℥.

Flor. Sulphuris optimè preparatorum, ut infra. docebimus. ℥ij.

Syrup. capill. veneris

Tussilaginis ana q. s.

Omnia reducantur in formam Looch: de quo sæpius utendum cum baculo deliquiritia.

Excellentissimum est remedium contra omnem tussim inveteratam, sive à frigida sive à calida aorta sit causa: contra asthma, orthopnoeam, & dispnoeam, aliosque pulmonum affectus: usus quoque eius est in maturanda pleuritide, & sputo proliciendo: sicuti horum præcipua curatio per anacatharsim instituenda.

2. Looch.

2. *Looch passulatum Quercet.*

℞. Rad. Tussilaginis
 Liquiritia an. ℥ j.
 Enula campana ℥ ℞.
 Scabiosa
 Herb. Capill.
 Hyssopi an. m. j.
 Flor. Tussilaginis.
 Violarum.
 Buglossa
 Nymphaea an. p. ij.

Sem. Anisi ℥ vj.
 Coquantur in hydromelice simpli-
 ci: de colatura clarificata cape ℔ iiii.
 in quibus decoque

Passularum purgat. à vinaceis ℔ ℞.
 Iujubarum.
 Sebest. an. ℥ ij.

Coquantur ad medietatis consum-
 ptionem: dein quamoptimè prælo
 exprimantur, & addendo.

Sacchari candi
 Penidiorum an. ℥ iiii.

Coquantur ad mellitam consisten-
 tiam: cui adde

Flor. sulphuris ℥ ℞.
 Misce fiat Looch.

Ad enumeratos pulmonum affe-
 ctus, utraque hæc loch plerumq; offer-
 re soleo: de quibus utendum præci-
 pio manè, à prandio circiter quartam,
 hora somni, & noctu primis vigiliis.
 Præstantissima medicamina sunt, ad
 illa, ut diximus, mala. Nullis enim lau-
 dibus satis prædicari possunt flores sul-
 phuris, quos addimus, utpotè qui ve-
 rum pulmonum balsamum sunt, ut a-
 libi in scriptis nostris jam diximus.

3. *Loch flor. sulphuris.*

Ex commemoratis floribus sul-
 phuris, cum solo butyro, quadam mu-
 cagine sem. citoniorum, bismalva aut
 linipermixtis, addendo quendam sy-
 rup. capilli veneris, violarum, roris solis,
 aut tussilaginis, ad eisdem usus, ut
 supra, bechicum sive loch parabis ex-
 cellentissimum.

4. *Aliud.*

Ad phthisim & exulceratos sive pu-
 rulentos pulmonum affectus, loch aliud
 paratu facillimum confici potest,
 quod potentissimum & summum esse
 auxilium sæpenumerò in pluribus o-
 ptimo cum successu expertus sum.

℞. Syrup. de succo hederae terrestris,
 nostra descriptionis ℥ ij.

Flor. Sulphuris q. s. ad reducenda
 omnia in loch.

De quo Empyicis exhibe qua-
 ter in die, idque ad dies plures, &
 mira præstabis. Multos profectò despera-
 tos & incurabiles agrotos jam proclama-
 tos, hoc eodem restituius remedio.

Ad enarrati hederae terrestris syru-
 pi uncias duas admiscere poteris guttu-
 las 4. vel sex rubini nostri sulphuris, cu-
 ius descriptio extat in nostra spagiri-
 ca, ex qua mixtione, medicina secu-
 rior & promptior in agendo, adversus
 eisdem affectus evadet.

Eodem modo balsamum, buty-
 rum, lac dulce aut cremor sulphuris,
 cum quodam syrupo mixta, aut per se
 exhibita, iisdem affectibus singula-
 ri & specifica proprietate profunt:

℞ ff. 3, quo-

Sulphuris
vires.

quorum omnium præparationem paulò post docebimus. Sulphur enim rite præparatum verum est pulmonum balsamum, verum bechicum, verum loch sanum & expertum omnibus pulmonum affectibus aptum & salutare, quod admirandis suis virtutibus & affectibus Lochilliano, & cæteris omnibus, quotquot sunt bechica vulgaria, longè præferendum est.

C A P. XXV.

De confectiõibus aromaticis seu speciebus aut pulveribus roborantibus, tabellis & trochiscis.

Satis abundè hæctenus tractatum est de præparantibus purgantibus seu vacuantibus, nec non de revellentibus & derivantibus remediis: ordinis ratio exposcit, ut nunc dicamus de iis, quæ facultatibus partium nobilium, animalibus nempe, vitalibus, & nutritionis dicatis, roborandis sive confortandis apta & idonea sunt: nec non de iis, quæ afflictarum partium malignam qualitatem sive intemperiem corrigunt, & variis earundem symptomatis sive accidentibus præter naturam succurrunt ac opitulantur. His autem curationum indicationibus, diversa inserviunt medicamentorum genera, veluti sunt:

1. Confectiones aromaticæ, species sive pulveres cordiales.
2. Trochisci
3. Tabella

4. Opiata
5. Condita
6. Conserva
7. Omnis generis antidoti.

Utigitur primæ sectioni nostræ pharmacopœæ colophonem sive finem imponamus: de his tantùm enarratis remediõrum generibus, quæque ex iis maximè necessaria videntur, sive ad vulgarem normam, sive per chymicum artificium sit præparata, adhuc nobis dicendum restat, exordio sumpto à confectiõibus aromaticis, quarum aliæ calidæ sunt, aliæ frigidæ, aliæ temperatæ.

Calidæ sunt.

1. Aromaticum Garyophyllatum Mes.
2. Aromaticum rosatum Gabrielis
3. Diamargarit. cal. Avicennæ
4. Latificans Rhasis
5. Diambra Mes.
6. Diamos. hum dulce Mes.
7. Confectio cordialis Alexandr. Bened. & Conf. cord. descripta à Fuchs. 2. compos. med. teët. 4.
8. Diacalamantum Gal.
9. Diacinnamomum Mes.
10. Dianthos Nicol.
11. Diagalanga Mes.
12. Diathyssopum Mes.
13. Diavris Nicol.
14. Diazingiber
15. Diatrionpipereon Mes.
16. Diacuminum Nicol.
17. Dianisum
18. Diathamaron
19. Diaprasium Nicol.
20. Diaxyloaloes Mes.
21. Rosata novella.

Frigi-

Frigidæ.

1. *Diamargarit. frigid.*
2. *Diarragatant. frigid.*
3. *Diapendium.*

Temperatæ.

1. *Diatriasantalum*
2. *Diarrhodon Abbatis*
3. *Diacurcuma*
4. *Dialacca maior.*

Hæ sunt confectiones aromaticæ, quæ maximè in usu esse solent, quarum compositionum formulæ ad eò sunt communes, ut in omnibus dispensatoriis descriptæ reperiantur. Nobis hîc satis erit, singularum tantum proprietates & facultates ordine explicare: ubi videre licebit, alias peculiariter cõvenire capitis affectibus: alias pulmonum & thoracis, ventriculi, hepatis, lienis, renum, uteri, aliarumque corporis humani partium morbis.

Calidæ.

1. *Aromaticum garyophyllatum* præcipuum & singulare roborans est cordis & ventriculi: confert ad nauseam & vomitum: partes nutritioni famulantes à putredine præservat, & ventos flatusque mirificè dissipat.

2. *Aromaticum rosatum* auxiliatur imbecillitati ventriculi, juvat concoctionem, stimulat appetitum, & imprimis is aptum est, quibus ex longo quodam morbo calor naturalis labefactatus, etiamnum post morbum evictum languescit.

3. *Diamargaritum calidum* Avi-

cennæ utile perhibetur adversus omnes hypothymias, syncopes & cordis deliquia, & breviter omnes vires collapsas reparat & instaurat: prodest suffocationi matricis, asthmaticis, tabidis: ad cruditates item & imbecillitates ventriculi conducit.

4. *Electuarium lætificans Rhasis* valet ad palpitationem cordis: ad omnes melancholicæ hypocondriacæ species, & quia lætitiâ & hilaritatem adfert lætificans appellatum est. Faluntur autem ii, qui huius descriptionis authorem Galenum fuisse opinantur, & idcirco id nominant lætificans Galeni: sicut alibi quoque monuimus.

5. 6. 7. *Diambra & diamoschum dulce*, utraque à Mesuæo descripta, item *conf. cordiales* tum Alexandr. Bened. tum Fuchii inter pulveres & confectiones, cordi sunt omnium maximè amicæ & salutaris, & iisdem ferè effectibus ac energiis præditæ, laudantur adversus pestilentes omnes affectus frigidosque, cerebri morbos, paralyses, vertigines, epilepsias, convulsiones, melancholias: recreant insuper & instaurant facultatem maximè vitalem, roborantque ventriculum, aliasque partes nutritioni ancillantes.

8. *Diacalamentum Galeni* conducit omnibus thoracis & ventriculi affectibus, à cruditatibus, & causâ frigida ortis: mirum in modum attenuat omnes crassos & tartareos humores: dissipat omnes ventos: succurrit febre quartana laborantibus: tandemque menses & urinam movet.

9. 10. 11. *Diacinnamomum Mesuai*, *Dianthos Nicol.* & *Diagalanga Mesua*: sunt compositiones, quæ ob singularem consensum iisdem usibus adaptantur, omnibus nempe frigidis inferviunt affectionibus, intemperiei cerebri, ventriculi, & cæterarum nutritionis partium: concoctionem juvant: cardiacisitem & cordis deliquiis subveniunt: & vires exhaustas mirificè reficiunt.

12. 13. *Diahyssopum Mesuai*, *Diarragacanthum calidum Nicol.* & *Diiris Salomonis Nicolai*, magna quoque compositionis societate invicem conveniunt: omnibus etiam pulmonum affectibus, ab humoribus frigidis & viscosis subortis opem ferunt, qualis asthmaturum & tussium in veteratarum conditio plerumque esse solet.

14. 15. *Diazingiber Nicolai*, & *diarrionpipereon Mesuai*, cruditatibus, ventis & imbecillitatibus ventriculi opitulatur: attenuant & incidunt humores mucilaginosos tunicis ventriculi adhærescentes, altiusque radices agentes: Unde feliciter in febris quartana post generales evacuationes præscribuntur.

16. 17. *Diacuminum* & *Dianisum Nicolai* & *Mesuai*, eiusdem ambo compositionis ferè, flatibus ventriculi à crassis & pituitosis humoribus procreatis, discutientis aptissima sunt.

18. *Diathamaram Nicolai*, asthmaticis, tussientibus & anhelosis: renunquæ porrò imbecillitati optime convenit.

19. *Diaprasium Nicolai*, peculiari-
ter inservit ad omnes defluxiones tuf-

sim excitantes: ad omnia item asthma-
mata & dispnceas.

20. *Diaxyloaloes Mesuai* exhibetur ad quævis ventriculi incommoda à cruditate pronata: quinetiam illud idoneum est ad vermes & corruptos humores ex eodem expellendos: digestionem juvat, & hominis animum exhilarat.

21. *Rosata novella Nicolai*, facultatem habet vomitum inhibendi: confert etiam ad imbecillitates ventriculi & lipothymias sive cordis deliquia, & vires debiles, à diuturno morbo contractas, in solidum instaurat.

Frigide.

1. *Diamargaritum frigidum Nicolai*, in omnibus febribus ardentibus & pestilentibus, ad cor & facultatem vitalem recreandam, summopere commendatur.

2. 3. *Diapenidium* & *diarragacanthum*, à Nicolao descripta, ad omnes calidos & acres pulmonum affectus, ad tussim ab humore falso & serolo provocatam, ad anacatharsim, & expectorationem pleuriticis & peripneumoniacis promovendam, commodè offeruntur.

Temperata.

1. 2. *Diatriasantalum* & *diarrhodon Abbatis*, idonea sunt ad omnes viscerum nutritioni inservientium, intemperies calidas contemperandas: conducunt ictero, oppilationi hepatis & lienis: aliisque calidis eorundem viscerum affectibus, quæ simul etiam una eademque opera corroborant.

3. 4. *Dis-*

3.4. *Dialacca major & diacurcuma* sive *diacrocum Mesuai*, similes habent proprietates, sicut & eorundem descriptiones parùm à se invicem differunt: in frigidis partium nutritioni dicatarum intemperiebus, ad earundem obstructions & durities reserandas exhibentur: ubi eadem opera simul roborant hepar & lienem, & idcirco omnibus cachexiis & hydrophistibus prosunt: non parum etiam ad urinam proliciendam apta sunt.

Haectenus de viribus & proprietatibus enumeratorum pulverum sat dictum: quorum descriptionum formulæ petendæ sunt ex antidotariis, in quibus omnes ex veterum scriptis translatae & cõgestæ reperiuntur. Non enim operæ pretium me fecisse arbitror, si in illis denuò huc transcribendis desudaro: Veruntamen sicut supra, pulveres quosdam purgantes, qui non sunt vulgares, descripsimus, ita hîc opus nostrum decorare placet confectionibus, sive pulveribus quibusdam cordialibus specificis ad plures affectus, qui vel nostræ sunt descriptionis, vel aliunde nobis à doctis viris communicati, multaque experientia comprobati, digni sunt qui in lucem publicam prodeant.

Suntque

1. *Tragea cephalica calfac.*
2. *Tragem. ad vertigin Langj.*
3. *Ad vertigin. Craton.*
4. *Specificum vertiginis.*
5. *Trag. antiepileptica. Querc.*

Tom. II.

6. *Trag. pectoralis*
7. *Trag. antiepileptica*
8. *Trag. ad morbos ventric.*
9. *aliter.*
10. *Preparatio rad. Aronis.*
11. *Trag. hepatica.*
12. *Trag. ad icterum*
13. *Ad idem.*
14. *Tragea splenetica*
15. *Trag. antimephrisica & anticolica:*
16. *Trag. hysterica.*
17. *Trag. ad dysenteriam à granis actæ.*
18. *Trag. ad bronchocelelem.*
19. *Pulv. ad hermiæ.*

2. *Tragea ad frigidos omnes capitis affectus.*

℞. Pulv. rad. acori ℥vj.

Coralli preparati ℥ij.

Pulv. Florum calendula

Betonica

Stochados

Anthosana ℥ij.

Coriandri preparati

Nucis moschata

Cinnamomi ana ℥ss.

Sem. Anisi

Feniculi dulcis

Pæonia

Silerii montani ana ℥ij.

Cardamomi

Garyophyllorum ana ℥j.

Sacchar. anthosati q. suff.

Ut fiat pulvis guttui gratus, dosi semicochleare argenteum manè.

Qui ob cerebrum plus aquo humidum & nubilosum plerumque existens torpidi, segnes & obliuosi: qui porro apoplexia, paralyti & soporiferis aliis

Ggg

ffe.

affectibus sunt obnoxii : praemissa purgatione cum pilulis cephalicis & congruis, singulis matutinis utantur praedicto pulvere, idque ad dies plures, & non exiguum mali levamen percipient.

2. *Tragema capitale Langii contra vertiginem & apoplexiam.*

℥. Majorana
 Betonica
 Salvia
 Rosmarini
 Lavendula
 Melissa
 Stoechados ana ℥j.
 Nucis moschata
 Cinnamomi
 Coriandri prap. ana ℥ij.
 Cubebarum
 Cardamomi
 Galanga
 Piperis longi

Sem. Gallitrici

Gran. Peonia an. ℥j.

Garyophyllorum.

Macis

Zedoarie

Zingiberis

Feniculi

Carpobalsami

Xyloaloes ana ʒ℥.

Sacchari ℥j. misce, fiat pulvis.

3. *Tragema ad vertiginem experimentum Cratonis, seu specificum ad vertiginem.*

℥. Cinabrij non factitii, sed minera-
 liveri ʒ℥.

Coralli rubri preparati

Margaritarum preparatarum

ana ℥j.

Croci ℥j.

Fol. auri num. xv.

Omnia terantur subtilissimè supra marmor, & misceantur: dosis gr. x. xii. vel xv. cum aqua lili convall. provocat sudores. Excellentest, & multo usu comprobatum remedium contra vertiginem, alia longè superans. Dos. ʒ℥. vel ʒj. ex aqu. lil. convall. magnos & copiosos sudores ciet.

N. Hujus usum auctor aliquot curas peregit unica hebdomada 4. aut 5. ad summum dosibus exhibitis, etsi malum hoc vertiginosum usque adeo exacerbatum sit, ut judicium omne ægris eriperet, vid. Ict.

4. *Specificum vertiginis.*

Ad eundem affectum remedium paratu facillimum occurrat, cujus usus vir quidam magnæ autoritatis, & de rota Gallia perquam optimè meritis, à gravi quadam vertigine scotomatica feliciter restitutus fuit: paratur autem ex stercore pavonis masculi, pro maribus, quod siccandum & pulverizandum, dein maceretur de eo drachma una per noctem integram in vino albo: omnia per linteam trajecta, exhibeantur vertiginoso, idque continenter à novilunio usque ad plenilunium, aut etiam amplius, si opus fuerit. Hujus remedi-

ſij author eſt quidam ruſticus, qui ex hac cura ſingularem laudem & honorem præ multis aliis clariffimis Medicis reportavit. Unde colligere licet, medicinæ perfectionem tam exquisitam non eſſe, quin in eam in dies quid addiſcere, vel à minimo & abjectiſſimo quovis homine opus habeamus.

5. *Tragea antepileptica Quercetani.*

℞. *Effentia corallorum*
Margaritarum ana ℥iiij.
Vngula Alces vera
Unicornu ana ℥℔.
Salis cranij humani ℥j.℔.
July. Flor. liliorum conuall.
Calendula
Tilia arboris
Anthos ana ℥j.℔.

Sem. Pœonia

Ruta
Visci querni ana ℥ii.
Lapis bezoardici veri
Ambra grifea ana ℥j.
Cinnamomi
Cardamomi
Ligni aloes ana ℥j.
Camphora ℥℔.
Sacchari anthoſati q. ſuff.

Epilepticus, poſt generalem & congruentem vacuationem hujus tragæ capiat ſemicochlear, continuando per integrum menſem: qua ſumpta, ſtatim unam atque alteram unciam noſtræ aquæ antepilepticæ, ſupra capite Decoctorum deſcriptæ, ſuperbibat: moxque ſudet, & in cæteris bona viſtus ratione utatur.

6. *Tragea ad omnes pectoris affectus.*

℞. *Spec. Diareos*
Diarragacanthi frigidi ana ℥j.℔.
Pulv. Rad. ungula caballina
Summitatum hyſſopi
Sem. Vrticæ ana ℥iiij.
Pulmonis vulpis præparati ℥℔.
Flor. Sulphuris optimè præparatorum
℥j.℔.
Effentia margaritarum
Coralli ana ℥j.
Sacchari violati q. ſuff. miſce. fiat pulvis, vel ſi velis, elect. per tab. concinnabis.

Excellentiſſimus eſt pulvis ad verſus omnes pulmonū affectus, & ipſum etiam aſthma, & ſpirandi difficultatem; efficaciſſima eſt præterea ad tuſim inueteratam & ipſam etiam phriſim ac ulceram pulmonum.

7. *Tragea antipleritica.*

℞. *Salis prunella (quem anodynum minerale vocant veri Chymici) ℥ij.*
Pulv. Flor. papaveris rheadis
Coralli rubri ana ℥j.
Sacchari violati ℥℔.

Reducantur in pulverem: doſis ℥ij. ſuperbibendo parum aquæ papaveris rheadis, vel cardui benedicti. Singulare remedium ad pleuriſim, cujus eximios effectus ipſis oculis multoties vidi.

8. *Pulvis ad omnes ventriculi affectus mirabilis.*

℞. *Rad. Aronis præparata, ut docebitur ℥ij.*

Ggg 2 Pulv.

Puly. Rad. Acori vulgi
Pimpinella ana ℥j.
Oculorum cancri ℥℥.
Cinnamomi ℥iij.
Salis absinthii
& Juniperiana ℥j.
Sacchari rosati q. suff.
 Conficiatur pulvis gustui gra-

aus.

Idem Paulo aliter ex consilio
arthritico.

R. Rad. Aron. ppt. ℥ij.
Acor. vulg. ℥j.
Fl. Beronic. ℥℥.
Ocul. cancr. ℥iij.
Cinam. ℥j℥.

Omnia optimè pulverisata. cum

Sacch. rosat. q. s. F. Pulvis.

C A U T I O.

Tanta est ventriculi affinitas & conspiratio cum reliquis totius corporis partibus, ut ex ejus vel minimo errore ceteræ particule statim in consensum trahantur, & ita infinita promodum mala procreentur: hinc vitiorum ventriculi medela, completitur simul plurium aliorum affectuum medicationem. Occasionem horum, quæ dico, mihi præbet admiranda hujus pulveris efficacia: qui licet paratu sit facillimus, nec ex numerosa ingredientium, aut aromatum multitudine præparatur: exhibetur tamen non tantum ad ventriculorum corroborandum, cui propriè convenit, sed etiam ad capitis affectus, ad hemi-

Melan-
chol. Hip-
ochond.
cranias acutissimas, vertiginem, melan-
choliæ hypochondriacæ, cachexiam
& similes affectus. Ad calculum quoq;

& febrem quartanam porrigitur: habet enim facultatem deoppilandi hepar, lienem & rotum mesenterium & dissolvendi & liquefaciendi tartarum glutinosum, qui plurimorum morborum causa existit: cui negotio peculiariter inferuit salpungens & piperinū, quem Aronis radix, quæ hujus medicamentibasis est & fundamentum, acridine & mordacitate sua satis repræsentat.

Posterioris pulveris usum hunc edocet author: *De eo capias*, inquit, *in arthritide mane cochl. semis*, idque alternis diebus, ut una videlicet alternorum prædictum sumas pulverem, altero hydromel nostrum, sed non desistendum ab usu. Nam ita dissolventur tophi tartarei & prohibebitur eorundem coagulatio & generatio. Valet certe idem pulvis ad calculos quoque, cujus etiam usus esse potest ad præcautionem.

Id mihi communicatum fuit à *D. Birckmanna* medico excellentissimo, cujus jam honorificam alibi *Birckm.* mentionem fecimus. Is singulis annis parabat hujus pulveris plusquam sexaginta aut octuaginta libras: tantum faciebat ad medicinæ usum, ut & eidem locum daret inter secreta sua medica, quorum summa abundantia, is tanquam unus primariorum medicorum sui seculi difflebat.

10. Preparatio radices Aronis.

Colligenda est radix, dum vix inter dumeta germinare incipit, ac antequam ejus virtus in solia se dispergat, mundanda optimè & lavanda:

da: postea in orbiculos dissecta infundatur cum vino albo, & maceretur in loco frigido per 24. horas: vino duobus digitis transversis supernatante: enumeratis horis elapsis, effundatur vinum & separetur per inclinationem: & rursus affundatur novum vinum album, repetita adhuc maceratione eadem per 12. horas, ut nimia acrimonia & vis pungens ejusdem salis aronici mitigetur, quæ aliàs tangentis manibus bullas sive pustulas inducit, eaque exulcerat. Sed in eo tamen acris sale latet vis illa dissolvens, quæ vero artificio inde eruennda est, hoc est adeò edulcanda est, ut amplius linguam non pungat acris: ac ipsum piper, citra ullam exulcerationem: idque ex gustu facilè percipitur. Radix itaque post macerationem resiccatetur ad ignem lentum in furno videlicet, in quo panificia modò cocta fuerint, dein reducatur in pulverem ad eundem usum ut supra.

Ut eximia hujus radice virtutes clariùs patefiant obiter tantum hinc addo ex ea mundata & in rotulas, citra cultrum tamen ferreum, dissecta, & in umbra resiccata, ne quid de sale ejusdem pereat, pulverem confici, qui verus domitor & expulsor est veneni arsenicalis canceri, si præsertim ipsi parum arsenici fixi admisceatur. De quo fulsius dicitur in secunda sectione hujus operis, ubi de externis remediis tractabimus.

II. *Tragea ad affectus hepatis.*

℞. *Corallirubri* prop.

Spodii
Spec. *Diatragacanthi ana* ℥ij.
Pulveris hepatica
Sem. *Acetosa*
Portulacæ
Berberis ana ʒj.
Croci martis optimè preparati
℥ij. ℞.
Croci ex oleo sulphuris parati, ut docebitur, ℥ij.
Conserua ros. è ficcis, vel sacchari rosati q. libuerit.
Misce, fiat pulvis: dosis ʒ. j.

Hic pulvis est admirabilis contra omnes obstructions, imbecillitates & intemperies hepatis, cui pristinum robur reparat: singularis porrò adversus omnes fluxus hepaticos & dysentericos, nec vix ullum præterea contra cachexias, hydropises, icteros, præstantius reperitur remedium: sumpto pulvere, post horam bibendum est iusculum.

Nos alibi docebimus quoque chymicas aliquot præparationes, inter quas dabimus tum croci martis, tum croci, olei acidi sulphuris, præparandi modum, nempe dictum oleum in pulverem & crocum convertendi, qui verum crocum martis præsentabit: at illius vires multò superabit intervallo.

Quemadmodum supra contra vertiginem, facillimam pulveris ex stercore pavonis præparationem tradidimus: eodem modo quoque alios pulveres ex aliorum animalium excrementis præparandos hinc in medium proferemus, qui pluribus diversis affectibus erunt idonei & aptissimi. Hæc quidem remedia quantumvis

Ggg. 3. facilla

facili & simplici artificio, vel à quovis idiota parari queunt: multò tamen certioribus & præstantioribus effectis sese produnt, in pluribus curandis morbis, quàm varii illi pulveres aromatici, qui juxta longas & rædiosas receptarum, ut vocant, descriptiones, scrupulosè nimis fabricati, in theculis deauratis ad pompam potius, quàm ad verum aliquem usum adservantur.

12. *Tragea ad icterum.*

Horum remediorum unum paratur ex anserculi, qui veris tempore herbis pascitur, stercore seu excremento: hoc collectum, & in sole vel alio loco moderatè calido exsiccatum, pulverizandum est: de quo pulvere exhibeatur ʒʒ. vel ʒj. si malum inveteratum fuerit, vel per se, vel cum vino albo. Non est morbus auriginosus, quin hoc medicamine perfectè eradicetur & evellatur, idque in tertia vel quarta ejusdem exhibitione, huic pulveri addere poteris cinnamomi, & sacchari ad libitum.

13. *Ad idem.*

Summum & certissimum ad eandem icteritiam medicamentum est pulloꝝ gallinaceoꝝ, vel gallinarum excrementum album, seorsim collectum: de cujus pulvere manè exhibe ʒʒ. & continuando 4. vel 5. matutinis mira percipies. Idem pulvis sumitur ad calculi contritionem & expulsionem, & urinæ suppressio-

C A U T I O.

Nullus hîc miretur summos nec incertos effectus quos ejusmodi avium aliorumq; animalium excrementa, in prædictis morbis edomandis ostentant. Excrementa enim horum aëreorum animalium, quorum natura est calidissima, tota sunt nitrosulphurea, cujusmodi quoque est columbarum sterces, è quo copiosa nitri quantitas educitur, sicuti alibi enotavimus. Unde enarrata hæc excrementa mirificam habent incidendi, attenuandi, & dissolvendi facultatem, viresque simplicium, quibus animalia illa nutriuntur, reservant, quæ in quintas quasi essentias, per digestionem & concoctionem, in horum aëreorum animalium ventribus convertuntur: hinc tam efficaci operandi energia, ad plures & diversos morbos excindendos excellunt. *Camillus à Camillis*, medicus Genuensis celeberrimus, cujus antea à nobis facta fuit mentio, asserbat, *corurnicum helleboro vesentium*, (quod ipsis, ut quidam scribunt, in alimentum cedit) excrementa, singulari proprietate quadam conferre epilepsii, quod tamen ipse non expertus sum: sed hisce in medium allatis, tantum aliis politiori & exquisitori ingenio præditis, occasionem præbere volo, ut natura & conditione singulorum alimentorum, quibus & Pavones, & Anserculi, & Gallinæ pascuntur & nutriuntur, philosophica & acuta meditatione penitus examinatis & cognitis, tantorum effectuum ab his excrementis productorum

tum causam & rationem facilius
comprehendant.

14. *Tragea splenitica.*

℞ Pulveris rad. aronis, ut suprâ prepa-
rata, ℥℥.

Carpobalsami.

Xylobalsami.

Zedoaria an. ℥j.

Pulp. Florum genista:

Sem. Nasturtij.

Eruca

Cardui benedicti:

Feniculi

Anisi an. ℥j. ℞.

Garyophyllorum:

Zingiberis

Cubearum an. ℥℥.

Cinnamomi ℥j.

Salis fraxini

Tamarisci

Ceterach an. ℥iiij.

Sacchari anthosati ad pondus omnium.

Misce fiat pulvis. Dosis duo
cochlearia argentea, conducit ad ob-
structiones & scirrhusas durities lienis, &
ceteros affectus inde promanantes.

15. *Tragea antinephritica & ad
colicam passionem.*

N. Tunica interioris ventriculi gallinae.

& stercoris albi ejusdem an. ℥℥.

Pulveris pellicula interioris, quae in
putaminibus ovorum reperitur
℥ij. ℞.

Herniarie

Cinnamomi an. ℥iiij.

Nucleorum mespillorum ℥ij.

Sem. Anisi

Feniculian ℥j.

Reducantur in pulverem te-
nuissimum, & misceantur: dosis ℥℥.
vel ℥j. ad summum cum vino albo.

Certiores & multò efficaciore
hujus pulveris effectus percipies, in
atterendo & expellendo calculo, iis quos alij
plures de milio solis simpl. speciebus electua-
rii lithontribon Iustini, de cicadis, de lepore
combusto & similes vulgares ad calculum
comminuendum usurpati proderere solent.
Nos descripsimus quidem alibi, in
consilio nostro de calculo, varios
pulveres antinephriticos: sed præce-
denti huic præ aliis tribuimus præ-
stantiæ palmam. N. Alium vide in
arthritide.

16. *Tragea hysterica.*

℞ Crassa lignea

Calami aromatici an. ℥℥.

Sem. Agni casti

Pastinaca.

Ruta

Paeonia

Anisi

Feniculi an. ℥ij.

Cardamomi.

Macis.

Cinnamomi

Garyophyllorum an. ℥j.

Faecula bryonia ℥j. ℞.

Sacchari anthosati ad pondus om-
nium.

Misce fiat pulvis. Dosis ℥j. ℞.
Prodest albo mulierum fluori, & ure-
ri suffocatione.

Solum semen pastinaca domestica
exsiccatum pulverizatum, & ad ℥℥.
cum paucò vino, vel quadam a-
qua congrua hysterica, exhibitum,

pecu-

peculiare quoq; est & specificum medicamentum ad eandem uteri suffocationem.

17. *Tragea granorum actes ad dysenteriam.*

Exprimatur succus baccarum sambuci maturarum, tempore videlicet autumnii. Ex quo succo & farina fecalina, conficiatur pasta sive massa optimè elaborata, ex qua formenrur exigui panes, qui in furno ad biscocci duritiem coquantur, adeò ut in pulverem tenuissimum redigi queant: qui pulvis cum eodem succo iterum imbibatur, omniaque denuò reducuntur in pastam, quæ in biscocci forma coquatur in furno: idq; tertio repetatur. Postremo omnibus probè coctis & reficcatis, fiat pulvis subtilissimus, qui longissimo tempore adservabitur: *Specificum est arcanum adversus dysenterias.* De eo accipe ℥j. & nucis moschatae tantundem, mixtis simul omnibus cum ovo parum cocto incorporentur: & sic omnia forbenda exhibeantur, vel miscèantur cum aquæ nostræ dysentericæ supra descriptæ suff. quantitate, & propinentur.

Hoc remedium appellamus *trageam granorum actes*, quo nomine vocabatis, qui id nobis communicavit, nempe Dom. *Volffius* vir doctissimus, in clytæ academiæ Marpurgenis professor celeberrimus, & illustrissimi principis Landgraviæ Hassiæ Medicus ordinarius, cui, sicut & aliis duob. ejusdem collegis, D. nimirum *Mosano*, & D. *Hartmanno* viris celeberrimis &

medicis quoq; ordinariis, ejusdem illustrissimi Principis, adhuc alia plura medica secreta, rara & præclara accepta ferimus: quorum auctoritate huic operi nostro majorem gratiam & ornamentum conciliare voluimus, idq; ob summam illorum erga me benevolentiam, & singularem fraternumque vicissim meum erga eosdem affectum.

18. *Tragea ad bronchocelelem.*

℥. Spongiarum vel excrecentiarum spongiosarum, quales in cynosbatio nasci solent ℥ij.

Spongia marina tantundem.

Hæ spongiæ simul reducuntur in cineres, ut artis est.

℥. Cinerum harum spongiarum ℥j.

Cinerum chartæ leucophaea combustæ ℥ij.

Cinnamomi ℥ß.

Coralli rubri pulverizati ℥j.ß.

Misce omnia in vicem, & fiat pulvis. Certissimum & præstantissimum est remedium ad bronchocelelem, & licet hoc malum commune sit tantum certorum locorum incolis, ut Morianis in montibus Sabaudia inhabitantibus: nihilominus tamen & plures alibi reperiuntur, puellæ præfertim, quas, molestus ille gutturis tumor planè deformes reddit: quibus hoc solo remedio, tanquam optimè comprobato, indubiè subveniri potest: vnde illud nolui publicæ utilitatis ergo reticere.

Modus vivendi est, ut enarratum pulverem

pulverem ad ℥j. ℞. vel ℥ij. vel amplius, si velis, injicias in lagenam, vino albo repletam, & addies duos vel tres maceres, antequam eo utaris. Eligat autem æger tempus plenilunii, & quando luna decrescere incipit, de dicto vino bibat ℥ij. vel tres, singulis matutinis continuando, donec luna amplius non decrescat, sed crescere incipiat. Vbi desistendum, usque ad alterum plenilunium, & luna decrescente, vini istius usus iterum per 15. dies repetendus est, si fortè prima vice non integrè curatus esset. Et sicut luna decrescit, ita tumor paulatim de die in diem imminuetur & absumentur.

Sed priùs utendum erit aliquo purgante eidem affectui, congruo, cui instituto medicamenta ex Mercurio parata, omnium sunt accommodatissima.

20. Pulvis ad omnes hernie species, & ipsam enterocalem.

℞. Pulv. rad. consolida maioris ℥℞.

Pulveris herniariæ ℥j.

Pulv. Spongiarum, cynosbati adnascentium ℥ij.

Essentiæ coral.

Essentiæ perlarum an. ℥ij. ℞.

Magisterij lapidis hamatitidis ℥iij.

Spodii

Terra sigillata an. ℥ij.

Cinnamomi

Feniculi dulcis an. ℥j.

Sacchari rosati ad libitum, fiat pulvis.

De quo utatur herniosus manè ad plures dies: non neglectis interim per petuis & commodis ligamentis, ac

præsertim balsamo diaktybric. nostro, summè igneo exsiccante, ac partes membranosas præhumidas & relaxatas contrahente.

Cantio.

Hoc pulvere multis experimentis comprobato, graves admodum herniæ sæpè numero sanatæ sunt: Communicatus est mihi à D. Genandio viro celeberrimo & medico Ducis Sabaudia primario. Herniaria, quæ præcipuis huius pulveris ingredientibus annumerantur, non citra rationem ita appellata fuit: eximios enim & singulares effectus in hisce abigendis malis prodit. Idem Genandius cum cibo quoque offerebat eiusdem herniariæ pulverem, ipsique pani admiscebat. Eadem herba conducit etiam ad calculum.

Possemus quidem in pharmacopœæ nostræ decorationem, huius generis plura hic introducere remedia: sed benevolus lector contentus erit his hæcenus enarratis trageis, sive pulveribus roborantibus, & ad plures affectus comparatis, quos præscorum confectionum aromaticarum catalogo annexos, æqui bonique consulet.

Ut enumerati pulveres aromatici, nec non alii, gustui fiant gratiores, in electuaria solida, vel tabellas, ut vocant, effinguntur: idque cum saccharo in aqua aliqua conveniente priùs dissoluto & perfectè cocto, cuius octo vel decem uncis, additur uncia una pulveris, omnia simul decoquendo & commiscendo, ut artis est. Eodem modo parantur tabella diarrisantalii,

Hhh

aroma-

aromatici rosati, & reliquæ huius generis omnes, quæ iisdem medendi scopis, quibus earundem confectioes sive pulveres inserviunt.

Trochisci.

Ex iisdem pulveribus formantur quoq; varii generis *trochisci*, uti appellantur, diversis curationum indicationibus apti.

Ex *pulveribus purgativis*, de quibus supra nobis sermo fuit, finguntur *trochisci alhandal*, de *habbaro*, de *agarico*, & similes alii.

Ex *confectionibus roborantibus* etiam varii *trochisci*, pro variis intentionibus curativis, quibus illæ inserviunt, componuntur.

Horum alii dicuntur *εμμηνοει*, id est, adstringentes, ut sunt *trochisci*

De *spodio*
De *terra sigillata*
De *Karabe*
Ramich.

Alii corroborant partes nobiles; ut *caput roborant trochisci de gallia moschata*.

Pectus, *trochisci bechici albi*, nigri.

Ventriculum plus aequo calidum, *trochisci de camphora & diarrhodon*.

Fiunt præterea ex iis *confectionibus*, quas visceribus de oppilandis aptas diximus, *trochisci*, qui iisdem usibus adaptantur, quiq; Græcis appellantur *εμμηνοει*.

Ad hepatis obstructionem, idonei sunt trochisci

De *Rhabbaro*.

De *Absinthio*

De *Eupatorio*

De *Laeca*.

Ad lienis, *trochisci de capparibus*;

Ad renum verò *oppilationem* conferunt *trochisci de halicacabo*.

Vterum peculiariter spectant trochisci de myrrha.

Horum alii plures occurrunt, sed præcipuos qui maximè in usu sunt, hæc enumerasse sufficit: qui plures volet, videat *sect. 8. Antidotarij Mesvæi*.

C A P. XXVI.

De confervis & conditis.

VO C A B U L U M *conditi* duplici significatione in medicina accipitur, angusta videlicet, & lata. In *prima significatione* denotat compositionem quandam, ex speciebus sive pulveribus roborantibus & confervis, affectibus, quos edomare voles, congruis paratam: idq; in forma pulveris grumosi, qui cochleari argenteo porrigitur: huncq; medici moderni propriè dicunt *conditum*.

In *altera* verò *lata & generali significatione*, sumitur pro quovis remedio, quod saccharo, vel melle conditur, sive sint fructus, sive radices aut flores, ut gustum acquirant suavio-rem, & conservationi diuturniori aptiores fiant. Unde & ipsæ *confervæ* hac ratione inter *condita* annumerantur: De his vide *Mesvæum sect. 1. sui Antidotarij*.

Opiatæ eodem modo componuntur ex dictis *confervis*, & diversis pulve-

Opiatæ.

pulveribus, qui variis indicationum scopis, medico propositis, accommodantur: sed illarum consistentia quodammodo mollior est: ob quam causam ipsis aliquot adduntur syrupi. Cùm autem horum amborum remedium bases existant pulveres & conservæ, & jam suprà de omnis generis speciebus seu confectionibus, abundè satis à nobis tractatum sit: superest, ut tantùm de conservis dicamus, quas, quia pauca in iis reformanda nobis desiderari videntur brevissimè perstringemus.

Conservarum differentia.

Inter conservas igitur ad partes corroborandas, & tollendas morbi malas qualitates, aliæ sunt cephalicæ seu capitales, ad cerebrum, aliæ thoracicæ sive pectorales, aliæ ad cor, ventriculorum, jecur & alias partes nobiles destinatæ.

Capitales sunt, conservæ rosmarini, lavendulæ, calendulæ, majoranæ, melissæ, primulæ veris, pœoniæ, lillii convall. tiliæ arboris, euphragiæ, betonicæ, salviæ.

Harum aliæ specificæ sunt ad apoplexiam, ut conservæ lavendulæ, salviæ, rosmarini: aliæ ad paralytim, ut conservæ florum calendulæ: & aliæ ad epilepsiam, ut conservæ florum tiliæ arboris, lillii convall. pœoniæ, euphragiæ, peculiariter prodest oculorum affectibus.

Thoracicæ sunt, conservæ rad. & flor. tussilaginis, roris solis, enulæ campanæ, hyssopi, flor. violar. capillorum veneris, papaveris rheadis:

quarum aliæ conveniunt calidis pectoris affectibus, aliæ frigidis.

Cordiales sunt, conservæ florum borraginis, buglossæ, acetosæ, rad. angelicæ, & corticum citrii.

Stomachicæ sunt, conservæ rad. acori, arantiorum, menthæ, diacydonium sive citronia, condita: quarum aliæ corroborant eundem ventriculum à cruditatibus aut causis frigidis debilitatum: aliæ eius tollunt intemperiem calidam: vel minimus pharmacopœæ tyro harum novit differentias, ita ut non opus sit diutiùs in iisdem immorari.

Hepatica conservæ florum cichorii, berberis, ribes, rosarum rubrarum hepatis imprimis succurrunt.

Splenet. conservæ de ceterach lieni conferunt.

Vulnerar. conserva symphiti majoris singulari proprietate renum ulceribus prodest: in genere verò omnis generis immoderatas fluxiones sive sanguinis, sive aliorum humorum sistit & cohibet.

Enarratarum conservarum præparaciones non usque ad eò magni momenti sunt: ut de iis plura dicere necesse sit.

In capitis huius decorationem, aliquot tantùm conservarum præparandarum formulas adjiciemus, quæ non tam tritæ & vulgares sunt: ac describemus insuper compositiones quasdam, ad præcipuos & gravissimos corporis affectus accommodandas, quibus benignus lector jucundè & utiliter perfruetur.

Paradigmatis loco proponemus

Hhh 2   confer-

conservas quorundam florum, radicum, & fructuum, ad quarum normam alias plures licebit componere.

Modus faciendi conservas.

Prima conservarum preparatio, in Germaniæ quibusdam locis tantum, nec ubique usitata est. Comparandum primò est vitrum conservis ad servandis aptum, capax & amplum, in quo fiat stratum ex saccharo pulverato ad digiti transversi altitudinem: huic superspergantur flores, qualescunque condire volueris, ad eiusdem mensuræ quantitatem: oportet autem flores colligere, tunc cum à Solis radiis illuminati, omni rore & superflua humiditate vacant, dein huic florum strato superinjiciatur novum saccharum, & adhuc alii flores: & ita fiat S. S. S. ultimumque stratum ex saccharo conficiatur. Vitrum corio vel membrana crassiuscula optimè clausum, exponatur in æstate ferventissimo Solis ardori per tres septimanas, vel unum mensem, quo temporis spatio materia duriuscula reddetur, & optimè condietur diuque reservabitur.

Sic quoque conservæ parabuntur ex omnibus floribus purgantibus: ex rosis pallidis, violis, floribus persicæ arboris, floribus centaurii, & hyperici, & prunorum sylvestrium: quæ purgabunt, & infantibus, aliisque qui à potionibus medicis plerumq; abhorrent, commodè exhibentur.

2. Modus faciendi conservas.

Altera conservarum preparatio, quæ non gregaria est aut communis, & qua flores non solum integri permanent, sed suos insuper colores, odores & saporos totos conservant, (res sanè perquam eximia & elegans) fit ut sequitur.

Accipe florum, (quoscunque ad conservas parandas volueris) *optimè mundatorum & exsiccatorum* ℥ iiii. misce cum *sacchari calidi,* & ad perfectionem decocti (sicut decoqui solet saccharum rosatum) ℔ j. idem saccharum cum admixtis floribus denuò bulliat ad ignem, donec perfectè coctum apparuerit: cuius perfectionis signum est, dum eiectum cum spatula, bractæas quasdam & veluti folia facit: tunc vas æneum, quo materia continetur, ab igne removeatur, rotula continuò commovendo, donec in pulverem reducatur saccharum, & additi flores ab eo separabiles & nihilominus in conservam conditi existant, integros adhuc conservantes suos colores, odores & saporos. Hæc est altera conservarum omnium florum preparatio, quæ prout ex saporis qua fruuntur bonitate facilè colligitur, cæteris vulgaribus, longè præstantior est, ex simplici contusione & mixtione præparatis, fit autem hoc modo:

R. Florum selectorum, mundatorum & contusorum ℔ j.
Sacchari triti ℔ ij.

Omnibus simul contulis & mixtis, fiat conserva.

2. Modus condiendi fructus.

Vsurpamus ad condiendos fructus & radices aliam viam & methodum: Sed ex elegantioribus & ad medicum usum præstantioribus, unam atq; alteram tantum in medium proferemus formulam: ne gulæ potiùs gratificandæ, quàm medicinæ amplificandæ gratiâ, hujuscemodi cupidiarum delicias, hîc introduxisse videamur: quæ magis mulierculis quàm pharmacopœis tractandæ conveniunt, nec quicquam nisi vulgatiùs & commune suscipiunt.

Proponemus exempli gratia ex fructibus, citria, limonia, & arantia: & ex radicibus, radicem angelicâ: idque ob singularem horum omnium virtutem & præstantiam, qua ad varios usus excellunt: ad medicinam quippe summoperè laudantur, cum ex iis pharmaca ad cordis aliarumque partium corroborationem, & pestis præservationem componantur.

Accipiatur igitur unum atque alterum malum citrium summe flavum, de cujus cortice, qui omnium maxime sulphureus, odoratus, & cordialis existit, scalpro apto deradatur omne flavum, in eius superficie: quantitas rasura ex quolibet malo citrio (etiam satis magno) collecta, erit ad summum ℥℞.

Hæc rasura ut subtilior & delicatior evadat, optimè contundenda est in mortario marmoreo, ad eò ut planè fiat impalpabilis: imò si ita videbitur, instar ipsius cassiæ per cribrum transmittatur.

Sacchari ℔b una paucâ aquâ ro-

farum dissoluti instar sacchari rosati, hoc est, ad perfectionem coquatur, in quo sic benè cocto misce rasuræ prædictæ citri ℥j. saccharum adhuc parùm bulliat, rasuram cum eodem optimè permiscendo; dein effundatur omnia, ut in conserva rosar. è siccis fieri solet, & sic erit conserva citri, suavissimi & jucundissimi saporis.

Hæc est prima illa methodus *Confer. 300: citriis, limoniiis &c.* conficiendi conservas ex citriis, limoniis & arantiis, hoc est, ex eorumdem corticum rasuris. Rasura arantium amarior quodammodo est cæteris, unde per diem unum atque alterum maceranda est in vino albo: dein linteolis optimè extergenda: ad cujus unciam unam adiciatur sacchari perfectè decocti, ut supra, libra una.

Reliqua corticum pars carnosior, succis sive medullis interioribus separatis, (separantur autem facili momento) bulliat in aqua vel sola, vel paucò vino albo permixta, per horam unam atque alteram, donec ex tactu, mollissima & probè cocta judicetur: dein separata aquâ, cortices hi, quorum superflua humiditas linteolis exquisitè extersa fuerit, in mortario marmoreo contundantur, & per setaceum traiciantur. Ad libram unam sacchari ad perfectionem decocti, adiuce quatuor uncias pastæ horum corticû: omnibus simul optimè mixtis & contusis, coquantur ad ignem lentum, donec pasta vasculo æneo non amplius adhærescat: dein supra chartam madidam effundatur, ad formandas inde, si velis tabellas, aut rotulas in forma biscotti. *Hoc conditum est singulare cordiale.*

Hhh 3

cordiale.

cordiale, nec tanto calore praditum est, ac illud alterum de rasura eorumdem fructuum.

Ut ejusmodi conservæ gustui gratiores, magis cordiales & medicamentosæ fiant, ad enumeratæ utriusque pastæ unciam unam addatur cinnamomi optimè pulverizati ℥ j. moschi gr. xij. ambræ gr. viij. pastæ insuper ab igne remotæ, & iam effundendæ adiciantur adhuc olei anisi guttulæ decem vel duodecim, olei garyophyllorum guttulæ quatuor. Et sic habebis conservam, & palato gratissimam, & ad cor, aliasque nobiles partes corroborandas utilissimam. Eadem quoque contra pestem est optimum præservativum, si singulis matutinis, antequam domo exeat parùm de ea sumas.

Modus condiendi radices.

Rad. cõdit.

Ad radicum condituram, eadem ferè methodo progrediendum est. Verbi gratia:

Acciperad. angelica, quantum voles: coquatur in aqua, donec optimè contundi & in pastam redigi possit, hujus pastæ per fetaceum tractæ unciis duabus adde:

Confectionis alkermes ℥ ij.

Confect. de hyacintho ℥ j.

Corallorum præparatorum

Margaritarum præparat. ana ℥ ss.

Pulveris lapidis bezoardici veri

℥ j.

Ambræ gr. xij.

Præservativum contra pestem singulare.

Omnia simul mista, & in sacchari cum pauca aqua cinnamomi dissoluti, & ad perfectionem cocti ℥ x. vel xij. injecta denuò coquantur, donec pasta

non ampliùs adhæreat vasculo æneo, quam supra chartam humectatam, aut lapidem marmoreum, effundes, redigesque in eam quam volueris formam.

Ad pestem excellens præservativum: de quo singulis matutinis unius drachmæ pondere intrò assumendum est: sed hæc medicina divitibus assignatur. Solam etiam, si velis, & simplicem radicem angelicam coques, & in pastam reductam condices eadē sacchari proportionem, qua supra in conservis fructuum, servata. Adeundē quoque modum Zedoaria sola condiri potest. Et hujusmodi condita ad pestem, pauperibus inserviens.

Ad enarratarum conservarum normam, multas alias componere licebit, ad diversos corporis affectus, pro vario pulverum & cordialium rerum additarum discrimine.

C A P. XXVIII.

De Opiatis seu mixturis conditis.

Quoniam conservas bases & fundamenta esse diximus remedium, quæ vulgò dicuntur opiata & condita; singulorum 1. opiata ad cerebrum, & 2. conditi ad cordis roborationem 3. opiata contra pestem aptissimorum formulam anneximus.

Opiata capitalis.

℥ Conserv. flor. anthos

Salvia

Beronica

Calendula ana ℥ j.

Con-

Confect. anacardina.

Diacastorei.

Diacori ana ℥ ℞.

Sem. Diamoschi dulcis.

Diambra ana ℥ j.

Cum syrupo conservæ citrij fiat opiata; de qua capiendum ad molem nucis avellanæ.

Ad epilepsiam, addenda sunt, conserva pœonia, viscum quernum, unguis alces, sal cranij humani, & similia, huic malo specifica. Sic ad varias indicationes curativas, varianda sunt ea, quæ adduntur. Ad corroborandas enim partes nobiles, veluti ad cor, adicienda sunt cordialia, ad stomachum stomachica, ad hepar hepatica, & sic de cæteris idem esto judicium: addendo simul parùm syrupi, ut remedium, formam electuarij liquidi, opiata dicti, acquirat. Eodem modo conditum parabitur, miscendo nimirum & crasso modo contundendo *conservas cum pulveribus & confectionibus cordialibus*: sicut ex seq. formula patefiet.

Conditum ad cordis roborationem.

℥ Conservarum corticis citrij, ut supra conditi ℥ j.

Conser. Flor. buglossæ

Violarum ana ℥ ℞.

Confect. Alkermes ℥ j. ℞.

Confect. Liberantis

Cordialis.

Elect. De gemmis ana ℥ ℞.

Spec. Aromat. ros.

Dianthos ana ℥ j.

Corallii preparati

Margaritarum preparat. ana.

℥ j.

Osris de corde cerui

Vnicornu ℥ j.

Lapidus bezoardici ℥ ℞.

Ambr. gr. x.

Aliquot auri folia.

Contundantur omnia: misceantur, & fiat conditum. Exhibeatur ex cochleari: *Conducit ad omnes lipothymias, cordis deliquia, febres pestilentes, & ipsam pestem.*

Alia Opiata contra pestem Querc.

℥ Conserv. Buglossi

Flor. Violarum

Cichorij

Rosar. rubr. an. ℥ ℞.

Cortic. Citri condit. ℥ ij.

Spec. Triasantali

Diamargar. frigid. an. ℥ ℞.

Florum Sulphuris bene preparat.

Terra sigillata vera ana

℥ j. ℞.

Coralliorum preparat.

Spodij an. ℥ ij.

Osris cornu cervi

Vnicornu, an. ℥ j.

Camphora, ℥ ℞.

Confect. Hyacinthi, ℥ iij.

Sulphuris gutt. xx.

Salis hyperici, ℥ j.

Addè syrupi limonum tantum, quantum sufficiat ad omnia reducendam formam opiatae molli. E qua singulis matutinis ad avellanæ magnitudinem erit assumendum.

Hæc opiata in primis tempera-
mentis biliosis, quibus jecur exæstuat, & delicata sunt naturæ, erit accom-
modata, Nihil idcirco quod aliquo
modo

modo calefacere potest, ei adjiciendum curavimus, neque Theriacam, neque Mithridatium, neque confectiorem Alkermes, neque vel tantillum quidem pulveris Diambrae, vel veri lapidis Bezoardici.

Quod si aliquis mihi opponat, metamen illi sulphur adjicere cujus vel unicum vocabulum plures deterret, eò quod existiment, vi mirum in modum pollere calefactiva, ac cætera id genus calida, exuperante, eò quod flammam facillè concipiat: huic ego unico tantum verbo satisfaciam, obijciamque illum parum in abdita vitalique hujus metallici anatomia esse versatum, eumque corticem solum nucis externum, non internū nucleū, & sulphuris essentiam considerare. Etenim si penitiores illius partes introspectat: inveniet id ipsum spiritu acido & vitriolico præditum, quod valdè refrigerat, & omnibus obstitit corruptionibus, ideoque mirum in modum prædesse, non solum contra pestem, sed etiam ad sopiendas omnes inflammationes interiores: ut plenius alibi à nobis confirmatur.

*Sulphur
calefacti-
va carere
qualitate
comproba-
tur.*

Cæterum si ea solum de causa, sulphuri calidam inesse qualitatem colligeremus, quod ad ignem ardeat & flammam facillè concipiat: nō dispari imo verò fortiori argumento, camphora calidior concludi debet, quæ nihilominus proprietate frigida donata à peritioribus asseritur, eoque magis assertio corroboratur, quod eadem gustui acerrima, & quasi corrosiva sentiatur: cum tamen sulphur pla-

nè sit insipidum, & nullam palato exhibeat molestiam.

Adjicimus igitur, idque ingredientis præcipui instar, *sulphur prædictum nostris alexiteriis*, eò quod personis biliosis apprimè conveniat, & in, quibus nimirum sanguis in jecore exæstuat, illiusque sulphuris flores intenso isti calori temperando, non parum censemus consentaneos.

Pro illis vero, qui complexionem pituitosa aut frigidiora, quæ stomachum debilitet, infestabuntur, quique jam ad senium urgent: opiata præparabitur cum conservis florum salvia, calendula, rosmarini, radicis Angelicæ, cum pulvere E-
lectuarij de gemmis, diamofchi, & diam-
brae, cum ligno aloes, lapide bezoardico, &
confect. Alkermes. Imo verò, ni palato
ingratum sit, paululum Theriacæ, aut
mithridatij addi poterit. In hac quo-
que compositione desiderabuntur
quædam guttule oleorum anisi, cinna-
momi, oleum corticis malorum aurorū,
citrinorum, & granorum Juniperi, quod
è singulis arte chymica extrahetur.
Cum his omnibus supradictis, una cum
syrupo conservationis citri, opiata ex-
cellentissimam ad præservationem pestis
conficies. Prima, quam descripsimus
opiata, formam & exemplar cætera-
rum aliarum dosibus præstare pote-
rit.

*Opiata pro
pituitosis &
frigidiori-
bus tempo-
ramentis.*

Huc Tabellæ Prophylacticæ non minus utiles quàm gratæ pro pestis præ-
servatione omnibus personarum & com-
plexionum generibus accommodatæ,
Querc.

*Tabellæ
contra pe-
stem descri-
ptio An-
thoris.*

Specier. Triasantali D ij.

Argo-

Aromat. rosat. ℥j.
 Perlarum preparat.
 Coralliorum preparat. an. ℥j.
 Parvulorum fragmentorum
 Smaragdorū
 Hyacinthorum
 Saphirorum
 Rubinorum. an. ℥ij.

Quæ singula bene super marmor
 lævigatum comminuentur cum succo
 citreorum permixta, quo non semel
 intingentur, & rursum, ut melius præ-
 parentur, desicabuntur.

Osus cornu cervi
 Unicornis, an. ℥℞.
 Diambra, ℥℞.
 Lapidis bezoardici veri, ℥j.
 Auri sol. x.
 Lactis aut balsami sulphur. ℥℞.
 Confectionis Alkermes, ℥iij.

Sacchari, in æqualibus partibus
 aquæ cornu cervi, rosarum, & cinna-
 momi, dissoluti tantum, quantum
 sufficiet, ut omnia in formam Ele-
 ctuarij solidi reducantur, ut inde ta-
 bellæ fiant ad dosin ℥j. ℞.

Prodi-
 tum Tab-
 larum vir-
 tutes.

Predictæ tabellæ, non solum ad pe-
 stilentiam præservationem inservient, sed
 etiam ad omnes corruptiones abigendas,
 ad vires nature dejectas instaurandas, ad
 stomachos debiles corroborandos, nec non
 at senectus viridis conservetur.

Pro ditioribus verò, & iis qui-
 bus magnæ suppetunt facultates, ut
 remedium majorem subire nanci-
 scatur excellentiam: pro corallis, per-
 lis, smaragdis, hyacinthis, saphiris, &
 rubinis, crasso modo & materialiter
 præparatis, substitui poterunt illorum

Tom. II.

essentiæ & magisteria, quorum præpa-
 rationem luculenter satis docuimus.

C A P. XXIX.

De antidotis liquidis roboranti-
 bus, & ad multos morbos cu-
 randos, necnon ad pe-
 stem conducenti-
 bus.

Antidoti vocabulum græcum est, *Al. præser-*
 & perquam generale: idemque *vativa*
 significat, quod apud Latinos *sive reme-*
dia contra
venenum.
 Electua-
 ria, quasi dicas selectiora & præstan-
 tiora remedia, quibus conservatur
 valetudo prospera, & depellitur ad-
 versa.

Hoc remediorum genere com-
 prehenduntur electuaria mollia pur-
 gantia, & confectiones sive trageæ a-
 romaticæ, ac cordiales, de quibus iam
 egimus: nunc ergo dicendum tantū
 restat de iis, quæ in consistentiâ molli, ad
 diversos usus sunt accommodata.

Hujusmodi antidotorum, in Differen-
 genere sic dictarum numero conti-
 nentur *tia.*

Aurea Alexandrina
 Confectio anacardina
 Diamoschum dulce & ama-
 rum
 Diacorum
 Elect. Diapomonia.

Quas generatim frigidis tantum
 cerebr. affectibus convenire dicimus,
 Nimisenim longum foret, ac nullius
 ferè commodi, omnium proprieta-
 tes, quæ ipsis attribuentur, sigillatim
 Iii enume-

enumerare quandoquidem earundem
usus non sit adeò frequens in plerisque
officinis.

Ad pectus confert *electuarium re-*
sumptivum.

Ad cordis corroborationem sum-
me commendantur.

Confectio de hyacintho.

Confectio alkermes

Quæ ubique maximè in usu esse
solent.

Ad ventriculum

Electuarium excitro Mes.

quod calefacit stomachum. Ad eun-
dem refrigerandum conducit.

Diacitonium, itemque

Mina citoniorum:

Ad hepatis oppilationem, frigi-
damque ejus intemperiem, & ad icte-
rum prædicantur.

Diacostum.

Diamorusia:

Confectio ravedeni:

Ad obstructionem & duritiem lie-
nis, aliaque ejusdem vitia valent.

Elect. è scoria ferri:

Diacapparis:

Triophyllon Nicolai.

Ad hystericas affectiones, & ad ca-
lesfaciendum præsertim vterum, effi-
cacia sunt.

Elect. Ducis:

È ex asa.

Ad partes genitales, & copiosi fe-
minis fecunditatem, valdè laudan-
tur.

Diasatyron Nicolai:

Ei Diasatyron Mesuai.

Ad omnes quarumlibet corporis

partium affectiones frigidas & melan-
cholicas, prodest *Tryphera magna*, spe-
cifica imprimis malis muliebribus à
frigidityte natis colorem præterea
corporis floridum, elegantem & delica-
tum efficit; unde etiam nomen *Tryphera*,
hoc est, delicata obtinuit. Alui quoq;
& mensium fluores immodicos sistit.

Tryphera major Phenonis Mesuai,
ventriculum, hepar, cæteraque par-
tes nutritioni dicatas corroborat.

Tryphera Saracenicæ Mes. coctio-
nem ventriculi suo calore juvat, hu-
mores in ventriculo putres & crudos
absumit, flatuque dissipat.

Omnibus inflammationibus oo-
pitulatur *Tryphera Persica Io. Damasce-
ni*: valet ad omnes febres acutas, ad om-
nem hepatis & ventriculi intempe-
riem, & morbis omnibus ex humo-
rum ustione factis auxiliatur.

Omnes capitis catarrhos sistit:

Diacodion Mesuai

Dysentericis & lientericis flu-
xibus succurrunt & medentur *Mych-
leta Nicolai*, & *Diacodion Actuarii*.

Ad flatu omnes discutiendos &
colicos dolores sedandos, prodest *ele-
ctuarium è baccis lauri*.

Ad renum calculos comminu-
endos & atterendos, & ad nephriti-
cos dolores, confert *Elect. Iustini*, *Du-
cis*, *lithontribon*, *elect. decicadis Man-
lij*, *de lepore combusto Montani*, *nephro-
catharticum Nicolai*.

Elect. Guidonis, quod alij *electua-
rium contra pestem* vocant ::

*Elect. contra pestem Ferdinandi im-
peratoris*:

Elect.

Elect. de ovo Maxim. i. Imperatoris.
Diascordium Hier. Fracastorei

Hæc quatuor enumerata, remedia sunt singularia *contra pestem*, tam præservativa, quam curativa, eademque ab infantibus & prægnantibus, quæ alias à theriacæ usu arcentur, tuto, extraque periculi aleam, intus assumi possunt.

Sed satis erit nobis, in capitis hujus ornamentum quasdam duntaxat antidotos adjungere, quæ principalibus & nobiles corporis partibus roborandis aptæ, & gravissimis earundem affectibus, quibus infestari solent specificæ sint.

Cùm autem inter cætera mala, quæ corpus humanum exagitant, nullum existat gravius peste, humano generi tanquam in singularem poenâ à Deo immissa, cujus horrenda sævitia hoc ipso anno, (dum in manibus elaborandum hoc præsens opus aggrediebar,) nec pepercit & amplissimæ & populosissimæ urbi nostræ Parisiensis: ad Antidota quædam huc inferenda me accingam, ad hujus tam immanissimi mali, tum præcautionem utilissima, quæ partim nostro labore inventa, partim nobis aliundè à doctissimis quibusdam viris communicata, certissimis experimentis comprobavimus.

Suntque

1. *Antidotus cephalica major*
2. *Antidor. cephalica minor*
3. *Antid. thoracica major*
4. *Antid. thorac. minor*
5. *Antid. cardiaca major,*

6. *Antid. cardiaca minor*
7. *Antid. stomachica major*
8. *Antid. stomach. minor*
9. *Antidot. hepatica major*
10. *Antid. hepatica minor*
11. *Antidot. splenetica major*
12. *Antid. splenetica minor*
13. *Antid. nephritica major*
14. *Antid. nephritica minor*
15. *Antid. hysterica*
16. *Antid. contra pestem.*
17. *Aliter*
18. *Antid. minor contra pestem.*
19. *Theriaca Germanorum*
20. *Electuarium de ovo*
21. *Aliter*
22. *Elect. de ovo majus*
23. *Elect. de ovo minus*

1. *Antidotus cephalica major.*

℞ *Extracti cephalici majoris* ℥ij.

Magisterij cranij humani ℥j. ℞.

Salis cranij ℥ij.

Essentia castorei ℥ iij.

Spec. Diambra

Diamoschi dulcis ana ℥j.

℞ *Oli. Garyophyllorum*

Nucis moschata, chymicè extractorum ana gutt. x.

Syr. Conservæ citrij q. s.

Ut fiat antidotus, vel electuarium mollis consistentiæ: dosis ℥j. Formabis inde, si voles, exiguam pilulam: aut de ea parum dissolves in aqua cephalica, morbo, qui expugnandus est, congruente. Hæc antidotus juvat imprimis ad omnes cerebri affectiones, ejusque substantiam, facultatem animalem mirificè corroborat: prodest apople-

scitis, paralyſibus, epilepſiſ, vertiginibus :
 fumoſque vaporoſos, qui in ſublīmi ce-
 rebri regione ſuſpenſi, ſomnolentiam,
 torporem, & ſtupiditatem plerumque in-
 ducunt, diſpellit & diſcutit: memoriā
 roborat: oculorum hebetudinem acuit :
 ad aurium tinnitum, & ſurditatem con-
 fert: & humores lentos ac craſſos, tan-
 quam horum malorum cauſas antecede-
 tes extenuat & diſſipat: ſed generalium
 tamen uſus ſemper præmitti debet.

At novam hanc formularum
 præſcriptionem, quæ ab extracto
 majori cephalico, & à magiſteriis &
 eſſentiis ſumit initium, fortè quis mi-
 rabitur, & in eruendò horum verbo-
 rum ſenſu, Oepido opus eſſe conten-
 det. Cui ut ſatis fiat, paulò poſt
 dabimus eorundem remediorum am-
 plas & perſpicuas deſcriptiones, & de-
 ſcribemus infra magiſterium cranij
 humani, & eſſentiam caſtorei: & præpa-
 rationem ſalis cranij. Netamen quem-
 quam fors offendat quantulacunque
 laboris moleſtia, hîc compositionem
 extracti hujus majoris delineare, æ-
 quum eſſe duximus, ut poſtquam
 ſicut hîc præcipua capitalia, & ea, quæ
 cerebri affectibus graviffimis ſunt
 ſpecifica & appropriata, non omiſſa
 eſſe conſtiterit, ſimile fiat iudicium
 de cæteris extractis, paulò poſt de-
 ſcribendis, quæ pariter reliquis no-
 bilibus partibus confirmandis, ea-
 rum intemperiebus corrigendis, mor-
 bisque & ſymptomatis indè
 contractis edomandis, ac-
 commodabimus.

Extractum igitur cephalico
 cum maſus præpa-
 ratur.

Cum rad. acori.

Pæonia.

Viſco querno.

Ligno aloes

Baccis juniperi.

Sem. pæonia.

Ex quibus omnibus contuſis & in-
 vicem mixtis, fit extractum, ut doce-
 bimus. Item extractum ex aromatibus
 elicitur, nempe ex

Cinnamomo.

Garyophyllis.

Macis

Nuce moſchata.

Cardamomo, &

Fructibus anacordorum,

necnon ex floribus.

Anthos.

Salvia

Primula veris.

Pæonia

Calendula.

Betonica.

Lavendula

Stæchados Arab.

Flor. lilij convall.

Euphragia

Tilia arboris.

Ex triplici horum extractorum ſe-
 orum præparatorum genere fit (per
 mixtionem) extractum unum majus,
 hoc eſt, ex his omnibus elicitur una
 vera & eſſentialis agendi operandi-
 que virtus, quæ, tâquam nucleus, cor-
 tice ſuo longè præſtantior & nobilior
 exiſtit: ſicut quilibet, niſi fortè ingenij
 ſtupi-

stupiditas & crassities obstat, facile colligere potest, ex quo majore extracto, additis magisteriis, essentiis, & aliis remediis commemoratis, componitur prædicta major antidotus. Antidotus cephalica minor in sui compositionem recipit tantum extracta herbarum & florum melissæ, betonicæ, pæoniæ, salviæ, rosmarini, & extracta quorundam seminum & aromatum cephalicorum: quæ præparatio nec tam exacti, difficilis, & laboriosa est artificii: nec ad tot tantosque cerebri affectus est efficax, ac altera illa antidotus major: velut statim ex diversa utriusque compositione elucescet. Hinc in illis idem æquè statuumus discrimen observandum, ac in cæteris minoribus: quas, ut videre licebit, reliquis corporis partibus nobilibus adaptabimus: ubi non tam exquisitis artibus, nec tot impensis, nec etiam tam longo temporis spatio opus est, ac in majoribus istis, quas ditioribus tantum dicatas volumus: sunt minores, tenuioris fortunæ hominibus: quod tantum obiter mone re placuit.

Præparationes extractorum, essentiarum, magisteriorum, & salium, ex quibus antidota nostra componimus partim, ad calcem huius *primi pharmacopœe nostræ libri*, partim alibi, facili methodo & ordine edocebimus. Hoc etiam obiter notandum est, antidotos eiusmodi diurnæ ad servationem præ reliquis vulgaribus, longè aptiores esse.

Sequitur nunc descriptio, sive

formula antidoti nostræ cephalicæ minoris.

2. *Antidotus cephalica minor præ gregariis.*

℞. Extr. minoris cephalici ℥ iij.

Diacori

Confect. anacardina an. ℥ ij.

Ol. de nuce moschata ℥ j.

Misce dosis ℥ ℔, vel ℥ j, manè

Cerebrum nubilum serenat, omnibusque frigidis ipsius affectibus conducit: totam massam sanguinis spiritusque præsertim animales reddit puriores & tenuiores: inde ad restaurandos omnes sensus tam internos, quam externos, ac memoriam præsertim mirifice confert.

3. *Antidotus thoracica maior præ ditioribus.*

℞. Extracti maioris thoracici ℥ iij.

Extracti pulmonum vulpis

& Leporis invicem præparati ℥ j.

Butyri seu lactis sulphuris ℥ ℔.

Rubini sulphuris terebinthinati ℥ j.

Syrupi hederæ terrestris q. suff.

Fiat antidotus: dosis ℥ j.

Præparationem extracti nostri majoris thoracici, nec non extracti pulmonum vulpis & leporis: butyri item sive lactis sulphuris, eiusdemque balsami sive rubini, infra descriptam reperies: præparantur enim diversis operationum methodis.

Omnia tamen & singula maximè opportuna & specifica sunt deploratis pulmonum affectibus, ut sunt phthisis, empyema, asthma, dispnoea, & orthopnoea: in quibus desperatis & ferè incurabilibus

morbis extirpandis, mira præstabit antidotus nostramajor.

4. Antidotus thoracica minor pro gregariis.

℞. Extracti minoris thoracici ℥ij.
 Flor. sulphuris optimè preparatorum ℥ij.
 Spec. Diaræos simpl. ℥j.
 Spec. Diatragacanthi frig. ℥j. ℞.
 Pulmonis vulpùs vulgari modo præparati
 Elect. resumptivi
 & Diapapaveris ana ℥iiij.
 cum syrupo violato fiat Antidotus.
 Dosis ℥j. ℞. vel ℥ij.

Valet etiam adversus omnem thoracis noxam: lenit, humectat & confortat pulmones, & anacatharsim conciliandam: semper prodest tussiculosis, & purulenta ex tussientibus mirifice succurrit: itemque extenuatis & hecticis: destillationes etiam sistit & somnum conciliat.

5. Antidotus cardiaca maior pro ditioribus, seu Antidotus contra pestem ex Ale-xicaco.

℞. Extracti cardiaci maioris ℥iiij.
 Magisterii corallorum
 Magisterii hyacinthorum an. ℥ij.
 Essentia fructuum anacard. ℥℞.
 Essentia croci ℥ij.
 Essentia camphoræ ℥j.
 Lapidis bezoardici veri
 Unicornu an. ℥j.
 Ambra grisea ℥℞.
 Ol. corticis citrii

& Cinnamomi chymicè extractorum, ana gutt. xij.

Aque theriacalis cardiaca, vel elixiris

Vita q. suff. ut fiat antidotus: dosis ℥j.

Admirabilis est hujus antidoti efficacia adversus omnes cordis affectus, syn-copes, lipothymias, cardialgias. Tuetur cor ab omni veneno: estque præstantissima medicina tam ad præservationem, quàm ad curationem pestis, sive interiùs assumpta, sive exteriùs in forma epithematis cordi appositæ: dissolvendo unam atque alteram drachmam huius antidoti, in quadam aqua theriacali aut cordiali.

6. Antidotus cardiaca minor pro gregariis.

℞. Extracti minoris cardiaci ℥iiij.
 Confect. de hyacintho
 Confect. alkermes an. ℥iiij.
 Elect. de gemmis
 & Dianthos an. ℥ij.
 Diambre
 Diamoschi dulcis an. ℥j.
 Margaritarum preparatarum
 Corallorum preparatorum,
 Osis de corde cerui an. ℥j. ℞.
 Trochiscorum diarrhodon, & de
 Camphora an. ℥℞.
 Syrupi conserva citrii q. s.
 Et fiat antidotus: dosis ℥j. ℞. vel ℥ij.

Utilis est ad eosdem cordis affectus, sed virtutem tam potentem & efficacem non habet, ut prior.

7. *Antidotus stomachica maior pro ditioribus.*

℞. Extracti stomachici maioris ℥ij.
 Extracti tunicarum interiorum:
 ventriculi gallinae
 Extracti baccarum juniperi
 & myrobalanorum omnium ana:
 ℥℞.

Rosata novella ℥j.

Olei è nuce moschata chymicè ex-
 tracti ℥℞.

Oleorum garyophyllorum

Et corticum citri, chymicè etiam
 extractarum an. ℥j.

cum syrupo corallorum fiat antido-
 tus: dosis ℥℞.

Omnibus stomachi vitiis & im-
 becillitatibus opitulatur, eumq; cor-
 roborat ad versus vomitum & omnem
 intemperiem frigidam, à pituitosis
 & mucilaginosi humoribus, tunicis
 eius inhaerentibus, ortam: inde cru-
 ditates tollit, flatus & ventos dissipat:
 & una eademq; opera ciborum con-
 coctionem mirificè iuvat.

8. *Antidotus stomachica minor pro gregariis.*

℞. Extracti stomachici minoris ℥ij.
 Spec. Aromatici rosati ℥ij.
 Elect. Diagalanga:
 Dianisi
 Diacinnamomi ana ℥ij. ℞.
 Ambra grisea ℥j.

Cum syrupo conf. citr. ij. vel de
 mentha fiat antidotus.

Dosis ℥j. vel ℥j. ℞.

Præstans quoque est ad omnes ven-
 triculi affectus, à frigida causa productos.

Si roboratione & adstrictione:
 simul opusest, sicut ulus in diarrhœis:
 postulat: adjicies mixturæ cotoneorum,
 electuarij de sorbis: & de baccis mir-
 ti, quantum voles.

9. *Antidotus hepatica maior pro ditioribus.*

℞. Extracti hepatici maioris ℥ij.
 Extracti santalarum omnium ℥vj.
 Extracti chelidonia ℥℞.
 Extracti hepatis vituli ℥j.
 Arcani tartari ℥ij. ℞.
 Magisterii corallorum ℥ij.
 Olei sulphuris in crocum conversi,
 ut docebitur ℥j.
 Olei martis ℥j.
 Syrupi corallorum q. suff.

Ut fiat antidotus: dosis ℥j. per se
 vel cum jusculo, vino, aut liquore ali-
 quo convenienti.

Hermetici nobis veniam da-
 bunt, quod ipsorum arcanis & magi-
 steriis, ad Dogmaticorum pharmaco-
 pœam expoliendam & illustrandam,
 utamur, hûc me impellit aliorum re-
 mediõrum inopia: quandoquidem
 hoc, non præstantius occurrat medi-
 camentum ad corroborandum hepar &
 facultatem naturalem, quam instaurat
 & confirmat aded, ut iis, qui ex hepatis
 imbecillitate proclives sunt ad hydropisim:
 (utpote dum sanguifera eius vis vitia-
 ta, serofos tantum generat humores,
 unde istius mali scaturigo & fons pro-
 manat) presentissimum inde auxilium
 & levamen percipiant sicut & omnes cas-
 chectici & icterici. Idem remedium
 specifica sua proprietate jecur quoque
 liberat ab humorum infarctu: omnibusq;
 prodest

prodest dysenteris, lienteris, & fluxibus hepaticis: eius quoque efficacia summa, nullo satis encomio potest prædicari, uti abundè id testabuntur suspicandi eiusdem effectus. De præparatione omnium enarratorum extractorum, ut magisterij corallorum, aliorumque similium remediorum specificorum, in prædictam antidotum ingredientium, & neutiquam vulgarium alibi.

10. Antidotus hepatica minor
pro gregariis.

℞. Extracti hepatici minoris ℥ iij.
Trochisc. Diarrhodon
Coralli preparati an. ℥ ℔.
Trochiscorum de eupatorio
Trochiscorum derhabarbaro an. ℥ ij
Spec. Dialacca maioris
Diacurcuma minoris an. ℥ iij.
Crocii martis optimè preparati ℥ ij.
Tinctura rosarum q. suff.

Ut fiat antidotus: dosis ℥ j. ℔. vel ℥ ij.
Excellens etiam est ad omnem debilitatem & obstructionem hepatis: unde provenire solent hydropes, cachexie, fluxus hepaticus, & similia plura mala: sed tamen vi & præstantia non accedit ad priorem antidotum maiorem. Communi enim plebeculæ & vulgo, tantummodo debentur communia & vulgaria remedia.

11. Antidotus splenitica maior.

℞. Extracti splenitici maioris ℥ ij.
Extracti lienis bovis ℥ j. ℔.
Extracti seu facularad. Aronis ℥ ij.
Salis ceterach
Salis straxini an. ℥ i. ℔.

Crocii martis cum sulphure præparati, ut artis est ℥ iij.

Vini chalybeati q. suff.

Ut fiat electuarium: dosis ℥ ℔ vel ℥ j.

Nobilis est & bona ad omnes durities & oppilationes lienis, & totius mesenterii: & ad quavis vitia ac symptomata, quæ inde promanare queunt: veluti sunt cachexia, febres quartana, icterus niger, suppressiones mensium, & similia.

12. Antidotus splenitica minor.

℞. Extracti splenitici minoris ℥ iij.
Elect. Diacapparis ℥ ℔.
Elect. e scorïa ferri ℥ vj.
Diacosti ℥ ij.
Diatrionpipereon ℥ iij.
Syrupi de pomis redolentibus q. suff.

Ut fiat antidotus.

Conducit quoque ad splenis durities & obstructiones: & in primis ad febrem quartanam.

13. Antidotus nephritica maior.

℞. Extracti maioris nephritici ℥ ij.
Extracti oculorum cancri
Extracti testarum ovorum an. ℥ ij.
Magisterii lapidis Iudaici
Magisterii lapidis lyncis an. ℥ j.
Olei terebinthinæ gutt. xx.

Misce fiat antidotus: dosis ℥ ℔. vel ℥ j. ad summum cum aqua antinephritica, vel cum vino albo.

Admirandum remedium ad attritionem, comminutionem & expulsionem calculi renium, & ad omnem datur urinæ retentionem: provocando statim urinam. Parum tantum de ea antidoto capiendum est. In fortissima enim

urina

urina suppressione sufficiunt duo vel tria grana ad summum solius magisterii lapidis Iudaici, vel lapidis lycii: tantapenetrandi vi & potestate huiusmodi pollent medicamina. Nulla enim ischuria aut urina suppressio tam fortis erit, quin prædicta antidoto solui & evinci queat.

Methodus autem horum extractorum & magisteriorum præparatorum, inferius suo tradetur loco.

14. *Antidotus nephritica minor.*

℞. Extr. Nephritici minoris ℥ iij.

Pulv. pellicule interna testorum ovorum

Pellicula interna ventriculi gallinarum an. ℥ ij.

Salis resta bovis

Salis prunella an. ℥ j. ℞.

Succilimonum q. s.

Ut fiat antidotus: dosis ℥ ℞. vel ℥ j.

Antidotus hæc excellentissima quoque est adeo slem effectus ut prior: nisi quod operandi effectus ostendet paulò debiliores & tardiores: cuius usus quoque est in extremis malis, hoc est, quando à calculo, arenulis, & simili materia tartarea utrorumque renum facta est obstructio, adedò ut urinâ penitus suppressa, æger præ angore & dolore, perpetuum emittat clamorem, & in summo vitæ discrimine versetur. Huius nihilominus antidoti nephriticæ minoris experimentum fieri potest, utpote quæ ad suprâ enumeratos effectus longè profectò efficacior, existit, quàm electuar. Justinii, lithontribon, de cicadis, & similia nephritica reme-

dia vulgaria, quorum suprâ mentio facta est.

15. *Antidotus hysterica.*

℞. Extracti hysterici maioris & minoris an. ℥ iij.

Extr. vulvæ seu matricis leporis ℥ j.

Extracti seu facule bryonia ℥ ℞.

Extracti castorei ℥ ij.

Olei gagatis cum colcothare redistillati & rectificati ℥ ℞.

Olei succini flavi ℥ j.

Nepenthes nostri hysterici ℥ j. ℞.

Syrupi cinnamomi q. suff.

ut fiat antidotus: dosis ℥ j. vel ℥ ℞. cum jusculo vel liquore aliquo convenienti.

Mirabilis est in genere ad quævis matricis vitia: in specie verò medetur omni uteri præfocacioni, sive epileptica, sive alterius generis: albis item mensium fluoribus, cruditatibus, flatibus, & doloribus, inde excitatis, confert: sterilibus etiam prodest ad conceptionem & prolis fecunditatem: si nimirum extractum secundinæ de fecunda quadam muliere addideris: de cuius præparatione, sicut & de matricis leporina præparanda modo, suo loco agetur.

Posteaquàm igitur de antidotis, quæ principibus corporis partibus roborandis, morbisque & symptomatibus, quibus eadem defatigantur, expellendis aptæ sunt & idoneæ, hæcenus diximus: superest, ut antequam huic capiti finem imponamus, promissi nostri memores simus, & nunc de antidotis, tam ad præcautionem, quàm ad curationem pestis (si inter nos fortè tam horrendum malum, divina per-

missione grassetur, aptis & accommodis dicamus. Et quamvis ad eandem intentionem remedia alia ut aquas theriacales, syrupos, confectiones & electuaria sicca, jam descriperimus: visum tamen fuit, eorundem catalogo, quædam adhuc antidota annumerare: siquidem antidoti vocabulum propriè sumptum, nihil aliud significat, quàm medicamen venenapellens & abigens.

16. *Antidotus maior contra pestem.*

℞. Rad. Angelica.

Zedoaria.

Scorzionera.

Tormentilla.

Petasitidis.

Santali rubei.

Ligni aloes an. ℥ iij. vel quatuor.

Ex his omnibus crasso modo contusis, fiat cum succo limonum extractum, ut artis est, & cap. de extractis docebitur.

17. *Item.*

℞. Corticis citrii ℥ iij.

Sem. Cardui benedicti.

Ruta.

Acetosa.

Baccarum juniperi.

Fol. Dictamni.

Cinnamomi.

Macis an. ℥ ij.

Flor. Rosmarini.

Buglossæ.

Hyperici an. p. ij.

Spec. De gemmis.

Diambra.

Diamoschi.

Dianthos an. ℥ ij.

Omnibus contusis & invicem mixtis, in vase quodam apto, fiat extractum, cum aqua vitæ juniperi, aut aqua vitæ communijuxta artem, & ut inferius enodabitur.

Hæc duo extracta fortiter exprimantur prælo, quæ ob dissolventium in ipsis contentorum naturam, liquidissima erunt: ex ambobus fiat mistura, & abstrahatur liquor sive aqua per alembicum, ad ignem baln. vaporosi, donec materia in fundo consistentiam electuarii, mediam inter durum & molle formam obtinentis, acquirat: aqua exinde destillata seorsim servetur, cuius usus erit in aliis extractis componendis, & per se jam est summum cardiacum. Ad uncias quatuor prædicti extracti ad jice.

Magisterii perlarum.

Magist. corallorum.

Essentia croci an. ℥ iij.

Essentia camphoræ ℥ j.

Sulphuris aurati diaphoretici.

Balsami lactei sulphuris.

Salis prunellæ an ℥ ss.

Ex quibus omnibus fiat antidotus admirandæ virtutis, ad præservationem pestis, si de ea singulis matutinis, ex cultri cuspide, pisi magnitudinem capias: Sed peste jam correptus de eodem sumat ℥ ss. vel ℥ j, dissolvendo in ℥ ij. suæ propriæ aquæ distillatæ, & ut supra, seorsim ad servatæ: vel cuiusdam aquæ theriacalis, cardui benedicti vel ulmaria: sudorem mirificè provocat, & cor corroborat adversus quodvis venenum, id à centro evocans ad circumferentiam.

Inter

Inter antidota præstantiora, huic pestiferæ lui dicata, hoc facile principem obtinet locum: cuius summa virtus & præstantia, laboris & temporis jacturam, quam fortè quis in eius præparatione prætereundè possit, uberrimo compensat scœnore & lucro. Sulphuris aurati descriptionem suo loco dabimus. Sic quoq; alibi tractandum reservamus modum parandi magisterium gemmarum, magister. corallo- rum, balsamum, & lac sulphuris nec non essentiam croci & camphoræ. In huiusmodi remediorum apparatu, quæ ditionibus, ad vitæ & sanitatis suæ tutelam præscribuntur, nullis parcendum est sumptibus pauperes & tenuioris fortunæ homines contenti erunt antidoto minori, cuius descriptio proximè sequitur, quæ pari modo excellentissima est, tam ad præservationem, quam ad curationem pestis.

18. Antidotus minor contra pestem pro gregariis.

R. Succis scorðii

Ruta vel ruta capraria.

Cardui benedicti

Vlmaria

Salvia ana ℥ iij. vel plus minus.

Omnes hi succi in alembicum, vel matraceutum vitreum & capax inditi, digerantur in Baln. & depurentur: separando multoties terreum crassamentum & fœces, quæ in fundo residuunt, ut alibi cap. de syrups jam perspicuè docuimus.

Ad uncias decem horum succorum optimè depuratorum adde

Rad. Angelica

Zedoaria an. ℥ j.

Dictamni

Sem. Cardui benedicti

Cort. citri an. ℥ ℞.

Cinnamomi ℥ vj.

Myrrha ℥ ij.

Croci ℥ ij.

Camphoræ ℥ j.

Omnibus contulis & simul cum prædictis succis mixtis, fiat digestio in Baln. per biduum vel triduum: dein omnia adhuc calentia per torcular fortiter exprimantur. In qua expressione denuò adde

Theriacæ optimæ ℥ j. ℞.

Confect. hyacinthi

& alkermes an. ℥ j.

Perlarum præparatarum

Corallor. præparatorum

Cornu cervi præparati

Spec. Diambra

De gemmis an. ℥ ij.

Vn. cornu ℥ ℞.

Lapidis bezoardici ℥ j.

Omnia adhuc semel digerantur in B.M. per duos vel tres dies: dein per alembicum ad ignem Baln. vaporosi destilletur omnis liquor, donec in fundo remaneat consistentia interdum & molle media, sicque antidotuserit præstantissima:

De qua capiendum manè unius parvæ avellanae magnitudine: ad curationem verò pondere unius drachmæ. vel drachmæ unius & semis: dissolvendo in duabus uncis sua propria aqua inde destillata & adservata: quæ per se jam efficax est & præstans ad idem malum, & ad

Kkk 2

omnes

omnes putredines & venena, qua in corpore progenerantur.

Inter communia huius generis pharmaca nullum paratu facilius, nullumque virtute præstantius hoc ipso datur: cuius dispensationem vel quivis pharmacopola facile imitabitur.

19. *Antidotus alia de granis maturis Juniperi, dicta Theriaca Germanica pro gregariis.*

Accipe granorum iuniperi maturorum magnam quantitatem, nempe lb̄ vi. vij. viij. vel x. hæc infusa & macerata in vino albo generoso, vel hydromelite vinoso, ad ignem parum bulliant, dein conquassentur & per setaceum in modum cassiæ trajiciantur, & fiat extractum, sicut cap. de extractis ostenditur.

Ad libram unam commemorati extracti juniperi adde

Puly. Rad. Angelicæ ℥vj.

Puly. Dictamni

Cinnamomi an. ℥ß.

Terra sigillatæ

Corallorum præparatarum

Perlarum præparatarum

Cornu cerui etiam præparati
an. ℥ij.

Elect. de gemmis

Diambre an. ℥j. ß.

Crocii ℥j.

Camphoræ ℥ij.

Reducendo omnia cum aqua quadam theriacali in formam electuarii mollis sive antidoti: quod erit summum præservativum & curativum contra pestem: exhibetur usq; ad ℥ij. Solum extractum juniperi citra

alterius ingredientis additionem, eisdem quoq; scopo peropportuno est. Præter cætera additamenta supra enarrata, quidam adjiciunt theriacæ vel mithridatii, quantum lubet.

20. *Electuarium de ovo.*

Quoniam hoc electuarium sive antidotus de ovo, contra pestem magnoperè celebrata, in nullis ferè pharmacopœis, præsertim in Gallia nostra descripta reperitur: huc eius descriptionem in medium producam, qualis illa in Augustano habetur dispensatorio: in quo elaborando sedulam ac felicem navavit operam Adolphus Occo per celebris admodum medicus, idque opera & consensu suorum collegarum, virorum quoque celeberrimorum: sicut Germania hæc gloriæ prærogativâ sive jure vendicat, quod sit vera doctorum & celebrium virorum nutritrix, & infinitorum egregiorum medicamentorum, tanquam novorum ingenii foetuum excludendorum parens fecundissima & felicissima. Describamus itaque dictam antidotum de ovo, quæ modo qui sequitur, paratur.

21. *Electuarium de ovo Maximiliani I. Imperatoris.*

℞. *Ovum gallinæ recens, & educto*, per apicem albumine, id quod vacuū est, *croco orientali* non pulverisato impleatur: postea cum alio putamine iterum occlude ne quid transpiret, & lento igne vel post fornacem tam diu assa in ollula, donec tota ovum testa.

testa nigrescere incipiat, diligenter cavendo ne crocus comburatur: Exempta è testa materia, exsiccetur, ut in mortario exquisitissimè contundi, & in pulverem redigi queat: addendò *pulveris eruca seu sinapis*, quantum reliqua duo ponderant: postea

Puly. Rad. dictamni albi

Tormentilla ana ʒij.

Puly. Myrrha

Cornu cerui

Nucis vomica ana ʒj.

Bul. Radicis angelicæ

Pimpinella

Granorum juniperi

Zedoaria

Camphora ana ʒʒ.

Misce omnia simul in mortario: & tandem appone Theriacæ ad pondus omnium, & iterum pistillo fortiter contunde, & commisce per tres integras horas agitando, fiat electuarium ut artis est.

Eius usus maximus est in peste, & preservatione à venenis deleteriis.

In antidotario *Weckeri* viri doctissimi, & de re medica, prout hoc perelegans & eruditum opus uberri- mè testatur, optimè meriti. Alia occurrunt descriptionum formulæ, ejusdem electuarij de ovo *Anton. Chalmetei* præclaræ eruditionis viri, tum etiam aliorum.

Sed ut liberè dicam, quod sentiam, vix credibile esse puto, quod usque adeò singulares inde effectus produci possint: si albuminis abjecti loco, ovum solo croco repleatur, & dein eodem probè obturato, omnia

simul coquantur, usque dum in pulverem redigi queant.

Vistotius secreti in eo consistere videtur, ut crocus & vitellus ovi in pulverem redigantur: hac tamen conditione, ut planè nihil expiret. Neque enim adeò magnum id esset mysterium, rationem istius pulveris vitelli ovi & croci conficiendi, cognitam habere. Nam miscellanea reliqua pulverum quorundam, & theriacæ, non nisi metum vulgare quid sapiūt, ut & revera sunt.

Non tamen diffiteor, possibile esse, ut medicamen summum & efficacissimum, ex ovo parari possit, contra ipsammet pestem: idque eâ, quam mox trademus, methodo. *Essentia Quercus. Quercus. modus.* namque in ovum indita, cum ejusdem vitello perfectè miscentur: quæ aliàs suâ naturâ sulphureus, summam penetrandi, necnon nutriendi vim obtinet: quâ facultate reliquorum ingredientium virtutem adeò intèdit, ut multò citiùs penetrent, & in venas transferantur. Adde quod per eandem coquendirationem spirituales rerum essentia, vim & virtutem suam longè perfectiùs conservent. Quæ tamen verba in bonam partem accipiantur velim: nec quis exiltimet, me plus æquo jaetabundum, fortè hîc inanem aucupari gloriolam: è qua tamen animus penitus abhorret, nec nisi in publico commodo fideliter juvando, totus est.

22. *Electuarium de ovo majus pro
ditiioribus Quercetani.*

Accipe unum, vel plura ovara cen-
tia gallinae: de quorum uno, apicem
testae tam subtili artificio aufer, ut
postquameducta fuerit illa testa, rur-
sus in pristinum locum commodè re-
poni, & glutino seu luto quodam tam
industriè agglutinari possit, ut nihil
respiret: Abjecto itaque albumine,
vitello ovirefiduo admisce

Lactis sive butyri sulphuris ℥j. ℞.

Sulphuris auri diaphoretici

Essentia croci ana ℥j.

*Pulveris anodyni mineralis, hoc
est, salis prunella ℥℞.*

Ambra grisea ℥j.

Lapidis bezoardici ℥℞.

Omnia cum dicto vitello ovi simul
misce, ut optimè incorporentur: dein
apex putaminis perquam aptissimè
suo apponatur loco, cum tenuissimo
ligamento lineo superposito, vel glu-
tino ex ovi albumine & polline factò,
superinducto, adèd ut ovo exqui-
sitissimè clauso, nil transpirare possit.

Adeundem modum plura ova
apparari & accommodari queunt,
prout magnam hujus electuarij quan-
tatem simul componere volueris.

Aliàs vel uno vel pluribus ovīs,
à quibuscodem artificio apertis albu-
men separatum est, addes *theriacæ, con-
fect. alhermes, & hyacinthi ana*: velex
omnibus simul fiat mistura, de qua
adde ovo vel ovīs, quantum capere
possunt: probè clauso foraminulo
cum sua propria testa, superinducto
glutine, ut antè, ita ut nihil respiret.

Enarrata hæc ova ita præparata,
aptè simul imponantur vasi terreo ca-
paci, quod operculo clausum, in fur-
num mittatur, in quo panificia modò
cocta & ex eodem recens exempta fu-
erint, & secunda aut tertia vice in eo-
dem reponantur, donec omnia in u-
nam massam, quæ pulverari queat, re-
ducta sint.

Accipiatur ovum unum juxta
primam methodum præparatum, &
unum juxta alteram: vel ova duo aut
tria utriusque præparationis, prout a-
nimus est majorem vel minorem ele-
ctuarij quantitatem simul conficere:
omnia quæ in dictis sorsim continètur,
terantur, & optimè invicem miscean-
tur in mortario marmoreo, eadem
paulò post humectando pauca aqua
*theriacali contrapestem, aut elixire quo-
dam vitæ*, cujus plures descriptionum
formulas suprà dedimus: ita ut omnia
reducantur in formam electuarij, quod
multorum in annorum spatio reser-
vabitur: pro dosi sufficit ℥j. tum ad
præservacionem, tum ad curationem
pestis.

23. *Electuarium de ovo minus
pro gregariis.*

℥. Rad. Angelica

Zedoaria

Cinnamomi ana ℥j. ℞.

Garyophyllorum

Macis ana ℥℞.

Myrrha

Nucis vomica

Carlina ana ℥iij.

Granorum juniperi ℥j.

Croci camphora

Spec.

Spec. Diambra.

De gemmis ana ℥ ij.

Theriaces Alexandrina ℥ ij.

Contundenda contundantur, & omnia simul mixta, indantur in matrarium vitreum, superaffundendo fortissimum spiritum vini: vase clauso, ne quid evaporare possit, digerantur in B.M. per 4. vel 5. dies. Dein omnia adhuc calentia fortiter exprimantur. Hæc expressio denuò indatur in Alembicum cum suo capitello & recipiente, & inde ad ignem Baln. Mar. destilletur, liquor, qui seorsim fervetur, & cum extracto, quod in fundo remanet in mellis consistentia, impleatur ovum unum, vel plura, si velis, & optimè misceatur cum vitello avi: dein ocludantur singula ova cum suo proprio putamine, ut suprâ diximus: Postea coquantur in furno, post exempta scilicet panificia, idque continuando & repetendo, sine calore intenso, donec materia ita exsiccata fuerit, ut pulverizari ferè possit: quæ dein irroranda est sua propria aqua, ut suprâ reservata, & sic perficiatur elect. molle, sive antidotum pretiosum ad præventionem & curationem pestis. Exhibendum de eo est, pestifero usq; ad ℥ ij. vel ℥ j. dissoluendo cum ℥ ij. vel tribus aquæ theriacalis, carduibenedicti, ulmaria:

Præstantissimum sudativum est, quod omne venenum ab internis & profundis partibus, in exteriorem corporis superficiem propellit: corroborat cor, ipsamque ab omni veneno vindicat acsuetur.

De his igitur electuariis de ovo,

alij nunc suum interponant iudicium: ultra harum preparandi methodorum fit laudabilior ac præstantior: nostrane, an verò communis: quam tamen, ut verum fateamur, non contemnimus. Sed primam inventionis gloriam ipsi libenter assignamus, eamque addidisse nequaquam erubescimus.

C A P. XXX.

De Antidotis, Alexipharmacis, & alexiteriis,

S. E. V

De Theriacis.

Restat nunc, ut dicamus de antidotis sive alexipharmacis, quæ adversus omnis generis venena, & ipsas bestias virus ejaculantes conferunt: ut potè quibus juxta modernos, propriè competit antidoti nomen: nec interim silentio aut oblivione suo loco prætermitemus antidota anodyna, narcotica & opiatica.

Hæc duo antidotorum genera, quæ tam apud antiquos, quàm adhuc hodie apud nos in magno fuerunt usu & æstimatione, ad diversos & deploratos affectus depellendos, nos qualiter adigunt atque compellunt, ut singula in istis tractandis paulò minutius & exquisitiùs per vestigemus, quàm in nonnullis aliis hæctenus à nobis factitatum est. Oculis enim manifestè contemplandum subiiciemus, hæc ipsa tanti hæctenus ubi vis gentium æstimata, mendis scaterere quam plurimis, præque ceteris maxima reformatione opus habere: ita ut mirer,

mult-

multos auctores, licet doctrina & auctoritate conspicuos, quorum me discipulum non puderet profiteri. Iud ipsum segnius observasse, ne dicā æterno silentio obruisse. Verū id unum depolco, ne benevolus lector, me ex temeraria quadam laudis gloriæve cupiditate, in hæc prorupisse verba existimet: Sed deposito affectu, recta rationis bilancerem libret, expendat & consideret. Iam pridem enim alibi protestati sumus, & adhuc protestamur, omnia à nobis ita proponi, ut non vereamur ea doctorum virorum censuræ submittere: quod si in iisdem fortè quod occurrat ab Asclepiadea doctrina, veraque disciplina alienum, id quasi non dictum, aut literis confignatum habeatur.

Inter enumerata antidota alexiteria, meritò primus locus theriacis debetur.

*Theriaca-
rum duo
genera.*

Theriacas idè dico, quò tam apud veteres, quàm apud recentiores; duo earumdem genera statuuntur: quarum unum in compositione recipiat carnes viperæ: reliqua verò sine iis componantur. Illi, quæ vulgò theriaca magna, priscis autem gloriosa & liberatrix appellatur, tot tantæque laudes & proprietates tribuuntur, ad infinitos & deploratissimos affectus propulsandos, ut nihil supra commendationis valeat asciscere.

Cæteræ autem, quæ nihilominus contra venena specificæ sunt antidoti, sine throciscis de vipera parantur, suntque hujusmodi:

Theriaca	1 2 3 4 5 6	{	Democratin.
			Oribasij
			Esdra
			Diatessaron
			Expæonia
			Ex terra sigillata

Quarum descriptiones reperiuntur apud Oribasium, Aegmetam, Aëtuarium, filium Serapionis, Rhasin, Avicennam, Celsum, pluresque alios tantum Græcos, quàm Arabes, & Latinos auctores.

Inter hæc antidota alexiteria, *Mithridatium*, non mediocri existimationis erat *Mithridatium*, quod antecessit *theriacam*, quam *Andromachus* sua ætate medicæ rei peritissimus, parabat ex carnibus viperæ, tanquam singulare adversus lepras, & quævis alia venena pharmacum & experimentum, quod solum & per se omnibus venenistanquam summum antidotum conferre noverat.

Mithridatium ex infinitis simplicium generibus compositum, auctoris sui, *Mithridatis* nempe regis Pontinomen obtinuit: qui ex diuturniori eius usu, adèd laudabilem corporis habitum sibi comparauerat, ut, sicut historiæ narrant, & mox dicturi sumus, nullo veneno assumpto sibi vitam adimere posset. De qua antidoto *Avicenna* ita loquens, nostram confirmat sententiam: *Confectio*, inquit, *Mithridatis nobilis est confectio, quam fecit Mithridates & nominavit suo nomine.* Et *Aët. tetr. 4. ferm. 1. cap. 69.* ita scribit. *De Mithridate sanè magno illo belli duce referunt, quòd theriacem quidem*

quidem non biberit : neque enim adhuc in usu erat : verum ex alterius antidoti , quæ postea mithridatica ab illo appellata est , usura corpus apparuit , ut nulla veneni viri ladi posset : Et cum etiam lethale pharmacum accepisset , mori non posset : cum enim ab hostibus devictus seipsum interficere meditaretur , nullo veneni haustu mortem sibi consciscere prevaluit : sed vocato cuidam ex amicis se jugulan-

Mithridat. dum præbuit. Plinius fufiorem hujus historię enarrationem tradit lib. 23. cap. 9. & militis quin etiam nomen exprimit , cujus opera ad mortem sibi conciliandam usus fuerat : cum omnium venenorum sumptorum vim adversus tam insignem antidoti efficaciam , invalidam nimis & irritam profus expertus fuisset.

Notandam porro est , olim non tantum compositis istis remediis , (è quorū numero supra 5. aut 6. recēsumus , paulo post eorundem descriptiones in medium allaturi) theriacæ nomen impositum , sed eodem quoque nomine sola quædam simplicia insignita fuisse. Quod utique Avicennæ auctoritate comprobare licet , qui squillam appellat theriacam contra venena , & gummi opopanax , & aristolochiam theriacam ad puncturas.

Vnde complures tam philosophos , quam medicos , imò & eos , qui eruditiorum & celebriorum ordini annumerantur , non parum lapsos esse constat : dum theriacæ vocabulum , à serpente quodam (quem thirum vocari , & eiusdem compositionem in-

Tom. II.

gredi putarunt) derivatum & ab eodem quoque trochiscos theriacos appellatos crediderunt.

Albertus magnus unus ex illorum numero , Aristotelis textum , qui habet echin velechidnam , quæ verba nihil aliud quàm viperam significant , perperam de thiro serpente interpretatus est : quem distinxit à vipera , & peculiare de eodem caput conscripsit.

Hanc falsam opinionem secutus est Aggregator Patavus , qui thirum tanquam animal à vipera diversum constituit , illudque basim trochiscorum , quos excipit theriaca , esse putat.

Petrus de Apono eodem errore irretitus , ita scriptum reliquit. Dicitur autem theriaca à thiro serpente , quia eiusdem excipit carnes , quæ sunt veluti radix & basis istius medicinæ : Et differ. 179. Sciendum , inquit , quod theriaca est multiplex secundum diversitatem componentium , cui tamen nomen illud proprius convenit , theriaca est magna Andromachi & Galeni , in qua caro ingreditur Thiri serpentis , unde nominationem est sortita : quæ autem hanc non suscipit , theriaca metaphoricè dicitur , ut Diatessarum , idè quod ad illius similitudinem venenorum depellat nocumenta.

Imò & ipse Nicolaus à sinistra hac opinione non immunis videtur , dum ita in capite de trochiscis scribit : Trochisci , inquit , de thiro , qui in magna Galeni theriaca recipiuntur , sic fiunt. Invenias , inquit , Thiros longitudinis unius palmi , &c.

Huic errori occasionem dedit

LII nomen

*Trochisci
theriacales*

nomen, ab antiquis olim, trochiscis istis, tanquam præcipuæ theriacæ basi inditum. Galenus enim illos appellat theriacales, & post illum idem nomen retinuerunt Aetius, Oribasius, aliique Græci. Plinius eos vocat trochiscos theriacos: Et Avicenna quibusdam in locis eisdem nominat trochiscos thiri, vel thirios, hoc est, ferales. Sed si quis penitiùs veterum scripta perpendat, facile perspiciet, eos nunquam aliud serpentium genus, hoc vocabulo præter ipsam viperam intellexisse. Gal. in lib. de Antidotis & de Theriaca ad Pisonem & alibi disertè viperarum facit mentionem. Vide quid post illum Aetius scribat lib. Tetr. 4. serm. 1. cap. 87.

Hoc caput primò ita inscribit: De Theriaca viperis Andromachi: Post eà idem in hunc modum incipit. Ordinem à Theriaca Andromachi ex viperis, cujus admiratione ductus Galenus hæc de ea scribit: Cum multa discordia sit circa Theriacas descriptiones, nos Andromachi descriptione ut longè optima utemur, quæ etiam in regum usus apparatus. Et cap. 9. eiusdem lib. vbi de trochiscorum sive pastillorum præparatione agit, ita exorditur: Ceterum pastillos theriacos hoc modo apparatus: Viperas fæminas accipito, non quocunque tempore captas, sed desinente Vere, &c. Et Avicenna lib. 4. serm. 6. tractatu 3. cap. 33. vbi loquitur de curatione morfus viperæ, his verbis sermonem inchoat: Considera, inquit, radices communes in curatione: deinde fortior curatio est properare ad Theriacam viperarum. Inde apparet discrimen inter theriacam, quæ viperas recipit, &

eas, quarum mentionem facit lib. 5. summa 1. tractatu 12. videlicet theriacæ, Esdra & Diatessaron, quas contra gravissimos totius corporis affectus laudat. Idem Avicenna lib. 5. summa 1. tractat. 1. vbi de theriaca agit, eius descriptionis tale facit exordium.

¶ Trochiscorum squilla, trochiscorum vipera, &c. ex quibus manifestè liquet, quod etsi alibi eosdem trochiscos nominet thiri seu thirios, non tamen alios intelligit, quàm viperinos.

Hinc concludimus, Theriacam non à serpente quodam Thiro, qui eius compositionem ingrediatur, sed à Græco vocabulo, quod est *Thiuron* sive *Thyris*, id est fera, denominationem suam accepisse: neque id propterea quòd eiusdem compositio feram vel viperam excipiat, ut quidam falsè opinantur, sed quòd eadem theriaca, sive cum vipera, sive absque vipera parata sit, omnibus moribus venenatis, à quacunque fera sive animali illatis succurrat: Sic & à antiquis & à neotericis (uti iam diximus) trochisci dicuntur theriacales, non ratione ingredientis, sed ab eorumdem effectu quem in pellendo lethalium animalium veneno manifestè ostendunt: alias enim non theriacales, sed viperini nominandi essent. Eadem ratione quædam remedia vocamus nephritica & hysterica, non quòd eadem componantur ex renum vel uteri additione, sed tanquam medicamēta specifica iisdem partibus morbo exagitatis, opem & medelam afferant.

Præter:

Præter dictas rationes, etiam orthographia & scriptio hujus nominis nostram sententiam confirmat. Nam à *Thiro* scribendum esset *Thiriaca* cum *j*. non *Theriaca*. Sed quia scribitur *Theriaca* cum *elongo*, verisimile est, quod à dictione derivetur, quæ parem dictionem longam habeat in eadem syllaba, qualis sanè est *ῥῆρ* vel *ῥῆρῖον*, hoc est, fera. Henim Græcum in Latinis dictionibus à Græcis derivat, vertitur in *elongo*, quasi diceres *Theriacam* antidotum, contra ferarum tam minorum, quàm majorum ictus & venena.

Hæc de *Theriacæ* differentiis, ejusdemque nominis etymologia, hinc enodanda duximus.

Non diu hinc immorabimur in enarrandis diversis horum *theriacalium* medicamentorum compositionibus, siue invicem differant ratione ingredientium, quæ modò ab hoc, modò ab illo vel imminuuntur vel adduntur: siue ratione pòderis, quod diversum quoque in diversis descriptionibus esse deprehenditur. Hæc enim non sunt tam magni momenti, neque hinc quærendus est nodus ille Gordius, circa quem rei cardo versetur: ita ut non possim hinc opinioni *Avicennæ* sub scribere, qui *lib. & tract. de Theriacis* supra iam citatis, selecta præ cæteris *Andromachi* descriptione tanquam longè optimâ, in hæc ferè verba scribit: *Et iam nisi sunt plures medicorum, sicut Gal. & alij addere & minuere aliquid in ea, non propter necessitatem necessarium neque propter a-*

liquid fortè quod eos ad illud commoveret, sed quærentes, ut remorarentur, & remaneret ab eis in ipsa vestigium, sicut remansit Andromacho: Et meum quidem consilium est ut non removeatur aliquid, quod experimentum juvativum invenit: fortasse enim illa complexio cum illo pondere exigit illud, cujus juvamentum invenit experientiam, quam quidem dum res ipsa movetur à suo pondere, non consequitur illam proprietatem, &c. Fœcunda hodie est artium inventrix, eaque in dies magis magisque incrementum sumit: hæc duce & auspice plurimorum remediorum usum, quem veteres tanquam utilem comprobaverant abdicavimus: & in illorum locum alia nostro artificio inventa introduximus, quæ ipsi inaudita & incognita profuserant. Sic hodie infinitæ præparaciones, vel plerisque etiam antiquorum tam elegantia, quàm saporis suavitate & utilitate longè præferenda sunt. Neque enim ulla erroris suspicio hinc oriri potest, si rei, quam per se bonam judicabimus, aliam superaddimus bonitate multò præstantiorem: hoc enim pacto rei bonitas vires sumit, & magis magisque accumulatur. Eodem planè modo in diminutione eorum, quæ vel inutilia, vel superflua, vel noxia sunt, nemo erroris redarguendus unquam videbitur si industrius fuerit: frustra enim sibi per plura, quod fieri potest per pauciora. Suo itaq; loco circa eandem de *Theriacis* tractationem demonstrabimus, ob quam causam *Arabis* hujus, aliàs doctissimi & cele-

celeberrimi authoris opinionem, minus recipiendam statuamus.

Redibimus nunc ad *Theriacas* illas antiquorum earumque aliquot in medium proferemus descriptiones, ut ex illarum comparatione facta cum iis, quae ex nostra officina informatoria producturi sumus, eò melius de utriusque generis bonitate & præstantia judicari possit. Si quis provocet ad experientiam: sciat is, nos nihil magis in votis habere, quàm ut per eandem, tanquam per ignem & aquam fortem, perfectum hoc & splendidum operis nostri aurum examine- tur ac probetur: quamvis nemo adeò stupidus crassoque sit ingenio, modò in eo vel exigua tantùm candoris, re- tæque rationis scintillula supersit, qui non ex solo Lydio lapide, hoc est ex prima statim earum descriptio- num, compositionum, & præparatio- num inspectione, de earundem præ- stantia summa, rectum saniumque la- turus sit iudicium.

Theriaca Diatesaron Mesuici.

℥ *Gentiana*
Baccarum lauri
Myrrha
Aristolochia rotunda ana ℥ ij.
Mellis ℔ ij.

Theriaca Democratis.

℥ *Iridis Ilyrica*
Zingiberis
Opopanax
Opj
Herb. Rosmarini.

Myrrha
Sem. Trifolij bitumen olentis ana
 ℥ j.
Aristolochia ℥ xj.
Sem. Ruta sylvestris ℥ j. ℔.
Rad. Bryonia arida albi ss. ℥ ij.
Serpilli
Castorei
Rad. Eryngij
Sem. Apj
Cumini Aethiopici recentis ana
 ℥ vj.

Farina erui rusi ℥ ij.
 Omnia hæc contundito & cribra- to: opopanax verò cum vino dissol- vito, eique arida inspergito, & in pa- stillos reducto, & ex iis ℥ j. cum vino veteri meraco bibendum præbeto.

*Theriaca ex bryonia Ori-
 basij.*

℥ *Rad. bryoniae*
Opopanax
Iridis
Rosmarini
Opj
Myrrha ana ℥ ℔.
Aristolochia ℥ v.
Thuris
Sem. Ruta sylvestris ana ℥ vj.
Cumini ℥ ij.
Farina erui ℥ ij.

cum vino pastillos informato, atque ter cum vino præbeto.

Theriaca Esdrae.

Sat sit nobis, harum trium tantùm Theriacarum descriptiones hîc pro- posuisse. Quod ad compositionem

Theria-

Theriaca Esdra attinet, eius ingredientium series nimis numerosa est, & longa, in qua *opium*, *euphorbium*, *sulphur vivum*, *semen hyoscyami* citra ullam preparationem recipiuntur: nec pratermissus in eadem est *venter mergi*, & *stercus* in eo repertum, ad suaviorem scilicet gustum confectioni inducendum. Nihilominus interim videre licet, quam admirandos incredibiles effectus illi adscribit *Aetius tetr. 4. serm. 1. cap. 101. 107. 111.* ubi eandem descriptam reperies.

De duobus huius farinae præcipuis alexiteriis, adhuc nobis dicendum restat: de *Mithridatio* nimirum, & de *Theriaca magna*. *Mithridatii* descriptio tam varia est, tamque variis authoribus, *Andromacho*, *Democrati*, *Antipatri*, aliisque ascribitur, ut, ne fortè in eam, quæ non vera & genuina sit, incidam, nullam profuse ex iis hic describendam aggrediar. Adde quod ut supra jam dictum, non usque adeo magnum discrimen sit inter compositionem *Mithridatii* & *Theriaca*: si unicos excipias trochiscos ex viperis, sicut jam diximus: quodque insuper confirmat *Avicennas lib. 5. summa 1. tract. 1.* ubi de nobili loquitur *Mithridatica* confectione: & statim eiusdem descriptionem ex *Galeno*, ex *Paulo Aetio*, & ex ipso *Nicolao* expromptam, adjungit.

Mithridatii descriptio facile elucescet ex ipsius *Theriaca Andromachi* descriptione, cuius unicam formulam pharmacopœæ nostræ inserendam iudicavimus: sed præ cæteris, quæ variaz hinc inde reperiuntur, seligemus eam,

quam *Galenus lib. de Antidotis, & de Theriaca ad Pisonem*, in hunc, qui sequitur, modum habet descriptam.

Theriaca magna Andromachi descriptio vulgaris.

- ℞. Trochiscorum scylliticorum ℥vj.
 Trochiscorum de vipera
 Opii Thebaici
 Magmatis bedychroi an. ℥iij.
 Piperis longi
 Ros. rubrarum exsiccatarum
 Iridis Illyrica, aut Florentina
 Succiglycyrrhizæ
 Sem. Napi agrestis
 & sativi
 Comarum scordii cretici
 Opobalsami, seu olei ex nucemoscata expressi
 Cinnamomi
 Agarici an. ℥j. s.
 Myrrha
 Costi odorati seu zedoaria
 Croci orientalis
 Castia lignea vera
 Nardi indica
 Schœnantos seu junci odor.
 Thuris masculi pellucidi
 Piperis nigri
 & albi
 Fol. Dictamni cretici
 Comarum marrubii
 Rhabbarbari rhei
 Stœchados Arab.
 Sem. Petroselinii Macedonici
 Nepetæ, seu calaninthe montanæ
 odoratæ
 Terebinthina
 Zingiberis
 Rad. Pentaphylli an. ℥vj.

Lil. 3;

Poñi

Polii cretici
 Ramorum chamapytios
 Styracis calamita
 Meu
 Angelica
 Amomi racemosi seu calami aro-
 matici
 Nardi celtica
 Terra Lemnia vera
 Pbu pontici seu valeriana nostra
 Comarum chamadryos creticis
 Fol. Malobathri
 Macis
 Garyophyllorum ana ℥℥.
 Chalcitidis tostæ
 Rad. Gentiane
 Anisi torrefacti vel fricti
 Succu hypocistidis
 Carpobalsami
 Cubebe
 Gummi Arabici splendidi vermi-
 culati
 Sem. Fœniculi dulcis
 Seseleos
 Acacia
 Thlaspios
 Comarum hyperici cretici
 Ameas
 Sagapeni an. ℥℥.
 Castorei
 Aristolochia longe
 Sem. Dauci cretici
 Bituminis Iudaici seu asphalti
 Opopanacis
 Comarum centaurii minoris
 Galbanirecentis an. ℥ij.
 Mellis despumati triplum, id est ℔
 quatuor, & uncias quinque,
 drachmas duas.

Hæc sunt varia illa huius tam ma-

gni magisterii ingredientia variis di-
 versisque proprietatibus dotata atque
 ditata: quod ab omni antiquitate pro
 miraculo & remedio maximo & in-
 comparabili fuit existimatum: & ad-
 huc hodie in summo habetur pretio
 & æstimatione, quod vel ex eiusdem
 dispensatione, quæ solemnè quadam
 pompa & apparatu celebratur, facile
 colligitur.

Preparatio.

Sed eius conficiendi artificium, in-
 geniosum scilicet & subtile, vel secun-
 dum ipsum Galenum tale est. Trochi-
 sci, radices, folia, flores, semina & fru-
 ctus, terra Lemnia, chalcitis, bitu-
 men, in mortario æneo cum pistillo
 ferreo in subtilissimum pulverem re-
 diguntur, omniaque tenuissima red-
 duntur, hoc est cribro subtilissimè
 trajiciuntur, seminibus thlaspios, na-
 pi sylvestris, & croco exceptis, quæ
 seorsim teruntur, & pauco vino irro-
 rantur, ne mortario facile adhære-
 scant.

Gummi, succi, & castoreum,
 seorsim etiam contunduntur, & pau-
 co vino irrorantur, ut facilius pulveri-
 sentur. His omnibus ita probè ap-
 paratis, paulò antequam compositio
 & mixtio fiat, terebinthina in duplici
 vase cum pauco melle liquefit, in qua
 gummi liquefcunt, & omnia dein co-
 quantur ad justam consistentiam, ad-
 dita sensim pulveris in vino dissoluti
 parte, donec mellitam acquirant con-
 sistentiam: Dein omnia in morta-
 rium magnum & capax, vel in ahe-
 num magnum injiciuntur, sensimque
 vel

vel ad solem, vel ad lentum calorem simul optimè commiscentur, rudicula agitando, idque ad plusculos dies, donec omnia probè unita sint: Post septem autem vel octo dies repetenda est eadem agitatio, & continuanda ad duos menses, ut materia meliùs fermentetur: quo tempore elapso hoc mirabile pharmacum reservandum includitur in vasis elegantissimè perpolitatis, argenteis, stanneis, terreis, vitreatis, & vitreis: cuius virtus integra conservatur ad mediam usque hominis ætatem. Theriaca enim est validum pharmacum usque ad 30. annum in his affectibus, in quibus non tanta est nocentis causa, ut vult Gal.

Avicenna adhuc ulteriùs progreditur *lib. 5. tract. 1. de Theriacis*: ipsi tribuens singularum ætatum, imò vitæ mortisque conditiones. *Theriaca* quidem, inquit, *adsunt infantia & pubertas, & adolescentia, & senectus, & mors*: Et fit infans post sex menses: deinde incipit in pubertate, & augmento usque ad tempus, in quo statu per decem permanet annos in regionibus calidis, & per xx. annos in regionibus frigidis: deinde stat. decem annis aut viginti: deinde declinat aut post viginti aut post quadraginta annos: deinde spoliatur virtute *Theriaca*: aut post lx. & fit una confectio- num declinata à gradu *Theriaca*.

Nimis longum foret hinc virtutes, & varias alias qualitates, quas ipsi attribuunt, articulatim enarrare. Non enim bonas horas in eo perendas, sed utilius collocandas censemus.

Sunt quidam præclari medici, qui legem illam duriores, ab *Avicen-*

na prolatam, ut supra diximus, susque deque ferentes, in enumerata illa *Theriaca* compositione, ausi fuerunt vel diminutione, additione, & correctione: Et in eiusdem dispensationis methodo, alium ordinem, quàm *Galenus*, de quo paulò ante locuti sumus, observarunt.

Romani & Bononienses medici addiderunt trochiscos camphoræ, & loco rosarum substituerunt earundem extractum: ipsi met etiam adjecerunt insuper baccas lauri, omnia myrobalanorum genera, rad. angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, vincetoxicæ, asari, serpentariæ, enulæ campanæ, pimpinellam scabiosam, cornu cerui ustum, & eiusmodi simplicia, quæ hodiè tanquam specifica remedia præscribuntur contra pestem & venena, quæ nos ipsi ad aquarum nostrarum *Theriacalium* & antidotorum contra eandem luem pestiferam, juxta compositiones supra à nobis descriptas, adhibuimus.

Bartholomæus Marantha vir doctissimus, eodem jure ut cæteri, in præparatione & mixtione commemoratæ *Theriacæ*, alium ordinem quàm *Gal.* sequitur, & vult ut simplicia humida, ut succi, gummi, & lachrymæ dissolvantur in vino generoso, quale est malvaticum: cuius ad eundem usum accipit ℥ xxx quæ faciunt duas pintas sive mensuras *Parisienses*, aut circiter.

Interim tamen illi mihi parum vel omnino nihil solliciti videntur fuisse de cortice externo & materiali separando & abjiciendo, neque eò animam

*Neotericis
reformatis
Theriaca.*

animum appulerunt ut nucleum internum ac formalem, in qua tanquam parte efficaciore, & virtutibus longè præstantioribus prædita, unicum correctionis fundamentum consistit, eruerent. Eò tamen pervenerunt, ut contra *Avicennam* demonstrarint, remedium hoc adeò perfectum non esse, quin tam in compositione, quàm in præparatione eius aliquid desiderari possit. Potissimum autem aliis, suo exemplo, amplissimam aperuerunt viam & occasionem, non tantum eorum vestigiis inhærendi, sed etiam ulterius progrediendi: interea tamen id, quantumcumque fuerit, quod Deus apud illos deposuerat, publici emolumentis causa, largiter erogaverunt.

Eundem scopum sibi præfixum tenere debet quilibet verus medicus: hæcque unica fuit causa, quæ mihi, meæ conditionis minimo animum addidit, ut correctioni & reformationi huius remedii laudatissimi, usitatissimi, & comprobatissimi & à tota antiquitate admiraculum usque commendati manus admovere haud dubitarem, interim tamen obnixè rogamus, ne benevolus lector id fortè tribuat inanis gloriæ concupiscentiæ, aut temerariæ levitati, sed honestæ huic & laudabili ambitioni, pioque instituto, cuius ductu omnes hæcenus labores & vigiliæ nostras, soli utilitati publicæ juvandæ consecravimus, & in posterum semper consecrabimus.

Ut igitur palàm fiat, propositum nostrum non eò spectare, ut pharma-

centrici ædificii structuram veterem funditus evertamus, sed ut eandem potiùs ex eodem fundamento magis magisque exædificemus & extruamus, in prima Theriacæ reformatione cuius compositionis formulam nunc describendam aggrediemur, eadem simplicia & ingredientia, imò & eandem dosim, idem pondus & mensuram, quæ *Galeno*, aliisque in *Theriaca magna*, *Andromacho* adscriptæ, descriptione fuerunt adhibita, reservabimus: eandemque quam nunc publicandam præsumimus correctionem, correctioni censuræ aliorum, modò deposito omni affectu adhibeatur rectæ rationis iudicium, libenter subijcimus.

Ne itaque in confusum quoddam chaos, aut labyrinthum inextricabilem, benevolum lectorem fortè præcipitemus: nostram Theriacæ compositionem & dispensationem, nunc ordine facili, & in certas classes distincto, proponemus.

In prima autem classe colloca-

De scylla

Hedychroi

Et potissimum *Theriaca*les, utpotè qui præcipuæ basis & fundamenti vicem subministrat in magna huius *Alexiterii* compositione.

2. Secundæ classis locum meritò obtinebunt præcipua hæc principalia duo anodyna, nempe

Opium

& Crocus:

Quæ à singulari sua vi & virtute anodyna, quam dictæ compositioni imper-

impertiunt, nec non ab insigni sua, dolores & cruciatus intolerabiles sedandi, & summam corporis ac spirituum tranquillitatem inducendi efficacia, occasionem dederunt antiquis eam *Γαλόνιον* appellandi. Ut autem hæc enarrata duo anodyna, convenienti invicem glutine associentur & colligantur, & illorum proprietas in sistendis & coercendis omnis generis impetuosis defluxionib. & hæmorrhagiis, magis invalescat: iis sub hac eadem classe adjungere placet

Terram sigillatam

Acaciam

Hypocistida

& *gummi Arabicum.*

In tertiam classem veniunt, radices, folia, flores, & fructus, quæ contra omnia venena & corruptiones conferunt, suntque cardiaca, & corroborandis partibus nutritioni dicatis apta, quas proprietates huic magnæ compositioni contribuunt: eaq; sunt

Radices

Zedoaria

Gentiana

Pentaphylli

Iridis Florentina

Valeriana

Iunci odorati

Aristolochia

Cassia lignea vera

Folia dictamni

Calamantha montana odorata

Malobathri

Comæ Scordii Cretici,

Hyperici

Centaurii minoris

Marrubii

Tom. II.

Chamædrios Cretic.

Chamæpityos

Nardi Celtica

Nardi Indica

Flores Ros. rubrarum

Stachados Arabica

Sem. Seseleos

Thlaspios

Anisi torrefacti

Fœniculi dulcis

Dauci

Napi agrestis

& *fativi.*

In quarta classe ponenda erunt aromata, sanguinem & spiritus calcfacientia, & naturam nostram instaurantia & corroborantia: quorum alia balsami perfunguntur officio, corpus nostrum à corruptione præservando: alia hanc antidotum elegantissimis aliis ditant qualitatibus: Huiusmodi sunt

Cinnamomum

Garyophylla

Maais

Carpobalsamum sive cubeba

Zingiber

Piper album

Piper nigrum

Piper longum

Opobalsamum sive oleum nucis moschata

§. Statim post aromata, in quinta nempe classe, castra metabuntur lachrymæ sulphuræ pretiosissimæ & excellentissimæ, aromatum istorum sorores germanæ, quæque tanquam balsamum, ad radicale corporis nostri balsamum, ab omni putredinis & corruptionis infectione tuendum &

Mmm præca-

præcavendum inserviunt : sunt autem.

Myrrha.
Thus masculum.
& styrax calamita.

Huic eidem ordini sive classi (sed quasi uno gradu inferiùs) inseremus terebinthinam, quæ similiter sulphurea sive balsamica, tribus istis lachrymis loco veri & idonei dissolventis erit, illarumq; proprietates multò efficiet validiores & efficaciores.

Sextæ & ultimæ classis sedem occupandam sibi reservarunt gummi attenuantia, dissolventia, deoppilantia, cephalica, hysterica, quæ idcò addita sunt huic antidoto, ne quid in ea desideretur, quod ad eius profectio- nem pertinere videatur: ita ut non tantùm fiat alexipharmacum, sed universale quoddam medicamentum contra gravissimos quosvis totius corporis affectus & symptomata: hujus generis sunt gummi.

Opoponax.
Sagapenum.
Galbanum.
Castoreum.
Bitumen Iudaicum.

Singulorum horum enumeratorum simplicium dosis petenda est ex *Galenii Theriacæ* formula, quam ex *Andernaco* de promptam, suprâ jam descripsimus.

Videmur itaque omnia huius tam longæ & magnæ compositionis simplicia, quæ antea tam confusa & inordinata serie dislocata erant, ordine satis perspicuo & distincto tradidisse.

Non satis nobis constat, cui ordini vel classi annumerare debeamus tria quæ restant simplicia, aded purum compendii ac utilitatis illa conferunt, unde minus appositè à nobis videntur apponi, nempe rhabarbarum, agaricus, & chalcitis. Agarici namque $\zeta j.$ & rhabarbari $\zeta vj.$ quadosiparui, ne dicam nullius ferè momenti sunt ad tantam huius antidoti molem & quantitatem si ad evacuandi scopum referantur, cui minus prædicta antidotus dicitur. Sin verò quis rhabarbarum pro hepate roborando, & agaricum pro cerebro additum esse inferat: nihil adhuc promovet, aded ut rarum firmumque maneat, nullum digniorem & aptiorem hîc ipsis locum, quam patet præforibus, relinqui: ut & chalcitidi, cuius pharmaci loco, nuperi vitriolum capiunt: quod mea quidem sententia non meretur, ut in hac recipiatur compositione, quam vis sint, qui id, tanquam totius antiquitatis calculo comprobatum, nullo modo expungendum propugnent: non tantùm eo, quod fucum & colorè nigrum medicamento inducat, sed etiam quod facultatem exsiccantem & adstringentem exhibeat. Ut ut sit, plus inde detrimenti, quàm boni proficisci mihi ipsi persuadeo. Est enim omnino crudum remedium, quamvis vel mediocriter calcinatum assatumque fuerit, veluti id præparandum esse aiunt, semper tamen perniciosum est, vomitumq; vehementer provocat, ad 8. vel 10. tantum grana exhibitum. Sed verum quidem est, quod dimidia tan-

tum.

tum uncia, quæ huius antidoti compositionem ingreditur, non possit ad eò magnum inducere vel commodum, vel incommodum.

Interim tamen per nos licebit cuivis illa admittere, & in eo, quo voluerit, loco collocare. Nos autem sex istis constitutis modò classibus contenti singularum paulò specialius, & exquisitius instituemus examen, idque clarè & adamussim, adeo ut efficaciam admirandæ antidoti, tantique ab omnibus hæctenus æstimatæ, præstantior, mirabilior, multoq; reddatur commendatior.

Exordiemur autem examen nostrum à primo ordine sive classe, quæ continet triplicia supra commemoratorum trochiscorum genera: & propositis primum illorum formulis, prout vulgo componuntur, nostram superaddemus correctionem & reformationem: quam tamen, ut supra, sub exacti iudicii censuram revocare poterit quilibet æquus, ac eruditus lector. Faciemus autem initium à trochiscis scilliticis.

Consideratio Trochisci scylliticorum.

Hi describuntur à Galen. lib. de Antidotis, & de Theriaca ad Pisonem: & post illum ab Aetio tetra. 4. serm. 1. cap. 88. & ab Aegineta de remed. lib. 7. cap. 111. & inter Arabes ab Avicenna lib. 5. tract. 1. Hæc trochiscorum de scilla præparatio nihil præ se fert, quod positum aut industriosum sit. Aegineta eam duobus ferè verbis delineat. Scillam, inquit, luto, aut farina massa oblitam, moderatè assato, & acceptis interna partis ipsius partibus duabus, & farina erui parte una terito & similiter pastillos

efformato. Aliqui adjiciunt æquas farinæ partes. Sed priusquam ulterius progrediamur monendus est lector, in phytologia paulò minutius discuti singula, quæ in scillæ præparatione consideranda sunt, ubi simul deprehendet scrupulos aliquot, quos veteres circa eandem præparationem nobis in animadversionibus suis reliquerunt, illuc ergo lectorem remittimus.

Nunc sequuntur trochisci hedychroi dicti, qui huic magnæ Andromachi Theriacæ admiscendi quoque sunt: eos describit Galen. lib. de Antid. Aer. & Aegin. lib. & cap. supracitatis. Eorundem quoque descriptio ab Avic. lib. 5. tract. 1. traditur, qui eos vocat alindaracos: horum tres differentes describit formulas: sicut & omnes authores in iis describendis à se invicem discrepant. Non video tamen quanam necessitas horum trochiscorum præparationem introduxerit: quandoquidem maxima pars illorum ingredientium sive simplicium, in longa illa simplicium serie, quæ Theriaca recipit, continetur. Nihilominus tamen ex Galeni lib. præcitato, formulam huc transcribere non gravabimur; si enim multum haud proficiunt, nocere tamen non possunt.

Trochis. Hedychroi.

℞. Mari

Afari

Amaraci

Aspalathi cū santalo citrino an. ʒ ij

Schellantheri

Calami aromat.

Phu pontici

Xylobalsamii vel ligni aloes

Mmm 2

Opo

Trochisci Hedychroi.

Opobalsami
Cinnamomi
Costian. Zij.
Myrrha
Folii
Nardi Indica
Crocii
Mastiches Ꝟß.

Omnia optimè trita, & in pulve-
rem tenuissimum redacta excipiantur
vino albo odorifero, & pastillos effor-
madigitis, opobalsamo vel oleo garyo-
phyllorum tinctis, dein in umbra ex-
siccentur.

Trochisci
de viperis.

Restat tertium trochiscorum ge-
nus, qui præcipui sunt inter reliquos,
& in hoc magno & admirando reme-
dio, basis & fundamenti partes sube-
unt, in quibus minutius discutiendis,
paulò diutius suo loco in zoologicis
immorabimur. Eorum descriptio
habetur apud Gal. in libris supra citatis:
sed nos eam huc inferemus, quam
scripto protulit Aegineta: quamq; ex
eodem Gal. depromptam fuisse, ma-
gna utriusq; similitudo & affinitas fa-
cile coarguit. Hanc vide de Vip.

In secundo itaq; ordine opium
examinandum venit, utpote quod in
Theriace compositione primum post
viperarum Trochiscos obtinet lo-
cum. Huic discussioni immorabi-
mur in Phythologia loco proprio, ex
quo lector recipiat, opii crudi & præ-
parati historiam.

Cætera huius secundi ordinis in-
gredientia, qualiã sunt crocus, terra si-
gillata, acacia, hypocistis, & gummi Ara-
bicum intacta relinquimus, quia no-

xia non sunt, licet vel sine præpara-
tione adjecta fuerint. Sed ut obiter
tantùm dicam, in croci essentia longè
efficacior inest anodyna facultas,
quàm in tota eius corporea mole. Ad
theriacæ verò compositionem, eun-
dem vel præparare, perinde erit cuius
liberum.

De tertia ingredientium classe, Tertii ordi-
næ sub se complectitur radices, folia, nis ingre-
dias flores, & femina diversorum sim- diencia au-
plicium, quæ omnia propemodum ca- thor incor-
lida, bezoardica, & corroborantia, recta (cer-
vulgo in pulverem solummodo redi- tis de cau-
guntur, & citra aliam præparationem sis) præter-
in vicem miscentur, constitui (pro greditur.
pter Avicennistas quosdam) nihil in Nec non ea
is omnibus immutare, vel diminuere. qua quar-
Nam si eiusmodi simplicia crasso, & to, quinto-
vulgari morbo adhibita, minoris sunt que conti-
efficaciæ, quàm eorundem extracta, nentur or-
minus etiam nocebunt, etsi in crassa dine.
sua substantia, in theriacæ composi-
tionem recepta fuerint.

Eandem sententiam ferre licet,
de ingredientibus & simplicibus, quæ
sub quarta continentur classe de aro-
matis videlicet; nec non de iis, quæ
sub quinta, nempe de lachrymis sul-
phureis, quæ in oleo terebinthina disso-
luta adhuc multò efficaciores red-
duntur, sicuti id à quibusdam jam ani-
madversum, observatumque ante me
fuit.

De quinta classis prioribus tribus
gummi, opopanace nimirum, sagapeno,
& galbano: sciendum est, ea esse natu-
ræ aqueæ, & plerumque in se contine-
re impuram terrestremque substan-
tiam, Ut autem exactè depurentur, &
valido-

validiorem attenuandi, ac dissolvendi vim acquirant, in primis expediet, illa modo vulgari, qui penè omnibus hodie usitatus, præparare, hoc est, in aceto forti dissolvere, & per cribrum transmittere; & ita dissoluta, trajecta, & præparata theriacæ admiscere.

Obiter dicemus, præ ceteris correctivis, quorum opera, gummi calefacientia, & ipsi etiam succi venenati corriguntur, acetum (quod inter omnia vegetabilia proximè ad vitrioli naturam accedit) faciliè primas tenet: quod jam monuimus, nec temperare nobis possimus, quin idem iterum atque iterum moneamus.

Tantum examinanda adhuc restat *chalcitis*. Hic autem non adeo multas perdemus horas in scrupulosa illa inquisitione, quænam antiquorum fuerit *chalcitis*. Qualis qualis fuerit, manifestè constat, illam numeratam fuisse in remediis crustam induentibus, & urentibus cum magna adstrictione. Quòd cum ita sit, clarè patet, magnam admodum similitudinis familiaritatem esse inter *chalcitidem*, *mysin*, & *Sorin*. *Galenus* ipsemet fatetur, se mutuam horum transmutationem sæpius observasse. Nonnulli recentiorum nihil ferè discriminis statuunt inter *chalcitidem*, & *chalcanthum* seu vitriolum, & hunc improprie appellant *emplastrum diachalciteos*, quod verius *diachalcanthum* nuncupandum erat. In *theriacæ* descriptione quidam hodie loco *chalcitidis* recipiunt *chalcanthum album igne calcina-*

tum, & in *colchotar* redactum: ex quo partem rubicundiore colore tinctam feligunt. *Sipotius* illi studiosius pervestigarent selectissimum quoddam vitriolum *Hungaricum*, *Romanum* aut *Cyprium*, quo præstabilius nihil est ad hoc opus, indeque elicerent sulphur dulce, quod verum anodynum & narcoticum est, ceteris quibuscunque, ipsique adè opiolongè præcellit: non ex ingredientium numero, tanquam magis nocuum, excluderemus: sed secundæ potius classi annumeratum, vel ipsi etiam opio præferre non extimesceremus. Hujus sulphuris extrahendi modus perspectus est plerisque *Hermeticis*; cum verò id basin sustineat in *meo Nepenthe*, secretorum meorum faciliè primò, id mihi reservo: neque verò propterea mihi succenseas velim: quandoquidem in pluribus aliis iam abundè tibi satisfecimus: adèd ut vel hoc nomine plurimam nobis debeas gratiam, nisi omnium ingrattissimus haberi velis.

Si compositioni (loco vitrioli calcinati) *spiritus aciduli* & excellentis ab eodem ducti unct. sem. addideris, res multò melius procedet: & ipsam prædictæ antidoti fermentationem, tanquam maximè necessariam, plurimum promovebis.

Quòd ad *rhabarbarum* & *agari-cum* attinet, parum refert, sive addantur sive non: non enim adèd operosus hic est eorundem usus, utitiam supra enodavimus.

Theriaca Quercetani.

Vt igitur utilitas quædam emergat ex fusiori, & exquisitiori nostro examine, super est, ut nunc describamus quasdam theriacarum formulas diversorum generum, tam pro infirmæ, mediocrisque conditionis hominibus, quàm pro summis Principibus ac Monarchis, quorum salus ac vitæ conservatio longè carior ac preciosior habenda est, quàm ceterorum omnium. Ut autem constet, nos antiquitatem, ea, qua decet, observantia, reverenter percolere, ejusdem vestigia in prima hac descriptione sequemur in omnibus, nisi fortè ab eadem paulò discedendum nobis fuerit, ob paucula quædam, quæ, vel omnium judicio, necessariam sibi exposcant reformationem.

1. *Reformatio Theriaca, vulgari proximè respondens, & eadem paratu facilior.*

℞. Trochisc. facula scilla

Trochisc. confect. viperina arom.

Trochisc. hedychoi ana ℥ij.

Essentia opij ℥ij.

Croci

Terræ Lemnia ana ℥vj.

Hypocistidis

Acacie

Gummi Arabici an. ℥ B.

Succi liquiritiæ ℥ij. B.

Myrrha

Thuris masculi

Styracis calamita

Terebinthina veneta ana ℥vj.

Hæc sunt ingredientia trium primarum classium cum eadem dosi, quam *Andromachus* in communi illa descriptione adhibuit. Præparationes tam trochiscorum, quos *faculam scilla* appellamus, quàm confect. viperinæ aromaticæ iam docuimus. Modum autem essentiæ opij præparandæ, *capite sequenti* edocebimus.

Pulverizanda subtilissimè pulverizentur, & per cribrum trajciantur, hique pulveres omnes invicem probe mixti, injiciantur in mortarium marmoreum, addendo,

Essentiam opij, in mellitam consistentiam redactam

Terebinthinam

Hypocistidem,

& Acaciam:

quæ omnia cum pulveribus permixta in unum corpus redigantur, & paulatim perfundantur hydromelite vinoso, aut vino maluatico; oprimèterendo in mortario cum pistillo ligneo, donec omnia in liquidiorum sinapi consistentiam redacta fuerint. His in matrarium, sive vas aliud capax impositis, inque mortario perquam exactè cum eodem hydromelite vinoso eloto, ne quid materiæ in eo remaneat, contulsis adde simplicium sexti ordinis, videlicet.

Sagapeni ℥ B.

Opopanacis

Galbani ana ℥ij.

quæ dissoluta prius in aceto rosato, transmittenda sunt per setaceum juxta communem ritum. Quia verò, separata terrestri impuritate,

pon-

pondus imminuitur, paulò plus de iis addes, donec eundem ponderis gradum attigeris. *Castoreum & bitumen Iudaicum* dissolvenda sunt in vino albo, & trajicienda per setaceum, de quibus singulis accipiendæ erunt duæ drachmæ. Hæc omnia in vas vitreum, quo cetera continentur, indantur, & loco drachmarum quatuor chalcitidis adde olei vel spiritus *virrioli semiunciam*: quo promptius procedat omnium fermentatio: & loco opobalsami olei *muschata vnc. i. sem.* Vase clauso cum subere vel cera Hispanica, omnia digerantur in Balneo Mariæ calido per tres, aut quatuor dies. Interea hæc, quæ sequuntur, seorsim in pulverem redigenda sunt, nempe

Iridis Florentina ℥j.ß.

Zedoaria

Cassia lignea vera

Iunci odorati

Pentaphylli

Calami aromatici

Valeriana ana ℥vj.

Gentiana ℥ß.

Aristolochia rotunda ℥ij.

Pulverentur radices seorsim: & seorsim quoque fiat pulverizatio foliorum, comarum, & florum: veluti

Dictamni

Calamentha montana

Marrhubij

Polij Cretici ana ℥vj.

Comarum scordij ℥j.ß.

Comarum marrhubij

Chamapitjos

Shamadryos ana ℥vj.

Comarum hyperici ℥ß.

Comarum centaurij minoris ℥ij.

Flor. ros. rubrarum ℥j.ß.

Stachados Arab.

Nardi Indica ana ℥vj.

Ex his omnibus in prædicta dosi simul mixtis, fiat pulvis subtilissimus:

Sic etiam seorsim pulverizabis

Sem. Buniadis dulcis, seu napi agre-
stis ℥j.ß.

Sem. Petrofelini Macedonici

Anisi torrefacti

Fœniculi dulcis

Seseleos

Tblastios

Ameos ana ℥ß.

Sem. Dauici Cretici ℥ij.

Et, ut satisfiat cuidam Avicennistæ nimis fortè curioso & scrupuloso, nihilque profus omittatur, adde, si velis

Agarici ℥j.ß.

Rhabarbari ℥vj.

Omnes enumeratos pulveres, ex radicibus, foliis, comis, seminibusque factos, optimè invicem misce, & per cribrum trans mitte. Ecce omnes tuas præparaciones, quæ juxta methodum modò præscriptam, facillimè dispensari poterunt. Quinimodò omnia illa parata servari possunt priusquam prima fiat mixtio, de qua iam diximus, & digestio in Balneo Mariæ & altera illa, de qua mox dicemus: & omnia simul cum melle miscemus: ne longius fortè ab antiquorum præparacione deflectamus.

Est

*De mellis
additione,
& eius de-
lectu.*

Est quædam opinionum diver-
sitas de mellis toti compositioni ad-
miscendi quantitate. Alij enim com-
muniori vix insistentes, triplum ac-
cipiendum contendunt: & ex ponderum omnium specierum materia-
lium supputatione invenerunt *libr.*
4. & unc. 10. vel circiter: & sic per
consequens *mellis lib. 14. & aliquot
uncias* admiscendas esse censent. A-
lij, qui & ipsi inter antiquorum ce-
lebriores numerantur, decem tan-
tum libras adijciendas esse statuunt.
Sed, ut me fert sententia, levicula
planè & ridicula res est, adeò ex-
actè tum pulverum, tum mellis do-
ses supputare. Illi verò qui minori
dosi subscribunt, mihi videntur in-
redientium medicamentorum effi-
caciâ validiorem conservare. Unde
in minori illa quantitate mel su-
mendum esse evincitur: cum ejus
usus nullus sit alijs, quam ut pulve-
reseodem excepti, commodius in-
vicem commisceantur, & in *electua-
rij mellis* formam reducantur. Cum
autem ex dissolutione non adeò ma-
gna pulverum moles, sed media tan-
tum totius compositionis pars, in
liquidioram iam consistentiam re-
ducta, nobis redundet: tanta idcirco
mellis quantitate opus non habemus:
sed sufficiet tantum sex accipere
libras *mellis Hispanici*, vel *Nar-
bonensis albi*, & *granulati*, quodque
productum & elaboratum fuerit ab
apibus, quæ solummodo pascuntur
manna cælesti, & *ex floribus odorife-
ris*, suavissimis, ac delicatissimis

fructibus, succisque alimentum exten-
dunt. Hoc infundendum & liquefa-
ciendum est in suff. quantitate hy-
dromelitis vinosi, vel vini Cretici,
ut optimè despumetur, & depuretur.
Post perfectam eius decoctionem, ea
omnia, quæ in dissolutione stant in
vase vitreo, sensim adijcies, probè in-
vicem omnia commiscendo cum spa-
tula, vaseque semper igni moderato
adhibendo: qua mixtione prima per-
acta paulatim miscebis omnes prædi-
ctos pulveres; (vastuum nunquam ab
igne dimovendo) donec perfectè mi-
xta sint omnia, & materia spatulæ ad-
hærescere incipiat: tunc vas ab igne
removendum est, continuo tamen a-
gitando, usque dum refrigerata fue-
rit: tum etiam facilè agnosces, num
electuarij justam adeptâ sit consisten-
tiam, nec ne. Quibus autem veri
balsami orientalis habendi datur co-
pia, illius vnc. i. sem. adijcient, mate-
ria iam ab igne remota, & refrigerce-
re incipiente. Vel eius loco addi pos-
sunt aliquot drachmæ oleorum aro-
maticorum, cinnamomi, nucis mus-
catae chymicè extractorum. Ad ma-
teriæ, ex vase nondum exemptæ, fer-
mentationem 7. vel 8. dierum spa-
cium sufficiet: opium enim rectè iam
præparatum longiori tempore opus
non habet. Quo temporis spacio ma-
teria tua in star pastæ elevabitur, quam
benè commovere oportet bis vel ter
in die, & postea eam ad servandâ po-
nere in vasis mundis argenteis, vel
terreis expolitis, & vitreatis. Et sic
citra omne dubium theriacam ha-
bebis

bebis excellentissimam, Vulgaris illa theriaca pro dōsi, ad avellanæ nucis magnitudinem præscribitur: at verò nostram pisi tantum magnitudine exhibere sufficet. Diligentem navabis operam in materiae tuæ decoctione, ne postquam refrixerit, plus æquo dura aut mollis appareat, quod peritus & solers artifex facillè præcavebit.

Obiectio.

Excipiet forte hic aliquis, me hanc materiam tam exactè & articulatè tractare, ac si ipsa manuum operatione rem sæpius tentassem, & ad præscriptum modum multoties theriacas confecissem.

Responsio.

Cui primum respondeo, nihil tale de me visum unquam fuisse, neque in publico, neque inter privatos parietes illam confectionem aggressum.

De indeliberè quidem fatebor, hanc descriptionis fœturam, nunc primo & recens à me editam, & in hanc lucem productam esse; sed in eius formatione præfixum me habuisse typum infinitorum laudanorum, quæ manibus propriis, diversis temporum ætatibus, usque in hunc diem strenuè elaboravi, & præparavi; modo cum pulveribus bezoardicis, & cum omnibus ferè theriacæ ingredientibus: modo cum extractis, quintis essentiis, & magisteriis ab ipsedem eductis.

Posito itaque tam certo fundamento in omnibus meis laudanis, opio videlicet ritè præparato, reliquū compositionis ædificium facillè mihi fuit ad felicem perducere finem: ne-

Tom. II.

que spes mea me unquam fefellit: medicamentum inde tantis virtutibus præditum extruerem, ut si non superaret, tamen æquaret omnes illas theriacæ magnas & varias proprietates, quæ ipsi ad diversorum morborum curationem, & præcipuè, ubi spirituum nimia commotio & seditio, à variis causis orta, cohibenda est, ut iam supra diximus, attribuuntur, quæque à solo opio potissimum proficiuntur.

Neque in dubium vocandum est, quin laudana nostra æquè ac ipsamet theriaca, specifica & appropriata sint remedia adversus omnis generis venena tam interna, quam externa, additis saltem quibusdam remediis è viperis extractis. Indubia itaque summorum & admirandorum effectuum certitudo, quos laudana nostra, in quacunque forma exhibitæ, procreant & exacta illa præparationis similitudo, quam eadem habent cum theriaca, modo descripta, mihi occasionem præbent ut nulli non a se persuadere, de summa hujus antidoti præstantia minimè dubitandum.

In hac theriacæ descriptione, viam ac methodum veterum, quantum potuimus, secuti sumus, nec ab illa, nisi jubente necessitate, declinavimus. Non tamen opinor, semper communi illa, & regia via, ut vocant, incedendum esse: siquidem ea non perpetuo conjunctam habet gratam breviter & felicitatem, sed trita ab omnibus vix caret corruptionis suspi-

Non

cione

cione & vitio. Aliam igitur nobis, faciliorem, & commodiorem seligemus quæque cum majore voluptate & emolumento nos ad propositi metam deducat: & sic omnem calumniandi, convitiandi que ansam adversariis nostris facile præcidemus.

2. *Theriaca, benedicta appellata.*

In hac secunda theriaca præparatione, pro virili quoque conabimur, veteris compositionis vestigiis insistere, hoc est, eadem servabimus ingredientia, ex quibus tantum virtutem eliciemus magis essentialem, abjecta & separata omni feculenta & materiali crassitie.

*Vulgaris
theriaca
proprietas
res secundæ
antiquos.*

Facultatem utique theriaca habere dicitur sanandi, & è medio tollendi gravissimos quosque verè astrales, sydereos, aut occultos corporis nostri morbos, in quorum numero censetur epilepsia, lepra, & contagiosus quilibet affectus: domitrix item perhibetur venenorum, quæ vel intus assumpta, vel ictu ejusdam venenatæ bestię in nos translata sunt: antidotus insuper esse judicatur præstantissima, ad spirituum nostrorum roborationem, & conservationem & primarium quasi vitæ nostræ fulcrum ac sustentaculum. Quo igitur spiritualior ei accesserit præparatio, eo efficacior multo evadet ejusdem vis & potestas, longeque mirabiliores, & laudabiliores profert effectus.

Cum itaque longa hæc compo-

sitio in eum ordinem iam à nobis redacta sit, quo quidem confusam inordinatamque illam ingredientium congeriem, in sex distinctas classes reduximus: quoque oculis, prompte subjicitur omnium illorum simplicium proprietates, atque natura: eandem nunc ordinis rationem, facilioris doctrinæ causa, in hac descriptione sequemur, quo omnis Pharmacopœus, tam laborioso variæ illius præparationis, dispensationis, & mixtionis onere, in veteri præparatione requisito, sublevetur.

Præparationes scillarum & viperarum, quæ præcipua primi ordinis ingredientia sunt, suis locis traditæ sunt.

Docuimus præterea, loco opij crudi & nullo artificio præparati, essentialiam ejusdem extrahendam, & venenatam eius naturam in salutarem commutandam esse. In hoc enim uno principalis rei cardo vertitur: totumque arcanum & mysterium hujus magnæ antidoti, consistit in recta viperarum & opij præparatione.

Accipies itaque *essentia opij* ritè præparatæ, vnc. 3. ut mox specialius docebimus, hæc essentia in mellitam consistentiam redacta dissolvatur in *succi limoniorum* optimè depurati lib. 1. omniaque post dissolutionem imponantur vasi æneo, vel pollubro argenteo capaci: opium ita dissolutum, instar basis erit ad faciliorem omnium mixtionem procurandam.

Huic dissolutioni, in vase æneo inditæ, adde in locum trochiscorum theria-

theriacalium confectionis viperinæ præparatæ, ut supra edocuimus, vnc. ʒ.

Parari quoque posset ex trochiscis hedychroi extractum, & superioribus istis addi: sed omitti faciliè possunt. Adijce quoque

Essentia croci præparata, ut mox dicemus, ʒj.

Terra sigillata ʒvj.

Acacia

Hypocistidis

Gummi Arabici, singulorum nulla arte præparatorum ʒ. fem.

Chalcitidis loco capeliquoris acidi vitrioli vnciam fem.

Myrrha, thus, & storax calamitain oleo terebinthinæ dissolvantur, & omnia reliquis, quæ vase æneo continentur, adiiçantur.

Interea paratum habebis extractum ex omnibus radicibus, herbis, seminibus, & floribus ingredientium quarti ordinis factum, cum aqua vitæ vini, vel vino malvatico, aut canariæ. Quæ tota extractio ex omnibus istis ingredientibus juxta singulorum doses supra præscriptas, præparata, addatur in eodem vase æneo.

His quoque adde extractum, quod conficies ex omnibus aromatis quinti ordinis: hoc verò extractum paratur cum aqua cinnamomi, aut hydromelite optimo vinoso, idque cum reliquis admisce.

Adijce tandem gummi opopanax & galbanum in aceto dissoluta, & per setaceum more com-

muni trajecta: item essentiam castorei, & bituminis Iudaici paratam juxta eum, quem trademus, modum cap. de extractis. Et sic omnes omnium ingredientium virtutes substantificas sive essentielles, cum suis liquoribus & propriis dissolventibus pariter mixtas habebis in vase isto æneo. Quæ omnia simul uno eodemque tempore fieri possunt, ac tanta cum facilitate, ut planè crasso & stupido sit cerebro, qui hæc capere non possit.

Ex sæcibus horum enarratorum bezoardicorum simplicium & aromatum omnium calcinatis, & in cineres redactis, extrahatur sal, qui in aqua communi aliquoties dissolutus, filtratus, & coagulatus, tandem dissolvatur aqua cardui benedicti, aut ulmarie: hæcque postea aqua commemorati salis viribus sufficienter imprægnata, addatur compositioni in prædicto vase æneo.

Tota hæc mixtura, ex magna ista diversorum liquorum dissolventium quantitate concinnata, & in unum vel plura Alembica cum suis recipientibus indita, ponatur in Balneum vaporosum, ut liquor exhalet, & materia in mellis consistentia aut paulo duriori in fundo subsideat. Hanc aquam diligenter ad servabis: Est enim vera aqua theriacalis tam preciosa, ut satis celebrari nequeat. Extractum autem sive mellita consistentia, quæ in fundo remansit, in vase aliquo, minus profundo, ad
Nnn 2 ignem

igne & moderatum ponatur, ut in istam electuarij liquidi consistentiam redigatur: neque opus est hic triplax illius mellis quantitatis additione, quæ frustra plana, & nullius momenti est.

Et sic theriacam habebis quam propter mirabiles ejus effectus, benedictam appellamus, de qua pro dosi, exigui pisi magnitudine tantum exhibebis, & mira percipies.

Patebit autem cuivis ex effectis hujus theriacæ, non sine causa factum, eam benedictæ nomine eandem insigniri voluerimus: facileque proinde videre erit, quantum hæc ipsa à vulgari differat, tum bonitatis, tum majoris efficaciarum ratione: quam tamen efficaciam & vim in ea amplificare & intendere nitimur: quemadmodum cetera quævis remedia virtutem & actionis potestatem validiorem & potentiorum fortiri, & in quintam celestemque essentiam exaltari possunt, quorum effectus postea evadunt prorsus admirandi & divini: idque beneficio & opera solius artis Spagyricæ, sive veræ, & legitimæ Chymicæ.

3. *Theriaca in caelestem & sublimiorem redacta essentiam.*

Accipe igitur hujus theriacæ benedictæ, ad perfectionem iam, juxta præscriptam modo compositionis formulam, adductæ lib. i. huic in matrarium vitreum inditæ affunde aquæ vitæ juniperinæ, cujus usus admo-

dum frequens existit in Germania: vel aquæ destillatæ ex cornibus cervorum mollibus adhuc & teneris: (quæ magnates sibi in magna copia ad hunc usum comparabunt) ex his itaque aquis alterutram affunde, vel etiam elixir nostrum vitæ magnum, vel quamcunque aliam ex nostris aquis theriacalibus, summè bezoardicis & cardiacis, ut materiam quatuor quinqueve digitos supereminat: vase accuratissimè clauso, ne quid expiret, fiat digestio omnium in Baln. M. vaporoso (hic enim digestionis modus est omnium tutissimus, & utilissimus) per 6. aut 7. dies, donec enumerata aqua colore claro, diaphano, & rubicundissimo tincta, & cunctis prædictæ theriacæ virtutibus ac proprietatibus imprægnata fuerit.

Hanc aquam ita tinctam, & imprægnatam, effunde per inclinationem, & cave ne quid sæculenti aut turbidi, cum ipsa simul mixti, effluat. Hunc liquorem depuratam serva, & materiæ in fundo remanenti adhuc novas affunde aquas, ad virtutes & proprietates penitus inde extrahendas, procedendo, ut supra, idque toties reiterando, donec aqua quam affundis, non amplius tingatur: quod certum signum erit materiam illam omnessentiali, & substantificæ virtute spoliatam esse.

Materiam in fundo vasis residuam, crassam, nec in essentiam redactam, seorsim serva, & in patinam vitream, optinè lutatam, imposi-

tam.

tam in reverberio athanoris calcina ubi continuò exigua flamma, in gyrum se circumagens, tamdiu apparebit, donec dicta materia in cineres profusè conversa fuerit: ex qua elicies *salem preciosum cum aqua cardui benedicti*, aut quadam alia cardiaca, in qua hunc *salem* solues, filtrabis, & coagulabis toties, donec in summam albedinem & diaphanitatem depuretur. Hic *salem* seorsim seruetur.

Interim, dum circa hanc *salis* confectionem versaris, omnes tuos liquores tinctos, cum *sale* hoc, uno eodemque tempore in alembicum injicies, & applicatis alembici capitulo & recipiente, inde per Baln. Mar. vaporosum, omnem destillabis liquorem, qui aquæ theriacalis & bezoardicæ longè præstantiss. vicem subministrabit. Et in fundo residet vera theriacæ essentia (quæ antea solummodo extracti gradum adæpta fuerat) in consistentia mellis, miræque & stupendæ virtutis ac energiæ, cui adde-re poteris ad lentum ignem, ut reducantur in bonam opiatæ consistentiam:

Essentia corallorum;
Et perlarum an. ℥ij.
Pulvis bezoardici veri;
Terra sigillata;
Vnicornu;
Osis de corde cerui an. ʒj. ℞.
Ambra ʒj.

Cautio.

Quamvis vix fieri possit, ut rem apertius clariusque declarem, non ta-

men dubito, quin nonnulli sint tam inter Medicos quam Pharmacopœos crasso nimis ac obtuso ingenio præditi, qui huius rei raritatem & insuetudinem accusabunt, & setam elegantibus & exactis præparationibus elaborandis nunquam operam dedisse, multoque minus manum iisdem unquam admovisse, prætendent. Sed Philosophi & filii artis me satis intelligent, quibus satis fecisse sufficit: iis enim solis offerre convenit preciosas has raritatis margaritas: ne ab indignis fortè profanentur pedibusque proculcentur. Ob quam causam theriacæ nostræ cælestis compositioni, quam nunc describendam aggredimur, quædam inferemus magisteria, quæ non nisi ab iis, qui artem ex professo colunt, & manulem operationem crebro exercuerunt, intelligi ac capi poterunt. Hi soli, inquam, dicta mea percipient, & theriacam cælestem talem, qualem jam in sequentibus describemus, ritè ex arte præparabunt.

4. *Theriaca cælestis dicta.*

Accipe itaque quintæ essentiæ prædictæ theriacæ unc. 4. vel plus minus, prout primæ quantitatis ratio exigit.

His quatuor uncis in mellitæ consistentiæ forma adde:

Magisterii corallorum;
Mag. Perlarum an. ʒ℞.
Mag. Hyacinthorum;
Mag. Rubinorum;

Nnn ʒj

Mag.

Mag. Smaragdorū an. ℥ij.

Mag. Bezoardici animalis

Mag. Bezoardici mineral. an. ℥ij.

Supra dicta theriaca in quintam essentiam redacta, patinæque argenteæ imposita, & cineribus calidis admota, statim liquefcet: huic ita liquefactæ, postea prædicta illa magisteria, & essentias pedetentim adde, continuò agitando omnia cum spatula argentea: omnia ad continuum ignem relinquendo: donec materia eam affecta sit consistentiam, ut inde pilulæ, si usus requirat, formari possint. Hæc theriaca conservabitur longissimo tempore, ita ut durationis diuturnitate excedat ternam, vel cuiuslibet vivacissimi hominis ætatem, hoc est, sine corruptione, aut alteratione ulla, perpetuò integris valentibusque viribus vigeat.

*Tempus
exhibendi
& dofs.*

Exhiberi potest statim à primo præparationis die, & sufficient pro dosi duo vel tria grana ad plurimum, & habebis theriacam admirabilem, cuius effectus sunt cælestes ac divini, contra omnia cuiuscunque generis venena, & affectus pestiferos, contagiosos, deploratos & incurabiles: In summa hæc sunt veræ illæ theriacæ & alexiteria pretiosa & inæstimabilia, digna profectò, ut Regibus, & potentibus offerantur: quorum utique præparatio longa est, ac difficilis: nec magisteriorum horum, quæ huic ultimæ adduntur, præparandorum ratio omnibus obvia est, sed magno ingenio, & solida eruditione præditis viris, verisque philosophis, & Chymico-

medicis, quibus hæc arcana potissimum dedicare ac consecrare volui, reservatur. Ceteræ verò turbæ, & plebeculæ communi, abundè jam alias satisfactum est.

Porro, ne philosophis fortè ansam præbeamus nobiscum expostulandi, quod horum magisteriorum præparationes inexplicatas relinquamus: eas in illorum gratiam, quanta possumus perspicuitate, sub philosophicâ tamen loquendi ratione & consuetudine in medium proferemus.

Ad septem horum magisteriorum Præparatio ingredientia calcinanda, & dissolvenda, septem magisteria.
 nulla alia re utimur, quam solo menstruo Naturæ extracto ex spiritibus balsamicis Salis & sulphuris naturæ. Vide in menstruis.

Cum balsamico utiq; huius materię preciosæ spiritu calcinabis, & solves una eademque opera, corallia, gemmas, hyacinthos, rubinos, & smaragdos: quibus philosophica solutione solutis, idè in doseparabis menstruum cæleste, opera cuiusdam salis vegetabilis, (tartari) & statim videbis, magisteria illa preciosorum illorum lapidum, vasis fundum petere, quæ postea cum nostra theriaca cælesti, ut jam supra diximus, admiscenda sunt.

Per magisterium bezoardicum animale intelligimus magisterium ex pulvere viperarum extractum, idque opera eiusdem menstrui sive sulphuris, aut ignis naturæ: quo philosophicè calcinantur & solvuntur enarrata viperæ, quæ jam in terræ latibulis à sola balsamica illa virtute, eiusdem

dem salis & ignis nature, luminam alexiterii vim acquisiverunt, ut jam supra fuisse & clarè satis exposuimus. Opem enim horum spirituum balsamicorum prædicti ignis naturæ, viperinæ carnis virtus alexiterica & bezoardica in infinitam virium potestatem excrevit: Unde ei basis principalis locum designavimus in nostra theriaca cælesti: non secus ac crassa, & materialis earundem caro, basis locum tenet in communi illa & materiali theriaca.

*Bezoardici
mineralis
proprietas,
& eiusdem
metaphorica
descriptio.*

Septimum magisterium, quod addimus, & bezoardicum minerale, quod per se solum, magnum est alexiterium, cui vix aliud æquiparari potest: per sudores, quos in dosi quatuor tantum granorum potente evocat, omnis generis venena & pestilentes corruptiones è corpore nostro abigit & expellit. Cuius utique compositio mirabilis, mirabilis item eius mixtio, & stupendi planè, imò divini eiusdem sunt effectus.

Compositio fit per spumam venenosam, quam evomunt duo dracones, simul coniuncti, agitati, & tandem calefacti manu Artista. Hæc spuma venenata ad temperiem adducitur & bezoardica redditur sola admixtione illius ignis, balsamici naturæ: quæ mixtio non fit sine magnarum turbarum, ebullitionum, & seditionum excitatione: tandem imbecilliori, & fortiori superato, belloque confecto, amica & salutaris inducitur pax, adeo ut venenum tantum, quodque vel ipsa viperino longè deterius & nocentius est, convertatur in summam theriacam, in summum alexiterium,

summumque saluberrimum remedium bezoardicum; quod tantum sudores provocando, effectus demonstrat suspiciendos in omnibus pestilentibus & venenatis affectionibus, ut supra. *Vide etiam in Mercurio.*

Ut autem nihil, quod ad reformationem, restaurationem, & decorationem theriacarum facere videtur, omittimus, superest adhuc, antequam finem huic tractationi imponamus, ut ad antiquorum imitationem theriacam aliquam diateffaron, falemque theriacales describamus. Quod utiq; fieri vix potest, nisi utrorumq; horum remedium quendam instituamus reformationem, quandoquidem eorundem præparatio aliàs adeo crassa est, ut nihil supra.

Theriaca diateffaron antiquorum.

Theriaca diateffaron antiquorum, ex quinque ingredientibus conficitur, cuius compositionis formulam memoriam causa paulò repetemus: quæ fit ex radice gentiane, baccarum lauri, myrræ, aristolochie rotundæ ana unc. 2. cum mellis lib. 2. Totum verò præparationis artificium consistit in eo, ut pulverentur omnia, & cum melle invicem permisceantur. Hanc, quæso, compositionem unusquisque paulo altius mecum expendat & iudicet, num eitam splendidum & augustum theriacæ nomen comperat. Nos huiusmodi diateffaron idcirco relinquimus communi & imperita plebecule; aliam

aliamque eius loco describendam ag-
grediemur, quæ solos deceat Magna-
tes, & Principes, eamque à singulari
sua præstantia diatessaron Regiam
vocabimus.

5. *Theriaca diatessaron Regia
Quercetani.*

℞. *Tinctura auri*
Tinctura coralliorum
*Tinctura omnium lapidum precio-
sorum*
Tinctura viperarum an. ʒj.
Nepenthes nostri maioris ʒij.

Enumeratum modò nepenthes ad-
huc manens in molli consistentia im-
ponatur in patina argentea, ut igne
lento liquefeat; huic ita soluto admi-
sce primum tincturam auri: dein tin-
cturam coralliorum: tum tincturam
lapidum pretiosorum, & tandem tin-
cturam viperarum, modicè agitando,
& incorporando continuo materiam
ad ignem lentissimum, donec in justâ
consistentiam redigatur, ex qua for-
mare possis pilulam grani piperis ma-
gnitudine, aut paulò majori: cuius ad-
mirandi effectus se prodent in omni peste,
& venenis, aliisque morbis deploratis: po-
tissimè autem in proliciendis sudoribus:
præterea reparat ac reficit collapsas &
prostratas vires, & duplo robustius efficit
balsamum radicale, cui soli vis medica-
trix morborum debetur. Unde sæpenu-
merò contingit, ut idem remedium
tot, tamq; admirabiles effectus etiam
per insensibilem transpirationem exe-
rere conspiciatur.

Hæ quatuor tincturæ, una ea-
demq; via ac methodo extrahuntur,

cum unico videlicet, & solo sulphure
bezoardico ex re vegetabili elicito.
Tincturam solis vide in auro, *Tinctu-
ram Quercetani.*

Tinctura coralliorum fit ex eorum *Tinctura*
magisterio, parato, ut supra: ex hoc *Corallio-*
enim corallio antea in magisterium *rum.*
exquisitissimè redacto, ut docuimus,
extrahestincturam, cum eodem men-
struo aut sulphure bezoardico, co-
demq; ignis gradu adhibito; in ceteris
auri operationem sequeris, & ita con-
ficies veram tincturam corallorum.

Similis est processus in fabrican- *Tinctura*
da *tinctura lapidum pretiosorum*, cum *lapidum*
eorundem videlicet magisterio, eo, ut *pretiosorum.*
paulo suprâ, modo parato.

Sic ad eundem modum ex ma- *Tinctura d*
gisterio *viperarum*, de quo etiam an- *magisterio*
tea dictum est, cum eodem sulphure *viperarum.*
bezoardico vegetabili, ut supernatee
3. vel 4. digitos, tincturam instar ru-
bini rubicundissimam elicies, idq; ea-
dem methodo, qua usus es in auri præ-
paratione.

Minima harum tincturarum po-
tentissimos & admirandos eliciet esse-
ctus contra omnia venena pestem, morbos
contagiosos, & deploratos. Ex mix-
tione enim illa peracta, & Nepenthes
mei additione vis illarum in infini-
tum multiplicabitur. Nullum enim
est cordiale corroborans, & bezoar-
dicum alexiterium, quod non sub
his comprehendatur, & simul in-
cludatur: siquidem Nepenthes meum
in se continet essentias omnium sim-
plicium verè bezoardicorum, om-
nium aromatum, lachrymarum,
gummi, & lapidum preciosorum,
itemq;

Dosis.

Proprietas.

Itemque essentias ambrae & moschi, essentias croci & camphorae: essentias lunae: extractum sulphuris dulcis vitrioli, & (ne forte unum ex ingredientibus magnae hujus theriacae vulgaris negligamus) ipsius etiam opii essentiae non obliviscemur in hac Diatessaron regalis compositione: remedium certe verè regium, dignumque Regibus ac summis potentissimisque Principibus, ob singularem ejus efficaciam, & admirabiles effectus, tum ad deploratissimorum morborum curationem, tum ad sanitatis conservationem. Horum elegantissimorum effectuum, vel ex solo meo Nepentke promanantium, testes erunt tres totius Franciae, facilè primi, & celeberrimi Medici, nec non doctus & expertus quidam Chirurgus Regius, qui una interfuimus curationi matronae cujusdam amplissimae, nec infimo loco natae, quae gravi quodam affectu hysterico correpta, intolerabilibus continenter affligebatur doloribus convulsivis, qui neque Philonio neque pilulis Cynoglossae, neque aliis remediis, sive internis sive externis, mitigari poterant. Tandem nobis confugiendum fuit ad *Nepenthes* nostrum: ex cujus usu continuo praedicta matrona per quinque, sexve menses, singulis noctibus semel & interdum bis nullum unquam in capite stuporem persentiebat, neque etiam spe sua frustrabatur unquam in doloribus subito sedandis, & quiete corpori concilianda. Interdum quidem ipsi fallendi causa, pilulam aliam utcunque

Tomus II.

animi causa formatam, & magnitudine ac colore veris *Nepenthes* pilulis respondentem exhibebamus: sed sequentem totam noctem inde lamentando & ejulando miserè transigebat. Unde altero die post, certa gravique objurgatione, verbisque satis asperis, ac duris nos excipiebat, seque immeritò à nobis delusam, & nostra culpa & permissione, per totam noctem tantis doloribus & cruciatibus exagitata conquerebatur. Quae omnia è nobis in eum finem dicuntur, ut oculis omnium objiciamus tam præclaros & infallibiles *Nepenthes* nostri effectus, quod unum tantum piperis grani magnitudine exhibetur, contra omnes dolores à quacunque causa ortos. Non minori etiam pollet facultate idem *Nepenthes* in subito cohibendis omnis generis defluxionibus.

Transcramus nunc ad *salis theriacales*, quorum mendosam praeparationem plus satis supra excussimus, ita, ut non opus sit, plura de ea dicere. Nam quilibet adhuc recens tenebit memoria immensam illam salis quantitatem, quadraginta videlicet librarum, quatuor tantum viperis additae: nec non reliqua ingredientia, tam ante, quam post calcinationem adjecta, omniaque tam crasse parata, ut mirum sit, tot admirandas & singulares virtutes ab antiquis hisce salibus adeò rusticè confectis adscriptas fuisse.

Horum igitur reformatio & re-
cta praeparandi ratio est, ut sequitur.

Rx. Rad. Angelica

Gentiana

000

Impo-

Historia.

Singula-
res effe-
ctus Ne-
penthes
Quercetani

salium
theriac-
calium
reformatio.

Imperatoria.
Zedoaria.
Tormentilla rec. ana ℥ij.
Herb. Dictamni.
Scordii.
Scorzonera.
Scabiosa.
Ruta.
Meliffa recent. ana p. 2.
Gran. juniperi recent. ℥iiij.
Sem. Ruta.
Cardui benedicti.
Coriandri.
Feniculi dulcis ana ℥j. ℞.
Flor. Centaurii minoris.
Hyperici ana p. 2.
Cardamomi.
Piperis longi.
& albi ana ℥j.
 Contulis & simul mixtis omnibus adde:
Succi Limonum ℔j.
Succi Scordii.
Ulmariæ ana ℔j. ℞.
Vini Canariæ ℥viiij.
 Macerentur omnia per 24. horas in magno Alembico cupreo, cum suo refrigerio, quo destillari solent olea: dein inde destilletur aqua, sive totus liquor ad siccitatem usque, cavetamen, ne ex nimia ignis violentia materia aduratur. Quod periculum facile præcavetur destillatione in balneo vaporoso facta. Nam, sicut & alibi diximus, ea tutissima est, & optima destillandi ratio: liquor inde destillatus, accuratè servetur seorsim: fæces sicæ redigantur in pulverem, & seorsim etiam ad usum servantur, ut infra dicemus.

Interim, dum hæc destillatio fit, accipe salis marini puri & pellucidissimi ad summum: Si fortè impurus sit, aqua lavandus & repurgandus est, dein ad ignem probè exsiccandus: cui postea pulverizato adjice.

Coralliorū rubr. pulverizatorū ℥iiij.
Perlarum tantundem.

Orania cum sale permixta injiciantur in crucibulum capax (quod est artis vocabulum) urgendo ignem fusionis, ita ut prædictus sal ignis violentia fundatur, qui instar metalli fluet. Ubi hic obiter monebimus, nō prorsus veritati consentaneum videri Axioma istud Aristotelis, quod quicquid, coagulatur in calido, dissolvatur in frigido & humido, cum contra sal, qui Solis calore coagulatur, igne violento dissolvatur, fundaturque instar metalli, vel ipsa experientia teste.

Sed redeamus ad salium nostrorum theriacalium præparationem. His quatuor libris salis fusi, simul cum corallis, & gemmis, in dicta portione calcinatis & pulverizatis, adjice libras duas fæcum siccarum simplicium bezoardicorum & aromatum, ex quibus extraxisti aquam, ut supra, reservatam: ex media parte horum omnium invicem mixtorum fac stratum in olla terrea apta: in qua appositè collocabis carnes quatuor viperarum, in frusta incisarum: his superinjice residuam omnium materialium partem: manu omnia benè premendo, & claudendo dictam ollam cum suo operculo tamque exquisitè lutando, ut nihil transpirare possit. Dicta olla ponatur ad i-

ad ignem calcinationis sive reverberii per viginti quatuor horas, donec materia reducatur in cinerem album quo jam uti poteris multo cum majori emolumento, quam cineribus, sive salibus istis theriacalibus vulgari modo paratis.

Sed huic operi hucusque elaborato, nondum acquiescendum erit, adhuc enim materiale nimis est crassum & imperfectum. Ulterius igitur pergendum, totusque ille cinis in manicam Hippocratis injiciendus, & cum aqua simplicium destillata, & ut supra, reservata, & ad ignem rursus calefacta, inde eliciendus est sal secundum artem: reiteratis toties dissolutionibus & coagulationibus: donec salem allicias exactissime repurgatum & verè theriacalem: qui imprægnatus erit virtutibus salium viperarum, & rerum bezoardicarum & aromaticarum, ut & salium gemmarum & coralliorum, quorum copiam etiam auget additio librarum quatuor salis marini, qui jam per se spiritu suo balsamico, contra morsum serpentum, tum aliarum bestiarum venenatarum conditas salitasque omnes carnes aptissimas reddit.

Tacitus, id est, salsamentorum caro (*inquit Aegineta lib. 7. de remed. cap. 3. initio literæ r.*) acrem & siccantem vim habet. A prætere itaque
 »vipera morsus datur, ut quam plurimum edant, & vinum bibant copiosè & revomant: convenit etiam ad
 »acrium elum: utiliter quoque in canis morsu imponitur, itemque in aliorum reptilium morsibus. Fieri igitur

non potest, quin enumerati sales theriacales nostræ descriptionis sint magnæ efficaciz & virtutis, longeque alterius conditionis, quam communes isti, idque ob varias causas, quas unusquisque ipsemet secum paulò diligentius ruminabit & expendet. *Lo-^{co} sic.*
 co trium cochlearium, quæ pro dosi de vulgaribus dantur, nos de nostris exhibemus tantum 10. vel 12. grana, sive scrupulum unum ad summum, & mirabiles exerunt affectus.

Ut centuplo adhuc efficaciores reddantur, verus Philosophus loco salis communis, accipiet salem sulphureum & balsamicum nature, cum quo fundet & calcinabit philosophicè non tantum corallia & gemmas, sed etiam fragmenta hyacinthorum, rubinorum, smaragdorum, & aliorum lapidum preciosorum, in quantà copia libuerit: quæ virtutes suas spirituales, quæ potentissimæ & efficacissimæ sunt, impertient dictis salibus, ope sulphuris nature, quod est illorum proprium, & verum dissolvens.

Et sic tandem fluctibus omnibus in hoc magno Theriacarum mari superatis, tempus nunc est, ut ad tranquillum portum nos conferamus: & deinceps naviculæ nostræ cursum convertamus ad remedia, sive antidota opiatica, quæ lima & reformatione nostra summoperè indigere dignoscantur.

os (o) so

CAP. XXXI.

De *Antidotis Narcoticis, quæ & opiata appellantur.*

Inter remedia narcotica, in majori æstimatione & frequentiori usu, ad sedandas dolores & cohibendas hæmorrhagias, ac defluxiones, sunt

Diacodion
Pilula cynoglossæ
Requies Nicolai
Philonium

Hujus ultimi quatuor sunt genera, sive descriptiones, veluti

Philonium Tharsense Galeni
Philonium Romanum Nicolai

Philonium Persicum
Philonium Mesuai

Inter hæc enumerata remedia minus noxium est *Diacodion*, & benignius tutiusque exhibetur. Componitur autem ex capitibus *papaveris albi*, mediocris magnitudinis, quæ neq; immatura, neque matura nimis sunt, neque nimis humida, aut sicca.

Quidam pro dosi accipiunt viginti ejusmodi capita, quæ macerant per 24. horas in duabus vel tribus libris aquæ, & postea coquunt, donec contabuerint: expressis & colatis omnibus, cum sufficiente quantitate *sacchari, mellis vel sapa, aut vini dulcis*, fit electuarium solidum sive molle. *Galenus* hoc modo parat *Diacodion* suum simplex.

Actuarium componit *Diacodion* suum solidæ consistentiæ, coquendo capita *papaveris*, ut supra, sed iis adjicit

Rosarum rubrarum ℥ij.

Croci orientalis

Acacia

Liquiritia ana ℥j.

Bol. armeni ℥℞.

Cinnamomi electi

Rad. consolid. maioris

Hypocistidis

Balaustiorum ana ℥j.

Myrti

Dauci ana ℥j.

Coralli utriusque

Sumac

Sanguinis draconis

Flor. Altheæ ana ℥ij.

Sem. Portulacæ ℥℞.

Ex his omnibus redactis in pulverem, conficit electuarium solidum, ad unc. 1. pulveris accipiendo lib. 1. *sacchari dissoluti*, & ad perfectionem decocti, idque cum decoctione prædicta papaveris.

Montagnana præparat *Diacodion*, accipiendo

Capitum papaveris N. 20.

Siliquarum dulcium à granis suis
foliar. ℥iij.

Rad. Altheæ

Liquiritia ana ℥℞.

Omnia coquit in decem vel duodecim libris aquæ fontanæ vel pluvie usque ad duas tertias. Expressioni & colaturæ addit

Sacchari rosati

Etpenidiorum ana ℞. j.

Coquendo omnia in consistentiam mollem.

Huiusmodi *Diacodion* propriè confert ad cohibendas defluxiones acres, serosas, tenues, & biliosas, à cerebro in pectus

pectus irruentes : conducit quoque ad omnem tussim, somnum & quietem interrumpentem. Hoc ipsum Montagnana diacodion primas tenet inter arteriacas compositiones, estque remedium inter vulgaria ejus generis præstantissimum.

Diacodion Actuarii, ex pluribus adstringentibus compositum præcipue prodest *caliacis*, *dysentericis*, & omnibus ventris fluoribus immoderatis, hemorrhagiis, & spuitioni sive vomitioni sanguinis.

Pilula cynoglossa

Pilula cynoglossa à Nicolao Præposito descriptæ, in frequenti admodum usu quoque sunt : unum quoque sunt ex remediis opiativis, quæ securius præbentur ad suadendum somnum, & mitigandos maximos quosque dolores, à quacunque causa genitos ; Conferunt etiam ad sistendas tenues destillationes : illarum descriptio est talis :

℞. Rad. cynoglossæ arida

Sem. Hyosciami albi

Opii, ana ℥ss.

Myrrha ℥vj.

Thuris ℥v.

Garyophyllorum

Cinnamomi

Styracis calamita ana ℥ij.

Cum aqua rosarum formetur massa.

Requies Nicolai

Requies Nicolai, quod nomen habet à singulari sua vi & proprietate, qua quietem & tranquillitatem inducit iis, qui infestantur quodam dolore, inquietudine aut ardore febrili unum quoque est ex moderatioribus narcoticis, & quod inter reliqua tutius offerri potest : Eius compositio hæc est

℞. Rosarum rubrarum
Violarum ana drach. 2.

Opii

Sem. hyosciami

Papaveris albi

Scariola

Lactuca

Pertulaca

Psyllii

Corticis rad. mandragora

Nucis muscata

Cinnamomi

Zingiberis ana ℥j. ℞.

Sacchari candi ℥j.

Santali albi, rubri

Spodii

Tragacanthæ ana scrup. 2.

Sacchar. in aqua ros. dissoluti triplum omnium.

Philonium est omnium validissimum narcoticum : majorem enim præ ceteris opii partem recipit : Ob quam causam, ad corrigendam scilicet nimiam ejus frigiditatem, ei adduntur summè calefacientia, nempe pyrethrum piper album, neque ibidem omituntur ea, quæ vehementer urunt, & incendium extremum excitant, & in venenorum classe numerantur, velut euphorbium, &c.

Descriptio philonii Tharsensis

Gal. est, ut sequitur :

℞. Croci

Pyrethri

Euphorbii

Nardi Indicæ ana ℥j.

Piperis albi

Sem. hyosciami an. ℥xx.

Oss 3

Opii

Opii ℥.x.

Mellis q. suff.

Cum hac convenit ferè descriptio Mesuæi : Eadem quoque est utrobique opii dosis : hoc tantum interest, quòd in alterutra loco euphorbii castoreum substituat.

Philonium R. -
manum
& Philonium Per-
sicum.

Descriptiones à Myrepsotradita Philonii Romani, & Philonii Persici, differunt à præcedentibus duabus, tum in opii dosi, tum in ceteris ingredientibus. Interim tamen euphorbium, pyrethrum, piper album, & alia calidissima simplicia, correctionis causa, omissa non sunt, quæ tamen tam excessivè calida sunt ut vix ori admota (sicut illorum usus frequens, esse solet in colicis passionibus, & aliis extremis cruciatibus) faucium & vicinarum partium calamitosum excitent incendium. Hæc autem hæcenus enumeratorum remediorum narcoticorum descriptiones, de industria in hunc librum introducere placuit : ut ex illorum collatione cum nostris, quæ laudana appellant, facta, cui licet de utrorumque discrimine in præparatione & præstantia liquido constet.

Huc pertinent

L A U D A N A.

Laudana
unde di-
ctæ.

Laudani nomine insigniuntur remedia nostra anodyna opiatica : quasi dicas laudatum remediū. Theodorus Zuingnerus, vir summus, & insignis Medicus, primus eadem appellari censuit Nepenthes nomine, quod remediū Helenæ fuisse dicitur, quo omnes è corde languores, & ægritu-

Nepenthes

dines sustulit, & hilaritatem lætitudinemque induxit : ut legitur apud Homerum. Quod utriusque nomen, ob summos & admirabileseffectus, quos exercit laudanum, ei aptissime, & summo jure competit. Superest, ut ejus aliquot formulas atque descriptiones in medium proferamus, simulque ostendamus, quanto errore veteres opium, citra omne præparationis artificium, additis in super correctionis loco aliis ingredientibus ad eò calefacientibus, narcoticis suis adhibuerint.

Laudanum præstantissimum, & præ cunctis ceteris opiaticis (puta quæ opium excipiunt) paratu facillimum.

Recip. Essentia opii, à suo dissolvente per B. vaporosum, ut supra, separata ℥ij.

Essentia croci, cum aqua limonum extracta ℥j.

Hæ duæ essentiæ confundantur invicem in parvo quodam vasculo argenteo : his adde

Gemmarum

Magist. Hyacinthorum

Et corallorum ana ℥j. ℞.

Terra sigillata vera ℥j.

Pulveris bezoardici veri

Vnicornu

Ambræ griseæ ana ℥ij.

Hi pulveres sufficient ad bonam consistentiam laudano inducendam; miscendo & agitando omnia continuò ad ignem lentum, donec ex materia frige facta pilulæ formari possint : sufficit exhibere de hoc laudano

Proprietates laudani opiaci.

dano magnitudine piperis grani: Et insignes ac suspiciendos percipies hujus anodynii effectus, quod te spe tua nunquam frustrabitur: Nam confert, citra molestiam & cerebri ullam perturbationem, adversus omni generis dolores, à quacunque causa subortos: contra omnes hæmorrhagias, sive fluxus sanguinis in quacunque corporis parte fuerint: contra omnes destuxiones & fluores ventris, dysentericos, hepaticos, lientericos, & similes: & ad inducendam gratam tranquillitatem in febribus ardentissimis, in quibus ipsis rationis sensus laditur, & in phrenesim ager plerumque delabitur.

Alius modus laudani, nostræ descriptionis.

℞. Mense Martio, vel Septembri, quando radices sunt in vigore, copiam rad. hyosciami, in Veris principio, simul cum germinibus suis, tenellis adhuc, & vix è terra protuberantibus, accipiendæ sunt: Omnibus ritè contusis, succus prælo perquam exquisitissimè exprimitur, ita ut ad minimum libram unam, & dimidiam, vel duas libras succi habeas qui depuretur in Bal. Mar. mediocriter calido, separando inde fæces, ut jam supra docuimus modum depurandi omnes succos tam radicum quam herbarum & florum.

Nota; Succus hic, qui antea colore albus existebat, per digestionem, hanc vertitur in summam rubedinem, instar vini rubicundissimi: Et hæc est ejus perfecta depuratio, quam accuratè seorsim serues. Dum interim præparas extractum hyosciami,

juxta modum præscriptum, circa idem tempus, si voles præparabis, opium vulgare, illud nempe in exigua, incidens frustula, quæ ad ignem lentum collocabis, ut vi caloris sulphur ejus narcoticum exhalet, & pulverisari facile queat, ut supra docuimus.

Primus modus mixtionis duorum inter se narcoticorum.

℞. Itaque commemorati succi hyosciami depurati, & perfectè rubicundi, ut supra ℞x.
Opij præparati, & in pulverem redacti, ut supra, ℞v. vel ℞vj.

Omnibus simul conjunctis, & in patinam parvam terream vitream inditis, videbis horum duorum narcoticorum tam firmam, & indissolubilem fieri copulationem, ut in unum corpus & consistentiam unam duriusculam coivisse videantur. Quibus omnibus Soli aut lento calori cinerum per 3. aut 4. dies expositis, Appetitus Naturæ in opio non excelsit attractio mensuram vitreum capax injiciendum est, superaffundendo succum limonum perfectè depuratum, ut quatuor vel quinque digitos supernatet, isque tingetur in Baln. Mar. in rubini colorem, quem separabis per inclinationem

nem, quam potes studiosissimè, ne quid crassi aut impuri simul immisceatur, affundendo iterum novum succum limonum, & digerendo in Balneo Mar. donec denuo tingatur colore rubini, & ita progredieris donec advertas succum non amplius colorari rubini colore, sed sub pallidum manere, qui tum inutilis erit ad hanc operationem. Omnis tuus liquor in rubini colorem tinctus reponatur in digestionem Baln. Mar. ut denuo digeratur, omnisque substantia crassa fundum petens inde seceratur. Et ita summam, & perfectam depurationem ei conciliabis veramque essentiam opij & hyosciami conjunctim præparabis, quam curiose adservabis, hujus essentia habebis circiter ℥vj.

Interim dum circa hanc depurandi operationem versaris, extractum hoc, sive essentiam, ut sequitur, parabis.

Præparatio extracti bezoardici.

℞. Rad. Angelicæ
Zedoaria
Galanga
Tormentilla
Corticum Citrij
Ligni aloes
Santal. rubri, & citrini an. ℥j.
Granorum alhermes.
Dictamni
Cinnamomi
Spica nardi
Gargophyllorum

Nucia muscata

Macia

Cardamomi

Been albi, & rubri an. ℥℥.

Camphora ℥j.

Omnibus conquassatis in matricio vitreo cum aqua vitæ Juniperi fiat extractum juxta modum, quem cap. de extractis docemus.

Item.

℞. Myrrha

Mumia

Dissolve in patina ad ignem cum hydromelite vinoso, aut cum quodam alio vino, & quoniam ipsa sunt viscosa, calentia adhuc per linteam trajicienda, & cum supradicto extracto bezoardico conjungenda sunt.

Item Recipe Croci ℥iij. ex quo ex-Croci trahe essentiam cum aqua destillata *essentia* ex succo limoniorum, vel cum aqua pomorum redolentium, (quam prius acidulam reddideris cum spiritu vitrioli, vel liquore sulphuris) omnia colabis iterum atque iterum per chartam leucophæam: Et ex tribus croci unciis restabit ℥j. essentia, quam ipsam quoque miscebis cum extracto illo bezoardico.

Item Recip. Ambra flava selectissima ℥℥. hanc impone patinæ argenteæ, præparando affundendo spiritum vini optimum, & prædicto ambra pulvere ritè miscendo: Postea charta accensa admove ignem, agitando semper omnia cum spatula: Spiritu vini consumpto alium novum affunde, admoto igne, ut prius, idque continuando quater.

Tan

*Extra-
Summa
rhe, &
mumia*

Tandem omnem humiditatem igne separe, & enarratam ambram, sive succinum conterere in pulverem siccum benè præparatum, quem servabis ad usum, ut mox dicetur.

Item: *Extrahesalem coralliorum, & gemmarum cum succo limonum sive berberorum optimè depurato ut docebimus cap. de extr.*

Et hæ sunt omnes illæ præparaciones, quas ad hoc institutum in promptu habere convenit.

Processus secunda ac universalis mixtionis est, ut sequitur:

Extractum totum bezoardicum, unà cum extractis myrrhæ, mumix conjungatur & misceatur cum tota essentia opii, & hyosciami reservata, ut supra; & omnibus in Alembico positis, fiat exhalatio sive destillatio ad ignem lentum, donec materia in syrapi consistentiam redigetur, quam adhuc calentem eximes ex Alembico & effundes in patinam argenteam, ut eo melius & perfectius fieri possit omnium mixtio & coëctio.

Quando materia redacta fuerit in bonam mellis, vel sapæ consistentiam, ei admiscebis, & incorporabis hunc sequentem pulverem.

Rx. Succini præparati, ut supra ℥ iij.

Salis perlarum

Salis corallorum ana ℥ ij.

Terra sigillata optima ℥ j. sem.

Pulveris bezoardici pers

Osis de corde cervi

Vnicornu an. ℥ j.

Ambra grisea ℥ sem.

℥m. ii.

Omnia pulverata subtilissime invicem misceantur: hæcque mixtura sensim admisceatur materiæ in formam mellitam redactæ, quam semper igni lento ad motam tenebis, agitando, & probè miscendo omnia diu cum spatula eburnea vel argentea: donec percipies, omnia in bonam consistentiam redacta esse & ex materia refrigerata pilulas formare possis: adde rursus (ad materiam videlicet ab igne dimotam) oleorum anisi, & feniculi dulcis chymicè extractorum an. gutt. 12. vel 15. omnia optimè commiscendo, & serva hanc compositionem in vasculis eburneis, vel argenteis. Dosis est magnitudo grani piperis, & eisdem, quos primum laudandum, effectus demonstrabit: quorum virtus non minuitur temporis longitudine, sed potius augetur, tanquam res in præstantiorem commutata substantiam.

Ad normam, & exemplar horum duorum laudanorum, quæ modo descripsimus, poterit verus Philosophus & Medicus tot alia, quot voluerit, parare: & præclara inde alexiteria, & veras theriacas componere, aliaque remedia adversus omnis generis venena: ubi tantum opuserit additione pulveris salium theriacalium, sive extractorum viperarum præparatorum eo, quo supra edocimus, modo.

Ut specifica fiant ad certum quendam morbum, gravem & deploratū, qualis est epilepsia, adde parum extracti cujusdam epileptici, & essentia castorei.

Ppp

℥

In uteri suffocatione ad jice parti uni dimidiam extracti cujusdam hysterici, cujus descriptio sequenti capite dabitur. Laudana enim sunt generalia remedia, & pluribus gravissimis affectibus quibuscumque corporis nostri partibus inhaerentibus, accommodata.

NEPENTHES.

seu.

Laudanum Quercetani.

Nepenthes seu Laudanum nostrum inquit, quod à laudabili efficitur. Quae vere laudanum dico: Nepenthes verò à similitudine, quam habet cum Nepenthe Helenæ qua omnes languores tollebat (ut est apud Homerum) medicinarum quotquot hactenus novimus, summa & incomparabilis est. Ideoque non poenitebit ut spero, ejus descriptionem hoc loco subjecisse. Etsi verò jam ante de eo aliquid dixerimus, volo tamen, ut specialius id nunc extet, ne frustra mirentur. (quod faciunt multi) à tam exigua & tam nullæ quantitatis unius grani piperis dosi, tam admirandos effectus, cujusmodi sunt: omnes dolores atque languores mirificè ac velut instantamento sedare *cisè, tunc, jucundè*, compescere hæmorrhagias atque fluxiones nimias cujuscumque generis: vegetare atque roborare spiritus, inordinate vagantes compescere, idque sicut dictum, pari promptitudine atque felicitate. Et boni isti opii viri tribuunt, quod laudani nostri præcipuum ingrediens esse sibi,

maginantur. Sed imaginantur quantum volent, modò sciant nunc aut discant nullum in eo esse nec opium, nec opii vim, quamvis opium debite præparatum (ut soli nostri fideles norunt discipuli) non omninò repudietur: ut idèdè temerè à multis habeatur suspectum, tantoq; inconsiderantius quod constet vel medico semestri, illud haud infimum esse ingrediens theriacæ, summam Philonii balsam, & aliorum plurimorum, nunc passim in officinis primas tenentium. Quin has potius naturæ reprehendunt compositiones, quod eas opium nulla arte, nulla præparatione castigatum ingrediatur. Sed sapiunt quantum possunt, non quantum volunt. Nos verò & his modò dictis, sed aliter & magis ad propositum præparatis uti novimus.

Pro certo tamen affirmamus, præcipuam vim narcoticam, quam *Præcipua vis Nepenthes* nostra possidet, de promptam esse *ex virioli sulphure dulci, ex in quo sulphure argenti, tinctura coralli, essentia croci & camphora.* Nec desunt, scio qui rideant, quod sulphur quoddam dicam narcoticum, cum hanc vim stupefactivam immensæ frigiditati tribuant omnes. Sulphur e contra, quod reputant oleaginosam, nihil minùs, quàm talem virtutem obtinere posse. At non vident tales, cum sint læsci, præter odorem ingratum, etiam maximam partem oleaginosam esse seminū papaveris, hiosciami & cicutæ imò nihil ferè esse aliud, quàm oleum. Hic illorum certè odor,

odor, vel absque substantiæ inspectione repræsentat nobis substantiam quandam oleaginosam, atque sulphuream. Hanc festivissimè, & manifestissimè invenire docet ars destillatoria. Hæc & alia multa certis & infallibilibus demonstrationibus publico scripto patefaciemus: ubi constabit vim narcoticam, seu stupefactivam, longè alteri & contrariæ quoque qualitati, quam nudæ & soli frigiditati excessivæ esse tribuendam: cum nihil sit aqua simplici & elementalitè frigidius quæ tamen non stupefacit: cum sulphurea & vaporosa illa qualitate careat, cerebrum haud facile occupet, & narcosi sepeliat. Ecquid hoc manifestius docet vino? quid promptius vapore croci? quid efficacius fumo carbonum, aliorumque plurimorum sulphurea & vaporosa qualitate scitentium? utique ergo vim narcoticam calidam æquè statuendam, ac impenitè frigidam (ut illi ajunt) putarim. Hæc quippe sola, atque potissimum tales effectus producere possunt, & solent, quos narcoticis omnis schola medicorum tribuit. Sed ut redeamus tandem ad id, unde digressi sumus, Nepenthes nostra, cujus spem fecimus, ex sequentibus paratur. Nempe:

*Nepenthes
Quercuzani
descriptio.*

Ex extracto radicum angelicæ.

Tormentilla

Zedoaria

Caryophyl.

Pæonia

Visci quercini, parato cum aqua cinnamomi.

Ex salib. cranii hominis

Et cornu cervi

Extractis cum aqua destillationis tenellorum cornuum cervorum:

Item:

Ex extractis omnium aromatum, vulgari modo confectis.

Ex essentia confectiois de hyacintho,

Alchermes factis cum aqua theriacali:

Ex extractis myrrhae &

Mumia cum aqua vitæ communi.

Ex sulphure dulci vitrioli

Oleo auri

Argenti

Croci

Camphora:

Ex tinctura coral. omnibus cum proprio menstruo expromptis, quæ vera & genuina sunt narcotica magni hujus magisterii. Ex oleis ambre flavæ aut Succini, nucis musc. caryophyl. cinnamomi, anisi, corticum citri, communi ratione extractis.

His omnibus ritè & artificiosè, sicut decet, mixtis, addimus essentias perlarum, corallorum.

Cum verò bezoardico in pulverem redacto, ea dosi ac proportione, ut justam pilularum consistentiam acquirat: cui ab igne semotæ affundo essentiam ambre gryseæ atque musci. Ac parte quadam seorsim servata, eam moschi essentia non inficio, ut Nepenthes nostræ usus mulierculis à matrice suffocatis, possit esse tutus ac laudabilis. Dosistantæ nostræ medicinæ quàm exigua est, nec granum piperis magnitudine ex-

PPP 2 cedit.

cedit, interim effectus reddens admirandos, ut notum est tum huic nostræ nobilissimæ virgini multoties, tum infinitis aliis, qui viderunt vel ipsimet experti sunt, quorum tot sunt in hodiernam usque diem salubriter adhuc viventes, ut in re notæ gloriam aliquam quærere aut pompam aucupari pigeat.

*Nepenthes Quercetani, secundum
Isardum.*

℞ Sulphur. narcot. vitrioli ℥j.

Tinctur. corallor. vitriolat. (quæ solutis inibi auri foliis pro libitu sit imprægnata) ℥jss.

Misc. subinde humectando & exiccando, huic adde

Magist. perlar. ℥ss.

Ol. solis.

Luna ana ℥j.ß.

Misc. & nigrescet materia instar picis, tunc adde

Ess. Mumie.

Theriac.

Mitbridat.

Conf. Alkerm.

De Hyacinth.

Diatr. Santal. ana ℥ß.

Ess. succin. (vide Pharm. c. 31. in descr. Laudani.)

Camphor. ana ℥j.

Lap. Bez. or.

Terr. bezoardic.

C.C. ppt.

Vnicorn.

Terr. Turcia. sigill. ana ℥j.

Ess. croc. ℥j.

℞ cinamom.

Nuc. moschat.

Macis

Garyophyllor.

Piper. ana gut. xij.

Anis.

Fenic.

Citr. ana gut. xx.

Sp. Sulphur. p.c. imprægnati sale Salvia ℥ij.

Ess. Ambr.

Mosch. ana ℥ß.

Aq. alicuius Cephalic. v. g. cornicul. ℥j.

Circulentur in vitro ☩ ☩ cl. ut eo melius invicem uniantur. Sic paratum Laudanum sive Nepenthes præstantissimum.

Narcoticum est efficacissimum in morbis quam plurimis utilissimum veluti sunt Epilepsia, febres continuæ, defluxionibus, &c.

N. Profæminis omitti potest ambra & moschus.

Sulphur narcoticum vitrioli & Luna paratur hoc modo.

℞ Vitrioli bene rubificati i.e. Colchotaris ℥iiij. (Ca calcinata. ℥j. Affundatur acetum destillatum, digerantur & destillantur ex retorta vitrea in receptaculum amplum juncturis bene clausis, in cinere (vel arena) calore sat forti, aliquoties (3.) iteratis cohobationibus. Tandem vice ultima paulo fortiolem ignem: Destillatum ex cucurbita calore levi abstrahe ad viscositatem usque. Sic habes sulphur narcoticum vitrioli.

℞ Solis paratur ut sequitur.

Solvatur. Ois ℥j. in aqua philosophic (ex nitro & sale armoniaco de-

stillatæ) unc. vj. abstrahatur, & reafundatur calci ☉is novæ aquæ illius unc. iij. reiteretur id ipsum aliquot (3.) vicibus ut fiat totalis solutio.

NB. ☉is ꝑj. requiritur ∇ illius ꝑj. circiter.

Solutiones destillentur ex cucurbita ad latus inclinante ad consistentiam NB. mellis: materia residuæ affundatur de novo aqua illa philosoph. itereturque destillatio, donec infundo materia remaneat albidavele grysea.

Destillato liquori affundatur tripulum aqua font. dein injiciatur ꝑii purissimi (v. g. ex cinnabari extracti) unc. iij. (ad ☉is unc. i.) sic nigrescet aliquantulum liquor: reponatur aliquandiu (hor. 24.) ad residendum & habebitur aãã, quod optimè aqua font. ablutum trajiciatur per linteum: dein exhalet Mercurius & remanet Calx Solis tenuissima, in oleo Juniperi solabilis. Et hoc est oleum illud Solis ad Nepenthis compositionem requisitum. Vid. & Tinctur. Solis suo loco.

Oleum Lunæ.

Fit eodem modo, si loco aquæ illius regiæ sumatur ∇ f. ex nitro & alnm. calc. p. olecta, loco olei Juniperi adhibeatur oleum salviæ. Vid. & historiam Cæ.

Magister. perlarum.

Habetur in panacea ꝑii.

N. Hoc est Laudanum illud Quercetani, quod una cum plurimis aliis ejus secretis resp. medicæ communicavit doctissimus D. Isnardus,

idque ex manuscriptis Quercetani posthumis. In quo sane non possum non laudare candorem, quod bonum publicum privato suo usui praproposuit. Discrepare hoc non nihil quidem videtur ab illo Quercetiano: verum cum in basi utrumque conveniat, non incommode, dilucidum ac integrum obscuro ac mutilato substitui poterit. Nihilominus tamen ut dubia aperiā, quæ super hoc recolo; 1. Narcoticum illud in phlegmate vitrioli spiritu volatili gravido cuiptiam videretur fundari. Nimirum hoc concludi posset partim ex ipsiusmet Quercetani scriptis, ac inter alia ex cura ejus podagrica, ubi phlegma suo proprio sale & sulphure narcotico, imprægnatum esse ait: partim ex Paracelsi cura Epilepsiæ, quæ potissimum in narcosi consistit fervescientium sc. spirituum, cujus rei gratia spiritum vitrioli volatilem fæmme commendat. Non video igitur cur vitriolum ad rubedinem antea calcinetur, adeoque spiritus volatilis cum phlegmate magna ex parte abigatur.

2. Quod me torquet, liquor est salinus acetum sc. cujus beneficio sulphur illud elicitur: Sulphureum enim menstruum, salino præferendum esse, naturæ argueret affinitas. Simile quippe simili facilius associatur quam alieno.

3. Est locus expressus ipsiusmet Quercetani ex defens. c. 16. qui habetur in pharmacop. spec. c. 2. observatur, inquit, sulphur in vitriolo, per ruffam quandam ochram dulcem,

quæ ab eo facile separatur. Quod rerum lenitivum ac vere narcoticum est: omniumque dolorum levamen ac sedativum: Quod in Nepenthe nostro tanquam basin constituimus. *Laudanum sive Anodynum polychrestum Montani.*

Ex Isnardo.

Fit 1. ex sulphure vitrioli solvendo & præcipitando cum ol. Tartari, donec totum vitriolum in Ochra conversum sit, quæ postea digeritur cum Sp. V. usque ad perfectam dulcedinem.

2. Ex Tinctura folis calcinati, ut dictum est in descriptione Nepenthis, sed loco Essentiæ Juniperi Tinctura extrahenda est cum Sp. Vitrioli Hung. de phlegmat.

Circuletur sulphur vitrioli & Tinctura Solis p. æq. cum Sp. V. deinde adde ad ℥ij hujus mixturæ rubicundissimæ Essentiæ croci ℥ß. Magist. Perlar. & coralloz. ut supra in Nepenth. præparat. ana ℥ij.

M. F. Medicina polychresta, quæ est verum Anodynum sine opio.

De variis Chymicis operationibus,

Extractis, & Essentiis, Magisteriis, Salibus, & Oleis.

CAP. XXXII.

De Extractis.

UT nostro ordini consueto instamus: operationes chymicas, quibus jam Pharmacopœam nostram ditare, & exornare consulimus, quæ licebit facilitate & perspicuitate declarata elucidabimus.

Dividemus igitur hujusmodi *Divisio* chymicas operationes (sive sint *operatio-* extracta, sive essentiæ, sive magisteria, &c.) *num chy-* *micarum* in simplices & compositas: quælibet tandem opera, scopo medico inferviant, sive prima, sive secunda qualitate, sive alteratione, evacuatione, roboratione, derivatione, sive aliis diversis curationis intentionibus particularibus, tam ad morborum curationem, quam symptomatum, quæ morbos individua societate commitantur, correctionem aptentur. Quilibet poterit facile ex sequenti horum extractorum, essentiarum, aliarumque chymicarum operationum serie, atque tractatu perspicere, quam facilem docendi viam, atque methodum studiosis sequendam exponamus.

De Menstruis.

Loco menstruorum, sive dissolventium, ad has operationes necessariorum, non tantum utemur aquis vitæ vini, & juniperi, quamvis hæc in præcipuis, & maximè necessariis dissolventibus numerantur, de quibus multi quidem ineptè satis garrunt: sed etiam ad hoc institutum nobis interservient hydromel vinosum, vinum *Menstruo* Canaria, serum lactis, aqua lactis, aqua *sive dis-* pomorum redolentium, ulmaria, cardus *solventia.* benedicti, fumiterrea, agrimonia, filicis, & similia: vel aquæ ex simplicibus iisdem, ex quibus extracta, sive essentias præparare animus est, destillatæ: vel aliæ qualitatibus, & proprietatibus extracti conficiendi congruæ, & appropriatæ; quæ omnia judicio periti, & experti Medici consignantur.

Quia

Quia hic de *menstruis* agitur, utpote quæ præcipuum Extractorum sunt instrumentum; libet brevibus attingere Menstrua Authori nostro in Metallorum inprimis dissolutionibus ac Extractionibus usitata.

Hæc sunt.

1. *Menstruum ex nitro Phosphorum.*

De hoc agitur in *mineralog.* c. 3. N. 3. Item *cap.* 19. ubi magisterium gemmarum docetur, &c.

2. *Errore Cælesti: Menstruum Cælestè dictum.*

Menstruum cælestè, nihil aliud esse dicimus, ait auctor in *defens. sua.* quam rorem mensis martii, ejusque saccharum, mannam: ex quibus duobus simul mixtis, digestis ac destillatis generale. dissolvens erumpit tincturis lapidum omnium educendis aptissimum.

N. Forsan pluvia ad idem inservire posset, quæ iidem sale aereo gravida est.

3. *Menstr. ex Saturno.*

De hoc videatur in *mineralog.* 7. 1. 2. N. 9. *Pharmac.* c. 35. N. 4. & alibi passim.

N. Hoc spiritum glaciati cornuoli vocat.

4. *Ex Mercurio.*

De hoc agitur in *mineralog.* c. 10. n. 9.

5. *Ex sale marino.*

Videatur *mineralog.* c. 12.

6. *Ex Vitriolo.*

Vide sis *mineralog.* c. 13. n. 12.

7. *Ex Corallis, Aqua vitæ s. Spiritus menstrualis.*

Vid. *mineralog.* c. 19.

N. Eodem modo & ex margaritis: ac gemmis aqua vitæ elici potest. *vid. d. l.*

8. *Ex silitibus vel crystallis.*

Hujus auctor peculiarem mentionem nullibi facit; creditur tamen exinde menstruum Authori fuisse familiare ac secretissimum, de quo qui velit, legere poterit doctiss. Dn. Inardum, in fasciculo secretorum Quercetaniorum, gallice edito.

N. Alii calcinant silices cum sale Tartari; hinc in liquorem redigunt, solvendis metallis, in quæ vivificandis aptum.

9. *Ex calce vitæ.*

Nec hujus auctor expresse meminit: Fieri tamen potest inde menstruum metallis solvendis idoneum cum Sp. Vini. Videatur Kestlerus in suis *Centur. & ex hoc Pharmacop. mea medicobymica.*

10. *EX VINO.*

1. Spiritus Vini simplex
2. Spiritus Vini tartarificatus
- N. 1. Præparat ex hydromeliste *Pharmac.* 15.
3. Spiritus valcalificatus *vid. mineralog.* c. 3. n. 6.

III. *EX ACETO.*

1. Acetum destillatum
2. Acetum philosophorum, *mineralog.* c. 11. Antid. Quæ quæ *vid. & Pharmac.* c. 18.

12. *EX*

12. *Ex saccharo & melle.*

Quin ex Saccharo solo & ex melle privatim, *ait Auctor in defensione*, dissolvens quoddam extrahi poterit, quod solvendis metallis h. e. tincturis eorum extrahendis opportunissimum habetur.

Extracta è lignis, &c.

Et hæc de menstruis obiter adduxisse placuit; Jam ad *Extractas* Exordiemur itaque à *lignis, corticibus & radicibus*, & ex his eligentur præstabiliora, & pluribus, ac diversis morbis accommodatiora: initium facientes à ligno guajaco.

Extractum, sive gummi guajaci, ut appellant.

Re. Ligni guajaci, & ejusdem corticis, quæ partes balsamina, & oleaginosa sua substantia ceteras vincunt: ligni, inquam, partes duas, & corticis partem unam, quorum quantitas non minor sit 7. vel 8. librarum pondere. Omnia in rasuram redacta, indantur in plura alembica, sive vasâ vitrea magna, capacia, & oblongi colli: affundendo *aquam optimam vitæ, vel vini, vel hydromelitis vinosi*: Clausis vasis, ne quid expiret, fiat digestio in baln. vaporoso calidiori per 12. vel 15. dies, quo tanto temporis spacio aqua vitæ melius rubescat, & impregnetur ligni tincturis; omnem liquorem, calentem adhuc cola: fæces autem prælo fortissime exprime: tum egredietur liquor spissus, rubicundus, & oleaginosus, quem cum priore

conjunge. Omnibus simul in alembicum, vel cornutam cum suo recipiente inditis, fiat destillatio, donec materia in fundo maneat in consistentia mellis, & bulliendo bullas emittat, non secus ac mel ipsum. Tunc calentem materiam effunde in patinam terream vitreatam, aquam frigidam continentem, & statim coagulabitur instat aloes, aut gummi rubei: quam manu exemptam absterges, & servabis tanquam remedium preciosissimum, utpote quod præcipuis guajaci viribus, tam sulphureis, quam salinis abunde dotatum est.

Ex eo singas duas pilulas exiguas, & vires exhibebis præstantissimum sudativum & re-tracti. si- medium bezoardicum, quod nullas corrumpiones relinquit in corpore, sudores, & urinam mirisè provocat, ipsamq; simul album dejicit.

Nota. Præstat in conficiendis hujusmodi extractis, loco aquæ vitæ, accipere hydromel quoddam vinosum, aut aquas ulmarie, cardui benedicti, & fumiterre acidulas factas cum succo limonium, aut aceto montano. De hac aqua, quam post extractionem destillando separabis, & studiose tanquam res ingentis precii servabis, exhibe duo, vel tria cochlearia statim post assumptam pilulam, et *singulare remedium adversus luem veneream, quantumvis inveteratam, comperies*: eius usum, præmissis tamen remediis universalibus, & imperata ægro victus ratione sive diæta, qualem hujusmodi affectus sibi exposcit, ad plusculos dies continuabis.

Pro

Pro varia agri natura & temperamento, variari quoque potest dissolvens in extracto guaiacino parando. Nam qui corpore sunt macilento, & hepate fervidiore, eligant aquas fumiterre & agrimonie acidulas redditas, ut supra: qua aqua destillata post extractionem jam per se, ut supra, exhibita ad unciam unam, aut duas plurimum conferunt ad sudores potenter provocando, ceterisque vulgaribus decoctionibus longè antecellunt.

Gummi è ligno sassafras.

Gummi è ligno sassafras ad eundem modum extractum, conducit quoque eidem malo: Elicii potest vel seorsim per se, vel cum guaiaco simul iunctum.

Extr. ligni buxi.

Sic edaces gummi ex ligno buxi: unde insigne parabis sudorificū contra omnes epilepsias, vermes, & putredines; de quo tantum exiguam pilulam, ut de guaiacino pro doli præbebis.

Gummi ex ligno & cortice juniperi.

Gummi tam ex ligno, quàm cortice juniperi, consimili methodo ac via e ductum, excellens quoque est sudorificum, & bezoardicum adversus eadem epilepsias, pestes & affectus contagiosos, & venenatos.

Gummi ex ligno aloes, ligno Rhodio, & Santalo.

Eadem via elicies gummi ex li-
Tom. II.

gno aloes, ligno Rhodio, & santalo: quæ summè sunt cardiaca & bezoardica. Illis menstrua, sive dissolventia adhibebis adeò commoda & convenientia, ut simplicia ea, quibus uti voles, scopo tuo accommodentur; verbi causa, gummi è ligno aloes peculiari-ter prodest vermibus, & putredinibus ar- cendis: illius extractioni congruæ e- runt aquæ stillatitiæ, hyperici & cen- taurii. Sic gummi è santalo, quod he- paticum est, extrahi potest ex aqua a- grimonie.

Extracta è corticibus.

Gummi è cortice fraxini.

Eodem modo gummi è cortice fraxini, quod est diureticum, dissol-vens, & contra ipsius lienis durities specificum singulare, extrahes, vel cū sua propria aqua destillata ex tenerio-ribus eiusdem arboris foliis, aut simili quadam aqua splenetica, & idonea ad aperiendum, & ad tenacissimum cor- poris nostri tartarum gummi que dis- solvendum.

Gummi è cortice tamarisci & capparorum.

Ita etiam parabis gummi è cor- tice tamarisci, & capparorum contra eosdem affectus, cum aqua florum ge- nistæ, scolopendriæ, &c.

Extracta è radicibus arborum.

Gummi ex radicibus arboris pomi.

Gummi ex radicibus arboris pomi, fructus acidus gustui, & vehe- menter adstringentes proferentis ex-
tractum

tractum cum aqua ex iisdem pomis acidis destillata, *summum est medicamen contra omnia ventris profluvia, dysenteriam, lienteriam, diarrhoeam, fluxum hepaticum, & similes.*

Quæ hæcenus dicta sunt, exemplaris loco in posterum erunt, ad varia & infinita gummi extrahenda ex omnis generis arboribus, quas vel ex librorum lectione, vel propria experientia diversorum morborum curationi convenire noveris: Si huiusmodi extractorum argumentum fufius tractandum nobis proponeretur, nunquam daretur finis.

Notandum est, extracta, quæ magis gummofa, & sulphurea existunt, quæque ex ligno plus oleaginoso, veluti è guaiacino, laurino, juniperino, & similibus educuntur, post menstruorum suorum separationem (separantur autem vel destillatione, vel evaporatione) in aquam injicienda esse: ubi statim coagulabuntur, ut jam diximus de guaiacino: Sed plura alia extracta, quæ non adeo oleaginosafunt, non coagulabuntur: unde hæc tantum coquenda sunt ad sapæ consistentiam, aut paulò amplius, ut inde, si velis, pilulas formare possis. Et quo perfectius & diutius coques extractum, humiditatem suam inde magis magisque separando (ab ipsis etiam, quæ sine aqua vitæ præparasti) eo aptius diuturnæ conservacioni conficies.

Extracta è radicibus.

In radicum extractionibus, multa consideranda sunt: num videlicet

eadem recenter collectæ sint nec ne; num virides, an siccæ & marcidæ, num abundè succulentæ, nec ne. Videntur præterea, num succus sit liquidior, faciliorisque expressiois an verò viscosior, tenacior, & difficilioris expressiois. Quibus probè consideratis omnibus, extracta componenda sunt, vel cum dissolventibus, vel sine eisdem: in his ultimis parandis sufficiet radices tantum coquere, & digerere cum suo proprio & simplici succo, si liquidior sit, & sic deinceps post perfectam huius depurationem, inde extractum efficere.

Hæc igitur omnia in primis observanda sunt. Dabimus autem horum quædam exempla, quibus artificem operarium ad præcticum opus quasi manu deducemus, idque tam facili via, ut vel minimus tyro in eo errare non possit. Exordium autem sumemus à radice angelicæ, quæ præ ceteris commendatior, & magis *bezoardica* est; cuius recentis copiam, non quovis tempore & loco habere licet. Fingamus igitur eam exsiccatam ad extracti compositionem sumendam, ubi juxta sequentem methodum sic progredietur.

Extractum rad. Angelicæ.

Recip. Radicis angelicæ crasso modo conquassatæ lib. i. affunde aquam vitæ juniperinam, vel aquam vitæ vini, vel hydromel vinosum, aut vinum ipsum, ut tres quatuorve digitos supereminet; colloca vas tuum probe clausum in Balneo Mar. calido per 4. aut 5. dies: dein materiam

cola.

cola, & fæces prælo quam fortissimè exprime, & expressionem coniunge cum colatura: fæcesque iterum injice in vas vitreum, affundendo novam aquam vitæ, ut tres vel quatuor digitos supernatet, digere, ut antea, cola & exprime, & succum hunc expressum prioribus adde. Omnibus simul in alembicum inditis liquor inde destilletur, quem servabis seorsim, quod autem in fundo instar sapæ remanserit, tuum erit extractum; cui ad virtutes suas augendas adjicias suum salem: calcinando videlicet tæces post secundam expressionem in furno reverberii, ut artis est, indeque eliciendo salem cum aqua ulmatæ & petasitidis: quæ aqua addatur extracto, omniaque invicem probe misceantur, & digerantur in Balneo Mar. per unum atque alterum diem. Postea liquor inde destilletur per alembicum in baln. vaporoso ad siccitatem usque. Servabis hanc aquam, quæ bezoardica, & sudorifica est, seorsim, & in fundo restabit extractum talis consistentiæ, ut facilè in pilulas efformari possit: ex quo una formata in pisi magnitudine, aut xv. vel xx. granorum pondere, *singulare & potentissimum erit sudativum bezoardicum: superbibendo statim propriæ aquæ ultimò reservatæ unc. i. vel duas: illud remedium est adversus pestem potissimum, & contra omnis generis affectus contagiosos, cum maligna, & venenata qualitate coniunctos.* Si huic pilulæ addideris 7. vel 8. grana sulphuris nostri auzati diaphoretici, quod infra describemus, sudativum parabis prorsus

admirabile, eiusque virtutes longè efficaciores validioresque ad prædicta mala contagiosa & venenata facilius subigenda & extirpanda præstabis.

Extracta Imperialis, Zedoaria, Tormentilla, &c.

Eodem modo conficies extracta ex radicibus imperialis, zedoariæ, tormentillæ, gentianæ, aristolochiæ, enulæ campanæ, quæ iisdem fere intentionibus medendi inserviunt. *Efficaciter autem omnes corporis corruptiones, & putredines auferunt & corrigunt: vermesque sive lumbricos in corpore nascentes, variosq; morbos excitantes enecant, & è medio tollunt.*

Extractum Zingiberis sudativum.

Similiter quoque admirandum erit sudativum ad febres quartanas, & omnes morbos ex crasso, & faeculento humorum tartaro progressos, extractum zingiberis, quod spiritu vini elicies: cuius dosis est pilula pisi magnitudine, & mirabiles animadvertes effectus.

Extr. rad. pæonia, visci querni, & visci Coryli.

Sic etiam extracta fient ex radicibus pæoniæ, visco querno, & visco coryli ad epilepsiam: Sed loco aquæ vitæ substituantur aquæ pæoniæ, florum tiliæ aut lillii convall. ad extracta conficienda. Et sic parabis varia extracta ex omnis generis radicibus,

Q99 2. pro

pro diversa nempe ac varia earundē natura & proprietate, qua variis morbis expugnandis accommodantur. Si enim omnia sigillatim describere animus esset, opus excreceret in infinitum, nullusque daretur finis. Ut igitur supra, ita & hic exemplaris vicem sustinebunt hæc, quæ modò exposuimus, juxta quæ omnis generis extracta alia fabricare & componere concedetur.

Cautio de radic. succulentis.

Si radices, ex quibus extracta concinnare voles fuerint succulentæ, plurimoque liquore abundaverint: solummodo ex iis optimè mundatis & contusis, prælo succus exprimendus erit: qui succus, citra additionem alterius liquoris, immittatur in vas vitreum cum collo oblongo, & quantitatis conficiendæ capax: omnia digerantur in Balneo Mariæ calido per aliquot dies, donec succus tuus, quantumvis albus in rubrum convertatur colorem, instar vini rubicundissimi aut sanguinis: quod citra dubium per solam digestionem accidit: non secus, ac vinum album, & panis albus aliq; poculenta & esculenta coloris albi: nec non lac amygdalarum, hordearum mundum, & similia, è quibus alimenta haurimus, opera digestionis in Balneo Mar. coloris animalis factæ convertuntur in succum rubicundum, nempe in sanguinem: qui sicut optimè temperatus, dulcisque gustu est; ita omnia extracta artificio nostro edocta, cum rubedine sua, qua illorum perfectio-

nis signum est, coniunctam simul habent insignem dulcedinem, cuius ope, ipsa diutissimè sine saccharo & melle conservantur; cum videlicet perfectè depurata fuerint, sicut fufius & dilucidius capite de Syrupis declaravimus. Materie igitur in rubedinem conversa, omnique hypostasi sive crassamento separato, liquor separandus est, qui colore albo inde destillabitur: extractum autem in fundo remanebit in forma sapæ rubicundæ. Ut longissimo conservetur tempore, evaporatio fiat in Baln. vaporoso, ad omnem siccitatem donec materia in pilulas reduci possit.

Extr. rad. hyosciami.

Sic extractum compones ex radice hyosciami, cuius usus erit ad anodynium cuiusdam & laudantem compositionem.

Extr. rad. esulæ.

Sic etiam extractum purgans è radicibus esulæ, ut mox dicemus, & ex infinitis aliis radicibus succulentis, diversis seopis curativis accommodatis elicies.

Notandum est autem, præter enarrata radicum extracta, quædã esse in quibus præparandi ratio à priori longè differt, hæcque ipsa sunt, quæ vires naturales instaurant, & corroborant, aut insigniter consolidant: ubi vini panisque additione opus est: quæ duo naturam maximè nutriunt ac sustentant, & reliquis simplicibus, cum quibus miscentur, vehiculi instar sunt, ut eorum virtutes promptius in venas & profundissima quæque

quæque loca transferantur. Exempli causa ad herniam, quantumvis completam compendiosius citiusque curandam, extractum educes ex symphyto, sigillo Salomonis, quale mox describendum aggrediemur, & ad naturam debilem & enervatam calefaciendam, suoque vigori restituendam, vterique fecunditatem excitandam, parabis extractum Satyrionis.

Extractum sive sanguis symphyti.

Sanguis symphyti ad herniam

Recip. Rad. symphyti majoris & minoris simul optime mundatam, hanc in mortario marmoreo probe contunde cum pistillo ligneo, donec formam pulpæ fortiatur. Ad 4. libras hujus pulpæ adijce medullæ panis fecalini, & panis siliginis sive triticeiani lib. 1. Omnia invicem probe mixta, & tantillo vini albi irrigata iniiciantur in matracium vitreum cû collo longo, subere vel cera hispanica optime obturatum, ut nihil transpiret. Hoc matracium collocetur in fumo calido, quem chymicivëtreæ equinam vocant: sive in balneo vaporoso, donec materia in chyli sanguinei ac rubicundi colorem convertatur. Tunc illam fortiter prælo exprime, & expressionem hanc chylousam & sanguineam pone in balneo vaporoso, illud in hac secundâ digestionem majorem acquirat rubedinem; & fæces aliquot in fundo relinquet quas separabis: continuando hanc digestionem & depurationem, donec materia clarissima & rubicun-

dissima apparuerit. Separa ab illa tunc liquorem clariorem per alembicum ad ignem Balnei vaporosi, & remanebit in fundo extractum rubicundissimum, quod nominant sanguineum symphyti, ad hernias & omnia ulcera interna præstantissimum. Dosis est scrup. i. mane: dissolvendum est in sua propria aqua destillata, vel in vino albo, vel alio liquore congruo: continuando ad plûsculos dies, & egregios mirosque effectus inde produci comperies.

Extr. sive sanguis satyrionis.

Eodem modo extractum sive sanguinem ex satyrione extrahes: quod singularem matricis corroborans, & specificum est remedium ad conceptionem prolisque generationem iuvandam, sterilissimisque quantumlibet mulieribus fecunditatis donum impertit, virique impotentiam ad pristinum vigorem reducit cujus imitatione alia plura effingere licebit.

Nota. Verus philosophus ulterius adhuc progredietur, & per eandem viam tum ex frumento, tum ex vino educet substantiam quandam sanguineam, alendi ac vivificandi facultate potentem: quæ causam generationis carnis, in corpore nostro indagabit.

Ad huius imitationem possunt confici extracta & similia ex vitrico ad tabidos, hecticos.

Extracta baccarum, granorum & seminum.

Sequuntur hunc extracta baccarum, granorum & seminum.

Extractum baccarum juniperi.

De baccis sive granis juniperi nigris & probe maturis fit extractum, quod vocant Theriacam Germanicam, de qua supra iam locuti sumus, eiusque preparationem tradidimus, ita ut de eadem plura verba facere sit supervacaneum.

Idem extr. aliter preparatum.

Ex iisdem baccis, alia quadam methodo preparatur extractum cum sua propria scilicet aqua vitæ, de qua antea diximus, modumque eam preparandi declaravimus, vel in magna etiam quantitate, sicut nihil ea communius est in Germania. Accipiente igitur sunt 4. vel 5. libræ baccarum juniperi selectissimarum, & modicè conqvasatarum: his imple ad medium usque matracium vitreum capax, superaffundendo suam propriam aquam vitæ, vel aquam earundem destillatam, (cum scilicet oleum ex iisdem destillaveris per Alembicum magnum cupreum, in modum aliorum oleorum) ut una exalterutra harum aquarum 4. aut 5. digitos supernatet, licet aqua vitæ alteri prætet, vase ritè clauso stent in digestionem Balnei Mariæ per 5. aut 6. dies, donec dicta aqua intensè coloretur & virtutibus baccarum illarum imprægnetur. Effunde aquam hanc rinctam per inclinationem, & facies adhuc calentes fortiter exprime per

torcular: hanc expressionem adde eidem aquæ coloratæ: omnibus in Alembicum vitreum inditis, liquor inde ad siccitatem usque destilletur in B. vaporoso, in quo materia tua ab omni adustione immunis erit: aquam inde destillatam serva seorsim, & extractum etiam seorsim, quod instar sapè erit, longoque conservabitur tempore. De hoc extracto exhibe scrup. i. vel duos, vel aquæ propriæ destillatæ cochlearia tria, & habebis summum sudorificum bezoardicum contra omnes pestes & venena.

Extractum bac. lauri.

Eadem via procedes in extractione baccarum lauricum sua propria aqua vitæ, aut aqua ab iisdem destillata, ubi semel illarum oleum paraveris per magnum Alembicum: quod fit iniiciendo lib. i. baccarum conqvasatarum in quinque aut sex libris aquæ communis, cujus ope oleum istud ascendit, facileque ab aqua separatur: Nam ipsa aquæ innatat. Aqua verò interim attrahit, & conservat adeo exactè & perfectè odorem, saporem, aliasque virtutes prædictarum baccarum, ut longè sit præstantior & melior ad compositionem sui proprii extracti, quàm quivis alius liquor extraneus & peregrinus.

Extr. purgans hedera.

Eodem artificio conficies extracta ex omnibus alijs baccis granis, & seminibus; velut extractum purgans
ex he.

ex hederâ, extractum antepilepticum
ex feminibus pœonię: extractum car-
minativum, & flatibus dissipanda-
ptum, ex feminibus foeniculi, anisi,
cumini, dauci, & similibus. In eun-
dem modum fieri poterunt infinita
alia extracta diversis iisdemque mor-
bis appropriata, quibus simplicia, è
quibus educuntur, conferunt.

*Sapa sive extractum v-
uarum.*

Sunt ex granis quædam succu-
lentiora & magis vinosa, quorum ex-
tracta aliter componuntur: veluti est
succus vuarum, qui expressus, redu-
citur in sapatam: quæ una ratio est ex-
tracta concinnandi: estque sapa hæc
apta ad varia in tinctuum genera com-
ponenda.

*Extr. granorum matur. sambu-
cui & ebuli.*

Sic quoque ex granis maturis
sambuci & ebuli fit extracti genus, si-
ve sapa quædam *hydropisi* congrua &
salutaris.

Extr. granorum actes.

Ex iisdem granis sambuci probe
maturis, & ad umbram per aliquod
temporis spacium exsiccatis, aliud
extracti genus efformabis, quod est
specificum hystericum: idque chymici
vocant extractum granorum actes,
eujus præparatio sequentibus verbis
continetur.

Collige magnam copiam gra-
norum sambuci optime ad umbram

exsiccatorum, ut diximus: cæteris-
que omaibus abjectis, sola grana
accipe, quibus ad mediam partem
imple matracium magnum cum lon-
go collo, superaffundendo fortissi-
mum spiritum vini, acidulum reddi-
tum cum liquore acido, vel vitrioli
vel sulphuris, ut materiam tres qua-
tuorve digitos supernatet. Vase clau-
so, ut nihil expiret, fiat digestio in
Balneo Mariæ, per quinque, aut sex
dies, donec spiritus vini in colorem
rubini tinctus apparuerit, quem sepa-
rabis per inclinationem, cavendo, ne
quid ex fœcibus aut turbulenta mate-
ria simul transeat. De qua tinctura
iam, non etiam separato prius men-
struo, hoc est, aqua vitæ, quæ sine
corruptione aut alteratione ulla diu-
tissime ad servabitur (& cui, si voles,
addes parum sacchari, gratioris gu-
stus causa) exhibebis semicochlear
argenteum, aut cochlear plenum
mulieribus, quæ ex uteri præfocatione
miseris modis excruciantur: & subito
effectus sequetur exoptatissimus. Ex im-
proviso enim, & quasi miraculose ex-
pergescent, pristinaque valetudinis inte-
gritati restituentur.

Rursus si velis, separa inde a-
quam vitæ per Alembicum in balneo
vaporoso, donec in fundo remaneat
extractum rubicundissimum: de quo
exhibebis scrup. i. pro dosi: idque dis-
solves in sua propria aqua destillata,
aut in quibusdam aliis convenienti-
bus, aut vino albo, quod iam
de rubescere inci-
piet.

Extra

Extr. granorum ebuli.

Ad eundem modum, parabis electuarium ex granis ebuli maturis, & ad umbram exsiccatis: hocque extractum specificum est remedium contra hydropem & cachexiam.

Extr. cerasorum nigrorum.

Sic quoque extracta conficiuntur ex pluribus aliis fructibus, veluti ex cerasis nigris agrestibus, & exsiccatis contra epilepsiam: in cuius extracti compositione, potest loco aquæ vitæ substitui quædam aqua antepileptica, de pæonia, &c.

Extr. florum papaveris rubeorum.

Sic & ex floribus papaveris rubei exsiccatis, cum sua propria aqua eodem modo acidula reddita, cum liquore acido sulphuris educes extractum præstantissimum & specificum ad omnes pleurises: quod unius scrupuli pondere dissolutum exhibebis in uncia una suæ propriæ aquæ, destillatæ post tincturæ imprægnationem. Aut si voles, ommissa separatione easdem aquas tinctas servabis, & de iis præbebis vnc. sen. vel vnc. i. vesperi circa horam somni, & mitos producet effectus.

Extr. flor. pæonia.

Ex floribus pæoniæ rubeis & exsiccatis eodem modo elicies tincturam cum sua propria aqua, quæ aciditate vitrioli acidula reddetur.

Extr. fruct. alkekengi.

Cum aqua alkekengi acidula quoque facta, ut supra, extractum è fructibus eius rubicundis, & modicè exsiccatis contra calculum comparabis.

Extr. fenelorum.

Cum aqua fenelorum quoque acidula, elicies ex fenelorum eorundem fructibus exsiccatis extractum accommodatissimum ad præservationem & curationem calculi.

Extractum Croci.

Crocii essentia ad omnes roborandos spiritus conducit.

Fit cum Vini spiritu, qui super ipsum injici debet toties, donec tincturam totam attraxerit & remaneat terra subalba, cui calcinatæ prius ut decet, indas essentiam extractam cum suo menstruo, omniaque circumdato in Mariæ Baln. tum demum pelle per cineres. Quo facto separa vini spiritum in matratiō & in fundo remanebit croci essentia. Dosis guttula. i. ac 2. cum liquore aliquo vel jusculo aut vino.

Loco Sp. Vini commodius adhiberi potest aqua aliqua cordialis.

Sic eliciture essentia camphoræ.

Ad hanc normam extractorum, diversorum lignorum, corticum, radicum, baccarum, granorum, seminum, fructuum, & florum, verus & peritus Medicus infinita alia ad diversos & plurimos affectus assignet remedia.

Extra-

Extracta herbarum.

Restat, ut breviter exponamus extracta herbarum; quæ sunt tribus modis, ut sequitur.

1. *Modus parandi extracta ex herbis, radicibus, & ceteris omnibus suis partibus.*

Primus modus est, ut contundatur herba, & prælo eius exprimatur succus, dum adhuc viridis est & succulenta: postea succus hic depuretur in Balneo Mariæ calido, tamdiu separando purum ab impuro, donec nullæ amplius fæces in fundo resideant: ab hoc succo perfectè ita depurato abstrahæ aqueum liquorem per balneum vaporosum, donec in consistentiam sapæ, aut paulò sicciorè, si diu conservari debeat, redigatur.

2. *Modus*

Secundus est, ut incidatur herba, cum florescit, qua impleatur Alembicum magnum terreum vel cupreum, stanno interius obductum, quale est illud, quo plerumque olea destillari solent: depressa optimè materia hydromelite vinoso imbuatur: clauso postea vase cum quodam operculo, omnia macerentur in calore Solis, si æstas sit, aut in quodam hypocausto per quatuor, aut quinque dies: post exprimantur omnia prælo, & fæcibus affunde novum hydromel, vel aquam vitæ, digerendo & exprimendo omnia: ac denuò idem repetendo, donec fæces omni virtute poliatæ videantur. Omnes hæ expressiones simul collectæ, indantur in Alembicum, ut liquor inde destilletur, & in fundo remaneat extractum in forma mellis, vel sapæ.

Tom. II.

Tertius & ultimus modus educen-3. Modus.

di & extracta ex prædictis herbis est, ut earum magna copia simul colligatur, quæ minutim incidantur aut contendantur: his impleatur magnum aliquod, aut plura minora Alembica terrea, aut vitrea, per quæ aqua illarum ad siccitatem destilletur, idque in balneo vaporoso, fæcibus omnino siccis, nihil tamen adustionis redolentibus, & in pulverem crasso modo redactis, affunde aquam suam propriam destillatam: & dum fit omnium in balneo digestio, aqua alliciet omnem herbarum tincturam, illarumque qualitatibus essentialibus substantificis imprægnabitur; continenter affundendo novam aquam, & omnia digerendo, separandoque aquam tinctam per inclinationem, ac singula denuò repetendo, donec aqua amplius non tingatur, dein omnes hæ aquæ tinctæ, simul mixtæ, ac in unum aut plura Alembica apta inditæ, destillentur usque ad consistentiam sapæ, sive extracti. Aquas destillatas seorsim servabis, ut in illarum vnc. 1. vel 2. dissolvatur extracti drach. sem. vel drach. 1. *Et sic hoc extractum præbebitur in iisdem affectibus, quibus ipsa simplicia, unde compositum est, conveniunt.*

Si ex fæcibus illarum calcinatis extraxeris salem; cum earundem proprio liquore, & hunc liquorem dum suo sale addideris tuis extractis, & adhuc omnia simul & semel destillaveris, ut sal enumeratus cum extractionibus istis exquisitus misceatur

R r r mul.

multo efficacior reddes facultatem
extractorum multiplicem, quam ha-
bent, nempe purgatoriam, sudori-
ficam, diureticam, aperitivam, & de-
oppilativam.

Extra. chelidoniae.

Ex praescriptis itaque his tribus
modis, elige quemcunque volueris, &
fac ex herba, radice, & tota reliqua
substantia chelidoniae extractum, quod
praestantissimum & specificum est me-
dicamen contra febre tertianas, icterum,
cachexias, colores pallidos, & obstru-
ctiones viscerum: estque praeterea reme-
dium universale, pluribusque expugnan-
dis affectibus prodest: item diureticum
& sudorificum simul existit, si eius scru-
pulum unum in aquae propriae cochle-
ari uno aut duobus infusum exhi-
bueris.

Extr. melissae.

Sic extractum è melissa paratum
est summum cardiacum.

*Extr. card. benedicti, & ul-
mariae.*

Extractum cardui benedicti, &
extractum ulmariae sunt sudorifica, &
singularia remedia adversus pestem.

Ex omnibus praeterea herbis ju-
xta hanc methodum simplicia effor-
mabis extracta, ita, ut nihil satis sit, in
quinque aut sex simplicibus selectio-
ribus & praestantioribus dotibus, tan-
tum preparationis normam & ratio-
nem ostendisse.

Extracta composita.

Ad eandem normam compones

etiam extracta composita, *Cephalicae*,
Thoracicae, *Cordialia*, & alia, tam majo-
ra, quam minora; de quibus supra capi-
te de Antidotis mentionem fecimus:
& quamvis jam utrumque cephalicum
exempli causa à nobis descriptum
sit, non tamen absurdum videri de-
bet, si illud huc, tanquam suo proprio
loco, rursus inferamus.

Extractum Cephalicum majus.

Recip. rad. Acori.

Paonia.

Visci querni.

Ligni aloes

Baccarum juniperi.

Sem. Paonia.

Cinnamomi.

Garyophyllorum.

Macis.

Nucis muscatae.

Cardamomi.

Fructuum anacardorum.

Flor. Anthos.

Salvia.

Primula veris.

Paonia.

Calendula.

Betonica.

Lavendula.

Stachados Arabicae.

Lil. convall.

Euphrasia.

Tilia arboris.

Incidenda incidantur, & contun-
denda contundantur, & indantur in
matracium vitreum, superaffunden-
do aquarum vitae, salviae, & grano-
rum juniperi quantum sufficit, ut
aqua.

aqua quatuor digitos supernatet materiam. Digerantur omnia ad ignem Balnei Mariæ per sex, octove dies: fiat colatura, & expressio per torcular: indeque separetur liquor aqueus per evaporationem, donec materia in sapæ, sive extracti forma restet in fundo. Dosis est drach. sem. in omnibus frigidis affectibus cerebri.

Extractum cephalicum minus.

℞. Herb. & flor. melissa
Betonica
Paonia
Salvia

Rosmarini.

Omnibus recenter collectis, (quod facile suo tempore fieri potest) & ritè contusis, invicemque mixtis, liquor inde separetur per balneum vaporosum: rursusque idem liquor facibus affuadatur, ut tinctura inde elicatur, fiatque omnium multoties reiteratio, procedaturque ulterius, ut in cæteris extractis.

Extractum thoracicum maius.

℞. Rad. Enula campana
Iridis
Tussilaginis
Polypodij
Liquiritia in talleolas sectarum
ana ℥iij.
Iuiubarum
Sebesten
Ruarum Corinthiac. ana ℥iij.

Herb. Scabiosa
Prasij
Hyssopi
Capill. veneris, siccarum & crasso
modo contusarum

Sem. Cardui benedicti
Bombacis
Vrtica
Anisi
Feniculi
Papaveris albi ana ℥iij.
Cinnamomi ℥j.

Flor. sic. Borruginis
Buglosse
Tussilaginis
Papaveris rubei ana p. iij.

Omnia contusa & probe invicem mixta, in vas aptum indantur, affuadendo aceti scillitici lib. j. sem.

Aquar. Scabiosa
Cardui benedicti
Hyssopi
Tussilaginis ana lib. j.

Digerantur omnia ad lentum ignem per dies aliquot, postea fiat expressio & evaporatio substantiæ aqueæ: donec materia in sapæ consistentiam reducatur: sicut de cæteris docuimus: & habebis extractum thoracicum majus: quod ad duas drachmas exhibitum, vel solum in forma pilulæ, vel dissolutum in aqua propria, conducit omni asthma, orthopnoæ, difficili respirationi, & similibus thoracis affectibus.

Extractum thoracicum minus.

℞. Herb. Tussilaginis
Scabiosa cum toto
Rrr 2 Prasij

Prasij
 Calamenti
 Hyssopi recenter collectarum 4.
 Sem. frigidorum.
 Sem. Vrtica.
 Et Cardui benedicti.

Omnia subtilissime contusa destil-
 lentur in balneo vaporoso usque ad
 siccitatem: cum propria aqua destil-
 lata, siccis facibus iterum affusa, ex-
 trahetur turam, in ceteris eandem
 observa methodum, ut hactenus ab-
 unde declaravimus, & habebis extra-
 ctum pectorale minus.

Extractum minus Cardiacum:
 sive Cordiale ex Ale-
 xicac.

℞. Resura ligni aloes
 Ligni Rhodij ana ℥ ij. sem.
 Angelica
 Scorzonera
 Zedoaria ana ℥ iij.
 Cort. Citrij sicci ℥ ij.
 Dictami
 Been utriusque
 Doronici
 Sem. Ocyui
 Citrij
 Melissa
 Acetosa
 Granorum alkermes ana ℥ j.
 sem.
 Caryophyllorum
 Cinnamomi ana ℥ j.

Croci ℥ sem.
 Ros. rubrarum. p. iij.
 Omnibus conquassatis superaf-
 fundantur
 Succ. limonum lib. j. sem.
 Aquar. Scordij
 Melissa
 Flor. rosmarini ana lib. j.

Vel quantum sufficit ad materia
 bene irrigandam. Omnia digerantur
 ad ignem lentum, exprimantur,
 fiantque reliquæ operationes, ut in
 supradictis extractis capitalibus & pe-
 ctoralibus jam explicatum fuit.

Extractum aliud Car-
 diacum.

℞. Rad. Pimpinell.
 Angelic.
 contra jery.
 Tormentill. ana ℥ iii B.
 Lign. Aloes
 Colubrini ana ℥ i
 Herb. Cardui benedicti
 Sem. Card. Mar.
 Citrii ana ℥ i
 Croci ℥ ij
 Galang. ℥ B.
 Ros. rubr.
 Flor. Borrage ana M. i.
 Aquar. Abetosell.
 Scordij
 Tormentill.
 Succ. Limonum ana libram i. vel i
 quantum suff.

Vas s

Vas bene occlusum in balneo calido Mariæ, per quatuor aut quinque dies reponatur. Quo peracto, omnia sedulo exprimantur sub pressuris, & hæc prima expressio separatim reservetur, & super feces materiamque reliquam liquores prædicti rursus fundantur, ut omnia, modo quo supra in balneo digerantur: & iterum fiat expressio, ut sic integra virtus substantifica prædictarum materierum & simplicium eliciatur.

Ubi verò semel hæc duæ expressiones, prima & secunda, in unum commixtæ, & in vas vitreum oblongum debitaque quantitatis injectæ fuerint: de novo digerantur, & crassa eorum substantia, quæ in fundo residet, eò usque separetur, donec omnis materia perfectè secundum artem sit purificata: & ea prorsus, quam in nostra Pharmacopœa capite de syrups do-
euim usuratione.

Hæc porrò materia sic exactè purificata, in patina argentea, vel vase vitreo, ad lentum ignem apponendebet, ut exinde sic omnis humiditas secernatur, quò residuum in consistentiam mellis reducatur spissioris, in quo tota extracti tui prædicti ratio & essentia versabitur.

Duplex extractionis
supradicta
descriptio.

Notandum autem obiter occurrat: quod pro gregariis prima & secunda extractio sufficet, ita ut ab illa aquæ per lentum cinerum ignem, ad mellaginem separentur. Qui sanè modus, ut admodum erit compendiosus, & brevi tempore perficie-

tur: sic anteriori, qui principibus solis atque proceribus asservatur, plurimum cedet, seque utilitate inferiorem longe agnoscet.

Si demum omnes quæ supersunt feces ad ignem reverberii in cineres redigantur, salemque ex cineribus cum propriis extractionibus addideris: remedium multò præstantius evadet. Eo quod de omnibus, simplicium supra dictorum, & ingredientium, virtualibus substantiis, atque proprietatibus participabit.

Quin imo hoc in loco præterea juverit observare, quod omnes quæ ex præfatis extractionibus aquæ educuntur, & separatim segregantur: jam re ipsa sint bezoardicæ, & contra omnes morbos pestilenciales præsentissima.

Ex eodem porrò extracto scrupulum ad libitum poteris exhibere, vel seorsim, vel cum sua propria aqua, aut alia quavis cordiali permixtum: illudque præstantissimum est, tum ad præservationem, tum ad curationem pestilentialium remedium.

*Extractum minus cordiale
ex Alexic.*

R. Herb. Scordii

Tormentilla

Melissæ cum toto

*Scorzoneræ, recenter collectarum:
an. M. iij.*

*Citriorum in orbiculos dissectorum:
cum cortice N. v. aut vj.*

Omnibus, tam herbis, quam ci-

R. r. 3, trius.

trius, ritè contusis in mortario marmoreo, & probè simul mixtis ad-
jice

Cinnamomi ℥j.

Croci ℥℞.

Gallia moschata

Elect. de gemmis an. ℥ij.

Camphora ℥j.

Ex his omnibus liquor abstrahatur ad siccitatem per balneum vaporarium: cumque scæcibus residuis rursus affundas ad tincturam elicendam, pergendo in ceteris, ut in extracto minori pectorali methodus jam præscripta commonstrat. Et sic habebis extractum minus Cordiale, adversus cardialgias & pestilentes affectus plurimum conferens.

Extractum maius stomachicum.

℞. Rad. Calami aromatici, sive galanga

Cyperii

Ligni aloes an. ℥ij.

Cort. Arantiorum

Et Cytoniorum exsiccat.
an. ℥j.

Cinnamomi

Macis

Nucis moschata an. ℥ij.

Mentha sicca

Ambrosiana sicca an. M. ij.

Sem. Anisi

Fœniculi

Ligustici

Granorum myrti an. ℥j.

Omnium myrobalanorum
an. ℥℞.

Ros. rubr. p. iij.

Contundenda contundantur, & incidenda incidantur, misceantur, & indantur in magnum Matracium capax, superaffundendo

Succi Granatorum acidorum ℞℞.

Aqua Cinnamomi ℞℞.

Aqua Mentha &

Absinthii an. ℞j.

Vel quantum sufficit ad materiam irrigandam: cum his enumeratis liquoribus fiat tandem digestio in B. Et in reliquis imitare progressum superiorum extractorum majorem.

Extractum stomachicum minus.

℞. Mentha

Ambrosiana an. M. iij. vel v.

Cytoniorum decorticatorum, & in orbiculos tenues dissectorum N. 4.

Herba & Cytonia simul contundantur, & in pulpæ formam redigantur: huic pulpæ adde

Macis

Nucis moschata an. ℥j. ℞.

Spec. Aromatici rosati ℥j.

Mixtis invicem omnibus, & in Alembicum injectis, fiat destillatio per balneum vaporosum ad siccitatem: Aquam inde elicitam iterum affunde scæcibus, & in ceteris ad proliciendum extractum, sequere rationem reliquorum extractorum minorum, jam supra à nobis traditorum.

Extractum hepaticum maius.

℞. Ligni castia,

& omnium

& omnium santalorum
an. ℥ ij.

Rad. Rubiacinctorum
Filicis utriusque
Acetosæ
Oxylapathi
Rhabarbari an. ℥ j.
Eupatorii Mes.
Comarum absynthii pontici
Hepatica an. M. ij.

Sem. Apii
Petroselini
Schœnanthos an. ℥ ℞.
Spica nardi

Flor. Cichorii
Centaurii minoris
Chelidonia
Ros. rubr. an. p. 3.

Contundantur, & indantur in vas
vitreum: his adde

Aceti passulati ℥ j. ℞.
Aquar. Agrimonie
Acetosæ
Cichorii an. ℥ j.

Macerentur, destillentur, & aqua
rursum affundatur materiæ, & sic e-
ducatur extractum juxta methodum
aliorum extractorum maiorum.

Extractum hepaticum
minus.

Rad. oxylapathi
Vincetoxicis
Acetosæ
Filicis
Cichorea sylvestris cum toto
an. ℥ ij.

Herb. Agrimonie
Hepatica
Centaurii minoris

Chelidonia an. M. 4. vel amplius.
Fructuum berberorum maturo-
rum ℥ ℞.

Omnia contundantur optimè se-
orsim, & probè simul misceantur:
quibus dein adjiciantur.

Spec. Diarrhodon
Diatriasantali an. ℥ ℞.

Omnibus ritè invicem mixtis, &
in Alembicum inditis liquor inde ad
ficcitatem destilletur, qui iterum af-
fundatur fœcibus ad extractum elici-
endum, veluti in aliis hactenus facti-
tatum est.

Extractum splenicum
maius.

Rad. Serpentaria maioris

Filicis
Valeriana ℥ ij.
Cort. Fraxini
Tamaricis ana ℥ iij.
Ceterach M. iij.

Sem. Cardui benedicti.

Cumini
Costi an. ℥ j.
Piperis
Cubeborum an. ℥ vj.

Flor. Genista
Hyperici
Buglosse an. p. ij.
Rasura eboris
Cinnamomi an. ℥ ℞.
Limatura chalybis cum sul-
phure calcinata ℥ x.

Indantur in Matracium vitreum
superaffundendo

Aceti scillitici ℥ j.
Aceti buglossati
& Sambuciani an. ℥ ℞.

Aquar.

Aquar. Florum ebuli
Et scolopendria an. q. suff.
 Ad materiam ritè macerandam: in
 reliquis sequere modum aliorum ex-
 tractorum majorum.

Extractum spleneticum
minus.

Rx. Scolopendria
Fumaria
Pimpinella
Summitatum fraxini an. M. iij.
Flor. Geniste recentium p. vj. vel amplius.
 Contundantur in mortario mar-
 moreo: his adde
Spec. Letificantis Gal.
Myrobalanorum omnium
Zingiberis an. ℥℞.
Succi Pomorum redolentium ℥j.
 Indantur in Alembicum, & destil-
 lentur: deinceps fiat processus ut in a-
 liis extractis minoribus.

Extractum nephriticum
maius.

Rx. Rad. Restæ bovis
Eryngiorum
Bardana an. ℥ iij.
Herniaria sicca M. ij.
Sem. Capæ
Vrticæ
Raphani
Saxifragiæ
Fœniculi
Anisi
Petroselinian. ℥ ij.
Bacc. Iuniperi
Milii Solis

Nucleorum mespilorum an. ℥ j. ℞.
Lapillorum (quos oculos cancri
vocant)
Calcis testarum ovorum an. ℥ j.
 Contufis & mixtis omnibus adde
Succi limonum ℥ j. ℞.
Aquar. Stillatitiarum raphani
Argentaria
 & *Alkekengi q. suff.*

Ut omnia ritè macerari possint, ac
 tandem exprimi, & in extractum ad-
 modum ceterorum concinnari.

Extractum Nephriticum
minus.

Rx. Argentaria
Saxifragiæ an. M. iij.
Fructuum alkekengi maturorum
 & *Senelorum an. ℥ j. ℞.*
Gran. Iuniperi maturorum ℥ iij.
Limoniorum in orbiculos dissecto-
rum N. 4.
 Contundantur omnia & indantur
 in matracium: his affunde
Vini albi lib. 1.

Destillentur omnia in Baln. vapo-
 roso ad siccitatem: dein eadem aqua
 extrahes tincturam ex dicta materia,
 quam tandem exprimes & reduces in
 extracta, ut reliqua.

Extractum hystericum maius.

Rx. Rad. Bryoniæ ℥ iij.
Asari ℥ j. ℞.
Marricariæ
Arthemisiæ
Nepethæ siccarum an. M. iij.
Bacc. Iuniperi
Sem. Seseleos

Ameos
Ruta
Carui
Anehi ana ℥ij.
Nuci muscata
Cardamomi ana ℥sem.
Karabes ℥j.
Castorei ℥vj.

Contundantur & misceantur,
addendo

Hydromelitis vini ℥b.j.
Aquat. Ruta
Matricaria, an. q. suff.

Ut macerari possint: dein fiat
expressio & extractum, ut artis est.
Singulare est mundificativum matri-
cis, ejusque omnibus affectionibus à causa
praesertim frigida subortis opitulatur.

Extractum hystericum minus.

℞. Matricaria
Arthemisia
Melissa
Ruta an. M. 4. vel amplius
Sabina M. 1.

His herbis adhuc recentibus
ritè contusis adde

Castorei
Myrrha
Croci ana ℥j.
Cardamomi ℥j. sem.

His porro omnibus affunde
Aqua Cinamomi ℥b. sem.

Et inde destilla omnem liquo-
rem ad siccitatem per Alembicum in
B. vaporoso: quæ destillandi ratio ce-
teris omnibus præstantia & securita-
tè præcellit, quod sæpius inculcare
non desistimus. Dein cū hoc eodem
liquore facibus siccis iterum affuso,

Tomus II.

omnes tincturas elicies: quo effuso
per inclinationem, facès exprimes
hancque expressionem junges cum
liquore sive aqua tincta. Omnibus
denud injectis in Alembicum, inde
destillabis omnem liquorem, quem
studiosè servabis seorsim, & extra-
ctum residet in fundo in forma sa-
pæ, aut paulò sicciori.

Ad ℞j. offeres, vel in forma pilula,
vel dissolutum in sua propria aqua. Admi-
rabile erit in provocandis mensibus, & ro-
borando utero.

N. Hujus descriptionem paulò
fusiùs declaravimus, quàm reliquo-
rum, ut sit tanquam exemplar & norma,
ad quam reliqua efformentur:
quorum dosis non excedet scrupu-
lum unum: quæque præbebis vel in
forma pilularum, vel dissoluta in suis
propriis aquis, quas ad hos usus sem-
per adservabis. Hac itaque methodo
confici poterunt infinita alia extra-
cta, quæ pharmacopœus in tempore
parabit ad varios effectus semperque
parata habebit hujusmodi remedia,
eaque ex medici præscripto in usum
transferet, cum necessitas exiger: sic-
que non opus habebit, ut toties re-
centia colligat simplicia, aut ad de-
coctiones, expressionesque toties
cum tanto rædio reiterandas confu-
giat: Nam in promptu sibi erit extra-
ctum, quod statim in congruenti
quodam liquore dissolvat, indeque
effingat vel bolum, vel pilulas vel po-
tiunculam, vel clysterem. Nos hic ad-
jicimus extractum carminativum,
cujus imitatione facillimum erit præ-
parare etiam dysentericum, diureti-
cura

SS

eum, vulnerarium, & hujus generis alia.

Extractum Carminativum.

℞. Baccarum lauri ℥ j.
Baccarum juniperi ℥ sem.

Sem. Dauci.

Cumini

Fœniculi

Anisi an. ℥ iiij.

Herb. sic. Calamenti.

Origani

Pulegij

Summitatum Anethi ana M. z.

Flor. Camonilla vera.

Flor. Nucum

Et Sambuci an. p. iiij.

Cinnamomi

Nucis moschata.

Piperis

Cardamomi an. ℥ j.

Omnia crasso modo contusa, & simul mixta, indantur in Alembicum sive vitreum, sive terreum, aut cupreum capax, superaffundendo hydromel vinosum, aut vinum album generosum, donec materia bene irrigetur. Vase obturato suo operculo fiat digestio in Balneo mediocriter calido per quatuor, aut quinque dies: quibus elapsis exprimes materiam vel per torcular tandem, omnemque liquorem inde expressum reservabis, fœcibus affunde novum vinum album generosum, vel aquam vitæ, ut denuò fiat digestio, & expressio, ut hoc modo omnis virtus substantifica prædictæ materiæ exquisitius extrahatur. Omnibus expressionibus invicem mixtis, & in Alembicum inditis, inde

totus separetur liquor, quem accuratè servabis seorsim: sicut & extractum Carminativum, quod in fundo remanebit in consistentia inter durum & molle media.

Ad viginti usque grana exhibebis iis, qui colicis torquentur cruciatibus, vel vitium habent in ventriculo, aut in stinis, vel in forma Pilularum, vel dissolutum cum sua propria aqua.

Et clysterem componas; de eo accipere oportet drach. i. sem. vel duas, idq; promptè dissolvere vel in quodam iusculo, vel in lacte, vel in vino, & sic dicto citius paratum habebis enema carminativum, cum quo extracto, si voles, addere poteris extracta laxativa ad deturbandam, & evacuandam sentinam.

Extracta simplicia purgantia: benigniora.

Hactenus tractatum à nobis est de extractis simplicibus & compositis, quæ alterationi, corroborationi, aliisque pluribus medendi indicationibus inserviunt: nunc nobis dicendum restat de extractionibus simplicibus, & compositis purgantibus.

Quamvis autem in tractatu nostro de Spagyrica præparatione, de hujus generis extractis egerimus, ita ut Vreckerus maximam illorum partem in Antidotarium suum speciale transtulerit, mihi que hic occasio esset in nostram hanc Pharmacopœam eadem introducere: nos tamen in iisdem describendis nunc alia planè utemur methodo ac via facili nimirum & perspicua: publicoque per-

fruen-

fructuosos alios elargiemur fructus, quos, favente Minerva ex Vulcani interim officina exhaustimus: prætermisissis, quæ vel in nostris, vel aliorum voluminibus descripta jam reperiuntur.

Jam supra fusè, & dilucidè satis docuimus rationem eliciendi *essentiam Aloes*: *essentiam* dicimus, quia ab extracto, quale aloes jam est, præparata fuit. Quo pacto elicere quoque licet *essentiam elaterii* aliorumque succorum expressorum, concretorum, & crasso modo in extracta reductorum.

Extractum sive Essentia Rhabbarbari.

Extractum, sive essentia rhabbarbari fit hoc modo.

Recip. *Rhabbarbari electi lib. sem.* vel quantum voles: huic, crasso modo conquassato, affunde *aquam endivias, succo limoniorum, vel citriorum acidulam* redditam, ut rhabbarbaro supernatet ad lib. sem. His correctivi loco adjice

Cinnamomi ʒʒ.

Santalirubi ʒj.

Omnia stent in digestionem Bal. Mar. donec *aqua cichoreæ* in rubini tingatur colorem. Hanc aquam tinctam separa per inclinationem: tæpius affundendo novam aquam continuandoque hanc operationem, donec aqua amplius non coloretur: tandem expressis fortiter omnibus, & cum priori aqua tincta permixtis, inde separabis aqueum liquorem per Baln. vaporosum: & extractum sub-

sidebit in fundo in forma gummi vel sapæ perfectè coctæ & rubicundissimæ.

N. 1. *Extractum Rhabbarb. cum Sp. Vini.* Vide in *Phytolog.*

N. 2. Eodem modo extractum parabis ex omnibus radicibus modica purgandi facultate præditis, quales sunt *gentiana, mechoacam, sanicula Dodonei, &c.*

Extractus fol. Senæ.

Sic quoque extractum senæ fiet: sed loco aquæ cichoreæ accipienda erit aqua pomorum redolentium, quæ acidula sit facta (loco succi limoniorum) liquoribus acidulis, vel salis petreæ, vel sulphuris, vel vitrioli, qui tincturis foliorum & florum, quantumvis jam emarcidorum, exsiccatorum diuque in arculis reservatorum extrahendis aptissimè conveniunt: Correctivi vicem subibit anisum aut garyophylla, in pauca quantitate addita.

Extracta florum purgantium.

Sic eadem methodo extracta conficies ex omnibus floribus purgantibus, ex *rosis pallidis, violis, floribus persica arboris, floribus prunorum tam sylvestrium, quam hortensium, floribus centaurei, fumiterre, & hyperici.*

Sic ex *agarico, ex seminibus ebuli, sileris montani, & similibus*, præclara quoque extracta educes purgantia.

Extracta purgantia violentiora.

Proponamus modum extracta
Sls 2 parandi

parandi ex simplicibus violentioribus, initium sumentes ab illorum radicibus ex quibus alio modo, quam in præcedentibus, extracta concinnantur. Exordiemur autem ab extracto esulæ omni hydropis, aliisque morbis, in quibus serosorum humorum expurgatione opus est, apto & congruo.

Extractum Esulæ.

Recip. Radices & folia, hoc est, totam substantiam esulæ minoris, ex his exquisitissimè contusis exprimatur succus per torcular: hoc succo in matracium vitream cum collo longo indito, fiat digestio in B. M. Facibus, in quibus adhuc plurimum virtutis purgantis inest, affunde serum lactis clarum, aut aquam lactis destillatam, ad fæces ritè & exquisitè irrigandas, quæ in aliud vas injectæ digerantur per idem B. M. tribus quatuorve diebus: deinde omnia prælo fortiter exprime; hæcque ultima expressio addatur alteri priori; omnia digerendo in eodem B. M. semperque separando fæces à claro, sive puro ab impuro, donec materia tua nihil amplius crassamenti deponat, sed clarissima, colore rubicundissima, gustuque dulcissima in fundo subsideat, quæ veræ perfectæque digestionis signa sunt, sicut jam alibi diximus.

Hæc materia transfundatur in aliud Alembicum, ut liquor omnis inde destilletur ad siccitatem per Bal. Mar. vaporosum, & in fundo remanebit extractum esulæ in forma sapæ rubicundissimæ, & gustu dulcissimæ: de quo extracto exhibe scrupuli sem.

ulque ad drach. sem. idque vel in forma pilularum, vel dissolutum in sua propria aqua, quam reservasti.

Summum & excellens purgans est, & omnibus hydropisibus, cachexiis & vermibus aptissimum remedium.

Aliter.

Idem extractum parabis etiam alia methodo, contundendo ut supra esulam, & destillando aquam suam usque ad siccitatem, rursusque affundendo aquam suam propriis suis facibus siccis, sed nequam tamen exultis. Nam balneum vaporosum impedit omnem ustionem. Hæc aqua afficiet & extrahet tincturam esulæ, & impense colorabitur: quam destillabis, & extractum, sive sapa remanebit in fundo Alembici: Et eandem aquam destillatam affundes denuò facibus prioribus, ex quibus parasti extractum, idque toties reiterando, donec aqua non amplius tingatur, & ultimò post macerationem exprimendo dictas fæces per torcular, & addendo enarratam expressionem tincturis reliquis, ut ex omnibus fiat unum extractum. Si ex facibus utriusque præparationis combustis, salem cum sua propria aqua, eamque extracto proprio addideris, ejus purgandi vim & efficaciam validiorem reddes. Sunt multi, qui in præparandis hujusmodi extractis, tum esulæ, tum aliorum quorumvis purgantium sola aqua vitæ utuntur, quod nobis non adeo displicet: est enim ignis naturæ ille qui digerit & concoquit horum simplicium;

ciū cruditates, in quo plurimum situm est. Præterea eadem jam tenuiū, & aerearum existit partium, ut hoc nomine promptius, quàm cetera quævis dissolventia alliciat rerum essentias, quibus extractis faciliè inde separatur. Sed plus mihi arridet ratio illa, quam modò declaravimus: de quibus tamen omnibus liberum quivis relinquo iudicium.

Ad hunc igitur supra commemoratum modum extracta præparabis ex *thymelæa*, *chamælæa*, *mezereo*, & reliquis omnibus *tithymali* speciebus, & ex ipso quoque *helleboro nigro*, si in loco eo habitaveris, ubi recens colligi potest.

Sed cum non omnes montibus sinus vicini, quibus hæc herba copiosè crescere solet, neque ejus copia, nisi cum jam exsiccata sit, faciliè detur: ejusdem extractum in hunc sequentem modum præparandum docēbimus.

Extract. hellebori nigri.

Recip. Radicum & fibratum *hellebori nigri* veri (cave ne adulterinam accipias) lib. 1. omnem sorditiam prius aqua ablue: dein ea mactera per integrum diem in aceto rosato: hoc enim tollit nimiam illorum acrimoniam & venenatam qualitatem: Effunde acetum: radices a mediocriter ad ignem lentum exsiccata & crasso modo contusa; indantur in *matracium capax*, superaffundendo succi *limoniorum* partem unam, & succi pomorum redolentium partes duas. (succis his prius optime de-

puratis & clarificatis) ut materiam duos tresve digitos supernatent; omnia stent in digestionem *Baln. Mar.* donec succi in colorem rubicundum tingantur, & exactè imprægnentur tota *hellebori* substantia. Cola postea omnia, & fæces prælo exprime: ultimam hanc expressionem commisce cum prima colatura: Et iterum affunde fæcibus novum succum rosarum pallidarum optime clarificatum, indeque denuo extrahere omnem substantificam virtutem in *Bal. Mar.* colando & exprimendo iterum omnia, & misce hanc colaturam, & expressionem cum prioribus illis: omnibus in *matracium capax* injectis, fiat digestio in *Balneo*, purumque ab impuro separetur. Tandem separa ad calorem lentum humiditatem, donec in fundo maneat extractum in spissiori paulo forma, quam sapa est.

De hoc miscebis scrup. 1. cum scrup. sem. extracti confectio. *Hamech*: ex qua mixtione formabis duas pilulas, & habebis excellentissimum remedium purgans contra omnes manias, epilepsias, melancholias, febres quartanas, & alios morbos, qui altiores radices agunt, & occulta habent seminaria; effectus præterea demonstrabit eximios, citra ullam tamen molestiam aut perturbationem.

N O T A.

Postquam enumerato *helleboro* addideris extractum confect. *Hamech* purgans, iis insuper adde extractum trochiscorum *alhandal*, vel *diagridii* ritè præparatum, aut simile aliquod purgans, quod purgationem

per inferna promoveat, & vomitivam hellebori vim cohibeat, quod in primis notandum est inceteris omnibus violentis purgantibus, & vomitoria facultate simul pollentibus: hæc enim vomitoria vis, per additionem remedii purgantis, quod facultatem habet per inferiora trahendi ac educendi, omnino retunditur & inhibetur.

Hactenus haud dubiè animadvertisti in variis ejusmodi purgantibus extractis, varia quoque menstrua & dissolventia, apta tamen & congrua à nobis usurpari, & quorum magni & egregii effectus abunde satis patebunt. Sed verus & penitus chymicus, qui ingeniosa quadam arte & industria sciverit præparare *aquam vitæ tartarifatam*, hujusque perfectam cognitionem adeptus fuerit, is poterit inde eruere dissolvens quoddam sive menstruum generale, quo extrahet essentias omnium rerum purgantium, radicum, foliorum, herbarum, seminum, fructuum, & florum: is, inquam, verè gloriari poterit de summo & elegantissimo Naturæ mysterio: de quo non licet plura addere, ne justam Doctorum iram & reprehensionem incurram: hi enim vitio mihi verterent, si tam preciosas margaritas nimis aperta & clara verborum oratione prostituerem, easque porcis proiicerem, hoc est, in commune & rude vulgus tam rara & præclara arcana spargerem, ac disseminarem: quod tantis arcanis indignum, ceteris tamen, quæ in scriptis nostris liberali impertivimus manu, meritò acquiescet.

Juxta has descriptas simplicium extractorum formulas conficiet expertus, & industrius Medicus tot, quot voluerit, extracta: quibus ea addet correctiva, quæ scopo suo satisfacient.

Extracta purgantia composita.

Superest, ut in Pharmacopœe nostræ decorationem adjungamus extracta quædam composita, tam Catholica, sive universalia, quam cholagoga, phlegmagoga, & melanagoga: juxta eam videlicet methodum, quam in purgantium vulgarium tractatione supra secuti sumus.

Extractum Catholicum.

℞. Fibrarum hellebori nigri, cum aceto præparatarum (hæc enim est prima hellebori præparatio, ut iam supra diximus) ℥j. ℞.

Turbith albi, & gummosi
Hermodylorum ana ℥ij.
Asari

Gratiola ana ℥j.

Trochiscorum Alhandal. ℥vj.

Omnia conquassata indantur in matracium, addendo

Spec. Diarrhodon

Latifantis Gal. ana ℥ij.

Superaffundendo

Aquar. Fumiterre

Pomorum redolentium ana ℔j.

Succi Limoniorum optimè depurati

Succi Granatorum acidorum, sive berberorum ana ℔.℞.

Ut

Ut liquores materiam duos digitos supernantent: stent omnia in digestionem Balnei calidi per 6. aut 7. dies: Postea colentur & exprimantur omnia per torcular fortissimè, & ferretur hæc expressio.

Seorsim autem fac hoc sequens extractum.

R. Rhabarbari ℥ij.
Agarici trochiscati ℥x.
Folicul. sena ℥iij.

His correctivi loco adde.

Cinnamomi ℥ij.
Garyophyllorum.
Anisi an. ℥j.

Superaffundendo

Aquar. Agrimonie.
Cichorij

Acidularum redditarum succo limoniorum, quantum sufficit, vel potius liquoribus acidulis sulphuris aut vitrioli imbuantur, qui promptissimè allicient tincturas & virtutes purgativas: fiat extractum digerendo, colando, & exprimendo omnia, ut supra. Hæc expressio addatur priori, ut liquor omnis inde eliciatur ad ficcitatem per Baln. vaporosum, & in fundo residet extractum Catholicum.

De hac exhibebis ℥℥. illumq. in suo proprio liquore dissolves, quem ad hos usus servabis, vel in forma pilularum exhibitur purgans universale habebis. præstantissimum.

2. Extractum cholagogum solutivum.

R. Rhabarbari ℥vj.

Folicul. Sena ℥iij.
Scammoneæ præparata ℥j.
Spica nardi
Santali citrini
Cinnamomi an. ℥℥.
Trochiscorum berberis ℥ij.

His affunde succi ros. pallidarum optimè depurati q. suff. digere, cola, & exprime omnia calidè per torcular & fac extractum in consistentia sapæ: cui addes æquali pondere extractum sive essentiam aloes seorsim paratam, ut jam docuimus, supra capite de pilulis: misce & decoque omnia ad ignem lentum usq; ad eam consistentiam, ut pilulam unam magnam, vel duas minores inde formare possis.

Purgat benignè, & sufficienter omnes humores serosos, calidos, & biliosos. Dosis est ℥j. ℥. Vel, si voles, addes huic extracto (loco aloes) extracti castiæ, tam arindorum, & prunorum dulcium ana aequali pondus extracti ponderi respondens, coquantur omnia in formam opiata. Sufficit de eo exhibere pro dosi drach. duas vel tres ad summum, in forma boli, quam præbebis cum syrupo violato solutivo. Et excellens & benignum parabis remedium ad febres tertianas simplices & duplicatas: ad febres item continuas ardentes & biliosas, & ad quavis mala, à causa calida in capite, sive in aliis partibus, suborta.

Extractum ex Cassia docuimus alibi.

3. Phlegmagogon.

R. Agarici trochiscati ℥iij.
Hermoadylorum.
Turbitib.

Sena

Sena

Medulla carthami an. ℥iij.

Rad. Esula preparata ℥i.

Trochiscorum albandal ℥℞.

Salis gemma

Macis an. ℥j. ℞.

Spec. Aromatici rosati ℥ij.

Cum aqua cinnamomi fiat extractum. Sufficit de eo offerre ℥j. ℞. in forma pilulæ.

Morbis omnibus pituitosis, & ex causa frigida subortu mirifice confert: morbo præsertim articulari. Humores enim pituitosos & serosos in articulos decumbentes mirum in modum educit.

N. Radicis esulæ præparatio una eademq; est cum hellebori præparatione: macerando nempe eam per 24. horas in aceto rosato optimo, & dein exsiccando.

4. *Melanagogon.*

℥. Folicul. sena ℥vj.

Rad. seu fibrarum hellebori præparatarum ℥ij.

Turbith

Myrobalanorum omnium ana ℥j. ℞.

Trochiscorum albandal ℥vj.

Flor. Violarum

Rosarum rubrarum

Epithymi ana P. 2.

Spec. Latificantis Gal. ℥ij.

Succarorum optimè depuratorum fumi terre

Pomorum redolentium

Et feri lactis ana q suff.

Fiat enumeratorum simplicium omnium, crasso modo conquassatorum, maceratio & digestio in balneo per 8. dies: Postea

colentur, exprimantur, & depurentur, & reducantur in extractum, sicut cetetera.

Extract. Spec. hiera picra Gal. & hiera colocynthidos, & reliquarum vulgariarum purgantium.

Eodem modo extractum conficiet ex speciebus hiera picra Galeni, hiera colocynthidos, diacurbith, diacarthami, diaphœnici: ac fere ex omnibus pilulis aliisque purgantibus cum menstruis congruis: nimirum cum aquis fumi terre, filicis, agrimonia, pomorum redolentium, sero lactis, & similibus, acidulis redditis cum succo limoniorum, aut cum quodam aceto scilicet litico, vel alio, in ceteris procedendo ut supra.

Exempli gratia inter alia seligimus confectioem, sive magnum illud electuarium Hamech, à Mesuzo descriptum: & hieram Pachii, quam & hieram Diacolocyntidos vocant: quæ duo purgantia, licet omnium frequentissimè à medicis quotidie præscribantur: correctione tamen in primis indigent, ob nimiam illorum caliditatem, amaritudinem, & agendi violentiam: quas qualitates à colocynthide, primario ingrediente obtinent.

Confectio hamech.

Videmus quædam spagyricæ artis lineamenta, vel in ipsa confectioe servandum in Hamech, non obscurè adumbrata: in qua major artis industria conspicitur, quam in ceteris purgantibus ^{vulgari præparatione communi-}

fectio
Hamech. omnibus universæ medicinz. Inprimis autem in ea operatio illa chymica, quam extractionem appellant, manifestò ducefcit.

Compositio ejus in partes duas dividitur: in prima ingrediuntur omnes myrobalanorum species, rhabarbarum, agaricus, colocynthis, sena, polypodium, succus fumiterræ: quæ omnia purgandi vim habent. Corrigentium autem officium absolvent sequentia: absinthium, thymus, epithymus violæ, semina anisi & fœniculi, totæ rubræ, pruna, & uvæ passæ.

His omnibus secundum artem in vas cum collo angusto, quod chymici vocant matrarium impositis, superinfunditur serum lactis caprini, cujus quæritas materiam, quatuor vel quinque transversos digitos supereminet: vas optimè clausum in digestionem, per quinque dies ponitur, in loco tepido: postea omnia coquuntur & collatur, vel ut uno verbo dicam, omnia spagyricè peraguntur, non secus, ac in extractis paradisi operari solent chymici. Hæc itaque per extractionem operatio, veteribus olim usitata non tamquam nova, ita temerè repudianda erat.

Altera hujus compositionis operatio planè crassa est, & materialis: in qua manna, pulpæ cassiæ & tamarindi, scammonium, quinque myrobalanorum genera, rhabarbarum, semina fumiterræ, anisi, & spicæ nardi: omnia in crassa sua substantia, & tantum in pulverem redacta, adjiciuntur.

Proprietates con-
fect. *Ha-* *credidit*, *ad* *utramque* *bilem* *&* *pisuitam* *sal-*
tem. *Il-*

Tem. *Il-*

ampurgandam: & hinc etiam ad morbos *morb.*
qui ex humoribus istis generantur, quales juxta
sunt lepra, cancer, omnesque scabiei species, vulgare
ut porrigo, malum mortuum, & similes: nec
non in febris quartana eadem usurpatur: in
lue etiam venerea ejus semiuncia: cum
convenienti decocto exhibetur: alii
addunt radicis veri hellebori nigri us-
que ad drachmas duas. Quæ tamen
confectio tam amara est & fastidio-
sa, ne dicam, perniciofa & noxia im-
becillo ventriculo, ut si quis ea usus sit
semel, vix altera vice eandem admittat.

Restat igitur, hinc modum juxta artem spagyricam doceamus, quæ præ illius qualitates corrigi, eaque salubrior reddi possit. Modus est, ut sequitur:

Extractum confectiois Hamech.

℞. Confect. Hamech 3. vel 4. uncias
(aut plus minus, prout fert institutum) pone in matrarium vitreum, su-
perinfunde aquæ destillatæ ex succo
pomorum curtipendulorum aut fu-
miterræ tantum, aut quatuor trans-
versos digitos supereminet. Aqua
hæc efficacior erit, si illam cum suffi-
cienti quantitate succi limonum vel
granorum acidorum, depurati, aci-
dulam reddideris. Hujusmodi enim
vitriolati, essentiis & proprietatibus
citiùs extrahendis, valdè conducunt,
& veri correctivi vicem gerunt, in
tollenda scammonii, aliorumque pur-
gantium nimia caliditate & violen-
tia. Summus ille vir, Theodorus Zwin-
gerus solebat similiter malignam illo-
rum vim corrigere aceto suo mon-
tano, solis Philosophis cognito. Sed
hac obiter.

Tcc

Vas

Vas igitur probè clausum ponatur in B. M. mediocriter calido: ubi intra triduum aut quatrimum aqua rubicundissima instar sanguinis, & limpidissima apparebit: quam sensim per inclinationem transfundas in Alembicum vitreum: & caveas ne turbidi quid simul transeat: aliam aquam novam affunde fœcibus, & pone in digestionem B. M. per duos tresve dies: separando aquam puram, totiesque id reiterando, quousq; aqua amplius non tingatur aut coloretur: ex hoc enim signo, perfectam omnium virtutum & tincturarum extractionem cognosces. Aquæ tota humiditas inde per exhalationem separetur, in cineribus aut B. M. vaporoso: in fundo Alembici duriuscula quædam subsidet substantia.

Ex hac postquam refrixerit, formari possunt pilulæ: quarum duæ ad drachmam vel amplius, purgando corpori sufficiunt, citra aliquam noxam aut offensam. Deauratæ, nullam omnino amaritudinẽ, antea per digestionẽ ferè sublatã, repræsentant, nec ullã ventriculo molestiam faciunt.

N. Loco aquæ pomorum, sumi potest aqua destillata ex lacte, vel ejus sero, aut aqua fragariæ.

Hiera Pachii.

Juxta eundem modum extrahitur *ex hiera Pachii*: cujus compositionis ingredientia sunt, stœchas, marrubium, chamædrys, agaricus, colocynthis, opopanax, sagapenũ, radices aristolochiæ rotundæ, petroselinum, piper album, cinnamomum, spi-

canardi, myrrha, serpillum, crocus: omnia hæc contrita, quousq; pondus facit nonaginta quinq; drachim. invicem miscetur cum mellis crudi, (solimodo despumati, triplo, h. e. libris tribus, minus duabus uncias, aut circiter.

Extractum Hæræ Pachii.

Extractum autem citra mellis additionem, ex solis speciebus fiat, quibus in vitrum positis affundatur aqua destillata, vel ex sero lactis, vel ex fumo terræ, aut pomis redolentibus: quibus aquis permiscetur succi acidi limonum & granatorum, ut diximus: sicque deinceps tincturæ, secundum artem, vel eandem in confectioe Hamech methodum, extrahentur.

Aliter.

Ejusdem extracti præparatio fit adhuc alio modo, crassiori quidem, sed breviori via. Post primam enim digestionem, 4. aut 5. dierum, materia per setaceum trajiciatur, & nudè in vitro novo, in digestionem ponatur: addendo succorum pomorum & cydoniorum optimè depuratorum, anaesque libram: post sufficientem digestionem, per duos aut tres dies: omnis humiditas per Alembicum evaporetur quoad materiam in fundo, in electuarii aut opiæ consistentia, subsidat: cui non opus est mel admiscere: sufficientem enim dulcedinem & suavitatem suppetunt additi illi succi, per se dulces & mellisui. Sin verò eandem in eximiam dulcedinem convertere velis: adde manna electæ uncias sex. & fac, ut simul cum succis illis digeratur.

Dosis.

Per digestionem
& coctionem in B. M. omnis amaritudo tollitur.

Facilior
& crassior
est
ejusdem
extracti
præparatio.

Dosis hieræ, hoc modo præparata, selsquidrachma, aut drachmæ duæ ad summum, in forma boli: & semiuncia in clystere. Quæ licet crassiori modo sit præparata: non tamen ita noxia est ventriculo, ut vulgaris illa. *Eius usus erit in magnis & gravibus morbis: ubi eccoproctica, tanquam nimis languida, altius quàm ad primam corporis regionem penetrare nequeunt.*

Quanta virtutes hieræ Præparata tribuuntur à Scribonio l. i. de compos. medic. cap. 20.

Quantis, quæso, laudibus eandem hieram extollit Scribonius Largus, quam affirmat summum & præcipuum medicamen esse, epilepsie, vertiginis, mania, hemicrania: asthmatis & catarrhi sabitanæ: incubi præterea, convulsionis canina, & omnium melancholia affectuum, nec non podagra, ac imbecillitatis ventriculi?

Si igitur ea tantis proprietatibus prædita credatur, nondum præparata aliter, quàm cum crudi mellis admixtione: multo certè nobiliores ac præstantiores demonstrabit effectus, post debitam præparationem, quam modò descripsimus: quod vel experientia teste manifestum est.

Aqua vitæ tartarificata est verum dissolvens omnium purgantium.

Sed proprium dissolvens omnium purgantium in genere radicum nempe, herbarum, seminum & florum est aqua vitæ tartarificata, omnibus veris philosophis ad unguem cognita & perspecta: Sed præstat tantum arcanum silentio involvere, quàm promiscuè omnibus patefacere, & temerè effutire.

De Extractis ex animalium familia depromptis.

Præter omnia enarrata extracta

simplicia & composita, alterantia, corroborantia, & purgantia, quæq; omnia è vegetabilium ordine desumpta sunt: quædam adhuc supersunt tractanda, quæ ex animalium partibus educuntur. Huiusmodi igitur, quorum etiam supra mentionem fecimus, nunc describenda aggrediemur.

Exordiemur autem ab iis, quæ ab homine sumuntur. Sed est instituti nostri, cuncta illa magisteria & arcana, quæ ab eodem erui possent, hic enumerare aut iatroducere: veluti sunt admirandæ illæ præparationes mumie, tam recentis corporeæ, quàm liquidæ spiritualis: variæ item & elegantissimæ illæ præparationes cranii tam recentis, quàm è sepulchro extracti: hæc omnia, inquam, si hic inferenda essent, finis nunquam daretur: peti igitur possunt aliundè ex scriptis nostris. Sufficiet mihi nunc unicam tantum descriptionem extracti cranii humani in medium proferre.

Mumia præparatio.

Cranii extractum.

Recip. igitur duo vel tria crania recentia, hæc in mortario marmoreo crasso modo terantur: materia hoc modo trita indatur in mattacium capax cum collo longo, superaffundendo aquam vitæ iuniperi sive salviæ, ut 4. vel 5. digitos supernatet vase accuratissimè clauso, ne quid transpiret, fiat digestio in Baln. vaporeoso per 12. dies ad minimum: post coletur & exprimatür materia per torcular perquam fortissimè: ex qua liquor exhibit rubicundus instar san-

Ttt 2 gvinis,

gvinis, qui oleosus & resinosus erit : iterum affundatur facibus, novum menstruum digerendo per 4. vel 5. dies, colando & exprimendo adhuc omnia per torcular, ita ut omnis essentia substantifica exactissimè extrahatur. Omnes hæc expressiones & liquores invicem commixti & in Alembicum inditi, destillentur per Baln. vaporosum, donec remaneat extractum in forma sapæ, imprægnatum sulphure; tum sale, quo potissimum crasium abundat, imò totum ferè salinum existit.

Hoc extractum digestum & persèctè depuratum, tanquam thesaurum preciosissimum adversus epilepsiam diligenter ad serva: dosis est scrup. sem. vel scrup. 2. cum sua propria aqua destillata, quæ per se iam præstans epileptico est.

Extractum hepatis vituli.

Descripsimus suprâ, sub finem capitis de Decoctis, extractum splenis bovis, efficax & utile ad provocandos menses: Ad cuius imitationem quoque parabitur extractum hepatis vituli: quod omnibus hepatis affectibus, ipsiusque imbecillitatibus conducet, in fluxu præsertim hepatico, & hydropisi. Sed hepatis isti vitulino addenda erunt:

Santali rubri

Cinnamomiana ℥℥.

Spicæ nardi

Rosarum rubrarum ana p. 1.

Conserv. flor. cichorii ℥j.

Trochiscorum rhabarbati

Et Eupatorii ana ℥vj.

Tandemque omnia coquenda in magna phiala capaci, & benè oc-

clusa, in Baln. ferventi per 7. vel 8. horas, donec hepar ferè totum in liquorem redactum fuerit: quem ad perfectionem decoques, addendo, si velis, saccharum.

Egro ex hepatis imbecillitate laboranti, exhibebis huiusmodi extractum vesperi & manè, & eximios percipies effectus.

Extractum pulmonis vulpis.

Extractum pulmonum non solum vulpis, sed & vituli, & agni, fit consimili planè methodo, addendo pectoralia, affectibus pulmonum congrua.

Extractum è cornibus cervorum teneris.

Eodem modo exteneris cervorum cornibus: vel ex eorundem etiam cornibus induratis, sed adhuc recentibus.

Admirabile est extractum, contra pestem, venena, vermes, corruptiones & diversa alia mala & symptomata, quæ inde suboriri solent.

N. Loco aquæ vitæ juniperinæ dissolventis perfunderetur officio suo propria aqua, si fieri possit, vel quædam aqua bezoardica aut theriacalis, cuius varias descriptiones suprâ dedimus, quæ aquæ prius acidulæ reddatur cum liquore sulphuris acidulo.

Extractum castorei.

Extractum castorei fit eadem ratione: in cuius præparatione dissolventis vicem subministrabunt aquæ melissæ, calendulæ, pæoniæ aut similia antepilepticarum, aut cephalicarum. Et sufficiet hæc omnia macerare

rare in B. per 4. aut 5. dies, & postea colare, exprimere, & liquorem evaporatione inde separare, ut omnia reducantur in extractum.

Conferet omnibus epilepsis, paralytibus, apoplexiis, & similibus cerebri affectibus.

Extr. oculorum cancrorum, testarum ovorum, limacum, &c.

Extracta, sive magisteria oculorum cancrorum, ut appellant, testarum ovorum, limacum, & similitum, quæ omnia salis naturam participant, fiant cum menstruo acido, cum aceto nempe, vel vini, vel hydromelitis vinosi, vel cum succo limonum, berberorum, & similibus. Si igitur eiusmodi testis, & membranulis, sive pelliculis ovorum gallinaceorum, & similitum rerum dissolutis, statim eorundem dissolvens inde separare velis, (quod elegans & magnum utique mysterium, haud contemnendum est) aliquot guttulæ liquoris sive salis tartari dissoluti, superiniiciendæ sunt: & sic magisterium parabis excellentissimum, ad calculos dissolvendos, strangurias, dysurias, ischurias, difficultates & suppressiones urina: pro dose offerantur paucula tantum grana: tantæ enim efficaciam, & energiam possent eiusmodi remedia in his affectibus medendis.

Extr. matricis leporina & secundine mulieris fecunda.

Ut extractum fiat è matrice leporina, & secundina mulieris fecundæ, oportet has partes probe prius lavare & ablucere vino albo, postea

desiccare, & in pulverem reducere: & dissolvente uti aqua quadam vitæ alkalifata: quæ ipsas subito dissolvit & in essentiam reducet.

Hæc essentia, separato suo dissolvente, efficacissima & prestantissima est ad matrices, steriles fecundandas, & conceptioni idoneas reddendas.

CAP. XXXIII.

De Feculis.

ALia quoque ratio est extractum conficiendi, ex radicibus multo succo abundantibus. Hoc extracti genus feculæ nomine insignitum est ac si exiguam sive minima partem, separandam, & ului adaptandam pronuncietur.

Fecula bryonia.

Ut igitur fiat fecula bryoniæ, quæ, ut ante diximus, singulare est mundatryum matricis, & verum histericum medicamentum contra quascunq; uteri suffocationes.

Processus operationis in eum, qui sequitur, modum instituat.

Recip. rasuram radicis bryoniæ, quam minutim concisam & contusam, indas in sacco linteum, è quo sub prelo extrahas ac exprimas quam fortissimè succum, qui succus in vitro conservis ad servandis destinato detineatur in loco frigido, non calido: & pauco dierum spatio videbis in fundo colligi fæces albißimas instar amyli, quibus supernatat aqua turbida, & alba instar serilactis, quam separabis per inclinationem: amyllum autem in fundo residens, in pluribus vasis patuis vitreis aut terreis vitreatis

pones, ut optimè desiccetur in umbra, non in loco calido, & paucis horis materia exsiccat in forma amyli, quod fæculam bryoniæ appellant, ex qua fingitur pilula 10. vel 12. granorum pondere, admiscendo paucum castoreum, vel asam fœtidam: summum & præcipuum remedium est contra omnes matricis suffocationes.

Fæcula ad rad. Iridis.

Sic fæcula ex radice Iridis præparatur, quæ singulare remedium est adversus hydropisim.

Fæcula rad. Aronis.

Ita etiam fit fæcula ex radice Aronis, quæ efficax est ad humores corporis nostri tartareos gummosos ac tenacissimos dissolvendos, qui alias durities & obstructions viscerum progignunt, & seminaria, radices & fontes existunt plurimorum diuturnorum & deploratorum morborum, quales sunt febres quartanæ, cachexiæ, & similes: sed huic fæculæ jam exsiccatæ affunde aquæ filicis vel scolopendriæ q. suff. digerantur ad ignem Balnei Mar. per unum aut alterum diem; aqua dein per inclinationem separetur, & materia rando denuo in umbra exsiccet, ut fiat fæcula.

CAP. XXXIV.

De Extractis ex metallicis seu Magisteriis.

Reliquum est, ut nunc dicamus de extractis, essentiis, magisteriis, & tincturis rerum metallicarum, quibus complectimur gemmas, mar-

garitas, seu perlas, videlicet, corallia, hyacinthos, & alios lapides preciosos & non preciosos.

N. Exhibentur hoc loco vulgares magisteriorum seu essentialiarum præparationes, minus vulgares.

Essentia seu sales coralliorum & perlarum.

Essentiæ & magisterii coralliorum & perlarum uno eodemque artificio præparantur.

Corallia crasso modo contentantur: perlæ verò integræ manentes & ignitæ extinguntur in aqua vitæ fortissima, idque sæpius, & hæc est ipsarum calcinatio: Postea ritè dissolvantur in succo limoniorum, vel berberorum; qui succus post illarum dissolutionem rursus separetur, & quod in fundo remanet, (quodque postea pluries cum aquis cordialibus dissolui, & coagulati potest, ad aciditatem dissolventis aciditollendâ) dicitur sal, sive essentia perlarum.

Magisterium perlarum & corallorum.

Ut magisterium ex iisdem fiat, dissolvendæ sunt in fortissimo dissolvente, quale est acetum alkalisatum, aut acetum mellitum, & ut perlæ post perfectam suam dissolutionem, rursus separetur, citra dissolventis tamen exhalationem, (quod alias salem armoniacum acidum, & vitriolatū hoc modo cōjunctū relinqueret cum re dissoluta, & à qua difficulter separetur) dissolutioni huic superiniiciendæ sunt aliquot gut. olei tartari, cujus opera perlæ dissolutæ in

istū oculi fundum petent, summē albicantes inlar nivi: à quibus postea prædictum dissolvens facillimè separabitur per inclinationem, & materia aliquoties abluetur aqua, & perfectè edulcabitur, quod sanè opus, citra magisterii opem non perficitur; Unde etiam res, in hunc modum præparatæ, nomen suum obtinuerunt.

Hoc perlarum magisterium, in quolibet liquore tum dissolutum, admirandum est: natura nostra corroborativum, non secus ac magisterium coralliorum, cujus præparatio consimili penitus sit ratione.

*Magist. hyacinthi, smaragdi,
& rubini.*

Magisteria hyacinthi, smaragdi, & rubini eadem quoque methodo & artificio præparantur, sed calcinatio illorum fit cum floribus sulphuris.

Magisterium hyacyathi est singulare & specificum remedium contra spasmodum, & contracturas.

Magisterium rubini venenis, pesti, & omnibus corporis corruptionibus adversatur.

Magisterium smaragdi succurrit peculiariter epilepsie.

*Magist. lapidis Judaici &
lap. lycis.*

Eodem modo parantur lapides, Judaicus nempe, & lycis, qui reducuntur in magisterium, de quibus pro dosi tantum duo vel tria grana ad summum offerantur cum quodam liquore congruente.

Summum præstant remedium ad-

*versus ischuriam, sive suppressionem urinae,
& attritionem, & expulsionem calculi.*

Magist. lap. lazuli.

Sic quoque conficies magisterium lapidis lazuli, singulare purgativum humoris atrabilarij, & præstans medicamen contra omnes manias & melancholias.

CAP. XXXV.

DE SALIBUS.

NOTA I.

*Usus salium esse tum culinarem,
tum medicinalem.*

EX iis, quæ tomo priori de Sale attulimus, manifestum est in eo residere vitale rerum principium ac radicem fecunditatis ac conservationis; Idque fundamentaliter in Sale fixo: Etenim ut liquor acidus ac mercurialis rerum, aciditatem suam mutuatur ex sale quodam armoniaco & volatili; quæ à fixo promanat: sic liquor sulphureus ac oleaginosus aliunde virtutem suam non sumit, quam à sale dulci nitrosulphureo, qui ipsam ex sale fixo mutuatur: ita ut in fixo sale & ex eo mercurialis illa aciditas & sulphurea virtus permaneat; ab eoque tanquam à radice & prima origine fructus suos recipiant. Ut hinc notare liceat, ac admirari, in una eademque essentia triplicem substantiam distinctè educi: ex qua res omnes creatæ facultates, virtutes ac proprietates suas depromunt ac hauriunt, sicque eas in uno eodemque subjecto subsistere.

sistere ut duæ aliæ ab una alia producantur.

Æa autem tres essentia, ubi separata fuerint, & rursus copulata aut unita, admittendis crescunt virtutibus, ac facultatibus. & ingentem perfectionem assequuntur. Quæ quod sepius & disjunguntur & uniuntur, eò perfectiores ac sublimiores potestatum gradus obtinent, ut inde etiam universalis ac præstantissima omnium Medicina comparetur.

Mirum igitur, quod nonnulli virtutem salium in usu medicinae deprimant: Sales Chymici sunt caustici; inquit, In adustis enim omnibus manet empyreuma. Ergo non possunt vivens conservare. Quin imo non possunt illis nisi contra naturam inesse. Item: Generandis & conservandis animalibus sola dulcia conferunt: salsa illis sunt insensissima: Is enim animalcula omnia, ut vermes, interficiuntur, eaq; ut capitalem hostem respiciunt. Hinc inferunt: Concludamus igitur: Potestne sal esse principium rerum naturalium? Medici jubent abstinemus à salsis: salem duntaxat pro condimento, hoc est, paucissimum concedunt, &c.

R. Non vident se pugnancia loqui: volunt enim sales abiici, quod noxii sint potiùs nobis, quam utiles: attamen dulcibus nos nutrirî & conservari, quasi verò dulcia ex dulcibus salibus non proficiantur: quæ diximus tamen saporem obtinere, quod temperata & perfecta maturatione coctionis eum gradum adepta sint: cum alii sales alio modo, hoc est, plus vel minus perfectè cocti alium saporem referant. Ergo si dulcia nutriunt

& conservant, sales quoq; nutrient & conservabunt, cum suis saporibus & gratis spiritibus sales foveant & nutriant, cum ingratis verò & naturæ nequaquam familiaribus noceant.

Addo porro contra istud axioma, abstinendum esse à salsis, & insulsam panem salito esse salubriorem, distinctione opus esse. Si enim ad sanitatis conservationem præcipiatur salis abstinencia, inter populares errores hunc quoq; recensemus, quemadmodum & post purgationem jusculum insulsum non minore errore præscribi asserimus, quod si saliatum temperatè, non modò non eluat ventriculum, & intestina, sed salis vi etiam ad ipsas medicamentum reliquias abstergendas convenientissimum reddatur. Salis enim proprium est, inter ceteras facultates, quas possidet, detergere, obstructions expedire, putrefactionem ac corruptionem arcere, unde moderatè illius usus non tantum non noxius, sed maximè necessarius ac in conservationem vitæ nostræ semper utilissimus futurus sit, de cujus fructu qui velit legat plura quid de eo scribat *Marsilius Ficinus in libro de vita cœlestis comparanda.*

Quod porro garriunt à vermibus sales, tanquam capitalem hostem abhorreri, ibi rursus se prorsus insulsos esse fatentur, qui potiùs salis virtuti ac utilitati adstipulantur, quam refragantur, cujus vim ac effectum vermes potiùs quam ipsi odorantur. Nec enim sales omnes omnibus naturis congruunt, siquidem natura natura gaudet, & simile simili. Qui igitur

igitur delectantur dulcibus, amaris offenduntur, & contra. In omni enim rerum genere, imò etiam in omni individo, contraria delitescunt, alioqui ex elementis contrariis non constarent. Quorum dissidium, ut jam diximus, tum præsertim apparet, cum alia ab aliis separantur, & seorsim acuuntur. Sed quid dicant de ipsis hominibus, quorum alii libenter vescuntur carnibus, & pisces abhorrent, aut non citra offensionem assument, alii contra piscibus delectantur, & magno fastidio carnes respiciunt? Quid dicam de ipso pane, qui cum omnium hominum ut familiarissimum destinatum sit alimentum, à nonnullis tamen fastiditur ac rejiciatur? An hoc ex salis vitio oritur? Quis hoc dicat præter insulsum? Congrua congruis igitur copulanda & aptanda sunt, familiaria familiaribus, & similia similibus, tunc sales optimè nutriunt & conservant. Cum autem origo Vermium generationis ex dulcibus radicibus aut fructibus promanet, quid mirum si amara defugiunt, tam naturæ illorum contraria, & dulcibus semper delectantur? Sic quibus convenit sal vulgaris, si vel mortua quædam corpora à putrefactione vendicat, quidni viventia quoque conservet, quorum balsamo congruunt. Ergo sic quoque in medicina erit salium usus, debite & congruè administratus.

Opponunt nobis in contemptum salium vermes, qui eos abhorrent. Quid verò dicant de tanto animalium multiplicium numero, quæ summè delectantur, cum & volati-

lia & terrestria iis semper exugendis tota intenta sint, sive in stabulis, sive in latrinis, ubi sæpenumerò sale nitri volatili ex urinis & stercorebus exudante parietes induntur? Hoc ipsum indies cernitur fieri ab avibus columbinis, rostris parietes, lapides & quavis aliud vellicantibus. Sic oves, capræ, vaccæ, si ad halipolia accesserint, statim ad saleem occurrunt, unde vix multis flagellorum ictibus abigi queant. Nec aliunde arua impinguntur, ut alibi diximus, quam ex stabulorum, columbariorum & sterquiliniorum fimis ac stercorebus inspersis. In quo genere præstant ovillus & columbinus fimus, quem si ex suis locis extrahamus, tartarea quadam materia scatentem conspiciamus; ex quo etiam halinitrarius artifex possit nitrosi salis potiùs, quàm ex quovis alio stercore, aut terra, arte educere.

Atque hi sunt naturæ sales, quibus tantoperè omnia delectantur, nec iis carere possunt. Quid enim in ipso homine cibi profint & possint inconditi, & sale carentes, quàm putrefactionem & corruptionem ingerere, leprosos affectus & cutis defædationes invehere? Sed appositè utique Poetæ citant autoritatem, salsa etenim tellus, & quæ perhibetur amara, frugibus infelix, ignatus, si totum aruum sale puro conspersum aut etiam obrutum esset, magno illius incendio tellurem adustum iri. Aliud enim est cibos sale conditos edere, aliud saleem vocare: hoc destruit, illud conservat. Mixtionis itaque

Vuu aliarum

aliarum substantiarum vi, caustica salium virtus usque adeò infringitur, aut potius demulcetur ac temperatur, ut optimum fiat & terræ alimentum, & animalium medicamentum. Cùm enim, ut volunt Dogmatici, terra per se sit frigida & sicca, ac proinde mortis imago, unde vitam tot vegetabilibus infundat, nisi calore solis humidum suum primigenium fortiter retinentis temperetur.

Si licet huc auctoritatem sacrarum literarum proferre, quantis quæso laudibus ab illis sal etiam vulgaris, quasi mysticum quid significans, extollitur? Quin & ipse Plato divinum quid sale appellat (nedum ut respiciat) quod balsamo suo reb. immortalitatem videatur promittere. At unde Poetæ finxerunt, ἀχρόνιον aut ἀφρογείραν, matrem scilicet generationum ex spuma maris natam, ut jam diximus, nisi perspexerint, & appetitum generandæ prolis alendæ & conservandæ, in sale marino fructu positam esse virtutem. Quid aliud etiam cornu Amalthææ, omnibus frugibus ac fructibus refertæ designatum est, quàm omnem copiam & affluentiam rerum ex sale, quo pinguisimo cornu præ ceteris abundat, proficisci? Nulla re enim magis luxuriant arua, aut campi rident quàm cornuum in ipsis putrefactorum ac digestorum ad ipso sale. Frustrà etiam obgannitur Chymicos sales esse causticos, usque adeò enim puerilibus id nititur ratiunculis, ut illis refellendis immorari ridiculum sit.

Præterea abundè satis de qui-

busdam vegetabilium salibus variis ac admirandis facultatibus dotatis, alias verba fecimus, ut hic plura repetere non sit opus.

Ceterùm ut tandem doceam, non tantùm ad condimenta usum salium usurpari, sed in auxilia etiam & singularia remedia, utpote magnarum virium, exhiberi, quæ ab antiquis summoperè laudata sunt, & quæ in usu apud illos erant frequentissimo: utque simul ostendam, Priscis illis non ignotas fuisse calcinationes, ut neque alias chymicas operationes, multas ab illis editas medicamentorum compositiones in exemplum huc conferam.

N. 2. Usus salium medicinalem usitatum fuisse veteribus.

Constat ex Galeni, aliorumque Græcorum Medicorum scriptis, nec non Arabum ac Latinorum, uno eodemque consensu; sale, ut aliquid inutile, aut etiam noxium quid ab illis non fuisse existimatum: nec tantùm condimentigratia præscriptum, etsi in victus ægrorum suorum ratione à salis abstinentium imperabant: sed eum tanquam maximè necessarium ac utilem in Medicina agnoverunt, & defenderunt, eiusque usum ad variorum morborum curationem usurparunt; quo diversos scopos attingunt feliciter. Detergendo enim, referendo, incidendo, attenuando, nec non etiam sudores ac sedes movendo, urinas ciendo, vomitum provocando, salis usus idoneus est, ut hac multiplici facultate alia propè omnia remedia utilitate superet. In cuius rei probatio-

nem

nem aliquot veterum Medicorum, eorumque celebriorum, aliquot exempla huc afferemus Pimùm *Ægineta* hæc de salis facultate refert *lib. de re Medica 7. cap. 3.* Sal omnis multum siccantem ac adstringentem facultatem habet. Unde quicquid humidi in corporib. est, id totum depascitur. Quod verò reliquum est adstringendo compingit. Quapropter etiam condita asseruat, & à putrefactione tuetur. At ustus sal maiorem discutendi vim habet.

Idem sentit *Oribasius Medic. Collectionum lib. 15.* Sales, inquit, sive fossilos sint, sive ex mari orientur, similem facultatem obtinent: eaque ex duabus qualitatibus abstergente, & adstringente mista est: utramque verò siccare supra fuit perspicue declaratum. Differunt tamen, quod sales, qui ex terra fodiantur, discussoria sunt essentia, ex quo fit ut crassiorum sint partium, magisq. adstringant. Sales verò isti magis digerunt, quàm ignem non experti, quatenus eorum corpus tenuiorum partium est redditum, (qua verba notabit *Anonymus*) non tamen aquè (addit *Oribasius*) ac isti contrahere, densareq. etiam firmam substantiam possunt.

Idem *Oribasius lib. 2. de Virtute simplici medicamentorum* ad *Eutrapium* hæc scribit: *Hales. 1. sales similem vim habent* (De aloe prius sermonem fecerat) *fossiles & marini, & ex duabus mixti sunt qualitatibus abstergente, atque adstringente. Vtrumque autem genus siccare planum est. Quamobrem omnem humorem in corpore depascit, & partes solidas ad strin-*

gendo condensat: quod in causa est, ut eas sale condiant, salque corpora à corruptela conservet. Sal ustus maiorem detergendi vim habet: non aquè tamen contrahit & condensat. Hales 2. 1. flos salis tenuiorum est partium, quàm sal ustus, estq. acris qualitatis & abundè digerentiis. Tantundem propemodum loquitur Aetius, paucis additis aut immutatis verbis Tetr. 1. serm. 2. cap. 43. & cap. 46. Hæc addit de spuma salis: Salis spuma spumofus quidem est, salis flosculus, viciniis petri adhaerens: multò autem tenuiorum partium naturam habet, quàm ipse sal: quare & attenuare & discutere multò magis potest, verum quod reliquum est substantia, densare velut sal non potest.

Paulus Ægineta, eodem libro & capite, quæ supra citata sunt, eandem salis spumam esse salis efflorescentiam scribit, ac magis tenuium partium, magisque discussoriam esse, quàm sit sal, sed minus compingere. Et de flore salis hæc scribit: Liquidum est medicamentum, magis tenuium partium quàm sal ustus. Unde aperte liquet, non ignotam fuisse antiquis calcinationum, attenuationum ac essentiarum scientiã, quam maiores longè virtutes ac energias penetrantiores possidere, quàm corpora eorum, in crassando opportuniora, valere compertissimum habuerunt, ut supra de sale & eius spuma, nec non flore, ex fluctuum marinorum agitatione, & ad saxa allisione ac attritu nascente diximus. Quæ quidem agitatio speciem quandam distillationis præ se fert, qua spirituosiora à crassioribus

Vuu 2   secer-

secernuntur, quemadmodum ex simplici lactis agitatione huiusce rei se prodit veritas & experientia. Tres enim sic diversæ substantiæ seorsim abstrahuntur, butyrum nempe, ferum lactis & caseosa pars, ut jam à nobis toties inculcatum est.

Si huc varias, ab Antiquis tum Græcis tum Arabibus præscriptas, remedium formularum conferri necesse esset, ubi sales veluti basim totius compositionis sustinent, nunquam huius argumenti ullus fuerit finis. Aliquot tantum exempla hic proferam, ut dicat Anonymus maiore in pretio ac commendatione salium virtutes, ac potentias habere, quæ in usum sagaci industria revocet. Ex his etiam docebitur, qua arte & dosi exhibeantur, quantæque fuerint apud celebriores Medicos existimationis.

Aetius Tetr. 3. serm. 1. cap. 24. ubi de cruditate & de iis, quæ ad concoctionem juvandam faciunt, ex Galeni aliorumque Medicorum sententia, sales nobis proponit. In quorum descriptione libra una salis Capadocis ingreditur, quæ omnium aliorum dosim piperatorum ac calidissimorum quantitate superat, ex quibus pulverem concinnat, de quo semicochleare ex ovo sorbilibi, aut ex ptisana jejuno ventriculo & matutinis horis sumendum præcipit. De cuius viribus hæc verba facit, quæ sequuntur: *Huius medicamenti* (inquit) *auxiliares facultates nemo pro dignitate laudare potest. Quare ut breviter dicam ad frigidiores temperaturas non reperias aliud pharmacum, quod conveni-*

entius crudos humores concoquat, unde & colicis prodest, ventrem citra molestiam mediocriter movet. Describit porro sales Poletis alium emollientes, pituitam à capite dissolventes, & per palatum transmittentes, reliquasque distensiones attenuantes. Eam ipsam compositionem ingrediuntur sales torrefacti splendidissimi ad drachmas centum & quadraginta quatuor. In qua compositione solummodo additur florum chamæmeli, conizæ tenuis, calamenthi montani, radicis eryngii montani, origani, sylphii, piperis ana trientem. Quæ quidem reliqua ingredientia simul juncta non accedunt, vel longissimè, ad salis illius quantitatem.

Aliam præterea salis compositionem tradit dodecatæos dictam, quæ excipiuntur uncizæ triginta salis torrefacti, hyssopi, pulegii, cumini; sed longè minore dosi quam salis, cuius assiduum usum, in salis vulgaris locum, præscribit, non in condimentum tantum, sed quod præstantissimi medicamenti vices adversus multos humani corporis affectus expleat.

Qui enim eo assidue (inquit) *utitur, nullis morbis per omne tempus infestatur: Præcipue tamen caput allevat, visum acuit, pituitamque in thorace congregari non sinit, concoctionem bonam operatur, & mesaraicas maxime venas ab obturatione liberat, & renes repurgat. Addit. Quidam & origani sextantem adjiciunt. Ego vero, inquit Aetius, semper spicæ nar di unciam unam annecto, in Hyeme amplius ʒj. piperis addo.*

Hinc:

Hinc liquet veteres non simpliciter salibus esse usos, sed in deligendis splendidioribus ac defæcatoribus sedulam navasse operam, quorum etiã ut vires intenderent ad attenuandum, concremarunt ac torrefecerunt. Vide quã diligenter Anonyme veterum scripta excusseris, cum hujusmodi affationes ac calcinationes ab iis improbari & respui vis, aut ex illa adustione causticum empyreuma nõ innoxium contrahi male assæris. Hi, si vitæ humanæ obessent, & eius conservationi inepti prorsus essent, quorsum à veteribus tantis laudibus efferrentur, ut inter potissima sanitatis tuendæ auxilia ab illis collocarentur? Qui si quidem ventriculum & quascunque corporis partes attingunt, ut splenem, hepar, ac imprimis mesaraias venas mucilaginosas impuritatibus expediunt ac repurgant, ut nihil supervacaneum restet, quod corruptione sua morbum inferat. Eiusmodi enim partes suis excrementis liberæ validiùs cõcoctioni incumbunt, quam eandem etiam hujusmodi remedia juvant, ut hinc omnis cachexiæ, hydropisis & aliorum id genus ex mucilaginosas obstructionsibus nascentium affectuum seminaria omnia tollantur. Denique ea pollent potestate, ut omnem putrefactionem ac corruptionem, vermium ac vitiorum aliorum originem prorsus arceant aut emendent. Quæ omnia cum præstent sales, quid in vitæ, aut sanitatis conservatione, aut omnium morborum expulsionem utilius excogitari potest? Faceßat igitur Anonymi nostri

inanis illa sententia, qua superciliosè nimis fidem antiquorum Medicorum sectatorem se esse jactitat, quos minime habet familiares.

Qui possit ille cum quibusdam ejusdem calouli medicis ac invidis tantorum virorum esse imitator, cum omnes istiusmodi homines ita sales abhorrent, ut propinodum plebi persuaserint, à condendo salibus pane, tanquam ab exitiali re esse abstinentium? Nèc minus piperatorum usum prohibent, quæ tantæ sunt utilitatis, ut in incidendo, aperiendo, attenuando, congruè assumpta, non postremum locum occupent, ut hinc multa à natura frustra procreata, impudentissimè inferant. Sed desinant isti tantoperè suam erga antiquos veteres fidem ementiri, qui eorum formulas medendi prorsus damnant, (ne dum æmulentur) cum plura ingredientia, quibus concinnantur, planè cum convitiis respuant.

Sed redeamus ad sales nostros, aliaque id genus infinita remedia expendamus, quæ partim ad *ερωφολαλιον*, partim ad *Σεγγιπριον* ipsam pertinent, ab omni antiquitate usurpata sub salium basi & nomine.

Actuarius lib. Meth. medendi cap. 9. describit quosdam sales purgativos. *Sal; qui alium subducit, ventri intestinisque inherentem pituitam, reliquosque humores evacuat: purgat quoque modicè bilem. Commodissimum est articularibus morbis stomachicis: & si quis ob stomachi vitium comitialis assidue concidit, eoque utitur, mihi, inquit,*

Vuu. 3; graj.

gratiam habebit. Qui eo familiariter utuntur, à morbis ipsos vendicat. Horum aliquot descriptiones aut compositiones tradit, ubi nihil præter ingredientia admodum calefacientia videas, inter quæ drachmas quindecim armoniaci salis præscribat & inserat. At Armoniacus sal quantam vim calefaciendi cum violentia habeat, satis compertum est.

Ibidem aliam salis compositi speciem tradit ex septem vnciis salis armoniaci torrefacti, additus aliquot simplicibus calefacientibus, ac aromaticis: quem quidem compositum saltem scribit citra noxam aluum solvere, nec stomachum subvertere, quod omni tempore & cuius ætati exhiberi potest. Excernit enim, inquit, *faces duriores, omnemque putrem materiam à capite usque ad unguis, à surfuribus & reliquis ex anthematis, quæ in capite efflorescunt, liberat: medetur tenebrosæ vertigini, lippitudini, omnibusque ex anthematis, in capite efflorescentibus. Vindicat à tertiana, quotidiana & quartana, si intermissionibus bona nimirum coctione, antea in urinis apparente, præbeat. Sed præ reliquis succis bilem evacuat.*

Apud Nicolaum Myrepsum inveniat Anonymus, qui proflus est novus, in salium ab autoribus descriptorum lectione, primo eius libro de Antidotis sectione prima, varias Antidotos ab eo conscriptas: in quarum præcipuis inserta videat multorum salium genera, qualia sunt Armoniacum, sal gemmæ, nitrum, alumen & vi-

trium: ut qui etiam Myrepsus privatim de salibustractatum edidit, in quo viginti & plures salium descriptiones tradit, quarum alix ad purgandum spectant, alix ad præcautionem institutæ sunt, & iam natorum morborum profligationem.

Inter alias compositiones unam describit, quam titulo *salis sanctorum Apostolorum* insignit, cap. 15. quam dicit *visum ad senectam usque conservare, ejusque acumen efficere, quaque rursus non sinat, ac spiritus difficultatem prohibeat, capillosque destuere aut erigi, fatoremque fieri non permittat.*

Aliam quoque tradit compositionem, quam Lucæ tribuit Evangelistæ ac Apostolo, ejusdem ferè virtutis, qua sacerdotes Ægyptios ad factitatem uti scribit, ut semper lectionibus vacare queant, asserens ejus usum *pituitæ in pectore generationem impediri, omnemque lippitudinem ac dentium dolorem arceri, vellicationes sedari, ac pedum dolores cohiberi.*

Aliam item Gregorio Theologo ejusdem potestatis, ut quæ etiam scirrhosis lienis tumoribus opportuna fit, ut hinc satis superque liqueat, tantum salium apud antiquos ac tam salutarem fuisse usum, ut ob insignes illorum virtutes aliunde, quam ab Apostolis aut divinis hominibus proficisci sibi persuadere non potuerint. Neque hic negari potest Antiquorum eam fuisse opinionem, ut sub salibus magna laterent ac comprehenderentur mysteria.

Mat-

Marcellus Empiricus duo salium purgantium genera descripsit, in suo de medicam. libro cap. 30.

Ægineta lib. de remed. 7. cap. 5. vinum purgatorium describit, salem continens, Describit porro solutivum salem.

Aetius Tetr. 1. ser. 3. cap. 108. integrum hoc caput de salibus purgantibus instituit, quorum varias explicat formulas, admirandaque de iis prædicat, tum ad præcautionem à morbis, tum in gravissimorum etiam affectuum, nec non febrium quotidianarum, tertianarum, ac quartanarum curationem.

Oribasius in *opis.* lib. 1. cap. 9. ubi de evacuationibus tractat, quæ sanis conveniunt, hæc scribit: *Iam vero iis, quibus malitia humorum inest, & quibus propter superfluatorum acrimoniam exanthemata in cute oriuntur, quique morsum in lotio stercoreque sentiunt, confert lac mellis mixtum bibere.* Itemque serum lactis, sed primum potui dandum est sale injecto, facit enim sal, ut serum partes corporis celerius permeet.

Si ad salium theriacalium descriptionem ab *Ægineta* traditam lib. de remed. 7. cap. 11. animum advertamus, ibi videre licebit vyperas (virulentissima reptilia) sale armoniaco, gentiana, aristolochia, centaurio, cardamomo, atque id generis aliis variis simplicibus conditas, ac undequaque circumvolutas. Dein omnibus melle Attico in pastam exceptis ac copulatis; in ollam terræam luto fortissimo munitam, cum suo operculo, tamen

foraminibus pertuso, ut quicquid virulenti est exhalet, jubet ad ignem reverberij (ut vocant) exponi, ut in calcemque, cineresque profus redigantur: ex quibus cum aliarum rerum additamentis ac mixtionibus sales theriacales fiant ac concinnentur. Quæ quidem operatio tota utique chymica est, fidemque facit, veteres ad exquisitissima remedia calcinationes medicamentorum, tanquam virtutes rerum abundè ingeminantes ac adaugentes, usurpasse: quod citra tamen humidi primigenij deperditionem, contra insulsam Anonymi nostri opinionem fieri posse non ignorarunt. Vnde quam perniciosa sit audacis hominis in vulgus sparsa sententia, videre est, quæ cum catholica quadam, & citra exceptionem, lege sancire vult, idque ex Medicorum decretis: *A rebus salis abstinentum.* Inde inferens tantæ utilitatis ac necessitatis salis usum omnem esse damnandum. At quid porro docet *Ægineta*, lib. 7. de re Medica? A præstere aut viperæ demorsis salis carnem non tantum exhiberi vult, sed in rarum ac exquisitum remedium de ea abundè comedi præcipit. O quam alienum Anonymus noster ab hujus antiqui Medici sententia, consilio & decretis ostendat animum, qui quæ pro singulari præsidio habebant veteres in serpentum morsus, usum videlicet salis carnis, ea profus citra rationem respuat. At nec solus *Ægineta* hoc sensit & scripsit, sed Græcorum omnium celeberrimorum unum

eundemque consensum licet ubique agnoscere.

Plinius secundus in epistola quadam ad amicos, de argumento Medicinæ agens, postquam exposuisset, crebro sibi contigisse ut imposturas ac fraudes quorundam Medicorum peregrinando detegeret, quorum alij vilia quædam & profus inania remedia, maximo tamen pretio (ut eo nomine gloriam & famam sibi conciliarent) passim divenderent: Alij lucro avidissimè inhiantes morborum, quos nunquam nosset, opulenta mercede curationem stipularentur; Alij, qui (ut ejus ipsius verbis utar) hoc genere grassarètur, ut languores, qui paucissimis diebus, vel etiam horis, possint sanari, in longum tempus traherent, ut sic ægros suos diu in reditu haberent, & sæviores ipsis morbis existerent: tandem addit: *Quapropter*, inquit, *necessarium mihi visum est, undique valetudinis auxilia contrahere, & veluti in breviarium colligere, ut quocunque venissem, ejusmodi insidias vitare, & hac fiducia securior ingredi queam: & ut sciam, si quis mihi languor acciderit, non facturos Medicos ex me, vel ex meis reditum, nec taxaturos incommodorum, occasionebus sanitates.* Quæ autem ille *πολυτροπον* ac totam Medicinæ scientiam apprimè callens, profert in medium, tum in præcautionem, tum omnium affectuum curationem, quos posset incurrere, hæc sunt, quæ sequuntur: vetus oleum, aqua marina ex mediterraneo mari hausta: à quo si remouiret, & ea frui non posset, duas salis partes cum quatuor

aquæ partibus conjungebat, ut sibi sic falsam aquam compararet, quæ marinam sapore & virtute æmuleretur: atque hoc remedio in curationem privatim utebatur. Quin & habebat polentum ut vocat ex xx. libris hordei & lib. i. sem. lini. ac lib. ss. coriandri, addito salis acetabulo concinnatum. Paratum etiam habebat semper oxymel, ac purum simplexque mel, cum quarundam avium cineribus, aliorumve animalium, ad institutum facientium, quorum nomina suppressit. Horum tamen cinerum præparationem chymico verè artificio absolvendam docet, cum sic scribit: *In ollam novam mittitur avis, aut quodlibet aliud animal, quod putaveris exurendum, quod addito operculos circumlitoque argilla, in furno ferventi torrebitur, spiramento permotico facto.*

Hinc constat falsas aquas ac cineres, ex quibus sales extrahuntur, veteribus iam pridem singulari fuisse auxilio ac usui, perinde ac nostri ævi veris Medicis. Quin etiam egregium celebratur experimentum falsæ aquæ in quadam Epistola descriptum, quam Vindicianus Comes Archiætorum ad Valentianum dedit Imperatorem, his verbis: *Quum quidam febris teneretur, & diu ventris duritie strangularetur, ac duodecimo die iam morti proximus videretur, adhibitis ad curam multis & magnis Medicis ut remedium consequeretur, hoc illis summum periclitandi præsidium visum est ut per intestinum clystere ei curatio pararetur. Quum ille imminente periculo astuaret, &*
veluti

veluti morti proximus, curationis etiam extrema deposceret, ego pudoris & reverentia modum servans, quem cunctis semper exhibui, prospexi ad tempus, ne veluti turpis cura forti viro applicaretur. Quum ergo vidissem, febrem eius, quam de colore collegi, & siccitate viscerum fatigari eum penitus advertissem, illico infuso sale aquam frigidissimam obtuli eius ardori: qui cum desiderio recenti quo cruciabatur, torum, quod ei oblatum fuerat, ebibisset, autores Medicina magni, qui illa spectabant, exclamaverunt, occidisti hominem. Nec dum rex eorum de ore emanaverat cum è vestigio eum somnus occupavit, sudor que perfudit. Quibus ego presentibus (Clementissimus Imperator) tantis sudoris eius absterisionibus laboravi, ut (si dici fas sit) Nilus ex eius corpore videretur effluere. Verum quum ager expergefactus recreatum se extinguit febris, & ab infirmitate leviozem esse sensisset, ventris etiam cepit desiderio vehementer urgeri. Allato itaque vasculo, omne alui onus, quo gravabatur, exposuit cum ingenti fátore, &c.

Vnde satis liquet, quantus sit aqua salis effectus in affectuum curatione congruè administrata.

Galenus 4. de sanitate tuenda cap. 5. Trallian. lib. 8. cap. 13. Paulus de re Medica lib. 7. cap. 24. Actuarius lib. meth. med. 5. cap. 6. Myrepsus de antidotis sect. 1. cap. 185. describunt Antidotum, quam diaspoliticum vocant, vel diaspolitem. Cujus duas tradunt formulas, in quarum una plus nitri quam altera inferunt. Quæ copiosius nitrum continet, cum cumino, pipere, ruta ac nitro ana, partibus æquali-

bus concinnatur, quæ hac ratione, ut scribit Aetius *teir. 3. ser. 1. cap. 22.* magis aluum subducit Aliquando reliqua singula pari pondere miscentur, nitri vero dimidia aut quarta pars additur. Vnde apparet ipsum Aetium vim purgatricem sibi nitro tribuisse. Dicit autem cuminum, quod immiscetur, debere Æthiopicum esse, piper verò longum & album, cuminum in acerrimo aceto macerandum, deinde moderatè torrendum, folia autem rutæ præarefacta sumi debere; recentia enim humore abundare superfluo, ut sic manifestum fiat, admittas esse & probatas ab antiquis medicamentorum affationes ac calcinationes, ut maximè utiles ac necessarias. His enim modis passivum phlegma, aut aquosus rerum humor ut inutilis, servato medicamenti humido primigenio separatur. Cui ramem sententiæ & veterum artificio quæ insulse noster Anonymus refragetur, experientia ipsa patet, qua ruta, salvia, calamentho, origano, rosmarino aliisque odoriferis simplicibus, non possint commodè olea crui, nisi nimio phlegmate perfusa, si recentia, non sicca assumantur. Prius enim quam oleum distillatione extrahatur, excandanda sunt ea, ut supervacanea aquositas absumatur, deinde aqua communi perfusa in vasculo opportuno digerenda, quæ ex ea digestionem distillata humidum primigenium oleosum & rei odorem referens ad se rapit.

Quum extrahuntur olea ex seminibus anisi, fœniculi & aliorum id genus, aromatatumque omnium, quum ea temporis processu exaruerint, affari

aut torreriamplius non est necesse. At per ebullitionem aquæ olea in ea supernatantia facile fuerit extraherem, quæ alioqui per vulgares decoctiones, spirituum vires, quos in suo primigenio humido continent, oportuno & congruo vase non conclusa, amittunt, & in auras æ fumos dispergunt. Vasis enim apti beneficio retinetur humidum primigenium citra ullam iacturam, in quo spiritus efficaces delitescunt.

Hinc igitur discant omnes, hanc esse unicam causam qua in nostra Pharmacopœa, apozematum aut decoctionum, julepis ac syrupis concinnandis inservientium, formam & artificium restituumus: ne quid ex simplicibus medicamentis virium depereat, ut vulgò assolet fieri, sed integra virtus, sola utilis, conservetur. Quorsum igitur pluribus ostrepat Anonymus, & damnatis distillationibus, in vacuis suis decoctionibus animam rerum quærat? Cujus errorem, ut experientia agnoscat, decoquat ipse *lib. 1. seminis anisi in lib. 6. aqua vulgaris* suo modo: Ego verò idem pondus etiam assumam: Ille autem suam traiciat, tranfcolet, & prout libuerit præparet decoctionem, videbit ne guttulam quidem olei concipi, in quo tamen oleo tota anisi virtus posita est: certe nihil olei in eo decocto deprehendet, quòd omnis facultas cum eo in auras aperto vase evolarit: nec quicquam in decoctione sua servatum percipiat, quàm odorem quendam anisi levissimum. Cum contra ego artificio nostro possim uncias olei duas

prolicere, quod ad gustum sapore anisi planè dulcedinem referat, eamque gratissimam, si dulce fuerit anisum: cujus guttula multis aquæ uncias admixta, aut alij liquori, eum profusus sapore suo imbuat, viresque magnas impertiat. Quin & ipsa aqua, quæ jam elicitò ac separato oleo sublidet & restat, etiam si sex librarum loco duodecim libras infuderis, plus odoris, saporis & virtutis retineat, apriorque concinnandis apozematis, aut syrupis, gratiorque palato vulgaribus istis decoctionibus, ac validior fuerit. Ne tantum de aniso hoc fieri certum habeo. At ex omnibus aliis seminibus calidis sua virtus, odor & sapor sic elici possunt, nec non ex herbis ac floribus odoratis, ex quibus etiam syrupi longè acceptiores ac majorum virium parari possunt.

Libenter paululum ab instituto digressi sumus, ut aliquod semper in Juniorum gratiam *φιλ. μ. 292.* artificij documentum ac experientiam imitandam proponamus, utque simul maturè discant ab erroribus Anonymi nostri recedere, qui Graculi instar ex capsula sua nihil, quam de rebus sibi garrit incognitis.

Fæces, quæ post liquorum primigeniorum ac oleorum extractionem remanent, quas sedulo verus Chymicus sibi asseruat, ab eo in calces ac cineres vi ignis rediguntur, ex quibus tertium illud principium admodum vitale, sale nempe, prolicet, admirandas adhuc in se continentem essentias: liquorem nimirum mercurialem & sulphur quoddam oleosum, aut oleum sulphur.

Sulphureum: nec non alium salem igneum longè efficaciorè, ac promptioris ut ita loquar activitatis, majorisque potentia, quàm qui jam fuerit extractus. Quem satis constat, quum tantà sit virtutis, nec vitali suo principio carere, nec humido primigenio ulla calcinatione spoliatum fuisse, ut sentit Anonymus: quo si esset exutus, unde tantà attenuandi, incidendi, referandi, extergendi, laxandi sudores, urinas provocandi vires prodirent, quæ in eo tanquam in universali lixivio delitescunt? ut hac ratione corpus humanum omnibus propè morbis liberet, tanquam catholicum remedium, si aptè, congruè & ex arte is ab experto & perito Medico administratur.

N O T A. III.

Salium præparaciones & veteribus fuisse cognitās.

Similibus nostris calcinationibus veteres usos esse, Oribasius *med. collect. lib. 13*, aptè satis probat, cum de calcinatione tartari, facumque acetii in olla, argilla incrustata, verba facit. Dicit enim rem calcinandam in olla luto munita esse collocandam, tandemque ibi esse assandam, dum colorem album acquirat. Quod idem Alchimicè docet esse faciendum, initio ipsius & ejusdem libri.

Vidimus suprâ quid scripserit Plinius secundus de avibus & animalibus in cineres redactis, utque ejusmodi remedia inter singularia ac familiaria auxilia sui usus asseravit.

Antiqui omnes de avicula, quæ *regulus troglodites* dicitur, verba fecerunt, ac docuerunt, eam in cineres redactam singulare esse calculi remedium, nec non de vitrò ac spongia calcinatis & in cineres adustis in eundem effectum loquuti sunt. Plerique etiam recentiores Medici eisdem spongiæ cineribus utuntur ex vino albo propinatis in curam brôcoceles, toto unius lunæ curiculo, quæ certissima experientia est.

Actius *Tetr. 1. ser. 2.*, multa ac varia proponit auxilia, ab antiquis desumpta, quibus illi calcinatis ac in cineres solutis uti vulgò solebant, quæ quidem arcanorum instar magni pretij commendatissima habebat, atque eius sunt verba, quæ habentur *ca. 156.* eiusdem libri. *Ajunt, inquit, cornu cervi, si post usturam lavetur, dysenteriam ac sanguinis sputum & coeliacas affectiones sanare: Ictericis quoque utiliter præbetur. Datur omnibus duorum cochlearium mensura. Et cap. 157. Alij suum unguis urant, & cinerem colicis in potu præbent. Aliqui Asinorum unguas ustas comitalem morbum sanare ajunt, si assidue bibantur.*

Capite etiam 161. *Ossa usta, inquit, omnia discussoriam & siccativam vim habent. Quidam tamen de hominum ossibus, id maxime prædicant. Tulum utique suillum usum, deinde porum, inflationes ac tormina sanare prodiderunt. Et novi sane ego quendam nostrorum hominum, qui ossa usta potanda dabat, ignorantibus potantibus quid potarent, ne abominarentur. Atque sic in multis & morbum comitiale & articulare curabat.*

Et cap. 163. Mergi ventrem torrefactum & sali modico admixtum, crudis bonam coctionem facere credunt.

Nec non cap. 175. Caterum cinis cremati Cancrisimiliter ut alia usta siccat: verum quadam totius substantia proprietate ad rabiosi canis morsum efficacis est. Quin & formam calcinationis illorum quadam explicat, quam à præceptore suo didicisse se scribit. Patinam, inquit, habebat is ex are rubro, in quam vivos canes missos urebat, lignis vitis maximè subjectis, donec ad cinerem, ut commodè eri possent. Atque sic habebat semper paratum Pharmacum. Agnoscat nunc Anonymus, num Chymici illi tunc fuerint, & quâ sedulo manum operi admoverint, ut sibi ipsi sua auxilia præpararent, ac desinat credere, illos aliquid sua maiestate indignum exercuisse, quæratque alibi suæ desidiæ, quam in illis operi perpetuò affixis, patrocinium. Non accersebant illi Pharmacopæos, qui ultrò, citroque operi incumbere rent.

Redeamus ad nostros cancerorum cineres, ac videamus, in quem usum Præceptor ille Aetij revocavit. Ex eo verò, inquit ille, quotidie à rabido cane commersis dabat usque ad quadragesimum diem cochlearium satis amplum, in aquam inspergens. Si autem non in principio, sed post aliquot dies à morsu commorsi curam suscipiebat, bina cochlearia quotidie dabat, ut quadragesima dierum exhibitio expleretur.

Tandem cap. 176. hæc scribit: Locusta testam ustam ac tritam cum meraco bibendum dato, & alui inferum:

fluxum compescet. Expurgat eadem & calculosos renes, multam arenosam urinam deducens.

Quis iam asseret, calcinatorum & cinerum usum antiquis fuisse inauditum, aut nequaquam in varios effectus familiarem eis fuisse? Etsi autem cinis omnis in genere, quatenus proprium suum sale in se continet, exsiccantis ac detergentis sit potestatis: aliquam tamen apud se retinet ejus rei, à qua extractus est, proprietatem.

Atque id ipsum est, quod libro 7. de re Medica docet Ægineta, *riφερα*, inquit, id est cinis, non omninidem exactè temperamentum habet, sed juxta ustam materiam differentiam evariat: Et acerbiorum quidem cinis, velut quercuum & ilicum, non modicam adstrictionem habet, ut etiam sanguinis eruptionem cohibeat, nullo alio presente. At acrium cinis, velut fici & tithymali acrior est, & magis extersorius.

Orbasius coll. lib. 15. idem scribit: at tamen ulterius progreditur. Apertè enim docet salis ex ejusmodi cineribus extractionem chymicam, sic loquens: Cinis (inquit) habet in se partim terreum, partim velut fuliginosum, hæque partes tenues sunt, & maceratis aqua cineribus & colo trajectis, simul abeunt. Quod verò restat terreum & infirmum & morsu vacans, efficitur calida vi in lixivio deposita.

Arque sic Orbasius, activi à passivo & terreo, quod infirmum vocat, Chymici verò mortuam & daematam terram separationem hanc vocant.

Quic-

Quicquid peritiores nostri huius seculi Chymici veterum calcinationibus ac incinerationibus rerum huiusmodi, ex quibus antiqui lixiviam excolabant, ut verba ipsa Oribasii testantur, adijcere potuerunt, hoc unum est, quod ex huiusmodi lixivii aquam totam educunt & exiccant: ac quod in imo subsidet sal impurus, nova illius solutione per communem aquam, aut propriam ipsius aquam (quod utique melius) ante rei incinerationem extillatam, ut totum defceat ac purissimum reddant instar crystalli. Multoties enim ipsum solum solvunt, filtrant, ac coagulant, non quidem ad extremam siccatatem, ateductis tantum illius aquæ duabus tertiis & amplius per alembici tubum, quem postea ab igne remouent, ut sal in eo contentus & frigidulo loco expositus in crystallinos grumos, aut glaciales concreseat: quod purissimus rei sal verè est, quodque cochleari ligneo colligi & separari debet. Si quæ restat aquea pars, denuò exhalet, & vasculum rursum frigidulo aeri obijciatur, novi inde grumi crystallini congelascent, qui rursum separandi erunt, ac toties operationes istas repetunt, dum nihil amplius in gelu aut glaciem possit concrefcere. Atque huiusmodi glaciales grumi verum sunt salinum principium, vitale ac admirandis virtutibus præditum. Quod quidem secum alia duo hypostatica principia in se conclusa non desinit possidere. Etenim (ut de sale marino diximus, & rem oculis subiecimus) ab ipso mercuriale & sulphureum principium, hoc dulce

& unctuosum, illud acidum & atherum, ab artifice educi adhuc possunt, fixiore rei parte, nempè salina in fundo residente.

Coronidis loco non inutile erit: & ex recentioribus salium approbationem attestari.

Celebratus inter Dogmaticos; Medicus, Crato de virtute eximia salium ex omnibus rebus vegetabilibus, educatorum non secus, ac de illorum oleis & extractionibus, in præfatione operum Fallopii hunc in modum loquitur. *Sal ex herbis atque aliis vegetabilibus confectum, sicut & olea extracta, plurimum in periculosissimis morbis adjuventia afferre posse ingenuè profiteor. At qui extractos, aquasque verè destillatas, non in aneis vasis alembicatas, (ut vocant) sal etiam herbarum atque fructuum exterminanda è Medicina putant: eos corporibus humanis, & uniuersa Medicina malè consulere, & nimis in veram chymiam ingratos esse deploro.*

Chymicorum autem (addit) in eptias & imposturas detestor, eas ut hoc loco neque referendas, vel refutandas omnes puto, ita verè affirmo, me. (tantum virium residere in cinere, de quo salia conficiuntur, ut in gravissimis etiam morbis, naturæ plus auxilii tribuerint, quàm alia præstantissima medicamenta afferre potuerint) magno pere sepe admiratum.

Illud ergo dicere super magnam salium efficaciam institueramus, ea præsertim de causâ, ut ostenderemus non incassum illos à nobis in remediorum nostrorum, præsertim pur-

XXX. 3. gativo.

gativorum, serie multiplici, adhiberi: cum salum beneficio, istorum virtus mirum in modum accrescat & intendatur.

*Quanta sit
prædictorū
salium in
purgando
virtus, ex
perientia
comproba-
tur.*

Quod siâ verbis ad res ipsas progredi lubeat, cuidam infusioni senæ, rhabarbari, & aliorum purgantium, pro dosi si ℥j. vel ℥β. salis tartari lucidi, & bene præparati adjiciatur: prædictam infusionem videbis, non modò istius salis adjectione acquirere colorem sanguine rubicundiorum verum etiam maiorem multò vim purgatricem: ita ut ℥ij. senæ plus operabuntur, quam ℥β. in infusione vulgari, sine istius salis adjectione exhibita.

Nota 4.

Calcinatione humidum primigenium in salibus non absumi, at ipsas etiam formas in constanti vitalique illo principio delitescere.

Ex prædictis constat ignis vi & calcinatione non absorberi humidum primigenium, quo eiusmodi sales abundè referti sunt, & fusiùs adhuc demonstraturi sumus ac probaturi validiores omnes tincturas ac impressiones, proprietatesque rerum, nec non potentissimas illarum qualitates ac potestates, quales sunt sapes, odores, colores, imò etiam formas ipsas, atque id genus alia, in illo firmo, constanti ac vitali principio concludi ac delitescere.

Cuius rei ut fidem faciam, ali-

quot demonstrationes experientia à me sæpè confirmatas exhibebo. Unam quidem, quam crebrò post primum istius autorem ac inventorem agitavi. Is enim hostitio meo exceptus tale quid, quod mox enarraturus sum, præstitit. Alteram, quam à doctissimo & magni nominis viro Polono, apud Cracovienfes Medico, cuius nomen non citra desiderium excidit, ante viginti sex annos mutatus sum.

Is igitur usque adèò éléganter & Philosphice apparare norat cinerem, ex omnibus plantæ cuiusvis partibus, idque cum omnibus tincturis ac impressionibus omnium plantæ partium, earumque usque adèò scitè spiritus conservare, omnium facultatum autores, ut plures quàm triginta ejusmodi artificiosè ex cineribus paratas plantas, easque diversas haberet vasculis suis vitreis contentas, Hermetico sigillo obfignatis, quæ titulum plantæ ac proprietati eius inscriptum haberent, ita ut si quis rogaret, sibi rosam ac calendulam demonstrari, aut aliquid aliud, utpote, papaver rubrum, album, aut variegatum, tunc cinerem illius plantæ arriperet, cuius specimen esset editurus: ut si nempe rosam tibi monstrari cuperes, vasculum rosæ titulo insignitum exhiberet, ex cuius vasis fundo, lucerna igni admoto, aliquantum incalescens, tenuissimus ac impalabilis ille cinis ex se apertam rosæ speciem emitteret, quam sensim crescere, vegetari, ac formam penitus, caulis, foliorum,

tan-

tandem que gemina floridæ rosæ, umbram ac figuram exprimere, & tandem explicatissimam rosam producere, apertis oculis intueri liceret, ut nihil certius nec elegantius, quàm ex umbratili illa rosâ, apertissima rosâ, enucleari, ac conspici posset, omnibus usquequaque suis partibus absoluta, ut planè corpoream diceret, quæ spiritali tantùm idea, revera tamen spiritali essentia dotata sese intuemdam præberet, cui nihil aliud restaret, quàm congruæ terræ mandari, ut solidius corpus assumeret. Hæc autem umbratilis figura, vase ab igne remoto, rursùm in suos cineres relabebatur, suumque chaos evanescendo sensim repetebat. Quod quidem arcanum cum summo studio persequeretur, omnes intendi nervos, ut aliquo vicissim reciproco arcano ipsum mihi comparando retaliarem, quod nunquam assequi potui. Idcirco cum apud me sæpius meditarer, qua viâ ad ipsum perveniri posset, ne manus operi serio admoverem, ut artificium tentarem, varia obstituerunt impedimenta, partim ex assiduo principum Dominorum meorum comitatu, quibus inter bellorum procellas adesse volui, nec ab illis discedere licuit, partim quod & publicis negotiis distractus, & privatis meis peregrinationibus ab hoc studii munere interpellatus sim, ut nullum adhuc opportunum tempus nactus fuerim, quò tam eleganti rei insudare potuerim.

Quæ verò sequitur demonstra-

tio, bona fide aulim affirmare eam esse certissimam, atque à me sæpius tentatam & expertam, quæque tanquam quid facilimum ab omnibus fieri possit.

Dominus de Luynes dictus de Formentieres, Consiliarii munere in Principe Senatus Regii Prætorio olim defunctus, magnæ vir eruditionis ac nominis nobilitatis genere clarissimus, & de omnibus tum publicè, tum privatim benè meritus, magno mihi animi studio ac familiaritate coniunctus, qui indefessa diligentia, præstantissimis naturæ arcanis, ac iis potissimum, quæ sanitati vel tuendæ, vel restituendæ conducunt, invigilavit. Eiusmodi enim remediis inquirendis sedulo incubuit, quòd olim ex infirma, qualanguebat, valetudine, quàm nullis remediis malum evincere potuisset, ac deploratæ salutis à Medicis judicaretur, una tantùm tabella cuiusdam electuarii Chymici magnæ virtutis, à Domina de sa Nove nobilissima & prudentissima matrona ac heroissa adiutus, mirificè & breviter convaluit, leni vomitu ab hoc medicamento omnem impuritatem tenacem ac viscosam inftar ovorum albuminis, rotundam ac crassitie magnitudinè que hylo æqualem, variis infectam coloribus, quam quasi motu præditam dixisses, ex stomacho & ventriculo eduxerit, unde ingenti gaudio se planè integræ valetudini restitutum esse tunc exclamarit. Hinc deinceps magno flagavit, non tantùm huius secreti addiscendi ardore, cuius cog-

gnitionem facile ab eadem nobili domina impetravit, quam habebat affinem, suaque opera & consilio in variis eius negotiis forensibus regebat, sed aliorum etiam non minus egregiorum investigationi incumbendi, quibus non tantum apud se, & necessitate ita urgente, uteretur, sed ex charitate Christiana, qua in proximum adducebatur, omnibus liberali subsidio esset.

Is igitur aliquando cum apud me familiariter divertisset, bellorum tempestatibus cum multis aliis Callis exulans, animum ad salem ex urticis extrahendum appellebat, ut inde dissolvens crystalli remedium adversus calculum pararet. Hic quidem sal lixivio (quod concinnaverat ex cineribus urticarum ustarum, affundendo crebro aquam calidam, & subinde multis vicibus trajiciendo, ut solent lixivio à mulieribus fieri) commixtus, edidit suæ essentiaë lixivio inclusæ specimen hoc modo. Transfusio lixivio per filtrationem etiam crebram optimè defacato, in vas terreum angustioris fundi & latioris aut capacioris, quam terrenam vocant: cumque aeri gelido trans fenestras cubiculi prædictum vas expositum fuisset, ibique substitisset per noctem, concrevit in glaciem, per hyemale frigus. Aperta manè fenestra, & lustrato lixivio, mera firmaque glacies illi apparuit, in qua mille urticarum formæ, radicibus, caudice, foliis, ac locustis constantes, sese conspiciendas mira elegantia præbue-

runt, ut nihil elegantius, nec perfectius, utpote planta, omnibus suis numeris absoluta, ac distincta membris & partibus, suspici potuisset: omnibus eam intuentibus, urticas esse certissimè agnoscentibus. Cum igitur hoc animadvertisset vir nobilis, tanquam miraculum suspiciens, ad me ociùs advolat, hisque compellat verbis, ad imitationem Archimedis. Inveni, exclamat, veni, vide. Ubi accessi ad eius ergasterium, arripui, glaciem, eius fragmentum separavi satis grande, quod ita aptè a me dispositum, ne liqueceret calore manus, ad varios magni nominis viros & fide dignissimos, qui tunc eandem urbem nobiscum habitabant, & adhuc superstites ibi sedem & domicilium fixerunt, comportavi. Qui singuli, ut glaciem conspexerunt, urticas esse conclamarunt, nec minùs quàm egorem usque ad eò incredibilem, ac eleganter portentosam admirati sunt, unusquisque cogitabundus meditabatur, quid rei istud esset, & unde ac quomodo tam elegans res in natura nasci posset, memoria repetentes omnes, quod in sacris literis habetur: *Memento homo, quia cinis es, & in cinerem reverteris*, cogitantesquè sub cineribus eiusmodi rerum formas delitescere ac immorari, unde resurrectionis nostri corporis certissimè sit expectanda. Illud ipsum jam notavi, quasi supra fidem omnem miraculum *libro secundo magni mei speculi Mundi*, his versibus:

*Il y beaucoup de resinoins encore pleins
de vie*

*Qui les formes ont veu de mainte & mainte
ortie*

*Dans le salé lexif de leur cendre esoulé
Lexif, qui par le froid s' estant un jour gelé
Eur ceste glace d' eau tellement represente
Racines feuilles, tige & fleurs de ceste plante
Que l' œil discerne tout la recognoist sou-
dain*

*La bouche aussi la nomme, il n' y aquo la
main*

*Decqué en ne sentant quand elle la vient
prendre*

*Des cuisantes fourmis luy poindre la peau
tendre:*

*Te n' en suis point l' antheur, mon Deluyne
s' est toy*

*Qui trouuas ce secret estant logé chez
moy,*

*Secret dont on comprend que quoy que le
corps meure*

*Les formes sont pourtant aux cendres leur
demeure.*

Hoc utriusque elegans experimentum sæpius à me postea arte repetitum revocat mihi in memoriam eam quoque historiam, quam de Polono illo Medico commemoravi, quam à me vivam omnibus ingenii viribus, rimari, meditari, ac imitari contendi, ac primum rationes omnes, quibus tam elegans operatio absolvi posset, ac quid esset, quod ita rosam, aut aliam plantam tam perfectè ad vivum cum omnibus suis coloribus uno momento per levem calorem effigiaret, variis modis apud me agitare ac expendere cœpi.

Tomus II.

Sed inter cogitandum, ac in operationibus aliis laborandum, animadverti, formam quidem aut figuram rei in sale suo citra ullum colorem inclusam esse, nec alios colores in aqua, quam aqueos, hoc est albos, posse ac debere exhiberi. Præterea quod urticæ in illa glacie omni destitutæ essent colore, præterquam aqueo aut albo, cogitabam eam esse causam, quod nempè ex assatione ac calcinatione earum in aprico spiritus ætherei ac mercuriales, halituosique & sulphurei, exhalent & enascant, à quibus colores promanant, ut supra ostendimus exemplo à sale nitri petito, qui etsi albus sit aspectu, alembico tamen aperto exceptus, & igne arenæ compulsus, ut figatur, non desinit volatiles suos spiritus trans corpus, etiam compactissimum alembici trajicere, sexcentis coloribus variè distinctos, & externæ vasis superficie farine volatilis instar adhærentes. Cum igitur ejusmodi varii colores in sale petræ (qui terræ est sal pinguis) delitescant & inclusi sint, non dubium est in aliis quoque rebus omnibus ejusmodi nitrosos sales contineri, qui suos quoque colores proprios ex terræ potentia haustos in se contineant, quos opportunè & ex artis solertia explicent.

Sic igitur animo sæpè volvi ac revolui, & apud me attentam meditatione ejusmodi rationes agitavi, ac philolophatus sum, cujus rei periculum facere in animo habebam. De creveram enim integrum simplex,

Yyy

in summo suo vigore existens, quod mihi tentandum, & experientia examinandum sumpturuseram, verno tempore colligere omnium suo virore, floribus ac potestatibus luxurians, haustitque tum ex terra per radices, & abundè ex succis, ac tincturarum vitalium impressionibus, proprietatibusque, quæ in spiritibus salium naturæ concluduntur: Integrum inquam ejusmodi simplex suis radicibus, caule, foliis, flore statueram contundere in marmoreo mortario, atque sic in chaos, confusamque molem redigere, quam vitreo vase, Hermetice clauso, includerem, eamque materiam digerendam, macerandam, ac fermentandam ad idoneum tempus exponerem, ex qua postea tria illa principia educerem ac separarem, eo quem diximus modo, omni diligentia spiritus conservans, & ex suis mercurialibus ac sulphureis liquoribus activis elementarem aquam passivam fecernens, qua ad extrahendum ex facibus aridis ac philosophicè assatis ac calcinatis salem, ad crystalli puritatem adductum, qui candidissimus est cinis ac vivacissimus; huic salideinceps paulatim ac guttatim liquorem suum mercurialem redderem, quam ab eo extillarem, ut cum sale fixo armoniacum volatilem, qui in eo liquore est inclusus, & à quo vim omnem suam liquor mutuatur, conjungerem, quem solum observandum susciperem, à sale suo fixo detentum & abfor-

ptum; sic enim natura naturam amplectitur, & simile gaudet simili, ut sal sale. His absolutis, hoc est, salibus istis simul rursus unitis, denuò paulatim ac sensim sulphuream essentiam adderem, quam in terram foliatam reducere, simplicissimam nempe essentiam, & omnibus suis tincturis, ac proprietatibus instructam. Sed cum hætenus, ut supra dixi, defuerit mihi operandi otium, nondum attingi certam istius tam nobilis arcani experientiam, cujus cum dabitur occasio, juvante Deo, periculum faciam. Cum enim, in rerum natura sit, & re ipsa confectum fuerit, non dubium est, quin iterum absolvi possit ab aliis solertibus artificibus, qualis ille fuit, qui mihi conspectus est. Nec puto commodiorem aliam eò perveniendi viam stèrni posse ea, quam proposuimus, & quæ omnibus trita est ac familiaris verè philosophantibus. Hæc enim ratione quælibet res elaborata virtutes summè efficares & activas, vitalesque ac firmissimas qualitates consequitur.

Ex his igitur quæ hætenus allata sunt liquet quàm graviter ex Dogmaticis nonnulli hallucinètur & peccent, qui salium ex variis reb. extractorum, ad emundandû, expurgandû, ac omnis generis impuritates corporis nostri, (quæ omnium morborum, quib. oppugnatur, seminaria figunt,) eluendû, usum respuunt ac explodunt: ex quib. (si natura eas sordes, bilis nitrosulphuræ beneficio, in jejuno intestino excreticem facultatem vellicantis,

*Salium
proprietas*

ac

ac ad expulsionem irritantis, non deturbaverit) varia morborum genera oriuntur. Est autem fel ex salium naturalium genere detergentium, quemadmodum & urinæ alii excretionum generi inservientes, ut alibi docuimus.

Calcinatione salium humidorum primigenio non absumi.

In hoc porro magis hallucinantur, quod sales ab incinerationibus & extractionibus, humido suo primigenio ac vitali principio profusus spoliari autement. Quo satis indicant, quàm exiguum, aut nullam etiam profusus anatomie vitalis & internæ rerum naturalium cognitionem habeant, etsi ubique vitales rerum spiritus, & admirandas eorum virtutes ac effectus, citra tamen iudicium, animadvertant, satis enim quotidiana, ad erudiendos illos, esset ex odoribus, saporibus & coloribus rerum perita experientia, nisi profusus aut stupore nativo, aut spontaneâ malignitate cæcutire vellent. In illis enim potentibus qualitatibus, quæ aliunde, quàm ex salibus, ac præcipuè metallicis, non emergunt, satis superq; interna elucescit ac viva anatomia. Quod exempli gratia, patet in sale zuccharino, quod ex plumbo vitæ aciditatis vitrioli, vegetabilium omnium principis, i. e. aceti destillati è vino aut etiam (quod satius est dicere) veri illius nectaris essentiâ cœlesti acidulâ, i. e. aceti ex hydromelite vinoso elicitor: siquidem viribus menstruorum illorum totum propemodum plumbû in salem redigitur, qui vel communi etiam aqua, instar vulgariû salium, dilui ac solvi po-

Vitales rerum qualitates unde proficiuntur. Anatomia interna.

test, tractarique filtris ac coagulationibus, aliorum instar. Ex quo ad siccitatem redacto, spiritus educi arte possunt, qui in aquam vitæ fragrantissimam, & summè admirandam resolvuntur, quæ flammam non segnius, quàm vera & subtilissima vini essentia concipiat, sulphure proprio ac tincturâ, sanguinis instar rubicundissimâ, ei supernatante, unde verus Philosophus ex triade per unionem copulata unitatem colligit: quod verum est auri dissolvens, ut descripsimus prolixius in plumbi historia.

Ex corallis itidem, margaritis, gemmisque quæ salinæ naturæ sunt, simili modo mercurius sulphurq; æthereum elici possunt, ut patet suis locis.

Modus præparandi Sales.

Sales omnes uno eodemq; artificio præparantur: per calcinationem enim omnia, in cineres rediguntur: ex quibus postea sal iuxta communem ritum, cum liquoribus vel aquis congruis extrahitur.

Postquam sales præparati fuerint h. e. variis dissolutionibus, & filtrationibus & coagulationibus ad perfectam usq; puritatem adducti, ad huc ultima hæc ipsi accedit operatio, ut in crucibulum injecti calcinentur & dealbentur.

N. Hi Sales è fixis redduntur volatiles. per solam propria aqua mercurialis additionem.

Jam methodus nos ad salium differentias deducit: Quemadmodum autem inter sulphura & mercurios

rios variæ statuuntur differentiæ: sic magna est salium varietas, & inter eos virtutum ac operationum discrimina. v. g.

Sunt

Sales Cephalici.

Sal cranii humaniferè epileptica curæ peculiariter dicatur. Educitur cum aquis Pœon. Fl. Tiliæ. lil. conval.

Sal diuretici.

Sal corticum fabarum inter alios mirum in modum causticus est ac urens, qui tamen ex jusculo iusta dosi exhibitus admodum diureticus est, ut nihilo minus citra noxam ac viscerum offensionem efficacissime operetur.

N. Elicitur cum sua propria aqua: ab ipsis adhuc viridibus destillata.

Sales restæ bovis faxifragiæ, lithospermiani milii solis, raphani, dissolvendo calculo & arenulis exturbandis à renibus ac vesicis magna proprietates conducunt.

S. Aperitivi.

Fraxini sal potentissimè obstructions referat, lienis affectibus præcipuè congruentissimus. Sal Genistæ ceterach. cichorii.

S. Menses provocantes.

Sales Arthenusiæ & Sabinæ provocandis menstruis sunt accommodatissimi.

S. Diaphoretici.

Singularis proprietatis ac facultatis habentur sales bardanæ, petasitis & cardui benedicti, qui diaphoretici sunt.

S. Stomachici.

Sales menthæ & absynthii ventriculi tunicis expurgandis aut detergendis, propriè ac privatim incumbunt, stomachum simul corroborando.

Sal refringerans.

Sal Prunellæ, Anodynum minerale dictum, cuius præparatio dicitur in nitro.

Sal purgans.

Cremer seu crystalli Tartari. Vide in Tartaro.

Sal mundificativum seu deterfivum.

Sal fulginis, quod fit.

Fulgo in tenuem pollinem redacta dissolvatur in aceto destillato, in M. B. separato toto mēstruo, in fundo subsidabit, denuo dissolves, deinde coagulabis: idque tamdiu donec in salem candidissimum abeat: qui in humido solvetur in oleum ad gangrænam & quævis maligna ulcera curanda opportunissimum.

N. Hi sales è fixis volatiles, per solam propriæ aquæ mercurialis additionem, redduntur.

CAP. XXXVI.

De oleis & Balsamis pretiosis.

Quod ad olea attinet, de quibus supralocuti sumus, illa omnia communia admodum sunt, eorumque præparatio omnibus fere, imò ipsis tyronibus nota & perspecta est, sive sint olea aromatum, veluti cinna-
olea aromatum, sive m. bacc. gran. cortis fruct. herb. &c.
 womi, garyophyllorum, macis, nucis moschata,

mofchata, piperis, & fimilium, five feminum, baccarum, & granorum, ut lauri, iuniperi, faniculi, anifi, pœonia, & five corticum, & fructuum, ut arantiorum, & citriorum, five omnium etiam herbarum calidarum, ut falvia, rosmarini, mentha, betonica, maiorana, thymi, byssopi, & infinitarum aliarum, quæ omnia una eademque via ac methodo conficiuntur, nempe ea conquassando & macerando in quinque, aut sex aquæ tepidæ partibus per viginti quatuor horas, & postea destillando per magnum Alembicum cupreum cum suo refrigerio: jam supra modum edocuimus, cum de aquis cinnamomi aliorumque aromatum ageremus, simulque ostendimus, ex huiusmodi aquis destillatis post oleorum suorum ipsis innatantium separationem, multos ac varios syrupos præstantissimos concinnari posse.

Omniū horum oleorum vires ac proprietates patebunt satis ex supradictis.

Sic sunt:

Olea aromatum,

videlicet:

Ol. caryophyll. Nucistæ, Cinnamomi & aliorum.

Corroborando ac calfaciendocerebro ventriculo ac matrici idonea: imo & prostratas vires reficiunt intus & extus adhibita.

Ol. Piperis.

Attenuans, dissolvens ac incidens tartareas in corpore materias & nitro sulphureas, aut biliosas etsi utcunq; calidius à multis existimetur:

biliosis tamen febribus, ut tertianis ac aliis fugandis, longe quovis alterante aut refrigerante syrupo accomodatius est.

Oleum buxi.

Summum lenitivum est omnium dolorum, atq; morbo Epileptico specificè conferens.

Ol. Camphora.

In sedandis iidem doloribus insigne est, præcipuè dentium, eroforum, calci renum ac vesicæ, quæ dissolvitur ac eiecitur.

De Balsamis.

Olea stillatia licet summis & elegantissimis virtutibus prædita sint, non tamen carent suis incommodis, cum enim tenuium sint partium, facile in auras dissipantur, quantumvis in phialis obturatissimis conserventur. Accedit, quod non usurpari possint, nisi mixta cum aliis, conservis nimirum, tabellis, aut liquoribus; si alias inconsideratè exhibeantur, plus obesse, quam prodesse solent.

Eximia semper quædam singularis regionis sua laus est, & præstantia: ut Germanorum fortitudinem nullis unquam sæculis intermorituram prætermittam, illis hæc modo potissimū gloria asservatur, ut tanto politiorū quorumvis secretorum indagandorum studio flagrent, & cupiditate, ut non immeritò id elogium quædamtenus aptari possit Virgiliani instar.

Excudent alii spirantia mollius æra;

Yyy 3

Credo

*Credo equidem vivos ducent de
marmore vultus,*

*Orabunt causas melius, coelique
meatus*

*Describent radio, & surgentia sy-
dera dicent,*

*Naturam penetrare magis Germa-
ne memento.*

*Inven-
tum no-
vum olea
in est. n-
sias redu-
cendi.*

In illa enim regione artificium
nuper inventum est olea illa redu-
cendi in essentias gratissimas, ac uti-
lissimas, quæ propriis suis coloribus,
odoribus, saporibusq; nobilitantur;
nulla accedente alia mixtione, quam
Maña cælesti optimè depurato, quod
harum rerum vires, atq; virtutes allit-
cit, easq; sua admixtione exquisitissi-
mè corrigit. Secreti hujus me partici-
pem redditur Germanus quidam do-
ctus Medicus, ejusq; præparandi mo-
dum mihi re ipsa revelavit, is forsitan
agrè ferret, si clarius arcanum illud
manifestarem: Nihil tamen eorum,
quæ dicere conveniunt, reticui: nec
dubito, quin experti chymici paucis
mea dicta comprehendant.

Ejusmodi essentia conservan-
tur in parvis theculis rotundis, qua-
rum singula capiunt 15 vel 20: diver-
sa essentiarum genera, quæ, cum usus
postulat, cum dentiscalpio, hoc est,
in minima quantitate, exhibebuntur,
& effectus nihilominus ferent opta-
tissimos.

Hactenus de extractis, essentiis,
magisteriis, salibus, & similibus præ-
parationibus chymicis, quæ hinc in-
de in Pharmacopœa nostra exornan-
da occurrunt, satis abundè tractavi-
mus.

APPENDIX.

De Medicamentis topicis.

Siquidem Auctor noster Querceta-
nus Medicamentis topicis, id est
Oleis, Balsamis, Epithematis, cataplas-
matis, unguentis, linimentis & Empla-
stris peculiarialoca consecrare omisit,
non abs re erit ex aliis ejus scriptis
formulas eorum hic annexere
aut lectorem de locis commovere,
unde defectum tum resarcire, tum ad-
datas formulas pro rei exigentia ipse-
met medicamenta similia concinna-
re queat.

Sic sum

Olea

1. *Oleum Butyri.*

Butyrum prius in vino albo li-
quefactum injiciatur in vesicam, sub-
jiciaturq; ignis mediocris, destilla-
bit oleum valde anodynum, Ex lb. i.
habebis ℥x.

Sic facies oleum lardi & axun-
giarum: ad leniendum & resolven-
dum.

2. *Ol. Cera.*

*Est præstantissimum ad topicos &
scirrhos resolvendos, omnesq; nervorum
affectus frigidos calefaciendos.*

Fit ita liquefiat ad ignem cera,
& decoquatur cum vino ad consum-
ptionem ejus: idque tandiu, donec
nullos crepitus amplius edat. Hujus
sic præparata ceræ cape lbj. aluminis
calcinati lbß. injiciantur omnia in
vesicam & destilla igne mediocri.
Prodibit primo crassiusculum oleum,
quod rursus destillandum est seu re-
tificandum.

3. *Oleum*

3. *Oleum masticis stillati-
vium.*

Reducatur lbj. masticis in pul-
verem, quem indas vasi vitreo, super-
fundendo aquæ communis distillatæ
& aquæ vitæ ana, ut supernatent 4j.
digitis, occluso vase putrescant in
fimo per aliquot dies, post destillen-
tur sepeliendo alembicum intra are-
nam, aut: batiturum ferri, dando
ignem per gradus: primò distillabit
cum menstruo oleum flavescens: il-
lud seorsim reserva, & augendo
ignem prodibit oleum rubicundum,
demum fortiori igne, crassum, &
adustum sapiens: quod si cum vini
spiritu à priori separato circuletur,
& rursus destilletur, tum habebis ve-
rum oleum affectibus externis: uti-
lissimum, præsertim ad corroboran-
dum ventriculum & intestina imbe-
cilliora: oleum autem flavescens,
quod primò destillarum est, exhibe-
tur cum vino aut proprio decocto ad
eosdem affectus, & ad defluxiones
prohibendas. Separatur facillimè
tota aqua vitæ, & potest ablu oleum
si velis. Et si timeas à putredine illius
cum aqua rosarum aut simplici, præ-
stantissimum parabis medicamen-
tum. Ex lbj. elicies hac via olei
puri ℥x.

*Sic ex Thure oleum facies vulnera-
rium.*

4. *Oleum Theribinthina.*

Item ex Theribinthina: sed
istud elicitur levissimo etiam calore,
præsertim per Bal. vaporosum, quem

ego distillandi modum magnope-
re probo. Hoc oleum est calidum
ac tenue alteque penetrans, plus
quam ipsa Terebinthina: frigidis-
que nervorum & articularum affectibus
medetur.

5. *Oleum Coloph. & picis.*

Oleæ quæ ex Colophonia & Pice pa-
rantur, valent ad eosdem affectus: fiunt
autem ut oleum ceræ.

6. *Oleum hederæ.*

Sic etiam ex hederæ lachrymis
oleum elicies, ad urinas potenter mo-
vendas.

7. *Oleum myr. Sarcocollæ &
caucami.*

Ex Myrthia, Sarcocolla & Cauca-
mo sive Lacca, quæ vulneribus consoli-
dandis & carne replendis conducunt, pa-
rantur etiam præstantissima, variaq;
Balsama vulneraria, cum oleo Terebin-
& Hypericonis.

8. *Oleum styr. & benioini.*

Item facies olea ex Styrace cal.
& Benioino, quod prodest ischiadicis.

9. *Oleum Euphorbij.*

Eodem modo oleum Euphor-
bii, quod cerebri & nervorum affectibus
multum conducit, surditati, aurium
tinnitui, paralyti, tremori, spasmo:
cujus præterea si guttulâ cum con-
venientibus, immittatur na-
ribus, pituitam
elicit.

Oleum

10. *Oleum Bdellii & reliquorum gummi.*

Ex Bdellio autem sic oleum parabis. Bdellium temperetur in aceto distillato per 12. horas, ut totum dissolvatur: quo facto per seraceum transcoletur, & seponantur ipsius faeces: Quod purum est, in das retortæ vitreæ addendo pulveris silicium calcinatorum mediam partem, & appposito recipiente, dabis ignem per gradus 12. horarum spatio: atque inde prodibit oleum efficacissimum.

Sic de Laudano, Galbano, Opoponace, Sagapeno, & Ammoniaco, olea conficies quæ podagricos topfos emolliunt, & durities omnes hepatis, lienis, & cæterorum membrorum posens dissolvunt, si simul omnia vel distillentur, vel per se singula, præscripta methodo parentur.

11. *Olea destillata per descensum.*

Ex corticibus & lignis omnibus, præsertim calidis, ut ex Guajaco, Junipero, Sambuco & sim. per descensum, oleum extrahitur, fætidum tamen, quo utimur in externis affectibus.

Sic fit oleum Gagatis ad matricem affectus valde utile.

Sic sunt

2. *Olea cocta.*

Oleorum
officina-
riorum

Pro externis, ex Rosis, Violis, Nymphæa, Mandragora (quæ omnia inflammationes & ardores extingunt,

phlegmonas sedant, membrâ roborant, densant, fluxiones sistunt, deliria compescunt, & somnum accersunt) virtutem totam melius elicies mediante oleo olivarum, quàm fit in usu officinariis, si sequenti utaris methodo.

12. *Oleum omphacinum*, quod abluæ aqua communi distillata, ipsumque purifica in Bal. donec nullas amplius faeces seponat: deinde huius olei sic præparati cape lb j. rosarum rubrarum recentium, unguibus expurgatarum & tritarum in marmore lb j. indantur omnia in matratio vitreo bene obturato, ut putrescant in fimo præparato & calenti per 12. dies: Post expressis omnibus, & abjecto magmate, recentia & trita in marmore folia oleo reservato, denuo immittantur, ac in matratio obturato putrescant, ut prius in putri utero calido per 12. dies, idque reiterabis tertio, ut perfectum & optimum oleum assequaris. Sic cætera olea refrigerantia pro topicis medicamentis optimè conficies.

Sic olea cydoniorum & myrtillorum, quæ refrigerant & astringunt, antoque, ventriculo, jecoti, cerebro, & intestinis imbecillioribus accommodata sunt.

Eadem via olea Chamameli & Liliorum, quæ nervos corroborant, modicè resolvunt, & dolores apprimè sedant, nisi quòd cum oleo dulci maturo, præparato ut dixi, sunt.

Ex mentha autem, absynthio, nardo, lenisco, & reliquis quæ modicè calefaciunt, ventriculum, & alias partes illita corroborant, concoctionemque

que juvant, cum omphacino extrahitur eodem modo oleum: sed prius præparatur cum propria ipsorum aqua & vino astringente, & ab omnibus facibus depurari debet in Bal. per aliquot dies, ut dictum est.

Quòd si quis potentiùs per ipsa olea calefacere, attenuare & digerere velit, sumat æquas partes olei in Bal. depurati, & spiritus vini.

Sic sunt 3.

Olea expressa.

Videlicet ex baccis lauri & similibus, præstantia elicies olea, si per mensem in fimo calido omnia digerantur, deinde exprimantur, & ad usus reserventur: conferunt autem frigidis cerebri & nervorum affectibus, flatuq; discutunt.

Præstantiora autem multò omnia hæc calidæ qualitatibus olea fient, si per se cum solo vini spiritu per Bal. vaporosum extrahantur, sine olei additione.

Oleum enim (ut inquit Gal. 1. simpl. cap. 15.) tamen si facilè inflammetur, non tamen admodum celeriter nos excalfacit, nimirum lenta crassaque substantia sua tenaciter iis inhaerens, quæ primùm contingit: proindeque longissimè omnibus perdurat, quibus fuerit illitum, scilicet nec ab ambiente facilè aut extenuari aut digeri potens, nec intrò in corpus promptè transumi.

Sic exprimuntur quoq; olea ex seminibus frigidis, papavere, Hyosciamo, item ex nucleis, seminibus temperatis, & id genus aliis. Horum operationes sunt potius refrigerari, ac quietem inducere.

Tom. II.

Huc pertinent & olea purgativa. vide in cap. de clysteribus.

Olea Suppurantia & anodyna

Detergentia

Sarcotica

Cicatricem inducentia

Venenum astrahentia

Ad ambusta

Repellentia &

Astringentia

4. Sic sunt olea balsamica Balsami dicta.

Oleum seu Balsamus nervinus.

R. Oleorum resina & therebinthina arte spagirica extractorum, ana ℥j. ℞.

Galb.

Bdel.

Serapini an. ℥ ii ḡ.

Castor. ℥ ḡ.

Benjoini

Styracis, calam. ana ℥ j. ℞.

Pinguetinum taxi

Cuniculi

Anseris

Anguilla, an. ℥ iii ḡ.

Medulla cruris bubuli ℥ ḡ.

Aqua vitæ optima ℥ ḡ.

Baccarum juniperi

Lauri

Seminis paon. conquassatorum

an. ℥ ḡ.

Caryophyl.

Nucis musc. contusorum a;

na ℥ j.

Piperis longi ℥ ℞.

Florum salvia

Rorismarini

Beton.

Lavend.

Zzz

Calend.

Calend. ana pug. ij.

Succi corticis ebuli & sambuci, an. ℥iij.

Omnia in amplum matratium vitreum conjiciantur longi colli, & in digestionem in fimo equino calido, vel in Bal. M. ad quatuor aut quinque dies collocentur, ut pinguedines in ea liquefiant, & olei therebinth. ac aquæ vitæ opera gummi solvantur, & aromatum ingredientiumq; aliorum spiritus ac essentia separentur ac eliciantur. Hinc calentibus adhuc omnibus fiat colatura & fortis ex torculari expressio, expressumque, ut subtilius & in tenuiorem ac magis spirituofam quinatâ essentiam redigatur, in alembicum aut cupream cornutam, quæ destillandaram pinguedinû & gummi, vel seorsim etiam, instrumēta sunt aptissima, imittantur, gradatim igne circum circa ad movens, qualem ejusmodi pinguedinum destillatio exigit.

Hæc ratione prolucietur balsamus aut oleû copiosum & magnæ virtutis, omnium ingredientiu vires sortitû. A quo si lubet, aquosam stillatitii vini substantiam, aliorumq; succorû separabis ad lentissimû igne, aut nõ separabis, si voles. Isto oleo tota dorsi spina ab occipitio ad imâ usq; vertebram partesq; paralyticas aut resolutas illines: quas unctas lanâ pingui succidâ. granorum juniperi & aliorum cephalicorum pulvere conspersâ. involves: unde mirandos effectus in omni paralytis & contractura genere, nec non omnibus, in summa, nervorum affectibus si probaturus.

2. Aliud.

℞. Oleorum de cera

De laterib. compositorû, & ut in Pharmacopœa nostra descripta occurrunt, ana ℥j. ℞.

Benjoin

Styracis calamit. an. ℥iij.

Castorei

Myrrhæ, an. ℥ij.

Euphorb. ℥℞.

Injiciantur omnia in vas vitreum optimè clausum, & in cella vinaria, aut frigido aliquo loco repositum, ut brevi solvantur gummi, & in balsami naturam oleorum beneficio convertantur. Cui, etsi jam per se insignis ac magna virtutis, si

Olei laurini, arte spagyrica extracti ℥iij.

Pingued. urse:

Taxi

Arte chymica etiam parata an. ℥iij. addideris & probè miscueris præstantissimum & penetrantissimum, balsamum consequeris: nec non ad omnes nervorum affectus efficacissimum, ac ad robur partibus unctis maximè conciliandum. Siquidem in olea ista de cera & lateribus composita, quæcunque simplicia nervis amica ac familiaria sunt, ingrediuntur, & suam virtutem deponerunt.

3. Balsamus Hypericonis simplex.

℞. Florum Hyperici minutatim concisorum ℥ij.

Olei therebinth. ℥j.

Vitell. ovorum xx.

Aqua vitæ ℥℞.

Mixtis omnibus putrefiant in fimo calenti per mensem integrum: post exprimantur & ponantur ad solem per duos menses.

Bal-

4. *Balsamus visci pomorum.*

Balsamus visci pomorum eadem
methodo fiet : vel cum oleo oliva-
rum prius depurato in Balneo.

5. *Balsamus Hyperici compositus.*

℞. Florum hyperici ℔.j.
Visci ad. symph. maior. ℥.iiij.
Florum chamemelii
Verbasci ana. pug. ij.
Oleivorum & terebinthina ana
℔.℞.
Aquevita ℔.j.
Thuris
Myrrhe
Mastiches
Mumia ana ℥.ij.
Sacchari rubri ℥.vj.

Putrescant simul in vase accu-
rate occluso in fumo per mensem :
deinde exprimentur & circulentur
in Bal. per triduum : tum demum
lentissimo calore decoquantur ad
Balsami consistentiam.

6. *Balsamus visci pomorum
compositus.*

℞. Foliorum visci pomorum minuta-
tim concisorum ℔.ij.

Anjice in matrarium vitreum,
addendo

Acinorum populi arboris ℔.℞.
Olei axungie taxi & buryri ana
℥.iiij.
Olei terebinthina ℥.vj.
Olei lumbricorum ℔.ij.℞.
Spir. vini generosi ℔.ij.

Digerantur omnia rectè occlu-
sa in fumo calidissimo per 2. menses :
post prelo exprimentur tum cirulen-

tur & ad ignem lentissimum de co-
quantur, ad liquorum consumptionem.
*Ad doiores sedandos nullum pre-
stantius inveniri medicamentum potest.*

De Epithemate.

Epithema cordiale in peste.

℥. Santalorum omnium, ana ℥.℞.

Flor. siccarum Violarum.

Buglosi

Cichorii

Rosar. rubr.

Calendula

Nerupharis, anap. ij.

Cornu cervi preparat.

Coralliorum

Perlarum preparat. ana ℥.ij.

Terra sigillata

Boli Armeni, ana ℥.j.℞.

Sem. Oxalidis

Citri, corticis eiusdem,

Granorum kermes, ana ℥.j.

Camphora, ℥.j.

Omnia in pulverem tenuem,
quem nos pulverem pro Epithemate
cordis appellamus, redigantur, ali-
usque sufficiens quantitas prepare-
tur, qui ad usum separatim diu con-
servabitur.

℥. Pulveris predicti pro Epithemate
cordis, ℥.j.

Aque Rosar.

Oxalidis

Scabiose, ana ℥.iiij.

Succi Limonum, ℥.ij.

Aceti Rosati, ℥.j.℞.

Omnia misceantur, duabus
dragmis confectiois hyacinthi su-
peradditis, & ex illis conficiatur Epi-
thema, q̄ regioni cordis applicetur.

Zzz 2 illud

*Epithema
vis prædi-
cti virtus.*

Illud Epithema illis in primis con-
ducit qui sunt biliosi, & ingenti febris pe-
sifilentiali corripuntur: tunc enim cor-
potissimum est refrigerandum, & fortifi-
candum. Illud etiam valet contra alias
febres ardentes & continuas.

Pro illis verò qui temperamen-
to sunt frigidiorè & pituitoso & in
quibus febris non ita exardescet:
Epithema, quo sequitur modo, præ-
parabitur.

*Epithema cordis in peste cor-
roborans.*

℞. Pulveris pro Epithemate cordis
prædicti, ℥ss.

Specierum Diambra.

De Gemmis, ana ℥j. ℞.

Succi Scordii, ℥ij.

Camphoræ, ℥j.

Croci, ℥ss.

Conf. Alkermes, ℥j. ℞.

Vini generosi, ℥ij. ℞.

Aceti anthosati, ℥j.

Aqua melissæ, ℥viiij.

Aqua Theriacalis communis, ℥j. ℞.

Fiat Epithema, quo cor ipsum
languidum fomentetur. Illud etiam
non parum iuvat ad personas debiles.
senio confectas, & quæ sæpius synco-
pis & lipothymiis obnoxie sunt cor-
roborandas.

Epithema cordis siccum.

Ut verò Epithema siccum com-
ponatur: ea, quæ subsequitur, ratio-
ne procedatur.

℞. Conserv. Flor. Buglosfi

Rosar. rubr.

Violarum

Calendulæ, ana ℥ss.

Cort. Citri condit. ℞ij.

Pulv. pro Epithem. cordis, ℥j. ℞.

Confectionis, de Hyacintho & Alker-
mes, ana ℥iiij.

Omnia vino albo optimo ir-
rorentur, & inde ceratum in formam
scuti efformetur, quod applicatum
diuturno tempore ad regionem cor-
dis adservabitur.

Sacculus.

Sin autem sacculum in formam
scutuli malueris efformare, qui ple-
nus pulveribus aromatis, super cor-
dis regionem nunquam non appo-
natur: in modum sequentem ille ap-
parabitur.

℞. Radic. Tormentilla, ℥j.

Angelica.

Santalorum omnium, ana ℥ss.

Dictamni

Been utriusq; ana ℥j. ℞.

Sem. Citri &

Corticis ejusdem, ana ℥iiij.

Macis

Cinnamomi ana ℥j. ℞.

Benioin. ℥j.

Coralli rubri.

Terra sigillata.

Cornu cervi præparati, an. ℥ij.

Flor. Buglosfi.

Violarum.

Calendulæ.

Rosar. rubr. anap. ij.

Camphoræ, ℥j.

Croci, ℥j.

Omnia cum additione ℥ss. ali-
ptæ moschatæ in pulverem reducan-
tur, è quo sacculus in formam scutuli
efformetur, regioni cordis, tempore
præser-

*Sacculi
in forma
scutuli
descriptio.*

præsertim pestilentia obnoxio, de more applicandus.

Præterea ad prædicti pulveris ℥ij. adjiciantur

Staccorum Scordii

Citrorum, ana ℥j. ℞.

Adipis Serpentis ℥ij.

Olei Nucis moscbata per expressio- nem educi, ℥j.

Veri balsami, ℥ij.

Linimen- ti & em- plastri de- scriptio.

Et sic linimentum excellens, ad inungendam singulis horis matutinis regionem cordis efficies. Quod si spermatis balenæ, & ceræ albæ, tantum quantum sufficiat addideris, Emplastrum, quod ordinarie supra cordis regionem feras, efformabis.

Cataplasmata.

Cataplasma:

Emolliens doloresq; sedans: Vide Chirurg.

Anodynum arthritic. 1. & 2. Vid. Arthrit.

Resolutivum seu maturativum bubonum. & Vid. in Pest.

Discutiens in Apoplex. s. synap- pism. Vid. Apoplex.

Unguenta & linimenta.

Unguenta, Suppurantia

Detergentia

Sareptica

Cicatricem inducentia

Venenum extrahentia

ad. Ambusta

Repellentia

Astringentia

Vide in Chirur.

Liniment.

Anodyn. in nephritid, contra pustulam pestilent. in pest.

Emplastra.

Emplastra, Suppurantia

Detergentia

sarcotica

Cicatricem inducentia

Venenum extrahentia

Ad ambusta:

Repellentia &

Astringentia:

Vesicator. Vid. in peste.

Vide in Chirur- gia.

Et tantum de Pharmacopœa generali, seu Dogmatica, qua ut cedat in honorem Dei ac hominis sanitatem, faxit Iehova summus ille Medicus ac Medicamentorum Creator.

F I N I S.

NB. Hac quæ sequuntur omissa sunt, pag. 251. col. à post lin. 5. ideog; ibidem ob sensus inconcinnitatem inferenda.

Cur hoc modo præparemus Elixir & Quercetani præcepta non obser- vemus, hæc estratio, inquit, quia experientia nos docuit, Quercetanum aut obscure hunc ipsum præparandi modum tradidisse & quædam studio inver- tisse, & neglexisse aut ipsumet nunquam ita elaborasse, id quod & ipse fateatur

Zzz 3

de

de Theriaca: Propterea ipsum reliquimus in quibusdam, idque quadruplicem ob causam.

1. Quia in suum Elixir assumit Saccharum & mel, sine dubio eum in finem, ut iisdem suum Elixir dulce & gustui gratum reddat, quod tamen eodem modo, quem ipse tradit, haud quaquam fieri potest: nam juber hæc duo commiscere speciebus extrahendis, ubi non solum extractionem reliquarum specierum impedit, ob lentorum & visciditatem, sed etiam nil dulcedinis spiritui vini communicare potest, quod per alembicum eleuetur: è contra si spiritus seu Elixiri jam destillato & confecto ad misceantur hæc duo, vel ad minimum unum, nimirum Saccharum quod magis gratura est & dulcedinem & simul suavem saporem Elixiri conciliant.

2. Deinde ad Extractions suas requirit spiritum vini optime rectificatum, hoc est, ab omni phlegmate seu aquositate liberatum: Talis spiritus autem homogeneus est, nec in destillatione, ullam aquositatem amplius relinquit, vel subsequenter habet. Quercetanus verò in abstractione hujus spiritus ab eo quod extrahit, jubet colligere primo aquam clarissimam seu spiritum subtilissimum, deinde seorsim etiam aquam alienam diversam à priori quam aquam balsami vocat, unde verò ista aqua proveniat, non constat, cum species, fuerint sicce & spiritus vini ab omni aquositate liberatus. Si dicatur ab extracto illud provenire, id certè sine vehementiori ignitione, & inde causata adustione fieri non poterit, sicque non balsamica suavis aqua, sed fœtidus liquor destillabit; faciat periculum quicumque voluerit, idem mecum experiacur.

Tertio, duplex oleum quod Quercetanus promittit, flavum scilicet & rubrum, æquè ac aqua illa citra adustionem extracti in fundo vasis relictæ acquiri non potest, imo nec hac ratione seu forti ignitione citra aliud artificium acquiritur, sed materia saltem comburitur.

Quarto jubet Quercetanus, Sal propriis fœcibus incineratis extrahere cum aqua clarissima seu spiritu subtilissimo, cum tamen Sal jam extractum & separatum ægrè & difficulter cum ejusmodi spiritu commiscere possit.

Hæ erant causæ, cur in præparatione hujus Elixiris majoris modum Quercetani non observaverimus, sed potius ejusdem modum, quam in confectione Elixiris minoris præcipit imitati simus.

QVERCETANI REDIVIVI
PHARMACOPOEA SPECIALIS
SEV SPAGYRICA

Pharmacopœæ Mineralogicæ.

C A P. I.

De Mineralibus in genere.

Mineralogia est, quæ de mineralibus agit.

Mineralia voco, quæ ex succis macrocolmi, sub certa specie fossilium vel simili à Natura producuntur. Dicuntur Quercetano metallica.

Principia Mineralium non minus ac res naturales aliæ constant à principiis 1. Essentialibus: Spiritu, anima ac corpore. 2. Existentialibus hypostaticis: Sale, sulphure & mercurio. 3. Elementaribus: Terra, aqua & aere.

Spiritus, est proximus radius, sive radius spiritus illius universi pro occasione matricis in hanc vel illam speciem propagatus.

Anima isidem est vita seu calor universi, spiritum illum actuans.

Corpus est chaoticæ moles, unde mineralia proximè fiunt.

Principia existentialia quibus loco & tempori exponuntur, sunt principia illa hypostatica atque elementaria.

Horum principiorum ratione sunt Mineralia, quæ magis referunt indolem principiorum hypostaticorum, alia Elementarium.

Prioris generis sunt *Salina, Mercurialia & sulphurea*. Posterioris sortis sunt, *Terrea sc.* Lapidés ac Terræ. *Aquea* (Thermæ & acidulæ) adde si libet *aerea*, qualia sunt Manna, Ros, Pluvia, &c.

Ex his Principiis omnia illa constant, sed diversimode, ut patet ex sequentibus.

Q. An mineralia in usum medicum admittenda.

Reperiuntur qui nulla profus ratione metallicorum, h. e. mineralium remedium, sive intrinsicè assumptorum, sive extrinsicè solummodo adhibitorum, usum in Medicina probare possunt, eò quod illa nimis à natura nostra aliena esse sentiant; hinc operæ pretium me facturum existimavi, si ipsorum reme-

remediorum approbationem atque commendationem, à primis Medicinæ Ducibus atque Coryphæis mutuater, ostenderemque nullo non tempore eadem à Græcis, ab Arabibus, & Latinis authoribus, qui illos subsecuti sunt; imo vero à quibusvis celebrioribus & præstantioribus nostrorum temporum Medicis Dogmaticis, non solum usurpata, sed etiam mirum in modum præ cæteris omnibus celebrata, & majoribus encomiis exornata fuisse.

Si hanc igitur primam encomiorum partem generatim absolverimus: eorundem postea metallicorum (mineralium) remediorum eximias atque singulares virtutes, sigillatim exponemus. Ut sic nullus non animadvertat, nec doctrinam quandam prioribus sæculis inauditam, neque à majoribus nostris non usurpata, & approbatam, in medium proferri.

*A rati-
one.*

Si naturam ars imitari debeat: alibi satis abunde docuimus, quomodo thermæ, balnea, fontes, & aliæ aquæ metallicæ, hinc & inde dispersæ, magnis sint atque stupendis, in curatione morborum deploratorum, virtutibus præditæ. Nullus autem dubitare potest quin eæ proprietates suboriantur à virtutibus, quibus substantiæ sunt, benefica naturæ manu, imprægnatæ. Cujus si nos vestigiis inhærentes, eadem, aut pene similia, in affectuum graviores medelam usurpemus: & ab eadem naturæ scaturigine pro-

fecta; haudquaquam proculdubio à veritatis tramite aberrabimus. Verum cum satis superque eadem alibi sint declarata, dicendis hac in parte superfedemus, variasque solummodo Doctorum antiquorum, qui remedia metallica comprobaverunt, & comprobatis usi fuerunt, auctoritates ob oculos proponemus.

Judicium *Dioscoridis*, alibi à *Secundo* nobis relatum est, qui *sulphur & sandaracam* in numero remediorum intrinsecus assumendorum collocavit.

Sed ulterius modo progrediamur, & sententiam magni Medicinæ totius patris atque principis, *Hippocratis* asseramus, quæ vel ipsa sola, sine ullius cujuscumque adminiculo, os poterit obstruere, & æternum silentium indicere, iis, qui tantopere egregiis istis pharmacis adversantur.

Hippocrates, non secus ac *Dioscorides*, ad curandas pulmonum affectiones, *sulphur & sandaracam* adhibuit: imo vero nitrum ad abortuum expulsiorem, ori exhibendum esse, differit.

Pleuriticis verò, quibus dolor hypochondria infestat, *florem æris* ipsemet exhibuit. Quinimo hoc remedium contra pleureses sanguineas, & ad illos juvandos qui spumando plurimum laborant, aut certè sine magno labore scire non possunt, non parum probat, cum illis ad quantitatem & magnitudinem *olivæ*, una cum dimidia parte succi *silphii*, & tan-

tantillo semini trifolii propinet. Ut viderelicet sub finem lib. 3. de morbis, ubi de pleuritide sermo instituitur.

Myf.

Myseos quoque, idem Hippocrates ad purgandum, & conceptionem impediendam usus fuisse perhibetur ex illis verbis: *Myseos magnitudinem faba aqua diluito, ac bibendam dato, & post annum non concipiet.*

lib. 1. de morb. musculibribus.

Spumam aris.

lib. de vi. curatio- ne morbis acutis sub sine.

Humores præterea crassos, spuma æris, quam ad quatuor obolorum pondus exhibet, attenuat. Ex eadem rursus squama cum Peplio, pilulas ad purgandum, & emittendam hydropicorum aquam conficit.

Ut autem fœminis parturientibus opituletur, æruginem cum melle, atq; potionem, quam vocat Smyrnæam adsciscit. *Æruginem, inquit, tritam cum melle, & Smyrnæa potionem bibendam dato.* Sæpius autem eiusdem Smyrnææ potionis mentionem facit, quam è rebus quibusdam crassis moliebatur: prout quodam in loco à Mercuriali describitur.

Æruginæ. lib. 1. de morb. musculibr.

Verùm enim verò, quid ego tam diu in diversis Hippocratis, hanc in rem, locis recensendis moror? dies certè mihi potius, quam materia deficeret, si vellem omnes authores antiquos, sive Græcos, sive Arabes, aut Latinos, ad calculum revocare, qui unà cum suis præstantioribus remediis admiscuerunt, atque usi sunt, prædictis substantiis metallicis (mineralibus) ut sale Armoniaco, sale gemma, nitro, alumine, mysi, chalcitide, vi- triolo, sulphure, plumbo adusto, squama ferri, auri, argenti, & omnibus la-

pidum pretiosorum & marchasitarum generibus, qua inter mineralia recensentur.

Ac primo loco Nicolai Myrepsi autoritatem citabimus, qui inter Græcos ex recentissimis est scriptoribus Actuario ætate posterior, quem cum aliis superioribus Græcis solet in suis scriptis, ut probatissimos autores ac testes, adferre, ex quibus quam plurimis, ut & ex antiquioribus Græcis, Arabibus ac Latinis, compositiones ac antidotos mutuatus sit, unde etiam inter vulgares Pharmacopæos, celeberrimus pharmacie excultor ac dispensator habitus est, ab omnibus sequentis ævi Pharmacopoli præ ceteris in exemplar suarum compositionum idcirco repræsentatus, & in imitationem adductus, præsertim ubi ex Græco Latinus factus est, & infinitis mendis, quibus scatebat, à Leonardo Fuchsio, doctissimo ac celeberrimo inter Germanos Medico, repurgatus.

Primum igitur in ea antidoto, quæ Aurea dicta est Alexandrina, ab ipso Nicolao descripta lib. de Antid. sect. 1. cap. 1. recensentur metallica hæc, Sulphur, Aurum, Argentum, Sapphyrus, Smaragdus, Jaspis.

In antidoto è Rosis, quam valere dicit adversus stomachi calorem, potissimum verò jecoris, lienis, pulmonis, omnem denique calidam totius corporis intemperiem: Quam item cardiacis & quibus nimium discutitur aut dissolvitur corpus conducere ait, nec non ad omnem animi

defectum ex calore ortum, inter cetera metallica recipiuntur hæc, Aurum, Jaspis, Sulphur, & Crystallus. Quam quidem antidotum consulere liceat descriptam cap. 96. eiusdem libri de Antidotis Myrepsi.

Capite III. idem Myrepsus describit Antidotum, quam inscribit de lapide radiante, qui lapis est Lazuli: quæ quidem antea sub eodem titulo ab ipso Mesue & tradita, & gemina ac germana ab ipso tanquam legitimum foetus agnita erat, in quam ingreditur etiam aurum. Quæ quidem antidotus adversus omnes melancholicos affectus ac cardiacos celebratissima est, nec non lapis Lazuli immisceatur: qui etiam aliis nostræ confectionis Alkermes ingredientibus, cum auro accensebatur: nisi nostris temporibus ab ea reliqua propemodum omnia alia ingredientia retinente aut saltem paucis immutatis, abscissus esset, & in locum eius kermes suffectus, unde confectio Alkermes, non antidotus de Lapide Lazuli, dici coeperit.

Ea verò antidotus Chrysippo vindicata, quæ capite 157. describitur, dysentericis ac coeliacis summè utilis, lapidem hæmatitem, sulphur vivum, alumen scissile & ustam calchytidem excipit.

Quin & antidotus, quæ Tryphera dicitur è ferro, frigiditati & humiditati ventriculi, atque inflammationi, nec non frigidis ac putridis humoribus è ventriculo, universoque corpore repurgandis conferens: stomomatis ferri lib. i. admittat, quæ fere reliquorum ingredientium pondus

ex aromatibus adstringentibus ac roborantibus constantium, quantitate superat: cuius descriptio habetur capite 221. eiusdem libri.

In antidoto porio Persica vocata, multis ægritudinibus utili, sulphuris & arsenici, vel singulorum etiam drachmæ quinq; immisceantur, quod vix ego crediderim ab ullo Pharmacopola in exemplum trahi, ut audeat arsenicum, septicum ac virulentum perniciosumque medicamentum, citra ullam præparationem, compositioni adjicere, et si Dioscorides eo nec non auripigmento etiam in quibusdam morbis pectoris utitur, & aliis etiam antidotis, ut ei quæ Musa a pollonio adjudicatur, ab ipso Myrepsu cap. 303. in usum hepaticorum, hydropticorum, nephriticorum, ac ægramingentium descriptæ, arsenicum adjungatur.

Antidotum quoque argyrophoram ob præstantiam medicamenti sic dictam, quòd non parvis sumptibus, aut mediocri pecuniæ collatione comparetur, cap. 320. descriptam, & ab ipso Myrepsu ad infinitos morbos summè laudatam, bitumen, aurum, Jaspis & Sapphyrus ingrediuntur.

Præterea in antidoto cap. 330. explicata, quæ eclogæ nuncupatur, hoc est, selecta, censenturalumen calchytis, pumex, misy, bitumen Judaicum, nec non etiam conchyliorum ustoram squamæ: ut sic perspicuum sit calcinata antiquis etiam fuisse in usu probata & assumpta.

Quidam etiam ex optimis Mithridaticarum Antidotorum compositioni-

fitionibus, quæ *cap. 412.* habentur imponuntur, sulphur, nitrum, & adustum plumbum.

Quin insuper ea antidotus, quæ epilepsis, apoplexiis, maniacis affectibus & febribus quartanis propria est, quæq; è Zinzibere inscribitur, in-tromittit lapidem Lazuli, lapidem Armenum, antimonium, & aurum: Antimonium inquam tam Anonymo nostro illaudatum, ac exitiale, vel citra ullam etiam præparationem. Quæ tamen antidotus non desinit esse in deliquis animi aut cordis defectibus, maximè utilis.

Liceat porò videre apud ipsum Nicolaum Myrepsum, in *Antidoto purgante de Cynamomo cap. 506. descripta*, ut Antiqui in suis solventibus medicamentis tartaro etiam crudo, & simpliciter in pulverem redacto, aliis vi purgandi præditis admixto, locum dederint. Idem quoque conspicitur in *Antidoto ex myrobalano cap. 510.* tradita.

Si veteres illi Medici crudis eiusmodi medicamentis, noxiis potiùs quàm utilibus, utentes commendantur ac laudantur, cur nostanto artificio tamque salubri præparatione eorum virtus infringentes, ac innoxia prorsus, imò summa efficaciæ ac utilitatis ea reddentes, ut qui (exempli gratia) loco crudi tartari crystallos, aut cremorem eius, solius aquæ ebullitione extractum, diasennæ nostro, & solventibus aliis medicamentis ad veterum illorum imitationem, nec non etiam recentiorum celebriorum,

qualis est Montagnana, admiscemus, tanto despiciatui ac odio iniuste habeamur, & novitatis insimulemur.

C A P. II.

*De Tribus principiis in mineralibus.**I. In Sale marino.*

IN sale marino, etsi natura salis aliorum principiorum naturam superat: Sulphurea tamen & mercuriali essentia non destituitur, ut experientia à separationis arte petita, quivis vel mediocris chymicus demonstrare potest. Etenim ex eo novit spiritum mercurialem, acidum vi ignis prolicere, qui æthereus acidus circum potentissimus solvit in liquorem, vel durissimum omnium metallum ac firmissimum, quale aurum est, quod nullo vel ardentissimo igne alioqui vinci aut quavis temporis diuturnitati consumi potest, ut ipse testatur *Augurellus* his versiculis:

Vni nil deperit auro

igne velut solum consumit nulla vestras.

Quin etiam artifex ex eodem sale novit congelatos lapillos prorsus dulces ac sulphureæ naturæ educere, qui tamen potentem ac admirandam solventi, quicquid etiam fixissimum est, vim trahent. Quod vero reliquum est, sale est. Ita ut aperte eluceat vel in ipso sale marino tria principia, hoc est, Mercurium, Salem & Sulphur contineri.

Aaaa >

2.16

2. *In Vitriolo.*

Tria illa principia etiam animadvertere licet in vitriolo, quod inter reliquos sales summè corporeum est. In eo enim ferè semper & Veneris & Martis species deprehendere liceat in ipso & inter se coniunctas. Quod induxit in animum Poetarum, qui Philosophiam Cabalisticam delibaverant, ut inde Martis & Veneris amores confinxerint. In eo, inquam, vitriolo, tria principia illa, sal, sulphur & mercurius aperte elucescunt. Cuius Mercurius profusus æthereus, spiritum viridem, acidulum tantarumque agendi ac penetrandi virium possidet, cum ex arte purissimus separatur à Phlegmate elementari passivo: ut brevi momento corpora metallica, ac substantias vel durissimas, sive metallica, sive lapideæ eæ sint, cuiuscunque generis dissolvat. Atque is Leo viridis est, de quo *Rypleus* tanta prædicat. Observatur sulphur in vitriolo, per ruffam quandam ochram dulcem, quæ ab eo facillè separatur. Quod rerum lenitivum, ac verum narcoticum est: omniumque dolorum levamen ac sedativum. Quod in nepenthe nostro alibi descripto tanquam basis constitutum. Colchotar autem aut faxilla rubra in fundo subsidens post ætherei mercurii & sulphuris dulcis separationem, salem in se continet albissimum, cuius extractio maximum (attamen lenissimum) exhibet vomitivum, multis morbis congruentissimum & utilissimum, ut hæc in vitriolo, comperiuntur tria

principia, haud secus in alumine aliisque salibus eadem deprehenduntur, prout in sale communi jam ostendimus.

3. *In sulphure.*

In ipsomet sulphure vulgari id ipsum animadvertere etiam licet, in quo præter substantiam sulphuream & inflammabilem, mercurialis etiam acidulus liquor usque ad eò penetrabilis, ut validissimas ac durissimas solis & lunæ portas referet, continetur. Sal verò aliis partibus detractis in fundo subsidet, ut cuius chymicæ tyroni notissimum est. Ac (ut obiter etiam hoc dicam) talis est spiritus iste sulphuris acidulus, ut quamvis ex sulphure toto adustibili educatur, tantum absit eum flammæ concipiendæ esse obnoxium, ut etiam quò minùs incendatur, pulvis pyrius impediatur, si vel tantillum eius huic inspergatur, ut jam alibi diximus.

4. *In Mercurio.*

Haud secus accidit vulgi mercurio, qui totus æthereus ac spiritualis est (unde tertium principiorum rerum omnium, quod spiritualissimum est, nomen mutuatum est, etsi simile non sit vulgari mercurio, aut argento vivo in forma.) Ex eo enim & liquor & dulce sulphur, ac sal, extrahi potest.

Hinc iudicare facile est, tria ista Chymicorum principia non esse salem, mercurium ac sulphur, vulgaria: at aliquid naturæ purius ac simplicius, quod tamen analogiâ quadam
sali,

Alii, mercurio, sulphuri vulgaribus respondet, unde etiam principia nota ejusmodi nomen suum sortita sunt. Nec immerito, quod vulgaria ista sint inter omnia mixta, simplicissima ac maximè spiritualia. Alia enim mixta crassioribus corporum substantiis impediuntur, quò ininùs æquè volatilia ac spiritualia sint aut dici possint, siquidem multis heterogeneis etiam partibus constat, quibus vulgares isti spiritus non adeò irretiuntur.

5. *In metallis vid. ferro.*

Ex tribus illis principiis etiam metallà omnia composita sunt, quamvis diversimodè: atque hæc est causa, cur alia ab aliis longè differant.

In ferro sulphur, quod cremabile est, & penè totum abit in favillas per ignem, superat quantitate alia duo principia, eisque prædominatur. Hinc fit, ut totum ignescat: cui idcirco à philosophis Cabalisticis nomen Martis planetæ ardentissimi impositum est.

6. *In Cupro.*

Sic cuprum multum habet sulphuris, sed minus adustibilis, quàm ferri est; multum quoque salis vitriolati: at parum obtinet mercurij, Sal autem ille vitriolatus fermentum, est illud acidum naturæ, quo generationes rerum omnium naturalium propagantur: unde cupro Veneris nomen tributum est, in qua secundus est inter planetas quaternarius, ubi acernantur foventur ac coagulantur spiritualiter

cœlestes omnes essentia, unde Planeta hic Venus dictus ab antiquis Philosophis (altæ ac profundæ huius scientiæ gnarissimis) mater generationum vocata est, & à spuma maris generata.

7. *In stanno.*

Stannum in se multum habet mercurij aerei ac ætheris, sulphuris verò combustibilis mediocrem quantitatem: at minimam salis portionem obtinet. Atque hinc factum, ut ab iisdem Philosophis dictus sit Iupiter, qui planeta est prorsus aereus ac æthereus, ut etiam à Pœta hac ratione constituitur rex aeris, & regio fulminis.

8. *In Auro & Argento.*

Aurum porro & argentum, quæ omnium metallorum exquisitissima sunt, ac nobilissima, ex tribus iisdem constant principiis, sed in æqualitate permixtis, atque ita perfectè, summaque cum puritate unitis, ut non tria in illis existere, sed una tantum videatur in illis esse essentia prima ex qua constant. Nam salæorum, sulphur ac mercurius, usque adeò arctè & per minima inter se juncta sunt, ut una substantia non tres aut ex tribus constans esse videatur. In Luna tamen purissimus mercurius videtur excellere ac dominari, unde humidior sole redditur, qui temperatissimus omnium est. At in auro sulphur firmum & incombustibile, naturæ igneæ, efficit ut invictum idcirco contra vim omnem ignis reddatur, ac ne tantillum

quidem eius absumatur, quod simile simili nullum vim inferat, sed contrà sese mutuò foveant & conseruent, unde fit etiam ut in igne jubilet, ac nobilius puriusque ex eo semper emergat. Idcirco *auro*, cum verissimè ignis & splendor sit æthereus, *Solis* nomen inditum est: Qui maximè igneus ac lucidissimus planeta est, nec non omnibus rebus vitam calore ac spiritibus suis impertiens. *Argentum* verò ob humiditatis mercurialis vim & proprietatem, quibus pollet, *Luna*, planetæ utique humore radicali repletæ, ac prægnantis nomen sortitum est.

9. *In plumbo.*

Plumbum falis multum copiosumque mercurium indigestum, incoctum ac crudum continet: at minus sulphuris volatilis. Hinc fit ut omnium aliorum metallorum, quæ fumum dispergit, (ut ex cupella promptum est videre) examinatum esse dicatur. Excipiuntur tamen perfecta illa metalla duo fixa que, quæ nequit absumere, aurum videlicet atque argentum. Hanc autem fugandi, & in auras imperfectorum metallorum corpora dispergendi, virtutem obtinet, ab illa mercurij volatilis crudiq; quantitate, quæ abundat: cum alioquin ex natura sulphuris sui possit contrariosdem spiritus metallicos coagulare, ac in corpora reducere: quemadmodum & argentum vivum natura prorsus volatile, æthereum ac verè homogœneum & spirituale, congelat quodammodo ac figit. Ita ut hinc

constet spiritum caloris & frigoris, atque idcirco vitæ ac mortis metallicæ, ei insitum esse à natura. Vnde etiam agnosci potest verissimum esse illud Hermetis, ut quod est superius idem sit ac quod est inferius. Quenim Saturnus Planeta est in superioribus elementis, idem & plumbum est in inferioribus. Atque sic de reliquis. Luna enim cœlestis terrestri Lunæ respondet, hoc est, argento, Iupiter æthereus, Ioviterreno aut aquatico, ut dictum est. Saturno autem primus quaternarius tribuitur, (si decem cœli ex maximorum Astro-nomorum opinione conceduntur) in quo omnes rerum spirituales ac cœlestes essentiæ primò, tanquam ex nihilo spiritualitatem quandam, aut simplicissimum ac spiritualissimum corpus sibi inchoant, prout in Venere diximus secundum quaternarium esse positum, in quo magis fixæ redduntur essentiæ prædictæ. Siquidem unus & alter planetarum, post triangulum superiorem & præcedentem, qui infiniti instar est, & terminis veluti omnibus carens, quadraturam constituunt, quæ cubum refert, in quo terminus constanter sistitur. Plumbum autem natura sua metallica eandem cum Saturno frigoris & condensationis aut coagulationis proprietatem possidet: unde idcirco & Saturni nomen obtinuit, nec non etiam, quod sicuti Saturnus omnium excelsissimus est ac primus, instar patris, ex Poetarum sententia: sic plumbum aliorum omnium metallorum, velut prima radix, ac primus parens

parens habeatur. Nec utrique carebit res magna admiratione, si interiora plumbi viscera difsecemus. Etenim (præter ea, quæ de ejus coagulationibus ac dissolutionibus externis diximus, quæ vel tyrones ipsos in arte non fugiunt) quàm stupendæ glacies, ac suspiciendi ætherei ignes intus in ipso lateant: nec non vehementes spirituum coagulationes, solutionesque corporum etiam fixissimorum, quas operatur, cernere ac mirari subibit.

Hæc autem tam præclara, tamque sublimia mysteria, quàm æquius supprimere foret quàm invidis, convitiatoribus ac calumniatoribus proficere: Operæ tamen pretium esse dixi, eorum imperitiam, quàm in loquendo & scribendo de sibi ignotis ostendunt, coercendo: melioris notæ viros, ac arcanorum rerumque pulcrarum, studiosos candidè hac in parte juvare. Ac primùm ut ostendam quàm crassa sit illorum hallucinatio, dum metalla humore omni primogenio orbata opinantur, quòd extrinsecis tantùm oculis externam illorum duritiem ac soliditatem intueantur, nihil in occultis & interioribus eorum partibus mentis acie pervidentes: en, interiorum plumbi anatomiam hic exhibebo, ut tandem videre incipiant, oculisque ipsis hauriant, quæ nunquam animo, aut olfecerunt, aut concipere potuerunt. Ac primo loco principia illa tua, eorumque admirandas *in partibus* ac effectus, patefaciemus: nec non vita-

les eorum proprietates, virtutes, ac facultates, quæ quidem latent compedibus corporis crassi ac terrestris obrutæ, quo plumbum ita ponderosum, crassum ac impurum redditur, cum tamen aliam naturam, potentior ac rem nobiliorem, obtineat.

Primò plumbum calcinetur, quod variis modis fit, (præter eam calcinationem, quæ vi ignis fieri solet,) Plumbum enim in cerusam reducitur, aceti odore, sicut cuprum in viride æris vim pediculorum vinaceorumque qui convertitur. In calcem quinetiam reducitur plumbum, cum solo sale. In hunc modum figuli sua vasa plumbeo vitro incrustant.

Quocunque modo in calcem fuerit redactum, ipsam calcem accipe: vel, si mavis, Minium, quod nihil aliud quàm plumbum calcinatum est, in rubram colorem virginis perductum: ex quo cum menstruo aceti radicati vegetabilis vel animalis, hoc est, ex melle extracti, salem educito. Hinc fiet ut tota plumbi calx in gummy mellitum, aut consistentiam, naturam & proprietatem salis habentem, resolvatur. Salis enim instar dissolui in aqua dulcedinosi cujusdam filtrari & coagulari potest, variisque aquarum solutionibus ac filtrationibus ita dealbari, ac in sacchari dulcedinem gratissimam reduci, ut tùm fiat præstantissimum omnium februum ac inflammationum, tam internarum, quàm externarum, ut ophthalmiarum, refrigerium ac remedium.

Qui quidem sal, et si usque ad eum dulcis

*Anatomia
sæturni.*

dulcis ac refrigerantis virtutis, in internistamen sui partibus mercurium æthereum ac sulphur oleaginosum conclusa habet, aut ardentissimam aquam, quæ acumine suo linguam violentius feriat aqua ipsa vini stillatitia, vitæ aqua dicta. Quæ ex saccharino illo sale, vel dulcedine plumbi, vi ignis, ex retorto vase, in capax recipiens eruitur. Cujus operatio cernitur ex spiritibus candidis, recipiens prædictum opplentibus ac offundentibus, donec tandem liquor rubeus sanguinis instar extillet, quod est oleum eius fixum.

*Oleum vis-
serioli.*

Ex hoc autem liquore ardente, flammam promptius quam ipsa aqua vitæ vini concipiente, separari potest mercurius, aut spiritus magis æthereus per matratium oblongi colli, lento igne. Quo secreto reliqua materia mediocris substantiæ, hoc est, sulphurea, oleosa & conflagrationi apta, in imo vasis, cum spiritu salis nitroso ac sulphureo, subsidebit.

Ex hæcibus nigris, quæ in fundo retortæ remanent. Philosophico more in calcem redactis extrahitur sal fixus, qui solutionibus & coagulationibus crebris cum proprio Phlegmate factis ac repetitis, crystallinus tandem evadit. Cui postea affundatur sensum & ex arte spiritus ejus æthereus, ut inde pondus duplum aut triplum salis volatilis & verè mercurialis contrahat, ita ut laminæ ignitæ injectus in fumum dispereat: Sic tandem mediante sublimatione consequeris terram foliatam Philosopho-

rum, quæ splendorem ac perspicuitatem longè majorem adipiscetur, quam quævis vel pellucidissima perla Orientalis cerni queat: quam terram Philosophi suum mercurium vocant. qui vel solus admirandas iam obtinet proprietates ac facultates.

Hnic porro si ea quantitate, quæ justa & satis sit, proprij etiam sulphuris seorsim servati ac exaltati oleosus liquor adijciatur, variisque cohobationibus ac extillationibus identidem repetitis educatur, reafundatur ac distilletur, donec ex triade unitas confurgat: tunc ex terrestri plumbo crasso ac materiato emerget quoddam cœleste, verumque naturæ dissolvens, ac quinta essentia admirandæ virtutis ac energiz: verus ac vivus limpidissimusque fons, in quo (ut asserunt Poetæ arcana sua velantes) Vulcanus Phæbum abluit, ac omnibus impuritatibus defæcat, ut purissimum & perfectissimum reddat, vitalibus auris & spiritibus refertum vegetationisque plenum: sicque cum suis adamantinis vinculis, quibus cōstringebatur, & à victoria in Pythonem serpentem atcebatur, expedit, omnibusque impedimentis ita exiit, ut ab omnibus catarractis ac densa caligine, quibus offundebatur liber, nunc splendidissimum nobis lumen irradiet, quo toti refocillamur, juveniles vires recipimus, omnem imbecillitatem deponimus, ac denique instar illius Cretenfis Regis Æsonis, ope Medæ, in juventutem redintegrati renovamur. Qui cum antea totus frigidus

gidus exanguis, ac inanimis & profusus extinctus videretur, hoc fonte ablutus totus splendens magnanimus omnibusque virtutibus stipatus resurgit & exultat, ut immensa spirituum copia redivivus liberè splendorem suū nobis communicet, & balsami nostri radicalis vires suo obrutu & contactu potentissimè foveat ac corroboret, omnium etiam affectuum latentes in nobis causas & seminaria profusus erūcans, ac ita absumentes, ut nullo negotio perpetua sanitate ad præscriptum usque vitæ terminum nos tueatur ac conservet.

Hic qui aures habet, attentè audiatur: alioqui recedat ab opere, à quo et si viam ad perfectam operationem præ alijs, qui me præcesserunt, meo quidem iudicio, apertiore paraverim, possit aberrare, nisi rei addictus totus fuerit.

Hinc via veris Philosophis sterneritur, ad magnum illud & præstantissimum opus minerale constituendum, sive ad præparandam universalem Medicinam ex mineralibus, (vegetabiles alibi descripsi) cujus censura, tanquam rei incognitæ, quantos risus ac cachinnos moveat, quis vel idiota percipiet. Nec operam hic lussisse in illa castiganda, nisi publicæ utilitati consulere: in cujus gratiam lubenter adhuc patior, hunc processum me extorqueri.

Atque hæc quidem demonstratio est, qua in omnibus metallis vel solidissimis tria illa principia investigari possunt, & seorsim etiam arte separari, ac oculis subijci. Quod ut facilius in-

telligeretur, exemplo plumbi docere re voluimus, quod ab omnibus tanquam vilissimum abijciatur, cum tamen à Philosophis in summo precio habeatur, quod norint fatis, quid intrinsecus arcanorum foveat: suumque solem vocent, aut leprosum aurum.

10. In Antimonio.

Ex Saturni stirpe Antimonium oriundum, tanquam primus extrinco ramus, quod suam Philosophi magneticam vocant: præ alijs omnibus metallicis substantiis, tria illa principia apertæ activitatis & efficacis plena, continet. Paracelsus inter omnes alios Chymicos Philosophos mirum in modum omnes ipsius partes ac principia excussit, ac sedulò examinavit: cujus substantiam supra alias omnes metallicas substantias extulit ac celebravit: ac imprimis mercurium ejus, ex quo tanquam ex præcipuo subjecto, ac nobiliore materia, pulcherrima & elegantissima suorum operum elaboravit. De cuius laudibus hæc sunt Paracelsi verba, lib. de Aurora: Verum, inquit, auri balneum est Antimonium, quod Philosophi vocant examinatoreum & stylangem. Poeta vero fabulantur Vulcanum in eo lavacro lavisse Phæbum, & ab omnibus sordibus imperfectionibusque ipsum repurgasse: natum ex purissimo perfectissimoque mercurio, & sulphure, sub vitrioli genere in metallicam formam atque splendorem. Idem ipsum Paracelsus Archidoxorum & de vitalonga libris, primo entia auri adæquat, de cujus etiam virtutibus ac effectis admiranda prædicat: utque supremum

Bbb ac per-

ac perfectissimum auri expurgatorem esse testatur: sic & hominum.

Mercurius ejus in regulo ipsius conspicitur.

Rubeum etiam eius sulphur dilucidè apparet, cujus ea est proprietas, ut sulphuris vulgaris instar ardeat & flammam concipiat, id quod noctu præsertim & obscuro loco videri potest, citra ullum fumum, quem vulgare sulphur solet emittere. Hoc antimonij sulphur solare est, ut quod argenti extrinsecam faciem inaurare queat.

Quod ad ejus salem spectat, separatur etiam is ab illo, cujus proprietas in vomitu proliciendo posita est. In ejus enim floribus salinis vis admodum vomitiva delitescit: ex quibus si sal detrahatur ac separetur virtute cujusdam salis, ut fieri potest, tunc ex floribus illis præstantissimum fit citra vomitum purgativum.

At non parvam adfert admirationem proprietas mercurij illius, qui in liquatione auri cum pluribus alijs metallis facta, rejectis omnibus alijs, unum aurum sibi deligit, cui commiscetur, amplexatur, ac in unum corpus coit & unitur, ita ut in fundum secum detruso solo auro, alia omnia metalla illi supernatent, excepta luna, quæ ad perfectionem solis quodammodo superficiem auri in crustat tantum & facile ab eo separatur.

Ex Corallio quoq; ∇ prolecta, flammæ & incendio subijcitur. Quod experientia patebit, si vel citra calcinationem etiam in pulverem comminatur, & dissolyentis acutiæ acidi

virtute, uti in plumbi operatione, in salem redigatur, in quem magna pars abit & convertitur: ex libra una hujus salis exsiccati, & à menstruo optimè separati, Chymicus Philosophus vel sex uncias spirituum vi ignis potest educere, qui facilè in liquorem spiritualem, flammæ concipiendæ aptum, resolyatur. Ex quo liquore idem expertus Chymicus & mercurium cœlestem ac æthereum, tincturam rubræ sulphuream, nec non salem potest excernere, & ex ijs mercurium Philosophorum elaborare, qui cum sua aqua vitæ conjunctus ac mixtus singulariter se auxilium præbet: cujus virtus & bonitas centuplo augebitur, cum apta dissolvendi arte aurum in eo solutum fuerit, ut à perito Philosopho fieri potest. Teste experientia.

Hæc igitur tria principia, si in cœlo, aere & aquis comperiuntur, ut docuimus, quis dubitat, majori ratione illa in terra exhiberi, & ex ea apertius enucleari posse, cum sit omnium aliorum elementum fecundissimum ac feracissimum?

Quin imò in omni terra pluviiis aquis nequaquam diluta, at tota pingui, tria ista principia, in una eademque substantia, quæ nihilominus distingui possunt, deprehenduntur. Exemplum unum hujus rei proposuimus alibi de nitro aut sale petræ, quem artifex nitrarius in suum usum solet dissolare. Ex eo enim imprudens etiam & ignarus quid agat, diversa isthæc nostra principia apertè separat ac prolicat. Sal enim marinus in eo apparet, in lixivium suum solutus.

Deia-

Deinde sal nitrosus aut sulphureus, quem præsertim quærit artifex, in glaciem coagulatus ab alterius salis natura longè lateque remotus, utpote altero nempe masculo & fixo, in aqua facilè solubili. Altero verò (qui sulphureus est) in eadem aqua nullo negotio sese coagulante: qui quidem nitro sulphureus spiritus in se latentem continet æthereum ac cœlestem mercurij spiritum, à quo magnam vim ac motum illum nanciscitur sal ille sulphureus. Quique mercurialis spiritus artifice Chymico nullo negotio extrahi potest ex sale petrae aut nitro sulphureo. Vt hinc facilè constet, tria illa vitalia principia in tota terræ substantia apertè contineri ac distinctè demonstrari. Quæ quidem terra ac eius essentia, cum sit totius universi tertium: tribus tamen & ipsum constat principiis, sale, videlicet mercuriali, sale sulphureo & sale terrestri, aut salino, quibus essentia illa terrestris ac tertium universale principium constat. Quæ alibi dilucidò explicata.

C A P. III.

De Elixire seu Quinta essentia Philosophorum.

N O T A.

De veritate & antiquitate Elixiris seu quinta essentia Philosophorum.

i. Rationes
probant.

Nihil est à natura creatum, quod puri & impuri partibus non constet. Impurum autem puro offic-

re quo minus proffit homini, propter quem omnia creata sunt, experientia clarius patet, quàm ut rationibus res ista indigeat. Hinc necessariò inferendum, purum ab impuro esse separandum, ut in usum hominis res ista transeat, nec purum posse homini conducere, quin impuri facta sit separatio, quod artificium spagyricæ artis proprium est. Hinc factum est, ut sapientiores Medicorum quartam Medicinæ columnam Alchymiam statuerint, quæ ^{2. Alchy-} aliud nihil est, quàm ^{mis.} purum ab impuro separans, illius purioris substantiæ ab impuris elementis separatio, ut nobilioris ab ignobiliore. Cùm igitur ex naturæ luce videamus ista sic habere, quis enim ausit inficiari, cœlum esse quintam essentiam ab elementis separatam? Quam cum statuunt alij ab elementis secretam, quæ solent varias formas induere, illa verò nequaquã, sed imutabilis semper pmaneat, quod propriu est essentiæ quintæ, quæ, quòd sit immutabilis, immortalis etiam dicitur; an adhuc ambigent de essentia quinta, an sit nec ne? Essentiam quintam dicimus idcirco esse immortalem, (quantum res creatæ immortalitatis possunt esse participes) quòd nihil habeat impuritatis, qua corrumpatur, aut vel tantillum immutetur, nec tantum idcirco quòd sincera sit, sed quòd inter res creatas maxime sit una. At quòd unum est, nil habet à quo violetur aut corrumpatur, & dolorem seu alterationem patiatur, ut docet Hippocrates. Quod enim unum est, pati non potest. Earatione cœlum quinta essentia dicitur à

Bbbb 2 qua-

quatuor elementis (quæ vulgò totidem constituuntur, cum quarta essentia potius nobis dicatur, qui tria tantum agnoscimus, aut cum cælo quatuor) non tantum quod sincerissimum sit, sed quod unum ab uno illo. chaos extractum, cujus unionis recordatione perpetuò anhelat ad ipsa elementa, ut suas formas illis impertiat. Quid enim citra cælum possint elementa? Conspiciamus terram, quæ cæli aspectu destituitur, nunquid prorsus inanis & vacua est? At si sub dio exponatur, & cæli solisque pluvia & calore imprægnetur, num vides illam statim in herbas erumpere? unde illa herbarum forma eis impertitur, quàm à cælo formante, & suum agrum, in quem ferere debeat, agnoscente? Hinc generationes nascuntur, ab illa quinta essentia videlicet, spiritus suos vitales omnibus elementis infundente, & ad rerum procreationem illa inducente, ut elementa sint tantum agri matricæ, & receptacula seminum virtutum, quas à cælo excipitur. Absurdum igitur est dicere, cælum efficientem esse causam, quæ ut artifex ab opere suo recedat, cum perpetuò formas matricibus suis ingerat substantiales & essentiales. Hinc concludimus, cum cælum in substantia sua maxime unum sit & sincerissimum, nullis mutationibus obnoxium, (quantum natura rerum creaturarum ferre potest) ut ea ratione immortale sit, quintam illam esse essentiam, quam quærimus.

Hoc autem cælum cum à nobis tractari non possit, nec vasculis no-

stris includi, ut virtutes eius excipiamus, confugimus ad individua creata, ex quorum corporibus suum cælum, quod à cælo acceperunt, vitamque suam artificiosè educimus ac extrahimus, quod summa industria defæcatum & ad summam sui parentis exterioris cæli puritatem adductum, quintum esse meritò nuncupatur. Quo parentes nostri primi prope immortales redditi sunt, ut qui in hac arte optimè versati (quàm Adam omnium rerum cognitionem habuerit) ad nongentos ac mille propemodum annos ævum suum prorogarint.

Audiamus exemplum hujus quintæ essentiæ à *Petro Apono*, ac *Hermolao Barbaro in Dioscoridem* nobis propositum. Qui referunt ante centum annos aut circiter in Patavino agro repertas esse in urnula duas lampades, ex quodam sepulchro lateribus constructo erutas, unam auream, alteram argenteam, arduas, ac suavissimo, fragrantissimo, elegantissimoque liquore plenas, quæ indicabantur ex artificio, antiquitatem redolente, & ex versuum Latinorum iis inscriptorum vetustate, à multis ante annis ibi repositæ, quem quidem liquorem ajebat ipse Barbarus esse cælestem aquam, aut potius divinam, quam Chymistæ elaborant, Democrito & Hermeti Trismegisto notissimam. Versus erant ni me fallit memoria, hi:

Primi sic habebant sepulchro inscripti;

*Plutoni hoc sacrum munus attingite fures,
Ignotum est vobis hoc quod in orbe latet.*

Nam

*Namque elementa gravi clausit digesta
labore,*

*Vase sub hoc modico Maximus Oly-
bius.*

Ad sit facundo custos tibi copia cornu,

Ne pretium tanti depercat laticis.

Alii versus adscripti erant urnule lam-
padesillas continenti, qui, ni fallor, ta-
les erant:

Abite hinc pessimi fures.

Vos quid voltis cum oculis emisistis?

*Abite hinc vestro cum mercurio Petasato
caduceat oque*

Maximus maximo donum Plutoni

Olybius hoc sacrum facit.

Ad quid aliud fuit Philosopho-
rum lapis tam celebratus, quam quin-
ta essentia? Etenim tùm demum fit
quinta essentia, cùm purior substantia
trium principiorum cum cœlo suo
tot circulationibus rotatur, ut in ma-
teriam seu lapidem fixum demùm
concreseat. Tunc enim Philosopho-
rum lapis seu essentia quinta perfecta
dicitur, de quo lapide sic *Morienus*: La-
pis noster inquit est aqua extracta &
separata à corpore nostro, quæ dici-
tur prima materia. Et istud Elixir
est, quod Medicina perfecta dicitur,
quæ habet virtutem ante omnes Me-
dicinas & potiores sanandi infirmita-
tes omnes hominum. Ob id enim
veteres Philosophi eam vocarunt *Eli-
xir*, aurum potabile seu *Philosophorum*
*aquam vitæ, tincturam, lapidem pretio-
sum, Medicinam, quæ in tria rerum gene-
ra, animale, vegetale & minerale, actio-
nes mirandas producit, unde etiam no-
men retinuerit lapidis animalis, vegetalis
& mineralis. Siquidem ea Medicina*

corpus humanum ægrum sanitati re-
stituitur, metalla imperfecta in aurum
vel argentum transmutantur, lapides
pretiosi imperfecti perficiuntur, & ve-
getabilia hoc imbuta liquore, etsi pro-
pè arida & exicca reviviscunt, ac à ta-
be sua quolibet etiam tempore in vi-
rorem prorumpunt.

Est itaque Philosophorum au-
rum seu lapis quædam arte compilata
Medicina temperata, quæ tanquam
forma separata à suo corpore ad tan-
tam subtilitatem redacta est, ut in
quodvis sibi objectum instar formæ
cœlestis in præparatam à natura sibi
materiam operetur. Unde constat
quotiescunque Philosophi de hoc la-
pide physico aut metaphysico sunt
locuti, qui metalla transmutare possit,
hoc intellexisse de metallis corporis
humani physicis, minus perfectis,
(hoc est de morbis) quæ per metalla
metaphysica, hoc est, longi ævi, essen-
tiam quintam permutari possunt. Est
enim ferè incorruptibilis ac immor-
talis, temperata, per elementa ipsa pu-
rificata, & secreta à fœcibus quatuor
elementorum, quæ sunt corruptionis
causa potissima, ut volunt Philosophi,
quæ idèò temperatum & sanum cor-
pus efficit, veluti spiritus vitæ, cuius vi
& ope omnem indigestum natura aut
digerit, aut expellit supervacaneos ac
peccantes humores, eorum qualitates
retundit, spiritum vivificat, molle in-
durat, durum emollit, spissum rarefa-
cit, rarum inspissat, maerum impin-
guat, pingue extenuat, calidum refri-
gerat, frigidum calefacit, siccum hu-
meat, humidum exsiccat, denique:
Bbbb 3. calo.

calorem naturalem seu humidum, substantificum corroborat ac confirmat. Estque veluti (ut scribunt prope modum omnes) medicinale corpus universale, ad quod omnes Medicinarum particularitates (ut ita loquamur) reductæ sunt ac infusæ, propterea quod illa est quinta veluti natura quedam à Philosophis inducta, sive essentia, live anima tenuissima, purgatissima, putrefactioni seu corruptioni diutissime plurimumq; resistens, soluta omni concreatione mortali, cœlestis simplexque elementorum substantia, sublimatione illa chymica ad hanc spirituales naturam adducta, ut Platonici idæas à materia seiunctas substantiasq; existimaverint. Quam tamen Medicinam nolumus prorsus incorruptibilem affirmare, cum ex rebus naturalib. fiat & constet; attamen ad eam subtilitatem & tenuitatem & simplicitatem spirituales redacta est, ut heterogeneum nihil in se continere videatur à quo corrumpi possit, quo fit etiam ut ægrotis exhibita eos longo tempore in sanitate conservet. Quo quidem Philosophi omnes reppererunt, eiq; perquirendæ ac investigandæ sese totos addiderunt, non ut ex imperfectorum metallorū in perfecta mutatione ditescerent, quum multi eorum paupertatem amplexi sint, ac coluerint, sed ut languores & morbos hominum curarent, vitamq; illorum diuturna in sanitate ad præscriptum à Deo terminum citra ullam offensam tuerentur & conservarent.

Dubitabis ne adhuc, an quinta essentia extet nec ne. Audi quid scri-

bat insignis quidam Philosophus. *Hæc medicina, inquit, est spiritus vitæ, penetrans omnes alios spiritus, præbens vitam, tincturam & perfectionem, tam corporibus animatis, cum sit substantia subtilis ac spiritualis natura, multarum virtutum & virium occultarum.*

Et si de veritate huius medicinæ, essentiæ quintæ scilicet aut lapidis Philosophorum, & artis Spagyricæ amplius dubitare, & de eius antiquitate ambigere quis velit ut eluamur fucos graves Philosophos ac sapientes opponemus, non tantum nostri sæculi, sed prisci etiam illius ævi. Ac in primis audiat suum illum virum ac Philosophum Hermetem Trismegistum, in ea exercitatissimum, verissimam ac certissimam artem Spagyricam affirmasse, cum sic scribit in sua tabula smaragdina: *Verum sine mendacio certum verissimum id quod est superius, est sicut id quod est inferius, & quod est inferius est sicut id quod est superius, ad perpetranda miracula rei unius. Pater eius est Sol, mater eius est Luna. Portavit illum ventus in ventre suo, nutritrix eius est terra, & vis eius est integra, si versa fuerit in terram. Sic habebis gloriam claritatis totius mundi. Ideo fugiet à te omnis obscuritas.* Hinc totam artem potes addiscere, si vales ingenio, & fugiet à te omnis obscuritas. Ex hoc fonte omnes alii Philosophi suas experientias hauserunt, non tantum in lapide Philosophico ad metalla transformanda, sed etiam ad universalem illam Medicinam seu quintam essentiam extrahendam, quæ omnib. infirmitatibus mederetur ad quam potissimum respexit Hermes.

Ad

Ad eam spectarunt omnes omnium Poetarum Historiæ, quæ id eò dictæ sunt Fabulæ, quod fictis narrationib. & multis verborum involucri ac sub fabulis rem tam nobilem ac pretiosam tegerent ac vulgo occultarent. Qualis est peregrinatio Jasonis in Colchos, ad vellus aureum reportandum. Quales etiam fabula de hortis Hesperidum aurifero nemore pretiosis, ubi draco pervigil custos ac observator, malis aureis conservandis invigilabat, quem Hercules dicitur interfecisse, & aurea poma ad Euriltheum retulisse. Quæ quidem figmenta Eustathius & Suidas celeberrimi autores Græci de arte chymica interpretati sunt, cuius quidem artis tam nobilis virtutib. ac effectis multi leprosi, epileptici, hydrofici, paralytici pristinae sanitati sunt restituti. Cuius rei fidem faciunt Albertus ille Magnus Ratisbonensis, Thomas de Aquino summus Physicus, & naturæ arcanis indagantis sagacissimus, Arnaldus Villanovanus insignis Medicus, qui Neapolitanum quendam regem leprosum, auro suo potabili, restituit: de quo celeberrimus ille Iurisconsultus Ioannes Andreas scripsit in Commentariis in Speculatorem, titulo de falsis, le eum nempe Romæ vidisse ante ducentos & aliquot annos aurum optimum & omni examinis iudicio probatissimū facientem. Quid de Paracello dicemus, in quem tantoperè insultas, quæ constat ex epitaphiis, à doctissimis viris in eius obitum conscriptis, dira illa vulnera, lepram, podagram, hydrophisin, aliâq; insanabilia corporis conta-

gia mira arte sustulisse. Notissimum est, illum publicè spectante populo Norinbergæ intra paucos dies leproso novem ad integram sanitatem revocasse, quod idem à nonnullis eius discipulis præstitum est. Sed quid mirum, cum tantæ sint quintæ essentiæ aut lapidis Philosophici virtutes, quantas supra commemoravimus? Redeamus ad Philosophos, qui Hermetem secuti arti spagyricæ ut omnium nobilissimæ infudarunt. Hanc Zoroastes, Democritus, Pythagoras, Plato, Aristoteles, Anaxagoras; atq; infiniti alii summi Philosophi probarunt & sequuti sunt. Quid non & Chaldæi, Hebræi, Ægyptii, Græci, Arabes, suis idiomatib. de ea scripserunt, & encomia ediderunt? Ac ut vetustiores mittamus, quorum scripta plurima exciderunt, vide Anonyme quot & quanti Philosophi Arabici, Græci & Latini de ea scripserunt.

Arabice scripserunt Geber, Markos, Yrid, Habebaca, Yefid Constantinopolitanus, Avicenna, Albumazar, Haly, Phases, Alphidius Morienus, Talid Babylonius, Chora, Carab, Adros, Seneca ad Adros Regem Arabiæ.

Græcè scripserunt Olympiodorus Alexandrinus, Osthanes, Pelagius Africanus, Zosimus, Isaac Monarchus, Theophilus Sinesius, Blenidas, Ptelomæus; Euclides, Apuleius, Heliodorus ad Theodosium, Dardanus, Demetrius, Democritus, Aristoteles de *mineralib.* Abbugazal, Platonis præceptor. In hac arte Plato junior peritus etiam fuit, cuiusaphorismusHamech & Seneca scholiis illustrant.

Latine

Latine scripserunt Rosinus, Florus, Ephistus Joannitius Almazatus, Bernardus Comes Tremerus, *quiturbam Philosophorum collegit.* Raymundus Lullus, Arnaldus Villanovanus, Joannes de Rupefissa, Clemens de secretis animæ, Gilbertus Cardinalis, Aegidius Eremita, Andronicus Episcopus, Magister Hospitalis, Petrus & Durandus Monachi, Valerandus de Boscho, Theodorus, Petrus Villanovanus frater Arnaldi, Thomas *de essentiis essentialium*, & *eiusdem breviloquium*, Scotus, Stephanus, *qui librum scripsit de magna & sacra scientia*, Joannes Dastinus, Anglus, Ripleus, Scotus, Isaacus Holandus, Rogerius Bachcho, Guillelmus Parisiensis, Christophorus Parisiensis, Dumbeleius, Abrius, Martianus, Bernardus de Grania, Joannes de Viterbio, Richardus Anglicus, Bonus Ferrariensis, Janus Lacinus, Picus Mirandula. Taceo reliquos innumerabiles.

Ergo dubitaret ne quispiam de arte, an sit necne? de eius antiquitate, ac de virib. & admirandis eius effectis? Si autem eos nosse velit, qui perfectionem istius artis affecuti sunt, & cuius vi admiranda præstiterunt, legat *Avicennam chymicum lib. de anima*, & *Vincetium in speculo naturali*, ubi enumeratos illos comperies, ad quorum imitationem industriam tuam compone. Quid enim elegantius, ac utilius discat Medicus, quam spiritus metallorum & mineralium extrahendi scientiam? Quid præstantius quam subtilissimos sales herbarum qui suis aquis denudò reddantur, coagulentur,

solvantur, & tandem perfecte fixentur, præparandi rationem callere? quam rerum essentias elicere? Nunquid hæc doctorum opera, labores & exercitationes esse oportere testantur celeberrimi illi Philosophi Medici, Marsilius Ficinus, Amydenus, Riffius Bulcasis, Petrus Aponensis, Vistadius Manardus, Fernelius, Cardanus?

Sed *Cardani* testimonium non pigebit huc inferere, cum ad rem maxime faciat. Quod tamen, inquit, permutari metalla possint, multis visum est ob experimentum æris, jam superius adductum. Videntur etiam permutare colorem & pondus ob ignem, quare & substantiam verisimile est posse permutare. Creditum est etiã quosdam id fecisse, ut apud illustrissimum Venetorum Principem, paucis ante annis assistentibus, sapientibus civitatis à quodam Taruisino Pharmacopola, cuius reïmanent adhuc vestigia. Cumque herbarum species quædam invicem permutentur, haud mirum videri debet metalla permutari posse. Verum (postea addit utinexpertus) non omnia possunt invicem permutari (deinde subjicit) solum illud dubium esse, an argentum in aurum possit mutari, quod fieri posse existimo. Nam argento, ut aurum fiat desunt densitas, ob quam ponderosius fieri oportet, & color. At hæc metallo addi possunt. Si densius reddatur argentum, pinguedo abolebitur, & ignibus melius resistet, atque ut dixi pondus acquirat. Hæc ex *Cardano* quem experientia rerum magistra ita esse docuit, verum dum ad

truti-

rutinam suæ rationis vult artificium illud expendere, ibi hæret incertus, (etsi veritatem ab illo extorqueat aspectus artificii) immemor Alberti illius magni sententiæ dicentis: *De transmutatione horum corporum metallicorum, & mutatione unius in aliud non est Physici determinare, sed artis, quæ est Alchymia.* Sed de his satis, hoc unum addam in corollarium: si nulla sit ars Chymica, aut incerta vel falsa, Suidam autorem gravem, cum multis aliis mendacii perfricta fronte infimulatur, qui scripserit, Chymiam esse auri & argenti confectionem, cujus libros omnes Diocletianus, subacta Ægypto, perquisitos exusserit, ne iis amplius confisi, ex affluentia pecuniarum: quam inde sibi comparabant Ægyptii, novas res in imperium Romanum molirentur, & ab eo desiscere sinerent. Quod si ea asserenda esset, Jurisconsultorum doctissimorum judiciis ac sententiis, dies nobis deficeret ad eorum sententias citandas in veritatis ejus & antiquitatis confirmationem.

*Juricon-
sulti.*

Sic enim Oldradus Jurisconsultus Lib. Conf. cap. 74. & Ioannes Andreas, Chymicam artem, quam Alchymiam vocant, veram esse probant, nec prohibitam, nec metallum unum in aliud transmutari inconueniens esse. Videmus, ajunt, quod quandoque exre mortua producitur viva, ut licet ex vermibus conspiceret, ex quibus producitur sericum, & aliis pluribus & ex herba producitur vitrum, multò magis ex metallis, in quibus majore est conuenientia & similitudo. Nam (ut

ipsi ajunt, & habetur in Lib. de Proprietatibus rerum, cap. de Alchymia) omnia metalla procedunt ex eodem principio, sc. ex sulphure & argento vivo. Cum ergo ars imitetur naturam aff. de adop. l. si adopt. non videntur isti Alchymistæ peccare. Nam cum sint quasi ex eodem principio sc. ex sulphure & argento vivo, in similia, in habentibus symbolum, facilius est transitus. Infunt enim (ut dicit August. Lib. de Civitate Dei, quem jam citavimus) rebus corporeis occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis & casualis prorumpant in species suis modis & finibus.

Audiamus adhuc sapientem Jurisconsultum, quid de veritate hujus pronunciet. Sic Fabius de Monte S. Sever. in tractatu de empt. & vend. quest. §. n. 8. Quæritur inquit, an Alchymista vel faciens Alchymiam puniendus sit de falso? Dicit, (inquit) quod non, quia est ars perspicaci ingenio inventa, ubi expenditur tantum pro tanto & pro falsificatione aliqua falsificatione forma vel materia.

Albericus de Rosate in diction. in verbo Alchymia, postquam utrinque multa disputavit, & allatas in contrariam partem quæstiones exposuit, sic tandem concludit.

Nec dicunt (Alchymistæ) unam speciem immutari, non aliam, ut eis imponitur, quia hoc non est possibile. Sed dicunt quod ex una specie metalli potest alia species transferri, ut aurum vel argentum, nec hoc est inconueniens. Nam videmus aliquando exre mortua produci vivam, ut in vermibus producentibus sericum, & ex herba pro-

duci vitrum: multò magis in metallis, in quibus maior est convenientia. Deinde multa subjicit ac tandem concludit: Cum ergo ars imitetur naturam, ff. de adopt. lege adoptio. non videntur Alchymista peccare, si per virtutem herbarum, lapidum ve elementorum, faciunt de stanno argentum, nam cum sint ex eodem principio in similia, in habentibus symbolum facilius fit transitus: Ipse Guido Papa in singul. 388. ff. de his, sic quaestionem resolvit, cum dicit: De his, qui faciunt Alchymiam, utrum debeant puniri? Dic, quòd non, dum tamen faciunt sine aliqua falsitate materia vel forma, quia est ars pro ingenio ad inventa, tanquam à Philosopho.

Qui plura desiderat, legat Odradum in consil. Ioan. Andr. Ioannem de Platea, Albertum Brunum, Andream Iserinum, Franc. Hottomanum, & complures alios, qui doctissimi è pro veritate artis tuenda consilia sua explicarunt.

Quid igitur restat, quam ut concludamus, Artem illam esse certam, quam ut supra diximus Hermes Trismegistus veram sine mendacio, certam, verissimam appellat, & quam probant Plato, Eustachius, Suidas, Solinus, Strabo, Plinius ac innumeri alii, quorum plurimos supra recensuimus, quibus fidem derogare sit nefas.

N. II. Unde sit

Proprietates à Philosophis materiae suae tributas salis praesertim convenire.

Pro fundamento futurae disputationis sumam verba illa Raymundi Lullii quae à quo vis sagaci medico merito diligenter sunt notanda, quamvis sagaci medico merito diligenter sunt

notanda quamvis paulò crassiore locutionis Minerva prolata videantur. Velle praeservari (inquit ille) per rem putridam, & corruptibilem, & reformari per res eadem, & deformitati subiectam, & velle facere incorruptibile per rem corruptibilem, & infirmum curare per rem infirmam, est phantasticum & inane. Unde Rogerius Bacho in libro suo de retardatione senectutis, materiam ex qua suam praeparabat medicinam, colore, durabilitate, conservatione, & incorruptione describit. Nam illud conservat (ait) quod diu conservatur, & id corrumpit, quod citò corrumpitur. His regulis universalibus addiderunt & istud, quod omnes veri philosophi unanimiter fatentur: nempe materiam sui elixiris, aut magna illius medicina esse animale, vegetalem, & mineralem, abjecta natura vilisque pretii, quae ubique reperitur, etiam in metis, & jumentorum stabulis, adeoque in ipso homine, & quae nascitur in medio mari, quae liquefit, atque induratur facillimè. Sanè verò, cui potius rei, totius universi has qualitates proprietatesque tribuant omnes, quam salis primo illi motori, atque balsamo naturae universali, non video. Haecque est ratio cur ars illa antiquitus dicta sit halchymia, quasi dicas, salis fusio: & artifices quicquam tractarunt Halchymistae: sicque vocatur, & medicina, quae quaeritur, & cui praedictae omnes proprietates attribuntur, nempe sal. Nam cui potius illae qualitates omnes tribuantur, quam unico & soli sal?

Quid? an non animale quid est, sal, cum

1. Proprietas conservativa.

2. Animalem, vegetabilem & mineralem.

Salis motor ac Balsamus Naturae universalis

Salis animale

1. *Inest animalium excrementis.* cum eo videamus, & urinas hominum, & brutorum turgere? quando videmus eorum tantopere illi, & boves, & arietes, & ceteraque id genus bruta, qui saltantopere, & instinctu quodam naturali appetunt, tanquam balsamum, quo preservantur, conservantur, & vegetantur? Appetunt, inquam, appetunt, huicque inhiant, & vel ex muris atque antiquissimis ruderibus halitu suo exhauriunt, & lingua lingunt: & columbæ, aliæque aves nostro curioso perquirunt, etiam in locis fœculentis, & hominum excrementis, atque urinis abundantibus. Et quando tam manifestè appareat, tot generapiscium generari atque nutriri in mari salso, mirum judicia hominum adeò perversa esse, atque perturbata, ut non agnoscant, aut agnoscere nolint admirandos effectus balsami hujus naturæ radicalis! Et quis non mirabitur proprietates, qualitatesque (ut ita loquar) virtuales salis, atque adeò ejus, qui extrahitur ex ipsis animalibus, quas præbet liquofaciendo, detergendo, adstringendo, incidendo, penetrando, ab omni corruptione preservando atque adeò attrahendo, purgando, & evacuando? An non sufficient hæ facultates omnes, aliæque plures, quarum supra meminimus, quibus demonstretur sal esse animale? Eoque id magis, quod summi fuerint philosophi, qui Magnetem propter solam vim attractivam ferri dixerint animatum? Quot vires atque facultates ista longè majores, immò magnificas deprehendemus in sale, si omnes

diligenter & ad amussim pervestigaverimus? Quid majus, quid admirabilis sale urinæ hominis? quæ post convenientem præparationem apta redditur ad dissolvenda magna illa duo luminaria, solem, & lunam? Quæ sympathy hæc sua, atque concordantia satis produunt, & in apertum dant attractionem, & virtutem magneticam, causatam ab eorum conjugio, & copulatione. Quis non suspiciat admiranda, quæ observantur, atque eveniunt in ejus præparatione, & exaltatione, sive respicias tot colorum varietates, sive coagulationes, atque dissolutiones, quando spiritus redit in corpus, & corpus rursus transit in spiritum? Non vanè Christophorus Parisiensis, magnus ille philosophus hinc operis sui subjectum, atque fundamentum exorsus est. Ut satis jam sicut opinor, nunc constet prædictum nostrum sal dici posse animatum.

2. Sed ut pateat æquè esse vegetabile, atque animale, nimirum non exutum esse, seu privatum facultate vegetativa, vel inde dijudicari potest, quod primum sit in natura movens, quod crescere facit, multiplicare, adeoque omnium rerum generationi inservit, ut non sine causa cum Poëtis, atque prisca philosophis dicatur, Venerem matrem, & principissam omnis generationis, & spuma maris salsa esse progenitam: id quod etiam confirmat *Athenæus*. In hunc finem à Græcis ἀγαθή, *Esse vegetabile probatur*
1. *Ex operibus excreta.*

significatissimo vocabulo fuit appellata.

Et magis etiam confirmat hanc sententiam generatio pretiosissimarum perlarum in conchis, & corallii ex intimis saxis emergentis, & in brachia, & ramos instar arboris divaricati. Hi effectus sunt, quos ignis ille naturæ, nempe sal, producit, etiam in medio frigidissimæ aquæ.

Sed videamus quoque quid operetur in terra. Nempe calefacit, impingyat, immò animat, fortificat, & roborat, auget, & virtutem vegetantem in singula semina dispensat. Nam quid aliud est terræ impingvatio, quæ efficit, ut granum unicum producat centum, quàm stercoratio quædam, & expansio fimi, atque urinarum, à bestiis procedentium? Quid aliud primo vere, postquam Sol exaltatus est ad signum Arietis, (quod signum est casus Saturni, & domus Martis signi prorsus ignei) terram vegetat, & aperit, quàm elevationes, sublimationesque spirituum prædicti salis, & balsami naturæ? Hic est, qui vivificat, qui calorem impertit, qui crescere, qui prata & campos ridere facit, denique qui amplissimum, universalissimumque illum vigorem producit.

Sed quis non hoc in ipso etiam aëre videt, per sublimationes spirituum ejusdem salis naturæ, qui eodem anni tempore in aërem sublevati toris in speciem decidunt supra frumenta, atque stirpes omnes?

Quid, inquam, per hæc ipsa nom eosdem vegetationis effectus, quæ fit à sale, manifestè percipit? At rorem non esse spiritum prædicti salis, immò falsum vel invitè, nec sine pudore fateantur, qui se egregios philosophos censent, quando videant à veris philosophis ex rore elici dissolvens corallos, atque perlas: haud secus, quàm ex sale communi, ex sale petræ, nitro, aut aliis salibus idem paratur in eundem finem. Sed hæc plus satis sunt nota.

Idem præterea sal meritò quoque vegetale dicere possumus ex eo, quod manifestè reperitur in omnibus vegetabilibus: & quod ea in quibus dominatur maximè, longioris sint vitæ, atque durationis, temporum injuriis magis resistant, & effectus vegetabiles, vel in propria sua natura, vel in eorum usu manifestius ostendant.

3. Jam verò sal quoque esse metallicum, seu minerale, notum illud est satis. Atque eò quidem notius illud est cunctis, quod tam varia, atque diversa genera salium reperiantur in visceribus terræ, cujusmodi sunt sal gemmæ, alumen, vitriolum, sal nitrum, & cætera id genus, quæ omnia sunt naturæ metallicæ, aut certè de ea plurimum participant. Philosophus verò hoc altius indagare potest ex diversis aquis fortibus, quas parare novit: quæ nihil aliud sunt, quàm spiritus prædictorum salium, qui vim habent dissolvendi, & in aquas reducendi corpora metallicæ, ut cuius ferè notum est.

Per

2. Reperitur in omnibus vegetabilibus.

Salis metallicum, seu minerale, notum illud est satis. Atque eò quidem notius illud est cunctis, quod tam varia, atque diversa genera salium reperiantur in visceribus terræ, cujusmodi sunt sal gemmæ, alumen, vitriolum, sal nitrum, & cætera id genus, quæ omnia sunt naturæ metallicæ, aut certè de ea plurimum participant. Philosophus verò hoc altius indagare potest ex diversis aquis fortibus, quas parare novit: quæ nihil aliud sunt, quàm spiritus prædictorum salium, qui vim habent dissolvendi, & in aquas reducendi corpora metallicæ, ut cuius ferè notum est.

Per hanc, inquam, dissolutionem perspicere possumus concordantiam atque *symplicitatem* istorum salium eum natura metallica. Nam quia similia sunt optimè miscentur, se mutuo pervadunt, conjunguntur, atque uniantur, simili dissolvente, sibi que associante simili : quippe aquæ fortes nunquam agent in ligna aliamve materiam, quæ non sit de natura metalli. Ut verissimè dictum sit à magno quodam philosopho : *Natura amat simile, & in sua natura gaudet.*

Et ab alio : In habentibus symbolum, facilis est transitus. Sulphur, & alia, quæ de natura sunt oleaginosa, citius, & melius dissolvuntur oleis, ut therebinthinæ, antliæ quod suavissimum est, quàm magna illa vi, & violentissima acrimonia aquarum fortium : quæ nihil aliud sunt, quàm spiritus salium, & per consequens non multum conveniunt cum sulphure, quod est principium ipsis contrarium.

Amplissimus hinc esset disputandi campus, si res & occasio illud permitteret : sed hoc reservamus in alium locum, & tempus. Nunc verò redeamus ad sal nostrum : quod si ab igni vehementiori fundi, atque dissolvi, haud secus, ac aurum, atque argentum, & rursus refrigeratum coagulari in massam, sicut metalla, demonstravero, sine dubio pulchrè patebit, sal esse de natura metallica. Atqui sit hoc, inquam : nec tantum in sale, quod in mineris, atque terræ cavitatibus reperitur, sed in ipso

etiam sale maris. Quod cum notius sit vel mediocriter in anatomia metallica versatis, quàm ut à me pluribus demonstrari conveniat, ne verbum quidem amplius addam. Quamvis ex hac demonstratione *et* plus satis evidens fiat axioma illud *Aristotelis* esse falsum, quo dicit : Quæ à calore coagulantur, frigus dissolvit : & è contra. Id quod tamen ei ex una parte concedimus : probè gnari sal, quod à calore Solis coagulatur, in aqua frigida dissolvitur. At fateatur oportet, & ille quod verum est, sal à vehementia caloris ignis dissolvi, fundi, ac fluxile reddi, ut in massam fusilem projici possit, haud secus atque metalla. His *3. Elicitur ex metallis.* accedit, quod *salia ex omnibus metallis calcinatis elici possint*, quæque eodem profus modo dissolvuntur, filtrantur, atque coagulantur, ac alia salia, sive vulgaria, & non fusa, sive vi caloris jam fusa, ut supra docuimus, quinimo ex lb. j. plumbi calcinati decem. atque duodecim uncias salis elici posse, id vel semestri chymico notum est. Quæ omnia sufficienter demonstrant, atque convincunt salis naturam esse metallicam, atque ad eò metallum nihil esse aliud, quàm sal quoddam fusile.

Ex dictis itaque facile patere arbitror, quomodo *sal sit animale, vegetale, & minerale*, ac proinde convenire cum eo, quod omnes Philosophi unanimi consensu statuunt, de materia, atque subjecto medicinæ universalis. Ad quod faciunt cætera signa, quibus, quamvis ob-

Cccc 3. securiss-

scurrillimè prædictam materiam suam describunt. Quæ omnia planè conveniunt naturæ salis : cujusmodi sunt, esse vilis æstimationis : reperiri in omnibus, adeoque in nobismetipsis, quod abundè manifestè patet : cum nihil sit in hoc universo mundo compositum, ex quo, ac omni quidem tempore sal extrahinon possit.

NOTA. III.

In sale è terra elicitò tria rerum omnium principia contineri.

Speciatim probatur thesma.

Sed ut ea, quæ in genere diximus, deinde etiam particularius demonstremus nempe sal participare de natura animali, vegetali, & minerali, utemur exemplo vulgari, & profusè communi, quod tamen exactè atque diligenter pervestigatum, atque consideratum à vero philosopho, insigne est mysterium. Quod etsi erutum ex terra, possit tamen elevare oculos nostros in cælum. De nitro, inquam, seu *sale petra*, quod vocant, hic mihi futurus est sermo. Mitto nunc detestandum atque perniciosissimum usum ejus inventum ad interitum hominum : quamvis, ut ingenuè fatear, summam admirationem mereatur, quod tantos, & tam incredibiles producat effectus, dum nobis in inferioribus his, haud secus, ac in sublimi æthere repræsenterat fulgura, fulmina, atque tonitrua. Sed si consideremus quid sit, & quale in

sua natura, & compositione, quàm diversæ facultates, qualitates, atque effectus sint in re tam vili, tamque trita, procul dubio immenso mirandorum cumulo obruemur.

Fit & componitur nitrum ex terra matre ejus, quæ id producit: ^{Sal esse animale!} vel ex cæmetetiis, materiis stabulorum fimetis, aut ejus generis terris, & liquoribus pingvibus, animaliumve urinis inebriatis potius quàm è terra macilenta, exacca, vel pluviis aliave simili causa humore illò radicali exuta. Ex terra columbariorum, columbarumque fimo omnium copiosissimè extrahitur : & tale nitrum evadit optimum, cæterisque omnibus præstat, quod notatu est dignissimum. Quod dictum sit, ut appareat nitrum participare cum excrementis, atque urinis animalium. Urinæ siquidem nihil sunt aliud, quàm separatio superflua salis vegetabilium, à quibus animalia nutriuntur, & vivunt. Ex quo patet, quomodo prædictum sal in genere participet de natura animali, & vegetabili. Nam quod ^{vegetabile.} ad mineralem pertinet, de ea à nobis dici non maximopere attinet, nisi addere velimus illud, quod sit ^{mineralis} extractum ex terra : quæ ratio est cur sal petra vocitetur, cum magis propriè diceretur sal terræ. Sed pergamus.

Natura subministrat arti materiam, ex qua componitur sal petra, quam ars per se facere nequit, non magis certè quàm natura sal petra purum, separatumque ab omni terre-

terrestriitate (ut si loquar) atque heterogenea substantia reddere potest: nam ut eisdem producat effectus, quos producit illud, quod artificium industria paratum est. Hi siquidem terram eligunt convenientem, & ex locis opportunis sibi cognitis, & aqua communi calida iteratis vicibus filtrata, seu transcolata, per illam terram, ut sunt lixivia: fit ut cum ea misceatur sulfugo, quod salium omnium est proprium: De quo lixivio, si duæ tertias aut circiter, ad ignem exhaleantur & reliquum refrigerat, sal condensatur in glaciem, ex qua artifex nitrarius opus suum perficit, purificatione facta, iteratis dissolutionibus, & coagulationibus, ut pinguedinem (quam vocant) exuat omnem. Hoc opus commune admodum, & vel vulgorum, vereque mechanicum, si probe consideretur, ac perpendatur, admirationis est plenum, uti jam dictum.

Nam ipsa ea præparatione tria principia eliciuntur ex terra, quæ à se invicem possunt separari, & nihilominus omnia tria consistunt in una eademque essentia, suntque tantum proprietatibus, ac viribus distincta, in quo manifestatur, & ad quod aliquo modo referri potest incomprehensibile illud mysterium de tribus personis in una, eademque; hypostasi, quæ divinam constituunt Trinitatem. Voluntque summus ille creator manifestari unitrinus, seu triunus, non tantum in eo, quod reperitur in natura terræ, sed in omnibus etiam

totius creationis operibus. Siquidem comparatio hæc nostra salis terræ generalis est, & ubique reperitur atque in rebus omnibus. Ut non malè fortè hanc comparationem accommodare possimus ad ineffabile illud magnumque mysterium Trinitatis: haud sane minus, quam veteres, qui, ut captui se nostro accommodarent, fontem cum rivulis, aquam cum vapore, qui ab ea sublevaratur: arborem cum ramis: semina cum plantis contulerunt, tantum ut ostenderent generationem Filii, qua ratione procedat à Patre. Qui per communicationem totius divinæ essentia, absque omni disjunctione, divisioneque progeniit Filium suum generationis modo inenarrabili. Unde occasio oborta prædictis patribus sanctis, ut ejusmodi comparationibus uterentur, quibus aliquo modo nobis manifestarent id, quod sua natura est incomprehensibile. Sic quoque in prædicta nostra comparatione salis videre liceet tres distinctas naturas, quæ tamen sunt, atque subsistunt in una eademque essentia. Nam prima natura est sal commune *fixum*, & constans: & altera sal volatile, quod solum & unicum quærit nitrarius. Quod volatile sal, duo genera salis volatilis continet: alterum *sulphureum*, facillimè concipiens flammam, quod nitrum vocant: alterum *mercuriale*, aquæum, acidum de natura salis *riale*. armoniaci participans. Quapropter in communissima illa terræ essentia sub una eademque natura hæc tria distincta

1. *Fixum.*

2. *Sulphureum flabile.*

3. *Mercuriale.*

distincta salia reperiuntur, de quibus omnia quotquot sunt vegetabilia atque animalia participant. Atque in his tribus tanquam fundamentis collocamus tria nostra principia hypostatica, de quibus obiter aliquid dicendum esse judicavimus, quod ab iis fundamenta, ac utriusque medicinae principia dependeant.

Quare ut magis, atque diligentius ab unoquoque præsertim sapiente, quam hæctenus factum, tam immensa doctrina consideretur, ostendam, & quasi ob oculos ponam tres illas distinctas salis naturas, unica, ut jam dictum, *vires æthereas* comprehensas.

Nam Nitrius, ut sal suum petrae efficacius, volatile, & ad concipiendam flammam reddat aptius, detrahit ei pinguedinem, (sic loquuntur) hoc est tollit, & separat ejus sal, quod idem prorsus est, ac sal marinum, vel commune quod dissolvitur in aqua communi: è contra sal petrae (quod vocant) conglaciatur in frustula talia, qualia conspiciuntur: atque ita fit separatio visibilis duorum salium. Quippe aqua (in qua diximus sal commune diffusum dissolutumque contineri) evaporata, in fundo subsidebit salis portio, ad nostrum sal accedentis, vel ejusdem potius speciei, atque naturæ cum marino, vel communi. Nam easdem possidet qualitates saluginosas, fixum est, nec ab igne dissipatur, neque flammam concipit, ac proinde prorsus distinctum est ab eo quod coagulatur in eadem aqua,

quod sal petrae dicitur. Quæ res sanè meretur, ut diligentissime consideretur non à mechanicis, & rerum ignavis hominibus, sed à philosophis, si modo tales & esse, & haberi velint.

His manifestum fiet sal, quod natura, & qualitate sua, secundum communem philosophorum opinionem est calidum, & siccum, immò sal sulphureum, atque igneum, flammamque concipiens, quale est sal petrae, in aqua coagulari, in qua reliqua salia dissolvuntur, haud secus ac sal ipsum, quod ab ejusdemmer salis petrae essentia processit, in aqua dissolvi diximus. Non igitur absque causa ingenti consideranda venit admiranda salis petrae natura, quæ duas partes volatiles in se complectitur: sulphuream alteram, alteram mercurialem. Pars sulphurea est ejus anima: mercurialis, est illius spiritus.

Sulphurea accedit ad primum ^{1. Sulphur:} illud movens naturæ, quod nihil est ^{ætheream.} aliud, quam ignis æthereus, qui non movens ^{Natura.} calidus est, aut siccus, non consumens. ^{Ignis} sicut ignis elementaris: sed ignis qui ^{æthereus.} dam celestis, humor æreus, calidus & humidus, & talis quidem, qualem ferè cernere licet in aqua vitæ, ignis, inquam, contemperatus, vivificus, quem in vegetabilibus appellamus animam vegetantem, in animalibus humidum, & calidum radicale, emphytum, symphytumque calorem, verum nectar vitæ, qui si deficiat in aliquo subjecto sive animali, sive vegetabili, illico mors consequitur.

Quod

Quod quidem non alia de causa evenit, quam ex solo defectu vivifici hujus caloris, qui modò vitam restituebat, & conservabat. Idem calor vivificus reperitur etiam, licet obscurius in mineralibus: quod faciliùs comprehendendi potest ex sympathia, & concordantia, quam sal illud petræ habet cum metallis, ut videre est in dissolutionibus, de quibus quædam attigimus supra.

2. Mercurialis acidus.

Præter partem illam sulphuream, reperitur etiam in sale petræ spiritus quidam mercurialis, qui quidem est de natura aërea, & qui tamen flammam concipere haud possit, sed huic potius contrarius. Hic spiritus in qualitate sua non est calidus, sed potius frigidus, ut testatur ejus aciditas: quæ aciditas, atque frigiditas miraprosus existit, & longè diversa ab elementari: quippe quæ dissolvere possit corpora, & coagulare spiritus, haud secus ac coagulat ipsum sal petræ: quæ aciditas generalis est causa fermentationis rerum omnium naturalium. Hic ipse spiritus acidus reperitur quoque in sulphure, ejusdem qualitatis nec urens, nec flammam concipiens, & qui sulphur quod alioqui studium esset ut oleum coagulat, atque firmum reddit. Hoc spiritu inter omnia salium genera maximè abundat vitriolum, quippe quod de natura Veneris: quem acidum spiritum (mercurius mobilis, ac semper tamen tendens ad suam perfectionem, hoc est, coagulationem atque fixationem) probè novit eligere, sibi que attrahere, ut

Tom. II.

figatur, atque coaguletur: quando cum ipsomet vitriolo permiscetur & sublimatur. Haud secus sanè, atque apes, mel sugunt ex floribus, ut inquit Ripleus. Denique hic spiritus acidus atque frigidus, causa est, cur sal petræ igni injectum, sulphureque ejus accento, crepitum edat: ut sal petræ de eorum numero sit, quæ Aristoteles contrario motu alicubi moveri scripsit: quæ ejus verba diligenter sunt perpendenda.

Sed quam denique aperio portam horti Hesperidum tam aperte loquens de sale petræ? quem liberum aditum præbeo stupidis, atque ignaris, quem solistapientibus, ceu musarum cultoribus apertum esse decet? Ne idcirco decipiamini quæcunque estis curiosorum ineptiorum ingenia, sumendo verba mea ad litteram, ut ajunt; *Sal petræ philosophorum, aut sal fusile*, quod ab omni ævo Halychymia dedit nomen, non est sal petræ seu nitrum illud vulgare: nihilominus tamen hujus compositio, admirandaque natura, est ceu exemplar quoddam, & regula Lesbia operis nostri. Quamvis eadere clariùs & manifestiùs locurus sim vobis, quàm ulluseorum, qui me præcesserunt, non quod improbem iccirco illorum rationem scribendi, sed ut probem, atque defendam. Ac magis certè illis fuit integrum ita scribendi, quàm prisca illis philosophis Pythagoreis, & Heraclæis: (quod tamen de rebus non tanti momenti, tantisque myste-

N. Autor loquitur de sale Philosophorum.

Dddd riis,

riis, ac vera chymia tractasse constat) quando illi silentio, numeris, & symbolis suo transegerunt. Hi verò, ut scribit Plato, interrogationibus, & Ænigmaticis. Ecce non eodem jure licitum sit Lullio tractanti suam philosophiam per literas? cum idem consuetum fuerit omnibus ejus antecessoribus, ut tropis, allegoriis, atque Ænigmatibus tanta mysteria, atque secreta proponerent, ne à vulgo prorsus intelligerentur? raperentur interim in admirationem rerum tam sublimium, atque adeò divinarum? Ut cessent tandem Momi, atque insulsi beani maledicendo, malefacta ne noscant sua: Ii ipsi, inquam, Theones, qui nomina illa, quibus in libro nostro de Spagyrica medicamentorum præparatione sumus usi, nec gustare, nec contere potuerunt. Cujusmodi sunt *Aqua stygia*: *Maria acida*, *turbith minerale*: *menstruum sætidum*, *menstruum caeleste*, *calx fixa*, atque *perlucida*: *salia resuscitantia*: *sal corneoli crystallini*, *Kibric*, *terra fœtida*, *terra mortua*, *lapis Sedenei*: *lapis perlatus*, *Salamandra*, *lacerius yiridis*, *leo rubens*, *aquila volans*, *aquila expansa*, *acetum montanum*, *sanguis Medusæ*, aliaque id genus nomina apprinè significativa: Quæ ab iis tantummodo intelligi novimus, qui melleum illum dulcorem librorum tam pulchræ, tamque absconditæ philosophiæ degustarunt.

At enim verò, ne restet ipsis calumniandi locus, atque occasio, arrigant & advertant nunc aures,

attollant oculos, & mentem; ut videant, comprehendantque clariùs tot, tantaque admiranda, atque summæ utilitatis secreta, quæ huic nostro operi inserere est animus.

N.IV.

Salis natura vires & proprietates exemplis illustrantur.

Vidistis ex primo illo Chao residuo (hoc est, ex terra illa vili seu ex materia confusa, atque informi) extractionem, separationemque formæ pulchræ, nitidæ, claræ, atque transparentis: nempe salis illius, quod aptum est ad recipiendas plures formas alias, quodque diversis, & mirabilibus proprietatibus donatum est. Vidistis etiam ex una eademque essentia tres res distinctas, atque separatas, immò tria principia naturæ eruta, ex quibus omnia corpora sunt composita, quæque anatomicus Chymicus eruere atque secernere potest ex omni corpore naturali: ex minerali, inquam, vegetabili & animali: nempe sal, sulphur, atque mercurium. Principia sanè purissima, simplicissima vereque elementaria naturæ, omnia sub una essentia salis comprehensa: sal, sulphur, & mercurius, quæ philosophi conferre solent cum corpore, spiritu, & anima: nam corpus attribuitur sali, spiritus mercurio, anima sulphuri, singulis suo attributo, & hoc illis aptè atq; cōvenienter respondentibus. Estque spiritus velut mediator &

& conservator animæ cum corpore, quod illius beneficio cum anima jungitur, & copulatur. Anima verò vivificat spiritum & corpus. Vidistis etiam in dicto sale naturam Hermaproditicam: marem & fœminam: fixum & volatile: agens & patiens: & quod magis est, calidum & frigidum: ignem & glaciem, mutua amicitia, atque sympathia in unum conjuncta, atque in eandem substantiam unita. In quo sanè ejus naturam mirabilem cernere licet.

Nec minùs ejus proprietates sunt admirandæ. Immo vel multo etiam magis. Sal enim petræ præcipue est *clavis*, atq; primarius janitor, qui aperit corpora etiam durissima solidissimaque, tam lapides quàm metalla: ipsumque adeo Solem, atque lunam redigit in liquorem cum aqua propria extracta ex tota massa absque separatione maris aut fixi. Et quemadmodum spiritua lia reddit, atque volatilia omnia corpora metallica: ita econtrà virtutem habet fixandi, & incorporandi spiritus, etiam summe volatiles. Jam quis non miretur, vel potius obstupescat, cui constat sal petræ tanta promptitudine concipere flammam, per quam in aërem ac fumum exhalet: interim videat liquidum atque fufum manere in crucibulo igneo, constituto in centro flagrantissimo- rum carbonum? in quo tamen licet ardentissimo, nec flammam concipiat, nisi flammæ, aut ignis admotio fiat ad tactum? & quod magis, cum

naturæ adeo sit volatilis, fixatur tandem, nec patitur ab igne, nec reformidat vel violentissimum, non magis sane, quàm salamandra, (si verum est quod ajunt, intactam manere in igne) quem tamen nec ferre poterat antea, nec ulla ratione pari: Vides itaq; ut à solo igne natura ejus transformetur.

Idem præterea sal petræ, quod debite paratum atque de puratum modo erat, tam candidum, tam crystallinum, tamq; diaphanum (saltem ut extrinsecus apparet) nunc igni fixatorio immisillum videbis interius continere omnis generis colores, virides, rubros, flavos, albos: non hercle minus diversos, quam nubes ex radiorum solarium variantibus impressionibus concipere, aut præta prædelectabili illa florum versicolorum varietate ridere solent. Quod si quis ad credendum contumax, incredulus potius esse, quàm docilis haberi velit, suadeo, ut experiatur, & discat tam pulchrum naturæ mysterium, vel spacio decem horarum, ac vix sex assium interventu. Et ne (ut nuperi quidam) Lycophronem quendam me esse putes, rem candide, & clarius te docebo.

Accipe salis petre fixissimi, & clarissimi libram unam, vel duas, conjice in alembicum vitreum cum capitulo, & in arenam colloca, haud aliter, ac si aqua quedam fortis esset destillanda. Ignem submitte, & per gradus secundum artem moderato: quem tertia vel quarta hora in tantum au-gebis, ut arena vel ipsa incandescere posse videatur.

Dddd 2

videatur.

videatur. Hunc ignem ardentissimum, continuabis per quinq; , vel sex. horas : & deprehendes , atque aperte videbis salis. petra spiritus ipsum etiam alembici vitrum. penetrasse, coloreq; tam intus quam extra: inxisse opalino, hoc est, diversissimo, & pulchre variante colore. Præterea spiritus salis petra, qui vitri soliditatem traiecerunt, extrema ejus superficie in florum farine speciem adhaerentes, quos molli pluma abstergere, atque colligere haud fuerit difficile, etiam in satis magna copia reperies. Hic sanè flos, nihil est aliud, quam spiritus salis petra, in quo conspicias vividos, omnis generis pulchre expressos colores, haud secus sanè, ac in jaspide illo pretioso qui opala dicitur. Philosophentur nunc ingenia acusiora, si libet, & in subtilitatem hanc spirituum, qui corpus alioqui solidissimum, & omnibus impermeabile habitum, tamen mirabili subtilitate traiecerunt. Et habent sanè quod velitentur hic, si velint, ingenia curiosiora, itemq; de ratione tanta diversitatis colorum plantarum quam hisce spiritibus tribuimus, quamq; nos propria experientia consecutos esse primos, & ad oculum multis viris summis, atque doctissimis ostendisse fatemur, & ingenue gloriamur. Testis erit charus ille Pylades noster, Io. Hen. Clerlerus philosophia, & utriusque medicina non infelix et adsector, quam admirator, quem amoris nostri erga ipsum (quem ceu fidam quandam Achatem semper habuimus), tam illustris investigationis, ut & aliarum plurimarum magna admirationis reatum testem adhibeamus, & gnarum facere volumus. Sed ad propositum revertamur.

Id quod residet in cucurbita fundos, nixi instar candidum, ac prorsus fixum, remedium est specificum ad omnes febres extinguendas. Datur à drachma sem. ad drach. j. dissolutum in liquore quodam convenienti. Et (ut verò dicam) huius remedio non est aliud simile ad incidendum, tergendum : itemque ad purgandas & evacuandas humorum corruptiones, atque putrilagines, & ad conservandum corpus ab omni corruptionis inquinamento. Nam cum de natura sit salis balsamici, oportuit ipsum salibus virtutibus & proprietatibus esse præditum.

Et certe, ut ingenue fatear, si velim, non possim tamen satis laudibus extollere verum sal petrae, atque sal fusile philosophorum. Quod sal Homerus appellat divinum, quod Plato scribit esse amicum, & familiare rebus divinis: quodque multi philosophi dixerunt esse animam universi, & spiritum vivificantem generantemq; res omnes.

Videbimur fortè longiori seriatione inquisitionem, speculationemq; tam generalem, quam particularem salis naturæ evagari : Sed tam utilis est, & necessaria, ut sit etiam basis, ac fundamentum salutarum omnium medicinarum, uti fusius suo loco declaramus : ut hic potissimum habeant medici, quod satagant, quod perquirant, atque intelligant. Quod verò attinet ad philosophum Chymicum, sciat in salibus fusilibus se operas suas potissimum collocare debere, atque meminisse haud temere philosophos illud subinde occlamante solitos, coque, coque, & iterum coque,

Chymicorum obiectum.

coque, quod idem est ac si dicerent, calcina, calcina, (intellige ex præscripto philosophorum) aut in cinerem redige. Et sanè si fateri velimus, quod res est, omnes operationes Chymicæ, destillationes, inquam, calcinationes, reverberationes, dissolutiones, filtrationes, coagulationes, decoctiones, fixationes, aliæque huic scientiæ dicatæ, non tendunt ad alium scopum, quam, ut sua corpora ita *reducant in cineres*, ut spiritus salis, & sulphuris, qui illa perfece-
Scopus operatio- nem chy- micorum.
 runt (sub una tamen, eademque essentia constituti) comminent, modo quodam imperceptibili, cum sua aqua metallica, veroque mercurio. Idque in eum finem, ut per vim, atque virtutem salis internam mercurius atteratur, coquatur, atque transmutetur ex natura sua vili, atque abjecta, in longè nobiliorem: dum ex mercurio vulgari fit mercurius philosophorum beneficio spiritus salis, quem attraxit ex cinere, seu calce viva metallica. Haud secus sanè, quam evenire solet in lixivio, quod fit ex cineribus, & aqua, in quam optimè percolaram, atque filtratam cinis omnem suam animam, viresque transmittit. Nempe suum sal aquæ prædictæ communicat: quæ aqua, etsi semper maneat fluxilis, ac liquida, non tamen restat aqua simplex pura, atque frigida, vel exiguæ virtutis: sed jam lixivium facta, fit calida, facultatis exiccantis, detergentis & qualitatis prorsus activæ, quæ tota est virtus, atque facultas medicinæ transmutantis. At considerandum

est, ex qua re cinis hic vivus, atque metallicus fit conficiendus. Item ex qua aqua idem parandum sit lixivium, ut extrahas sal, aut sulphur philosophicum, hoc est, medicinam balsamicam, quæ fulminis instar refertissima sit activarum qualitatum, reducta in calcem verè vivam, atque dum prius esset corpus quoddam mortuum, atque inanimatum, tunc fiat corpus animatum, spiritu præditum, & medicinale.

NOTA V.

Aurum animatum præcipuum esse subiectum medicinæ Philosophorum metallicæ.

Tantum potest sulphur naturæ philosophicum, quod auget, & multiplicat viribus ipsum etiam aurum, jam magna perfectione præditum, non tam propter æquabilem sulphuris, atque argenti vivi concurrentiam, quam propter perfectam combinationem, adæquationem, æquabilitatem, æqualitatemque elementorum, atque principiorum quæ aurum constituunt. Ac ita quidem constituunt, ut alterum non superet alterum: sed velut in æquilibrio constituta, aurum efficiunt incorruptibile: cum nec à terra exedi, vel corrumpi, nec ab aère alterari, nec ab igne domari aut diminui, quamvis minimum, possit. Atque hoc propterea, quod, ut inquit philosophi, par in parem non habet imperium: eò quod etiam in omni æquato
 Dddd. 33 corpore

Auri perfectio in quo consistat.

corpore nulla reperiri possit actio, aut passio. Et hæc est sola illa æqualitas, quam *Pythagoras* dixit esse materrem, nutricem, atque tutricem concordia rerum omnium.

Hæc causa est, quod in auro, atque omni corpore perfecto, ubi hæc æqualitas existit, sit indomita quædam, atque incorruptibilis compositio. Id quod præcipi philosophi observantes, in auro quæsierunt magnam illam, & incomparabilem medicinam. Quoniam autem cognoverunt, quod propter compactam, atque firmam suam compositionem in corpus nostrum agere non possit, conati sunt dissolvere, atque frangere durissima ejus vincula, atque beneficio sulphuris vegetabilis, & balsami vitæ artificiosa operatione, redigere ad perfectam adæquationem, ut spiritus vegetabilis auri, qui modo quasi in otio delitescerat, ex auro vulgari (quod modò erat) redderent aurum philosophorum, atque medicinale, quod vegetationem nactum perfectiorem, & virtutem seminalem, dissolvi possit in omni liquore, eique communicare exuperantem, balsamicamque illam perfectionem, seu vitæ, naturæque nostræ balsamum. Sed audiamus, quæso, quod dicit *Augurellus de hoc auro* per prædictum sulphur, aut spiritum naturæ animato:

*Denique sic etiam fulvo detentus
in auro.*

*Ipsè manum capit artificis, qui vin-
cula solvat,*

*Et qui se propria reddat virtute po-
tentem.*

*Quod si quis properans hanc artu
viribus unquam*

*Explicet, atq; diu tepido post inco-
quat igni,*

*Continuò aspiciet, (visu mirabile)
vitam*

*Auro impartiri longo cum seminis
usu*

*Nec deerit quin ex auro sibi pro-
creet aurum.*

*Quodcum ita confiterit durate, &
credite verbis*

*Intenti artifices, & res sperate se-
cundas.*

Et quia nunc sermo est de animatione auri, & ut ostendamus quæ ratione antiqui philosophi inhiarint, atque insudaverint huic operi, vel materiei: age, videamus quid scribat *Palingenius in suo zodiaco*: cum hunc aurificum pulverem piis quærentibus viris respondisset *Apollo*, sub obscuro quodam ænigmate: & hinc ad cæli convexa evolasset, hæc scribit:

*Tunc mentis divina homines ora-
cula cæca*

*Volventes animo ancipiti, vix tem-
pore longo*

*Experti multa, & non parvis sum-
ptibus illam*

*Invenere artem, qua non ars digni-
or ulla est.*

*Frugendi lapidem æthereum, quem
scire profanus.*

*Haudquaquam licet, & frustra
plebs improba querit.*

*Quem qui habet, ille potest, ubi
vult, habitare decenter.*

*Nec fortuna iram metuit, nec bra-
chia furum:*

Scd

Sed tanto paucos dignantur muneri divi.

Constat sanè ex præcipuis, & primæ notæ antiquorum libris hunc præcipuum fuisse eorum scopum, ut inquisitioni tam eximiæ rei insudarent, nempe ut componerent medicinam quandam balsamicam, ad vegetandum, roborandum, atq; insigni sua adæquatione, & integritate naturæ, conservandum balsamum radicalem, & nectar illud vitæ nostræ in bono & laudabili temperamento. Hinc idem *Augurellus verba faciens de pulvere aurifico*, postquam ostendisset affectus quos efficere potest, in metallis, ita subjungit :

Quin etiam humano decuit de corpore pellic

Hæc, omnes valida morbos, facilitate medela.

Servariq; diu nitido cum flore juventam

Et senium placidos produci grande per annos.

Et profectò mirum videri haud debet, aurum à suo, ceu compede, liberatum, adeoq; spirituale, atq; animatum redditum, viribusq; ad ductū roborare posse naturam, atq; instaurare balsamum nostræ naturæ, ramq; exigua dosi unius aut duorum granorum conservare ad ultimam usq; periodum vitæ. Tantò minus mirum videatur, quod convenienti, atque magna illa adæquatione temperaturæ communicans cum balsamo nostro radicali, impediatur dominium phlegmatis, bilis exandescentiam, atque melancholiæ adustionem, suaq; in-

corruptibili virtute conservet sanguinem à putredine, atq; ita balsamo illi nostro subveniat, & quasi manus præbeat, ut non tantum naturam nostram præservare, sed maximos etiam corporis nostri morbos superare possit. Præsertim, cum balsamum illud naturæ, innatus ille spiritus, omnium actionum, operationum, & motuum in nobis sit præcipua causa, à temperie seu crasi minimè dependens, sed eam conservans : ut ipsemet *Galenus* de innato illo nostro calore verba faciens, profiteri cogitur. [*Com. in aph. 15. l. 1.*] Cognoscere oportet (inquit), *Hippocratem* innatum dixisse calorem, quem in quoquo animantium nativum spiritum vocamus. Neq; enim aliud quicquam animal ab initio formavit, sicuti rursus adauxit, aut usq; ad mortem enutrivit, præterquam iste calor innatus, qui omnium operum naturalium est causa. Nulla itaq; ratione excusari possunt, qui contumaciter, & absq; ulla ratione flocci pendunt, vituperant, atque calumniis incessant talia remedia, quæ principaliter collimant ad restitutionem, & corroborationem balsami nostri radicalis; qui solus (ea potissimum medicina adjunctus) separare potest heterogenea, & naturæ molesta per expulsionem, evacuationesque ordinarias, & convenientes : atque retinere homogœna, cum quibus ad earum conservationem maximè consentit. Quod si ad virium corroborationem ususaliquis esse possit auri foliati, (quod nihil est aliud quam res quædam mortua, quæ

que nostræ naturæ nullatenus communicari potest, tantoque minus digerî à calore nostro naturali) qualis ferè esse solet in omnibus medicinis restaurantibus: ut in confectioe alkermes, electuario de gemmis, aurea alexandrina, diamargarito Avicennæ, aliisque: cur quæso improbetur usus auri animati ea ratione, atque modo uti jam dictum; & frustra mehercle immò temerè tantopere perstringunt, atque contemptim proclamant remedia metallica, ac si verò nihil esset aliud quàm venena: maximè cum constet, hodie ægros, etiam deploratissimos, & ubi aliis medicamentis vulgaribus nullus amplius restabat locus, relegari ad thermas, quæ nihil aliud sunt, quàm aquæ medicamentosæ, nitrosæ, aluminosæ, vitriolatæ, sulphuræ, bituminosæ, antimoniales, plumbeæ: denique omnes participantes de substantia, atque spiritu quodam metallico, quem re ipsa comperimus purificare, atque evacuare corpora nostra omni evacuationis genere, non sine ingenti utilitate.

*Preparatio
tio cur
mineralis
dicta.*

Potè ratio præparandi medicinam, de qua hîc agimus, olim dicta fuit mineralis, propterea quod sulphur, aut sal philosophicum, cuius usus est ad animationem, & vegetationem, depromptum est ex prima scaturigine vegetativa naturæ mineralis. Plures philosophi pro subiecto minerali assumpserunt Saturnum. Alii magnesiâ Saturnalem, quæ prima est radix metallica, & de stirpe vitrioli. *Isacus Holandus, Ripleus,*

aliique magni philosophi sua opera de hac materia scripserunt, quæ cum extent, unusquisque videre potest. Nobis enim hoc loco aliud non est institutum, quàm docere, & quâsi ob oculos ponere, quodnam sit illud balsamum radicale, & medicina universalis, tantopere à præcis philosophis celebrata ad conservationem valetudinis, & sanationes morborum corporis humani. Cui quidem rei maximopere conferri potest aurum animatum & balsamicatum (excusent, quæso, manes Ciceroniani *ἀμαδίστην ἢ γὰρ σαφίστερον*, hoc est, rudius, sed planius loquentem, ut intelligatur.) Alii, inter quos est etiam *Raymundus Lullius*, ignem suum naturæ ad animationem auri quæsi verunt in vegetali. Nam hic præcipuus omnium fuit scopus, ut aurum animarent. Atque hæc est ratio, cur omnes dicant, unicam tantum esse viam unamque materiam, seu sulphur balsamicum & naturæ, quod præbet ignem agentem atque internum ad idem opus. At verò inter omnia vegetabilia primas tenet vinum. Nam inter omnia de natura vitriolata plurimum participat, quod non tam ex viridante illo colore racemorum immaturorum, atque gustu acerbo colligere licet: quàm ex colore saphyrico maturorum, rutilo & intrinseco colore, saporeque acuto; quæ omnia externas & internas vitrioli qualitates planè referunt.

Tales etiam notum est esse quædam aquas in *Avernia*, quarum gustus

gustus vinosus est cum facultate quadam pungente. Ipsum quinetiam acetum, in quod vinum facillimè transmutatur: (anima nimirum sulphurea, hoc est, spiritu eius separato) acetosam vitrioli qualitatem repræsentat, ut & aliæ vini signaturæ, veris philosophis abundè cognite. Quod etiam ex concordantia, atque sympathia, quam habet vinum cum natura metallica, colligere licet, cum ex vino perinde, ac ex vitriolo præparari possit artis chymicæ menstruum, (ut vocant) quod metalla in liquorem dissolvere possit. Atque hæc est ratio cur Poetæ cecinerunt:

Bacchus amat colles.

Hæ, inquam, sunt rationes, cur Raymundus Lullius aliq̄, celebres philosophi operas suas collocarunt in vino, ad extractionem sui sulphuris Balsamici, ut inde conficerent verum aurum potabile & veram Balsamicam medicinam.

Sed age paucissimis tantum verbis aperiamus Lullii methodum, quam tantopere celavit in suo de quinta essentia libro, aliisque in locis quæ si rectè intelligantur, facillè diriget, atque instruet quemvis verum philosophum ad componendam, atque ex omnibus rebus eliciendam medicinam illam Balsamicam. Nam ubiq̄; idem scopus, idem finis, eadem unica atque sola via ad compositionem illius Balsami, aut sulphuris philosophici, existentis in omnibus rebus mineralibus, vegetabilibus, atque animalibus: quamvis in aliis magis, in aliis minus.

Tom. II.

NOTA VI.

Qua arte paretur sulphur & mercurius philosophorum ex vegetabili ad faciendum verum aurum potabile.

Ergo ut ritè omnia peragantur quæ ad talem operationem requiruntur: eligendum est vinum generosissimum rubellum, ad minimum doliolum integrum, ex quo aquam vitæ extrahes, ratione solita, quam rectificabis ad perfectionem summam. Hunc spiritum vini ad servabis in loco frigidissimo, vase optimè clauso, ne propter immensam, quam habet subtilitatem expiret, quod residuum est vini iterùm destillabis, & exhibit media quædam aqua vitæ, si vinum fuerit optimum. Quod ubi extillaverit seorsim servabis. Hoc iterato facies de vini residuo, separando, ut prius, aquam vitæ à suo phlegmate, singulis seorsim reservatis. Fœces verò in fundo residentes demum colliges, ex quibus ultimam humiditatem elicies, per balneum vaporosum, aut per cineres, donec picis instar crassescant. Huic subidentitæ picæ in diversos alembicos (si magna fuerit copia) immisise, affunde reservati phlegmatis tantundem: ut quatuor, vel quinque digitos superemineat, pone omnia in balneo calido, aut supra cineres itidè calidos, sic paucis diebus phlegma, quod prius erat album, denuò recipiens tincturam evadet rubrum valdè: attracto nimirum ad se sulphure combustibili, ex vini fœcibus impuris. Phlegma hoc tinctum per inclinationem separa, &

Eccc seor-

feorsim quoque si lubet, reserva ad alios usus, uti dicemus. Postea demum aliud novum phlegma affunde supra easdē fœces, & in distinctis alembicis, si magna sit copia, ut jã dictum: quod rubedine tinctū, ut prius, itidem separa, & prædicto jam tincto, atq; separato affunde. Hoc toties continuabis, donec phlegma nullam amplius attrahat rubedinem, atque fœces jam subalbida, vel crystallina sint reddita. Quod ut facilius dignoscas aliud phlegma affunde, & vel digito, aut baculo (mundo tamen) misce, ut advertas, num aliquid restet tincturæ: nã omnino omnis elicienda, ut ne amplius tingatur, vel minimum affusum phlegma: quo argumento certissime cognoscas, omnino depuratã esse residentiã, seu fœces, quas alibi Chrysellum tartari vocabimus, quoniã ex tartaro quovis communi, faciliori etiam methode similes crystalli eliciuntur. Remediam sanè jucundissimum, gratissimumque si quod aliud in mundo, promptè mundificans stomachū, hepatis, atq; lienem à suis impuritatibus: provocans urinas, & movens unã, aut alteram sedem extraordinariè. Sed ad opus nostrum redeamus. Fœces prædictæ jam debitè atque convenienter, uti dictū, depuratæ, reponantur in diversis cucurbitulis colli oblongi, atq; affundantur unicuique de primo illo spiritu vini rectificato, ut tres digitos superemineat: mox inducto unicuiq; parvo capitello cū suo recipiente, luto tenaci, Hermeticè undiq; obserato ne quid expiret, ponantur in cineribus calidis, ut bulliant atq; destillent: re-

affuso eo, quod extillarit, atq; ita rursus bulliãt. Postea permittes omnia ut refrigescant. Tum spiritū per inclinationem quã poteris diligentissime separabis, ne quid simul exeat turbidi: & rursus unicuiq; cucurbitulæ aliam spiritū vini affundes, & facies sicut prius: hoc toties iterabis, & continuabis, donec fœces, quæ à propria sua natura calcinãtur, incipiant nigrescere, & fumare, si supra laminam ignitã ponantur. Nam signum hoc est, primã calcinationem philosophicam esse peractam, & spiritum eadem opera jam factum esse animatū ex Balsamo acido, & fermento naturæ contento in prædictis fœcibus reductis in crystallum, uti dictum. His spiritibus animatis simul junctis, ac optimè reservatis, ne expirent, fœces prædictas injicies in vasa quæ appellantur, matraticia globi instar rotunda, angusta habentia colla, per quæ materia infunditur. Hæc vasa hermeticè clausa, atq; obturata, ne quicquam expalare possit sepeliantur in arena, in furno Athanoris, quod flammam præbeat circum circa ambitum prædicti vasis. Tum ignem admove per quinque vel sex dies continuos, donec terra candida fiat sicut nix, sitque optimè calcinata, atq; fixa. Quam ut magis volatilem reddas, & facias sulphur aut mercurium philosophorum, poteris si velis hanc tuam calcem dividere in duas, vel tres cucurbitulas magnitudinis convenientis, pendendo prius pondus uniuscujusque, & supra unamquamq; affundes spiritus vini animati prædicti, quartam partem: applica capitellum,

parvum.

parvum cum suo recipiente benè accommodato, ut, prius; colloca in B. M. tepido per diem unum. Postea iisdem vasis in cineribus positis adhibe bisignem mediocrem, ut extillet liquor, qui cum prius fuisset ardentissimus, atque acerrimus, nunc affluet profusus insipidus, nec alium saporem linguæ imprimens, quàm fontanæ communis: propterea quòd prædictus spiritus relinquat suum sal Balsamicum, quod antea cum spiritu permixtum extillaverat, cum sale prædictæ calcis: Natura enim naturam amat eamque sequitur in sua natura, ut inquit philosophi. Denuò alium spiritum vini animati affundes, ut prius, eadem proportione, destillandi; ratione servata, donec ad gustum percipias prædictum spiritum animatum exire, atque destillare æquè fortem ad gustum, ac fuerat tum, quando affunderas. Nam hoc erit signum sal fixum prædictum, retinuisse ex volatili quantà sufficit, retinere; decet, & potest. Jam; si pendas lance tuas materias, deprehendes parte tertia ponderis adauctas, ut si fuerit $\zeta j.$ calcis in unoquoque vase nunc advertas unumquodque pendere $\zeta iij.$ aut etiam magis. Quod accuratè observandum est pro sublimatione, atque postrema operatione, (quæ adhuc facienda restat) ut volatile nempe transcendat, superetque fixum. In quo negotio, ut tutius procedas, accipiendum aliquid prædictæ calcis vivæ philosophiæ, atque injiciendum lamine ferreæ ignitæ: quod si videas omnem prædictam calcem exhalare, & in fimum evaporare,

sicut sal armoniacum, absolutum & perfectum habes opus. Sin minus, operatio prædicta iteranda, continuandaque donec prædictum signum appareat.

Quo facto, materias has pones in parvis alembicis longiusculis in formam sublimatorii, adhibitis capitellis, & recipientibus, ad excipiendam humiditatem spiritualem sulphuream, atque destillabis in cineribus, igne lento, per diem integrum: augebis postea ignem per gradus magis ac magis, eousque, donec sub finem per octodecim, aut viginti horas ignis fiat sublimatorius, videasque vasa non amplius obscurari spiritibus, aut fumis exalbidis. Et videbis jam vaforum lateribus sublimatam materiam adhærescentem, pulchram, nitidam, atque per larum seu talci instar transparentem: supra quam in pulverem redactam in parvo mortario porphiriano, affundes spiritum sulphureum destillatum, humectando paulatim, atque coquendo totum, per tres, vel quatuor dies in forti Althano; & habebis materiam perlaceam balsamum radicale ex vegetabili extractum, mercurium philosophicum, sulphur Balsamicum, denique ignem illum naturæ tam celebrem, tam abditum, atque occultum ab omnibus philosophis, qui omnes uno consensu dicunt: ignis, & azoc tibi sufficient. Hic solus balsamus est medicina universalis ad tuendam, conservandamque sanitatem, si exhibeatur cum liquore aliquo convenienti, quantitate unius vel duorum granorum. Magna & admiranda est eius virtus

Eccc 2 adre.

ad restaurandum balsamum nostrum radicalem: quem ex communi consensu omnium medicorum diximus esse medicinam morborum.

At *Lullius* noster, cæteri que philosophi non conquiescunt in hoc, sed ulterius progressi, prædictum sulphur philosophicum, dissolvunt in convenienti portione spiritus vini ad perfectionem rectificati, ut prius, & in pellicano hermeticè clauso, sinunt ut uniantur, & optimè copulentur simul per viam circulationis: & intra paucos dies aqua redditur azurea seu cœlestis: quæ destillata vim habet dissolvendi aurum, illudque; reducit in calcem verè philosophicam, in liquorem pretiosum, qui per iteratas circulationes ac destillationes, transire etiam potest per collum alembici, aut per retortâ. In qua operatione, si procedas, ut decet, separare poteris à Sole jam philosophicè dissoluto & animato dissolventium philosophicum quod perpetuò inserviet ad novas dissolutiones, Nam exiguum admodum in unaquaque; dissolutione deperditur: & sic habes verum aurum potabile: medicinam universalem, quæ nec æstimari, neque laudari satis potest. Eadem planè ratione facies dissolutiones per larum, atque lapidum pretiosorum: remedia generalissima, & inter prima collocanda ad roborationes, si dissolvantur, & modo, & ratione prædicta, cum dissolvente naturali. Remedia, inquam, quæ longè melius naturam nostram confirmare ac roborare possunt, quàm si, ut vulgò fieri consuevit, tantummodò conquassentur,

aut in pulverem tenuissimum redigantur, ut in communibus illis nostris præparationibus atque; pulveribus cordialibus fieri solet.

NOTA VII.

Medicina balsamica ex rebus omnibus præparanda & conficiendæ ratio.

Ex præparatione prædicta sulphuris balsamici vegetabilis, quàm supra docuimus fideliter, clarè, atque; manifestè, facile est intelligere, qua ratione idem sulphur extrahi possit ex omni corpore mixto. In quo, ut summatim omnia colligam, reperitur primum liquor, omnis odoris, atque; saporis expertus, qui appellatur phlegma, vel aqua passiva: deinde liquor gustu, colore, odore, aliisque impressionibus qualitatum virtualium præditus, qui vocatur liquor mercurialis: & tandem liquor oleagineus innatans, & flammam concipiens, qui sulphur dicitur. Post extractionem istorum trium humorum distinctorum, nihil aliud restat, quàm cinis, seu pars sicca: ex quo cinis optimè calcinato sal extrahitur cù proprio phlegmate secundum artem sapientius, & iteratò illam aquam calefactam supra prædictos cineres (in manica *Hippocratis* impositos) affundendo, & transcolando hocque; toties repetendo, donec aquam salis ad gustum percipias: haud secus ac in lixivio fit. Quo facto humidum destilletur, & subsidebit sal in fundo, quod in prima hac præparatione non satis mundum est & beuè.

Benè purificatum. Quare denuò aqua exstillata affundenda, ut sal in eadem met aqua rursus dissolvatur: quod dissoluto filtra (aut sæpius per manicam transmittit ut prius, ut clarissima evadat) tum rursus coagula ad lentum calorem. Atque hac ratione ex omnibus cineribus vegetabilibus extrahes sal clarum & purum. Super hunc salem in alembico impositum affunde totam suam aquam mercurialem acidam, digerantur per unum aut alterum diem Balnei lentum: dein destillentur per cineres, & aqua destillabit insipida. Quoniam quicquid continebat salis volatilis residet cum proprio suo sale fixo. Perge ita in operando ut suprà de vino docuimus. Aut si nolis tam exactè omnia perficere, transcola rursus omnem liquorem mercurialem per sal prædictum, qui in se recipiet quicquid habuerit illa aqua impressionis virtualis, exhibitque aqua, seu liquor nullius nec saporis neque gustus, sed aqua communi omnino similis. Quod si adjicias tantum, ut pars volatilis superet fixam: hoc est, ut plus sit salis volatilis, quàm fixi, (quod facile cognoscet ex pondere, quod triplo auctum erit, & per probationem laminæ cupræ, vel ferreæ candentis, quando materia hæc super eam injecta exhilat, atque in fumum abit) tum sublimare potes, & fiet sal armonicum philosophorum (ita enim hanc materiam appellare illis libitum fuit) quod clarum erit, & perlarum instar transparentis. Supra hanc pulverisatam materiam paulatim affundes li-

quorem oleaginosum purificatum, & coques hanc materiam, ut ex volatili denuò fixetur: quod tamen fixum erit de natura fusibili magis, quàm vel ipsamet cera, & per consequens facillimè communicabit cum spiritibus, & naturali nostro balsamo, cum separatum sit & ab aqua sua passiva, itè que à terra passiva, inutili, quam utramque materiam elementum passivum vocant: quod nullam in se contineat proprietatem, nec ullam actionem edat. Ita fit corpus sive natura profus homogœna, & simplex etià tres distinctæ naturæ videantur, quæ tamen sint unius ejusdemque essentia, atque naturæ. Sic componetur corpus exactè purum ex tribus principiis hypostaticis, nempe sale, mercurio, & sulphure. Quod sulphur aliqua ex parte respondet igni verè simplici, ac elementari: mercurius aëri, & aquæ, itidem simplicissimis, atque vere elementaribus: Sal verò terræ puræ, simplici, atque elementari. Quæ terra non frigida est, & mortua: sed terra calida, terra viva, & activarum, atque vegetabilium qualitatum plena. Ecce quomodo paranda sit perfecta, atque universalis medicina ex omnibus naturæ rebus. Qua si uti velis ad purgandum, elige pro subjecto simplex aliquod purgans: si specialiter velis roborare, elige res quæ maximè confortant: si specifica lenientia parata habere velis, vel generalia anodyna, sume ea, quæ maximè sunt anodyna. At scias interim in uno eodemque, ac eo quidem solo remedio hac ratione præparato, exempli gratia in natura sa-

lis balsamici, habere te etiam detergens, purgans, diureticum, ac ut verbo dicam evacuans universale, correctivum omnium impuratum, atque corruptionum. Habes quoque in natura sulphuris particulari, anodynum generale, & spirituale: in natura mercuriali confortativum universale itemque nutriens. Quæ naturæ omnes simul junctæ, ut supra, arte atque industria veri medici atque philosophi, has omnes functiones absque ulla molestia, ac perturbatione præstare, atque exercere possunt: interim balsamum nostrum radicalem roborare virtute sua balsamica, subministrando ei omnia media non tantum ad defensionem suam, sed etiam ad expulsionem, & suppressionem omnium morborum.

Atque hæc est vera illa medicina, hæc ratio eius universitatis, hæc ejus puritas, atque perfectio. Nec quicquam est ejus præparatione facilius, si rectè intelligatur. Accedit quod immensa ejus utilitas atque excellentia tanta sit, ut nullus labor, nullus conatus, nulla industria omitti, aut difficilis haberi debeat, quicquid tandem difficultatum, vel dubitationum oboriri, vel adferri possit. Quod si quis ne hunc quidem laborem, licet utilissimum, quippe ad sanitatem, vitæque prolongationem institutum, suscipere velit, ut tam exactè præparet istas medicinas balsamicas: at velit saltem eo ipso medio, & quodam quasi directore uti, in genere perquirat facultates evacuantes, mundifi-

cantes, detergentes, quæ in maximo sunt usu, & potissimum consistunt in salibus: Itemque anodynas, lenientes, consolidantes, in sulphure atque oleo: denique nutrientes, restaurantes & confortantes, in liquore seu mercurio. Eademque ratione docebitur, vera correctiva omnium remedium esse solas purificationes atque coctiones, hasque solas esse verum mel, & saccarum ad dulcorationem rerum omnium. Nam & ea, quæ maxime sunt acria, acerba, austera, vel amara hoc medio dulcorantur, omnisque maligna qualitas corrigitur, atque contemperatur, sicut fructus, qui ante perfectam coctionem, maturitatem vel sunt acerbi, austeri, vel acini nimis, quilibet in suo genere, & qualitate. Sic vina videmus, in quorum maturatione defuit calor solis, crudiora acidioraque fieri. Quæ ratio est cur hujus, quam illius anni, licet ex una prorsus vinea, vina tamen maturiora, generosiora, & naturæ convenientiora reddantur. Quamvis hac in re non parum etiam regioni, locoque cui solis radij fortius imprimi possint, sit tribuendum. Ut & hinc ratio diversitatis vinorum sit petenda, quod alia sint generosa, alia mediocria, alia cruda admodum, & vix vina. Sic vina Tigurina, aliaque in locis montosis, & frigidis nata cruda ferè esse solent: maturarique amplius immò aliquot etiam annis in cadis sive doliis suis necesse est, antequam cum voluptate, & utilitate bibantur. Eadem etiam propter imperfectam maturationem

*Correctivum
remediorum
purificationes &
coctiones.*

*Dulcoratio
rerum.*

turationem, concoctionemque, hoc est, quod adhuc sint cruda, tanta fœce atque materia sunt referta, ut incolæ, qui ea loca, ubi hæc vina crescunt, inhabitant, calculis præ aliis sint obnoxij. Quòd si hunc defectum videmus in vino, tanto nutritivo, & tam bene naturæ nostræ accommodato, quid de Helleboro aliisque plurimis medicinis venenatis erit dicendum: quæ tamen in montibus frigidissimis, & omni cultura carentibus, progignuntur, tãtoque minus à sole coquuntur? Non itaque mirandum Helleborum nostrum non iisdem effectibus respondere, quos ei Hippocrates attribuit: nam quod ille commendat in Græcia sub cœlo longè magis propitio provenit, in qua plantas, & vina efficaciora esse non est dubitandum. Quare soleo ego prò prima quadam præparatione Helleborum in hortos, temperatori solo, locoque sitos transplantare. Qui quàm varient ab incultis, & frigidis montibus, vel cichorij, aut endiviæ hortenſis, à sylvestris differentia satis superque ostendit. At illæ præparationes, quæ ab arte proficiuntur, & fiunt, coctionesque quæ eadem ars (naturæ imitatrix) perficit, sunt multò præstantiores & correctæ ac dulcoratæ, ut ex infra positis præparationibus longè exactioribus, quàm vulgares illæ, quæ nihil ferè aliud ostendunt, quàm id quod crudum est, atque impurum, patebit manifestè, atque ad eò respicere fidem faciet.

N O T A VIII.

Medicinæ balsamicæ virtus atque præstantia.

HVjus medicinæ materiam, philosophorum quidam, in nobismet ipsis quærunt: alij in melle, naturæ animalis, atque cœlestis: alij in natura quadam animata, non actu, seu effectu, sed potentia: quæ mundi similitudinem refert: quæque in ventre suo continet Solem & Lunam: sulphur & mercurium: album & rubrum quæ debita proportione ab ipsa natura vetustissima rerum dispensatrice mixta sunt. Ex quibus materiis, per varias, pulchras, ac longas præparationes, suam parabant medicinam universalem: quæ propter perfectam contemperationem, adæquationem, ac puritatem, contemperare, conservare, atque etiam augere potest humorem radicalem, & nectar illud nostrum vivificum: quoniam puritate naturæ suæ spiritualis, cum spiritibus nostris symbolo communicat. Videamus deinceps, quantum dicta illa medicina præstet ad profligandos morbos, quàm infinita illa multitudo diversorum remediorum. Ac primò, cùm accommodari possit ad omnes intentiones requisitas, (ut ex prædictis facile colligere est) cumque dari possit in dosi tam exigua, quæ nec nauleam, nec actionem virulètam ullamve perturbationem corpori nostro inducat, ac nihilominus insignem suam operationem, pro dispositione naturæ nostræ exercent, non video deinceps,

*vires
Balsamum
nostrum
conservat
& auget.*

*Hinc
Morbi pro
fligat univ
ersaliter.*

cur

cur universalissima, atque nobilissima hæc medicina, non istis medicamentorum rapsodiis sit præferenda. Hac qui rectè & tempestivè usus fuerit, refocillabitur, & corroborabitur, viribusque ita armabitur, ut deinceps morbum longè faciliùs, ac promptius excutere queat: qua alioqui destituta natura, faciliè succumberet. Utamur exemplo familiari, ut quæ hæc tenus diximus, omnibus clarius innotescant. Videmus *in igne nostro elementari*, si adjicias aliquid, quod facile concipiat flammam, ut paleas, fermenta aut tale quid, illico exardescere, & accrescere vi, & urendi potètia, qui modò ferè extinguebatur: quòd alimento erat, quasi destitutus, ac penitus quasi à cineribus obrutus. Ita quoque balsamum nostrum radicale, fax & lampas illa flagrans, ignis vitæ nostræ, defectu alimenti proprii fatiscens, aut à *facibus*, atque cineribus obstructionum ita obrutus, ut periculum sit suffocationis, aliave aliqua causa præpeditus, quò minus vividam suam flammam exercere possit ad conservationem vitæ nostræ: tum sanè eget quodam calefactore, atque restauratore, ut melius, & facilius suas functiones edere queat. Similis quoque est ratio de balsamo nostro radicali, quod imminutum, aut aliquo extrinsecus occurrente impeditum, aut oblatum, medicina illa balsamica adauctum, rursus insurgat, functionesque consuetas perfectissimè edat. Nam cum balsamum illud medicinale sit naturæ cujusdam æthereæ, sive ignis cœlestis quippe quod vivi-

ficat, non urit, atque consumit; ideo statim ceu aqua quædam vitæ permanens, & spiritualis communicat, & quasi unitur cum nostro spiritu, eumque propter sympathiam, & symbolum commune, restaurat & vegetat. Nec alia de causa hoc fieri arbitrandum est, quàm (uti modò dictum) ex amica illa convenientia, amicitiaque, quam balsamica medicina habet cum balsamo nostro radicali. (Quæ sola est ratio, ut propter utriusque convenientiam relativam, illud balsamum vitæ, hoc balsamum medicinale appellem, quod *πρόξιμος* hoc loco à nobis dictum sit)

Præter tamen hanc naturæ similitudinem, familiaritatemque, habet & alias *virtutes particulares*. Quippe cum magna activitate sit præditum, sit spirituale summèque penetrans: ad *res*, edò *attenuat, digerit, dissolvit, atque evacuat infarctus istos feculentos, cinereosque, & suffocationis periculum vitæ balsamo minitantes*. Rursus si ad sit quædam impuritas, vel corruptio, à qua haud parum offendatur, quo quæso alio medio tutius, meliusque extirpabitur, quàm à re tam pura, tam incorruptibili? Iam si febris quædam ardens eundem cum præcordiis invaserit, quo Syrupo acetolo, quo Syrupo de limonibus convenientiori, efficaciorique extingues, quàm aciditate balsamica nostræ illius medicinæ: Causam hinc nostram dicat, sitque lo-cuples hujus rei testis pyrius ille pulvis bombardicus, quem non tantum extinguit liquor ille, sed ne porrò concipiat flammam, prorsus reddit ineptum.

*Id illustra-
re exemplo
ab igne.*

*Qui accre-
scit Proxi-
mos.*

*Febrim
cura.*

ceptum. Testes sint spiritus ardentissimi, summeque volatiles aquæ, ardentis, quos nec tota glacies montium hyperboreorum congelare possit, congelantur tamen cum liquore illo acido in ipso etiam balneo Martæ cuius licet sit proprium vel gelidissimam glaciem attemperandi, dissolvendi que sedandus est dolor? Hæc medicina tibi anodynum erit, hoc saluberrimum illud Nepenthes. Amolendum, extirpandumque venenum, aut pestilens, & maligna quædam qualitas? Hac nulla tibi tutior thetiaca, nullum salubrius alexipharmacum, quæ ipsa cunctorum alexipharmacorum summum est, atque præcipuum alexipharmacum. Corroborandum est cor, vegetandique spiritus? Huic ballamo nulla confectio alkermes, nulla de hyacinto præferenda. Denique quæ medicina, quod alterans promptius intemperiem corrigere possit, quam remedium illud temperatissimum? His omnibus immensis virtutibus adde & illam, quod hæc medicina nullam unquam adferat vel nauseam, vel perturbationem corporis; quod citò, tutò, & jucundè operationes suas exerat. Nec mirum. Est enim purissima, homogenea, & à nullo heterogeneo impedita ejus natura. Unde fit, ut liberius, ac promptius, de potentia redacta in actum, separet, corrigat, roboret, expellat, cæterasque functiones suas exerceat, idque dosi tam parva, tamque nulla, ut dein in cæteris medicinis unciaz requiruntur, hic pauca quædam gra-

Tom. II.

na dissoluta in vino, jusculo, aliove conveniente liquore morbo opposito sufficiant, quæ tantos, & veldictu admirandos effectus producunt.

Hæ sunt magna illa proprietates hujus medicina universalis tantoperè à priscis Philosophis celebrata. Hæ virtutes admiranda dicti nostri balsamici medicinalis, coadjutoris, & quasi symmistæ balsami nostri naturalis, qui solus est rector, solus conservator vita nostra: solus averruncator & liberator immediatus morborum, atque corporis nostri insinuatam.

CAP. IV.

De metallis in genere.

NOTA I.

De Metallorum definitione ac Numero.

Metallum esse corpus fosile natura vel liquidum, ut argentum vivum: vel durum, quodque ignis ardore liquefieripossit, sicut aurum, argentum, æs, plumbum, stannum: vel molliri, veluti ferrum, nonnulli scribunt inter quos est Agric. lib. 8. de natura fossil. Alij propria nominis significatione omniaque in visceribus terræ effodiuntur, metalli nomine usurparunt. Sic Onesicritus scripsit in Carmania esse metallum rubricæ: In Lybia circa Atlantum, salis, Herodotus. Hocque testatur Plin. lib. 33. sua nat. hist. Alij verò id quod liquatum in suam reduciatur pristinam formam, quodque du-

Ffff Aile

Cile & malleo extendi potest, estque durum & impressile, propriè metallum esse dixerunt.

Ille præsertim in sex diviserunt, in Aurum scilicet, Argentum, Æs, Stannum, Plumbum, & Ferrum. Addiderunt nonnulli Mercurium, non quod actu sed quod potentia metallum meritò dicatur.

Hæc planetarum vocabulis Chymici nominare consueverunt, non ut ipsorum materiam ad planetas referant, quod ineptè putat *Aubertus*: sed partim moti similitudine quadam majorum ac præcipuorum syderum, qua ratione perfectiora duo metalla, Solem & Lunam appellaverunt: & propter *duritiem ferri*, Martem, quem belli & armorum Deum Poëtæ sunt commenti: ac *argentum vivum* propter maximum ac penè in certum motum, Mercuriū dixerunt: partim etiam Pythagoricorum instar, ut arcana sua, involucris quibusdam ænigmaticis obtegerent.

Sibium an Metallum.

Cæterùm nullam video rationem, cur *sibium* inter metalla propriè numerari debeat: quare ex illorum genere (pace *Agricolæ* dixerim, cujus autoritate nititur *Aubertus*) est excipiendum: quum illorum definitioni repugnet. Siquidem liquata metalla omnia ad suam redeunt formam propriam, ductiliaque, dura & impressilia sunt omnia: qua ratione à multis lapidibus liquabilibus, in quibus non est humiditas valide permixta cum

siccò terrestri, secernuntur: quem admodum & ab infinitis marchasitarum generibus & semimetallis. *Sibium* autem liquefactum pristinam omnino amittere formam rerum periti quotidie experiuntur, & quum ipsum nec ductile esse, nec imprimi posse ipso usu constet, propriè metallum id dici non potest.

Veruntamen hoc affirmare placuit *Auberto* nostro, in metallicis usque adè erudito, ut adhuc somniet *glaciale stannum*, (quod verò *bisemutum* est, & cinereum illud plum- *Bisemutum.*
bigenus de quo plura *Agricola* lib. 8. *ibum.*
de nat. fossil.) *sibium* excoctum, ac Chymicorum regulum esse: quod planè est absurdum. Non enim stannum glaciale quod *bisemutum* rectè appellatur, *sibium* est illo modo præparatum: neque Chymicorum regulus, tartaro & nitro extractus, *bisemutum* dici potest, quod doctis, omnibusque sanæ mentis relinquo judicandum. Sed ista parum ad rem, quum metalli nomine plura, ut diximus, non propriè tamen dicantur. Estque sanè *Auberto* istud condonandum qui nullas fodinas usquam conspexit, ut de his rectè judicaret: nec *Agricolæ* sententiam percepit.

NOTA II.

De Metallorum divisione.

Conqueritur porro *Aubertus*, quod Chymici metalla ipsa dividant, in per-

imperfecta & imperfecta : idque ridiculum putat multis de causis.

Primo, quod quædam tradita à *Gebero* definitio, non minùs unì quàm alteri metallo conveniat, quum tamen, ut probè perfecta ab imperfectis discernerentur, una his, altera aliis definitio fuerit statuenda. Quasi verò viri definitio puero non conveniat, quamvis ad viri ætatem nondum pervenerit, & aliis accidentibus videatur ab iplo, quemadmodum & inter se metalla, differre. Sic alia ac diversa esse deberet *coraliorum* alborum & rubrorum definitio, quanvis inter se differant, quòd ratione absolutæ coctionis & terminatæ, alba non attigerint perfectionis ultimum gradum: quorum tamen omnium una & eadem est definitio. Sed ut suam melius comprobet *Aubertus* opinionem, quæcunque *essentialem habent formam*, quam singula metalla habere certum est, perfecta necessariò esse scribit: ipsamque & rerum parentem naturam in suo obeundo munere haud quaquam cessare vel quiescere, nisi impediatur dum scopum sibi propositum attigerit. Addit, materiam ex qua naturale sit aliquid, & circà quam versatur natura, tantisper moneri dum essentialem suam sit assecuta formam. Ex his omnibus tandem concludit metalla rectè in perfecta & imperfecta dividi non posse, neque aurum aliis præstantius ac perfectius, etsi splendidius & temperatius, ullo modo dici debere :

quæ omnia tanquam manca & futilia, nobis sunt confutanda. Atque ut omnia debito ordine persequamur, aurum ipsum à veris Philosophis perfectius cæteris metallis ac præstantius & purius meritò dici, nobis est demonstrandum, ut hinc concludamus, metalla imperfecta & imperfecta à Chymicis non sine ratione distingui. Ergo ut nitar etiam autoritate *Agricola*, à quo præsertim *Aubertus* ista sua omnia deprompsit: is certè non solum splendore, sed & colore, sapore, odore, pondere, ac potestate differre inter se metalla scribit *lib. 5. de ortu & causis. subterraneorum*: & præcipue de splendore (quem tu *Auberte* in auro & argento etiam adesse confiteris) verba faciens, inquit: *Sed quo humor ipse fuerit subtilior, densior, & purior, eo metallum est nitidius & splendidius: qua de causa etiam hac parte cæteris præstat aurum.* Cujus auri præstantiam ipse etiam *Agricola* quærit in differentiis odoris, saporis & ponderis. Imperfecta enim metalla, quum se in liquorem induerint, amara gustu percipiuntur, ut æs & ferrum. *Amaritudinis* autem causa est terra adusta, quam ea metalla participant, ut ipse *Agricola* testatur. Reliqua verò propter terram puram aut aquam uberiorem, non admodum sensibili sapore liquores afficiunt: imò subdulci, ut aurum & argentum. Quinetiam quum ipsi auro terra insit purissima, & optimè cum sua aqua temperata, fumum perexiguum, vix

Ffff 2 que

que sensilem quum utitur, ex se emittit, & dulcem magis quàm foetidum. Præterà addit *Georgius*, auro dum igne purgatur, excrementum quasi nullum inesse ob puritatem, reliquis multum: sed eò plus uni quàm alteri, quò fuerit impurius. Est etiam auri præstantia in ipsius vi ac potestate investiganda, quòd præter ipsum & lunam, cætera in cineritio & copella in fumum evanescent, ac violentia ignis intereant: quod illis accidit, prout terra minus pura, minusque bona temperatio in ipsis reperitur, atque id uni quàm alteri citius, ut ferro accidit, propter terram impuram quæ multa ei inest. Sed quum aurum unicum nullo igneo ardore consumi possit, ut inquit *Aristoteles*, nihilque amittat sui ponderis, si aut exuratur aut examinetur: terram ipsum habere purissimam & optimè cum sua aqua commixtam oportet: unde fit ut illius terra arceat & contineat humorem, ne eum expiret: contra humor, tueatur terram ne accendatur, ut inquit *Agricola*: quod fit ut alij volent, ex sicco & humido subtilissimis, & non habentibus aliquod impurum admixtum. Hac ratione aurum secundum naturam rerum est purius reliquis metallis, & illa pretio suo vincit, quia simplicissimum & purissimum metallum est, & ab imperfectione elementorum propter suam formam remotissimum. Sic *Plinius*, uni rerum, inquit, nil deperis auro, igne: quod & ce-

cinit Poëta, ut ex superioribus videre est. Atque ex his colligere liceat, inter omnia metalla unum esse aurum, non solum splendidissimum, temperatissimumque, sed & perfectissimum, cujus respectu cætera metalla merito imperfecta dicantur. Nam semper tendit natura ad solam perfectionem, nempe ad auri confectionem, quod solum inter metalla dicitur perfectum. Nullum enim agens naturale, ut dicunt Philosophi, desistit ab actione in sua materia, nec separatur, nisi cum introductione formæ in illa materia. Ergo quandiu agens est conjunctum materiæ, vel agit in materiam, id dicitur imperfectum, quoniam perfectio rei non est, nisi per introductionem formæ. Quum igitur in omnibus metallis aqua quædam viscosa, quam argentum vivum Philosophi Chymici propter conformitatem appellant, subijciatur loco materiæ, & sulphur, quod ita quadam similitudine vocant, agentis & introducentis formam in illa materia, non poterit aliquod metallum dici perfectum, nisi à quo separatum fuerit ipsum sulphur. Sed quoniam reliqua metalla habent admixtum prædictum sulphur, in materia, quo perimuntur, denigantur, calcinantur & comburuntur, (quod illis accidit solum propter illam exhalationem siccam, nempe sulphur, quod sit materia apta ignitioni) hac de causa imperfecta omnino dicuntur. At è contrario, quoniam solum

3. Meteor.
14p. 6.

Lib. 11.
11p. 33.
14p. 3.

folium aurum est omnino ipso sulphure expoliatum, quod satis per se denotat auri & argenti vivi affinitas: (omnia enim, ut scribit *Plinius lib. Nat. Hist. 33. cap. 6.* ei immant præter aurum, quod unum ad se trahit) hac ratione est immune ab omnibus istis corruptionibus & in igne & extrahentem. Merito autem dicitur solum perfectum & formatum secundum primam & veram intentionem naturæ: completum, quia pervenit ad ultimum finem in quo completur: purum, quia agens non est immixtum materiæ, sed ab ipsa separatum. In hanc sententiam hæc scribit *Aristot. Met. 3. cap. ultimo*, de metallis verba faciens. *Quocirca, inquit, & terram in se continent & uruntur omnia, quod siccam exhalationem habeant. At aurum unum omnium nequaquam uri solet.* Sed his non contentus rationibus, respondet *Aubertus*: Quæcunque essentialia sunt affecta formæ, ea perfecta esse necesse est: metalla autem singula suam substantialem habere formam præter bardum aliquem cinifionem, neminem negare dicet, & hac ratione omnia etiam esse perfecta concludet. Sed huic objectioni respondere nobis satis erit facile: Nam illæ res quidem quæ persistent in natura sua, perfectæ dicuntur in sua specie per suam formam substantialem: sed quædam persistent in natura in sua specie, quæ tamen perficiuntur: quoquomodo per suam formam substantialem, ad quam est quidam terminus motus, sed quia fe-

runtur ad aliam substantialem formam ultimam, quæ omnino rem ipsam complet ac perficit: ideo dicuntur esse imperfectæ, quando sub illa prima forma permanent, habita ratione ultimæ illius ad cuius affectionem contendunt. Quod si non habeatur ratio ultimæ illius formæ, sed in se solum considerentur, sunt sanè perfecta in illa sua specie, per illam suam formam substantialem, prout exigit illa species. Hoc in generatione ovorum omnes vident, in qua est quidam terminus motus in acquisitione suæ formæ substantialis, quæ sic permanet. Sed quia ipsa ova sunt eò destinata à natura, ut non permaneant sub illa forma, sed ad generandam avem, & ita fit acquisitio substantialis formæ ultimæ: ideo dicuntur ova esse imperfecta sub forma ovi, perfecta autem res illa est post generationem avis, cum ibi sit finis ovorum ultimus. Hoc quoque est de metallis iudicandum, quæ licet quandam sint affecta in sua specie essentialia formam, non possunt tamen dici perfecta, habita ratione auri, quod solum, ut diximus, perfectum est, quin pervenerint ad finem illum ultimum & absolutum, nempe ad ipsius auri perfectionem, & aurum evaserint. Et quemadmodum in generatione embryonis fit comparatio animæ vegetabilis ad sensibilem, & sensibilem ad rationalem, quia illæ sunt sicut dispositiones ad rationalem & non sicut formæ, sic imperfecta alia metalla ad aurum fe-

ffff 3; habet-

habere videntur. Itaque Chymici Philosophi meritò dividerunt metalla in perfecta & imperfecta. Nam quamvis metallorum differentia sit in forma ipsa, non erit tamen propriè differentia speciei, sicut equi & hominis differentia, sed sumetur magis propriè penes materiam & partes eius, scilicet secundum digestum & indigestum, completum & incompletum, quum illa sint eiusdem propriæ materiæ penitus, sed indigesta & incompleta, determinata ad aurum. Quòd autem ferrum, quia magis usui hominum commodet, nobilius idcirco auro iudicat Aubertus, id opinor, ne Medicis quidem ullis quantumvis indoctis, aurum tamen non ferrum captantibus persuaserit. Sed de auri præstantia & perfectione satis à me dictum puto.

NOTA III.

De materia metallorum.

At quoniam diximus omnia metalla eiusdem esse materiæ propriæ, quamvis non pariter in omnibus digestæ, qua in re vertitur quæstionis cardo, jam ad materiam illam metallorum perquirendam accedendum. Metallorum, quemadmodum & reliquorum mixtorum corporum, duplicem constituunt causam Philosophi: *unam generalem* & remotissimam, quæ sumitur ex elementis, tanquam ex omnium rerum

primariis, ex quibus ut simplicissimis constant, & in quæ simplicissima resolvuntur. Horum autem elementorum qualitates virtutesque tantum in se inuicè transire, omninòque misceri, Peripatetici in Stoicos contendunt: qui ipsorum substantias totas esse totis permixtas contra affirmare conantur. Sed missis lubricarum opinionum istis fluctibus, ad tutum & tranquillum portum nos recipimus, & hac in re *Auberti* comprobamus opinionem, existimantis in mixtis non essentialiter aut actu, sed potestate subsistere elementa: quod Galenus testatur lib. primo method. medendi, ubi elementa suis qualitatibus duntaxat *tota totis* misceri scribit. De *secunda* verò ac propria ipsorum *materia*, non una, sed longè diversa est etiam multorum Philosophorum opinio. Alii enim *halitum* humidum, materiam metallorum proximum dixerunt, ut *Aristoteles*: nonnulli *aquam* ab aliis elementis affectam, quod agricolæ placuit, cuius opinioni assentitur noster *Aubertus*: alii *cinerem aqua madefactum*. At Chymici, quorum opinionem *Aubertus* pervertere conatur, *argentum vivum* ipsorum materiam dixerunt: addiderunt nonnulli sulphur. Quæ omnes opiniones breviter ac diligenter nobis sunt examinandæ, ut res clarior evadat, & immeritò *Aubertum* & alios in tot præclaros Chymicos Philosophos irruisse omnes intelligant. *Aristoteles* Philosophorum

rari facillè princeps, 3. *Met. cap. ultimò*,
 eorum quæ fiunt intra terram & su-
 præ potestate ac vi cœlesti, duplicem
 constituit materiam, *halitum* videli-
 cet & *vaporem*, quorum mixtione
 in terræ penentralibus fieri & nasci o-
 mnia censet: eaque pro diversa natu-
 ra materiæ bifariam distinguit, nem-
 pe in fossilia & in metallica. Fossilia
 sic dicuntur, quòd fodiantur è ter-
 ra, & similia sunt terræ effossæ, nec
 sunt liquabilia, ut lapidum genera,
 quæ ex *sicca exhalatione* ardore incen-
 sa, & humidum suo calore consu-
 mente, & quodammodo adurentè
 conficiuntur. Alia sunt metallica,
 quorum quædam sunt fusilia aut li-
 quabilia, quòd plus accedant ad na-
 turam humidi quàm sicci, ut plum-
 bum & stannum: & ita appellantur
 quòd faciliùs liquentur, quàm dū-
 cantur. Ductilia verò contrà, quæ
 majori cum difficultate fundantur,
 ut ferrum: quorum proxima materia
 est *halitus vaporosus*, qui *frigore* cogi-
 tur & concresecit in metallum secun-
 dum sententiam *Aristotelis*, quem ta-
 men noster *Aubertus* credit reprehen-
 sionedignum. Nam, inquit, in re-
 rum natura accidere haudquaquam
 id potest, ut ab uno extremo contra-
 riòvé in alterum sine aliquo medio
 fiat transitus. Constat autem con-
 trariis prædita esse qualitatibus tum
 metalla, tum halitus, quòd hi tenui-
 ssimi, illa verò sint crassissima. Hinc
 concludit in metallorum ortu, hali-
 tus, vaporesque necessariò priùs in
 humorem concresecere, quàm in me-

tallam indurescere. Hæc ille ex A-
 gricola deprompsit. Sed immeritò <sup>Lib 5. de
ortu &
causis sub-
ser.</sup> reprehensum Aristotelem defen-
 dit satis superque vir longè doctiss.
Jacobus Schegkiius comment. suis in
 lib. meteoron Arist. ubi docet alium
 esse halitum sive vaporem ex quo a-
 qua concresecat, & alium ex quo me-
 tallam: quum etiam alius sit ex quo
 pruina. Ponderosior enim & cras-
 sior est interdum, quàm is sit ex quo
 aqua. Qua ratione remotiorem
 proponunt metallorum materiam,
 qui aquam illam esse dicunt, quam
 qui halitum: quum magna pars
 ex his halitibus & vaporosis ma-
 teriis, caloris vi ex aqua & terra exci-
 tatis gignantur: quum fœcunditas
 terræ & aquæ nulla sit absque calore.
 Calor enim tanquam primam sobo-
 lem & fœtum, procreat duo hæc, in
 quorum natura parentum vigor, qua-
 tuor nempe elementorum repræsen-
 tatur, & conspirat genitalis quodam-
 modo viseorundè, qualitatibus dua-
 bus mascula vi agentibus, cæteris verò
 duabus quasi femineis patientibus:
 utrisque verò tanquam patri tempera-
 tioni cœlesti obedientibus. Unde pro-
 creari inanima hæc consueverunt in-
 strumento qualitarum primarū. Illud
 autem sensu ipso percipi potest: offe-
 runt enim sese tã crassi vapores subtet-
 raneis in locis interdum, ut respirare
 fodientibus non liceat, atque interdum
 etiã propter crassitudinem, teste Ga-
 leno, suffocentur. Quòd sitam crassii
 sunt, quis credet contrariis prædita
 esse qualitatibus tum metalla, tum
 hali-

halitus, quominus etiam sine altero medio in solidam metallorum materiam concrefcere possint, quemadmodum & ponderosus vapor in pruinam? Deinde si ære pluisset & ferro, ac in superno aëre lapides etiam actalia illa corpora concrefcere & procreari, infiniti testantur, quomodo tandem hæc ex aqua & terra potius generabuntur, quibus commorandi in aëre locus non est, quàm ex halitu & vapore, qui & penetrare & consistere illic tenuitate & calore possunt? Quare metalla ex halitu potius quàm ex aqua oriri certum est: qui halitus, quoniam crassus est, facile etiam concrefcit. Sed quid plura de his? quomodo omnia ex his oriri in quæ ultimò reducuntur omnibus Philosophis constet? Metalla autem omnia præter duo perfecta, quæ ob majorem decoctionem, compactam magis ac fixam habent materiam, nonne in halitum aut vaporem reducuntur; & in examine cineritii & copellæ omnimodò in auræ evanescent? in fumum equidem, non qui convertatur in aquam, aut qui madefaciat, sed crassum, propter terreum admixtum, & qui frigora concrefcant, & inspissentur. Quod certa experientia quotidie cerni à pyrotechnicis & facilius etiam à Philosophis suis sublimationibus, percipi potest. Hoc ipsum probant Tutia, Cadmia, Pompholix, & reliqua huiusmodi, quæ ex vaporibus metallorum sublata, parietibus fornacum adherent, & in

ipsis fodinis crassos eos esse denotant, necaquam ullo modo representant. Obmutescat ergò cum tuo plumbeo argumento Aubertus, qui Aristotelis sententiam profcindere conatus est, nec de sibi ignotis temerè judicet, expertis credat, ac crassissimos existimet esse eos vapores, è quibus metalla primò concrefcunt, & sine altero medio indurantur.

NOTA IV.

De materia metallorum secundum Hermeticorum.

Propugnato Aristotele, quam de cæteris doctiss. viris ac Philosophis ferat sententiam, videamus. Alberti Magni, Geberi, reliquorumque carbonariorum (hoc enim nomine summos illos viros præclarus hic noster censor exornat) sententiam Aubertus in eo refellit, quòd metallorum proximam materiam argentum vivum & sulphur esse dixerint, illosque à recta via aberrare nonnullis argumentis ostendere conatur. Primò quòd ad argentum vivum attinet, metallorum id esse materiam propriam dicit non esse verisimile, quòd in durtiem concrefcere non possit. Egregium sanè argumentum, & dignum quod à suo autore toties reiteretur, cui tamen jam à nobis supra responsum accepit. Dicit concrefcere non posse, quòd sit aërez

sub-

substantiæ, argentum vivum : At qui vaporem quem supra ex Aristot. concludimus proximam esse metallorum materiam, quis æreum esse respectu aquæ non fatebitur? & tamen eum concrefcere posse quis inficiabitur? Æreum igitur fateor esse argentum vivum, quod idcirco Philosophorum multi metallum non (nisi potentia) esse censuerunt. Sed ita tamen æreum esse dico, ut vaporem emittat crassissimum, quique frigore concrefcatur, ut videre est in *mercurio sublimato*, & multis aliis ipsius præparationibus, quibus fumos & vapores emittit, non ita tamen æreos, quin condensentur. Sed quid dices de ipsis metallis imperfectis, quæ ut jam supra monuimus, dum examinantur, in fumos & auras evanescent? quid de denique de illorum materia & forma in nihilum redacta? nam vaporem crassum, quem nos dicimus argentum vivum, ipsorum materiam fateberis, quum in ipsum tandem metallata reducantur? Sed ex *Aristotele* hæc adfert Aubertus : Quæ ad aquam pertinent, si plus æris in se contineant quam aquæ, concrefcere non possunt, ut oleum & argentum vivum. Metallorum autem materiam in duritiem cogi necesse est, alioqui metalli formam non induerent. Eorum ergo materia non erit argentum vivum, quum in duritiem haud quam concrefcere possit. Sed hoc argentum nihil est efficacius priori: Pro concessis enim ponit, quo nec ipse prius aliquomodo probarit, & quæ jam nos negavimus. Nam dedi-

mus quidem illi argentum vivum æreæ esse substantiæ, concrefcere verò idcirco non posse, negamus: quum vapores contra ipsius sententiam concrefcere demonstraverimus. Et quidem Aubertus arte indurescere haud negat, sed in duritiem aut formam metallicam concrefcere sive arte sive natura non existimat. Quasi verò existimare, sit rem demonstrare. Argentum igitur vivum metallorum esse materiam negat, causa verò quam affert, nempe quod sit æreæ substantiæ, nullius est momenti, siquidem vaporem esse æreæ substantiæ respectu aquæ & nihilominus tamen proximam materiam metallorum ex *Aristotele* ostendimus. Itaque *ærea sunt distinguenda*: nam quæ prorsus ac simpliciter ærea sunt, à prædominio non possunt coagulari neque à calido, neque à frigido, quòd ipsorum humiditas ærea exliccari non possit *deficienti terrestri*, qua ratione etiam ipsa supernatant aquæ, teste *Aristotele*, ut oleum: & facile inflammantur, quòd sint materia ignis, ut ipsum oleum, & ligna etiam quæ supernatant aquæ præter *ebenum*, quod terrestrius sit ut ex ipsius pondere judicari potest. At argentum vivum nec inflammatur, nec ignis est materia, imò ipsi instar aquæ adversissimum: nec leve est, imò ponderosissimum, ut in ipso etiam supernatent metallorum omnium solidissima quævis corpora, uno excepto auro propter amborum maximam affinitatem: ex quibus constat alterius i-

psum esse substantiæ quàm simpliciter aëreæ , olei instar. Ad hujus igitur argenti vivi similitudinem metallorum materiam proximam dixerunt chymici Philosophi , ipsum esse argentum vivum generatum ex valida commixtione primæ omnium materiæ metallorum , exhumido videlicet viscoso , incombuftibili, incorporato, terrestri, subtili , æqualiter & fortiter commixto per minima , in cavernis terræ mineralibus. Hnic verò sagax natura (quum materia se ipsam non producat in esse) adjunxit *agens proprium* , nempe *sulphur* , quod nihil est aliud , quàm *pinguedo* quædam terræ in fodinis propriis generata , ac per temperatam decoctionem condensata , ut illud ipsum argentum vivum digerendo & coquendo in metalli formam eonvertat : Itaque sulphur istud ad argentum vivum sic se habet , sicut masculus ad fœminam , & sicut proprium agens ad propriam materiam. Non quòd hoc argentum vivum & hoc sulphur , ut ineptè quidam putant , in sua natura per se in fodinis reperiantur , sed quod sint hæc jam à natura commixta & in naturam terræ longissima concoctione redacta. Et hæc quidem est materia propinqua metallorum , quemadmodum in generatione hominis , *cibus est propinquior materia quàm elementa* , *sanguis* , quàm *cibi ipsi* , & *sperma adhuc sanguine ipso est propinquius* , tandemque conti-

nuata digestionem materia recipit formam hominis. Sic quum ex quatuor elementis tanquam ex generali & prima materia , metalla fieri primò dicantur , hoc etiam *ordine disposito* fiat necesse est , videlicet ut ex iis elementis fiant vapores , ex vaporibus aqua viscosa (quæ est adhuc materia propinquior vaporibus ipsis , ne *Aristoteles* patrocinando nobis ipsis contradicere putet *Aubertus*) & *gravis immixta terræ tenuissima sulphurea* , quæ dicitur argentum vivum , ex quo tanquam propinquiore materia mediante mixtione & actione sulphuris extrinseci , fit aurum , vel metallum aliud secundum majorem aut minorem digestionem ipsius naturæ. Nam ut scribit *Philosophus Metaph. 6.* Quando aliquid fieri ex aliquo dicitur , fit aut ex medio & imperfecto extremo & perfectum , ut ex puero vir : aut ex extremo extremo , ut ex aqua, aër.

De sulphure.

Sed age, redeamus ad nostrum *Aubertum*. Is *sulphur etiam metallorum materiam esse non posse scribit*. Verùm audiamus quibus rationibus hoc probet. *Illud* , inquit , *secundum Aristotelem* , *ex halitu calido, unctuosò & sicco nascitur : metalla verò ex alio halitu calido humidoque & parum unctuosò generantur*. Bellum certè , sed sophisticum argumentum , quo ex jam impugnatis à se opinionibus , sua probare nititur.

Recor-

Recorderetur ergo, se prius halitum contra *Aristotelem*, materiam non esse metallorum affirmasse: Nunc autem confiteri metalla ex ipsis halitibus generari. Ergo ipse sibi contradicit, ut illi mea refutatione non sit opus. Addit ut sententiam suam probet, sulphur humore mollescere instar salis: metalla verò solo igne forti liquari. Sed ex falso antecedente non potest valere consequens: Nullo enim modo solvitur sulphur in aquam, sed calore liquefit instar plumbi: & hoc saltem prius experiri debuerat, rerum subterranearum noster perscrutator, quàm usque ad eò audacter quod falsissimum est, asserere. Contorqueri igitur telum illud in ipsum potest, quod in Chymicos se coniecisse arbitrabatur. Sed enim aëreæ & igneæ sulphur dicit esse substantiæ: ideoq; ipsum coagmentari cogique non posse: Ego verò contrarium supra demonstravi. Quare non est quod aliud à me responsum expectet, quum neque nostram coarguerit sententiam, neque suam firmis rationibus demonstrarit. Ceterum vel illud unum sufficit, quod omnes sapientes Chymici clamant, nempe sulphur hoc, quod vocant, non esse sulphur illud vulgi: quod comburit combustione nigredinis & adustionis, & comburitur: quum eorum proprium sulphur albificet, rubificet, coagulet, perficiat deniq; argentum illud vivum Chymicum etiam vulgo ignotum, in substantiam auri secundum naturam, aut lapidis Philosophici & auri secundum

artem. Hoc est verum sulphur occultum, unicaque tinctura, & umbra solis, & coagulum proprium argenti vivi sui, quod diversis nominibus & suis involucris & ænigmatibus Philosophi adumbrarunt. Ex quibus patet Aubertum toto aberrare cælo, omnibusque modis quum de sulphure sibi incognito loquatur, meritò repudiandum: neque fuisse laceffendos Philosophos Chymicos, quod dicant argentum vivum & sulphur, materiam esse metallorum, ut qui de argento vivo & sulphure non vulgaribus hoc intelligant. Sciunt enim hæc de quibus loquuntur, in metallorum fodinis in ipsa natura sua non reperiri, sed ex his ambobus aiunt fieri quoddam tertium commixtum, ut jam diximus, obtinens naturas, proprietates, & virtutes ipsorum, ut ex eo possit generari unumquodque metallorum pro ipsius compositionis, digestionis, & loci diversitate. Hæc sufficient de metallorum proxima materia, quam *Aubertus* esse vult aquam, ab aliis elementis affectam: sed causam cur ita sentiat, obtulit, dicere contentus hoc ab aliis fuisse proditum, sive in alienis scriptis à se repertum: quæ vox certè est hominis qui alterius fide, non autem ratione sententiam suam demonstrat, quod veri Philosophi solent.

NOTA V.

De causis efficientibus Metallorum.

Jam ad se nos vocant effrictices

Gggg 2 cau-

causæ, quas constituunt Philosophi duplices, totidemque patibiles. Calor enim & frigus dicuntur ab *Aristotel.* *παισιμα*, quod vim habeant ad movendum: humidum verò & siccum *παθητικα*, quorum causa, res perpeti magis aliquid, quam agere solent, dicunturque affici à prioribus qualitatibus tanquam à nobilibus ac natura eminentioribus, & quorum efficacitate forma in rebus procreatur. Materia enim non per se cognoscitur, sed propter mutationem, quæ nulla esse solet sine perpeffione, quemadmodum nec ipsa sine tactu, quæ per *αίμα* & concretionem, ac per introductionem actus & formæ aboletur. Caterum observandum est ex mixtura sicci & humidi, imprimis concreta dici corpora, deinde mollia aut dura: Quorum concretorum triplex est differentia. Nam vel est humoraqueus qui concrefcit, vel est siccum quiddam terrenum, vel mixtum ex utrisq;. Hæc etiam aliàs funduntur, aliàs siccantur, aliàs humectantur, aliàs mollescunt. Incoagulabilia sunt autem, quæ sicca sunt & ignea, ut mel & mustum: & quæ sunt humida aërea à prædominio, ut oleaginosa. Quare hæc etiam non sunt elementa, neque materia istarum perpeffionum. Corporum autem quæ concrefcunt & indurantur ex *Arist.* alia ex calore ita afficiuntur, alia à frigore: A calore quidem humorem exsiccante, à frigore verò calidum exprimente. Quæ igitur coagulantur à calido per absentiam humidi, solvuntur à frigido,

quod humidum iterum ingredi facit, ut sal. Quæ autem caloris privatione concrefcunt, solvuntur à calido iterum ingrediente, ut metalla. Quicquid enim dissolvitur liquefcens, aut igne liquefcit, aut aqua. Quæ liquefacit aqua, concreta fuerint à calido siccoque, id est, igneo calore, oportet: quæ verò liquefcit ignis, aut quorum concretionem aliqua ex parte solvit, (ut cornu) à frigore coalescunt: siquidem contrariorum effectuum contrariæ sunt causæ. Et quoniam calore liquefcunt metalla, illa etiam frigore tanquam causa effectrice primò concrefcant, necesse est: de quo Philosophorum Chymicorum nullus dubitat, quamvis, ut loquitur aliquando *Aristoteles*, experientia contrarium nobis demonstrat: Sal enim etiam calore concretum, igne ipso solvi potest & liquefieri, ut sum sapius expertus, diciturque illud sal fusibile. Neque *Albertus Magnus* summus Philosophus reprehendi debuit à nostro *Auberto*, quòd vim metalla efficiendi referat ad calorem, quam de solo calore minimè intellexerit *Albertus*, ut ipse putat. Sciendum est igitur teste *Aristotele*, res causa frigoris pati magis dici, quam agere: quia videlicet frigus est proprium patientium elementorum, nempe aquæ & terræ, quæ ambo natura sunt frigida. Etenim non aliunde recipiunt frigus quemadmodum calorem, sed remotione caloris suapte natura refrigerantur, nec refrigerantur externa causa,

causa, sicut aër & ignis. Quare licet frigus in mixtis vim efficiendi obtineat : ad corrumpendum tamen magis valet, quàm ad generandum. Idcirco non ita reprehendendi sunt Chymici, etiam si dicant naturam ad præcreationem metallorum egere subterraneo calore, tanquam effectrice causa efficacior, qui misceat, mutet, disponat, digerat, ac coquat ipsorum materiam, ac tandem longo temporis prætractu, ipsam in aurum informet tanquam in ultimum finem. Neque eos etiam criminari in eo oportuit, quod vim aliquam ad corporum cœlestium influxum referant. Illorum enim sententiam confirmat Aristotel. lib. de cœlo & mundo, & lib. de causis proprietatum elementorum, his verbis: Quia prima, inquit, principia moventia ad generationem & introductionem formæ in unaquaque re, sunt stellæ & corpora supercœlestia per motum & lucem. Ipsa enim sunt, quæ primò movent mota ab intelligentiis, ad naturam generationis & corruptionis perficiendam, ad conservationem specierum, & ab iis datur forma & perfectio, & ut vult alio loco, sol & homo hominem generant. Neque ex hac ratione rectè concludit Aubertus Chymicæ artem vanam esse, si vi stellarum coalescant metalla, quum Chymicis hac vi cœlesti fruiri non liceat. Credunt enim illum Philosopho, si motu & luce corporum cœlestium, ipsorumque situ ac aspectu, introducuntur for-

mæ in inferiora, idem per consequens & in metallis contingere. Sed id fit tanquam ex causa generali ac valdè remota: propinquiorem enim, ut diximus, habent alteram efficientem causam, nempe calorem, cuius vi metalla concreta in visceribus terræ disponuntur, digeruntur, ac perficiuntur.

NOTA VI.

De metallorum transmutatione quomodo sc. fiat.

His explicatis videndum quod tendat Aubertus, & quinam sit ultimus ipsius scopus. Chymistarum laborem casum ac irritum esse vult, quem in perficiendis metallis ipsi suscipiunt: negatque æs, stannum, ferrum, aut plumbum (quæ imperfecta ab ipsis dicuntur) ulla arte perfici, convertique in aurum & argentum posse: Ac primò quidem, inquit, constat illa quatuor metalla esse perfecta.

¶. Imò verò nos imperfecta esse paulò antè demonstravimus multis de causis: neque negari potest, quin arte & leviori præparatione, in sua specie illa perfectiora & præstantiora reddantur. Rectè igitur *Arist. 4. Meteor. cap. 6. Sed ferrum quoque inquit, elaboratum liquatur, ita ut humidum fiat, & rursus concresecat. Nec secus chalybem facere consuevère. Ferri namque fax subsidet, atque in inium discernitur: ubi autem sepe defecatum fuit, ac purum, mundumque evasit, fit chalybs. At ferrum eò præstantius est, quo minus*

Gggg 3 habet

habet excrementi. Sed missam faciamus auctoritatem, quum rationibus Philosophicis hoc ipsum antea satis evicerimus, quibus satis superq; solum aurum perfectum esse demonstravimus, cætera verò omnia imperfecta.

Addit præterea Aubertus, ut impossibilem reddat transmutationis artem: *Ea quæ arte perficiuntur, & formantur, artificialia esse, metalla autem nominis notione ac essentia definitione, naturalia esse, Mineralia enim sunt, inquit: illa autem à solo naturali principio ducuntur, ergo naturalia sunt, idque ex Aristotele. Naturalia enim essentia sua principium in se habent: quæ verò per artem efficiuntur, minimè, sed extrinsecus & ab aliis obtinent. Addit ut summam absoluat, arte nullam naturalem indiformem, ex quo metalla nulla haberi artificialia concludit.*

Age igitur nostrum est officium ista evertere, ut tandem veram esse Chymicam artem demonstremus, quæ naturam ipsam imitando metalla transmutet. Diximus supra ea dici imperfecta, quæ sunt in motu ad eam formam ad quam ultimo destinantur: perfecta autem, quum pervenerunt ad finem motus. Et quoniam solum aurum ad ultimum terminum motus pervenisse, & formatum secundum veram naturæ intentionem jam nos ostendimus: idè ipsum solum perfectum, reliqua verò quæ sunt in motu ad formam auri, imperfecta esse conclusimus: quorum tamen perfectionem ipsa natura semper persequitur in suo sinu, ut illa

tandem, sed longo temporis protractu in aurum convertat. Hoc autem possunt metallici efflorescisci, qui in centum pondoplumbi, reperiunt aliquot uncias argenti optimi, quod illis pro maximo lucro habetur. Sed & infodinis nonnullis æris, invenitur quoque aurum, sic & in argentifodinis: quod ubi compererunt istarum rerum perici, vel quoties argentum imperfectum inveniunt, propter indigestionem, fodinas occludere consueverunt, consuluntque ut per triginta annos aut plures ita dimittantur, donec fiat perfecta concoctio à calore subterraneo. Sic etiam scribit *Plinius*, in auro ipso argentum vario pondere inesse, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In uno tantum, inquit Gall. metallo, quod vocant Albicrarense, vicesima sexta portio invenitur, idè cæteris præest, quod fit secundum minorem aut majorem naturæ digestionem, ut conicere licet. Cùm enim est completa digestio, tunc aurum invenitur obrizum, purissimum, & verè perfectum. Ex quibus patet metalla, quanvis sint in quodam termino motus, non tamen esse in ultimo, ipsaque in via & transitu esse ad aurum tanquam ad solum perfectum. Ubique etiam aliqua inventa est vena metalli, non procul invenitur alia: unde etiam metalla *Grecis ex Plinio videntur dicta esse, quasi* Hist. lib. 33. cap. 6. *μετ' ἄλλα, quod alia post alia inveniuntur.*

Sed dicet in hanc sententiam Aubertus

Aubertus, Si per ulteriorem decoctionem imperfecta reducantur in aurum à natura, cur non expectatur à fossoribus illud tempus, præsertim cum si hoc contingeret, multo subteriore ex ea re questum sint habituri?

Respondemus, quædam esse quæ metallorum generationem diversam faciunt, non solum in specie, sed proprietatibus & accidentibus secundum regiones & loca in quibus oriuntur. Quemadmodum & diversificantur animalia, ut scribit *Aristot. 6. de animalibus*. In Ægypto enim scorpiones non sunt venenati, aliis in locis contra: & triticum temporis spatio secundum ipsa loca degenerat in siliginem, contraque siligo in triticum. Sic de metallis dicendum, quæ quanvis destinata sunt à natura ad finem illum, nempe ut fiant aurum: tamen pro regionum & minerarum diversitate, ipsarumque corruptione, quædam possunt ad suum perfectionis gradum perducere, ut fiant aurum: quædam remanent in tramite imperfectionis, secundum etiam diversitatem digestionis & depurationis. Debiliore enim calore, natura quædam coagulat indigesta, ut plumbum & stannum: quædam adurent ac superfluo calore, ut æs & ferrum: quoddam contra propter ipsius caloris penuriam & agentis defectum non concrefcit, ut argentum vivum. Lunam denique calore satis temperato, longe vero temperatissimo Solem, ipsa natura producit, minimè egentem aliqua operatione qua perficiatur, ut qui sit affectus ultimum finem

& complementum. Nam, ut inquit *Aristoteles* secundo de cælo & mundo: Bonum complementum illud unum est, quod non indiget operatione, qua fiat bonum: & perfectio omnis rerum est in eo posita, ut suscipiant ultimum illius complementum. Quoniam ergo imperfecta metalla non pervenerunt ad illum ultimum finem perfectionis & complementum propter causas prædictas: ideo indigent operatione artis, cuius auxilio naturam ipsam imitando, illa tandem perficiantur, ac ultimam finem assequantur, ad quem ordinata sunt à natura, nempe ut fiant aurum. Nam ut scribit *Philosophus* secundo *Ethicor.* *Omni modo quidem ars aliqua perficit, quæ natura non potest operari, alia vero imitatur.* Sic arte adiuta natura, flores fructusque suos arbores producant, etiam hyberno tempore in regionibus frigidis, quod ex se sola nequaquam præstaret natura, ut videre est *Heydelbergæ* in hypocausto *Comitis Palatini*, & multis aliis in locis. In toto autem *Chymia* opere, quod naturam omnino quiescere, & solam artem subiectam movere dicit *Aubertus*, falsissimè dicitur. Nam ratione naturæ agentis, *Chymia* est opus naturale, siquidem materia illud ipsum est, quod decoquendo appetit, retinet, digerit, expellit, permiscet, corrumpit, generat & informat, præcepto Dei Omnipotentis, suo tempore lapidem, cum quo natura informat metalla per ipsam permutationem. Ratione autem ministerii, *Chymia*, fateor, est opus artificiale, non quod

ars

ars corrumpat, generet ac informet, sed hæc ænus solum quod hoc totum subministret naturæ operanti, quod sola per se alias efficere non posset. Natura enim ad generandum aurum duplici modo operatur, uno, per se & primo, quum in mineris propriis & ex suis principiis aurum generat, quo modo impossibile est artem imitari naturam. Secundò operatur per se, sed non primo, videlicet quia primo generat aliquid imperfectum ex iisdem principiis in sua minera, ipsumque ultimo convertit in aurum: quo modo ars ipsam sequitur naturam, in eo quod ex imperfectis metallis, sicut & natura ipsa, aurum tandem procreet. Ex his patet aliquid ex aliquo fieri dupliciter, scilicet mediatè, & immediatè, cum secundum *Arist.* li. 9. *Mora.* plures possint esse materiae ejusdem rei, nempe mediata, & immediata, quanvis oporteat mediatam materiam ultimò reduci ad immediatam: alio enim modo ex materiis diversis res diversæ producerentur. Quoniam igitur ars *mediatam & immediatam* eandem assumit materiam, quam & natura, illamque mediatam ultimo ad immediatam reducit, ut & ipsa natura, habetque unum & idem agens, quod ipsum argentum vivum expoliet, actandem ipsum transformet: & sit artis idem finis ac naturæ, nempe ut ex unione istius formæ cum sua materia aurum tandem generet: non dubium est artem, naturam ipsam imitando, in omnibus ex imperfectis perfectum metallum conficere posse, quemadmodum & ipsa natura con-

ficit, ut supra diximus. Quorum cum causæ sint omnes eadem, necessario & ipsa eadem esse, eosdemque producere effectus est necesse.

NOTA VII.

De materia philosophorum.

Neque eos cenfeo excusandos, qui subjectum Chymicorum Philosophorum quærunt in vegetabilibus: Illorum enim operatio est inanis, quoniam non potest fieri generatio, nisi ex proximis convenientibus & immediatis. Alii in rebus animalium operationes suas impendunt, præsertim in ovo, quod opus suum, quadam moti similitudine ovorum, Chymici Philosophici, ovum appellarint: dixerintque ipsum ovum, quemadmodum & *elixir*, quatuor elementa continere, cujus corticem terram appellant: pelliculam, aërem: albumen, aquam: & vitellum, ignem. Sic etiam iidem Philosophi lapidem suum ænigmaticè dixerunt *unum esse in tribus, & tria in uno*, quod in se contineat corpus quod stat, animam quæ vivificat, & spiritum qui tingit. Hæc ænigmata qui non intellexerunt, sibi persuaserunt ovum esse Philosophorum lapidem, quod tria in uno contineat, nempe corticem, vitellum, & aquam, ideoque tandem concluderunt, ovum esse unicam illam materiam à Chymicis requisitam, non minus quidem decepti quam alii, non animadvertentes minimè quadrare hanc materiam educendo inde metallo. Homo
 enim

enim hominem generat, & bestia, bestiam. Hoc quia expertus est suo detrimento (ut accepi) bonus Aubertus, qui ova Philosophicè decoquendo, centenos aliquot decoxit aureos, cavillatur artem, quasi illum fefellerit: immeritò quidem, quum ipsemet potius aberrarit, nec præstare ipsius culpam ars teneatur. Genus enim debet jungi cum genere & specie, & unumquodque germen respondere suo semini, ut suprà diximus. Non desunt alii qui sui Elixiris materiam quærant non in vegetabilibus aut animalibus, sed in rebus subterraneis & propinquo-ribus. Dicunt enim artem naturam imitari, ideoque ex iisdem principiis ex quibus & natura operatur, censent esse laborandum, argentumque vivum & sulphur, quæ audiunt metallorum proximam esse materiam, decoquunt. Sed perdunt miseri, oleum & operam, quum argentum vivum Philosophorum, non sit illud vulgare, nec etiam commune sulphur, ut jam dixi. Equisenim posset in mensura & proportionem debita consequi intentionem naturæ? nemo profectò: Deinde argentum vivum si vel minimo igni admoveas, exhalat, ac etiam mixtum secernitur & sulphur etiam non difficulter, quum tamen horum amborum conjunctio sit necessaria ad finem usque digestionis in generatione metallorum. Sic falluntur quorquor in *marchasitiis*, tutia, antimonio, arsenico, auripigmento, lapidem illum quærunt,

Tom. II.

cùm sit vel sulphur inseparabile omninò, & tamen debeat separari ultimò, ut jam diximus, vel minori igne cùm separetur, subjectum non esse Philosophicum satis denotant omnium Philosophorum scripta. Errant etiam qui marem Solem censent accipiendum, & fœminam Lunam, quæ duo *amalgamant* (liceat enim artis vocabulis uti) cum vulgari Mercurio, & ex tribus unum faciunt illaque decoquunt Chymicè, sublimant, & ex illis tandem animam eliciunt, quam ultimò fixare conantur. Nam à Philosophorum scriptis discedunt, qui fatentur omnes uno ore, agens junctum esse & proportionatum à natura in mineris, cum sua materia: dicuntque *unicam esse rem*, in qua sunt quatuor elementa proportionata, ut ibi sit genus & fixum tingens & tinctum, album & rubeum, masculus & fœmina simul composita. Est ergò, ut etiam supra jam diximus, quædam tertia natura communis & alterata ex diversa commixtione, & digestionem sulphuris & argenti vivi, in qua est vis mineralis ad generandum mixtum: quæ duo agunt & patiuntur ita inter se perpetuò, donec traducantur à forma corporum imperfectorum primo generatorum (non separato adhuc agente à sua materia) in formam aliam, & tandem pervenerint: continuatis digestionibus & purificationibus, ad ultimam illam & verè perfectam formam, quæ est forma auri, in qua est ultimus terminus motus, ubi etiam agens omninò à

Hhhh

sua

sua materia separatur. Hoc quid sit multi quærent, paucissimi inveniunt, aut si invenerunt, præparationes ignorant & intentiones Philosophorum, quorum medicina ex illis solum elicitur per artem, in quibus habitat potentialiter per naturam, & in quibus perfectio primæ materiæ, omniaque metalla reperiuntur.

Philosophici Lapidis operationes.

I. *Calcinatio.* Hanc autem illi postquam invenerunt materiam, primò calcinadam censent, & ab omnibus suis sordibus purgandam, calorem restituendo, humoremque innatum conservando. Nam in calcinatione Chymica nulla debet fieri corporis diminutio, imò potius multiplicatio.

II. *Solutio.* Deinde calcinatam materiam, ipsius crassitiem attenuando, in quandam liquidam substantiam ac in suam primam materiam reducant, quam vocant *aquam mineralem*, quæ manus non madefacit. Tuncque sit unum in genere, in numero non item: cujus *Solem* appellant patrem, *matrem Lunam*, & *mediatorem Mercurium* & alteratur corpus sua propria forma, sed nova illi inducitur immediatè, quum nihil in rerum natura omni spoliatum forma reperitur.

III. *Element. separatio.* Hoc facto separant ex ipsa jam solata quatuor elementa, illaque dividunt in duas partes, in ascendentem

aut spiritualem, & inferiorem sive terrenam: quæ duæ partes sunt unius tamen naturæ, nam inferior est fermentum ipsam figens, & superior est anima totam ipsam vivificans. Harum tamen divisio est necessaria, ut facilius transmutentur tandem inter se omnes, & pars terrena transeundo in aquam, nigrescat, & aqua postea transeundo in aërem, dealbetur, & aër in ignem convertatur.

Separatione elementorum facta, conjunctionem faciunt aquæ & aëris cum terra & igne, ut unumquodque elementorum in altero dispergatur, servata proportione: tribuuntque hac ratione maritres partes aquæ suæ, fœminæ verò novem: & tunc simile suo simili applaudit, & par pari gaudet, propter concupiscentiam adhærentiæ materialis maximè & formæ sulphuræ.

Hæc ita conjuncta putrefaciunt, humido tamen calore (ne igne accenso, mercurius separetur, vel in altum feratur propter naturam suam spiritualem) ut hac corruptione alteretur materia & elementa naturaliter dividantur, & regeneratio subsequatur. Nihil enim nascitur vel crescit, ne inanimatum quidem, nisi putrefactione facta.

Post putrefactionem, ad coagulationem accedunt, atque eodem calore temperatissimo perpetuè materiam alterante tam intrinsicè quàm extrinsicè operantur, donec materia albescat & perlarum referat similitudinem: fitque tum spirituum volatilium cum corporibus con-

fixa-

fixatio ac vera congelatio. Albam hoc spinam vocant Chymici Philosophi, & sulphur album incombustibile, quod nunquam ab igne recedit.

VII.
Cibatio.

Ad cibationem denique se conferunt, nempe ad *subtilis ingrossationem & crassi subtiliationem*, commiscendo aquam suam cum cinere, & lac suum cum *terra foliata*, moderatè quidem, ut sic *albedo & rubedo*, bonitas & quantitas & virtus ipsius crescat & augeatur, atque coquendo & iterum coquendo *materia nutriatur.*

VIII.
Sublimatio.

Tunc materiam *sublimant*, sublimatione tamen non vulgari, illamque sic ab immunditiis omnibus expurgant, corpus extollendo, ac ipsum spirituale & *spiritum corporalem ac fixum reddendo, falsedinemque sulphuream minuendo*, ut totum dealbetur accitissimè liquefieri possit.

IX.
Fermentatio.

Absoluta sublimatione *materiam fermentant*, spiritum cum sua terra dealbata, & calce tanquam cum suo fermento coniungendo, aut animam cum corpore *incorporando*. Non enim possunt ostendere suas virtutes permanentes, *accidentia spiritualia*, nisi cum corporibus fixis conjungantur, tanquam cum fermento quod reducit sibi appositum ad sui naturam, colorem & saporem, per mutuam hanc & communem corporis & spiritus impressionem, sine qua opus perfici non potest, quemadmodum nec pasta sine fermento fermentari.

X.
Ergicatio.

Ad maiorem autem nobilita-

tem materię, illam *exaltandam* censent spiritum *augendo*, terramque *sublimando & subtiliando*, per naturalem rectificationem, omnium elementorum *circulationem & veram graduationem* ipsorum, donec ad perfectum amplexum reducantur.

Tunc *Salamandram* suam solutionibus & coagulationibus reiteratis in virtute augent: & cum *novo fermento* in virtute & quantitate, idque in infinitum.

XI.
Augmentatio.

Ultimo faciunt *projectionem* superimperfecta, ponderis unius supra plura, secundum medicinę perfectione. Quantò enim magis subtiliatur & tingitur, tantò abundantius operatur: & sic naturam imitando, imperfecta metalla perficiunt, ac in Luna & Solem convertunt, ex propriaque ipsius materia purificata arte, & subtiliata, deinde decoctione & digestionem fixata, donec in album, tandem in rubrum prodeat colorem: volatilisque rursus facta, & iterum fixa, donec ingressum habeat & perfectè tingat, suam conficiunt medicinam, suumque *pulverem, quem lapidem Philosophicum vocant*: Idque variis operationibus, diversis rebus, pluribus vasis, multisque fornacibus, ut ex prædictis, artis imperiti fortè conjicient: quum tamen vero Philosopho, in toto hoc magno licet opere, sit unica operatio, unicaque via, res una, vas unū, solus ignis, solàque fornax, ut omnes illi uno ore fatentur. Hęc autem omnia obiter annotare volui, quò Magistri Auberti de Philosophorum lapide sententiam

XII.
Proiectio.

Hhhh 2 ever-

everterem (de rebus enim ignotis cuilibet fas est imperitiam suam pro dendo, nugari) & ut nudam tum aurum argenti formam abstractam à suo concreto (quod tamen ipse existimat) materiam non esse Philosophicæ medicinæ demonstrarem.

NOTA IX.

2. An lapide Philosophorum factum aurum sit fucatum.

Sed (inquit ille) ex quanam re componatur lapis, non curo : attamen quum ens non sit naturale, naturalem etiam formam induere non potest, sed artificialem solum & fucatum.

Ex. Possum ego hîc provocare ad multorum insignium virorum testimonium : sed ratione potius existimo nitendum esse. Dico igitur metalla verè transmutata, cognosci perfecta, non per formam ipsorum præexistentem aut introductam, (hoc enim est impossibile) sed per accidentia, proprietates, & passiones quæ sequuntur formas : Itaq; si in transmutato metallo illa omnia quæ in vero reperiuntur, in quovis examine, certè ipsa habere formam non fucatum, sed auri vel argenti mineralis iudicandum est. Nam id quod efficit operationem oculi, est oculus, & è contrario, ut scribit *Philosophus 4. Meteor.*

Præterea lapidem Philosophorum naturalem esse demonstravimus, ex ipsius efficiendi ratione : idq; mediante agente naturali, scilicet igne, cum colore suo naturali, odore, & forma naturali : quæ sunt formæ accidentales, sequentes suam determi-

natam substantialem formam, arte administrante sibi materiam. Ars enim est connexa cum natura, quoniam artis principium est ipsa natura, ut scribit *Philosophus 2. Phys.* Quæ ratione ars potest dici naturaliaq; ipsius opera, naturales itidem formæ. *Naturales enim formæ* dicuntur dupliciter : nempe aut quum natura sibi præparat materiam, & præterea introducit formam, ut in homine, & lapide; aut cum ars sibi subministrat præparatque (non ultima tamen præparatione) materiam, quam natura tamen disponit & præparat ad ultimum usque : formamque in eam introducit, ut in generatione *cerusa & minii* videre est. Neque novum est quod ars in multis sequitur naturam, multaque naturalia arte componi & perfici possunt : quod etiam innuit *Arist.* *4. Metaphys. de Colchotare & Calchanto* verba faciens. *Natura enim, inquit, in mineris atramentorum generat atramenta :* modum autem generationis ipse ostendit. Testatur tamen paulò post illa duo atramenta etiam arte componi & perfici posse. Ars enim, quum sit imitatrix naturæ, ut scribit *2. Metaphys.* assumendo substantiam ferri aut æris (ex quibus naturaliter illa fiunt) illamque ministrando naturæ solutionibus, distillationibus & coagulationibus reiteratis, illa tandem ingeniosè perficit, & ita perfectè quidem, ut habeant eandem proprietates & operationes activas & passivas, quales habent & mineralia illa duo atramenta. Idem & in confectione salis cernitur. Reperitur enim

enim alius mineralis, ut in Polonia, alius est facticius, ut in Gallia: eadem tamen habens proprietates & passiones quales mineralis, qua ratione & verè naturalis dici potest, & ejus forma etiam dici naturalis & verè perfectæ. Sic quoque de metallis sentiendum. Nam quemadmodum propriæ materiæ defectus est potissimum in causa, cur ex re quapiam non gignatur altera ei similis: sic si materia idonea inventa est, causa est præcipua cur ex uno alterum ei simile producat. Itaque quoniam arti transmutatoris est possibile invenire eandem auri & argenti materiam omnino naturalem, id est terram illam naturam, argentum illud vivum videlicet, cum sulphure suo coagulatum & commixtum: sitque faciliè ipsam naturam sequi & imitari in suis operationibus, quoniam ipsa suavissimo calore decoquit & digerit illam materiam, donec in ultimo termino motus, ab ipsa ejus agens separetur, nempe extraneum sulphur: consequitur ex parte & agentis & propriæ ac naturalis materiæ, artem dici & possibilem & verè naturalem.

Sed tandem ad istud argumentum confugiet Aubertus: *Si auri argenteive speciem introduceret lapis ille Philosophicus, illud sibi assimularet, atq; alium hac modo formaret lapidem Philosophicum.*

Respondeo hanc metallorum conversionem esse ipsorum reductionem ad quoddam medium, nempe ad temperationem, & æquabilitatem

illam summam (quæ in solo auro reperitur) in substantia, colore, digestionem, fusionem, sonoritate, & aliis proprietatibus.

Hæc sufficienter hactenus à nobis disputata, non ut de existimatione Auberti cæteris in rebus quicquam detraham, sed ut eum, & qui ejus libellum disteris suis ornandum putarunt, ostenderem tot acerbis convitiis immerentes prosidisse. Denique ut veritati patrocinaret, cuius & ipsum studiosum esse oportet, si bonus est, qualem eum esse arbitror. Neque enim hæc sunt à me *vide Plin. lib. natu- ral. Hist. 33. cap. 4. qui ex auripig- mento aurum perfectum factum fuisse scribit.* excogitata, sed à doctiss. viris prodita, certissimisque argumentis confirmata: ne me quisquam existimet illorum sola autoritate uti, quæ tamen nec ipsa debuit ab Auberto contemni. Quis enim illos existimet vel temerè, vel mala fide illa nobis arcana, jurejurando etiam sancta, reliquisse? Hanc igitur ipsam Philosophiæ partem, quam usque adeò acerbè lacefcit, improbat, cavillatur, ausim ego contra affirmare, nunquam satis laudari ac pro meritis prædicari posse, sive ipsa sola naturæ miracula, quæ ex abditissimo suo finu eruit, juvet nos contemplari, sive utilitates illius spectemus, quæ penè sunt innumerabiles, præter illa infinita quibus artes plurimas illustrat. Nam ut cætera prætermittam, vel solius lapidis Philosophici virtus ea est, ac præstantia, ut plerisque sanandis morbis sufficiat, & veras ac exquisitas medicamentorum præparationes commonstrer: sed hæc iis fore

Hhhh 3 dere

dere mirum non est, qui impuri-
bus sunt assueti, aut quibus unica
consuetudo jus facit. Ego verò isti-
usmodi homines commoneo, vel ut
discant meliora, vel ut melius insti-
tutis non invideant, vel saltem igno-
ta non reprehendant: sin minus, ni-
hil tamen eorum conatus morabi-
mur, quia futurum scimus, ut obti-
neat veritas, & illas tandem tenebras
suo fulgore dispellens, singula cuius-
modi re ipsa sunt, patefaciat.

CAP. V.

De Sole seu Auro.

*Veterum
sententia.*

Galenus cæterique Græci authores
parum in auri & argenti cog-
nitione versati fuerunt, ut ex iis aliqua
erueret remedia norint. Licet enim
Galeno Antidotus de margaritis, &
lætificans *Galenii*, ut vocant, quæ au-
rum & argentum excipiunt, arroge-
tur, iniquè tamen id fit: siquidem
multa in illis simplicia ingredientia
deprehendere liceat, quæ ætati *Gale-
ni* incognita fuerint, ut sagacissimè
notat *Fuch. in Antid.* è margaritis, quæ
Nic. Myrepsus ei adscribit *lib. de Antid.*
cap. 38. & *Adolph.* Occo celebris Me-
dicus Augspurgensis in Augustano
suo medicamentario in compositione
lætificantis, sub nomine *Galenii*,
observavit: quam adulterinam esse,
& falsò à *Nic. Myrepsus* illi adscriptam,
iudicavit. Quin & ipse *Galenus lib.*
9. de medicamentorum facultatibus,
cap. de medicamentis metallicis, nul-
lam auri aut argenti mentionem ad-
dit,

Unus *Agineta de re med. lib. 5.*
cap. 8. de scorpiplaga, Argentum scri-
bit plagæ aut ictui ejus appositum
prodesse præter opinionem.

Et *Aetius* miratur tantum, quæ
deglutitum aurum medicari & opi-
tulari possit! Itaque duo illa metalla
in medicos usus assumpta, & in anti-
dotas relata ex officina Arabica pro-
ditunt, qui primi eorum medica-
mentis aptandorum inventores fue-
runt. Quod ex ipso *Nic. Myrepsus* vi-
dere licet, variatum Antidotorum
hinc inde confarcatore & rapodo,
qui præcipuas & præstantissimas, ut-
pote corroborationi virium idoneas,
& gravissimis quibusvis morbis
curandis efficacissimas in suum com-
mentarium transcripsit: à quibus au-
rum & argentum in foliola aut ra-
menta, citra ullam aliam præparati-
onem redacta excipiuntur, ut legi
potest in aurea *Alexandrina*, in *Dia-
cammero*, aut (ut in Augustano me-
dicamentario scribitur,) in *Antidoto*
*de lapide Radiato aut Lazuli juxta Me-
sueum*, qui ejus sibi inventionem arro-
gat, quam & alibi etiam, ut nos, con-
fectionem alkermes vocat, nec à no-
stra differt, quam restitutione qua-
dam in meliorem statum compositi-
onis à nostris præstità. In *Antid. Ar-
gyrophora dicta*, *Antid. è saphyro*, *Antid.*
ad cardiacos, ad melancholicos omnesq;
cordis affectus, quemadmodum & in
utrumque electuarium de gemmis cali-
dum & frigidum duo illa metalla ad-
mittuntur à *Mesue*: nec non aurum
in confectionem cardiacam *Alexandri*
Bened.

Hinc

Hinc constat metallorum aliquem fuisse usum apud Antiquos, ipsaq; in multis, iisque præclarissimis Antidotis & compositionibus, usurpata: quarum alix adhuc nunc vigent & in usu sunt quotidiano, ad corroborationem virium: quarum tamen, ut diximus, Græci caruerunt cognitione: nec aliis earum concinnandarum methodus, ut neque condiendorum melle aut saccharo ad saporis suavitatem medicamentorum ratio, quam folis accepta ferenda est Arabibus.

Primi enim omnium posterioris seculi Medicorum de virtutibus pretiosorum lapidum, auri atq; argenti, tractarunt, quas ex splendore & puritate eorum agnoverunt non esse potentissimorum affectuum steriles. ut ex Rase, Serap. aliisq; Arabibus cognosci potest.

Avicennas ipse, quem inter celeberrimos recensemus, hæc de auro sic scribit lib. 2. tr. 2. *Aurum*, inquit, *natura est aquale & subtile*: cumque de virtutibus ejus & operationibus verba facit, addit: *Limatura ejus ingreditur in medicinas melancholia, & melius cauterium ac velocius sanabile est, quod fit cum cauterio auri. Retentio ipsius in ore removet factorem oris, & ingreditur limatura ejus medicinas alopecia & tyria liniendas, & iis immiscetur que bibuntur, confortat oculum in alcohol positum. Confortat doloribus cordis, & tremori ipsius, & malitia animi, & ei, qui solus loquitur. Et in libello de medicinis cordialibus tr. 7. hæc quæ sequuntur, ipsemet scribit Avicennas de auro & argento: *Aurum judicatur, inquit, inter judicium argenti & hyacynthi, & est quidem infra hyacynthum, & su-**

*pra argentum, cujus quidem complexio temperata est, aliquantulum vicina colori, & est ejus operatio à proprietate. De argento autem sic loquitur: Argentum aliquantulum est frigidum & siccum, & eius quidem effectus similis est effectui hyacynthi, hoc excepto, quod multo est debilius illo. Quam vero proprietatem Avicennas hyacyntho tribuat, ut intelligamus, subjicit quæ sequuntur eodem lib. paulo post: *Hyacynthus temperatus esse videtur. Inest autem ei proprietas latificandi & confortandi cor, & fortiter obviandi veneno: & hæc quidem proprietas est virtus, non suis attribuenda componentibus: sed manat ab ipsa eodem modo, quo ex magnete emanat virtus, per quam magnes attrahit ferrum è longinquo. De his autem, qua in consideratione hyacynthi persuadere oportet, est ut inconueniens esse dicatur, calorem naturalem agere in hyacyntho, cum sumitur intra corpus, transmutationem & dissolutionem atque commixtionem eius substantia, cum evaporabili substantia spiritali, quemadmodum agit in croco & similibus. Et in summa incongruum quidem est, quod dicatur, quod hyacynthus in forma sua substantiali patiatur a naturali calore, & exinde postmodum eius opus manifestari. Etenim eius substantia quemadmodum patet sensui, valde est ab huius passione remota. Videtur ergo, quod naturalis calor nec imprimat in substantia, nec in accidentibus forma sua inseparabilibus: sed solum in ubi ejus, & loco & qualitatibus ejus accidentalibus. In ubi quidem, & loco, quia facit ipsum cum sanguine penetrare, usq; ad partes cordis. Quapropter cum afficitur propinquius passo, fortius imprimat suum effectum. In qua-**

litati-

litatibus quidem, quia calefacit ipsam hyacinthum: De natura vero calefactionis est, ut manifestet proprietatem, & excites virtutem. Secus apparet in carabe: ipsum enim quando debilitat: paleam trahere videtur: fricatur quidem donec calefiat, post hoc apponitur palea, & attrahit ipsam velociter. Et videtur ergo, quod ultima impressio natura nostra, vel caloris naturalis nostri in hyacintho sit ista: & quod actio sit additio manationis ex eo ad illud, ad quod fit manatio naturaliter, & additio appropinquationis, &c. Hæc Avicennas.

Hinc concipi potest ab exemplo de hyacintho, quid Avicennas aliq. Arabes judicaverint de natura & proprietatibus auri & argenti, dum vult tandem concludere, calori naturali nullam inesse agendi potestatem in hyacinthū introsumptam, nec transmutandi & dissolvendi ejus substantiam. At ea permanet, ut est in substantia vaporosa & spiritali, quemadmodum suprædictus calor agit in crocum, aut aliud quid simile. Quod quidē illi, aliisq; omnib⁹ concedimus, qui aurum, argentū, sapphyrum, hyacinthum, & reliquos pretiosos lapides in tenuissimum pulverem redactos propinant, quos vel utcūq; subtilissimè tritos, atque sic intus assumptos, ne sic quidem calor naturalis noster domare ac dissolvere queat; attamen & metalla & pretiosos lapides, si in calcem philosophicam, essentias, magisteria, olea, liquores aut tincturas adducantur, (in quem scopum tendunt Hermetici, ut corpori humano cedant in medicamenta) fa-

cilè naturalis calor noster atterat, concoquat & edomet.

Infiniti alii Arabes & Medicorum nostri temporis peritissimi, mirandas admodum & incomprehensibiles, auro facultates assignarunt. Auctoritatem quinquaginta Doctorum Arabicorum, aut circiter, silentio præteribo: ut ad Hermeticos veniamus primo Palmarij antiquissimi, doctissimiq; viri, & admodum curiosi suffragium inducam, utpote illius, qui non ultimum inter ætatis suæ medicos locum occupavit. Quid igitur de auri facultatibus in suo libro de febre pestilentiali cap. 18. disserat, audiamus. *Aurum*, inquit, *cum sit temperatissimum, nec temporis diuturnitate, nec ignis perennitate consumit. Cardiacæ, melancholicæ, cordis palpitationi, morbo attonito, comitiali, elephantiasi & venenis medetur, atque spiritus animales, vitalesque mirificè recreat, idque purissimum vel candens jusculis & potionibus instaurantibus pluries intingitur, vel in pulverem redactum ad drachmam semis vel scrupulum unum exhibetur, vel in oleum stillatitiamque aquam, arte chymica conversum, ad tres quatuorve guttas cum vino, vel aqua cardiaca propinatur.*

Idem Palmarius sub finem, aliam *Alta auri* auri præparationem, mediante *præpara-* quodam cœlesti dissolvente factam, *tio Pal-* his verbis proponit. *Auri pollen arte* nova, *rosis Maji* beneficio paratus, *cit-* tra ignis vim, mirificam habet *adver-* sus omnia venena efficaciam, atque *cardiacum* remedium est omnium præstantissimum.

Hac

Hac in re certè *Palmarius* est omni commendatione dignus, eò quod potissimum *Rempublicam* doceat quidquid de auri præparationibus, & aliorum metallicorum acceperit: illorum usum approbet, nec non aliorum plurimorum opinionem eludendo, hæc remedia in supremo veluti *Alexiteriorum* gradu reponat.

Sed tempus efflagitat modò, ut alios *Hermeticos*, de auri natura & essentia audiamus: utque rationem præterea inquiramus, cur tantopere remedia quæ ab illo depromuntur exaltaverint. Quidam enim, eò quod minus fidem suam his præconiis accommodaverunt, in ludibrium omnia convertere imperitè conati sunt. Nusquam enim illis in mentem venire potuit, aurum, quod est substantiæ ad eò solidæ, potabile fieri, tamq; mirabiles ad sanitatem conservandam effectus producere posse.

Videamus igitur quid de istis scribat *Paracelsus*, quæ peritus Doctor ac æquus lector conferat cum antiquorum scriptis, eaq; simul ad incudè revocet, ac de iis iudicium ferat, pronuncietque maturo iudicio, penes quam utriusq; partis inclinet victoria, & quæ scopum propiùs attigerit.

Generales auri contemplationes.

Primo igitur loco hæc sunt, quæ in genere de metallis crassa sua materia indutis scribebat *Paracelsus*. Metallorum usus citra noxam in medicina non est, nisi prius comminuantur, alterentur, & naturâ metallicâ depositâ, in aliâ essentiam transmutentur. Parum etiam ex his effectum speres, si non præparatio, quam *Al-*

chymia docet, applicationem præcefferit, id est, si ante in sua arcana, olea, balsama, quintas essentias, tincturas, calces, sales, crocos, & hæc similia, redegerit & ægroto administraverit.

Hinc constat, omnes illas Anti-^{Genuinus} dotos & electuaria corroborantia, quæ ^{metallorû} aurum, argentum, pretio solq; lapides ^{us.} in pulverem crudum tantùm redactos admittunt, ab *Hermeticis* repudiari: siquidem ista sic parata ventriculis auro & argento tantùm incrustandis ac obducendis profunt: cum *Hermetice* præparationes in essentias, magisteria & tincturas adductæ longè nobiliores effectus edant.

Sed cum hîc de auro & argento privatim agamus, videam^{us}, quid *Hermetici*, ac in primis *Paracelsus*, de iis tradant, quid de illorum virtutibus & præparationibus scribant: postea quid ex nostris hortis efflorescat, ut laboribus etiam nostris fruantur omnes, quos universo populo consecravi, docebimus.

Ea omnia, quæ nascuntur ac in-^{Singula} tereunt, ut volunt *Hermetici*, suâ ha-^{creantur} bent progressionem ad summum per-^{mentur} fectionis gradum, in quo scilicet nulla ^{ad} est amplius elementorû contrarietas, ^{perfectio-} vel destructionis causa. Ista elementorû adæquatio, vel naturarû uniformitas, omnium est nobilissima & perfectissima, adeoq; omnium creaturarû nobilitas & perfectio. Talis uniformitas, quæ substantia est omnibus elementis æqualis in uno auro præsertim inest, in quo propter hanc elementorum adæquationem, nulla potest contingere diminutio seu destructio, ita

liii ut jure

Summa
perfectio in
auro.

ut jure etiam possit omnium gemmarum & corporum clarificatorum dici materia: & propterea aurum etiam adeo perfectum est, ut illo nihil perfectius aut nobilius reperiatur: *uni enim nil deperit auro, &c.* ut scribit *Augurellus*. Hæc autem auri perfecta natura accuratè consideranda est. Ea enim est omnibus elementis æqualis & uniformis, ut dictum: duplicis tamen nature, spirituales scilicet, seu astralis, formalis, volatilis, & corporalis, materialis & fixæ.

Utraque summo studio investiganda est, ne in tam amplo labyrintho erremus: sed ut veram magnam veramque medicinam, & veri seu uberrimi elixiris materiam, quæ præsertim in sola natura & substantia solari consistit, eruere queamus.

Cum autem hoc præsertim nobilissimum corpus, compactissimæ & firmissimæ sit substantiæ: absque aperitione & fractione aut solutione illius nihil boni præstare poterimus. Nam cum natura in hoc corpore perfectionem attigerit, atque idcirco ab eius ulteriore operatione quiesca cesset, artem commisit industriam suam, quæ aliquid adhuc perfectius huic corpori tribuat. Idcirco incipit ars, ubi definit natura, quæ nullum sibi alium proponit scopum, quam & perfectionem illam auri auctiorem reddere, & eam ex materiali corpore eruere, ut spiritualement, astralem, & æream reddat, medicinam universali ad omnes corporis humani affectus profligandos idoneam. Quæ quidem sic arte reddita medicina, infinitis tum demum virtutibus cumulari, quæ alioquin in crassa substantia sopite languerant, si-

milisque redditur grano, quod numero, potestate & viribus (agricolæ industriam) augetur ac multiplicatur: qui non tantum terram suam aratro profcindit ac præparat, at eam fimo impregnat, igne nitroso ac calore sulphureo gravidis & potentibus, quem natura in fimos contulit, ex cœlestibus derivatum. Sic *Vivificatio auri.* ars in auro operatur, eandem aut similem industriam conferens, quam sementi suæ agricola.

Ea autem variis nature ignibus *Ignis natura.* internis utitur in sua operatione, quorum virtutes in digerendo & vivificando positæ sunt, quas novit artifex externo igne excitare, eoque omnes operationes imitari ac perficere, quas natura in suis operationibus adhibet, ut maturitatem & perfectionem rebus omnibus, quas producit, conciliet.

Sic mundus & elementa eius, *Renovatio mundi.* ignis interventu transiunt, atque etiam renovanda, & à pristina forma in crystallinam longè perfectiorem, puriorem & nobiliorem, ac in æternum durabilem commutanda sunt.

Ars quoque cum in suis operibus *Quatuor artis instrumenta.* variis ignibus utatur, quatuor organa aut instrumenta ad artificium suum complendum adhibet, *solutionem* 1. *Solutio.* nempe, aut *putrefactionem*, quæ aurum in primam suam naturam ac materiam reducit (alioqui perpetuè aurum tantum mansurum inutile) qualis tunc primum erat, quum exorsa est auri confectionem natura, eam semper ad perfectionem usque summam promovendo.

Alterum instrumentum *sublimatio* 2. *Sublimatio.* est, cuius ope ars, ex ipso corpore soluto & aperto, spiritum, animam & tinctu-

tincturam, vires & virtutes, quæ in ipso auro delitescbant, extrahit ac se-
gregat.

3. Calcina-
tio.

Tertium *calcinatio* est & *Physica* digestio, qua spiritus & anima cū corpore in unionem revocantur, ita ut ex trinitate partium fiat rursus totius unitas, nec non conjugium arctissimū, ac indissolubilis conjunctio.

4. Fixatio.

Quartum organum artis *fixatio* est, qua tres illæ distinctæ partes sic unitæ, usque adeo in sese vincuntur ac constringuntur, ut nulla partium amplius fieri queat divisio. Sic utiq; aurum specie mortuum, in vitale, vegetale, ac prolificum aurum immensa virtutis convertitur: ex cuius semine si vel granum exhibeatur, miras effectuum curationes in sanitatis corporis humani conservationem, ac vitæ productionem ostendet.

Atq; hæ sunt generales Hermeticorum in naturam proprietates ac facultates auri speculationes; quæ quidem longius progrediuntur, & majoris momenti sunt, quàm Dogmaticorum ratiocinationes, ut pleriq; omnes sanæ mentis homines judicare ac concipere facile possint.

Speciales auri contemplationes.

Sed ad particulares eorundem Hermeticorū contemplationes, quas scriptis mandarunt, docuerunt ac experti sunt de proprietatibus, virtutibus, nec non variis ac magnis operationibus, præparationibus, & infinitis remediis, quæ ex auro eliciuntur, descendamus: & prætermissâ longâ illâ ac innumerâ Hermeticorum, viro-

rum alioqui celeberrimæ, serie, qui hoc argumentum tractarunt, & in ipsum quàm felicissimè operati sunt, unius *Paracelsi* scripta intueamur.

Aurum, inquit ille, lib. 12. de transmutatione rerum naturalium, pag. 308. & lib. de renovatione & restauratione, pag. 107. *corpus hominis ad summam sanitatem reducit, omnes morbos curat & tollit, omnes colores restituit, instaurat, renovat.* Et lib. de vitalonga, tom. 6. pag. 126. *Aurum præservat a lepra, 7. tomo. Aurum ex universis elixiris summum ac potentissimum est, corpus servat, & liberum reddit ab omni agridine, neque id corrumpi sinit: corrigit enim ac emendat quicquid non est sincerum.* Eodemmet tomo lib. 3. de vitalonga, pag. 133. 134. de auro loquens, eiq; tot tantaq; virtutes ac proprietates tribuens, non quidem illi foliato, aut in limaturam comminuto, prout crasse veteres illo usi sunt, sed philosophico, hoc est, crassa sua materia, vario artificio spoliato, & ad summam spiritualitatem adducto, ut fiat medicamentum multis ac variis, usque gravissimis morbis idoneum, eademmet verba profert.

Præparata Paracelsi.

Porrò ex auro varias docet elici præparationes: atq; ex illo (ut & idem de Luna reliquitq; metallis) tria propria eruit:

1. Vitriolum nempe folis, quod falsius est,
2. Sulphur folis,
3. Et Mercurium folis,

Dein ex illis tribus principiis, vel conjunctim

junctim, vel separatim varia remedia parat, ut:

4. Arcanum auri simplex,
5. Arcanum auri vitriolatum,
6. Crocum solis,
7. Magisterium solis,
8. Liquorem solis,
9. Quintam solis essentiam,
10. Elixirium solis,
11. Balsamum solis,
12. Aurum potabile,
13. Tincturam solis.

1. Vitriolum solis.

Processus ac verus extrahendi vitriolum auri modus docetur *tomo 6. lib. de morte rerum naturalium, pag. 291.*

2. Sulphur solis.

Ibidemque methodum explicat educendi solaris sulphuris: virtutesque, utriusque docet, esse diaphoreticas, diureticas, mundificantes, ex quibus multa eliciuntur remedia, variis morbis opportuna.

3. Mercurius solis.

Ut autem Solis mercurius separatur ex auro, & in primum ens suum reducatur, primamque radicem, processus ac methodus docetur eodem *tom. p. 291. 437.* Ex quo mercurio solari varia precipitata parantur, aliaque remedia præstantissima purgantia & sudorifica, veri scrophularum, luis veneræ, morphæarum, & id genus aliarum ægritudinum, ex massa sanguinis inquinata & corrupta proficiscuntur, & amittentes.

Eiusmodi remedia parva admo-

dum quantitate exhibentur intrò sumenda, eaque in pulverem vino aut alio liquore dilutum, aut in pilulas ex conserva aliqua formatas.

4. Arcanum solis simplex.

Arcanum auri simplex describitur ab eodem *tom. 4. pag. 362.* quod caduci morbi specificum ac peculiare remedium esse docet: nec non omnibus maniarum ac melancholicarum generibus opportunissimum, dosi dimidii $\varnothing$ aut circiter.

5. Arcanum Solis vitriolatum.

Arcanum auri vitriolatum, iisdem morbis, sed præcipue epilepsiæ aptissimum, describitur *tom. 6 p. 160.* cujus dosis est quatuor aut quinque granorum tantum.

6. Crocus Solis.

At croci solaris conficiendi ratio habetur eodem *tom. 6. pag. 440.* Quæ quidem remedia omnia per sudores operantur, nec, etsi magnos alvi fluorescunt, idcirco centra morborum petere & pervadere desinunt, ex quibus balsamum vitale recreando, ac corroborando radices & primas mali origines extirpant, ac fontes exhaustiunt, modo naturæ tantum, non nobiscognito.

7. Magisterium Solis.

Quomodo verò magisterium Solis paratur, docetur *tomo 6. lib. 6. de magist. & lib. 3. archidox. de Elementorum separationibus:* atque hæc vera panacea est, & adversus omnes morbos
vel

vel deploratissimos, quales sunt lepra, serophulæ, malum mortuum, morphæa, exanthemata, variolæ, lues, epilepsia, apoplexie, paralyfes, contracturæ, & id genus alia, præsentissimum auxilium.

8. *Liquor Solis.*

Formula ac compositio liquoris auri describitur *tom. 3. lib. 2. de viribus membrorum*. In contracturæ cura nihil altius, nihil laudabilius est liquore auri & liquore mumie, ut scribit idem *Paracel. lib. 2. de tartaro, tract. 1. pag. 2. 8.* Eodem quoque libro & tract. pag. 287. idem author historiam refert cujusdam hominis, cujus nomen exprimit, qui per quinquennium integrum contracturâ ac paralyfi membrorum percussus, intra novem dies pristinae sanitati prorsus hoc auri liquore restitutus est. Multis aliis locis describitur idem liquor, quos brevitatis causa omitto.

9. *Quint. essen. Solis.*

Quinta essentia auri dicitur, quando à corpore Solis quædã spiritualis & rubina essentia separatur, in qua omnis virtus inest, *tomo 4. pag. 106.* Exhibetur in curatione variorum membrorum semel aut bis in die ex vino aut decoctione congrua, dosi ʒ. 6. aut 7. granorum.

10. *Elixir. Solis.*

Modus elixiris solaris conficiendi, ejusq; virtutes ac proprietates in morbos etiam desperatissimos traditur *tomo 6. lib. 3. de vita longa.*

11. *Balsam. Solis.*

Balsamum Solis, ejus processus ac

ratio proliciendi, cum virtutibus ac facultatibus, explicatur in *magna Chirurgia pag. 147.* lupis præsertim ac ulceribus phagædenicis & cancrofis medicandis efficax, si in trô assumatur, & extrinsecus inducatur, mixtis illius aliquot guttis cû alio balsamo leviore.

12. *Aurum potabile.*

Aurum potabile & oleum Solis sine corrosivo ut habetur *tom. 7. li. de Gradibus & Compos. pa. 361.* extrahitur cum essentia salis ex calcinato destillata, qui postea rursus separabitur & præparabitur. Tunc enim optimum aurum potabile efficitur, *tom. 7. lib. de sale, pag. 148. & tom. 6. lib. de resuscitatione rerum naturalium, pag. 398.* Hæc sunt, quæ ab illo dicuntur: In auro potabili parando, primus gradus est, ut aurum fiat volatile, & non amplius possit reduci: Huic volatili auro addatur spiritus vini, & uterque fiat volatilis. In eodem met tomo, *lib. Thesaurus Alkymistarum inscripto, pag. 398.* veri auri potabilis præparatio & administratio docetur. Itemq; *tom. 4. lib. de membris contractis*, ubi hoc remedium tradit contracturis præsentissimum, tanquam verum illarum specificum. In finitis deniq; locis hujusmodi aurum potabile, ejusq; præparationes & usus ab illo describuntur; vires verò & proprietates eodem tomo, libro de membris contractis enarrantur. Tanta vis, inquit, inest auro potabili, ut non satis possit prædicari. Major enim vis confortandi non reperitur: ita ut per hoc remedium omnes morbi curentur, inprimis ii, qui sunt in summo gradu, cujusmodi est contractura, &c. Qui plures processus &

varios auri potabilis conficiendi modos
discere volet, consulat quæ à docto
Libavio de eo scripta sunt, lib. Alchym.
tract. 1. pag. 93. & 94.

13. Tinctura Solis.

Tinctura solaris præparatio, cum
ejus facultatibus, ac proprietatibus, ab
eodem Parac. exprimitur lib. 2. Chi-
rurgiæ magnæ pag. 146. & 147. his
verbis: Tincturam aurivoco ipsius corporis
colorem: quem si à corpore separaverimus,
ut corpus album remaneat, perfectum opus
erit. Sunt enim color & corpus res ab invi-
cem differentes, atque ob id separari se pa-
tiuntur: hoc est, purum (quod color est) ab
impuro, id est, corpore, seungi: quod nisi
primum fiat, omnis labor inutilis evadit.
Separatione igitur facta, statim ad coloris
clarificationem, ac ad summam graduum
exaltationem properandum erit. Gradus
autem, ad quem tinctura exaltari potest,
quinq; duplus est, id est, quinq; in
bis 24 Nam sublimior non evadit. Tin-
ctura hac summum in expurgando, reno-
vando, restituendo, tum membro affecto,
tum universi corporis sanguinemysterium
continet.

Praxis autem istius tincturæ proli-
ciendæ, nec non menstruorum, saliu
nempe & spirituum vini præparatio-
nes, quæ præcipua sunt ad hoc artifi-
cium instrumenta; subjiciuntur paulò
post, eodem loco expressa: cujus tin-
cturæ administrationes etiam docet
eodemmet lib. pag. 154 his verbis; Ad-
ministratio tincturæ auri, ad tollendam
omnium ulcerum radicem, hujusmodi fe-
rè est. ℞. Jus cum ℞j. theriacæ optimæ cõ-
missetur: hujusque mixtura ℞j. jejuno

exhibetur, & in lecto composito agro su-
dor imperatur.

In serophulas, luein, variolas pari
modo cum theriaca misceri potest,
aut cum aqua theriacali antepileptica
xx. aut xxv. guttarum numero ad ℞iij.
aquæ superioris, si quis morbus est e-
pilepticus expugnandus: aut ad alterius
aquæ antepilepticæ quantitatem, si
paralysis profliganda: dosin cochlearis
minus ad aliquot dies continuos quo-
tidie iterando. Deniq; hæc tinctura vari-
is, iisq; deploratissimis morbis curân-
dis opportunè adaptatur, si ex rebus
singulis morbis privatim congruis
administretur.

Modus præparandi hæc Tincturâ.

Fit autem ipsius præparatio per
stybium, ut moris est, mortificatione
reiterata per spiritum acerrimû Mer-
curij & sanguinem hydræ sulphuris,
ut in furno reverberij reddatur corpus
leve ac spongiosum, & irreductibile,
quod rursum reverberatur, donec in
purpureum prodeat colorem. Ex quo
cum glaciati cornuoli alcoholis, spiritu
saturni ardente sale suo aleolisato ipsi
quatuor digitos supernatante, in ma-
tratio hermeticè clauso, & per mensem
in Balneo digesto, separatur color, qui
spiritui commiscetur: illoque separa-
to, ut artis est, remanet in fundo opta-
tus liquor, qui postea tandiu circulari
debet, donec fixetur. Hujus tincturæ
drachma una, mixta cum uncia una a-
quæ theriacalis optimæ, ad scrupuli u-
nius quantitatem manè jejuno sto-
macho sumitur, continuandumq; est
decem dierum spatio: hoc medicamẽ-
tum

nam diaphoreticum est, per sudores superfluos & noxios expurgans universi corporis humores.

Auri album corpus, (quod est vera luna fixa extractâ ut prius tincturâ) cû salibus resuscitavis, & mellacida muria, ut artis est, præparata digestionibus, & exaltationibus ab experto Spagyro reducit in mercurium intra paucos dies. Illo in vase convenienti imposito, præcipitatur per se in furno Atanoris, febrilicalore, proditque in pulverem rubrum, cujus exhibentur gr. 8. cum vino aut aqua Theriacali ad *hydropem curandam*, & luem veneream, idque solis sudoribus.

à Sulphur.

Hæc tinctura, aqua in rubrum colore sublimatur ad formam stellæ radiantis, si philosophica proportione cum proprio mercurio, ex corpore illo albo seorsim etiâ extracto, miscetur, digeratur, & philosophicè coquatur: evadit tincturarum omnium nobilissima ac præstantissima, ut sit tinctura etiam tincturatum, & jure medicina medicinarum vocari debeat: ejus vel uuicum granum vino dilutum, aut alio liquore congruo exceptum morborum omnigenis curationi inservit. Sanguinem enim corruptum purificat & ab excrementis omnibus corpus universum solis sudoribus, expurgat.

Non dubium est mihi, quin nati quidam Censores hanc auri tincturam rideant, fabulasque & nugas esse clamitent, quin etiam etsi aperte vires operationis illorum & effectus viderint, coganturque ab experientia veritatem illorum confiteri & admittere, tamen non desinant imposturarum

omnia hæc insimulare. Sed satis est mihi, si gerronibus istis respondero, quamplurimos esse, eosque præclarissimos viros, in Germania præsertim, nec non alibi, imò etiam Principes, qui veritati auri potabilis suffragentur ac subscribant, admittantque illius præparationem, qua in liquorem quadraginta aut quinquaginta variis modis per alembicum aurum extillat, ut in corpus amplius nunquam reduci queat: quorum modorum aliquos jam hæc legistis, quos ex Paracelso citavimus: quibusque veritatem derogare iis sit nefas, qui vel tantillum in chymicis operationibus versati sunt. Hoc ipsum ego, qui vel omnium chymicorum infimus sum, experientiâ possim, cum libuerit, oculis videndum subicere: infra decem dies, extractam, inquam, variis modis tincturam auri: nec non in potabilem liquorem, supra viginti etiam forinas, ipsam redigere: cujus rei spondeo me certissimam fidem re ipsa facturum; ei, qui ingenuè post conspectum experimentum & rei veritatem, ignorantiam suam ingenuè fateri velit, & tam nobilia ac præclara artificia, antiquitati incognita suspicere ac admirari.

Quod autem varias ac admirandas proprietates auro ascribant Hermetici, in spiritualem naturam, corporeâ relictâ, adducto, ratio est, quod inter naturalia omnia corpora, auri corpus emineat, & alia corruptione ac perennitate superet: idque ratiocinantur majore jure, quam Hippocrates, & post illum Meluesalique, cum helleboro, tot venenis ex eorum sententia

tentia implicato, majores curandorum morborum vires, quàm auro potabili, tribuant.

Superiores illæ omnes auri præparaciones, quum spiritualement naturam, & æream substantiam ei concilient, ipsum idcirco reddunt morbis gravioribus epileptiis, apoplexiis & paralytibus, opportunum auxilium, cum ex aliquo congruo liquore administratur.

14. Tinctura Quercetani.

Vnam hoc loco adjiciemus remedium nostrorum Solarium descriptionem, cujus formula gravissimis morbis specifica, certissima, ac facilis brevisq; est præparacionis. Si tamen ænigmatica videbuntur vobis mea verba, non est quod miremini. Tantum enim tamq; præstans argumentum aliter, quàm philosophico eloquio, tractari haud potest, cum solis etiam Philosophis illud dicatum sit, & eis pervium.

Calcinate philosophicè solem, ad supremum puritatis gradum prius per antimonium adductum, & aqua stygia glaciata immergite, quæ ex draconis omnivori fontibus hauritur. Ibi Salpassurus est eclipsin, & splendorem suum depositurus, ac in nigrum, lividum & mortuum colorem sese mutaturus: cujus tamen mortificatio hæc vite ipsius initium est. Huic igitur sic moribundo aquam nubium depluito, quoties tam diuque illi faciem abluito, donec sensim inclarescat, & ex fusco colore paulatim deposito splendidior fiat. Nec quicquam periculi verendum ex crebra illius ablutione, ut neque ex illius mortificatione. Quo enim magis extinguitur, eo

splendidior vitam, majoremque gloriã sibi comparat ex sulphureo & ardente liquore fructuum maturorum juniperi, (ol. Juniperi): qui ex Sole vitalem suum balsamum & sanguinem exquisitissimum extrahit, corpusque ejus album, pallidum, ac tanquam exanime, omni spoliatum vita, relinquit. Hunc balsamum & sanguinem solis vitalem si crebris cohobationibus ex spiritu flagrante Saturni per alembicum exercueris: exuberantem acquireret activitatem ac operandi vim, virtutesque eximias, quibus balsamum nostrum naturalem corroboraret, ac potentior reddat, sese omnibus suis hostibus expediendis: Cujus dosis sit 4. aut 5. guttarum aut granorum ex aqua conveniente. v. gr. lil. convall. aut flor. tilia in Epilepsia: ex aqua lavendulæ in apoplexia: ex aqua calendulæ in paralyti & contractura.

Aliter.

Aurum philosophicè tantum calcinandum est: cui calci optime abluræ & eclipsin patienti nigricanti que adde sulphuris bezoardici tantum ut supernatet 3. vel 4. digitos, idque in Matraccio H. sigillato, ad ignem cinerum in Athanorc: ad minimum in 8. dierum spacio tinctura apparebit omni rubino rubicundior & splendidior: quàm postea separabis & in perfectam tincturam solarem decoques, ut artis est.

15. Tinctura alia s. aurum Vitæ.

Aurum vitæ fit multis modis. Calcinatam enim more spagirico levissimum, spongiosum & quod reduci non potest, redditur: à quo cum acetate

aceto dest. elicitur semen, idque in Mariæ balneo cuius vires circulationibus cum vini spiritu ita augentur, ut innumerabiles morbos sanandos prope incredibiles videntur.

16. *Aliud aurum vitæ.*

Aurum in tenues bracteolas redactum calcinetur toties cum sale præparato (calcinatione philosophica) donec impalpabile reddatur. Salem ex alcoole solis separato solutionibus: tum ipsum rursus calcinato sale candidissimo & saccharino; huic mixturæ affunde Sp. vini alcoholisati cum proprio sale, ut ex artis præceptis traditur, tantum ut quatuor digitos supernatet: fac deinde ut accendatur, & exardescat vini alcohol; hocque sæpius reiterabis. Deinde novum affunde vini alcohol, ac ritè & decenter omnia circulentur quatuor dierum spatio: tum demum separetur destillatione competenti menstruum; novumque rursus affundendo, totiesque circulando & destillando ut factum est prius, donec Auri tota substantia per alembicum efferatur. Separato menstruo, ut decet, remanebit in fundo Aurum vitæ arcanorum omnium summum & præstantissimum.

17. *Flores Solis.*

Aurum in aqua Philosophica dissolvatur, quæ è duobus salibus volatilibus, sulphureo (nitro) nimirum & Mercuriali (armoniac) con-

Tom. II.

ficatur. In illius verò aquæ operatione, magna cautela in primis est adhibenda. Quoniam si ignis nimium vigens adhibeatur, spiritus cum tanta egrediuntur impressione & violentia, ut vas recipiens conteratur, & in mille partes diffiliat.

Aurum sic dissolutum in calcem subito reducitur, si guttatim in illud injeceris oleum resolutionis salis, primi & principalis vegetalis ol. Tartari. Hanc calcem verò ablues, & ablutam sagaciter in umbra desiccabis. Ex hoc pulvere desiccato, qui sola agitatione flammam concipit, si bene operatus fueris, aliquot solummodo grana suscipies in cochleari argenteo imponenda: ita tamen aut aliunde vitrum commune suspendatur, quod instar recipientis aut sublimatorij tibi inserviet, ad recipiendam materiam quandam fuliginosam & cœruleam, quæ è granis prædictis in cochleari positis, & sola agitatione, vel admoto quodam cremio exurget. In illa autem materia pluribus vicibus id genus sublimationis continuabis, donec sufficiens pulveris istius cœrulei & sublimati, quantitas tibi parta fuerit: cuius vel unicam granum cum vino datum, magnum experieris esse Bezoardicum sudorificum.

18. *Tinctura Solis.*

Vel aurum laminatum aut limatum capiatur, ex quo cum Pomice lapidis pulvere præparato fac S. S. S. in vase fixatorio, reverberentur per

Kkkk tres

tres dies. Quo temporis spatio, pumex, virtute Magnetica, aurum à sua tinctura spoliat? quam denuò acetum radicum, ut vocant, attrahit: quæque demum spiritu vini communicatur. Vnde ab experto artifice præstantissimum sudorificum & roborativum, in parva quantitate præparatur.

» N. Querc. Ex auro, aliisque metallis, tincturæ educi possunt, cum
 » menstruis, vero spagyro notis ac familiaribus: sed præsertim cum commentatione ac reverberatione, quam
 » doctus artifex novit ex tenuissimis ac subtilissimis metalli laminis, cum pumice elaborare, qui ex sulphure auri
 » rubescit, ex veneris sulphure virescit, ut & ex aliorum pariter sulphuribus
 » infici solet, cum quibus cementatur, ac reverberatur. Quibus tamen
 » tincturis ac sulphuribus metallicis cum idonea ac congrua aqua spoliari ac evacuari potest, ut in medicamentis variis morbis conferentia aptentur, sic & colores ac sulphura lapidum extracta, in medicinas accommodari possint. ex Defens p. 161.

19. Alia Tinctura Solis.

Oleum quoque Iuniperi bene depuratum, imprægnatur tinctura sive colore auri: modò antea perfectè in calcem levissimam, ut artis est, reducatur, & omnia in balneo Mariæ per aliquot dies collocentur.

Ex hoc oleo, jam prædicta auri

tinctura imprægnato, dandæ quædam erunt guttulae, cum jusculo aut alio liquore, vel cum vino: & sic summum solare Bezoardicum comparabitur.

20. Mercurius Solaris.

Mercurius verò solus, philosophicè purificatus, simul atque mortificatus, virtute quadam admirabili, atque Magnetica quæ sensus fugiat proprietate, potest solis formam, & tincturam attrahere. Hunc Mercurium sic imprægnatum, præcipitatis veliseum aliquo aceto metallico, sive nitri, sive sulphuris: sicque sudorificum quoddam præstantissimum meæ descriptionis & inventionis conficies. De hoc tria aut quatuor grana, cum confectioe Alkermes, de hyacintho, aut cum aliqua conserva cordiali sunt tantum exhibenda, è quibus mira confestim contra pestem, & Luem veneream subsequetur operatio.

2. An Aurum præparationibus, quibus potabile redditur, viribus suis imminuitur?

Aurum sicut deduci possit, ut fiat potabile, virtute & impetibus longe imbecillius esse apud ærotantes, quam aurum sit foliatum id probare quidam nituntur ex præparationis modo: qui multas longasque decoctiones

nesrequirit, quibus humidum auri primigenium prorsus exorbetur & corpus eius in atrophiam siccissimā, calcem aridissimam redigetur, quod auro foliato non contingit.

R. Meminisse debent, quod nullum arcanum est, quod pixide sua careat, qui includatur. Cujus virtute si potiri volumus pyxis referanda est & ruendum arcanum. Quomodo igitur foliatum aurum prodesse ulli possit, (ne dum ægrotanti) cujus arcanum adhuc sub cortice delitescit. At qualis ille cortex? quem ne struthionis quidem ventriculus deterat? Vide igitur quam perversè ratiocineris. Restat igitur ut probemus à corpore suo expediendum esse arcanum, nec expeditione illa, ulla vel tantilla humoris parte primigenij spoliari, ut contra vis.

Actiones omnes à spiritibus proficisci mecum consentis, corpus enim spiritibus orbatum plane inane est, putridum & mortuum; quod etiam mecum satis probasti ex varia illa circulatione, qua panis vertitur in sanguinē, & sanguis tandem in corpus nostrum, vis spirituum naturalium. Si spiritus sunt qui agunt, frustra desideratur corpus. At contra cum corpus impedimento sit spiritui, ne vires suas exerat, ut patet ex operatione ipsius naturæ, quæ non nisi destructo & abjecto corpore spiritum, hoc est alimentum cibi in carnem nostram commutare potest: merito, & ex necessitate etiam spiritus ab omnibus suis impedimentis liberandus est, ut potenter agat, neve ab operatione interpelletur.

Hoc quotidiana docet experientia, ut ex tritici spiritus, à suo corpore, secretionem, qui facundius pullulat, ostendimus. Etenim, quid in corpore nostro proficit, quod ejus alimento aut medicamento promovendo inutile sit?

Contra quid non adfert incommodi facultatibus nostris, quicquid in ventriculum ingestum nullius est corpori fructus aut utilitatis? Deglutiat si vis aliquis Gigas aut Poliphemus integrum bovem, quid reliqua juvent, quam ventriculo & aliis partibus negotium facessere, quum in toto bove vix sedecim libræ utilis alimenti inclusa sint? Quanto igitur melius corpori nostro consulitur, si iam bene coctum & arte digestum (ut ita loquar) alimentum, ac à facibus repurgatum administratur? Nullo enim impedimento ab eo partibus omnibus distribuendo advocatur natura, nec illius coquendi vim ullam patitur, etsi adhuc subtiliori naturæ opera sit opus, ut in utilitatem corporis transeat, quantum etiam magis ægrotantibus opituletur (quibus est infirma natura) medicamenti spirituosæ substantia, si à crassa sua impuritate (quæ corporis vires sæpè fatigat ac prosternit) defæcata exhibeatur? Talpa cæcior ille fuerit, qui hæc non videat, spiritus autem tam cibi quam medicamenti tanta paucitate exhibetur, ut detrimenti nihil, sed utilitatis plurimum uno momento adferat. Sed arbitraris forsitan spiritus solus à nobis præparari & exhiberi, in quo plurimum hallucinatis, quod ij nō possint quam cum corporibus parari nec administrari? Quor-

sum enim sæpius præscriberemus iuscula & gelatinas, spirituum vehicula, si solis spiritibus uteremur? Scias ergo à nobis defæcari corpora, quibus sic puris, spiritus firmius adhæret, exhiberique potest.

Suo autem humore primigenio nequaquã spoliari hinc liquet, quod humor ille primigenius fit sui spiritus corpus. At cum arte nostra spiritus extrahuntur, ea diligentia & industria providetur, ne quid illorum depereat, aut in auras volet. Quin & diligenter nobis cavemus ne vasorum defectu, aut ignis violentia quicquam expiret, qui si à nobis possunt retineri, multò minus eorum corpora effugiant. Hic miraberis, spiritibus corpora inesse: at mirare adhuc, corpora in spiritu trãfire, ita ut sint corporei spiritus, & corpora spiritualia, ut simul & corpus & spiritum exhibeamus. Hinc vides spiritus humore suo primigenio nequaquam orbari, qui cum corpore carere nequeant, cum corpore etiam præparandi sunt, imò tantum abest, ut coctionibus nostris pereat ejusmodi humor, ut contra sic magis spiritui adhæreat, quò subtilius coquitur. Sic enim corpus vertitur in spiritum, & spiritus in corpus, ut in unum tandem corpus spirituale, aut spiritum corporeum firmius coalescant.

Calces retinent suum humorem.

Præterea quod calces vel etiam siccissimæ humorem suum retineant, ut in liquorem etiam verti possint, quotidiana tibi rursus demonstrat experientia, vitri videlicet ex cinerũ fluxu elaborati & calcis auri in suam auri formam vi ignis redintegratæ.

Q. An soli insit vis vitæ producendæ ac corroborandæ? an Sol vivat?

Ceterum aut vim vitæ producendæ aut etiam corroborandæ inesse negas, quòd solo calore in humido permanente ea producat, & humoris primigenij reparatione conservetur. Atqui istæ facultates aut essentialæ non sunt in auro, ut tu vis, sed potius in iis quæ vixerunt, quales sunt plantæ & animalia, unde ea vis producendæ aut conservandæ vitæ petenda est potius, quàm ex auro. Hinc inferas auro & reliquis metallis ac mineralibus vitam non inesse, sed planè ea esse de mortua. *Aff. quia*

Satisfecero tuis argutiolis, si vitam auro inesse ostendero, & si eam vitæ tuendæ ac producendæ idoneam præ aliis exposuero. Non negabis, credo, aurum esse fructum sui elementis, aut aliquid elementatum. Si quid elementatum, constat elementis; Ergo & forma. Siquidem elementa suis principis non carent, quæ dixisti esse formalia principia rei, id quod est, impertientia. Cum igitur aurum sit corpus elementatum, constat materia & forma, ex quorum mixtione temperamentum quoddam confurgit, aut aliquid simile, quod supra dixisti esse vitam rerum. Vita igitur aurum & reliqua metalla prædita sunt.

Præterea quicquid oculis subijcitur, id materia & forma donatũ est. Forma enim est externa, ab interna emergens, quæ oculis sese conspiciendam subiicit, si formam & materiã habet, *2. Formatum.*

Habet, ergo vitam: Mors dicitur rerum interitus, qui præfertur subjecti in nihilum redactionem. At cum metalla sensibus occurrant, in nihilum esse redacta iniquè iudicentur. Vivunt ergo, quia subsistunt, & quæ subsistunt, in nihilum redacta dici non possunt. Ergo neque mortua.

His rationibus satis evincitur, in metallis inesse vitam, quia subsistunt, idq; quod materia & forma constent, quorum permixtio aut conjugium nullum sit, quàm vitæ alicuius vinculo, quod ex elementis & principiis eruitur, in quibus est vita rerum.

33. A. 17. v. 11. Præterea id dici non potest vita carere, quod agendi potestate præditum est. Actiones enim ut diximus à spiritibus proficiuntur. In spiritibus est vita, aut ipsimet vita sunt. At qui miræ actiones proficiuntur ab auro, cum est spirituale & mole corporis exutum, ut supra diximus.

4. Odorib. Cæ. præditum. Deniq; quis metallis, tot saporibus, tot odoribus, tot coloribus, aliisque virtutibus præditis, vitam denegare auit? Ergo vitale est aurum. Sic enim Marfilus Ficinus Philosophus acutissimus, & Medicus celeberrimus de auro scribebat.

5. A. 17. v. 11. tate M. Ficini. Scimus, inquit, viventia omnia, tam plantas quàm animalia, per quendam spiritum huic similem vivere atq; generari, perpetuoq; moveri, quasi vivens, atque inter elementa, quod maximè spirituale est, velocissimè generare. Sed quæres interea, si elementa atq; animantes generant, cur lapides & metalla non generant, quæ inter elementa & animantes media sunt? Quia videlicet spiritus in eis

crassiori materia cohibetur: qui si quando ritè secernatur, secretusq; conservetur tanquam seminaria unius, poterit sibi simile generare, si modo materia cuidam adhibeatur generis eiusdem, qualem spiritum Physici diligentes, sublimatione quadam, ad ignem ex auro secernentes, cuius metallorum adhibebunt vivumque efficiunt. Talem utique spiritum ex auro vel ex alio ritè tractum atq; servatum, Elixir Arabes Astrologi nominant. Habes ex tanto Autore, auro inesse vitalem spiritum, suiq; prognerandi simile virtutem, quo si velis antiquiorum autorem audire, vide qualis sit autor illa Vergilij, de qua Æneidos sexto *6. A. 17. v. 11. Virgilius.* agit:

Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunt.

Accipe quæ per agenda prius: later arbore opaca

Aureus & solis & tanto vimine ramus, Iunoni inferna dictus sacer, quem regit omnis

Lucus, & obscuris claudunt in vallibus umbrae.

Sed non ante datur telluris operta subire, Auricomos nisi quis decerpserit arbore fetus.

Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus

Instituit: primo avulso, non deficit aliter Aureus, & similifrons descendit virga metallo: Ergo altrè lustrans oculis, & ritè respectum

Carpe manu, namque ipse volens, facilliquæ sequetur,

Si te fata vocant aliter non viribus ullis Vincere, nec duro poteris convellere ferro.

Kkkk 3; Nec

Nec putes istas esse fabulas, quòd aurum in arborem virtute sua possit affurgere, cuius rami aurei huc & illuc expandantur: Si perspectum esse tibi quod sapientes compertum habent, non secus videres tuis oculis adjuvante arte aurum suis viribus arborescere, & in truncum ramos, & folia, humore suo primigenio attolli; ac sic in ipsis terræ visceribus flores & fructus

Ex simili. aureos producit ex suo semine. Sed cur vitam minerali coralli arbori tribuas, & auro aliisq; metallis detrahas? cum metalla sua ex mineralibus principia hauriant, mineralia ex aquis, aquæ ex mari? Quod si conchis, piscibus, corallis ex suo elemento mare vitam elargitur, cur & auro vitales spiritus non poterit impertiri? Sed paulo post de his plura. In hoc tu hallucinaris, Anonyme, quòd vitarum discrimina ignores, nec vitale quicquam putes, quam quod sentit & movetur. Quotidiana ciborum, quibus uteris, experientia fideliter te erudiri oportuit. Nunquid enim ex vervecinis, bubulis, suillis & gallinaceis carnibus, quibus vesceris, vitam hauris, foves & conservas, & si vita illa mobili spoliata sunt, qua sibi antea vivebant, non nobis, ut fufus alibi. *Scias igitur nihil vitæ spoliatum, nisi quod, ut supra diximus, in nihilum sit redactum.* Etenim vel ex ipsa carie ligni, quæ ultimam corporis lignei ruinam & interitum minatur, tinea & assalia, aut vermuculi Xilophagi Græcis dicti, cossi & teranes Latinis, progignuntur ac enascuntur. Sed quid plura? Cum ex corruptione unius fiat generatio alterius,

Distinctio vitæ.

cur & ex corruptione corporis metallici, & in suam primam materiam reducti, generatio vitalis metalli non eruatur? cum vita in corpore sit ultimum moriens si mori possit? At vitam à morte superari absurdum credas, cum tantum mors sit animæ à corpore separatio, nec id prius quam integra & plena corporis facta sit assumptio.

Constat ergo in metallis vitam *Q. An vita metallorū* inesse. *nostra possit adaptari?*

Restat alterum caput enucleandum, *An ea vita nostra possit adaptari, & eam tueri, ne morbis extinguatur?* *1. A consuetudine?* Quod si paucis expediemus. Quæ diutius permanent in esse suo, illa constantioris sunt vitæ, quam quæ uno momento intereunt. Hoc inesse plantis, alterum verò metallis ubiq; agnosceat, siquidem plantæ aut herbæ uno momento exarescunt ac disperunt, metalla verò per mille aut plura annorum spatia excurrunt. At quomodo vitam longam promittant herbæ, & auxilium diuturnum quo sibi metipsis carent. Contra verò, quum metalla sua tam diuturna vita per multa annorum curricula conservent se ac tueantur, quidni & aliis corporibus insita idem præstent?

Sed objicies corpora nostra huic formæ aut vitæ suscipiendæ non esse idonea, quod usum nobis restat discutiendum.

Ut pleraq; nostri scripti dogmata obliquè interpretaris, & detorques in alium sensum: sic etiam nobis falso imponis, nostram esse sententiam, ut ab auro petamus vitæ alimentum &

con-

conservationem. Si ad normam tuæ jam præmissæ divisionis, qua rerum omnium alias esse alimenta, alias medicamenta, & alias venena pronuntiasti, hanc totam tuam ratiocinationem revocasses, & recto iudicio uti voluisses, nonne potius hanc vitæ ab auro conservationem ac productionem ad medicamentosum aurum, quam alimentosum retulisses, & in medicamentum potius aurum à nobis usurpari, quam in alimentum credidisses? Debuiisti igitur aurum putare, quod ab omnibus Philosophis dicitur temperatissimum, hac sua temperie ægrotanti balsamio nostro, hoc est, à sua temperie, vi morborum erranti ac degeneranti ita succurrere, ut ad suam temperiem suæ Medicinæ virtus ipsam revocet, sicque viribus augeat, ut morbo faciliè reluctetur. Audi

3. autb. M. Sicini. quid sentiant de eo Philosophi, Aurum, dicebat Marfilius ille Ficinus, omnes ante omnia probant, tanquam omnium rerum temperatissimum, & à corruptione tutissimum. Soli quidem propter splendorem, Jovi autem propter temperaturam consecratum ideoque posse calorem naturalem cum humore mirificè temperare, humores à corruptione servare. Solarem & Jovialem spiritibus & membris inferre virtutem. Et paulò post. Optimum fore putant si absque aliena permixtione aurum potabile fiat. Sin minus possit, còtusum & in folia redactum accipi volunt. Deinde subjicit formulam quandam auri potabilis. Qui utique agnoscit quidem in auro vim mirificè cordialem inesse, quæ virtutes cordis h. e. vitalem balsamum recreat, & augeat, sed tincturæ

eius eliciendæ sanguinem renovantis modum non satis calluit. Tantum igitur abest ut præparacionibus chymicis adulteretur aut corrumpatur, ut potius temperatura eius calida & humida, qua Jovi assimilatur, corroboretur, homogœna congregentur, & heterogœna separentur.

Deinde cum sol ille terrenus solem microcosmi, ex lege similibus, quæ similia similibus delectantur ac foventur, & quam tu hic agnoscis facile amplectatur, ac illi adhæreat, cur vitæ nostræ conservandæ, quæ interenus sol est aut igneus, seu æthereus balsamus, ineptus, à te dicitur, cum sint eiusdem naturæ ac substantiæ, accidente tantum differentes? Nihil enim sub cœlo invenias magis homogœnum, magisque simile, ac tenuioris substantiæ, temperatioris naturæ, corruptionique seu putrefactioni minus obnoxium, ipsa pura metallorum sive argenti vivi substantia. Quid igitur balsamo nostro convenientius spirituali illa Medicina ab omnibus impuritatibus repurgata, & ad subtilitatem adducta? Nunquid natura spiritualis spirituali naturæ congaudet, ut loquuntur Philosophi? Cur autem igne non deteritur, sed in eo jubilat & purius redditur? nunquid quia ipsa ignis est? Ignis enim igne non irudatur, sed mutuo amplexu tanquam cognata sese excipiunt. Sic cum balsamus vitæ nostræ sit purissimus, ignisque naturam referat, cur sibi similem non excipiat, & eo corroboretur? Aurum enim, ut docebat Geber, est Medicina latificans, & in juventute corpus.

corpus conservans, quæ quidem Medicina (ut quidam alius Philosophus docebat) quàm nihil aliud sit, quàm calor naturalis multiplicans in substantia mercurii fixa, virtus autem caloris sit, congregare homogenea, & heterogenea disgregare, necessario hæc Medicina suo calore vivifico in corporib. animalium separabit heterogenea, conservando spiritus & humores, in homine citius quàm in natura metallorum, propterea quòd homo calore suo naturali proprio separat superfluitates heterogeneas, quas metalla calore connaturali minime separare possunt.

At cur negabitur aurum esse naturæ amicam, & in Medicinam redactum subtilissimam, ac potabilem spiritibus nostris esse familiarem, cum omnia in usum hominis & propter ipsam creata sint à Deo? Docet enim Moses temporis ordine ultimum esse factum hominem, qui omnium creaturarum aliarum dominus sit constitutus. Qui cum sit finis omnium, nunquid & in eius usum summa hæc Medicina creata fuerit?

Cur in sole vires potentiores quam in plantis & animalibus?

Cur aurum, & animalia, & plantas, in conservanda hominis vitæ & valetudine superat? Num quia constantiores vitæ spiritus habeat, quam plantæ aut animales? Quid enim conferant homini diurnioris vitæ plantæ aut animalia, quàm sese ipsa diu sustinere nequeant? At cum fir-

miores metalla habeant vitales spiritus, quibus corpora sua tueantur ac foveant, protrahantq; in tempus longissimum, nunquid balsamo nostro si inserti idem præstabunt, ut videlicet vitam nostram quàm longissimè producant? Ex his omnibus colliges, Anonyme, & in auro summam esse propaganda vitæ nostræ & conservanda Medicinam, eamque, quàm sit spiritualis & ignea, spiritibus vitæ nostræ calidis & solaribus esse congruentissimam ac familiarissimam. Ne autem ea Medicina uti non putes amplius in alimentum, sed in medicamentum. Satis fuerit enim semel aut bis in anno de ea vel tantillum sumere, non indies ad fatietatem instar cibi ingurgitare, ut Nestoreos annos attingamus citra morborum tædium.

C A P. VI.

De Luna seu Argento.

Nunc aliquid nobis de Luna aut Argento dicendum est, similique ordine, quem hæctenus sequuti sumus, docendum, quid de ea, eiusque virtutibus ac proprietatibus Antiqui senserint, & in quem usum hoc metallum retulerint, qui medicinam spectet: ut subnectamus postea Hermeticorum sententiam, qui adyta Naturæ altius, quàm ceteri omnes, ingressi sunt, ejusque sinum ac viscera in apertum protulerunt, unde arcana quàm plurima, eaq; admiranda magnâ industriâ eruerunt, nobisq; evolverunt.

Nota.

Notavimus cap. præcedente compositiones & antidotos argentum & aurum admittentes ingreditur videlicet El. de gummis lætificant. Galen. Auræ Alexandr. & omnia fore antidota, quibus & aurum permiscetur. Docuimus quoq; cui usui illa essent apud antiquos, & cur compositionibus inserta: nec nõ ostendimus, Galeni, aliorumq; Græcorum, qui sequuti sunt, temporibus illorum in medicina usum fuisse incognitum: atq; ab Arabibus primis in Antidotos suas cardiacæ fuisse inventa. Unus tamen inter Græcos Ægineta illo usus est in scorpionum ictus extrinsecus plagæ inducto: sicque de eo loquitur, s. lib. de re medic. c. 8. de Scorpionis plaga: *Facit ad eosdem (ictus lupule) & trifolii semen pbrum & ocymisemen: Præter opinionem quoque facit argentum statim plaga appositum.*

Quantum ad vires alias aurum quadantenus æmulatur & ad eosdem affectus à medicis exhibetur præsertim ad maniam, ad affectus omnes melancholicos & ad cerebrum ipsum corroborandum.

Præparatio.

Nunc verò patefaciamus, ut metallum hoc non secus ac aurum, utq; exactioribus modis ac præparationibus, quàm Græci & Arabes fecerint, ab Hermeticis, elaboratum ac dissectum fuerit. A quibus sic exenteratum est, & omnibus modis comminutum, ut in impalpabilem naturam, hoc est, spiritualetæ, corpus ejus sublimarint, & quod in eo materiale erat, formale prorsus & incorporeum reddiderint:

Tom. II.

unde virtutes ejus admirabiles & proprietates agnôrunt, aliasque non minus nobiles ac efficaces, in remedia internorum affectuum vel graviorum etiam, quàm sunt scorpionum ictus, extrinsecus in laminas plagis appositum, erui posse & elaborariprehenderunt.

Paracelsus ipse in suis scriptis, varias ipsius argenti perinde ac auri præparaciones tradidit. Ex eo enim non secus ac ex auro vitriolum aut sale, sulphur, mercuriumque, eadem fermè methodo extrahit. Quin & ex illo docet, quemadmodum ex auro, quatuor elementa separare, tom. 6. pag. 16. de separatione elementorum.

Nec non magisterii Lunæ elaborandi ejusque potabilis reddendæ artificium aperit, non secus ac auri, tom. 6. pag. 60.

At quum Luna propriè ac privatim cerebrum spectet, ejusque morbis aut manii & melancholiis, epileptiis, &c. specificum sit medicamentum, ei adaptatur: ut cordi ex sua proprietate aurum.

Liquor viridis Lunæ inquit Paracels. cerebrum confortat & quasi novum restituit: Processus autem ejus elaborandi exprimitur tom. 3. lib. 2. de viribus membrorum, pag. 7. hoc modo:

℞. Luna calcinata, q. s. cohobetur diebus septem per vinum vite: tum calx Luna resolvitur in liquorem tenacem. Hic digeratur in Bal. per mensem unum, tum resolvitur, & succum viridem representat. Quicumque noverint hanc Lunam philosophicè calcinare, faciliè in liquorem hæc processu eam traducent.

LIII

Ea

Ea igitur hoc modo calcinata ac mortificata, quem supra docui de sole calcinando : ex ea liquoris sulphurei salviæ beneficio, ut auro juniperinus cõgruit, tinctura elicitur saphyrica, essentia, liquor, & oleum lunæ exquisitissimum ad omnes epilepsias, apoplexias, paralyses, aliosque id genus affectus conferens, si quatuor guttarum numero ex congrua aqua aut liquore propinetur.

Libavius lib. 2. Alchymia, tract. 1. pag. 94. tres modos conficiendi istius Lunæ liquoris aut Lunæ potabilis aperit : qui quidem author describit, pariterque docet tres ejus in calcem adurendæ processus *eodem lib. & tract. pag. 99. 100.*

Oleum seu Tinctura Lunæ.

Olei hujus exhibentur guttulæ duæ aut tres cum aqua florum betonica, salviæ & melissæ ad caducum morbum, & ad cerebri omnes affectus, ut diximus. Sic autem præparant : fulminatam Lunam calcinant quater cum aqua salis metallici cristallini, (i.e. cum Spiritu nitri vel Saturni) donec in corpus rursus reduci non possit : pulverem dulcoratum reverberant, ex quo extrahunt proprium Alcali in Balneo M. cum cœlesti menstruo (nobis sic dicto) & vini alcoole, omnia simul circulant in pellicano quindecim dierum spatio ad perfectam usque graduationem : separato menstruo in Balneo, remanet in fundo oleum Lunæ fixum, quod est optimum medicamentum ad prædictos usus.

CAP. VII.

De ferro & Marte.

Ferro veteres, præsertim squama stomomatis, nempe Chalybis utebantur ad exsiccandum & adstringendum : chalybemque hac ratione aqua extinctum pluries, subinde aquæ vehementem desiccandi vim conciliare, quæ pota lenosis conduceret, & vinum in quo etiam restinctum ipsum fuisset, cæliacis, dysentericis, cholera infestatis, stomacho resolutis, auxiliari *Agineta & Aetius* doctè scripserunt. Squamam etiam stomomatis in pulverem redactam per se lientericis exhiberi, *Aetius lib. 14. meminuit, præsertim rusticis & robustioribus.* Quod remedium genus hodie Medicis est satis usitatum ad curationem ejusdem affectus. Interim ipsorum nonnulli metallica damnant nostra remedia, illaque rejicienda, tanquam lethifera concludunt. Ex metallis tamen antiqui Medici multa deprompserunt medicamenta interna, ut videre est, quibus multis etiam morbis medebantur. Quis jam igitur debitam ipsorum præparationem, & essentiarum extractionem improbat ? Quemadmodum ferrum non mordacitatis expers, præparatione tamen spagyrica hanc amittit, quod videlicet ex ipso subtilissima quædam substantia abstrahatur, aut *in oleum* *reducatur*, quod intrò tutius & majori cum utilitate, ad prædictos affectus exhiberi potest, cum à calore nativo

Agineta lib. 7. Aet. lib. 10. cap. 11. & lib. 14. cap. 24.

Oleum.

nativo pati possit, & vicissim in corpus agere. Hoc etiam testatur Galenus libr. 9. de simpl. med. facult. cap. 42. cum de squama æris verba facit. Omnes, inquit, sanè vehementer desiccant. At inter sese diverse sunt, tum quod alia magis, alia minus exsiccat, tum quod alia crassioris, alia tenuioris sit essentia. Addit postea. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quod essentia ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa. Siquidem inter ea quæ eandem vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius.

Preparata:

I. Crocus Martis cum aceto.

Ex ferro igitur, & potissimum ex chalybe, subtilissimam Spagyrici extrahunt substantiam quam etiam igne reverberii tenuiorem reddunt, suumque parant crocum Martis, ex quo tandem oleum conficiunt ad diarrhœam, lienteriam, dysenteriam, hepaticum fluxum, ad ventriculi corroboracionem, & ad omnes hæmorrhagias internas & externas, præstantissimum & non mordax medicamentum, si conserva rosarum aut symphyti permisceatur.

Fit autem hoc modo:

℞. Limaturam chalybis, quam ablues pluries cum muria, post cum aqua dulci, tum demum superfunde acetum acerrimum, ut supernatet quatuor digitos: stent omnia ad solem per aliquot dies, novum subinde infundendo acetum, quo limatura subtilietur: hanc reverberabis per di-

em integrum aperto vase, donec prodeat vi ignis in pulverem rubicundissimum & levissimum, quo poteris uti.

Oleum Martis ex eodem.

Vel ex illo, cum menstruo suo acerrimo, aut vini spiritu optimè preparato, elicies animam, ut ex ea conficias oleum: cujus guttula una tantum exhibetur cum decocto convenienti, aut permiscetur cum aliqua conserva astringenti ad dictos usus.

Crocus ♂ per reverberacionem.

Crocus martis hic educitur è ferri sive chalybis limatura, quæ in fumo reverberii ab ignis flamma & vi in crocum elevatur levissimum & rubicundissimum.

Eiusmodi crocus confert dysenterii, lienterii, gonorrhœa & similibus affectibus in quibus adstrictione & fluxus inhibitione opus est.

Crocus Martis aperitivus.

Fit è laminis ferri candentibus & in magdaleones sulphuris immisissis, quarum vi sulphur liquefcit & funditur, ut cera Hispanica.

Virtutem habet attenuandi, aperiendi & deoppilandi, sicut & is, qui per longiorem morâ folius aquæ cõvenientis imbibitione elicitur, qui non tantum attenuat, sed & à tartareis & melancholicis humoribus, tum lienem totumq; mesenterii repurgat.

N. Hæc duo croci genera valent adversus quasvis hydropises & cachexias.

Crocus Martis acido-sulphureus.

Fit cum liquore acidulo sive oleo sulphuris, infundendo prædicti li-

quoris partem unam & tantundem Spir. Vini, in cochlear ferreum : ut omnia bulliant ad ignem lentum : ut que ad consumptionem ; postea residueant per aliquot dies, & omnia in pulverem croceum subtilissimum conversa conspicias, quem ad servabis in parvis phialis optimè clausis, ne aer intret ; resolvitur enim ab aere.

De eo aliquot grana exhibebis in jusculo sive liquore congruo, in quo dictus crocus resolvitur, qui ob martis naturam, quam participat, verum Epatis restaurativum est, eiusque conducit imbecillitatibus, & omnibus aliis morbis, qui inde oriuntur, quales sunt Cachexia, fluxus hepatici, hydropises &c. Magnum utiq; secretum & admirandis virtutibus præditum.

Crocus Martis Vitriolicus.

Calcina limaturam ferri igne violento cum floribus Kibric, donec rubescat limatura, & evanescat tota terra foetida. Hanc per diem integrum reverberato, tum demum prodit in pulverem purpureum & tenuissimum, quo utere.

Crocus idem aliter.

Limaturam Martis prius optimè lotam calcinabis cum floribus sulphuris, vel ipsam dissolves cum aqua stygia. Deinde superfunde acerum acerrimum : & in calore relinquantur per aliquot dies : tum demum reverberentur igne aperto, ut ars præcipit, per integrum diem colligendo, semper flores qui supereminent, donec totum convertatur in pulve-

rem rubicundissimum & levissimum.

Balsamus Martis seu Flores Martis.

Limaturæ Martis lotæ pluries cum muria superfundes acetum acerrimum, ut supernatet 4. digitos, ponantur super cineres calidos 8. diem spacio, quotidie movendo materiam, & separando acetum, quod colorabitur : & iterum novam affundendo, idque tam diu, donec acetum non amplius coloretur. Quoad ignem evaporato, pulverem qui subsidebit, sumito : eumque cum æquali portione ammoniaci sublimato. Eundem sublimatum toties super facibus repones, iterumque sublimabis, donec rubini appareat color. Postea totum in aquam ferventem injice, ut sal dissolvatur : tum apponendo statim frigidam, subsidebit in fundo Martis balsamus, calcis solis instar. Aqua autem separetur ac denuo recens affundatur, ut dulcis balsamus efficiatur.

Oleum Martis.

Ex ipso cum vini spiritu alcoholato circulationibus conficies oleum rubicundum ad omnes hæmorrhagias interiores, & viscera nutritionis corroboranda præstantissimum, si guttula conservæ rosarum aut symphiti permisceatur, aut cum vino exhibeatur.

CAP. VIII.

De Aere seu Venere.

IN emplastris & unguentis suis ad Chirurgiam tantum utuntur Medici

ære,

ære, diversis modis præparato. Æs enim ustum, & squamam æris recipiunt *emplastrum Apostolicum Nicolai Alexandrini, & viride æris*, quod appellant, *emplastrum divinum Nicolai Prapofiti, unguentum Apostolorum Avicenna, & Egyptiacum magnum Mesua*: quæ quidem omnia vehementer detergunt, idque non sine mordacitate, quum acria sint: ex quibus tamen, reiteratis ablutionibus, antequam misceantur, acrimonia deponitur, & epulotica redduntur. quodammodo medicamenta, putridis quoque ulceribus, & sinibus expurgandis aptissima.

Chymiatri autem ad eisdem affectus, ad phagedænicæ, chironicæ, cacæothicæ, putridæque omnia ulcera curanda, alia præparant ex ipso ære medicamenta: multo tamen præstantiora, ut quæ sine ullo morfu, ulloque dolore operentur.

Tinctura Veneris.

Æs igitur calcinetur communi modo, tum ex ipso cum acida muriæ, (i. e. cum aceto destillato) ut decet præparata & aleolisata, extrahes viridem animam in Bal. Mar. donec amplius menstruum non virescat. Ipsum separari in Balneo: quod reliquum est, resolve in humido, prode in oleum smaragdinum, ipsum circumlato cum vini dulcedine, ut acrimoniâ ipsius mensuri totam abstrahas.

Vires.

Habebis medicamentum præstantissimum ad prædicta ulcera curanda, si cum butyro misceatur.

Vitriolum Veneris.

Ex ære etiam calcinato (cum sulphure) & reflexo crustali azymi instar (i. e. reverberato) cum vitreolato aquoso proprio menstruo (i. e. cum phlegmate vitrioli acido) ut supernater decem digitis, extrahitur vitriolum cæruleum, & pellucidum, si circumlatur simul in vase vitreo quindecim dierum spatio in Balneo, ac tandem menstruum, scotim destillatione per cineres separetur.

Illud æris vitriolum, dulcoratum convenienti lotionè, & rubefactum calcinatione, prodest ad curanda maligna omnia ulcera, ad callos detrahendos, si in fistulam callo obduratam immittatur, & ad delendas sine dolore omnes carnis excrescentias: imò carunculam etiam in collo vesicæ existentem curat, si cum emplastro aliquo permisceatur, & cum tenui cereolâ imponatur, ut decet.

N. Misy, chalcitis, chalcantum vulgare, Sory, & reliqua eiusmodi, ita rectè poterunt præparari, ad omnia maligna ulcera curanda, fistulasque potenter detergendas sine morfu & dolore. Amittent enim hoc modo vim, quam habent exedentem, & catharericam.

Mercurii veneris contra pestem præparatio.

Veneris Mercurius cum liquoribus acidis sulphuris aut vitrioli mortificatus & per iteratas cohobationes in colorem floris calendulæ redactus, & deinde cum ablutionibus aquarum convenientium dulcoratus, unum est è præstantissimis

contra pestem sudorificis atque bezoardicis remedijs. Si enim ad pondus unius grani, aut ad summum duorum, cum apto quodam liquore propinetur: Peste affectum à morte proculdubio vindicabit, modo post decem aut duodecim circiter à malo suscepto, horis absorbeat.

Alia præparatio Mercurii præparatio.

Prædictus autem Veneris Mercurius pluribus modis præparatur: qui autem in usum modo narratum adhibetur, componitur ex una parte Limaturæ veneris, duabus partibus aquilæ exaltatæ, & aliquanto majori falis solaris quantitate. Omnia in pulverem tenuissimum redigantur, permisceantur, & in matrarium capax injiciantur: in sabulo deinde sepeliuntur, sepultisque ignis subtus & undiquaque eò usque accendatur, donec materia instar ceræ colliquefcit. Tunc enim subito vas in aqua erit immergendum, quo facto prædictum Veneris Mercurium colliquescentem & coloris subviridis reperies, qui quidem effectus nihilominus supra à nobis declaratos præstabit certissime.

CAP. IX.

De Plumbosæ Saturno.

PLumbum facultatis esse refrigeratoriæ, autore est Galenus 9. simpl. ipsumque chironiis, quæ vocant, ulceribus, & cancris ac putredinosis, tum ipsum per sese, tum quibusdam aliis commixtum convenire: ex quo cerusa & minima parte fiunt, quibus Medici u-

tuntur ad inflammationes oculorum, quando refrigerandum est, siccandum, repellendum & adstringendum: & ex illis collyria sua parant cum aquis refrigerantibus. Induntur etiam unguento albo Rhafis, citrino, & diapompholygos, nec non emplastris quæ suis propriis nominibus, de cerusa nempe & de minio, nuncupantur.

Ista omni morfu destituta vehementer siccant, iisque cicatrice ad ulcera claudenda Medici utuntur. Addam nonnullos sola lamina plumbea uti ad ulcera exsiccanda: Alii cremato utuntur plumbo, quod validius ulcera exsiccet, & sit ad ad rebellia commodius, secundum Galenum.

Præparatio.

Ex Saturno calcinato sal elicitor dulcescens in Baln. cum aceto destillato: toties ipsum in fæces affundendo, dum nihil amplius attrahat: evaporato menstruo remanet in fundo sal, qui solutionibus & coagulationibus iteratis fit crystallinus. Deinde facile in oleum resolvitur in loco humido collocatum. Porro si hunc crystallinum salem circules in pellicano cum vini alcoole per quindecim dies: postea menstruum per destillationem eximas, novumque affundas, & circules, addasque idoneum pondus falis tartari crystallini, conficies Balsamum saccharo dulciorem, & qui adversus maligna ulcera & oculorum affectus, majorem in modum conducit.

Præparatio.

Præparatio melior.

Sequenti meliori quidem præparatione, ipsum multo adhuc præstantius ad eisdem usum redditur, ad exsiccanda scilicet & curanda maligna quævis vulnera & ulcera in veterata. Fit autem hoc modo.

Et. Plumbum optimè calcinatum, ex quo, cum caelesti acido alcoholisato, præparato ut decet, extrahes essentiam in B idg³ tantisper facies, donec totum plumbum solvatur, & à lepra & omnibus suis impuritatibus hoc modo expurgetur. Separato per B. menstruo, quod remanebit in fundo vasis, rursus solves in vini alcoole tartarificato, & circulabis omnia simul per aliquot dies, ut menstrui acrimoniam totam auferas, & hoc modo conficies ex plumbo dulcissimum saccharum & temperatum, ac nostra natura amicissimum, infinitis affectibus inserviens.

Oleum seu liquor.

Id autem solvitur in oleum in humido, ad quavis ulcera maligna breviteranda præstantissimum medicamentum.

Balsamus Saturni.

Ex ipso etiam fit Balsamus prætiosus ad ophthalmiam & oculorum inflammationes, dummodo prius optimè dulcoretur, & præparetur.

Sic facies de stanno, (cuius nullus est usus, quod sciam, in veteri medicina,) de Lithargyro, de Turia, de Cadmia vera, de Spodio, & Pompholyge: quæ omnia ita rectè possunt præparari, atq; mitia adeo reddi, ut citra morsum, maculas & excrescentias etiam oculorum tollant, inflammatio-

nes doloresq; summos sedent, ulcera omnia sine dolore ullo curent, eaq; cicatrice obducant.

CAP. X.

De Argento vivo sive Mercurio, & Cinabrio.

SEQUENTES semper eum ordinem ac methodum, quam in hoc tractatu observavimus (præsertim de metallicis auxiliis agentes) ut, quid de illis senserint veteres Dogmatici Mediciq; celebriores, primo dicemus, sive de proprietatibus illorum differerent, sive eorum compositiones & usum in medicinam inveharent; deinde ut apertum vel luscis etiam, quid Hermetici splendoris ac lucis contulerint, faceremus, ac quàm varia ex illis arcana excogitarint, & in magnum Medicinæ decus ac ornamentum eruerint. Primum hoc loco, Veterum quid de eo senserint, dixerint ac scripserint Dogmatici, in medium afferemus, tribuemusq; illis hunc honoris gradum (sicut hactenus fecimus) ut priores sententiam pronuncient.

NOTA. I.

Veteres de Mercurio.

Dioscorides inter veteres Græcos antiquissimus scriptor, virtutes ac proprietates metallicarum substantiarum interpretatus, hæc de argento vivo subnectit lib. 5. sui commentarii, c. 70. Argentum vivum, inquit, fit ex minio, quod falso cinabaris dicitur, in sicilempatinam, ferream concham habentem, minium coniiciunt, calice concham tegunt,

gunt, argillæ illinunt, & carbones succendunt. Nam fuligo, quæ calci inhaeret de-rasa argentum vivum est. Quinetiam invenitur in argensifodinarum tectis in guttis concretum. Servatur in plumbeis, stanneis aut vitreis vasculis. Aliam namq; materiam exest. Et lib. 6. c. 28. idem hæc scribit de ejus virtutibus: Argentum vivum potum eadem procreat, quæ argenti spuma, torsiones nempe, intestinorumq; dolores: atq; eadem usurpanda sunt auxilia. Videtur autem iuvare lac epotum in magna ariamopia: sed post levandum est.

Oribasius medic. collect. lib. 13. transcripsit verbum verbo, quæ dixerat Dioscorides lib. 5. c. 7. de mercurio.

Idem & Actuarius inseruit iisdem verbis lib. 5. method. medic. c. 12. sub finem, proprietatesq; ibi argenti vivi describit, quas prius Dioscorides docuerat: nec non etiam in lithargyrii aliorumque metallorum descriptione, eundem Dioscoridem æmulatur ac sequitur lib. 6. c. 28.

Ex quibus omnibus liquet, nec ipsum Dioscoridem, nec posteros ejus longo post tempore exortos Græcos, unam eandemq; cantionem semper recantantes, magna argenti vivi cognitione imbutos fuisse.

Galenus. Nec aliud de eo etiam sensisse videtur magnus ille Galenus, et si aliis verbis utitur, cum sic scriptum reliquit 9. lib. simplicium: Ipsum non esse ex simplicibus sponte nascentibus medicamentis: sed ex iis, quæ præparantur, velut arugo, litharg. &c. Attamen de proprietatibus ejusdem nihil refert, nec qualitatibus: cum ingenue fateatur, se nullam unquam ejus fecisse peri-

culum, neque quod interimat, si devoretur, neque ubi admotum sit. Vel minimus autem tyronum, qui levissimam etiam rerum fossilium cognitionem attigerit, novit, argentum vivum vulgare esse minerale à natura productum, in formam liquidam & aquam siccam, ut multis in Germania & Hispania (unde optimum asportatur) locis reperitur.

Argentum vivum igitur ex mi- ^{Error} nio non conficitur, ut Dioscor. ejusque ^{Dioscor.} sequaces sentiunt: siquidem minium ^{Minium} aliud nihil quam plumbum est, ^{vi quid sit} ignis calcinatum ad rubedinem usq; quemadmodum cerussa plumbi calx est altera, vapore aceti prolecta, ut à Monspeulani ex venere aut cupro vapore vini & racemorum extrahitur calx cupri, vitide æris, aut barbæ verdetum dicta.

Quod ad Cinabarim attinet, pauca etiam de illo sibi esse nota satis testatur: Cinabrium enim, quod in ^{Cinabrium.} officinis Pharmacopœorum prostat, factitium est, ex argento vivo cum sulphure primum mortificato, deinde sublimatione exaltato concinnatum: quod facile etiam fere totum in mercurium currentem convertitur, hoc est, ut ex lib. 1. xiii. uncia propemodum exprimantur, si, ut in consilio nostro de lue venerea docuimus, calci vivæ admixtum ex cornuta aut retorta vi ignis protrudatur: quæ quidem mercurii præparatio longè melior ac exquisitior est vulgari.

Est & aliud minerale Cinabrium, ^{Alia cin.} formam lapidis rubri referens ponde- ^{Species ad} rosissimi, quod variis locis reperitur. ^{Marpur-} gum.

Scd

Sed apud Marpurgenses ampla elegans & ferax illius minera est in Haffia. Ex eo Cinabrio non dubium est, quin possit eo modo, quem describit *Dioscorides*, & post eum *Oribasius*, sublimatione mercurius extrahi, cujus etiam capax est ipsa fodina, copiosiorque eo modo elicietur à *Dioscoride* descripto, ex eo minerali mercurius, quàm ex artificiali. Quod igitur minium vocat *Dioscorides*, potest intelligi de Cinabrio illo minerali, non de minio illo, quod vi ignis potius in vitrum vel plumbum reducitur, nunquam verò in mercurium vertitur, nisi alia methodo, quàm, quæ à veteribus tradita est, procedatur: quos inde constat parum in rerum metallicarum cognitione ac præparationibus fuisse versatos. Quorum in hac re ignorantiam satis superque testatur mercurii conservandi ratio, quam docent; cum dicunt, vitreis vasculis, plumbeis aut stanneis excipi & custodiri debere: ut qui alioqui vasa alia omnia excedat: cum tamen nihil magis voret, quàm metalla illa duo superius commemorata, terrena vasa ne minimùm quidem arrodens, unde eos inscirè de illo loquutos esse veteres, & citra experientiam videre est.

Sed in istis frustra tempus diutius teramus, nisi eo fine, ut pateat non omnia omnibus Antiquis fuisse cognita: magnis tamen laudibus illos esse celebrandos, ac beneficio eorum erga nos agnoscenda. Quin etiam & qui sequuti sunt, gloriam suam mereri, & à nobis gratum animum: quod quæ supra antiquos calluerunt, can-

didè nobis impertierint, & indies adhuc publicæ utilitati invigilent ac consulant: nec non ut ostendamus etiam nunquam Medicinam tantum perfectionis gradum attigisse, quia in secula & dies singulos incrementi aliquid, gloriæ ac ornamenti possit accipere, ut apertè patebit ex hoc etiam mercurii argumento, de quo nunc agimus.

In quo *Agineta* aliquid amplius agnovit, quàm superiores qui præcæferunt: siquidem de quadam mercurii præparatione ac præcipitatione scribit, quæ erat in usu, quæque etiam assumebatur: atque hæc sunt, quæ docet: *Argentum vivum ad medicum usum non ita valde assumitur, quum venenum existat: verùm quidemustum ipsum ac in cinerem redactum, aliis speciebus permixtum, colicis & vulvulosis bibendum dederunt.*

Quo certo loco author iste, quandam cognitionem earum, quæ nunc sunt in usu, Mercurii præcipitationum videtur habuisse.

Hac fortasse viri istius doctissimi quidam victi autoritate minas olim veriti fuerint, Mercurium præcipitatum, sive mortificatum, iliacis passionibus, morbis deploratissimis, exhibere. *Serapio* testatur, illum suo tempore fuisse usurpatum: idem tamen subjungit, prædictum Mercurium nihil sic profuisse, nec ullo modo morem ægrotorum cohibuisse.

Huic nihilominus morbo *Hieronymus Montanus* vir celeberrimus, idem remedium cum *Philonio* & *Diacuminio* permixtum, hujusmodi malis præscribit.

Avicennae ipse cum aliis Arabibus, qui post *Græcos*, scripserunt, eos risis, qui argentum vivum factitium esse opinabantur: hujus habuit & cinabri artificiosi cognitionem, nec nõ etiam mineralis Priscis incogniti. Semper enim aliquid lucis rerum veritati, & ejus cognitioni tempus addit, ac ut vulgò dicitur, rolas profert.

Videamus igitur quid ille *lib. 2. tract.* de illo in formam interrogationis scribat: *Argentum vivum aliud est purgatum à minera sua, & aliud extrahitur ex lapidibus minera sua cum igne. Secus fit aurum & argentum.* Addit: Et *Galenus* quidem & alii existimaverunt, quòd ipse sit arte factum, sicut lithargyrium: quamvis est extractum cum igne, & quoniam substantia ejus est similis substantia *Vixiphur*. Existimavit itaque, quòd ipsum non sit, nisi ex *algenz inpher* in vase lutato super quod est ignis accensus & sublimatus: sed non est ita: imò uzifur (id est, cinabrium) fit ex eo cum sulphure. Deinde possibile est, ut extrahatur ex ea substantia argenti vivi.

NOTA II.

Recentiores.

Post *Avicennam* aliosque Arabes novis multis iisque gravissimis morbis exortis, ac in primis horrenda illa venerea lue grassante, multique magni viri ac celebres, de hoc morbo tam gravi exstringendo, anxie solliciti fuerunt, omniaque hinc inde meditati sunt, quibus tam diro venenot symptomatis ulcerum ac nodorum,

pustularum, cancrorum ac phagedænorum stipato possent succurrere: in cujus curationem à nonnullis eorum tentata jam fuerat argentum vivum: atque huic curæ accommodatissimum remedium cognitum: perrexerunt itaque ipsum in usum admittere linimenti primùm ulceribus inducendi, unde egregios effectus perceperunt, imò præstantiores, quam ab ullo alio auxilio fas esset experiri: Deinde in Emplastro concinnati, ut in Emplastro (*Joh. de Vigo*) de ranis. Postea frictionis, ac demum medicamenti intus assumendi: quod idcirco in pilularum formam *Barbarossa* dictarum vel crudum etiam exhibitum est. (*Rondelet. de morbo Gallico.*)

Quin & sunt adhuc hodie Medici, qui eodem argento vivo utuntur crudo, ex theriaca, mithridatio, aut confectioe *Alchermes*, cum moscho, ambra aut cardiaco aliquo pulvere: unde sæpè felices successus experiuntur, in ardoribus urinarum, gonorrhæis fœtidis, & pustulis venereis minus malignis.

Alii postmodum levi tantum quadam hydrargyri purgatione contenti eo per corium transacto, seu mobilitate ejus coercita, atque (ut vocant) mortificata. Hi multum se profecisse existimantes cum succo limonum admixta pauca theribinthina extinxerunt, sicque diu multumque agitato, aliquid ambrae, mosci, theriacæ & pulveris cordialis admitti-

Qua occasione Mercurius in usum Medicum generit.

admiscuerunt, atque ita in pilulas concinnarunt: quas dosi convenienti atque legitima certo temporis spacio exhibentes, solo hoc, nec ullo alio remedii genere felicissimè persanarunt gonorrhœas fœtidas, virulentas, ac inveteratas, adeoque ipsam jam factam & confirmatam lœm veneream.

Hæc & similia Empyricorum sunt secreta.

Alii ipsum argentum vivum precipitarunt, & in pulverem variis modis redegerunt, edo&ti fortè exlectione scriptorum Æginetæ. Deniq; in quascunque formas fuerit paratus & mutatus mercuri°, singulares semper suæ virtutis effectus fœliciter prodidit, ita ut à Recentioribus pro veneno, contra veterum opinionem ejus facultatis imperiorum, haberi desierit: imò summis laudibus elatus sit. Sive enim eo crudo complures nostri seculi celebres Medici usi fuerint, variis tamen morbis ipsum, citra præparationem etiam opitulari tutò deprehenderunt: quemadmodum magnus ille *Brassavola* in examine simplicium testatum reliquit, se crudum etiam infantibus lactantibus & pueris & grandioribus ætate, magno cum fructu argentum vivum exhibuisse, cum morti proximis ex vermium torsionibus illos animadverteret: quibus tamen nulla alia auxilia profuissent.

NOTA III.

Electio Mercurii.

Quod ad primum itaque spe-

ctat, nempe ad *electionem*, adverto omnis generis argentum vivum absque ullo discrimine usurpari, non advertendo plurimum sophisticari cum plumbo, quod beneficio bismuti (ut vocant Germani) tam benè apteque miscetur, atque cum mercurio dissolvitur, ut ipsa non possit melius aqua cum aqua. Et miscentur, inquam, si vel æquis partibus plumbum cum hydrargyro sumatur, modo & ratione prædicta. Nec miscetur tantum, sed transit etiam plumbum cum eo, per lintea æquè mobile ac fluidum, ac si nihil esset aliud, quàm solus, purus, putus mercurius, ut non sit talis fraudem discernere, aut detegere visus. Sed viderint interim qui tali utuntur inunctionibus aut aliis, quid agant. Nam noxius est admodum, & prorsus malignus ut quivis facile secum perpendere potest: nec attinet ea de re plura à nobis dici, cum ex natura ipsa plumbi frigidissima, atque terrestri, (quæ tamen mercurii vehiculo internasetiam subire solet partes, ipsasq; adeò membranas, & ligaturas) satis manifestè appareat, quid boni inde consequi possit. Et quod pejus, nec exhalari aut dissipari potest æquè facile, ac mercurius, què constat naturæ esse aëreæ, ac prorsus spiritualis, & per consequens exhalationi oportunæ. Nec sophisticari tantum artificio potest & solet mercurius, uti jam dictum, & à nullo hætenus observatum est: sed in propriis etiam mineris allicere sibi que consociare potest mercurius varias corporum terrestrium, & prorsus he-

M i n n a 2 t e r o .

terogeneas qualitates, ut ex mineris plumbi, antimonii, aliisque substantiis metallicis constat, quæ proximè affident, aut adhærent mineris argenti vivi: unde ei imprimi possunt variæ vires, propria verò ejus virtus perturbari, atque infici. Quare diligens adhibenda est cautio in electione mercurii, nisi velimus frustrari voto, aut aliquid sinistri in ejus usu evenire, ut nimis sæpe accidere solet.

Probatio.

Cum itaque tam nobili subjecto, & tam optato fini mercurii usus accommodari debeat, operæ pretium faciemus, si cautè & circumspèctè à fidelibus mercatoribus, non ab impostoribus importari curaverimus.

Probatur præ aliis Hispanicus: quem si non consequi aut habere possis, quemvis oblatum hac arte probabis: cochleari argenteo exceptum tantillum mercurii, supra candelam, aut carbonem ignitum exhalati permittito: in fumum enim abit mox. Qui si argentum aureo tinxerit, certus esto purum & laudatum mercurium. Sin nigro quodam, aut livido, vel fusco inficiat, certum est impurum esse, & maligna aut etiam venenata, qualitate præditum. Atque hic certissimus, tutissimusque est probandi mercurii, & puri, & laudati ab impuro atque illaudato dijudicandi modus. Hæc de ejus electione.

N. O. T. A. IV.

Preparatio Dogmat.

*Preparatio
330.*

Jam in preparatione plures sudas se nullum adhuc inter tot doctissimorum Galenicorum medicorum,

de lue venerea conscriptos libellos ad rhombum, & legitimam ejus præparationem appulisse cognovi. Ac tanto magis illud mirari subit, quod cum approbent ejus usum in curatione luis venereæ: de ejus præparatione, ne verbum quidem addant: sed eo, qui passim in officinis præstat, & venditur nec cognito probè, nec probato, improvidè nimis utuntur in suis unctionibus, atque emplastris, quæ totius fundi hujus curationis est calamitas. Quid? integrumne viro bono, ac medico probato non cognitis uti, & tamen veneni suspitione taxatis, nec ritè præparatis, aut castigatis? & tamen castigari posset, & ab immensa illa nigredine qualitateque frigida, cruda & maligna, quam continet, vindicari, si crasso tantum modo præparetur, nempe decoquatur & cum sale nitri & aceto sæpe tranfactus per linteamina subtilia, aut per pellem caprinam. Sic manifestè & ad oculum inquinamenta illa, atque impuritates detegerentur, quæ ei sunt admixtæ.

Purificatio.

At inquiet fortè aliquis: si tanta est mercurio hispanico puritas, qui argentum apud ignem tingat aureo, quid igitur opus multa præparatione? cui ita obstitendum.

Obstitutio.

Subiecti in cujus utilitatem ac conservationem mercurii usus adhibetur, hominis, inquam, atque sanitatis tanta est nobilitas, atque dignitas, ut nihil hic nimis, nihil æquo curiosius, atque prudentius præparari administrarique possit. Accidit quod mercurius, licet purus utcumque, semper tamen possit reddi purior: ex cujus puritate

puritate

puritate inæstimabilis resultat utilitas nempe perfecta curatio morbi incurabilis ferè: atq; ita nullas post se relinquit reliquias odiosas, nullam noxam, nulla denique symptomata, ab intempestivo impurius mercurii usu relinqui solita.

Norunt plus satis philosophi Hermetici, quid proficiat, quantamque habeat utilitatem exactè repurgatus & præparatus mercurius: ut nõ cessent hunc suis sublimationibus, & revivificationibus crebris, toties ac sine omni tædio iteratis purificare, donec tandè perfectè purus, aut certè perfectissimo proximus evadat. Nam longa, & diutina illa præparationis serie tandem calorem azureû, atq; cœlestem acquirit, dissipata atq; consumpta aquositate frigiditateque illa superficialia, corpori nostro inprimis noxia: ejusq; calore ac spiritu igneo quasi excitato, ut jam ex frigido fiat calidus etiam ad tactû, ex deleterio vivificus, ex plebejo nobilis, & philosophicus, ex crudo coctus, atq; ita digestus, ut conjunctione inseparabili, amica, atque perfecta uniatur cum auro, quem ante præparationem destruebat, propterea quod cum eo in symbolo nondum concordabat, ipso crudo, calido autem, ac insigniter digesto, atque perfectè existente auro. Huic itaq; insidias struere, & nõ nocere non possunt medici, qui mercurium crudum, mobilè adhuc, atq; fluxilem unguentis suis, atq; emplastris admiscunt: subliment opus est, adeoq; exuant sulphure suo arsenicali, eximant oportet, atq; consumant

superfluâ illam humiditatem aqueam denique ex veneno, & deleterio recedant alexiterium, & benignum naturæ medicamentum, ut fiat primus, præcipuus & tutissimus luis venereæ expulso. Quod si fecerint, mirabiles effectus talis mercurii cernent non tantum in L. V. sed in omnibus aliis pestilentibus, atq; contagiosis, quomodocumq; tandem administratus. Nec ullus inde metus consecutionis diversorum symptomatum, quorum causa ferè suspectus esse solet communis ille, nec ritè præparatus.

Attamen, ut etiam ii, qui mordicus semper sua, hoc est, ampla, & communissima illa via incedere volunt, etiam aliquid utilitatis ex nostro hoc capiant discursu.

Age doceamus præparationem mercurii saltem tolerabiliorem, ne perfectionis difficultate, & ad quam exactissimè parandam multa cura multoque opus est tempore, ab ejus usu, penitus absterreantur.

Docebimus argenti vivi elegantissimum, atq; optimum præparandi modum, per quem ex libra una uncie quatuordecim largiter extrahuntur, si rectè fiat, & perficiatur; eritq; ille mercurius maximarum virium in unctionibus, ut dicetur postea, cum de compositione, ac mixtione tradetur.

NOTA V.

Purificatio Mercurii.

Accipiatur ergo argenti vivi loco, cinabrium commune, (quod nihil est aliud, quàm mercurius sublimatus, & per consequens perfectè

M m m m 3, puri.

purificatus, quippe, à quo omnis heterogenea humiditas sulphuris admittione sit exsiccata, atque consumpta) cui pulverisato adde calcis vivæ itidem optimè pulverisatæ partes æquales, omnibus coniectis in retortam, atque adhibito recipiente, admove ignem secundum artem, & attrahes ex libra una tredecim vel quatuordecim uncias mercurii, mobilis quidem, & fluidi, sed perfectè purificati. Idem mercurius elici potest cum sola crusta panis assati vel cum tartaro ad nigredinem calcinato & aliis plurimis modis, veris chymicis, atque spagyricis notis. Quæ tamen res si à medico ignoretur, non nisi in maximam ignominiam redundare potest, cum hæc res planè ex professione ejus dependeat, eique cognitu inprimis sit necessaria. Atque huc usque de electione, & præparatione mercurii.

NOTA VI.

Compositio ac mixtio.

Electo itaque mercurio bono, eoque dicta ratione præparato, non minoris adhuc restat studii, & considerationis, qua ratione componi debeat, atque commisceri: sive id fiat cum unguentis, sive cum emplastris, item de quantitate, & ratione administrandi.

Vulgo consuetum esse video Emplastrum Joh. de Vigo, cui etiam geminam aut triplam dosim adjiciunt, & ita applicant humeris, aliisque juncturis: mox ægros magna vi ad sudores compellunt, ut ad apertis

poris, mercurii vis facilius penetrare, & ad corporis intima pervadere suasque operationes complere possit. Sic illi judicant. Atqui constat quanta cum virium jactura coacti isti sudores plus obsint, quam profint. Præterea magnus quoque committitur error in compositione, quando mercurius miscetur cum emplastricis, quæ penetrationem ejus inhibent, atque impediunt, ipsamque ad eam actionem quam moliri se putant: ibi præsertim, ubi interius mercurium vires suas exercere consultum est. Exterius tamen dicto modo administratus nihil officit, sed ad nosoditates & tophos articularum resolvendos utile esse potest maximè si emplastro admisceantur penetrantia, & resolutiva. At quos luis hujus malignitas altius subit & interiora contagio infecit: contumaci atque inveterato, cum dictis emplastris nunquam ad perfectam curationem, sed potius ad palliativam quandam, quæque cum tempore acrius sit repullulatura, pervenies. Quocirca magis mihi probatur usus mercurii exterior in unguentis, quod penetrent magis ad interiora, ubi veneni vis residet: nihilominus tamen probare non possum in iisdem unguentis admisceri plurima impensè penetrantia, calefacientia, immò etiam venenata, atque tam putida, ut ægri halitum & spiritus, ipsosque ad eam assistentes foetidissimo vapore inficiant. Sed, inquit, fit hoc ut emendetur frigiditas, quæ mercurio inesse creditur. Sed, inquam, pessimè cognoscunt mercurii

natus

naturam, (ut jam supra attigimus, internamq; ejus qualitatem ab externa separare, dijudicare que nesciunt. Quod si adjiciunt ut magis & facilius penetret, jam non satis perspectum habent, constare eum ex partibus homogeneis, nec quicquam heterogenei possidere, si uti diximus rectè sit præparatus. Nam totus spiritus est singula penetrans, singula pervadens, etiam ferri & cupri solidissima corpora: quare non opus est tali janitore. Ideoq; non sine ratione nobis improbantur multa olea calidissima & gummi, ut euphorbium illud igneum, Styrax liquida, & alia ejusmodi, quæ communibus his unguentis nullo judicio adjiciuntur. Et mirum inter tot doctos, qui de ea lue scripserunt, paucos extitisse, qui correctivum, aut alexipharmacum malignæ ejus qualitatis, quam mercurius ille crudus, & non præparatus, quo illi utuntur, habet, admiscuerint. Mirum etiam, ferè neminem eo animum intendisse, ut gratum potius quendam odorem aromatibus aut aliis odoriferis, ad corroborandos spiritus præputidis istis oleis atque gummatis, adjecerit, quæ haud parum sæpè ægotantem in lipothymiam, ne quid gravius dicam, præ suo fœtore præcipitant.

Nota:
mercurii
mixtio.

Suadeo itaque, atque omnino consulo, ut si unguendi illam rationem in curando tenere velint, mercurium primum cum succo limonum extinctum & debita quantitate permisceant cum sola axungia porcina, cum aqua caryophyllorum, aut alia

odorifera multoties abluta, in quo unguento addent si velint ad mercurii correctionem ut & ad odorem, guttas aliquot balsami extracti ex caryophyllis, nuce moscata, ligno aloës, santalo rubro, benjoïno, styrace, floribus lavendulæ, salviæ, rosinarini, beronicæ, croci, cum therebenthina, & aqua vitæ debita & sufficienti quantitate omnibus digestis in Bal. Mar. postea expressis: de quo balsamo, ut dictum, parum commiscent cum prædicto unguento, quod quidem ægro gratum, atque aptissimum erit. Et quæ sanè unctio longè nobiliores pariet effectus, quàm ea, quæ vulgato modo instituitur. Notandum præterea quoq; mercurium illum in longè minori quantitate esse adjiciendum, quàm solent vulgo, & talis ratione parati unguenti uncia plus præstabit, quàm libra vulgati. Deniq; loco inunctionis humerorum adeoq; totius ferè corporis, qua misere patientes hanc luem vexant, sufficet tantum inunxisse plantas pedum & volas manuum atq; carpos, aut saltem ipsos artus. Quo facto non est ut tanta vi sudoribus provocandis incumbat æger: sed in loco calidiorè constitutus, expectet tectus plus solito donec quasi suapte natura prorumpant absque ulla violenta aut extraordinaria calefactione. Qui curare *Unguentum ad scabiem.* norunt, & solent omnis generis febres etiam universalissimas cum solo unguento parato ex sulphure, cineribus sarmentorum, vitellis ovorum, cum paucis oleo therebenthinæ, quod carpis tantum ad carbones accensos

illinunt & applicât calidè: Hi, inquam perfectius judicare poterunt, quantum possit vel ea sola frictio facta in prædictis locis, in quibus magna sunt vasa, quæ remedii salubris, aut noxii vires abunde cordi & totius corporis spiritibus communicare possunt.

Quod si quis hanc curandi rationem sectari velit, suaserim ut ante inunctionem accipiat aliquid nostræ prædictæ antidoti, cum haustu hydrotico atq; specifico, cujus antea mentio facta: Sic melius purificabitur massa sanguinea tam per sudores, quam per urinas, per quas ordinariè repurgari solet.

NOTA VII.

Hermetici de Mercurio.

Hactenus de Dogmaticis. Inter Chymicos Philosophos antiquiores & recentiores, *Paracelsus* præ aliis summa cura & industria virtutes, qualitates & proprietates argenti vivi excussit: cujus varios etiam apparatus, variaq; ac præstantissima adversus vel deploratissimos morbos conferentia remedia docuit: Cujus idcirco consilium, autoritatem, & operandi modos potius, quam aliorum omnium sequemur.

*Varia
Mercurii
consideratio.*

Attamen inter alia notandum est, mercurium variis modis esse considerandum, vel crudum & qualem natura procreat: quem sic administratum noxiorem, quàm salubriorem esse duco, ut sentit idem *Paracelsus*, qui de eo sic scribit *tom. 6. pag. 61.*
Mercurius crudus tremorem & rigorem in

homine facit. Et eodem tom. pag. 65. *Mercurius, nisi optimè paratur, tum eosdem morbos inducit, si intra corpus sumatur, quos efficit extra corpus: qui quidem sunt jam antè expositi tremores, aliaq; gravia symptomata, ut facile aurifabri seu inauratores, & qui in fodinis versantur, experiri solent. Aut considerandus est Mercurius solertis artificis ac Philosophi manibus paratus, qui arte antiquam pellem exuit, novasq; qualitates ac virtutes induit. Quod idem sic confirmat *Paracels. tom. 5. pag. 45.* Mercurius, inquit, optimè præparatus est naturalis theriaca, &c.*

NOTA VIII.

De Viribus Mercurij.

Sed ut de natura Mercurij paulisper differamus sunt qui calidissimum, alii frigidissimum dicant, utrique parti suæ rationes probabiles quibus suam sententiam tueatur, Nam

Qui *frigidissimum* putant, 1. respiciunt ad symptomata quæ adfert: cujusmodi sunt tremor, paralysis, nervorum refrigerium aliq; similes, quos à calore proficisci posse pernegant: sed eorum authorem faciunt summam frigiditatem: 2. magis vero etiam urget sensus, qui ad tactum frigidissimum sentitur.

Econtra alii, qui *calidissimum* statuunt 1. pro ratione adducunt etiam ejus mobilitatem, continuum fere motum, virtutemque impensè dissolventem. Horum sanè

fanèrationes, mihi longe manifestiores, certioresque esse videntur, quam priorum. 2. Et confirmari posset posterior sententia infinitis ac prorsus miserabilibus effectis, quæ in subtili, ac penetrantissimo hoc mineralium deprehenduntur ab artificibus, & sagacioribus eius vestigatoribus. Mercurius namque ceu spiritus quidam subtilis, aëreus, & vaporosus cuncta pervadit, ac penetrat, etiamq; corpora solidissima metallorum, ut auri, argenti, &c. Qui anatomiam eius internam per vestigarunt, sub albedine illa, atque superficialia, insignem rubedinem deprehenderunt cum aliquo liquore dulci, atque fragrante, cuius operationes sunt mirabiles ad dissolutiones omnium corporum metallicorum. Imò efficacius illud præstat, quam quævis aqua fortis, quæ vulgò circumfertur. Hi inquam, qui eodem modo, ac ratione eius naturam examinarunt de ipsius qualitatibus verè, ac solidè differere possunt: non illi qui viderunt tantùm, ac vix fortè ac ne vix quidem tetigerunt. Hi, inquam, ignem mercurii internū cognoverunt. Præcipuam autem ac specificam virtutem habet ad extirpandam lucem venereâ, etiamque inveteratissimam, ut experientia multijuga comprobatum est.

Quicquid sit, spirituale est corpus, aut spiritus corporalis admirandæ naturæ: aqua est frigida & sicca extrinsecus: calida verò & humida intrinsecus, utq; possit liquefacere, solvere & amplectri se metallica corpora (pro-

ut aqua marina continet in se soluta salina corpora) homogeneous est spiritus, cuius vel minima pars mercurius semper est, perinde ac eius totum: ut qui vi ignis possit quidem avolare, tanquam spiritus volatilis, corpustamen ubiq; suum semper retineat volando, utcunque altissimè etiam elevetur: nec ullam inde patitur alterationem aut corruptionem, cum summè adæquata ubique in sua somatopsychia elementa habeat, non secus ac in Solis psychosomatia talia reperiuntur. Quæ quidem elementorum in mercurio adæquatio, tantam illi parit cum Sole analogiam, præsertim cum uterq; in essentiam & simplicissimam puritatem redactus est, quæ prima eorum est materia, ut mutuo amplexu avidè sese excipiant, & naturam suam invicem communicent, ac in unionem summam corporis & spiritus vinciantur: siquidem alterius spiritus ab altero corporalitatem mutuatur: alter verò à spiritu, corporis spiritualitatem, ut uterq; simul fiat & *ψυχρομετρωτος & σωματοψυχρος*, i.e. spiritus corpori unitus & corpus spiritui copulatum: illud quidem magisterium non uno vel paucis diebus perficitur at moram temporis abundè compensat operis admiratio. Hoc quippe modo præstantissimi quique medici & veri philosophi suas universales conficiunt medicinas, ad tuendam corporis humani sanitatem & gravissimos morbos profigandos, aptissimas.

Solis & Mercurii sympathia.

Natura Mercurii.

Tom. II.

Nnnn NO.

NOTA IX.

Preparata.

Quocirca ut ad præparationes descendamus sit

1. *Sublimatio, unde*2. *Mercurius Philosophicus.*

Mercurius autem ille tribus modis ex vulgari redditur Philosophicus, sublimatione, præcipitatione & destillatione.

Ex supremis Solis in essentiam aut tincturam præparationibus, supra didicimus, qui ex corpore eius solari rubedo quædam virtutibus grava & spiritali tincturâ, sublimatione per alembicum elicitur, relicto in fundo vasis albo corpore haud secus ex mercurio in veram suam essentiam sublimationis apparato, extrahitur artis beneficio. Mercurius essensificatus, ut

*Mercurius
essensifica-
tus.*

vocant, à quo variis sublimationibus & mundificationibus (si ita libet) nigredo illius mira abstrahitur, ut tandem verè homogèneus is & splendorem ac claritatem purissimam, instar crystalli perspicuus emicet: atq; sic purissimus redditus, & omni pernicio ac veneno exutus, totus tum rapitur in ore Solis amore, ut quàm ocyssimè ipsi advolet, si admoveatur, & promptissimè ac firmissimè illi uniatur, quasi vim magnetica & proprietatum ac essentiarum similitudine Solem ad se attrahens, ac sibi arctissimo matrimonii vinculo copulans & devinciens: cum alioqui ante eiusmodi illius præparationem, non ita arctè cum auro conjugungi poterat, cruditate sua interpel-

latus: quòd cum cocta materia crudum, ut volunt Philosophi, nullum consortium habeat.

Sic itaq; mercurius præparatus definit esse vulgaris mercurius: at verus & Philosophicus tum vocatur, ut qui veri artificis philosophica manualis sit redditus.

Innumeri præstantissimi Philosophi multum huius mercurii præparationi insudarunt, quam vix assequi potuerunt: partamq; variis celarunt figuris & ænigmaticis verbis, tanquam totius operis potissimum caput, involverunt, ut profanum vulgus à tanto arcano arcerent.

Arnaldus Villanovanus hoc fundamentum jecit præcipui sui operis, ut constat *ex lib. de perfecta lapidis physici investigatione, cap. 3.*

Mercurius essensificatus Paracelsi.

Essensificatus mercurius ex Paracelsi doctrina tom. 6. pag. 298. fit reiteratis mercurii sublimationibus ex vitriolo & sale, ac eius revivificationibus. Si idem mercurius novies sublimeretur, & toties resuscitetur, tum ad summam puritatem est perductus, omnemq; vim venenatam, qua scatebat, deposuit: cuius virtutes tunc immense sunt tom. 6. pag. 299. Denique certum est, sublimationis artificio argentum vivum ad supremam puritatis ac perfectionis gradum adduci posse: nec ideo tantum, quòd nigris suis fuliginibus ac impuritatibus exuatur: at potius quòd illa sublimatione, sulphure & igne natura imprægnetur à quo cælestes & efficaciæ proprietates, admirandasq;

dasq; virtutes mutuetur. Unde verè philosophicus mercurius, & verum acetum metallicum Philosophorum reddatur ac vocetur: utpote qui Solem & Lunam tunc in primam suam materiam revocare, & ex corporeis spiritualia, ex mortuis vitalia, cum eorum radicalis humoris, ac virtutum seminalium, ignis sulphurisq; naturæ (quod tamdiu celarunt Philosophi) conservatione, reddere possit. Ignoscant autè Philosophi, si, quod hæc tenus miris obscuritatibus velatum est, in gratiam rei literariæ aperire cōtendo, & clariora luce præclaris ingeniis & veritatis ac arcanorū studiosus afferre: quod & jã pridè tentavi, & citra ænigmata aut parabolis illis tantū, non autè malignis hominibus & nihil quā invidiā, odia, & signatā arrogantia spirantibus, quos nihil hīc moror, exposui.

Elixyr vite Mercuriale Paracelsi.

Adde porro, cum hoc essensificato exaltato mercurio, in aceto philosophico soluto, ubi Sol quoq; seorsim sit resolutus philosophica ac debita proportione, si uterq; jungantur, postea à menstruo separentur, deinde humidi segregatione, arte sublimationis facta ambo exaltentur, tūm mercurium purpurea solis veste exornatum iri, Solis vitam & virtutes in sese transferentem, unde præstantissimum oritur magisterium, & admirandum vite elixir ad sanitatis conservationem, & omnium corporum mundificationem perfectam.

Adde & hoc insuper, internum illum naturæ ignem in illo mercurio essensificato latentem, sistere posse,

coagulare, congelare, & in crystallinam duritiē, uno momento, propriæ suæ aquæ metallicæ ac fluentis justum pondus, aut circiter, compingere: à qua vicissim ille sic extinguatur ac cōtemperatur, ut ex contrariis utriusque effectis ne minima quidē de substantia illorum portiuacula depereat, aut etiā diminuat: ita ut hoc artificio, qui ante Draco erat omnivorus, lenis ac suavis columba reddatur: Aquilæque cœlestis, cœlestium ac admirandum virtutum ferax, tum præsertim, quūm eiusmodi aqua (ut ego quotidie operando experior, qui coctas aquas magis, quā crudas probo ac cōmendo) ex omnibus simul junctis Planetis, aut ex uno solo, extracta fuerit: vel etiam ex fonte illo uberrimo, cuius scaturigo excellioribus montibus oritur, usque ad eò dulcis faceharata ac mellita ut simul ac Aquila eū depasta est liquorē, & ad satietatem ebibit, hoc est, quantū potest haurire (quæ nota est plenæ satietatis) ea, inquam, Aquila, quod non caret admiratione, agrestem, acerbā, ferocem, mortiferamq; suam naturā, statim & uno momento in benignam, suavem, mitem ac salutarem commutet: atq; ut paucis dicā, quod fuit antea nō inferius venenum viperino, in theriacā tamen theriacarum, hoc est, in nobilissimum omnium ac præstantissimum remedium convertatur: cuius vires ac proprietates sunt detergere, mundare, rectificare, repurgare, modò per alvum, modò per urinas, totam sanguinis massam, instaurans ac corroborans balsamum nostrum naturalem, cum naturam etiam balsami-

cam in se possideat. Hinc idcirco lepræ, scrophulis, lvi, variolis, morphæis, febribus putridis ac continuis, inflammationibus internis, pestilentialibus affectibus opportunum auxilium est, ac tanquam panacæa omnibus morbis profligandis idonea: cuius ne ipsi quidem infantes, nec gravidæ mulieres usum refugiant: ut quod etiam omnis generis hominum tuendæ ac conservandæ sanitati conducatur, scrupuli unius dosi, aut etiam in majore, ex aliqua conserva, aut ex cochleari vini, alijsve congruentis liquoris.

Mercurius vita.

Hæc medicina cum aquis & mercuriis duorum luminarium parata, Arcanum, magisterium, elixir ac mercurius vitæ dici potest: quibus titulis ipsum insignit Paracelsus, sic scribens: *Mercurius vita*, inquit tom. 6. pag. 33. est Arcanum & quinta essentia: hic præservat, instaurat & renovat hominem. Idem hominem ita depurat, ut ungues, pilos, cutim & omnem impuritatem tollat: Eodem tom. pag. 45. Et eodem met tom. 6. pag. 51. *Mercurius vita*, inquit, omnia metalla in primam materiam resolvit & perficit in homine: omnia membra renovat, quæ in senibus sunt absumpta, virtutesque deperditas reducit. Cum auro multis in locis ipsum comparat.

Qui plura videre volet de admirandis virtutibus, quas Paracelsus eidem arcane aut vitæ mercurio ascribit, legat Archidox. lib. 5. de arcanis cap. de mercurio vitæ.

Mercurius dulcis.

Alia methodo hydrargyrum præparatur, quando scilicet octo partes Mercurii in meteoron redacti, & sex vulgaris acceptæ comminuuntur, & ad integram usque hydrargyri, liquefactis mortificationem permiscuntur. Omnia deinde in matracium injici debent, & ignis sublimationis per sex horas adhibendus, ut tota materia sublimetur, & in formam crystallinam reducat: reiterata sublimatione habebis *Mercurium dulcem* purgativum, de quo, pondere viginti granorum vel amplius exhibere poteris.

Ego ut verum fatear hac in operatione aquis penitus crudis, ut antea protestatus sum, abstinco: illarum quippe effectus nunquam aquis philosophicis & metallicis respondent. Mercurium præterea in meteoron communiter reductum nunquam in usum adhibeo, quin imò in quintam essentiam revoco, tamque perfecte depuro, ut clarius atque pellucidius ipsomet mihi crystallo reddatur: Utorque eademmet operatione quam Arnaldus de Villanova, in suo de perfecta lapidum investigatione libro cap. 3. docet.

Sic ergo præstantissimum fit alexipharmacum, quod omnia è corpore venena ejicit atque exturbat: ut proinde mirificè contra pestes & lues venereas conferat, si præsertim, vel forma, vel spiritu, aut auri tinctura imprægnetur. Quæ certatione,

tunc

Mercurius dulcis essentia.

Quomodo Mercurius ab Authore præparari solet.

tunc ad eò magnificè & potenter toxica quævis, ut magnes ad se ferrum, occulta sua proprietate, pertrahit.

Ex Hippo-
cratis de co-
landis my-
steris artis
cujusque.
Magna igitur hæc sunt atque sacra mysteria, quæ ne amplius in propatulo exponam, obstat lex Hippocratica, alibi à nobis hanc in rem allegata. Illa enim brevi quodam compendio comprehensa cavet, ne res sacræ, prophanæ sui publicatione redantur.

Quomodo
Manna
purgativum
è Mercurio
componatur.
E Mercurio rursus manna quoddam purgativum, & oleum conficitur, quod itidem non mediocri pollet purgandi facultate.

Q. Qui fiat quod Mercurius sublimatus vulgaris sublimatione (una omnium Philosophorum purificatione) tantam acquirat malignitatem & vim venenatam? Respondebit aliquis fortasse, hoc non fieri sublimatione, qua res omnes purificari certum est: sed *ex admixtis*, reportata secum quadam acrimonia. Hoc ergò perpendamus. *Ex libra una* argenti vivi, *libra altera* vitrioli crudi & tantundem salis communis (nō ammoniaci, ut *Matthiolus* credidit) omnibus ad blandum ignem rectè mixtis, & ductis diu in marmore, aut mortario, ut bene incorporentur, redactisque in pulverē, ac *inditis sublimatorio vitreo*, dando ignem per gradus quatuordecim horarum spatio, fit Mercurius sublimatus. Si ex mixtis veneficam illam vim secum reportet, ex sale & vitriolo hoc fiat, necesse est. Sale autem communem & vitriolum, more veneni non officere, singulis diebus infiniti experiuntur, qui in cibis sale comedunt,

& in *thermis, aquas vitriolatas* pro potu hauriunt: quemadmodum & alij per totam Germaniam & Italiam spiritu ipso & oleo Vitrioli ad Elilepsiā, ad calculi & *asthmatis* curationem, idque magno cum commodo & admiranda utilitate, utuntur.

His latis constat, quod ratione vitrioli (de sale enim minus credendum) non inest tanta vis venenata in ipso sublimato Mercurio: Denique si tanta malignitas ipsi inest ratione tum salis tum vitrioli, quòd ipsorum spiritus sursum secum ipse reportet, hæc ipsa malignitas inest mercurio præcipitato: nā aqua fortis cū quo fit, ex vitrioli & salis petreæ spiritibus, conficitur, cum quibus vulgarem etiam suum Medici parant præcipitatum, quem etiam non aliter præparatum ipsorum multi exhibent: qui quanvis sui acrimonia, ob spiritus inclusos *Aque stygia* violenter corpus ducat, non tamen mercurij sublimati more officere, infinitis doctisque hominibus hodiè satis notum est. Hæc ergò malignitas in mercurio sublimato reperitur, quanto scilicet ipse hac exaltatione subtilior, validiorque redditur, & minimo calore recedens. Ast in præcipitato non fit idem: mortificatur enim, ac igne illo Philosophico, nempe stygia, ita fixatur, ut etiam ignitionem patiatur. Neque tunc aura illa maligna (si quam contineat) potest transmitti ad ipsum cor, quod omni veneno natura eius promptè petitur, quoniam fumidum illum præcipitatum mercurium, calor natus reddere non potest, qui nulla ignis

violentia etiam evanescit, ut certa experientia comprobatur. Fixatio ergo hujus spiritus, est ipsius, ne qui aut asumptum aut ad motum officiat, vera præparatio. Quod plerique diversis modis præstare conantur (de his autem loquor, qui illius præparationem ad Medicinam tantum quærent) qui quidem putant sola stygia bis aut ter fæcibus suis (quas caput mortuum vocant) affusa; ac iterum distillata, veram præparationem tanti medicamenti se assequi posse. Sed non parum falluntur, quod præsertim de auferenda corrosione sint parum solliciti, aut hoc ipsum præstare præsertim ignorent. Neque certè præcipitatus mercurius facis unquam utile remedium esse poterit, quamdiu corrodens vis ab aqua forti accepta, ipsum comitabitur: quæ tamen non communibus, ut multi putant, ablutionibus auferitur, sed longe aliis præparationibus dulcoramentis, quibus ignotis, nihil perfecti præstari potest. Optimus ergo modus dabitur infra in Turpethi confectioe.

Sed sat sit de præparationibus dictum, quæ per sublimationem aut exaltationem fiunt. Quicumque capiet, quæ à nobis modò scripta sunt, varios præparationum modos assequetur, qui pro varietate mercuriorum virtutes etiam ac proprietates variant, ut aliæ sint Solis & Lunæ præparationum virtutes ac facultates, aliæ
plumbi, cupri &
ferri.

N O T A X.

Præcipitatio.

Nunc verò ad præparationes præcipitati superiorum mercuriorum accedamus.

Qui nosætate præcesserunt, parum in anatomia interna mercurij versati, ipsum primum calcinarunt, aut juxta Paulum præcipitarunt, & in calcem redegerunt:

Alij quidem solo sulphuris vapore, unde genus quoddam artificiosum cinnabrij, cinnabanc magna virtutis, intro etiam sumpti. *Præcipit. Mercurii.*

Alij verò ipsum præcipitarunt fortibus aquis vulgaribus, atque hoc præcipitatum dulcorarunt crebris ablutionibus aquarum cordialium & vitæ; unde remedium educebant incurationem luis venereæ, exhibentes ad gr. viij. x. aut xij. aut extrinsecus inducentes ipsum perfectè edulcoratum, vel solum, vel aliis mixtum, ut butyro: unde linimentum formabant in omnia phagedænica & exedentia, cacoëtica, virulenta, cancerosa, ac vitriolica ulcera, quod omnia alia virtute unguenta superabat, præsertim in L.V. idque sine dolore, si optimè præparetur.

Isto remedio utebatur pater meus (pia memoria) ac de re medica apud omnes nostros non parum meritis; ad delendas colli vesicae carunculas: cujus remedij, quum mihi veram demonstrasset præparationem, eo sæpius sum usus felici cum successu ad eundem affectum, & ulcera vesicae curanda.

Præsertim eius operationes exper-

sum in quodam nobili viro utriusque nostrum amicissimo, qui quum per triennium ex gonorrhœa fetida male curata, ulcere periculoso, in collo vesicae laborasset, tandem post tam crebros usus Gaiaci, (diatamfacere dicunt,) & toties reperita remedia & assumpta, & injecta hoc solo remedio per cereolum imposito, intra dies quindecim planè curatus fuit.

Iouertus præcipitatum hunc ad curanda sclopetorum vulnera præstantissimum esse medicamentum nuper experuit, ex quo suum parat Triapharmacum.

Huiusmodi præcipitatum sic elaboratum à quodam celeberrimo Medico pulvis Angelicus mercurij, ob egregias ac divinas dotes, quibus pollebat, vocatur rest. Nimirum factum est interdum ut ad eò perfecte dulcoratum & ab omni acrimonia ∇ fortis separatum, ut nullum vomitum (ad gr. x. exhibitum) provocarit sed sudores tantum & sedes aliquot horis præsertim meridianis. Quo sane remedij genere plures etiam contumacissima atque inveteratissima lue illa laborantes felicissimis auspiciis sanatos fuisse compertum est. Mihi tamen huiusmodi præparaciones displicent, nec unquam ego mercurij præcipitaciones, aquarum fortium vi factas, hæcenus probavi, nec adhuc commendo: siquidem eiusmodi aque noxiæ sunt ac exitiales, utpote quæ salium suorum pernicie ac corrosione præcipitatum inficiunt, quod à vulgibus artificibus emendari, corrigi,

ac edulcari nequit ut decet, quo salubre fiat & scelix remedium.

Si idem mercurius cum spiritibus vitriolice ipsius vitrioli, aut salis gemmae, aut salis communis, aut salis petrae præcipitatus fuerit, qui pene omnes eandem naturam possident, eosdemque ferè aut similes effectus producant, si optimè philosophico more præparati fuerint: hic inquam mercurius, si ex cinnabari artificiosa vel minerali extractus fuerit, supplebit mercuriorum corporum metallicorum defectum, quibus caruerit: Isque mercurius præcipitatus ita eleganter artificioso dulcoratus reddetur & mansuetus, ut longè lateque vulgarem viribus ac effectis superet.

Ex eo porro (lòco aqua fortis communis) si ex aqua philosophica, de qua jam à nobis facta est supra mentio (cujus spiritus, facilius quàm aqua fortis separantur) præcipitatum feceris, additis fluxibus tartari & nitri, omnia perfectè contemperantibus ac edulcantibus, id bonitate alia præcipitata longè superabit.

Turpethum minerale Querc.

At si in eadem aqua philosophica alterum duorum luminarium intinxeris ac dissolveris, eidemque aqua mercurios cinnabaris mineralis, aut Antimonis seorsim immerferis ac solveris, cum minore elegantis nostri reguli stellati portione addita omnibus dein rectè permixtis & obumbratis, sic ebriis coborationibus ac reverberationibus exercentur, & ex arte edulcorentur, inde turpethum nostrum

Aquila cœlestis Paracelsi ac Phaedronis: quod turpethum, trium, quatuor, quinque aut sex granorum pondere vino infusum exhibita ejus colatura admirandos effectus operatur, levi tamen & facili evacuatione, nec molesta corpus exercens: nec tamen eorundem granorum perierit vis, quorum novæ subinde infusiones iterari & propinari commodè possunt. Atque hoc præstantissimum, nec satis unquam laudandum remedium est, adversus omnigenis lues, epilepsias, paralytes, nec non hydropes, ut sic testatur Parac. tomo 5. pag. 295. *Arcanam vim habet, inquit, a ferendi aquositates hydropicas, quod nec colocynthis, hermod. esula, turb. thi præstare possunt, hæc enim poros non ingrediuntur, sicuti mercurius.*

*Turpethum illud minerale
fit hoc modo (ex Spagy.)*

℞. Calcistræ pellucidæ & fixæ (siliçum)

Talcis (Tartari) optime calcinati an. ℞j.

Fiat ex his forte capitellum, cum quo bulliat 7. horarum spat. ℞j. Mercurij aliquoties (5) prius exaltati, (sublimati) ac quaq; vice revivificati, s. a. sicque obtinebis perfectam Mercurij purificationem & fixationis veræ initium ad opera omnia. Nam hæc calces adeo sunt fixativæ, ut sublimationibus super ipsas reiteratis, tandem fugatur Mercurius. Hunc præparatū

Mercurium crudum solve cum regali fetido ac proprio menstruo. Salis etiam scorsim

Metallina Antimonij bene preparata Reguli Antimonij ℞ij.

Auri perstybium præparati ut decet vn. j.

Has omnes solutiones in matratium vitreum impone, & obtenebrabitur vas, sepeliantur in Athanore, dâdo lentissimum ignem donec clarescant. Tunc aucto igne destilla per rostratum alembicum aquam ex facibus ad siccitatem, reponendo ipsam quater super caput mortuum. Tunc novam aquam fixatoriam denuo affunde, quæ supernatet materiæ quatuor digitos: fac digerantur per duos aut tres dies, tum demum distillentur bis aut ter super facem, dando etiam sub sinem ignem sublimationis, ut quæ non sunt verè mortificata, resurgant ac exaltenur: quæ reserventur separatim, non enim inserviunt nostro operi. Massam illam mortuam cape, quam in pulverem reduc, huncque in vase convenienti in secundo gradu reverberij per duodecim horas examinato, agitando ac movendo baculo pulverem, donec prodeat in salamandram rubicundissimam, ex qua acrimoniam omnem ac totum venenum sic elicies.

℞. Phlegmatis vitrioli & aluminis an. ℞ij. semis.

Aceti distillati. ℞ij.

Calcis terro nostræ pellucidæ ac fixæ (siliç.) ℞iiij

Salis corneoli cristallini, Sacchari Saturni ℞j.

Ovo-

Oyorum albumina xx.

Distillentur bis super faces per alembicum.

Hujus aquæ misce libratres cum libra unapulveris tui Mercurij, ut supra, preparati: & in alembico distilletur aqua à facibus quater: ultima vice pellead siccitatem. Hoc facto, pulverem contunde super marmore, & nova aqua fixatoria iterum affusa, distilletur adhuc quater ut supra: tum demum cum vini alchoole supra pulverem quinquies distillato, novum semper affundendo, fixabis & dulcorabis tuum mercurium, quem præcipitatum, aut turbith minerale, quod viscidos & crassos humores expurget, Chymiatrî nuncupant. Hujus exhibentur grana octo cum conserva betonica, & aqua theriacali, debitis præcedentibus purgationibus adcuratiorem luis venereæ.

Cum drachmis duabus extracti Cucumeris agrestis, drachma una extracti hermodactylorum, & scrupulo seminis dicti præcipitati, fit mixtura, cujus scrupulus dimidius miscetur cum drachmis duabus aquæ theriacalis, & fit potio, quæ exhibetur podagricis quater & quinquies, pro vetustate sive duritie morbi, & ægrotantis viribus, Vere & Autumno. Nam sine ulla perturbatione, serosa excrementa mirum in modum expurgat, & ex ipsis juncturis educit.

Ad hydropem curandam talis conficitur compositio, serosa excrementa purgans & viscera nutritionis corroborans.

Tom. II.

℞. Præcipitati præscripti scrupulum j.

Extracti albandalis & elaterij an. scrupulum j. ℞.

Extracti ellebori nigri optime preparati, & thabarbari an. ℞j.

Essentia corallorum rubrorum, & santalorum citrinorum an. ℞ij.

Spiritus vitrioli ℞j.

Olei massichini, & cinnamomi an. ℞℞.

Excipiantur pulvere cubebærum & mucilage gummi tragacanthi: formetur pilulæ. Dosis est, scrupulus semis aut unus: exhibeatur bis in hebdomada, si vires ferant.

Si cum diaphoreticis permisceatur, sudores solummodo movet, & multis etiam hac ratione affectibus medetur.

Cum butyro solus permixtus, cancrosa, & phagedænica, præsertim luis venereæ ulcera curat, quemadmodum & fistulas & callositates omnes.

Ex tripharmaco & prædicto præcipitato fit emplastr. quod si cum tenui ceræ in vesicæ collum imponatur ut decet, curat ipsius ulcera & carunculam omnino sine ullo dolore & periculo aufert.

Aqua fixatoria pro dicto opere fit ex Climia (Tutia f. lap. calam.) lapide Sedenege (Hæmatite,) lapide perlato (Silice, vel Borrax,) marchasitarum sulphure rubicundo (℞ij sulphur aur.) lacerta viridi (flor. æris,) & rubra (colcothar,) halinitro, & sale aluminoso: ignis datur more stygiæ communis. Inter omnes gradationu aquas

○○○○

hæc

hæc est præcipua, & valdè fixatoria, si quis illam verè assequatur.

Mercurius corporum præcipitatus.

Mercurij metallici, Solis, Lune, Veneris, aliorumq; metallorum cum spiritu vitrioli aut sulphuris præcipitatorum: aut saltem idq; melius (sed majore temporis diuturnitate) cù calicibus suis philosophicis vi ignis: Ejusmodi, inquam, mercurij ut plurimum sunt diaphoretici, unam aut alteram tantum sedem operantes, tantarumq; ea auxilia sunt virium, ut adversus pestes, lepras, lues, contagioneq; serpentina morborum genera ac venenosa, febres, epilepsias, ac alios desperatos affectus, usque adedò potentia ac singularia præfidia sint, ut ingenuè fatear ad laudes eorum satis celebrandas deesse mihi orationem: quæ quidem remedia sicutè administrantur, et si parva tantum pixide contineri possint, sexcenta tamen alia amplis & magnis vasis ingenti factu conclusa medicamenta, virtutibus superent, & multis longè à tergo stadiis relinquunt.

Mercurius præcipitatus diaphoreticus.

Mercurius diaphoreticus.

Mercurium quendam præcipitatum diaphoreticum describit Parac. tom. 6. pag. 288. lib. de mortiferis in hunc modum: *Mercurius in aqua forti graduata calcinatus, ab eaque quinquies separatus, donec rubedinem elegantem acquirat, postea dulcoretur. Denique spiritus vini novies ab ipso destilletur, donec mercurius ignem ferat & candescat: tum præparatus est mercurius diaphoreticus, qui mercurius cum aqua saltaberi dulcifi-*

catur: & eadem ab ipso per destillationem: separata, semper novà assusà, donec nulla acrimonia in aqua percipitur, dulcis vero recedat, tum præcipitatus hic mercurius dulcedine saccharum & melsuperat, in morbo Gallico, cancris ulceribus, aliisque variis morbis: supremum remedium, omniaque efficit, quæ Medicus desiderare possit.

Præcipuum igitur tanti hujus remediij momentum, alibi apertè declaratum, in perfecta ejus dulcificatione positum est, quæ cù ea aqua saltaberi sit, quam à veris chymicis ignorari est nefas, cum secus eos callere oporteat, qua in re vera sita sit dulcificatio, quibus liquoribus, præ aliis omnibus, insint vires ac proprietates: uno momento edulcandi, quod vel acerrimum est, ne hujus rei ignari ad hanc præparationem se accingant, alioqui venenum potius, quàm utile medicamentum aut Alexipharmacum paraturi sunt: cujus quidem deleteria noxa medicamento ipsi non est ascribenda, ac tota imperiti artificis ignorantia vendicanda.

Mercurius præcipitatus vulgi.

Mercurius prius lotus ac præparatus ex Geberi præscripto, solvatur cum duplo pondere aquæ chrysulcæ communis: deinde quater destilletur, ac super fæcæstoties effundatur: atque ita reducitur in pulverem rubicundissimum, ex quo reverberato ad ignem, eliciuntur aquæ fortis spiritus, qui alioqui summos dolo-

dolores commovent. *Satius erit si abluatur phlegmate aluminis, & aceto destillato & ovorum aqua.* Acrimonia enim hoc pacto eximitur.

Præcip.

*Mercurius fixus & dulcificatus ad ista vulnera curanda uti-
lissimus.*

Sed præstabit iteratis sublimationibus Mercurium prius præparare, ipsum quæ redivivum & à terra fæculenta & humiditate superflua depuratum fixare cum aqua, quam in præparatione Turpethi descripsimus. Quod si omnes descriptionem illam propter artis vocabula subobscura non intelligunt, nõ erit incommo- dum Mercurium ipsum cum aqua stygia vulgariter ipsi affusa & abstracta quodammodo fixare, ac in pulverem rubicundum reducere: idque igne satis violento, ut acrimonia & venenum menstrui totum eliciatur. Quod melius multo fiet, si sequens aqua ipsi commisceatur, & destillatione repetita separetur:

℞. Aceti destillat. ℥ ij. ℞.

Phlegm. ris aluminis ℥ j. ℞.

Calcs testarum ovorum ℥ vj.

Destillentur omnia ad siccitatem. Hujus aque cape ℥ ij. præcipitati Mercur. ut supra ℥ j.

Omnia optimè ex artis præscripto mixta, destillentur per alembicum, teraquam fæcibus reddendo. Postremo loco depellantur ad siccitatem: ac tum remanebit in fundo pulvis, quem super marmore prius contusum injicies in alembicum, rursus affundendo aquam præscriptam, quæ ter à fæcibus destillabis ut supra. Postremo Mercurius præcipitatus circuletur cum vini alcoole per viginti quatuor horas. *Destillato vini spiritu ad ma-*

teria siccitatem, denuo novum affunde, circula, & destilla, idque quater aut quinque: ac tum perfectam Mercurij præparationem assequere: cujus vires in variis depellendis morbis, præsertim in morbo venereo, satis prædicari non possunt, sive per os assumatur, sive locis vulneratis applicetur.

Alius Mercurius præcipitatus, Balsamus Mercurij dictus.

Sublimetur Mercurius toties cum simplici calen ovorum optimè præparata, donec omnino sit extinctus. Huic mixturæ affunde acetum destillatum alcolifatum, ut supernatet quatuor digitos. Destilletur liquor à fæcibus quater aut quinque, donec Mercurius in pulverem rubicundissimum evadat: quem cum vini alcoole circulabis in pellicano per octo dies. Separato vini alcoole per alembicum, remanebit in fundo balsamus Mercurij pretiosissimus & dulcissimus. Desperata omnia ulcera, atque etiam caruncula in vesica sanat & vulneribus sclopetariis summopere conducit.

Mercurius præcipitatus per se.

Fit beneficio solius Mercurij, in vase circulatorio ad id apto concinantur: in eo enim vase diu agitatus, ope ignis, per gradus accensi præcipitatur, & tandem in pulverem rubicum purpureumque, qui mirifica sit virtutis, reducitur.

Mercurius præcipitatus solaris.

Citius multo pariter idem Mercurius, mediante igne auri interno, et-

iam si eidem materialiter adjiciatur, præcipitari potest: At in momento & velocissimè, sicum auro essentificato præparetur. Ex illis enim ambobus, ad debitam proportionem permixtis, stupenda quædam fit conjunctio, que nullis non miraculis scætet & illustratur.

Modus præcipitandi Mercurium cum Sole hic est:

Fitetiam ipsius, prius præparati ut decet, cum sole amalgama, quod inditur matratio oblongo collo, Hermeticè clauso, atque moderatissimo igne, viginti dierum spatio præcipitantur, & in pulverem suberoceum fixumque reducuntur. Signum perfectionis est, quando vi ignis non exhalat, nec in aqua animalis revivificatur. Medicamentum istud diaphoreticum est, quod exhibetur ad prædictos affectus præsertim ad curandam luem veneream dof. gr. iij. &c.

N. Et vomitum ciere solet:

Virtus. Mercurii per artem præcipitanti quantà,

At verò, ne quibusdam in eadem soli versari sententia videamur, neve primi tanti remedij simus præcones & laudatores: quid de illo *Palmarium ad finem lib. sui de Elephantiasi*, prædicet, paulisper audiamus. *Omni-um*, inquit, *remediorum elephantiorum vires superat. catharticum nostrum metallicum, acrem omnem, ac ferinam humorum omnium qualitatem ac malignitatem mirè obtundens, ac nihilominus blandè adeo album solvens, ut pueris & pregnantibus tuto dari possit. Constat ex hydrargyro & auro sic permixtis atque immutatis longa maceratione, ni-*

vim catharticam, assequantur. Vna autem & eadem opera, pituitam & crassos omnes humores expurgat, & calidam ac siccam viscerum omnium. constitutionem emendat: datur granorum sex pondere. Hucusque *Palmarius* de suo cathartico metallico ex hydrargyro communi & foliis auri, ut supponi debet, conflato: eò quod diuturno tempore illud præparari affeveret. Præcipitata quippe cathartica quæ cum Mercuriis metallicis fiunt, aut philosophicis, & auro in essentiam redacto, in modum arcani, magisterij, tincturæ, liquoris, sulphuris, vel salis: momento temporis perficiuntur. Aurum enim, ut semel est apertum, tam igneæ est naturæ, tamque potentis, ut dicto citius suam exeratactionem.

Qua ratio. ne cathartica & metallica composita vel citius perficiantur.

Veræ Mercurij Præparationes.

Ut vela contrahamus, paratur

Mercurius præcipitatus.

vel.

Cum oleis Solis & Lunæ:

vel.

Cum solis auri foliis, sine ulla alia additione:

vel.

Calcinatus, mediante agitatione quæ fit beneficio silicum alborum, fluviatilium, cum quibus commiscetur in matratio colli oblongi:

vel.

Cum simplicia qua stygia diffolutus, philosophicè coagulatus & in salis naturam conversus:

vel.

Cum eadem met a qua forti, communi modo præcipitatus, reverberatus,

RAUS,

ratus, dulcoratus & cum aceto destillato essentialicatus, atq; ab aceto sis illis spiritibus optime spoliatus.

Vel.

In pulverem album redactus solo spiritu vitrioli, aut sulphuris, qui denuò separatur, ablutionibusq; iteratis dulcoratur, atq; fixus redditur cū sale nitro: horum, inquam, mercuriorum ita præparatorum vel paucula grana cum rebus cōvenientibus commixta, nunc sudores, nunc alvum, atq; urinas movent, & luis venereæ venenum, adhæc pestis quoque & febrium putridarū malignitates exterminant. Suntq; hæc, si ritè præparata fuerint, vera & specifica remedia purificationis sanguinis, quem per commemoratas evacuationes purgant, prout natura patientis ad expulsionem fuerit disposita: Idq; minori longè perturbatione, quàm si vel ipsa manna fuisset exhibitā.

Has mercurii præparaciones verè angelicas appellare possumus, cum multi celebres medici (ac inter illos Nicolaus Massa in suo de morbo Gall. L.) mercurium vulgo præcipitatum pulverem angelicum appellent.

NOTA XI.

De Oleis Mercurii.

Tertia mercurii præparationis species restat nobis explicanda, quæ est de oleis seu liquoribus suavibus & potabilibus ab eo expressis.

Mercurius sublimatus, coagulatus & præcipitatus resolvitur facîle in oleum, inquit Paracelsus tom. 6. pag. 282.

Quinta essentia seu oleum Mercurii paratur, sicut quinta essentia aut oleum Solis, tom. 6. pag. 34. ubi veraloquitur Paracelsus. Consulantur igitur, quæ jam supra de variis quintæ auri essentiæ olei & liquoris ejus potabilis modis scripsimus ac docuimus: & quisque ad eorum imitationem (ut repetitionem singulorum molestam omitteremus) simili modo, præparationes varias oleorum & liquoris mercurii potabilis aggrediatur, qui mira sua dulcedine, quam in se continet latentem, condiatur, & in usum intrò assumendum, non secus ac Saturnina essentia, adducatur.

Quod ad proprietates ac virtutes mercurialis istius olei dulcis attinet: supremum curationis luis gradum occupat, tum intus assumptum, tum extrinsecus inductum. Externa enim eius inductione quævis vel deploratissima ulcera, ut cancrosa, fistulosa, polypi, gummi ac tartareæ nodositates, L. V. prorsus absumentur, exiccantur, & planè convalescunt, nullum à medicamento dolorem passā. Quin & citra ullum dolorem carunculas vesicæ, aliarumq; partium sensiles penitus consumit & absorbet. Denique ut scribit Parac. in majore Chirurg. pag. 201. Argentum vivum in oleum conversum aqua paratur balsamo solis. Addit, hoc oleum coagulatum per colthorac, cum aqua parthenionis adhibitum reliquos balsamos superat: si in crocum aut in florem mutetur, tum summam curam in ulceribus omnibus perscit.

Et alibi, tomo nempè 4. pag. 91. Oleum & quinta essentia mercurii ab-

0000 3. amen.

amentia præservat. Item in eodem met
tomo pag. 77. *Amentiam tollit.* Ibid.
pag. 88. *Insaniam curat.* Et pag. 85.
eiusdem tomi: *Oleum, inquit, mercurii*
in suffocatione intellectus usurpatur.

Spiritus seu oleum mercurii
fragrans.

Solet ab artis peritis aliter præpa-
rari mercurius cum oleo salis armo-
niaci fixi, *vid. Panac. in antimon.* quod
subito mercurium resolvit in spiritum
(quem spiritum mercurii vocant) seu
liquorem, quavis aqua fontana cla-
riorem; adhæc fragrantem & odora-
tum valdè inftar moschali cuius,

Vires & usus.

Intra corpus, & exterius nodis atq;
partib; dolentibus impositus: nam mira
præstat, gummi namque & tartareas no-
dositates, luem veneream, præsertim stir-
pare solitas dissolvere solet. Et certè
negari non potest mirabiles effectus
præstitisse mercurium vel superius
consignatis modis præparatum, idq; que
in scrophulis & in lue etiam inveterata,
& infinitis deploratisque symptomatis
stipata. Sine hoc luem hanc sanant
solapalmarum & plantarum pedum in-
unctione. Quo remedii genere, nec
ulla alia arte, nullaque vi ægris oris flu-
xum illum salivarem movent, (quem
magna Medicorum & Chirurgorum
pars existimat esse solam perfectam
crisin L. V.) & magno successu pluri-
mos restituant. Neque tantis & tam
importunis unctionum, frixonum,

emplastrorum, sudationumque mo-
lestius miseros cruciant, nec reformi-
dant, qui norunt ac intelligunt
prædicti liquoris gustu dulcissimi atq;
gratissimi præparationem. Eundem
etiam per os exhibere, ad duas aut tres
guttas, cum aqua aliqua convenienti,
mira præstitisse constat, atque præcla-
ros præbet effectus non tantum *per*
sudores, sed etiam *per urinas atque de-*
jectiones. Fiunt namque diversæ va-
cuationes ab eo liquore absque vio-
lencia & sine magna molestia, sed
non sine ingenti solatio miserè con-
flictatorum, qui, inquam, sine ul-
la vi, atque pertinaci conatu, dedie
in diem levamina præsentissima sen-
tiunt, & tandem absque omni alio
extrinsecus adhibito medicamento,
doloribus immanissimis, gonorrhæis a-
cerbissimis, pustulis sædis, ulceribus ob-
scenis, atque cancriosis, turpissimis no-
dositatibus singulari felicitate libe-
rantur.

Ecce quàm diversimodè trans-
formetur, præpareturque Mercurius,
& quomodo ex summo veneno fiat
summa medicina ad huius mali extir-
pationem. Et sanè, quoinodocun-
que tandem administretur, benè aut
malè præparatus aut correctus, mo-
tus tamen veritate fateri cogor, hy-
drargyrum, mercurium, seu argen-
tum vivum, esse solum (quod hodiè
quidem extet) & specificum luis in-
veteratæ atque deploratæ
remedium.

Idem

*Idem oleum mercurii sublimati ex
Spagyrica prepar.*

Mercurius cum chalcantio & fale, ut moris est, ter sublimatus, misceatur ad extremum cum equali portione salis ammoniaci, & rursus sublimentur simul ter aut quater. Totum illud sublimatum in oleum resolvitur, ex quo spiritus salis ammoniaci eximendus est, omnia circulando cum vini essentia: ipsaq; tandiu destillando, donec oleum fervorem & acrimoniam amittat & separetur.

Reducitur etiam per se in oleum lentissimo calore Athanoris, longoque temporis intervallo.

Oleum mercurii corporale ex

Spagyrica.

Fac aãã cum mercurii crudi ℥ iiii. Iovis opt. ℥ j. illud ipsum super laminam martis extendito & in humido collocato. Totum in oleum dissolvetur.

N. Fit etiam cum solo mercurio & lamina Jovis.

Mercurius vitæ solaris.

Postremo in conclusione remedium variorum, quæ ex mercurio extrahere novimus, eis adjiciemus solarem nostrum vitæ mercurium, qui extremum agmen diriget: tanquam omnium aliorum primarium, aut ex primariis alterum: à quo scilicet admirandæ curationes morborum vel gravissimorum, ac deploratissimorum perficiuntur.

Accipiat igitur liquor mercurialis, qui capite de Antimonio à nobis descriptus est in nostri polychresti Antimonii An-

tidoto, cui vel tantundem, aut amplius etiam sudoris hermaphroditi, virilis & femineæ naturæ, aqueæ & terrestris, volatilis & fixæ, adjiciatur, ac omnia digerantur, cohobentur, ac destillentur, ut dissolvens fiat Lunare ac Solare, admirande operationis: Virumque luminare sic solutum, corpus recipere potest, etiam cum proprio menstruo conjunctum, atque uno momento, nec citra admirationem in pulverem sic cum reduci, cum liquefactivo & humectivo omnium rerum primo. De hoc pulvere ad summam dulcedinem adducto exhibentur à 5. ad 7. grana ex duabus uncis infusionis vini albi, aut liquoris alterius congruentis.

Mercurius vitæ vulgaris.

Ex hoc præterea mercuriali liquore, citra alterius dissolventis solaris aut lunaris additionem, fit præcipitationis artificio pulvis etiam candidus, quem nonnulli mercurium vitæ vocant: qui optime præparatus, dulce fit vomitivum & solutivum medicamentum: cujus etiam vel unicum granum, linguæ tantum adnotum citra deglutitionem, vires suas spirituosas stomacho imperdit, lenemq; vomitum provocat: quæ quidem purgatio non usquequaq; clamoribus incessenda est, ut fit hodie: cum Antiqui eiusmodi vomitoriis uti solerent, & in variorum morborum curam commendarent: ut qui etiam in hunc finem helleboro albo uterentur, vomitivo quidem, ut existimo ego, longè violentiore ac permissiore, omnium antimonii vitro, aut mercuriali præcipitato, inter vomitiva potentibus, quæ tamen ut vulgò parantur, non ad-

mitti.

mittimus nec probamus, ut sæpè alibi diximus, & varia longè præstantiora ac salubriora remedia, vitrificationibus ac præcipitationibus istis vulgaribus Empiricis tantùm, non veris Medicis & Chymicis notis, extrahendi ex duobus illis mineralibus modum docuimus.

Sed ut solarem illum nostrum vitæ mercurium repetamus, cuius dosim diximus granorū esse quinque ad septem ex vini infusione exhibitam, remedium est quàm rarissimè, etiam iis qui ad vomendum proclives sunt, vomitum concitans: talisq; est eius concitatio & tam lenis, ut potiùs expulsiō aut salivatio, quàm vomitus dici debeat: at tamen per secessum electivè quidem, sed citra molestiam humores peccātes noxios ac perniciosos expurgat. Istis enim sic vacuatis, quamvis idem remedium repetatur, & majore etiā dosi postea sumatur, nulla futura est eius operatio, quòd subjecto careat, in quod agat. Nec non & hoc maxime considerandum (quod tam huic, quàm aliis remediis, quæ jam descriptimus ex antimonio, auro, mercurio & vitriolo, proprium est) spiritualiter potiùs ea operari, quàm materialiter. Etenim si pulveri jam infusionem passo reafundatur vinum, & iterum in eo maceretur ad aliquot horas: idque etiam si sæpiùs iteretur, semper vinum istud medicamentosum futurum est, purgans, sudorificum & diureticum, prout natura ægri in earum evacuationum aliquam propensior fuerit: nec tamen pulvis (cti virtutem

suam in vini infusionem sæpiùs immittat & exerat) quicquam de pondere suo deperdit.

Mercurius vitæ.

Mercurius vitæ (sic enim appellat) primum inter prædicta purgativa specifica gradum obtinet.

Ille autem eo modo conficitur. Duæ hydrargyri partes in meteoron (sublimatum) modo communi redactæ, cum una parte metallinæ stellatæ (reguli stellati) & Magnesiæ Saturninæ, quæ omnibus metallis ad debitam proportionem sit imprægnata, permiscentur: omnia in pulverem reducuntur, redacta simul commiscuntur, & in cornutam subito projiciuntur, (aliis enim sic momento citius isthæc incalcescerent, atque fumarent, ut ne manum quidem liceret admove) Dein accenso igne per gradus liquor tandem gummosus destillabit cum portione aliqua Mercurii currentis, qui facillimè separari poterit, & seorsim ad alios usus reservari: est enim Mercuri⁹ Philosophicus: Gummosus autem liquor in aqua frigida, in oculi momento, præcipitabitur in pulverem nivis instar candidissimum, qui pluries abluendus, donec planè dulcescat.

Ex aqua, vitriolica aciditate imprægnata, verum spiritum vitrioliantepilepticum verus Chymicus eliciet.

Pulvis iste candidus, juxta præscriptum artis, ad ignem lentum exiccetur, quem tandem cum spiritu vini

Pulveris vini, aut aqua vitæ Juniperi ac-
Mercurio censa circulari & fixare poteris :
rio vitæ cujus pulveris quatuor vel quin-
confecti que grana exhibentur, vel in infusio-
virtus. ne, cum aliquo liquore : vel
 in substantia cum conserva rola-
 rum: vomitum & purgationem simul
 operabitur, mirorque tam in cura-
 tione omnium, quam luis Vene-
 reæ, & aliorum morborum conta-
 giosorum expulsionem præstabit effe-
 ctus.

Mercurius vitæ correctus.

Qui pulverem istum cum solo
 naturæ sulphureo sale fixare nove-
 rit, specificum admodum sine vomit-
 ivo purgativum conficiet.

Paulò verò inferiùs rationem
 suo loco docebimus, quomodo
 ex illo, sudorificum eximæ virtu-
 tis, & valde Bezoardicum præpara-
 bitur.

Magisterium Mercurii.

Philosophus hac unica nequa-
 quam contentus est præparatione:
 verùm liquorem gummosum spiritu
 salis solaris imprægnat, omnia dige-
 rit philosophicè, & in essentiam redi-
 git: quæ potest metallum ipsum præ-
 tiosissimum perfectissimè dissolvere,
 sua tinctura spoliare, vel in liquorem
 reducere, qui per alembicum tradu-
 ctus, magisterium ad quævis venena,
 pestium, L. Ven. & omnium malorum
 contagiosorum & astralium, sive il-
 lorum, quorum causæ nobis sunt oc-
 cultæ, expellenda, in minima qua vis
 datum quantitate erit excellentissi-
 mum.

Tom. II.

Aliud ingens & specificum su-
 dorificum bezoardicum, cum liquore
 gummoso ex Mercurio in meteoron
 redacto & ex Metallina stellari cum
 cæteris planetis sociata, de qua supe-
 rius locuti sumus, comparatur.

Hic liquor gummosus bene pu-
 rificatus, cum spiritu salis omnia ani-
 mantis permisceatur, in qua mixtio-
 ne mira videbis propter duellum in-
 ter duos istos dracones commo-
 tum, qui tandem inter se concilia-
 buntur, & pacem inibunt, in pulve-
 rem pretiosum reducti. Hujus autem
 pulveris effectus sudorifici & bezoar-
 dici, miras edent operationes, quas
 sæpius his oculis, nunquam mea fru-
 stratus intentione, expertus sum. Ad
 pondus verò quinque aut sex grano-
 rum exhibitus cum conf. de Hyacin-
 tho sudorem fortiter movet.

De V.essentia auri Algureti.

Interea dum hanc metallico-
 rum remediorum sylvam comple-
 bam, & finem ei imponebam, tot ac
 tam variis artificiis ornato, ac tãta li-
 beralitate nostra cumulata ac ditata:
 ut candidus ac æquus lector jam ha-
 beat, quod satis sit, medicaq; Respub.
 non mediocriter sit nobis congratu-
 latura, ac beneficium agnitura; inci-
 dit in manus meas cujusdam intimi
 mei, non ultimæ notæ, nec levis famæ
 viri operâ, libellus quidam ex Italico
 idiomate in Gallicum versus, ex typo-
 graphia Antuerpiana, apud Hierony-
 mû Verdussen Ann. 1603. profectus,
 inscriptus: *Compendium virtutum, natu-
 ræ, administrationis & usus cujusdam pul-
 veris,*

PPPP

veris,

veris, qui pura est auri medicinalis essentia quinta, recens ab egregio viro, D. Victorio Algureto, Medico ac Physico Scholæ Veronensis, &c. editus. Hunc libellum ubi statim percurri, infinitas easque sublimes proprietates notavi, quæ huic pulveri ascribuntur, quæ solarem esse ferunt, & fixam auri spiritum. Nolo hic præclaris ejus effectis & virtutibus immorari, nec de ijs dubitare, aut quidquam detrudere, cum tot tantorumque virorum testimoniis, & experimentorum, quæ citantur, fide exfulciantur ac confirmentur; præsertim etiã cum metallicorum remediorum admirandæ vires mihi abundè sunt cognitæ ex eorũ usu & administratione, parva etiam dosi exhibitorũ, frequentiq; sua repetitione mira operantium: quemadmodum modò de nostro vitæ mercurio solari descripsimus.

Contingit autem, ubi primùm revolverem hunc libellum, quendam cujusdam ægrotantis honesti viri & chronico morbo languentis, quem curandũ susceperam, amicũ ac familiarẽ detulisse apud eum istius pulveris famã, virtutumque; ac experientiæ illius fidem, cujus alter vir honestus & mihi cognitus periculum fecisset fœlici successu: cumque æger meus consuleret me, num eo esset usus, nec ne? respondi, ad honesti illius viri, qui tam promptum auxilium pertensisset, relationẽ, me ejus usum nequaquam esse reformidaturum: idcirco repente pulverem istum ab illo amico suo, accersivĩ, qui habebat, rogavitq; sibi dari: quem ab illo accepit ea lege, ut granorum septem uteretur; hunc pul-

verem vidi candidissimum & tenuissimum, ut qui amyllum in pulverem redactum æmularetur, at qui pondus mercurii non æquaret. Hic pulvis macerandus est in unciis duabus generosi vini albi ad tres aut quatuor horas: deinde ab ejus sumptione dimidia post hora sorbendum jusculum datur. Hujus craspero me operationes tanti medicamenti perspeccuram, ut de ejus compositione postea possim certius quid pronunciare. Qui enim ex auro ipsum elici opinantur (qua ratione insigniunt ipsum spiritus auri fixi titulo) falluntur meo iudicio.

At in hoc fallitur ipse interpret, aut ipse libelli author, cum scribit, antiquitati ignoratam fuisse ex uno auro fixo spirituum extractionem, omnibusq; hodiernis Medicis adhuc esse incognitam: si omnes prorsus ab hac cognitione excludit, nec opinatur, ingenia hodie acutissima reperiri, quæ in anatomia metallorum interna versari, possint ejusmodi spiritus ex auro, tincturamque; illius prolectare, ipsumque; aurũ in essentiam potabilem variis modis redigere, prout infinitas illius præparaciones jam docuimus, ut ex eo nempe vitriolum auri educatur, sulphur solare, solaris mercurius, arcanum solis, magisterium solis, quinta essentia, liquor, elixir, & innumera alia id genus præstantissima remedia, quæ ex auro parantur, corpore auri in spiritum converso.

Quicumque; autem præter *Paracelsi* scripta, *Gebri*, *Lullii*, *Arnaldi*, *Vittonovani*, *Riplai*, *Rogeri* *Bacchoni* &

Alber-

*Alberti Magni, Rupefissa, sexcentorum-que aliorum commentarios perlegerit, percipiet, ignotam illis nequaquam fuisse auri potabilis conficiendi rationem: minusque iis incognitas illius virtutes ac proprietates, in omnes corporis humani affectus. Quin & ausim vel Chymicorum minimus affirmare, ex quadraginta vel quinquaginta spiritus auri prolectandi modis, quos calleo, Dei beneficio, omnes medicinas, quas ex illo spirituali reddito extraho, aut citrinum floris calendulæ colorem aut subrubrum, aut purpureum, aut papaveris rheas dicti tincturam retinere. In summa, vergunt omnes ejusmodi medicinae in flavum aut rubrum colorem, utcunque etiam præcipitatae sint ex mercurio solari, extrinsecus candorem maximum & albedinem referente: quod non sine admiratione observari debet, ut quæ extrinsecus tam album colorem referunt, interna scateant rubedine ac flavedine. Subit igitur mirari hujus pulveris tantam albedinem, si auri spiritus fixus & constans est, ut volunt; animadvertitamen in secunda libri authoris appendice, mentionem ab eo fieri non auri, sed marcasitæ aureæ, aut alterius mineræ, ex qua, aut ex aliqua alia magnesia, aut semimetallico alio subjecto, quæ radicem & primum ens auri esse autumat, pulverem illum spiritualem extrahit, cum sic scribit: *Qui quidem noster pulvis aliud nihil est, quam quinta quadam essentia auri ab origine ipsa talis profecta: sed in fluxibus & caloribus celestibus ac radiis solaribus concocta &**

contemperata: occulta & sparsa per hanc nostram mineralem materiam albam artificio ex radice & materia nostri auri. Quæ quidem materia & radix potest etiam aurum purum sufficere, si vario operationum artificio ingeniosè tractetur & exercentur: Atq; hac auri quantitas satis est ad patefaciendum huiusce rei veritatem, quod nempe materia illa sit radix & veluti mater ac origo auri, unde pulvis noster propriè quintum esse auri meritò à nobis dicitur, &c.

Hic personam Oedipi nolim induere, ut enodem, aut enucleem, quid sit: veruntamen possim ego ex vera magnesia, quæ Paracelso est alisque Philosophis primo auri enti patet & æqualis, aliquid simile, quod utilissimum fuerit, extrahere: imò etiam ex ea potentiores ac præstantiores medicinae educi possint, quàm ex auro ipso, vel spiritualitatem adepto: utpote quæ materia nondum adhuc ignem sit experta: atque idcirco metallicis spiritibus admodum efficacibus pregnans ac referta turgeat. Ex ea magnesia elicere etiam possum liquorem, quem spiritu solari imprægnare queam, ut potentior & efficacior reddatur, eamque possum candidissimam præcipitare, unde fiat præcipitatum, quod lenes vomitus citra molestiam cieat: cujus unica dosis possit non una vice tantum, sed pluribus variis operationibus commo- dare: quod inde apparet, magnum utique remedium & multis ac variis morbis præsentissimum esse. Nec hujus effectus ab operationibus illius pulveris albi valdè dissimiles sunt, ut

PPPP 2 obser-

observavi in nostro ægotante post usum illius, qui corruptos admodum humores bis vomitu expurgavit.

Quæ autem hîc dico, nolim finistrè detorqueri, quasi studeam alicui detrudere, aut studia ac piam voluntatem authoris hujus pulveris criminari aut carpere, qui candidè eum publicè erogavit : at majorem ille laudem mereatur, majoremq; animi gratitudinem, si ejus conficiendi, obsecris tamen verbis & velatis, descriptiõnem in eorum gratiam, qui illo digni sunt, traderet exemplo multorum Philosophorum, meoq; : qui libenter nostra aliis non invidemus, certi, non nobis solis, sed partim patriæ, partimq; parçtib. nosse nato.

NOTA XIII.

De Cinabrio.

Priusquam finem faciamus remedium variorum, quæ ex mercurio parantur, & quæ jam ego in ordinem redegi, ac scripsit mandavi: aliquid porò de cinabrio artificiali factitioq;, nec non de nativo ex mineris, nobis dicendum est.

*Cinabrium
artificiale*

De factitio quidem, quod aliud nihil est, quàm modus quidam sublimationis per sulphur factæ (sicut sublimatum mercurii, quod vocant, per vitriolum efficitur) per sulphur quidem, quod liquatur in vase terreo vitreato, cuique liquato sensim postea mercurius affunditur ad dimidium sulphuris pondus: ubi omnia probe spatulâ ferreâ aut ligneâ agitanda sunt & commiscenda, dum spatula illa tota calce nigra obducatur, quæ

tum sublimationi, in vase congruo ad sublimandum posita, apta est. Hac ratione mercurius ruber elevatur, quod minium aut cinabrium refert: ejusque est dosis pondus granorum trium, quatuor aut quinque, ut fiat medicamentum ad sudores educendos præstantissimum. Ex eodem fiunt præcipitata candidissima cum liquore ejusdem sulphuris, ex uno eodemq; fonte hausta, miræque virtutis in purgando & sudores eliciendo, variis morbis, imò veleplesiis, apoplexiis, paralyfibus opportunissima, si dextrè, ut decet, à Medico non Empirico, administrentur.

Quod ad nativum & minerale <sup>Nativum
Cinabrium</sup> cinabrium attinet, Natura nobis in quibusdam aurifodinje in Hungaria profert genus quoddam mineralis cinabaris ponderosissima, ac longè artificiali rubicundioris: Imò etiam quæ usque adeò transparens ac dilucida est, ut non minoris pretii, at majoris etiam ipso auro æstimeretur: quæ per se & citra illam præparationem aliam, quàm qua naturæ coctionibus temperata est, remedium est nobilissimum, & admirandarum virium adversus minores epilepsias aut analepsias: sed verum præcipuè est specificum vertiginum, tale à multis magnis Philosophis Chymicis in Germania agnitum, à quibus hoc remediũ, tanquam insigne arcanum, magno habetur in pretio, cujusque ego beneficio cum Dei gratia, quatuor aut quinque; egregios viros vertigine liberavi, vel unica hebdomada, quatuor aut quinque; ad summum deorsus ex-

hibe-

Nihilis, et si malum hoc vertiginosum usque ad eum interdum exacerbaretur, ut iudicium omne ægris eriperet.

Formulam habes in Pharmac. sub titulo Tragematis ad vertiginem. Cratonis.

CAP. XI.

De Antimonio.

Antimonium ad raucedinem usque, allatrant censores, tanquam exitiosissimum omnium venenum carpentes ac repudiantes: quorum mendacia ut diluantur, rationesque eorum excutiantur, nunc nobis onus incumbit; ostendemusque, quam à veritate alieni deflectant, si extracta ab ipso remedia, & ut par est apparatus, varia ac admiranda, incuratione variorum ac deploratissimorum affectionum, infinita alia vulgaria subsidia multis studiis post se relinquere, apertum fecerimus. In eo enim sunt sexcentæ proprietates, variae ac præstantes, ut præparantes, expurgantes, vomitiones concitantes, & id genus alia, ut nunquam satis laudari queat hoc medicamentum. In cuius defensionem non abs re *Matthiolus*, in huiusmodi ignaros ac pertinaces Medicos inuictus est: cui tantæ est estimationis, ut manum Dei ipsum vocitet, tanquam cœlitus emissum, aduersus gravissimos hominum langviores uniuersale subsidium.

In primis autem videamus, quid antiqui de metallico hoc inuiduo scitauerint, & quo jure novi isti Censores in venenorum ordinem referant, perpendamusque, quibus facultatibus præditum ipsum veteres

dixerint, quas præparationes illius, usum & adaptationem admiserint, ut æqui ac iudiciosi lectores omnes oculis ipsis notent, quàm externa huius medicamenti anatomia, ex solo suo cortice antiquis cognita, præintetiore à veris Medicis nobis tradita, mutila sit, & prorsus inanis ac nulla.

Dioscorides lib. 5. c. 59. ubi loquitur de electione ac bonitate antimonii, hæc subijcit: *Quod ad facultates eius & proprietates attinet, vim habet astringendi, & meatus corporis obstruendi, refrigerandi, ex crescentias carnis absumendi, cicatrices obducendi, mundificandi oculorum ulcera & sordes.* Sub finem præparationem remedii attingit, quam *Oribasius* inter veteres Græcos ex ipso *Dioscoride* mutuatus in suum opus medicum transcripsit, collect. lib. 14. *Crematur stibium, inquit, crusta ex farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec crusta in carbonem abeat. Ab igne semotum, lacte mulieris, quem marem peperit, aut vetere vino restringitur. Vritur etiam succensis carbonibus perflatum, donec igne destagret. Si enim plusculum uratur, in plumbum transit. Lavatur ut cadmia atque, as, sunt qui ut plumbi recrementum lavent.*

Atque hæc est elegans eorum præparatio, quæ non mihi soli, sed multis aliis tuis præbeat, ni responsione mea Antiquitas excusetur, quæ quod novit, nobis candidè impertita est, ultra progredi minimè habilis.

Qui autem Antimonium fusione in plumbum mutari autumant, satis testantur, se parum in rebus metallicis versatos. Potuerunt illi quidem

PPPP 3. - violen-

Veterum
opinio
antimonii

violentiore calcinatione & ignitione portionem quandam antimonii in regulū transeuntem observasse, quod metallum quidem referat, at plumbum non sit, ut quod fragile sit & in pulverem reducibile, diversæque admodum naturæ ac proprietatis. At in hoc quoque, ut in reliquis, excusationem merentur.

Galenus de simplicium medicamentorum facultatibus 9. post Dioscoridem de Antimonio scribens, quædam verba de facultatibus ejus facit: *Stimmi*, inquit, ad facultatem desiccantem adiunctam habet astringentem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur. & illis scilicet, quæ conformantur in collyria, quæ vocant, & siccis, quæ utiq; collyria sicca cognominant.

Paulus Aegineta lib. 7. de re medic. Oribas. medicinarum collect. lib. 15. Aëtius tetra. 1. ser. 2. c. 72. unius Galeni sententiam & verba propemodū ipsa de antimonii facultate sequuntur.

Actuarius lib. 6. meth. med. de eo scribit, quæ sequuntur: *Stibium vero, quod nuncupatur, si non est lotum, validam præ se fert astringentem vim: vorum, ubi eluitur, retunditur adeo, ut ferè sit morsus expers.*

Hactenus de Antimonii facultatibus veteres scripserunt, unde venenatum medicamentum, aut inter exitialia collocatum, inferri non potest, quum adstringentis potius, quam rodentis facultatis à veterib. judicetur.

Obiectio.

Si quis excipiat, ab eo graves & laboriosos vomitus concitari, in vitrum etiam translato: in promptu

responsio est: magnam veteribus injuriam fieri, qui ignorantia illos arguat, ac inscitiam detegat, quod cum ignota iis fuerit vis ejus vomitrix ac purgatrix, pronunciaverint omnes, contraria, hoc est, astringente facultate pollere, vel etiam ante præparationem aut ablutionem, qua, ut vult Actuarius loco jam citato, ista retunditur, ut ferè sit morsus expers.

Nec tamen idcirco facilè concesserim, usq; adeò exitiale esse medicamentum & venenum, quod vomitum cieat. Quid enim helleboros, ac præsertim album, gravium symptomatum pernicie superat? Attamen vel ipse helleborus albus ab antiquis in usum medicum assumptus est, ac in specificum epilepsiarum auxilium administratus.

Idem de *thapsia*, *bryonia*, *pane porcino* aut *cyclamine*, *tithymallis*, & id genus aliis medicamentis, vomitū cum magna etiam perturbatione concitantibus, nectamen à multis cōpositis purgantibus, electuariis exclusis, quæ variis morbis succurrunt, dici potest.

Quicquid sit, à venenatis medicaminibus antimonium exceptit Dioscorides ac Antiqui, nec in ordinem virulentorum illi retulerunt, ut thapsiam, helleborum, & id genus alia, quæ recentuimus: quibus si in medicina usi sunt, longè potiore ratione antimonium, quod mox dissecturi sumus, usurpare liceat.

Basilii Valentinus, monachus ordinis S. Bened. sumus Philosophus & *Vera Antimonii* Medicus in libris suis, longè ante natum Paracellum, Germanico, *timonipra-*
idio;

*parasio-
nes à Ba-
filio Va-
sentino
monacho
tradūtur.*

idiomate conscriptis, quinquaginta remedium genera ex Antimonio edocet: Unde constat, quantum industriam olim hic vir, nec non alii politici ingenio præditi adhibuerint, in optimorum remedium pervestigatione: quæ consecuti, magni fecerunt, & pretiosi loco thesauri habuerunt.

Eccur igitur nunc Antimonium, tanquam lethale venenum rejiciatur, cum certum sit, eius usum in præcipuis veterum antidotis non fuisse improbatum? Vide Antidotum è zingibere, à Myrepsso descriptam: quæ, juxta eundem autorem, confert plurimum apoplexiæ, manix, & quartanæ febris: in hac lapidis lazuli, & lapidis Armenii drachmæ tres: & tantundem lapidis Antimonii, omnia tamen cruda, & imparitata adhuc plena, ingrediuntur.

Sed audio nonnullos hic inferre, pro Antimonio artimonium esse legendum: Artimonium autem idem significare ac pyrethrum. Sed quàm præpostera & sinistra hæc sit interpretatio, Leonhardus Fuchsius vir doctissimus & celeberrimus, conspicuè demonstrat in versione Myrepsi ultima: qui præterquam quod antimonium, ex sententia Serapionis, lapidem appellat, nominatim insuper stimium id esse, in commentariis addit. Pyrethrum autem, quantum differat à lapide, & ab ipso stimio, nemo non novit. Taceant ergo in posterum illi, qui vocabulum hoc in alium torquere sensum conantur, quàm *Eulhsius*, summus ille vir, id ac-

ceperit: cum quo hic errare malo, quàm cum nonnullis inferioris notæ benè sentire.

Quo fit ut non possim non mirari nonnullorum Medicorum ingenium, qui stibium venenum esse mortiferum contendunt. Si quidem se medicos esse profitentur, miror quidem eos hæctenus non observasse, rara admodum, vel fortasse nulla reperiri medicamenta, alvum elective exolventia, tam priscis, quam recentioribus medicis usurpata, quæ venenosam vim non fortiantur.

Hæctenus de Antim. facultatibus veterum scripta vidimus: Recentiorum autoritates non pauciores adduci possent, sed quorsum? Vel sola enim autoritas *Matthioli* sufficere potest. Hic ubi admirandas aliquot curationes ac effectus vitri antimonii, cujus tunc temporis folius cognitionem habebat, descripsisset, virtutumque historias aliquas recensuisset, tandem post admittendam medicamenti celebrationem addit hæc verba: *Idcirco satis mirari non possum quorundam Medicorum sententiam, qui antimonium lethale venenum esse autumant. Cum enim medicinam profiteantur, nonne satis norunt, nullum dari electione purgans medicamentum, quo antiqui & veterici utuntur in purgationibus, quod suo careat veneno? En utrumq. belleborum, omnes stibimali species, pnyssam, elaterium, colocynthidem, euphorbium, thapsiam, scammonium, thymeleam, & inter mineralia lapidem Lazuli, lapidem Armenium, æris scoriæ (quam in usum quotidianum usurpabant veteres ad-*

versus

versus hydropisim) suis venenatis qualitatibus copulata isthæc omnia, quis negare audeat? Quid de sandaracha (addit) exitialissimo veneno dixerint, quod tamen in pilulis ex melle Asthmaticis prescribit Dioscorides, ut & Avicennas usurpat Arsenicum? Sed de ejusmodi pertinacibus Medicis satis dictum sit (inquit) qui antimonium criminando, longe perniciosiora indies medicamenta usurpant. Antimonij enim usus ritè ac legitime administratus, curationum miracula potius quam secus ostendat. Tandem infert illos & judicio & ratiocinatione sana plurimum valere, qui chronicis morbis ac desperatis, sive pituitosis, sive melancholicis, antimonium prescribunt, Manum Dei ipsum vocans.

Eadem cum docto Matthiolo & sentimus & inferimus adversus pervicacissimos nostros & ignarissimos Censores: quibus tamen videre licebit, nisi bardis & asinis fuerint stupidiore, nec citra admirationem, non vomitiva illa & laxantia medicamenta, ex solo antimonij vitro protitata: at varia purgantium genera, quæ vel perniciosissimis, corruptissimis, ac venenosissimis humoribus cum electione etiam, citra omnem molestiam, sed quàm lenissime vacuandis aptissima ac tutissima sunt, ut quæ etiam lenitate ac facilitate vulgaria ac quotidiana lavativa superent.

Quin & ex eodem diversa mundificantia sanguinis, sudorifica, corroborantia ac instaurantia, in pulveres, liquores, olea, extractiones, essentias, tincturas parari constat. Deniq; tanquam alterum Protheum, varias formas & naturas

identidem induentem admiramur: qui pro varietate figurarum, quas in præparatione assumit, varietatem etiam curationum diversorum morborum gravissimorum ac deploratorum exhibet.

Vel sola igitur tanti viri auctoritas sufficere deberet, ad redarguendam illorum opinionem, qui antimonij vitrum adeo deleterium esse opinantur. Addit insuper autor duas histotiolas, ad majorem veritatis confirmationem: quarum altera est de Georgio Hantschio, per celebri medico, qui peste conflictatus, vitri illius usu convaleuit. Altera est de Andrea Gallo Tridentino insigni quoq; medico Ferdinandi Archiducis Austriæ, qui, cum in gravissimum incidisset morbum, & morti proximus, nihil præsum opis à vulgaribus sentiret pharmacis, ex desperatione quasi ad antimonium confugit, & auctoritate Georgii Hantschii, qui non empiricus, sed celebris erat medicus, & qui experientia propria edoctus, antimonij usum jam antea satis comprobabat, fretus, sumtis tribus eius vitri granis, statim per vomitum, ultra quatuor uncias puræ putæ cholæræ evomit: ex quo uno actutum levatus, paulo post integræ sanitati restitutus fuit.

Addo insignes aliquot medicos, Hippocraticæ medicinæ addictos, & neutiquam Paracelsistas, ut vocant, qui antimonio utebantur: non tamen in substantia sua crassa, sed per infusionem, at singulari quodam artificio præparatum; Inter hos

occur-

occurrit Theodorus Zvingerus, felicitis memoriae, singulare seculi nostri lumen, nec non sumus ille vir Felix Platerus, qui in inclita & antiqua illa Rauracorum Academia, primarii medicinae Professoris sive Archiatri officium maxima cum laude & dignitate gessit: hic inter alia sua arcana medica antimonio non postremam tribuit locum: quod ad peculiarem quandam modum, non cuivis cognitum, ab ipso preparatum, & tempore opportuno exhibitum, nullam omnino noxam aut perniciem corpori intulit nec malam in partibus diathesis, ut falso quidam cavillantur, post se reliquit.

Sic veritas temporis filia tandem nobis nata est, & hominum ingenia illustravit. At tempus est, ut indicemus, quam maturiore iudicio, Hermetici, ac in primis magnus ille chymicus Theophrastus Paracelsus, naturam, essentiam & qualitates omnes antimonii expedierint, ac in partes omnes artificiosè dissectuerint: in saltem nemesium, in sulphur & mercurium, ut quae longè alias ejus preparationes docuerint, quam unctiones & lotiones vulgares, quibus ipsum redderent collyriis, antiquorum more, opportunum.

Quin & indicandum est, ut Hermetici in eo alias exquisitiores virtutes, & singulares proprietates observaverint ac detexerint: utque astrictionum umbratili loco, contra omnis generis vomitiones lenes, moderatas, & longè illis tutiores, quae ex helleboris aut ære ustio cien-

tur, minoreque molestia vacuantes patefecerint, ac ex eo eruerint: licet illis Antiqui uterentur, & infantibus etiam, ut supra diximus, exhiberent. Quin & ostendemus, varia in eo, eaque suspicienda, attamen lenia, benigna, & citra nauseam laxantia praesidia reperta, ut hac ratione catholico, diaphœnico, hieris, tripheris, electuariis, Indis majoribus & minoribus, confectioni hamech, & similibus antecellant. Ex nostris enim descriptionibus & experientia constabit, si antimonium purgationi alvi adaptemus, omnibus corruptis ac venenosis humoribus electivè repurgandis esse idoneum: si quidem ejus virtute ac facultate tota sanguinis massa declaratur ac repurgatur, citra vehementiorem caliditatem, quam nullam infert, quàm vel ipsi linguae sit insipidum, aut gratum potius palato ac suave, quàm secus, leniterque, contra aliorum medicamentorum molestissimè agentium morem, vires suas exerat.

Docebimus praeterea varias illius preparationes, ac praestantes virtutes diaphoreticas, quae mirabiliores, quàm hydrotica alia omnia Guajacina, aut cætera id genus, effectus producant: imò etiam in diversas alias figuras commutabimus: in corroborantia nempe medicamenta & alexipharmaca, longè utique aptiora & utiliora ad nectar vitae nostrae tuendum, & vires corporis corroborandas, ac venena omnia ab eo excludenda, morbosque pestiferos, omnibus aliis confectionibus Alchermes, de hyacyntho, mithridatis

& theriacis. In hoc depique metallo individuo videndam exhibebimus universalem medicinam, medicinarum medicinam, & admirandorum aut miraculorum ipsa miraculum, seu mirabile mirabilium.

Sed ad rem ipsam jam descendamus, & veritatem verborum nostrorum confirmemus propriis experientiis, tum alienis, quas ex doctissimis quibusvis Medicis & Philosophis Hermeticis, eorumque scriptis ac colloquiis, mutuati sumus, & adhuc mutuabimur, super varias ac admirandas præparaciones, remediaque, quæ ex antimonio proficiuntur.

Riplaus, Northon, Isaac Holandus, Paracel. Rupeçissa, Basilus Valentinus ordinis S. Benedicti. & inter alios omnes Paracelsus, super alia omnia metallica, Antimonium collaudarunt ac celebrarunt: hic adæquans ipsum in suis Archidoxis, & libris de vita longa, quam plurimisque aliis locis, primo enti auri: quod mirum in modum in omnibus ejus partibus, & ubique sedulo examinavit, nihil unquam sibi habens ipso commendatius, ac præfertim mercurio ejus & sulphure. Docet enim ipsum Antimonium ex purissimis perfectissimisque mercurio & sulphure prognatum, sub vitrioli genere in metallicam formam atque splendorem.

Quin & lib. 3. de vita longa, cap. 6. de infinitis aliis ac admirandis virtutibus testatur, quæ in eo delite-
scunt.

Antimonium, inquit tom. 4. pag. 105. restaurator est, & renovator omnium virium corporis. Et lib. 6. Archidoxorum de magister. fol. 36. Antimonium, ait, curat leprosos, morphæam, scabiem, leoninam elephantiam, tyriam, &c.

Ibidem addit: Cùm materia antimonii sit spoliativa & mundificativa, hinc fit, ut corporis impuritate non secus absumat, quam aurum & argentum ab ipso depurari videmus. Inprimis autem, præter opinionem, curat id ipsum lepram.

Et alibi, tomo nempe 6. cap. 308. Antimonium omnes morbos tollit, & vires amissas restaurat & renovat. Et eodem tomo, pag. 107. Quinta essentia, magisterium & primum ens antimonii corpus mundificat à lepra, renovatione & instauratione perfecta. Et ibid. pag. 109. Primum ens Antimonii tantas habet virtutes, ut omnino, quod contingit, transmutet: omnia, que ab humore radicali enascuntur, separet, & ex fundamento corpus renovet.

Et tomo 4. pag. 70. Magisterium Antimonii est confortativum in caduco. In eodemmet tomo, pag. 356. Tanta est vis antimonii, ut gravissimum caduci paroxysmum curet. Et pag. 84. 85. & 88. Quinta essentia Antimonii curat vesaniam. Eadem est confortativum in contracturis. In eodemmet tomo, pag. 104. & pag. 91. Oleum antimonii præservat ab omnibus speciebus amentia, ut flores bene præparati præservant à lepra, tomo 5. pag. 273.

Si omnia, quæ de eo ejusque facultatibus ac virtutibus prædicantur,
huc

huc vellem transcribere, nullus unquam fuerit finis.

Restat ut præparationum diversarum, ac variorum remediorum documenta & artificia aggrediamur, quæ ab ipso *Paracelso*, aliisque compluribus, ante & post ejus ætatem, doctis viris edocentur, nostrumque ipsi symbolum ac talentulum conferamus, prout aliquando ipsi manibus paravimus, composuimus, & in usum sælicissimè retulimus.

Præparata:

1. Vitrum Antimonii.

Vitrum antimonij et si laudes suas quoque mereatur, quas *Matthi-olus*, ut supra relatum est, summopere deprædicat, qua ratione & *Empiricis*, *Chirurgisque* nonnullis notissimum, usitatissimumque exestit, qui ejus grana, v. vj. &c. in vini hauitu per noctem infundunt, atque infusionem decantatam mane hauriendam exhibent, adeoque vomitus ac sedes excitant; Attamen ob violentiam operationis raro citra correctionem à Medicis in usum accessetur. Unde *Author noster* inquit:

Sanctè testari possum, me nunquam antimonii vitrosi usum fuisse. In vitrificatione enim non consistit vera ejus præparatio: quam omnes veri Philosophi improbant. Scio tamen, infinita remediorum genera ex antimonio præparari posse: multosque novi in Germania per celebres medicos, qui vitrificato antimonio, ad vomitum ciendum, felici cum successu utuntur.

Vitrificatio antimonii improbat.

Verum ab illis interdum ita præparatur, ut vomitum citra ullam molestiam: interdum, solam salivationem provocet. Neq; contemnenda est illa purgandi ratio, olim *Hippocrati* tempore admodum frequens & usitata.

Ex eo porrò varia purgantia parantur, quæ morbum ejusq; causam, citra vehementem corporis perturbationem, radicitus tollunt. Varia quoq; hydrotica, diuretica, imò roborantia & Bezoardica, magnæ virtutis remedia, ex eodè conficiuntur.

Nec mirum id videri debet, totamque contrarias facultates unico subjecto inesse. Vera enim scribo, & quæ ad oculum, si res postulet, demonstrare possum. Perinde ac notum est omnibus, in *Guajaco* tres diversas inesse proprietates: diureticam nempe in spiritu acido: sudoriferam in oleo: cujus guttæ aliquot cum vino aut juscule infusæ exhibentur: & vim purgantem in sole: cujus unus vel duo scrupuli, cum aqua propria, seu liquore acido, pro dosi sufficiunt.

Quod si antiqui & Antecessores nostri non satis comprehenderint, tot diversas naturarum proprietates in unico contineri subjecto: num propterea rei veritas tollitur?

Veteres ne per somnium quidem cogitarunt: ipsum antimonium, cum tam nigri coloris, tamq; terrenæ & crassæ sit substantiæ, in vitrum candidum, & pellucidum, instar crystalli, & rubrum instar rubini, sola calcinatione & fusionem transmutari posse: neque, opinor, suspicati sunt unquam, in eo tam insignem latere purgandi

Qqqq 2 vim:

Varia antimonii proprietates, pro varia eiusdem præparatione.

Tres diversa substantia in Guajaco, non secus ac in antimonio.

vim: sicuti certo constat, illud in exigua dosi, 4. tantum aut 5. granorum, in vino vel aqua maceratum, & sumptum, tanta vehementia corpus turbare, ut tam superne, quam inferne, valentissimè purget: ponderis & virtutis quantitate non imminuta, quoties enim idem denuò infunditur, toties novam purgandi vim liquori impertitur, citra virium ponderisq; imminutionem. Hinc liquet ejusmodi operationes planè contrarias esse adstrictioni, quam ipsi attribuunt veteres: qui ab externa anatomia, ejus superficietenus depinxerunt qualitates.

Sed valeat vitrum istud: quamvis Empirici in medicorum opprobrium, sæpè gravissimos & desperatos plane morboseodem sanent.

1. Sulphur Antimonii.

Decoquatur Antim. pulverisatum cum capitello præparato ex Tartaro calcinato, aut cineribus clavellatis, & calce viva, per horæ unius spacium. Tum finito illud infrigidari affundendo tantillum aceti & rubor quidam apparebit supernatans, quem colliges: post rursus ebulliant per horam unam aut alteram: iterumque refrigerentur ac denuò, quod supernatavit, collige, id toties iterando, donec rubor nullus amplius appareat. Est enim sulphur Antim. quod exiccatum igne lentissimo, ad usum bonos servabis.

N. Paratur itidem ad id opus lixivium ex Tartaro & nitro, aut ex calce viva & cineribus parato.

2. Sulphur auratum.

Crocus metallicus (Sulphur auratum) ex Magnesia Saturnina (sic enim Chymici vocant) conficitur: ex qua Magnesia, prius cum tartaro & sale petræ pars illius Mercurialis à cæteris separatur, & seorsim reservatur, ut ex illa remedia quædam præstantissima, inferius nobis describenda, conficiantur. Ex fecibus autem ejusdem, lixivium rubicundissimum sola aquæ ebullitione comparatur, quod tanta est virtute donatum: ut argentum aureo colore perfundat.

Sulphur solare, ex ejusdem Magnesiæ lixivio, aceti beneficio, sensim & guttatim tantum infusi, seceratur, secretumque pluribus ablutionibus ita mundatur, ut nihil in illo falsedinis remaneat. Sulphur istud ^{Eiusdem croci virtus.} ad ignem lentissimum desiccatum, calcem auri quadantenus repræsentat, quod si præterea ad scrupulam unum (scrupul. f.) exhibeatur, & cum aqua aliqua Bezoardica commisceatur: sudores mirificè provocabit, & excellentissimum, tam ad præservationem pestis, quam ejusdem curationem, remedium largietur.

N. Simul moyet vomitum.

2. Crocus Metallorum.

Crocus metallicus purgativus: ex eadem Magnesia conficitur, quem nos alio nomine, post Martinum Ruilandum, Crocus metallorum appellamus. Istud autem metallicum cum æqualibus salis solius sulphurei natu-

naturalis partibus permisceo, permixtumque philosophicè calcino: sive ut clarius rem totam adaperiam, ad illius calcinationem nullo alio igne, nisi prædicti salis sulphurei uitor: calcinatum demum in materiam redigo, quæ jecoris ipsius colorem referat. Illa autem materia in pulverem quandam rubicundum redacta, Crocum Metallorum idcirco denominat, quod prædicta Magnesia illorum radix, & quasi primum eius deprehendatur, utque præterea à Crocis aliis, qui tum à Marte, tum à reliquis metallicis educuntur, seceratur. Paulò post, inferius *capite de Curatione*, præstantiam remedii prædicti referemus, quod in vino vel aliqua convenienti, ad dosin sex, aut septem granorum propinatum, purgativum est excellens admodum, & specificum contra Pestem: in eo præsertim; quod dulcem vomitum, ad talis morbi curationem plerumq; necessarium, ut suo nos loco dicemus, excitat.

In descriptione Croci metallorum, qui non modo facile præparatu, sed etiam utile multum & præsens contra morbos omnes Epidemicos remedium suppeditat, aliquandiu tradenda immoratus sum: ad pondus septem aut octo granorum in infusione, prout supra monuimus, nec sine fructu exhibetur. Quosdam enim magis per vomitum, alios verò per alvum magis expurgat: id tamen totum sine ulla fit naturæ perturbatione, imò verò cum magna ejusdem ope & subsidio, febrem omnem pesti-

lentialem, & morbos contagiosos expugnat. Hujusce meæ assertionis fidem faciunt innumera propemodum experimenta, quæ meam nunquam expectationem eluserunt.

Illustrissimi Herois ac D. D. Ducis de Buillon Pharmacopœus nomine Fromant, à me annò tantum elapso impetravit, ut decem aut duodecim uncias, quas illi meo Marte parandas ex eodem Antimonio curaveram, in Turenna Vicecomitatum, peste sævissima conflictatum transmitterem. Remedium istud una cum formula qua foret assumendum ad D. de Vassignac, totius regionis & castelli gubernatorem, direxit, qui majorem illius partem vicinis circumquaque Chirurgis impertitus est. Quid autem præstiterit hac in re nostrum metallicum, paucis inquit Epistola à prædicto D. de Vassignac, ad Pharmacopolam missa, quam placuit è Gallico in Latinum commutare, & hoc loco inferere:

Accepi per D. Fouchet duas pyxides, quas ad me transmittere placuit. Ut semel recepi confestim partem quandam illarum per totam viciniam elargitus sum, juxta monitionem in literis, ad felicem illarum usum docendum, adjectam. Quatuor aut quinque Chirurgi aliquam ex illis partem acceperunt: ex illis duo, successus admodum prosperos renunciarunt, & testimonium egregium de pulvere subflavo reddiderunt: quem, remedium plus divinum quàm humanum, quoniam intra unius rei spacium ita quosdam:

Q999 3

Crocus
Metallorum
cur sic ap-
pellatur.

Croci me-
tallorum
virtus.

Experi-
entia
Auctoris.
circa cro-
cum me-
tallorum
notanda.

dam à febre pestilenti liberaverit, ut nihil tamen virulenti exillorum corporibus subortum sit. In aliis vero tabo pestifer duabus post sumptionem horis innoxius apparuerit. Hujusque prædictarum literarum tenor:

Antimonium diaphoreticum.

Crocus Metallorum (Magnesia calcinata) in pulverem redigatur & philosophicè iterum cum eodem pondere salis sulphurei (nitri) calcinetur, ipsaque per tres vices calcinatio iteretur: postea ablutiones, ac fixationes ordinariæ per quatuor aut quinque dies in furno Athanoris usurpentur. Exinde conficietis materiam quandam, ad colorem florum alborum proximè accedentem, nullius prorsus saporis: cum tamen præstantissimum sit sudorificum bezoardicum, ad dosin, viginti aut triginta propemodum granorum, cum aqua quadam accommodata, exhibitum. Et quoniam hoc sudorificum, ad curationem omnium potissimum morborum epidemicorum præstantissimum est: propriè bezoardicum id Metallicum appellamus, quod aliquando præterea sensim & occultè, non exiguas, in purificando, & instaurando naturæ balsamo radicali, præstat operationes atque virtutes.

Flores Antimonii diaphoretici.

E floribus Antimonij rubicun-

dis, remedium quoddam excellens purgativum & vomitivum simul extrahitur, quod pestibus aliisque morbis quos à sua origine vomitus committatur innoxie dari potest.

Hoc v. remedium ea ratione non reddetur vomitivum, si flores prædicti cum sale petraë figantur, vel cum sale communi sublimentur. Tunc enim benignè hoc pharmacum expurgas, & in dosi granorum paucorum in vino albo, aut aqua Card. bened. aut alio liquore convenienti maceratorum exhibitum, non parum contra febres pestilenciales & id genus morbos excellit.

Oleum Antimonii.

Antimonium saccharo & alumine misceatur, imponanturque omnia in Retort. vitream. Subjicies ignem per 4. aut 5. horas lentissimum, quem postea augebis. Manabit oleum sanguinis instar rubicundum.

N. Oleum antim. elicitur multis modis, eaq. omnia ad curanda cancrofa ulcera multum proficiunt.

Tinctura.

Cape tantum quod est purum in Antimonio, hoc ipsum extolle ter, dando ignem sublimationis, quo sublimeretur totum sine ullo capite mortuo: sic obtinebis totum ipsius (floris) sulphur cum proportionato Mercurio, quod verum *lilium* dicitur: istud in reverberatorio vase hermetice clauso decoque, dando gradus ignis donec albescat, & rubini tandem

Bezoar-
dicum
Metallicum
quid sit.

tandem color appareat, ex quo cum alcoole glaciati corneoli, ut supernatet octo digitis, extrahes pretiosam tincturam, quam circulas in pelticano, ad perfectam usque graduationem & fixationem.

Vires.

Tinctura illa expurgat atrum sanguinem & vitiosos quosque humores, idque sine evacuatione manifesta, sed sola pravorum humorum correptione.

Antimonij Panacea.

Regulus Martis stellatus cum sale solari, (i. e. *) prius ter cum sale martiali (i. e. à sublimato) exaltato, sublimetur bis terpe, habebis flores rubros, qui edulcentur optimè, & ad lentum ignem exsiccati, à colchotare tertio denuo eleventur.

Hoc facto, jam habes tuos flores spiritu Martis & vitrioli imprægnatos, blandè purgantes, & ad febres omnes intermittentes extinguendas, variosq; morbos curandos, conferentes ac summe utiles, quos ferva.

Insuper Armoniacum saltem, cum aequali calcis viva quantitate, fortissimo igne tribus iteratis vicibus calcina, singulis vicibus aqua calida ipsum saltem separans, idq; per dissolutionem, filtrationem & coagulationem, reasfundendo semper recentem calcem ad unam quamq; operationem, dum armoniacus sal figatur, & liquabilis reddatur instar metalli.

Hic fusus sal in humido ponatur, qui brevi in pellucidissimum liquorem convertetur, quem mundificabis, in tribusq; ejus par-

tibus paulatim solves partem unam mercurii meteorizati, ac earatione essensificati, ut in crystallum adducatur, qui Venetianum vitrum amuletur. Hac dissolutione charta grisea non conglutinata tota imbibitur: charta sic persusa matratio vitreo includatur, cum suo alembico & recipiente: ex qua liquorem mercurialem igne arena elcito, quem rectificabis, ut dilucidissimus odoriq; fragrantissimi ac gratissimi moschum redolentis, eniteat.

Is tum etiam jam per se sudoribus ciendis in Lue Venerea aptissimus est. 666

In eadem aqua aut liquore, unam aut alteram unciam pradiclorum florum dissolve per cohobationes varias: reasfundendo toties recentem aquam, aut novum liquorem, donec totum sit solutum: atque hanc solutionem à suo menstruo non segregatam servabis.

In eodem menstruo seorsim perlarum orientalium ℥j. dissolvito, cum ℥ss. pulcherrimi ac rubicundissimi coralli, que facile in eo liquore solventur, utramq; hanc solutionem demum cum dissolutione tuorum florum conjungito, ac cohobationibus identidem per quatuor aut quinq; dies repetitis, singulis vicibus destillando ac reasfundendo liquorem, idq; quater, quarta destillatione ad siccitatem usq; facta: donec perla & corallia una cum floribus predictis optimè juncta, inserta & incorporata in subtilissimum ac spirituosissimum pulverem omnia redigantur.

Huic mixtionem adde tinctura solis facta, ut paulò post dicemus, ad drachmas duas: ac in omnibus tandem superfundevi spiritum alcoholisatum, qui cohobationibus per biduum aut triduum iteratis, tandem

sepa-

Fixatio
solis ar-
mon.

separetur, ut panacea nostra antimonii fundo relinquantur, admirandis virtutibus ac proprietatibus prædita.

In usu & administratione infantibus & parvulis exhibetur trium granorum quantitate, adolescentibus & ad ætatem virilem provec̄tis granorum septem: robustioribus ad 8. 9. aut etiam 10. administrari potest ex vino albo, aut congruo alio liquore, in quo uno momento pulvis solvitur.

Hæc medicina ut plurimum insensibilem operationem exercet, interdum per sudores tantum, interdum leniter alvum laxando, urinas provocando, omnia citra molestiam aut perturbationem præstans. Sed sæpius sola humorum correctione, instauratione ac corroboratione balsami radicalis agit, quàm ulla alia aperta vacuatione aut alteratione sensibili. Atq; ut paucis dicam, universalissima est medicina, omnibus ægritudinibus vel deploratissimis etiam, ut epilepsis, apoplexiis, paralytibus, omni hydropisis generi, cachexiis, hysteriis affectibus, atque id genus aliis.

Juxta morbi gravitatem & magnitudinem per 12. vel 15. dies exhiberi debet: quod vel etiam vitam producere in multos annos potest (volente Deo) sanitatem tuendo, & corpus à variis morbis conservando, si vel semel tantum in mense de ea medicina sumatur.

Antid. Panchrestos Antimonij.

℞. Flores reguli Martis rubros, hos reverbera vasi vitreo infernum dicto, ac firmissimo luto loricato impositos, ex quo nihil

profus expirare possit. Maneat vas in Athanoris reverberio ad tres aut quatuor dies. Quo factò, tinctura cum aceto radicato extrahatur, recens semper materia reassidendo & extillando, dum nullum amplius tinctura colorem imbibat. Separetur menstruum à tinctura, qua postea vini spiritu alkalisato perfusa juxta artem extrahatur, citra separationem spiritus vini. Hujus exhiberi possunt aliquot guttæ in jufculo aut liquore congruo dilutæ. Totam enim sanguinis massam emundat, morphæam, lepram, scrophulas, lûem perfanat, instaurat & auget nativum calorem, visciditates ventriculi absomit, ac corpus omnibus recrementis expedit. Colicis apertissima est medicina, nec non præfocationibus matricis, si reguli Martii loco regulus Jovis substituatur ad hujusmodi flores parandos. Poterit etiam à tinctura vini spiritus segregari, si ita videbitur, ad siccitatem utque, eaque variis aquæ destillationibus identidem repetitis exerceri & dulcorari, & tandem siccari, pulveris dosis fuerit trium aut quatuor granorum.

Antidotus Pantagogos.

℞. Reguli Martis aut Veneris calcem optimè paratam & calcinatam, ut artis est; hanc quàm poteris optimè dissolves cum salis gemma fusibilis mercuriali spiritu omnia ad aliquot dies postea putrefacta & digesta per singulos ignis gradus, ac tandem per violentissimum destillentur: qua crassum reddens oleum, quod rectificatione attenuandum & subtiliandum erit, ac iterum destillandum, crassiores faces segregando à puriore

puriores liquore. His addes optimum vini spiritum, circulando omnia; postea destillando, ita ut semper crassiores faces amendantur, ac ter aut quater sic destillationes iterentur. Atque servetur hic liquor accuratissimè, tanquam utilissimum omnibus morbis remedium, cuius gutta ad alterandum, vacuandum, aliosque curationum scopos complendos potentior est centum lagenis herbarum decoctionibus referentis, nec non ipsius de rhabarbaro potionibus; siquidem hæc sanguinem repurgat, appetitum sopitum excitat, ventriculum aliisque nutritionis viscera corroborat: funditus evellit cachexiarum radicem ac procul amandat, nec non melancholias hypochondriacas: adversus scelerum & omnis generis arquatos morbos ac hydropes specificum est medicamentum, leniter purgando, ac urinas provocando: nec majore duarum guttarum dosi singulis vicibus opus est, ex aliquo convenienti liquore: modo ad aliquod tempus singulis diebus, aut alternis eadem dosi propinetur, habita morbi magnitudinis & virium ægotantis ratione. Potest etiam hoc remedium in præcipitatum & calcem albam, rubram, imò etiam flavam redigi, cuius tria aut quatuor grana in dosi sint satis.

Antidotus ℞iñ φ. 12. Ⓞ.

Accipe de antimonii minera, quæ ex Ungaria asportatur, quantum voles: hanc in calcem, ac si in vitrum esses liquaturus, adurito. Postea ut magis attenuetur, & dissolutioni aptior fiat, cum

Tom. II,

alba fuligine mercuriali sublimetur, deinde edulcoretur: et superfundes, ut crescat eius virtus, & facilius solvatur, acetum philosophicum ex acido liquore roris seu mannae cælestis cum eadem metinera per digestionem & fermentationem philosophicam factum & preparatum. Omnia deinceps ponantur in Bal. Mar. ad satis diuturnum tempus, ac donec philosophicum acetum rubicandissimo colore tinctum conspiciatur, quod simul etiam sensim, ex interiore superiori minera aut magnesia Saturnina saccharo, edulescet. Huic materia tam crebris ac iteratis vicibus acetum recens superfundit philosophicum, dum nullus superest tinctura color in materia fiat: per destillationem separatio ad siccitatem usque. Pulveri jam crebris destillationibus ex aqua nubis edulcorato, adde præstantissima aqua vitæ ex corallis prolectæ q. s. ex qua tincta colorem rursus extrahere pellucidum ac diaphanum, rubini coloris emulum.

Post varias eius cohobationes ac circulationes proprias, & ad attenuationem maioremque subtilitatem necessarias, omnia igne fortissimo ac vehementissimo urgeto, idque etiam initio & non observatis miciorum ignium gradibus: tum cum aqua vitæ coralliorum, oleum ipsum antimonii rubrum, suave & exquisitissimum extrudetur, verum vitæ balsamum nunquam satis laudandum vel commendandum. Cum ipsa vitæ aqua & in ea relinqui potest, citra separationem, si lubet: aut ex eo aliquot guttas immiscere pro dosi, vino aut liquori ei morbo, cui velis succurrere, congruo: quales sunt liquores lili convalli, la-

Rrrr vendu.

vendulæ & calendulæ pro epilepsis, apoplexiis & paralyfi: qualis & aqua theriacalis adversus pestiferos & contagiosos morbos: nec non ad lepram, morphæam, luem, scrophulas, & id genus alios affectus curandos, aquæ fumiterræ & veronicæ: Vera enim est universalis medicina, quæ sopitos spiritus excitat, roboratque animales, vitales & naturales, mundando totam sanguinis massam, instaurando radicalem balsamum, & corpus humanum ita renovando, ut & in juvenilem statum hominem transformet. Tanta denique tamque præstans medicina est, ut laudes ejus ac admirandæ virtutes satis prædicari non possint. Verus enim est vitæ balsamus, vero vitæ mercurio æquipollens: de quo verba facit Paracelsus tom. 6. pag. 45. in hunc modum: *Mercurius vitæ corruptiones corporis humani ita tollit, sicuti ligna putrida ligno amputantur. Hic senectutem restaurat, & eam in juventutem mutat: non quod novam essentiam in homine generet, sed quod quintam essentiam adhuc residuam, incorruptam conservet: unde postea novæ virtutes emergunt. Impurum igitur à spiritu vitæ removel, unguis pedum & manuum, item canitiem tollit, juventutem confirmat, ita ut senectus non amplius canos possit producere.*

Rupescissalib. de quinta essentia, cap. 41. de tam exquisita ac pretiosa loquens Antimonii dulcedine & tinctura, talem tantumque thesaurum esse ait, ut nusquam in toto orbe par occurrat.

Atqui ex eius aliarumque simi-

lium descriptione tentabit hanc antimonii tincturam ex crudo, & in pulverem tantum redacto Antimonio, cum aceto ex vino destillato, extrahere, utcunque sit vinum generosum & potens, & quantumcunque temporis in digestionem illius teratur, oleum prorsus & operam perdat. Genuinum igitur ac verorum est Philosophorum, nosse distinctiones & compositiones eiusmodi menstruorum aut acetorum. Infinita enim eorum Menstruorum
varietatum
varietas. genera ex sexcentis rebus variis variari fieri & componi aut extrahi possunt, quæ variantur ex ingredientium varietate, proprietatibus ac virtutibus. Aceta enim ex cerevisiis Anglicanis, Belgicis, Germanicis, vi hordei ut frumenti enata: aut ex pomaciis & piracis Normanicis expressa, virtutes fructuum, ex quibus prognata sunt, retinentia, longè lateque inter se differunt: multoque magis distant ab aceto, quod ex vino omnium vegetabilium principe, & maxime omnium vitriolato conficitur. Quin & inter vini aceta magnum statuitur discrimen: siquidem acetum ex vino albo extractum multum à rubelli vini discrepat. Et vinorum Creticorum aceta, debiliorum vinorum acetis (qualia sunt Tigurina) longè multumque virtute antecellunt: sic oligophorum vinum magno discrimine à vinoso & generoso vino distinguitur: ut inde liceat inferre, aceta cerevisiarum, pomaciorum aut piraciorum, immaturorum ac debiliorum vinorum, nunquam fore rerum metallicarum solutionibus apta, nec eò usque potentia, ut aceta

aceta hydromelitim vinosorum, quæ cum manna cœlesti, naturam animalem percurrerunt, & præter vegetalem induerunt, atque sic summoperè re-ctificata spiritalia vires & æreas planè sibi compararunt: ita ut omnia quævis alia, solvendi ac diffuendi potentia superent. Quod obiter dictum sit, ut multi discant, etsi experientis veris ac certis polleant, se tamen non abs re spe sua cadere, & à scopo, quem sibi proposuerunt, aberrare, quòd aceta Philosophorum non norint, eorumq; dicta ex litera, non sensu metiantur.

Addo præterea magnum inesse discrimen inter acetum simpliciter destillatum, acetum forte destillatum, acetum forte dephlegmatum, acetum forte benè rectificatum & alkalifatum, acetum radicum, & acetum philosophicum, quòd summo virtutis gradu eminet: quòdque nos componimus ac conficimus ex mixtione & convenienti proportionè, fermentatione ac unione aëreæ aciditatis animalis, & mercurialis acoris aquei, cum vegetabili terrestri, ut ea tinctura, de qua supra loquuti sumus, extrahatur, ad nostram *ζωήφιλον* antimonii Antidotum concinnandam.

Antidotus soterios Antimonii.

Accipe regulum Iovis, ex quo in pulverem trito, hepar aut crocum metallorum cum sale sulphureo conficies. Huius hepatis pulvis ruber, citra separationem salis, in lixivio ex cineribus clavella-

ti, & calce viva paratà bulliat, donec lixivium summum ruborem contrahat, quòd in vas per inclinationem effundes, idq; lentè, ne quicquam de facibus admisceatur. Evacuato lixivio, pulverem vulgari more cum potentissimo aceto precipitabis. Abluantur & dulcorentur omnia: deinde cum vitriolica hydromelitis vinosi aciditate, alkalisata proprio sale, tincturam aut colorem extrahes: à qua tinctura menstruum separabis, dein illam circulabis ad aliquot dies cum flagrante juniperi spiritu. Deinceps per retortam crebris cohobationibus vi ignis ipsam extrudes, à qua demum spiritum flagrantem separabis. si ita videbitur, ut restet in fundo destillatorii liquor suavissimus, omnium affectuum pulmonum & què salutaris medicina, ac balsamus, lac aut butyrum dulce sulphuris: cuius tres aut quatuor, imò ad sex usque guttas ex iulculo vel vino, aut congruis aquis, phthisicis, dyspnoicis, asthmaticis, pleuriticis, peripneumonicis, propinabis. In summa saluberrimum est & potentissimum medicamentum quàm plurimis, iisq; gravissimis morbis mirum in modum profligandis & extinguedis aptissimum.

Antidotus Lysipyretos Antimonii.

℞. florum rubrorum antimonii ℥ iiij. florum sulphuris sublimatorum ad perfectam albedinem ℥ ij. misceantur cum duplo colchotarum vitrioli Vngarici aut Cyprii, ac ter sublimentur, habebis flores rubicundissimos, si benè operatus fueris. Hi cum aciditate vitrioli Veneris primò, deinde cum vero Saturni athereo spiritu

Rrrr 2   essen.

essensificantur. Hujus philosophica
essensificationis si callueris artem, me-
dicinam fufeipiendam concinnabis,
veram Antidotum Lyfipyreton, o-
mnis generis febres, pestiferasetiam,
sedantem ac extinguentem, si ad iiii.
aut v. guttas de ea ex idoneo liquore
propinaveris.

*Antidotus theodotos An-
timonii.*

Iunge justo & debito pondere, men-
sura, proportionem ac ordine sex infio-
res Planetas terrestres, cum sublimiori,
sphaera stellata Saturnina, tanquam cum
ceterorum prima radice, ut una bene
amalgamentur, & philosophice calcimen-
tur. Ex hac calce depurata cum sul-
phuris montani aqueo spiritu, per cohobationes in calido, & macerationes ex
arte infrigidofactas, tincturam rubeam
pellucidam aut diaphanam instar granati
elicies: à qua nubium aquarum auxilio
primum menstruum separabis, tinctu-
ramque ipsam per varias cohobationes,
circulationes & rectificationes necessa-
rias, puro hydromelitis vinosi spiritu ex-
cipies quæ eius colorem eruet, qui tinge-
tur rubini coloris instar, magno cum
splendore & perspicuitate: Atque sic
in se septem metallorum veram tin-
cturam simul continebit, remedium
verè theodoton admirandarum vi-
rium & proprietatum, & quod Deus
nobis largitur in curationem om-
nium generaliter morborum, vel de-
speratissimorum, trium, quatuor,
quinque; vel sex etiam gutta-
rum dosi.

*Antidotus theopemptos An-
timonii.*

Aurum ter per Antimonium exa-
minatorem suum trajectum amalgame-
tur cum mercurii antimonii debita quan-
titate & proportione, ex quibus electrum
minus fiet. Ex hac amalgamatione ab-
luta, & nigrioribus fuliginibus repurga-
ta, exquisitissimam tincturam extrahet,
cum spiritu sulphureo juniperi, eo modo
operans, qui in duabus superioribus præ-
parationibus traditus est. Hanc tinctu-
ram diaphanam ac pellucidissimam, in-
star rubini, variis cohobationibus in cir-
culato minore Parac. exercebis, quod
postea, si voles, separabis, ut tinctura
restet sola: Quam sedulo conservabis,
tanquam pretiosissimum donum à
Deo hominibus missum, adversus
pestem, lepram, omnis generis mor-
phæam, lues, & alios id genus gravis-
simos affectus præsentissimum reme-
dium, trium, quatuor, aut quinque; gut-
tarum dosi ex aqua theriacali.

*Antidotus paneretos An-
timonii.*

Ex Mineræ antimonii Ungarici ad
albedinem calcinata, juxta artem ℞ ss.
sacchari candi in formam syrupi cum
circulato minore transmutati ℞ j. cui
paulatim calcem illum antimonii admi-
sceto. Digerantur omnia per 4. aut 5.
dies in B. vaporoso, deinde per gradus
ignis destillentur. Ex hac destillatione
triplex liquoris genus educitur post se-
parationem circulati, quod primum om-
nium egreditur. Primus, qui albus
est, cancris ulceribus & externis
morbis

morbis opitulatur. Secundus qui flavus est, vacuationi per alvum, & per vomitum idoneus est. Tertius rubicundissimus, instar sanguinis, dulcisque balsamus, qui seponendus est ab aliis: sic cohobationibus ternis aut quaternis rectificetur, & abluatur cum aqua rosarum, aut buglossi, aut cichorii, quam separabis tincturam & rubicundam & dulcem, quæ admirandas curationes præstabit, in lepra, morphæa, malo mortuo, sex guttarum quantitate. exhibita in aqua fumiteræ. Adversus apoplexiam & epilepsiam dosi duarum aut trium guttarum quantitate ex aqua centaurij minoris. Adversus pestem exhibebitur ad septem guttas, ex aliqua theriacaliaqua, unde sudor copiosus emerget.

Laudanij
Paracelsij.

Cum eodem oleo rubro aut tinctura Paracelsus laudanum suum diaphoreticum & solutivum concinnabat, quod præ aliis omnibus remediis commendatissimum, & in summo pretio habebat adversus pestes, intermittentes febres, adjiciens essentias aloës, myrrhæ, croci, ambræ flavæ, & id genus aliorum, unde pilulas compingebat, dimidij scrupuli, aut integri, dosi deglutendas.

Antidotus polychrestos Antimonij.

Accipe reguli Martis stellati ℞ j. mercurij in meteoron redacti & essensificati ℞ j. pulverisentur & commisceantur, retorto que vase imponantur cum recipiente, subijciendo gradatim ignem & genus quoddam gummi crystallini, gra-

vis, sese in frigido coagulantis, & calido solventis, extillando: quod una aut altera destillatione, facies semper separando, rectificabis. Super hunc liquorem toties spiritum hydromelitis vinosi affunde & cohoba, ut tandem crebris istis cohobationibus liquor dulcescat, spirituque separato, restet in fundo oleum antimonij exquisitissimum ac pretiosissimum, multis curandis ægrotudinibus, iisque gravissimis aptissimum. Quin & domitor est tertianarum febrium, quotidianarum, ac in primis quartanarum, si tres, quatuor, quinque aut sex etiam guttæ, habita virium ægri ratione, exhibeantur. Blandè enim vomitum multis concitat, aliis alui solutionem citra vomitum, eamque vim habet, ut radices & seminaria mali profusus eruncet ac evellat.

Spiritus hydromelitis vinosi separatus, ut supra diximus, accuratè servatus, & tandem vitriolica aciditate imprægnatus, summum est diaphoreticum, & longè ab aliis vulgaribus aliud, si dosi dimidij cochlearis aut integri ad summum, vel seorsim, vel vino aut alio liquore dilutum admittretur.

Antidotus Isochrysis Antimonij.

Regulus Martis cum aquila cælesti in meteoræ educatur, & ab acredine optime abluatur exicceturque: tum cum aqua stygia Philosophorum, ex duobus salibus spiritualibus, sulphureo & mercuriali, debita proportione & ex arte composita, solvatur, digeratur, ac

Rrrr 3, tan-

tandem per iteratas cohobationes precipitetur. Ex hoc precipitato spiritus aqua philosophica auferantur, in reverberio Athanoris, perpetuò precipitatum spatula ferrea commovendo, donec acquirat flavum aut floris calendulae colorem: quem ablue cum aqua pluvia destillata. Huic exiccato pulveri affunde acetum Philosophorum, de quo jam mentionem fecimus, & tamdiu digere, donec menstruum rubino colore tingatur, relictis quibusdam facibus albis infundo. Menstruo per cineres separato, remanebit in fundo pulvis levissimus, rubri coloris, denuò per duas tresve horas sub craticula reverberandus: cui tum demum, si aquam vitæ juniperi affundas, atque ex orte digeras, ferè totus pulvis in tincturam convertetur rubicundissimam & admirandarum virtutum, vel ipsi auro potabili, aut ejus tinctura equiparandum. Apostemata interna omnia sine noxa aperit atque curat, sanguinem concretum dissolvit, corruptumque purificat: ad lepram, scrophulas, luem veneream, pestem infinitosque alios morbos presentaneum remedium: imò ipsum hominem renovat, & sanum diutissimè conservat, dosis guttulæ vj. vij. viij. x. cum vino vel alio liquore bis in die, juxta morbi necessitatem.

Antidotus Elysiptos, seu Anodynum diaphoreticum Antonii.

Acaiperuguli ℥ s. salis nitri cum sulphure aut floribus sulphureis, ut artis est, purificati & vitrificati ℥ j, reducantur

in pulverem, & optimè miscantur, & crucibulo indita ponantur in igne circulari, ignem augendo per gradus, eumque crucibulo sensim admovendo, donec omnis materia fluxerit, instar metalli fusi. Tunc vel ferrum candens, vel carbonem ardentem injice, ut sal comburatur: Remanentiâ exime, dulcifica, exicca, & cū aquali salis prædicti parte secundo uratur, dulcificetur, & exiccetur, idem opus tertio repetendo: Relictum pulverem vasi vitreo fixatorio benè occluso inditum, per quatuor quinqueve dies in igne fixationis fove, dando ignem per gradus, donec vas tandem igniatur, & pulvis antea albus acquirat calendulae colorem: quem tandem cum aqua vitæ juniperi correctissima, in vase benè occluso, circulabis per aliquot dies: post eximè materiam, & affusa ter quaterque nova aqua vitæ juniperina semperque accensa, à prædicta materia exuratur, ac postremò benè exiccetur. Dosis à ℥ s. ad ℥ j, cum vino optimo vel aqua convenienti.

Est hæc antidotus verè *Lucina*, omnes dolores ventriculi, intestinorum, uteri, à quavis causa subortos solvens & sedans, si cum vino vel aqua chamæmeli exhibeatur. Ulceribus renum, vesicæ & uteri: item depravata mensium excretioni, fluxuique muliebri admirandum remedium; quod cum vino, jusculo aut alio convenienti liquore misceri potest: vel cum mucilage gummi tragacanthæ bis terve in die exhiberi. Eodem modo exhibitum pestilentibus omnibus affectibus, itemque febribus intermittentibus sumo opere conducit.

San-

Sanguinem enim per sudores, & per insensibilem plerunque transpirationē, purificat & repurgat; vitæque nostræ balsamum balsamica sua vi instaurat, totumque hominem renovat.

Eadem planè methodo, cum regulis ex omnibus metallis, sive conjunctim, sive separatim factis & præparatis, itemque cum antimonio crudo, vel ex arte calcinato, vel cum ejusdemmet floribus, tum albis, tum rubris procedendum est, ad antidotum illam lyphonum, vel diaphoreticum Antimonij anodynum, remediū illud admirabile concinnandum ac præparandum: quod à chymico peritotentiari ac probari, ad multorum ægrorum salutem facillimum fuerit: sed ab imperito difficillimum, atque id potius perniciosum, quam salutare.

His floribus Antidotum suavissimarum Antimonij, contecti erimus, ut in hanc arcam insereremus, ac quatuor his gravissimis morbis, de quibus agimus, adaptaremus: qui quidem ubique merentur implantari, ob præstantissimas suas virtutes, & adversus omnes affectus in universum efficacissimas ac potentissimas, (ut jam satis superque docuimus.) At hæc remedia ab omnibus utique avidè expetenda essent, ut quæ optimè concepta, parata, & administrata evellere omnia omnium morborum seminaria, utcunque gravissimi & desperatissimi sint affectus, & radicitus extirpare possint.

Sed hæc satis sint, quæ huc conculimus: quadraginta præparationes &

compositiones ejusdem antimonij, easque elegantissimas ac potētissimas, addere possemus quales sunt tincturæ, quæ ex toto ejus corpore extrahuntur citra ullam divulsionem, ex sententia *Paracelsi*: Arcana, magisteria, essentia, olea, balsama, & aquæ vitæ omnis generis; quæ varia ac distincta sunt remedia ipsius antimonij, variæ etiam & distinctis morbis congrua, cum internis, tum externis: methodus mercuriorum ejus edicendorum & regulatorum. Quin & varia illius sulphura, salia diversa, flores varij generis, unde infinita parantur remedia purgantia, vomitum concitantia, sudores movētia, urinas provocantia, corrigentia, revellentia, mundantia, corroborantia, omnibus denique curationum scopis inservientia. Sed hæc sufficiant.

C A P. XII.

De sale marino.

Æquum erit miros etiam salis marini effectus expiscemur, quo quotidie omnia cibarium generat conduntur, nec illò, ad vitam humanam tam necessario, quicquam carere potest.

Si à salis marini dulcibus crystallis exordiamur, qui ex materia tam acris ac salsa extrahuntur, non dubium est, quin ignaris hominibus, rem istam supra hominis industriam esse arguentibus, risum moveamus, quod quidem si ad amissim legum & nominarum philosophiæ illorum rem istam revocemus, utique ridiculum planè futurum est: non autem si ad incudem veritatis,

veritatis, genuinis ac legitimis Philosophis propè cognitam, & quibus *Quibus hæc scribimus, referamus. Visum* est autem hoc tam suspiciendum arcanum in gratiam illorum enucleare, ea lege tamen, ut solis artis filiis, terminorum ejus peritis, ac veræ Philosophiæ fonte prolutis, non ignaris & stupidis hominibus, imò etiam maledictis ac convitiis tantam artem proficidentibus ac indignè lacerantibus, in cognitionem veniat. Equum est enim, detrectatores ejusmodi in sua infortia ac cæcitate permanere, suosq; ac porcos ab unionibus istis proculcandis arcere, nedum admittere.

Præparatio.

Solvatur igitur sal marinus, filtretur, & coaguletur ex arte, cum proprio & naturali menstruo, idque toties, dum summam purificationem ac claritatem acquirat. Hujus sic emundati & clarificati salis lb̄ vj. adjice dissolventis vitriolati & mellis sui ex vegetabili, & animali parati, quod sufficit ad majorem fermentationem ac correborationem, ut facta digestionem conveniente, quam præiisse oportet, usum vehiculi præbeat, ad commodius spiritus aqueos, sulphureos ac vitriolatos, dulces, acidosque, qui firmissimè sali illi reconditi hærent, extrahendos. Quod in pixide Wallemburgica, vel quavis alia, quæ ignem sustineat, quales sunt retortæ Bellovacenses, ex quibus Lutetiæ aquæ fortes exprimuntur, præstandum est.

In hoc versatur reicardo, ut gra-

datim ignis admoveatur: in quam rem sedulo artifici & in hujusmodi opere exercitato incumbendum est. Nec non & fornax reverberatoria Athanoris requiritur, in qua opus ex norma & mensura dirigatur. Oportet enim vas in cædescat purpureo, nō claro colore, ne videlicet sal fluat: cujus fluxus spiritus retineat, ne copiosius & opportunè, ut decet, extillent. In eo autem ad æquato igne cornutam aut retortā immorari necesse est ad octo dies, quo tempore semper recipienti invigilandum erit, quod usque ad cō, & spissum & capax firmissimoq; luto obvolutum esse oportet, ne quid usquam expiret: quod & turpidum & spiritibus vaporosis ac albis oppletum animadvertetur, in quibus virtus & primum ens metallorum resolutum est in aquam acidissimam. Post spiritus exhaustos, tandem ad collum & summitatem recipientis, sub finem destillationis sublimabitur, aut attolletur terra, quæ foliata dicitur, instar nivis albißima, quæ ei collo adhæret, qui mercurius aut sulphur Philosophorum nuncupatur, quam utramque appellationem merito & jure suo obtinet.

His itaque peractis & refrigeratis omnibus vasculis, ut probè omnia conquiescant, loriceis suis vasa erunt exuenda, conjunctæque per agitationem utraque essentia salina ac spiritualis seu liquida, in alembicum effundentur vitreum, ex quatria principia summè spiritualia, simplicissima ac efficacissima seu maximè penetrantia, quæ

quæ in ea continentur, separanda erunt, ut seorsim singula seponantur, ut mox dicetur, quæque deinceps in unum corpus uniantur, quod verè homogœneum est, ac nihil heterogœni retinens, simplicissimum ac penetrantissimum efficacissimumque futurum est.

*Crystalli
dulces salis.*

Alembicus autem & Recipiens firmissimè loricata in Balneo vaporoso collocetur, suo quoque loco ac lètissimo calore inspidum phlegma aquæ tantum inutilis saporem referens, separetur. Quo separato ad justam satis quantitatem, idque lentissimo igne ut dictum, alembicus frigori exponatur, ubi pellucidissimi lapilli crystallini, gustuque dulces formabuntur: quibus semotis ac seorsim sepositis, redditoque denuò Balneo dulci alembico, ut rursus ad lentum calorem inspidum phlegma sejungatur, si rursus alembicus frigori exponatur, concrenent iterum glaciales globuli, iidemque perdulces. Quæ quidem operatio toties repetenda est, dùm nulli amplius lapilli emergant, & quicquid residui extillabit, nò amplius phlegma inspidum, sed aciditatis vitriolatæ, quæ mordicationem summam linguæ inferat, instar acerrimi spiritus vitrioli, gustum inducat. Tunc verò ab operatione desistendum, & in fundo alembici quærendum verum salis oleum vitriolatam acidumque à quo omne inspidum phlegma & inutile extractum fuerit. Crystallini verò lapilli, et si sapote dulces deprehendantur, admixtæ tamen sunt virtutis, ut qui soli

seorsim vel cum oleo suo adidoneam *Menstru-
um Solis.* quantitatem permixti, sint verum Solis terrestris menstruum ac dissolvens, eius proprietates ac virtutes vitales *simile.* vegetantesque locupletans ac exacuens, quemadmodum cœlestis Sol in Arietis signo domicilium figens, ubi Marti sedes gratissima est, exultat, & præpotentes vires, in rerum mundanarum renascentia exerit, spiritus rerum in penetralibus terra veluti sopitos calore suo virtuteque excitans, ut ad superficiem terræ attollantur, & individua sua, sensim radicibus corporeis, corticibus & caudicibus, illius viribus assumptis, virore, floribus, verno tempore tandem ornata procreent. Quos quidem Solis cœlestis effectus, balsamicus terræ liquor, qualem ex salibus erui diximus, quodammodo imitari potest. Siquidem nihil natura progenuit, quod idem ars imitatione non effingat, & quæ potest Sol cœlestis naturalis proprietate præstare, eadem & Sol artificialis, chymica industria paratus, & ex rebus terrenis assumptus, exerere quodammodo valeat. Quod enim est inferius, idem est ac quod superius. Liquor igitur iste balsamicus, ex sale ductus, hoc ipsum potest, si ad debitam quantitatem aquæ aut passivili liquoris, qui ubique copiosus occurrit, commisceatur. Ista enim sic diluantur ac contemperantur inter se idoneè mixta, ut hac mixtione, rosæ, violæ, aliive flores, velemaridici ac sicci, qui quæ *Rosæ, violæ,
Et c. e-
marcidari
virificatio
artificialis.* omni odore vitalique virtute, vel longo antè tempore exuti fuerint, perfusi, ac imbuti, pristinum virorem & vitales alias dotes recipiant, ac

in colorem genuinum, ac magis etiam floridum, quo vel dissolvens ipsum etiam tingetur, redintegrentur, ut nec Majus, ex naturali & verno Sole, tot tamque elegantium florum sit feracior, quàm hyems ex artificiali nostro Sole, ad radices herbarum effuso, fecunda eniteat.

Hocigitur modo, qui suprà dictus est, si dulcedo illa crystallina salis, cum oleo aut aciditate vitriolica propria, debita proportione conjungatur. Solque in eo philosophice solutus, & in quintamibi essentiam redactus, omni sanguine rubicundiotem (quem colorem ex coctione aut digestionem proprio calore sibi comparat) adjiciatur; *Hinc universalis medicina nascetur admiranda virtutis, qua vel lepram ipsam tum universalem, tum particularem totius corporis, Epilepsias, & id genus indomitos affectus unius aut alterius tantum grani dosi, expugnare valeat.*

Accepimus à docto quodam Medico, *Francisco Rentzio*, Pomerano, elegantiarum istarum chymicarum per quàm studioso, arcanorumque naturæ indagatore solertissimo, dicente, quod *Ioannes Montanus Strigius*, antiquus & magni nominis Medicus, ac singularis raræque in utraque medicina eruditionis (quem in magno pretio habebat, cujusque in Catalogo primorum Hermeticorum a libi meminimus) cum salis dulcibus istis crystallis, statim ubi variis solutionibus & coagulationibus concrevisset, oleum ex illis rubicundissimum resolveret, quod in proprio vase,

Solem in liquorem reduceret, unde præstantissima medicina oriretur, coctione omnium colorum discrimina experta; cujus ad granum unum aut alterum pro dosi admiranda auxilia adversus superiores morbos præberentur.

Aliud Oleum seu spiritus salis.

Fac muriam ex sale, in quam iniice calculos ignitos, ut ipsa imbibantur: eos autem sic imbutos indas retortæ, & dando ignem per gradus prodit oleum salis ferventissimum.

Multi vulgares Medici, qui externam tantum rerum anatomiam rimantur, nec interiora illorum viscera penitus introspiciunt, qui que bona ex parte, de rebus ex linguæ & palati gustu judicant, atque ex eo qualitates suas derivant, sibi nequaquam persuadeant, in sale usque ad eò sapore acri & salso, hinc quidem tantam inesse dulcedinem, totque & tam suscipiendis effectis præditam: illinc vero liquorem educi vitriolicum, eumque acerrimum, qui tam variis etiam, & potentibus effectis, rerum videlicet omnium solutionibus & coagulationibus elaborandis congruat, prout abundè alibi docuimus. Hoc saltem coronidis loco, notetur in hoc vitali principio rerum, quarum mare locuples & fecunda est minera, immensum arcanorum & mirabilium virtutum pelagus delitescere.

re.

CAP.

CAP. XIII.

De Vitriolo.

A Prædiis illis, quæ Hermetici ex sale communi eruunt, progrediendum est nobis ad ea, quæ ex vitriolo privatim extrahuntur.

Est autem genus salis, inter alia naturalia, non infimè corporeum, ut constare potest est ex eo, quod nobis semper Martis & Veneris, hoc est, ferri & cupri speciem videndam exhibeat, quæ vel omnium chymicorum minimus novit ex vitriolo extrahere, nec non per vitriolum ipsum intra paucas horas Martem in Venerem convertere. Vnde Poëtæ Philosophi ansam arripuerunt, de amoribus Martis & Veneris dicendi ac scribendi, quorum proles Cupido, Deus amorû (hoc est, magnus ille consensus & sympathia, studiumque res omnes inter se colligans, ac summo effectu devinciens) esse fingitur, genuinusque Veneris filius, quam tingunt ex spuma maris enatam, unde ab iisdem Poëtis *αφροδίτη καὶ ἀφροσύνη* dicta sit, eamque naturæ parentem eleganter ac verè dixerunt, si internum illorum sensum capiamus. Sic enim figmentis arcana sua mystica involvunt & obtegunt, ut solis subliminibus ingeniis, non idiotis pateant. Vitriolum extrinsecus viride, interiorè tamen rubedinem continere; ac præ omnibus aliis salibus, acetum terrestre possidere, quod omnium terrestrium fermentatione, cum aqua mixtum (quale fermentum

*Symphoeia
Martis &
Veneris à
Poëtis de-
scripta.*

*Signatura
vitrioli.*

farinæ aqua dilutæ exhibet) inducat. Eiusmodi enim putrefactione & maceratione utriusque inter se juncti elementi, acetum istud naturæ intrinsicè spiritu suo fermentante, attollit & excitat partem illam naturæ, unde transmutationes, productiones consuetæ & individua quæque procreantur. Ac primo loco ex eiusmodi fermentatione omnis mineralis substantia ortum habet, ex cujus spiritibus tinguntur postea vegetabilia, quorum essentia animalia deinceps pascuntur & foventur, ut alibi diximus, etsi obscurus. Hujus enim rei lucem clariorem in librum illum nostrum de Recondita rerum natura differimus, ex qua studiosus lector magnum fructum ac voluptatem sit reportaturus.

*Fermentatio
natura.*

*Vegetabilium
tinctura-
rum origo.*

De vitriolo autem quid sentiat *Gal. seu-
Galen.* libro suo de simplicibus, & quid de ejus transmutatoria virtute scribat, licebit ex ipso Galeno audire, quum refert: se ex mineris Cypri, tetrum quendam carbonem, Misy vocatum, attulisse, quem in angulo quodam musei repositum, successu temporis, in sory conversum fuisse, deinceps in chalcitidem, hoc est, vitriolum, ac tandem in chalcantum, quod idem est ac venus seu cuprum.

*Gal. seu-
Galen.
sententia de
vitriolo.*

Vitrioli multa species.

Multa autem habentur vitriolorum genera. Quod ex Anglia & inferiore Germania advehitur, cærulei

Sfff 2 colo.

coloris, non usquequaque laudabile est.

Vngaricum verò inter præstantiora ac meliora habetur. Vt autem bonitatis fiat periculum, admoveatur aut affricetur cultro: si suo tactu, cultrium rubro colore, hoc est, cupreo inficiat, laudatissimum ac optimū habebitur. Constat enim in occultis suis visceribus Venerem inclusam continere, cujus contactum Mars statim amplectitur, usque adeò magna est inter utrumque metallum sympathia ac consensus.

Inter optima *Romanum* quoque vitriolum censetur, si syncerum, nec adulteratum ad nos afferretur. Quod enim advehitur, vitriolica sua ochra, quæ semen auri in se conclusum habet, sæpenumerò spoliatum est. Alioqui syncerum magno pretio venditur, ut quod non nisi coronato pondoprotet.

Sed omnium præstantissimum est *Cyprium* saphyrini coloris, quæ lunaris est tinctura in internis Lunæ partibus. Quæ quidem Luna perfectionem Solis, seu auri, cominus æmulatur, quo fit, ut ejusmodi vitriolum majorem cum auro consensum ac societatem habeat. Hinc fit, ut etiam veri Philosophi ex *Cyprio vitriolo*, saphyrini coloris, menstruum aut dissolvens utriusque Luminaris majoris, hoc est, auri & argenti norint extrahere: quod ex aliis vitrioli generibus, citra additionem, fieri nequit. *Cyprium* enim vitriolum magnam Solis quantitatem in se continet, quod

ejus supra alia, pretium auget, ut non nisi tribus aut quatuor aureis nummis singulæ libræ divendantur.

Ex vitriolo autem multa varique, eaque egregia remedia proliciuntur. Cum enim naturæ metallicæ prima materia, & tanquam Ens primum habeatur & sit, non dubium est, quin ejus spiritus, nondum mole corporis solida crassaque metall. obruti, sed corporei adhuc spiritus, aut corporis spiritualis naturam retinentes, viva activaque efficacia ac qualitate, hoc est, immensa ac inexplicabili virtute (ut qui à simplicitate & puritate elementari mineralique minus recedant) præditi ac instructi sunt: utpote in quo vitriolo omnes omnium metallorum spiritus, vires ac proprietates potentia, tanquam in sua origine, delitescant & contineantur: ac in primis vitriolati seu venerei spiritus, ut & Martiales, Lunares, Solaresque: qui cum eo tanto consensu ac congruentia junguntur, ut in ipsum vel magna etiam copia, sese transfundant, & ab eo eliciantur. Unde fit, ut non tantum qui à vitriolo extrahuntur spiritus, folius cerebri affectibus tanquam Lunares conducant: sed cordis etiam renum, partiumque generationi dicatarum, martialibus quoque ac venereis morbis, tanquã venerei ac martiales opitulentur, ac remedium adferant. Sed hanc astronomicam ac chymicam sympathiam prolixius foret prolequi hic: satis sit, eam tantum obiter delibasse: ut quantis virtutibus

Examen vitrioli,

Vitriolum est sedes & habitaculum omnium spirituum metallicorum.

Bona & proprietates spirituum vitrioli.

virtutibus vitriolum polleat, & quàm variis usibus sit aptum ac idoneum, non minùs quàm aquæ metallicæ vitriolatæ, ad quas invicti morbi ac deplorati alegantur, elucescat.

2. Unde specificæ virtutes vitrioli?

Si autem quæritur ratio, cur eiusmodi vitriolum, aut quæ ab eo educuntur remedia, quatenus Lunarem, Martialem ac vitriolicam naturam possident, propria ac specifica sint cerebri ac renum ægritudinibus? respondebimus, perinde rem in illis se habere, ac in salvia, betonica, quæ cerebro congruunt: in floribus buglossi, borraginis, aliisque, qui cordiales habentur: in eupatorio, quod jecori dicatur est à natura, & scolopendrio aut ceterach spleni eiusque affectibus destinato, infinitisque aliis simplicibus, quorum occultæ sunt adhuc virtutes, ut quæ ex qualitatibus elementaribus, calidis aut frigidis non pendeant, sed sola experientia nitantur.

Sed cum hoc silere sit potiùs, quàm respondere, dilucidiores rationes annectemus, quibus demonstratur, quàm verum, proprium ac genuinum, specificumque epilepsiarum ac apoplexiarum remedium sit, spiritus ex vitriolo abstractas, singulari sua proprietate id genus morbis facile reluctans ac abigens.

Ac primo quidem loco, hoc eius summa subtilitate, ac, ut italoquar, spiritualitate proficisci certum est, cuius prompta virtus uno mo-

1. Spir. vitrioli ob summam suã subtilitatẽ subitò cere-

mento fertur in cerebrum ac in cor, ^{brum ac cor} quæ in hoc morbo præcipue laborant ^{subis.} & premuntur. Ut enim videmus eum, qui deliquium animi patitur, & syncope prosternitur, facile vini spiritu aut aqua vitæ ori infusa, vel labiis ac naribus admota, nec non aceti odore vitriolicæ naturæ, quòd statim cor feriant, longè magis recreari, at promptius erigi, quàm si quavis gelatina, aut delicatissimo, ac maximæ nutritionis restaurante, ac consummato cibetur: quòd hæc spirituali virtute careant penetrante, & spiritibus nostris, solis vitæ nostræ authoribus, analogæ ac communicabili: quæ vini & aceti spiritui usque ad eò subtilis & penetrans inhæret, ut vel solo odore suo vitriolico, consopitos etiam spiritus nostros ac sensus excitet & redintegret.

Hinc inferre licet, quanta sit, ut ita loquar, spiritualitas ac subtilitas, virtusque attenuans, penetrans, & instaurans, spiritus vitrioli, qui ita insigniter, promptèque cerebrum ferit, ut solo ejus odoratu sternutatio congestim excitetur.

Præter ejusmodi tenuitatem ac ^{2. Ferocissimas spirituum coagulans.} spiritualitatem essentiæ, qua sese tacile cum malignis, melancholicis ac vitriolatis vaporibus miscet, quibus jam antea præcipuas horum morborum causas arrogavimus, varios alios effectus exerit spiritus iste vitriolicus, ut abundè ac aperrè demonstratum est alibi: utpote qui, cum sit magnum ac validum coagulans, facile fumos, vapores & spirituosos halitus, ac malignos, qui ex inferioribus partibus ad

De sign. reserũ internis.

superiores feruntur, coagulare potest, virtute ista, qua præditus est, coagulandi; ut sic eorum effectus, ac fructus, quos in summa sua exaltatione producant, interpellentur.

3. *Crassa incidit, attenuat, dissolvit.*

Veruntamen si causa efficiens morborum crassa materialis ac obstruens fuerit, hic idem spiritus contrarias partes sustinet, ut scilicet crassa illa dissolvat, extenuet, a liquefaciat, ut sic quoque naturam adjuvet, quo facilius ea extrudat ac dissipet.

4. *Attrahit, domat, evincit melancholicos vitriolicos spiritus idque vim magneticam.*

Addam tamen & aliam rationem, ea nempe est magnetica quædam virtus, in acido spiritus delitescens metallico, qui ad energiam aut activitatem simplicitatemque elementaris naturæ propius accedens, sua eavirtute magnetica, vim habet attrahendi, domandi, evincendique acidos illos melancholicos ac vitriolicos animalis spiritus, quos supra horum morborum diximus esse auctores ac artifices. Nec absurdum fuerit refricare, hanc esse rationem, qua magnus ille Dictator Hippocrates scripserit loco jam citato: *Melancholici comitiales facile fiunt, & comitiales melancholici*, eò quòd magna sit causarum analogia & consensus utriusque morbi, melancholici nempe & comitiales. Quin & in hunc finem satis dilucidè alibi demonstravi, veræ melancholiæ atræ qualitates ascriptas longè meliùs convenire, si vitriolici humoris appellatione insigniantur, ut suis rationibus omnia comprobavimus.

Talis magnetica vis in aliis qui-

Magnetica autem illa virtus, quam appello, longiùs diffunditur,

quàm quæ in Magnete vulgari & ferro attractio est. Hac attrahente virtute, Arsenicum summum venenum, multum est corpore attrahendis venenis idonea aptaque fit medicina: aut præparatum ab eo oleum, si extrinsecus etiam inducatur, summo usui ac præsentissimo remedio est, curâdis nempe cancris, & arsenicalibus ulceribus omnibus. Huiusce dicti etiam nostri aperte veritatem indicant, serpentum a xungia adversus suos morsus, oleum Scorpionis adversus suos ictus, & mel contra apum infixos aculeos, ac sexcenta alia id genus exempla arguunt ac confirmant.

Chymici de Vitriolo.

At singulares dotes, quas quidam ex Medicinæ spagyricæ coriphæis vitriolo arrogat, audiamus: nec non varias eius præparaciones ac exquisita remedia, quæ ex illo eruit, & eruenda docet, videamus: quæ ad varias curationum indicationes, nec non ad profligationem morborum etiam gravissimorum deploratorumque, quibus humanum corpus prostermitur, restitutionem respiciunt: ita ut in uno hoc metallico individuo appositè ac exquisitè apparato, & in internas vitalesque partes omnes dextrè dissecto, integram Pharmacopœi officinam comperire liceat.

Sive enim præparandi sint omnibus modis humores, sive quæ crassa & tartarea sunt, attenuanda sint, tenuia increassanda, impura expurganda, supervacanea per urinas, sudores, alvi excretionem, vomitum, vacuanda,

euanda, siue obstructa, penetranda ac referanda sint, siue fuerit omnibus modis naturalis calor instaurandus; in hoc eodem vitriolo auxiliari liceat: quin & idem ipsum verum omnium generis doloribus sedandis opportunum anodynum deprehenditur, omniumque venenorum ac exitialium humorum alexipharmacum, nec non omnium inflammationum ardorumque febrilium extingtor ac moderator fit.

De eo ipso hæc sunt verba Paracelsi, tom. 2. pag. 72. *Vitriolum (inquit) in se continet laxativum summum, quod omnes corporis partes penetrat, easque mundificat: Secundo continet constrictivum: Tertio si ipsius frondes præparentur, tunc in caduco est arcanum: Quarto si flores ipsius separentur, tunc summum est penetrativum: Denique si fructus decerpantur, summum caloris nativi instaurativum fuerit. Vitriolum enim habet vim renovandi & instaurandi, tom. 6. pag. 308.*

Etcodem tomo pag. 77. *Vitriolum; inquit, est purgativum specificum, ad omnes humores præter naturales. Præparatio illius remedii. ibidem describitur.*

Alibi: *Aer vitrioli; inquit, aut ex sicca exhalatione, aut decoctione paratus, subtilissimam vitrioli essentiam in se continet, & in cerebro, pulmonibus & ventriculo easdem, quas sal, virtutes perficit: præterea alia arcana in se habet, videlicet ad icterum, abundantiam bilis, dejectam appetentiam, nimiam obesitatem, ad calculum. Item purgat pulmones, cu-*

rat pleuresin, caducum, arthritidem, spasnum, &c.

Et alibi: *Vitrioli virtutes, inquit, intra corpus & extra illud apparentes sunt præstantissima. Intra corpus curat icterum, calculum, febres, vermes, caducum, obstructions alvi. Extra corpus curat scabiem fixam, lepram, &c. Sed hæc omnia non nisi præparatum præstat, crudum enim nihil prodest.*

Si quis varia remedia, quæ ex eo Paracelsus in omnes febres intermittentes, quartanas, tertianas & quotidianas elicit, videre cupiet, nec non ut ea cum sale absinthii commiscet, consulat tomo 3. pag. 329. eiusque in omnis generis pestes, igneas, aereas, aqueas & terrestres, usum videat eodem tomo, pag. 82, 84, 85.

Atque quam aptè phthisiac verminationi congruat, legat eiusdem tom. pag. 360. & pag. 387.

Quantum adversus omnis generis manias conferat idem vitriolum, legat tom. 4. pag. 91, 100, 104, 109, 110. Quod ipsum, ut sit omnium tartarearum agritudinum, calculi nempe, arthritidis, & id genus aliarum *Magister. vitrioli.* auxilium, junctum etiam cum sale aut spiritu tartari (unde fit vitrioli magisterium) consulat tom. 5. pag. 226.

Ecquid denique non amplius præstat vitriolum? En & ex eo ipso præstans elicitur remedium, adversus oculorum dolores & affectus, suffusiones, ungues, maculas & id genus alia: quorum remediorum formulas ac compositiones elegantissimas qui

nosse.

qui nosse cupiet, discat ex tom. 6. pag. 236. 237. 238.

Quæ quidem remedia quàm sint ab antiquorum formulis ac præparationibus aliena, quibus nec vis, nec anatomia ipsius vitrioli intrinseca, externis tantùm coloribus & materiæ elementari affixis, cognita fuit, ex superioribus locis à nobis citatis, satis superque liquebit: nec non ex ipsorum veterum usu.

Non aliter *Aethuar. lib. 2. method. med. cap. 5.* calchantum utebatur, quàm adusto & postea loto in oculorum affectibus.

Celsus quoque lib. 5. de re medica cap. 10. non aliter vitriolo utebatur at sanguinem supprimendum, quàm crassa eius in formam topicam materia administrat.

Galenus 9. simpl. postquam calchantum fortè fortuna in calchitum transire conspexisset, ipsumque medicamentum ex Cypro magna copia àportari scripsisset, hæc addidit: Cæterum mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissima adstrictioni admixta est caliditas non ignava. Constat ergo (addit) quòd omnium maxime condire servareq, carnes humiditas potest, nimirum caliditate humiditatem absorbens, atq, adstrictione substantiam contrahens ac constipans.

Eadem scripserunt, cum *Galeno, Paulus Aeginet. a lib. 6. de re medica, & Oribas. med. collect. lib. 15.* ut hinc viderelicet, quàm gravi Coryphæus ille Dogmaticorum admiratione fuerit raptus, dum in vitriolo tantam adstrictionem, cum tanta caliditate animadvertet.

Sed quid mirum, cum ille, cum multis aliis suis sectatoribus, externis tantùm elementis attentus, vivæq; rerum anatomix ignarus, & interiores medullas parum scrutatus, quantæ fuerint vitrioli virtutes, planè ignoraverit, eiusque administrationem, non magis quàm antimonii (de quo mox dicturi sumus) calluerit?

Vix enim veteres vitrioli usum agnoverunt, quàm in topicum & externum medicamentum applicatione: unde *emplastrum* concinnarunt, quòd ex ejus nomine *diacalchantum* nuncuparunt, ineptè à Pharmacopœis *diacalchiteos* nomen insignitum, quibus ignotum est, quòd statuit *Gal.* discrimen inter calchitidem & vitriolum aut calchantum: quòd tanquam basis est ipsius emplastri.

Sed admirationis illius *Galenicæ*, nodum solvit interna vitrioli anatomia. Quòd enim interius in eius occulto continetur, id exhibetur per artem spagyricam manifestum.

Hanc igitur internam rerum anatomiam si calluisset *Galenus* duas præterea qualitates planè contrarias, sub eadem vitrioli aciditate deprehendi constat (quòd peritiorunt artifices) quarum una corpora solida & dura, veluti lapides, & alia huius generis dissolvit: altera contra spiritus volatiles, ut aquam vitæ sive spiritum vini, & spiritales substantias, quæ nullo frigore externo vel violentissimo constringi aut condensari possunt, coagulat. Unde liquido constat, eadem vi, ab eo in corpore huma-

humano dissolvi arenulas & calculum, & contra, spirituales fumososque vapores coagulari: à quibus aliàs varia producuntur symptomatum genera, nisi coagulationis frâno, tanquam summo illorum remedio, compeſcantur.

Quod si *Galenus* vir ille summus revivisceret hodie, quanta haud dubiè admiratione, quantoque desiderio & amore amplecteretur tam sublimem ac rarâ Philosophiam! quæ nõ in frivolis consistit disputatiunculis, nec in dubia opinionum fallacium fluctuatione: sed certissimo potius & tutissimo experientiæ fundamento inconcussa nititur, & iis tandem acquiescit, quæ oculi vident, & manus tenent.

Dioscorides vitriolo crudo nõ tantum ad externos, sed ad internos etiã affectus utitur: cujus drachmã unam cū melle exhibet contra ascarides & vermes, & ad ciendum vomitum iis, qui ex nimio fungorum estu torquentur.

N. Myrepsus, libro *suprà citato*, inter varii generis antidotos, quartũ compositionem ingrediuntur chalcitis, misy, & alumen, quæ naturam vitrioli obtinent, unam *cap. 157*. *Chryſippo* attributam: alteram *Eclogam*, hoc est, selectissimam dictam, describit: Hanc imprimis prodesse docet cruentæ spuitioni, & hæmorrhagiæ. *Chalcitis* item compositioni *Theriacæ* additur. Quæ omnia eum in finem à nobis dicuntur, ut constet, veteres quoq; mineralia ejusmodi, vel cruda & im-

pura, imò plumbũ ipsum, solummodo utum (ut in *Mithridatii* compositione à *Myrepsocap. 412*. descripta videre est) usarpassè: tantum abest, ut illa contempserint aut odio adducti, ex remediorum albo deleverint: sicut nonnullos hodie factitare videmus. Sed ut liberè dicã quod sentio eorum ego usũ in medicina probare nõ possum, priusquam secundum artẽ optimè præparata fuerint. *Oleum vitrioli*, cujus tanta est acrimonia, ut corium & pannum corrodat, *Mathiolus* tanquam summum remedium ad calculi comminutionem & urinæ suppressionem, ad asthma item, & spirandi difficultatem, cum convenienti liquore exhibet: & quorundam admixtione, vim ipsius acerrimam corrigit. Sed vulgares sunt ejusmodi correctiones. Verus Philosophus, perniciosam illã acrimoniam omninò tollit, eamque cum liquore salis tartari, quantum vis acriori, subdulcem reddit, ut non secus ac syrupus limonum, per os exhiberi possit. Pauci his fidem adhibent: sed veritatem dictis inesse, norunt illi, qui in perveſtigandis naturæ secretis, dies noctesque consumunt.

Præparationes.

Atque ut præcipua remedia ex vitriolo parata patefaciamus, sit

1. Phlegma vitrioli.

Vitriolum contusum imponatur in cucurbitam & subjiciendo ignem secundi gradus, existit aqua acida, quæ phlegma vitrioli dicitur.

Titt 2. *Oleum*

Mineralia non nisi præparata in medicum usum vocanda sunt.

2. *Oleum.*

℞. Colcothar, sive caput mortuum contunde ac silicibus permistis igne violentissimo, oleum rubicundum emanabit.

Aliter.

Fiat etiam cum simplice colcothare pulso igne violentissimo, trium dierum spacio: ac prodibit oleum ferventissimum qui dulcificatur circulatione cum vini spiritu tartarifato, vel simplice.

Vires.

Febribus putridis, cum aqua cichorii aut ptisana exhibetur. Aciditate enim putredinem arceat, quemadmodum & Syrupus è succo limonum, & obstructionis pellit partium tenuitate. Quapropter ad delendas viscerum obstructiones, hepatis nempe & lienis, valde efficax est. Miscentur aliquando, hujus gutta aliquot cum conserva cichorii, sitque gratissimi saporis medicamentum, ad extinguendam sitim immodicam.

Vitrioli usum respuunt, quod ipsius spiritus sit acidissimus, oleum valde acre, atque idcirco adurens & causticum, ut volunt. Subsistat illi paulisper, exposituri sumus rationem ac modum, spirituum oleorumque vitrioli nempe dulcorandorum, ac non minus suaviter, citra mixtionem, sorbendorum, quam syrupi limonum, aut de aciditate citri quotidie propinquantur. Nimirum vel sola digestionem (omnia dulcorante & con-

temperante) vel cum proprii phleg-

matis, vel spiritus vini additione & circulatione, vel olei tartari admixtionem facta (licet acre sit ipsum tartari oleum, & cum acri oleo vitrioli jungatur) hoc ipsum tamen oleum illis admixtionibus atque digestionibus opportunis, dulcissimum & potabile redditur.

Spiritus vitrioli viridis.

Hunc præ aliis omnibus remediis specificum esse epilepsii opportunum omnes Hermetici censent. Fit autem hoc modo:

Accipe vitrioli optimi, sive Hungarici, sive Romani, quantum voles, ex ophlegmate educito, dum spiritus destillatione egredi incipiant: tum mutetur recipiens, & aliud recens substituat, in quod spiritus omnes traducantur. Quo peracto, novum accipe vitriolum, ex quo phlegma rursus spiritusque seorsim prolucito, qui seponantur separatim, tantamque vitrioli quantitatem extillato, quæ phlegmatis & spirituum copiam, quam desideras, satis esse possit, hoc est, ex utrisque ℞. ij. aut etiam amplius.

In phlegmate macerentur, in B. M. ad quatuor aut quinque dies, semina hyperici & pœonia, viscus quernus, flores lilii convall. tilia, calendula, rosamarinum, hyperici, & rasura eboris, cornu cervi & cranii humani pro lubitu: quorum postea fiat expressio, quæ destilletur. Hæc destillatione tres aut quatuor retibus vitrioli Vngarici libras imbuito, quas quater aut quinquies sæcibus reafundito, singulis vicibus, liquorem in B. M.

Dulcoratio spiritus vitrioli.

fervente extrillando, ut sic vitrioli corpus melius referetur: cui tandem spiritum ipsum asservatum adicies, componendo omnia matraccio satis capace, tubis vitreis longis instructo, quorum ultimi extremitas in latum diffundatur, in formam infundibili, cui alembicus adaptetur firmissime iunctus, vase in B. M. fervente locato: sic, si bene opereris, solus spiritus cum virore elicietur, usq; adeo subtilis ac penetrans, ut vini spiritum potentia aquet. Cujus etiam solius si guttulæ xv. vel xx. exhibeantur, tutissimum comperiatur esse epilepsiarum remedium, si ve insultus ipse epilepsia fuerit expugnandus, si ve venturus arcendus, eo modo, quo utendum esse docebitur.

NOTA I.

Si phlegmate antepilepticis remediis, ut supra, imprægnato (vitrioli Ungarici loco) vitriolum Veneris imbuatur, ut sit in extrema operatione, tunc præstantius multò ad omnes epilepsias curandas remedium habebitur: quo utendum fuerit per mensem à paroxysmo, aut ad morbi ipsius interitum usque. Hujus dosis erit duodecim aut quindecim guttarum, cum aliqua theriacali aqua isti morbo congrua ac specifica, aut alia ejusmodi idonea.

NOTA II.

Atque hinc notandum, si spiritus centrum ipsum aut mineram morbi pertingat, futurum paroxysmum, si quis adhuc expectetur, longè mitiorem, ac indices faciliorem accessurum esse: tuncq; temporis, cum vis

morbi incipiet minui ac desinere, ad sanitatem integram pergentis, æger aliquas tantum vertigines, sed citra convulsionem lapsusq; experietur, citra etiam spumæ rejectionem, ac iudicii & mentis privationem: quæ quidem vertigo tandem suavi quodam somno stipata prorsus evanescet. Nec tamen intermittenda curatio est, donec perfecta consequuta sit sanitas. At primis curationis initiis utetur æger specificis purgationibus, ac ea victus ratione, quæ congrua ac opportuna sit, ut à nobis paulò post dicetur.

NOTA III.

Si Epilepsia hysterica occurrant, suffocationibus matricis stipatæ, spiritui vitrioli addenda erit tinctura ex granis actes aut sambuci maturissimis chymicè extracta: in quibus hystericis affectibus, ut omnia felicius succedant, si res præsertim cum mulieribus ditioribus ac potentioribus nobis sit (vitrioli Veneris loco) usurpandum præcipuè fuerit Jovis vitriolum: cujus vel soli flores, vel sal promptissimum, tutissimum ac specificum suffocationum ac hystericarum epilepsiarum auxilium per se est.

NOTA IV.

De usu hujus itidem spiritus viridis refert Author in Defens. c. 11. E metallicis essentiis, inquit, unus sincerus vitrioli spiritus, cum dulci acore virorem suum retinens, si ve in syrupum, citra quicquam aliud cum saccharo peculiariter redigatur, ut fieri potest: si ve Syrupus Violarum

Ttt 2 viola

violaceo immisceatur, quem purpureo vini colore jucundissimè tingit & evomat, indendo simul acidulum quendam saporem, eumq; gratissimum: sive etiam per ipsum spiritum, colores ac Tincturæ florum rosarum rubearum, violarum, cichorii & buglossi, una cum eorum aquis, aut conjunctim aut separatim extrahantur, usq; adeo in singulare & specificum remedium evadit, sedandis ac extinguendis ardoribus, inflammationibus v.g. Epatis aptissimū, idq; confestim, ut vix in tota medicamentorum officina simile ullum occurrat.

4. *Spiritus vitrioli Mercurisatus.*

Fit: Si aqua in qua ☿ cum vitriolo sublimatus (vid. de signaturis internis) pristinum statum recuperavit quæque inde aciditate Tart. imprægnata sit, exhalet, ut restet tantum liquor acidus similis spiritus vitrioli. Hic liquor est quo vis spiritu vitr. excellentior ac vere spiritualis. Sic pro magno veneno quod admixtum erat Mercurio (quod tum nihil erat quam quidam quasi ignis terrestris corrosivus) nunc habetur verus spiritus vitr. cujus major pars eaq; melior evaporat, consumitur aut deperditur, si modo & ratione, qua solent vulgo, igne illo magno & violento per Retortam extrahatur. Talis spiritus ea ratione, qua dictum, præparatus, ingens est specificum, solus domator Epilepsiæ, si non ab ignaro empirico, sed à Medico, ut par est, cum liquore aliquo appropriato administratur.

5. *Spiritus Vitrioli microcosmicus.*

Excellentissimum est remedium ad gan-

grænas & omnia ulcera cancrofa & phagædenica, nisi suspectum sit, quod intra corpus assumatur propter urinam ingredientem.

Accipe urinam pueri, aut adolescentis vinum bibentis, bonam quantitatem: depuretur secundum artem: cui adde vitrioli Romani, aut Hungarici (his enim melior fiet operatio) duplum. Pone, ad digestionem in B. M. tepido per sex vel octo dies, in uno, aut distinctis alembicis vitreis. Nam multa opus est materia. Hac digestionem peracta augebis ignem balnei, ut bulliat aqua. Mox imposito capitulo, adhibitoq; recipiente destillabis aquam. Ac ea quidem, quæ primò exibat erit insignis aqua ophthalmica. Secunda priori paulo acrior, ad dolores podagricos tepidè cum linteolis applicata confert. Estque hæc una antipodagricarum mearum. Perge ita urgendo calorem balnei, aut etiam per cineres calidos, donec materia in alembici fundo restet instar mollis. Quam postea infundes in vas ferreum, & adhibito igne spatula ferrea continuò agitabis, ne adhæreat: hocque eousque continuabis, donec omnis liquor vi ignis exhalaverit, & resideat solum sal vitrioli, atque urinæ in fundo siccum, & in massa quadam. Hanc pulverisatam in cornutam benè lutatam immittes adhibito amplo recipiente optimè signato, ne spiritus exhalare possint: admove ignem vehementem, quali opus est ad parandam aquam fortem, aut spiritum vitrioli. Sed tamen ita moderandus est ignis per gradus, do-

nes

nec ad summum perveniat, uti ars postulat. Et videbis tandem recipientem impleri spiritibus albidis undique, qui in summo illo calore, tanquam in nubibus aëris, congelantur in glacies quaquaversum per recipientis capacitatem dependentes. Haud secus sanè ac præ ingenti frigiditate hyemis, & aëris, nubes, atque vapores in nivem glaciale seu squammulas congelatas arboribus adhærescentes conspicimus: ita spiritus hi salis, ignis non frigoris vehementia, concrevissent in glaciales illas particulas, & quasi in media etiam flamma. Sic duo hi prædictorum salium, vulgò philosophis pro calidissimis habitorem in glaciem congelantur per virtutem coagulativam salis ammoniaci acidi naturæ, quem in se continent. Hæc glacies ad servari potest in modum salis nitri.

De qua, si scrupulum unum, aut dimidium exhibeas in jusculeo, vino, aut liquore convenienti, ingens erit remedium ad omnes obstructions hepatis, atque lienis provocat urinas, & est specificum remedium ad dissolutionem calculi.

Eadem glacies reducta in aquam (nam convertitur facilè in humido) insigne atque præcipuum est remedium ad inflammationes & gangrenas, quas subito extingvit.

6. Spiritus vitrioli antepilepticus Paracelsi.

Paracelsus verorum Medicorum, chemicorum opinionem secutus, is quoque, præ aliis omnibus coævis ac æ-

qualibus, in interna rerum metallicarum antimonia versatus, longius progreditur, ac infinitos hujusdem vitrioli apparatus ac remedia docet; idque trium principiorum separatio: *Tria vitrioli principia.* suo oleo vel sulphure & sale: quæ vel separatim vel in triade conjunctim unitatem constituyente administrantur: quorum trium principiorum varios affectus ac diversos usus indicat, singula singulis morbis ex natura sua & proprietate adaptans, salem videlicet & oleum crassiora, ad mundificandum, expurgandum, vacuandum ac expediendum ventriculum, aliaque nutritioni inservientia viscera, ægritudinibus tartareis à crassiori materia genitis: Spiritum verò morbis astralibus, ut apoplexiis, epilepsiis, de quibus nunc agimus, accomodans ac administrans. Sic enim ille tom. 4. pag. 362. 363. *Summum arcanum, inquit, pro caduco est in vitriolo, non in oleo, sed volatilitate, id est, spiritu vitrioli: idè volatilitas non est reiicienda, sed cum oleo tertio aut quarto igne fortissimo destillanda, pellicananda aut retortanda. Tum enim oleum acquirit naturam volatilem. Sola namq; volatilia astris imperant.*

Nec non alibi dicit: *Quicquid caducum debet curare, oportet ut sit penetrativum, & totum corpus permeet, centrumq; morbi inquirat. Verum cum oleum ex colchatre destillatum naturam habeat terrestrem, & ultra eam regionem, cui exhibetur, non egrediatur. Hinc èd minus cura caduci ab eo perficitur.*

In eo igitur spiritu solo vitrioli,

Ttt 3 ad

ad epilepsias curandas, eliciendo, magna cautione & industria opus est, cui appendices congruæ, ac domando tanto malo specificæ adjiciantur.

Idem *Paracelsus* antiquorum methodo, in solo vitrioli phlegmate destillatione ad siccitatem usq; proliciendo, posita, non contentus, ulterius progrediebatur, colchotare nempe rubeo reddendo suum phlegma, idq; toties cohobando, hoc est, novies aut decies reaffundendo ac destillando, dum spiritus omnes humidi & sicci segregarentur ab ipso colchotare, unde longè potentius ac efficacius reddebatur remedium.

*Modus
destillandi.*

Isigitur, ut subtilius vitriolum attenuaret Cyprium, ex Ungaria asportatum, vel Romanum (quo potius, quàm alio, semper utebatur) in opus præstantissimum, primum phlegma destillatione educebat, ipsumq; toties capiti mortuo reddebat, dum eo colchotar penè prorsus imbueretur: quibus peractis, optimum vini spiritum accipiebat, quem cum colchotare, phlegmate suo ac spiritu imbuto, commiscebat: commixtis & ad digestionem ac concoctionem unum aut alterum diem, vasq; vitreo lutato, ut dicunt, & firmissimè loricato, repositis, destillabat omnia in recipiens, nudo & simplici igne gradatim adaucto, dum spiritus omnes & humidi & sicci destillatione expirarent, & in liquorem resolverentur. Deinde hunc liquorem in B. M. putrefaciebat ac dirigebat, ut à spiritibus fæx seu sedimentum quoddam segregaretur. Postea theriacalis aquæ camphoratæ

quartâ parte adjunctâ, denuò omnia bis aut ter extillabat.

Vsus.

Antepilepticum remedium admiranda potestatis & effectus creabatur, si durante paroxysmo, ad egrum excitandum, exhiberetur, & in morbi præcautionem continuè, ac per idoneum temporis intervallum scrupuli semis dosi cum liquore aliquo congruo administraretur.

Spiritus Vitri. aurificatus Paracelsi.

Aliquando eidem vitrioli spiritui auri folia adjiciebat (quæ in eo solvi solent, si optimè paratus sit) ex quibus spiritum suum vitriolatam correctum & aurificatum concinnabar, qui utiq; eidem morbo congruentissimus est, ut ipse testatur tom. 4. pag. 162.

8. Sp. Vitri. antepilept. compositus.

Quinetiam interdum huic spiritui addebat visci querni essentiam & extractum proniæ, salis cranii humani & similibus, omnibus cum vini spiritu, & fecalitiis panis biscocto mixtis, destillatis, riteq; cohobatis: cujus remedii commodè & magno fructu scrupulus exhibetur ex aqua idonea, lillii convallii, florum tilix, & id genus aliorum.

9. Aliud Antepilepticum Paracelsi.

Idem præterea *Paracelsus* tom. 3. pag. 374. elegantem aliam compositionem epileptico morbo aptissimam, cujus basis vitriolum est, describit in hunc modum:

*Rx. Vitrioli Romani vel Ungarici ℥. xv.
Liquoris peonia
Camphora
Rasura eboris,*

Spodii

Spodii an. ℥℥.

Destilla per retortam in colchotar.

*Rx. Hujus liquoris ℥ iij.
Alcool vini correcti,
Aquarum melissa,
Valeriana, an. ℥ ℥.
Colchotaris ℥ j.*

Reduc denuo per retortam.

*Rx. Hujus liquoris ℥ j.
Colchotaris recentis ℥ ij.*

Destilla demum per cornutam totam diem & noctem, & exhibit phlegma, liquor & oleum: postea in Bal. M. separabitur phlegma, & per cineres liquor, seu mercurialis spiritus: per arenam verò, fortiori igne, oleum extrahetur.

Phlegmatis dosis infantibus est ℥ j. ante paroxysmum. Liquoris in adultis est ℥ j. iis qui quadragesimum annum superant, dantur *olei gr. aut gutt. æ iij. cum aqua chelidonia, vel maiorana.*

10. *Tinctura Vitrioli Querc.*

Rx. Vitrioli (si fieri potest *Cyprii*, vel) *Ungarici* saltem viridissimi non *cærclei* (quale *Germanicum* est) quantum voles. Si enim aliud usurpetur vitriolum, vix operatio succedat, quam expectamus. Ex eo in igne cinerum, per alembicum, quicquid phlegmatis & spiritus extrahi poterit, educatur, ac eorum magna quantitas colligatur. Super subsidens autem colchotar in pulverem attritum, affunde istius phlegmatis tantum, quantum quatuor digitorum altitudine superemineat. Aeri frigido ut refideant, exponantur ad aliquot dies,

semel aut bis quotidie commovendo dum tinctura vitrioli viridi calore imprægnetur, quæ elegantissimum smaragdi colorem æmuletur. Quod certissimè accidet, si optimum vitriolum sumatur. Hunc virorem sensim, ne quid turberetur, per inclinationem segregabimus, ac denuo sæcibus recens phlegma affundemus, quod recentem etiam tincturam ac colorem proliciat. Si phlegma ante plenam ac perfectam tincturam ex colchotare extractionem deficiat, à tincturis prioribus jam extractis, destillatione illud erit separandum ad consistentiam mellitâ: quo facto in fundo subsident crytalli usq; adeo elegantes & pellucidi, ut smaragdus elegantia æquent, qui seorsim asservandi sunt. Phlegma autem illud extillatum sæcibus reafunderetur, ut smaragdino illo virore denuo imprægnetur: idq; toties & in hunc modum iterandum dum nulla amplius extrahi possit viriditas. Ab ejusmodi smaragdino virore phlegma (quod semper asservandum est) per destillationem separetur ad mellitam consistentiam, quæ in frigido exposita crystallos exhibebit smaragdinos, qui cum prioribus jungendi erunt & miscendi.

Atq; ut eorum sufficiens quantitas habeatur, xij. aut xv. libræ vitrioli erunt initio operis destilandæ ex diversis alembicis.

Collectis hujusmodi crystallo- rum, eorumque acidissimorum, quatuor aut quinque libris, præstantissimus vini spiritus erit adjungendus, omniaque in Pellicano Hermetice clauso circu-

circulanda, ne quid expiret: deinde ex alembico vitreo, arenæ immerfo, igne per gradus administrato extillabit cum spiritu vini, vitrioli spiritus. At colchotar suo adhuc oleo rubro ac gravi imbutum, in fundo subsidebit. Huic colchotari attrito, & jam cornuæ aut retortæ optime loricatæ imposito, spiritus vitrioli cum spiritu vini conjunctus affundatur, ignisque per gradus admoveatur ad quatuor dies, qui tandem eo usq; intendatur, ut una cum prædictis spiritibus totum rubicundum oleum ac exquisitissimum extrudatur: à quo vini spiritum per Bal. Mar. primo, tum proprium suum spiritum per cineres separabis, ut oleum in fundo restet acido dulce ac suavissimum, sanguinis instar rubicundissimum, admirandarum virium adversus omnes ægrotudines, in crassiore materia sedem habentes.

Quod oleum (ut in magisterium reducat, magnumque ex eo comparatur epilepticum remedium) cum suo proprio vitriolato spiritu, qui antea extractus est, conjungendum est, simulq; circulanda in Pellucano omnia ad plusculos dies, unde remedium dulce ac suavissimum, nec satis unquam laudandum, adversus epilepsias, astralesq; omnes affectus alios, resulet: idque præcipuè, si calcinarum philosophicè aurum, & perfecta solutione philosophica resolutum, adjectum fuerit. Dosis una aut altera, saltem gutta erit, nec plures, cum aqua idonea.

Hac utiq; medicina tanta est virtutis & energie, ut non epilepsis tantum, ut apoplexiis etiam, paralyti, vertigini, mania,

ecstasi, syncope aut deliquis animi, ventriculi imbecillitati, ca. hexia, hydropisi, calculo & omnibus hystericiis affectibus succurrat.

II. Elixir seu lapis vitrioli.

Ut autem ex hujusmodi tinctora fiat elixir & lapis, aut universalis medicina ad sanitatem & mundificationem omnium corporum, sequenda est methodus & operandi ratio:

Caput illud mortuum, in fundo relictum post separationem spiritus & olei, calcinetur in igne reverberii athanoris, ex quo cum proprio phlegmate sal extrahatur: qui variis ac iteratis solutionibus, filtrationibus ac coagulationibus ad perfectionem depurandus est: huic sal (debita proportione & mensura philosophica observata) adde spiritum vitrioli reservatum, ut supernatet duobus digitis, digere ac destilla, novum spiritum affundendo, ac totum hoc opus reiterando, donec pars volatilis superet partem fixi, possitq; prædictus sal, per viam sublimationis, in aquilam celestem exaltari, omni talco & unione pellucidiorum. Tunc salem hunc armoniacum seu mercurium Philosophorum, justa & philosophica mensura seu pondere, cum proprio glutine sulphureo imbebe & in cera reiterato: hancq; tandem triadem matrimonio junctam in toro furni secreti, veris Philosophis noto, ad tempus idoneum ac præfixum coque, donec unitatis documenta conspiciantur, omnesq; transcurrant colores, supremusque ac desideratus, purpureus nempe tandem emicet:

Sic

Sic fiet elixir, lapis seu medicina uniuersalis, fluxus, summè penetrans ac permanens: veraque Salamandra fixa, nullis gradibus ignis superabilis, cuius vel granum unum ad curationem deploratissimo-rum corporis humani morborum sit satis.

Menstruum uniuersale ex vitriolo.

Qui per eiusmodi fulmen ac æthereum ignem, solem fulminare, incinerare, philosophicè verèque calcinare, ac in primam suam substantiam, radicem & elementa (etsi corpus sit fixissimū ac compactissimum) reuocare & reducere norunt (quæ reductio non minore labore & industria, ut volunt Philosophi, quàm ejus generatio perficitur) hac fulminatione & fermentatione admiranda miracula conspecturi sunt, ut qui hac ratione aurum tanquam mortuum & inane, vitalibus virtutibus, ac efficacissima vegetatione donaturi sint: indeque majora, quàm fas sit dicere vel scribere, præstare possunt.

Hujusmodi reductio (ut scribit alicubi Paracel.) fit per putrefactionē, quæ omnia, quæ per radices generantur & procreantur ad ipsas reducit: ita ut quod terra est, tempore certo in terram redeat: aqueum in aquam vertatur, & sic de aliis elementis.

Putrefactio eiusmodi non fit nisi per humiditatem, in qua consistit & operatur, & per calorem ac corrosivum, quod sibi habet proprium, vel alienum. Sic corrosio frangit semen in agro, & ad perfectam putrefactionem deducit, ipsius cor-

pus per omnia penetrans, & occupans ac solvens. Quod ut fiat, deducendū erit corrosivum dictum de potentia in actum, idq; non nisi per calorem sibi innatum. Sic fimus, qui non est nisi sal excrementorum in stabulis resolutus, terram reddit falsam & calidam, qua falsedine, quo calore, semina solvuntur, ac ad putrefactionem deducuntur, quam sequitur regeneratio, ac multiplicatio speciei.

Hujusmodi naturæ sal apertè (ut ex calcinatione constat) in omnibus rebus conspicuus est, cujuscuq; generis: imò in ipsis aquis etiam insipidis, licet occultè, immorans. At præcipuè in vitriolo, tanquam in primo suo ente, elucescit, quod vel ex omnibus metallis elici potest, & in quod metalla omnia reduci possunt, ut alibi diximus: Hinc fit, ut ex eo (vitriolo inquam) totamq; præsentia remedia eruantur ad varios effectus conferentia. *Alia enim coagulationi spirituum, alia corporum solutioni inserviunt, alia operationibus congrua.* Vitriolum enim Leo ille viridis Riplæ est, cujus admirandæ potestates satis enumerari non possunt, nec celebrari.

13. *Colcothar dulcificatum & creta vitrioli.*

Colcothar si solvatur in calida & rubor per ipsum diffusus separetur, quod exhalatur, remanebit colcothar subdulce. Quod remanet abstracta omni rubedine *Creta vitrioli* dicitur, quæ (ut & Colcothar) adhibetur ad ulcera exiccanda & sanguinis profluvium.

14. *Sal & Sulphur narcoticum.*

Præter perartificiofam hanc dissectionem, separari ex vitriolo possunt

1. Sal, *citra molestiam vomitum ciens; perque sudores. & urinam purgans.*
2. Sulphur dulce seu narcoticum, quod verū *anodynum est ad quosvis dolores mitigandos, contra stuporē,* qui aliâs vulgaria illa opiata & narcotica plerunq; comitari solet, quodq; basis *Nepēthis.*

N. Hujus descriptione reticuit Author, unde de ejus enucleatione plurimi fuere solliciti: *D. Martin. VV alther in Epistol. H. ristianis:* Crocum martis cum vitriolo extractum, cum spiritu vini circulatum & denuò à vino liberatum pro sulphure vitrioli vèdicare videbatur. Sed male. *Vide sis dicto loco.*

Alii miscent vitriolum cum ✱, flores rubros sulphure vitrioli gravidos, solvunt in ∇. & cum spiritu vini extrahunt sulphur.

Alii vitriolum in aqua solutum præcipitant cū oleo Tartari, ochrâq; colligūt, uti *Quercet. vi. suprâ c. 2. N. 2.*

Alii digerunt vitriolum cum spir. vini, ut extrahatur sulphur, hinc decantatum spiritum, sulphure vitrioli narcotico, gravidum cucurbitæ immittunt, spiritumque vini leni calore ad oleositatem abstrahunt.

Isnardus author quidam Gallus, ænigmaticas *Quercetani* descriptiones peculiari quodam scripto Gallico haud ita pridem enucleavit. Is cum aceto destillato digerendo & per Retortam cohobando sulphur id elicit, quod postmodum leni M.B. calore à spiritu aceti liberat.

CAP. XIV.

De Nitro.

Nitrum est sal sulphureum ex terris desertis ac pinguibus, velut sunt, terræ cœmeteriorum, stabulorum &c. elixiviatum.

Constat ex spiritu volatiliore seu sulphureo, qui sub specie fumi rubei ascēdit. 2. ex spiritu fixiori & mercuriali, qui priorem subsequitur & sale fixo.

De hoc multa passim in authore nostro inferra deprehēdes, veluti ejus elaborationem, Anatomiam, atque reductionē in menstruum peculiare. Verum plurima hujusmodi non de sale nitri vulgari, sed philosophico intelligas velim.

Preparata ex nitro vulgari.

Ex nitro vulgari author noster, præter salem *Prunellæ* dictum, nil ex professo conscripsit, cum tamen & spiritus non minus vulgaris sit, & hujus elaborationem subjungere placet.

Spiritus Nitri

Fit ut spiritus salis comm. Nitri cum argilla impastado ac in globulos formando, eosque exiccatos ex Retorta pellendo, ac tandē rectificādo.

N. 1. Alii miscent cum sabulo.

N. 2. Author per ignem philosophicum nonnullibi exprimit, vel ignem balsamicum naturæ v.g. in præparatione bezoardici mineralis.

Vsus ejus medicus rarus est, commendatur præcipuè in doloribus colicis.

Sal prunella plurimi Chymicorum, non mediocriter in sua arte

tanda
circa sa-
lem prun-
nella: cur-
ita nomi-
netur.

arte peritorum, Anodynum Mine-
rale vocant. Hoc autem sal prunel-
læ, talem nactum est nuncupatio-
nem, ob febrem ardentem & pesti-
lentialem in Pannoniis frequentem,
cujus præcipua indicia symptomata-
que sunt ariditas, nigredo, & ardor
lingvæ, gutturisque totius, quæ non
multum à prunis dissimilia sunt & ali-
ena. Hinc nimirum hujuscemodi fe-
bribus, *Prunella Hungarica*, appellatio
imponitur, Germanicè dic Präu-
nt/eodemque præterea nomine re-
medium ad talem ardorem & incen-
dium mitigandum consentaneum, sal
prunellæ, dicitur.

Quomodo
conficia-
tur.

Modus preparandi

Fit, è sale petræ claro, apprimè
purificato, quod in crucibulo dissol-
vendum ad ignem reponitur, ut li-
quefacto postmodum, flores sulphu-
ris paulatim adjiciantur, donec ritè
spiritu sulphuris acido imprægnetur,
Modò illud benè depuretur, clarifi-
cerur, & in formam vitri pellucidissi-
mi, supra marmor injecti reducatur.
Dosis illius est ad semidrachmam,
imò verò usque ad scrupulos quatu-
or, ea tamen adhibita cautione, ut
cum aqua fontana purissima, aut alio
liquore frigidiore commisceatur.
Verum quoniam gustui & palato
hoc remedium est aliquantulum, ob
amaritiam, ingratum: prædicta ama-
ritudo corrigi potest, eidem immi-
scendo tantillum sacchari violati,
atque rosati, ut inde Julepus, deli-
catulorum ergò, præparetur.

Hoc sal prunella, excellentissimum

est ad mitigandas omnes inflammationes illius pro-
interiores, quales sunt Pleureses & Pe-
ripneumonia: & virtute in primis refri-
gerante præditum est.

Hujusce meæ assertionis veri-
tas, vel ex eo comprobatur, quod
lingvæ impositum, majorem ipsa
glacie hyemali producat frigidita-
tem, urinas, & sudores intrinsecus as-
sumptum provocet: si tamen misce-
atur, & dissolvatur ad quantitatem
semidrachmæ, vel amplius, cum ali-
quo liquore frigido conveniente.

Si verò illud ipsum remedium,
exterius, in liquore aliquo accom-
modato dissolutum adhibeatur:
miram simul sortitur efficaciam, ad
sopios quosvis dolores, qui inflam-
mationes tam exteriores quàm in-
teriores, pro germanis suis causis a-
gnoscent. Tot demum tantæque
admirationis experimenta ex hoc
remedio producta, non solum in
Hungaria, sed etiam in Germania
universa conspiciere licuit, nosque
ipsi revera ad eò feliciter, & prospere
successu conspeximus: ut fieri non
possit, quin pro excellenti nobis non
habeatur remedio, ad febres omnes,
Pestilenciales præsertim, curandas, quas
ardor, atque sitis ingens ægris non tole-
randa, concomitatur.

Hoc autem in loco non pige-
bit observare, quod, ut conveniens
hisce malignis febribus Medicina ad-
hibeatur, hoc sal prunellæ cum aqua
pura fontana, eaque frigidissima atq;
abundantissima, ita permisceri po-
terit: ut ad dosin vasti cujusdam ca-
licis propinetur.

Uuuu 2 Anq-

*Vfus aqua
frigida
copiosus
in febribus
ardentibus
commendatur,
testimonio
Egineta.*

Antiqui verò in hujusmodi febribus ardentibus atque pestilentialibus, usum aquæ frigidæ solius, ad extingvendos prædictos ardores, imò verò ignes, si quando exterius manifestantur, commendaverunt.

Egineta lib. 2. de re Medica, cap. 36. ubi de febris pertractat pestilentiali, post Rufum Ephesinum, hunc in modum loquitur: *Si verò etiam ardore astuet æger, & flamma ad pectus usque ascendat, non alienum fuerit, & refrigeratoria pectori adhibere, & frigida potum exhibere, non paulatim (plus enim exurit) sed acervatim, ut flammam extingvat.*

Hippocratis

Ipsemet præterea Hippocrates id genus remediū videtur approbasse, quando scripsit *lib. j. Epidem. cap. 7.* ea, quæ sic à Cornario interprete transferuntur: *Metonem febris vehementis corripuit, lumborum gravitas dolorosa, postridie ubi aquam bibisset, satis multum ab alvo copiosè probeque rediit.*

*Rhasis &
Avicenna.
Rh. cont.
3. tract. 13.
cap. 2.
Avic. 4.
can. c. de
pestilenti
febre.*

Duo inter Arabes præcipui Doctores & Coryphæi, Rhasis & Avicenna eandem frigidæ potionem in magna quantitate propinatam, ad febres ardentibus, & pestilentialibus sedandas, his verbis jampridem comprobant: *Aqua frigida plurima subito est juvativa valde, pauca autem consequenter exhibita, fortassis excitat caliditatem.*

Illi igitur non parum hallucinantur, qui in febribus hujusmodi ardentibus, ægris suis potu interdunt: vel eundem certè parca manu largiuntur: cum tantum abest, ut

ea solamen aliquod ratione percipiunt, quin imo magis ac magis ignis exæstuans accendatur inde & invalescat. Cujus rei obvium nobis exemplum, vel ipsi fabri ferrarii suppeditare possunt, qui aqua paucissima, ignitos carbones irrorant, ut sic amplius inflammentur. Quapropter illud in primis hac in parte cavendum erit, ne potus ægrotis denegetur: modò tamen mediocritas, quæ cunctis in rebus consideratur, suas hoc loco partes obtineat, omnisque excessus nunquam non morbis periculosis contrarius, evitetur.

Si quis porò hac in re Rhasis consilium tueri velit, liquores quosdam acetosos cum frigida permiscebit.

Fracastorius laudatam ejusdem aquæ frigidioris usum, in hujusmodi febribus, personis robustis, ætateque florentibus commendat, verum syrupum acetosum, aut succum limonum eidem commiscet.

Sal tamen prunellæ omnes hujusce generis mixtiones longo superat intervallo: aut aciditates nostræ metallicæ illius vices faciliè occupabunt, si quando de ardoribus febrilibus extingvendis agatur. Tantum ergo remedium longo experimento confirmatum nequaquam imposturum, ubi de curatione tractabitur, omitemus: cum illud mirum in modum, sitim quamlibet, & ariditatem extremam temperare potis sit, quæ tamen symptomata, velut individas comites, febris omnis pestilentialis agnoscit.

CAP.

CAP. XV.

De Alumine, Sale Armoniaco & Borrace.

Alumen Quercetano nonnunquam dicitur *Salsugo terra*, sicut apparet in destillationibus axungiarum, ubi addere jubet *salsuginem terræ exiccātam*, i. e. alumen ustum.

Paratur exindè

1. *Pblegma aluminis.*

Fit ut illud vitrioli.

2. *Arcanum aluminis.*

Præparatur: Si quinquies *phlegma* illud capiti suo mortuo aut *fæcibus*, ex quibus elicatum fuit affundatur & destilletur: ultimoque ad siccitatem omnem pellatur.

3. *Spiritus aluminis.*

Fit per Retortam ex alumine calcinato.

De Sale armoniaco.

Salarmoniacum, sal solare, maximam vim obtinet incidendi, extinguerendi, corpora dissolvendi, ac spiritus coagulandi.

Flores. Vide in *antimonii Panacea*.

S. Armoniacum fixum. Vide ibidem.

De Borrace.

Dioscorides inter Venena Borracem recenset, ast errat. Etenim illius usus in medicina est non rarus ad sciendos & vacuandos mulierum menses, parturum adiuvandum, ac secundinas extrahendas, nec non ad varios alios affectus, vel intro etiam assumptus.

CAP. XVI.

De Sulphure.

Sulphur cum sit siccitate & aceditate interiori, velut duabus satis patientibus qualitatibus præditum: putrefactionibus impediendis vel ipsius vulgi iudicio sine ulla præparatione famulatur.

Scio tamen multos tantopere id genus remedii improbare, ut vel solo ipsius sulphuris vocabulo offendantur, illudque velut monstrum quoddam horrendum concipiant.

Nimirum quia facile inflammatur, à multis calidissimum & profusus igneus iudicatur, & idcirco è remedium ordine excluditur. Sed quomodo id sequatur, non satis perspicio. *Camphora* enim, quæ vel in aqua ardet, communi omnium consensu frigida potius quàm calida censetur. Accedit quod & eadem, sapore satis acris stipetur: sulphur autem omnis acrimoniæ expertus sit.

Cur verò hodiè abrogatur & *Sulphuris* damnatur id quod veteres olim uno *usus veteribus* ore comprobaverunt? In eodem enim *non improbatum.* *Myrse*o viginti plus minus sese offerunt antidota: quorum alia specifica putantur remedia contra febres & inflammationes internas: in quibus tamen sulphur vivum, & planè crudum, tanquam præcipuum inter alia ingrediens non prætermittitur: Nimis longum foret, singula minutim hic recensere: præcipua igitur tantum pro assertionis nostræ confirmatione, in medium hæc adferam.

Dioscorides lib. 5. c. 83. de virtutibus & qualitatibus sulphuris, sic scribit:

Uuuu 3. Sulphur

Sulphur si cum ovo vel solo odoratu percipiatur, contra tussim valet, nec non illi prodest, qui anhelitus difficultate laborant, & qui tussiendo aliquid emittunt purulenti. Et paulo post idem: Sulphur contra ictus scorpionum auxiliari illiusq, suffitum (quod nihil aliud est quã illius spiritus acidus) lethargicos excitare & sanguinis fluxum, undecunq, proveniat, cohibere, subiungit. Quæ certe virtus aliunde dimanare non potest, quam ab illa qualitate condensativa & coagulativa, quæ illi inhæret & copulatur.

Cap. 120. In Antidoto Pauli, quam Myrepsus ad Aphoniam, spirandi difficultatem, asthma, dysenteriam, & colicos dolores conferre scribit, sulphur non omittitur.

Cap. 228. Sic in Antidoto, Panacea appellata, cui adscribit vim, febres, aliaq; infinita mala sanandi, sulphur ingredientis locum habet.

Cap. 223. Idem sulphur ingreditur compositionem perficæ antidoti; quæ insigne creditur remedium esse contra omnis generis morbos, contra cephalalgiam, ictus, & febres intermittentes omnes. Imò in eadem compositione tanti ab illo æstimata, adduntur etiam Arsenici crudidrachmæ quinque. Sic in antidoto, cap. 303. Musæ Apollonio adscripta, idem Arsenicum ingreditur: quam tamen Antidotum omnibus hepatis affectibus utilissimam esse affirmat. Sed absit, ut ejus usum comprobare ausim.

Arsenicus usus in quibusdam veterum antidotis.

In aliis antidotis, eidem Apollonio, cap. 301. 302. 303. adscriptis: quarum ultima Aphraatos nominatur (tanquam res pretiosissima, nec te-

merè cuius communicanda, sed per aurem tantum clam insufurranda sit) sulphur quoque additur. Sed optarem inter alia hujus antidoti ingredientia, majusculis consignari literis sterco bovillum. Ecquid enim lautius aut jucundius excogitari possit pro delicatulis? in quorum, scilicet gratiam solum id forsan additum est.

Denique sulphur in tanto olim usu, pretioq; fuit, ut Myrepsus plures Antidotos à sulphure tanquam illarum præcipuo ingrediente appellaret: ut est antidotus de sulphure vel oxopyretos, & alia, uti videre est cap. 339. 358. 359. Quæ, juxta eundem authorem, omnes conferunt ad tussim inveteratam: febrem tertianam & quartanam: contra ipsum quoq; morbum caducum.

Cum igitur sulphur crudum, & multis adhuc impuritatibus inquinatum, veteribus olim adeò usitatum fuerit, quò fit, quod hodie ejus usus damnetur in iis, qui singulari artis industria, ejus cruditatem & impuritatem tollunt, ex eoq; summa & optima præparant remedia? 1. Flores enim albi: 2. nec non lac sive butyrum dulce, arte præparatum, multo sunt præstantiora remedia contra tussim, asthma, phthisim, & ceteros thoracis affectus, quàm sulphur crudum exhibitum. Sic Balsamum rubicundissimum, instar rubini, Philosophicè extractum, & ad guttas aliquot cum jusculo aut alio convenienti liquore exhibitum, iidem affectibus, & imprimis pulmonum ulceribus prodest, cujus viribus longè impar est sulphur vulgare.

Proprietates florum & butyri sulphurei.

Balsamum sulphurei.

Acidi-

Aciditas Sulphuris.

Aciditas sulphuris extracta, & ab oleaginosa illa & adustibili qualitate separata, febrilem calorem penitus extinguit, tantum abest ut eundem fooveat, augeatve.

Sulphur tamen externis affectibus tantum mederi veteres credidisse visum sunt, ipsumque trahendi vim obtinere, & calidi esse temperamenti, atque essentia tenuioris, Galenus & Egineta scripserunt. Atque id ipsum adversus pleraque virulenta animalia conferre, praesertim turturum marinum, & draconem, vel siccum inspersum, vel admixtum. Videtur tamen Galenus probare usum sulphurearum aquarum j. simpl. his verbis. Tum aqua inter cutem laborantibus, adversissimum est & poculum & lauacrum aquae dulcis, nitrosarum vero & sulphurearum bituminosarumq; omnium, perutile.

Galen. 9.
simpl.
cap. 36.
Eg. l. 7.

1. Flores Sulphuris.

Sulphuris flores hunc in modum praeparantur. Sulphur in pulverem redactum cum aequalibus vitrioli calcinati seu colchotaris (sic enim vocant) partibus miscetur, & secundum artem, bis aut ter sublimetur. Quidam iterum illud sublimant, usque ad tres vias, ultimo cum saccharo candi, indeque flores conficiunt praesantissimos ad medelam asthmaticorum, phthisicorum, & omnium putrefactionum.

2. Lac, cremor vel Butyrum.

Lac, vel butyrum sulphuris, ex eisdem floribus praeparatur: modo dissolvantur in oleo quod ex resolutione salis sulphurei, ex principali vegetabili tartaro, scilicet vini, conficitur: in quo si dissoluti praedicti flores fuerint, illico in lac, vel butyrum candidum reducuntur, ea tamen cautione, ut paulatim acetum album minimè destillatum superaffundatur. Dum vero acetum istud affunditur, fit magna confestim ebullitio, cum foetore conjuncta, quae lac illud in fundo vasis facit subsidere. Qua ebullitione peracta, lac deinceps erit edulcorandum, & à salis praedicti falgine, & ab aceti acedine, plurimis lotionibus secundum artem factis depurandum.

Et sic lac aut butyrum sulphuris praeparabitur, quod est germanum pulmonum balsamum & excellens admodum contra omnes putrefactiones praeservativum. Illud etiam non parum prodest, adversus febres omnes pestilenciales, & morbos epidemicos: quod sic propter suam albedinem & dulcedinem simul, denominatum est.

3. 4. Balsamus sulphuris & Tinctura seu Rubinus sulphuris.

Si florum sulphuris lbj, admisceatur duabus aut tribus olei theribinthinae, in calore sicco solventur flores in oleum rubicundissimum: tum ritè & artificiose separato men-
struo

struo, sulphuris rubinus circuletur cum vini alcoole per octo dies: & habebis oleum sulphuris, quod *naturalis balsami vires* obtinebit.

Huius guttula 3. aut 4. exhibentur cum aq. hyssopi, suspiriosis & purulenta extuscentibus. Excellentissimus itidem est balsamus contra phibisin & ulcera pulmonum: exhibitus cum quodam liquore congruo, tunc cum separatus est à suo solvente.

5. *Oleum sulphuris linatum.*

Sulphur præparatum decoquatur cum oleo lini, lentissimo igne subiecto: & fiet concreti sanguinis instar. Refrigerata materia injiciatur in retortam, & subjiendo ignem destillabit oleum sulphuris rubicundissimum.

N. Fit etiam si sulphuri furfur commisceatur & destilletur.

6. *Oleum sulphuris vitriolatum.*

Cape sulphuris vivi p. j. cum quo misceas, lento igne, liquefacti vitrioli puri tantundem, ut unum fiat corpus. Hoc depellatur per descensum: & oleum rubicundum in receptaculum descendit.

7. *Oleum sulphuris acidum.*

Acidum autem sulphuris oleum fit ipso accenso, & superposita campana, aut vitro satis capaci, ad retinendos vapores, qui in oleum illud acidum convertuntur.

Vires.

Est in affectibus dentium remedium utilissimum, ulcera etiam cancrosa curat.

Intrinsicus nullum est aliud præstantius remedium contra *quarum hæmorrhagias, dysenterias & fluxus hepaticos*: quam acidus ille liquor sulphuris, cujus aliquot guttæ syrupo permixtæ viros præstant in malis narratis effectus. Quinimo, quod mercuriali sulphuris aciditate, aut vitriolato liquore acidulo, naturæ aliarum eius partium aut proprietatum dissimilis, in eo præsertim, quod nunquam flammam concipiat (quod sulphuris maximè proprium est,) at potius à *conflagratione pulverem bombardicum arceat, in variis agritudinibus & utilius & efficacius dici aut exigi potest?* Quam feliciter enim is indies variè ægotantibus exhibeatur, infinitis experientis compertum est, ut nulla non etiam febris hoc tam nobili remedio iugulari, nullus non ardor ac incendium corporis extingui possit.

Ut hinc quam imperitè ac iniquè nonnulli calumnientur, quasi ignem igne, & incendium incendio augentibus, abunde liqueat. Hinc imperitia elucescit quod citra ullam veræ vivæq; sulphuris anatomie cognitionem ac rationem nos damnent, eo quod cortices tantum rerum oculis eradant, interiores verò medullas nulla animi solertia rimari possit, non satis edocti, quod occultum est in recessu cuiusvis rei, illud esse prorsus contrarium manifesto, ut hinc liceat

liceat arguere, quòd facilis exteriora sulphuris ardeant, interna eius viscera, hoc est, occultam quandam essentiam in illo latentem, quæ arte tamen sagaciter extrahi potest, omnibus ardoribus ac incendiis reluctari, eiusque viribus illa emori ac extingui. Nec quicquam facit inepta ratio, qua asseritur, sulphur pinguedinem esse terream concipiendæ flammæ idoneam, & igneæ esse proprietatis, cum ea sua mole cadat, nullisque fulcris muniat, imo iisdem Medicorum Arabum axiomatibus infringatur, ac destruat, quibus camphoram volunt esse frigidam, quæ tamen flammam facile concipiat, eoque etiam ardentius excandescat ac promptius incendatur.

Sed jamjam excutiamus, quomodo Antiqui vivo sulphure, ac citra ullam præparationem, in suis remediis usi sunt. Ostendimus jam id plus satis ex superioribus antidotis, quibus metallica excipiuntur ex veterum arte, quibus etiam concessus est locus in plusquam viginti aliis compositionibus, quæ hoc nomine quàm maximè commendantur, & adversus varios affectus celebrantur, inter quas & sequentes addemus ad majorem veritatis fidem, Antidotum nempe Symphonos dictam, quòd convenienti efficacia prædita sit ad curandos affectus, quibus dicta est, congruente tussibus, & tabidis opitulatur. Hanc describit Galenus lib. 7. de compositione medic. lo-

Tom. II.

cal. cap. 2. quam crudis huiusmodi ingredientibus veteres concinnarunt.

Addemus & antidotum de bacca lauri, nec non innumeras alias adijceremus, nisi satius esset Lectores ad descriptiones earum, ab eodem Myrpsso accuratè traditas, relegari, quas pervidere omnibus liceat.

CAP. XVII.

De Præstantia spirituum acidorum.

Q. Vtrum aciditates extractæ ex mineralibus præstent iis quæ ex vegetabilibus? Aff.

UT quod hac de re sentio, citra ulla verborum involucra aperte & plane profiteor: dico, inter dictas aciditates vegetabiles ac minerales, quoad ipsorum bonitatem & excellentiam, tantam intercedere discrepantiã, qualis inter simplex existit formale atque cœlestes, & terrestre materiale ac compositum.

Ac metallicæ quidem aciditates, cum ad primum ens ac simpliciter elementarem longè promptius accedant, quàm vegetabiles, his quoque longè perfectiores, tum in bilis ardoribus extinguendis, tum in avertendis corruptionibus, effectus produunt. Huc accedit, quod obvia vegetabilium aciditates, non levem insuper patiantur imperfectionem: dum videlicet intensiori paulò frigore congelantur.

Xxxx lantur

lantur, humiditate aëris excessiva sicum contrahunt, aut intensiore calore, aliam qualitatum patiuntur alterationem: eò quod, cum de heterogeneis naturis participant, destructionis suæ causas in semetipsis contineant.

Aciditates verò balsamicæ, ex sale, sulphure, ac vitriolo, secundum artem extractæ, ad tantam spiritualitatem (ut ita loquar) elewantur, ut nec frigus, nec calorem, nec humiditatem, nec siccitatem, pertimescant: in summa nullam naturæ suæ alterationem patiantur, sicque incorruptibiles existant. Quod verò per se ipsum incorruptibile existit, à corruptione aliud longè facilius præservabit, eò quod ab extrinseco sui perfectionem, ut alterum, non desiderat.

Hinc Lullius & Rupecissa, studiorum socii, in libro de quinta essentia, egregiam hanc, terminis licet aliquantum barbatis, peritè proponunt sententiam, *Velle præservari per rem putridam ac citò corruptibilem, & reformari per rem sœdam & deformitati subjectam, & facere rem perfectam per rem deficientem, & infirmum curare per rem infirmam: est inane.*

Meritò itaque à nobis primæ partes tribuuntur aciditatibus mineralibus, vereque asseveramus, si pari cum vegetabilibus quantitate administrantur, aciditates vel salis, vel sulphuris, vel denique vitrioli (quæ quidem unius eiusdemque naturæ existunt) longè facilius ac fe-

licius illis, desideratos producturas effectus.

Quamcunque igitur dictarum <sup>Excellenti-
aciditatu
mineraliu
quanta.</sup> aciditatum mineralium assumpseris: eius certè pars unica plus efficiet, quàm reliquarum quacunque etiam ratione præparatarum partes viginti. Ut maximas hoc loco cum hisce mineralibus conjunctas præteream proprietates: quod videlicet semel paratæ per totam hominis vitam conserventur incorruptæ, tum quod quovis tempore & loco parari, ac in diversorum remediorum formas (ad eundem tamen scopum tendentium) levi quadam adjunctione adaptari queant, cuius rei certior fidem faciunt tincturæ, seu Extractions florum v. g. rosarum, violarum, &c. fructuum, & simil. ut videre licet in Pharmacopœa.

Verum enim verò, non me lætet quosdam esse medicos, quorum nominibus doctrinæ, & experientix plurimum tribuo: qui nulla ratione induci possunt, ad subscribendum huiusce generis remediis, illorumque usum comprobandum. Quæ res autem tantoperè in sua sententia illos confirmet, hæc est: quod credant huiusmodi remedia nimis esse ignea & ardentia, prout illis apparet ex eo, quod lingua in illis solummodò delibandis excorietur: Quod linteola, & papyri, vasa quibus continentur occludentia, ab illis aliquando comburantur, & velut in cinerem redigantur. Quodque demum idem præstet solus spiritalis antedi-

redictorum liquorum metallicorum vapor : unde nescio quâ Logicæ consequentiâ inferant , eosdem effectus in nostris corporibus ab illis produci posse.

Hæc tamen , velim , advertant.

Primum tales liquores solos non exhiberi sed cum aliis syrupis , liquoribus , hydromelitis , juribus , atque decoctionibus copulari , & sensui gustus plurimum acceptos reddi. Deinde verò attentius mecum perpendant : quod gustus non est sufficiens hujusce quæstionis arbiter : utrum , scilicet , hæc remedia eo nomine sint præsertim rejicienda , quod gustando linguam acriter afficiant , & quasi comburant. Sunt enim res prope modum innumeræ , valde comburentes , flagrantes , acres , atque pungentes , quibus gustandis nec ipsa lingua par sit & idonea : quæ tamen re ipsa frigida , nec parum utiles judicentur. Unam in medium produco *Camphoram* , quæ certè specie tenus sit calidissima & ardentissima : & illius nihilominus effectus experientia diuturna comprobati , nos iterum atque iterum reddunt certiores , eandem alterius esse virtutis & qualitatis , ac illius quæ gustu solo deprehendatur , & exterius solummodo exhibeatur. Idem similiter de oleo vel spiritu vitrioli , & aliis acetis montanis , imò & de reliquis aciditatibus metallicis dici potest : de quibus nos supra quædam disseruimus. Quin etiam pro istis ratio fortior , quàm pro camphora militat , quæ naturæ

Plurima remedia natura calida, & tamen esse à frigida comperiuntur.

est sulphuræ , & acrimoniæ calidissima , illius pene linguam , qui degustat , comburentis : cum tamen prædicti liquores , ob suam quam gustui offerunt aciditatem , satis superque testentur , si modò præceptis Medicinæ fidem adhibeamus , eos aliquantum de frigiditate participare.

Ut tamen magis ac magis mea ^{Quantas} confirmetur sententia , in medium ^{olei vitrioli excellens.} proferam Cratonis auctoritatem , quæ magni certè ponderis esse debet , non ea præsertim de causa , quod potentissimi Imperatoris fuerit ^{æxistare} : sed quod eximiis suis scriptis , & curationibus , ingentem nominis celebritatem adeptus sit. En igitur , quæ verbis conceptis de oleo vitrioli pronunciarit : *Vituperant multi oleum vitrioli , quia verum illius usum ignorant : qui verò eo uti sciunt , feliciter in magnis morbis , non tamen omnibus adhibent. Eadem enim vi , qua camphora , propter partium tenuitatem prædita est , sic oleum vitrioli cum refrigerantibus datum refrigerat : cum calefacientibus eorum calorem auget , atque in universam corporis substantiam minori noxa , quàm camphora , quæ humido radicali inimica est , permeat.*

Crato apud Solutium.

Verùm ulterius ego ipse quàm Crato progrediar , nec assignabo simpliciei tenuitati partium olei aut spiritus vitrioli , & aliarum aciditatum metallicarum præcipuam , qua pollent , qualitatem ; imò ean-

*Virtus acido-
rum me-
tallicorum
austoritate
celebrium
Doctorum
confirmatur.*

dem referam ad integram illarum acidis & fermentativos : qui quidem omnia corpora dissolvere, & omnes spiritus quantumvis calidos, ut spiritus aquæ vitæ & urinarum nostrarum coagulare possunt : prout jam libro præcedente demonstravimus, & claro quotidie comperire licet experimento, ut nullus dubitandi locus relinquatur. Hæc autem spirituum coagulatio certissimum est indicium internæ, imò magnæ spiritus vitrioli frigiditatis. Cum juxta vulgatum philosophorum axiomata, virtus quælibet condensativa è frigore suboriatur, atque procedat.

Sed quænam clarior probatio, aut spirantior desideratur, cui par non sit hoc quod à multis jam annis constitit & nunc etiam constat experimentum, quo videmus, nullum aliud esse promptius aut præsentius, tam ad calores bilis mitigandos, & omnes ardores febris interiores extinguendos, quàm ad omnia venena, & corruptiones profus exterminandas; spiritu vitriolico, & acetis metallicis remedium.

In luculentiorum huiusce meæ assertionis confirmationem, testes advoco utramque Germaniam, superiorem scilicet & inferiorem: in quibus, non secus ac in multis Galliæ nostræ provinciis, talia sic hodie vigent & invalescunt remedia, ut nihil magis sit in usu, quàm syrupi acetosi, linonum, granatorum, berberis & similium.

Sin autem quorumnam id fiat consiliis, inquiratur : responsio est obvia, id non fieri vana quadam quorundam Empiricorum persuasione : sed innumerorum penè, quibus scætet Germania, Medicorum, atq; Doctorum in primis celebrium, matura deliberatione atq; decretis.

Quoniam verò illorum feriem, quos splendida nostrorum temporum lumina meritò nuncupaveris, aliis meis in operibus intexui, tam eorum quos vultu atque literis cognitos habeo, quàm aliorum qui suis mihi lucubrationibus innotuerunt supervacaneum esse duxi eorum nomina hoc loco recensere.

Huc etiam aliorum quorundam modernorum Medicorum, qui ^{*Olei vitriolici commendatio diversa auctoribus.*} diversis in regionibus sua eruditione & celebritate floruerunt, adsciscam auctoritatem, ut Mercurialis, ^{*petita.*} Saxonix, Massariæ, atque Jordani, qui non modo usum olei vitriolici probant : verùm etiam miris laudibus, ad peragendam plurium eorumque gravissimorum, & jam deploratorum morborum curationem, extollunt.

Gesnerus vir apprimè doctus & celebratus, id inter alios de oleo vitrioli refert, epistola 2. & 3. lib. 2. *Epistoliarum*. Eos nimirum indignos videre nomine Medici, nec hanc bene posse personam sustinere, qui huiusmodi usum minimè sibi putent necessarium.

Heurnius peritissimus in suo de *pessera* tractatu, cap. 90. ubi de cura eiusdem

iusdem differit, inter alia præsentia, miræque virtutis remedia, primas defert oleis & liquoribus vitrioli, & sulphuris, quorum communis est in vicem natura & qualitates.

Tot tantique illustrium sapientumque Medicorum auctoritatibus, qui non ita pridem floruerunt, antiquorum ego calculum adjungam, qui in sale, sulphure & vitriolo, ingentia multa, mirandaque remedia contra venena, corruptiones omnes, morbosque deploratissimos compererunt. Quod si tantas vires isthæc in sua crassa & materiali substantia exerere possunt: quanto magis eorum spiritus formales idem, sine comparatione præstabunt, & efficient?

Verum ut id ipsum clarius omnibus innotescat: à sale marino, quo omnes passim utimur, ducemus exordium. Non est enim cur tam excellens remedium prætermittamus, quod tantopere ad vitæ conservationem conducit: quoque non solum carnes, sed etiam pisces, ut ab omni corruptione præserventur, in more est condire solitum. *Sal*, inquit Dioscorides lib. 5. cap. 85. à putrefactione præservat, contra scorpionum, serpentum, scolopendra, crocodilorum, & aliorum id genus animalium venenatorum ictus & offensas plurimum juvat: & si cum aceto mixtum hauriatur, illis qui opium & fungos venenatos degustaverunt, non parum opitulatur.

Idem Dioscorides libri jam citati

cap. 83. dum de virtutibus & qualitatibus sulphuris loqueretur: hæc scribit, *Sulphur si cum ovo vel solo odoratu percipiatur: contra tussim valet, nec non illis prodest qui anhelitus difficultate laborant, & qui tussiendo aliquid emittunt purulenti.* Et paulo infra idem, *Sulphur contra ictus scorpionum auxiliari illiusque suffitum (quod nihil est aliud quam illius spiritus acidus) lethargicos excitare, & sanguinis fluxum, undecunque proveniat, cohibere subjungit.* Quæ certè virrus aliunde dimanare non potest, quam ab illa qualitate condensativa, coagulativa, quæ illi inhæret & copulatur. Sic etiam nullum est aliud præstantius remedium contra quasvis hæmorrhagias, dysenterias, & fluxus hepaticos: quam acidus liquor sulphuris, sive mavis, solus illius fumus & vapor, qui beneficio campanæ aut operculi Alembici retinetur, & in liquorem acidum resolvitur: quem impropiè oleum sulphuris appellant, cujusque aliquot guttæ cum aqua plantaginis, aut aliquo syrupo permixtæ, mirros præstant in malis supra narratis effectus.

Spiritus vitrioli iisdem pollet virtutibus, ut faciliè exiis perspicitur potest quæ de eodem metallico veteres tradiderunt. Dioscorides igitur eodem libro 5. cap. 74. hæc habet. *Vitriolum ad drachmæ pondus manducatum, vel cum melle assumptum, vermes ventriculi latiores interimit: cum aqua potum, non parum juvat eos qui fun-*

Xxxx 3. gnev-

Sulphuris proprietates ex eodem auctore.

Vitrioli proprietates ex Dioscorides.

Salis marini proprietates ex Dioscorides.

gis venenatis usi sunt. Verum quam idipsum ratione præscribit Dioscorides? & nunquid materialiter, & in sua crassa substantia? cum supra idem plurimum restringere, calefacere, imò verò aduersionem imprimere dixerit, dū de illius proprietatibus differeret. Hoc à me Deus avertat, ut aliquando tale remedium sine ulla præparatione adhibeam. Tunc enim, præter quod plurimum lædit stomachum, ut vomitus indicat, quem nedum ad pondus drachmæ, sed etiam in paucis granis datum, excitat, atque producit: aded gustui est ingratum, ut nunquam à Medico quovis, in eadem sententia, præscribetur, sicut nullum præterea infirmum esse mihi persuadeo, qui tam infesta uti velit potione. Illud tamen remedium non parum est antiquum, quod etiam nunc multi contra pestem adhibent.

Virtus vitrioli præparati.

Videamus iterum quid de eodem scribat Matthiolus Dioscoridis interpretæ, suo in caput de vitriolo commentario. Mirum videri non debet, inquit Matthiolus, si Dioscorides vitriolum exhaustum aut manducatum, contra vermes latus ventriculi, & contra fungos venenatos valere putaverit, licet virtute præditum sit corrosiva & ulcerativa. Etiam nunc enim vitriolum, non solum in potu, contra eadem symptomata, nec non tempore pestilentia, adhibetur: sed etiam easdem vires, illius sine noxa oleum possidet, quod Alchymista ignis beneficio ex vitriolo eliciunt. Expertus sum, iterum subjun-

git ille, idem vitriolum tanquam excellens alexipharmacum, ad pondus dimidiati scrupuli, cum aqua agrimonie dari, iis qui calculo laborarent, vel ad ciendam urinam iis quibus retardaretur. Idem etiam utilissimum est asthmaticis, & doctores oppressis, modo illis cum decoctione herbe caballinae, aut hysopii exhibeatur.

Ex supradictis satis constare potest, antiquos minus veritos fuisse vitriolum in sua dæte substantia, licet multum sit erosivum & vomitivum. Deinde constat etiam quomodo temporibus subsequentibus, ut scribit Matthiolus, qui annis abhinc sexaginta floruit, oleum quod ex illo elicitur, feliciter propinabatur. Sed aliud est loqui de vitrioli spiritu, de quo nunc mea instituitur oratio, ^{Spiritu vitrioli q. ficacia quanta.} quemque verus philosophus ad libitum suum poterit sola digestionem, & partium paulò crassiorum separationem, ita dulcorare, & gustui acceptum reddere, ac syrupum limonum: cum tamen in eo nulla qualitas, & proprietatum supradictarum desideretur.

Hoc præterea remedium, non sine quodam voluptatis sensu perceptum, nullam non modò perturbationem stomachi, aut nauseam pariet: imò dicto penè citius omnes violentas vomitiones mirificè compefcet, diarrhæas, & henterias sedabit, & ipsismet etiam dysenterias opem ferret præsentissimam. Quæ omnia certè clarissima sunt remedij præstantissimi indicia.

Hæc

Hæc ingens vitrioli excellentia non secus, ac aliorum liquorum acidorum, qui è sale marino, & sulphure oriuntur, ejusdemque sunt naturæ & proprietatis, me impulit ut longiorem de illis sermonem, quam par esset, texerem: cum mihi præsertim perspectum fuerit, talia remedia primas partes obtinere, contra omnes corruptelas, & putrefactiones quæ possunt in corporibus nostris ingenerari, aut jam re ipsa ingeneratæ sint. Eadem quoque remedia plurimum valent ad humores æstuantes temperandos, & magnas quascunque commotiones, ex impetu vaporum, & halituum spiritualium excitatas, refræmandas: nec non ut quis à peste factus tectus conservetur, vel jam infectus sanetur. Demum quod parvi non est faciendum, ea ipsa in primis commendantur, quod longo tempore in phiala vitrea conserventur, quodque ad illorum usum, paucula tantum guttæ, syrupis, vel aquis nonnullis cordialibus, aut certè juribus admiscendæ sint: quæ certè præparatio, nec celeritate, nec voluptate, nec emolumento vacare potest.

Prolepsis: ad eos qui aciditatis metallicis detrahunt.
 Quisquis verò ille fuerit, qui rationibus à me supra citatis refragando, & suæ nimium in hærendo opinioni, omnes aciditates metallicas, & cætera quævis è familia metallorum educta, ut interius assumantur, remedia perget traducere, & condemnare, tanquam à nostro nimium remota temperamento atque proprie-

tate: ille inquam poterit paulisper animadvertere, quod eadem profus via atque ratione, omnes Thermas, & aquas medicinales vituperet, quas Deus singulari suæ benignitate variis terræ regionibus impartitus est, ut nullus non isdem uteretur. E quibus tamen innumerabiles singulis diebus educuntur effectus, in eorum præsertim morborum curatione, qui deplorati credebantur, quibusque reliqua in cassum adhibita fuerant remedia. Quanta porò hæc est vesania, iis palam reluctari, quæ quotidie circa effectus aquarum acidarum, & vitriolicarum, quales sunt Spænses & Pougueses, sensibus patentatque percipiuntur? Quod si quis mihi opponat in contrarium, naturam has spirituum metallicorum cum aqua motili mixtiones, quas ars ipsa nunquam valeat imitari, nedum consequi: meras illud nugas esse dicam, hoc est, objectiones istas nullis profus innitirationum fulcris atque momentis. Quotus enim quisque est, qui vice versa quotidie non videat, nedum medicamenta sed ipsa quoque alimenta, tot & tantis artis egere beneficiis, ut sine illis natura profus manca & inutilis remaneret.

Natura quidem omnia nobis *Quantum* remedium genera suppeditat: at *ars ipsi natura præstat* nisi ars ad illorum præparationem *suræ præstat* manus suas admoveret, venena sæ *adjumenti.* pius salubrium pharmacorum loco experiemur. Natura segetes & racemos velut præcipua nutritionis humanæ firmamenta, germinat: verum si quis

si quis fegetes crudas, quales à natura producantur, assumeret: vitam proculdubio minus vitalem ageret. Panem igitur è frumento conficere, hoc est, è granis farinam extrahere, è farina furfurem separare, eandem cum aqua permiscere, permixtam subigere, subactam fermentare, & fermentatam demum in forniam panis decoquere: magnum est, quod soli ramen arti debetur, magisterium. Idem de vino dici potest, de aliis rebus innumeris: idem quoque de medicamento, sentiamus, oportet. Vnde certè colligitur, ut institutum sermonem prosequar, quod si jus aliquod pingue, vel aqua accommodata, cum præstante quodam vitrioli, aut sulphuris spiritu per me reddatur acidula: tantam inde utilitatem subsequi, ac si in magna quadam, & jam tamen usitata quantitate, aquas Spangenses & Pougvenses, quæ sunt indubie vitriolicæ, alicui propinandas exhiberem. Effectus qui ad cingendas urinas à talibus aquis eliciuntur, meo certè iudicio ad ingentem aquarum, quæ sorbentur, copiam referri debent. Quod si non ita prompti ex liquoribus acidis destillatis consequantur effectus: eosdem tamen temporis processu licebit prospicere, nec non cum minore periculo, quam si simul, & semel, tanta aquarum congeries, vel in vitis obtrudatur. Quæ certè non nisi magnum corporibus nostris inferre poterunt nocumentum, si obstructionibus divententur. Id liquido patet in hydropicis, quorum non-

*Spiritu
vitrioli en-
dem prædi-
tus, quæ
aque Spa-
enses &
Pougvenses
facultate.*

nulli sæpius usu talium aquarum, licet huic symptomati dicatarum, magis ac magis intumescunt: cum tamen è contra magnam utilitatem nancisci poterunt, & alleviationem, huiusmodi spirituum acidorum beneficio: si modo certa quadam proportione & ἀναλογία, cum jure, vel aqua quadam conveniente permisceantur.

C A P. XVIII.

De Arsenico.

INter septica medicamenta, quæ summa caloris acrimonia insitum nobis calorem aut dissipant, aut in igneum convertunt, simulque qualitate maligna primogenium humidum dissolvunt, & omnem partis substantiam tabefaciunt, putredinemque inducunt cum fœtore, Medici numerant *Arsenicum, sandaracham, & auripigmentum*: Ideoque valdè periculosum horum medicamentorum usum in Chirurgia censent, neque aliquo modo necessarium, cum lethifera & naturæ nostræ adversissima sint.

Hoc equidem meritò dixerint, si veras ipsorum præparaciones ignorarint, quibus ad multos externos curandos affectus probatissima redduntur. Hæc enim medicamenta, lethifera existere dicuntur qualitate maligna & acrimonia. Prava illa qualitas in spiritu sive in aura illa fœtida & atro fumo, quem minimo calore emittunt, consistit, at acrimonia in solo sale. Hic fumus ater & venenatus,

*Prava Ar-
senici qua-
litas.*

tus, naturali etiam calore, cum excitatur, materiam partis labefactat, ipsam corrumpit, & sæpius, ac si quis venenum haulisset, interimit, si non procul à principibus partibus illa apponantur, vulnerata præsertim cute. Quod mulieri cuidam accidisse, idque se vidisse, testatur *Fernelius Medicorum nostri seculi* facile princeps. Cum igitur in fumo illo atro, qualitas illa maligna existat, prorsus fixanda est: fixatione enim, ut diximus, *capite de Mercurio*, venenum omne ex spiritibus, ut *Arsenico*, *Mercurio*, *Auripigmento*, & reliquis admittitur: *acrimonia* verò pellitur, salis extractione. Quod propriis ablutionibus fieri etiam supra diximus. Qua ratione *Arsenicum* non nocebit, quinimò pro topicis multum proficiet ad vulnera venenata, ad lupos, fistulam, cancrum & gangrænam, si decenter præparetur, fixetur videlicet & dulcoretur. De qua vera præparatione videtur tacite loqui *Dioscorides*, cum de illa metallica sandaracha, quam initio capitis, sulphur etiam redolere scribit, hæc profert, *Datur ex mulsopurulenta extrusionibus: addit, suspiriosis cum resina, catapotio optime exhiberi: Non preparatamenim Sandaracham exhibere esset exitiosum, cum testetur Galenus ipsam urentis esse facultatis: cujus opinioni etiam Dioscor. assentitur simpl. 6. cap. 29.* Ergo præparato *Arsenico*, aut septico quovis alio medicamento, in Churgia po-

Tom. II.

tissimum uti non erit absurdum aut periculosum.

Arsenici præparatio talis est.

unde

I. Butyrum fixum.

Arsenicum ter sublima cum sale preparato, & lacerta rubra (colcot.) & stomomatis squamate (limat. vel squã ♂) ut ipsum purifices: quod deinde cum terrea muria (sale nitri) fixabis, dando ignem per gradus, viginti quatuor horarum spatio, fietque massa nive candidior, & perlarum referens colorem, quam in calida solves, ut alkali inde extrahas: remanebit autem in fundo pulvis albissimus. Pulverẽ illũ exsiccatum fixabis cum æquali pondere olei incerativi ex talco (Tartaro) confecti, eaque omnia in reverberio colloca per diem integrum: rursus in calida solve, ut remaneat pulvis albissimus, fixus, & dulcis, qui fluet in humido in oleum pingue, butyri instar, anodynum.

Vires.

Quemadmodum Arsenicum, si non præparetur, dolorificum est, & qualitate sua maligna venenum: sic contra fixationem hanc amittit, & doloris est prorsus expers, ac venenatis curandis vulneribus ac ulceribus conducens medicamentum, si hujus admisceatur unciatuna cum duobus unciis olei myrrha.

N. Eundem processum describit Quercetamus alibi hoc modo.

γγγ Aliter

Aliter.

Crystallinum Arsenicum quidam ter-
sublimant cum calce fixa, & colcho-
tare, idque dissolvunt in aqua stygia
fixatoria & convenienti, distillantque
aquam à facibus multoties, tum de-
num caput mortuum, reverberant :
quod prodit in pulverem albissimum
& fixum, à quo extrahitur alkali cum
vini alchoole, & sic dulcoratur.

Vires.

Hujus medicamenti usus est ad fi-
stulas & caneros curandos.

Aliter: Butyrum arsenici fixum.

Magnam in butyro arsenici fixo di-
ximus esse vim ad venenata & maligna
ulcera curanda: sit autem hoc modo:

Crystallinum Arsenicum prius
sublimatum cum solo colcothare
(quod venenum ipsius retinet) com-
misce cum æquali pondere salis Tar-
tari, & salis petræ, omnia intra duos
urceolos imposta fixentur, subji-
cendo ignem xxiiij. horarum spatio,
primò lentissimum, tum summi gra-
dus. Invenies materiam fixam al-
bissimam, & perlarum referens colo-
rem, quam in aqua calida solves, ut in-
de alkali extrahere possis. Pulverem
qui subsederit, imbibe oleo Tartari,
vel, quod melius est, Talcis, &
exsicca ad ignem: idque ter facias.
Rursus materiam in calida dissolve,
ut salem eximas, & remanebit pul-
vis candidissimus & fixus, qui in lo-
co humido resolvetur in oleum pi-
aque, butyri instar anodinum.

3. Sublimatum dulce.

Illud igitur metallicum primum
per se sublimetur, deinde aceto albo
optimo, duarum horarum spatio de-
coquatur: sic enim sua nigredine &
farina quadam levi atque corrosiva
spoliatur. Postea cum squamma æ-
ris iterum sublimabitur, quæ vene-
num illius crassius atque nigrius reti-
nebit: tandem bis aut ter cum sale
communi præparato sublimatum,
perfectè dulcorerur: & media istius
sublimati substantia, in infusione, ad
pondus quinque, sex, septem, aut octo
granorum securè dari potest.

Vires.

Tantum enim abest, ut assumen-
tibus noceat, quin imò illos benignè
& sine ulla perturbatione ab iis vene-
nis expurgat, quæ ab aliis cathartics
nullatenus purgari possint.

N O T A I.

Illius perfectio tunc maximè ex eo
cognoscetur, quando metallis injectum,
candorem illis conciliat & indit perfe-
ctissimum: qui remanet etiam in iis post-
quam ignita fuerint: cum tamen Arse-
nicum crudum eadem nigrefaciat, atque
fumo quodam infecto, quem oculus &
olfactus non sine noxa & incommodo
sentire possunt, contaminet & inficiat.

N O T A II.

Novi multos qui ad lepras univer- Quanam
sales & particulares expurgandas, ca- remedia
thartics

metallica
ad pestem
arcendam
priora.

tharticis & sudorificis quibusdam ex Arsenico conflatis potissimum mutantur: ego vero remedia illa quæ ex Mercurio & Antimonio eliciuntur, ad pestem profligandam potentiora esse judico, necnon ad Luem Veneream, & similes morbos contagiosos exterminandos. Præterquam enim quod illa gravissimo doctissimorum virorum judicio comprobantur, magis etiam in usum quotidie adhibentur, nec usus sui fructum mediocrem, me sæpius experiente præbuerunt.

4. Pulvis ad caneros & ulcera.

Pulvis qui temporibus nostris ad extinguendos omnes caneros ulceribus conjunctos adhibetur, ex prædicto fit Arsenico, radice Aronis, atque tantillo fuliginis: quod licet remediū sit satis vulgare, tanta tamen præstat certitudine & efficacia, ut una tantum vice applicatum, nihil non mirum dictu operetur. Qui de hujusce rei veritate dubitat, sensibus ipsis bellum indicit, ad quos suprema hujusce litis componendæ spectat auctoritas atque jurisdictio.

Amuletum contra pestem.

In præcautione pestis dictum Arsenicum in forma Amuleti usurpavimus, quod super regionem cordis apponeretur. Remedium istud primus omnium, Jacobus Carpenis adinvenit & expertus est: expertum Fallopius comprobavit, & iterum tanto auctore comprobatum, ita Philippus Ingrassias & alij Medici extulerunt, ut nihil in eorum scriptis celebratius re-

periatur. Hoc eodem fultus alexiterio Adrianus Papa VI. à gravissima peste vindicatus fuisse perhibetur.

6. Arsenicum fixum.

Expertus etiam Philosophus ex Arsenico quod maximum est Venenum, purgativum excellens efficit, quod adversus omnis generis pestes, non secus ac caneros mire vires suas exercet, quos à sale quodam septico & arsenicali generatos, solum, ut inquit Arnaldus à V. N. arsenicū expugnat. Venenum quippe à Veneno pèllitur, prout luculenter apparet in illis qui à serpentibus icti, nullum aliud præsentius inveniunt alexiterium, quam illud quod à feris illis venenatis componitur.

Fit autem simili modo, quo crocus metallorum & exinde antimonii diaphoreticum: Cum sale nitri aliquoties efflagrando ac semper aqua edulcorando.

C A P. XIX.

De gemmis, lapidibus, minus preciosis & terris.

I. De Gemmis.

EX variis lapidibus varia præparantur medicamenta saluberrima, præsertim ex pretiosis, qui & secundū totius substantiæ proprietatem, & secundum qualitates effectrices, syn-copen tollere, putredinem sistere, corroborare, ipsumque ab omni veneni labe tueri ab omnibus Medicis creduntur, qua ratione ægris præscribuntur.

Yyyy 2 tur

Quis primus amuletum ex Arsenico contra pestem invenit.

tur in affectibus pestilentibus, continuis & ardentibus febribus, *Electuaria Analept. Nicol. Myrep. Dyamargarit. Antidotum è gemmis: Confectiones Hyacinthi & Alkermes.* Quæ Margaritæ, Sapphirus, Smaragdus, Granati, Hyacinthus, Sarda, id est corneola, Iaspis & Corallus ingrediuntur: qui quidem lapides meritò cæteris præstare dicuntur, propter ipsorum & temperantiam, & splendorem summum, qui nec corrumpitur, nec aliquo ignis ardore deperditur, propter spirituum solam fixationem, quæ in ipsis satis percipi potest: qua ratione etiam auri vires quodammodo æmulantur in curatione morborum: dicunturque inter reliquos lapides pretiosos, quemadmodum & aurum pretiosius dicitur cæteris omnibus metallis.

Horum autem lapidum facultas quanvis sit cardiaca, propriam tamen uniusquisque habet vim & particularem, ad diversos curandos affectus.

Sapphirus potus, speciatim ictos à scorpione juvat.

Hyacinthus quoque virulentarum bestiarum ictibus medetur, & somnum conciliat.

N. Hyacinthum extollit Avicennas supra aurum: vide Aurum.

Smaragdus non potus modò, sed & collo appensus melancholicis affectibus confert, & cum comitali morbo, tanquam cum hoste, præliatur.

Iaspis vel collo appositus, modò ostetrici attingat, vel annulo ge-

stus stomachum adjuvat, cuius rei *Gal.* scribit se fecisse periculum: confert etiam ad accelerandum partum secundum *Dioscoridem.*

Margaritæ syncopen tollunt: coralli astringendo stomachum roborant, & sanguinis reiectiones magno opere sistunt.

Preparatio vulgaris.

His omnibus pretiosis lapidibus, in pulverem tenuissimum redactis, ut alcohol, sine alia ulla preparatione Medici utuntur, ad prædictos illos omnes affectus: quanvis sanè vel quàm minimam proficiant, præsertim ad cordis corroborationem, si ex ipsis purior essentia prius non eliciatur.

Hic fiunt.

I. Magisteria Gemmarum, Coralliorum & perlarum.

Calcina seu dissolve gemmas, Corallia ac Perlas philosophicè i. e. cū balsamico salis ac sulphuris naturæ spiritu. lis philosophica hac solutione solutis, separa menstruum cæleste opera cuiusdam salis vegetabilis (tartari) & statim præcipitabitur magisterium ad vasis fundum.

N. Querc. Ad ingredientia illorum magisteriorum calcinanda & dissolvenda, nulla re alia utimur, quàm solo mēstruo, extracto ex spiritibus balsamicis salis & sulphuris naturæ, quod in terræ chaos, omnibus obvio & paucis noto delitescit: ex quo chaos verus philosophus æque facili artificio extrahit salem illum balsamicum & preciosum, quàm vulgaris artifex nitrarius, salem

ſalem ſuum petra ex terra pingui & communi. At differentia non exigua eſt inter hos duos ſales, liſet in pluribus magnam in vicem habeant ſimilitudinem; ſiquidem ex eadem matre & radice producti ſint ambo. Sed horum unus eſt frigidus & humidus volatilis, ſœminæque naturam referens: alter v. calidus, ſiccus, fixus, hermaphroditus, tam maſculi quam ſœminæ naturam participans; ſimulque eſt mercurius, ſulphur & ſal: cuius mater eſt virgo quædam, virtutibus tamen primi entis rerum bezoardicarum ditata & imprægnata: hanc in primis quærent, & ſeligunt philoſophi, ſuumque inde ſulphur philoſophorum eliciunt. Crede mihi veriffime loquenti hanc rem tam occultam nullo modo poſſe dilucidius aut apertius explicari.

2. *Tinctura Coralliorum & gemmarum.*

Fit ex eorum magiſterio (parato cum ſpiritu ſalis & ſulphuris naturæ.) Ex quo extrahes Tincturam cum eodem menſtruo aut ſulphure bezoardico in matraccio H. ſigillato igne cinerum in Athanore digerendo. Menſtruum poſtea ſeparabis. Ex Pharmacop.

Extrahitur etiam coralliorum tinctura, ut ſequitur, que non tantum ad uſus prædictos exhiberi ſolet: ſed ad purificandum totum ſanguinem, ad morphæam, herpes, & affectus omnes matricis curandos.

Tinctura Corallorum.

Calcina coralloſ rubroſ & ele-

ctioſ in igne reverberii, dando tamen ignem ſecundi gradus; ne tinctura iplorum, ignis violentia exhalet: Calcinatoſ, pulveriſato ſuper marmore tenuiſſimè, coſque in daſ matraticium vitreum, de ſuper infundendo menſtruum cœleſte, deſtillatum cum proprio ſuo ſaccharo, ut ſupernatet 8. digitos: putrefiant omnia in B. vaſe hermetice claſo per 10. dieſ, donec menſtruum totam tincturam ſibi aſciſerit: ſeparato menſtruo per B. remanet pretioſa tinctura in fundo, cuius exhibetur guttula altera cum aqua cichorii aut fumarie.

N. 1. Menſtruum illud cœleſte omnium gemmarum eſt verum menſtruum, quaſ vera ſolutione ſolvit, & inde vera eſſentia elicitur. Hancque omneſ docti medici corporibus magis ſanandis proficere iudicabunt, quam iſparum ſoluſ pulviſ.

N. 2. Id etiam menſtruum Adamantem (qui contra multorum opinionem venena etiam omnia irrita facit) mollem reddit & ſolvit, ſi iſpſiſ ſuper injiciatur ſal extractum ex ſanguine hircino, & ſimul diſtillentur reiterata deſtillatione ter ſuprà caput mortuum.

Eſſentia ſeu magiſterium Margarit.

Margaritaſ ſolueſ vera ſolutione cum prædicto menſtruo: ſed ſi coareas, ut èriſ acido menſtruo alcoholiſato cum debita proportione vini ſpiritus etiam alcoholiſati, ſucco etiam limonum, & berberis depuratiſ, fili-

Yyy. 3 tratiſ,

tratis, & præparatis ut decet, eadem enim præstant. Ablutionibus auferes ex Margaritarum anima aciditatem si aliqua remanserit ratione inestruui.

Exhibentur autem huius essentia grana duo aut tria cum jusculo competenti, quod statim lactis instar dealbatur, ad cordis corroboracionem & vires reficiendas: Earum etiam essentia putredini cor obsidenti, pestique & venenis obsistit.

Essentia aliarum gemmarum.

Eadem ratione ex prædictis aliis gemmis essentiam propriam elicies, veramque ipsarum præparationem poteris assequi ad multos curandos morbos.

3. *Aqua vita seu spiritus menstrualis coralliorum, gemmarum, &c.*

Fit ad eundem modum, quo ex Saturni saccharo, mercurius, sulphur ac sal eliciuntur ac in unitatem rediguntur.

Atque hac scaturigine veri Medici Hermetici, universalia sua ac suprema remedia in Epilepsias, Vertigines, Apoplexias, nec non in Elephantias, Cancros & id genus gravissimos ac invidiosos morbos expiscari debent, ut humano generi feliciter consulant.

1. *De Corallio.*

Corallium marinus est fructus, oculis vegetabilis, ac in arboris for-

nam exercens: quod præ aliis omnibus fructibus, quos mare progignit plus salis nitrosi aut sulphuris flammam concipientis continet, ex quo usque adeo flagrans liquor est, ut non minus aqua ardente ex vino prolecta, flammæ & incendio subjiciatur. Quod experientia patebit, si vel calcinationem etiam in pulverem comminuat. & dissolventis acuti ac acidi virtute, quemadmodum docuimus in plumbi operatione, in salem redigatur, in quem magna pars abit & convertitur: ex libra una huius salis exiccati & à menstruo optimè separati, Chymicus Philosophus, vel 6. uncias spirituum vi ignis potest educere, qui facile in liquorem spiritualem flammæ concipiendæ aptum, resolvatur. Ex quo liquore idem expertus Chymicus & mercurium celestem ac æthereum, tincturam rubram sulphuream, nec non salem potest excernere & ex iis mercurium philosophorum elaborare, qui cum sua aqua vitæ conjunctus ac mixtus singulare per se auxilium præbet: cuius virtus & bonitas centuplo augebitur, cum apta dissolvendi arte aurum in eo solutum fuerit, ut à perito Philosopho fieri potest.

Et hoc experientia nititur.

Aliter.

Corallium frutex est metallicus, ex saxis marinis exurgens, vitamque à spiritu salis vegetantis possidens, ut qui etiam totus naturam salinam præ se fert, cum totum penè eius corpus in sa-

in salem redigi possit, mediantibus illis dissolventibus, quæ alibi attingimus, quibus evaporatis, & exicata coralli substantia salina, ex eo pariter aqua vitæ ardentissima educitur, quæ, instar quoque essentia vini, flammam concipit, cum rubra, sanguinis instar, tinctura, quæ circulationis aut rectificationis beneficio aquæ innatæ: quæ quidem aqua tinctura, si probe inter se uniantur, jam tum antidotum præbebunt adversus epilepsias & apoplexias præstantissimam, si aliquot eius guttæ ex aqua aut liquore congruo assumantur. Quod tamen artificium, si eodem modo persequamur, quem observavimus in menstruo Saturni describendo, aut Lunaria minore, aut opere vegetabili Raymundi Lullii, quas operationes alibi in tractatu de medicina universali descripsimus: certissimum ac supremum dissolvens educemus, (quod veris omnibus Philosophis factu facillimum est,) sit redacturum.

2. De margaritis.

Similis aqua vitæ ex perlis & unionibus ex eodem, cum corallis, fonte productis, extrahi etiam potest. Reperiuntur enim perleæ in conchis marinis, variis coloribus in argentatis. Quos quidem varios colores à salis spiritibus proficisci exemplo docuimus, in tractatu de medicina universali, cum de sale petreæ loqueremur, cuius spirituum penetratione totum alembici corpus variegatur ac

tingitur, colorem opalæ, hoc est, omnigenæ picturæ, referens.

Etsi autem vel solæ ipsæ aquæ *Cordialis* vitæ aut essentia perlarum aut corallorum, per se satis & ex sese inter præstantissimas antidotos cor mirè recreantes ac refocillantes censeantur: si tamen ulterius procedatur, dissolvens inde solare & lunare admirandæ & incomparabilis virtutis, adversus epilepsias ac desperatos omnis generis affectus, extrahetur ac elaborabitur: ut nemo non sani iudicii tantam medicamenti vim & efficaciam ubique testetur, nec nisi obliqua ac perversa raptus mente fateri erubescat.

Si quis autem de operationum *Occupatio* longitudine ac diuturnitate, nec non caritate tam laboriosi medicamenti conqueratur: sciat ille, magnis potentibus ac divitibus solis etiam esse dicatum, & à nobis in illorum usum proponi, qui nullis parcunt sumptibus, ut huiusmodi arcanis vitæ suæ conservandæ consulant, & tam gravibus ac horrendis malis sese expediant. Præterea in hunc finem etiam hæc à nobis exponuntur, ut pateat oculis, quam admirandas vires, proprietates & effectus vitales conclusos in se, sales vel metallici habeant, & quam solerti ac sagaci artificio in aquas vitæ, præter multorum etiam magnorum Medicorum & Philosophorum, qui sibi omnium rerum scientiam arrogant, opinionem ac fidem transeant ac resolvantur.

Hyg. 2. 3. De:

3. De Gemmis.

Ex rubinis, smaragdis & hyacinthis cum floribus kibrie, ex arteter calcinatis igne reverberii, ut artis est, tandem cum salis spiritu vitriolato eliciuntur essentia seu tinctura, ad morbos profligandos, peritiles, Smaragdorū & rubinorū essentia cum aqua lili conuall. exhibentur ad epilepsiam & vertigines; at hyacinthorum tinctura cum aqua calendulae exhibita paralyti & contracturae summum est remedium, si post generales evacuationes, per quindecim dies continuos usurpetur, harum tincturarum doses sunt iij. v. aut vj. guttulae, vel cum proprio menstruo conjuncta exhiberi possunt usque ad unum cochlear cum vino, aut aliquo alio liquore convenienti.

Gemmae.

Gemma ac pretiosi lapides iisdem trium illorum principiorum virtutibus, ac qualitatibus praediti sunt: utpote ex quorum igne ac splendore eorum mercurius pro sua homogeneitate ac puritate resulgeat, salis suo fixo firmiter, nec non eiusdem naturae sulphuri adhaerens, unde secreta omni heterogenea substantia, purissimus lapis, constantissimus ac omnis temporis purgationisque exers, diuturnitatis auri amulus exurgat ac efformetur.

Tinctura Adamantis.

Huiusmodi est firmissimus, ac constantissimus adamas, cui bonus

ille senex Saturnus plumbeum sui mercurii purioris colorem, nec non fixos ac constantes purioris sui sulphuris spiritus impertitus est, saltemque crystallium usque ad eum affirmavit, fixissimeque compegit ac congelavit, ut omnium factus sit lapidum solidissimus ac durissimus, ex arctissima videlicet trium principiorum unionem ac cohaerentia, quae nulla arte separationis in solutionem principiorum suorum spiritualium disungi queat. Atque hinc factum ut nullius in Medicina usus fuerit apud antiquos, quod nusquam atteri, aut in primam suam materiam solui potuerit.

Nec putandum antiquos ab eius usu super sedisse, quod natura venenum esse crederent: ut nonnulli falso iudicant, qui quum sit homogeneae ac simplicissimae naturae, totus coelestis est, ac purissimus, proindeque innoxius: sed quod attritus tantummodo, nec usquequaque idonea preparatione aptatus, in ventriculum ingestus, atque ibi duritie ac soliditate sua incoctus permanens, temporis diuturnitate, sensimque tunicas eius erodata ac dilaceret, unde ex visceris corrosione mors tandem pedetentim inducatur.

Tinctura carbunculi & rubini.

Auri est, sulphure suo, carbunculo tinctura rubea, nec non rubinos ac granatos inficere: nec colorum eorum discrimen aliunde nascitur, quam ex mercuriorum & salium crystallinorum dissimili defecatione: quae prout perfectior, aut imperfectior est

erumpit

erumpit color alio præstantior vel deterior, nobilior aut ignobilior.

Tinctura Sapphyri.

Etsi autem luna extrinsecus alba est, nihilominus intrinsecum fovet azurinum ac cœruleum colorem, quo *sapphyris* tincturam suam exhibet.

Tinctura Smaragdi.

Venus externa superficie ruborem referens, interno potitur vitore, ut viride æris ex ea conflatur testatur: quo *smaragdus* viridi colore inficit.

Tinctura Hyacinthi.

Mars intrinsecus rubeus, ut crocus ejus apertè indicat: sed longè dissimili sulphure ab eo rubore igneo, quem sol in intimis suis partibus occultat, colore *hyacinthos* imbuat.

Tinctura opalæ.

At terrenus Jupiter, naturæ tamen cœlestis particeps (quem etiam, ut jam diximus, fingunt aeris regem, quod aereos omnes colores, eosque varios apud se contineat) variis ac diversis coloribus *opalas* tingit ac imbit.

Ex his lapidibus omnibus ab experto Chymico non secus cum menstruo eorum cœlesti super proprio saccharo cohobato ac extillato extrahi potest suus color:

Ut autem Philosophi ac Medici Cabalistæ liquores ac tincturas sapphyricas vitriolicasque cerebri affectibus speciarim adaptarunt, Auri

Tom. II.

verò cordis defectibus, Jovis pulmonibus adscripterunt, Mercurii hepatis, ut Saturni lieni, Martis renibus, & Veneris genitalibus membris, generationi dicatis haud secus gemmarum ac lapidum sulphura tincturæque, iisdem partibus, prout ex suis planeris constant lapides, inserviunt, ac conducunt: quibus præterea innata est vis, ut generatim radicali nostro balsamo corroborando ac reficiendo idonei sint.

2. De Lapidibus minus preciosis in genere.

Tinctura seu essentia lapidum.

Fieri possunt eodem modo, cum menstruo cœlesti, quo tincturas gemmarum parari dictum est. V. G. Essentia spongitis, lapidis Judaici, Lyncis, Crystalli: ad lapillos renum conserendos.

1. De Crystallo.

Crystallum præstantissimum est & perutile, ad omnes etiam delendas viscerum obstructions, adeoque ad febrim quartanam.

Paratur ex inde sal & oleum nimirum:

Calcinatur in reverberatorio, ex reverberato extrahitur sal, ex cuius resolutione in humido sit oleum illud præstantissimum.

2. De Talco.

Oleum Talci.

Ex Talco ritè & artificiosè calcinato elicitur anima cum aceto

Zzzz

destil-

destillato : hæc ipsa resolvitur in oleum pretiosum, humido in loco collocatum.

3. De Magnete.

Magnetis præparatio.

℞. Succus Aristol. rotunda & sabina
an. ℥ iij.

Serpentaria ℥ ij.

Spiritus vini lb. j.

Circulentur prius xxiiij. horarum spatio, dum destillentur. Hujus aquæ cape lb. j. magnetis electi in pulverem redacti ℥ iij. Circulentur simul, & aqua a facibus destilletur: idque ter reiterabis. Atque hoc pacto magnetis præparationem assequere.

III. De Terris.

Essentiæ terrarum parari possunt ad eundem modum, quo lapidum, sc. cum menstruo cœlesti v. g. Essentiæ boli armænæ, terræ Lemniæ, &c. Mirum in modum consociunt pestilentibus affectibus: mortiferos quoque & venenatas potiones nocere prohibens.

N. Quod si ad suppressendum sanguinem his utaris, nulla egent alia præparatione, cum terræ sit proprium condensare & adstringere, quemadmodum & essentiæ vivificare.

Sic de Lapide Hæmatite & Cornalino.

Bolus armæna præparata.

Bolus arm. in pulverem tenuissimum redacta, dissolvatur in phlegmate

acido aluminis: tum separatim phlegma per M. B. & aliud supra affundatur. Id ter facito. Tum in massam olei crassi instar convertitur, igne lentissimo exiccatur & in pulverem reducatur ad cohibendum sanguinem undecunque prorupentem aptissimum.

CAP. XX.

De Lapide Armeno & Lazuli.

Hippocrates nunquam proprietatem lapidis Armeni cognovit, nec etiam Galenus, qui libr. 9. simpl. nihil aliud huic lapidi tribuit, præterquam levem quandam cum acrimonia extersionem, nec ullum illius usum, nisi externum in oculorum affectibus, & aliis id genus receptum esse cupit. Quid tamen de lapide prædicto Trallianus: author inter Græcos non parum commendatus scripserit: hæc verba sequentia è Græco fideliter expressa significant.

Quod si Hiara data, melancholicis imaginationes nihilominus infestare videantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festino: Novi enim ex veteribus, antiquiores ad Veratrum album properasse, ubi affectum ab aliis purgationibus nihil planè imminui conspicerent. Verùm ergo lapidem Armeniacum veratro præfero. Atque licet utentem ipso, experientia cognoscere, quomodo, præterquam quod efficaciter, etiam sine molestia, purget: quorum nihil veratrum album habere novimus.

Eodem in capite Trallianus

iterum pergit, magnas virtutes ejusdem lapidis evacuativas, tam sursum, quam deorsum, per vomitum scilicet & alvi deiectionem commemorare, idemque Medico consulit, quod si adverterat morbum hac utraque evacuatione indigere: de eodem sine ulla preparatione, sive mavis, ablutione, usque ad res quatuor scrupulos, plus vel minus, secundum ægroti vires, & humoris evacuandi quantitatem exhibeat. Quod si solam purgationem sine vomitu necessariam esse judicet: tunc eundem lapidem ipsemet *Trallianus* per duodecim vices aut ultra lavari jubet, & ex eodem in aqua tepida, ad quinque vel sex scrupulos propinari. Quin imo pro iis qui à potionibus penitus abhorrent, pilulas ex eodem componit, quas dicit ad purgandum humorem atrabiliarium omnium perniciosissimum accommodatissimas: nec idcirco parum eis profuturas, qui maniis, & aliis id genus affectibus melancholicis, quibus nihil atrocius corpus humanum experitur, divexantur.

De Lapide Lazuli.

Cæterum *Lapis Lazuli*, eandem purgandi humoris melancholici nature est, quam *Lapis Armeniacus* proprietatem: non secus ac in iisdem metineris ambo reperiuntur, & adoleseunt. Non mirum igitur videri debet, si iisdem gaudeant proprietatibus, quæ tamen *Dioscoridem* & alios antiquiores fugerunt, assignantes solam lapidi Lazuli virtutem corrosivam atque putrefactivam. Quod

nimirum in causa fuit cur *Fuchsius* in suis paradoxis pilulas ex eodem à pharmacopolis præparatas penitus improbaverit: cum tamen frequenter in officinis veneant, & à nonnullis, mirum in modum, ad purgandum humorem melancholicum celebrentur: imò ipsis *Helleboris* tantopere ab antiquitate in hanc curam usurpatis, ut antea ex *Tralliano* patuit, præferantur.

Preparatio.

Lapis Armenus & *Cyaneus* candentes extingvantur sexies in aqua ardenti, postea reducantur in tenuissimum pulverem, quo facto pulvis hic abluatur aqua fontana, eiciens terram, & quod aquæ supernatabit, hocque fac pluries: de mum abluere relicto pulverem prius exsiccatum aqua melissæ aut buglossi: evapora aquam à pulvere igne lentissimo: quo exsiccato, cum cœlesti nostro menstruo & spiritu vini digerantur in Bal. & circulentur per xx. dies ad summam graduationem: separato menstruo coagulentur igne lentissimo, adde pro correctione essentiam margarit. coral. & croci cum oleo cinnamomi & Caryophyl. Melancholicis omnibus affectibus, mania, vertigini, epilepsia, cephalalgia quarternariis, & cancro conducunt, dosis est scrup. j. ℥. cum aqua melissa aut buglossi. Purgant enim atram bilem & quicquid crassum & tenax sanguini est immixtum.

Lapis cyaneus sic præparatus
Zzzz 2 poterit

Lapis Armeniacus ad expellendum humorem mirabilem acrium acutissimum.

poterit commodius multo exhiberi in confectioe Alkermes, Medicis omnibus commendata, ad cordis tremorem, syncopen, mæstitiam, ad spiritus omnes roborandos, & ad arcedendum quodvis Venenum.

CAP. XXI.

De aquis mineralibus artificialibus.

*Therma
& aqua
mineral.*

*Thermum
affectum.*

Solent Medici ægros suos ad thermas & minerales aquas ac metallicas ablegare: quas natura in dies variis Europæ locis, videtur nobis liberaliter & profusè elargiri. Ex quibus aptè usurpatis & congruè administratis, in diversorum affectuum varias curationes, ab expertis doctisque Medicis, varios & admirandos effectus produci videamus. Quos quidem effectus, ex variis vacationum generibus, quas singulæ specificas habent & proprias (utpote quæ aliæ sudoribus, aliæ urinarum provocacionibus, aliæ vomitibus, aliæ transpiratione insensibili medicantur) præstari certum est. Alias verò aliis dotibus præditas videre est, quibus citra ullam apertam vacationem, morbis appositè mederi solent, idque viscera nutritioni inservientia obstructionibus suis tartareis & mucilaginosi impuritatibus in hærentibus expediendo, vel optimam illis temperiem, à qua defciverunt, restituendo, ac totam illorum depravatam œconomiam corrigendo & instaurando.

Sed quæram libenter ex iis, qui

tantoperè in auxilia metallica, aut ex Galen. metallorum ac mineralium familia <sup>omnibus suis de-
sistunt</sup> petita (in quorum albo censemus lapides, succos terrestres, sive sales sint, sive sulphura) invehuntur & eis adlatrant, cur tentatis omnibus aliis <sup>confugi-
unt.</sup>

subsidiiis, & eorum imbecillitate cognita, in gravissimis ac deploratissimis morbis ad thermas minerales, aut medicamentosas aquas confugiunt, nullis virtutem omnem detrahunt, & mortua prorsusque inertia esse contendunt? Nunquid hoc est, contra suas in justas querelas agnoscere, substantiam quandam metallicam, eamq; efficacissimam istiusmodi aquis inesse, cujus virtuti tantorum malorum curatio arroganda sit?

Quæ quidem vis & efficacia, si istis <sup>Gal. de
minerali-
bus per-
peram
sentiant.</sup> aquis deesser, ex mineralibus essentibus, quid aliud quam humectare & refrigerare possint aquæ thermales?

Apagè igitur perversam illam & contortam eorum de substantiis metallicis opinionem, qua vitali omni principio eas carere falsè imaginantur, & ratiocinari pertinaciter gestiunt. Non minus absurdè aut temerè disputant, ac negant ullam esse metallorum substantiis cum hominis natura analogiam ac communicationem: quum huiusmodi aquarum virtutibus tot tantisque malis hominem liberati & restitui indies cernant, ac fateri cogantur, sive id fiat impuratum deterfione, vel vomitibus, vel dejectionibus, vel per urinas, præstita: sive etiam contra eiusmodi symptomatis, adstrictioni- bus aquarum, & virtutum metallica-

rum coërcitis, & ad naturalem habitum restituitis: sive etiam catharris omnibus, nec non omnihæmorrhagiæ aut profluvii cujusvis genere sedatis, & cursu suo violentiore interceptis ac compositis. Ex quibus etiam thermalibus aquis, atque etiam metallicis substantiis & virtutibus, omnis generis febriles, sive ex pituita, sive ex bile ardores, non refrigerante aliqua tantum qualitate, sed longè alia præstantiore ac nobiliore potentia, modò extinguuntur, modò frigida quæque, non calida qualitate, sed potentiore efficacia, ad suam temperiem revocantur. Sic omnes œdematosæ ac pituitosæ frigiditates corrigi ac temperari cernuntur, sexcentique alii admirandi effectus istis thermalibus aquis in omni generis morbos producuntur, pro varietate substantiarum metallicarum, quibus dotata sunt & prægnantes.

Quis jam neget ex tot tantisque virtutibus ac effectis, oculis ipsis per viis vitalia esse metalla, omnique (nisi mente captis, & talpa cæcior) spirituum vitalium robore destitui ausit afferere? Quis analogiam & consensum hujusmodi remediis cum hominis natura, temperamento & complexione, ut vocant, nunc detrahatur? & tam arctam conspirationem ac concordiam, quâ sese mutuò juvant & complectuntur, denegat? Tot itaque agendi potestates tot virtutes, tot miracula, quæ præstari in tam gravium & invictorum morborum curationem quotidie percipiuntur,

*Vnde tot
tam aque
in minerali-
um actione
nes profi-
ciantur*

fatis amplam demonstrandi fidem faciunt, quàm potens & firma sit ejusmodi spirituum metallicorum tinctura, vitalisque impressio (necum ut nulla sit) omniumque aliorum auxiliorum vim & energieam superans, ut nulla alia probatione, quàm quâ oculis fides habetur, vel apud ipsos cœcissimos, sit opus.

Thermales igitur inter aquas, quæ acidæ sunt ac vitriolatæ (quales Spanenses & Pogeæ, sexcentæque aliæ hujus generis habentur, quas natura variis in locis profundit) morbidis affectibus congruentissimæ sunt ac aptissimæ, cujus rei rationem supra reddidimus, à cujus repetitione hic super se debimus. Secundum à vitriolatis locum occupant ferreæ. Harum vis est potissimum, si morbus ex partium nutritioni inservientium, vel matricis vitio oritur. Siquidem vitriolum, quod venterum est, & veluti primum cupri seu veneris ens, magnum cum Marte, qui ferrum dicitur, consensum habet, siquidem unum in aliud facillè transmutatur, alteriusque naturam induit, ut vulgò notum est. Unde Poëtæ, Veneris & Martis amores mystico quodam sensu confinxerunt, rationem ex Philosophis & naturæ arcanis expiscati, unde mutuam utriusque concordiam & consensum didicerunt.

Mineralia hinc affectibus appropriata est specificæ.

Vitrioli cum Marte consensum.

Inter vitriolatas, antimonialia etiam aquæ recensentur. Antimonialium enim, ut scribit *Parac. lib. de Aurora*, de stirpe est & gente vitrioli. Hæ autem tertio loco collocantur in curatione affectuum, præsertim, si ut

Antimonialium aquarum facultas.

Zzzz 3 lapè

sapè fit, ex materia quadam putrida & verminosa oriuntur, ex qua pestiferi vapores ac venenati in cor cerebrumque efflantur, epilepsiamque ut plurimum excitant. Quæ quidem virulentæ materiæ ejusdem aquis expurgantur, & dejectione sæpius deturbantur, nonnunquam tamen etiam vomitione, sed rarò, extruduntur. Si in illis infusum argenteum numisma maceretur aliquandiu, aureum colorem ex illis contrahet, quod certissimum est antimonialis aquæ cognoscendæ signum. Hæ miros etiam effectus edunt.

Generatio aquarum mineralium.

Aqua in visceribus terræ, mineralia corpora percurrendo & alluendo, illorum virtutes & proprietates trahit. Natura verò sagax & provida, per omnes terræ partes, aquarum istarum ramos dispersita est, ut illarum beneficio homo, in cujus gratiam productæ sunt, frueretur.

Sic arte imitante naturam, vel aquâ vel vino, aliisve liquoribus aptis virtutes extrahuntur mineralium, ex

illisque pro diversa morbi natura, varia quoque & diversa præparantur remediorum genera. v. g.

Aquæ sive thermæ quæ ferri qualitates, obtinent: jecur roborant, & cæteris partibus, nutritioni infervientibus, profunt; cachexiam præterea, causam hydropis, juxta *Avicennam & Aurel.* antecedentem tollunt. Vinum nostrum chalybeatum iisdem planè dotatum est virtutibus: nec non pulvis ille, in quo ferrum ritè præparatum, basis locum tenet: quorum mirabiles effectus in hisce & similibus morbis sese indies manifestè produunt.

Præter superiores aquas & thermas, varia etiam lutorum genera, sulphureorum, bituminosorum, quæ salium quorundam naturam ac proprietatem frigidis affectibus, ut paralyti & id genus aliis congruam, possident, Natura ex divite cornucopia sua superaddidit, ne quid de parsimonia tam benignæ matris, conquererentur liberi.

Sunt & Balnea ex quibus derivantur stillicidia.

Sed de his satis.

QUER-

QVERCETANI REDIVIVI
PHARMACOPOEÆ PHY-
TOLOGICÆ

CAP. I.

De principiis Vegetabilium.

Phytologica est, quæ medicamenta ex plantis seu Vegetabilibus proponit.

Principia Vegetabilium primaria seu Essentialia sunt spiritus vegetabilis, vita vegetativa & corpus.

2. Hypostatica sunt: idem sal, sulphur & Mercurius.

3. Elementaria: Terra, Aqua, & Aer.

Mercuriales spiritus in foliis & fructibus sese ostentant. Sulphurei in floribus, seminibus & nucleis. Sales in lignis, corticibus & radicibus: ita tamen ut singulæ illæ tres arboris aut plantæ partes distinctæ, et singulæ spiritui mercuriali dicantur; aliæ sulphureo, aliæ salino; seorsum tamen in tria illa principia adhuc resolvi possint, nec sine iis constare queant, utcumque simplicissima sint: omnis enim rerum essentia, qualiscumq; sit in rerum natura, his tribus constat & perficitur principiis. Quod autem aliæ mercuriales dicantur, aliæ sulphureæ, aliæ salinæ

idcirco fit, quod mercuriales plus mercurii, sulphureæ plus sulphuris, salinæ plus salis, quam aliorum in se contineant.

Plantæ Sulphureæ.

Ex plantis enim integris nonnullæ sulphureæ ac resinosa magis conspiciuntur, quales inter arbores est abies, pinus, aquæ perpetuo virent, vel in ipsis montibus, rigidissimis; quod sulphureo principio abundant, præcipuo vegetationis instrumento admodum vitali. Nonnullæ enim aliæ sunt plantæ, ut laurus, malus aurea aut medica, & id genus alia, quæ quidem diu virescunt, at frigori tamen obnoxia, quod earum sulphur sit volatilius, ac minus facile dissipari possit, quam abietum, quæ resinosa sunt ac mucilaginosæ, atque idcirco fixioris ac constantioris vitæ arbores, adversus temporum iniurias munitæ. Denique aromata omnia, omnesq; herba fragrantæ ac odorifera, sulphureæ sunt: ut tamen singularum herbarum singula sint, & admodum diversa sulphurea, quæ propemodum varietate sunt infinita, ut hic de iis plura dicere non sit locus.

Plantæ

Plantæ Salinae.

Aliæ sunt plantæ, quæ sale m re-
ferunt, ut quæ gustu etiam tales de-
prehendantur, qualis est *chelidonia*, *ur-
tica*, *aron*, *raphanus*, *sinapi*, *allia*, *porum*,
persicaria. Quæ etiam virtute ac co-
pia sui salis temporum iniuriis relu-
ctantur.

Plantæ mercuriales.

Ros solis, sic dictus, inter Mercu-
riales plantas mercurio abundat, ut
& *horaria* & *cerealia omnia*. Quod ta-
men principium, cum sit admodum
volatile ac spirituale, nisi ab alio ali-
quo magis corporeo retineatur,
nempe ab aqueo aut aereo liquore,
omnem conspectum effugit exter-
num. At Chymica arte dissectum &
enucleatum, interiore sua anatomia,
cum aliorum principiorum separatione
secerni etiam ac deprehendi sensibus
potest, ut Mercurius ex omni re pri-
mo in dissectione aut separatione ex-
trahatur in vaporem aqueum, sulphur
in oleaginosum. Tertio ex facibus
residuis rerum, & in cinerem redactis,
sal per propriam aquam prolicitur,
qui albus & tanquam crystalli-
nus salis acerbi, acris ac pungentis, aut
alius id genus saporis, gustum referat,
unde verum esse sale m deprehenda-
tur, qui in aqua, salium vulgari-
um more, solui possit, tantum à cinerib.
reliquis distans, quantum vita à mor-
te: cum facies ab eo relicta terra mor-
tua dicantur, hic vero actionibus pla-
næ vitalibus sit refertus.

Denique in omni plantæ gene-

re, eiusque partibus omnibus, inhæ-
rent tria hæc principia, variis proprie-
tatibus ac facultatibus, pro plantarum
varietate insignita: quibus etiam pe-
ritus Medicus varie utitur, ut singula
singulis, & congrua congruis adapter,
iuxta scopum, quem sibi proponit at-
tingendum.

Hinc patet internæ rerum ana-
tomia necessariam esse cognitionem,
quæ ex signaturis rerum proprietates
ac virtutes earum facile indicat, quas
experientia confirmare liceat. Su-
mantur, verbi causa,

Olea.

Oleum aut sulphur buxi perpe-
tuo virentis & vitriolati, cuius ingra-
to odore sulphur narcoticum, quod
continet, nobis exhibetur. Eius in-
quam buxi oleum, etsi facile crema-
bile, maximum tamen dolorum om-
nium lenitivum est, utpote sulphuris
narcotici vitriolati naturam ac pro-
prietatem æmulans, æque cum vi-
triolo epileptico etiam morbo speci-
ficè conferens.

Si proprietates principiorum
camphoræ spectemus, perspicuum
erit (etsi in aqua ardeat) ex ingrato
eius odore, proprietatem illi inesse
refrigerantem & narcoticam:

Haud secus ex feminibus papa-
veris, cucurbitæ, melonis, cucumeris,
& id genus aliis frigidis, extrahi pos-
sunt olea flagrantia ac ardentia: quo-
rum tamen operationes calorem
non inducent, quin potius
quietem ac refri-
gerium.

Liquor

Liquor Mercurialis.

Cum spiritibus sulphureis vegetabilium mercuriales spiritus sæpe numero conjuncti sunt:

Ex resinis.

Ita ex ipsa therebinthina ferè tota sulphurea, ut & ex pice & resina spiritus mercurialis, acidus liquor arte elici potest vim habens aceri distillati instar dissolvendi etiam solidissima ipsa corpora. Quinimo in doliolis in quibus pix imponitur mercurialis, ille acidus liquor ab ipsa pice separatus reperitur eademmet dissolvendi facultate præditus.

Ex lignis.

Ex rasura lignorum & corticum viridium arborum ac vitriolarum, præsertim quales sunt *Iuniperus*, *Buxus*, *Quercus*, *Guajacum*, &c. idem acidulus mercurialis liquor igne lento primò exillat ad dissolutionem corallorum, per larum idoneus. Ex quibus mercurialibus acetatis liquoribus varia quia etiam concinnari possunt remedia tum humoribus fermentandis, digerendis atque attenuandis apta: tum sudoribus, urinisque movendis, calculisque atterendis & comminuendis, variisque aliis affectibus mercurialibus, (præsertim) curandis idonea seu specifica.

Salia.

A sulphuribus & mercuriis ad quorundam salium anatomiam transeamus. Diximus ea in genere expurgatione evacuationi universali corporum inservire: sive sedes moveant,

Tom. II.

sive urinas, sive vomitum, sive sudores proliciant, sive detergant, incidant, aperiant, aut quacunque ratione obstructions expediant.

CAP. II.

De Existentia seu figura externa vegetabilium.

Existentia vegetabilium quodammodo analogæ est animalium.

HAud vanè à Platone, ejusque sectatoribus mirabile illud, & prima fronte *παραδοξόν* visum pronunciatum: *Plantam esse hominem inversum*. Hæ siquidem, si rem ipsam exactè, & oculo attento, sagaci, atque curioso, hoc est, philosophico, intueamur, magnam, non tantum cum homine, sed cæteris quoque animantibus habent similitudinem. Quinimò si ad naturæ illam *ἀναλογίαν* rerum considerandarum ductricem oculos, & mentem attenderimus, ex iisdem, aut certè non usque adeò ab similibus plantas cum homine habere quandam proportionem animadvertemus.

Quid enim, quæso, aliud est, *truncus* plantæ, aut arboris, à *Theophrasto & Botanicis* appellatus, quàm id quod in homine anatomici *truncum* quoque, vulgò philosophi & ipsi quoque statuarii staturam appellant? quid aliud rami quæquam *versum* expansi, quàm brachiorum ac pedum:

Quid surculi aliud, quàm digitorum, atque extremitatum vices gerunt.

A a a a

Quid

Lignum. Quid veriùs in arbore *lignum*,
quàm id, quod ossa in homine?

**Medulla
spina.** Jam verò *spina*, atque *ossum me-
dullam* cum ipso cerebro, atque corde
repræsentat medulla plantarum:

Fibra. *Fibrae* nervos, venas & arterias:
quippe per quas ($\phi\lambda\iota\beta\alpha\varsigma$ vocat Hip-
pocrates, qua voce tanquam generali,
omnia tria prædicta vasa complecti-
tur, & alimentum, & spiritus, & calor,
è terræ visceribus exhausta in univer-
sâ plantæ œconomiam dispensantur,
atque distribuuntur.

Radix. Sic plantæ *radix* oris & ventricu-
li munere fungitur, hujus verò fibræ,
venarum portæ, quæ mox per majores,
tanquam venam cavam, hujus-
que ramos, tanquam per canales, &
tubulos diffundunt nutrimenta.

Cortex. *Corticis pellicula exterior*, cuticu-
lam, *interior*, eaque *crassior*, *carnosior*, at-
que *fibrosior*, veram cutim repræsen-
tat.

Folia. *Folia* verò, quæ floris, & fructus
præludia quædam, non usque adeò
malè cum carnofo musculofoque ge-
nere contuleris:

Internodia. Sic *internodia*, *insertiones rama-
rum*, cum articulis, ac ligamentis: ea,
quæ proximè cortici ac ligno interja-
cet & fibrata tunica, membranæ com-
parari potest.

Flores. Sed quid de *floribus* dicemus,
atque *fructibus*: nimirum illi quandam
quasi vitæ actionem, seu, ut veriùs lo-
quar, effectum repræsentant: illa en-
nim arbor, illa planta maximè vigere
atque vivere existimatur, quæ pluri-
mum florèt.

Fructus. Fructus verò, seu *semen* natura-

sis, atq; vegetantis facultatis, τὸ σπέρμα
Hippocratis atque τὸ ἀρίστου Aristotelis
uberrimum præbet exemplar.
Nimirum illud est, & totum quidem
illud & solum, quod ad speciei plan-
tarum conservationem, propagatio-
nemque primariò, per se & quatenus
tale est comparatum. Ut non minùs
legitima demonstratione concludas:
semen est ergo principium, & facultatem in
se continens generationis, propagatio-
nis; ipsiusque adeò speciei conservationis.
Quam si dicas sperma, sive σπέρμα, seu
genituram (quam solam pro creatio-
nis nomine meritò dignantur summi
illi Atlantes) ideoque principium ho-
minis verè ac demonstrativè conclu-
feris.

Quid ampliùs? nondù equidem
hoc satis ad exactâ comparisonem:
sed *humores*, sed *efflorescentia*, sed ipsa
quoque *excrementa* in plantis sunt, atq;
stirpibus; nec minùs lanè, ac in homi-
ne. Argumenta sunt *nodi*, *tophi*, *verruca*,
fructus luxuriantes, *liquores*, *lachryma seu*
resina, *musci*, atque *lichenum genera di-*
versa.

At *morbis* etiàm denique vexari
sanationem admittere, & rursus in-
tegra frui valetudine stirpes æquè at-
que homines, pleni sunt Geoponicorū
libri. Theophrastus imprimis: itemq;
Cato, Varro, Columella, Palladius, &
post hos Plinius multam hujus rei ob-
servationem multiplexq; artificium
in scriptis suis consignarunt.

Jam si naturam utriusq; hoc est,
mores, & vitæ regimè spectes in multis
illud simul observabis. Plantæ se cor-
tice & frondibus ab æstu ac frigore

tutantur. Id animalia præstant, pilis, pennis & pellibus.

Odio perpetuo se prosequuntur, brassica, vinea, olea. Aliæ *mutua conversatione* gaudent, salix cum vinea, utraque enim madore delectatur, spinosa spinosis, & oleracea cum oleraceis, coronaria cum coronariis. Quid dicam? aliæ se mutuo perimunt, hædera arbores plurimas, unde nominis, ab exedendo, argumentum promanavit.

Atque ut animalia *dentibus, cornibus, ungvibus, atque aculeis* à natura armata sunt, quibus ad pugnam animantur: sic stirpes Echini ut Eringia armantur aculeis asperitatibusq; improvido, ac importuno attractui noxiis. Hoc patet in Carduis, Eringiis, fruticibus spinosis: quorum plura genera ab herbariis recensentur, Acacia, Zyzipha, Rhamnus, oxyacantha utraque, una crispa, leo, draco, scorpius, phœnix, Acarna, Acantha, aliaque plurima, quorum magna pars ab aculeis & armis, quæ cum animalibus habent similia, denominata sunt. Immò ipsum quoque triticum, atq; cerealia ferè omnia præcipuo hominis nutrimento à natura genita, aristis seu spiculis quibusdam obvallata sunt, ne temerè, aut promptè ab avibus, aut quavis bestiola, vermiculove invadantur. Sic rosæ pulchritudinem horridæ spinæ comitantur. Unde adagium illud celebre, In rosis spina, & vicissim in spinis rosa, ut ex natura etiam pateat, difficilem esse accessum pul-

chorum: juxta illud *δυσκολὰ τὰ καλὰ*. Difficilia quæ pulchra.

Est quoque in stirpibus distinctio *sexus*, nec nominis tantum, sed & rei. Mares infructiferi magna ex parte: Fœminæ fructum concipiunt, & pariunt.

Nec sexus distinctio, in eo tantum, sed in ipsis quoque *organis*. Argumento sunt mercurialis, mas testiculis donatus, & mercurialis fœmina iisdem carens. Idem & Cynocrambe seu mercuriali sylvestri, quam ex nominis etymo brassicam caninam appellare licet. Hanc differentiam eximi èmòstrat Phyllon Theligonon, & Phyllon arenogonon nuperis dictum. Totque sunt arborum, fruticum atque plantarum maris & fœminæ differentiæ, ut eas nunc hoc loco referre pigeat, cum pleni ea de re sinterbariorum libri.

C A P. III.

De Potentiis seu facultatibus Vegetabilium & primum de dignotione earundem.

Potentia seu facultates simplicium seu Vegetabilium, non minus ac rerum reliquarum diversæ sunt: aliæ enim ipsum individuum respiciunt, ut sunt potentia vivificativa, nutritiva, ex his subservientes sensitiva ac imaginativa: de quibus è recentioribus nonnulli peculiariter tractarunt, veluti Campanella, lib. de sensu rerum: uti & Helmentius in tractatu

Aaaaa 2 suo

suo de peste, ad quos curiosum lectorem brevitatis studio remittimus, alia speciei conservationem concernunt ut generativa: alia alieno servitio destinata: in quibus excellunt potentia seu facultates medicamentales, alterantes sc. & purgantes. Harum dignoscendarum methodum jam libere in initio æquum est.

NOTA I.

De signis quibus in cognitionem proprietatum medicinalium devenitur. Tum de dignotione veteribus usitata.

De Dignotione veterum.

Media quibus in cognitionem rerum medicamentaliū devenitur, sunt signaturæ, quibus res naturales notatæ sunt, quibus addi possunt rei ætas, sexus, locus natalis, tempus collectionis, experientia, &c. de quibus pluribus egi in Pharmacopœa mea medico-chymica.

Hoc loco filium authoris insequemur, qui primò dignotionem simplicium veteribus Theophrasto sc. Dioscoridi, quin & Hippocrati usitatum, recentet, mox secundo modum investigandi qualitates primas & inde dependentes, ætati posteriori à Galeno receptum examinat. Tertio Recentiorum modum inculcat, facultates specificas, ex signaturarum similitudine indagandi. Quarto Hermetico rationem ad interiora penetrandi indeque proprietates rerum dijudicandi docet.

N. Quin natura illa universalis in rerum cognitionem nos deducat, nullum est dubium. Etenim si docuit vel bruta à quibus homines non pauca didicerunt: quanto magis nos, qui medici & esse & haberi volumus ad notas & signaturas rerum respicere debemus, quas illa rebus peculiariter impresit, ut nos qui sensu & ratione pradi sumus, easdem discernere, earumq. beneficio necessitatibus nostris subvenire queamus.

Dignotio veteribus usitata.

Consuetum erat primis illis seculis uti sola illa medicina universali ex unica & sola materia deprompta. Posterior ætas deinde longa investigatione adinvenit balsamum illud radicale medicamentaliū facultatibus activum in pluribus, & deprehendit in aliis plus, in aliis minus de eo inesse.

Quicquid sit, notum est veteres simplicissimis remediis esse usos, nec curabant tantam compositionum mixtionumque farraginem, quibus hodie passim Pharmacopœorum officinæ sunt factæ. Et sane si paulo diligentius attenderimus ad ea, quæ Theophrastus & Dioscorides, alique prisca nobis de medicina & simplicium medicamentorum viribus scriptis reliquerunt, advertemus simplicissima medicandi ratione usos esse, nec tantopere respexisse ad activas vel passivas qualitates caloris, frigoris, siccitatis & humiditatis, ex quibus tot mixtionum confusionumque ortus processit. At illos suis simplicibus hanc illamq. proprietatem tribuisse constat.

vel ea ratione, quod sibi aliis ita communicatum fuerat, vel per traditionem magistrorum suorum in medicina facienda versatissimorum, vel denique per experientiam atque per signaturas, formas & figuras eorundem simplicium.

NOTA II.

De Dignotione posterioribus usitata per sapes, odores & colores.

Posteriores uti morborum constitutiones secus ac veteres, in qualitatibus primis ac inde pendentibus secundis fundarunt, ita & his indagandis incubuerunt, idque præcipue gustu seu sapore solum superficiali; hinc odore ac colore.

Querc. Apud posteriores iudicii temeritas eo processit, ut de medicamentorum facultatibus etiam ex saporibus, odoribus & coloribus decernerent, indeque primas, secundas & tertias qualitates constituerunt, quibus postea omnis virtus dictorum simplicium fuit attributa.

Sic solent Gal. ut virtutes ac facultates medicamentorum aut alimentorum rimentur ac investigent, eas ad normam corporis temperamento iustitiæ præditi, hoc est *in extolere* revocare. Quod enim temperatum calorem, vel in senili etiam corpore isti ætati parem & congruum impertitur, id *in extolere* esse dicitur medicamentum.

Quod si immoderatus & cum

naturæ molestia agat, hoc est naturalem nostram temperiem caloris excessu superet ac perturbet, tunc medicamentum istud calidum dicitur non temperatum.

Huiusmodi autem calidæ qualitatis gradus quatuor Medici constituent. Primum quidem, qui sensibus vix percipitur. Secundum qui sensum ferit ac afficit, calidum enim tactu esse deprehenditur. Tertium quem vix sensus citra insignem offensionem ferre potest, qui tamen non sit urens. Quartum & postremum qui causticas & adurendi vires habet. Idem iudicium est de gradibus frigidi, humidi & sicci.

Singulæ autem istæ qualitates variis proprietatibus insignitæ sunt. Atque juxta eorundem Medicorum sententiam, inter eas aliæ statuuntur simplices, quæ seu alimentorum seu medicamentorum facultatibus inhærent; aliæ verò compositæ: quarum etiam aliæ intense, aliæ remissæ dicuntur, quarumque compositio, vel in unum & eundem effectum tendit contemperamentum, vel in oppositos effectus.

Quæ quidem omnia, tum in succis terræ & plantarum, tum in animalibus comperiuntur, quorum tanta est copia ac varietas, ut singulæ quæque excuti nequeant. Sensibus tamen peruia sunt octo saporum suorum generibus, ut volebat Plato, cujus celeberrimi quique Medici sententiam amplexi sunt & sequuti. Huiusmodi sapes sunt austerus, quem adstringentem vocamus, acerbis, acis

Aaaaa 3; dulus.

dulcis, nitrosus, amarus, salsus, acer & dulcis. Quibus Theophrastus Aristotelis discipulus pingvem & oleosum addidit. Atq; hæ sunt qualitates propè omnes, quæ sensui gustus innotescunt Ad quas omnes aliæ, si quæ dissimiles utcunq; occurrunt, revocari possunt. & debent. *Aquosa enim dulcedo,* qualem olera, herbæ, fructus, atq; radices quædam repræsentant, & quæ vix sensum afficiunt, saporis dulcis sensu comprehenditur. Talis & est frumentacea qualitas, quæ in seminibus, ciceribus ac leguminibus, atq; id genus aliis degustatur. Quæ quamvis nullam propemodum qualitatem sensui explicet, attramen cum sit nostræ naturæ familiaris, ac grata gustui nostro sapore suo, eodem etiam ad dulcedinem nempe, cujus ampla est latitudo, referri debet. At *vinosa qualitas,* qualitatum variis modis coeuntium mixtura, Medicis dicitur, quæ differentias etiam innumeras admittit, ut modò hanc, modò illam qualitatem saporis ac gustus repræsentet. Sed nullus unquam fuerit finis, si singula quæq; excutere esset animus. Qualitatum enim ejusmodi, quæ ab elementorum mixtione proficiunt, infinitus etiam est earum numerus.

Austerus sapor & adstringens, quum de natura terræ participet, terreus etiam ac crassarum partium est suæ molis compage : frigidus verò qualitate. Hinc fit, ut ejusmodi austera ac pontica increassandi vim habeant, laxaq; membra contrahendi ac corroborandi, nec non refrigerandi ac exiccandi & terrestri illa ac crassiore materia, qua consistunt.

Acerbum, quod crassitie & terrestriore substantia ponticum superet, vi etiam refrigerandi ac exiccandi vincit.

Acida, etsi tenuiorum substantiæ partium sint : frigida tamen qualitate paria sunt adstringentibus. Tenuium autem illa esse partium hinc fides fit, quod in sensibilibus partibus velox sit operatio, & saporis affectus : qui acerborum & adstringentium tardus est, acidaq; omnia in profundum corpus facile penetrent, & vires suas illius transmittant, cum ab acerbis superficies tantum corporis efficiatur.

Salsa & nitrosa terrea sunt, calida & sicca, ad quæ proximè accedit amarus sapor. Qui quidem tres isti sapores, etsi terreo, calido & sicco temperamento sunt, non obscurum tamen est inter eos discrimen : quod amarus à caliditate & siccitate magis sit attenuatus, utpote salsum abstergendi facultate vincens. Proinde etiam salsa & amara attenuare ac incidere crassos viscidiosq; humores solent : nec non putredinem arcere, quæ idcirco cadaveribus in balsamum aptantur, ut ea à putredine diu tueantur ac conservent. Sic quoq; videre est, nullum in illis purtilaginem, nec verminationem generari, prout omnibus terræ radicibus, herbis & fructibus humidioribus assolet. Humiditas enim calore stipata corruptionem inducit, qua carent amara & salsa, utpote calidiora & sicciora. Unde scripsit Hippocrates, siccum sano esse propinquius,

Acria autem omnium maxime calida

calida & sicca habentur, suntque partium tenuium. Hinc fit ut facile penetrant, & intima corporum penitissimè attenuando, incidendo, & impedimenta omnia sive obstructions expediendo, nec non etiam urendo, introeant.

Dulcis sapor ex substantia omnium temperatissima, ac qualitatib. mediocriter calidis constat: quo fit, ut huiusmodi dulcib. nutriamur ex Aristotelis sententia: nec tamen eam dulcedinem, quæ in saccharo est, melle & id genus aliis semper intelligimus: sed alias quasq; omnes, quæ in albo dulcedinum censentur, etsi à superioribus diversæ. Talia enim sunt panis, vinum, & omnia quævis alimenta, grato sapore gustui nostro arridentia. Ea enim dulcia etiã dici possunt, præfertim cum ea coctionem adeptæ sunt quæ perfectam maturitatem vel proprio ac singulis reb. insito calore, vel altero extrinsecus à Sole cœloveallato, vel artificiali vulgaris ignis coctione, solarem æmulante, eis conciliaverit. Sic enim omnia dulcescunt temperato videlicet huiusmodi calore, ut videre est in visis ex omphacib. ad maturitatem perductis: quæ ad perfectionem decoctæ dulces sunt, ac palato gratissimæ, quum secus omphac, alioqui immatura, plane acida sit, austera, ac acerba, sensum gustus vellicans, nec ita arridens, ut alii maturi fructus. Hi enim perfectam coctionem à Sole assequuti, non tantum ori delicias præbent, sed magnæ sunt etiam ad nutriendum potestatis, Haud secus alia fructuum genera,

quæ acrem ac acerbum saporem habent, cum nondum assequuta sunt à natura perfectam coctionem, artificiosa ignis lenti coctione dulcescunt.

Cujusmodi sunt carnes, quæ crudæ, linguæ & palato morosæ sunt: coctione vero, hoc est elixatione aut assatione congrua mitescunt ac ori sunt gratiores. Quæ etsi saccatinam non assequuntur dulcedinem: à dulcis saporis numero nequaquam tamen excluduntur.

Quæcumq; enim temperamentis corporum quæ aluntur similia sunt (inquit *Aerius*) citra cocturam & præparationem jam dulcia apparent: Quæ vero dissimilia, omnia iniucunda sunt, prius quam præparentur. Oportet autem calida castigare frigiditate, frigida vero calfacientium condimentorum mixtura & igne. Eodem modo per humiditatem emendantur, quæ terrea sunt, & sicca magis quam convenit: siccitate vero, quæ plus humida & aquosa.

Quo igitur alimentum minus dulce, maturum & coctum, minus etiam calidum est. At quod perfectiorem attigit maturitatem & dulcedinem, plus caloris etiam obtinet: ut si maturitatis ac dulcedinis, justæq; coctionis gradum superavit, & ad nimiam assationem de venerit, tanto plus caloris assequetur, quanto magis excefferit, atque ex grata dulcedine amaritudinem & acrimoniam ingratam consequatur, ut in melle & aliis id genus dulcibus, plus justo coctis & adustis licet experiri.

Quæ pingua sunt, naturale re-
rum

rum dulcium temperamentum ac qualitates æmulantur: sub quibus etiam quæ oleaginosa sunt, comprehendimus, cuius naturæ sunt rerum omnium semina, tum frigida, tum calida.

Et si de simplicib. medicamentorum qualitatib. verba fecisse videbimur: nihilominus, etiam si sensu simplices iudicentur naturam compositam habent: atque ex dissimilib. inter se particulis constant: ac proinde diversissimas quoque in se facultates continent: ut aperiendi, incrassandi, excernendi & sistendi, pluresque id genus alias oppositas ac inter se repugnantes, ut in cinnamomo eiusmodi dissidium partium videre est. In quo & reserans & obserans facultas conspicitur. Et in rhabarbaro purgandi simul & constringendi virtus: In aliisque multis id genus, quæ & calefaciendi & refrigerandi, exiccandi & humectandi vim simul obtinent.

Ut autem in omni corpore particulis similibus constante qualitates primæ, calidum nempe, frigidum, humidum & siccum, singularum rerum differentias efficiunt: sic in iis, quæ ex dissimilibus composita sunt, secundæ qualitates, quæ ex illis primis procedunt, acidum videlicet, acerbum, salsum, amarum, acre, dulce, pingue idem præstant. Quæ quidem compositæ qualitates tot inter se diversas effectuum differentias habent, prout compositiones sortiuntur, quot ex simplicium qualitarum variis permutationibus oriuntur variæ potestates ac proprietates. Ita ut infinitus sit earum numerus, quæ inter se varias ac discrimi-

minatas ut cum *Aurum*, loquar, qualitates obtineant. Quæ si quis accuratius perpenderit, opportunorum usu, contrario etiam modo affectis, iis mederi possit.

Atque hæc sunt tum simplices, tum compositæ qualitates omnes, quæ in alimentis, medicamentisue comparent: quo bona pars dogmaticorum Medicorum facultates omnes rerum revocant. Quod à nobis ex iis quæ dicta sunt, satis concipi potest: quod etiam diserte fusius explicare volumus, præter celebrium etiam dogmaticorum Medicorum sententiam, plausibilibus ac speciosis rationibus utcumque laruatam.

De Odoribus.

Hæc omnes, de quibus diximus, qualitates ex saporib. hauriuntur: quanquam illi nonnullas ex odorib. & colorib. peti velint, quarum exiguus est numerus. Putant enim odores esse calidos, aut à calore proficisci. Atque ex eo calore variè in re naturali mixto, distinguunt odores suaves, ac iucunde fragrantés, ab ingratis & foetidis halitibus. Ac quemadmodum inter sapes, qui sese linguæ offerunt dulcis est acceptissimus ac gratissimus, quorum tamen variæ sunt species, quæ ex æquo illi non arrident; sic inter odores halituosos, qui sympathiam ac analogiam cum spiritu animali cerebri ventriculis insito magnam habent, non omnes ipsi arrident: at juxta specierum eorum differentias alii aliis acceptiores ac optatiores occurrunt. Sed odorum discrimina lon-

ge à saporum differentiis, numero superantur: quo factum ut tot nominibus, quot sapores, non insigniantur. Etenim dicitur quidem acidus odor, acetosus, vinosus, quod halitu suo saporem aceti, vel vini representent. At odorem amarum, salum, austerrum, acerbum non dicimus, ut in saporibus occurrunt eiusmodi qualitates.

Istæ enim qualitates ex crassis & terrenis substantiis oriuntur, cum alioquin odores merè sint spirituales qui tale quid expirare nequeant. Hinc liquet ex saporibus potius, quam odoribus, de rerum facultatibus iudicium esse petendum.

De Coloribus.

Ex coloribus pariter iidem Medici indicationes quasdam de rerum proprietatibus conjectura augurantur, ut ex hoc vel illo colore rem iudicent calidiorè, aut minus calidam sic enim semper huiusmodi qualitatis affixi sunt.

Hoc modo Vina alba frigidiora rubris aurumant, cæpamq; albam rubra minus calidam.

Censura Querc.

Atque hæc sunt quib. Dogmatici de medicamentorum facultatibus ut plurimum decreverunt indeq; primas, secundas & tertias qualitates deduxerunt.

Quoniam autem non semper & in omnibus universalem deprehenderunt hanc regulam, sed fallere deprehenderunt hanc regulam, sed fallere: [ait Fernel.] Idcirco quidam ad pro-

Tom. II.

prietates occultas, à forma, totaque substantia promanantes confugerunt.

Hæc & similia subterfugia nihil aliud causerunt nobis, quàm magnam incertitudinem in dignoscendis nostris bonis.

Quot enim quefores sunt gustu amaro, quæ tamen secundum edictum illius regulæ neutiquam sunt calidæ? Cuiusmodi inter alia est opium, cichorium aliaque multa.

Rursus quot acida existunt, quæ vel secundum proprium illorum iudicium sunt calidissima, ut spiritus acetosi, nitri, atque sulphuris: cum illamet interim regula acida dicat frigidissima?

Quot dulcia superficie tenus sunt, quæ interna sua substantia nequaquam sunt contemperata?

Quot insipida extrinsecus, primoque gustus occurru, quæ intrinsecus, & facultate sunt acerrima, & mordicantia? Mel sanè, cassia, atque saccharum, interna sua substantia tam sunt calida, violentaque, ut ex iis etiam parentur talia dissolventia, qualia ex aqua forti, aut regali preparari solent, quæ aurum, & argentum pari cum promptitudine dissolvere possunt. Plumbum linguæ nullum impertit gustum: at interior eius substantia nihil aliud est, quàm insatuatus quidam saccharinus dulcor. Si cuprum quoque extrinsecus insipidum est, & colore rubro: at viride illud, in quod permittatur, acerrimum est.

Talibus, & infinitis propemodum exemplis similibus demonstrare possemus nec omnino nec temere fidendum, in ten-

Bbbbb dumq;

dumq; esse gustui, qualitatibusvè, ac temperamenti rerum exterioribus.

Nam si interius, atque exactius, quàm superficialia illa gustandi, aut experiendi ratione examinentur, interioraq; sedulo anatomizentur (placet enim voce hac artium, licet minus latina) longè aliæ, atque diversæ sæpè numero deprehendentur, non tantùm in gustu, sed etiam odore, colore, totaq; illarum substantiâ. At si fiat separatio trium principiorum hypostaticorum, tum innorescet vera, & legitima saporum differentia. Quippe una eademque substantia in se continere potest sapes distinctos, ut ex his non satis tuto eius proprietates colligas atque vires.

Ut exempli causa proponamus Guajacum, ex cuius simplici gustu vires & proprietates diversas quæ in ipso insunt, haud facilè dignoscas: neque causam de certa adferre poteris, cur sit diaphoreticum, aut sudores provocare possit: quod ex separatione prædictorum principiorum facilè assequeris; nam reperies in sua mercuriali acetositate, & oleosa seu sulphurea, & tenuiori substantia vim illam sudorificam, quæ inest & in Juniperino, & in buxo, in quercu, in fraxino, & in lignis vel corticibus ferè omnibus, ut & in quamplurimis aliis rebus: causam autem, cur substantiæ illæ acetosæ & sulphureæ sudores ipsas provocent, docebimus postea: Sed & ex ipso Guajaco subamaro salem quintetiam elicies purgationi, & humorum evacuationi aptum.

Sic de cinnamomo. & reliquis rebus ferè omnibus dicendum. *Cinnamomum*, enim aperiri, & adstringendi facultatem habet: Vis aperiri consistit in sulphurea, oleaginosa, & tenui sua substantia, qua separata ex ipsius focibus, substantiam de natura aluminis mirè adstringentem reperies.

Item quod opium sit amarum, illud sit ratione salis, ex quo separato à suo oleo, seu sulphure narcotico, purgans sit, haud minùs sanè, quàm ex omnibus amaris, ut gentiana, centauro, & similibus, separato nimirum dextreque præparato eodem sale. His salibus amaris inditum est nomen salis gemmæ, ad differentiam reliquorum salium, quorum magna est specierum diversitas, ut fusius & clariùs docebimus suo loco. Nunc autem tribus tantùm verbis dicam, ut salia quædam sunt amara, ita alia sunt dulcia, alia acida, acerba, austera, acris, pungentia, atque salsa: quorum particularis facultas merito tribuitur substantiæ propriæ eiusdem salis, quàm alteri cuidam qualitati, quæcunq; tandem ea sit: sed de his alibi.

Hæc dicta sint obiter, tantùm ut constet, ea ratione, qua adhiberi solet gustus, ad dijudicandas rerum proprietates, quàm sit dubius, atque fallax: simul ac ut pateat ei non temerè fidendum, sed ulterius progrediendo internas rerum substantias, atque essentias examinandas esse.

NO.

NOTA III.

De Dignatione Recentiorum videlicet ex Signaturis externis:

&

Primum de Signaturis internas hominis partes representantibus.

Recentiores ulterius progressi, proprietates rerum ac præcipuè plantarum ex signaturis, earumque similitudine seu analogia judicarunt, quæ se res alias mentiantur, &c.

Plantarum hæ signaturæ, non tantum desumuntur ex figuris atque similitudinibus, quas vel in radicibus, vel in caulibus, foliis, floribus & fructibus habent nobiscum, hoc est cum corporis nostri partibus interioribus aut exterioribus, aliave re quadam sive animata sive inanimata, communes: sed æstimantur etiam illæ signaturæ ex illarum, coloribus, odoribus, saporibus, aliisque plurimiscircumstantiis, quarum exempla quædam notatu digniora afferemus. Ex quibus constabit naturam fidissimam illam magistræ non tantum nobis suppeditare, sed etiam nos docere remedia: idque absque omni usura & ineffabili quadam liberalitate.

Est enim planta veluti homo inversus constans trunco, surculis; (digitis) ligno, (ossibus); medulla (medulla) fibris (nervis, venis, arteriis) cortice (cuticula) internodiis (articulis) &c.

uti plenius in pharmacopœa recensetur.

Hæc & similia, mihi credite, non vane à natura in mundi hocce theatro sunt producta: Namque, ut verissimè habet axioma, *Deus & natura nihil faciunt frustra.*

Non itaque existimandum frustrancas atque fortuitas esse istas signaturas, sed in certum aliquem finem à natura productas. At in quem potius alium productas illas signaturas dicamus, quàm in finem hominis? In bonum, inquam, imaginis divinæ, cuius gratia cuncta creata, cuncta producta sunt, cunctaque perenni successione propagentur atque conservantur? Et certè videtur nobis natura eo ipso, ceu speculo quodam ob oculos ponere, cui quæque appropriata, propria atque utilia, & in quem finem singula ab ea producta sint. Nihil enim, uti dictum, facit frustra. Cui igitur simile potius comparabis, quàm suo simili? *A quo remedia desumes, quàm ab eo, quod parti affectæ, atque ipsi adeo naturæ est similitimum?* Non absurdè itaque philosophari sunt, qui plantas resque omnes à natura signatas, animantibus brutis; hæcque rursus omnia, cum illis, creaturarum perfectissimo, nobilissimoque homine naturæ, viriumque quadam similitudine statuerunt.

Quid impedit igitur quo minus concludamus occultas plantarum proprietates æstimari, ac judicari ut plurimum signaturis, hoc est, ex similitudine forma atque figuræ, cum animalium, tum inanimatorum?

Bbbbb 2

Dica;

Dicamus ergo, *plantas, quæ repræsentant vel ipsa animalia, vel animalium partes, valere ad propellendos morbos, qui ab ipsis animalibus suboriri possunt.* Serpentaria major, quæ serpentem repræsentat: Rhamnus, aut spina alba in qua acutæ spinæ habent similitudinem dentium serpentis, morsum serpentis persanant. Sic orchidis illa species, quàm à floris similitudine Neoterici eleganter orchin^{uvu}_{du} vocitarunt, apum icibus confert. Psyllii semen, quod pulicem ementitur, fugat pulices. Quæ caudam scorpionii repræsentant, ut scorpionidis varia genera Telephium, flos heliotropii, & his similia, magnas virtutes ad scorpionum plagas sanandas obtinuerunt. Sic semen Calthæ, quæ habet brachia cancro similia, medetur cancro, quemadmodum & ipsemet cancer, animal de genere crustaceorum.

Plantæ oculos animalium figurantes, oculis salubres habentur, ut Euphrasia.

Quæ uterum referunt ad partum valent, ut Aristolochia, Cyclamen, quarum radix rotunda est atq; cava.

Quæ vesicæ similitudinem habent, ad vesicæ affectus conducunt, ut solanum Halicacabum, quod barbara voce Alkekengi vocant, staphylodendron, seu nux vesicaria.

Quæ lienem exprimunt, ad lienis seu splenis affectus prosunt, ut Asplenium, Hædera, & similes.

Jecur ostendentes, jecori prosunt, ut lichen, (quæ hepatica dicta) & ficus, & est fumus terræ jecoralis.

planta æquæ ac lienaris: eius signatura est, quod radice sua scirrosa utramque dictorum viscerum figuram quodammodo effingit.

Quæ pulmones repræsentant, pulmonibus, ut pulmonaria, quæ arborum trunci, fungi, aut musci, seu potiùs integumentum alicuius adhæret, atque Cynoglossum, & huic similis pulmonaria maculata.

Quæ cordis figuram referunt, cordi conferunt, ut malum citrinum, fructus anacardi, radices anthore, nardus, melissophyllon, quod folium habet cordis circumscriptione, mirificè ad cordis affectus valent. Item cardiaca, myrobalanum, mala Cydonica, &c.

NOTA IV.

De signaturis externas partes representantibus.

Hæc de plantis internas partes quodammodo figurantibus: sed & externis partibus multas etiam assimilatas videmus. Nam sunt quædam plantæ capitatæ, hoc est, quarum pars aliqua in capitis figuram extuberat, ut Scilla, quam iccirco ad comitalem seu caducum morbum, epilepsiam medicis dictam commendant. Item pæoniæ flos antequam excludatur, qui cranium cum suis commissuris repræsentans, comitali specificum est & remedium.

Dentibus incisoriis, sed magis caninis appellatis similes sunt nuclei pini, itemque herba dentaria, cuius radix

radix velut ex meris dentibus compacta videtur, hæc omnia dentibus profunt. Quæ articulos, nodos aut toffios exprimunt, valent ad podagrâ, chiragram, gonagram, omnemque arthritidem.

Plantæ genitaliæ repræsentantes laudantur ad generationem, ut faba, pifa, ciceres, lupinus, orchides, fatyria, &c. Item phallus quem *Hadrianus Iulianus* doctissimus medicus peculiari libello in hunc eundem commendavit. Præterea tubera terræ, solanum tuberosum neotericorum, & fungi genera plurima.

Pingues plantæ ad impingandum, ut oleosæ arbores omnes, & oleosum fructum proferentes: Nux juglans, avellana, amygdalus, nuclei pini, radiculæ tarfi, tantopere in eum finem ab Italis celebratæ.

Macilentæ corpora pingua emacerant ut salsa parigliâ. Carnosæ plantæ carnem gignunt, & augent, ut bulbi, caules, carduorum scapi, *Vertebrales herbe*, ut cyperi, & junci genera diversa, præsertim odorata, vertebrarum affectibus profunt.

Nervosæ nervis conducunt, & cartilaginibus, ut linum, cannabis, quæ contractos nervos emolliunt. Item inter animalia, vermes, & potissimum lumbrici terrestres (Plinius interanea terræ vocat) qui nervos referunt, nervis medentur.

Plantæ lactuosæ, seu fructus, lactis generationem promovent, ut ficus, lactucæ genera, hordeum, amygdala. At in plantis lactuosis discriminē est adhibendum. Nam ex his aliæ sunt

serosæ, itaque serosus humores expurgant, ut Tithymalli genera diversa, quæ purgant aquam intereentem, ut scribit Mesues. Lathyris quoque, quia abundat lacte aqueo, aquas potenter cit. Eiusdem generis sunt Tymelea, esula species, & Scammonium, ex quo succus in officinis ad purgandum usitatissimus paratur.

Lactuosa quinetiam semina, semen genitale augent, ut semen pastinacæ, amygdala, avellana, nuclei pini, nuces recentes, &c. *Quarum plantarum succus lac cogit in caseum, illæ quinetiam semen augent, & ad prolem procreandam haud parum facere creduntur*, ut carduus spinosus, scolimos tam domesticus, quam sylvestris, galion. At e contra, quæ lac dissolvunt, genituram perdunt, ut menthæ folia, quæ in lac demersa, impediunt ipsius coagulationem. Mammis quinetiam applicata, lactis grumos dissolvunt, quod quotidiana experientia compertum habetur. Sed potentius lac in mammis concretum dissolvunt ruta per se tusa, aut cum aceto: item cyminum itidem cum aceto tusa, & applicata intra paucas horas tanquam incantamento quodam lactis proventum arceat, & jam generatum expellit quod per transfennam dictum sit.

NOTA V.

De analogia colorum.

Nec partes tantum plantarum, sed ipsæ quoque colores partium suas quoque signaturas habent. Ergo ex plantarum diversis coloribus, diversarum virium cō-

Bbbbb 3; jectū-

jectura atque indicia sumuntur. Sic plantæ floribus albis prædita, ut plurimum ad pituitosos morbos conducunt, ut brionia; sambucus, ebulus, thimelea, chamelea, lilium album, lilium convallium, & similia, quorum magna pars pituitam purgat.

Plantæ flavi coloris vel succi, ad flavam bilem conferunt, ut Rhabarbarum, Rhaponticum, rhabarbarum monachorum dictum, radix gentiane, centaurei, & cætera id genus quæ bilem flavam purgant: Chelidonia quæ ictero, seu morbo regio ex bile exorto plurimum conducit.

Habent enim plantæ succos cum humoribus nostri corporis analogos: flavi flavis, albi albis, nigri nigris, rubri rubris, cæterique suis similibus magna ex parte respondent.

Radices & herbæ, quæ decoctum rubrum seu sanguineum reddunt, eandemque sanguinem haud parum mûdificant: ut radix Chinæ, Filicis, agrimonia Chamædrisrad, acetosæ &c.

Plantæ glauci coloris urinas movent, ut abrotanum Siriacum, crocus, ononis.

Plantæ subrubra, aut etiam coccinea, atque in univèrsimigneum atque adedò flammeum referentes colorem, extinguendis inflammationibus internis ferè profunt. Exemplo sunt: papaver rhæas cujus aqua & pulvis pleuritidi & peripneumoniæ plurimū conducit, ut & Syrupus qui ex ejus succo paratur, quem infra describemus. Item anagallis, Chrysoleme, fenstœchas citrina, quæ pulmonum inflammationi conferunt. Itemque

ex cortice avellanarum rubrarum & corallo rubro fit pulvis qui drachmæ unius pondere exhibetur cum aqua pap.rheadistanquam specificum remedium ad pleurisiim.

Misti plantarum colores mistos humores trahere putantur. Idem sane variegatani, non tantum serum sed mixtos humores purgare observatum est.

Porro major est colorum varietas in floribus, quàm in foliis, quòd folia ut plurimum participant solo mercuriali liquore: unde fit, ut ex his nunquam ferè aliud, nisi id quod mercuriale est, per destillationem elicias. Liquorem, inquam, seu humidum illud quod per destillationem effluit. At flores continent nitro sulphureum liquorem seu oleū ut dicemus postea.

Flores igitur albi & lutei pituitam & bilem purgant, ut flores arthemidis, parthenium;

Rhabarbarum luteum & rubrum, pituitam, & sanguinem.

Iris pituitam, & bilem:

Melancholicis affectibus herbæ atricæ caloris subveniunt, ut recentiores multi herbam Paridis ad id imprimis commendarunt.

Plantæ quinetiam nonnullæ rubra, & astringentes sanguinis eruptionem sistunt, ut sunt vulnerariæ, mortus, polygonum, sanguinaria, androsæmon, bistorta, amaranthus, fragaria: & inter lapides Hæmatites, corallium rubrum: inter metallica crocus Martis, &c. Ita distinguendæ sunt signaturæ.

NOTA

NOTA VI.

De videretur signaturarum.

Majoris vero momenti ea habentur quae multum conveniunt, hoc est, in multis signis consentiunt alicui parti humani corporis, ut figura, colore & similibus; ut ex praecedentium aliorumque inductione colligere est.

Plantarum motu, colore, & aliis figuris, similitudines siderum gerunt & imitantur, quorum etiam virtutes aliqua ex parte sibi vendicant.

Solares herbae, quae videntur radios undique emittere, non tantum foliorum in orbem digestorum positu veluti radij, sed proprio colore, ut solsequia ob id sic appellata, quod florem semper foli obvertat, atque ita cursum ejus imitatur: item flos maximus Peruvianus, qui omnium manifestissime id praestat, & flores minores solis dicti, omnes ob eandem rationem: Item Calendula, Crocus, &c. Cordiales ferè sunt herbae.

Lunares herbae sunt albiflora, & cerebro opiculantur, ut oenanthe, dictamnus, lilium convallium, lilium candidum: atque etiam quae plenum orbem lunare praesentant, ut chamemeli genera. Item quae habent folia sinuata velut in cornua, ut lunaria minor botrytis dicta; & quae crescendo, & decrescendo ad lunam alludunt, haec omnes cerebrum roborare existimantur, participatione quadam virtutis lunaris. Nam aurum flammicolor inter metalla cordi, sic luna cerebro favet: Illud namque magis cor, haec magis cerebrum respicit. Hyacinthus inter lapides cordi, margaritae cerebro familiares. Ame-

thistus vini referens colorem, ebrietatem arcere creditur. Aeternum, qui velut praegnans alios continet in se lapillos (ut ex sono percipitur, aut apertione, & distractione) confirmare uterum tradit, si brachio sinistro adalligetur: Contra foemoris alligatum parturientibus conferre. Has sane virtutes his lapidibus inesse sola signatura indicavit: quam demum multa experientia confirmavit. Sed ad plantas revertamur, & rem brevius expediamus.

Herbae perforata, & quarum expressio est sanguinolenta, ut in floribus. *Ex Analogia figuræ.* Hygiam eximie id patet, si digitis atterantur, ad vulnera recentia conducunt. Huc referunt etiam gentianellam, & ulmum.

Ad fistulas valent fistulosa plantarum, ut gentiana, symphytum, lupinus, &c.

Quartanam quadratos caules curare posse, sunt qui statuunt: ejusmodi plantarum immensus est numerus.

Experimentis opus est, ut signaturae si des adhibeatur: quae, ut hoc semel dicam, physico & medico non causa, sed occasio quedam esse debet ad dignoscendas plantarum, & rerum virtutes: vel potius signaturae etiam *Græcis dicta, seu cetera: futura etiam triquetra, hoc est certa, & indubitata, si experientia rerum omnium in dubitata magistra, confirmetur, pari cetera: scriptura statuunt tertianas trigonas, seu triangulares caules curare.*

NOTA VII.

De reliquis signaturis.

Istud majoris existimationis, herbas masculas viris, foeminas mulieribus magis appropriatas esse. Et masculinas potètiore esse voluit foemineis. Mercurialis sane fo-

nè fœmina quę testibus caret, fœminarū vulvis repurgandis plurimū cōducit, vel ipsomet teste Hippocrate medicorū principe. Et nos extractū, & syrūpū mercurialem specificum ad eundem affectum trademus. Mas proceriori ferè corpore prædita, viris magis confert.

Pœonia mas exhibetur viris: fœmina mulieribus epilepsia correptis.

Aristolochia longa, mas est: rotunda, fœmina. Rapum longum mas: rotundum fœmina. Illud validius est, medicamentum ad mucilaginosos humores, sive causam materialem calculorum, aut ipsummet etiam calculum recentem dissolvendū. Rapa verò ad alimenti naturam quàm proximè accedit.

Notum quippe est ex schola medicorum, alia purè esse medicamenta, alia purè alimenta, & alia medicamenta alimentosa: alia alimenta medicamentosa. Purè medicamenta sunt purgantia omnia, quia semper sua qualitatis vim exerunt, nec in corporis substantiam mutantur. Purè alimenta sunt panis, vinum non nimis forte, carnes, butyrum, ova, & similia, hæc enim in sanguinem, & substantiam corporis abeunt. Medicamenta alimentosa, medicamenti quidam vim retinuerunt, quod propius ad illa accedant: nihilominus tamen quia aliquid in se continent, quod corpus nutrire possit, alimentosa dicuntur, ut saccharum, mel, herba præterea oleracea ferè omnes, ut acetaria: item succi inspissati, ut defruta, sapa, & similia. Alimenta

denique medicamentosa suum quoque nomen alimentosum reseruarunt, quod ad alimenti naturam propius accedant, nondum sint tamen purè alimenta, sed quiddam medicamentosi, aut alterantis, aut quomodocunque in corpus nostrum agere potentis habent. Quæ de causa alimenta medicamentosa vocantur, cuiusmodi sunt rapum, uti dictum. Oleacea ferè omnia, quod maximè in spinachia, & blito patet: præterquam enim quod nutriunt, alvum etiam laxant. In alterantibus, & acetosa, portulaca, lactuca, quæ tamen si ad medicamenta alimentosa referre placuerit, non multum peccaveris. Ad alimenta medicamentosa quoque refertur lac omne, fructus ferè omnes, vel de pomorum genere, vel de numero nucum. Item hordeum, serum, legumina, aliaque multa. Et placuit hæc ita animi gratia hoc loco inserere: maximè quia ad hoc opus potissimum pertinere, & pharmacopœo hæc parum profutura iudicavimus: pergamus:

Althea pro mare habetur in sua specie: Malva pro fœmina. Urtica mas, quæ nodulos, & veluti testiculos habet, ut & maximè etiam illa quàm Romanam vocant Herbarij, fœminā longè est asperior, infestior, magisq; pungens. Placidior verò fœmina, quoniam vegetabili illo sale plurius abundat, de quare postea pluribus agemus.

Arbores longæva, quæ idè multo, & sale, & sulphure, seu balsamo nature abundare se indicant, atque idè semper virescunt, ad humanam vitam conservandam valent, ut Luniperus,

perus, ex cujus bacis optimum remedium ad vitæ tutelam paratur. Item pinus: nuclei enim pini vitam nobis protogant, vel eo potissimum, quod balsamum nostrum vitæ quodammodo augeant. Item palma cujus fructus dactyli dicti, sunt amici senectutis, diciturque palma immunis esse à senio. Certè ad summam, & plurium centenorum ætatem pertingere cognitum est. Aloe quoque perpetuum habet virorem: ex qua, sicut & ex prædictis, optima remedia parantur ad conservationem sanitatis, vitæque prolongationem: Quemadmodum etiam ex helleborino, Chelidonia, & reliquis, quæ ob abundantiam salis perpetuò virescunt.

Arbores resinosa etiam, quia multo balsamo radicali abundant, ut myrrha, thure, masticæ, & similibus, cum balsamo nostro non contemnendam habent affinitatem.

Porro ut ex plantis, ita quoque ex animalibus longævis ad vitæ propagationem valent, ut cervus: qui dum sentit se gravari senectute serpentum pabulo reparatur. Serpens namque quotannis renovata pellem seu exuvias deponit: quoniam sub terræ regens, vescitur balsamo illo radicali naturæ, quo singulis annis quasi renovatur, restauraturque. Hinc fit, ut qui viperarum carnibus vescuntur, senectutem producant, atque in longum protrahant, ut scribit Dioscorides. Hæc est causa, cur theriaca ab ea nomen deprompserit: cur veteres experientia comprobassent viperam ad lepram conducere, variis-

Tom. II.

que venenatis, & vitæ nostræ insidiantibus potenter resistere.

Arbores & fructus, qui vermiculantur, & vermium materiam repræsentant vermes in nostris corporibus generant, ut ficus, pyra, mala dulcia, & inter herbas ocymum. Contra, qui vermiculos non patiuntur, sed ipsa enecant aut eorum generationem impediunt, contra vermes profunt, ut inter reliqua Hypericum, cum quo si caseum involvas, nunquam vermiculi in caseo generabuntur. Hypericum est etiam specificum ad vermes in ventriculo, in formam cataplasmatibus appositum, & in iuculo exhibitum. Fit etiam ex ipsius succo vel decocto syrupus nostræ descriptionis, ad vermes specificum medicamentum.

Plantæ maculata maculis hominum detergendis profunt, ut flores fabarum, cyclamias, semina ricini diversa, quorum pulcherrima species nuper ex Indiis importata: Profunt quin etiam contusis vulneribus, ut persicaria maculata, ex qua præstantissimum ad omnes contusiones paratur remedium.

Plantæ quæ lapidosum quiddam proferunt, ad calculos multa experientia commendatæ habentur, ut milium folis, quod à semine lithospermon, hoc est lapideum semen, propter duritiem nuncupatum, Item ossicula fructus mēspilli. Item ea, quæ petris innascuntur, & saxorum rimis, eas, ceu vi quadam pervadentes, quarum plura genera habentur. Saxifragia nomine, & re primas tenere putatur:

Ccccc

præ-

præterea quorum radices in globulos
divisæ.

Iam ipsi quoque lapilli, qui in
diversis animantium generibus, diver-
sisque eorum partibus gignuntur,
eadem vires lapidem vel calculum
frangendi habere creduntur. Lapillos
qui in ventriculo bovis mense Majo
reperiuntur, in vino dissolutos arque
exhibitos, lapidem in renibus dissol-
vere ajunt.

Lapilli quinetiam spongiarum,
Lapis item iudaicus dictus, qui omnes
falsis naturam repræsentant, quorum
proprium est dissolvere tartarum, seu
tartaream materiam.

De Aspectu.

Pulchras, & aspectu jucundas
plantas, vel foliis, vel floribus naturæ
gratas esse, præter aspectum, ipse
quoque docet odor. Exemplo sunt ro-
sa, Cariophylli, quibusdam betonicæ
dictæ, violæ, Hyacinthi, præsertim o-
rientalis: Narcissi, maximè ille quem
miro aptè tamen, composito nomine
doctissimus vir. Pœna, nostri ordinis
amicus, & medicus regius leuconar-
cissoliriam appellavit in suo herba-
rio.

Deformes vero tetri odoris ferè,
& quædam etiam venenatæ depre-
henduntur, ut Aconitum, cicuta, qua-
rum, ut & papaveris odor, sed magis
vulvaria, vel dictu fastidiendæ herbæ
naturæ quodammodo adversatur.

Tales & similes signaturæ pro-
pmodum infinitæ, quæ veteres ad re-
rum cognitionem, ceu per *Savonariorum*
quandam rei visibilis excitarunt, hoc

loco adduci possent. Sed vel nimium
etiam his inhæsisse videmur: volui-
mus tamen generali ista enumeratio-
ne lectori quasi ob oculos ponere quid
& veteres & nuperos quosdam magni
nominis philosophos ac medicos cõ-
pulerit ad harum signaturarum per-
vestigationem. [Ripleus, Isacus Holan-
dus, Parar. & inter nuperos Io. B. à
Port. Neapol. de his signaturis multa
scripserunt.] Nam cum viderent ali-
quid quod similitudine quadam cum
corporis nostri partibus participaret,
illico sagaci quadam animadversione
similitudinem rei, & quandam veluti
συμπαθείαν subolsederunt: quam ex-
perimento comprobarunt uti dictu,
ex conjecturali fecerunt certam, at-
que scientificam. Harum signatu-
rarum quasi fonsalter & ad rerum
virtutumque earum cognitionem ac-
quirendam, fuit sensus: maximè au-
tem sapor, & color. De quibus quæ-
dam in præcedentibus attigimus. Nec
opus esse duximus hoc in loco pluri-
bus ea de re agere, cum Galenus eius rei
(uti æstimatur) clarissima documen-
ta, experimentaque in scriptis suis, &
maximè in libris de simplicium medi-
camentorum facultatibus reliquerit.
Transeamus nunc ad signaturas inter-
nas philosophorum, & medicorum
Hermeticorum.

NOTA VIII.

De dignotione Hermeticorum ex
Principiis hypostaticis.

Hactenus libavimus, quomodo
per vestigandis rerum facultatib dog-
matici

matici Philosophi usi sint. Qui ad signaturas externas & qualitates intrinsecus incurrentes, maximè vero ad gustatiles, visibiles atque olfactiles respexerunt. Præterea ad qualitates primas, calidum & frigidum, humidum & siccum, quas harum principia constituerunt, atque facultatum seu virtutum prima fundamenta. Priores merè sunt accidentariæ: quippe quarum basis atque fundamentum nihil est aliud quam forma seu figura extrinsecus apparens, ut ex præcedentibus liquet. Posteriores etsi à suo subjecto quodammodo promanent, tamen aliam penitiorum in eodem subjecto basin, quam idcirco principia, causas & fundamenta virtutum cum Hermeticis Philosophis dixeris.

Hermetici itaque sicuti morborum generationem ex principiis illis sale, sulphure, & mercurio derivant, ita & curationem super iisdem fundant, ideoque hic inquirendis unice incumbunt, utpote quibus cognitio, & vires non ignotæ sint.

Porro uti regnum minerale, & in hoc natura illa salina reliquorum, videlicet vegetabilium ac animalium basis existit, ex qua nutrimentum suum illa immediatè, hæc mediatè eliciant; ita secundum numerum salium, classes facultatum constituunt, quibus insistentes indicant, ea quæ pollent natura salis gemmæ, prædita esse facultate evacuante, purgante, tergente: quæ natura aluminis; stiptica & ad-

stringente: quæ vitrioli; alstrictoria, quæ salis communis; incidente, abstergeten; quæ ammoniaci; coagulante, dissolvente, fermentativa.

Varia namque atque diversa salium genera statuunt, quæ ut in natura seorsim, sic & in omnibus corporis mixtis reperiuntur. Nempe sal commune, (quod ipsum mare per secretos & intimo canales toti terræ communicat) itemque Sal gemmæ, alumè, cujus plures sunt species, vitriolum, sal armoniacum, & sal nitrum, quod sal petrae vocant. Inter hæc salia duo sunt volatilia, atque duobus liquoribus in sensibili quadam ratione permixta: nitrum nempe sive sal petrae, & sal armoniacum naturæ; Nitrum quidem de sulphure, oleo quoque rerum liquore participat, Armoniacum de mercurio seu humore rerum mercuriali.

His itaque indagandis proponet author noster modum duplicem 1. ex processu generationis.

2. Ex signaturis principiorum illorum interim sensibilibus.

De Dignotione ex processu generationis.

Hæc prædicta salia, (quæ in substantia terrestri atque metallica reperiuntur) communicantur etiam vegetabilibus idque beneficio radicum, quæ cum semper existant in terra, naturam potissimum salis fixi retinent. Et ea quidem ratione per vestiganda est in radicibus solis fixi natura. Nimirum radices quod ex sale fixo nutrimentum capiunt, integræ semper virentesque confer-

CCCC 2 van

vantur: Ideoque validius & æstatis ardori tabifico, & hyemis frigori mortifero resistere possunt. Adde quòd & ipsarum radicum maxima pars altius terram penetret, quòd facilius externas injurias perferre, ac propulsare queat.

Instante autem verno tempore, cum cœlestis calor, sive Sol sese nobis appropinquans, arietis signum ingreditur, radiisque suis vivificis tellurem feriens, hanc excitat, sinumque suum aperire cogit, ex quo tandè duo illa liquida principia (de quibus suprâ verba fecimus) profundit affatim. Liqueor quidem, seu vapor mercurialis, qui cum sale armoniaco naturæ volatilis († admirabili quodam naturæ destillandi modo) elevatur fursum per radices, truncumque sub cortice ascendens (quo quidem tempore facilis fit decorticatio) stirpes iam flaccescentes, ac penè mortuas exuscitat, vivificat, foliisque viridibus adornat.

Alia verò salis volatilis species nitro-sulphurea, sulphuri, oleoque naturæ volatiliori permixta universam terram undique diversis pulcherrimisque floribus investit, atque exornat. Flores enim & folia plurimum participant de duobus salib. volatilib. quæ cum sint ejusmodi, facile evanescent & pereunt, cum flores & folia flaccescere & exiccari percipiuntur.

Neque tamen propterea existimandum est vaporosum unum liquorem, qui ex terra procedit, alterius non

esse participem, cum sulphureus liqueor mercuriali, & mercurialis sulphureo non careat. Atque hæc est causa, cur in natura vegetabili, alias citius folia, alias flores, alias denique folia & flores simul & unâ afflorescere percipiamus.

Et magna sanè prudentia illa principia in res omnes dispensata sunt à natura. Experientiaque docet alias magis, alias minus de hoc vel illo participare. Neque enim facilè ex foliis oleum elicias, sed mercurialem liquorem abundè ex omnibus, at ex paucissimis aliquid sulphurei, seu oleaginosi. Ratio est, quia mercurius in iis dominatur, & eorum potissimum est nutrimentum, principium atque fundamentum, ut diximus. Horum verò proventum urget liquor sulphureus, sed hic non solus, & purus, sed cum portione aliqua mercurialis liquoris, salis vero minimo immixtus: unde ex floribus & mercurium elicias, & sulphur, seu oleum magis volatile & salis minimum. At ex seminibus plurimum sulphuris fixioris, mercurij & salis ferè nihil. Causa est, quòd seminibus, etiamque iis, quæ in magnis, herbis mercurialibus, atque carnosis fructibus, ut pomis, pyris, cucurbitis, &c. latent, ortum & constitutionem potissimam præbuerit non sulphur volatile illud nitrosum & aëreum, sed sulphur verè oleaginosum, & pingue, quodq; medium tenet inter fixum & volatile. Sal verò in his quidè omnibus consistit, quippe maximè fixum, & necessarium principium est ad constitutionem & compactionem omnium corporum. At

At in ligno, atque radice potissimum sal ipsum residet, non tanquam in suo centro, seu propria sede fixum (in terra enim principium eius radicatum est) sed quia primò ei, atque copiosissimè communicatum. Hinc postea multum in surculos & folia, minimum in flores, & fructus dispensatur. Vnde ex foliis plerisque satis magnam quantitatem salis elicere licet. At ex floribus, & seminibus quàm minimam ad proportionem cæterorum.

Patet itaque, quæ ratione tria hæc principia, vegetabilia omnia constituent, tanquam principia hypostatica, eaque producant, conservent, vegetent, & viribus diversis instruant. Patet etiam omnia quidem prædicta tria principia rebus inesse, sed de alio plus, de alio minus, ut jam in exemplo vegetabilium ostensum est.

Nullum autem ex tribus illis principijs simplex, atque solum reperitur, quod non participet quoque de alio. Sal enim beneficio dictorum duorum salium, nitrosi & armoniaci, continet in se substantiam oleaginofam, & mercurialem: sulphur substantiam falsam & mercurialem: & mercurius substantiam sulphuream, atque falsam. Sed nomen unumquodque retinet ejus de quo plurimum participat. Si tamen rem exactè consideremus, deprehendemus cætera omnia à sale tanquam principio firmo, atque constanti promanare. Cujus sanè natura meritò oculos nostros attollat in cælos, cum vel hinc & in inferioribus istis & naturalibus dilu-

cidè admiranda, venerandaque illa Trinitas in unitate lucens innotescat, & eluceat.

Cùm itaque principia illa hypostatica sint, atque inveniantur in naturæ rebus omnibus, nequaquam existimandum est sine ullo effectu, aut omni prorsus virtute spoliata inesse, quin potius contrarium statuendum, firmiterque credendum ex his potissimum promanare omnes rerum proprietates, qualitateque virtuales.

NOTA IX.

De Dignotione Principiorum ex Signaturis internis seu intrinsicis inhærentibus.

Prædicta hæc Salia, quomodo penitus ex Signaturis suis internis, sapore præcipue hinc & colore, proprietatibus atque effectibus cognoscenda sint, patebit sequentibus.

Itaque.

Quicquid sapore præditum est, is si fuerit amarus, erit à Sale gemma. Talia itaque Virtutem habent tergentem, evacuantem seu purgantem.

Si reliqua omnia quæ amaritudinem continent talia esse deprehendantur, ut ab ista falsi specie illud habeant, & huius beneficio inter medicamenta tergentia, atque purgantia referuntur: cuiusmodi sunt herbæ amaræ omnes, earumque succi: item omnia fella. Immò sine his ne excretio quidem ritè in corporibus obitur. Natura enim perductum cho-

CCCC 3; lidocon,

lidocon, quem vocant, subinde aliquid fellis in intestina egerens, expultricem excitat, ac ad excretionem stimulat, ipsumque per se etiam terget, purgat, atque evacuat. Quod nisi fiat, quasi sepulta, & obruta expultrix jacet, nec quicquam boni inde separandum est: succos autem amaros (ut & ipsa fella) esse de natura salis, facile vel inde colligi potest, quod fel sæpissimè in propria vesicula in lapillos, aut sal fixum congeletur. Ex amaris quoque herbis, ut absinthio, centauro minore, quod non malè fel terræ dixerunt Botanici, plurimum salis elicitur, uti norunt artifices. Ex fellibus animalium etiam fel amarum elicitur mirificè purgans. Quorum humiditas si evaporetur, aut dissipetur, ut crassiora evadant, substitit in vesicula, & ductu bilario offarcto hæret, nec naturam stimulat. Sic sal quoque est in urina, quod sanguinem per venas emulgentes in renes, & inde per ureteres in vesicam, & inde rursus per canalem ad id dicatum expurgat. Sed quid istis inhæreo tanquam notis? In opio ipso amaro quod tam insigniter stupescitivum, & frigidum esse clamitant omnes, inest sal amarum & nitrosum, quod si à sulphure suo foetido (cuius solius beneficio narcoticum est) separaveris, insigne purgans efficitur. Ita ex centauro, gentiana, ruta, fumaria seu fumo terræ, & similibus omnibus egregia purgantia elice-re norunt periti.

Sal aluminosum saporem rebus

reddit acerbum: Vitriolum adstringentem, seu stipticitatem: armoniacum aciditatem.

Eorundem porrò salium diversa mixtio diversos parit sapes: & id potissimum beneficium duorum salium volatilium, quæ omnium optimè commiscuntur propter subtilitatem, atque spirituosam suam substantiam.

Armoniasum, quod acidum, copiosius inest vitriolo rebusque vitriolatis, quàm ulli alteri substantiæ salis, aut metallicæ. Sal enim illud acidum, seu aciditasilla, naturæ eiusdem est fermentatio, & coagulationum dissolutionumque rerum omnium causa, ut jam supra paucis attigimus, & pluribus, atque manifestius declarabimus infra.

Ergo quæ sunt stiptica, atque extrinsecus colorem viridem, seu vitriolatum habent cum interna aciditate, & rubore quodam, ut apparet in granatis, berberis & limonibus, certum est ea id habere à vitriolo, & à sale armoniaco acido natura: vitriolum enim extrinsecus viret; & intrinsecus si artificiosa anatomia facta inspicias rubet.

Sic quoque ex cortice prædictorum fructuum utpote granatorum extrahere licet substantiam quàm proximè ad vitrioli naturam accedentem.

Et liquor qui ex illorum granis rubris elicitur aut ex limonum aut fructuum berberis succo, habet vim dissolvendi perlas atque corallia perinde ac spiritus vitrioli: Hocque fit virtute
salis

salis armoniaci acidi naturæ, & per naturam mixti; sed ita mixti, ut industria artificis separari possit, ita ut tandem sale illo armoniaco elicit, liquor ille fiat dulcis & potabilis, salque separatim remaneat, quod tamen denuò cum aqua fontanâ vel quavis insipida mixtum, illam reddat acidam.

Aciditas illa seu sal armoniacum spirituale non tantum reperitur in vitriolo, sed in sale communi, in nitro, immò in ipso etiam sulphure, ut & in omnibus rebus.

Namque illa aciditas illud ipsum est, quod sulphur coagulat, quod copiosè in eo reperitur. Nam sine eo sulphur ipsum non unitum cohæret, sed fluidum esset, ut reliqui liquores oleaginosi. Idem *sal armoniacum naturæ* nobis manifestatur per extractionem illam olei acidi, quod ex sulphure elicitur: cuius natura longè est alia quàm dicti sulphuris: tantum enim abest ut flammam concipere possit, sed è contrà impedit etiam vel ipsummet pulverem pyrium alias scloperarium dictum, ne & ipsemet ab ignis contactu inflammetur, ut jâ supra dictum est, adeoque liquor ille æquè, atque vero haud minus, ac succus limonium, berberis, aliuvè eius naturæ dissolvit perlas, atque corallium, idque virtute dissolutiva eiusdem salis armoniaci naturæ quod continet.

Idem, & simili prorsus ratione præstat acetum. Quippe vinum (quod supra reliqua vegetabilia est de natura vitrioli, uti monuimus supra) pluri-

um continet prædicti salis acidi naturæ.

Hæc qui exactè perpenderit, promptè, & ex veris fundamentis dissolvit quæstionem de vera & genuina aceti qualitate, quæ quæstio plurimos medicos doctissimos divexavit. Virtus quippe dissolvens quæ in aceto apparet, vel ex eo quoque quòd terræ injectum velut bulliat, arguit eius naturam esse prorsus calidam. Alii contrà frigidum existimantes acetum, summum statuunt remedium ad extinguendas, reprimendasque inflammationes externas. Item ex gustu acido, quem omnino effectum frigiditatis autumant, atque adeò ex eo, acetum frigidum esse concludunt. At verò hæc controversia facillimè tolli potest ab iis qui habent cognitionem perfectam salis armoniaci naturæ, quod acetum continet in se. Hoc enim sal, vera est causa virtutis eius dissolventis. Quoniam autem idem sal vim habet coagulandi spiritus, & dissolvendi corpora, iccirco efficax est, atque remedium singulare ad inflammationes tum internas, tum externas. Et enim coagulat exhalationes (spiritus) nitro-sulphureas, quæ inflammationes illas excitant, adeoque curat febres.

Quod si manifestius cognoscere voles vim corrosivam, atque inflammantem dictorum spirituum, respice ad aquas fortes communes, (quæ nihil sunt aliud, quàm spiritus nitri atque vitrioli) quas videbis dissolvere argentum aut aliud quodvis metal-

metallum solidissimum. At si vel centum libris vitrioli, & nitri, (ut sunt in sua natura, atque corpore) addas unicam tantum unciam argenti, hoc tamen non dissolvent unquam. Patet igitur vires ejusmodi violentas inesse tantum spiritibus à corpore suo separatis, evaporatis, vel dissolutis. Has vires nullo medio tutiori auferes, atque suppresses, quam si rursus spiritus illi incorporentur ac coagulentur. Hoc autem præstat sal illud armoniacum acidum naturæ, quod in aceto ut & in omnibus rebus aciditatem habentibus inest.

At sunt fortè, qui proprio nos jugulatos gladio existimantes, eodem exemplo à nobis allato inferent, ejusmodi essentias à Chymicis paratas ferè omnes esse spirituales, & per consequens remedia violentiora naturæ, quàm par sit: nec satis tutò proinde posse exhiberi. His ita responsum velim: Non esse eandem rationem, ac proinde conclusionem ineptam. Nam si vel spiritum vitrioli, aut salis petrae assumamus, qui verè sunt spiritus participantes de igne terrestri: eos tamen aut dulcorari, atque familiariores naturæ reddi posse aut certè misceri cum jusculis, aut liquore aliquo convenienti. Tum gratissimos futuros, hoc est, sapidissimos, atque benignos, non sine insigni interim virtute, atque efficacia. Quin ipse quoque limonum succus per se solus copiosè exhibitus stomacho nocere potest. Quapropter vel cum liquore aliquo, vel cum saccharo commiscere, & in syrupum, vel julepum

redigere solemus, ventriculo non minus utilem, quàm gratum. Sed notior est hodie virtus spiritus vitrioli, atque à probatissimis diversarum regionum medicis commendatus, quàm ut eius dignitati ad laudem quicquam detrudere possint ignari. In Gallia præsertim nostra jam passim audio celebrari à pluribus ad ardores, & febres extinguendas. Et meritò sanè. Est enim & ad has, & ad alias plurimas etiam contumacissimas ægritudines singulare remedium, uti suo loco tradetur, sed à medico experto exhiberi par est: non ab empirico, aut tali aliquo qui mortes (ut cum Plinio loquat) per sua experimenta facere consuevit.

Porro spiritus acidus ex solo nitro, aut sulphure (inter salia metallica) elicitus, ejusdem est naturæ, atque proprietatis. Nam & hi haud minus, quam ille conducunt ad extinguendas cuiuscunque generis febres, idque virtute sua coagulativa, qua sulphureos, & excandescentes illos nostri corporis spiritus domant, atque coagulant.

At rursus nos multa reprehensione dignos judicabunt alii, quod supra diximus, unum idemque sal armoniacum acidum esse virtutis dissolventis, atque coagulantis: qui cum effectus sint contrarii, ab una eademque causa procedere neutiquam possunt, juxta commune dogma philosophorum.

R. Sed rectè istud à nobis dictum est: & ita dictum volumus: Ac dicimus denuò sal istud armoniacum

Cura fluxionū.
In suc. veget. acidū.
 cum naturæ acidum, de quo loquimur, & dissolvere corpora, & quod magis est admirandum, coagulare spiritus: immò, quod omnem profus superet admirationem, in media etiam flamma. Ac de dissolutione non maximè operè à nobis istud probari necesse est, cùm illud constet vel mulierculis harum rerum studiosis. Spiritus namque vitrioli (ut hoc addam propter ignaros) aut sulphuris aut nitri acidus, benè præparatus, atque ab omni terrestreitate separatus, vel in vola manus, dissolvit corallas, atque perlas. Ex qua dissolutione insigne remedium paratur ad fluxus hepaticos, lientericos, dysentericos, ubi hepar opus habet prompta corroboracione. Sed ritè parentur necesse est secundùm formulas infrà à nobis descriptas. Eadem planè dissolventia parantur ex succis limonum granatorum, berberis, ribes, debitè, ac convenienter depuratis à fœcibus suis terrestribus, quæ dissolventem facultatem non parum impedire solent. Nec minùs idem præstata acetum optimum destillatum. Hæ namque omnes sunt aciditates armoniacæ, seu vitriolatæ, ac perinde vim habent dissolvendi iisdem rationibus uti dictum est.

Probatur coagulatio aciditatis.
 Sed de contraria hujus aciditatis facultate, contrarioque prioriefectu coagulante, (quem harum rerum ignari mirabantur) nunc à nobis verba fieri tempus luadet, & ratio. Quamvis nec in his magno opus sit ingenio, aut multijuga vestigatione. Nam vel mediocriter in arte spagyri-

ca versari, atque vix semestres quidam Chymici, aut ipsi etiam vulgò pharmacopœi istud norunt, & videntur in præparatione (quam vocant) mercurii, seu argenti vivi vulgaris. Cujus liquorem ac fluidam naturam nulla frigiditas exterior, nullum gelu elementale, quantum quantum tandem fuerit, congelare potest, aut fixum reddere. At si cum solo vitriolo mediocriter calcinato sublimetur, fiet, ut mercurius qui coagulationem, tanquam perfectionem suam appetit, virtute quadam magnetica (sicut apicula rosicidum illum liquorem ex floribus, ut inquit Ripleus) attrahat in se illud sulphur, aut sal armoniacum naturæ acidum fitque ejus beneficio ex fluido, solidus, ut & facillimè manibus contrectari possit. Qua in forma constitutus vulgò sublimatum appellatur. Sed ut perfectior evadat artifices majorem curam adhibentes, addito huic novo vitriolo, reiterant sublimaciones, ut denuò ejus sale armeniaco naturæ imprægnetur. Ita tandem solidus evadit, & lucidissimus instar vitri alicujus Crystallini. Venetorum Philosophi Spagyrici hunc mercurium ita præparatum, possunt rursus ex ure suo coagulato, seu sale armeniaco naturæ acido. Nam aquæ injectus eam omninò reddet acidam, quod proprium est omnium salium. Quo factò, mercurius suo acore coagulante spoliatus, redit in pristinum statum, fitque rursus ex fixo mobilis, & fluxus: Sed perfectè depuratus: nec amplius mercurius, seu hydrargyrum illud

illud vulgare, sed mercurius philosophorum.

Jam verò, si aqua prædicta exaletur, ut restet tantum liquor acidus. similis spiritus vitrioli habetis liquorem quovis spiritu vitriolato excellentiorem ac verè spiritualem. Sic pro magno veneno, quod admixtum erat. mercurio (quod tum nihil erat, quam quidam quasi ignis terrestris: corrosivus), nunc habebis verum spiritum vitrioli, cujus major pars. eaq; melior evaporat, consumitur, aut deperditur, si modo, & ratione, qua solent vulgò, igne illo magno, & violenter retortam extrahatur. Talis spiritus ea ratione, qua dictum præparatus, ingense est specificum, solus domator.

Cura epilepsia.

epilepsia. Atque hæc est una probatio virtutis coagulantis mercurii. Eadem ejus vis coagulativa manifesto apparet in præparationibus, quas præcipitationes vocat, quæ fiunt cum spiritu acidis vitrioli, atque sulphuris, quorum beneficio in pulverem redigi potest, quod non facile fit ab igne. Sed ut constet hanc coagulandi potestatem armoniaci acidi naturæ non tantum esse mercurium (in quem hanc vim exercere potest ne utiquam verò in spiritu nitrosulphureos corporis nostri, cum quibus argumentis vivum nullam habet sympathiam atq; convenientiam ostendemus. Illud alia quadam ratione manifesta atque verissima in destillatione vitrioli cum Urina (vide spiritum vitrioli microcosmicum.) Ex qua liquet, quod duo illi spiritus prædictorum salium vulgo

philosophis pro calidissimis habiturum, in glaciem coagulantur, idque non vi ignis aut figuris vehementia, sed per virtutem coagulativam salis armoniaci acidi naturæ, quem in se continent.

CAP. IV.

De Vegetabilibus alterantibus.

primariis.

Vegetabilia porro secundum potentias seu facultates sunt tum alterantia, tum purgantia.

Alterantia sunt, vel elementalis facultate alterantia, vel hypostatica, vel specifica: Suntque primaria: videlicet: *Herba, Radices, Flores, Semina, Fructus, Cortices, Ligna & Visca, Aromata:* vel secundaria.

De horum præparationibus spagyricis actum est passim in pharmacopœa generali, nihilominus non abs re erit discrepantes aliquo modo ab iisdem elaborationes secundum auctiorem nostrum adducere.

De Herbis officinalibus: hæ sunt;

Abrotanum.

Absynthium pontificum
vulgare.

Acetosa.

Acetofella, Alleluja.

Agrimonia.

Alchimella.

Alfina.

Althæa. Bismalva.

Anethum.

Anserina; potentilla.

Antirrhinum.

Aristolochia long.

Artemisia.

Auricula muris; Pilosella.

Basilica.

Basilicum
 Becabunga
 Betonica
 Branca ursina
 Bursa pastoris
 Calamintha
     montana
 Capillus veneris, adianth, nigr.
 Carduus benedictus
     Mariæ.
 Cerefolium
 Ceterach.
 Chamædrys: iva moschata.
 Chamapitys: iva arthetica.
 Chamæmelum. Camomilla
     Romanum.
 Chelidonium majus
 Cichorium
 Cochlearia
 Consolida regalis
 Dictamnus creticus
     albus
 Endivia
 Equisetum
 Eupatorium
 Enphrasia
 Farfara
 Fœniculum
 Filipendula
 Fragaria
 Galega
 Geranium
 Hedera terrestris
 Hepatica alba
     nobilis
     fontana, lichen.
     stellaris, matris sylvæ.
 Herniaria
 Hyoscyamus
 Hypericum

Hyssopus
 Lactuca
 Levisticum
 Linaria
 Lothus
 Majorana
 Malva
 Marrubium alb, Prassium
 Marricaria
 Melissa
 Mentha
     crispa
 Mentastrum
 Mercurialis
 Millefolium
 Mororum folia
 Nasturtium aq.
 Nepetha-cattaria
 Nicotiana
 Nummularia
 Nymphæa alba & lutea
 Origanum
 Parietaria
 Perfoliata
 Persicaria
 Petroselinum
 Pimpinella vulgaris
     italica, Sanguisorba
 Plantago major
     minor
 Portulaca
 Pulegium
 Pulmonaria arborea
     maculosa.
 Pyrola
 Quercus folia
 Rosmarinus
 Rubi Cimæ.
 Ruta
     muraria
 Dddd e Sæ

Sabina
 Salicis folia
 Salvia
 Sanicula
 Satureia
 Saxifragia
 Scobiola
 Scolopendria
 Scordium
 Serpillum
 Solarium
 Succisa
 Thymus
 Tormentilla
 Valeriana major Phus.
 minor.
 Verbascum
 Verbena
 Vermicularis
 Veronica
 Vinca pervinca
 Violaria
 Virga aurea
 Vitis folia
 Urtica mortua

De Radicibus officialibus.

Hæ sunt.

Radix

Acetosæ
 Acoti vulgaris
 verical, aromati.
 Alii
 Althææ
 Angelicæ
 Apii
 Aristolochiæ longæ
 rotundæ
 fabacæ
 Armoraciæ

Asparagi
 Bardanæ
 Bistortæ
 Borriginis
 Brusci, Rusci
 Bryoniæ
 Buglossæ
 Cardopatii, Carlinæ nigra
 Caryophyllatæ
 Chelidon, min.
 Cichorei
 Consolidæ maj.
 Curcumæ
 Cyperi long.
 rotund.
 Dictamn, alb. fraxinell.
 Endiviæ
 Enulæ campanæ
 Eryngii
 Filicis
 Filipendulæ
 Fœniculi
 Gentianæ
 Glycyrrhizæ
 Graminis
 Hyoscyami
 Imperatoriæ
 Iridis Florent.
 Juniperi
 Lapathi
 Levistici
 Lilior, alb.
 Malvæ
 Mandragoræ
 Meu.
 Nymphaeæ
 Ononidis
 Pastinacæ sylv.
 Pentaphylli
 Petasidis

Petro-

Petroselini
 Peucedani
 Pæoniæ: masc. & fœminæ
 Pimpinell. vulg.
     Italic.
 Plantaginis.
 Pirethri
 Rapa
 Raphani domestici
     marini
 Rubiæ tinctorum
 Satyrii
 Scabiosæ
 Scyllæ
 Scorzonæræ
 Scrofulariæ
 Sigilli Salomonis
 Taraxaci
 Tormentillæ
 Valerianæ maj. & min.
 Urticæ

*Flores officinales.**Hi sunt*

Flores

Acaciæ
 Amaranthi purp.
 Anthos
 Aquilegiæ
 Basilici
 Betonicæ
 Borraginis
 Buglossæ
 Calcatrippæ
 Calendulæ, Calthæ
 Caprifolii periclymeni
 Centauri min.
 Chamæmeli
 Cheiri
 Cichorei
 Cyani

Genistæ
 Granatorum, Balauftia
 Hepaticæ nobil.
 Hyperic.
 Lavendul.
 Ligustri
 Lilior. alb.
 Lil. alb. antheræ
 Malvæ hort.
 Meliloti
 Nymphææ alb.
     luteæ.
 Pæoniæ
 Papav. errat. Rhæad.
     hortenf.
 Persic.
 Primul. veris. Paralyf.
 Rosar. alb.
     rubear.

Salviæ
 Sambuci
 Saxifragiæ alb.
 Scabiosæ
 Scœnanthi
 Spicæ nardi
 Stæchados arab.
     citrinæ.

Tanaceti
 Tiliæ
 Tunicæ
 Tuffilaginis
 Verbasci
 Violarum mart.

*Semina officinalia.**Hæc sunt*

Semen
 Acetosæ
 Agni casti, viticis
 Ammeos
 Anethi

Dddd 3

Anisi

Arantiorum
 Citri
 Glandium. cupulæ
 Granatorum. Malicorium
Ex arboribus & radicibus:
 Acaciæ
 Capparum è radicib.
 Frangulæ
 Fraxini
 Guajaci
 Sambuci
 Tamariscii
 Tiliæ

De Lignis & viscis officinalibus.
Hec sunt:

Lignum:
 Aloës. Agallochum
 Aspalathus
 Buxi
 Colubrinum. Serpentinum
 Coryli
 Guajacum
 Juniperi
 Nephriticum
 Rhodium
 Santalum album
     citrinum
     rubrum.
 Sassafras
 Tamariscus
 Viscum corylinum
     Quercinum
     Tiliaceum.

C A P. V.

De Aromatibus.

II. *De Caryophyllis.*

Caryophyllorum historiam, vide in
Diatetico.

Oleum stillat. *Vide ibidem uti &*
in Pharmacop.

2. *De Cindamomo.*

Et hujus vires ac historiam ha-
 bes in Diatet.

Paratur inde

1. Oleum: de quo in Diatet. &
 Pharmacop.

2. Aquæ Cinamomi, vide in
 Pharmacop.

3. Antidot. Diacinamom.

N. Cinamomum vi pollet
 aperiendi ac adstringendi. Illa residet
 in parte sulphurea i. e. oleaginosa &
 tenui: hæc in terrestribus fecibus, ex
 quibus elici potest substantia natu-
 ram alumini imitans. Insigne enim
 medicamentum exhibet in alvi fluxi-
 bus: Præcipuè si in spiritu ejus co-
 rallia dissolvantur.

3. *De Croco.*

Croci itidem historiam *Vide in.*

Diatet.

Croci Essentiam seu Extract.

1. per spirit. V. V. Pharmac. Gen. 6. 3 2.

Croci Ess. cum aqua limon. V.
 Pharm. Gen. 6. 3 1. sub descript. Laudani.

4. *De Nuce Moschatæ.*

Hujus vires exhibet Diatet.

5. *De Pipere.*

Et hujus differentias viresque

Diatetica tradit.

Oleum still. V. ibidem & in Phar-

macop.

Antidotos. *Vid. Diat.*

6. *De*

6. *De Zinzibere.*

Naturam Zinziberis *V. Diat.*
 Extractum *V. Pharmac.*
 Antidotum. *Dia Zinzib.*

C A P. VI.

*De Lignis.*1. *De Guajaco.*

Lignum Guajacum, non sine causa à quibusdam vocatur lignum sanctum: singulares enim & admirandas proprietates ac dotes possidet quæ tamen in intima ejus cognitione & exacta illius versantur præparatione.

*Vera Guajaci præparatio;
 Decoctum.*

Guajacum minute concisum atq; rasparum, utri vocant, cum cortice vulgo Medici & Pharmacopœi decoquant in vase duplici ac optime clauso. At cur id faciunt? nimirum metuentes, ne quid spirituum vaporosorum exhalet. Necessè est igitur eidem aliquam tribuant vim, quam ne perdant tantopere. Rectè; nam ita revera se res habet. Est enim ei vis maxima. Attamen decoquant alii duas tertias, si efficacius velint, alii ad medias: & ad minus ad consumptionem tertiæ partis. Nec vident interim hanc tertiæ partis aut medietatis consumptionem fieri non posse, quin spiritus exhalent, aut quomodocumq; consumantur à calore per insensibilem transpirationem. Atqui certum est hos spiritus, qui aqua

relieta, longè sunt tenuiores, subtilioresq; primo omnium evaporatis: sed præcipue guajaci acetosus spiritus, qui reperitur in omnibus etiam rebus, in mineralibus primo, hoc est, in sulphure, vitriolo, & omni sale: deinde in omnibus vegetabilibus quæ ab eo sustentantur, atque vegetantur, ut docuimus alibi. Deniq; in omnibus animalibus, quæ à vegetabilibus nutriuntur: Aciditas enim illa est rerum omnium fermentum. Nam sicut videmus tantillum fermenti acidi fermentare, hoc est, attenuare, & elevare universam pastam, ut fiat panis levissimus: qui alioqui fit gravis, nisi probè fuerit fermentatus: eadem fermentationis quoq; vis est in spiritu acido atque vitriolato guajaci, quem scit elicere vel mediocriter peritus chymicus ex ejus ligno, (quemadmodum & ex juniperino, quercino & quovis alio) qui non minus, ac spiritus vitrioli, corallo, atq; perlas dissolvere potest. In hac, inquam, aciditate consistit vera fermentatio, elevatio, atque attenuatio humorum: & per consequens huius beneficio, quoque facilius fit eorundem expulsio, (quippe quod ab illa, humores attenuati facilius, ac promptius exhalent, per sudores) quæ tenuiorum humorum tantum esse solet.

Hinc videmus omnia acida esse sudorifica, atque id paucos ante me vel scriptis prodidisse, vel observasse non vi, tanto minus rationem reddidisse cur id fiat: quæ tamen ut pulchra & scitu digna, sic & considerationem diligentiore merentur.

Qua-

Quapropter ejusmodi spiritus acidos ejicere soleo ex guajaco, junipero, vitriolo, sulphure, atque ex omnibus hydroticis specificis ac diversi generis morbos, & sanè hos spiritus longè conducibiliore esse ad sanitatè corporum deprehendi, quàm decocta multa, quæ vulgò parari solent, à quib. (pro humorum consumptione, quæ speratur,) magna ex parte catarrhi movètur priorib. infestioresq; sanguinem ejusdemq; officinā, calefacièdo sublimationi reddāt aptiorè.

Unde fit, ut ærea microcosmi regio (cerebrum, inquam,) vaporibus refertum, pluviolum fiat, & catarrholum. Præter jam dictam aciditatem, quæ vis est mercurialis, pars quoque sulphurea tenuior, maximèque sudorifica guajaci exhalatur per communes illas decoctiones: hoc norunt vel obiter versati in arte destillatoria, qui ut *oleum spirituale ex guajaco* extrahant, primum illud minutissimè & in pulverulenta segmenta torni beneficio comminuunt: tum pro libra ejusdem scobis, affundunt sex vel octo libras aquæ, mox destillant per alembicum aut retortam, sic cum aquæ effluit pariter substantia sulphurea, aut oleaginosa, quæ maximè est spiritualis, & aquæ extillatæ ianatat.

Hi itaque duo liquores spirituales, nempe mercurialis acidus, (qui semper primus exit) & substantia illa oleaginosa itidem spiritualis, & per consequens ejus virtus quæ maximè est sudorifica exhalantur, & necesse evanescent in decoctionibus illis, quæ à vulgaribus pharmacopœis

TOMUS II.

parantur. Hoc ne eveniet, ars chymica festivissimè cavere docet, modūq; tradit prædictas duas substantias, quæ in guajaco sunt, atque reperiuntur, separandi, simul ac conservandirationem insinuat.

Ergò scobs guajacina indita in retortam atque affusa aqua quod sufficiat, aptandum est recipiens amplum, hermeticè obsignandum, ne quid exhalet. Tum admoto igne vel cinerum, vel solius tantum balnei mar. vaporosi destillabitur aqua, & cum ea extillabit pariter & acetositas mercurialis spiritualis, adeoque etiam spirituosior portio sulphurea, seu oleaginea ejusdem guajaci. Sic nec quicquam amittitur, aut perditur. Et erit hæc demum vera, & artificiosa Guajaci decoctio, & haustu gratissima: de qua ℥ij. vel ℥iij. plus efficiant, quàm vel libra integra decocti vulgimodo parati, quale & nauseam facilè ciere compertum est.

Poterit destillari tantum ad medias & cum decocto quod remansit prius transcolato, permisceri.

Supra residuum denuò majorem aquæ copiam affusam, atque per duodecim horas digestam denuò destillabis ut prius: & effluet liquor potui inter pastas gratissimus: quem aromate aliquo, ut cinnamomo, atque saccharo ad majorem gratiam condire licet. Omni ita aqua destillata, humiditateque mercuriali separata, si admoveas ignem validum, exhibit *oleum rubicundum*, sed fœtidum; cui tamen fœtor facilè adimi possit, ut fiat excellens remedium ad gummata,

EEEE can.

Vera guajaciparatio.

Oleum guajaci.

cancros, ulcera sordida, cancroſa, & phagædenicalues venerea.

Ex fæcibus reſiduis redactis in cinerem ſecundùm artem, cum aqua ultimæ decoctionis deſtillatæ, elicies ſal, quod mixtum cum prima deſtillatione, eam magis efficiet ſudorificam, & quæ præterea bis vel ter alvum ciete poſſit, & ſoleat.

Hac demum præparatione guajaci extraordinaria, (quam nemo cædidus, & in rebus naturæ æſtimandis verſatus non probabit) lues venerea, etiam confirmator perfectè perſanabitur, ſi ritè omnia fuerint præparata & ex artis præſcripto adminiſtrata.

Alia decocta ex Guajaco eorumque uſum potiſſimum in luc. Ven. *vide ſis in Pharmacop.*

Extractum ſive gummi ejus. *vide in Pharmac.*

Eſt ſudativum, diureticum, corruptiones emendat.

Sal ſpecifica proprietate ſolutivus eſt.

Mercurius aciditate, quàm poſſidet fermentationem ac attenuacionem arteſtatur.

Oleum aut ſulphur, vim diaphoreticam artinet.

Elixir ſeu lapis, ſit ex trib. prædictis principiis, ſi ſulphur ac mercurius ceu duo principia ſpiritualia ac magis ſimplicia ex artis decreto proliciuntur, fixum verò, h. e. ſal extrahatur & ſeparatur, deinde in unum corpus contrahatur.

Sudorificum, alterans, concoquens, ac purgans ſimile eſt medicamentum. Qui triplex motus ac operatio, ex una eademque eſſentia, ex tribus unica proficiſcitur, auxiliatur certiffimum

præbès, loco argenti vivi (ſi uſus ipſius reformidatur ad verſus lue veneream)

2. De Buxo.

Lignum buxum vim quandã narcoticam & ſoporiferum ſulphur abunde continet, unde foetore contrahit, quemadmodum cicuta, ruta, mandragora, omniumque papaverum genera, quam ingentem odorem expirant, qui narcotica ſint, h. e. narcotico ſulphure nimium tincta & infecta. Adde etiam in perpetuo virore ligni buxi & ejus ſaxoſis ac montanis locis delectatione ac origine, ubiq; partium illius vitriolatam planè naturam internæ ejus ſignaturæ, eluceſcere.

Quin etiam cum ex ejus raſura extollatur aqua major acidi liquoris irritantis ac pungentis ſolventisq; ſpiritus vitriolati inſtar, quam alius humoris copia extrahatur. Quemadmodum etiam vitriolum alia omnia mineralia narcotico ſulphure ſuperat: ſic ſimplex hoc naturæ illius proſuſ fit particeps, eamq; induit, ſpiritus ejus ex locis montanis & petroſis, ubi libenter natiſcitur, creſcit & luxuriat, exugendo, atq; hinc foetidiffimum ſulphur contrahendo, quod vi ignis in oleum putore graviſſimum extorquetur. Cujus narcoticæ virtutis magnū eſt argumentum, quod ea quilibet, vel graviſſimus dentiū dolor, omnes alios dolores ſuperans, ano momento ſedetur, ſi dentifcalpium oleo ejus intinctum in radicem dolentis dentis immittatur, quæ vix eo attingitur, cum ſtatim miraculi & incantationis inſtar dolor proſuſ a volat & opprimitur. Præſtantiffimum igitur eſt, iurere

inter omnia simplicia, mitigativum auxilium, nec non adversus omnem virulentiam & verminationem, ut ita loquar, quæ ut plurimum epilepsiarum causas inducunt, præsentissima antidotus: quale inter mineralia, narcoticum vitrioli sulphur habetur, primamque sedem occupat in curatione hujus morbi, prout suo loco fufius docebimus.

Addemus & hic nostras huius olei buxei experientias, quod tanta virtutis re ipsa esse experti sumus, ut omnes generis dolores edomet, corruptiones & putrefactiones corrigat, vermes enecet & expellat, malignosque vapores, ex quibus symptomaticæ epilepsia procreantur, quæ facillè tandem in Idiopathicas transeunt, arceat & absumat.

Præter has rationes usu & experientia à nobis confirmatas, vir quidam Germanus, magni nominis Medicus, scriptis suis certò testatus est, oleum ligni Heraclei Martini Rulandi, quo Rulandus ipse in suis centuriis tot epilepticos sanitati restituisse, & dentium dolores sedasse affirmat, oleum hoc ligni buxei destillatione extracti fuisse, non guajacini, ut antea opinabatur. At licet fides eorum dictis detrahatur, experientiis tamen meis satis confirmor, in hoc buxæo ligno magnam vim anodynæ, & Herculem quendam hujusmodi tam gravium affectuum domitorem, delitescere.

Si autem Heracleum illud tanti pretii lignum, cedros etiam Libani, ob tam insignes ejus virtutes superans, publicum fugit medicinz thea-

trum, liceat de nostrò ligno, buxo inquam, periculum facere, & virium ejus experientias tentare, quacumque libuerit præparationis facie. Sive enim decoctionem ejus usurpes, sive liquorem aut oleum, miros ejus in curatione morborum ob rationes commemoratas, affectus experietis.

Extractum ejus vide in Pharmacopæa.

Est sudorificum antepilepticum, lumbricis & putredini adversatur.

Oleum narcoticum. Vide de oleis.

Sunt quoque usitata

3. *Lignum Sassafras, cuius*

1. Decoctum. Pharm.

2. Extractum seu Gummi Pharm.

4. *Lignum Aloes.*

Hujus

Extractum s. Gummi. Vid. Pharm.

5. *Lignum Juniperi ac cortex.*

Hujus

Spiritus, vid. Præpat. Guaiac.

N. Solvit itidem corallia, perlas.

Decoctum fit ad modum Guajaci.

jaci.

Extractum s. gummi Pharmac.

6. *Lignum Quercinum.*

Hujus

Spiritus. Vid. in Guaiaco.

N. Solvit corallia & perlas.

Extractum vid. Pharm.

7. *Lignum Rhodinum.*

Hujus

Decoct. vide decoct. Chinæ.

Prodest in calculo.

Ecccc 2

Ex

Quid sit
oleum li-
gni Hera-
clei Ru-
landi.

Extract. Pharm.

Est cardiacum.

8. *Lignum Santalum.*

Hujus.

Extract. vide Pharmac.

Huc referri possunt & radices li-
gnosae veluti.

9. *China.*

Cujus

Decoct. vid. Pharm.

10. *Radix pomorum.*

Cujus.

Extract. vide Pharm.

CAP. VII.

De Scylla.

Scylla radix est exotica quidem, usi-
tatissima tamen officinis, non mo-
do ob trochiscos inde nomen sortit-
os, qui & Theriacam ingrediuntur,
sed etiam propter compositiones ali-
as, quas scylla exornat, v. g. oxymel-
scylliticum, Loch de Scylla, acetum
scylliticum, &c. Non igitur abs re erit
illius considerationibus paulisper
immorari. Itaque:

Prima consideratio in Scylla-
rum decoctione consistit. Aliæ enim
aliis sunt perniciosiores, unde & id-
circo à *Mesua*, & *Arabibus* inter ipsa
venena, relatæ. Hujusmodi sunt,
quæ non cum aliis consistæ sed solæ
in locis stagnantibus, foedis ac foeti-
dis nascuntur. *Scilla Hispanica*, foli-
is suis, aloes foliis, respondentes,
utpote crassiores, & melius ob ca-
lidiorum illam regionem coctæ, bo-
nitate sua superant vulgares nostras,

quæ istis inefficaciore sunt & impa-
res, tam quoad materialem crassiti-
em, quam ad formalem qualitatem.

Secundo tempus, quo colliguntur,
observandum. Antiqui autem om-
nes, eas colligi jubent in perfecta sua
maturitate, foliisque & caulibus sic-
cioribus: quod plerumque accidit
circa messistempora in æstate: non
autem reservatas, sed recentes, hoc
est, simulac collectæ sint, in usum
transferendas præcipiunt: sunt non-
nulli, qui nescio quos scrupulos, qui
hic injici possint, prætendunt: quo-
rum tamen opinio tanquam frivola
nihil naucique est faciendæ: infe-
runt autem illi quod posita hac lege,
corruant ceteræ, in quibus plus mo-
menti situm sit. Trochisci enim vi-
perarum, authoritate & sententia an-
tiquorum celebriorum authorum,
præparari debent tempore vernali,
simul ac animalia illa è latebris suis
proreperint, & parati statim in u-
sum transferri. Ex quibus clarè pa-
ret, theriacæ compositionem procu-
rari debere sub finem veris; trochis-
cos autem de scillis esse adhuc impa-
ratos, hoc est, eos nondum, ut res
postulat, exsiccatos esse, circa finem
videlicet æstatis, sed quomodo scrup-
ulus iste facile eximatur, non pro-
video. Ut autem libere dicam, quod
rationi magis consentaneum sit, mihi
illorum opinio erronea & absurda
videtur, qui trochiscorum de scillis
compositionem, in instanti simul ac
collectæ sint, aggrediendam enun-
ciant.

Salvis enim & integris illarum
succis,

accis, & substantia, per totam hmem adservari queunt. Temporis præterea interventu magis coquantur, edulcantur, & meliores evadunt, & ita nimiam suam amaritudinem & acrimoniam exuunt: quæ ratio ad trochiscos hos conficiendos longè commodior in medio vere habenda est: quo ipso tempore & trochisci de vipera commodissimè præparari possunt, utpote qui magnæ hujus compositionis primarii ingredientis, & fundamenti vicem obeunt, in quorum præparatione in primis, temporis ratio spectanda est. Accedit insuper veterum authoritas, qui theriacam sub veris finem tanquam tempus accommodatissimum, componendam judicant, ut ætatis insequentis calore melius fermentari possit, quod hic, si quid aliud, omnium maximè notari debet. Jam verò, si contrariæ opinioni locus daretur, tempus istud jam præterlapsum esset, siquidem juxta eandem trochisci circa Augusti finem præparandi essent. *Tertio in scillarum coctione* quædam observanda veniunt. Interdum enim coquantur inter carbones aut in clibano, vel argilla, vel quod melius pasta involvuntur donec probe coctæ sint. Alias enim plurimum noxæ adferrent juxta *Dioscoridem*: qui ad incommoda ejusmodi propulsanda, eas coquit in pluribus, & diversis aquis, donec, iudice gustu, deponant suam amaritudinem, & acrimoniam.

Ultimò & quartò expendenda

est illarum mixtio, & compositio: quæ fit cum capæ hujus parte interiore, molli, & optime cocta, trita, & cum erui, vel orobi, ut pharmacopœi vocant, farina permixta: Hic tamen authorum quædam occurrit dissensio in quantitate farinæ addendæ: cujus alii æquas partes, alii tertiam tantum sumendam statuunt.

Sed ut de his, quæ hæctenus enarrata sunt, meam liberè exponam sententiam, hujus secreti componendi ratio, nimis crassa mihi videtur, ac materialis, adeo ut mirandum sit, quod tot labores in retam vili, & exili describenda, multi hæctenus egregiæ notæ authores insumpserint, nempe in capæ duntaxat præparatione, cui insuper in magnæ theriacæ compositione primum ingredientis locum vindicare non veriti sunt. Non tamen interim abnuo, capæ ejusmodi, quæ in maritimis locis, iisdemque salis nascuntur, singulari vi ac virtute incidendi, attenuandi, penetrandi, deoppilandi, & detergendi præditæ esse. Sed opus habent exquisita præparatione, alias, ut ait *Avicenna*, omnes scillæ, vel etiam selectissimæ sunt venenæ. Usus enim illarum diuturnior, exulcerat viscera: Et, ut scribit *Dioscorides*, scilla habet virtutem acrem & exurentem. Ut igitur rectè præparentur, sola hæc illarum coctio in igne, vel aqua bulliente, non mihi sufficere videtur. Non equidem ignoro, omnia igne dulcescere, sic enim capæ

Lib. 1. scil.
17:

Lib. 2.
c. 167.

Eeeee 3) com-

communes in quotidianum ciborum
 usum dulcorantur: Sed hoc pacto
 vel imperfectius coctæ, noxiam
 qualitatem, de qua supra dictum
 est, non deponunt, vel nimium co-
 ctæ, & edulcatæ, omni virtute at-
 tenuandi, incidendi, & detergendi
 privantur, inutileque, & prorsus
 inefficaces redduntur, ita ut diffi-
 cillimum sit, hujus coctionis medio-
 critatem adeo exactè servari posse,
 quin alicubi vel in defectu, vel in
 excessu delinquatur. Alias ad scil-
 læ exurentem & exulcerantem vim
 & acrimoniam corrigendam, addi-
 tur farinæ erui, & orobi media vel
 tertia pars, quæ insignis est amaritu-
 dinis: & sanguinis fluorem insuper
 tam per vesicam, quàm per anum,
 non sine maximis torsionibus pro-
 licit, ut scribit Dioscorides. Id ipsum
 Galenus confirmat dum in libr. 8.
 simpl. & lib. I. aliment. subiungit
 ejusmodi farinam non hominum
 usui deberi, tum propter tetrum e-
 jus saporem, tum quod sanguinem
 generet vitiosum. Unde meritò &
 optimo jure, hanc mixtionem in
 trochiscorum scilliticorum præpa-
 ratione, crassam nimis & agrestem
 esse censemus; ita ut mirum sit, eam
 hæcenus excultam, nec ex codici-
 bus proscriptam & relegatam fuisse,
 sicut aliæ plurimæ jam pridem exula-
 runt, licet utiliores & præstantio-
 res, imò hodie aded exploduntur,
 ut ex omni ferè hominum memo-
 ria deleræ videantur, sed trochiscos
 hos superstitites adhuc eam ob causam
 videmus, quod principem teneant

locum, in admiranda hujus theriacæ
 compositione, quam antiquitas mi-
 raculosè excoluit, sicut, & eandem
 hodierno adhuc sæculo, multò ma-
 jori in precio habetur, quàm cetera
 quævis alexiteria.

In horum trochiscorum corre-
 ctione, sequenti hac progrediar me-
 thodo. Primò præparatione omnem
 scillæ tollerem acrimoniam & adu-
 rentem facultatem, conservatis in-
 terim ejus viribus integrè valentibus,
 Hispanicaque præceteris, tota ad-
 servatas hyeme deligerem: jam supra
 cap. de vinis & oxymelitibus ubi de ac-
 to, & melle scillitico egimus, præpa-
 rationem quidem scillæ, sed commu-
 nem tantum edocuimus. Suaderem
 deinde iis, qui istis in regionibus
 commorantur, ubi recentes haberi
 possunt, ut è locis maritimis, eas in
 hortos transferrent, & in terram bo-
 nam, & excultam transplantarent,
 ibique per tempus aliquod, sedula
 adhibita cultura, & industria, sine-
 rent, donec vim suam venenatam o-
 mnem exuerent. Eadem methodo
 sæpenerò usi fuimus in helleboro
 nigro, aliisque simplicibus venenatis
 emendandis: cum adhuc vicini esse-
 mus montibus, & sic omne venenum
 illorum sustulimus, Magni & admi-
 randi sunt transplantationis effectus,
 cujus beneficio innumerorum sim-
 plicium acris, amara, & infesta qua-
 litas cum dulci, & suavi commuta-
 tur, prout in carduo sive herba cina-
 re, in cichorio, & similibus pluribus
 evidenter innotescit. Quibus autem

ocasio

Lib. 2.
 c. 102.

occafio ifta & commoditas denegata
eft, hanc fequantur praxim.

Accipienda eft Scilla pars me-
dia, & optima, & tenerrima, quam
cor vocant, ea minutim incidenda,
Solique exponenda eft, donec mol-
lefcere, & fere in liquorem redigi
incipiat: ea videlicet ratione, qua
Galenus Scillas præparare, & viribus
iplarum integris fervatis, ad solem
æftivalem coquere solebat. Quibus
vero tantum onii non fupereft, ut
æftatis tempus huic coctioni, ob
intensiffimam folis ardorem, dica-
tum expectent, hanc fequantur for-
mulam.

Recip. Eandem Scillæ partem
optimam, cor vocatam, hanc minu-
tim incisam injice in matrarium, aut
vas vitreum cum collo longo, ita ut
ad medietatem impleatur partem.

Hoc vas minime, vel leviter ran-
tum, si velis, claufum, nullo affulo
alio liquore, ponatur in Baln. Mar.
fervens per unum aut duos dies tan-
tum, aut donec Scilla redigatur in pul-
tis formam, aut liquorem spif-
sum, edulcatum, omnibusque fuis
viribus insignitum, qui folus sine
quavis alia admixtione idoneus eft
ut recipiatur in theriacæ composi-
tionem: vel si placet, post temporis
aliquod spacium, eundem adhuc
calentem tranfeola per fetaceum, &
exficca, aut ad solem: aut ad ignem
lentum cinerum, & erit inftar facu-
læ, aut amili ficci, quod fervabitur
diu omnibus fuis virtutibus dota-
tum. Adde, si velis, tantillum gum-
mi tragacanthi, aut amili, & inde for-

ma trochifcos: tantillum, inquam, ^{trochifcos}
gummi & amili additum incidendi, <sup>redigi po-
teft, qui
dicentur
trochifci</sup>
detergendi Scillæ vires minime ob-
tundet: hæcque eadem magis fa-
miliaria, & amica funt naturæ no-
ftræ, quam farina erui. Sed hanc <sup>faculta
scillæ.</sup>
de industria addi quidam conten-
dunt, ad Scillæ nimirum vim ineiden-
tem, & detergentem ætuofoiorem
reddendam: sed hoc simpliciter ne-
gatur. Farina enim in tanta quantitate
addita potius obstruendi & oppilan-
di vim exeret. Ad hæc, cum eiuſdem
vi detergenti, ut & supra notavimus,
perniciosa simul atq; adeo noxia con-
iuncta eft facultas, ut sanguinis fluxum
provocet, tam per ventrem, quam
per veficam.

Quod si velis, Scillam pasta in-
voluram, juxta crassam communem-
que viam, in furno quodam coque-
re, ita, ut nullæ in ipsa nocendi vi-
res remaneant, licet minus cocta
fit, & incidendi vi acrique qualita-
te abunde adhuc vigeat: Scilla pro-
bè trita per fetaceum trajicienda
eft, cujus uncias quatuor injice in
octo, vel decem uncias facchari, in
tantillo aceti Scillitici diffoluti, &
ad perfectionem cocti: recoquendo
rotum adhuc supra ignem, agitan-
do & probè miscendo cum spatula,
donec amplius non adhæreat vascu-
li fundo: ita facies faccharum Scil-
liticum excellentiffimum, ex quo
formare poteris trochifcos, rotulas,
fèu cuiuscunq; formæ aliæ: tum ad
theriacæ, tum ad quosvis alios usus,
quibus Scilla destinata eft: cujus ve-
nenum per hæc ultimam coctionem,
& fac-

Faculta
scillæ.

Faculta
scillæ in

Saccharum
scilliticum.

& sacchari admixtionem penitus se-
cernitur.

*Extr.
scill.*

Optima, emendatior, certior &
securior præparatio scillæ est, si ea in
extracti formam redigatur ut sequi-
tur. Recip. optimam ejus partem
sive cor, ut supra, hauc crasso modo
incisam injice in vas vitreum aptum,
superaffundendo acetum rosatum,
ut duos digitos materiam superna-
tet: omnia in infusione stent in loco
frigido per 24. horas: deinde effunde
acetum per inclinationem, quo capa
fermentata, omne venenum depone-
ret: dein adde lac vaccinum, vel ovil-
lum optimum, & recens multum:
omnia sinantur in Bal. M. bulliente,
donec liquefacta sint; colentur per
lintheum: dein ad ignem lentum cine-
rum fiat evaporatio, & reductio in ex-
tractum siccum, cuius usus erit, si ve-
lis, loco trochiscorum in dicta theria-
ca, & in dosi debita.

*Videbimur fortè ultra modum, hoc
argumentum de unius capa præparatione
pertractasse. Sed multa in ea fuerunt con-
sideratione dignissima, qua nullo modo in-
sacta præserere volumus; nec quicquam à
nobis dictum putamus, ex quo non percipi
possit magnum emolumentum.*

CAP. VII.

De Allio.

*De alliis
sive de
Theriaca
Vasconia*
Allia tantopere nonnullibi ad-
amantur: ut vulgus nullum ma-
gis assiduum & quotidianum cibum
qua vult agnoscat, iisdem in omnibus pene

utatur condimentis & obsoniis, atq; ^{quæpassim}
demum non solum appetitum de-
jectum instauret, sed etiam vi-
res, illorum usu frequentiore, con-
ciliet.

Nec id sanè mirum videri de-
bet, cum Allia ipsi etiam Medicinæ <sup>Alliorum
proprie-
tates
quanta,
ex aucto-
ritate</sup>
plurimum inserviant, ea potissimum
de causa, quod omnis sint corruptio-
nis & infectionis inimica, antidotos
præstent, contra venena quælibet,
singulares, & plurimis iterum pro-
prietatibus, eximia quadam na-
turæ benignitate, prout jam jam
dicturi sumus, prædita sint & glo-
rientur.

Dioscoridem, si placet, Allio-
rum præconem & encomiasten au-
diamus: *Allium, inquit, commestum ver-
miculos ventriculi expellit, urinas ciet, con-
tra morsus viperarum, & inprimis ser-
pentis hemorrhoidis, si quicquam aliud,
prevalet. Si cum vino saepe contritum
& maceratum hauriatur vel comedatur,
aut saltem applicetur: presens atque ob-
vium contra morsum canis rabidi est reme-
dium.*

Acèius Dioscoridi, eo præsertim
nomine suffragatur: quod latos
ventriculi vermiculos abigat, quod sangui-
sugis, quas forsitan insciji & incauti cum
aqua mixtos absorbuimus, quaque mille
noxii corpus humanum afficiunt nocumen-
tis, adverseur, easdemq; cures exterminan-
dandas.

Celsus in suo de re Med. libro, cap. 12. Celsi.
Allia ante molestos febrium intermissen-
sium, imo quartanarum paroxysmos, ad illa-
rum rigorem, & malignitatem edoman-
dam, præscribit.

Allia

Aegina. *Allia obstructiones aperiunt, & flatus omnes discutiunt, juxta Aegineta, lib. 1. de re Medica, cap. 76. sententiam atque decretum.*

Mira continandi virtute possent alia. *Experientia ipsa docente, non semel comperimus allia tanta virtute dissolvendi atque discutiendi pollere: ut fragmentum vasis figulini, modo reliquiseit eisdem partibus apte leviterque adjungi possit, ipsum et vasi tam firmiter, si illi succo confricetur, adhæreat: ut continendis etiam ipsis, qui destillantur, spiritibus inservire possit. Usque ad eod partes confractas invicem allium consolidat, atque compingit. Quo certè experimento satis aperte colligitur, id ipsum ad resolvendum, comminuendum, atterendumque calculum, non parum juvare.*

Allia præterea mirum in modum vires collapsas rescidunt atque instaurant, prout ex eo constare potest: quod rustici qui terram multo cum sudore subigunt, & ipsi tritemium remiges, illis, nec aliquando sponte, utantur: quando magnis aliquis labor est subeundus, & classis è magno quodam periculo remigando eripienda.

Quibus populis usum alliorum familiaris. *Usus verò Alliorum regionibus frigidis est magis familiaris, nec non accommodatus. Quocirca Galenus peritè memoriæ mandavit: Gallos, Thraces, & alias nationes, quæ ad Septentrionem vergunt, alliorum esu, minime esse privandas.*

Græci antiquiores, ex alliis unâ cum oliva nigra permixtis, obfo-

Tom. II.

nium quoddam parabant Myttoton nuncupatum: cuius non semel Hippocrates meminit, nec Dioscorides lib. 2. cap. 146. oblivioni tradidit.

Plinius verò qui salutare Allii proprietates describendo, noxias aliter quasdam affingit: inter alia recenset, frequentem illorum commotionem oculis & visioni officere. Hippocrates tamen, cuius autoritas Pliniana opinioni multis momentis præponderat, aliud de Alliis sentit, in sine sectionis 5. lib. 2. Epidem. Ubi Allia cum maza ad oculorum curationem edenda præbet.

Sed ut magis ac magis Alliorum excellentiam in lucem proferamus: tanto solus illorum odor gaudet privilegio, ut feræ sylvestriores, quales sunt, Pantheræ, & Leopardi, eum sustinere nequeant. Cum igitur hæc planta hujusmodi virtutem obtineat, ut omnibus adversetur corruptionibus, atque magnum suppeditet contra bestias venenatas alexiterium: mirum certe videri non debet, si illam Vasconia Theriacam vocitemus. Si enim Galenus ipse, Allia rusticorum Theriacam appellet, juxta id, quod à Poëtarum Latinorum principerefertur:

Allia serpyllumq, herbâs contundit olentés.

quidni eadem quoq; Vascorum Theriaca nominetur, qua illius provincie populares nusquam non uti comperiuntur.

Fffff Quod

Quod si ad authorum profano-
rum numerum, pios simul & religio-
sos inferamus: in medium, si libet,
beatus procedat *Ambrosius*, qui hæc
de Alliorum commendatione *lib. 7.*
hexam. exaravit. Mirum est Allio de-
lectari homines, quod fugit *Leopar-*
du, nam sicuti litu parietes infeceris,
exibit statim, nec resistit: cuius o-
doratum venenata fera non patitur,
nos internis visceribus infundimus.
Sed doloribus, dicit aliquis, medetur:
sit ergo medicamentum, non ci-
bus.

*Allia olim
pro vitan-
do periculo
comestiva.*

Brierinus, eidem cui *B. Ambro-*
sius subscribit opinionem, in suo de *re ci-*
baria tractatu.

Quid plura: *Allium* non solum
pro medicamento olim supremo ex-
hibebatur, sed etiam pro vitando
quovis infortunio. Singulis quippe
matutinis illud antiqui ter degusta-
bant, ut huius libationis tricies repe-
titæ beneficio, ab omnibus pericu-
lis, licet superstitione quadam inve-
terata, eiusdem diei curriculo vindi-
carentur, ut hisce versibus *Persius* me-
minit:

*Incussere Deos instantes pectora, si
non*

*Prædictum ter mane caput gusta-
veris alli.*

E proposito longius in explican-
dis Alliorum virtutibus, hac præfer-
tim de causa sumus immorati, ut hanc
è multorum cerebro opinionem dis-
turbaremus, qui errore quodam
populari abducti, Allii usum penitus
noxium, & in omnibus arbitrantur,

sive illud alimenti vicem, sive medica-
menti retineat.

Vulgus ad præservationem pes-
tis utitur: inter alia enim, *Allium* ho-
ris matutinis degustatum primas sibi
partes vendicat.

Quidam *Allia* in aqua, vel sub-
cinerib. decocta comedunt, sic enim
plurimum nativæ amittunt acrimo-
niæ: quod & *Hippocrates* ipse his ver-
bis testatus est: *Allium coctum debilius
est crudo.*

Est præterea nonnullis com-
munis ad pestis præservationem *The-
riaca*, quæ cum tribus sicibus maturiori-
bus, quinque avellanis, duobus aut tri-
bus scordii felis, drachma seminis ruta
& cardui benedicti componitur, cui de-
inde tria aut quatuor salis grana super-
adduntur, ut sic totum probe cum aceto
sambucino vel alliato maceretur atque
permisceatur. Dosis erit singulis ma-
tutinis ad pondus avellanæ: id quippe
magnum est contra pestem, facile-
que præparatu, in usum plebis præ-
servativum.

Eiustamen virtus magis ac ma-
gis intendetur, si tantillum pulveris an-
gelicæ, cornu cervini, veri boli atq. salis
absinthij adjiciatur.

De Granatis & nucibus.

Ex *Granatorum* cortice, ut &
juglandum in involucris viridibus, vege-
tabile vitriolum, tam colore quam sa-
pore, cæterisq. qualitatibus omni-
bus vitriolum minerale refe-
rens, elicipotest.

CAP.

C A P. IX.

De Vegetabilibus alterantibus secundariis, videlicet de Succis, Resinis, & Gummatibus.

I. De Vino.

A Stirpibus & arboribus multa depromuntur medicamenta, ex ipsorum videlicet foliis, floribus, seminibus, fructibus, radicibus, corticibus, lignis, ex succis prædensis, concretisve liquoribus & gummi, de quibus copiose antiqui disputarunt: veras tamen præparationes ipsorum obtinuerunt, aut fortassis ipsas ignorarunt, de his autem nunc mihi datur dicendilocus. Atque ut à *Vino* exordiar, duo ex ipso præstantissima conficiuntur menstrua, quæ reliquarum ferme omnium rerum essentias facillimè extrahunt. Unum *vini spiritus* secundum artem præparatus dicitur: Aliud *acerum destillatum & alcoholisatum* vocatur. Ex priori menstruo per reiteratas destillationes & phlegmatam separationes oleum spiritui supernatans elicitur, multis rebus conducens, & corpora priùs, ut decet, calcinata soluens, si in proprio sale seminetur, digeratur, & inde tandem distilletur. Aliud autem vel proprio etiam sale, vel melle acuitur, aptiusque ad solvendum redditur.

De Tartaro.

Vini fex, variis modis præparatur

ad internos & externos affectus. Tartarum enim crudum in pulverè grossum redactum si pellatur per retortam vitream, cum suo recipiente, more *stygia*, producit magnam copiam spirituum alborum, qui tandem in aquam & oleum crassissimum & fœtidum convertuntur: separatur autem oleum illud spissum ab aqua, per infundibulum, quod quidem ulceribus exsiccandis & curandis confert. Aqua (*Spiritus*) autem, si cum colchore bis aut ter distilletur, ita purificatur, ut fœtorem prorsus amittat: *adpellenda autem omnium viscerum obstructiones, lienis præsertim & hepatis, atque ad omnes morbos tartareos valde conducit.* Cui medicamento, si vim & facultatem ad aegerivelis, ipsum circubabis cum vini spiritu in Baln. Mar. per (4.) dies deinde separato menstruo per B. Mar. remanebit tibi spiritus Tartari, ad prædicta optimus.

Sal Tartari.

Si caput mortuum nigerrimum calcinaveris ad albedinem in reverberio, cum calida sale extrahas, ex ipso, per filtrum, quod coagulatum ad ignem in humido resolvitur in aquam sive oleum, ad faciei maculas & ulcera detergenda.

Cremor Tartari.

Cremor Tartari conficitur ex tartaro albo, crasso modo pulverisato, & multiplici aquarum ablutione repurgato, donec clarissimus evadat:
Fffff 2 huius

huiusmodi tartari in patinam terream vitriatam inditi lib. 5. vel 6. aquam claram fontanam ut 5. aut 6. (imo plures) digitos materiam supernatet, bulliant omnia per horas aliquot: posito dein vase in loco frigidus, in superficie concrefcet cremor crystallinus, quem separabis cum cochleari perforato: reiterata scpeius eadem ebullitione post materiæ refrigerationem, semper cremor adimatur, & fac ut exiccet in aere.

De cojusculis ad misce ꝑb. & acidula ea reddes, gustuique gratissima & utilissima etiam ad dissecandos & incidendos humores crassos & Tartareos in visceribus nutritioni dicatis. Eadem juscula apozematum loco offerri possunt in pluribus affectibus, quæ ægrotantes cum voluptate assument nec ullam ipsis nauseam, ut reliqua solent, excitabunt, iisdem jusculis addere potes, radices & herbas congruentes, qualescunque volueris. Hi crystalli ad ꝑj. exhibiti purgant clementer, licet per se & sine jusculo sumantur.

Tartarus vitriolatus.

Tartareus sal ex eorum genere, quæ acrius linguam ferunt, (oleaginosus ac sulphureus) usque adeò tamen acris est, ut pote ex vegetabili admodum vitriolico & acerrimo extractus, ut præ aliis omnibus acrimoniam exerat potentissimam: attamen si cum spiritu aut ipsomet oleo vitrioli acerrimo permisceatur, eius nihilominus acerbiteriam & ferocientem spiritum ita moderari & coercere potest, ut ex

utroque fiat coagulum, indeque dulcis & gratissimus syrupus aut utilissimus componi potest, qui *orexi aut acrimonia, eiusque ardori conducatur, nec non omnibus colicis affectibus sedandis, ex spirituum ponticitate, austeritate aut acrimonia vitriolica, quam pituitam acidam aut vitream vocant, sulcitat, aptissimus sit.*

Balsamus Tartari.

℞. *Tartari crudi* ℥ ij.

Salis perra.

Salis fuliginis, & sacum aceti an.

℥ iij.

Calcis viva ℥ vj.

Omnia minutissimè contusa injiciantur in vas non vitreatum, ac ritè obturatum. Calcinentur xij. horarum spatio: calcinata solvantur in calida, ac per filtrum destillentur, post coagulentur, & deinceps calcinentur: ter denique calcinationes, solutiones, & coagulationes fiant: Tum injiciantur omnia in alembicum, simulque acetum destillatum infundatur, ut digitos quatuor supernatet. Destilletur acetum in Balneo mar. ac liquor dulcis emanabit. Tum infunde iterum acetum ut destilletur, idque tandem dum non amplius sit dulce, sed acidum fiat, & quale prius infudisti, per alembicum efferatur. Tunc omnia valido igne destillato per retortam: & prodibit oleum fervidissimum, cuius vix satis prædicari utilitas possit.

Hoc eodem modo, si voles, totum salem tartari per alembicum pelles:

ex

ex quo præstantissimum & saluberri-
mum oleum efficies.

C A P. X.

De Aceto.

A Cetum inter omnia vegetabilia
proxime ad vitrioli naturam ac-
cedit.

Per se ipsum singulare est reme-
dium ad versus ictus serpentum etiam
iporum venenatissimorum, quales
sunt aspides, ut testatur Celsus lib.
6. c. 27. qui de variis præstantibus re-
mediis contra omnes serpentum ictus
in genere differens, tandem hæc in
specie subjungit verba: Hæc ad versus
omnes ictus communia sunt: usus ta-
men ipse docuit, eum quem aspis
percussit acetum potius bibere debe-
re: quod demonstrasse dicitur casus
cujusdam pueri, qui cum ab hac i-
ctus esset, & partim ob ipsum vulnus,
partim ob immodicos æstus siti pre-
meretur, ac locis siccis alium humo-
rem non reperiret, acetum quod for-
te secum habebat bibit & liberatus
est. Credo (addit) licet refrigeran-
di vim habeat, tamen habet etiam
dissipandi: quo fit, ut terra respersa
eo spumet. Eadem ergo verisimi-
le est, quoque humorem hominis ab
eo discuti, & sic dari sanitatem. Ea
propter de aceto quid certi asserant,
nihil habent, multæ etiam magni no-
minis Medici.

Quod enim acidum sit, atque ideo
refrigeret, frigidum ipsum esse voluit.
At contra, cum facultatem ejus atten-
nantem, incidentem ac dissolventem

intuentur, nec non ejus in terram res-
fusi fervorem, ac ebullitionem, disce-
dere coguntur de sententia, quidque
de eo judicent, incertifunt. Qui si
ex Hermeticis didicissent, separato
vini spiritu ex eo ipsum ideo accel-
cere (ut patet etiam experientia) quod
enim diutius soli aut locis calidis ex-
ponitur, eo majorem acrimoniam
contrahit sensim, quicquid in eo ae-
reum est, & de essentia quinta vini, vi-
caloris exhalante, detracta illi ea cœ-
lesti ac ætherea essentia, qua vinum
mira suavitate perfundebatur (cum
punctione tamen aliqua, sed gratifi-
simè palatum feriente, ex singulari illa
temperie aciditatis vitriolatæ per dul-
ces & sulphureos spiritus à naturæ ar-
chæo vino indita & conciliato)
tandem acescit, cujus aciditatis cau-
sa ad qualitates frigidæ non est refe-
renda, sed ad occultos illos spiritus
& salis acidos, qui vinculo sulphureæ
substantiæ in officio continebantur
in vino; quo soluto, luxuriare effre-
nes solent, & occultam ante suam na-
turam, utpote liberam & solutam,
manifestam reddere. Hinc fit ut
aceta alia aliis sint acriora, prout ma-
gis vel minus in se continent salis at-
moniaci naturæ, nihilque prorsus
sulphureæ substantiæ. Simplex enim
aqua omni sale destituta, nullam un-
quam frigiditatem acescere potest. Sed
quemadmodum ex vino, sic & ex hy-
dromelite, cerevisia, omnique defru-
to separata, propria aqua vitæ aut æ-
therea substantia acetosa fieri potest,
quod in sese contineant salis aci-
dum naturæ.

Fffff. 3. Ejus.

Ejusmodi sal acidus est, quem Philosophi mercurium suum vocant, aut salem armoniacum volatilem ac spiritualem (quod omnium metallicorum salium armoniacus vulgaris fit volatilissimu) ut qui in farinae formam albissimæ ac salis ad nubes usque sublimatione efferri possit, naturamque habet siccam & spiritualem, quam Philosophi aquam suam siccam vocant: quod hic sal usque adeo volatilis sit, ut unâ cum aereo aut vapore aqueo attollatur: ex quibus facta est compositi mixtio: tantaque istius salis est aciditas, ut scrupulus unus, aut octodecim aut viginti granahujus salis mundissimè deputari ac simplicissimi, in hydria aquæ communis soluta, totam illam mixtè acidam reddant.

Atque hic est sal, qui in aceto cum aqua substantia, (detracta sulphurea essentia) sese a core suo conspicendum præbet. At quod generosius fuerit vinum, eo acrius fermentum aceti, & vehementior eius acrimonia sese prodet, ex quo attenuantes spiritus penetrantes & promptè dissolventes à perito artifice extrahuntur: qui vires & facultates aliunde quàm ab ipso sale armoniaco spiritualiac volatili cum humore aqueo permixti prodire nequeunt.

Atque ut hoc dilucidius adhuc declaretur, & re ipsa comprobetur, accipe fortissimum acetum album vel rubrum: hoc ad siccitatem in balneo Mariæ extillato, idque leni admodum igne: ex sextario, tres partes aut amplius instar aquæ fontis limpidiſſimas,

sed acerrimas aut acidissimas extrahes, reliqua materia tartarea aut fœcali in imo vasis subsidente, cum acerrimo & mordacissimo sale, qui quod sit fixus, & terrenæ aceti parti adhærens, non nisi magna ignis violentia extrahi potest. Quo medio acerrimum oleû, aquæ regis naturam æmulans, corrodentissimum extrahitur, non caloris ignitione, sed vi & potentia substantiæ saluginosæ, quæ cum sale per ignem ex reliquis fœcibus expellitur in olei speciem.

Sed relicto acri illo igne tartareo, sumamus nunc explicandam aceti distillati aciditatem. Leni distillatione elicitur primû aquosum quoddam elementare phlegma, quod ex toto corpore ferè insipidum prolicetur, relicto alio in fundo vasis liquore, longè acidior aut acriore, atque idcirco ad dissolvendum potentior, qui alioqui antea non usque adeo acer erat, quod aquoso phlegmate sal armoniacum temperaretur. Cujus quantitas sit copia, si nosse cupis, accipe quantum voles optimi salis tartari, qui ejusdem naturæ est, sed fixæ, per quem sensim, ad unciam unius pondus, sextarios duos aceti istius distillati, & de phlegmate, traiciendo, comperies volatilem salem Armoniacum cum sale fixo acri conjunctam esse: quodque ab eo distillatur prorsus insipidum aut dulcidulum reddi, volatili armoniaco sale deposito, traiectione in sale fixo: Ita ut supra unciam unam salis tartari vini fiat auctio unius aut aliquot scrupulorum salis volatilis, alterius fixi quantitatem augentis: sic

quæ

qui ex aceto cum aquosa & aerea substantia evolaverat armoniacus volatilis, traiectione retineatur in proprio sale fixo, atque ibi hæreat, destituens seu spolians, absentia sua, omni aciditate liquorem, qui distillatur, quique idcirco nullus est virtutis, aut minoris aqua ipsa pura & simplici efficaciz: ut hinc liqueat quam exiguo aut paucio fermento ad magnam partem quantitatem, ut loquuntur Philosophi, acuendam ac augendam opus sit: citra quod nulla futura sit acrimonia ex elementari aqua, eaque nullo perfundatur acore aut sapore, si desit illa salis armoniaci vis ac facultas. Hermeticus igitur Philosophus ac Medicus, in viva rerum anatome probe versatus, ad controversa ista, de qualitatibus aceti, diluenda problemata, quæ inter dogmaticos agitantur, designatus, docebit, saporem acrem acidum, at attenuantem aceti, dissolventemque facultatem nasci ex eo; quod res acidæ, sive aquæ, sive succi sint, sale armoniaco perfusæ ac aspersæ sint: atque idcirco acetum, non tantum acre, sed tenuissima ac spirituosissima illa salis acidæ essentia, penitissimas corporum, etiam durissimorum, partes penetrare. Si vero effectus quosdam refrigerantes exerat; inde fieri, quod ab aceto sulphurea & ignea vini qualitas, aqua vitæ nempe, secreta sit, citra cuius separationem nunquam possit acetum fieri, aut factum nullum unquam aquæ vitæ gustum aut saporem exhibere: eamque acrimoniam, qua fervet, elementaris aquæ ac frigidæ

vehiculum esse, quo in penitissimas partes fertur ac penetrat, ut in ea aqua aciditatem illam contineri, & cum ea conjunctam esse, experientia crebra didicimus. Atque hoc exemplo, citra morosius animi studium ac molestiam, citraque occultarum totius substantiæ proprietatum subsidium, ejusmodi nodi solvi possent, ac occultarum causarum, facultatum ac omnium rerum proprietatum veritas elucere, ut fusius dilucidiusque alibi ista explanamus.

Oleum & sal aceti.

Destillato aceto per alembicum residente feces ipsius in fundo vasis: quæ prius igne violentissime exicata supellantur per Retortam, exhibit oleum rubicundissimum & acerrimum.

Hoc si rursus caput mortuum dissolvas in calida, filtris & coagules subsidebit sal aceti: ad phagadænica omnia accommodatissimum.

N. Plura qui desiderat de aceto addeat Diætericam quæ peculiarem ei attribuit locum uti & antidotos antimoniales in quarum descriptionibus, multa quoque de aceto, eaque scitu digna adducuntur.

C A P. XI.

De Camphora.

Camphora proprietates si spectemus, perspicuum est (etsi in aqua ardeat) ex ingrato ejus odore, proprietatem illi inesse refrigerantem & narcoticam: Hujus

Oleum:

Oleum : dolorum sedativum est præstantissimum cum tamen contrarios effectus exerat, ut quod primo insultu igneam quandam qualitatem exhibeat. Ob proprietatem ejus in sedandis doloribus, Arabes eam tertio gradu frigidam esse judicarunt. *Hujus experientia in dolore dentium perspicua est. Si enim dens erosus ac cavus est & ejus oleo attingatur dolor mitigatur. Hoc idem oleum præsentissimum est remedium in renum doloribus, calculo laborantium. Eo enim & dissolvatur & eicitur calculus, si ex congruo liquore administratur.*

Extractum tit. cum aqua vitæ tartarifata.

*Opii casti-
gatio & re-
formatio.*

Opium in Theriacæ compositione primum, post viperarum trochiscos, obtinet locum, A sola sua energia, *γαλνῆρ*, hoc est tranquillum vocant : Ex ejus enim usu partibus conciliatur quies : proinde in summis & præcipuis antiquorum antidotis, quæ ad diversos affectus summè laudantur, opium inter prima ingredientia semper relatam reperitur. Pauci enim sunt morbi, qui non simul complacentur vel ardoribus, vel inflammationibus vel inquietudinibus, commotionibus, languoribus, oppressionibus, vigiliis, deflexionibus, vel varij generis doloribus, capitis pectoris, ventriculi, ventris vel cujuscunque alterius partis : ad quorum omnium symptomatum ferociam compescendam opium specificam, & peculiarem quandam habet proprietatem, qua vel unum ex his symptomatis scorsim, vel plura cum malo conjuncta, simul, cum admi-

rabili astantium & ipsorum ægrotum admiratione evincit ac subigit. Unde sæpenumero in ejusmodi casibus tam mirandos sanationum effectus prodere videmus theriacam, mithridatium, antidotus Estdræ, Adriani & similes, quæ opium excipiunt. Aetius verba faciens de viribus ac proprietatibus confessionis de pœonia, quam nonnulli, ut diximus, theriacis annumerant, & in qua opium non prætermittitur, hæc subjungit. *Verùm somnum tandem detinet quousque pharmacum penetrarit, & causas dolorum dissolvit. Et sanè multi ex ægris à somno surrexerunt, adeo concouendi facultate præstantes, ut oblitifint, an unquam aliquid à principio doluerint.*

Opium basis plurimarum antidotorum.

Sed ulterius advertere licet, idem opium basis & fundamentum locum obire vel in selectissimis ac præstantissimis quibusvis antidotis, quibus nomina superbiora & significantiora, quæ singulares & stupendos ingravisissimis depellendis morbis illarum velut indices, effectus proderent, imposuerunt.

Hujusmodi est antidotus *ἀνὰ πύλον* ab ipsis dicta, eo quod ipsi digni gratia referri non possit.

Antidotus ἡσθητικὸς, quasi divinum munus conferens.

Antidotus ἀθανασία, sic appellata ob immensam eius efficaciam, quòd videat.

videatur propemodum suo vsu homines reddere immortales.

Antidotus $\sigma\acute{\omega}\lambda\chi\epsilon\rho\eta\sigma$, hoc est ad multos affectus accommodata.

Antidotus $\sigma\acute{\upsilon}\mu\phi\omega\nu\sigma$, à concordia & convenienti efficacia ad affectus, quibus est destinata, curandos.

Antidotus $\iota\omega\lambda\omicron\gamma\eta$, quasi selecta.

Antidotus $\sigma\omega\tau\eta\rho\iota\sigma$, i. salutaris.

Antidotus $\sigma\omega\tau\acute{\alpha}\nu\epsilon\iota\omega$, sic nuncupata ab omni medela efficacia.

Antidotus $\acute{\alpha}\rho\gamma\upsilon\rho\omicron\phi\omicron\rho\acute{\omega}$, ita dicta ob eius præstantiam, quod scilicet sit sumptuosa, nec mediocrem pecuniæ collectionem exigat.

Antidotus *sanitas*, & *antidotus* *nylsterium*, ita nominata ab admirabili utriusque effectu in sanitate perditâ restituenda, & integra conservanda.

Illi etiam huc usque progressi sunt, ut unam ex antidotis suis $\iota\sigma\theta\epsilon\omicron\nu$, quasi parem Deo vim obtineat, appellare non erubuerint, quod sanè non caret summa blasphemia.

Si hic omnes antidotos, in quibus opium principale est fundamentum, enumerarem, nunquam daretur finis. In Myreplo ultra octuaginta ejusmodi habentur, è quarum numero selectiores tantum & nominum supercilios splendidioresexcerpsimus. Si illarum compositiones inspexeris, maximam earundem partem tantum theriacas esse intelliges, hoc est, compositas ex uariis simplicibus calefaciendi facultate præditis: & ex quarum pleraque parte sulphur, euphorbium, & similia ingredientia non excludun-

tur: ita ut facillè appareat, præcipuos illarum antidotorum effectus in sedandis illis vehementissimis motibus & tempestatibus naturæ, quales sunt omnis generis inquietudines, catarhi, dolores, languores, vigilia, & similia gravissima symptomata, versari & consistere, ne hujusmodi vim & proprietatem enarratarum antidotorum aliundè dependere, quam ab opij virtute soporifera & narcotica, & specifica ad omnem spirituum exagitationem, magnamque humorum commotionem, & seditionem compescendam atque sedandam. Vnde præclari illi & eximij Theriacæ effectus, quam à quietis inductione, tranquillam appellarunt (ut jam diximus) nullam aliam quam ab eodem opio mutuantur originem atque virtutem. Quod ita esse vel ex ipsius Theriacæ examinatione colligitur. Nam si bona est, purgantium medicamentorum effectum & actionem impedit: si inefficax, contra. Si enim valida & vigore efficax fuerit (inquit *Aetius*) purgationem minimè fieri permittit, sua vi exuperans pharmaci purgativi facultatem. Si verò eque purgetur homo, velut si antidotum non accepisset, manifestum sit, eam Theriacam invalidam & exilem esse ut quæ retinere non potuit purgativi medicamenti fluxum.

Quemadmodum enim videmus, pleraque remedia opiatia, & præcipuè quodlibet laudanum (ut appellant) cum opioritè paratum, ab eodè vim habere, & virtutem sistendi, & in-

Gggg hibendi

bibendi quamcunque super purgationem, sive arte, sive natura irritatam: sic quoque eandem vim & energiam in Theriaca, eadem solo opio acceptam ferendam esse, merito judicamus. E quibus fanè cuilibet considerandam relinquo hujus ingredientis excellentiam, & præstantiam summam.

Opium præparatio.

Notandum est, opium in quintam essentiam redactum, longè aliam & meliorem præparationem in laudano, quam in Theriaca assequi & obtinere: ob quam causam non opus habet longiore fermentatione, aut temporis prorogatione. Laudani enim usus statim post præparationem citra ullum periculum conceditur: contra verò Theriaca ad sui fermentationem non aliquot septimanarum, sed plurium mensium, imò annorum spacium requirit, antequam tuta & usui apta evadat. Cujus rei causa soli opio tribuenda est, quod crudum solummodo, & absque ullo præparationis artificio addatur. Si enim cetera totius compositionis simplicia, vel quodlibet per se, vel plura inter se invicem mixta consideres: non occurret ullum, quod non statim quovis tempore usurpari possit, excepto unico opio quod solum indigestum in causa est, cur Theriacæ usus in tam longum tempus protrahendus sit, & eo usque expectandum, donec idem opium rite fermentatum, decoctum, depuratum, & noxio suo & pernicioso sulphure spoliatum fuerit: quod temporis spa-

tium satis longum est. Nam (ut scribit Aetius de Theriaca usu loquens) tempore ad concoctionem non modico opus habet, quo matura usui antidotus fiat, & jultè concoquatur: ut plurimum vero per duodecim mensium tempus coadunatur, & concoquitur. Et Aeginetæ circa idem propositum sic ait. *Vsus ipsius est, si res urget in morsis à bestis venenatis, & iis qui venenum acceperunt, post septimum à præparatione annum.*

Opium itaque indiget reformatione, quæ non in sola temporis illa longitudine & usus dilatione, sed in vera & legitima ejus præparatione consistit. Deplorandus enim error est, nobili hujus Alexipharmaci compositioni, in tam magna, trium scilicet unciarum dosi admiscere tantum venenum, quale opium crudum, & minus præparatum esse constat: quod paucorum granorum pondere, vitæ spiritum suffocat, & extinguit, & lethæum, æternumque somnum, hoc est, mortem ipsam inducit: sicut id sæpenumero contingere solet. At contra, si illud rectè præparatum fuerit, quod paucis horis & facillimo negotio fieri potest, ex noxio innoxium, & ex pernicioso, & lethifero soporiferoque veneno, utile & vivificum anodynum reddetur: quod instaurabit, & sedabit spiritus perturbatos, & nimium à natura exagitados, ipsisque suavem & dulcem inducet quietem.

Exposuimus hætenus quanta sit opij dignitas atque præstantia, & quam multæ ac præclaræ reperiantur

anti-

antidoti, quæ magnificis & superbis nominibus, ob egregios & mirandos effectus, quos in gravibus & deploratis morbis propulsandis exeunt, insignitæ sunt, quæque opium, quavis nulla arte præparatum, pro basi tamen & fundamento primario recipiant.

Opium itaque, cum in tot remedium compositionibus fulcri vicem obeat: plurimum utique in eo situm esse videtur, ut probe & exactè cognoscatur, quid sit, ante quam in usum recipiatur.

Ex papavere nigro elicitur duplex liquor concretus, alter ex eisdem papaveris capitibus, herbis foliis, & canlibus contulis, præloque subjectis fortiter exprimitur, idque circa finem mensis Maij, aut junij, huncque extractum liquorem introchiscos redigunt, & nominant Meconium juxta Actuar. meth. meden. cap. 6. de Antidotis. Quod extracti genus unum est de extractis antiquorum: ubi in nostris hodie conficiendis longè exquisitius & ingeniosius adhibetur artificium, ad tollendam omnem impuritatem, & purum ad impuro separandum.

Alter liquor, propriè opium dictus, est sola lachryma, quæ effluens ex capitibus tantum papaveris incisis, mense quoque Majo aut Junio colligitur.

Veri opij signa & indicia sunt secundum Oribasium ferè hæc: Probatissimus autem liquor est densus ponderosus, odore soporiferus gustu amarus, qui

facile aqua diluitur, lavis albus, non asper, non grumosus, quique inter colandum non coeat velut cera, & in Sole diffunditur, & ad lucernam, non atra tamen flamma ardet: quique ubi restinctus sit, odoris vim conservat. (Sed addit Oribasius præcitate loco.) Hunc adulterant miscendo glaucium, aut gummi, aut agrestis lactuca succum.

Idem Oribasius in sequentibus quoque ostendit modum colligendi liquorem papaveris ad conficiendum, opium: quem locum de industria transferre placet: Nos enim juxta eandem normam & rationem docebimus, ex nostro quoque papavere opium educere, quod sua præstantia ac viribus veterum opio longè lateque anteferendum erit. Sed ornamentum hoc accessorium soli veræ Chymix debetur. Aliqui igitur (addit Oribasius) capita & folia contundunt & prælo exprimunt: tum in mortario terunt, & in pastillos redigunt: idque Meconium nominatur. potestate multò ignavius, quam liquor sit. In liquore autem colligendo oportet, cum res exaruerit, cultello asterisco circumdante, ne ad interiora descendat, ex obliquo in rectum summam capitum superficiem incidere, & lachrymam exeuntem in conchulam digito detergere, & non ita multo post, redire, siquidem concreta inveniatur, &c. Hæc igitur est ratio & methodus verum opium, more veterum concinnandi.

Præter cætera veri opij signa ab Oribasio, ut supra declarata (inter opij, quæ & albedo non ultimum est) hoc

Ggggg 2 uni-

Meconium quid.

Opium est lachryma papaveris.

Orib. lib. xi. med. collect. batissimus autem liquor est densus ponderosus, odore soporiferus gustu amarus, qui

unicum in primis considerandum venit, quod facile inflammari possit, tanquam lachryma sulphurea ex papaveris capitibus seminum plenis extillata, & tota oleaginosa, quæ lampadi aut igni admota flammæ concipiendæ causam præbet, non secus ac res quælibet piuguis, sulphurea & oleaginosa.

In Meconio autem, sive opio vulgari idem animadverti difficillimū erit: siquidem in eius præparatione, partes sulphuræ ab aqueis sive mercurialibus obtunduntur, simulque tam herbæ, sive folia, quàm capita recipiuntur, ex quibus omnibus confusus exprimitur succus (in opium nigrum postea, sive mavis Meconium, quod hodie in officinis habemus) concretus: quod tamen vulgare opiū quodammodo flammam etiam concipere posse percipies, si lampadi admoveris. Hoc autem, mea quidem sententia, tam theriacarum, quam laudanorum compositioni æque, vel etiam rectius destinari posse existimo, quàm verum opium ex sola lachryua suo tempore in ea, quæ fieri potest quantitate collecta, factum. Nam cum id aded sulphureum sit, ut sicut videre est ex ejus descriptionis historia, flammam facillimè concipiat & ardeat, & odorem suum narcoticum, post ignis examen, adhuc integrum retineat, fieri non potest nisi interveniente alia præparatione quin cerebro mirum in modum infensum sit, idque hostiliter lædat, & perniciose & lethifera inducat symptomata, qualia ipsi

Opium à sulphure suo inflammabile est.

Opium non præparati in opio.

tribuit. Scribonius libr. de compos. medic. cap. 48. Facit autem (de opio loquens) gravedinem, gelationem, & livorem artuum frigidosque sudores manare, præterea spirationem impedit, mentem soporat, sensusque alienat, &c. Quod si ignis ab eo nequeat separare, foetidum istud & narcoticum sulphur: multò minus id præstabit, vel calor quidam lentus cinerum, vel coctio quædam ac digestio Baln. Mariæ. Nihilominus tamen ut mox patefiet, nos hoc in primis tentabimus, ut in præparatione opij nostri ordinarij, sulphur istud narcoticum flammam concipiens, odore foetens & abominabile penitus arte scernamus: Et sic ipsum opium, quod tam ab antiquis quam recetioribus, pro fumo & nocentissimo veneno æstimatur, in dosi etiam paucorum tantum granorum exhibitum, facilimo artificio transformabimus in utilissimum & saluberrimum remedium.

Vt ea, quæ diximus, confirmemus, scire primum convenit, veteres solum hoc papaver, quod utcumque incultis & sylvestribus camporum locis natum & repertum fuerit, in usum recepisse, ex quo suum opium pararunt: quod vel hoc saltem nomine crudius, indigestius, & per consequens inde perniciosius judicandum est, quam id, quod nos reinporis progressu edocti, è papavere sativo & transplantato educimus: Hortos enim nostros hodiè videmus infinito papaveris genere confiros, cujus flores colorum varicta-

Quantitas
transplan-
tationis, &
cultura si-
milis.

rietate & elegantia pulchrè depicti, & nobiscum quasi ridentes, animum mirificè oblectant, quod soli transplantationi acceptum terendum est, cuius laus satis extolli nequit: tanta est illius energia & proprietas in rebus amaris edulcandis, & noxiis corrigendis, sicut & id paucis supra delibavimus, adductis quibusdam exemplis, cynarà nempe, cichoræ & hellebori. Huius nimirum transplantationis, & coctionis, Solis ardore & æstu proritatæ, beneficio, in Natolia & Alia minori (ubi Turci papaver in magna copia, & singulari diligentia plantant, transplantant, & excolunt) ex succo eius extracto præparatur ab incolis opium, quod vernacula sua lingua appellant Maslac, quo plerumque utuntur ad pisi magnitudinem, non pro somnolentia, sed animositate comparanda; idem quoque auctum dosi accipiunt in ipso certaminis procinctu: undè veluti insani, & furibundi, disturbato nimirum cerebro in obvia quæque pericula feruntur, neque ipsam etiam mortem expave-
scunt.

Maslac
Turcorum
opium.

Unde constat, opium hodierno seculo in terram meliorem, diligenti & accurata cultura transplantatum, & educatum, minus venenosum esse, quàm illud antiquorum. Nobis autem idem transplantationis auxilium concessum esse æquè ac Asiaticis istis populis, minimè dubitandum. Ac licet radiorum solarium tanta apud nos vis & impressio non sit: præstò tamen nobis sunt coctiones & digestiones, vario ignis regimine exci-

tatæ: habemus quin etiam ignem lampadis, simi, Baln. Mar. vaporos. &c. Sic ars imitando naturam eandem superat, longeque utiliori & exquisitiori coctione materiale à formali, terreste à cœlesti, purum ab impuro separat, quod ignis naturalis per se, sine artis adminiculo vix ac ne vix quidem efficere posset: sicut id omnibus plus satis compertum cognitumque est, nosque clarius ostensuri sumus, ubi ex papavere nostro domestico & transplantato, opium quoddam parabimus, quod proprietatibus & effectibus suis vulgari isto, quantumvis longissime advecto, respondeat. Quod tanquam scitu dignum monere voluimus, tanquam maximè necessarium ad tractationem remedium, sive antidotorum narcoticum. Horum enim omnium cum præcipuum sit fundamentum ipsam opium, super eo firmum ac constans extruere ædificium vix licebit, nisi prius, quid sit, probè cognoverimus.

Natura de-
fectus arte
corrigitur.

Jam alibi in scriptis nostris ampliter de proprietatibus opii disseruimus, & perspicuè demonstravimus, qualitatem eius narcoticam & soporiferam dependere potius à sulphure quodam inflammabili fœtente, & indigesto, quo plurimum abundat, quàm à causa quadam frigida. Nam & fumus sulphureus carbonum, & vapor sulphureus tam vini, quàm croci multò citius hominem in somnum præcipitabunt profundam, & lethæum, quàm aqua nivis aut glaci montium, quantumvis in summo excessu

Opium pro-
prietas un-
de.

Ggggg 3. frigi-

frigidissima. Hæc enim frigiditas caret spiritibus vaporosis & sulphureis, qui cerebri ventriculos opplentes, eiusmodi soporiferas inducunt affectiones: quique æquè in vino, carbonibus, & croco reperiuntur, ac in ipso opio, licet non tam noxiæ lethales. Odor præterea opii fœtidus, certissimus index est eius, qui in eo inest, copiosi sulphuris & olei. Sic ex ceteris signis, quibus veteres verum opium discernabant hoc quoque unum erat quod flammam conciperet. Sed cum de his omnibus copiosè alibi disputatum sit, satis nobis est, hæc paucula tantum obiter attingisse: ut proprietate enumerati opii probè cognita, eò magis id rectius corrigere, & de noxiis innoxium reddere queamus, sicuti paulò post videre licebit.

Sulphuritaque narcoticum istud & stupefactivum, eo quo sequitur modo inde separandum est.

Vera preparatio opii.

Primum accipe opii uncias tres, vel quatuor, aut quantum voles, habita ratione quantitatis laudani conficiendi. Hoc opium cultro quodam in exigua incidatur frustula, quæ appositè in patina, aut orbe quadrave quadam collocantur, ne se invicem attingant, ut melius in ea operari queat calor moderatus, cuius ope & virtute sensim exhalabit enarratum sulphur vaporosum, fœtidum & narcoticum: fiat autem hæc operatio sub camino quodam, ubi cavendum,

ne fumus fortè naribus exceptus damnum inferat, hicque ignis eo usque continuabitur, donec opium omnem ferè amittat odorem, & omnino siccum reddatur instar aloes, & facile in pulverem redigi possit. Hæc est prima ratio & methodus veræ præparationis opii, quod vix tunc temporis concipiet flammam.

Pulverizatum injiciatur in matracium vitreum capax, & inde extrahatur essentia, sive extractum, & loco aquæ vitæ, qua aliàs plerique utuntur ad hanc extractionem, accipiatur acetum fortissimum album, vel succus limonum: hi enim liquores vitriolati sola verissima opii correctiva existunt.

Modus huius extracti, sive essentia edocenda, idem est ac cæterorum, hoc est, oportet opio pulverizato alterutrum ex his liquoribus affundere, ut tres quatuorvè digitos supereminet: & omnia digerere Balneo Mariæ mediocriter calido, donec liquor tinctus sit, & clarus rubicundusque instar granati appareat. Separa id, quod clarum est, per inclinationem, & rursum affunde novum liquorem acidulum, iterum que omnium fiat digestio, donec tinctus sit liquor, non tamen tam intense, ut prius; hæc ita continuabis, donec aqua non amplius tingatur, nisi colore ad flavedinem tendente: quam non misceas cum cetero liquore, quia inutilis planè est: Tincturam rubicundam, & claram in Alembicum indas, & per balneum vaporosum liquorem separa, & remanebit in fundo opii essentia.

Fæces,

Fæces quæ post tincturam extractam remanent serventur. Usus enim illarum erit, vel ad cataplasmata, anodyna, & dolorificis affectibus; qualis est podagra, apta, paranda: vel ad aquas hypnoticas, & similia alia remedia inde concinnanda.

Ex quatuor uncis opii, veri extracti sive essentiæ uncia duæ, aut circiter remanebunt, quod extractum præcipuum laudani tui fundamentum erit:

Quoniam autem, opium multorum, remediorum ac laudanorum præcipuum fundamentum, existit; nos hic opii conficiendi modum ex nostro papavere hortensi subnectemus, qui sit, ut sequitur.

Elegans methodus conficiendi opium ex papavere nostro domestico & transplantato, in hortis nascente.

R. Caputum selectissimorum papaveris transplantati & sativi (quod in hortis Franciæ plurimum hodie conspicitur) numero centum aut plus minus pro opii, quod conficies, quantitatis ratione. Colligenda sunt tum, cum flores erumpunt: quo tempore succo maximè abundant. Id accidit in quibusdam regionibus sub finem Maji; in aliis sub finem Junii: prout regiones aliæ aliis sunt calidiores: In summa colligenda sunt in *ap. ii* prima, sive cum primi flores jam explicati appareant: Inter diversa autem papaveris genera eligendum est id, quod flores ferat rubicundos quorum inopia aliâ sufficiantur.

Enarrata capita optimè contunde in mortario marmoreo cum pistillo ligneo: Materiam hanc pone in matraccio vitreo capaci, superaffundendo hydromel vinosum vel vinum Camariæ, donec materia optimè irrigata & humectata sit: vinumque uno atque altero digito transverso superemineat. Omnia stent in digestionem Balnei Mariæ, per 12. vel 15. dies, quo temporis spacio liquor intensissimè rubescere incipiet. Tum exime hanc materiam è matraccio, & sacco linteo inclusam cola, & fortiter exprime, ut omnis virtus eius substantifica, gummosa & resinosa inde eliciatur: Hæc expressio, quæ propter admixtum hydromel liquidior adhuc erit, tota injiciatur in alembicum sive cornutam, ad separandum inde omnem liquorem per balneum vaporosum, qui modus omnium tutissimus est, & in fundo remanebit gummosa quædam & resinosa materia: quam, si voles, adhuc calentem, liquidam, & quasi fusam immittes in patinam terream nitreatam, aqua frigida plenam, & subito coagulabitur in opium, quod manu exime & humiditatem omnem absterge. Hoc est verum probatumque opium, ac nullo modo sophisticum.

Nota: Qui neglecto labore cupiet multo elegantius & præstantius quid inde educere; is iterato digeret primam illam papaverum expressiorem adhuc liquidam, & cum liquore coniunctam, in Baln. Mar. calido ad separandum inde purum ab impuro, & de simplici extracto eliciet veram &

excl-

excellentem essentiam, quæ restabit in fundo, post evaporationem liquoris per B. evaporosum: Et ita habebis opium exquisitissimè præparatum: cuius usus erit tam ad theriacas, quam alias antidotos narcoticas, quæ omni carebunt noxa & offensa.

N. Ex opio, quod saporis est amari, substantia vi purgatrice prædita elici potest, quod se. in toto opio, copiosiore aliarum substantiarum, sulphurearum nimirum aut mercurialium mole, salina ista & amara substantia solutiva obruatur, quæ tamen ab aliis secreta geminas vires exerit, ut alia seorsim substantia, suas quoque virtutes explicant.

C A P. XIII.

De Gummatibus.

Ammoniaci Vires, præparationem ac pilulas de Ammoniaco. Vide in Pharm. c. de pilulis.

Sagapeni vires. Vide ibidem.

Vires.

Ammoniacum, Bdellium, opopanax & Galbanum, calida & sicca sunt insuper magnam habent vim emolliendi, ac digerendi. Ideoque conveniunt ad curationem quartanæ & similibus morborum ex fece tartarea genitorum.

C A P. XIV.

De Purgantibus in genere eorumque distributione.

Medicamenta purgantia humores qui in corpore p.n. continentur attrahere, non communi quadam

& promiscua vi, sed totius substantiæ similitudine ac proprietate, in istaque familiaritate, Hippocrates lib. de natura humana scribit: cuius sententiam Galenus confirmat contra Asclepiadem & Erasistratum, qui censebant, purgantia medicamenta, non humorem unum quempiã attrahere, sed quemcunque attigerint, in suam naturam convertere & transmutare, atque promiscuè, hirudinis aut cucurbitulæ modo, serosos & tenues humores tanquam purgationi aptiores, priusquam crassos trahere posse. Sed cum omnis attractio aliàs caloribus vi, aliàs fuga vacui, aliàs totius substantiæ similitudine fiat, id una qualitatis familiaritate aut totius essentiæ similitudine, ut scribit Gal. completur: quæ quod planè percipi, neque verbis exprimi possit, Græcis *ἰσότης ἁπλῆ*, id est, proprietas quæ offerri non potest, nominatur. Sic paleas succinum prolestat, & magnes ferrum: Quæ ratione etiam rhabarbarum dicitur bilem propriè evacuare, Agaricus pituitam, & Senna atram bilem: quamvis præter istam peculiarem purgandi vim, unumquodque generalem quandam, alios humores detrahendi, facultatem obtineat: quod est iudicandum ex multorum medicamentorum compositione, quibus utimur variis humoribus expurgandis, quæ sola & per se ad purgandum non sufficerent, nisi simplicia illa communi quadam evacuandi facultate mutuas inter se operas conferrent, & communi quadam vi facultatem irritarent expul-

Lib. quos purg. con- ue. quib. & quo- modo.
 expultricem. Oportet enim (inquit Galenus) ut commixta sibi invicem medicamenta consentiant, neque ulla in re discrepent. Horum autem medicamentorum alia sunt cholagoga, quæ flavam bilem imprimis evacuunt, alia phlegmago- ga, quæ phlegma, alia verò melanagoga, quæ atram bilem, deinceps verò reliquos humores edu- cunt. Sunt & alia medicamenta, quæ per venas intestinorum & ventris, sanguinem ipsum dejiciunt, quæ quidem improprie ita vocan- tur, cum venena sint, nec solum purgent, quinimò homines peri- mant, teste Galeno, cujusdam ho- minis historiam referente, qui herbam invenerat, quæ assumen- tibus, primò sanguinem, tum demum vitam adimebat. Sed hæc ab omnibus rejicienda sunt: so- la enim & vera sanguinis evacua- tio fit per Chirurgiam aut ve- næ sectionem, non per illa medica- menta, quæ acrimoniâ & qualitate quadam maligna, ac lethifera pro- prietate venas ipsas exedunt & san- guinem, vitæ thesaurum, non sine magna spiritum violentia, & natu- ræ perturbatione attrahendo eji- ciunt.

Libro de purg. me- dicam fac. cap. 6.

Cæterum istorum medicamen- torum purgantium tres constituun- tur ordines.
 Primus est malignorum, in qui- bus vi quædam & substantia vene- nata inest, nisi præparentur ut decet, in quo numerantur.

Tom. II.

Inter Radices,
 { Eüeborus,
 { Turbith,
 { Hermadactylus,
 { Esu'a,
 { Cucumer agrestis,
 { Asarum,
 { Thymelæa,
 { Chamalæa,

Inter lachry-
 mas,
 { Scammonium,
 { Euphorbium,
 { Sagapenum,
 { Oppopanax.

Inter fructus
 & semina,
 { Colocinthis,
 { Lathirus.

Quæ medicamenta, si quando purgandi finè non assequuntur, corpo- ra multum nocent, ut scribit Galenus.

Secundus est benignorum, quæ sic di- cuntur, quod blandè & suaviter, ac si- ne ulla molestia humores noxios, nõ quidè universi corporis, sed partium duntaxat quarundam vacuent, al- vumque leniendo subducant, atque minimum ab alimenti natura defi- ciant, cujusmodi sunt

Inter her-
 bas,
 { Malva,
 { Mercurialis,
 { Viola,
 { Rosa,
 { Brassica,
 { Beta,
 { Serum lactis,
 { Pruna,
 Itera
 { Manna,
 { Terebinthina,
 { Cassia medulla.

Hæc nulla fere alia egent præpara- tione, quàm vulgari, ut tutò exhiberi possint.

Hhhhh

Tc.

Tertius est mediocrium, in quo sunt Aloe, Agaricus, Cnicus, Sen-
na, &c.

Radices. { Rhabarbari,
Polipodii,
Iridis,
Raphanis sylvestris,
Mechoacam &
Eupatorii Mesue;

Quæ duo simplicia postrema nuperimè innotuerunt: & prioris vires radix vitis nigra omninò æmular-
tur.

Mediocria autem omnia illa dicuntur, quòd humores tantùm minimè idoneos, sine magno labore evacuent, præsertim si bene præparentur, debitaque ipsorum observetur.

CAP. XV.

De Extractis.

Potissima præparatio horum purgantium est extractio. Etenim omnium simplicium facultatis purgatricis causa hæc est, quòd quædam portio tenuior à calore nativo excitata, per apertos ductus irrepit in minores venas, ab his in majores refluit & in renes ipsos, subsequiturque tunc humorum per alvum evacuatio, qui etiam aliquando per urinam excernuntur, in quibus tum color tum odor manifestus assumpti medicamenti apparet, quod in Rhabarbaro & senna quivis experiri poterit. Cùm igitur horum medicamentorum vapor (quem nos essentiam vo-

camus) calore nativo exagitatus, extræstri parte exurgens, humorem quiescentem attenuet, naturamque partis adversa qualitate stimulet, eamque proritet ad excernendum, ipsa etiam terrestri substantia sive fæce in ventriculo & intestinis inhærente, quis adeò stupidus qui horum medicamentorum spagyricam præparationem non laudet? qua nos essentiam illam verè purgatricem elicimus, qualitatem malignam auferimus, aut saltem obtundimus propriis menstruis, quæ proprietatibus suis concordent, & cum iis symbolum habeant: fæcem sive terram separamus tanquam mortuam, & nocivam, quòd propter crassitiam tunicis ventriculi adhærens, ipsum multum offendat. Quod ex Hippocrate testatur. Galenus his verbis: *Lib. quatuor. Nam purgans, inquit medicamentum, purgat ut exiguum fuerit, in fundum ventriculi descendat, oportet: in descensu vero stomachus & quicquid circa ventriculum sanum est, non solum medicamenti qualitate, sed etiam substantia inter deglutendum appulsa inficitur, & magnoperè laditur.* Deinde quæ tenuioris sunt essentiaè promptius propriam exercent actionem, quàm quæ crassioris, teste Galeno multis in locis. Item cùm idem dicat *1. simpl.* ea quæ parvam sortita sunt molem corpoream, magis agere quàm quæ magnam, laudanda est nostra essentiarum extractio, qua tum ista omnia præstantur, permanente tamen propria purgante

gandi humoris facultate in medicamento, tum quòd eò validius redditur medicamentum, quò videlicet terra vel fax inutilis ex ipso separatur: & admistis suis propriis menstruis qualitas omnis maligna admittitur.

Quod etiam præstandum esse scribit Gal. cum admiscenda refert ea semina medicamentis, quæ malignitatem ipsorum retundant, opus eorum non impediunt, quæque attenuare & incidere valeant, ut & crassos humores secare, & vias per quas educi debent, patefacere possint: quæ omnia debitè fieri ex nostris præparationibus docti omnes poterunt judicare.

Obiect. Sed dicit aliquis *essentiarum* extractionem non adedè necessariam, cum præcipiat Actuarius (cuius sententia asseritur Paulus) iis qui afficiuntur imbecilliori ventriculo, Lathyridis grana xv. vel xx. ad summum integra deglutienda esse, eaque etiam si minimè terantur, minimèq; in corpus permeent, multum tamen purgare, refert.

Lib. 7.
Lathyris.
R. Locus nostram non oppugnat sententiam, quinimò confirmat: quum paulò pòst, iis qui efficacia purgandi sunt, præcipiat mandenda esse. Quibus satis constat in tenuiori etiam medicamenti comminutione majorem inesse vim, quàm in tota mole, & in ipsa essentia multò adhuc quàm in reliquis, validiorem inveniri: quod in Rhabarbaro ipso perspicui potest, cujus infusum potentius purgat, quàm tota substantia. Quo fit ut non dubitem imbecilliori ventriculo ipsa lathyridis

grana potius integra, quàm alio quovis modo comminuta præscribi, cum ipsa lathyris vires *Efula* proxime æmuletur secundum Gal. hæc autem medicamenta adedè acria & vehementia sunt, ut & per inferiora & superiora, magna cum perturbatione, evacuent: coque magis ventriculum lædunt, quò violentius agunt: Corpus autem, ut scribit Galenus, admodum exile facilius alteratur, & mutatur ab eo cui admodum est: quod autem grandius est, non nisi temporis spatio, ac vix tandem etiam sensibilem alterationem sustinet. Nam eò citius experiemur pipere nos calescere, quantum acratius in minima fuerit comminutum: quod & de medicamentis, purgantibus nobis est judicandum. Ideo illorum decoctis aut infusis vulgò, nos verò ipsorum essentia utimur, idque saluberrimè, & sine ulla ventriculi aut reliquarum partium læsione. Quinimò vehementiora illa, atque aliàs metuenda medicamenta ita rectè à veris spagy. præparantur, ut ab ipsis & maligna qualitas & acrimonia propriis correctivis prorsus retundatur: sicque planè in curatione multorum morborum, benignorum vicem gerant.

Sic Ellebori nostra essentia bene præparata hodiè multis in locis administratur, & pueris tutò exhibetur, quod corpus sine ullolabore ducat. Interim non desunt multi, qui has ignotas sibi essentias damnant, ipsarum usum improbant, ac in ipsas livoris sui virus palam evomunt. Quorum hominum convi-

Hhhhh 2 tia

*Simpl. 1
med. 7.*

*Simpl. 2
cap. 12.*

ria & imperitiam mirari desino, à Comico edoctus, Hominibus illis injustius & iniquius nil quicquam inveniri posse, qui nihil rectum putent esse nisi quod ipsi faciunt. Cæterum erunt alii qui rationibus devicti, tandem has nostras essentiarum è rebus omnibus extractiones commendabunt.

Hoc unum tamen metuent in ipsis *empyreuma* videlicet insitum, accepta quadam ab igne adventitia qualitate, ideoque ipsorum usum improbabunt, in febribus præsertim, & in calidis affectibus curandis: quibus se artis Spagyricæ imperitos, atque de rebus ignotis temerè iudicium ferre, satis ostendunt.

De menstruis.

Essentiæ sex è omnes eliciuntur: solo Bal. aut fimi temperatissimo calore, propriis ad id & convenientibus vehiculis sive mediis, quæ menstrua nobis dicuntur, quod totam rerum vim insitam attrahant, opera & artificio periti Spagyrici, separando quod terrestre & mortuū est, quodque impurum & fæculentum à puro auferendo, & essentiam illam vivificam tantum colligendo, cujus facultas quasi solutis vinculis exurgens, altius se promit, & vires multò quàm antea majores profert, & corporibus sanandis efficaciores. Quod si menstrua nostra omnia calida essent, plurimum falluntur: succus enim limonum nostro modo præparatus, menstruum margaritarum est, quod ipsas solvit & in tenuiorem es-

sentiam vertit, qui tamen succus non est calidus, neque calida margaritarum essentia, quæ remanet ipso separato menstruo. Non enim quicquid tenue fuerit, id & calidum dici debet, ut scribit *Galenus*: nam & aquam ipsam tenuioris esse essentiæ argumento est, quod promptissimè per pilos & vestimenta fluat, & tamen talis cum sit, neque nos natura sua calefacit, neque proprium ignis nutrimentum est, imò omnino ipsi adversatur.

De Spir. Vini.

At respondebunt vini alcool, essentiam, sive ipsius spiritum (quo menstruo nos sæpius utimur ad eliciendas reliquarum rerum essentias) calidissimum esse: esto, an propterea id periculosum aliquo modo dicitur, quum separaretur ex quavis rerum essentia semper proprium menstruum, ipsiusque vis omnis adimatur, & simplex quodvis medicamentum aucta tantum virtute cum suis propriis qualitatibus remaneat? Deinde: ut ad purgantia redeamus, quis ipsa latentem caloris excitandi potestatem habere inficiabitur? quibus tamen ea admisceri debent, quæ retundendo ipsorum malignitatem, attenuare, & incidere valeant, & medicamenti purgationem imbecillam aut tardam celerare, ac efficaciorum reddere, idque ex *Galeni* sententia. Lib. quinquies
Ob id *Elleboro*, pulegium, vel saturiæ, vel aliquid ex iis quæ subito transeunt, & stomacho non inimica cap. 8.
Paulus admisceri debere refert. Item omnes

omnes medici cinnamomum & spicam Nardi Rhabarbaro.

Raphianum, & cuminum hermodactylis.

Cnico cardamomum.

Aloe nucem moschatam, mastichem, & caryophyllos.

Agarico, Turpeto, & fenna, zinziber.

Hæc quanvis calida sint, tamen purgantibus immiscentur, quæ etiam exhibentur tunc febrientibus, non quod febris gratia fervidæ qualitatis medicamentum porrigatur, sed quod hinc utilitas major subsequatur in extirpandis humoribus febrem excitantibus: Utilitas enim, inquit Galenus, major erit molestanti humore detracto, quam nocuum ipsum expurgantibus: necessariò corpori illatum, quod fiet adhuc commodius si quicquid lædebat, idque sine molestia detractum fuerit, medicamentis præparatis & correctis: quod vulgus medicorum præstat, quamvis simplicium mixtorum caliditatem, quibus utuntur in corrigendis suis purgantibus, non auferant, quæ tamen exhibere calidis affectibus etiam non verentur. At nostrum Alcoolis vini menstruum quamvis dicant calidum, ita tamen spirituale, (si vocabulis artis uti liceat) ut minimo calore exhaleat, & à suo soluto omnino separetur, quod arte ita à facibus scernitur, ut purior ac tenuior tantum essentia remaneat quæ etiam promptius propriam exercet actionem, siue refrigerandum sit, siue calefaciendum, aut etiam pur-

gandum, idque minori cum periculo, duabus de causis: primum quod celerius medicamentorum essentia perviscera permeet, & ita asperæ ac terrestres ipsorum partes interioribus hærentes, ulcerare non possint.

In hanc sententiam Paulus de Colocynthide refert: *Levigetur, inquit, accuratè, quoniam asperitates ipsius intraneis adherentes, ulcera concitant, & nervos consortii lege afficiunt*: Tum etiam quod ex istis essentiis nociva omnis qualitas (si tota prima præparatione auferrè non possit) aliarum tamen exquisitarum essentialium permixtione omninò adimatur, aut saltem facilius abundatur.

Sic essentia Aloes (aliàs ad purgandum tardior) celerrimè evacuetur, & ne illà venas aperiat, nimia tenuitate, oleo nostro mastichino facilius corrigi poterit, ut tutissimè exhibeatur.

Sed audiamus quid de his omnibus præparationibus Mesue sentiat, qui cum Paulo & Avicenna scribit comminuendam Colocynthidem esse, propter prædictas rationes nostras, his verbis: *Longam, inquit, decoctionem sustinet, estque, ut mihi cum Serapionis filio videtur contra filii Zezar sententiam, pulverisanda tenuissimè, ut eius facultas malefica, alià illi exquisitè permixtâ, plenius obtundatur, utque viscera celerius permeet, neque in ipsis ob partium minus tritarum crassitiem cesset: qua fortasse fit, ut in visceribus pigra retineatur & ea ulceret, præsertim*

Hhhhh 3 cum

cum sensu perceptibiles fuerint eius particula. Quis autem ista omnia commodius & cum utilitate majore compleri nostris essentis, quàm tenui solo pulvere negabit? Neminem credo, præter aliquem Acesiam stercorarium & artis mediæ prorsus ignarum. Superest ut purgantia specialius earumque præparaciones tradamus.

CAP. XVI.

De Helleboro.

Medicamentis vacuantibus validioribus antiqui in gravibus uti erant soliti, tum vomitum provocantibus, tum aliis id genus: helleboro nempe albo & nigro, qui principatum in hunc usum obtinebant, ex sententia ipsius Galeni, medicorum Coryphæi, quingentis aut sexcentis, post Hippocratis tempora, annis nati & florentis, quemque Dogmaticæ medicinæ instauratorem omnes profitentur: à quo tamen quàm parum aut incitè exitialia illa & violentia purgantia instaurata & correctâ illo seculo fuerint, ex præscriptis eorum formulis salis superque liquet: ut qui ne hellebori quidem albi, quem præcipuè in epilepsia curam usurpabat (ut ex ipsius commentariis in aph. 1. lib. 5. videre est) ullam aut ineptam emendationem admiserit, quæ violentiam illius in vomitu provocando, compesceret: quam quidem hellebori vehementiam & in provocanda vacuatione molestiam testatur bonus Mesues lib. de simpl. cap. ult.

de helleboro, cum accidentibus terris plenis fieri. Quin & paulò antè versiculis aliquot, docuit his verbis, quid de eo sentiret: Helleborus albus, ^{Mes. lib. de simpl. c. ult.} inquit, corporibus nostri temporis est molestus, imò est eis, sicut venenum propriè præfocans. Celsus lib. 2. cap. 13. hac de Helleboro refert: At ubi longi, valentesq; morbi sine febre sunt, ut comitialis aut insania, veratro quoq; albo utendum est, id neq; hyeme, neq; æstate rectè datur, optimè vere, tolerabiliter autumno: quisquis daturus erit, id agere antè debet, ut accepturi corpus humidum sit. Illud scire oportet, omne eiusmodi medicamentum, quod potui datur, non semper agris prodesse, semper sanis nocere. Cujus rei hodierna etiam experientia certam satis fidem facit. Quod tamen antiquorum primarium ac potissimum fuit medicamentum, quod ad vomitum in epilepsia & gravioribus aliis morbis, quibus congruit, proliciendum utebantur. Ante tamen illius exhibitionem, levia quædam ab iis observabantur: lubricantibus enim prius corpus ad laxationem præparabant, idque ex sententia Hipp. 4. aph. 13. quò minus laboriosè excrementa, cum per vomitum, tum per alvum deturbarent. Ratio etiam temporis, horæ & temperamenti habebatur, ac cavebatur aliquando, ne jejuno ventriculo, at potius cibato & pleno exhiberetur, ut vomit' facili' & minore molestia succederet. Quod ad ejus præparatione attinet, sive quæ fit in turundis majusculi raphani, in quibus raméta hellebori infixâ per integrū diè macerari sinebantur:

Bantur: quib. extractis taleolæ raphani in oxymel infundebantur, postea deglutiebantur, super hausto ipso oxymelite, sive quæ cum pomo, aut quæ cum infusione in oxymelite fit, aut alio alio ejusmodi præparationis modo: insipidæ prorsus id genus præparationes, & omni industria carentes frigidæ quæ sunt, præ aliis elegantibus utriusque hellebori præparationum formis, quas arti spagyricæ debemus, quas quæ variis modis descriptas, & maximè utiles ac necessarias, hydromelitis, oxymelitis, extractio-
 num, pilularum & tabellarum figura in restituta Pharmacopœa nostra videre licet, quas hic sigillatim recensere non sit opus. Etenim siue dubio est, inter vegetabilia purgantia, helleborum, præsertim nigrum, & aptè & concinnè paratum a tralibus morbis, ut vocant Hermetici, hoc est, tam altas fixas quæ radices habentibus, tam quæ occultis feminariis summum & præsentissimum esse remedium, atque idcirco huic tanto tam quæ gravi morbo curando & prorsus eruncando summè conducere. Quantis autem laudibus helleborum nigrum ipse ornavit Hippocrates, perspicuum est, sic n. de eo loquitur: *ut, si opportunè & appositè, cui congruit, exhibitus fuerit, illius hominis juvenescem instauret, perfectum illius valetudinem conservans, temperamentorum corrigens, atque inde animi mores commoderans. Quin & addit bonus Mesue, illius virtute viscerum omnium corruptiones emendari, puritatemque humoribus eorum restitui: magna facilitate & potestate subtilem bilem cum crassa pituita mixtam hanc quæ*

cum atrabile, promiscuam omnia, vacuari & expurgari, nec non ejus efficacia ac proprietate totam sanguinis massam purificari, & sordibus suis elui; usque ad eò venas omnes penetrat, ut ab iis, ex toto corpore, fæces omnes & impuritates proliciat ac educat, tantæ quæ virtutis esse asseruit, ut ne remotissimæ equidem partes, ac ne cutis quidè ipsa extima, illius attractum fugiant. Quo fit, ut hoc medicamentum præstantissimum sit ac specificum, purgando cerebro, toti quæ capiti, ac omnibus sensuum instrumentis, nervis, visceribus, vesicæ & matrici idoneum auxilium, huic quæ epilepsiæ morbo, de quo agimus, melancholiæ, mania, paralyti, vertigini & hemicrania, singulare præsidium.

Recentiorum doctrina de viribus hellebori.

Atque hæ sunt, quas Helleboro laudat Antiquitas: cujus usu tamen hodierni Dogmatici, periculum veriti tot symptomatum, quæ procreat, utcunquæ videlicet præparatus, prorsus sibi interdiciunt.

At cum tantæ sit virtutis, morbis repurgandis, & valetudini restitendæ accommodatissimum sit medicamentum: aliquot formulas hic subiciemus remedium, in quibus purgationibus basim & principem locum helleboro tribuemus.

Sed imprimis nigrum laudamus, quia a bus in montibus nostris frigidis collectus, usque ad eò crudus est, exitialis & còvellens, ut illius usum prorsus improbem, & rejiciendum suaserim.

Quin

Vires hellebori nigri mira.

lib. de simpl. c. de Helleb.

Quin & ex ipso helleboro nigro, in nostris montibus decerpto, quanta quamq; gravia oriantur symptomata, vulgari more parato, sæpe vidimus. Idcirco aliquot ejus præparationes, ut tutior illius fiat usus, trademus.

Suntque præcipuæ.

1. Syrupus helleboratus minor. V. Pharm.
2. Syrupus helleboratus major. V. Pharm.
3. Extractum. Helleb. per propriam. ▽.
4. Extr. per aq. cephalicas.
5. Aliud. cum aq. anisi.
6. Aliud cum succo limonum. V. Pharm.

*Quinta Essentia seu Extractum
Hellebori nigri per propriam ▽.*

℞. Igitur veri hellebori nigri purpureis floribus, quiq; recens collectus sit, non aridi, si fieri potest, quantum sit satis ad dimidiam alembici partem ex radicibus conquassatis & rursus implendam: ex quibus per balneum maris vaporosum (quod ad destillandum, citra adustionem, institutum est) tantum aqua stillatitia educetur, quantum reddi poterit. Sicca autem, qua restabit in fundo alembici materia conquassetur, & in matraccio colli oblongi reponatur, cui affundatur propria aqua: ac nota: tantum aridarum facum conquassatarum esse sumendum, non plus, quantum aqua sua stillatitia supernatante ad tres digitos latos submergi possit. Ponantur omnia in digestionem balnei ad sex aut octo dies, dum aqua radicibus colore tinctorum

imprægnata rubeat. Tum defundatur aqua per inclinationem: qua iterum sole balneo maris satis calenti, in digestionem reddatur. Hac enim coctione secunda, quod crudius est, magis maturescit & corrigitur, ac aliquid semper impurarum facum secer nitur, quod in forma hypostasis aut sedimenti in imo residet. Deinceps hæc aquæ optimè digesta, cocta & depurata, in primo alembico reponatur, underiusum extilletur dum in fundo vasis restet materia, syrupi consistentia, qui verus est hellebori balsamus & quinta essentia.

Atque hæc sit una ex optimis & facillimis essentia quintæ, non tantum ex helleboris, sed etiam ex esula, chelidonia, aliisq; id genus vegetabilibus extrahendæ methodus.

Si vero radices hellebori nigri recentes desiderantur, sed sicca tantum occurrunt (quum non omnibus pervium sit, utpote à montibus procul remotis, recentibus semper potiri) in hunc modum, qui sequitur, parandus erit earum balsamus, essentia quinta aut extractio, quæ Epileptiis conferat.

*4. Aliud extract. helleb. nigri
per aq. cephalicas.*

℞. Igitur radices veri hellebori nigri, quas mense Septembri collegeris, sole in signo libra existente, vel arietis, mense Martio, circa alterutrum æquinoctium. Tum enim pollent radices virtutibus, & nativo suo humore tota madescunt. Hæc accurate mundata, vino albo diluta ac exiccata, contendantur in mortario marmoreo, ligneo pilo. Conquassata discendantur foras-

forcipillis, sicq; in alembici vitrei capacitatē injiciantur, iis superfundendo aquarum peronia, florum lilii convall. & florum calendana quantum sit satis, ad eos optimē imbuendas ac perfundendas, quaque spiritu vitrioli addito acidula reddi poterant. Totaque ista materia ad 24. horas in lento igne in digestionē hareat: cujus liquor tandem stillatitius in recipiens capitello alembici apertum, extillet, non ad perfectionem aut siccitatem integram: sed ut facibus adhuc humidis, stillata aqua reafundatur, quae denud per alias 24. horas digestionē redduntur, ut postea prelo, ad id concinnato, totius liquoris ac subst. fiat expressio, facibus seorsim separatim ac repositis. Quae quidem expressio tota alembico iterum reddatur: unde rursum extillet aqua, dum in fundo remaneat syrupi consistentia, aut mellis: atque haec denud aqua facibus separatim ac repositis seorsim in alembico, ut diximus, superfundatur, ut digestio eorum repetatur per 24. horas, ac denum fortis prelo totius substantia fiat expressio, servando seorsim facem aridam, & superior consistentia syrupi admiscendo expressionem. Aqua verò stillatitia facii reddatur, ut prius, ad infusionem, quae postea expressa syrupo adiungatur: idque toties praestandum ac continuandum, dum nullum amplius radices aut illarum faces saporem gustanti reddant. Quod quidem integrae expressionis & radicem essentia prorsus exhausta signum est certissimum.

Tum verò servatos syropos, ut supra diximus, qui ex lb. j. radicem ad uncias circiter quatuor balsami extrahuntur, in matraceutum vitreum oblongi colli infundes: quibus tertiam aut quartam partem stilla-

titiarum aquarum servatarum adicies (etenim maiore copia aservantur aquae, quam syrupi) ac in digestionem vase in Bal. M. repositio, dum aqua inficiatur colore rubro: tincta aqua per inclinationem transfundatur, & ab hypostasi, quae in fundo restabit, quam optimē fieri poterit, separetur, ac recens denud aqua reafundatur ac separetur, idq; tot cohobationibus repetendum, donec tota mellita illa substantia extracta in aquas illas transferit, in essentia pura ac clarissima speciem. Quae cohobatio perfecta fuerit, si nihil in fundo vasis, praeter facem quandam inuilem, & omnicolore aut tinctura destitutam, (qua summum est hellebori venenum) relinquatur.

Vbi ista perfecere, aut etiam inter operandum, facem in cinerem rediges igne reverberis iuxta artem, idque ubi eam fortiter expresseris, ac separatim lento calore aqua, quae tincturas superiores continet, dum remaneat syrupi consistentia, aut potius hellebori balsamum pretiosissimum, cum extracta ea aqua totus cinerum sal ex arte prolicietur. Quo aqua gravida & condita syrupo illi aut balsamo hellebori reafundatur, agitando & miscendo probe omnia: deinde rursum extillabitur, dum ad consistentiam syrupi ac balsami materia rursum infuso redigatur, cui suus sal, in quo vis purgatrix praecipua hellebori posita est, admixta & coniuncta fuerit. Hujus helleborini balsami scrupulus, solutus in uno aut altero cochleari suae aquae, aut alterius congruentis liquoris admirandum est purgativum, ac massae sanguineae excellens mundificativum: quod non epilepsius tantum domandis par est, sed omnibus aliis etiam deploratissi-

mis ac astralibus morbis, quales sunt maniarum ac melancholiarum species, subigendis efficacissimum, quibus vulgaria remedia ludibrio esse solent. Hic non objicienda est operationis difficultas, cum satis superque utilitate & præstantia medicamenti ea compensetur: inò quæ in ea vel tantillum versatis soleat facillima haberi. In qua si qui sunt sumptus, facile à divitibus, quibus hæc videntur dicata, magno fœnore persolvuntur. Illis enim tam eximias præparaciones dicavimus: at tenuioris fortunæ aliis, quibus fortè hæc cariora videbuntur & inexpertorum Pharmacopœorum capacitati, præparaciones nostras balsamicas ut accommodemus, quæ sequuntur, erunt aptanda. Oportebit enim aquarum præoniæ, lili convall. & calendulæ in locum substituere extractionem radicum hellebori, repetitis decoctionibus factam, cum sero lactis aut lacte destillato, & sæpe identidem expressam, ut in expressionem virtus radicum pertranseat, ac in ea maneat. Quod toties iterandum est (nempe, reafusio, repetita ebullitio & expressio) ut ultima expressio nihil faporis habeat, quod omnem hellebori substantiam ac virtutem in aquas aut serum lactis aut liquorem expressum transisse testabitur.

In libras autem singulas expressi liquoris addantur folliculorum senna ℥ij. caryophil. cinam. mac. ana ℥j. B. seminum anisi & fœniculi dul. ana ℥ij. storum ros. rub. pug. ij. stor. m. nenuph p. j. quibus insusis & expressis, secundum artem instillentur tot spiritus vitrioli guttula, ut tota mixtio

acidulæ reddatur. Qui per ignorantiam, spiritus vitriolati usum in medicina improbant & respuunt, cujus tamen virtus & præstantia, sive ad tincturam medicamentorum extrahendam, sive ad fermentationem omnibus rebus, quibus immiscetur, inducendam, sive nimiam caliditate purgandam, contemperandam, illorumq; venenositatem corrigendam, satis præjudicari non potest: loco spiritus prædicti injiciant pro singulis uncis succi citrii vel limonum (qui naturam vitrioli æmulatur) quantum sit latis ad aciditatem inducendam, probeque omnia macerentur, digerantur, ac fermententur ad tres aut quatuor dies: quorum postea fiat expressio: cuius liquor ex Baln. Mar. vel calentibus cineribus destillatione educatur, quod restat in fundo, mellis consistentiam acquirat: cui adde myrrha & mastice pulverisat q. s. rhabarbari, si voles, modicum, ut fiat pilularum massula. Ex qua pilula una tantum in dosim exhibeatur: cuius operatio felix futura est, & ad radices usq; morbi ac seminaria penetratura, ut, quicquid est impuri & corrupti, radicibus evellat ac exhauriat, quod vulgaria, ut diximus, medicamenta nequaquam præstare valeant:

Cum prima hellebori essentia, quam, ut meliorem aliâ, usurpavimus, cujusq; usum legitimum promissimus, conjungi poterit, (si ita videbitur) extractum aloës, sennæ, agarici & rhabarbari, vel extractum scammonæ & colocynth. quorum extract. formulæ in nostra Pharmacopœa reperientur: ex quibus forma opiata cōcinnetur, cujus dosis sit ℥j, aut admiscendo myr-

rhææ

rhæ & castorii & pulveris fennæ, q. s. fiant pilulæ : quarum una tantummodò in dosim exhibita semisrupuli, aut integri pro robustioribus, vehementissimè per secessum operatur, idque citra perturbationem ullam. Si Epilepsia fiat per consensum uteri, his addere poteris sæculam bryoniæ & affæ sætidæ essentiam seu oleum adlibitum,

*Alia Essentia seu Extractum
Hellebori.*

*Extract.
sive essen-
tia Elle-
bori.*

℞. Rad. Ellebori nigri *Autumnali tempore collectarum recentium* ℞. j. decoquantur cum aqua anisi & pulegii (ex quibus oleum Chymice extraxeris) in vitreo vase bene clauso in Bal. ferventissimo per integrum diem, quo factò, comprimendo succum omninò extrahè, fæces autem abiicito, quod reliquum est indas alembico vitreo, ut menstruum separetur, & remanebit in fundo alembici viscida quædam substantia, cui affunde spiritum vini optimi, qui materiæ supernatet 4. digitis, ponantur omnia in mattatio oblongo collo & bene obturato, digeranturque in Baln. per duos aut tres dies : quod clarum & pellucidum est, tamen amarum, affunde alio vasi, novumque denuo vini spiritum infunde, faciendo ut prius, donec totam essentiam reiteratis digestionibus attraxeris, semper fæces seponendo ut artis est : quo factò separaprius menstruum cum calore Balnei, ipso separato fac circulentur cum novo

vini spiritu, infusionis maceris, per aliquot dies : Rursus optimè separato vehiculo, remanebit in fundo essentia Ellebori, mediocris consistentiæ & fusci coloris, hanc ad multos usus reservabis.

Hujus essentiæ scrupulus j. cui aliquot guttulæ olei anisi & menthæ admistæ fuerint, exhibetur jejuno stomacho cum decocto competenti vel aqua lambricorum, hydropicis. Item cum aqua betonicæ, cerebri affectibus, ut mania, melancholiæ, vertigini, epilepsiæ & paralyti confert: bilem enim utramque, & pituitam sine ulla molestia, corpus denique totum excrementis corruptis expurgat, quod quidem Hippoc. authore, incolume & velut juvenile reddit. Neque solum noxios humores & excrementa è vasis attrahit, sanguinem purificando, sed à toto corpore & cute ipsa: qua ratione Elephantia, Cancro, Erysipelati, malo mortuo, & Phagedænis valdè conducit.

N O T A.

Paulus ad eosdem affectus radi-^{Lib. 7.}
cis Ellebori nigri mulla & aqua ma-^{6. 4.}
ceratæ (modò jejunium præcessisset) circiter drachmam unam exhibebat. Nescio autem, cur nostris temporibus hoc remedium in usu esse desierit, & tanquam summum aliquod venenum vitetur, antiquitus tamen ad eò commendatum, nisi fortasse Medicorum inscitia tribuatur, quum medicamento hujus & reliquorum malignitas, facillimè vera ipsorum præparatione adimatur, ut jam diximus.

*Aph. 16.
lib. 4.*

mus. Hocque testatur bonus Hipp. cum etiam de albo Elleboro verba faciens, hæc refert: *Sanis, inquit, corporibus Elleborus est molestus (quemadmodum & omnem medicationem ipsis periculosam alibi dicit) arte autem & industria castigatus, quando & cui oportet rectè propinatur, & salubriter agit. Sed dicent isti, tempore Hippocratis vel corpora robustiora, vel Elleborum in illis oris nullam habere qualitatem malignam, (diversæ enim qualitatis redduntur simplicia secundum regiones & loca) neque symptomata excitare terrenda ut in nostris regionibus: inquam sententiam*

*Lib. 2.
cap. 30.*

Mesue de Elleboro hæc refert. Albus igitur, quia huius tempestatis corporibus est molestus, quin & velut venenum præsertim suffocans, vitetur. Addit, Nigri autem virtus ad nostra usque tempora est tolerabilis, licet etiam difficilis. Ruto hac sola sententia Medicos nonnullos ita terreri, ut contenti aliquorum scriptorum lectione, incognita damnent, & quorum nullam experientiam habent, sine ulla ratione improbent medicamenta: quod & absurdum est & Medico omnino indignum. Tandem respondebunt, Medicos tum Græcos tum Arabes violentis illis medicamentis usos fuisse, quod levioribus, Rhabarbaro videlicet, Cassia, Manna, & similibus carerent, quæ tutò exhiberi possunt, & utiliora sunt. Sed ô egregiam laudem, quam ipsi ex istis medicamentis in curatione multorum morborum referunt. An nesciunt Rhabarbarici, extremis morbis ex-

trera remedia (ex Hippocrate) adhiberi, atque aliquando attrahenda esse excrementa in venis sanguinis commixta, non à solis concavitationibus partium, sed à toto corpore & à remotis etiam partibus? Cerebrum ipsum denique aliquando & totum cadit & sensuum instrumenta, & nervos, visceraque reliqua multis in affectibus esse expurganda? Quod cum leviora ista medicamenta non præstent, fortiora sunt eligenda, ut Elleborus præsertim niger (quam vis hodie etiam plerisque summos Medicos in Germania & Italia, albo feliciter uti compertum habeam) ex quo si eliciatur essentia ut docuimus, illa poterit exhiberi cum ægrorum admiranda utilitate & Medicorum laude, diuturnis morbis, & quibus in summa superficie superfluitates emerferunt, ut lepris & impetiginibus: maxima enim illi essentia vis inest & peculiaris ad educendum quicquid sanguinis commixtum est, quod eum corrumpit: exhibetur etiam quartanariis, melancholicis, hydropticis & multis aliis affectibus, ut jam diximus: clementer enim & sine molestia ulloque vomitu, totius corporis excrementa expurgat.

N. Aliud Extractum cum succo limonum vide in Pharmacop.

CAP. XVII.

De Turpetho.

Turpethum Mesues (non rad. Thapsiæ Fuchsi) eligatur albissimum gummosum, & mediocriter recens.

Extra-

Extractum.

In pulverem tenuissimum reducatur, quod indas matratio vitreo, oblongo collo & hermeticè clauso, affundendo illi spiritum vini: qui super natet materiae tribus aut quatuor digitis, & sic omnia stent in Baln. tepido per ij. aut iij. dies, quò essentiam totam menstruum attrahat: illud seorsim reservato, deinde novum affunde denuo, donec nihil amplius ex materia elici possit, faeces semper seponet, & quod purius est, elige ut est artis. Quo facto circulentur omnia, ut summum acquirant perfectionis gradum, hinc separa menstruum.

Medicamentum perfectius reddetur, si in correctione addideris pro unc. i. essentiae, olei naxis moschatae & zinziberis an. scrupul. j. Illis enim sic ejus actio intenditur, ut proprietate quadam mirabili, etiam sine nausea & aliqua perturbatione, è juncturis & remotissimis ac profundissimis his partibus pituitam viscidam & crassam evacuet, quum alias tenuem solummodò, idque tardè per se adduceret.

Exhibetur huius essentia scrupul. j. cum vino rubro aut decocto pectorali. Hydropicis etiam & pituitosis omnibus affectibus confert.

CAP. XVIII.

De Hermodactylo.

Diosc. 45. cap. 79. Gal. simpl. 6. Pauli. 7. meri Pharmacopolarum; quod Diosc.

EX radice etiam Hermod. alb. & elect. Aeginetæ (non colchici ephemeridi) meri Pharmacopolarum, quod Diosc.

Galeno, item & Paulo venenum est) eodem modo ut ex Elleboro essentia elicitur.

Hæc pituitam crassam & lentam à juncturis præsertim trahit: ob id arthritidi multum confert.

Corrigi tamen debet cum oleo Cumini & Caryophyllorum, ne suo humore flatulento ventriculum lædat, & in ipso nauseam excitet.

Exhibetur per se vel cum decocto competenti, pondere scrupul. j. plus vel minus pro sumentis viribus.

CAP. XIX.

De Radice Esule minoris Thymelææ, Chamelææ, Mezereo, Thapsiæ.

ESula radix purgat sat vehementer humores inprimis serosos, ideoq; convenit in hydropo aliisque similibus affectibus. Vide & Lathyridem.

Præparatio fit macerando hor. 24. in aceto & dein exiccando.

Extractum fit 1. cum Spirt. Vini.

2. Cum suo succo express.

3. Cum propria aqua destill.

Vide in Pharmacop. c. 31.

De Thymelæa, Chamelæa seu Mezereo & Thapsiæ.

Radices, Thymelææ & chamæl. sive *Extra. Thap. mezerii Serapionis & Thapsiæ succus, lactario- rum.* quæ partim pituita, partim bilè inprimis autem serosos humores etiam superius, evocant: non tamen sine mordacitate, cum acria sint omnia & ignea, valdeque periculosa (viscera enim excoriant & venarum ora dirumpunt) eodem modo quo Elleborus parantur.

liiii. 3. Exh-

Exhibetur illorum extractum sine periculo, immixto myrobalanorum extracto, ad hydropem & ad serosa excrementa expurganda etiam in articulis ipsis: dosis est scrup. j. cum un. j. olei amygdalarum dulcium.

CAP. XX.

De Lathyride.

LAthyris vires Esulæ proximè æmulatur secundum Galen. Hæc autem medicamenta adeo acria & vehementia sunt, ut per inferiora & superiora magna cum perturbatione inprimis serosos humores evacuent, eoq; magis ventriculorum lædunt quò violentius agunt,

Lathyridis grana exhibentur, N. 15. vel 20. eaq; integra non minuta, si ventriculus sit debilior ut supra dictum.

Ejus extractum fit, cum Spir. Vini ex granis contusis. Huic addes ol. mastiches & nucis molchatæ ad correctionem.

CAP. XXI.

De Cucumere agresti.

Cucumeris agrestis radix mense Majo colligi debet, deinde contundi, denique ex ipsa succus optimè exprimi. Qui quidem filtrandus est bis vel ter, donec clarus distilletur & bene depuratus sit: cui affunde vini spiritum santalatum & optimè præparatum, collocando omnia in Baln. per 3. aut 4. dies: quod purum est transfunde, denuo vini spiritum affundendo, donec nullæ fæces am-

plius seponantur. Tum circulentur omnia simul ad majorem graduationem per aliquot dies: quo factò, separato menstruo, congeletur essentia igne lentissimo cinerum, donec inspissetur, cui adde pro an. j. olei cinnamomi scrup. j. essentiæ croci scrup. ß.

Hoc medicamentum serosa excrementa potenter evacuat quæ ratione Hydropicis, item ictero & obstructionibus tum hepatis tum lienis summopere confert. si scrupul. dimidium aut plus pro ægrotantis viribus exhibeas cum vino albo, idque manè ieiuno ventriculo.

Ex succo è Cucumeris agrestis fructibus Autumnali tempore extracto, dum præ maturitate pallent, fit præstantissimum medicamentum, si debitè præparetur ad serosa & biliosa excrementa evacuanda. Elaterium Græcis hoc medicamentum dicitur, cujus præparationem Dioscor. tradit. 4. simpl. sed efficacius multò reddetur, & sine periculo exhiberi poterit, si ita præparetur.

Extractum
Elaterii.

Hic succus clemens per expressionem extractus per filamenta distilletur, ita ut fæx omninò ab ipso separetur, deinde indatur vasi vitreo oblongo collo, cui affunde spiritus vini an. æquales partes, omnia postea digerentur in Bal. tepido per aliquot dies, donec fæx & tota impuritas secernatur: separato priori menstruo blando igne, alium vini spiritum, infusionis speci. diamarg. frigidi affunde, & circulentur omnia in pellicano x. dierum spatio, ut vis medicamenti augeatur, & ab ipso omnis malignitas aufe-

auferatur : separato denique ultimo menstruo, coaguletur igne lētissimo, quod fiet intra paucos dies: Hujus cape oñ. j. cui adde olei nucis moschatae & cinnamomi añ. scrupul. j. fiat mixtura, & sic obtinebis præparationem Elaterii spagyricorum, sive ipsius essentiam.

Mirificè serosa excrementa etiam è iuncturis trahentem, & è cerebro evocantem, Arthritidi, Hydropi, Cephalalgia veteri, & Epilepsia valde conducentem. dosis scrup. dimid.

Exhibentur ðij. pro dosi eum decocto pectorali, aut eum aqua Cinamomi.

CAP. XXII.

De Colocynthide.

Colocynthis species est cucurbitae sylvestris cujus fructus sive poma ac præcipua medulla officinis in usu est. Purgat pituitam & alios humores crassos ab omnibus partibus etiam remotis in cerebro articulis, &c. Hinc bilem educit & summopere Apoplexia, vertigini, Epilepsia, asthma & aliis affectibus pertinacioribus plurimum confert. Verum enimvero adeo vehemens est in purgando ei facultas, ut solo, interdum contactu, acetiam odore abundè & cum magna perturbatione, quibusdam alvum dejiciat, sequentibus tamen præparationibus tutissimè exhiberi potest.

Præparata.

1. *Extractum Colocynthidos.*

Colocynthis pulveretur tenuissimè, hinc affunde vini alcool optimè

præparati, ut supernaret 6. digitis, digerantur in M. B. vase clauso Herm. tribus septimanis: amittet enim illo temporis spacio totam crimoniam. Quod si diutius digeratur, extractum dulcescet.

Optimum est medicamentum ad pituitam & ad alios humores crassos & glutinosos à profundioribus partibus attrahendos, idque sine noxa, quare vertiginosis, hemicranicis, epilepticis, apoplecticis exhibetur cum syrupo rosat. simpl. vel comp. corrigitur autem oleo nucis moschatae, cinnamomi, &c.

2. *Extractum Colocynthidos.*

Rx. Postquam colocynt. quam in M. B. per aliquot dies macerabis cum uno ac altero liquorum usitatorum aut aquarum stillatarum, quæ in correctionem illius usui sunt, fortiter prælo exprime. Expressio in matratium injiciatur, seorsimque referretur, ac faci insidenti illius recentes aquæ aut liquores superfundantur, itaque rursus digerenda M. B. reddantur & digesta denuò exprimantur. Postea expressiones ambæ jungendæ sunt, ut in leni M. B. omnia simul concoquantur ac digerantur: dum appareat hypostasis in fundo vasis, aut faccum à liquore puriore separatio: liquor purus per inclinationem à facibus separetur, ac denuò in balneo tam diu digeratur, & à facce separetur, dum purissimus reddatur, quod cognoscetur, si nullas amplius taces deponat. Ejusmodi

conco-

concoctionibus & digestionibus ad imitationem naturæ elaboratis, tandem elicitur liquor, rubini instar rubicundissimus & splendidissimus, qui ingratum ferè omnem istum amarorem colocynthidis, noxiamque substantiam ac fastidiosam exuerit. Proprium enim est digestionis munus, successu temporis tum rubefacere, tum edulcorare substantias rerum omnium. Potremò liquor à reliqua materia, lento Bal. calore per alembicum extilletur: restabit in imo vase mellita quædam consistentia, quod extractum est purissimæ colocynthidis substantiæ magnæ virtutis, ac præstantissimæ innoxiaque purgationis.

Ejusmodi labore ac industria, ex quovis alto medicamento extracta fieri possunt & debent: quorum singulorum singulares sunt & propriæ virtutes ac operationes, singulariaque ac sibi congruentia menstrua postulant, quibus elaborentur & vires ac proprietates suas conservent. Si tamen viridium simplicium, ut hellebori nigri, esulæ minoris & aliorum sit copia, ex illis destillabitur aqua, quæ capiti mortuo (in imo vasis relicto) superfundi debet, ut mediante proprio liquore tinctura ac essentia præcipua proluciat, semper purum ab impuro crebris digestionibus, ac reperitis concoctionibus separando & tandem liquorem prædictum distillando dum mellis consistentia aut opiata in fundo resideat: ut jam diximus. Hujus extracti aut liquoris serupulus, aut dimidia drachma, vel scorum, vel diluta sua propria aqua distil-

lata, potens est & maximè innoxium solutivum. Cujus tamen medicamenti, si purgantes vires augere velimus, licebit relictas fæces post primam & alteram expressionem in cineres redigere, ex iisque salem extrahere cum proprio liquore: qui liquor suo sale imbutus cum extracto conjungi debet, ac tandem per distillationem liquor separabitur, & cum extracto sal commiscebitur, reddeturque longè potentius pharmacum, & minore dosi exhiberi poterit.

CAP. XXIV.

De Scammonio.

Scammonium violentissimum & ^{Extrahit} periculosissimum esse medica- ^{scammo-} ^{nii.} mentum, omnibus Medicis constat, idque multis de causis: flatu enim mordaci plurimum vetriculo nocet, ipsumque subvertit. Deinde immodicè attrahendo, venas aperit, & sua acrimonia intestina ipsa excoriat, hæc que ratione gravissimos inducit dolores. Qua de causa Galenus ipsum cum cydoniis miscet: alii verò cum ^{Lib. 1.} galanga, zinzibere, sem. anisi, dauci, ^{alim.} apii, & lentore, sem. psyllii decoquant in pomo acido vel austero, ut mitius reddatur.

Preparatio.

At spagyrica præparatione sic commodum usui redditur, ut sine ullo periculo multis aliis medicamentis immisceri possit, & tuto exhiberi ad purgandam bilem & pituitam.

Electum Scammonium solvatur in
oleo

oleo mastiches spagyricè extracto cum vini spiritu, quo factò digeratur per viij. dies in B. calido in vase optimè clauso: quod clarum erit & pelucidum transfunde, affundendo rursus novum menstruum, donec totam essentiam attraxeris, interim tamen omnes fæces seponito. Tum separato toto menstruo, affunde denuo vini spiritum corallifatum, ut supernatet iij. digitis, circulentur omnia in B. per x. dies aut amplius. Demùm menstruū extrahè & pro unc. essentia relictæ in fundo vasis, adde essentia veræ corallorum & margarit. an. ꝑ j. essentia croci scrup. β. olei anisi & cinnamomian. scrup. j. β. fiat mixtura ad blandum ignem ad consistentiam debitam.

Misceatur hæc essentia sic præparata cum essentia Aloës & myrobalanorum & fit mixtum medicamentum ad bilem expurgandam perutile, item serosa excrementa è capite educenda. Per se exhiberi potèst scrup. dimid. cum unc. ij. olei amygdalarum dulcium sine ulla perturbatione, aut læsione cordis, ventriculi, & hepatis, è vasis ipsis bilem educit.

C A P. XXV.

De Euphorbio, Oppopanace, & Sagapeno.

Euphorbium autem, Sagap. & opponax, ut præparentur, resolvi debent prius in aceto rosato albo in Bal. vaporoso distillato, & per setaceū transmitti: hocq; ter faciendum quò

Tom. II.

terrestreitas omnis separetur, & puriores remaneant hæ lachrymæ: à quibus abstrahatur acetum, ut ipsarum emendetur acrimonia, reiteratis ablu-tionibus in aqua rosarum. Sunt enim hæc medicamenta acria, substantiæ tenuis & ignæ: sed omnium lachrymarum calidissimum, tenuissimumq; & celeberrimum Euphorbium est, & maximè vi ignea flagrans, teste Galeno, Lib. 7. quodq; tam violenter agit, ut valdè sit *impl.* ab usu ipsius cavendum, nisi prius rectè præparetur. Drachmas enim tres ipsius assumptas omnino necare Serapio & Avicenna scriptis prodiderunt. Aëtius tamen & Actuarius ipso usi sunt, non solùm ad evacuandam pituitam, sed ad serosa omnia excrementa potenter educenda: & melli solummodò immixtum præberi Ischiadicis Dioscor. scribit. Paulus *Lib. 3. c. 80. Lib. 7. c. 4.* autem Euphorbii cum melle cocti drachma pota pituitam amoliri, magis autem aquas refert.

Sed sequenti præparatione maligna omnis qualitas adimetur, ita ut Paralyti, Arthritidi, Spasmo, Hydro-pi, valdè conducatur, & pituitam quantumvis lentam, crassam, & impactam nervis ipsis & juncturis, sine aliqua perturbatione evacuet. Fit autem hoc modo:

Euphorbio per acetum resolutò *Extrañum Euphorbii.* ut suprà, & abluto, affunde vini spiritum, quo essentiam extrahes, facibus ac impuritatibus sepositis omnia circulato cum novo alcoole saccharino per x. dies, deinde separato menstruo, coagula igne lentissimo, addendo sub finem olei mastichini scrup. ij. olei

Kkkkk anisi

anisi scrup. j. essent. corall. scrupul. ℥. fiat mixtura: dosis est scrup. j. cum decocto competenti ad prædictos affectus curandos.

*Extractum
opop. sarc.
de sagap.*

Sic ex opoponace, Sarcacolla, & Sagapeno medicamenta præparantur, ad eosdē affectus utilissima, quorum vim, purgatricem per inferiora, Græcitericuerunt, sed ab Arabibus inventa fuit. Purgant autem ista clementius, quàm Euphorbium: omnibus fit mixtum medicamentum purgans crassam pituitam & viscidam etiam à remotis partibus, cerebro nervis, juncturis & thorace.

C A P. XXVI.

De Purgantibus benigniori Cassia, Manna.

Pulpa cassiæ recenter extracta in vulgari est usu, quam etiam ut lenitivum singulare, & benignum planè medicamentum existimant. Sed in me ipso sæpiùs contrarium sum expertus, qui nunquam ea sum usus, quin graviter illa fuerim immutatus, quod pleurisque aliis eiusdem mecum temperamenti accidisse etiā animadverti. Cùm enim cassia sapore sit dulcis, facile bilefcit, in bilioso temperamento, ut & Manna. Adde etiam, si ex ea in balneo vaporoso proliciatur destillatione aqua, ex illa promanare (ut & ex melle) aquam mirum in modum fortem, acrem & mordacem, atq; idcirco summè calefacientem. Quæ quidem vis ex igne destillationis contrahi non potest, quicquid secus garriant alii. Quod experientia videre licet. Si qui-

*Cassia ve-
mentia.*

*Eiusdem
interna a-
nastome.*

dem ex pulpa melonum, cucurbitarum, cidoniorum, cucumerum, aliorumq; id genus fructuum, qui naturæ proprietate frigida sunt qualitatis, eodem ignis gradu, nihil prolicitur, quàm aqua frigida & eiusdem naturæ, id est, frigiditatis, cum fructibus ex quibus eruitur. Nemo enim dat id, quod non habet. Idcirco cùm usurpabitur cassiæ usus, id summa cautione & circumspectè faciendum est, explorata videlicet uniuscuiusque natura & constitutione, cui ea præscribitur. Si quidem pituitosus & obæsi ac crassi corporis constitutione præditus æger, ea quidem uti tutò possit, alius verò, citra noxam, & commodè nequaquam queat. Nolim igitur videri illius usum improbare aut damnare: sed ex interiori illius anatomia & dissectione, quam sæpè aggressus sum, demonstrare volui, quid intus contineat, nec ubique aut semper in omni subjecto illius usum esse recipiendum: at ne pleuriticis quidem, et si omnibus aliis purgantibus, illis interdicitur, ea tuta est, licet benignum & temperatum inter alia omnia iudicetur esse medicamentum. Quinetiam eiusdem pulpâ solâ exhibitâ, usq; ad eò ventriculus distenditur & intumescit, ut magna flatum copia perturbetur, ac vehementer torqueatur, quod ea utentibus valdè noxium ac perniciosum est. Si autem ea, in majore etiam dosi, aliquo apto & idonea decocto diluatur, decoctumq; clarificetur, ac colo trajiciatur, adjecta uncia una syrupi de cichorio cum rhab. aut syrupi rosati

*Cassia can-
dè uten-
dum.*

rosati, solutivi, melius agitur cum ægris quibus propinatur ex Medicorum nonnullorum sententia.

Quin & hoc cassiæ usum dissuadere videtur, quod non mediocris aquæ quantitas ad dissolvendam unam aut saltem duas cassiæ uncias sint necessaria: quæ tamen dosis est omnium minima, si in portione saltem, aut clarificata propinetur. Sic nihilominus potus fœculentior & spissior, quique nauseam moveat, inde conflatur. Sin autem in bolo detur, non idcirco desinit stomachi & ventriculi inflationem una cum nausea generare: cum, vel ipsius Mesues, qui tantopere eam commendavit, iudicio, remedium sit visceribus imbecillioribus, mollioribus, & laxioribus, non parum noxium: eò quod facile ab illis retineri nequeat. Secus ac ventriculis ficioribus, quos tamen Cassia perfectè nusquam purgaverit, contingit.

Huic ego minime solus subscribo sententiæ, verum plurimi sunt qui eidem amicitissime favent.

Capivaccius celeberrimus Paduæ Medicus, in eo, quem de pestilentia inscripsit, tractatu, à nostra stat opinione: cuius hanc præ cæteris rationem profert quod ea quæ in peste adhibentur remedia, affrictiva esse debeant atque corroborantia, cum nihil sit quod tam proclivis ad contagium suscipiendum reddat corpora, quàm humiditas, & patium debilitas: quæ à cassia nunquam non in ventriculis ingeneratur.

Dalechampus Medicus nominis *Et Dalechampus.* celebritate perspicuus, hanc ipsam ex professo, in suo tractatu de peste, definit, quæstionem. Suum nominatim appello, quia licet primævus ejus auctor non fuerit, eadem tamen auxerit, & variis, ut ita dicam, eruditionis floribus ornaverit, quæ Raymundus à vinario crassa quadam indigestaque Minerva, in eodem compilarat. Ille igitur *Delechampus*, postquam cassiam cum rhabarbaro, vel myrobalanis, vel manna, aut alio huiusmodi correctivo, & purgativo permiscendam, atque contemperandam, secundum varia personarum temperamenta consulisset: memorandam certè, cuiusdam Cardinalis circa cassiam temerè assumptam, his verbis recenset historiam. Hæc *Historiam memorandam.*
 qui nescit (id est admiscere cassiam cum aliis purgantibus correctivis) ille
 cassia non tempestivè data, nunc fastidium & nauseam movet, nunc appetentiam hebetat, nunc ventris profluvium molestum inducit. Historia memorabilis Cardinalis cuiusdam, cuius intestinalis lubrica profusus & debilia fuerunt, ei cum imperitus Medicus cassiæ unicam unam dedisset, alvus sic erupit, ut unius diei spatio miser quinquagesies defecerit, ac dysenteria, ac tenesmo tandem obierit. Hæc *Dalechampus.*

Cassiæ tamen remedium, ut penitus improbem ut dixi, nō adducor, nec induco: id tamen magna cum circumspectione propinandum de-

Kkkk 2 cerno.

Sunt à
 parte Au-
 stria circa
 cassiæ sen-
 tentia.
 Capivacc.
 eius.

cerno. Quod ad me spectat, idem semper vel cum decoctione myrobalanorum citrinorum, vel cum aliis purgantibus, quæ simul leniant atque corroborent, admisceo: sive illud in modum potionis colatæ & clarificatæ exhibeam, sive in formam mollis Electuarii: ut apertius in meo Catholico & Electuariis lenitivis, antinephriticis, & aliis id genus in mea Pharmacopœa descriptis conspicietur.

Poterit quoque inde parari

Syrupus cassiæ.

Ex cassiæ cum aqua pomorum, extrahitur essentia & tinctura limpida, & rubicunda instar vini, v.g.

R. Pulpæ cassiæ ℥ij. vel tres. superinfunde aquæ dictæ tantum, ut supereminet 4. digitos: & digere in Baln. Mar. lentissimo per 8. tantum horas, in quo tempore tinctura apparebit. Ex tinctura diaphana, cum saccharo paratur Syrupus, qui ad duas uncias exhibitus sufficienter purgat & facilis est paratu.

Syrupus ex cassiæ & manna.

Si ex cassiæ & mannæ Calabrinæ æquis partibus, servata proportione supradicta (non enim opus est majorem eius quantitatem simul & semel præparare, quàm sufficit pro dosi una) cum iisdem aquis pomorum aut ferulæ lactis, essentiam sive tincturam extraheris: omnem mannæ substantiam dissolvi, & unâ cum cassiæ tincturam claram & pellucidam converti videbis; ex qua citra sacchari additio-

nem parari potest syrupus cassiæ cum manna: quo mitissimo remedio purgari poterunt prægnantes mulieres, infantes, aliique, qui imbecilliores habent ventriculum.

Unciis duabus pulpæ cassiæ & *Syrupus ex cassiæ, manna, & senn.* mannæ, adde unciam unam folliculorum sennæ mundatorum: & progressus in cæteris ut supra, fac extractum secundum artem. Ex quo cum additione modici sacchari, componitur syrupus cassiæ, mannæ & sennæ: dosis tantum est uncia una, qua clementer purgantur omnes humores, & est instar alicuius Catholici.

Si humiditatem eius per evaporationem in B. M. separaveris, electuarium habebis, quod ad drachmas tres vel quatuor, sive in forma boli, sive potionis, dissolutum cum convenienti liquore exhibebis. Eiusmodi remedia, tam præparandi modo, quàm virtutis efficaciam, longè præstant catholico illi cassiæque vulgariter transcolatis: quæ turbida nimis & magna insuper dosi exhibitæ, non possunt non esse ingrata, & fastidiosa: ut nihil dicam, de ingredientium impuritate & cruditate, quæ per digestionem depurantur, dulcorantur, & maturantur, gratioraque gustui, & ventriculo utiliora redduntur.

Suprà, de melle diximus, quàm proximè id accedat ad ætheream celestemque naturam, qua etiam cassiæ & mannæ longè superat: eiusdem tamen incommoda tanta esse ostendimus, ut, nisi bene despumatum depurgatumque fuerit, vel Galeno etiam teste, plus noccat, quàm prosit.

Manna

Manna & Cassia, non dum præparata, crudita & impurissima.
 Manna igitur & cassia, quòd longè recedant à bonitate mellis, ideò deteriora sunt æstimanda, si cruda, ut moris est, exhibeantur.

Veruntamen per digestionem & coctionem ritè præparata, noxiam omnem qualitatem exuunt, eamque cum salutarì & benigna permutant: minori etiã dosi sumpta, gustum minimè offendunt: multoquè citius, ac securius, quàm antea, corpus evacuant: & tandem in omnibus præcepto satisfaciunt Hippocratis, qui citò, tutò, & jucundè mederi jubet.

C A P. XXVII.

De purgantib. mediocribus: Aloe, Rhabarb. Agarico, Sena, Popydio, Mechoacan, Myrobalanis.

HÆC medicamenta inter verè purgantia ab Actuario & reliquis Medicis, quòd singula proprium à tota substantia humorem trahant, numerantur: uniuersum enim corpus radicitus, ut ita loquar, & cum tanta perturbatione non purgant sicut cætera: iis præsertim Medici utuntur ad omnes ferè curandos morbos, aut quod illa usui esse possint sine majori præparatione, quàm quæ ipsis est nota: aut quòd meliòra experiri non audeant, ignotis veris aliorum medicamentorum præparationibus.

Præparationis & extractionis utilitas.

Interim istorum mediocrium purgantium vis purgatrix, Spagyrica præparatione augeri potest, eliciendo ex illis quod purum est, & sæcem purgationi corporum humanorum contrariam, separando. Inde enim multiplex utilitas subsequetur, primum quòd non lædatur medicamento ventriculus, quum nihil obstet, quò minus actionem suam præstet, & citissimè corpus afficiat, & ab ipso vicissim afficiatur. Deinde, quòd ratione minoris quantitatis medicamento, facilius & lubentius multò ægri ipsum capiant: qui quidem interdum adeò difficiles inveniuntur, ut vitam cum morte commutare malint, quàm illarum crassarum & turbidarum potionum, plenos calices haurire: quas, etiã in multis, ante ipsarum assumptionem, ventriculus abominatur, aut certè ita imbecillis redditur, ut illas nauseabundus paulò post abiiciat, non sine magna perturbatione, edulam ergo operam veri Medici in istius perquirendis medicamentorum præparationibus adhibere debent, ut teneris artis medicæ consulant vel saltem agrorum saluti.

De Aloe.

Aloetestem pituitamque crassam expurgat, sed ante, præcipuè è ventriculo & intestinis, tunc detergendo

Kkkkk 3

gendo tum variando , corroborat.
Vid. Pharmac. c. 9.

N. Tarda est ad operandum , id-
eoque ne venas mora ob tenuitatem
qua prædita est , aperiat , corrigitur
mastiche , vel succis Endivæ viola-
rum &c. Hinc.

1. Aloe extracta seu depuratur,
cum succis. Vide Pharm.

Cap. 19.

2. Extracta cum Sp. vin. v.
Pharm.

N. Extracto huic adde Ol. Ca-
ryophyl. & macis ad acrimoniam &
erodentem vim retinendam.

C A P. XXV.

2. De Rhabarbaro.

Rhabarbarum purgat bilem potil-
simum autem epati specificum est.
Corrigitur Cinamomo spica &
Nardo.

Parantur ex eo.

1. Infusum.
2. Extractum cum Spir. Vini
3. Extr. cum aq. Endiv. succo li-
mon. acetata vid. Extr.
4. Tex.
1. Infusum.

1. Infusum Rhabarbari.

In Rhabarbari essentia vim in-
esse purgativam maximè argumento
est tenuis ipsius pars , quæ coctione
aliquo modo dissipatur & deperdi-
tur , ita ut purgandi vim hac ratione
quadam tenus amittat : quæ à Medicis
elicitur , si in extenuante aliquo li-
quore maceretur, adjecto vino albo ,

& cinnamomo : Infusum Rhabarbari
hoc appellant , quoniam ita vim sive
essentiam quodammodo eliciunt ex
iplo Rhabarbaro, sæcibus rejectis.

2. Extractum Rhabarbari.

Rhabarbarum pulverisa , illud
include vase vitreo, oblongo collo, af-
fundendo vini alcool ut supernatet
iiij. digitis : obturato vase , fac dige-
rantur in Balneo per iiij. aut iiiij. dies,
donec tandem menstruum colore-
tur , coloratum transfunde seorsim :
quod reservabis , novum menstruum
denuo sæcibus affundendo , donec nõ
amplius illud tingatur, & magna, sive
fæx rhabarbari , subalba remaneat.
Circulatis ritè omnibus ex arte , sepa-
retur menstruum per Balneum & re-
manebit in fundo, Rhabarbari essen-
tia, cui adde pro õn. olei cinnamo-
mi scrup. ij.

Huius si exhibeas scrup. j. cum co-
chleari vini albi. potentius purgabit quàm
in infusione, idque minori cum perturba-
tione. Potest exhiberi hoc medicamentum
infantibus, pregnantibus, senibus, & ex
morbo iam imbecillibus: purgat & educit
flavam bilem.

3. Fæx seu Remanentia.

Fæx sive terra quæ remanet , est
astringentis facultatis, quaratione , li-
enteria, dysenteria, & alui fluoribus
prescribitur. N. Quod si quis poten-
tius purgare cupiat , facem calcinet
in reverberio, tum per aquas , alkali
extrahat , ipsumque reiteratis filtra-
tionibus purificet cristalli instar. Es-
sentiam

sentiam extractam suo alkali superin-
iiciat, digerat, & demum distillet: hoc
enim modo vis omnium medicamen-
torum augetur. N. Hæc falis extractio
non est operæ precium. Vide etiam
Pharmacop.

C A P. XXIX.

3. De Agarico.

Extractum Agarici.

Agaricus crassam pituitam maximè
à ventriculo, mesenterio, jecore,
liene, & pulmonibus expurgat, à cere-
bro & nervis debilius trahit, quod vis i-
psius sit imbecillior.

Exhibentur eius scrup. ij. etiam
impuberibus & senibus.

Sed quoniam aliquantum ventri-
culum offendit, cum zinzibere vel hujus
& spica oleo corrigitur. Paratur inde Ex-

tractum Agarici vel cum spir. Vini vel
cum aqua pomonum & sim. qua acida
reddita, vide Pharm. c. 31.

*Extract. Senna Polypod. Mabo-
acamna. &c.*

Sic ex Senna, Polipodio, Mèchoa-
cam, Myrabolanis & reliquis hujusmodi,
elicies extracta sive essentias: quæ om-
nia exhibebis quando & quibus con-
ferent, additis propriis correctivis pro
morbi exigentia, & ægrotantium vi-
ribus.

Hæc sunt quæ de medicamen-
torum Spagyrica præparatione in
medium afferre volui, cum quibus ea
quæ in Pharmacopœa dicta sunt æ-
quis lector conferre poterit, sic ad pe-
nitiores præparationes pertinet & ad
ulteriore penetrandi ansam nancisce-
tur.

Q V E R C E T A N I R E D I V I V I
P H A R M A C O P O E A Z O O -
L O G I C A .

C A P. I.

De Principiis animalium.

Pharmacopœa Zoo-
logica est, quæ de me-
dicamentis ex ani-
malibus agit.

Animalia ut reli-
quas rerû naturalium
species constituunt.

1. Principia constituenta Spiritus,
Anima & corpus.

2. Principia hypostatica, sal, sul-
phur & mercurius.

3. Elementaria, Terra, Aqua & Aer.

*Tria illa prima principia in anima-
libus omnibus reperiri.*

1. In Avibus.

Avolucris seu avibus ordiemur,
quarum primordia ab ipso ovo ex-
cutiemus. In ipsis enim ovis, quæ uspræ
alibi, naturæ suæ luculentiora exhibent
testimonia: siquid albumen mercurium
æthereum testatur. Quod etsi mucila-
ginosum est, seminis tamen locum
obtinet, ac æthereum spiritum, genera-
tionis

tionis autorem, & prolificum sub se & in se fevot, ex quo potissimum avis gignitur. Vnde etiam mirum est, tot tantasque virtutes ac facultates dissolventes ac attenuantes in albumine ovi, tanquam æthereo mercurio, delitescere: etsi contra vulgaris hominum ferat opinio: qui quod ipsum coagulari ac concrefcere in duritiem etiam lapidis videant, ex ejus usu in renibus & vesica lapides ac calculos generari judicent, cum secus potius verissimum sit & præstantissimum omnium salium, vel fixissimorum etiam, nec non sulphureorum naturæ gummatum solutivum. Luteum ovi, voluctis alimentum, verum est sulphur. At pellicula & correx non tantum portionem quandam salis continent, sed tota eorum substantia sal est: idque fixissimum, ac constantissimum omnium naturæ salium, utpote qui ad nigredinem perductus, & combustibili sulphure per calcinationem expeditus, omnem ignis vehementiam ac vim sustinet: quod proprium est salium fixissimorum, aut certissimæ ac constantissimæ eorum fixationis. Ejusmodi paratus sal nulli non calculo atterendo ac solvendo, summè idoneus est.

Nec in his tantum, quæ dicta sunt, continentur tria hæc principia, quin & in ipsam perfectam avem transeunt. Siquidem in sanguine & carnibus mercuriuse exhibetur; in pinguedine sulphur: in ligamentis, nervis, ossibus & solidioribus partibus sal apprehenditur, & illamet in volucris principia sunt subtiliora & magis

aerea, quàm in aquatilibus aut terrestribus. Verbi gratia, sulphur sive oleosa substantia volucrum semper est magis tenuium partium, quàm piscium aut animalium terrestrium.

2. In piscibus.

Idem de piscibus dici potest: qui etsi ex frigida aqua & procreati & nutriti, non tamen carent suis pinguedinibus calidis ac ardentibus, aut flammæ obnoxiiis. Quin & mercurio ac sale præditi sunt, nemo sanæ mentis eat inficias.

3. In terrestribus.

Haud secus terrestria quæque animalia his tribus principiis constant: quin & longè nobiliorem perfectionis gradum ea in illis consequuta sunt, quàm in vegeatilibus. Siquidem quæ in alimento, hoc est, vegeatilibus, quibus vescuntur animalia, cum ea sint crudiora, coctione ab animalibus adhibita, ut ea animal in suam substantiam convertat, fiunt longè perfectiora ac efficaciora. In vegeatilibus enim tantum erant ea vegetativa, quæ in animalibus præter vegetationem, quam retinent, sensitiva etiam fiunt, atque idè nobilioris naturæ ac præstantiæ. In illis sulphura referuntur per axungias, sepa, pinguedines & medullas, unctuosas, oleosas ac confragationi aptas. Salia ossibus & solidioribus aliis partibus representantur, ut mercurij eorum fidem facit sanguis & reliqui humores, ac vaporosa substantiæ. Quæ tamen singulæ illæ distinctæ partes non

non idcirco dicuntur mercuriales, sulphureæ & salinæ, quod solo mercurio animali sulphure animali, & sale animali, citra aliorum principiorum conjunctionem constent; At quod in mercurialibus mercurius, in sulphureis sulphur, in salinis salia dominantur, ut de sero lactis, butyro & caseo ostendimus. Ex quibustribus animalium principiis, olea, diversiliquores, salesq; diversi, usibus humanis tum ad nutriendum, tum medicandum apti, arte chymica eliciuntur, ut alibi docebitur.

In homine ea comperiuntur tanto subtiliora & perfectiora, quanto nobilitate & præstantia reliquis omnibus creaturis antecellit.

In illo enim, tanquam in Microcosmo, tria hæc principia, tam diversa, ut in Macrocosmo, sed longe spirituosiora ac præstantiora continentur. De hoc prolixius agitur tomo. I.

CAP. II.

De triplici Mumia.

Medicamenta quæ, ex Animalibus parantur, secundum obtinent perfectionis gradum: habent enim plus efficaciam, quam quæ ex vegetabilibus præparati solent, quæ & minori frigore & calore intereunt, & ipsorum facultas facillime deperditur, ut vix quicquam proficiant ad curationes morborum, præsertim cum vulgo non præparentur. Inter Animalia autem, Homo primas iure tenet, ex cuius triplici mumia, liquida videlicet, recentis, & sic-

Tom. II,

ca, aut transmarina, varia conflantur saluberrima remedia ad infinitos morbos curandos. Hæc ultima mumia Medicis vetustioribus tantum cognita fuit: quæ nihil erat aliud, quam humani cadaveris, thure, myrrha & aloë in sepulcro conditi liquamen: qua condiendi funera ratione, Syriaci, Ægyptii, Arabes & Judæi olim usi sunt, ut à corruptione cada-
De his consule Strab. Avicennam & Serapio cap. 306
 vera vindicarent. Quæ nativa mumia, Græcis Pissasphaltus, quod illo bituminis genere mortuorum corpora conditentur, dicebatur, qua ipsi utebantur peculiariter & intro & extra, ad sanguinem undecumq; prorumpentem sistendum, ad cor & ventriculum roborandum, & ad alios infinitos affectus curandos: præsertim quando abjectis ossium fragmentis, terra & carne exsiccata, liquorem concretum & collectum in cavis humani corporis partibus assumebant.

Sed vera illa & nativa antiquorum mumia hodiè sumus destituti: carneque exsiccata Medici & Pharmacopolæ in locum ipsius utuntur: idque sine ulla præparatione, quantumvis ex ipsa possit saltem elici essentia quædam purior, quæ quodammodo proprietates & vires veræ mumie potius æmulari queat, quam terrea illa substantia sola, caroq; exsiccata, quæ vix quicquam ad corpora sananda proficere potest. Sic ergo illam vulgarem præparabis.

℞. Mumia electa contusæ & præparata in frustula dissectæ ℥j. spiritus vini alcolisati, & therebentinati clarissimi menstrui ana. ut supernatet qua-

LIII

tuor

tuor digitos : indantur omnia con-
 venienti matratiō hermeticè clauso,
 & putrescant in calore primi gradus
 per quindecim dies, donec men-
 struum instar rubini tingatur : se-
 parabis per Bal. menstruum, quod
 reservabis ad eisdem usus, & in
 fundo remanebit tibi mumia sicca
 vera tinctura, quam circulare po-
 teris, si voles cum vini spiritu per
aliquot dies, & hac ratione puriorem
ex ipsa mumia essentiam elicies : quæ
 summopere conducit ad curationem
 omnium venenorum per se : aut si
 cum theriaca permisceatur in peste
 præstantissimum est remedium,
 quod satis laudari non potest. A
 corruptione omnia corpora tuetur:
 commodè etiam ad *curationem phri-*
sis & Asthmatis exhibetur, si cum *con-*
serva helenii & violarum permisceatur:
 prodest etiam pluribus aliis affectibus.
 Fæces verò quæ remanent, ad se-
 dandos dolores pro topicis in un-
 guentis apponuntur.

Restat ut de mumia Chymia-
 tris nota loquat : hanc constituunt
 duplicem, liquidam & recentem,
 illam sic præparandam censent.

*Præpara-
 tio mu-
 mia li-
 quida.*

Re. Mumia liquidæ puræ &
 electæ, alcoolis vini, ana lb. j. mixtis
 optimè vitro inditis, digerantur
 in fimo calenti, aut Bal. per vij.
 dies, post destillationem ut decet,
 reiterata bis destillatione : rursus
 digerantur per xx. dies & destillen-
 tur tertia vice, relinquatur deinde
 vas in calore Balnei aut fimi, do-
 nec binæ essentiæ percipiuntur, una

aurei coloris, & albi altera. Hæ es-
 sentia eligantur, circulenturque
 cum simili menstruo, in pellicano
 per plures dies, separando semper
 fæces, & impurum à subtili & puro,
 reiteratis digestionibus & rectifica-
 tionibus, præstantissimum medica-
 mentum fiet. Hujus exhibetur ꝑj.
 singulis mensibus in plenilunio Epi-
 lepticis: morbum enim mirigat, &
 pellit, estque illius proprium alexi-
 pharmacum: sanguinem quoque pu-
 rificat.

Mumiam autem recentem, & *Præpara-*
 & electam scinde per minima quan- *tio mu-*
 tum fieri poterit, indatur matratiō *mia re-*
 oblongo collo, affundendo men- *centis,*
 struum olivarum, putrefac omnia
 per mensem integrum, vase clauso
 hermeticè, ut fiat solutio. Deinde a-
 perto vase, transfunde materiam cu-
 curbitæ vitreæ, quam colloca in Bal.
 ut vase aperto exhalet Mercurius,
 quod fit cum *incredibili fætere*: sic re-
 maneat, donec nullus exeat fætor & mu-
 mia tota dissoluta sit. Solutionem
 infunde in aliud vas, quod super-
 est, digeratur denuò in Bal. donec
 prodeat in oleum crassum & fuscum
 instar syrupi. Quo factō circula-
 omnia cum vini spiritu optimo in
 Bal. per xx. dies, separato tandem spi-
 ritu, remanebit in fundo rubicun-
 dum & odoriferum oleum, omnes
 Balsami nativis habens proprietates,
 quoque venenatis omnibus &
 pestilentibus affectibus valdè con-
 ducit.

Cape hujus sic præparatæ mu- *Tinct.*
 mia *minia.*

miæ ℥. ij. vini alcoolis optimi ℔. ij. circulentur in vase circulatorio per mensem integrum: Menstruum distilletur per alembicum. Denuo digerantur in vase hermeticè clauso, atque ut supra quater reitera, donec sui corporis naturam omnimodo materia prædicta amittat & in tincturam prodeat: quæ quidem tanta pollet facultate vivifica, ut nulla sit particula, quam ipsa non penetret, nullum ulcus, nullave corruptio, quam non curet, si ipsius exhibeas bis quotidie per aliquod tempus grana quatuor aut quinque cum decocto convenienti.

CAP. III.

De Cranio.

CRanium non humatum proprietate quadam Epilepticis prodesse, doctorum multi scripserunt: quæ ratione non alienum fore putavi, si veram traderem ipsius præparationem. Adaptant autem fæminæ laboranti, cranium muliebri, viro, masculum.

Veruntamen inter illos non satis constat de ejus præparatione: cum alii ut exhibeatur, in cinerem album redigi velint: alii citra calcinationem & omnem præparationem, sed quale est per se: autumantes unctione omnem primigenium humorem, vitaleque omne principium absorberi & exarescere. In quo falluntur plurimum: solamque sibi externam rerum anatomiam non in-

ternam notam esse hoc nomine testantur, citraque corticem tantum rerum, non circa nucleum aut medullam hætenus esse versatos, ut patefacimus cum de admirandis salium virtutibus & effectibus verba facimus.

Præparata.

Hic igitur inculcabitur, juxta Hermeticorum industriam, cranii præparationem: unde admitanda auxilia, adversus epilepsiam privatim, eruemus, cujus summa & præstantissima ac peroptima præparatio.

Magisterium: Fit, si unum aut alterum cranium recens, exquisitissime omni carne denudatum, & in frustula aut ramenta concisum in cornutam aut retortam, ut vocant, immittatur, cuius tubo adhæreat capax recipiens, ne strictius spirituum vi & copia, ex retorta arena immersa & inhumata prodeuntium, distiliat. In qua operatione igni nequaquam parcendum, qui infra supraque, ac circumcirca ita est ex arte admovendus, ac assidue perflandus, ut retorta ex incendio incandescat ac exardeat: nec ab igne fovendo prius desistendum, quam ex cornuta spiritus albi in vas recipiens effluere desierint: quod facile cognoscetur ex recipientis vasis declaratione, cuius perspicuitas nihil spirituum amplius exhalantium, aut rubri olei, unde antea turbabatur, restare satis arguet. Quo cognito ab ignis continuatione cessandum finendumque est, ut per se sensim extingatur, & citra tactum vasa refrigerant: à quibus agitando super sedendum ad horas 24, ut per orium spiritus melius

in recipiente firmentur, infideant ac con-
quiescant. Ex quo tandem effundendus erit
seorsim liquor subalbidus, ac instar lactis
turbidus, qui ex singulis craniis ad quatuor
circiter aut quinq³ uncias extillare solet, cui
rubrum oleum sanguinis instar, super-
natabit ad sex drachmas, vel semiunciam:
at faces in fundo retortæ residua, carbonis
instar comminuti nigerrima, in cineres al-
bos erunt igne reverberii redigenda: ex
quibus sal aqua pœonia aut alia antepilepti-
carum nostrarum stillatiivâ, eruatur.
Phlegma enim unius aut alterius craniis
huic rei satis esse nequeat, nisi forte copiosa
ex multis craniis proliciatur. Ejusmodi
autem sal solvatur, siltretur ac coaguletur
cum eadem ipsa aqua: idq³ multoties repe-
tatur, dum perfectissimè emundatus sit ac
depuratus. Interea autem, dum huius salis
operationi incumbetis, ter aut quater repe-
tetis ac iterabitis liquoris, cum tinctura
sua supernatante conjuncti, destillationem.
Quum autem omnia ista gravem ad-
modum ac fragrantem odorem spirent, ut is
destrahatur, trajiciendus erit liquor per mo-
dicum colchotarîs, ex vitriolo Cyprino
aut Vngarico exiccati, qui vere aureus
ac summè pretiosus inde evadet, mer-
curium cum tinctura sua mixtum, oleo
aut sulphure continens, in quo liquore si
salem suum dissolveris, qui per se solusq³
summum est Epilepsia remedium, in per-
fectissimum evadet medicamentum: cujus
si duas aut tres guttas ex semicoch-
leari aquæ antepilepticæ, aut theria-
calis, intra & extra epilepsia paroxy-
smum exhibueris, idque per mensem
singulis diebus continuaveris, perfe-
ctam hujus mali curationem, favente
Deo, consequeris.

Si craniis
b. vorani.

Additio.

Huic magisterio craniis humanis, ac
supra parati, si essentia aut magisteris
perlarum & corallorum ana ℥j. addi-
deris, diamoschi, diacastorei ana ℥ss.
spiritus vitrioli veri, hoc est, cum vi-
rore suo extracti, guttas 24. olei de se-
minibus pœonia, guttas 20. mellis ana-
cardini ℥j. mixtaq³ simul omnia circulen-
tur in Pellicano in B. M. ad tres aut qua-
tuor dies. Quibus exactis liquor ex-
emptus accuratè asservetur, & cum
opus fuerit ℥j. aut seorsim, aut ex ali-
quo alio liquore, quales sunt superiores,
exhibueris, mirandos effectus inde nasci
percipies.

Preparationis Compen- dium.

Qui tantum temporis & ope-
ræ in hujusmodi præparationibus
verentur insumere, etsi utilissimis,
compendiosiore hanc, quæ sequi-
tur, viam ingredi poterunt: ut scilicet
sumant unum aut alterum cranium,
recens exsarnatum, & nunquam sepi-
sum, quod in frustra comminuant aut
ramenta, ex quibus destillatione per re-
tortam, liquor cum spiritibus, ut su-
pra, extrahatur: quod uno die per-
ficitur. Atque totus hic liquor bis per se
rursum destilletur, ad majorem purita-
tem inducendam. Quæ operatio integrum
diem non exigit. Cuius liquoris uncias
quatuor si castorei recentis ℥j. diamoschi
dulcis, confectiois alkermes ana ℥ss.
mellis ana cardini ℥j. addideris, simulque

omnia

omnia probè miscueris, & rursum ex alembico igne cinerum sublimaveris, corallorumque & perlarum essentia cum spiritu vitrioli extracta ana ℥j. nec non olei succini guttas xx. oleorum cinnamomi & anisi ana guttas x. addideris, scrupulumque istius mixtionis exhibueris ex aliqua convenienti aqua mira percipies. si ab una ad alteram Lunam, eius usum non intermiseris.

Alia Cranii omniumque facilissima preparatio.

Quum non semper cranium recens occurrat, nec pervius sit omnibus illius excarnandi modus, utilis, qui de more in anatomis versantur: eorum loco usurpari illa poterunt, quæ recès è sepulchris effodiuntur, & si aliorum bonitatem non æquant, quòd minùs mercurialis essentia, aut nihil prorsus obtineant, quàm quæ recentia sunt, & nunquam sepulchro condita, abundè possident & retinent: nihil enim in his humo absorptum est, ut in aliis, quæ diutius cœmiteriorum terrâ nitrosâ obruta, atque idcirco ab ea omni carne, medullâ & liquore spoliata, quem à propria natura mercurialem & sulphureum obtinent, prorsus exaruerunt & depasta sunt. Quod eorum salibus non accidit, quos propter fixiorem illorum naturam in residuo ossium restantem, terra non attingat, ne dum possit absumere. Hac enim ratione ad infinita secula, oss. & nitida & integra, citra ullû formæ aut fixioris suæ substantiæ detrimentum & jacturam perstare, ubiq; perspicere est Eligan-

tur autem ea crania, quæ minorem in sepulchro moram passa fuerint, ex quibus sal, ut sequitur, proliciat: quod præsentius & magis specificum Epilepsiis futurû est remediû, quàm si pulvis solus aut imparatus, aut etiâ ad albedinem calcinatus exhibeatur. Sic quidem sal qui ex cranio arte extrahitur, in liquorem facillè resolvitur, qui eò venis nostris ac spiritib. communicabilior & penetratior est ullo pulvere aut cinerib. terrâ suâ & corporeâ mole adhuc obtusis & oppressis. In quo utiq; sale craniorum, ut & aliarû etiam omnium rerum abundè principium insita sunt. Hinc fit, ut inter simplicia, ea, quæ copiosiore sale abundant, fortius vigeant, & strenuè magis temporum injuriis reluctentur, ut nullis nec rigoribus, nec arduibus perimantur aut vinci possint, quominùs virorem suum & vegetativeness conservent, quod secus aliis, eo minùs præditis, accidit. Idem videre est in animalium genere, ut inter illa, qui copiosiorè salem natura possidēt, ea vivaciora & diuturnioris sint vitæ. Quin & partes animalis eò abundatioris, quales sunt ossæ, minùs corruptioni obnoxia sunt, & ferius interitum minentur. In iisdem salibus formæ rerû delitescunt, quo id luculentis exemplis paulò pòst illustrabimus, ut unicuique pateat, & oculis subjiçatur, ac veluti manibus palpetur, quicquid admirandarum proprietatum & effectuum, in vitali illo principio latet & contineatur.

Ut igitur facilem, & citra tempo-

Lllll 3

ris

Sal cranii ipso crudo præstantius.

Qua sale abundant diuturniori vicia fruantur.

ris jacturam ac impenfarum magnitudinem extrahendi è cranio falis modum doceamus, quod libenter in gratiã Pharmacopœorũ ac artificum minus solertium, ut addiscant, nec non ægrorum, qui magnis sumptibus sua inopia parcere coguntur, ut ex hac facilitate, quam proponimus illis, libenter succurratur, nec ex difficultate operationis, de qua nemo conquire possit, charitas erga proximum refrigerat, quam in Christianis cordibus erga fratres ardere par est & æquissimum, prout sequitur, præstabimus.

Preparatio
salis
cranii
humani.

By. Tria, quatuor, aut etiam plura crania, quæ parum diu in terra delituerint, ut diximus. Ea in frustra contendantur (solum calvariam intelligo citra maxillas aut mandibulas) quæ prius vino optime deterfa & mundata, postea in vinum album infundantur, in quo caryophylla, macis, flores rosismarini, lili convall. tilia, calend. salvia macerata fuerint: quod bis aut ter subinde repetendum, ut hoc infusionis vino optime imbibantur. Atq; sic parata cranium frustra in cupellam terream non vitreæ immittantur, quæ in furno reverberationis, Athanore dicto, posita, flamma carbonum, non ligni, in calcem aut cinerem redigantur albißimum. Qui quidem cinis in marratum vitreum iniiciatur, cui tantum aquæ rosismarini superfundatur, ut quatuor aut quinq; digitos superemineat. Obducatur firmissimo lutulo vas, quod abiete & cera confect. Hispanica, ne quid expiret, atq; in B. M. bulliente colloquetur, in quo, ad quatuor aut quinque dies in digestione & circulatione retineatur: quo tempore aqua,

lixivii instar, cranii sale tingetur ac impregnabitur. Refrigerato vase, aqua per inclinationem effundatur, & materia recentem aquam superfunde denovo, ut nova fiat digestio & circulatio, ut supra: idque toties iteretur, donec totus sal in aquas transferit. Istius aqua sale imprægnata vel dimidium cochlear argenteum propinari potest in curationem vel presentis vel future epilepsie chronica. At si ab ista aqua sallem præparare volumus, omnes ista aqua imprægnata in alembicum profundantur, ex quo destilletur aqua à sale, qui in fundo alembici remanebit: quem si animus est puriorem reddere & crystallinum, solutionibus, filtrationibus, coagulationibus identidem crebro repetitis, ad summam puritatem adducetur, qui & solus pretiosissimus est, ac magne virtutis, si essentis corallorum, perlarum, & id genus aliarum rerum antiepilepticarum, commixtus fuerit.

Alia essentia Cranii humani.

By. Rasuram cranii hominis non humati, cui affunde spiritum vini salviati, ut supernatet sex digitos, digerantur simul in Bal. per dies xiiij. vase clauso, deinde destillantur per retortam, dando ignem per gradus more aquæ stygiæ, rursus infunde destillationem capiti mortuo prius contuso, putrefiant per viij. dies, & destillantur ut prius, idq; ter facias. Demum circulentur omnia simul per aliquot dies, separatoq; tuo salviato menstruo, in fundo remanebit

nebit cranii essentia, coaguli instar, cujus exhibeas ℥ ℞. cum aqua Ac-
rum tiliæ in paroxifino & ante paro-
xifinum.

Vel saluram non humati cranii decoque cum melissæ spiritu, & beronica decocto, affunde seorsim aquâ, iterumq; novam affunde, donec nulla vis cranii ampliùs remaneat. Tum aquas omnes in Bal. evapora. Remanet in fundo coagulum, quod iterum resolve: evapora & coagula, tantisper dum igne lentissimo materia in fundo remanens, sublimari possit. Hoc sublimatum multum confert Epilepticis, & calvum sine perturbatione, (quamvis copiosè) movet.

CAP. IV.

De Viperis.

Viperarum virtutes in curatione lepre præsertim, quod totum corp⁹ per curem expurgent, etiam antiquissimi experti medici. Unde Galenus & alii Græci multa de præparatione earum reliquerunt, easq; basin famosissimæ ac antiquissimæ Theriacæ fecerunt. Adhibuerunt autè crasso modo in Trochiscos, redactas. Nos in super alias præparationes superaddemus. Itaque sequuntur.

1. Trochisci de viperis.
2. Confectio viperina aromatica.
3. Confectio viperina saccharina.
3. Confectio viperina juniperina.
5. Sales theriacales.
6. Pulvis alexipharmacus.
7. Viperarum essentia.
8. Magisterium bezoardicum animale.
9. Tinctura.
10. Pulvis alexipharmacus vulnerarius.

1. Trochisci de viperis.

Viperas quatuor aut quinque fulviores, ac recens captas sumito, & de ipsis ad caput & ad caudam quatuor digitorum magnitudinem absindito, & iorapelle, interanisque ipsarum ablatis: reliqua in olla nova vitreata cum sale & anetho coquito, donec spina de carnibus separatur, deinde ablatis ac diligenter à spinis purgatis carnibus puri panis triticis æqualem portionem ipsis admisceo, & bene simul trita in pastillos efformato, digitis opobalsamo tinctis, & in umbra siccato.

N. Præcipuum horum trochiscorum fundamentum sunt viperæ, sicut jam alibi diximus, simulque clarè ostendimus, quam turpiter lapsi sint ii, qui pro iis aliud serpentum genus quos falso nomine Thiros appellarunt, introduxerunt.

Constat itaque totius antiquitatis suffragio & authoritate, & in hunc usque diem constans manet sententia, viperas esse illud ingrediens primarium, ex quo conficiantur trochisci Theriacales: non verò alias qualvis serpentum species.

Inter viperas feminae potius deligentur, quam mares: noscuntur autem illæ ex dentium numero, quorum quatuor habent: masculi verò duos tantum. Sed utrum gerentes accipiendas esse negant. De ceteris signis vide Aetium, juxta quæ instituendus est delectus viperarum feminarum potius quàm marium, aut aliorum serpentum, quæ forma simili-

militudine ad eas accedunt. *Sunt autem alia animalia* (inquit Aet. de viperis foeminis loquens) *substava, ingentia & agilia: oculos subrubros habent, collum angustum, latius caput, & caudam acervatam in tenuitatem abeuntem ac carne penitus nudam: ventrem sinuosiore habent, &c.*

Sunt adhuc plura alia signa & indicia ab authore notata, ex quibus aptitudo viperarum ad trochiscorum compositionem judicanda est. Nam si abscissis capite & cauda, tanquam immobiles jaceant, ad usum ineptae sunt: si vero praedictis partibus amputatis (subjungit Aetius) motum quendam videris in reliquo corpore superstitem, & animalia ipsa cruorem aliquandiu in se conservant: haec ipsa ut optima in Antidoti confectionem sunt admiscenda. Et sicut

lib. x.
summa
I. tract. 1.

Avicenna circa idem propositum his scribit verbis, licet non ita disertis: *Quod sic currerit ex ea sanguis plurimus, (loquens de vipera, capite & cauda truncata) & fuerit motus ejus in illa dispositione plurimus, & mors ipsius tarda, tuus erit electus.*

Temporis praeterea consideratio in praedictis viperis ad trochiscorum preparationem capiendis, admodum est necessaria. Quovis enim tempore captae non sunt bonae: qua in re tam inter praefatos, quam modernos discrepantiam deprehendo: nonnulli in ea sunt opinione, viperas non statim, simul ac e latebris suis prodierint, accipiendas: haecque fuit opinio Galeni lib. de Antidotis: alii vero contrarium statuunt, & volunt, ut in instanti statim tempore, simul ac captae

sint, si fieri possit, aut ad summum per unum aut duos dies reservatae, in trochiscorum compositionem recipiantur: idque sine mora ex Avicenna: lib. 5. & Aegin. lib. 1. de re medica cap. 11. ubi loquitur de salis theriacalis praeparatione: *Viperas* (inquit) *sumito recens captas quatuor, &c.* Cui ultimae sententiae & nos subscribimus, idque ob rationem, quam mox reddemus, ubi de causis, ob quas veteres moti in tam venenatissimo animali, tam praeclearam & excellentem venati fuerint antidotum, accurata dispositione differemus. Digna quippe est materia, ut in altam & diligentem vocetur contemplationem.

Longè antè Theriacae inventionem, cujus author fuit Andromachus, tam viperarum aliorumque serpentum usus in medicina existerat, ut colligere licet ex Dioscoride, qui vixit ferè circa temporis Mithridatis Regis Ponti, qui antidoto à se compositae, suum proprium indidit nomen, eique magnam conciliavit existimationem. Dioscorides enim lib. 2. capit. 16. Loquens de viperis docet, quomodo sint exoriandae, capite & cauda truncandae, reliqua illarum caro in frustra disseccanda, & in oleo, vino, sale anetho coquenda. Ita coctas viperas comedendas praebat ad visus claritatem, ad roborandos nervos debilitatos, ad scrophularum generationem inhibendam: ad haec se ex auditu novisse ait, quod ii, qui hisce vescuntur carnibus, diurnam traducant vitam: ubi praeterea videtur, quomodo eodem authore Salax

his eliciatur, qui enarratos modo præ-
præstat effectus.

Hæc præparatio & coctio ni-
hil ferè differt ab hodierna: imò ex
vini oleique superadditione præstan-
tior multò est, quam quæ cum so-
la aqua fieri solet. Hinc recentio-
res, & qui eos secuti sunt, panem ad
diuturniorem conservationem ad-
diderunt, indeque pastillos efforma-
runt.

Ac licet *Dioscorides* suo tempore
pleniorum nondum assecutus esset
notitiam de viperinarum carni-
um præstantia & utilitate: ejustamen
successores ut facili conjectura præ-
sumitur (progressu namque tempo-
ris magis magisque accrescunt inven-
ta & experimenta) ulterius proceffe-
runt, periculumque fecerunt, num
caro viperarum, ad eò sit efficax ut
propriè venenum quadam similitudi-
ne & familiaritate, a centro ad super-
ficiem attrahat, edomet, & expellat.
Sicut nihil novi est; rerumque expe-
rientia abundè confirmat plura ani-
malia venenata reperiri, quæ suo
proprio veneno, verè existant anti-
doti. *Scorpio* sibi ipsi pulcherrimum
medicamentum est, inquit *Celsus lib.*
6. cap. 17. quidam cum vino contri-
tum bibunt: quidam similiter contri-
tum super vulnus imponant: quidam
super prunam eo imposito vulnus
suffumigant, &c.

De pluribus tantùm animali-
bus venenatis locuti sumus. Nam
ex omnibus in universum non extra-
hantur Alexipharmaca, sed contra
quæ ex ipsis remedia educta putesle-

Tom. II.

thalia sunt venena. Hinc *Aristoteles* 8. lib. *hist. animal.* ait: *Aspis* anguis, ex
quo medicamentum illud purificum
componunt, in Africa gignitur, ad
cujus iectum, nullum invenitur remedium.

Q. Sed hic nobis notanda & excu-
tienda venit nobilitas illa quæstio, quibus ni-
mirum causis & argumentis patres antiqui
qui compulsi, huic se immiserint indaga-
tioni, ut ex animali tam venenato, quale
viperam esse constat, tam insigne medica-
mentum, & antidotum eruerent.

Cùm verò in re tam ardua ac
difficili, omnia paulò longius sim re-
periturus, philosophandique ratio-
nem non trivialem, aut omnibus
obviam adhibiturus, benevolus le-
ctor fortè graviter & anxie tulisset, si
de tanta prorsus tacuissimè quæstione
aut pisce taciturnior factus, ne ver-
bulum quidem de eadem protulissim.
Adversarios autem meos, ex
tam innumeris maledicentiæ ac invi-
diæ telis, quibus me quotidie impo-
tunt, contracto quasi callo, amplius
non moror: quo fortius enim insur-
gunt in honores meos deprimendos,
eò auspiciatus & splendidus eosdem
indies emergere, vel inviti intuentur:
Propugnaculi loco nunc istis oppo-
no solas antidotos meas, quarum so-
lus aspectus & odor gratissimus virus
illud viperinum quod in me expuunt
procul hinc fugabit, & in auras dissi-
pabit.

Aristoteles lib. 8. hist. animal.
cap. 17. scribit: quod serpentes suas ve-
teres deponunt exuvias tempore verno,
quo è terra latebris rursus prorepere so-
lent, & autumnali, similiter id fa-

de m m m

ciunt

aiunt viperæ, veris & autumnis tempore.

Per serpentis vocabulum non intelligit quoslibet serpentes, quorum genus multiplex est, sed in specie colubros, utpote qui sunt ceteris communiore, notiores, & numero multò plures: unde vulgò serpentes vocantur, quorum exuvias etiam plerumque in campis inter saxa, & dumeta reperiuntur, idque passim tam in Francia, quam a libi.

Si serpentis nomen generaliter sumpserit *Aristoteles*, ejus speciale nomen, ut de viperis facit, non expressisset. Sed patefacit in posterum ex continuata hujus tractionis serie, nihil hic à nobis dici sine causa.

Nullum est dubium, quin multo olim sublimi ingenio præditi, viri doctissimi, ac naturalium arcanorum pervestigandorum cupidissimi, causam, cur exuvias detrahant sibi serpentes & viperæ, rimati sint, nec non alias circumstantias probè expendierint, & in primis tempus veris & autumnis considerarint, quo ista animalia è latibulis suis subterraneis egrediuntur.

Unde meridiana luce clarius patet, quod hoc nempe tempore tam copioso, & per totam suam naturam disperso abundant balsamo, tamque validissimè vegeant spiritalibus essentiis, & vero nectare vitæ, sive balsamo naturæ pretioso & radicali, in amplissimo terræ sinu, tanquam in proprio suo loeo, matrice, & seminario contento & incluso: ut prædicta ani-

malia tum veterè abjecta pelle, se nova induere, & renovare queant.

Sed quia inter reliquos serpentes non sunt, nisi hi duo enumerati, coluber nempe (vulgò serpens dictus) & viperæ, qui exuvias statim deponant temporibus: præsumendum hinc est atque credendum his duobus animalibus, non tantum ad sui conservationem, sed in aliorum quoque usum, concessum esse naturalem quendam instinctum, quo deligunt, exugunt, & in alimentum attrahunt, non materiali aut crasso modo cibum corporeum, visibilem, & palpabilem (siquidem *authore Aristotele*, & teste quotidiana experientia, ejusmodi animalia, citra cibum aut potum vitam multo tempore sive subterram, sive supra transigunt terram) sed merè formalem & spiritualem, hunc nempe salem sulphureum, & preciosum naturæ balsamum, quo omnia animantur & vegetantur, idque potissimum, dum circa æquinoctium vernale, calore sive igne Athanoris, magnæ lampadis cœlestis, potenter operante, & attrahente, sublimatur & elevatur: quod naturæ sulphur per mirabilem hanc sublimationem, totam terræ superficiem irrorat spiritibus balsamicis, ejusque interiorem sinum irrigat preciosæ & vivificæ aquæ vitæ, & nectaris naturalis saluberrimo & utilissimo liquore: Unde omnia revirescunt & efflorescunt, & quæ mortis speciem referebant, vitam recipiunt,

& re-

& reviviscunt. Eadem sublimatio fit etiam sub æquinoctio autumnali, sed decreſcente paulatim calore, ſydereoque igne longius reſreſſo, magnum terræ ſublimatorium refrigeratur, omnesque ſpiritus vegetales & baſamici revertuntur in ſuum chaos ſive matricem. Serpentes & viperæ, quæ in terræ ſinu & domicilio commorantur, naturali quodam inſtinctu ut diximus, exugunt, & in alimentum alliciunt cibum æthereum qui tam inſigni, vivifica & ſpecifica facultate pollet adverſus venenatam & deleteriam illorum naturam: ut ſi eo ſatis reſciantur & inſtaurentur, non ſolum vim acquirant, & virtutem, ſpolia ſua utroque tempore ſtato exuendi, ſequere renovandi: ſed ob exuberans illud baſamum, quo abunde vigent, inſtar medicinae inſuper univerſalis ſunt, ad omnem cutem leproſam, ſcabioſam, ulceroſam, & quavis alia labe ſœdatam, tollendam & renovandam & ad corpus quavis ex parte vitioſum, putidum, & in fruſta mox collapſurum, ita emundandum, ut in purum, floridum, & ſanum evadat; ita quoque ſunt, cuiusdemmet baſami virtute, qua abundant, alexiterium ſummum contra omnia lethifera & præſentiſſima venena. Et hæc quidem de hoc ſubjecto philoſophati placuit.

Si quis forte ſcire deſideret, ex quibusnam ſcriptorum ac monumentorum codicibus didicerimus, animalia hæc ſubtus terram hoc radicali naturæ baſamo nutriri poſ-

ſe: is ad admirandos eorundem reſpiciat effectus, quos arguit propria exuviarum detractio: facultatem inſuper quam habent lepram, nullis aliis remediis medicabilem, ſanandi rimetur: nec non præclara, quæ ex eis eliciuntur antidota contra omnis generis venena expendat. Quæ quidem ſumma & admiranda effectuum præſtantia aliunde proficiſci nequit, quam ex radicibus, & principiis magnæ iſtius, & univerſalis medicinae, cum qua ſerpentes illi participare neceſſario colliguntur. Sequitur igitur, ut vel eam ſcientia innata & naturali, peculiariter delignant ac alliciant in profundis terræ latibulis, ubi acervatim congregati, variisque invicem nexibus implicati, in longum tempus degunt citra alterius alimenti fruitionem; vel neceſſe eſt, ut tum temporis, quando ſpiritus ſulphurei & vegetabiles, qui rebus omnibus animam & vitam, mediante hoc precioſo naturæ baſamo, inſundunt, elevati & ſublimate penetrant duriffimas etiam arborum radices, truncos & cortices ipſisque vigorem & virorem impartiuntur, floreſcereque faciunt, imo & revivifcere: neceſſe eſt, inquam, ut hi ſpiritus baſamici, ſimili ratione per ſerpentum corpora tanquam multo molliora penetrent, eaque in medicinam efficaciffimam, tam pro ſe ipſis, quam pro aliis abunde & largiter condire queant. Hinc ipſis facultas illa deponendi cutem, tempore videlicet, ut iam diximus, ver-

mali & autumnali, quando spiritus isti sulphurei sunt in sua exaltatione: quibus temporibus (ac in ipso præsertim Vere) videmus etiam arborum cortices, balsamicis succis tum maxime abundantes, truncis suis, & ligno solidiori non adhærescere, sed facillimo momento ab ipsis avelli & separari: non secus ac serpentes, qui circa idem tempus, & ab eisdem causis, venterem dimittunt cutem.

Uterius si quis quærat, cur ceteri serpentes, & animalia, in interioribus terra domiciliis habitantia, caveant hoc naturali instinctu, ut cum delictu in alimentum sibi attrahant hoc radicale natura balsamum, & cur non æquè eodem perfundantur, ac colubri & vipera.

Respondetur, quòd hæc proprietas peculiariter his solis à natura indita sit animalibus non secus ac in Tora, quæ herba est venenosa, accidere videmus: juxta quam proximè conascitur Antitora, quæ ut alteri sit in alexipharmacum, eosdem spiritus ex eadem terra exigit. Præterea restetamus paulò oculos nostros ad fucos, vespas, & hujus generis infinitas alias muscas, quæ licet dulcissimum omnis generis stibsculorù, herbarum, ac fructuum succum, in alimentum exugant, inter illas amines, unica tantùm apis, ut inquit Riplaus, naturalè illam scientiam obtinuit, cœlestem ejusmodi mannam in ceram & mel convertendi. Rescètè summæ admirationis, & mysterii plena. An non idem in serpentibus contingere possè existimandum?

Si quis interrogando acrius urgeat, quare, cum tanta sit huius balsami efficacia, non eadem opera tollatur omnne simul venenum in serpentibus & viperis, cuius scintillas ipsis adhuc inherere produnt venenati eorundem factus.

Huic eisdem contemplandas opponimus apes, quæ nihil omnia saculeum suum retinent pungentem, ac venenatum licet totum illarum corpus abundè diffuseti cœlesti, dulci, & balsamico liquore, qui proprii veneni aptissimum est remedium. Idem de serpentibus esto iudicium.

Hic Hermeticos philosophos uno tantùm verbo admonitòs velim, ut accurata mentis attentione perpendant, cur poætæ, qui sub fabulis suis semper occultarunt summa naturæ secreta, veller aureo, & preciosis in horto Hesperidum fructibus custodiendis, terribiles & venenatos Dracones præesse sinxerint. Ex hoc enim, si mentis oculis rem intentius inspexerint, facile agnoscent, in rebus etiam extrinsecus venenatis, opus suum magnum, medicinamque suam catholicam universalem inquirendam esse; non videlicet in primo statim operis limine, quod plerumque tactu asperum, visu horribile, odoratu fatidum, gustu ingratum, qualitate venenatum apparet, hoc est, non ab exteriori cortice sed ab interiore nucléo, at canum eruendum: non secus ac in externis serpentis & vipere partibus, nempe in eorù dentibus perniciosum delitescit venenum, ex quorum tamen

intez

interiori corpore summum & adm-
mandum educitur alexipharmacum.

Possent in hanc rem, pluribus
aliis meditationibus haud injunc-
dis, & penitus in arcanorum ad-
yta deducentibus animos omnium
in summam protrahere admiratio-
nem, meque in aliorum gratiam
& utilitatem iisdem magis oble-
scere: sed satis sit, philosophico,
& Christiano Medico hic ruminan-
dum considerandumque relinquere.
Deum nempe & naturam nihil fa-
cere sine admiranda & incomprehen-
sibili providentia. Qui itaq; omnes
omnium effectuum causas per vesti-
gandas recipiet, magnum subibit
onus, nec habebit unquam, quod de-
rerum objectarum penuria conque-
ratur: praesertim illarum, quas Natura
in penetrabilibus suis clam abscondit.
Sexcenta enim sunt alia animalia,
quorum certis solummodo partibus
venenum insidet, quae tamen in cete-
ris, ad varios usus profunt. Draco ma-
rinus, piscis, habet spinam in dorso
planè venenatam: Hic in partibus ta-
men ceteris cibis est delicatissimus.
Eodem modo serpens & vipera, licet
dentibus suis venenatis lethalia insig-
gant vulnera, cetera tamen eorun-
dem pars salubris & salutifera exi-
stet.

Sed de his haecenus: Nunc autem
fusus oculis subiiciemus, num trochisco-
rum horum preparatio, quae adhuc hodie
in usu est, talis sit, ut neque additionem,
neque diminutionem ullius rei patiatur,
an verò correctione & reformatione qua-
dam opus habeat.

Supra in trochiscorum de viperis
descriptione declaratum fuit, quòd
à sola vera & legitima carniū ista-
rum coctione, totius magisterii fun-
damentum dependeat. Hæc coctio,
sicuti videre est ex correctione *Bar-
tholomæi Maranta* viri celeberrimi,
tanti momenti est, ut in ea omnis
consistat bonitas, aut imperfectio
Antidoti. In summa singulari cura &
industria opus est in carne ista perfe-
ctè coquenda, quæ ab ossè spinæ se-
parata diligenter tundenda est in
mortario, adiecto pane expura & re-
centi farina triticea confecto, & opti-
mè cocto atque fermentato: inde
postea formandi trochisci. Quidam
prædictum panem seorsim exsiccant
eumque in pulverem redactum per
cribrum traiciunt, & admixta carne
optimè quoque seorsim trita inde ef-
formant trochiscos, quæ mixtio lon-
gè est facilior & præstantior.

De quantitate panis cum dicta
carne commiscendi, diversa est au-
thorum opinio; alii enim addendas
cententæ aquas partes, alii mediam, a-
lij tertiam, & alij tandem quintam so-
lummodo partem.

Notandum præterea, quod vete-
rum nonnulli inter tundendum &
miscendum panem cum carne vipe-
rarum earundem iusculi adiciant, ut
omnia melius misceantur & subigan-
tur: inter quos est *Aetius*: Alii verò de
prædicto iusculò nihil prorsus ad-
dunt, ut *Agmeta* & *Avicenna*, solius
carnis usu contenti: quæ ratio præ-
ceteris communissima fuit; juris e-
nim admixtione citius corruptum

Mmmmm 3; tur,

tur, & acidi fiunt trochisci: Præno-
minatus Maranta in correctione enu-
meratorum trochiscorum viperarum, in
hancabit sententiam, ut scilicet for-
mentur, si, ut ipsemet scribit, fieri possit,
sine iusculo, aut saltem ipsius exigua
quantitate: hoc enim modo celerius ex-
siccantur: contra (addit) si panis in ius-
culo viperarum maceretur, & postea si-
mul cum carne tundatur, tales trochisci
difficiliter exsiccantur, & sunt in causa,
ut postea caro putrescat, & panis fiat
acidus.

Formatis ita trochiscis, dicti
antiqui, ut & adhuc hodiè moderni,
summam adhibent curam in ijs pro-
bè exsiccandis, eos subindè verten-
do, mox in unum, mox in alterum
latus: idque in loco à ventis & pluvijs
tuto ac securo: ut juxta nonnullos
spectent, vel plagam septentriona-
lem, vel juxta alios, meridionalem,
quam Sol maxima diei parte collu-
strat, sed singulari adhibita cautione,
ne Solis radij feriant dictos trochis-
cos. Sol namque ut Avicenna scri-
bit, destruit & spoliat eos virtute appo-
priata carnibus viperarum, opposita ve-
nenis, quæ sunt ex morsione, & venenis
ebibitis.

Hæc sunt omnia illa, tam anti-
quorum, quam modernorum my-
steria, quæ tanquam notatu dignissi-
ma circa horum trochiscorum com-
positionem tradiderunt, quos præci-
puum hujus magnæ antidoti, hujus,
inquam, magnæ Theriacæ adeò ab om-
nibus hætenus commendatæ &
celebratæ fundamentum esse dixi-

mus.

Cogor equidem fateri, me non
fatis admirari posse, quod ij, qui hæ-
tenus in Theriaca hac utrunq; cor-
rigenda operam & laborem impen-
derunt, errores & defectus istos non
deprehenderint in enarratis vipera-
rum trochiscis: in quorum tamen
correctione (tanquam in re maximi
momenti) omnes potius ingenij ner-
vos, necessario intendere debuissent,
quam alijs se quæstionibus de cinna-
momo veto, de opobalsamo, de chal-
citide, & similibus hujus antidoti in-
gredientibus, involuisse.

Hic enim est præcipuus rei sta-
tus, de quo in postterum nobis agen-
dum erit: ut hoc fundamento, quod
imminentem minatur ruinam, resta-
bilito, pristinus medicamenti splen-
dor ac virtus, quæ multum defece-
runt, minusque antiquorum elogijs
respondent, postliminio revocentur.
Quod propositum ad publicum cõ-
modum juvandum solummodo diri-
gitur, ut nuper ante profecti sumus, ne
quis nobis inanis gloriæ, aut temeri-
tatis labem impingat.

Solæ viperæ magnæ hujus anti-
doti basis sunt, sicut communis fert
opinio, omnium calculo compro-
bata.

Circa has viperas, veteres nihil
aliud meditabantur, quàm ut inde
conficerent trochiscos, ea qua dixi-
mus methodo: qui in hoc magno ar-
cano fundamēti seu basis obtinebant
locum, sicut aliquoties jam à nobis
fatis abundè dictum est.

De his tres movebimus quæstiones,
quæ

li. 5. sum-
ma 1.
traç. 1.

quas iam in publicum commodum, ea qua possumus diligentia & fide, solvemus & eventilabimus.

Prima est, num lex sit quadam Lesbia, que inevitabili necessitate nos adstringat huic vulgari trochiscorum preparationi.

Secunda, an nil addendum, nil detrahendum, aut immutandum sit in hodierna trochiscorum illorum preparatione: num verò in meliorem statum corrigi, & reformari possint.

Tertia, num salva antiquitatis auctoritate, dicta vipera debeant, aut possint in prestantiores alias remediorum formulas, vel in essentias, balsama, onfectiones & sales preparari: qua sua vi & energia communes illos trochiscos de vipera, in omnibus illis curativis scopis, quibus alias appropriati perhibentur, longe lateque superent. Illis dubiis ut supra, exactè & fideliter discussis, spes nobis certa & indubitata arridet, omnibus aperiendi viam, non ad unum tantummodo, sed ad varia & diversa Theriacarum genera componenda, quarum effectus admirandi admodum, cum optatissimo successu sese prodant, adversus omnis generis venena, vel in corporibus nostris nata, vel exhibita & assumpta, vel ab animalium venenatorum ictibus ac moribus in nobis excitata.

Ad prima questionis solutionem quot attinet, absurdum est, existimare, nobis, in compositione theriacæ, necessario confugiendum esse ad consuetam & vulgarem hujusmodi trochiscorum preparationem;

quasi verò viperæ in nullum alium remediorum usum aptandæ sint, neque vim & efficaciam suam aliter exerere possint, quam si in trochiscos redigantur. Cum tamen res longè secus se habeat, vel ipso Galeno teste, qui, *simpl. 11. & libr. de antid.* memorabilem refert historiam de duobus leprosis, quos ipsemet opera viperarum, non in trochiscos redactarum, sed vino impositarum, pristinae valetudini restitutos fuisse, testis oculatus. Cum enim dictis leprosis, vitam miseram & ærumosam diu agentibus, ex commiseratione, ad mortem ipsis accelerandam, vinum, in quo vipera casu immersa & mortua fuerat, bibendum offerretur: accidit contra, ut hausto potu oblato, non tantum cutem ulcerosam, squamosam, & foetidam, cum sana & florida permutarent, sed integram insuper, perfectamque inde sanitatem reciperarent.

Curatio hæc, quæ à Galeno citatur, mirabilis admodum, & brevissimo temporis spacio absoluta, solis viperis vino immersis, & emortuis, accepta ferenda est: quod vinum veri menstrui & vehiculi vicem gerebat, ad eliciendam ex vipera alexiterij vim & virtutem. Nec refert, utrum ipsæ integro manserint corpore, quia virtus illarum præcipua vino fuit communicata, ex cujus potu usuque, commemorati leprosi à lepra, quæ nullis alijs, cedit remedijs, perfectè liberati remanserunt. Ex quo manifestè evincitur, viperas nihilominus potenter

Historia de duobus leprosis. opere viperarum refertur.

ter suos demonstrare effectus : licet neque coctæ, neque in trochiscos sint redactæ: hincque facile concluditur, legem de iisdem parandis non esse perpetuo necessariam quandoquidem insignis eorundem virtus & alexiterium alijs modis ostentatur.

Antiquitatiporro, illiusque sequacibus, ut enarratam carnem viperinam in trochiscos effingerent, causa fuit major (ni fallor) difficultas olim, quam hodie, colligendi ejusmodi animalia. Vnde hoc remedium, in magna copia, ad aliquot annos reservandum præparare voluerunt, ne toties repetere cogerentur ejusdem præparationem. Hinc Galenus summam requirebat industriam in ijs rectè præparandis & exsiccandis, ut integris valentibusque viribus adservari possent ad duos vel tres annos. Sic nostro quoque seculo accidisse legimus, ut loco viperarum, quæ ob inopiam ægrè tum haberi poterant, usurparentur radices tormentillæ & dictamni. Ante paucos annos, inquit *Bartolom. Maranta*, vix cognoscebantur viperæ, colligique poterant: propterea majores nostri barbaros Medicos secuti, pro illa sumebant tormentillam & dictamnium. Nunc autem adhibito rectæ rationis judicio, perpendite quæso, quam egregia & præstans ista foret theriaca, & quam aptè hoc ipsi nomen convenièr.

De secunda quæstione sciendum est, vulgarem illam parandi methodum multa opus habere correctio-

ne: aliasque insuper formulas, multo præstantiores & utiliores, quam vulgaris est, posse dari. Quod perspicuè admodum declarabimus omnibus ijs qui remota crassa & nubilosa ignorantia cataracta, rem mentis oculis acutius intrudentur: quique ingenio minus stupido, præ nimio contradicendi studio, antiquis suis somnijs, mordicus propugnandis non inhærent: quod vitium hodiè ad eò commune est, ut multi, qui hæcenus in cineribus & umbra consenuerunt, eo contaminati videantur. Sed missis verbis, ad rem ipsam accedamus.

Ostensum est supra, præparationem trochiscorum viperinorum consistere in recta carniū illarum coctione, quæ fit cum aqua communi, addito pauco anetho & sale donec os spinæ promptè avellatur à carne: perquam coctionem virtus illarum prima & substantifica, penitus, ni fallor, cum jusculo confunditur, carnisque vix dimidia pars vel tantillum solummodò restat. Interim tamen non nisi caro sumitur ad trochiscorum illorum compositionem. Cum cocta fuerit, inquit Paulus, ollam ab igne depones, & carnes diligenter à spinis exemptas per se contundes nulla jusculi addita parte. Sunt quidam, ut diximus, qui de eodem parum addunt, quod tamen nullius momenti æstimandum. Nam posita ejus additione, necessario quoque panis quantitas ad trochiscos efformandos, augenda erit, & sic imminuetur trochiscorum virtus,

tus, manebuntque illi nihilominus corruptioni & aciditati contrahenda multo magis obnoxii, quam si ex sola carne sine iusculo confecti essent, ut id jam supra auctoritate antiquissimorum Medicorum comprobavimus.

Dic, amabo, quale nam præservativum, conservativum, aut alexiterium erit id, quod seipsum à corruptione præservare nequeat? Ad condiendum cadaver, & ad id præservandum à vermibus & facili corruptione, nonne adhibentur sal, aloë, myrrha, & similia, quæ balsamica virtute prædita, sibi ipsis ad diurnam conservationem inserviunt, nec facile corrumpuntur? At trochisci viperæ, nisi alterna & frequens illa, de uno latere in alterum, accederet versio, & desiccatio, momentaneam facile incurrent alterationem, & destructionem: vel post ipsam etiam opobalsami inunctionem, quod ipsis pro solempni quasi cotollario, ad diurniorem conservationem additur. Hoc confirmat Aetius hæc verba scribens: postquam vero siciores fuerint facti, eos opobalsamo optime oblinito, & in vitreo vase asservato: ac quicquid pulverulenti, & albi ex eis per situm productum est, post dies aliquot, linteo extergito: perforantur enim, si id ipsum eis diutius adhærescat.

Ad tertiam. Vides ergo, quam imperfecta mutilaque sit trochiscorum viperarum præparatio: cuius correctionem tribus modis aggrediemur, in quibus singulis liquido patebit, virtutem & proprietatem viperarum integram conservari, imò

& accrescere augerique cum in vulgari illa compositione potius immutatur & dissipetur, ut paulo ante dictum.

Non ideo tamen confuse, sed *Triplex* distincto quodam ordine, tres enumeratas *correctio* *viperarum* correctiones, & reformationes proponamus: primam appellare libet confectionem viperinam aromaticam: Alteram confectionem viperinam sacharinam: tertiam confectionem viperinam juniperinam. Ex quibus confectionibus tribus, tria quoque, si ita videbitur, trochiscorum genera formaripotuerunt, iisdem servatis nominibus: singulorum autem præparationis & compositionis formulæ, horum nominum rationem, plus satis indicabunt.

2. Confectio viperina aromatica.

℞. Carnem de quatuor viperis recens captis, gregaria via preparatam, hoc est, capitibus, caudis, & visceribus internis abiectis, optime lotam cum vino, & in frustra incisam: hanc indies in matracium vitreum capax, super affundendo aque cinnamomi excellentis, & vini canaria, vel hydromelitis vinosi ana unc. 5. vel 6. tantum, quantum ad irrigandam solummodo dictam carnem sufficit: his adde

Cinnamomi

Garyophyllorum

Macis

Piperis nigri

Zingiberis

Cubebe

Cardamomi ana unc. sem.

Summis. Anethi

Nnnn

Hg-

Hyssopi
Thymis anap. ʒ.
Salis communis p. sem.
Elect. de gemmis
Pulveris aromatici rosati
Diambra ana drach. ʒ.

Dein vase clauso, ut nihil expirare possit, pone in Baln. Mar ad bulliendum & omnia decoque ad ignem luculentissimum per 7. vel 8. horarum spacium, aut donec viperarum carnes in liquorem redactæ videantur: Aperto vase, omnia effundantur in patinam argenteam, aut terreū vitreatum vas & mundum, ac inde separatis omnibus ossibus, colentur & exprimantur omnia perquam optimè, quæcum in suo ulo sive liquore ferè omnia per se daceum transmittuntur: Et hoc modò habebis essentiam, seu integram ac substantificam viperarum virtutem: quæ odoris erat fragrantissimi, utpote virtutib. rerū aromaticarū imprægnata, quæ balsami sive opobalsami (ab antiquis additi) locum tenent. Materia excipiat in alembico apto & capaci cum suo capitello & recipiente, ut ad ignē baln. vaporosi exquisitè separetur omnis liquor, quem seorsim servabis, & erit summum alexiterium, & aqua theriacalis præstantissima: in fundo remanebit gelatina preciosissima, in forma essentiæ sive extracti viperarum, & in consistentiâ inter molle, & durum media: quæ jam, vel nulla accedente alia præparatione, usui apta erit. Hæc itatim cum ceteris theriacæ ingredientibus, ut paulò post dicturi sumus, permisceatur: vel etiam (ne omnino communem præparandi formulam fasti-

dire videamur) inde formabuntur trochisci, addendo tantum quintam partem amyli probè pulverizati. Et siccando dictos trochiscos ad ignem lentum hypocausti, sic trochiscos habebis excellentissimos, qui viperarum virtutem substantificam in se perfectè continebunt, & longissimo tempore, si opus sit, adservabuntur: siquidem spiritum aromatum balsamicorum viribus & armis induti sunt, locoque communis theriacæ, usurpabuntur. Imò usus illorum erit quoque ad alias novas theriacarum formulas fabricandas, prout mali, quod expugnandum est, natura & conditio postulaverit. Nunquam errabis quicumque in præparandis ejus generis remedijs, hoc tam præclaro & certo innitetur fundamento: quemadmodum & hæc viperarum præparatio, quam modò docuimus, revera supereodem extracta est: In hæc enim, nec non in alijs carniū harum veris ac legitimis præparationibus, præcipua ac prima hujus magni alexiterii basis existit.

Si loco aquæ cinnamomi, vini canariæ, sive hydromelitis vinosi, ad enarratum carniū viperarum coctionem accipies elixir magnum vitæ, à nobis cap. de aquis descriptum, adhuc longè efficacius & præstantius reddes alexiterium, ita ut opus non sit addere aromata materialia, quod dictum elixir satis ditatum sit ipsorum essentis: imò & omnibus alijs alexitericis & bezoardicis rebus, veluti ex ejusdem compositionis formula clarè constabit.

3. *Confectio viperina saccharina.*

Accipe carnem de quatuor viperis, frustratim incisam ut supra: hanc impone patina magna argentea, superaffundendo aquam vitæ fortissimam, & perfectè dephlegmatam, ut supernatet quatuor, aut quinque digitos: admoto igne cum charta accensa, aqua vitæ flammam concipiet, sicque ardeno viperas coquet: affunde deinceps novam aquam vitæ, quoties priorem flamma absumptam perspexeris: affusio verò hæc fiat per ampullam superius oclusam, cum colloperquam angusto: alias hæc aqua vitæ, ignis flamma apprehensa ardere incipiet. Hæc coctio continuanda est, donec carnes illa sufficienter coctæ appareant aqua vitæ quantitas pro unius aurei precio, huic viperarum decoctioni satis erit: Tandem fac, ut tota aqua vitæ substantia inardescat, & consumatur, seu in ea, quæ optima nota est, probeque rectificata, accidere solet. Si quid incombustibilis supersit liquoris, is viperarum adscribendus est carni, quam (separatis spinæ ossibus) tundas in mortario marmareo, admiscendo sensim proprium liquorem, donec huius operæ redigatur in pulvem tenuem, & fiat apta, ut per cribrum simul transmitti queat: eamque postea ad ignem lentum reducatur in extractum.

Hæc caro ita præparata, omnique sua substantifica virtute dotata, jam idonea est, ut recipiatur in theriacæ compositionem neque opus est, eam prius transformare in trochiscos, aut aliud quid addere. Sin

verò libeat fortè trochiscos inde effingere, qui longiori temporis spacio citra corruptionis metum adservandi sint, eos parabis cum duabus drachmis gummi diatragacanthi, in mucilaginem redacti cum sufficiente quantitate aquæ cinnamomi: mucilagini dictæ adijcies carnis huius ita præparatæ unc. 4. & unc. 2. vel tres sacchari candi pulverizati: omnibus simul mixtis, confice inde trochiscos five tabellas, quæ ad lentum calorem exsiccata diutissimè adservati poterunt. Commiscebis etiam cum dicta massa ante trochiscorum confectioem, oleorum nucis muscatæ & garyophyllorum ana scrup. j. sem. five singulorum guttas 30.

4. *Confectio viperina in viperina.*

Tertia præparatio carniū viperarum, quæ sit nulla prorsus virium abolitione, sed potius earundem conservatione & augmentatione, se habet eo, qui sequitur, modo.

Commemorata caro viperina sufficienter imbibatur spiritu salis balsamici, & rerum omnium conservatoris: idque vel materiali & crassotantum modo, carnem dictam sale aspergendo marino, ut vulgò solet: vel formaliter & philosophicè eandem imbibendo vero illo nitrosulphureo, sive spiritu acido solis philosophis cognito: quæ ultima methodus omnium præstantissima, priori illi longè præferenda.

Hæc caro, summo & principali naturæ balsamice sic condita, apposite locetur in cribrum ex serico factum,

Etum, & quodam instrumento, sive ex ferro albo, sive ex ligno, sive panno cerato inclusum, ita ut facta suffumigatione, per prædictum cribrum penetrare possit fumus; sitque idem cribrum undiquaque probe muatum, ad prohibendam vel quantulamcunque evaporationem, & ad fumum transversum id ferientem excipiendum: Hoc autem suffumentum ita parato:

Recip. Bacc. juniperi lib. i. sem.

Bacc. Lauri unc. 4.

Myrrha unc. 2.

Garyophyllorum unc. 1.

Granorum alhermes

Succini aut Karabes

Benicini ana unc. sem.

Omnibus crasso modo conquassatis, & ignitis carbonibus injectis, fiat suffitus, in loco convenienti, & carnibus ter vel quater in die suffumigandis apto: ipsumque continua ad quatuor, vel quinque dies, donec suffumigationis perfectionem odor approbaverit.

Quo facto, carnes prædictas, inter duas ollulas terræas vitreatas, exquisitissimè lutatas, ne quid expiret, inclusas mitte in furnum, è quo recens exempta sint panificia, aut qui simili moderato regatur calore: ibique sine continenter stare, donec tota harum carniū substantia, simul cum ossiculis suis, in pulverem redigi possit tenuissimum & subtilissimum, qui substantifica carniū virtute nequaquam spoliatus erit, ut in communi decoctione usu venire solet, sed multo auctior & potentior evadet, spiri-

tuū balsamicorum, salis & prædicti suffitus ingredientium accessione.

Hic preciosissimus pulvis, ex hoc venenatissimo animali eductus, superat quævis alia alexiteria & alexipharmaca, sive eo utaris ad compositionem Theriacæ, citra trochiscorum confectionem cum pane, cujus usus nullius est precij (hic enim pulvis potest perpetuò conservari) sive exhibeas eundem contra omnis generis venena, vel in nobis progenita, vel ex quodam ictu aut morsu animalis, vel secus excitata: sive per se ad scrup. j. porrigas: sive inde varia alexipharmaca, quorum is præcipuum & primarium fundamentum semper erit, componere velis.

Sed quæras, cur dere mihi in experta audeam tam fidenter & audacter verba facere? Respondeo, quod propositum nostrum triplici nitatur fundamento, ratione videlicet, experientia, & autoritate.

Suprà audivistis rationem, cur viperæ & serpentes non tantum in proprijs, sed & in aliorum exuvijs detrahendis renovandisque, vim atque virtutem suam exercent, qua de causa pro tam insignibus ac præclaris alexipharmacis hæctenus usurpati fuerunt.

Si igitur trochisci communes ex carniū viperarum parati, virtuteque sua substantifica per coctionem illam ferè orbat, nihilominus adhuc eximios produunt effectus: non possum mihi non persuadere, quin eorundem effectus, beneficio nostræ præpa-

præparationis, quæ viribus & proprietatibus istis non solum conservandis, sed & augendis, maximè incumbit, longè præstantiores nobilioresque sint futuri.

Porro, ut id confirmemus experientia, eam cognovit illustrissimus ille, ac verè Princeps Anhaltinus, Dom. meus clementissimus, cui hoc dicatum est opus, cujus verba tam dignam amplamque merentur fidem, ut nefas sit, ea in dubium revocare, qui ex solo serpente communi, colubro dicta, pulverem eduxit sine alterius rei additione, si neq; magno apparatu solemni aut laborioso, contra omnia venena, vel nocentissima & lethifera: certa que & incredibilia hujus experimenta fecit, ac vidit. Horum insuper fidem confirmavit (vel præsentibus ipsis DD. Laurentio & Lormio illo primario Regis Medico, hoc verò Regina, ambobus viris excellentissimis & clarissimis sæculi nostri luminibus) illustrissimus Dux de Bouillon, heros fortissimus, ac unus è præcipuis Franciæ nostræ Ducibus: qui se audivisse ajebat ex illustri ac generoso. Comite D. Otth. de Solms in rei veritate ita se habere omnia, quæ modò de hoc serpentum pulvere diximus. Idem Comes pulveris hujus conficiendi artificium tanquam maximum & incomparabile secretum impertivit prædicto Duci de Bouillon, indeque magnam ab eo gratiam se initurum speravit.

Quod si serpens, uti supra enodavimus, singulis annis, non secus

ac viperæ, ex vias deponens, tot tantisque polleat virtutibus: minimum erit dubium, quin iisdem, vel etiam præstantioribus viperæ sint præditæ: de quarum admirandis effectibus, omnem antiquitatem hactenus mirascripsisse, palam constat.

Supereſt, ut adducta veterum authoritate, eximium noſtrarum confectioſum viperinarum splendorem, & præſtantiâ ſtabiliamus; oſtendamusque, quantum illæ convenient, cum antiquorum formulis, qui non perpetuò trochiſcorum, ut ſupra, præparatorum, ſed juſculorum etiam, ſalium & pulverum viperinarum uſum interdum admiferunt: ut in ſequentibus amplius declarabitur.

Mirabile (inquit Aëcius ex Ar-^{Tetr. 4.}chigene) Elephantiaſis remedium viperarum uſus exiſtit. Eas vero hoc modo apparatus edere oportet: primum quidem amputato capite & cauda, & detracta pelle, exempliſque interioribus viſceribus omnibus, carnem aqua purabis aut ter totam in olla inſtar anguillarum coquito, aqua quidem ſufficiente affuſa & oleo modico cum anetho, & porro: Poſt ſufficientem deinde cocturam juſculum moderato ſale conditur, atque iſta egro in ſole deſidenti exhibetur, capite tamen probe velato.^{ſerm. 1. cap. 123.}

Si juſculum carniſum viperarum ſimplex, cui ex omnibus cardiacis roborantibus, & bezoardicis ſimplicibus, non niſi anethum & porrum additur, quodque plus continet ſterilis, & rerollacea aquæ, quam utilis & efficaciſſimæ eſſentiæ, nihilominus tanti æſtimatum fuit ab antiquis,

Nnnn 3 ut ad-

ut adversus lepram, affectum gravissimum & incurabilem id conducere omnes uno ore affirmarint. Quid dicemus de primis duabus nostris confectionibus viperinis, quæ aliud nihil sunt, quam vera quinta essentia, sive extractum totius virtutis substantiæ viperarum?

Cæcus igitur is erit, quisquis non primo statim intuitu videbit, quantum hæc duo inter se distent remedia: mentis insuper caligine, iudicioque depravato laborabit, quicumque pari efficientiæ virtutisque gradu, modo loque eadem metietur. Idem enim esset, ac si vellet iusculum insipidum, quod non nisi puram putam aquam redoleret, æqua nutriendi lance libra-re cum optimo quodam restaurante, & consummato, aut quadam gelatina delicatissima, & summa nutriendi vi prædita.

Quin etiam video ipsum momentum hic pisce raciturniorem, ad priores quas confectiones meas prorsus obmutescere, easque vel propria victus confessione efficaciores & excellentiores indicare, quam simplex eiusmodi iusculum crasso modo, iuxta *Aetii* descriptionem, coctum.

Contra vero nonnullos, dispicio in fulso risu ludibrioque excipere tertiam meam confectionem, iuniperinam appellatam, quasi ea nihil aliud sit, quam caro viperarum salita, infumata, exsiccata, & velut calcinata, & in pulverem vel cineres redacta, idque vi ignis, qui res humore suo primogenio spoliatur, & sic omnem agendi potentiam ac facultatem in ipsis cor-

rumpat aut aboleat. Quibus obiectio-nibus, nec non aliis similibus alibi iam copiose à nobis fuit satisfactum.

Sed ut, omissis longis ambagibus, intra præparationis viperarum tancellos nos contineamus, ipsis interim respondeamus, & ad confirmationem illorum, quæ diximus, tam autoritates, quam exempla ab antiquis, qui iisdem remediorum præparationibus usi sunt, sumpta, in medium proferamus. De quorum utrorumque præstantia & utilitate, ipsi sunt iudicium ferre poterunt.

5. Sales viperarum seu theriacales.

Antiqui usurpabant viperæ sales, qui *Dioscoridis* tempore iam in usu erant, ut per ea, quæ *lib. 2. cap.* scripsit, demonstravimus.

Inter Græcos longo tempore post *Dioscoridem* fule admodum de ratione eiusmodi sales præparandi tractat *Galenus*: & post illum *Ægineta lib. 7. de* ^{Tetr. 4.} *remed. cap. 11.* omnium autem exactissimi- ^{serm. 1.} *me de iisdem* scribit *Aetius*. ^{cap. 97.}

In pauca verba contraham modum, quem tradunt, sales eiusmodi præparandi: qui tot ferè recipiunt ingredientia, ac ipsamet theriaca.

Accipiebant autem quatuor vipersalium ^{Theriaca} *ras*, recens captas, hoc est, reservatas ^{lium præ-} tantum ad unum, vel ad summum duos ^{paratio} dies, quas vivas imponebant olla magna ^{secundum} munda, ac ex optima terra sicta: super ^{Antiquos,} has in momento iniiciebant salis ammoniaci, aut salis albi communis *lib. 20.* hancque primam perficiebant operationem tempore matutino, quo dicta vipersalium ^{ratar-}

et ardioreſe eſſe ſolent ad motum : Dein viperis hoc ſalis pondere oppreſſis , adijciunt paſtillos , quos parabant ex ſequentibus in magna doſi , hoc eſt , aliquot librarum pondus : Sunt autem ea ,

Gentiana

Ariſtolo. hia rotunda

Centaurium minus

Cardamomum

Marrubium

Scordium

Apium

Chama. dyſ

Semen ruta domeſtica.

Et addito melle ex eis quinque vel ſex paſtillos concinnabant , & unum cum ſale ſuperinjiciebant : his inſuper addebant quinque ſcillas prægrandes recenter in minuta fruſtula diſſectas : & poſt enumeratos paſtillos & ſcillas , adhuc ſuperindebant ſalis communis albi lib. 20. Quo facto ollam optimè ocluderant operculo , in quo tria erant ſpiracula , eamque forinſecus probè undique lutatam , ut ignem fortius ſuſtinere poſſent furno imponebant : & ſuccenſo igne materiam gradatim fovebant , tandemque flammis vehementiſſimè urgebant. Fumus qui multus caliginoſus & turbatus primum per ſpiracula operculi exibat , ſignum iſtis erat , quod ignis jam ageret in viperas : & tunc ſumma diligentia cavebant , ne ab eodem , quem venenatum judicabant , inſicerentur. Tandem cum obſervaffent , per eadem operculi foramina , flammam lucidam & claram exire , perfectæ viperarum uſtionis indicium au-

gurabantur. Hoc perfecto , igneque paulatim extincto , vaſeque per 24. horas refrigerato , materiam illam in cineres redactam , & tenuiſſimè tritam per cribrum tranſmittebant , de- nuo addendo.

Semen ruta

Grana Juniperi

Sem. feniculi

Coriandrum

Mentham

Piper longum etiam in magna copia.

Et ſimilia alia ſimplicia , quorum plurima pars ingreditur Theriacæ compositionem : Omnibus probe invicem mixtis & cribratis , fiebat pulvis , vel potius cinis , aut ſal , & tunc eum nominabant , ſalem theriacalem : nec certè immeritò : ſalis enim ammoniaci , vel ſalis communis quadraginta addebant libras , ut ex deſcriptione illa videre licet.

En totum ſalium theriacalium myſterium antiquorum , in quibus tamen parandis Galenus peculiare ſibi reſervabat ſecretum : viperas enim vivas non exurebat (fortaſſis ex metu , ne inde malignum quendam vaporem attraheret) ſed paſtillos ex eis factos quales theriaca excipit , cum reliquis , quæ calcinati debebant , admixcebat.

Ego verò , inquit Galenus , beſtias ipſas non exuro , ſed paſtillos ex iſtis , quorum confectionem in theriaca docui , reliquis , quæ cum beſt. iſis u-
runtur admixceo , & ſemel exuro , quo eam , quam in ſe habent , amaritudinem , per exuſtionem abijciant ; tan-

tam

tam autem pastillorum mensuram adii-
cio, quantum coniectura assequi possum,
quatuor numero viperas excipere, & sa-
nè sales verè optimi evaserunt, utpote, qui
neque exustione cinerum retulerint sapa-
rem, neque nigrum colorem, & ob quali-
tatem usui gratissimi fuerint facti &
affecuti efficaciorè virtutem & præstan-
tiam.

His verbis ultimis manifestè
Galenus probat, calcinationis benefi-
cio viperarum trochiscos & gustu
gratiores, & efficacia præstantiores
fieri, ut opinionem illorum qui inco-
gnita causa adeo acriter impugnant
calcinationem & innatam rei tem-
periem, ac proprietatem eadem cor-
rumpi, obstinatè nimis contendunt,
funditus evertat. Sed videamus, quæ-
so circa hanc tractationem de vipe-
rarum sale ac calcinatione, quam a-
pertè quorundam censorum opinio-
ni Aetius non solum adversetur, sed
eamdem etiam tanquam frivolum ex-
pungendam prorsus repudiandam-
que censeat: dum capite de salibus the-
riacalibus hæc verba scribit. *Quamquam
sint, qui eorum auxiliarem potentiam pe-
nitus negent, per exustionem dissipari af-
firmantes ferarum facultatem: Ego verò
dicere ausim (Addit Aetius) eandem
quidem potètiã cum theriaca sales non
habere, non tamen eorum vim per ignem
perire, cum multa sint qua per ignis sa-
miliaritatem meliora reddita conspici-
untur, velut est aurum, calx & similia.
Viperæ enim integræ ustæ, intensiorem &
malignam vim per exustionem deponunt:
temperamentum vero auxiliare & sym-
metriam ab igne sumunt.*

*Aet. tetr.
4. serm. 1.
c. 97.*

Aetius igitur hæc sua sententia,
de calcinatione & salibus thericali-
bus prolata, confirmat confectio-
nem meatu viperinam juniperinam,
in qua viperas calcino, & in pulve-
rem redigo, qui deinde pulvis sive ci-
nisa me ægris præbetur pro summo
alexiterio, non secus ac sales theria-
cales, qui à veteribus ad eundem u-
sum, exhibebantur.

Sed consideret, amabo, æquus
lector, & accuratiori paulò mentis a-
gitatione secum pervolvat differen-
tiam inter utramque viperarum præ-
parationem: inter utrisque ingredi-
entium mixtionem: compositionis
progressum, ignis gradus, & quascun-
que alias operationum circumstan-
tias. Probè inquam, & diligenter
consideret hæc omnia benevolus le-
ctor, & sano incorruptoque prolato
iudicio tandem decernat: utra sit
præstantior, & utilior, antiquorum
ne, an vero nostra? At, ut totum per-
tius intelligatur, omnia minutius ex-
aminentur.

Antiqui accipiebant numero
quatuor viperas vivas, abjectis neque
capite neque cauda (in quibus tamen
partibus latere ajunt venenatam illa-
rum vim maximam) nos non tantum
has partes, sed cutem & viscera inter-
na in superfecernimus: reliqua in fru-
stula discindimus: cum vino exquisi-
tè lavamus, quæ præparatione prima
(quæ non multum abest à trochisco-
rum de viperis confectio) nos hor-
rida & inconvenienti illa bestiarum
vivarum exustione superfedemus, nec
in periculo illo, quod ab ipsarum ve-
nenata

venata infectione erat timendum, versamur, sicut veteres, qui cogebantur obturare nares, & sibi à malignis vaporibus, qui inter calcinandum exhalabant, & venenata sua qualitate infectionis periculum minabantur præcavere: veluti ipsimet suis scriptis palam profitentur.

Ad quatuor numero viperas antiqui adjiciebant salis ammoniaci, aut salis marini albi & præparati libras quadraginta. Monstruosa hæc salis quantitas & additio, ad tam exiguum viperarum numerum, quæ ad summum ad tres vel quatuor uncias tantum cineris aut salis viperini reducuntur (in quo tamen sale omnis fundamenti cardo vertitur) hæc immensa, inquam, salis communis quantitas, quæ non nisi confusam & ineptam mixturam redolet, me cogit ut antequam ad instituti examinis calcem perveniam, confestim nunc & clare ostendam, huius mixtionis atque compositionis modum adeò mancum ac mutilum esse, ut in eo vix ulla methodus, mensura, ac ratio appareat.

6. Pulvis alexipharm.

Nos contra viperas condimus spiritum salis: aut tanta salis quantitate eadem aspergimus, quantam ipsemet ad condituram suam & conservationem capere possunt: Et loco gentiana, aristolochia, centaurij, cardamomi, ruta, & aliorum simplicium, in magna dosi addendorum, & cum viperis simul incinerandorum, nec non eorum, quæ neque incinerata; neque calcinata in magna in super dosi adduntur: veluti sunt bucca lauri,

Tom. II.

piper, zingiber, &c. Loco horum omnium, inquam, quæ ob materialem nimis & crassam suam substantiam, & efficaciam perquam exiguam, nulli alteri usui esse possunt, quam ut paucissimi huius cineris, è quatuor tantum viperis ducti, vim & virtutem obtundant & reprimant: nos eas infumamus, & condimus solo spiritu quorundam simplicium balsamica virtute abundantium, & ita non solum in suo statu conservamus pristinam illarum viperarum virtutem, sed illam in super hoc spirituali ac formalitificio, non verò crassa quadam, corporali & materiali mixtura, augeamus.

Quod ad ignis gradus attinet, illi peccant in excessu, partesque mercuriales & sulphureas, ignis violentia dissipant, ita ut sub magna cinerum confusa mole, paucissima tantum salis quantitas, in quo tamen præcipua agendi vis & facultas, inest remaneat. Ego verò contra adhibeo ignem lentissimum, qui activa illa substantia illæsa, humorem tantum passivum, excrementitium & corruptibilem exsiccat & consumit, adeo ut viperæ hac ratione in pulverem redactæ, integris valentibusque viribus, diutius ac rectius conservari queant.

Proprietates salium theriacalium secundum Antiquos.

Videamus interim quam insignes & admirandas virtutes antiqui enumeratis suis salibus theriacalibus, crasso hoc modo præparatis, tribuant.

Oo000 Pro-

Proprie autem, scribit Aëtius: In affectionibus cutis curandis sales theriacales commendantur, cuius generis sunt leuce, lepra, impetigo, elephantiasis, alphas, scabies, defluuium capillorum. Huiusmodi enim cutis vitia confestim delent, & acriarecrementa subter cutem redundantia optimè discutunt.

Suffusiones incipientes & nondum congelatas egregiè dissolvunt.

Purgationes item lunares propter obturationem aliquam, aut sanguinis concretionem suppressas cient; idem etiam largum & impetuosum mensium defluxum sistunt.

Quisquis eos sales praesumpserit, omnes venenorum, & virus jaculantium bestiarum insidias evincet: neque etiam cum infectus fuerit, & postea statim sales acceperit, periculum incurret.

Praestat & pestilenti constitutione instante, ad auxiliare hoc, & mali depulsorium pharmacum confugere. Morborum praeterea omnium Medici sales existunt, maximè tamen eorum, qui in renibus existant: lapides enim in eis atterunt, & planè renes marcidos restitunt.

Vertigini, dolori capitis inveterato, morboque comitiali, nulla alia consimilis medela exhiberi potest.

Arquato morbo diuturno laborantes, colici, splenitici, hydropici per eos sanantur.

Tabidos item mirificè ad bonam corporis habet uindictam reducant.

Exolutos à languore perfectè reviviscere faciunt: scio namq; (addit Aëtius) plurimos membra resolutos per ipsos sanatos.

Ad podagram maximè incipientem, & ad omnes articulari morbo affecto:

unicum hoc edulium contractum esse videtur.

Quartanis diuturnis, & atrabilaris affectibus omnibus conducunt.

Enecant omne lumbricorum genus.

In summa, nullus ferè est morbus, quantumvis deploratissimus, qui non edometur his salibus: tot tamq; mirabiles illis adscribuntur effectus: miror quod tam praecleari remedii usus, iam quasi è memoria hominum deleretur & profusus sepultus evanuerit.

Si praeterea scire desideras dosim, ac horam idem remedium exhibendi, quae saporis suavitate praeditum sit: vide, quid subjungat idem Aëtius: Licet autem (inquit) tum in prandio, tum in caena eis salibus uti, cum quibuscunque edulis eos accipere velis, neque ultra ad eorum acceptationem provocare oportet: tanta enim ipsis insita suavitas est, ut magis voluptatis gratia eos confectos, quis dicere possit: Licet igitur usque ad tria cochlearia per diem eis sumere, maximè si cibus prius in ventra sit bene coctus. Qui enim eos accipiunt, concoquunt melius, & cibi appetentiores fiunt: floridius etiam corpus habent, & sensus omnes vegetiores.

Huiusmodi insignes & admirandi effectus istorum salium, antiquorum, neque à sale marino, vel ammoniaco torrefacto, neque à cineribus aliorum simplicium, ex quibus componuntur, proficisci possunt: restat itaq; ut accepti ferendi sint solis viperarum cineribus. Quod si igitur in tam exigua quantitate, respectu aliorum ingredientium, quae illam millecuplo ferè exuperant, enarrati cineres

tam

tam eximios nihilominus effectus ostentant: quid de nostro dicemus solo & simplici viperarum pulvere, qui antiquorum sales, millecuplo virtutum dono, longè lateque post se relinquet? Sed dicet aliquis, usu jam comprobatos esse veterum sales, de meo autem simplici pulvere id affirmari non posse. Cui objectioni solum oppono serpentum pulverem, qui sine alterius rei commixtione tam mirabiles edit effectus adversus maxima cuiuscunque generis venena: neque res caret autoritate, & exemplis. Veteres enim ipsi, in curatione gravissimorum morborum, usi sunt viperis exsiccatis, & in pulverem citra admixtionem alterius rei redactis. *Quidam* (scribit Aetius præcit. lib. & ca.) *viperas totas extendunt, & siccant, posteaq; terunt, ac eas in potu contra morbum articulare exhibent, &c.*

Hac autoritatum & exemplorum serie, ut nihil dicam de argumentis & rationibus in super allatis, plus satis demonstratum esse existimo: confectionem nostram Juniperinam, in formam pulveris redactam, esse maximum & excellentissimum alexiterium, quod virtute sua ceteris omnibus, ipsiisque salibus theriacalibus antiquorum, multis præcurrat parasangis: sicut per examen & comparationem, inter utriusque compositionis operationes præcipuas factam, manifestè elucet, Reformabimus etiam paulò post suo loco sales theriacales, ipsosque ex languenti & sterili cinere, in medicamentum efficax & vivificum resuscitabimus, pristinoque

antiquitatis splendori & honori restituemus.

7. Viperarum essentia.

Essentia viperarum cum spiritu terebinthinæ paratur sequenti modo. Mense Junio eape quatuor aut sex vipers, ex quibus & caudam & caput abjicies, cutem intestinaque detrahes: carnem verò minutim præcisam, in das cucurbitæ vitreæ, per tres aut quatuor dies, ut in calore Balnei vaporosi, vel fimi calidissimi sudorem ipsarum pellas: Cave tamen, ne fumi huius aërem è viperarum exhalatu vitiatum & venenosum inspices. Quo facto superfunde spiritus vini alcoholisati & terebinthinati soluti vi añ. ut supernatet 8. digitis, digerantur vale occluso hermeticè in Bal. vel fimo calidissimo xij. dierum spatio, donec tota caro viperarum dissolvatur in prædicto menstruo, abjectis scæcibus separetur menstruum in calore Baln. & fiet coagulum, cui denuo affunde spiritum vini Caryophyllatum: fac circulentur in pellicano 10. dierum spatio, & separato menstruo remanebit caro viperarum optimè præparata, ac essentialis cui misce subblandum ignem, olei anethi & cinnamomi an. ʒj. ʒ. essentia croci & margaritarum an. ʒj. cum mucilage gummi tragacanthi, finge pilulas, vel si vis cum pane triticeo arido & trito more veterum pastillos.

Huius medicamenti exhibetur ʒj. ad lepram, pestem, & ad omnes venenatos affectus.

00000 2

8. Magi-

8. *Magisterium bezoardicum animale.*

Fit ex pulverifatis viperis beneficio menstrui sive sulphuris aut ignis naturæ, i. e. spiritu ballamico sulphuris naturæ vegetativo, quo philosophice calcinantur & solvuntur. Hac enim ratione virtus earum alexiteria summè exaltatur, unde & basis existit Theriacæ cœlestis. Vide suo loco.

9. *Tinctura è Magisterio viperarum.*

Fit itidem beneficio illius sulphuris bezoard. vegetabilis ad emindig. 3. vel 4. affusi. Sic Tinctura elicitur instar rubini: rubicundissima. Vide Theriacam Diatessaron regiam Querc.

Alia Tinctura.

His vero cunctis longè præluceat viperarum tinctura: quæ inter cetera opera mirabilia, quæ ex viperis educuntur, facillè primum occupat locum: sed longissimo tempore opus est ad eius præparationem.

10. *Pulvis vulnerarius alexipharmacus.*

Ex viperarum cute, aut etiam serpentium spoliis exsiccatis & præparatis secundum artem, pulvis vulneribus serpentum & bestiarum virulentarum, appositus multùm confert. Item vulneribus cancris & malignis curandis.

C A P. V.

De Cancris.

Crustatorum quæ *καρκόστρακα* Græcis dicuntur, sunt quatuor præcipuè genera. Unum dicitur *καρχεδών*, id est, *locusta*: alterum *γάρμα* vocant, quem *αστακόν* Galenus appellat: Tertium *καρίδα*, quem squillam dicunt, & quartum *Κανκρά* Græci nuncupant. Quorum diversa esse genera doctis satis constat. Astachi, qui Gallis dicuntur *escrevisses*, locustis sunt similes parumque aut nihil differunt, nisi tantùm chelarum brachiorumque quorundam varietate. Corpus enim caudamque longam habent, in qua pinnae quinque inveniuntur. Ast solis cancris corpus est rotundum, ut qui nullam profus caudam habeant, quòd illis minimi sit usus: quandoquidem proximè ad terram vitam agunt, cavernasque subire solent, neque plurimum natant. Quod qui melius intelligere velit, poterit consulere *Arist. Plin.* & præsertim *Edoard. Wottonum lib. 10. de different. animalium: Matthioli quoque commentaria in Dioscor.* qui omnes docebunt magnum præcipuè esse discrimen inter astacum, & cancrum fluviatilem aut marinum. Sed non ita multùm curandum esse de verbis, istaque crustatorum animantium genera ut plurimum inter se confundantur.

Cineres crustatorum illorum animantium, oculorum præsertim, magnam etiam exiccando habent vim attenuandi & resolvendi fecem illam humo-

Humoris melancholici, quam tartarum concretum appellant, adeoque non absurdum est cancerum oculos calcinatos in quartanis præscribi. Exhibenter etiam feliciter calculo laborantibus & ad omnes pellendas viscerum obstructions conferunt.

Aqua Cancrorum.

Cancer aut Gammari bulliant cum aqua sempervivi maioris in vase duplici accuratè occluso per diem integrum: post destillentur igne subiecto. Aqua ter affundatur capiti mortuo, tum demum reservetur. Inflammationibus ambustis & carcio-matis multum confert.

C A P. VI.

De Troglotyde.

Troglotides laudatissimum antiquorum medicamentum est, ad tartaream affectionem, cuius meminit. P. Aeginet lib. c. 35. ubi hæc scripta reliquit: Hic, Troglotydes, rotus sale conditus crudusq; frequenter commanducatus, calculos jam creatos per urinam expellit, in posterumq; generare prohibet. Quod si integer comburatur cum pennis, cinis universus per se & cum piperis momento ex mero & melle potus, idem potest efficere.

C A P. VII.

De cornibus & ossibus cardiacis, Moscho, Zibera, & Castoreo, præparandis.

Ossa vel comburuntur, vel decoquantur cum vehiculis conveni-

entibus, ut ex ipsis tandem elici possit purior essentia cum vini spiritu, quod fiet eadem methodo qua Cranium humanum, supra præparandum esse jam scripsimus. Igitur sic extracta.

Essentia ex osse cordis cervi.

Hominis cor quadam substantia similitudine roborat, & ad cardiacam affectionem, syncopenque imprimis utile est.

In eo differt eius præparatio à superioribus, quòd cum alcoholato Chelidonia spiritu fiat, tanquam cum proprio menstruo.

Essentia cornu cervi.

Pro illo osse, in eisdem usus cornu cervi substituitur, cuius essentia cum Hypericonis alcohol extracta, infantulis, lumbricis laborantibus, exhibetur.

Vini cornu.

Cornu Monocerotis, omnium præstantissimum, eodem modo præparabis.

Tuetur cor, & omnem veneni vim obtundit, pestilentibusq; morbis confert.

Proprium ipsius menstruum est alcohol Mellissæ.

Ebur.

Ebur etiam sic præparatur, cuius vires sunt cordis robur tueri, & conceptionem iuvare.

Moschus & Zibetta.

Ex Moscho, qui languidas partes firmat, & roborat, lipothymiamq; vires resolutas sarcit, extrahitur pretiosa quædam essentia cum vini spiritu

Ooooo 3) tere-

terebinthinato, tanquam cum proprio suo dissolutivo.

Sic ex Zibetta.

Castoreum.

Castorei quoque essentiam extrahes eadem ratione, cuius guttusa tremori, convulsioni, & omnibus nervorum vitiis, summa cum utilitate exhibetur cum decocto florum Anthos, salviae, & betonicae. Et foris apponitur in convulsione, praesertim si fiat, non exinanitione, sed plenitudine, & quando quae in nervis continentur praeter naturam, evacuare oportet.

Cum aqua pulegii, menses movet, partus & secundas elicit: opiumq, alias mortiferum emendat.

CAP. VIII.

De Melle.

Aqua & oleum mellis.

EX melle vitreum alembicum imposito aquam eximiam primum elicies per Bal. Post capiti mortuo, aut facibus relictis arenam vel silices calcinatos addes, ne regurgitet materia, quam per retortam vitream pelles, subiiciendo ignem per gradus: ita destillabit oleum pellucidum & flavescens simul cum oleo crasso & impuro. Omnia digerentur per quatuor aut quinque dies: post rursus destillentur per alembicum intra arenam, manabitque oleum purum & rubicundum aquae suae supernatans. Haec aqua acidissima est propè ad instar a-

cei destillati: & plurimum adversus gangraenam conducit. Oleum autem quod instar aquae vitae ardet, vires habet admirandas, praesertim si per dies aliquot circuletur cum vini spiritu. Separato enim illo postea, remanet oleum dulce & gratissimi saporis, vulneribus sclopetariis & phagedaenicis ulceribus, plurimum conducens.

Sal Mellis.

Ex facibus quae remanserint, igne reverbii prius calcinatis, extrahitur sal cum aqua propria, vel communi, solvendo, filtrando, & coagulando: Idque ter. Putridis omnibus ulceribus confert. Hunc salem cum oleo proprio & adurente ex artis praescripto commiscebis, atque inde maiorem, quam dictu fas est, opportunitatem auferes.

Aliud mellis oleum.

℞. Mellis à sua cera nō separati ℞. ij. tartari in pulverem redacti ℞. j. putrescant simul in fimo quindecim dierum spatio, & destillentur per retortam. Emanabit primò aqua candida, tum flavescens. Hanc redde capiti mortuo & putrescant rursus per quindecim dies. Post depelle iterum per retortam, idque ter facito: ac tum oleum mellis praestantissimum consequeris.

CAP.

CAP. IX.

De pinguedinum & axungiarum præparationibus ac oleis.

PRO topicis, ex animalium omnium axungijs Chymiatri olea extrahunt per alembicum æneum (per vesicam) igne lentissimo, in quibus maior reperitur vis attenuandi, resolvendi & leniendi, quàm in solis axungijs non præparatis, quod videlicet subtilium & tenuium partium magis reddantur. Quam sententiam confirmat Gal. 11. Simpl. cum de Castoreo hæc refert: Porro, inquit, quoniam impense subtilium est partium, ob id plus valet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum, & calefaciunt & desiccant. Nam addit, quæ tenuium sunt partium medicamenta, in quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiam si parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrant & in altum subeant ad interiorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, velut nervose partes. Quæ Galeni verba si perpendantur, non existimo fore quenquam, qui non comprobet extractiones & oleorum & essentiarum, quibus nos utimur, illarumque usum in medendo non laudet.

Sic extrahuntur olea ex Axungijs.

Hominis	Anguilla,
Taxi,	Cati,
Vrsi,	Gallinae
Vulpis,	Anseris,

Cervi,	Anatidis,
Cati,	Vituli,

Porci, & ex omnibus medullis, quæ omnia resolvunt, leniunt, & multis affectibus curandis profunt.

Ex butyro eodem modo extrahitur oleum valdè anodynum ad eodem usus & dolores omnes sedandos. ex lib. elicitur ℥x.

Ceræ oleum ad resolvendum, & attenuandum conducit, scit rhodis, frigidisque omnibus affectibus confert. Debet prius liquari ad ignem, donec nullos amplius crepitus emittat, antequam vasi imponatur.

Si ad singulas ℔. addideris salfuginis terræ prius exsiccatae ℔. ℔. extrahes prima vice oleum, candidum atque supernatans.

CAP. X.

De variis animalium partibus.

EX variis etiam diversorum animalium partibus, varia desumuntur utiliaque remedia: Quæ minimis egent præparationibus, sed quæ tamen in officinis reservari debent, propter summam quam obtinent in medendo facultatem. Nam cancerorum fluviatilium calcinatorum ad albedinem cinis, ad versus morsum canis rabidi laudatur.

Cancrorum etiam oculi, calcinati in reverberio, exhibentur feliciter calculi.

calculo laborantibus: & ad omnes pellendas viscerum obstructions conferunt: quod in Aubertum jam supra ostendimus.

Vermium terrèstrium aqua distillata confert ad hydropem, & ad infantulorum vermes necandos: appositum etiam vivi profunt panaritio. Theo.

Item aqua stercoreis bubuli mense Maio collecti Hydropicis etiam prodest, & ad curanda cancrofa ulcera.

Vermium millepedum pulvis, ad effectus oculorum.

Vrina quoque Cati distillata, ad surditatem.

Ossa, maximè Lupi exsiccata & in pulverem redacta, ad morbum intercostalem, adictus & puncturas.

Hyrundinum aqua epilepticis.

Aqua spermatis Ranarum, ad repellendum & sistendum sanguinis omne profluvium, & faciei ruborem.

Coagulum Leporis, cum hydromelite potum, ad comitiales morbum.

Ossa quædam parvula, quæ inveniuntur in prioribus leporis pedibus, ad urinas potenter movèdas profunt, si pulvis illorum cum vino albo exhibeatur.

Os sepis ad eundem affectum feliciter præscribitur.

Pulvis jecoris Ranarum exsicca-

tus, in accessione febrium, præsertim quartanarum, rectè assumitur.

Nec prætermittam inter cætera remedium specificum & experientia sæpius comprobatum, ad calculum renum, quod paratur hoc modo: Mense Martio lapilli quidam in bovis ventriculo inveniuntur, qui si assumantur cum vino albo, calculum solvunt. Mense etiam Maio in vesica fellis tauri lapillus reperitur, qui si vino imponatur, colorem croceum mutato paululum sapore, contrahit. De hoc vino quotidie recenti affuso, singulis diebus ægri bibant, donec lapis vino impositus omninò consumptus sit. Hac ratione calculum comminui, & tandem consumi experientia multis constat.

Plura alia ex partibus animalium parantur remedia, quæ nec per se damnari à multis ignaris, nec illorum præparaciones reici debent, quod ipsis incognitæ sint. Quæ quidem omnia facillimè assequuntur aliquando, si modò ea prima fronte non damnet, quæ non norint: & impossibilia sibi jam ea credant (non capaces rerum tantarum) quæ tamen investigando & sedulam manum operi adhibendo, non sine admiratione, & utilitate ægrorum non mediocri, certissima & vero Medico digna comprobantur.

Finis. Pharmaceutica specialis seu Spagyrica.

QVER;

QUERCETANI REDIVIVI
CHIRURGICA, GENERA-
LIOR AC SPECIALIOR.

Ad Lectorem.

Dolendum, Lector benevole, Authoris nostri Chirurgiam, quam ante mortem perfecisse dicitur, interiisse. Ea enim dubio procul chirurgos in multis maximopere sublevasset, agrorumque valetudinem non parum iuvasset. Verum enim verò frustra conquerimur de iis quæ mutare velemendare nequimus. Fruamur igitur iis, quæ in lucem edita nobis reliquit. Hac autem etsi chirurgiam integram non constituent, Sunt tamen quæ eandem maximè illustrant. Continent enim præter vulgaria, spagyrica quamplurima, quibus chirurgia veluti gratissimis ornamentis adornatur.

Quercetani Redivi Chirurgica generalior.

De principalioribus Medicamentis chirurgo necessariis.

Quodnam sit meum consilium, & quis in hoc tractatu scopus, exponendum est: nimirum ut apertè præscribam deinceps non ea quæ jam pervulgata, & (ut vulgò fertur) lippis ac tonforibus nota sunt, ne illos imitari videar, qui farragines & rhapsodias scriptitant: sed viam atque methodum medicamenta arte spagyrica

Tom. II.

præparandi, quæ ad sclopetarios ictus pertinent: quam plerisque Medicis ac Chirurgis ignotam scio. Hocque sincère testari possum, me duabus de causis ad hoc adductum fuisse: nimirum studio provocandi Doctiores, ut si habent meliora, proferant: tum ut generi humano, in servirem: cui (proh dolor) nimium nimiumque his funestissimis & luctuosissimis temporibus isto medicamentorum genere opus est, cum tandiu civilibus ac domesticis bellis cruentetur. Verùm ut eorum occurram calumniis, qui clamitant, ista remediorum ge-

PPPPP

nera

nera non tantum difficili & longa præparatione indigere, verum etiam tantipretii esse, ut non facile quisvis iis uti possit: de principio proponenda vulgaria & *imbecilla* remedia putavi: post ad eadevenendum, quæ longè pluris facio: ut certe longè aliis præstantiora sunt, quemadmodum ex illorum præparatione cognoscere licebit: quanquam etiam tenuiorum & gregariorum militum rationem habere institui, separatimque alia quæ ditioribus conferent ascribere.

Monendi ergò Chirurghi erunt, ut, cum in castra proficiscuntur, hæc præparata secum afferant, quæ apud Pharmacopœos plerosque reperientur.

Suppurantia.

Vnguentum Basilicum utrumque.

Vnguentum Macedonicum.

Tetrapharmacum Galeni.

Vnguentum Resumptivum.

Emplastrum de mucilagmibus quod dissolvi poterit cum oleo olivarum, si opus sit.

Diachilon simplex & compositum.

Detergentia.

Vnguentum Diapompholygos Nicolai.

Vnguentum viride Andromachi.

Emplastrum divinum solum cum oleo rosato.

Vnguentum Apostolicum Avicennæ.

Vnguentum Ægyptiacum eiusdem.

Sarcotica.

Vnguentum Aureum.

Vnguentum Cerascos Mesuæ utrumque.

Emplastra de Gratia Dei & de Ianua.

Cicatricem inducentia.

Vnguentum de Minio.

Desiccativum rubrum.

Emplastrum de Cerusa.

Venenum attrahentia & res extraneas.

Vnguentum Fuscum Nicolai.

Ad ambusta.

Vnguenta magistralia Medicorum Florentinorum à VVeckero descripta.

Vnguentum de calce viva.

Repellentia & astringentia.

Vnguentum de bolo commune.

Vnguentum Rosatum Mesuæ.

Vel ad prædictas intentiones componi poterant medicamenta, quæ non alia egent præparatione, quam vulgari.

Ἐκρωτική, sive suppurantia.

℞. Butyri recentis & olei olivarum an. ℥.ij.

Farinæ tritici suo sulfure expurgata ℥.β.

Aquæ communis ℥.iiij.

Decoquantur: vel

℞. Foliorum tusilag. & malvarum an. m.ij.

Coquantur sub cineribus, & cum butyro permisceantur: vel

℞. Sue-

℞. Succiradicum liliorum, coactarū
prius sub cineribus ℥.iiij.
Axung. gall. vel anseris, vel porci
℥.ij. cum oleo lini, vel olivarum, vi-
tello ovi, & tantillo cera.
Fiat unguentum.

Detergentia.

℞. Mellis ℥.iiij.
Farina fabarum & hordei an. ℥.ij.
Decoquantur cum vino ad con-
sistentiam unguenti: vel

℞. Foliorum plantag. & apii an. m. j.
Rosarum rubrarum. p. ij.
Vini rubri ℥.viij.
Decoquantur ad medias: cola-
tura dissolve.

Sacchari rubri ℥.ij.

Terebint. ℥.j.

Farina lupinorum & orobi an. ℥.j.

Aloes,

Myrrha an. ℥.℞.

Decoquantur rursus, & addendo
ceræ quantitatem suff. reducantur in
formam unguenti: vel

℞. Succis plantag. & agrimonia an. ℥.ij

Mellis rosati ℥.iiij.

Rad. iridis & farina fabarū an. ℥.℞.

Permiscesub finem terebinthina.
℥.j. fiat unguentum.

Sarcotica.

℞. Manna,

Thuris an. ℥.ij.

Farina fenigraci & orobi an. ℥.j.

Excipiantur melle & ovi luteo: vel

℞. Sarcocolla in lacte soluta ℥.iiij.

Mastiches,

Olibani an. ℥.j.

Picis liquida & terebinthina an. ℥.j.

Misce prounguento.

Ε'ουλατικῶν.

℞. Creta alba ℥.ij.

Cineris coru adusti ℥.iiij.

Excipiantur oleo rosato: vel

℞. Calcis viva, toties in aqua lota, dā
omni destituatur acrimonia ℥.ij.

Terra Armena ℥.j.

excipiantur myrthillorum oleo.

Ex plumbo usto, stibio usto, cadmia,
pompholyge, parari poterunt etiam me-
dicamenta ad id accommodatissima.

Ad venenata vulnera.

℞. Succis anagallidis purpurea & cy-
claminis an. ℥.j.

Sulphuris vivi, mixti cum saliva
hominis ℥.℞. misce: vel

℞. Lithargyri ℥.ij.

Galbani ℥.℞.

Picis græca & terebinthina an. ℥.ij.

Olei quantum suff. vel

℞. Olei ℥.iiij.

Sagapeni,

Mumie & succini an. ℥.iiij.

Thuris,

Mastiches an. ℥.ij.

Terra sigillata optima & corall.
rubr. an. ℥.j.

Picis ℥.ij.

Ceræ quod satis sit ad fingendum
unguentum: vel

℞. Cepas duas,

Folior vincæ pervinea,

Scabiosa,

Ricini an. m. j.

Decoquantur sub cineribus. ad-
de theriaca ℥.℞. & cum terebinth. fiat
unguentum.

Ppppp 2

Ad

Ad ambusta.

℞. Succij cepæ sub cineribus cocta ℥.ij.
olei nucum ℥.j. misce: vel.

℞. Foliorum hederæ nigra cum aqua
plantag. contusorum m.ij. olei ℔.j. co-
quantur cum ℥.iiij. vini albi ad illius
consumptionem: adde sub finem cera quã-
tum sufficit, ut fiat linimentum.

℞. Laridi ad flammam liquati, &
succis betæ & rutæ excepti ℥.ij.
Cremoris lactis ℥.j.
Mucilag.
Sem. cydoniorum & tragacanthæ.
an. ℥.℔. misce.

*Repellentia, & sanguinem co-
hibentia.*

℞. Succij foliorum caprifolii & folio-
rum quercus an. ℥.j.
Rosarum rubr. ℥.j.
Boli Armenæ & sangu. draconis
an. ℥.ij.
Olei rosati ℥.ij.
Cera quantum sufficit: vel

℞. Pulpa pomorum decoctorum in la-
cte ℥.ij.
Mucilag.
Sem. psyllij & cydoniorum an. ℥.℔.
Succi bursa pastoris & polygoni
an. ℥.j.
Acacia & sanguinis draconis an.
℥.ij.
Terra sigillata ℥.℔.
Olei myrthillorum ℥.iiij.
Cera alba q. suff. ut fiat unguen-
tum.

Porro quæ sequuntur remedia

pharmacopolis nostris non ita ad-
modum usitata sunt, neque Chirur-
gis nota: vulneribus tamen sclope-
tariis, cæterisque omnibus commo-
dissima, quorum idoneam præpara-
tionem ars Spagirica partim demon-
strat.

Suppurantia.

℞. Rad. altheæ & liliorum an. ℥.iiij.
Betæ cum rad. m. j.
Butyri recentis ℔.℔.
Lumbricorum vino preparatorum
℥.iiij.
Vitellos ovorum 12.
Medulla vituli & terebinth. an.
℥.v.
Olei olivarum depurati à facibus.
℔.j.

Contusis quæ contundi debent,
acritè omnibus mixtis digerantur in
fimo calido per mensem: post præ-
lo exprimantur, ac igne cinerum co-
quantur ad unguenti consistentiam:
vel

℞. Succij herbarum tusilag. & oxali-
dis an. ℥.iiij.
Caricæ pingues 20.
Thuris ℥.ij.
Resina laric. ℥.j. ℔.
Axung. anser.
Gall. an. ij.
Butyri recentis ℔.℔.
Olei visci pomorum compos. ℔.j.

Mixtis omnibus decoquantur
in duplici vase, luto sapientiæ obdu-
cto, per sex horas igne mediocri: cali-
dè percolentur, & rursus solis radiis
exponantur, vel coquantur ad

ido-

idoneam consistentiam. Hæc celeriter pus movent, atque anodyna sunt medicamenta, vulnerebusque scopertariis accommodatissima.

Detergentia.

℞. Succi centaurii & chelidonij ana.

℥ iij.

Mellis ℥ iij.

Florum verbasci p. ij.

Thuris.

Myrrha.

Mastiches an. ℥℞.

Olei terebinthina ℥ vj.

Vini albi generosissimi ℔ j.

Putrefiant in fimo calido, & coquantur ut supra ad vini & succorum consumptionem, igne cinerum, donec reducantur in formam unguenti, adde pro ℥ j; huius unguenti ℥ j. precipitati mercur. dulc. si maiore detersione opus sit: vel

℞. Visci herbarum saniculæ:

Pyrolæ.

Aristoloch.

& vincæ pervincæ an. ℥ ij.

Terebinthina lota ℥ iij.

Croci veneris ℥℞.

Balsami tartari ℥ ij.

Sulphuris antimonii ℥ j. ℞.

Imponantur igni cinerum, dum unguenti consistentiam acquirant.

Sarcotica.

℞. Mucilag.

Sem. fanigraci ℥ ij.

Visci herbarum cynoglossi.

Persicaria.

Consolida maioris an. ℥ j. ℞.

Olei thuris, & myrrha an. ℥ iij.

Olei hyperic. simp. ℥ ij.

Tereb. lota vino albo ℥ ij.

Stent ad solem, vel ad calorem cinerum, donec increasscant.

Unguentum de pato.

℞. Succipari ℔ j.

Terebinthina ℥ v.

Olei hyperici compos. ℥ viij.

Vini albi generosiss. ℔℞.

Digerantur per viij. dies, post decoquantur ad vini consumptionem: tum demum adde:

Colophonia.

Cera an. ℥ iij.

Mumia.

Carabes an. ℥ ij.

Liquefiant rursus ad ignem, & fiat unguentum, ut artis est: vel

℞. Visci herbarum pari & consol. maior. an. ℥ iij.

Olei terebinth. ℔ j.

Flor. hyperici & verbasci an. m. ij.

Pomorum ulmi ℥ iij.

Acinorum popul. arb. ℥ iiij.

Spiritus vini ℔ j. ℞.

Digerantur in fimo equino, vel relinquantur in cal. hypocauft, in vase vitreo optimè clauso per mensem integrum, deinde exprimentur & coquantur: adde:

Thuris.

Mastiches.

Myrrha an. ℥ ij.

Sang. draconis ℥℞.

Mumia ℥ vj.

Terebinth. ℔℞.

Benioini ℥ j.

Circulentur simul in pellicano octo dierum spatio, deinde moderato

PPPPP 3; calo.

calore destilletur vini spiritus, & remanebit in fundo pretiosus balsamus.

Επιπλαστική sive cicatricem inducentia.

℞. Aluminis usti ℥j.

Crete vitrioli ℥ij.

Croci Martis

Croci Veneris an. ℥ij.

Misce, fiat pulvis, quo uti poteris per se, vel excipiat melle: vel

℞. Boli Armenia nostro modo preparata ℥ij.

Calcis corticum ovorum ℥℞.

Succi prunorum immaturorum ℥ij.

Decoquantur igne lento ad perfectam consistentiam.

Ad Venena.

℞. Olei carabes & terebinth. an. ℥j.

Olei juniperi ℥ij.

Seminis urtica & rad. Gentiana
an. ℥ij.

Olei sulphuris vitriolati ℥j. ℞.

Corall. rubr. ℥j. misce: vel

℞. Succi pentaphyll.

Scabiosa & ruta an. ℥ij.

Olei Sulphuris rubei ℥j.

Olei myrrha ℥ij.

Colophonia & gummi hedera ana
℥vj.

Misce pro unguento.

Ad Ambusta.

℞. Lardiliquefacti & aqua solani ex-
cepti ℥ij.

Olei Saturni ℥℞. misce vel

℞. Visci rad. hyoscyami & storumpaveris rubr. an. ℥j.

Salis petra ℥j.

Mucilag.

Seminis cydoniorum ℥ij.

Cum oleo caphura fiat linimentum.

Repellentia & sanguinem cohibentia.

℞. Boli Armenia Spagirico modo preparata ℥ij.

Croci Martis

Croci Veneris an. ℥j.

Excipiantur oleo rosato: vel

℞. Colcotharis dulcificati

Cineris ranarum adustarū an. ℥℞.

Excipiantur ovi albumine.

Quamplurima alia parantur remedia ad eandem superiores intentiones, quorum jam formulas propriis quibusque locis descriptimus, quæ iudicio periti Chirurghi committo, ut his prudenter, atque ut morbi & affectarum partium ratio postulabit, utatur. Restat ut de potionibus vulnerariis loquamur, antequam medicamentorum præparationem doceamus.

De potionibus vulnerariis.

Potiones istæ vulnerariæ, quamvis humores per inferiora non depellant, valent tamen ad vulnera expurganda: quandoquidem superfluos humores & sanguinem ab omnibus fordibus expurgant, ac mira qua polent facultate & contracta ossa consolidant, & læsis ex vulnere nervis medentur, ac Naturæ opem ferendo tandem vulnera illa carne replent, & cicatrices, nullo adhibito alio remedio, obducunt. Cum autem ex illarum potionum

tionum usu mirandos ac propè incredibiles effectus præsertim in Germania viderim etiam ad desperatorum ulcerum curationem, commodissimum fore non prætermittendam illarum mentionem existimavi. Idq; eò magis quia usum illarum scio antiquitus probatum fuisse, nunc autem Medicorum negligentia propè obsolevisse. Quinetiam compertum habeo illas non solum medicamentorum, sed & alimentorum loco assumi: atque symptomatis, omnibusque incommodis quibus vulnera obnoxia sunt; occurrere. Simplicia autem ex quibus parantur, sunt hæc:

- Cyclaminus.*
- Consolida maior.*
- Consolida media, quam Sophiam nonnulli vocant.*
- Sabina.*
- Verbena.*
- Serpentaria.*
- Persicaria.*
- Arthemisia.*
- Lilium convallium.*
- Zedoaria.*
- Galanga.*
- Vinea pervinca.*
- Centaurium.*
- Ophioglossum.*
- Betonica.*
- Aristolochia.*
- Veronica.*
- Agrimonia.*
- Pyrola.*
- Sperma ceti.*
- Canceri fluviatilis.*
- Nux vomica.*
- Astaci.*

- Mumia.*
- Macis.*
- Terra sigillata.*
- Bolus Armena.*

Horum simplicium vim omnem multò melius quam ut vulgus solet, elicies, si vel in dolium albo musto plenum ea injicias, ut per duos menses digerantur: vel si dissectas minutatim virides herbas, aut illarum expressum succum in pellicanum cæcum vè alembicum imponas, ut in Baln. Mar. per tres aut quatuor dies circulentur. Ultimus enim hic modus illis convenit, quibus usus vini interdictus est, præsertim si vulnus in capite acceperint. Destillatæ etiam ex ipsis aquæ proderunt, si vel per se quotidie manè & vespèri (dosi & modo convenienti) assumentur: vel si unà cum iis vinum album (si fortè vulnè id conceditur) diluatur.

Sequuntur autem vulnerariarum potionum formulæ aliquot plures, si desideras in Pharmac. invenies.

- ℞. Consolida utriusque,*
- Veronica,*
- Cyclamini an. m. j.*
- Astacos expurgatos num. iiii.*
- Vini albi mensuras ij.*

Circulentur in baln. per triduum: Colaturæ exhibe cochlear unum manè: vel

- ℞. Macis*
- Oculorum canceri*
- Zedoaria an. ℥iij.*
- Mumia*
- Galange minoris an. ℥ij.*
- Nucis vomica ℥j. ℞.*

Potio danda reliquis morbi temporibus.

Cras.

Crassiusculè contusa imponantur in vas vitreum, affundendo vini albi mens. j. ß. macerentur lentissimo calore per biduum. Dosis est cochlear unum manè, & vesperi tantundem. Huius potionis vis tanta est, ut laudari vix satis possit.

Potio vulneraria Cephalica.

℞. Florum lilii convallii & betonicae an. p. j.

Galanga
Macis an. ʒ iij.
Pescicaria.
Chelidon.

Vinca pervinca
Veronica & centaur. an. m. ʒ.

Macerentur ut supra, & ad usum reserventur.

Potio perhorvulneraria.

℞. Succus verbernae

Betonica

Veronica an. ʒ ij.

Aqua cinnam. ℞ j. macerentur.

Potio inferioris venteris vulneribus conducens.

℞. Boli Armenae ʒ ʒ.

Consolida utriusque an. m. j.

Galang. ʒ ij.

Temperentur cum vino ut supra & ad usum reserventur.

Variæ ex superscriptis simplicibus poterunt parari potionum descriptiones, quas periti Medici iudicio relinquendascensui; hoc unum tamen adjungam ipsarum usum quam plurimum ad vulnera sclopetaria, tum ad phagedænam, cancrum, & omnia maligna ac desperata ulcera opportunitates habere. Ex quibus omnibus multo etiam maiorem utilitatem Medicus percipiet, si potiones præparandas curet cum vulnerariorum simplicium essentia Spagiricè extracta, quod alibi docuimus.

Elenchus medicamentorum

Spagiricorum.

Suppurantia sunt i- }
gitur & Anodyna }
Oleum ovorum.
Oleum butyri.
Oleum resinae.
Ol. visci pomorum compos.
Oleum hyperici simpl.
Olea omnium axung.

Detergentia.

Oleum Myrrha.
Oleum mastiches.
Oleum terebinthinae.
Oleum mellis.
Viscus centaurii.
Viscus vinca pervinca.
Viscus aristolochia.
Sal sacum aceti.
Balsamus martis.
Crocus veneris.
Mercur. præcipitatus vulg.
Mercur. præcip. dulcific.
Oleum guaiaci.
Balsamus veneris.
Balsamus Saturni.
Balsamus tartari.

Sarcotica.

Balsamus hyperici.
Oleum thuris.
Oleum sarcocollæ.
Ol. Manna.
Viscus consolida utriusque.
Viscus cynoglossi.

Epulotica.

Calx testarum ovorum.
Calx testarum limacum.
Bolis Armena præparata.
Alumen adustum & præp.
Crocus Martis.
Creta vitrioli flava.
Ol. salis tartari. }
Ol. talsi. }
quæ ciliis cicatrices decorant.

Repel-

Repellentia & sanguinem
colubentia.

Oleum visci pomorum, simplex.
Oleum Martis.
Crocus Martis.
Crocus Veneris.
Colcothar simplex.
Colcothar dulcificatum.
Bolus Armena preparata.
Calx testarum ovorum.
Calx testarum limacum.

Ad venena.

Butyrum arsenici fixum.
Præcipitatus dulcificatus.
Balsamus tartari.
Oleum Mercur. corporale.
Oleum antimonii.
Oleum sulphuris vitriolatum.

Ad ambusta.

Oleum ovorum.
Oleum laræ.
Oleum butyri.
Aqua gammarorum.
Aqua spermatis ranarum.
Aqua florum papaver. rubri.
Viscus rad. hyoscyami.
Oleum Saturni, eiusq. Sal.
Oleum Lithargyri.

Attrahentia.

Viscus aristolochia.
Viscus corticis med. tilia.
Succinum preparatum.
Magnes preparatus.

Offibus corruptis

Oleum myrrha.
Ol. Caryophyllorum.
Oleum tartari fatens.
Oleum vitrioli.
Ol. sulphuris simplex.
Ol. sulph. vitriolatum.
Oleum antimonii.
Sulphur rubicundum
Antim.
Oleum salis.
Oleum Mercur. subli-
mati.

Sunt rursus illorum simplicium singula,
quæ singulis partibus vulneratis
conducunt, ut

Nervis vulneratis

Oleum cera.
Oleum juniperi.
Oleum euphorbii.
Oleum ovorum.
Oleum terebinthina.
Oleum sulphuris te-
rebinth.

Carni putridæ ac corruptæ

Sal fuliginis.
Sal urina.
Sal tartari.
Sal mellis.
Oleum frumenti.
Oleum mellis.
Ol. sulph. acidum.
Phlegma vitrioli acti-
dum.
Phlegma aluminis acti-
dum.
Balsamus Martis.
Balsamus Veneris.
Balsamus Mercurii.
Balsamus tartari.

At quoniam nobilium partium
semper habenda ratio est, in quarum
actione vita consistit, sunt etiam non-
nulla quæ exhibita ipsas curari possunt.

Roborant enim

Cerebrū

Oleum succini.
Oleum salvia.
Ol. caryophyllorum.
Spiritus vitrioli.

Cor

Aurum vitæ.
Tinctura auri.
Essentia Margaritarū.

Hepar

Tinctura Bals. natural.
Tinctura corallorum.
Oleum Martis.

QVERCETANI REDIVIVI
CHIRURGICA SPECIALIOR,
SIVE SCLOPETARIVS.

Hoc est :

De curandis vulneribus, quæ Sclopetorum & similium tormentorum ictibus acciderunt,

L I B E R.

C A P. I.

Varia disputationes de essentia morbi ex ictu Sclopetario contracti, ac de veneno, & uredine cum illo complicatis.

SUPERVACANEUM fortasse quibusdam videbitur, quod hunc de curandis sclopetariis vulneribus libellum edendum putarim, de quibus cum alii, tum præcipuè Laurentius Ioubertus, præstantiss. Medicus, nuper admodum conscripsit, ita diligenter atque accuratè, ut nihil, quod ad vulneris essentiam ac naturam pertineat, prætermiserit: quæ finota & comperita est, confestim primam & veram curandi rationem ostendit: quam idem vir doctissimus Ioubertus in suo libro eruditè ac methodicè demonstravit. Sed quo minus illius auctoritate ab instituto meo deterrerer, fecit primùm incommodorum & vulnerum de quibus agitur, gravitas: deinde studium mihi à natura & Deo

immortali insitum, aliquid opis pro mea virili parte, generi humano afferendi: Spero enim me salutaria quædam remedia, neque iis qui ante me scripserunt, neque in vulgus nota, prolaturum: quorum usum ex summis quibusque Medicis ac Chirurgis cognovi, partim cum varias Europæ regiones peragrarem, partim cum in castris unà cum peritissimis Medicis versarer.

Primùm autem exponam, quæ mihi videatur esse horum vulnerum ac morborum essentia: quæ in tractatione primastenent omnium consensu, Botallus, Ioubertus & Paræus; qui morbos istos sclopetarios tradiderunt esse complicatos: quasi consistent ex solutione continui cum contusione, & dilaceratione plerunque musculorum, vasorum, & partium solidarum: cui multa symptomata contingunt: quæ cum varia sint, variam quoque curandi rationem requirunt. Hæ sunt duæ species morbi, ex qui-

ex quibus disputarunt ictus sclopeta-
rios præcipuè constare, ac proinde
duas remediorum species proposue-
runt: unam qua partibus dilaceratis
& luridis succurratur, utpote *carni,*
nervis, tendonibus, ligamentis, compactu-
ris, & ossibus, idque ratione contusio-
nis, que potest sine ulla manifesta pla-
ga cõtingere, & à Græcis *εγκλιματισ* ap-
pellatur: neq; tamen idcirco periculi
expers est: sed plerunq; magnis sym-
ptomatis obnoxia, patiturque inter-
dum magnam sanguinis effusionem
inter musculos: quæ vasis suis excus-
sus continuò putrescit: itemq; dolo-
res magnos & varios, quos variè deflu-
xiones consequuntur: variiq; tumo-
res, inflammationes, ad extremũ etiã
gangrænæ & interitus partis affectæ:
alteram quæ cum evidenti plaga con-
tingit & multò frequentior est, & quò
maior est & profundior, eò periculo-
sior videtur: glans enim plumbea aut
ænea, quò vehementiùs ingreditur, eò
magis elidit partes in quas incurrit,
qua de causa sanguis qui in locũ con-
tusionis defluit, implens orificium ve-
narum & porositate aliarum pertiũ,
condensatur: & à calore naturali de-
stitutus (qui reslinguitur ac mortifica-
tur propter resolutionem spirituum
factum & ratione doloris & dilacera-
tionis tot partium, seseque ad fontem
suum recepit, hoc est, ad cor, propter
horrorem, qui concipitur ob ictum
lethalem) efficitur coloris luridi, simi-
lisq; in illo evadit scharre, ut vulgò ap-
pellant, qui cum facitè corrumpatur,
facilè quoq; subjectas partes corrup-
pit, & præcipuè spermaticas: quæ ce-

leriter in faniem convertendæ sunt,
quemadmodum antiquorum opinio
fert, quò facilius isto modo lecerna-
tur, quod est jam quasi peremptum &
mortuum, ab eo quod adhuc vegete
vivit. Quod ut fiat, uti solent chi-
rurgi vulgò *remediis suppurantibus &*
mollientibus: quorum usus etsi vulga-
ribus contusionibus est accommoda-
tus, tamen in istis plagis non temerè,
nec sine gravi iudicio adhibendus est:
ac præsertim sine indicatione, sumpta
ex constitutione corporis, temporis
& partium. Nam cum istiusmodi
plagæ facitè magnam putrefactionum
copiam admittunt, sæpenumero etiam
cum vermibus & putredine into-
lerabili, non est dubitandum, quin u-
sus illorum medicamentorum, quæ vi-
sua putrefaciunt, augeat, exacerbetq;
morbum: propter vapores malignos,
quibus partes præcipuè inficiuntur:
cerebrum nimirum, & cor, & jecur:
unde consequuntur convulsiones, &
phreneses cum febribus continuis,
quas plerunq; mors atq; interitus comi-
tatur. Id autem evenit præsertim
in corporibus cacochymis, quorum
caro cum propter sanguinis putrefa-
ctionem malè affecta sit, non miran-
dum est, si vulnera vel periculosissima
sint, vel difficillimè & ægerimè cu-
rentur. In hoc genere aëris quoq; &
cœli qualitas consideranda est, item-
que partium affectio & status. Cui
nanque dubium est, quin Auster
in harum plagarum concava pene-
trans, & naturalem calorem debili-
tans, maiorem vim habeat in putre-
factionibus adaugendis & vermibus

Q9999 2 inge-

ingenerandis? quod etiam experientia ipsa quotidie demonstrat: ut præteream Hippocratis auctoritatem lib. Aphor. 3. & in lib. de Epid. quod alio etiam loco significat, ubi docet siccum salubriorem esse quam humidum: ac proinde corruptionem omnem ex nimia humiditate, quasi ex sua materia, effici. Ad eam rem nobis quoque magnopere proderit cognitio temperamenti partium: propterea quod vulnera imposita capiti, ventri inferiori, & partibus humidioribus, ac proinde magis obnoxiiis putredini, quamvis contusa sint, exquirent à nobis usum horum remedium suppurantium: non tamen sine magno & acri iudicio, cum præsertim multæ offensiones ex imprudentia & temeritate Medicorum in hoc morborum genere contingant. Neque enim unquam Medicus excusabitur, sic cum plagam tetra odore affectam videat (quod pessimum esse signum solet) itemque vermibus & sanie & pure contaminatâ (quæ omnia etiam primis quibusque diebus propter superiores causas accidere possunt) satis habeat uti remediis digestivis, ut vulgò appellantur, disputans plagam esse contusam ac propterea suppurandam esse: præsertim cum his incommodis animadversis confestim confluentum sit ad alia remedium genera, *quæ putrefactioni resistunt*, ut incommodis periculosioribus occurratur, quæ nobis prædicta minitantur, *gangræna videlicet*, ac præsertim *sphacelo*, aut totius partis interitui. Eiusmodi sunt *sales metallici & semimineralium*, *ex supra præsertim, ferro, mercurio, vi-*

triolo, sulphure, arsenico & auripigmento elicit: quemadmodum suo loco docebimus, ubi de curatione agetur. Nam cum hi sales quasi *Balsami exterioris* usum habeant, & calore ac tenuitate sua crassos humores, qui naturalem calorem suffocant, incidant, tenuesque digerant, & putredini falsitudine & aciditate obstant, tuentur *plagas illas à gangræna & mortificatione*: viamque muniunt (mixta cum aptis medicamentis, de quibus posterius dicemus) ad facilem & brevem curationem, *id est, sine ullo dolore*.

Meliora multò remedia, quam simplex præcipitatus vulgò præparatus, quam *Ægyptiacum* illud præsertim, quod *Arsenicum & Sublimatum* ingrediuntur, & similia, quorum usum communem & pervulgatum vix est ut comprobare possim, propter ingentes dolores, quibus ii qui curantur, affici solent: quorum summam ac præcipuam haberatione oportet. Quod incommodum tamen per veram & idoneam præparationem *Spagyricam vitari potest*: magno cum ægrotorum solatio & allevamento. Hactenus de primis remediis quæ ad primam indicationem proponuntur: hoc est, ad partium dilaceratarum, & contusarum substitutionem: qua in re prudentem & consideratum Medicum esse oportet in variandis remediis, & ad varias affectiones & casus repentinos accommodandis, ut universo morbo provideri possit: quemadmodum *Galenus* quoque docuit.

Secunda remedia, quæ ad generatorem indicationem usui sunt, pertinent.

tinent ad disjunctas partes invicem
 cōsolidandas: quod fit potissimum o-
 pera Balsami radicalis & naturalis, qui
 in quaque parte continetur, tanquam
 principalis agentis, & virtute sua ope-
 rantis, cum alimento consentaneo &
 congruenti, cuius magna vis est in ef-
 ficienda agglutinatione & earundem
 partium consolidatione: qui Balsa-
 mus tuendus est à medico accommo-
 dante se illi tanquam efficienti & prin-
 cipali causæ, & providente, ne vis eius
 & efficientia impedimento aliquo re-
 tardetur: tollenteque externas causas
 illi noxias atque adversarias, & quæ ir-
 ritandi vulneris & impediendæ con-
 solidationis vim habent, quam moli-
 ri debet, quoad fieri potest, & ratione
 victus consentanea, & medicamentor-
 rum cōgruentium applicatione. Hæc
 igitur (ut rem summam exponam)
 significant nobis duo morbi genera,
 quibus vulnera sclopetaria constare
 existimantur: ut revera plerumque
 constant: solutionem scilicet continui
 cum partium mollium, mediocrium,
 & solidarum contusione, & dilacera-
 tione: quæ duæ indicativæ curationes
 (sicut ita loquar) nobis satis essent, nisi
 bona cum doctissimorum hominum
 venia, qui ante me scripserunt, perfa-
 cile mihi videretur adversus ipsorum
 opinionem & ratione & experientia
 demonstrare, morbum hunc veneno-
 sitate & uredine plerumque implica-
 tum esse: quæ duo vulneribus immi-
 xta alias à nobis curandi indicationes
 postulant. Nec tamen hæc ad à nobis
 dicuntur, ut pertinacius eorum sen-
 tentiam tueamur, qui statuerunt ve-

nositatem expulvere evenire: par-
 tim propter eius essentiam, partim
 propter ipsius transmutationem: quæ
 fuit opinio *Iohannis de Vigo*, alioquin
 doctissimi & præstantissimi Chirurgi:
 renovata nuper à quodam *Alphonso
 Ferrio*, Medico Italo, cuius disputatio
 eruditissimè refutata est à *Botallo Medi-
 co Regio*, & in re chirurgica excellentis-
 simo. Nam illius pulveris composi-
 tio perspicuè declarat, essentiam eius
 venenatam esse non posse: quippe quæ
 constat ex sulphure, sale petræ, & car-
 bonibus, quæ simplicia omnino vene-
 ni expertia sunt, atque adeo salutaria,
 summam vim in maximis depellendis
 morbis habentia: atque in his sulphur
 quo tamen *Alphonso* disputatio præci-
 puè nitebatur, quod constat accom-
 modatissimum esse ad affectiones pul-
 monicas: si modo & apertè & commo-
 dè præparetur, quemadmodum jam
 docuimus, in libello nostro de medi-
 camentorum Spagyrica præparatione.
 Idemque licet ex *Galenii*, *Theophrasti*,
Plinii, & *Dioscoridis* scriptis cognosce-
 re: non ex assiduo usu & experimen-
 to nostræ Galliæ, atque aliarum natio-
 num, ubi Medici in difficili aliquo
 morbo curando anxii ac potius despe-
 rat, ægrotos relègant ad aquas calidas:
 quæ sunt in *Bearnia*, aut *Germania*, aut
Sabaudia, aut *Italia*: quæ per venas
 terræ metallicas fluentes retinent qui-
 dem aliæ ex spiritu sulphuris, aliæ alu-
 minis, aliæ nitri, aliæ vitrioli, aliorum-
 que similium: neque tamen mortife-
 ræ esse solent; sed salutares, ac præfer-
 tim quæ sulphuræ sunt ac nitrosæ:
 quæ multum adversus paralysem, scia-

ticam, calculum, inveteratos stomachi dolores, aliosque generis eiusdem tartareos morbos conducunt: quorum causa resolvitur atque expurgatur per urinas, propter vim incisivam & diureticam, quæ à spiritu rerum illarum metallicarum promanat, quemadmodum quotidiana docet experientia, cum maxima & propè incredibili desperatissimorum morborum curatione. Atque hæc quidem de sulphure dicta sint, quod nulla ratione lethiferum existimari debet: non magis quàm salpetræ, quod tamen non idem esse arbitror cum nitro Dioscoridis & aliorum antiquorum, ut Botallus existimavit. Id enim ex Macedonia & Ægypto petendum esset, ubi antiquitus magna eius copia reperiebatur. In Macedonia quidem propter agrum naturam, & nitrosam lacum, nomine Clytium: in Ægypto vero propter aquam Nili, qui extra suum alveum & ripas exundans salebrosus quibusdam locis residebat, in quibus progrediente tempore, illius agrum salugine imbuebatur: & vi Solis paulatim ita condensabatur, nisi quis providisset, ut in lapidem induresceret. Eiusmodi fuit nitrum quod Alexandria nascabatur, quod & omnium fuit infimum, & notas ab optimo dissimillimas habuit. Optimum enim subtile & cavernosum esse solet: itaque tum à Plinio tum à Dioscoride describitur. Ut igitur ad salpetræ nostrum accedamus à nitro diversum, nisi quod qualitatum communionem fortè quandam cum illo habet: quemadmodum sales omnes inter se communionem quan-

dam habent, verè tamen ac non temerè affirmare possumus, pulverem tormentarium nullam in se venenositatem posse propter salpetræ recipere: quippe quod conficiatur vel ex pinguedine quadam è vetustis cellarum aut speluncæ, & antri veteris parietibus diffluente, unde sortitum videri nomen illud potest salpetræ: aut ex solo pingui & putrido itabulorum veterumq; cœmeteriorum, ex quibus salpetræ elicitur, quod tamen usitato & quotidiano sale venosius dici non potest: ut vel ex eo cognosci licet, quod eo non pauci pro sale utuntur. Et quoniam neminem fore arbitror qui contra pugnare velit, secuti præstantissimorum Medicorum auctoritatem, concludere possumus, pulverem illum tormentarium non esse compositione sua venosum, cum carbo ex salice, aut alio ligno sicco confectus (quod est ingrediens ipsius tertium) omnis veneni sit expers: quemadmodum puellæ quæ pallore afficiuntur & morbo (quem *Picque* vulgò appellamus) laborant quotidie experiuntur. Multò etiam minus venenati sunt liquores, quibus plerumque perfunduntur: utpote vinum & aqua vitæ. Hactenus de pulveris essentia, qui si eius compositionem spectemus, venenatus dici non potest, quandoquidè nihil ex eius simplicibus, sive ingredientibus venenatum est. *Quantum autem ad eius transmutationem in qualitatem igneam, nihilo magis venenatus dici potest, cum ratio ipsa doceat ignem vi veneni resistere, tum actu, tum pot-*

rentia sua. Et hæc ipsa eius erroris causa est, in quem *Alphonsus Ferrus* lapsus est: cum in hoc pulvere venenum aliquod exquirat, cuius omnino expers est, quemadmodum ex eius partibus atque simplicibus singulatim examinatis demonstravimus. Huius rei Germani equites documento esse possunt, quibus moris est, ubi se bombardulæ ictu vulneratos sentiunt, pulveris illius non exiguam copiam in scyphum vino plenum infundere: atque illam potionem tanquam salutiferam ebibere. Undenam igitur, dicit aliquis, venenum in istis plagis complicatum arbitratis? videtur enim eius rei causa in globulo posita, cum ictu ferit ac percutit. At, cum (ut plurimum) ex plumbo fieri soleat, venenatus esse non potest: cum plumbum naturæ nostræ magnopere congruat, eique valdè familiare sit. Nam & consolidationem & ad exsiccationem ulcerum vehementer conducit, sive cum sua forma & natura metallica ulceribus applicetur: ut cum laminulæ plumbeæ iis ad oras maligni ulceris tumidas deprimendas imponuntur: sive cum illius mortificati & dissoluti calx unguentis & emplastris adhibetur, ut cum cerusa & minio fit (qua in re veterum omnium Medicorum valet autoritas) neque tamen in illo usu signum vllum pestiferum ac venenatum apparet, ut illud omittam, quòd illi globuli plumbei interdum diutissimè in eorum qui sunt icti corporibus, sine ulla pernicie aut incommodo, permanent. Ut igitur

tut huic quaestioni non absurdè respondemus, ingenuè fateor, plumbum quidem per se & simpliciter in sua natura consideratum, nullam posse venenatam inferre plagis illis qualitatem, nisi fortè venenum extrinsecus adhibeatur: quod facillè factu esse nemo negaverit. Neque enim cuiquam dubium est, quin plumbum (quamvis corpore suo grave inter cætera metalla & terreum sit) tamen & rarum & spongiosum sit, quemadmodum Philosophi omnes fateantur: quippe quòd constat ex sulphure impuro & combustibili: magnaque crassi mercurii copia impuri & fæculenti (quæ tantæ in fundendo facilitatis & raritatis & molliciei causa est) ac propterea facillimè quovis liquore imbuatur. Quod si etiam ipsi ferro multò densiori, solidiori, minusque poroso (quippe in quo minima mercurii copia sit) tribuitur, ut etiam venenatam aliquam qualitatem recipiat, dubium nemini esse debet, quin plumbum propter causas superius expositas, multò faciliùs venenatam illam qualitatem admittat, cuius quidem rei varia apud auctores testimonia reperiuntur. Nam quis nescit veteres per sæpe mentionem facere telorum venenis imbutorum, quæ venena Græci *δληνηεα*, nominabant? Ut apud Vergilium *Æneid.* 9.

*Vngere tela manu ferrumque armare:
veneno.*

Et lib. 10.

*Vulnera dirigere & calamos armare:
veneno.*

Et

Et lib. 12.

Non secus ac vento per nubem impulsæ
sagitta.

Armatam savi Parthus quem felle ve-
neni

Parthus sive Lydon telum in medica-
bile torfit.

Sic Silius lib. 1.

Spicula quæ patri gaudens acuisse ve-
neno.

Itemq; Ovid. lib. Trist. 3.

Nam volucris ferro tinctile virus inest.

Sic Homerus Odyss. 1.

Ὅτι γὰρ κὰρ ἀνδρῶν φέρει δὲ ζῴωνος, ὁ φέρει οὐδὲν
ἴσ' ἔστιν ὄντι.

Hoc est.

Pharmacum homicidam quærens, ut ei
esset unde sagittas oblineret.

Sic Theophrastus lib. Plant. 9. c. 15.
testatur apud Æthiopes radicem esse
pestiferam quæ sagittas oblinunt. Idē-
que Plinius de Scythiis scribit lib. 12. cap.
53. De Dacis & Dalmatis, Paulus Æ-
gineta lib. 6. c. 88. Et generaliter de
Barbaris, Dioscorides lib. 6. cap. 20. Ne-
que ad rem pertinet, si quis neget,
plumbum suam in fundendo crassitiē
exuens, alterius generis substantiam
admittere. Sic enim natura fert, ex-
perientiaq; comprobatur, metalla om-
nia per ignem purgari, terramq; sæcu-
lentam, sive sulphur impurum, exue-
re: eademque opera multo puriora in
sua substantia evadere. Hac eadem
arte fiunt præparationes cupri, stanni,
atq; adeo ferri: quod per ignitam fu-
sionem sæces ac sordes suas exuit, atq;

inimum abiicit, quodq; in eo purius
ac sinceriorius est, quod Chalybs appella-
tur, remanet, quemadmodum Aristo-
teles testatur. Et si autem horum me-
tallorum imperfectorum proprium
sit, crassitiem & sordes suas per vim ig-
nis exuere (quemadmodum supra di-
ctum est) nihilominus tamen substan-
tiam quandam à natura sua alienam im-
bibunt. Cui namque dubium est,
quin Chalybs inter ea quæ solidiora
sunt, substantia quadam planè contra-
ria temperetur atque inficiatur? Quis
dicet acetum, fugi linem, salem, aquam
pilosellæ aut lumbricorum, (raphano-
rum succo per mixtam) esse substan-
tiæ ferreæ? At ferrum in illum succū
sæpius immersum, ac restinctum ad-
eo induræscit, ut vix quisquam, nisi re-
ipsa sit expertus, fidem sit habiturus.
Idem ex contrario mollescit extinctū
sæpius in succo cicutæ, saponis & al-
thææ. Quod idem stanno quoque u-
suenit, atque etiam plumbo: quæ fu-
sa & læpius in succo squillæ restincta
sic afficiuntur, ut illud ltridorem exu-
at, hoc vero mollitiem & nigredinem:
quod fieri non posset, nisi aliquid ex
ipsius temperationis spiritu, & virtute
retinerent. Perspicuum est igitur, il-
la quanvis per ignem purgentur, &
crassitiē suam exuant, tamen alterius
etiam generis substantiam facile posse
imbibere. Atqui absurdum esset exi-
stimare, spirituum metallicorum, quæ
generis eiusdem sunt, mixtionem cō-
facilius fieri non posse. Sic enim vi-
demus cuprum tingi & flavescere per
calaminæ & tuthiæ spiritum: rursus i-
dem salbescere per arsenici, auripig-
men-

menti, & aliorum quorundam spirituum. Vnde commodè concludetur: si metalla (ex quibus generaliter glandes & globuli conficiuntur) ac præcipuè plumbum, natura sua spiritualem substantiam quæ sui generis sit, recipiant (ex qua veluti ex tam variis aquis mercurialibus fœtidis & lethiferis quæ componi solent adhibendo succum *Aconiti*, *Napelli*, *Scilla*, *Taxi*, *Apiirisus*, & similibus simplicium, venenatarumque bestiarum, quæ propter substantiæ suæ diffensionem substantiam nostram lædunt & corrumpunt) mixtiones venenatas inde confici, atque plagas reddi istiusmodi veneno ita complicatas, ut solo traiectu ac transmissu notas eius veneni periculosissimas relinquunt, nisi mature opportunum remedium adhibeatur. Nam experientia nos docet, multas hodie reperiri mixtiones adeo venenatas, & pestiferas, ut si in iis acies sagittæ temperetur, qua vulnus fiat, & sanguis profluat, quamvis sagitta non adhærescat, sed velocissimè transmittatur: tamen venenum adeo subtile esse & pestiferum, ut sensim à minoribus venis ad maiores serpens atque inde ad præcordia progrediens, confestim vulneratum interimat. Quæ ideo commemoranda putavi, partim quia sæpius ea mihi animadvertere licuit (ut alios præstantes in re medica viros & fide dignos præteream) partim ut mirificos & propè prodigiosos effectus patefaciam, qui hodie in his casibus usuveniunt, neque iccirco impossibiles existimandi sunt, quòd à quibusdam fortassis ig-

Tom. II.

norentur: quemadmodum copiosius in eo libello docere institui, quem de Antidotis meditor, ac spero me prope diem in lucem editurum: ut verù & aptum alexipharmacum adversus illud venenum aperiam. Quare dubium nemini esse debet, quin plaga propter plumbearum aut quarumvis aliarum glandium venenum, venenata esse possint: quantumvis reclamēt nonnulli quibus neque cum magnis & exercitatis viris versari contigit, neque varios & mirabiles naturæ effectus animadvertere, quos antiquitati incognitos fuisse certum est. Verum ut ex hoc diverticulo in viam redeamus, concludimus globulos infici veneno posse, non infundendo venenum in foramen aliquod data opera factum, quemadmodum nonnullis placere video: sed immergendis globulis atque aliquoties extingendis in illis aquis mercurialibus & succis lethiferis: à quibus illorum substantia alterari & corrumpi potest: inficereque atque imbucere maligna illorum qualitate plagas (tanta illorum subtilitas est) quantumvis velociter ipsi globuli transmittantur. Quod vel ex iis liquet, qui hanc in bestiis experientiam animadvertenterunt: quam rationibus aliquot confirmare instituimus in eo libro de Antidotis, cuius paulò supra mentionem fecimus. Veruntamen ut concedamus globulum velociter per corpus permeantem tam celeriter venenum suum imprimere non posse: at certè tamen frequenter usu venit, ut in plaga satis diu globulus lateat, neque deprehendi à Chirurgo possit. Ve-

Rrrr

venenum

nenum autem quod in illo globulo latet (qua de re dubitaturum neminem arbitramur) annon interea satis habet temporis ad partes læsas, inficiendas? Nam quo magis ex spiritali & subtili substantia compositum est (quemadmodum superius demonstravimus) eo celeriores sunt ac subtiliores ipsius effectus: vaporeque suo maligno, per venas, arterias & nervos infulo, spiritus naturales, vitales & animales inficit: quos contrarietate & pugnancia quadam suffocat, per eosdem se permiscens: unde vita hominis extinguitur, quæ in viva & idonea ipforum actione consistit. Hæc eadem venena quod magis subtilia & communicabilia sunt, eo perniciosiora esse solent, quemadmodum ex viperarum aliarumque venenatarum belluarum morfu licet animadvertere. Quod si quis pertinacius contendat (ut quosdam fecisse video) venenum globulo per se ipsum vi ignis extingui atque interire: ego contra illud, quo nunquam utuntur, argumentum adversus illos retorquebo. Dicunt ergo huiusmodi plagas nulla ex parte ustulatas esse, propterea quod globulus contra durum corpus illius non adeo incalcescit, quin continuo manibus contrectari possit. At ego ignem illum nequaquam tantum aut tam idoneum esse comperio, ut venenum quo globuli substantia perfusa erat, extinguere valeat, præsertim cum venenum illud ita per omnes globuli partes permixtum sit, ut omnem illius substantiam maligna qualitate sua perverterit atque corruerit. Neque

memovet, quod *Aristoteles lib. de Cælo Aristotel. 10 cap. 7.* scribit, tela ita ignescere ac falsæ opinio ris pulsu, ut plumbum etiam colliquefcet, cum res ipsa & experientia quotidiana id esse falsum demonstrat: & præsertim in glandibus scelopetariis, quæ etiam igne adhibito emittuntur, & multo rapidius, quam ullæ sagittæ feruntur. Præterea ut hoc *Aristoteli* concedamus, veterum tamen autorum testimonia (quæ superius protulimus) perspicue ostendunt venenum non extingui: tantum abest, ut minore multo ignitione id ipsum extingatur. Itaque non tantum incalcescere dicam, verum etiam hoc amplius adiungam, etiamsi globulus ipse colliquaretur, vix tamen substantiam illam quantumvis subtilem extinctum iri: siquidem adeo cum corpore metallico permixta & perfusa est, ut ipsam etiam magna ex parte alteraverit. Similiter non primis fusionibus evanescit arsenicum, aut spiritus calamina aut tuthiæ, sicum in albato vel flavificato cupro permisceantur: quamvis in eorum numerum à nobis non referantur, quæ extrinsecus ac procul à præcordiis lethifera sunt (de quibus superius mentio à nobis facta est) propter illorum substantiam & occultam proprietatem: quemadmodum effectus satis dilucide & evidentè ostendunt. Speramus igitur satis perspicue demonstratum esse globulos eo veneno infici posse, quod momento temporis transfusum vim suam exerat, præsertim si in corpore permaneat: quemadmodum crebro accidere videmus: venenumque illud tam extinguo

quo igne, ut vix illud calefaciat, tolli extinguique non posse. Ex quibus ita disputatis concludi potest, plagas sclopetarias posse cum veneno complicatas esse, non propter pulverem, quem veneni expertem esse demonstravimus: sed propter globulum veneno deliburum, ut frequentissime accidere videmus. Quam ad rem bonum & prudentem Medicum attentum esse oportet, neque temerè pertinacem esse: nam ut quotidie istud non accidat, interdum tamen fieri posse constat, neque id tam facile fortasse in prælio aliquo iusto, in quo vel per ignorantiam, vel per veneni parati inopiam id prætermittitur, quam in urbium propugnatione, aut ex meditato consilio, cum quis malè animatus ex insidiis aliquem adoritur: quibus incommodis hoc infelicitissimo sæculo Principes ac Proceres magis obnoxii sunt, quàm milites gregarii. Neque verò hoc loco commemorabimus iudicia ex quibus cognosci potest, an plagæ veneno complicatæ sint, quoniam huic argumento posterius nobis constitutus est locus, sub capite de vera & methodica illarum curatione. Postulat enim hic locus, ut de varietate quæ in istiusmodi plagis reperitur, disseramus: nimirum de combustione, quæ vel illis iuncta est, vel ab iis aliena. Atque ut meam hac de re sententiam aperiam, non possum equidem (multorum doctissimorum hominum auctoritatem secutus) non eorum opinionem improbare, qui scripserunt huiusmodi plagæ cum uredine iunctas esse propter

Decombustione cum hisce vulneribus complicata.

globulum, quem putant propter rapidum motum & aerem inflammatum, per quem citus veloxque fertur, adeo incallescere, ut cauterii vim habeat: quod etiam colligere conantur ex effectis quæ inde consequuntur, hoc est, ex atrore, eschara, magnis inflammationibus, aliisque symptomatis eiusmodi, quibus aptas uredines esse constat. De hoc vero nolo pluribus contendere, præsertim cum globuli essentia considerata (qui plerunque ex plumbo conficitur, ac proinde vix agrèque ignitionem sine fusione ferre potest) eorum error nullo negotio convincatur: repudiatusque iam ante sit ac refutatus multis & eruditis rationibus Laurentii Iouberti Medici præstantissimi, & in Gallia nostra florentissimi: quem prudentia & iudicio suo utentem, spero mihi quoque non negaturum plagas istas uredini iunctas esse posse non propter globulum, quem quis è fistula ferrea eminus ac longinquo ex loco, sed quem è bombardula cominus eiaculatus aliquis fuerit, ut hodie frequentissime accidere videmus, tam ex propinquo illata plaga, ut etiam vulneratorum vestis aut barba incendatur: idque propter vim solius pulveris inflammati, qui ardens atque ignitus è bombardulæ fistula foras fertur. Quod si quis dicat ignem illum non admodum procul ferri, ex contrario respondebo, tam propinquo ex loco emitti posse, veluti si quis corpus ipsum attingeret, ut sentiri prius possit, quàm evanuerit. Rursum si

Rrrrr 2 quis

quis argutior quærat, an arma aut vestes prohibere non possint, quominus ignis ille suam impressionem in parte læsa efficere valeat. Quantum ad arma, mihi non dubium est, quin impetum illius retundant, multò magis quàm thorax ex bubali corio, aliave vestium genera, quæ ictu etiam cū interula inflammantur, ut sæpe numero ipsi vidimus, neque verò tum dubitandum est, quin aer inflammatus sequens impellensq; globulum à quo ictus infertur, imprimi possit etiam in parte oblæsa. Verum quid tum dicent, cū ex bombardula cominus corpori intenta, ictus in apertum ac nudatum hominis membrum impactus est? Num omnes milites chirothecis, aut cassidibus utuntur? annon ad moveri solet interdum bombardula gutturi, aut manui, aut ori aperto ac nudato? Qui solent in acie & præliis versari, ac multò hac de re certius mihi testimonium reddere poterunt, quàm ii qui in umbraculis & extra telli jactum (ut dici solet) disputant. Certè ubi id accidit & in partem nudam vulnus cominus impositum fuit, negari non potest, quin istiusmodi plagæ possint adustione & uredine complicari. Quod cū ita sit, magno errore ducuntur, qui eas putant semper uredinis expertes esse, existimantes ignem à solo globulo ferri, regulasq; nimium generales statuunt, quæ tamen non paucas exceptiones patiuntur: quemadmodum ex iis intelligi potest, quæ de veneno, quod hisce plagis coniunctum esse potest, & uredine superius explicavimus.

Hæc igitur habui quæ dicerem de istiusmodi plagarum essentia, variisque affectionibus quæ illas comitari possunt: quales, ut plurimum, esse solent solutio continui, cum contusione & dilaceratione, à quibus duæ tantum indicationes curandi demonstrantur: nimirum consolidatio partium diiunctarum, & substitutio earum quæ dilaceratæ sunt: quæ si cum uredine coniunctæ sint (quemadmodum fieri posse docuimus) ad tertiam indicationem aut intentionem (ut dicunt) confugiendum erit, hoc est, ad ignem restinguendum, & empyeuma extrahendum. Postremo ad quartam, nimirum ad salutare aliquod alexipharmacum, quoties aliquid subesse veneni existimabitur: occurrendo præcipuè periculosioribus in commodis, atque investigando tot varias indicationes curantes, conservantes & præservantes, quot varii morbi cum variis causis & symptomatibus complicati proponuntur.

CAP. II.

De harum plagarum differentiis, signis & variis indicis.

Qui attentius naturam earum partium considerant, in quibus huius generis plagæ fiunt, earundemque substantiam utilem, actionem, positionem, sensum & figuram: item qualis essentia sit divisionis, aut solutionis continui, qualesque propriæ ipsius differentiæ sint, & ratione & experientia cognoscant, quales quan-
tæque

traque indicationes ad veram earum curationem exquirantur: comparabuntque; (ut inter se respondeant) indicationes illas cum variis affectibus, & morbis presentibus: providebuntque; ne qui nondum orti sunt, enascantur: quemadmodum *Galen lib. Meth. 4. Cap. 7.* docuit.

Ad hanc rem magnopere conducet propriam differentiarum cognitio, & consideratio, magnæ an parvæ sint, profundæ an planæ: quæ differentia à globulis ex variis metallicis materiis & figuris (tanquam à causa pro cataractica) oriuntur. Nam illorum alii sunt longi, plani, magni, minores, tenuissimi, qui variis modis humanum corpus oblaedunt: alii universum corpus, alii partem duntaxat tollunt: alii per ceterum permeant, carnem & nervosas partes dilacerando, aut ossa confrigendo, aut carnem tantum pertundendo, neque perforando: pro variis ac dissimilibus globulorum ictibus, & prout eminens aut continuus emissi sunt: prout præterea corpus ictum est, cum vel nudum est; vel tectum, & tectum fortasse lorica firma, & (ut nunc loquimur) temperata: sic, ut transfigi non possit: neque corpus illo modo vulneratum sit: aut si corpus ictum est, plaga non ita magna & profundæ est, & periculosa, cum lorica duritie & firmitate sua violentiæ ictus obstat: præsertim si non maiore machina, sed exigua tantum fistula ferrea globulus emissus fuerit.

Porrò non dubitandum est, huiusmodi omnes differentias ad unum genus referendas esse, hoc est, ad so-

lutionem continui, quæ interdum apparet, interdum occulta est. Manifesta est, quæ sensu aspectus & tactus percipitur, si evidens plaga appareat cum lurido carnis colore, ac eschara esse videatur, eique; coniunctus est dolor gravis, aut cum vulnera nervosas partes lædunt, quod nobis significare poterit (præter vulnerati testimonium, cuius ad has res momentum permagnum est) vulnus ictu bombardula factum esse, aut ex aliqua simili occulta continui solutione sine manifesta cutis incisura, quæ Græcis *εχρημοσι* dicitur: quæ ex sanguine subter carnem & cutim effuso percipitur: partemque læsam lurido & violaceo colore afficit.

Hæc sunt frequentissima eiusmodi vulnerum signa, ubi tantum habenda est ratio simplicis divisionis iunctæ cum contusione. Sed quoniã superiori capite docuimus illa vulnera posse interdum cum veneno & adustione complicata esse, contra quam nonnulli arbitrabantur: commodissimum erit Medicum operam studiumque adhibere in singulis illis affectionibus, per sua propria & peculiarissima signa discernendis: quæ affectiones possunt esse (ut supra dictum est) cum illis vulneribus complicata; ut suum cuique proprium remedium exquiratur: ac diligenter animadvertere, quamnam affectio periculosior sit: quæ (ut *Galenus* docet) non tantum prima, sed etiam sola curanda est: quandoquidem interdum cogimur propter illius rationem non modò alias affectiones relinquere, verum etiam novas efficere,

ut ei quæ periculosior est, succurramus.

Atq; hæc nimirum causa est, cur horum vulnerum cognitio, quæ cum veneno intromisso ratione globuli complicata sunt (ut sup. cap. docuimus) prorsus necessaria sit: ne interitus inopinatus, qui fortasse inde contingeret, imputetur corruptioni aëris, & alijs primis qualitatibus; cum plerumque culpa in Medicorum imperitia aut pertinacia posita sit: si quis sibi contra veritatem persuadeat hæc vulnera nunquam venenata esse, atque hac de causa veram medendi rationem aspernetur.

Hujus rei causam tribuent fortasse nonnulli plethoræ aut cacochymix: quam certè ingenue agnosco, & secundum Galenum fateor, potissimam esse causam incommodorum, atque etiam exitij vulneribus omnibus inferendi.

Sed etiam si signa ex quibus venenum arguitur, commune aliquid habeant cum illis, quæ ex bombardulæ ictibus accidunt, ubi sola contusio complicata est: discerni tamen atque internosci poterunt, prout magis aut minus urgent, prout etiam magna sunt symptomata, & accidentia quædam extraordinaria, quæ sæpenu-merò interveniunt. Itaque si caro lividior est, quàm vulgare plagarum, quæ à sclopetarijs inferuntur, & tanquam emortua, cum totius partis decoloratione, doloribusque extraordinarijs atque intolerandis: itemque cum inflammationibus & doloribus pungentibus, præsertim in plagarum

ambitu, cumque gravedine & torpore totius corporis, plerumque non sine febribus ardentibus, & syncope & alienatione mentis, hæc omnia venenatam quandam qualitatem indicabunt cum illa plaga conjunctam esse: præsertim cum Medicis exploratum est, nullam esse manifestam causam propter quam tam gravia symptomata interveniant: quemadmodum interdum vidi usvenire in simplicibus quibusdam vulneribus, etiam sine ulla partium nervosarum dilaceratione factis. Sed totius hujusce rei certiora signa esse poterunt, si qua indicia extrinsecus appareant, quæ ex ægroti sermone cognosci poterunt, aut familiarium & domesticorum testimonijs; adhibitis etiam conjecturis ex loco, ex personis & modo, quo imposita plaga fuerit.

Porro inter signa certissima globuli consideratio principatum tenet, si fortè reperiri possit. nam incisus atque in duas partes dissectus, apparet obscurus, violaceo & purpureo colore permixtus, alio denique quàm quo reliqui globuli esse solent: partes verò post incisuram rutilum quandam colorem habent. Tum enim certò affirmari poterit, globulum veneno aliquo imbutum ac perfusum fuisse: quo etiam ipsius globuli substantia affectata, ac immutata fuerit: quod potissimum cognoscere licet ex colore interiore, qui admodum alteratus est, obscuratus & lividus, sicuti suprà dictum est. Licebit etiam id cognoscere per ignem explorato globulo, qui non temerè dictus est, aptis-

simus

Signa complicati veneni.

simus ad venenorum omnium purgationem. Nam cum vera quæ dicuntur venena, sint substantiæ prorsus spiritualis, & aëreæ, facile vi ignis in auras evanescent, non tamen moderato aliquo calore (qualis in pulso globulo sentitur, ut *Ambrosius Paracelsus* existimavit, qui potius temporis progressu ea fixaret & retineret, ne volatilia essent, & per consequens nocerent) sed per calorem violentum qualis est calor sublimationis. Sic illo calore exaltatur & evanescit Mercurius, itemque Arsenicum, Auripigmentum, alijque consimiles spiritus: eademque de causa purgari non possent nisi in collo valorum sublimatoriorum frigido comprimerentur. Itaque si suspectus globulus fundatur, ac super igne vehementi satis diu retineatur, fumusque ex illo exhalet ater, foetidus, & metallum globuli circumfundens (à quo magno perere cavendum est) metallumque post fusionem non modò purgatum non sit, sed etiam atrum, lividum, & obscurum appareat: (quod propter venenatum vaporem qui metallum circumfundit, solet accidere) signum erit certissimum veneni cum globulo permixti, quod cum plaga complicatum esse potest, quemadmodum supra disputavimus, idque prout diu aut brevi tempore in ipsa plaga permanfit.

Hæc sunt signa, quibus venenum indicari solet: quod eò periculosius esse judicabimus, quò vires hominis magis prostratas videbimus. Præterea vesicatio, excoriatio, dolor mordens, &

Signa complicata adusionis.

siccitas cutis contracta atque indurata, significant adulationem propter pulverem inflammatum complicatam. Quæ facilius & certius intelligi poterunt ex vulnerati sermone, qui plerumque indicare poterit, vtrum crinibus an cominus percussus fuerit: cui rei testimonio etiam vestes adusta esse poterunt: eaque omnia diligentiter Medicus animadvertet, utpote urgentiora, & quæ malum efficere gravius possunt, atque idoneam curationem prohibere: propter copiam defluxionum, aliaque gravissima symptomata, quæ plerumque accidunt: nisi maturè salutaribus remedijs provideatur: quemadmodum *Galenus* 4. Method. cap. 5. præcipit, docens curationem ulcers (quod cum altera quadam affectione conjunctum est, cuius curatio debeat antecedere) non esse tanquam solius ulcers: sed prius illam affectionem curandam esse, ac tum demum ad ulcers curationem deveniendum.

De Iudicio.

PORRò his de rebus eò certius statui iudicium poterit, quò diligentius *Galenus* sententia in ipsius Methodo inculcata considerabitur: morbos videlicet tribus de causis graves esse. Primum, propter partis affectæ præstantiam: deinde propter magnitudinem & vehementiam: postremò propter ipsius malignitatem. Itaque si præcordia, si cerebrum, in potissima sui partis substantia vulneratum sit, mortiferas esse plagas judicabimus: sic pulmones, diaphragma, ventriculus, lien, renes si lædantur

tur (nam hæ quoque sunt ratione officij principales partes) vt plurimum sunt lethales: eodemque in numero sunt vulnera in intestinis accepta, præsertim si in gracilioribus & minimè carnosis facta sint: itemque in vesica, quia cum sint partes membranosa, agglutinari non possunt: eademque de causa vulnera, quibus caput transfixum est, aut stomachus, aut ventriculus, periculosa esse concluditur.

Vulnera quò majora sunt & profundiora cum dilaceratione nervorum & ossium fractura, eò periculosiora sunt: ac præsertim ea quæ accepta sunt in capite cum fractura cranij: itemque quæ juncturis propinqua sunt, propter magna & varia symptomata quæ inde consequi solent.

Vulnera in quibus malignitas, ac præsertim venenum complicatum est, periculosissima esse solent, quamvis in specie exigua sint: quoniam propter contrariam illius veneni substantiam, & qualitatum excessum, non solum temperamentum, verum etiam propria facultatum corporis substantia planè pervertitur, atque immutatur: præsertim cum vulnus factum est cum apertura cutis, quæ sua densitate prohibere non potest (quod alioqui faceret, ac tum præsertim cum venenum esset crassioris substantiæ) quin ipsius contagio inficiat spiritus, sanguinem, & humores, & per consequens communicetur cū partibus nobilioribus, vnde mors vt plurimum consequitur.

Cæterum hæc omnia vulnera eò periculosiora judicabuntur, quò cer-

tius deprehenduntur esse complicata cum varijs & magnis affectionibus, & symptomatis, & corpora erunt caco-chyma: idque tum præcipuè cum in exercitu grassabuntur (vt sæpe numero evenit) morbi Endemij ex aère promanantes, qui etsi substantiæ sit simplicis, neque putrefactioni obnoxius, repente tamen magnam qualitibus commutationem affert: cum illis sordibus & fetoribus infectus est, qui in magno exercitu esse solent in ea parte, vbi impedimenta sunt, & cadavera jumentorum, interdum etiam hominum in sepulcorum: vnde foeditates, tetrique odores nascuntur, quibus plerumque milites inficiuntur.

Præterea crebræ commutationes & inæqualitates, quæ ex temporis injuria nascuntur, maximum hujusmodi vulneribus incommodum afferunt, ac vulneratos in periculum adducunt: ac præsertim cum hyems sicca crebris aquilonibus antecessit, ver autem subsecutum est australe & pluviosum, vnde quamplurimi superflui humores enascuntur, qui varietate illa commoti & conturbati faciliè corrumpuntur: vnde ardentes ac pestilentes febres consequuntur, cum aër corruptus sese per illas permiscuerit: idemque inflammationes, gangræna, & mortificationes, atque ad extremum interitus, quemadmodum Hippocrates in lib. Epidem. testatur in tertio Aphorismo.

Neque verò prætereunda est perditæ & dissolutæ vitæ ratio in plerisque non modò militibus gregarijs, verum etiam ductoribus, præfectis, legatis,

tribunis : qui plerumque iis vesci-
cibus coguntur, qui fortè reperti sunt,
sive frigidi, sive calidi, sive cocti, sive
crudi, sive boni, sive mali, per sæpe
magna leguminum copia, & fru-
ctuura ac baccarum plerumq; etiam
uti coguntur a quis corruptis, aut vap-
pa, & vino mucido, aut recens infu-
so, idque intempestivè, nulla expe-
ctatâ coctione, contra multorû con-
suetudinem ac naturam, quæ propter
illa incommoda corrumpitur.

Ex hujuscemodi perverta & de-
pravata vitæ ratione nasci solent in
exercitu morbi pandemii, vulneri-
bus infestissimi, propterea quòd illo-
rum ratione sanguis corrumpitur, hu-
moreseque vitiantur: unde vulnerum
malignitas augetur, variaq; sympto-
mata contingunt. Ex contrario judi-
canda erunt vulnera eò minùs peri-
culosa, magisque sanabilia, quò mi-
nora erunt, illa incommoda, & quò
longiùs aberunt à præcordiis, reli-
quisque nobilioribus partibus, ac sine
dilaceratione nervorum, aut ossium,
& malignitatis erunt expertia. Et si
autem Medicus indicarit vulnus pla-
nè mortiferum, non tamen continuò
æger pro perduto ac desperato ha-
bendus ac deserendus est: verùm ex
contrario salutaribus remediis ei suc-
currendû est: quippe cû natura, præ-
sertim arte adjuta, miracula interdû
edat, quibus ex eventis Empirici lau-
dem sibi & gloriam captant, magna
cum medicinæ infamia & dedecore.
Itaque freti illi naturæ bono inter-
dum eorum curationem suscipiunt,
qui corpe jam sepulti videbantur, & à

Tom. II.

Medicis erant deplorati: unde ad
Medicos dedecus, ad illos summus
honus pervenit: quemadmodum
biennio ante usuenisse audio nobili
cuidam Provinciali, *Virsio*, qui cum
in exercitu regio contra Rupellam
esset, & globulo plumbeo transfixus
à Medicis desertus, existimantibus
jecinoris substantiam eo ictu læsam
esse, tamen à nobilibus quibusdam i-
psius amicis curatus est, adhibitis me-
dicamentis satis familiaribus. Quod
egregium documentum esse potest
mirificorum naturæ effectuum, quæ
per sæpe doctissimorum quorumque
Medicorum judicium fallit: quos ta-
men nunquam oportet salutaribus &
extremis remediis adversus extremos
& pestiferos morbos destitutos esse:
quemadmodum *Cor. Celsus* præcipit,
satius esse remediû aliquod adhibere,
quàm nullam omnino medendi ra-
tionem tentare: præsertim in morbis
penitus desperatis.

CAP. III.

*De superiorum vulnerum
curatione.*

Superiorum vulnerum curatio su-
mitur ex duabus generalibus in-
tentionibus, & una particulari nimi-
rum ex Diætâ & victus ratione ex e-
vacuatione humorum: postremò ex
Chirurgia. Atque ut ordinem ac me-
thodum aliquam certam ac facilem
instituiamus, primò loco de diætâ &
victus ratione differemus, quæ vul-
neratis præscribenda est. Illâ enim cõ-
stat esse utilissimâ, & ad eorû incom-
moda curanda opportunissimam.

Ssss

De vi-

De victus ratione.

Ea victus ratio, quæ vulneratis præscribenda est, sicut ea quæ aliis morbis affectis præstitui solet, secundum idoneam administrationem sex rerum non naturalium completur. Particularis autem consideratio accepti incommodi magnum habet momentum veluti temporis, aut virium & naturæ, & constitutionis ægroti, consuetudinisque ipsius, tum in potu, tum in cibo; quemadmodum copiosè demonstrat *Hippocr. in lib. De ratione vict. in morb. acut.* Nam satis constat aliam à chronicis & diuturnis morbis, aliam ab acutis victus rationem exigere; eamque pro ratione initii, accretionis, status, aut declinationis morbi mutandam esse. Nemini etiam dubium esse debet; & regionum, & temporum rationem (quorum alia sunt frigida, alia calida, itemque alia pluviosa & humida, alia sicca) mutationem aliquam in victus ratione exigere. Neminem quoque negaturum arbitror, quin natura & constitutio ægroti consideranda sit: cum inter omnes constet, corpora impura, quò magis aluntur, eò magis lædi.

Considerandæ præterea vires ægroti, secundum quas non modò victus rationem, verum etiam aliorum omnium medicamentorum administrationem accommodamus. Quantum ad consuetudinem, fatentur omnes magnam ejus rationem habendam esse: præsertim cum repentinæ omnes mutationes, eò pericu-

losiores sint; quò magis contra consuetudinem & constitutionem ægrotorum eveniunt, quemadmodum *Hippocr. in lib. de vict. rat. in morb. acut.* docet, & ratio ipsa demonstrat. Nam si quis velit nulla rerum illarum habita ratione generaliter omnibus qui sclopetariis vulneribus affecti sunt, strictam victus rationem præscribere, quemadmodum vulgè fieri videmus: neque rationem habere vitæ quotidianæ, cum nonnulli ter quaterve quotidie atque ad eò quibusvis horis cibum capiant, nonnulli vini potu ne in morbis quidem sine summo vitæ discrimine carere possint, certè si strictam & austeram victus rationem præscribamus, continuo illud eveniet, quod *Hippocrates supra dicto loco* concludit, ubi de iis scribens qui ter aut quater in die cibum capiunt, ait, si prandio abstinereant, debiles fore: ex contrario verò, eos qui tenui victu contenti esse solent, si largius ederint, aut biberint, aut aliis horis quàm quibus consueverunt, infirmos ac debiles futuros. Itaque secundum illius summi viri auctoritatem, danda erit opera, ut ex usitata & consueta victus ratione, qua sanus utebatur, eam, qua ægrotò utendum est, æstimemus. Nam illud tenendum est, Naturam rebus usitatis, consuetis & familiaribus delectari: easque certiores, salubriores & conducibiliore esse, (quamvis aliquantisper studio & intentione nostræ adversentur) quàm quæ novæ & præter consuetudinem excogitantur, ad ægroti quidem

dem salutem ; sed cum subita ex magna mutatione, naturæ maximè adversaria.

Atque hæc nimirum caussa est, cur doctissimi quique Germani Medici usitatam illam, & quotidianam vivendi consuetudinem retinendam putent, usumque vini vulneratis suis permittant, qui alioqui actum jam de se existimarent, propterea quod aquæ usus illis est perniciosissimus : quemadmodum vidi usu venire non modo in Gallia, verum etiam (idq; felicius) in Germania, ubi vinum, ut plurimum est *ἀλυσθέρων* & tenuius multo quam in Gallia. Quæ tamen non eo dico, quasi nolim ægrotis aliam victus rationem præscribere, quam eam qua uti, cum sani essent, solebant : neque tam imperitus, ut id credam : verum ut Chirurgos admo- neam, ne tam austeram illis vitæ rationem præscribant, quam vulgo solent : sed ut in qualitate & quantitate ciborum modum adhibeant, prout morbi ratio postulare videbitur. Nam in morbi statu, dum propter inflammationes & acerbitates dolor urget, minuenda est ciborum copia, & continentia in victu adhibenda, quemadmodum *Hippocr.* docet *libr. De rat. vict. in morb. acut. Aphor. 10.* Quinetiam prout anni ratio fert, vivendi modum præscribi oportet, cum aliorum ventres calidiores sunt, aliorum frigidiores : facilioresque nonnullorum concoctiones, prout vulneratorum constitutio patitur. Nam *pituitosis & phlegmaticis* permittentur quædam, quæ sanguineis & biliosis interdicerentur,

sicuti *Galenus* docet. Ratio etiam habenda est ætatis, virium & consuetudinis, quemadmodum supra demonstratum est : præbendaque sunt cibaria iam inde ab initio non ita parce ac tenuiter, sed paulatim imminuenda usque ad finem status morbi : ita tamen ut ægri valetudo præscriptum illud ferre possit : quod præscriptum necessario & accuratè observandum est. His rebus omnibus consideratis accedendum erit ad legitimam administrationem rerum non naturalium, ut instituto nostro satisfaciamus.

De Aere.

Aërem igitur deligi oportet siccum, & temperatum : talem enim omnis continui solutio postulat, quæ per exsiccationem consolidanda est. Quod si quis forte obiiciat, non esse in nostra petestate aërem exsiccatum ægrotis præbere, præsertim cum nihil in rerum natura humidus sit, quemadmodum *Arist.* docet *Meteor. 2.* atque adeo aquam humiditate superet, quæ tamen in specie humidior apparet, quippe quæ propter crassitudinem suam immerfas res madefaciat : quod aër propter partium suarum tenuitatem præstare non potest : facilis & expedita responsio hæc erit : aërem tamen corrigi atq; eligi talem posse, ut ad institutum consiliumque nostrum multo accommodatior esse possit. Nam satis constat, locorum & domiciliorum alia aliis calidiora esse, aut frigidiora, aut sicciora, aut humidiora. Illa enim quæ ad Septentriones vergunt, frigida sunt : quæ ad

Sssss 2 Austrum,

Austrum, calidiora: prout Solis remotior aut propinquior est. Quinetiam regionum situs considerandi sunt: nam alia sunt montosa, alia palustres, nonnulla lacubus, stagnis & fluminibus propinqua: quarum rerum omnium varietate, qualitas ipsius aeris mutatur, ac pervertitur. Quis ignorat Asiaticos homines alterius esse naturae, quam qui Europam incolunt? quod Hippocrates (*in lib. De aere, locis, & aquis*) varietati mutationique temporum attribuit, quae regionum naturam asperiores durioresque efficiunt. Eaque ipsa causa est, quam obrem homines montani aut qui proximè flumina aut mare incolunt, alterius naturae & constitutionis sunt, quam qui urbes aut campos ab aquis remotiores incolunt. Jam vero quid dicemus de situ & positione urbis Ferrariae aut Florentiae: quarum in illa vulnus omne in capite acceptum, pestiferum est: in hac, tibiis imposita vulnera immedicabilia sunt? Eadem de causa Hippocr. *his de rebus tractans*, scribit: *Austrum qualitates suas immutare pro ratione regionum per quas fertur, atque ut alia aliis frigidiores, aut calidiores sunt.* Scribit enim illum primum ex frigidis, & glacialibus regionibus oriri, unde venti nascuntur, quemadmodum Arist. *Meteor. 2.* demonstrat, ejusdemque esse naturae cuius sunt septentrionales, unde Boreas gelidus exoritur: ut qui regiones illas incolunt, sentiunt: postea per Solis vias, perque Meridiem delatus, adeo exardescit, ut propter Solis calorem frigus suum amittat, plantasque exurat,

& Lybiae incolas aestu siccos aridosque efficiat. Inde per mare delatus, cuiusque humorem eliciens magnam illam quam contraxerat, siccitatem amittit, humidusque efficitur, qualis in cuncta Italia sentitur, & in ea Galliae nostrae parte quae Occitania nominatur. Haec autem vera ratio est, cur eum his plagis adeo infestum arbitremur: propterea quod nimirum ista humiditas calori conjuncta magnam putredinis & corruptionis copiam affert: quemadmodum supra demonstratum est. Idem de Borea dici potest, qui certis in regionibus multo salubrior est, & putredini resistit: in aliis pestilentior est: adeo ut pestes aliique morbi ex putrefactione nati, flante Borea increbrescant. Cujus rei causa tum regionum varietati (ut diximus), attribuenda est, tum etiam oppidorum positioni: velut in locis aquosis aut palustribus, quorum vitio propria ventorum qualitas immutari atque alterari potest: corpora etiam eadem ratione humidiora, pluribusque superfluitatibus imbuta reddi possunt. His consideratis simulque anni temporibus animadversis (quae cum variis & dissimilia sunt, propter tam multas diversasque mutationes, quae quotidie eveniunt, ut Hippocrates docuit *in lib. De aere, locis, & aquis*, qualitatem aeris immutant) idoneus aer & ad institum nostrum accommodatus quoad eius fieri poterit, deligendus erit, ubi vulneratus moretur. Sed quoniam vix ac ne vix quidem potest id commode fieri, quod plerumque vulnerati, doloris acerbitate oppressi mi-

gra-

grationem, & succussu ferre non possunt, ac sæpe iis ipsis in locis manere, in quibus vulnerati sunt, aut in proximis se urbes conferre cogunt: urveruntamen locus ille ubi diu exercitus refedit, potissimum vitandus erit, quod aer ille à contagione suspectus sit: vitanda etiam erunt loca palustria & aquosa, ex quibus vapores crassi exhalant. Ex contrario ea diligenda erunt loca, ab aquis & paludibus remota, quorum aer purus, limpidus, ac serenus sit. Videndum etiam ut conclavia versus Septentriones potius quàm Meridiem aperta sint. Quod si frigidior aer videatur, frigiditatem illam igne temperari oportebit, qui in foco conclavis excitandus est, ac nonnunquam odoratis rebus corrigi, veluti mastiche, rosis, bacis uniperi, aliisque generis eiusdem. Æstate verò irrorationibus utendum erit, veluti oxycrato, conspergendumque conclave iunco, herbisque aliis viridibus, foliisque vitium & salicum: Atque hac ratione aer ad vulneratorum salubritatem accommodari poterit, corrigique, prout læsæ & affectæ partes postulare videbuntur. Nam plagæ in capite aut commissuris acceptæ frigidum aerem multò magis propter mordicationem formidant, quàm aliis locis impositæ.

De Cibo & potu.

Quantum ad cibum, certum est eum præbendum & accommodandum esse, prout mai ratio (quemadmodum Hippocrates docuit) itemque vulnerati constitutio ferre po-

test, ne quid subito innovetur: nam subitæ mutationes (ut antea demonstratum est) periculosa esse solent. Cibos porro boni succi esse oportet, neque plenius & copiosius alere, ac præsertim usque ad exitum status morbi: quo tempore parcior utendum est cibo, quàm postea. Panis sit aptè fermentatus, & commodè coctus. Præbeatur a vicularum caro, veluti turdorum, aliarumque consimilium, quibus adhibeatur succus mali aurei, limonum, aut ius ex oxalide expressum ad excitandum appetitum: item ius panaceum, hoc est, ex pane & pullo, elixo prius cum buglosso, oxalide, lactucis, eiusdemque generis herbis: quinetiam hoc pullaceo iure manè uti saucius poterit ad aluum molliendam, pruna quinetiam passa ad hunc usum aptissima sunt, itemque racemi Damasceni conditi, hordeum mundatum bene coctum, lactæ amygdalinum, aut ex avena: nam hæc omnia convenientissima sunt, ac præsertim initio cum sauciati cibos omnes, nisi liquidi sint, fastidiant. Post statum morbi, uti licebit perdicibus & pullis, & caponibus tenellis, & ovilla minutatim incisa cum suo succo, adhibito etiam citrino. Proderunt denique alii omnes cibi, suaves, delicati & ad concoquendum faciles, & boni succi. Pauperioribus satis esse poterit panaceum ex vitulina & ovilla carne paratum, pruna passa, racemi passi, & (si facultas ferat) pullus: eiusdemque generis nonnulla quæ ipsius tenuitas feret. Intere à prohibendus erit usus ciborum crassiorum & ad

concoquendum difficilium, & mali succi, & avium omnium aquatiliū, & palustrium: abstinendum à bubula, ac præsertim à suilla & carne falsa, rebûsque aliis mordicantibus, itemque ab aromatibus, quæ nonnulli species appellant. Potus autem illorum erit ex prifana, aqua Hippocratica, aqua filtrata & cocta etiam ad eorum usum qui sanguinei & biliosiores erunt: aliis præbebitur (ac præsertim iis qui nunquam antea diluto utebantur vino) rubellum vinum, tenue, & aqua temperatum: idque etiam ab initio, nisi fortè febris aut inflammatio id prohibeat. Quantum autem ad corporis laborem aut requiem attinet, observandum erit illud usitatum Italorum proverbium, *La gamba al letto, & la man al petto*: retinendumque Hippocratis præceptum ex libr. *De ulceribus*. quietem fauciatis omnibus maxime convenire, laborem verò perniciosum esse: neque stultius quidquam à Medico fieri posset, quàm si corporum exercitium iis præscriberet; quibus otio & quiete tantopere est opus, ac ne interdum quidem sese præ dolore movere licet; veruntamen ejus exercitii loco, adhiberi poterunt frictions in locis sanis, ac præsertim in oppositis: cum enim revulsionis vim obtinebunt, humorumque defluxum à locis affectis avertent, humoresque ac superfluitates, quas diuturnior quies generat, exsiccabunt, ut Hippocr. in libr. *De diata* tradidit. Quantum ad somnum attinet, permittendus erit ægrotò,

cum id natura exposcere videbitur. Somnus enim in morbis omnibus ad concoctionem pernecessarius est. Vi-res enim, per sanguinis fluxum, dolores, aliaque symptomata prostratas, reficit. Adhibenda tamen cautio est, ut si plagæ sunt interiores & veneno complicatæ, moderatior sit: ne fortè maior humorum copia in partem affectam influat: quandoquidem sanguis per somnum in interiorem se partem recipit. Omnes autem animi perturbationes perniciosissima esse solent, atque in primis ira, quæ ventriculum ciet, & humores fluidiores, subtilioresque efficit, unde maior defluxionum atque inflammationum copia promanat, aliaque in affectam partem eiusdem modi accidentia quamplurima. Repletionem autem & exinanitionem propterea tacitus præterij, quia separatim de utraque illarum mox tractare institui, meamque semel sententiam aperire.

CAP. IIII.

De secunda intentione, hoc est, de humoribus evacuandis per phlebotomiam & purgationem.

NON temerè, neque sine magna & gravi causa Galen. in sua Meth. hanc præclaram Hippocratis sententiam commemorat, ac laudat: *Medicū oportere non modò Naturæ imitatore esse, verum etiam eorū quæ, cum sua sponte eveniunt, conferunt: cum Medici officium sit, Naturæ defectum supplere, eaque acci-*

*Meth. 4.
cap. 6.*

accidentia perniciosissima praevidere, quae illi accidere possunt, idque per indicationes ex morbi gravitate conceptas. Harum duo genera reperio, missionem sanguinis, & purgationem: quarum utraque magnopere ad sclopetaria vulnera necessaria est, quae inter gravissimos morbos verissimè tribus illis de causis numerare possumus. Maxime igitur necesse est, sanguinem in hisce vulneribus curandis detrahere, idque statim de principio, ut defluxus humorum in partem affectam prohibeatur, caveaturque ne phlegmone aliquo molestetur: neque mali concoctio expectanda est, aut tandiu differendum, dum initium & status mali praeterierit, quemadmodum Avicenna credidit, cuius opinio rationi omnino adversatur, atque adeo Hippocratis authoritati, qui censet, siquid movendum videatur, id statim de principio tentandum esse. Porro haec missio sanguinis facienda est, idque in contrariis, sive oppositis partibus: tum praecipue cum veneni suspicio nulla est cum illis vulneribus complicati: tum enim revulsivae curationes interdictae sunt: quoniam venenum eliciendum est per scarificationes, aut ipsius partis affectae, aut inferiorum, atque adeo remotarum partium: cavendumque ne longius serpat (ut ipsius natura fert) in partes nobiles ac principales, quemadmodum planius exponemus, cum de praecipua horum vulnerum curatione tractabimus. Tempus mittendi sanguinis (nisi per sanguinis fluxum vel per aliud quoddam accidens aliter cogamur) matutinum est.

se oportet, atque ante missionem commodissimum erit clysterem adhibere, ad excrementa ex intestinis educenda. Porro in illa missione sanguinis, observanda erit non modo vulneris magnitudo, verum etiam totius corporis plenitudo: pro cuius modo parcius aut profusius debet esse missio. Aetatis quoque rationem haberi oportet, temporis anni, & habitationis, aliarumque rerum quae periti Medici prudentiae committendae sunt, cui videnda quae Galenus in libr. De missione sang. hac de re tractat.

Purgationem aequè ut missio. *Depur- gatione in his vul- neribus instituen- da.*
 nem sanguinis, in his vulneribus duabus de causis esse adhibendam, nempe propter morbi magnitudinem, & vitiosi succi abundantiam, licet colligere ex iis quae Gal. lib. Meth. medendi quarto his scribit verbis: Purgatio non in sola cacochymia convenienter suscipitur, sed licet (missio sanguinis) vel propter ipsius abundantiam, vel propter morbi magnitudinem purgatio & propter abundantiam alterius cuiusdam succi, & propter vim morbi adhibetur. Nec sunt excusandi qui genus istud remedii contemnunt, quasi nihil aut parum ad istorum vulnerum curationem pertinetet, cum & ratio & experientia contrarium iis demonstrat, qui Hippocratem & Galenum tanquam duces secuti, huiusmodi vulnerum curationem methodicè tractaverunt. Purgatio enim (inquit Hipp. lib. Hippocr.) per alium plerisque ulceribus prodest. *de ulceribus.* Praeterea vulneribus capitis, item ventris, tum inferioris, tum supe-

superioris, atque etiam articularum. Ad-
dit præterea, quæ exceduntur, & quæ ser-
punt, quæ diuturna sunt, etiam quæcun-
que obliganda sunt, per alium purganda
esse. Quod remedium de principio
& statim post sanguinis missionem
adhibendum est, partim ut irruentes
humores ad partem affectam per op-
positam (quam *ἀντίθετον* Græci dicunt)
reducamus: utique si in superioribus
partibus vulnus illatum per inferiora
purgemus: sin autem in inferioribus
per vomitum & superiorem vacue-
mus, partim ut iam defluxionem
parti infixam & inhærentem per *πα-
ροξίσην* & vicinas partes derivemus,
quemadmodum Hippocr. & Galen.
docent. Quod si quis dicat, ex vete-
rum Medicorum sententia, sanis cor-
poribus, & in quibus excrementum
nullum redundat, qualia plerunque
sunt militum corpora (vix enim alio-
qui tantos labores perferre possent)
purgationem non convenire, quod
id & molestè ferant & vertigine affi-
ciantur, & celerius exoluantur, quæ
accommodata sunt naturæ depellen-
do: cum purgans medicamentum
proprium educere humorem cupiēs
ipsumque non reperiens, sanguinem
& carnes colliquet, & ex iis quod sa-
num est & integrum educat. Verun-
tamen quia nisi evacuentur, in mor-
bos, & graviora symptomata casuri
sunt: nempe in febres, inflammatio-
nes, dolores eximios, deliria & cæt. e-
jusmodi, quæ violētā ista vulnera ferè
comitantur, necessaria erit commo-
torum iam humorum purgatio, ut et-
iam futuris occurramus: atque ut hoc

*Wid. Ori-
bas. lib. 7.
cap. 22.*

modo, non solum affectam partem,
sed & universum corpus in bonam
firmamque constitutionem reduca-
mus. Ergo cū gravibus & acerbis istis
vulneribus purgatio conveniat, magna
cum animadversione, diligentiq; cō-
sideratione præstanda erit. Habenda
enim erit ratio constitutionis vulne-
rati, & consuetudinis, & ætatis eius-
dem, itēque temporis & regionis.
Ita quoque in reliquis, & humorem
exuperantem & affectum locum spe-
ctabimus: quæ omnia monebunt,
quis humor, & quo modo, & qua
parte sit depellendus. Atque inter
cætera eligenda erunt & quæ tutò
præberi possint purgantia, neque
violenta illa quæ Hippocratis & Galen.
temporibus in usu erant, adhibenda
esse censeo: propterea quod faculta-
te calidissima sunt, ac proinde febres
excitant, sanguinem commovent,
vulnūsque ad inflammationem & ab-
scessus disponunt: in quorum nume-
ro Elleborus, Colocynthis, & similia,
præsertim non præparata, habentur.
Porro commodè uti quis po-
terit Cassia, Manna, Rhabarbaro,
Senna, Polypodio & Agarico, præ-
sertim illorum extractis: quæ tutiūs
in recentibus vulneribus repurgan-
dis, quemadmodum & reliqua in diu-
turnis & malignis ulceribus commo-
diūs præberi poterunt. Cæterum quo-
niam alius quibusdam ne pharma-
co quidem sumpto laxatur, pro-
pter variam cuiusque naturæ propri-
etatem (sunt enim qui difficulter pur-
gantur, sunt qui modica porione
sumpta, sunt qui olfacta tantum co-
piose

pioſe evacuatur) cavendum erit, ne purgationem ægri præbeamus, quin prius ipſorum natura perſpecta nobis fuerit: quòd ſi ob ſtercus denſatum, atque in inteſtinis exſiccatum evacuatio impediatur, leniente aliquo medicamento per os accepto, ut bolo ex ꝑj. caſſiæ parato, cum ſaccharo & ſem. aniſi, prius alvus erit commovenda, vel injecto clyſtere ſubducenda, ungu. emollient. *Vid. in Pharmacop.*

Sequenti die aſſumendum erit pharmacum, quod accommodandum erit prout æger pituitæ portione, aut bilis, aut alterius cujuſpiam humoris redundantia gravabitur. Faciliùs enim peragitur & melior eſt purgatio, qua moleſtus humor ſubducitur. Formulas petere licet ex Pharmac.

Potio pituitoſis conveniens.

R. Rad. ireos
Eupatorii
Pimpinell. & acori an. ꝑ ij.
Rad. mechac.
Polypod.
Quer. recentis & medull.
Sem. carthami an. ꝑ ꝑ.
Sem. aniſi
Paſſul.
Glycyrrh. an. ꝑ ij.
Herbarum veronica
Betonice
Scabioſ. an. m. j.
Florum cordialium an. p. j.
Foliorum ſenne ꝑ ij.

Fiat decoctio. Colaturæ in fun-
de agarici trochiſcati, ꝑ ij. Expreſſioni diſſolve ſyrupi roſarum ſolutivi ꝑ j. fiat potio. Pro robuſtioribus adde diaphan. ꝑ j. ꝑ. aut ꝑ ij.

Tom. II.

R. Cichorii cum toto

End.

Acetoſ.

Lactu.

Portul.

Veronic. an. m. j.

Paſſul. ꝑ ij.

Tuiubarum

Prunorum dulcium, an. ꝑn. iiij.

Sem. melonum

Cuſcuta

Citri

Portul. & aniſi an. ꝑ j. ꝑ.

Florum cordial. an. p. j.

Santal. citrini ꝑ ꝑ.

Fiat decoctio colata pro doſi,
in qua infunde

Rhabbari electi ꝑ ij.

Myrobal. citrinorum ꝑ ij.

Cinnamomi ꝑ j.

Expreſſ. diſſolve

Syr. de cichor. cum rhabbar. & roſ.
ſol. an. ꝑ.

Miſce, fiat potio. Pro robuſtioribus adde elect. roſ. Meſ. vel elect. de citro ſol. ꝑ ij.

R. Rad. eupatorii Meſ. ſive gratiola
& tormentilla an. ꝑ ꝑ.

Potio melancholice conveniens.

Polypod.

Aſari

Tamarindorum an. ꝑ ij.

Sem. aniſi & paſſul. mund. ana
ꝑ ij.

Herbarum veron.

Scabioſ.

Borrag.

Bugloſſ.

Fumara

Ceterach

Polytrici an. m. ꝑ.

Tiss

Cin-

Cinnamomi ℥ ℞.
 Epithymi florum violarum & geni-
 ste an. p. j.

Fiat decoctio. infunde foliorum
 sennæ ℥ ℞. Express. dissolve syr. persico-
 rum & de sumar. compos. an. ℥. vj. fiat po-
 tio. Pro robustioribus adde confect.
 hame. h. vel diapolypod. ℥ ij.

Cum autem non unus tantum,
 sed omnes humores redundant, &
 mixti, ac per universum corpus diffusi
 sunt, quod plerumque accidere solet,
 sequens catharticum erit adhiben-
 dum, præsertim si aliqua veneni su-
 spicio sit.

Portio o-
 mnibus
 humoribus
 ma-
 lignis ex-
 pur. con-
 veniens.

℞. Rad. tormentil.
 Angel. & gentiana an. ℥. iij.
 Acori
 Pimpinell. an. ℥. ij.
 Polypod.
 Querc. medull.
 Sem. carthami an. ℥ ℞.
 Inybilatifol.
 Cichorii
 Veronica
 Agrimonia
 Scalopend.
 Lupull.
 Fumar. an. m. ℞.
 Glycyrrh. & uvarum passul. an
 ℥. j. ℞.
 Prunorum damasc. pr. iij.
 Sem. end. acetos. citri & portul. an.
 ℥. j.
 Sem. anisi. ℥. j. ℞.
 Florum cordial.
 Geniste & tamaricis omnium p. j.
 Foliculorum sennæ ℥ ij.
 Fiat decoctio pro dosi, cui in-

funde

Rhabarb. ℥. ij.
 Agarici ℥. iij.
 Spica nardi
 Zinzib. an. ℥. j.

Express. dissolve syrupi ros. sol. ℥. j.
 misce fiat potio quæ præbeatur & rei-
 teretur, si opus sit.

Alia complura parari purgan-
 tia medicamenta poterunt, quæ pe-
 riti Medici prudentiæ committenda
 erunt: quemadmodum & ipsorum
 repetitio etiam in morbi statu, si vi-
 res ferant, & commodum videatur.
 Quod si æger ab horum medicamen-
 torum usu abhorreat, extractis sim-
 plicium purgantium ut rhab. Agar.
 fenn. commodè utetur. Ex quibus
 singulis, vel decenter mixtis, omnes
 etiam humores noxios expurgare po-
 terit: quorum omnium idoneam
 præparationem & dosim in libr. de
 med. vegetab. spag. præparatione jam
 docuimus.

CAP. V.

De tertia generali intentione cu-
 rativa, quæ per Chirurgiam com-
 pletur, ac primùm de
 primo apparatu.

Di-
 sclopetariis vulneribus curandis
 indicationes curativas proponendas
 esse: si in ipsis solam contusionem, ac
 non venenatam qualitatem, ac ad-
 mistam adusionem consideremus:
 supputatione videlicet, & novæ car-
 nis ingeneratione. Quod ut recte at-
 que ordine fiat, finemq; nob. propo-
 situm assequamur, nonnullæ nobis e-
 runt,

runt, quas subalternas dicunt, indicationes observandæ: quarum prima iubet glandem prehendi educique, tum & minuta lorica fragmenta, & aculeos, & mucrones infixos, itemque vestium particulas, officula aspera, & pungentia, grumos, & cætera extrinsecus incidentia, idque sine dolore, si fieri possit, revelli: & quæ forsitan in cavum inciderunt, ea digitis, aut tenaculis, aut forcipibus denticulatis, atque instar rostri aduncis extrahi: quorum ferramentorum licet videre varias formas depictas in libro *Ambrosii Parei Chirurgi peritissimi*. Glans autem educitur, vel ab ea parte qua ingressa est, constituto sauciati corpore (quemadmodum *Hippocr.* præcipit) in eam figuram in qua tum erat cum vulnus accepit: aut certe ita prostrato, collocatoque in lectulo, ut quam proxime fieri poterit, ad eam figuram accedat. Educitur etiam glans interdum per eam partem in quam vi tormenti impulsæ ferebatur: propterea quod viam sibi atque exitum in ea parte munivit: qui tamen exitus, si opus sit, amplificandus erit scalpello, vel novacula, quo facilius glans sequatur, & minor inflammatio nascatur: præsertim si specillo reperiatur, & in carne infixæ sit, neque magnas venas, & loca nervosa transferit. Itaque hic nova incisione opus erit, quæ commodius fiet, si parum admodum integre carnis ex adversa parte super sit, & si digiti admoveantur, subesse glans sentiantur, neque quidquam obstet, quo minus inciso illa fiat. Hoc vero in utraq; parte Chirurgus semper curæ

esse debet, ut scribit *Celsus de telis extratendū* commemorans, ne fortè nervus, vena maior aut arteria lædatur. Quod si periculum aliquod immineat, vel ita glans lateat ut reperiri non possit, satius erit eam tantisper dimittere, donec natura sua sponte ipsam extrudat. Quid enim expedit ingenti vulnere ingens insuper aliud vulnus addere, & ægram tantis cruciatibus frustra fatigare, præsertim cum in multis infixæ glans ita latuerit, ut vulnere ad cicatricem perducto post annos multos abscessu aliquo facta sua sponte exierit? Porro primum istud propositum perficitur etiam medicamentis extranea depellentibus (quorum magnus sane est usus) præsertim si venenata glande illatū fuisse vulnus suspicemur. Tum enim maturius adventitia evellenda sunt. Quæ ratione etiam ne virus introferatur, & ad partes principes serpat, attrahentia ista valentiora confestim assumenda sunt, quemadmodum in cõtrariis accidentibus mitiora. De quibus in cap. de venenato vulnere alius nobis dabitur scribendi locus. Hoc primo proposito peracto, abstractis videlicet ex vulnere, quantum facultas feret, omnibus alienis atque extraneis, deinceps de topicis & prima medicamentorum applicatione nobis agendum est. Variam enim hac de re tum Medicorum sententiam, tum castrensium Chirurgorum consuetudinè esse constat. Alii namque ferrum candens, vel causticū, vel aliud quoddam exedens medicamentum, omni vulnere promiscue admovent: alii olea ferventia

olivarum vel sambuci: nonnulli the-
riacam: alii terebinthinam laudant:
alii oleum catellorum tepidum pro-
bant. At frequentissimè vulgus utitur
suis ellychniis, ac stupis, aceto, ovi
candido & adstringente medicamen-
to imbutis, quibus rotum & cavum
vulneris infarciunt, & vicinas partes
involuunt atque obligant: quem ap-
paratum per integrum diem non
movendum esse censent, fluxionem
sanguinis, ut ajunt, metuentes. Sed
quam perniciosa hæc sit vulgi consue-
tudo, periti omnes iudicabunt. Hæc
enim medicamenta emplastica crassæ
ac terrenæ sunt substantiæ & faculta-
tis adstringentis, quæ subito exsiccan-
tur, partemq; affectam nimium com-
primendo, dolores per magnos cient:
unde maiores oriuntur tum defluxio-
nes, tum inflammationes, gravioraq;
symptomata, quod poros aut meatus
cutis obstipens, humoresque cogant,
& crassiores efficiant. Quemadmo-
dum sebum, resina, pix, cera, buty-
rum, omnisque fluxilis materia frige-
re indurefcit, minusq; cedit tractan-
tis fingentisque articulis: sic horum
frigidorum medicaminum applica-
tione sine ullo discrimine, densantur
humores, ægreque dissolvuntur, cu-
teque minus spirabili reddita spiritus
oppressi suffocantur, propter reten-
tam malignam humorum exhalatio-
nem, unde nonnullis gangræna inna-
fcitur, partisque totius interioris. Quod
si ullorum remedium penuria, &
urgens necessitas, his uti remediis
vulgaribus Chirurgicos cogat, ad
sanguinem immoderatè fluentem

sistendum (quanvis id raro his vulne-
ribus accidat) tamen illa eligi (cum
datur facultas) vel permutari debent,
vel saltè frequenter oxyrhodino sub-
tepidi sunt imbuenda. Neque vero
prætermittendum est, multos hodie
uti ad horum vulnerum curationem
non solum applicatione prima, sed ad
perfectam usq; valetudinem simplicia
aqua fontana tepida, cum qua oleum
& acetum alii commiscunt. Quo re-
medio ellychnia & stupas imbuunt:
idque cum tam felici successu præ-
stant, ut non pauci magicis carmini-
bus & incantationibus hoc tribuant.
Quod frequenti tamen experimento
probatum est, neque a ratione alie-
num videtur: quippe cum aqua etiam
frigida vulnera simplicia iuari *Celsus*
lib. 5. cap. 26. scribat, ac ipsam quocun-
que modo impositam, imo & calen-
tem ipsis prodesse alibi affirmet: do-
lores enim lenit, inflammationes ar-
cet, ac defluxiones sistit, quæ sympto-
mata statim in principio prohiben-
da esse, omnes ingenue fatentur.
Deinde cum ex Hippocr. sententia
contusis vulneribus, celerrima sup-
puratione medendum sit, hoc ipsum
tepidæ aquæ forum præstare, vete-
rum Medicorum scriptis & experien-
tia comprobatur. Cum igitur illa pri-
mos & graviores vulnerum impetus
aptissime sustineant, ac repellant, ne-
mini mirum videri debet, si tum de-
mum natura (qua in se & efficientem
causam & Balsamum naturalem continet
quo & fracta ossa conglutinètur, & unitatis
divisio consolidetur) & vulnera carne re-
pleat, & cicatrice tandem ipsa obducatur:

modo

modo ars natura ansilletur, eique minifera atque inferviat: cavendo ne vulnus à caussis externis irriteretur, & Balsami curatrix facultas impediatur, sed suo munere fungatur, vulnus ipsum exactè à sordibus (quæ sibi impedimento sunt) linamentis & omnibus modis expurgâdo. Porrò non possum non eorum institutum laudare, qui acetum & oleum commiscenda esse censent: quo remedio accepimus. Vinissium illum, de quo supra sermonem fecimus, ante Rupellam desperato vulnere affectum à nonnullis Italibus, aliosque præterea complures curatos fuisse. Illud enim mixtum symptomatibus occurrit, dolori nempe, defluxioni, & inflammationi: ac præterea putredini resistit. Nam illi summo studio ac labore obvisandum est (cùm huius generis vulnera ei valde obnoxia sint) ne gangræna aut sphacelus tandem subsequatur. Acetum enim corruptioni obvisare argumento est, quòd, si conditiis rebus infundatur, eas conservet ne mucore aut limo obducantur. Sic oleum vino vel alterius generis liquori superinfusum prohibet, ne vel vapescat, vel corrumpatur: siquidem aërem arcet, omnesque halitus excludit, qui putredinem inferre possent, eoque laudabilior mihi videtur ipsius usus, quòd foris & imbutum & intus assumptum veneni acrimoniam retundit, quòd cum istis vulneribus aliquando commixtum esse posse docuimus. Quòd fit ut illorum comprobentur sententiam, qui olea ferventia confestim vulneri admovent: salubri-

ter enim adhibentur: partim quòd relaxando efficiant ut interna pravorum humorum fuligo dissolvatur: partim quòd impediunt, ne externo aëris ac ventorum impulsu cavū vulneris ferriatur. Hoc enim inter cætera observandum est, ne diutius aëri vulnus committatur, sed qua fieri poterit diligentia occludatur. Aërem namque putrefactioni omninò obnoxium esse experiuntur, qui cuiusque generis fructus in olla sicuti collocant: eamque accuratè operculo obductam ac luto sapientia, quòd vocant, obligatam, ut nihil aëris subingredi possit, in putei fundum demergunt, atque ita cum illi fructus ab ambiente aëre, omniq; aura maligna sint remotissimi, corrumpi nec tabescere possunt, sed recentissimi inveniuntur, ac si nuper fuissent inclusi. Quæ à me per transennam dicta fuisse omnes velim existiment, quòd demonstrarem multos curari non incantationibus, ut vulgus putat, sed remediis, et si nonnulli iis cum ratione non utantur, rationi tamen consentaneis: non autem ut Empiricorum causam tuendam suscipiam, qui non verentur in hominum vitam ac corpora grassari, atque, ut habet proverbium, in iactura vasis artem figulinam experiri: cùm eos potius exterminandos censeam, quorum videlicet culpa ac temeritate efficiatur, ut ars medica summis aliis qui laudibus extollenda, unà cum professoribus despecta sit & negligatur. Sed ne ab instituto nostra recedat oratio, commodissimum mihi videtur, si in sclopetariis istis vulneribus statim per initia oleum viscosum

*Aer hisce
vuln.
contrar.*

*Fructus in
omnis
generis
conservandi
ratio.*

fol. 192.

Itttt: 3, morum.

morum compositum vel olea florum verbaſci vel hyperici vel ovorum, calentia admoveantur, quorum deſcriptionem invenies in pharmacop. quæ præparata habere debent Chirurgi: mirum enim in modum & leniunt & emolliunt, & dolores ſedant, & his vulneribus curandis compe-
tunt. Horum deſectu olea ſambuci (quod probatur à Iouberto peritiſſimo Medico) lini, ovorū, lumbricorum, liliorum, & chamæmeli & terebinthinæ aſſumenda erunt. Quod ſi quis his omnibus oleis ſit deſtitutus, butyro calenti aut terebinthina ſit contentus: linamenta interim ſequenti medicamento ſunt inungenda.

Unguentum magiſtrale.

℞. *Septihircini.*
Colophonia an. ℥. iij.
Medulla crurum bovis & aſſipi
humida an. ℥. ij. ℞.
Butyri recentis ℥. ij.
Succi chelidonia & centaurea an
℥. j.
Oleorum viſci pomorum & cera
an q ſ. ut fiat unguentum.

Huius cape ℥. iij. *mercuri præ-*
cipitati, dulcificati & noſtro modo præpa-
rati, & croci veneris optime præparati
an. ℥. iij. fiat mixtura, qua inungantur
turundæ vel ſetones ſi ipſorum ap-
plicatio requiratur. Pulveres præpa-
rati eſſe debent, quos ditiores pote-
runt in capſis aſſervare: quos etiam
permiscere erit optimum cum ſim-
plici butyro, ſi non eſſet præmani-
bus paratum unguentum ſupra ſcri-

ptum, cum quo poterit ſingi fatiſ am-
plum emplaſtrum, quod circumclu-
dat partes vulneris proximiores. Li-
namenta autem ſunt imbuenda ſim-
plici oxyrhodino parato cum aceto
roſ. oleo roſ. & viſci pomorum. Parti-
bus autem longioribus tale unguen-
tum adhibendum erit.

℞. *Boli armena præparata,*
Sanguinis draconis & corall. rubr.
an. ℥. ℞.

Deſenſi-
vum me-
dicamen-
tum.

Crocimartis. ℥. ij.
Baccarum myrthi. ℥. j. ℞.
Olei roſ. omphacini. ℥. iij.
Aceti roſati. ℥. ij.
Cera. ℥. j. ℞.
Fiat linimentum.

Hoc interim ſtudioſè ſemper
in hiſce vulneribus obligandis obser-
vandum eſt, ne fascia ita remittatur ut
laxa ſit & quod continet elabatur, ne-
que tamen arctare adeo ipſam oportet,
ut vehementiùs comprimendo
dolorem excitet, ac proinde fluxio-
nem proritet, quandoque phlegmo-
nem atq; ad extremum gangrænam
& cancrum accerſat, quemadmod.
interdum uſu venire Celiſ. tradit. Dan.
da erit igitur opera, ut amborum vi-
tato incommodo, utriuſque fruamur
commodo. Linamenta interim præ-
dicta oxyrhodino frequenter imbu-
enda ſunt, renovandusq; ab initio ap-
paratus, duodecim horarum inter-
vallo: niſi fortè ſanguinis fluxio me-
tuatur, propter magnæ vel arteriæ vel
venæ inciſuram. Quod ſi fluxus ſit im-
moderatio, celeriter illi atq; ante o-
mnia ſuccurrendum eſt, quod ſe-
quentibus medicamentis appoſitis &
aſſumptis

lib. 5. cap.
26.

assumptis commodè fiet. Neque tamen id præstandum censeo, quia priùs aliqua sanguinis copia per vulnus effluxerit.

Unguentum sanguinem cohibens.

℞. Croci martis subtilissimè reverbati,

Croci veneris an. ℥. ij.

Excipiantur oleo visci pomorum simplici & fiat unguentum. Hoc medicamentum adeò sanguinis fluxionem sistit, ut propè incredibile videatur: vulnus quinetiam in meliorè statum disponit, superfluos enim humores digerit, partem corroborat & putredini magnopere obstitit.

Aliud.

℞. Croci martis ℥. j.

Calcis testarum ovorum, &

Colchotaris an. ℥. ℞.

Cineris ranarum ustrarum ℥. ij.

Excipiantur oleo visci pomorum.

Aliud paratu facile nec minus utile.

℞. Colchotaris acetopreparati ℥. ij.

Calcis limacum ℥. ℞.

Butyri recentis ℥. iij.

Misce & fiat unguentum, vel excipiantur ovi albumine.

Commodissimè etiam fuerit in magnis hæmorrhagiis potionibus uti, quarum formulas subscribemus.

Pro ditioribus.

℞. Olei croci martis & essentia corallorum an. ℥. j. cum aqua spermatis ranarum, vel rosarum, fiat potio.

Alia pro gregariis, sed approbata.

℞. Croci martis nostro modo preparati ℥. j.

Calcis testarum ovorum. ℥. j.

Syrupi rosarum siccarum & myrthillorum an. ℥. j. cum aqua florum papaveris rubri,

Fiat potio assumenda tribus horis ante cibum: pro quo capiat hordeatum cum aqua rosarum & semine papaveris, præsertim hora somni.

Porro nullum præstantius medicamentum reperiri potest, tum ad sistendum sanguinem undecunque prorumpentem, tum ad dolores omnes pacandos & defluxiones reprimendas, quàm Laudanum Opiaticum si pilula illius grani pipæris instar assumatur, cujus ulus in hisce præsertim vulneribus non satis prædicari potest: ut alias innumerabiles ipsius oppurtunitates ommittam, de quibus alibi.

Porro his primò completis, tum demùm medicamenta, quæ quàm celerimè suppurent, adhibenda erunt, suppurata diligenter repurganda exsiccandaq; , ut iusta nascatur caro, neq; mollior quàm oportet, neq; durior, & quæ non excreseat, ut deniq; confracti ossis fragmenta, si qua sint, à vivo osse maturè deducantur. Deinde celerimè in hisce sclopetarijs vulnerib; suppurationè maturamus, ne inclusum virus, aut latens sanies periculum majus moliat, atq; ut sic suppuratis omnibus, febres, dolores & omnia ferè symptomata ex Hippocratis sententia faciliùs conquiescant. Igitur pro hac intentione in secundo

cundo apparatu vulgus uti solet suis digestivis (ut appellant) ovi vitello, rosato oleo & terebinthina paratis. Qua, ut verè dicam, idcirco probare non possum, quòd citissimè putrescant & fœtorem (quod iudicium semper malum est) vulnere inducant.

Alij hydrelæo modicè calido, butyro & similibus suppurantibus utuntur, quibuscum tritici farinam perpurgatam surfure excoquunt, & pusillum croci admiscunt.

Probant nonnulli tetrapharmacum ex pice, resina, cera, & adipe paratum, cui primas tribuit movendo puri *Corn. Celsus*: ex quibus Macedonicum etiam addito thure conficitur, quo multi fœliciter utuntur.

Alij Basiliconem summopere probant, quòd suppurativum sit optimum, semperque in officinis paratum invenitur.

Laudant alij unguentum Diath. & quod resumptivum vocant: nonnulli emplastrum Diach. simplex & de mucilagibus, quibus oleum liliorum permiscunt. Quibus omnibus medicamentis casas glande carnes ac contusas in pus celerrimè convertunt, ut Hippocrati assentiantur. Scribit enim collisas carnes in saniem necessariò convertendas esse, quòd minus etiam hac curandi ratione vulnus phlegmone fatigetur, minusque vexetur: quæ fuit & ejusdem Hippocratis & veterum omnium Medicorum opinio. Quorum suppurantium usum non possum & ipse non summopere probare. Nam cum infanti nostri calor vim atque substantiam

am tueantur, atque etiam humores corruptos in benignius quippiam cummutent, & putridum sanguinem in pus citissimè convertant, hac ratione vulnus in meliorem statum restitunt. Hoc tamen unicè observandum, ne ipsorum intemptivo usu vulnus corruptione afficiatur: quòd ut prohibeatur, addenda erit ℥. j. præcipitati nostri pro quaque uncia suppurantis medicamenti (cujus præcipitati pondus augeatur si fœteat vulnus) quòd altius subire possit, viresque suas sine periculo exercere medicamentum. Nam illo solo medio statim pus conficitur syncerum, parsque affectu à putrefactione & gangræna, cui illo præsertim tempore est valde obnoxia, conservatur: quòd ego sæpenumerò certa experientia comprobavi. Neque absurdum fore putavi, si in minùs peritorum gratiam quibus utar remediorum formulis pro hac intentione, præscribã. Inungantur ergo turundæ, vel setones, & quicquid in cavo vulnere apponeretur, sequenti unguento.

Unguentum paratu facile.

℞. unguenti Basilici maioris descripti. ℞. ℥. ij.

Butyri recentis ℥. j.

Præcipitati nostro modo præparati ℥. ij. ℞.

Misce pro ellychniis & turundis inungendu.

Unguentum aliud.

℞. Cera nova,

Resina,

pice

Picis navalis, an. ℥. iij.

Sepi hircini & medulla cruris vitul.
ana. ℥. ij

Oesypi humida ℥. j

Olei olivarum

Vellini, vel *visci pomorum* ℔. j. li-
quefactis omnibus & transcolatis, fiat un-
guentum.

Additio.

Hujus cape ℥. ij. præcipitati nostri
℥. ij. misce. Præstantissimum est reme-
dium, quo etiam emplastra (sine præ-
cipitato) sunt illinenda, & in vulneris
ambitu apponenda: vel

℞. *Ierebinthina Veneta*, & *mellis al-*
bi an. ℔. ℔.

Vitellos ovorum, numero 12.

Omnibus optimè mixtis deco-
quantur ad ignem ad pulmenti con-
sistentiam.

Hoc unguento (quod *Calcina-*
tum magnum vocant *Paracelsi*) poteris
comodè utilè digestivi: putredini enim, sic præparatum, summopere
obstitit, & hisce vulneribus suppuran-
dis convenit.

At quoniam proprium est Na-
tura, nostrique calor, non autem
medicamentorum maturare, omnib.
modis calorè inducens insito nobis
simillimum, qui fovendus est, ac
tuendus, & bombace, & lana succida,
& linteolis partem affectam circun-
dantibus, vel aliquo cataplasmate,
quibus omnibus gravia quæque vul-
nera etiam juvari scribit *Celsus*: quæ
imbuenda sunt vel hydrelæo, ex oleo
rosarum, & aqua rosarum confecto
cui pusillum aceti permiscere pote-

ris: aceto enim parcè utendum, quod
tardiores efficiat suppurationem:
vel sequenti fomento mihi familiari
utitor.

Fomentum emolliens, dolore f-
que sedans.

℞. *Foliorum visci pomorum, minutim*
conciſorum cum fructibus, m. ij.

Rad. altheæ cum foliis

Malvar.

Viol. an. m. ij.

Sem. lini

Fœni græci, an. ℥. ij.

Florum chamemeli

Meliloti, an. p. ij. decoquantur
cum lacte.

Nunquam hoc medicamentum me-
fesellit: inflammationes enim arcet, dolo-
res mirum in modum sedat, partisque
substantiam fovendo, pus exquisitum citis-
simè movet.

Ex præscriptorum crassamento
pistato & cribellato paratur catapla-
sma, addendo *farinar. lini & fœni gr. ma.*
an. ℥. ij.

oesypi humida & medulla cruris vi-
tuli an. ℥. j. ℔.

Vitellos ovorum nume. iij.

Croci gr. vj.

Oleorum visci pomorum & rosa-
rum an. quantum suff.

Apponatur vulneri, ita ut in-
volvat partes viciniores: loca autem
remotiora ad prohibendam humo-
rum defluxionem semper unguento
de bolo, vel sequenti, illinenda sunt.

Defensivum optimum.

℞. *Pulveris rosarum rubr. & myrti-*
lorum an. ℥. j.

Vuuuu

Bolo

Boli Armena

Terra sigillata an. ℥. vj.

Succorum plantaginis.

Solatri, an. ℥. j.

Aceti rosati ℥. ij.

Olei ros. omphac. & myrhill. an. ℥.

ij. ℞. cera ℥. ij.

Misce pro defensivo.

Porro illis remediis, eoque utendum, bis in die apparatus permutando, ut jam diximus, donec pus aliquo modo laudatum apparere incipiat: tunc enim detergentibus utendum erit, cum quibus etiam semper precipitatus noster permisceri in majori dosi poterit, quod & optimè è vulneribus pus eluat, & corruptioni medeatur.

Detergens optimum, paratu facile pro gregariis.

℞. Unguenti Aurei ℥. ij.

Terebinthina & mellis ros. an. ℥. ℞.

farina Fabarum ℥. ij.

Boracis ℥. j. pulveris precipitati ℥. iij.

misc.

Aliud probatum pro ditioribus.

℞. Succis persicaria & symphiti, ana ℥. ij.

Oleorum terebinthina,

Thuris,

Myrrha,

Sarcocolla, spagyricè destillatorum, an. iij.

Radic. aristolochia rotunda ℥. j. ℞.

Cera alba ℥. j.

Olei hypericonis compos. q. s.

Additio.

℞. Huius ℥. j. adde mercurii precipitati ℥. j. misce pro inunctione ellychniorum.

Solum unguentum de pæto multum confert, cujus descriptionem in *Antidotario nostro* invenies.

Ufus superioris cataplasmatum, etiam eo tempore approbabitur, modò addideris ipsi *farinam orobi, hordei, fabarum, & lentium*. Sequens etiam cerotum prodest.

℞. Massa emplastri Diachalciteos ℥. vj.

Olei visci pomorum q. s. ut fiat cerotum instar, quod vulnere superponatur.

Sed quoniam illa vulnera ferè adeò profunda sunt, ut neque medicamenta, neque turundæ eò pervenire possint, injectio per catheterem est adhibenda.

Pro gregariis.

℞. Vincæ pervinca.

Pati.

Persicaria:

Betonica, an. m. j.

Florum hyperici & verbasci, an. pugil. j.

Radic. aristoloch. utriusque an. ℥. ℞.

Thuris:

Myrrha:

Sarcocolla:

Iridis florent, an. ℥. ij.

Decoquantur cum vino albo, fiantque injectiones, quoties vulnus tractabis: cave tamen ut nihil vel parum illius in cavo vulneris relinquantur: sufficit enim modò vulnus optimè abluatur.

Pro

*Pro ditioribus.**R. Veronica,**Vinca pervinca,**Pyrola,**Betonica,**Agrimonia, & symphyti maioris*
*an. m. j.**Rad. aristolochia rotund. & iridis*
*an. ℥j.**Decoquantur cum phlegmate vi-*
*trioli.**Additio.*

Huius decocti colati cape ℥℥. *℞.*
dissolve oleorum myrrha, & mastiches de-
stillatorum ut supra, an. ℥iij. olei terebin-
thina ℥℥. misce, ut itor ut dictum est.

Purgato igitur, ut decet, vulne-
re, carne ipsum impleri oportet, quem
scopum facile assequemur, si turun-
das in dies paulatim imminuamus.
Hoc enim modo citra ullum medica-
mentum, sed solius Naturæ opera
vulnus carne implebitur, & tandem
brevis cicatrice obducetur, modo
pondus præcipitati in unguentis au-
geamus: vel sequenti medicamento
utemur.

*Pulvis epuloticus.**℞. Calcis testarum ovorum optime cal-*
*cinatarum ℥℥.**Boracis, & aluminis usi an. ℥j.**Crocimaris ℥j.*

Fiat pulvis, hic optimus est ad
cicatricem obducendam.

Porro si vulnus enumeratis au-
xiliis ad suppurationem perducere non
possit, videaturque in gangrænam ac
partis interitum degenerare: quod

& fœtore eximio, fusco, livido, & ni-
gro affecti loci colore deprehendes,
medicamenta quæ erunt idonea ad
eiusmodi corruptionem & interitum,
erunt admovenda, quorum descri-
ptionem suo loco cap. de gangræna
præscriptam invenies: occutrendum-
que erit symptomatibus, si qua super-
veniant, ut dolori, phlegmonæ, & re-
liquis, ut postea dicitur. Restat eni-
am, ut de venenato ac adusto sclo-
petico vulnere agamus.

CAP. VI.

De venenato vulnere sclo-
petico.

Curationem eorum vulnerum, in
quibus sola continui solutio cum
contusione & vasorum dilaceratione
consideratur, iam præscripsimus. Re-
stat ut de veneno & ambustione
(quæ complicata cum hisce vulneri-
bus esse posse iam docuimus) aga-
mus: pro illo enim ad tertiam indica-
tionem confugiendum est: nimirum
ad salutare aliquod alexipharmacum
quod id è vulnere evelli & evocari ci-
tissime possit: atque vis ipsius obtundi,
ne sensim intro subiens ac prorepens
in principes tandem partes insiliat, ea-
rumque vires ac substantiam dirimat:
quod fiet partim topicis sive parti af-
fectæ aut eordi applicatis, partim et-
iam per os assumptis medicamentis.
Nam si caro vulneris sit lividior,
quam vulgare plagarum esse solet,
& veluti mortua, cum totius partis
decoloratione, laterum punctioni-
bus, atque extraordinariis inflamma-
bus,

Uuuuu 2

bus,

tionibus & doloribus, cumq; torpore totius corporis, alienatione mentis, & febribus ardentibus: & hæc præfertim sine aliqua manifesta causa interveniant, venenum adesse iudicabunt omnibus modis: ideoq; qua poterimus celeritate relictis omnibus aliis intentionibus tam gravi affectu occurrendum erit.

Quemadmodum enim ingruente magna tempestate, ac ferventibus undique ventis, nauclerus etiam astu adverso, ventorum secundo, celerrime salutem prospicit, ac fidam tutamq; stationem ac portum remis velisq; consequi conatur: ita Medicus ratione atq; usu & experientia præditus, prima quaq; opportunitate salutare remedium adhibere præsentis tanto incommodo debet, ad ipsius ferociam subito, si fieri potest, revertendum: idque antequam virus radices agat, penitusq; infixum esse contingat, atq; ipsum cor, tum partes principes quod confestim properat, occupet. In his enim matura sectio sæpe decipit, sera semper.

Igitur si ex prædictis signis aliisque conjecturis complicatum esse vulnus cum veneno censeamus, ad antidota statim confugiemus: adhibito prius integro iudicio, factoque prognostico, (ut recte nos admonet *libr. 5. cap. 26. Celsus*) vel ægrum prorsus desperatum vel saltem periclitari, aut recte valiturum familiaribus & amicis indicantes, ne si victa malo ars fuerit, id nostræ ignorantiae, aut fallaciæ, & artis dedecori tribuatur. Porto præscripta prius idonea victus ratione, quæ veneni oblitat, statim prævidendum est, an morbus venæ incisionem, an vero expurgationem exposcat: matu-

req; illa adhibenda sunt, & cum prudenti iudicio, sive ut primum atq; inter initia evacuatio præcedat, aut sudore, vomitu, alui profluvio, aut venæ incisione: ut humores maligni, antequam se per venas diffundant, arteriisque penitus inhærescant, expurgentur: atq; ut laxatis meatibus, ac spiramentis, fuliginosi & maligni illi vapores, quibus cor opprimeretur, erumpant, forasq; promanent. Quod præstandum est, præsertim si venenum prius per corpus distributum fuerit, & æger humoribus repletus videatur: tunc enim evacuationem etiam per missionem sanguinis convenire scribit *Paulus lib. 5. cap. 2.* Deinde ea adhibenda, quæ cor tueantur, ac muniant: ut sunt *theriaca & mithridatium ex vino aut decocto rad. angelica, tormentilla, gentiana, bistorta, seminis citri, acetose & berbarum, melisse, veronica, & pimpinella cum syrupo de limonibus, aut alio quodam diluto*: idq; ut naturæ conditio exposcet, aut exercitato Medico expedire visum fuerit, in quo mire illum prudentem & oculatum esse par est, nec à scopis aberrare. Cæterum optimum factum iudicavi, si remedii cuiusdam parati facilis formulam in gratiam posteritatis præscriberem, quod exhibitum omne depellit venenum, quod sapissime probatum fuit: & quanvis familiaris, pro insigni tamen secreto habendum est.

Alexipharmacum præstantissimum, & multis experimentis comprobatum.

R. Rad. asclepiadis ℥j.

Rad. valeriana & tormentilla an. ℥℥.

Raii. polypod. querc. ℥ij.

Ange-

Angelica fativa ℥ iiii.
Angel sylvest. & rad. althea. an. ℥ ij.
Vrticarum ℥. j.
Rad. thymelea ℥. j. ℞.
Rad. scabios. & valerian. minoris
an. ℥. ℞.

Radices omnes evellantur intra 15. Augusti, & 8. Septēbris, quæ postea incidantur ac preponantur in ollâ vitreatâ sigillatam, cum suff. q. aceti. Atque ita 12. horas macerentur, post coquantur spatio horæ unius cum dimidia. Effusum aceto exsiccentur, donec in pulverem redigi queant. Contusis omnibus adde acinos herbæ paris numer. 12. cum eiusdem foliis 36. fiatque omnium pulvis, cuius dosis est ℥. j. cum vino albo.

Alexipharmacum aliud, quod in promptu paratum est.

℞. *Mithridatii & theriacæ an.* ℥. ℞.
Margar. prepar. & corall. rubr. an.
 ℥. j.
Boli armenæ ℥. ℞.
Syrupi de limonibus ℥. j.
Aquarum buglos & scabios. q. suff.
ac fiat potio.

Reiteretur bis autter, si opus videatur.

Aliud pro ditioribus.

℞. *Auri vita & essentia margaritarum an. gr.* vj.
Essentia corallorum gr. 8.
Terra sigillata electa ℥. j.
Cum ℥. duabus aquæ theriacalis nostre.

Fiat potus statim sumendus. Hic mirificè cor ab omni veneno &

contagione tuetur. Conferunt etiam epithemata regioni cordis applicata ex margaritis, santalis, corallis, caphura, & aquis cordialibus.

Cæterum *Gal. l. 13. Meth. med* pro venenatis istis vulneribus curandis geminas assumendas esse censuit indicationes curativas: unam, quæ virus ipsum foras attraheret, alteram quæ ortum inde dolorem alteraret: Præ indicationi occurrebatur ex calefacientibus & attrahentibus: ut cucurbitulis, frictionibus, & postremò ustionibus vel ferro vel medicamento factis. Ultimæ autem auxiliabatur per ea medicamenta, quæ qualitatem per contrariam qualitatem alterare possent, ut refrigerantibus, si eximius calor ægrum fatigaret: & calefacientibus, si frigus in ipso demorso loco acin toto corpore ipse sentiret. Interim vulneri apponendum saleem esse veteres Medici censebant, cæpam, rutam, sinapi, glandes, nuces, dictamnium, sulphur, & similia medicaméta, quæ magnam vim trahendi haberent: ligamentis quoque, scarificationibus etiam scalpello factis utebantur, quò maiori vitiatæ sanguinis copia è vulnere profluere posset: de quibus fusiùs *Paulus, Ætius, Actuarius, & Cornelius Celsus Paul. li. 6. summi Medici & perpetua commentatione digni scribunt. Veruntamen quoniam ipsi neque horum sclopetariorum vulnerum, neque cuiusvis Antidoti peritiam habuerunt: neque eorum fortè venenorum, quibus glans plumbea infici potest, commodissimum fore iudicavi utilissima remedia, non vulgaria tamen,*
 Vuuuu 3. hisse.

hisce vulneribus venenatis applicanda in medium proferre, quorum usum satis prædicare grata posteritas non poterit. Primo igitur apparatu (si ex prædictis signis sit tibi quædam complicati veneni cum vulnere suspicio) extractis omnibus extraneis, si fieri potest, vulneris labra scalpello scarificanda censeo, atque cucurbitulas ad movendas, ac sequenti unguento lychnia vulneri imponenda.

Unguentum venenatis vulneribus conducens.

- R. Unguenti Macedonici ℥.ij.
 Olei myrrhæ & terebinthina an. ℥.ij.
 Precipitati nostri ℥.j.β.
 Butyri arsenici fixi & dulcificati, ut artis est. ℥.β.
 Olei antimonii ℥.ii. cera tantillum,
 & fiat unguentum.

Hoc medicamento non aliud præstantius inveniri potest ad eluendum & detergendum quodvis è vulneribus venenum. Quare præparatum illud habere Chirurgi præ manibus debent, cujus facultatem cum experti fuerint in hisce vulneribus & omnibus malignis ulceribus, ut carcinomatis, gangranis, & aliis desperatis ulceribus, eò magis ipsum cõmendabunt: nanq; sine ullo dolore operatur.

Aliud præstantissimum.

- R. Olei mercur. corporalis ℥.j.β.
 Olei sulphuris terebinthinati ℥.ij.
 Arsenici dulcificati ℥.ij.

Excipiantur butyro salem non experto, & fiat unguentum. Apponatur vulnere, ut dictum cum el-

lychniis & turundis: venenatis, gangranæ, cancro, phagedænis, & cacoëthis ulceribus curandis confert. Superponatur in vulneris ambitu tale emplastrum.

Attrahens medicamentum.

- R. Ammoniaci, bdellii dissolutorum in aceto rosato an. ℥.ij.β.
 Galbani ℥.β.
 Mumia,
 Thuris,
 Mastiches, an. ℥.ij.
 Caphura, ℥.ij.
 Coralli utriusque & magnetis præparati.
 Asphalti.
 Carabes an. ℥.β.
 Rad. aristolochie,
 Serpentaria & arundinis an. ℥.ij.β.
 Cera.
 Picis navalis an. ℥.ij.
 Alabastr. ℥.ij.
 Olei terebinthina & ovorum an. q.
 suff. ut fiat cerati instar.

Hoc medicamentum rectè præparatum tum venenum elicit, tum glandem, ferri, ossium, lignorum, & vestium fragmenta ad se pertrahit.

Aliud attrahens optimum.

- R. Gummi cort. med. tilia, extractivæ docebitur ℥.ij.
 Magnetis præparati ℥.j.
 Succini flavi præpar. ℥.β.
 Opopanacis repurg. cum succo serpentaria. ℥.ij.
 Terebinthina & cere, quod satis sit ad singendum emplastrum.

Aliud

Aliud specificum.

Lingua vulpis suo tempore evulsa,
& ut decet preparata, & exsiccata, glan-
dem etiam ab interioribus partibus sine
dolore attrahit, si prius in vino rubro de-
coction. aristoloch. & serpentar. madesiat,
& parti affecta apponatur.

Sequens etiam defensivum toti
membro affecto impositum multum
confert.

Defensivum magistrale.

Rx. Florum verbasci.

Hyperici, & rosarum an. p. ij.

Foliorum ruta & hyoscami an.
m. j.

Caphura ℥. ℞.

Decoquantur cum aceto & fiat
in forma cataplasmat. Dolorem sed-
dat, ac prohibet ne phlegmone pars
molesteretur.

Hæc medicamenta bis in die
permutari poterunt, quibus uten-
dum est, donec graviora omnia sym-
ptomata desinere appareant: tunc e-
nim vulnus tractandum ac si contu-
sum foret: idque ad longum tempus
prorogari poterit, quò virosa mate-
ries semper effluat, nec intus conti-
neatur. Vbi verò propositum tempus
præterierit, quo nullum imminet ve-
neni periculum, vulnus agglutinationem,
& cicatricem perducendum e-
rit, ut jam supra præscripsimus. Quòd
si vulnus veneni mortifera qualitate,
mortis inevitabile periculum adfe-
rat, & lethale sit, neque medicamen-
tis vincatur, haud importunum fue-

rit, factò prognostico, partem ictam
amputare, si commodè sectionem i-
pla non respuat. Hæc de venenato
vulnere dicta sufficient.

CAP. VII.

De Ambusto vulnere.

PORRò dicturus de ambustione,
quæ cum sclopetariis vulneribus
crebrò complicata invenitur, non
possum satis improbare illorum sen-
tentiam, qui suadent sic affectis fri-
gida ac summè reprimentia statim
applicanda. Illa enim referiunt, non
autem eliciunt aut extrahunt ignitum
ardorem, eumque magis partibus
infigunt & morbum adaugent, ac
præsertim acerum, quo vulgus ta-
men frequenter utitur: adstrictoria
enim sua facultate aperta vasa occlu-
dit, influxumque sanguinis cohi-
bet, ut Aetius scribit. Quin potius ^{Tetr. 4.}
muria, aut falsilago, præsentanea ^{viserm. 2.}
ambustis vim igneam atque urentem ^{cap. 2. 6.}
fervorem extrahunt, doloresque
intensissimos mitigant, atque pu-
stulas reprimunt, si tenui præser-
tim peplo falsilagine imbuto præu-
stæ partes statim foveantur. At ^{Orib. sy-}
^{Oribasius & Paulus} ambusta modera-^{nops. l. 7.}
tè detergenda esse censuerunt: pro-^{cap. 6.}
inde terram Chiam & Cimoliam & ^{Paul. l. 4.}
Creticam & levem omnem aliam ^{cap. 11.}
quamque aceto (non acri tamen) aut
aqua mixtam commendarunt. Re-
centiores unguentū de calce septies-
lota, & oleo rosarum admista, & ad-
ustioni applicata probant. Alij ad-
ebulum in vino coctum & cataplas-

Uuuuu. 3.

raplas-

raplastatis forma præparatum confugiunt, & ad illa quæ impressum partibus ardorem foras calore prolestant. Hac enim ratione ignis si propius ipsi pars usta admoveatur, proprii infiti mali fit alexiterium, nam resolutione revocato empyreumate dolorem levat. Nos autem sequentibus remediis commodè sæpius usi sumus.

Unguentum pro gregariis empyreuma extinguens, & pustulas prohibens.

℞. Olei sambuci & nucum ana ℥.ij.
Olei ovorum ℥.℞.
Sapi cervini & medulla cruris tauri
an. ℥.j.
Cæpas coctas, ij.
Ceratantillum.

Ex his fiat unguentum, apponatur parti affectæ.

Ad idem valdè efficax.

℞. Olei lardi & olei baryri an. ℥.℞.
Succi foliorum & baccarum hederæ
℥.ij.
Succi corticis, med. sambuci ℥.j.
Olei samlici ℥.iiij.
Salis petra, ℥.ij.

Decoquantur simul ad aquæ consumptionem & cum rantillo ceræ fiat linimentum, quod plurimum adustionibus tollendis confert.

Sunt aquæ ad ambusta pretiosissima: quas vid. in Pharmaca. vel ut sunt

Aqua ad Ambusta ex cancris.

Ex hac aqua fove adustum locum quinquies aut sexies in die.

2. aqua spermatis ranarum mixta

cum phlegmate vitrioli multum etiam confert.

At nullum præstantius medicamentum ad empyreuma pulveris tormentati restinguendum sequenti linimento. Inflammationes etiam omnes arcet, & dolores compescit, quo ditiores uri poterunt.

Linimentum optimum.

℞. Salis saturni Sacch. rini ℥.j.
Olei vitellorum ovorum ℥.ij.
Butyri præparati ℥.iiij. misce

Fiat linimentum, quo totus adustus locus inungatur ter aut quater in die.

Partibus longinioribus defensiva talia apponantur ad prohibendam humorum defluxionem & inflammationem.

Nutritum magistrale.

℞. Succifoliorum nymphae,
Sempervivi & hyoscyami an. ℥.ij.
Aquarum spermatis ranarum & storum tassi barbati an. ℥.j.
Lithargyri, vel quod melius salis eiusdem ℥.ij.
Olei visci pomorum & ros. omphac.
an. ℥.ij. ℞.

Acet. ros. ℥.j.

Tundatur diu in mortario plumbeo cum pistillo etiam plumbeo & fiat instar nutriti, quo utendum pro defensivo.

Hæc sunt topica quæ ambustis istis vulneribus coveniunt Porro quoniam isti affectus etiam plerumque morbofis corporibus, cacochymis, ac qui imbecilla sunt valetudine, accidere solent, qui omnibus expo-

liti

fiti sunt iniuriis, omnibusque obnoxii incommodis, ut doloribus asperis atque inflammationibus, unde etiam febres consequi possunt, ac tandem interitus (sic enim sutiles, quassataque; naves acrimosæ facilius tempestatu succumbunt) omnibus præcavendū erit, tum exquisita administratione victus, tum humorū evacuatione per pharmacum conveniens, & sanguinis missionem, si res ipsa id postulet. Quæ

omnia prudentis ac periti Medici iudicio committenda sunt, qui de futuro rei exitu prudenter prælagire poterit, res magnas non aspernando, neque parvas exaggerando, ne plus ipse quàm par sit, præstitisse videatur; hoc semper secundum Celsi curiosius circumspiciendo, ne quod per se exiguum est malum, maius Medici negligentia efficiatur.

DE PARTICVLARI HORVM VVLNERVM CVRATIONE, VARIISQVE ILLORVM

Symptomatis.

CAP. I.

De vulneribus cum fractura ossium.

Horum vulnere curatio eò difficilior vulgo videtur, si cum ossium fractura conjuncta sint. Et id quidem non immerito, præsertim cum maiora ossa, ut puta crurum & brachiorum, ita contracta sunt, ut medulla emanet. Quod quidem non nisi cum magna nervorum, venarum, & arteriarum (quæ cuique membro vitam, sensum & motum suppeditant) disruptione potest accidere: quibus sublatis membrum corrumpi necesse est, ac plerumque omnino interire. Cui

Tons. II.

rei eò diligentius attendere debet Medicus, aut Chirurgus, quo magis vigebit accidentium magnitudo, ut nihil eorum prætermittat, quæ ad exactam curationem pertinent: quam optimis quibusque remediis aggredi præstat, quàm desperatis omnibus, atroci & luctuoso remedio membrum abscindere: præsertim ac initio, dum pars nondum sphacelo tentatur. Id à me non frustra commoneri, docent nos naturæ miracula, quæ congruentibus adminiculis adiuta, solet edere: adeo ut etiam doctissimorum iudicia fallat. Qualia multa accidere ipse hisce oculis, in castris hoc postremo bello vidi: atque inter cæteros nobili cuidam viro, nomine Brossæo, cui cum

Xxxxx

glai-

glande maiuscula tormento emissa brachium omni ex parte ita confractum fuisset, ut parum abesset, quin etiam caput quod omoplatæ inferitur, abruptum esset: (quæ sola fuit causa, cur Chirurghi membrum non exciderint, quamvis id propter spha-celi metum facere statuissent) factum est tamen, ut æger, de cuius vita actum esse videbatur (adeo complicatum erat vulnus diversis symptomatis) sanatus fuerit: servato membro, quod etiam nunc qualemcunque usum ipsi præstat. Hoc exemplo iunioribus Chirurgis animum addere volui, ut modis omnibus & idoneis remediis conentur partes affectas potius conservare, quàm curationis initium à membri excisione tentare, quod, antequam de certa & explorata membri mortificatione constet, fieri non debet: idque cum debita prædictione, & testatione. Obiiciet aliquis vires initio maiores esse, quibus adiutus æger ingentes dolores ferre possit: easque sensim morbi magnitudine minui omninoque maturandum esse. Sed hoc est, ea quæ nondum acciderunt, & de quibus nondum constat, utrum accidere debeant, nec ne, tanquam presentia sibi proponere. Adde, quod laudabilioris ac perfectæ curationis spectatio prius perpendenda est, quam aliorum atrociorum vulnerum præcautio tentanda. Neque existimandum est, naturæ vires adeo exiguas esse, quin si maturè ipsi opem feras, id facilliter perficiat, quod impossibile videbatur: nostramque expectationem ac commune iudicium fallat: quem-

admodum iam proximo exemplo demonstravimus. Velsaltem, si pars necessario præcidenda videatur, hoc fiet commodius communi doctorum iudicio, quàm sola quorundam imperitorum opinione: qui tamen auster id exequi non verentur.

Hæc est causa, cur cum de huiusmodi vulneribus cum fractura aut contritione ossium complicatis tractare instituerim, mihi visum sit ab illis initium sumere, quæ capiti accidunt, tanquam gravissimis, & periculolissimis: tum propter inclusi cerebri nobilitatem, tum etiam quod eis fasciæ & ligamenta omnibus (ut dicunt) fracturis convenientia accommodari non possint: quæ tamen tum ad repellendum, tum ad phlegmones sedandos, tum ad pus expurgandum, aut quicquid noxium partibus affectis inhæret, tollendum, inventa credunt: sine quibus remediis os nullum sanitati restitui posse credidit *Galenus, method. 6. cap. 6.* Eo fit, ut fracto Cranio interdum necesse sit partem aliquam ossibus denudare, quod vulgò *Terebrare* dicimus, ut detergere possimus, & sanici viam patefacere, quæ alioqui meninges, ac tandem cerebrum mortiferè corrumperet. Ut autem ordine de his differamus, & facilius nostra fiat tractatio, subiecti loco proponemus nobis aliquem sclopetico vulnere in capite læsum. Nam prima omnium consideratio hæc erit, utrum vulnus sensui pateat, an vero lateat, sola contusione sese prodens absque cutis apertione. quod quidem fieri potest, ut puta, si galea adeo firma sit, ut

*De capitis
vulneribus
cum cranii
fractura*

glans ex machina emissa illam traicere non possit, sed tantum facta impressione contiguum cranium absque cutis apertione ita comprimatur, ut conteratur. Hoc perspecto, vulnus (ut decet) decussatim novacula incidendum erit: sectioni verò cum stupis vel linteolis admovendum erit adstringens remeodium ex sanguine draconis, mastiche, & bole Armena, cum ovi albumine mixtis: sequenti die vulneris labra magis pateant, ac facilius de ossis fractura iudicari queat. Hæc autem variis modis accidere solet: Interdum enim altera tantum, interdum vero utraque cranii tabula ictu excinditur: interdum etiã fissura apparens fit, quæ *ιαρμή* Græcis dicitur: vel sensum latens, & angustissima, quæ pilosa Latinis, *τεχνομάς* autem Græcis nuncupatur: quæ rursus aut utramque aut (quod non adeo periculosum est) alteram tantum cranii tabulam penetrant. Patente igitur fractura propriis signis, & quamprimum nobis constabit, vulnus sive quod ita inflictum sit, sive novacula apertum, satis amplum & dilatatum esse, ad operationes necessarias: primum omnium eximenda erunt omnia, quæ vehementer contusa, & attrita esse videbuntur: denique quicquid meninges comprimere potest. Quod si magnum aliquod fragmentum (quod sæpe contingit) adfuerit, illud non omnino & præcisè insequendum erit, ut docet Galen. 6. meth. cap. 6. Satis enim erit, si tanta sit ossis apertio, ut pus per illam expurgari possit. Hæc igitur

nobis observanda sunt, ubi cranii excisio, vel fractura manifesta apparet. Quod autem ad ea vulnera attinet, quibus simplex fissura adest, ea sane peritissimum Chirurgum requirunt, ut dignosci possint: sæpe enim hac in re visum & tactum fallunt. Veteres hoc casu (ubi videlicet fissura pilosa, vel Capillaris aderat) medicamento quodam nigro utebantur, quod vestigia nigra in osse ad fissuræ formam relinquens, ibi fissuram esse demonstrabat. Atramentum quo scribimus huic usui accommodari posset, cum mastiche mixtum: vel carbones cum melle rosato, aut (quod melius est) tartarum calcinatum ad nigredinem: quod etiam facilè per se resolvitur. Recentiores verò restringente medicamento ossi superposito de fissura illa iudicant: quo loco enim, & quo citius exsiccatur, (quod accidit à vapore calido per rimam penetrante) ibi fissura demonstratur: quo cognito, statim consuetis & accommodatis mediis & signis indagandum est, an utramque, vel alteram tantum ex tabellis seu bracteolis cranii, fissura penetret. Namque si qua fissura erit, radulis (quas *ευσήγοι* Græci dicunt) vel aptis ad hoc organis eosque abradatur, dum ad ossis illam partem perveniatur, ut fiat os æquale: ac inde ad reliquam curationem pergendum erit adhibitis medicamentis contusionibus aptis, de quibus iam ante primò libro tractavimus. Porro magna cautio adhibenda est,

Xxxxx 2 ne

Egin. libr. 6. c. 50. quo loco, expressio- nem de- pressionem. cameratio- nem & in infantibus contusionē inter fra- cturam cap. differe- rentias et- iam enume- rat.

ne vulnera capitis ullo liquore maderiant, teste Hippocr. lib. de vuln. cap. Contra verò exsiccantia & cephalica adhibeantur: vel sicca in pulverem tantum redacta, aut cum melle ros. mixta. Sunt autem cephalica hæc: rad. utriusque aristoloch. thus, myrrha, iris, panax, farina orobi & cer. huiusmodi. Mercurius etiam præcipitatus, cum melle ros. utiliter adhibetur: & ossium *ἐκφιδλοσι*. maturat. Quod si fortè illa fissura usque ad interiora penetret, ante diem tertium terebrandum erit, aut alio modo apertio in osse molienda (ut ait Hippocr.) adeo ampla, ut impediatur inflammatio, & saniei via patefiat: ita ut omnino tolli & abstergi possit. Id autem circum spectè admodum, & organis apertissimis fieri debet, qualia nobis Ambros. Paræus in suo de cap. vulnerib. libro rectè depinxit. Porro peracta quæ manibus fit in cranii fracturis operatione, diligenter attendendum erit, quando iam os vacillare incipiet, ac iam propemodum excisum erit, an ei membrana valde adhæreat (hoc enim casu nequaquam omnino evellendū erit) nevis membranæ inferatur: aut ab ambiente aere lædatur: sed tandiu spectandum erit, donec os sponte à toto separetur. Si verò os plane à membrana seiunctum sit (quod plerumque in huiusmodi vulneribus à sclopetis inflictis propter ictus impetum contingit, ad sitque inflammatio, aliaque symptomata periculosa, quæ vulneribus illis familiarissima esse solent) molienda erit apertio, etiam antequam fiat corrup-

tio, si maturè accersitus sit Chirurgus, què peritissimū & solertissimum esse oportet, ut ad unguem loca omnia no- rit, quibus terebrum applicari debeat: nequaquam enim attingendæ sunt craniifuræ. Quod si vulnus in eas incidit, utraq; in parte terebrandum erit, illis intactis: idq; eo loco, qui ad pus utrinq; expellendum commodior esse videbitur. Summo opere etiam cavendum est, ne circa supercilia, aut inferiores cerebri partes apertio fiat, ne cerebrum sua mole & gravitate, patefacta via, dilabatur: ne circa tempora, propter musculum, & vasa qua ibi insunt: id quod Galenus l. 6. c. 6. method. disertè notavit, his verbis: *Cogitavi præterea accidere posse, ut si à latere magnū fieret in ossibus foramen, prominere fortassis hac parte cerebrum. Est porro & in lateribus non uno in loco etiam nervorum: horumque non levis momenti quidam exortus. His admonitus ab eximendo osse, quod in latere capitis esset. Sed ad superiores cerebri partes, ullum vel minimum nervum exire negat: quibus docemur in illis apertiones minore cum periculo fieri. Aperto autem, ut oportet, vulnere (ut diximus) Chirur- gi detecta membrana fantalum, quod vocant, applicare solent. Est autem ferici simplicis rubei frustulum detectæ membranæ magnitudine; quod nonnulli oleo tantum rosato imbutum calidum imponunt: alii verò melle rosato addunt. Sunt qui tantam melle rosato imbuant, veriti ne olei humiditate corrumpatur, & putrefiat membrana: inferciunt etiam turun-*

eurundas, & linamenta, ut tota vulne-
ris cavitas impleatur. Alij suis digesti-
vis, ut appellant, de quibus supra jam
mentionem fecimus. Alij Maced. vel
Basilicone, alij ceroto alioquo ex em-
plastr. de Betonica soluto, & in for-
mam vnguenti cum oleo rosato reda-
cto utuntur. Debet enim ex Hippocr.
sententia denudata membrana illico
expurgari, & exsiccari: ne temporis
diuturnitate intumescat, & putrescat.
Postquam verò phlegmonis tempus
præterierit, ad sarcotica & detergen-
tia progrediuntur: & vulnustandem
cicatrice obducunt, quod fit Cepha-
licis, & exsiccantibus medicamentis,
vt supra diximus. Cæterum non alie-
num erit, si medicamentorum quo-
rundam capitis vulneribus cum cranij
fractura vitium descriptiones propo-
namus. Ac primunreæ quæ statim ab
initio & primo apparatu, detectæ me-
ningi imponi debent, describamus.

℞. Mellis rosati ℥ij.

Olei luteorum ovorum an. j.

Misce & ex eis santalum (sic enim
confueto vocabulo appellare lubet)
intinge vel linamenta & calida mem-
branæ impone, vel si *in magis* medica-
mentum habere velis.

℞. Mellis ros. ℥ij.

Olei ros. ℥j.

Terebinthina lotæ ℥℞.

Misce & santalum imbue.

In tertio, aut quarto apparatu,
nequaquam oleo ros. vel ovorum
utendum erit, sed melle rosato, &
oleo hyperici simplici mixtis, partibus
æqualibus. Vbi dies septima, aut

vndecima præterierit, sequentia re-
media meningi detectæ applicanda
erunt.

℞. Mellis rosati ℥ij.

Terebinthina ℥j.

Aqua vitæ guttas 10.

Misce omnia simul, & calefac in
lance, ac santalum intinge, & lina-
menta tenuissima, calidaque meningi
imponere. Semper autem propè ad sit-
vas carbonibus accensis plenum, ne
frigidus aër ingrediens noceat.

Ad idem pro ditioribus.

℞. Mellis ros. ℥ij.

Olei myrrhæ ex descript. nostra ℥℞.

Olei Terebinthina per Balneum de-
still. cum aqua vitæ ℥j.

Misce & utere, ut supra modò
pars phlegmone non tentetur. Hoc
medicamentum commodissimum est
ad membranam ab omni putredine
conservandam, & cranij fracturis
aptissimum.

Interim verò utendum erit ini-
tiodi unguento magistrali, à nobis de-
scriptio, supra cap. 5. pag. 76. quod cir-
cum ossa collocabis, coque vulneris
cavitatem replebis, & linamenta im-
bues: omniaque insuper ejusdem ma-
teriæ emplastro conteges. Calcina-
tum magnum Paracelsic. ad illud
etiam est efficax. Interim pro abster-
sione vulneris, sequentibus utendum.

Pro gregarijs.

℞. Myrrhæ.

Sarcocolla.

Irid. florentiæ an. ℥ij.

Mumia ℥j. ℞.

xxxx 3. utrius.

Veriusque aristoloch. an. ℥j.
 Farina orobi ℥ij. ℞.
 Mellis ros. & terebinthina lota.
 Aquabetonica an. q. s. ad unguenti
 consistentiam:
 vel

Pro ditioribus.

℞. Unguenti de pato nostra descriptio-
 nis ℥ij.
 Olei myrrha ℥ij.
 Olei succini per descensum destillati
 & purificati, ut docebitur
 ℥ij. pulver. rad. aristol. ℥j.
 Misce & utere, ut supra.

Tecta jam meninge, tunc ma-
 jore exsiccatione opus erit: ideoque
 ad ℥j. præscriptorum unguentorum
 addenda erit una aut altera drachma
 præcipitati nostri dulcificati: tum ut
 vi ipsius ossis particulæ fractæ facilius
 decidant: tum ut hypofarcolis, sive
 excrementa carnis prohibeatur: quo
 medicamento usque ad finem perfe-
 ctæ curationis, & cicatricis inuic-
 tionem utendum erit. Contegenda au-
 tem omnia erunt emplastro de beto-
 nica, aut de gratia Dei, vel Diadi-
 ctamno à Galeno descripto, vel se-
 quenti.

*Emplastrum cephalicum
 optimum.*

℞. Succipervinca.
 Chelidon. & consolida majoris
 an. ℥j.
 Mumia.
 Myrrha.
 Sarcocolla.
 Ireos an. ℥j.

Rad. aristol.
 Rotunda ℥℞.
 Succini flavi in pul. tenuissimum
 redacti ℥ij. ℞.
 Terebinth. & mell. an. ℥ij.
 Croci marris subtilis. ℥ij.
 Cera q. suff. & formetur empla-
 strum.

Ad inflammationem verò se-
 dandam utile erit primis diebus par-
 tes vulnus ambientes oleo rosato irri-
 gare: applicanda etiam erunt pulvi-
 scula, & ligamenta, quoad ejus fieri
 poterit accommodatissima. Frigidus
 aer, tanquam ejusmodi, vulneribus
 nocentissimus omnibus modis vitan-
 dus erit.

Victus ratio sit tenuis: in qua
 vini usus periculosissimus ut & reli-
 quorum omnium ciborum, halitus
 & fumos parientium. Nec sunt præ-
 termittendæ evacuationes, cum per
 sanguinis missionem, tum per infe-
 riora, si opus videatur. Semper autem
 memoria tenenda erit Hippocr. sen. lib. de vul.
 tentia asserentis nullum, ne minimum cap.
 quidem, capitis vulnus spernendum
 etiam si sola cutis læsio adsit: propter
 varia & magna symptomata, quæ in-
 tervenire solent. Itaque summa cum
 prudentia prognostico utendum erit,
 ad calumnias (quibus plerunque ij
 qui medicinam tractant obnoxij
 sunt) vitandas.

Sunt igitur metuenda maximè signa &
 vulnera commissurarum, magis etiam Indicia.
 quæ parti anteriori capitis ac tempo-
 rum, & ad latera, quam quæ reliquis
 locis, ut puta, occipitio infliguntur:
 quod & Hippocrates testatur. Ac quod
 major

major erit ossis quassatio, eò vulnus magis periculosum, ubi præsertim læsa sunt meninges: vulnera enim ab ejusmodi machinis tanto cum impetu fiunt, ut non solum id quod attingunt, conterant: sed etiam partes vicinas, atque adeò remotiores convellant: hominemque attonitum ac propè exanimatum reddant: quod pessimum est indicium. Quæ omnia eò diligentius animadvertenda sunt, quò melius remedijs utaris, certiusque de rei eventu amicos ægri commonefacias.

Hi quorum vulnera lethalia sunt, aut statim moriuntur, aut non diu superstites sunt: prout vulnus vel magnum fuerit, vel in periculosum locum incidit. Interdum qui minùs læsi sunt (sed mortiferè tamen) si feбри corripiantur, septimo die moriuntur, vel 11. vel 17.

Mortis proximæ indicia sunt hæc: vulneris color lividus, sanies foetida & exigua, os subnigrum, pustulæ in lingua apparentes, oculorum denique rubor: sed & alia quædam, quæ ex Hippocrat. scriptis lib. de vul. cap. colligere licebit. His accedit instante morte delirium, & convulsio.

CAP. II.

De faciei plagis cum ossis contritione.

FRactis alijs capitis ossibus, ut eò quod Basilare dicitur, vel ambabus maxillis, nullo alio utendum remedio, præterquam congruenti obligatione vulneris, & eorum applica-

tione, quæ contritis ac contusis ossibus adhiberi solent. Elicienda ergo erunt omnia extranea, etiam primo apparatu: utpote glans, si inhæreat, atque adeò ossium particulæ à toto prorsus separatæ, & quæ faciliè eximi poterunt: alioqui spectandum erit, donec natura sua sponte illa depellat, ea parte, qua glans ingressa est, vel quæ exierit, quæ juvanda erit à Chirurgo remedijs consentaneis à nobis jam lib. I. descriptis. Quòd si fortè vulneris labra ad extraneorum extractionem, utpote ossium confractorum, non satis aperta sint, amplificanda erunt spongijs præparatis, ac tum demum ferro, si res postulet. Cæterum non alienum facturus videor, si aliquam deformitatis, quæ propter hujusmodi vulnera remanet, mentionem faciam: cujus magna est habenda ratio, præsertim ejus quæ in facie relinquitur: hominem enim turpiorena reddit, maximeque omnium oculis patet, cum facies detecta esse soleat. Si igitur ita è propinquo vulnus inflitum sit, ut barba cutisque comburantur, recurrendum erit ad medicamenta quæ combustioni convenire jam docuimus. Inter cætera utilissimum est sequens remedium, pustulas enim prohibet, ac pilos gignit, ut à magno quodam viro; qui se id expertum esse asserbat, didici.

Evangelior.

Rx. Succum ex porris, sub prunis coctus, expressum, quo partem ambustam, & pilis denudatam quotidie vertant quater in unges.

Aliud.

Aliud ad idem probatum.

℞. Succo porror. & caparum sub prunis coctar. an. ℥ ij.
 Aqua seminis ranarum ℥ j.
 Olei è visco pomorum & popul.
 Cera alba an. q. suff. ad linimentum conficiendum, quo bis quotidie partem ustam & depilatam inunges.

Si fortè pulveris tormentarij granula, ut sæpe accidit, cuti inhæreant, acus majusculæ cuspide primum, quantum fieri poterit, vel alio instrumento extrahenda erunt, deinde superponendum quod sequitur linimentum.

Pro gregarijs.

Butyrum liquefactum in aquam ex ranarum semine extractam injice, aut in aquam gammarorum more nostro paratam, id decies aut sæpius repetendo donec butyrum lactis instar albescat. Ejus ita præparati ℥ iij. misce cum ℥ j. olei luteorum ovorum ex nostra descriptione; fiat linimentum, quo partem pulvere maculatam inunges, est enim ad id singulare remedium, ut & ad *ἀπὸ τῆς ἀμύγδαλης* partis ambustæ tollendum.

*Aliud ad idem excellentiss.
pro ditioribus.*

℞. Olei lithar. ℥ ℞.
 Aqua ex gammaris extracta ℥ ij.
 Balsami saturni ℥ j.
 Aqua foliorum nymphaeae ℥ iij.
 Butyri præscripti q. suff. ut fiat linimenti instar.

Post ambustionem autem facies

est lenienda frequentibus ter aut quater in die.

Vnguentum faciem Ambustam leniens.

℞. Vnguenti citrini ℥ ij.
 Spermat. ceti ℥ j.
 Olei rosarum & liliorum an. ℥ ℞.
 Misce,

Aliud præstantius.

℞. Vnguenti pomate ℥ ij.
 Mucilag. sem. psyllij cum aqua rosarum extracti ℥ j.
 Caphura ℥ j.
 Olei amygdal. dulcium ℥ ℞.
 Misce.

Porro ad cicatrices elatas & rubentes sequenti medicamento utendum erit.

℞. Olei litharg. ℥ ij.
 Olei tartari & balsami saturnian. ℥ j.
 Caphura ℥ j.
 Spermat. ceti ℥ j.
 Olei ovorum ℥ ij.
 Misce, utere quater quotidie.

Ditiores oleo talci ad omnes maculas delendas omnium præstantissimo, utentur.

Si fortè propter os exemptum vulneris labra corrugentur & occalescant, quod cicatricem fieri prohibet, recurrendum erit ad ea, quæ paulò post singulatim de ijs dicturus sum.

Hæc igitur de capitis vulneribus cum fractura dicta sufficiant.

CAP. III.

*De vulneribus quibus brachiorum
aut tibiærum ossa rupta
sunt.*

Cæterùm hujusmodi vulnera, quibus ossa rumpuntur, imponuntur sæpe brachijs, aut femoribus, aut tibijs: partim quia globuli tormentarij facilis ossibus illis, utpote grandioribus, occurrunt: partim quia membra illa plerunque armis nudata sunt. Cum igitur aliquis hujusmodi vulneribus affectus nobis oblatu erit, diligenter erit nobis digito, vel specillo tentandum, atque explorandum, quomodo ruptum os fuerit: ac tum præsertim, cum vulnus humero vel coxendici inflatum est, propterea quod ossium fractura in illis membris admodum periculosa esse solet: quippe, quæ propter extensionem, muscululos, & nervosas partes offendat: ac proinde magnas inflammationes inferat, magnosque dolores, & convulsiones, aliæque gravissima symptomata: ex quibus plerunque interitus consequitur, nisi maturè remedium adhibeatur. Horum autem remedium duo sunt genera: vnum miserabile, & luctuosum, sed tamen ad reliqui corporis salutem conservandam necessarium: amputatio videlicet fauciatu membri, cum ita læsum, atque affectum est, ut nulla medicinæ faciendæ spes superfit. Verùm hujus extremi in extremo malo remedij indicatio nequaquam gregalibus quibusdam Chirurgis committenda est: qui sibi honestissimum illud nomen

Tom. II.

tribuunt, simul atque incidendi, amputandi, lacerandi, & (ut verius loquamur) dilaniandi rationem didicerunt. Neque aliud habent remedium præter ferriculam, cauteria quædam, quibus cum confidentiam afferunt, quam animi præsentiam appellant: quam equidem perniciosissimam esse judico, nisi cum prudentia, & judicio conjuncta sit: præsertim qui permagna sæpe incommoda, nonnunquã etiã luctuosos interitus ex illa nimia confidentia & carnificina accidere viderim. Verùm ubi morbi magnitudo, & gravitas diligenter perspecta fuerit, exploratumque partem affectam alijs nullis remedijs in pristinam valetudinem restitui posse: tum verò jure optimo adducentur ij, qui prudentia & moderato ingenio præditi sunt, & harum rerum usum ac peritiam assecuti, ad ulterius progrediendum: actum præsertim, cum inflammationes, aliæque symptomata nondum contigerunt: præcidendumque membrum erit, si facultas ferat, ut reliqui corporis salus conservetur, posteaquam Chirurgus ea denuntiavit, ac protestatus fuerit, quæ prædici necesse est. Neque dubitandum est, ubi humerorũ aut coxendicum ossa rupta erunt (quod magna cum musculorum dilaceratione accidit, itemque nervorum aliarumque partium, unde repentinæ convulsiones, inflammationes, gangrænæ, universique adeò interitus consequi possunt) quin diligentia tanta in præcidendo requiratur, quantum periculũ apparet. Nam si è veterum Medicorum numero repti sunt, qui rupturæ horum ossium

Yyyy manum

Hippocras.
li. de fract.
Celsus lib.
8. cap. 10.

manum ullo modo admoveri vetabant, alij jubebant faucium membrū penitus excindi, etiam cum ossa paulūm extrinsecus eminebant: ecquid, quæso, nunc dicerent, cum viderent horribiles rupturas, quæ post furiale ac diabolicum istud bombardarum institutum accidere consueverunt? quod institutum multorum artibus consceleratis ac nefariis ita in dies augetur, ut jam propè neq; ab ullo medicinæ genere comparari remedium possit. Quantum autem ad illud luctuosum remedium attinet, nimirum abscissionem membri, commodius erit, de eo, *sub cap. de Gangrena & Spheacelo* disserere. Nam in præsentia veniendum est ad alterum remedium utilius ac salutaris, quod per manulem (ut loquuntur) operationem exquiritur: quodque modis omnibus tentandum est: quemadmodum jam inde ab hujus capitis initio demonstravimus. Ad hanc rem Chirurgi plerumque duplicem sibi intentionem (ut appellant) proponunt, quarum una rupturæ rationem habet, & magna ossium fragmenta jubet suam in sedem, locumque restitui, quantum facultas ferre potest: tñm ubi restituta sunt, jubet universam compaginem fasciis obligari, & comprimi, quæ necessariis medicamentis tinctæ, ac madefactæ sint, ut incommoda, quæ accidere possent, prohibeantur ad extremum etiam ferulas adhiberi, quas nonnulli etiam in primo apparatu comprobant, quod firmior compactura reddatur, quam omni ex parte non dissolvunt: sed vel laxant, vel constringunt, prout res

postulat, idque usque ad diem quadragesimum: nisi fortè aliud flagitent pruritus, inflammatio, dolor, aliæque incommoda: quibus tamen mederi conantur, adhibita commodissima ratione victus, aut sanguinis missione, aut purgatione, aut medicaminibus topicis, quæ idonea videntur.

Alter intentio rationem habet vulneris, veratque illud contegi, & involvi fasciis ad fracturam ossium accommodatis: propterea quod frequentem curationis renovationem postulat, ut excrementa & adventitiæ quædam sordes (quas natura rejicit) exitum reperiant: ob eamque ipsam causam confestim nonnulli fetonem (ut appellant) adhibent: si per vulnus trajici commodè possit, quem medicaminibus idoneis inungunt: alij usu turundarum contenti sunt, & vulneris labra paulūm dilatant, si res postulet, ac præsertim inferiora, quò facilius omnia supervacanea & sordida dilabantur: atque ita partes affectæ tractabiliores, & ad curandum habiliores reddantur. Quas turundas in dies ac sensim eò breviores faciunt, quò magis vulnus curatur, novaque caro adnascitur: eamque ad rem idoneis utuntur medicamentis adversus ictus sclopetarios, fracturis ossium complicatos: de quibus in priore tractatu disseruimus. Atque ad extremam complendam intentionem hoc potissimum spectant, ut præcipiant, tantisper dum callus conficitur, bonis & succulentis uti cibus, sed præcipuè conglutinantibus: idque tum maximè, cum

cum ea vulneris ratio & conditio est, ut ad ossium consolidationem propendere videatur. Hanc viam & rationem plerique Chirurghi hodie tenendam censent, in hujusmodi vulneribus, quibus ossa fracta sunt. Quod illorum consilium non magnopere probare non possem (præsertim cum præstantissimos viros in eadem sententia consentientes habeant, qui hanc eandem viam & rationem usurpant) nisi res & experientia ipsa me perspicuè docuissent, ac planè sub oculos subiecissent innumera incommoda, quæ ex ferulis & arctioribus illis vinculis accidunt. Frequenter enim symptomata inducunt, dolores, inflammationes, & gangrænas, quibus hæc vulnerum genera plerunque obnoxia sunt. Quinetiam exhalationes prohibent eorum humorum, qui in ijs abundant, & plerunque naturalem calorem suffocant: atque adeò gravium symptomatum notitiam impediunt, prohibentque ne tam facile ipsis remedium adhibeatur, quam res ipsa flagitat: nisi fortè admodum serò, cum necessitas cogit vincula illa orbicularia, & obliqua dissolvere: hoc est, tum fortasse, cum illa incommoda adeò inveterata erunt, ut non tam commodè per remedia coerceri possint, quam faciliè fuissent, si maturè, ac tempori prospectum illis fuisset. Quare vulgares & usitatæ ligaturæ simplicibus fracturis convenientes, in plagis quæ ossium fracturam habent, meo iudicio, adhi-

beri sine periculo non possunt: ac præsertim ijs, quæ sclopetarijs ictibus infliguntur: quamvis fracturis illis complicatæ sint, ut ex superioribus argumentis exultimari potest: quam ad rein attentum esse Chirurgum oportet, ne quid temerè & imprudenter admittat, cujus eum nimium serò postea pœniteat. Cæterum optimum fore iudico, si statim ab initio ossa in suam sedem, locumque ac naturalem formam, & eam quæ fauciatum minùs cruciabit, restituantur: etiam antequam inflammatio affectum membrum invaserit; atque utendum esse censeo veris & idoneis remedijs, quæ utrique affectioni conducant, hoc est, plagæ & fracturæ. Et quoniam idem illud vidi observari à peritissimis, & nobilissimis Medicis, quos cum alijs locis, tum etiam apud Germanos notos habui, non prætermittendam putavi eam artem, quam in vulneribus cum fractura ossium curandis tenere, ac sequi consueverunt: præsertim cum illam sclopetarijs vulneribus iccirco aptissimam esse iudicem, quòd ligaturas illas arctiores & usitatas, non aliam ob causam improbent, nisi ob dolores, inflammationes, gangrænas, quæ propter illas consequuntur: quibusque vulnera sclopetica præter cætera omnia, obnoxia esse jam diximus. Postquàm igitur vulnerati loci ossa in suam naturalem sedem restituta erunt, & membrum suo loco idoneè collocatum, curatæque plaga, ut res postulabit, extendendum erit Cerotum, quod sequitur, super linteo priùs oxyrho-

dino madefacto: ac tum adhibendum erit vulneri: propterea quod fracturis omnibus opportunissimum est.

R. Resina.

Cera an. lb. j.

Pulver. cort. tilia ꝑ iij.

Succi geranij ꝑ iij.

Coquantur ad ceroti consistentiam & apponantur.

Aliud quo ipse semper utor.

Catagmaviciū Quercetani.

R. Gummi rad. consol. major. & visci pomorum & popul. an. ꝑ. iij.

Succi geranij ꝑ. vj.

Lapid. sabulos. Rhenens. vel argill. rub. aut boli Armena ꝑ. iij.

Pulver. cort. tilia ꝑ. iij.

Vitellos ovorum 20.

Terebinthina lb. s.

Olei lambricorum ꝑ. iij.

Coquantur omnia bene permixta, usq; ad ceroti consistentiam: aptissimum est remedium ad vulnera fracturis complicata, atque ad arcendos dolores, inflammationes, aliaque symptomata. Commovendum autem erit xxiiij. horarum intervallo ad primos apparatus, ac paucorum dierum spatium mirabiles effectus in fracturæ consolidatione perspicies. Interea applicanda erunt in ipso vulnere, & ipsius ambitu remedia idonea, & defensiva, de quibus superius commemoravimus. Porro danda erit opera, ut pars affecta idoneè locetur, & involvatur laminâ plumbi, instar tibiæ aut brachij inflexa, ut opus videbitur: aut corio elixo, cui corrigiæ alligabuntur, quibus ossa, quæ prius agmentata fuerant, firmitus continentur: quæ certè,

quam minimum fieri poterit, labefactati, aut sua sede commoveri non oportebit, tum, cum saucius curabitur, & vincula illa dissolventur. Interea utendum erit potionibus vulnerarijs ad hanc rem aptissimis: quarum opera vidi fracturas sanari, postquam ossa suam in sedem restituta fuerant. Idque potissimum in Germania observari vidi: ac memini me Keystadij non procul à Rheno didicisse, loci ejus incolas uti lapide quodam, qui in illa vicinia nascitur, & ab effectis Beinbruch appellatur. Vnam enim illius drachmam in vino rubro exhibent, in quo prius vinca pervinca madefacta fuerit per noctem, idque manè, per dies quatuor aut quinque: atque hac ratione dolores eximunt, graviaq; symptomata, fracturasq; intra quatuor aut quinque dies sanant, magna cum omnium admiratione: cujus rei oculatus ipse sum testis, ejusque rei Mathiolus in cōmentarijs suis *Lib. 3. cap. 109.* mentionem facit. Eodemq; lapide uti præterea solent in formâ cataplasmatum redactis, cum geranio contuso, & oleo olivarum vel rosato, tam felici successu, ut sine ullo dolore, ac inflammatione, partis ossa coagmententur: quod incredibile videri posset, nisi præter me innumerabiles alij oculati & idonei testes extarent. Quãobrem conjecturam facio, genus illud medicamenti ad hæc sclopetaria vulnera fracturis ossium complicata esse accommodatissimum. Magna enim jam operis pars effecta est, cum ossa contracta tam facile, & tam brevi tempore sanantur, sine ullo symptomate: præsertim

fertim cum id non prohibeat nos vulnus, tanquam contusum, & quemadmodum decet, tractare. quinetiam viam nobis compendiariam ad brevem curationem patefacit, & ad sauciatum sublevandum accommodatissimam. Sed quoniam non ubiq; lapidis illius copia est (cuius tamen recondita apud se fragmenta pharmacopolas habere deceret) utendum erit ea potione vulneraria, quam in *Antidotario* docebimus ad plagas cum fracturis sanandas esse aptissimam: cuius formulam in *cap. de Potionibus vulnerariis* descriptam invenies: Interea Catagmatico meo utendum erit renovato, si opus sit, quod ad idem remedium est aptissimum: cui adiungi poterunt (cū nulluserit ab inflammatione timor) gummi aut succus Aristolochiæ, serpentariæ, borra, crocus martis ad calum obdarandum & partem confirmandam. Quod si quæ parvulæ essent ossis particulæ, quas reici opus esset, tum hac iniectione utendum erit.

R. Succiaristoloch.

Serpentaria,

Iridis,

Vinæ pervincae an. ℥. iij.

Vini albi ℥. vj.

Aquæ vitæ ℥. iij.

Myrrhæ,

Sarcocoll.

Mastiches,

Iridis,

Guaiac. an. ℥. j.

Aloes hep.

Mumie an. ℥. ℞.

Caryophyll. ℥. j.

Circulentur in Bal. iij. dierum dierum spatio aut decoquantur ad tertiam partem consumptionem, post coquentur & asserventur, ut iis cum res & tempus postulabit, uti liceat cum syringe, aliove instrumento aut comodiùs esse videbitur. Hæc iniectione præterquam quod ad ossium salutem præstantissima est, plagam optimè perpurgat, eamque carne sensim replet, aptissimaque est ad perfectam curationem adiuvandam.

Quod si fortè os corruptumatur, & in cariem degeneret (quemadmodum frequenter usuvenit propter aerem qui per vulnus sese insinuat, & fracturis perniciosissimus esse solet) sequenti remedio utendum erit: quamvis illud quod superius præscripsimus sit maximè consentaneum.

R. Olei myrrhæ destillati per descensum & purificati cum vini spiritus ℥. ℞.

Olei caryophyll. ℥. ij.

Olei sulphuris cum colchotare destillati ℥. j. ℞.

Misce omnia, & cum uti voles, os corruptum bis terve contrectato, cum xylō in hoc medicamentum intincto, quod ad extremum specilli alligaveris: ac tum os à carie sanabitur, simulque quod corruptum est, brevi dilabatur.

Aliud.

R. Olei tartari destillati per retortam

Olei guaiac. an. ℥. ℞.

Olei sulphuris, & vitrioli an. ℥. j.

Misce, & utere ut supra.

Yyyyy ℥.

Auz.

Aut

B. Balsami mercurii ℥℞.*O.* Olei Antimonii ℥ij.*S.* Salis Saturni ℥ij.

Misce omnia simul.

Nullum hoc medicamento præstantius, aut exquisitius exoptari potest, magisque ad hanc intentionem nostram accommodatum. Nam etiam ulcera maligna & deplorata sanat. Interea emplastrum illud vulnere, & eius oris ac labris impones, quod est ad ossa corrupta extrahenda commodissimum, atque ad integram vulneris consolidationem aptissimum.

Cæterum si forte ossis aliquod fragmentum exiturum arbitraris, & vulneris orificium plusquam satis opus est, angustetur, atque artius nimio fiat, non erit difficile illud dilatare, adhibitis turundis ex gentiana & spongiæ præparata confectis, ad vitandos dolores, atque inflammationes, si forte vi fragmentum illud evellendum esset. Ad hanc rem manuali operationi parcendum non erit: velut incisioni, rasure ossis cum ferramentis idoneis: simul etiam cum cauterio actuali, quod summum & extremum esse remedium solet.

CAP. III.

De sclopetariis vulneribus, quæ per alias corporis partes sine fractura penetrant.

Veruntamen si per pectus, aut latera, aut inferiorem ventrem ictus permânet, considerandum erit, an plagam in cavum ingrediatur & si ingredia-

tur, an principalem aliquam partem offendat, ut idonea de vulnere iudicatio fieri possit, prout in cap. de signis & iudiciis docuimus. Nam si corpus non transfodiat, non aliud curationis aut tractationis genus postulat quam id quod generatim & universè superius exposuimus. Sin secus venerit, quædam erunt magis propriè, ac speciatim observanda. Nam si in pectus plaga infixâ sit, neque glans totum corpus perfoderit, danda erit opera, ut evellatur: simul & alia omnia extranea & adventitia eximenda sunt, ac summopere considerandum erit, ecquid sanguinis in capacitatem thoracis influxerit. Quod si acciderit, diligenter educendus erit, collocandumque atque inclinandum ægri corpus in eam partem, quæ comoda videbitur: aliaque generis omnis idonea erunt adhibenda remedia, quæ usui ad illud consilium esse poterunt: dilatandumque vulneris orificium, ac tantisper cum hiatu relinquendum, dum res postulabit, quo faciliorem exitum habeat. Hac enim ratione quamplurimis incommodis occurreretur, quæ nasci ex sanguinis illius retentione possent: quibus huius generis vulnera maximè obnoxia sunt. Et his casibus potiones vulnerariæ maximo usui esse solent: sanguinem enim concretum dissolvunt, atque adeo ne coaguletur, impediunt. Eas autem exhibebis ægro, etiam primo quoque die, tum etiam vesperi: quemadmodum cognoscilicebit ex ultimo cap. Antidotariis de positionibus vulnerariis. Reliquam

quam curationem perficies iisdem artibus ac remediis, quæ in sclopetariis aliis vulneribus adhibentur. Vnum illud separatim ac singulariter observabis, ut medicamenta (quæ ad cavum vulneris ferri non poterunt, ad vim & efficientiam suam expromendam, nisi in formam liquidam redacta sint) variètur, eorumque forma mutetur: fiantque idoneæ iniectiones, prout rei necessitas postulare videbitur. Quas ex iis medicamentis conficies: quæ in priore tractatu nostro præscriptimus. Iniectiones illæ fieri debent per catheterem, quem omnibus aliis instrumentis aptiorem esse comperi, quoniam ad se denuò retrahit quod prius expulerat, quemadmodum horum remediorum ratio flagitat. Turundas postea filo alligabis, easque in plagæ concavum immittes, ea longitudine, quæ convenire videbitur, ad orificium vulneris patens, atque apertum perpetuo retinendum: ut cum interior pars purgata & mundata fuerit, carne sensim adnascente repleatur, priusquam hiatus coalescat, ne alioqui putredini exitus intercludatur. Porro dum æger curabitur, vitandus est aer frigidus: utpote his malis incommodissimus. Si utraque ex parte hiatus sit, turunda erit utrinque imponenda: eoque diutius apertum orificium illud retinebis, per quod putredo & sanies faciliorem exitum habere possit. Quod si quid calli fortè obducatur (ut accidere solet) adhibendum erit remedium, quod posterius magis idoneo loco explicabitur.

Quantum ad victus rationem atinet, ea servanda erit, quæ in alterius generis plagis præscribi solet: frigida nimirum, sicca, & tenuis: Ab acerbis sanè & altringentibus cibis temperandum erit: idque præsertim ab initio, quoniam tussim commovent, & angustæ respirationi causam præbent quæ frequenter miseros ægros in hoc vulnerum genere discrutiat. Ex contrario pectorica magnopere conducunt: veluti ficus, uvæ, hordeum mundatum, & cætera generis eiusdem. Sanguinis missio magno quoque usui esse solet: itemque vacuatio per clysteres, & alia remedia, si corpora sint cacochyma.

Eadem hæc etiam in ventris inferioris plagis erunt observanda: quarum curatio non est absimilis aliarum, quas in cæteris sclopetariis vulneribus præscriptimus. quanquam his portiones vulnerariæ maiori sunt usui, propterea quod in his partibus ad quas profluunt, commodius vim & efficientiam suam expromunt. Miscendæ autem hæc portiones erunt, prout indicationes postulabunt: eoq; plus corroborantium adhibendum erit, si qua pars nutritionis ostensa fuerit (velut jecur, aut lien) quam etiã fomentis extrinsecus adhibitis tueri oportebit. Interdum etiã curantur hæc plagæ ad motis idoneis clysteribus, cum partes inferiores attingunt. Quod si per corpus permanent, & dorsi spinã attingat utendū erit iis medicamentis, quæ adversus capitis vulnera præscriptimus. Idèq; iudicium statuendū erit, si forte medulla è spina dilabatur, quod de reliquis statuitur.

De vulneribus inferioris ventris.

Pos-

Porro quoniam sæpenumero accidit, ut ictus à superiore parte in inferiorem ferantur, & in membrum aliquod penitus immittantur, neq; tamen glans exeat (quæ de causa exitum habere putredo & sanies non potest) considerandum erit, an sine periculo possit in inferiore parte exitus aperiri. Quod facilius effici poterit, si digitis glans sentiri possit, quam eadem ratione multò commodius educere poterit: quemadmodum iam ante à nobis dictum est, cum de extraneis & adventitiis rebus extrahendis agebamus. Quod si hoc fieri non possit, tum utendum erit compressionibus, & ligaturis arctioribus, ut hac ratione putredo facilius effluat, cum verus superiorem partem comprimendo impelleatur. Iniectiones ad has sinuosas plagas sunt accommodatissimæ: quoniam alia medicamenta usque ad illarum intimam partem ferri non possunt: dandaque opera erit, ut quam minimum illarum injectionem intus relinquatur, atque quod residet eadem syringe qua iniecasti, retrahas. In hoc vulnerum genere turundæ ex spongiis præparatis aptissimæ sunt: quoniam putredinem eliciunt, eaque imbuuntur, vulnusque exsiccant. Et quoniam sæpe os vulneris obdurescit (quæ res perfectam consolidationem impedit) sequentibus remediis utendum erit. Sunt enim & ad hæc incommoda & ad omnem fistularum genus aptissima, neq; ferramentorum usu opus erit: quod extremum remedium vulgares Chirurghi adhibere consueverunt,

Ad Callum & Fistulas curandas.

*℞. Olei mellis destillati ignis expressio-
ne ℥.ij.*

Olei Saturni & Mercurii sublimati an. ℥.j.

Olei petrolei & caryophyllorum an. ℥.j. ℞.

Excipiantur terebinthina & apponantur cum elychniis aut turundis parti affectæ.

Aliud optimum.

℞. Antimonii ℥.ij.

Mercurii sublimati ℥.j. ℞.

Mellis ℥.vij

Mixtis omnibus ut artis est, destillentur per retortam vitream mediocri igne, exhibit oleum ad callosa & maligna omnia ulcera, fistulas, cancrum, & gangranam curandam præstantissimum.

CAP. II.

*De Symptomatum quæ hisce
vulneribus occurrunt
correctione.*

Sæviorebus symptomatis, quod vires nimio opere convellant, aut etiã prosterant, in primis diligenterque succurrendum, morbi etiã propria cura prætermissa, omnes Medici ingenue fatentur. Atque ea quidem symptomatis curatio est, nõ qua symptoma, sed qua aut viriũ labefactarũ, aut gravioris cuiusdam affectus causa existit. Dolor enim excrucians, intemperies, phlegmone, febris, convulsio, paralytis, gangræna, sphacelus, quoniam gravia, nimiumq; insensa & periculosa sunt symptomata, quæ ista præsertim vulnera comitantur, leniē-

da

da ac tollenda protinus sunt, quod & vires debilitent, & morbos periculosiores ingenerent. Atque tunc ipsa methodus immutanda est, ne violentia symptomatum illorum, laborans juguletur, aut saltem ne ipsorum sævitia crudeliùsiple torqueatur. Atque primum eo auspicanda erit curatio, à quo ægro periculum impendet; in eamque primum medentis consilium dirigi debet. Nunquam enim ad integram curationem perducipotuerunt illa vulnera, nisi eiusmodi symptomata prius arceantur. Itaque operæ pretium duxi idonea methodo & ordine singula pertractare, & singulis sua quæ conveniunt remedia paucis præscribere.

De dolore.

Dolorem leuimus *anodynus vel pægoricus medicamentis*, quæ temperata existunt, corporique nostro consimilia, vel ordine primò calida tenuisque substantiæ, idque fomentis & linimentis.

Fomenta parantur ex decocto *radicum althea, capitis veruecini, malvarum: ex floribus verbasci, chamameli, meliloti: se m. lini fœnigraci cum lacte.*

Linimenta autem fiunt ex *mucilagibus seminum psyllii, fœnigraci & altheæ: ex butyro, axungii gall. & raxi: ex æssyo & oleo visci pomorum.*

Narcotica etiam dolores leniunt, quod inducto stupore partis sensum obtundant, torpidioremque reddant, ut doloris urgens causa minimè percipiatur. His utimur cum dolor acerbior vires dissolvit, syncopesque

Tom. II.

metum affert, & ex nimia inflammatione suboritur.

℞. Radicum hyoscyami & nymphae an. ℥. ss.

Digerantur ad solem in *aceto rosaceo & oleo nenupharino* per aliquot dies: deinde exprimantur, & ex colatura locus dolens tepide foveatur.

Inungatur postea sequenti linimento.

℞. Succifoliorum hyoscyami & sempervivi an. ℥. ij.

Oleivisci pomorum, & nenupharis an. ℥. j. ss.

Butyri recentis ℥. ij.

Cera nova ℥. j.

Misce, fiat linimentum.

Hoc studiose Medico semper observandum, ut doloribus præcavendis sedulam operam adhibeat: semper enim aliquid mali portendunt. Et hæc de dolore sufficiant, superius enim jam multa remedia ad hanc intentionem præscripsimus.

De intemperie.

Si intemperies calida affectum locum obsederit, quod ex dolore & vesicatione facilè deprehendes, affectum locum in frigidabis unguento nutrito vel caphurato albo cum populeone. Sequens multum proderit.

℞. Succiplantaginis,

Solatri,

Sempervivi. an. ℥. j.

Boli armenae. ℥. ss.

Lithargyri loti aqua plantaginis, & tuthia preparata an. ℥. j.

Olei ros. omphac. & nenupharis an. ℥. ij.

ZZZZ

Acc-

Acetirofacei & ceratantillum, ut fiat unguentum.

Porro si intemperies frigida adsit (quam mollities ostendit) corrigatur vini fomento cum quo anethum, semen lini & flores chamæmeli decoxeris. Ex quibus etiam parari potest aliquod cataplasma. De hæmorrhagia nullam iccirco mentionem facimus, quod de illa jam superius satis superque tractaverimus.

De Febre.

Ne febris superveniat, statim de principio occurrendum erit: ipsamque cohibere oportet victus ratione tenui & frigida, venæ sectione, & medicamentis humores peccantes purgantibus. Quod si etiam vigente morbo (quod sæpius evenire vidi) febris vulneratos corripiat, humores erunt convenienti aliquo apozemate concoquendi, & denuò purgandi. Cui rei summam curam diligentiam impendere debet Medicus, omnibusque modis iuvandus æger, ne morbi acerbitate interitus subsequatur.

De Convulsione.

Constat inter Medicos convulsionem tribus fieri modis: scilicet inanitione, quod accidit superfluis ac copiosis evacuationibus, & immoderatis hæmorrhagiis, quam periculosam restatur Hippocr. Aphor. 3. lib. 5. tum repletionem sive plenitudine, quod contingit propter tumores. præter naturam qui in vulneribus de repente evanescent: & propter immoderatum frigus, quod nervos in unum cogit, cohibet atque implet: quod Hippo-

crates etiam Aphor. 17. lib. 5. expressit: tum cerebro per consensum affecto ratione doloris, cum vel nervus punctus est, vel cum acres, mordaces, & venenati humores naturam permutant ac corrumpunt: unde dolores Hippocr. etiam auctore excitantur, ex quibus propter sensus vehementiam convulsio exoritur.

Convulsioni autem ex inanitione sic medendum erit: primo instituat^{Convulsio}ur victus ratio humectans, nutriatur^{ex inanitione.} que æger sorbitionibus ex lacte amygdalino, hordeato, aut iure aliquo competenti. Paretur balneum in quo humectantia quædam & lenientia decocta sint, ut sunt capita & extremitates, vervecum: item rad. althææ, malvarum, violarum & visci pomorû folia, quod (nisi hoc vulnus impedit) æger ingrediatur, vel saltem pars affecta foveatur. Deinde liniatur oleo visci pomorum & violarum, vel aliquo unguento ex prædictis parato. Et quoniam hic affectus, si confirmatus sit, & cum nervorum siccitate, incurabilis Galen. habetur lib. Meth. med. septimo, ad præstantiora remedia confugiendum est; nempe ad tincturam auri & balsami naturalis: nam si qua super sit salutis spes, in illis duobus iam commemoratis consistit.

Quod si convulsio ex plenitudine fiat, curabitur victu tenui, primis^{Convulsio} saltem diebus ex siccante & calefaciente^{dina.} vitanda tamen vini potio, quod fluxiones proritet, & nervis noceat. Vini autem loco exhibendum hydromel malvaticum, aut aqua cinnamomi. Tum demum evacuatione partim a

toto

toto corpore, mittendo sanguinem & cominodè purgando: partim ab ea parte quæ convellitur, quod fiet unguentis Agrippa, Aregonis & Marciati: oleis castorei, vulpis, lauri, & similibus: quibus abundè repurgato corpore cervix & universa spina, itemque affectus locus inungi poterit. Sed sequentia mihi utiliora videntur.

℞. Axungia cervi.

Taxi,

Vrsian, ℥. j.

Olei laurini ℥. j. ℞.

Olei vulpini,

Castor,

Terebin.

Iunip.

Lumbric. an. ℥. ℞.

Unguent. Agrip. & Dialth. an. ℥. ij.

Terebinth in aqua liliorum lota ℥. j.

Euphorbij. ℥. j.

Cum modico ceræ fiat unguentum vel

℞. Resina,

Picis navalis an. ℥. j.

Colophonia & cera nova an. ℥. ij.

Olibani,

Mastiches,

Cerusa an. ℥. ℞.

Salis nitri,

Seng. draconis,

Terebinth.

Olei ros.

Salis ammoniaci,

Olei vitell. ovorum an. ℥. ij.

Caphura ℥. j.

Matris-perlarum ℥. j.

Carabes ℥. j.

Magnetis ℥. ℞.

Vitrioli albi ℥. ij.

Fiat emplastrum secundum artem.

℞. Balsami,

Gummi elemi & hederae an. ℥. ij.

Oleorum cera,

Terebinthina, & iuniperi destillatorum modo chymico an. ℥. ℞.

Olei caryophyllorum & benioini an. ℥. ij.

Misce, & fiat in formam linimenti, quo iniungatur spina dorsii & pars affecta: vel

℞. Balsami visci pomorum,

Hedera & hypericonis an. ℥. ij.

Olei salvia & terebinthina an. ℥. j.

Olei iuniperi ℥. ℞.

Olei tartari fixentis ℥. iij.

Axungia taxi ℥. ij.

Misce utatur ut iam dictum est.

Interim utatur sequentibus assumptis.

℞. Aquarum lilij convallii & iuniperi an. ℥. j.

Olei succini ℥. ℞.

fiat mixtura: vel

℞. Aqua cinnamomi & florum tilia an. ℥. j.

Olei iuniperi per ebullitionem aquæ extracti guttas iij.

Olei succini ℥. ℞.

Spiritus vitrioli guttas ij.

fiat mixtura.

Porro si convulsio per sympathiam ratione doloris excitetur, dolor per sympathiam statim prædictis remediis in cap. de dolore erit leniendus. Quod si ex virus acrimonia, & venenato morfu (quod istis vulneribus plerumq; acci-

Zzzzz z

dere

dere solet) convulsio efficiatur, ad ea quæ iam de venenatis vulneribus præscripsimus, occurrendum est. At si ex nervi punctura, aut incisione morbus contingat, quod etiam ut plurimum evenire vidi, non ratione ictus sclopetici iam impressi (qui potius nervos ipsos contundit, quam pungat, vel incidat) sed Chirurgorum incitiam, qui glandem vel extrahere vel aliqua incisione uti nituntur: plerumque nervos vulnere transverso offendunt, unde convulsio exoritur: præsertim si illos attingunt qui ad musculos perveniunt. Tunc enim, ut tam gravi affectui occurratur, eligenda erunt illa medicamenta, quæ substantia tenui ad imum usque nervi læsi penetrare possint, ut nos admonet *Gal. in libro Artis med.* quæque digerant, ac dolores mitigent. At è contrario, quæ cruda & frigida sunt, quæque obstruunt & perspirationem prohibent, vitanda sunt. Idemque *Galenus* vetat usum aque calidæ, tanquam nervis vulneratis adversissimæ, quod illorum substantia ex refrigerata concretaque humidior materia constet. Quæ cum eiusmodi sint, per ea quæ simul calefaciunt & humectant, resolvitur ac putrescit: qua ratione ipsis adversatur, quamvis alioqui reliquas phlegmonas valde mitiget: cuius rei quosdam monitos esse velim, qui promiscuè curandis hisce vulneribus illo remedio hodie utuntur. Quin potius oleum iasminum ac præsertim sabinum vetus utilissimum esse nervorum puncturis, scripsit *Gal. lib. 6. Meth. med.* Idem quoque & terebinthinam & resinam ap-

probavit, itemque sulphur vivum: (quod omnino tenuium partium claret) valde conducturum illis vulneribus eodem libro speravit: sed eo magis olea & terebinthinæ, & resinæ, & ceræ, & sulphuris & sabinæ (chymico modo extracta) proficiunt, quo illa tenuioris multò substantiæ destillatione redduntur: atque sic valentius exficcare possunt, quod in puncturæ nervi curatione observandum esse scribit *Galenus lib. 6. Meth. med.* his verbis: *Nervi vulnerati curatio medicamentum postulat, quæ & tepidum calorem excitent, & valenter (sine molestia tamen) desiccare possint. Tum quæ ex substantia sua natura, & trahendi vim habeant & tenuium partium sint.* Interim hoc unum est observandum, robustis nepe corporibus valentiora medicamenta, imbecillis mitiora esse adhibenda. Hacigitur ratione sequens remedium commodè administratur.

R. Olei sulphuris terebinthinati.

Olei sabinæ & terebinthinæ an. ℥ ij.

Olei vitellorum ovorum ℥ ℞. misce

& applicetur calidè parti affectæ.

Aliud.

R. Olei butyri,

Resina an. ℥ ij.

Olei euphorbii destillati chymicè &

olei baccarum iuniperi an. ℥ ℞.

Olei terebinthinæ ℥ j. ℞.

Olei vitellorum ovorum ℥ j. misce.

At si morbus præscriptorum medicamentorum applicatione non vincatur, totus nervus erit præcidendus: præterea enim nullus metus instat ex

Gal.

*lib. 6. meth. Gal. sententia, nisi quod mutila parti-
mod. cap. 3. culamanebit.*

De Paralyfi.

Paralyfi five nervorum resolutio-
ni, quæ ex istis vulneribus plerunque
etiam accidit, occurrendum & idonea
victus ratione, medicamentis tum af-
sumptis, tum etiam admotis: ut fo-
mentis cataplasmatibus linimentis, un-
guentis & similibus. Alij probant
oleum jasminum, salvia, castorei,
de lateribus, vulpinum, & similia.
Conferet autem plurimum, si se-
quentibus remedijs chymicis æger
utatur.

*℞ Aquarum lily convallij & florum
lavendula an. ℥ iiij.*

Fac cum his decoquatur sacch.
℔. ℞. ad perfectam coctionem: extra-
ignem adde olei succini flavi per descen-
sum destillati & rectificati ℥ j. ℞. olei
cinnamomi & essentia salvia an. ℥. ℞.
fiant rotula, quibus æger sæpius uta-
tur.

Probatur autem pro topicis
oleum sequens.

*Oleum ad
paralyfim
& contra-
sturas pra-
cipuum.*

*℞ Olei hypericonis ℔. j.
Terebinthina ℔. ℞.
Olei laurini ℥ iiij.
Olei spica ℥ j. ℞.
Granorum juniperi ℔. ℞.
Castorei ℥ j.
Euphorbij ℥ ij.
Caryophyllorum.
Macis & nucis moscata.
Cinnamomi an. ℥ j. ℞.
Florum lavendula.
Salvia & lily convallij an. m. ij.
Masticbes.*

Myrrha.

Thuris an. ℥ ij.

Mumia ℥ j. ℞.

Pingued. taxi ℥ iiij.

Digerantur omnia per mensem
in fimo, deinde destillentur in alem-
bico æneo secundum artem. Hoc oleo
inungantur membra paralytica &
contracta: est enim medicamentum
efficacissimum.

De Syncope.

Syncope tanquam gravissimo &
mortis finitimo affectui, cui præser-
tim isti vulnerati obnoxij sunt, aut ex
immodica sanguinis profusione, aut
ex vehementi cruciatu & dolore, su-
bitò occurrendum: atque spiritus &
vires concisæ refovendæ sunt, modico
alimento dato intervallis; ut expres-
sionibus, gelatina, destillatis, vino &
aromaticis. Pulveres cordiales appro-
babantur vetustioribus ex margar.
splend. ras. eboris; ex folijs auri & frag-
mentis preciosorum lapidum, qui exhibe-
bantur cum vino aut syrupo conservatio-
nis citri. Nos autem commodius vel
tinctura auri & corallorum, vel essen-
tias illorum omnium lapidum uten-
dum esse censemus: quod ratione jam
demonstravimus in nostro lib. de Med.
mineral. spagy. prepar. in quo illorum
etiam omnium præparationem do-
cuimus.

De Gangræna & Sphacelo.

Varia symptomata ac vitia hisce
vulnerib⁹ succedere scripsimus, quo-
rum tamen non aliud gangræna pe-
jus, aut magis deplorandum: quòd sit
corruptionis incipientis indicium, quæ

Zzzzz 3 oritur

lib. 4. cap.
19.

oritur secundum Paulum, vel quia inflammatio non discutitur, neque in pus transmutatur: vel secundum alios, cum humorum copia ut in magnis inflammationibus & ingenti obstructione exemplasticorum usu, ut supra annotavimus, quæ perspirationem prohibet, atque venenata & maligna aliqua qualitate insitus partis calor extinguitur & præfocatur: cujus etiam indicium magnum est sanies.

Signa Spha
celi.

Cui nisi quis præsentissimas adferat suppetias, metuendum est ne pars corruptione extincta & emortua vicinas partes invadat: & in mortificationem, quam sphacelum aut syderationem dicunt, degeneret. Quæ percipitur cum pars livet aut nigrescit: tumida, mollis, & cadaverosa apparet, idque sine ullo arteriarum pulsu, nec dolore, nec sensu ullo: ut etiam sine sensu doloris altè scalpellum adigi possit. Hanc syderatam & emortuam partem celerrimè amputare & resecare radicitus aut proximè amputare & resecare radicitus aut proximè sanam partem oportet: gangrænam autem rupta omni mora curare. Quod fiet corruptum sanguinem copiosè scalpello ex affecta parte evacuando, & ea medicamenta, quæ putridis destinata sunt, imponendo: ut scribit idem Paulus. Vulgus Chirurgorum post scarificationes, aut sectiones locum affectum aqua salsa, aut falso aceto abluunt. Alii unguento Ægyptiaco, quod Pharmacopolæ paratum habent, utuntur. Quod si iis remediis mali aspectus non remittatur, ad efficaciora, ut caustica & quæ crustam inducunt,

utpote ad trochiscos Andronis & arsenicum recurrunt: vel si necessitas id exigat, ferro corruptum à sano separât. Porro sequentia medicamenta gangrænis multum conferunt. Primum ex parte affecta sanguis corruptus educatur, & sequenti lotionè abluatur.

℞. Fuliginis ℥ iij.

Mellis ℥ ij.

Aceti optimi ℔. j. decoquantur ad medias: vel

℞. Succo raphani & chelidonia an. ℥ ij.

Olei mellis ℥ ℔.

Phlegmatis aluminis acidi ℥ iij.

Salis petra ℥ ij.

Salis fuliginis ℥ j. ℔.

Misce pro lotionè: vel

℞. Phlegmatis vitrioli & aluminis an. ℥ iij.

Aceti ℥ ij.

Pulver. rad. aristolochia ℥ j. ℔.

Salis tartari ℥ j.

Myrrha ℥ j. ℔.

Caphura ℥ ℔.

Bulliant omnia simul ad medias pro lavamento, quod reiteretur sæpius.

Aliud.

℞. Tartari calcinati ad albedinem ℥ ij.

Cineris corticum ovorum & rad. aristoloch. vel sarmentorum an. ℥ j. ℔.

Salis nitri,

Caphura an ℥ ℔.

Phlegmatis vitrioli & aluminis an. ℔. j.

Bulliant ad medias & fiat capitellum, quo utendum ut supra, scarificata

ficata prius affecta parte cui apponantur sequens ceratum.

℞. Cera & picis navalis an. ℥ iij.

Liquoris myrrha ℥ ij.

Colophonæ ℥ j. ℞.

Olei frumenti & ovorum an. ℥ ℞.

Fiat ceratum secundum artem :
vel

℞. Mellis ℥ ij.

Croci martis,

Croci veneris an. ℥ ℞.

Pulver. myrrha & aristolochi rotunda an. ℥ ij.

Caphura ℥ j. ℞.

Phlegmatis vitrioli acidi an. ℥ iij.

Decoquantur ad consistentiam unguenti. adde mercur. precipitat ℥ ℞. hoc inungantur ellychnia & turundæ:
vel

℞. Butyri arsenici fixi ℥ ij.

Mercur. precipitati ℥ ℞.

Olei myrrha ℥ iij.

Excipiantur melle prius loto cum succo chelidonia. Iste medicamento nullum efficacius aut valentius inveniri potest ad gangrææ curationem; modò prius totum venenum, atque auram malignam, atram & fœtidam ex arsenico ademeris: quod fiet ipsius fixatione ut docebitur in nostro Antidotario spagirico. Non enim alioqui possum illorum comprobare sententiam, qui Arsenicum non præparatum ad gangrææ curationem adhibendum censent, cum sit septicum & putrefaciens medicamentum, quodq; qualitate sua maligna & venenata, carnis quam attigerit substantiam corrumpat, & in putredinem cadaverosam de-

ducat, quæ multò etiam deterior est, quàm ex gangræna. Quocirca ipsius usus valde periculosus (hæc pace multorù dixerim) nisi prius, ut jam dictum est, rectè præparetur. Interim opimū erit, si superponatur aliquod cataplasma paratum ex farinis lupinorù, orobi, lentium & fabarum, quæ decoqui poterunt cum oxymelite, aut priore capitello. Quòd si hæc omnia medicamenta nihil prodesse, sed jam in sphacelum, ex prædictis signis, gangrænam degenerare percipias: membrum sic emortuum, si fieri possit, ita ocyssimè abscindendū est, ut nihil putridi profusus relinquatur: quod nonnulli filo ex alumine plumæ confecto, & imbuto in oleo mercur. sublimati (quod alij aquam inferorum nominant) sine dolore præstant. Alij autem serra, & tum demum ferro adurente & candenti utuntur: ita enim ex Galeni consilio, celeriter sanguinis profluvium compescunt, putredinem arcent & partem aff. etã roborant. Cessante autem putredine & hemorrhagia, medicamentis utuntur crustam detrahentibus, ut macedonico, butyro & similibus: atq; tum demum curatio reliquis ulceribus cūmunis adhibenda est. Non interrim prætermittenda est idonea victus ratio, tenuis & refrigerans, neque missio sanguinis revulsiva, aut medicamenta sanguinem depurantia, si opus esse videatur: atque illa, quæ cor (vitæ principium) tuentur à putrida & fœtida illa aura maligna, à parte affecta sublata, ægroto exhibenda sunt.

F I N I S.

